
ERS DAD DE SEVILLA
FACULTAD DE

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBRI QUINQUE:

QUIBUS SACRI JURIS,
Atque universi Studii Ecclesiastici Principia,
& Adminicula enucleantur.

EXARABAT

JOANNES DOUJAT

ANTECESSORUM PARISIENSIUM,
AC REGIORUM PROFESSORUM PRIMICERIUS,
eoque nomine COMES.

Editio Sexta anterioribus accuratior.

VENETIIS,
Ex Typographia Balleoniana.

MDCCLXII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

I. EC Terræ ſemina committunt agricolæ, niſi ejus gremio ante mollito ſulcis atque ſubacto; nec Pictores tabulis ſuis vividos & manſuros colores imponunt, niſi prævio quodam pigmento prius imbutis, quo velut ſolo univerſa pictura ſuſtineatur: nec Ars omnino ulla reperitur, cujus opera vel minimum duratura diligenti præparatione non indigeant. Sic ſua judiciis, ſua itineribus præparatoria ſunt; aut omnibus, ut verius dicam, humanis actionibus, quarum nulla ſtatim & ſine cura perfici poteſt. *In opere quovis præparatione opus.*

II. Hoc autem, cum in reliquis rebus, tum maxime in Scientiis adipiſcendis evidens eſt; quæ cum nobis natura non inſint, non ſine magna cultura, nec niſi gradatim proveniunt: ideoque *Præcognitis* quæque ſuis, non ſecus ac fundamentis nituntur. Ut enim Ariſtoteles recte obſervat, atque inductione comprobat (*in princip. analiticor. poſter.*), *Doctrina omnis, omniſque diſciplina, quæ intelligentia & meditatione conſtat, ex antecedente fit cognitione*. Et ſane prior cognitio ad poſteriorem velut gra- *Præſertim in Diſciplinis.*

 dus,

dus, donec ad culmen (si quod modo in humanis ac præsertim in disciplinis culmen est) perveniatur.

Ideo præcognita earum tradenda.

III. Cum ergo Ars nulla difficultatibus suis careat, danda est opera, ut ad superandos earum, ut ita dicam, labyrinthos, aliqua eis recti itineris certo cognoscendi, atque instituendi adjumenta, instar Ariadnæi staminis futura, comparentur. Itaque sicut in ædificiis fundamentum, sine quo nec parietes, nec conclavia stare, nec tecta possunt: ita in Arte quavis pars præcipua est cognitio Principiorum, quæ & ipsa idcirco fundamenta dicuntur. Duo autem sunt Principiorum genera: alterum Dogmata & Regulas cujusque disciplinæ, sive Axiomata certum in ordinem redacta complectitur: alterum in Præcognitis consistit, id est in Notionibus Causarum ipsius Artis. Hoc posterius in Jure Pontificio nondum quisquam plene ac perfecte tractavit.

Id tentarunt in Jure Canonico viri docti: sed minus plene.

IV. Nec me latet simile quid utraque in Jurisprudentia, a nonnullis tentatum fuisse. Et quidem post alios, nostra & superiori ætate in Jure Ecclesiastico Boetius præsertim Epo (*Libris trib. de Jure Sacro.*), Antonius Augustinus Societatis Jesu (*in Censura de quibusdam veteribus Canonum Collectionibus.*), ac denique Franciscus Florens, Parisiensis simul & Aurelianensis Academiæ decus, amicus quondam noster atque in antecessorio munere decessor (*in Canonicis dissertationibus & in limine tractatuum ad 9. primos Decretal. Tit.*), egregium ejus instituti specimen ediderunt. Sed ut ad illustrandum hocce Jus, præclara multa, non sine summa sua laude hi viri eximii contulerint, quæ & aliqua jam rerum sacrarum cognitione imbutis sufficiant: satis uberem nobis adhuc messem reliquerunt; suoque exemplo alios potius adhortari ad plenius quid proferendum, & in hoc stadio post se currentibus lampadem tradidisse videri possint, quam absoluto numeris omnibus opere, incipientium desideria prorsus explevisse.

Hæc suscipiendi hujus operis causa: & quis nobis in eo scopus propositus.

V. His ego Causis jamdiu adductus, in animum induxi ut Juris Canonici Fundamenta, generaliaque Principia ad examen revocanda, ejusque tironibus, paulo accu-

accuratius præmonstrandum ad ejus penetralia iter susciperem. Neque enim doctis scribere, nec difficili arduarum quæstionum tractatione, gloriam hic aucupari animus fuit; (quæ tenuis admodum ex eo sperari posset, quod laboris magis sit, quam aut exquisitæ eruditionis, aut eximiæ alicujus solertiæ.) Juniorum profectui consultum ivi; & nondum gnaris, sacrorum studiorum viam aperire, aut lævigare decrevi. In id quippe maxime incumbendum Professoribus semper censui, quod auditoribus quam utilissimum noverint: nihil autem visum mihi utilius, quam ut quod me ipsum, cum ad disciplinas hujusmodi animum appellerem, juvisset promptum paratumque habere; id ipse aliis pararem: collectis nempe ac digestis iis quorum cognitio in toto artis decursu necessaria est. Certe quæ nullo duce, nullo ordine, sed prout usus fert, magno & cæco, ut ita dicam, labore pervolutandis voluminibus ignotis, per mille errorum ambages sæpenumero frustra quæruntur; nec nisi per diuturni temporis jacturam sigillatim percipi solent: quis non maxime commodum esse videt, ea ex sexcentis diversi generis Auctoribus sedulo conquisita, collecta, & certo ordine ac methodo digesta paucos intra menses perdiscere, & in promptu habere, quo identidem recurrere liceat, si quid eorum quæ quis didicerat, exciderit? Non minus profecto de studiosis merentur similium auctores operum, quam de viatoribus, quibus per vasta sylvarum agendum iter est, ii quorum opera locorum, vel opacus horror excisis densiorum arborum ramis, in apertam vertitur lucem; vel sublatis senticetis, ac salebris, asperitas lævigatur; vel complanatis tumulis, rupibusque, pervia ex inviis fiunt; per quos denique additis ad trivia Mercuriis, quo trames quisque ducat, indicatur.

VI. Ut autem perspicuum cuique statim fiat, quid *Prænotionum* titulo in hoc volumine intelligamus, percurrenda paucis tota ejus materia est. In eo itaque historice & critice, brevitate solida, referuntur sequentia, & pleraque discutiuntur. *Quæ in hoc opere contineantur.*

Prænot. Canonic. Doujat.

Primo omnium *utriusque fœderis Librorum*, ordo, nomina, auctores, tempora, rerum summa, auctoritas, & variæ sacri operis Versiones atque Editiones. Secundo *Conciliorum*, tum Generalium, tum Particularium, ex quibus à Collectoribus desumpti sunt Canones, anni, causæ, numerus Episcoporum & Canonum, atque auctoritas. Tertio *Pontificiorum* Decretorum ac Decretalium, (quarum dubiæ sigillatim discutiuntur) fides ac vis. Quarto *Sanctorum Patrum* Græcorum, Latinorumque Opera, unde a Collectoribus Canonum decerptæ sunt sententiæ, & singulorum veritas aut falsitas expensa. Quinto Volumina *Juris Romani* & *Francici*, aliaque opera indicata, quibus usi sunt Collectores. Sexto *Collectiones* cujusvis generis *Canonum*, Græcæ & Latinæ, veteres ac recentiores, editæ, non editæ, exactius & fusius quam hactenus factum sit, examinatæ. Septimo Commentatores & clari *Interpretes* Canonum, tum Græci, tum Latini, & cujusque opera. Octavo *Historiæ*, *Chronologiæ*, & *Geographiæ Ecclesiasticæ* Auctores Græci ac Latini. Ultimo Juris Canonici *Finis* & *Usus*, præter alia, quæ plenius ostendet sequens Librorum & Capitum Index. Ordinis rationem in clarum Diagramma contractam, proxima dabit Tabella.

In Appendice, tum alia, tum *Provinciarum Ecclesiasticarum* Notitia relata ad tempus Gregorii Magni, *Patriarcharum* Orientis Series; Monasticorum ac Regularium *Ordinum* & Congregationum Origo.

Qui ejusdem operis fructus.

VII. Ex his omnibus rei cujusque initium & progressum, omnemque totius Juris Canonici rationem atque concentum eximium perspicienti cuique, maxima lux toto disciplinæ decursu orietur; & studentium tempori (cujus solius laudanda est parsimonia) mirum in modum consuletur: tum multis aliis de causis, tum eo in primis, quod quæ de eodem, exempli causa, Concilio, Pontifice, sive Auctore alio Canonis cujusque, repetenda toties essent, quoties inter explicandam hanc vel illam juris partem, in Canonem, Epistolam, sententiamve alicujus e Patribus incideremus, aut eorum

quo-

quomodocumque mentio fieret, ea omnia semel ac certo ordine absoluta erunt.

Cæterum si quid forte imprudenti mihi alicubi exciderit, quod aut Catholicæ fidei, aut debito S. Apostolicæ Romanæ Sedis honori, aliquatenus adversari, vel certis ac receptis Ecclesiæ. Regnive Gallici Juribus, detrahere videatur: id ego nec dictum, ne scriptum volo.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM DELINEATIO.

IURIS CANONICI PROTHEORIÆ, sive *Præcognitorum*. Tractationis, *Tria* summa sunt Capita.

- **I. De ejus NATURA; cujus consideratio *Quatuor* complectitur,**
  - 1. *Definitionem*, sive
    - Nominis, 1. Etymon,
    - Rei ipsius.
    - → De quibus LIB. I. Part. I.
  - 2. Subjectam Materiam, sive *Objectam*.
  - 3. *Differentias*, aliasque Proprietates.
  - 4. *Divisiones*, & Subdivisiones.
- **II. De ejus PRINCIPIIS, quorum alia sunt,**
  - *Rei*, sive ut ajunt *Essentiæ*, quam cõstituunt tamquam Causæ. Hæc sunt vel
    - *Interna*, nempe
      - MATERIA, Ex *qua* componitur, quæ & Subjectum, quo pertinent
        - 1. SCRIPTURA SACRA, → De qua LIB. I. Part. 2.
        - 2. CONCILIA quæ sunt partim
          - *Universalia*, siv. Œcumenica, eaque vel
            - *Græca* in Oriente habita.
            - *Latina* habita in Occidente.
          - *Localia*, quorum alia.
            - *Nationalia*,
            - *Provincialia*,
            - &c.
        - 3. DECRETA PONTIFICUM. Quorum alii
          - *Antiquiores*, quorũ Decreta referuntur vel
            - In veteri Codice Canonum.
            - Apud Gratianum.
          - *Posteriores* quorũ Decretales exstant. vel
            - Apud Gregor. in Sexto, &c.
        - 4. SENTENTIÆ PATRUM. & Ecclesiasticorum Auctorum quorum alii
          - *Prisci* qui quatuor primis a Christo sæculis vixerunt.
          - *Medii Ævi*.
        - → De quibus LIB. II.
      - FORMA seu Dispositio præceptorum, quæ est aut
        - VETUS, eaq; Duplex, alia
          - Apud GRÆCOS seu *Occidentales*, in qua sunt
            - Collectiones variæ,
            - Synopses,
            - Nomocanones,
            - &c.
          - Apud LATINOS sive *Occidentales*, quo spectant
            - Codices Canonũ varii, Versiones plures breviationes sive Epitomæ, &c.
          - → De quibus fuse LIB. III.
        - HODIERNA, hæcq; vel
          - *Communis* & recepta apud omnes, constans
            - *Decreto, Decretalibus, Sexto, Clementinis, extravagantibus*.
          - *Propria* cujusque nationis, Gallicæ præsertim: quæ constat,
            - *Libertatibus* E. G. *Pragmaticis Sanctionibus*.
            - *Concordatis*
            - *Constitutionibus Regiis*, &c.
          - → De quibus accurate LIB. IV.
    - *Externa* nimirum.
      - EFFICIENS, quo spectant
        - 1. Auctores ipsius juris Can.
        - 2. *Interpretes*.
        - 3. *Auctores affines*.
        - 4. *Alia adminicula*.
      - FINIS.
        - Proximus,
        - Ultimus.
  - *Cognitionis*, quæ sunt partim
    - *Simplicia*, ut
      - Abbreviationes.
      - Voces Technicæ.
    - *Composita*, ut
      - Generalia Axiomata.
- **III. De METHODO, seu Arte ejus.**
  - Discendi, ac Docendi
  - In Usum deducendi.

→ Quæ omnia tractantur LIBRO V.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM SERIES,

SIVE LIBRORUM ET CAPITUM INDEX.

LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

CA-

LIBER TERTIUS.

CA-

LIBER QUARTUS.

CA-

LIBER QUINTUS.

AD LECTOREM.

Juris iter præceps; anfractus hæ tamen omnes
PRÆNOTIONES *explicant:*
Ecce patent aditus cunctis, Tanto Duce tota
Juris patet prudentia.
Huc age qui studii sacri penetralia quæris:
Prostant suo cuncta ordine.

NOI RIFORMATORI

dello Studio di Padova

COncediamo Licenza di poter ristampare l'Opera intitolata: *Institutiones Juris Canonici cum Notis Joannis Doujatii*, osservando gli ordini soliti in materia di Stampe, e presentando le Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Data li 3. Gennaro 1761. M. V.

(Marco Foscarini Kav. Proc. Rif.
(Alvise Mocenigo 4°. Kav. Proc. Rif.
(

Registrato in Libro a Carte 115. al Num. 486.

Giacomo Zuccato Segretario.

PRÆ

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

QUIBUS SACRI JURIS

AC TOTIUS ECCLESIASTICI STUDII

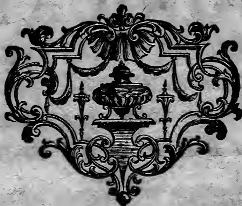
PRINCIPIA ET ADMINICULA EXPLICANTUR.

LIBER PRIMUS.

X ordinis in Præfatione delineati ratione, duæ hujus libri partes erunt, ad quas poterunt, quæ in eo tractabuntur, omnia revocari. In priore agetur *de Juris Canonici natura*; quo pertinent ejus Etymologia, Definitio, Proprietates, Divisiones atque ab affinibus scientiis Differentiæ. Deinde, cum generales quatuor sint quasi Fontes, ex quibus præcipue manant specialia Juris hujus effata atque præcepta: in Posteriore hujusce libri parte primum illorum genus tractabitur. Sacri nimirum Codices, seu *Scripturæ Canonicæ*. Quæ vero ad Concilia, tum universalia, tum localia seu particularia; ad Pontificias Constitutiones; ad dicta & Sententias Patrum cæterorumque Aucto-

rum Ecclesiasticorum pertinent ; & quæ alia ex Jure Civili Romanorum, atque ex Jure Francico veteri accesserunt ; ea in proximum rejecimus librum. Consuetudines autem, & Traditiones, cum per se scriptis mandatæ non sint, ex iisdem illis fontibus nunc fere nobis sunt hauriendæ.

CAPUT PRIMUM.

De Juris Canonici Nominibus ac Definitione.

I. JUs Sacrum, quod ex divinis oraculis, atque Apostolorum præceptis, institutis, ac traditionibus derivatum, legibus, decretis & responsis per eorum successores editis constitutum est, variis nominibus designatur. Modo enim *Canonicum*, modo *Ecclesiasticum*, aut *Pontificium* nuncupatur. Sunt & qui *Theologiam Canonicam*, vel *Practicam* vocent; quarum appellationum originem causasque non absurdum fuerit paucis inquirere. *Varia juris Canonici nomina.*

II. Et *Juris* quidem vocabulum, cum pluribus modis sumatur apud Jurisconsultos (*L. 1. penult. & ult. Dig. de just. & jur.*), accipitur hoc loco pro arte æqui & boni. Jus enim est dictum, quia justum est ut docet Isidorus Hispalensis Episcopus (*Lib. 5. etimol. c. 3.*) *Primo jus, id est bonum, & æquum, aut ars æqui, & boni.*

III. At *Canonicum* proculdubio appellatur a voce Græca, Κανὼν, quæ *Regulam* significat: & proprie quidem de Regula dicitur, quam in operibus suis, ad lineas recte ducendas, aut explorandas, adhibent artifices: translate ad præcepta morum ac disciplinarum porrigitur. *Canonicum a Canone, seu regula.*

IV. Hoc autem Græcorum nomen nonnulli apud V. Cl. P. Gassendum amicum & collegam quondam nostrum, eruditionis nomine omnibus notum (*Tom. 1. Commentar. ad lib. 10. Diogen. Laert. de Doctr. Epicuri.*), ab Hebræo, קָנֶה *Kanech* deducunt; quod deflexum a radice קָנָה *kanah* (id est *acquisiit, ac possedit*) *Cannan* seu calamum sonat; sumiturque pro *mensoria arundine*; ut & vox, *Cane* apud Occinatos & Provinciales. Et vero quæ acquirimus, quæque possidemus, sive mobilia sint, ut panni, telæ, &c. sive immobilia, ut agri, eorum quantitatem, hujusmodi fere mensoriis instrumentis investigamus, atque cognoscimus. Accipitur etiam Hebraicum illud nomen pro osse cubiti, sive lacerto; non secus ac *ulna*, *cubitus*, *pes*, plerasque apud gentes, tam pro parte corporis, quam pro certa mensura dicuntur: qua ratione Græci quoque, αὐτῷ πήχει, id est *eodem cubito*, proverbiali quadam loquendi figura, usurpant pro eo quod est eadem mensura metiri. Sic etiam & Græcis, Κανὼν, & קָנֶה *Kaneh* Hebræis virgulam, seu examen ac stylum trutinæ significant: & apud Homerum Κανὼν ad textrinam traductus, pro radio usurpatur, quo fila diriguntur, & subtegmen stamini inseritur. *Canonis nomen forte ab Hebraico kanech.*

V. *Canonum* igitur titulo, ut observavit Matthæus Blastares Græcus Monachus (*In præfat. sui Syntagmatis.*), Prisci Ecclesiæ Patres suas nominarunt constitutiones, figurata dictione usi, & metaphora petita a ligneo illo instrumento, quo in lignis aut lapidibus dirigendis uti consueverunt, qui mechanicas artes tractant. Atque hæc Canonis appellatio, eodem teste, ab aliis quoque est usurpata, Philosophis nimirum, atque in primis Dialecticis; Medicis deinde, Gramaticis, iisque, qui harmonias cantuum compofuere; & ab iis, qui leges civiles ordinarunt. Hæc ut plenius intelligantur, haud extra rem fuerit, ejus vocis varias significationes percurrere. *Varie sumitur in artibus & scientiis.*

VI. Enim vero generali acceptione, in usu est vox *Canon* pro norma sive præcepto, ad quod opus quodque exigitur, tum in liberalibus, tum in mechanicis artibus. Inde Musicæ pars ea, quæ vocis longitudines ac latitudines metitur, *Canonices* denominationem accepit: inde & Polycleti opus, a quo velut a lege quadam statuariæ artis, lineamenta, & mem- *Pro communibus præceptis.*

brorum proportiones petebantur, *Canon* dictus est ex Plinio (*Lib.* 34. *c.* 8. *histor. natur.*) & Galeno. Epicurus quoque, post Democritum (ut creditur) *Canonem* appellavit librum illum, quo veritatis criteria, seu judicandi de rebus instrumenta exposuerat, atque examinaverat, quod opus a Colote ipsius cultore apud Plutarchum (*Adverf. Color.*) Διοπετὲς cognominatum est: a Cicerone (*Lib.* 1. *de fin.*) autem quasi delapsa de cælo *Regula* dicitur: ac propterea hæc Epicureæ Philosophiæ pars *Canonica* est nuncupata. Præterea eo nomine designantur in Chronologicis, columnæ, quibus temporum, ac rerum gestarum series distinguitur.

In rebus morum, pro Jure ac Lege. VII. In Moribus, deinde *Canonis* nomine significatur tam id quod a natura præscribitur, Euripidi Κανὼν τοῦ καλοῦ, quam jus humanum, cujus specialia diversas apud nationes Decreta, μολιβδίνῳ Κανόνι, comparantur ab Aristotele (*Lib.* 5. *Ethicorum c.* 14.), plumbeæ nimirum regulæ, qua in sua ædificatione usi Lesbii feruntur, eamque ad lapidum quibus applicabatur figuram inflexisse. Hinc Chrysippo (*Laudato in l.* 2. *Dig. de legib.*) lex in genere Κανὼν dicebatur δικαίων καὶ ἀδίκων.

In Sacris. VIII. Quin & in Sacris eodem nomine *Canonis* utimur ad designandum arcanam partem Missæ precesque secretas; quod in ea parte fit legitima & regularis Sacramentorum (id est consecrationis) confectio, ut notat Walfridus Strabo (*De reb. Ecclesiast. c.* 22.). Producta est etiam ea vox ad Catalogos, sive indices; tum librorum sacrorum, qui ex eo Canonici nuncupantur; tum Divorum, sive Sanctorum hominum, quorum in numerum, qui referuntur, idcirco dicuntur κανονίζεσθαι. Matricula quoque, hoc est syllabus Clericorum, aliorumque, qui necessaria vitæ subsidia ab unaquaque Ecclesia accipiebant, in antiquissimis Conciliis *Canon* appellatur.

In tributis & præstationibus. IX. Remotiore denique metaphora ad quamlibet ordinariam specierum, aut pecuniæ collationem, *Canon* etiam latine loquentibus porrigitur; sive quod ad catalogum census, sive quod tamquam ex certa regula & præscripta forma præstari soleat. Et primo quidem eo sensu accipitur *Canon* pro consueta pensitatione seu illatione annua, annonæ, auri, aliorumve subsidiorum, quæ principi præstantur; quas & *Canonicas necessitates* vocabant (*L.* 2. *Cod. de priv. domus August.*). Atque hæc Canonis acceptio ex compluribus Juris Civilis locis, confirmari potest (*Ut ex l.* 1. *Cod. de indiction.*), in quibus *Canonicum* pro solemni, atque ordinario dici constat, cum extraordinario opponatur. Quamobrem recte Asconius Prædianus (*In Verrinas*), cum tria faciat tributorum seu collationum genera, *Canonem* distinguit ab oblatione, atque indictione, extraordinariis nimirum functionibus. Ab hac Canonis significatione *Canonicarii* derivantur, annuorum publicorum exactores; qui & scriniarii dicti, quod e scrinio Canonum in provincias ad fiscales titulos exigendos mitterentur. Eorum meminere Justinianus Imperator (*Nov.* 128. *cap.* 16.) & Cassiodorus (*Lib.* 10. *Epist.* 13.)

Accipitur secundo *Canon*, eodem ferme sensu, pro Emphyteumate, id est annua pensione, quam fundi Domino præstare debet Emphyteuta: eoque referri videtur Canon glebæ, apud Sidonium Apollinarem (*Lib.* 6. *Ep.* 10.)

Tertio usurpatur *Canon* pro numero frumenti, sive annona, plebi, aut etiam militibus, erogari, ac viritim distribui solita, ut videre est in Codice Justiniani (*Lib.* 11. *sub titulis de Can. frumen. urbis Romæ, de frument. urbis Constantinop. de annonis civil.*), itemque apud Sartianum (*In Severo.*) & Lampridium (*In Heliogabalo*). Atque hinc fortasse factum est, ut Clerici, qui proventus Ecclesiasticos pro rata participandi jus habent, *Canonici* cognominati sint; a Canone scilicet illo, sive pensione, ac stipendio cuique debito; non minus quam a regulari vita a catalogo seu matri-

matricula Ecclesiæ cui sunt inscripti. Id certe vel ipsum *Præbendæ* nomen suaserit, eorum muneri in jure nostro attributum; ab ea nempe portione, quæ ipsis præberi consuevit. Nam & *Præbendum* Ulpianus Jurisconsultus (*l. inviti 19. Dig. de testib.*); & multitudinis numero *Præbenda*, pro Canone atque annona; quæ militibus dispensari consueverat, Livius, Gellius aliique dixerunt, laudati ab Alciato (*Libr. 2. parerg. cap. 33.*)

X. Jus Itaque CANONICUM recte dicitur a Canonibus, quo nomine donatæ sunt per antomamasiam Ecclesiasticæ Constitutiones; vel quod regant, & normam recte vivendi præbeant: vel quod regulæ instar distortum pravumque corrigant, ut censent Isidorus, & Gratianus noster (*In sum. & can. 2. dist. 3.*). Atque hæc Canonis significatio non recens in Ecclesia, sed ab ipsis Apostolorum temporibus recepta videri potest: utpote qua non semel D. Paulus utatur (*2. ad Cor. cap. 10. & ad Galat. c. 6.*), ac præsertim in Epistola ad Philippenses (*c. 1. 6. 16.*): nam hæc verba τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, quæ Latine vulgo redduntur, *in eadem permaneamus Regula*, continent adhortationem Apostoli ad Ecclesiam Philipporum, ut eosdem cum reliquis Ecclesiis Canones observet, utque in fidei ac morum regulis cum aliis conveniat. *In Jure, pro Constitutionibus Ecclesiasticis.*

XI. ECCLESIASTICUM præterea dicitur hoc Jus nostrum, ab Ecclesiasticis, cum rebus de quibus tractat, tum personis, quæ eo potissimum utuntur, ac reguntur. Ecclesiasticæ autem res & personæ vocantur eæ speciatim, quæ divino cultui sunt dicatæ. *Hoc Jus dicitur Ecclesiasticum.*

XII. Nomen quidem Ἐκκλησίας deductum a verbo Græco ἐκκαλεῖν sive ἐκκαλεῖσθαι, quod evocare significat seu evocari; apud Athenienses dicebatur de cœtu civium, qui erant in urbe, sive concione (quæ Romanis Comitiorum nomine nuncupabatur). *Ecclesia unde dicta.*

XIII. Apud Christianos deinde pro tota Fidelium, non modo in unaquaque civitate, sed per universum orbem degentium, multitudine accipi id vocabulum cœpit. Jamdiu tamen invaluit, ut strictius sumptum, cuilibet ædi sacræ, in qua Christiani sacrorum causa convenire solent, clericisque in ea ministrantibus, tribuatur: ut infinita utriusque Juris & Ecclesiasticorum auctorum loca evidenter ostendunt. *Quomodo sumatur apud Christianos.*

XIV. Ad sacros hosce ministros, resque ad eos, vel ad loca sacra pertinentes, cum specialius pertineat Jus canonicum, nihil mirum si SACRI etiam JURIS titulum plerumque sortiatur. *Jus Sacrum, etiam appellatur.*

XV. PONTIFICIUM quoque jus appellatur, ab Antistitibus sacrorum seu Pontificibus, quos auctores agnoscit, & quorum potestate Jus hoc omne nititur: Romanorum præsertim, utpote quorum studio, & auctoritate in unum corpus, atque in artem sit redactum. *Pontificum* autem nomen pro sacro Magistratu apud Romanos ab ipsis urbis incunabulis usurpatum, a Christianis quoque eodem sensu receptum est. Putatur autem vel a *Ponte faciendo* derivatum ex Varronis sententia; vel, ut existimat Scævola J. C. a *Posse & facere*. Et primo quidem certum est, Pontificibus, inter cætera, Pontium curam incubuisse, qui diu Romæ lignei fuerunt. Pons sublicius in primis, Anco Martio Rege, ab ipsis factus, ac deinde sæpenumero restitutus legitur: quod cum nullo ære aut ferro compactus esset, sæpius collaberetur. Cur autem ejus instaurandi munus ad Pontifices pertineret, id erat causæ, quod sacer crederetur, atque idcirco non nisi cæsa victima & peracto sacrificio refici posset. Altera nominis ratio, aut derivari potest a potestate sacrificandi (nam faciendi verbum Latinis, ut Hebræis, idem est ac sacra facere:) aut quod Pontifex Maximus omnia quodammodo facere posset, ut qui *Dicitur & Jus Pontificium.*

& re-

& religionibus Deorum, & summæ reipubl. præesset, teste Cicerone (*In princ. orat. pro domo sua*): quæ causa fuit cur Augustus, eumque insecuti Principes, tuendo imperio suo, Tribunitiæ potestati, & Censuræ, Pontificatum maximum senserint adjungendum.

Jus Canonicum Theologia Practica sive Rectrix.

XVI. Denique Canonum Doctrinam THEOLOGIÆ PRACTICÆ nomine non absurde indigitarunt Alvarus Pelagius Theologiæ & Canonum Magister (*Lib. 2. de statu & plantu Eccles. art. 20.*) Melchior Canus (*Lib. 8. de locis Theol. cap. 6.*) & Cosmas Guimerius Præses Parisiensis (*ad Pragmat. Sanct. tit. de collat. §. Ordinat. in fin.*) aliique: THEOLOGIAM RECTRICEM nuncupat Boetius Epo (*De jure sacro lib. 1. c. 20. n. 190.*) quod circa gubernationem regimenque Christianorum versetur; & quæ ad fidem, ac Dei ipsius, rerumque divinarum cognitionem spectant, ea, quatenus ad salutem necessaria sunt, complectatur, quemadmodum suo loco demonstrabitur.

Definitio Juris Canonici.

XVII. Ex his patet Jus Canonicum definiri breviter posse, *systema legum sacrarum*. Quod si quis accuratiorem definitionem requirat, dici poterit: *Jus positivum, quod ex scripturis divinis, atque ex regulis priscorum Patrum, de rebus ad Dei cultum ac religionem pertinentibus, a Pontificibus Ecclesiæ Catholicæ traditum, constitutum, vel approbatum fuit, ad rectam fidei, & morum inter Christianos constitutionem.*

In hac definitione seu descriptione, (ut eam paucis ad Scholæ Dialecticæ normam exigamus) generis loco est *Jus Positivum*, qua in parte cum Civili Jure videtur convenire Canonicum. Licet enim Jure divino Ecclesiasticæ regulæ ex parte nitantur, & plerumque positivi Juris appellatione intelligatur, quod positum est ab hominibus: aliud tamen est, ut observat Dominicus Soto, (*In 4. sent. dist. 2. quæst. 2. art. 1.*) Deum ipsum per se aliquid instituere; aliud vero hominem divinitus afflatum: deinde ea ipsa, quæ Juris divini proprie sunt, Ecclesiæ traditione ac judicio Canonica declarata sunt, atque ab apocriphis & suppostitiis distincta. Denique cum divinæ legis auctoritate suffulti Pontifices multa præter eam legem sanxerint certe a majori parte *Positivum* dici Jus Canonicum potest.

Hujus definitionis reliqua ad hanc scientiam a reliquis distinguendam spectant, & causas Juris Canonici, ac subjectum circa quod versatur, complectuntur. Materiam quidem præcipuam ex qua constat, præter sacros Codices, exhibent *Regulæ Patrum*, quæ ad Canones Conciliorum, Decreta Pontificum, Sententias Ecclesiæ Doctorum fere referuntur. Auctores primarii Pontifices fuere. Forma deinde in traditione, constitutione, approbatione consistit. Quædam enim sunt in hoc Jure a Pontificibus tradita seu recepta ex veteri quadam traditione, ut scripturæ Canonicæ, opuscula Patrum. (*Can.* S. Romana 3. *dist.* 15. *Can. in Canonicis* 6. *dist.* 19. *Can.* Sunt quidam 6. xxv. *quæst.* 1.) Quædam constituta sunt a summis Pontificibus, sive in synodis una cum aliis Episcopis, ut Canones Conciliorum, & prisca Pontificum Decreta: sive extra Concilia, ut Decreta ipsorum posteriora, & Epistolæ Decretales: quædam comprobata, confirmataque, ut Concilia pleraque, & compilationes, tum Decreti, sive ab Eugenio III. sive a Gregorio XIII. tacite probati; tum Decretalium a Gregorio IX. Sexti a Bonifacio VIII. Clementinarum a Joanne XXII. De subjecto, rebus scilicet Ecclesiasticis, dicemus capite proximo: Finem, qui ad fidem ac mores præsertim Ecclesiæ recte instituendos pertinet, libro 5. explicabimus.

CAPUT II.

De Juris Canonici subjecta Materia, & in quo ab affinibus scientiis, Jure Civili, Theologia, Morum Philosophia differat.

I. JUs omne, ut Civile, ita & Canonicum, versari circa Personas, Res, atque Actiones sive Judicia, nemo est qui nesciat. Inde ad hæc tria summa capita suam Juris Pontificii veteris Epitomen Antonius Augustinus, suaque alii opera revocarunt. Sed quoniam generali Rerum nomine reliqua continentur, dici potest cum Joanne de Imola. (*In procœmio Decretal.*) Subjectum circa quod versatur Jus Canonicum, nihil esse aliud quam *res Ecclesiasticas* quatenus sub disceptationem cadunt. Nam & Personæ Ecclesiasticæ, earumque officia & dignitates, non aliter hic spectantur, quam prout res sacras tractant, ac divino cultui mancipatæ sunt; & ipsa judicia ad res Ecclesiasticas acquirendas, conservandas, aut alienandas maxime referuntur. *Juris Canonici subjecta Materia Res Ecclesiastica, prout in disceptationem cadunt.*

II. Ex his sequitur Juris Canonici magnam esse cum Theologia, Jure Civili, ac Morali Philosophia affinitatem. *Affinitas cum aliis disciplinis, Jure Civili, Theologia, & Ethica.*

Et primo quidem cum tribus illis scientiis id habet commune Jus Canonicum, quod hominum Mores componit. In eo præterea cum Jure Civili convenit, quod utrumque Leges continet, quibus dirimuntur controversiæ, pœnæque irrogantur. Cum Theologia vero, quod utraque hac disciplina fides Christiana & sacra instituta ad religionem spectantia diriguntur: ita ut his quatuor velut columnis niti & stare dici possit omnis humana felicitas.

III. Ea vero est inter hasce præclaras disciplinas necessitudo, & quasi sororium vinculum, ut ad sui perfectionem, unaquæque alterius ope indigeat. *Utilitas.*

Ethicæ Philosophiæ principiis, & generalibus per eam ex recta ratione deductis notionum seminibus, cæteræ utuntur: unde quod Civili Jurisprudentiæ attribuit Ulpianus Jurisconsultus, (*Leg.* 1. §. *Dig. de just. & jure*), ut vera non affectata Philosophia habenda sit, id potiori ratione Pontificiæ convenit; utpote quæ naturalem rationem divinis luminibus perficiat, atque hominum animos, derivatis ex ipso omnis sapientiæ fonte præceptis, informet.

Cum Theologia Jus Canonicum cohærere, ejusque auxilio sæpenumero uti, evidentius est, quam ut argumentis confirmandum sit. Etenim Jus hoc nostrum nihil revera est aliud, quam ad vitæ usum aptata, atque in ipsis rerum argumentis posita Theologia, ut jam ante (*Cap.* 1. §. 16.) dictum est; & ex iis quæ affert Joannes de Turrecremata Cardinalis (*In procœm. Comment. in Decret. Grat.*) luculenter colligi potest.

Jus deinde utrumque sic inter se connexum est, ut alterum sine altero mancum omnino videatur, nec temporum nostrorum usui satis accommodatum: sed profanum a sacro in multis corrigendum, hoc ab illo in multis adjuvandum. Hinc fit, ut quemadmodum quæ speciali cuique Consuetudini desunt, ea ex Jure communi suppleri solent: ita si quid in Jure Canonico desideretur, id ex Civili petendum sit; & vice versa si quapiam in re Jus Civile deficiat, vel minus religioni consentaneum sit, recurri oporteat ad Canonicum: non raro etiam alterum ab altero in ambiguis interpretationem accipiat. Quæ regula ab interpretibus recepta, nititur in primis auctoritate Lucii III. Pontificis: (*Cap.* 3. Extr. *de novi oper. nunc.*) atque huic ejus definitioni aliorum quoque Pontificum auctori-

ctori-

ctoritas quamplurimis locis suffragatur, in quibus ii decisiones suas, etiam inter Clericos, deque rebus Ecclesiasticis, ex Juris Civilis placitis mutuantur, aut roborant (*Cap.* Innotuit, *in fine*, *de arb. c.* Si diligenti, *de foro compet. & alibi passim*). Immo non pauca ex Codice Theodosiano, ex Jure Justinianeo, ipsisque adeo priscorum Jurisprudentum operibus, ut & ex Capitularibus Regum Francorum in corpus Juris Canonici translata sunt (*Can.* Propter superfluam 22. *& seqq.* 11. *quæst.* 6. *Can.* Imperiali, 13. *& seqq.* xxv. *quæst.* 2. *Can.* Continuo, 5. *Can.* Quicumque 35. *& seqq.* xi. *quæst.* 1.). Idque evidentius cuivis apparebit Juris Pontificii Glossas atque Interpretes legenti, quorum omnis ratiocinatio, legum (quas passim firmandis rationibus suis adducunt) non minus quam Canonum ipsorum regulis innititur. Denique ad demonstrandum Theologicarum ac Civilium materiarum cum Canonicis cognationem sufficere videtur, quod ut vetus Auctor, instituta Legis divinæ cum Romanis Legibus Collatione, utriusque legislationis miram consensionem jam olim ostenderat: ita & insignis superiore seculo Theologus, Angelus Clavasius Summæ suæ, qua conscientiæ, quos vocant casus, tradidit, Rubricas utriusque Juris, tamquam præcipua Decisionum suarum promptuaria, præfixit; Et Pontificiæ scientiæ cum aliis optime convenire probavit ante aliquot annos Lælius Mancinus in Patavino studio Primarius Antecessor, integro volumine eam in rem scripto, quod παραλλήλων, sive *Collationum*, alias de *Triplici Jure* indigitavit. Sed quantacumque sit harum artium affinitas, quia tamen non eadem omnes via incedunt, a reliquis Jus Canonicum discrepet necesse est: cum diversam ab illis constituat disciplinam.

Differentia Juris Canonici a Morali.

IV. Differt igitur a Morum quidem Philosophia Jus Canonicum, tum quod divina potius auctoritate, quam humana ratione regitur & fulcitur, (quemadmodum ostendetur ubi de ipsius origine sermo erit): tum quod cuncta ad religionem referat; ac denique quod ad singularia magis descendat.

A Theologia discrepat, quod ea rationes Philosophicas sacris præceptis admisceat, magisque in speculatione versetur: Jus nostrum Regulis Ecclesiasticis omnino adhærens, rebus agendis & praxi maxime insistat.

Distat denique a Civili Jure Pontificium; tum materia, quod hoc sacras præcipue res & spirituales; illud Civiles ac fluxas, sive temporales, tractet: tum auctoritatis discrimine, quæ in illo politica est & mere humana, in hoc autem multum habet ex divino, inspecta præsertim origine. Sancto quippe a Spiritu manat legislatio omnis Ecclesiastica, cum ejus afflatu & gratia sancti Canones editi sint (*Can.* Violatores xxv. *q.* 1. *Et Can.* Igitur ead. causa, *quæst.* 2.), ut libro sequenti demonstrabitur, ubi de Conciliis agendum erit. Atque hoc utriusque Juris, potestatisque civilis ab Ecclesiastica discrimen indicatur a Gratiano (§. Sed notandum est, *post Can.* Nos si in competentes, 41. xi. *quæst.* 7. *&* §. *seqq.*): cum ait *duas esse personas quibus mundus iste regitur, videlicet Regalem & Sacerdotalem: & sicut Reges præsunt in causis sæculi, ita Sacerdotes in causis Dei, Regum corporalem irrogare pœnam, sacerdotum spiritualem inferre vindictam: sicut enim*, ut post subjungit D. Paulus (*Ad Rom.* 13. *& D. Petri epist.* 2. *cap.* 2.) *non sine causa Judex gladium portat, ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum; isti habent claves ad exclusionem excomunicandorum, & reconciliationem pœnitentium*. Quæ desumpta videntur ex pluribus Canonibus distinctioni, (*Can.* Duorum. *Et Can.* Si Imperator). 96. Atque hæc fere sunt generales utriusque Juris differentiæ specia-

specialia quantum ad Regulas & quæstionum decisiones, Canonum Legumque Civilium discrimina, post Bartolum (*In tract. differentiarum seu contrarietatum inter Jus Civile & Canonicum*), Henricus præsertim Canisius singulari opusculo collegit.

CAPUT III.

De Juris Canonici Præstantia, atque ad cæteras principes disciplinas utilitate, deque Clavibus Ecclesiæ.

I. HARUM trium principum disciplinarum quænam cæteris præstet, mihi non assumo ut definiam, ne nimium professioni ac materiæ a me susceptæ aut blandiri videar, aut detrahere. Boetius Epo (*Lib.* 1. *de Jure sacro n.* 1. *& seqq.*) divinam legem & sacram sapientiam splendidiorem fatetur Jurisprudentia Canonica; sed hanc Ecclesiasticam legislationem Civili augustiorem affirmare non dubitat; idque vel solo nomine Divinarum & secularium legûm evinci putat: quæ sententia confirmari posse videtur ex utriusque Juris ac Theologiæ officio, de quibus disserit Medina (*Ad* 2. 2. *q.* 19. *in introductorio.*) *Jus* inquit, *Cæsareum componit pacem in exteriori Republica: Jus Pontificium in Republica Christiana & Ecclesiastica: Jus Theologicum docet bene & feliciter vivere in ordine ad Rempublicam Cælestem* (quod tamen cur Canonicæ Theologiæ deneget, haud satis videre me fateor). Addit Epo ante laudatus (*Cap.* 2.) Leges Ecclesiasticas Civilibus, vel in eo præcellere, quod cum illæ ad normam præscriptumque divinæ legis explorentur; quemadmodum hæc ubique eadem, ita & Ecclesiastici Juris Regulæ, quantum ad generalia præcepta, per universum orbem Christianum uniusmodi, seu uniformes sint: cum Civiles per singula fere territoria, aut saltem per regna & provincias singulas, variæ sint, pro eorum arbitrio, qui in unaquaque regione dominati sunt. Ejus rei hæc ratio adduci potest, quod sola naturali naturales ipsæ quoque ratione & humano judicio politicæ Constitutiones nitantur: Ecclesiasticæ vero, licet eamdem sequantur rationem: tamen Spiritus sancti ductu coaptantur divinæ legi, ex qua omnia hujus scientiæ præcepta elici ac derivari non ambigitur. *Præstantia Juris Canonici.*

Ecclesiasticæ certe potestatis supra Civilem præstantia variis juris nostri, non Canonici tantum (*Can.* Cum ad verum *Can.* Duo sunt. *Can.* Si Imperator, *dist.* 96. *Vide Panorm. in c.* 1. *de Const. Cap.* Omnes, *& c.* Solitæ benignitatis, *c. de major. & obed.*) sed & Cæsarei locis prædicatur. Eam in rem sufficere posset quod Justinianus constituit (*Nov.* 31. §. *Seu*, cap. 1.) *sanctos Ecclesiasticos Canones, qui a sanctis quatuor Conciliis expositi & confirmati sunt* (id est universum Codicem Canonum qualis ejus tempore extabat) non modo *vicem legum obtinere:* quod antea quoque sancitum ab eo fuerat (*L.* Sacris, 45. *Cod. de Episc. & Cler.*); verum & *eorum decreta perinde ac sacras Scripturas suscipi.* Addere tamen libet, quod idem Imperator de sacris Canonibus agens subjungit, *quos etiam nostræ sequi non dedignantur leges.* (*Nov.* 83. *c.* 1.) Et quod alibi ait, *plus studii adhibendum sibi esse circa sacrorum Canonum & divinarum Legum custodiam, quæ super salute animarum definitæ sunt, quam circa leges Civiles* (*Nov.* 137. *in præf. v. & leg.* 23. *Cod. de sacros. Eccles. & l.* 42. *Cod. de Episc. & Cler.*

II. Ex ante dictis facile colligitur quæ sit hujus Juris utilitas, aut quæ potius *Juris Canonici*

ad emendandam Ethicam, Jus Civile, & Theologiam, necessitas. potius ejus ad perfectam cæterarum affinium scientiarum notitiam necessitas.

Et primo quidem Ethicæ præcepta, nisi ad hujus Theologicæque Doctrinæ examen perpendantur, eorumque ope quodammodo lævigentur, vera vitia sæpe pro virtutibus obtrudunt, insipientiam meram divinæ Doctrinæ inimicam pro sapientia venditant: idque ex eo intelligi potest, quod Christianis & Catholicis institutis opponi Moralia consuevere.

Christianos deinde omnes Jurisconsultos Canonum peritia omnino indigere vel inde patet, quod in iis quæ ad vitam æternam, atque ad ejus (ut ita dicam) vehicula pertinent, Ecclesiasticas Regulas necessario sequi oportet, quæ Juri Romano Civilibusque aliis Legibus non paucis in articulis adversantur, eaque non raro corrigunt. Per Leges certe viduis nuptiæ intra luctus tempora prohibentur sub infamiæ periculo; at per Canones qui fragilitatis, & vitandi peccati præcipuam rationem habent, permittuntur (*Cap. pen. & ult. extr. de secund. nupt.*) Illæ in rei alienæ possessore bonam fidem, initio duntaxat; hi per totum assignari præscriptionibus temporis curriculum exigunt (*Cap. 5. & cap. ult. c. de præscript.*) Concubinatus Jure Civili non improbatur: idem rejicitur Jure Canonico. Patres & maritos quibus adversus adulteras in flagitio deprehensas ultorem gladium, illis absolute, his aliquando porrigunt Imperatoriæ, exarmant Pontificiæ sanctiones; & parem esse volunt, ex naturali ratione, atque Apostolica doctrina, utriusque conjugis causam (*Can. 19. & ult. xxxii. q. 5. & x. q. 6. c. pen. & ult. ext. de adult.*) Eædem Usuras quoque damnant, & gravissimis pœnis coercent Principum constitutionibus permissas (*Toto tit. extr. de usur.*) atque intra proximos tantum cognationis atque affinitatis gradus coercita ab his conjugia, justis de causis, longius a communi contrahentium origine removent (*Cap. 8. de consanguin.*) Eæ tamen in his apud nos præpollent. Divortia, per leges propemodum arbitraria, ad tori ex legitimis causis separationem redegerunt Ecclesiasticæ Regulæ (*Tot. tit. de divort. extr.*) & quæ & in aliis capitibus prope innumeris differunt; de quibus consulendi inter cæteros prædicti Epo (*Lib. 1. de Jure sacro c. 1. n. 53. ac seqq. Et cap. 2. n. 107. & seqq.*) & Canisius, aliique. Quam necessaria denique sit omnibus hodie causa, sive dicentibus, sive judicantibus, Canonici æque ac Civilis, & Patrii juris, peritia, manifestum reddunt quotidianæ, ac sæpe maximi momenti lites de Beneficiis, & Jurepatronatus Ecclesiastico, de Decimis, de Regularium & Clericorum validis aut invalidis Votis, de Electionibus, de Matrimoniis, aliisque rebus lites: ut egregie differit Arnoldus Corvinus Batavus Jurisconsultus (*In præfat. Jur. Can. per aphorismos explicati.*) Præterea universus Judiciorum ordo, quem hodie utroque in foro receptum videmus, ex secundo Decretalium libro haud dubie est addiscendus.

Ad Theologiam vero quod attinet, ut ejus cognitionem ad Canonum perfectam notitiam apprime conducere ultro concedimus; ita inficiari nemo potest, in multis eam sine Canonum ope cæcutire. Ejusmodi sunt quæ ad ritus Sacramentorum & reliqua sacra munia, quæ ad Ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum administrationem, ac præsertim quæ ad Ecclesiasticæ jurisdictionis usum spectant: imo & ea quæ ad solvendas quæstiones quascumque de Moribus, & dubitationes de variis hominum actionibus motas pertinent. Quapropter Melchior Canus (*Lib. 8. de locis Theol. cap. 6.*) Theologum sic informat, ut velit Juris Pontificii in primis peritum esse, tum aliis de causis, tum quod ex Pontificum Decretis Theologi dogmata sua, sive in rebus fidei, sive in rebus morum collegerint; Pontificum autem decreta ex libris utriusque Testamenti manarint; nec

modo

modo maximam cum illis habeant affinitatem, sed & ad eorum explicationem momenti sint haud exigui: tum etiam quod Canonicæ sit facultatis per Ecclesiasticas leges dirigere animas in æternam salutem: tum denique quod vel in solo Decretalium volumine permulti casus & articuli contineantur adeo utiles & necessarii, tam in foro pœnitentiæ, quam in disponendis Ecclesiæ rebus, ut absque illorum cognitione nonnisi periculose tractari possint, qui vocantur ***Conscientiæ casus***. Id palam profitentur doctissimi quique ejusmodi Casuum post Raymundum Pennafortium, & D. Thomam tractatores, Silvester, Navarrus, Henriquez, Laymanus, ut qui omnia fere definitionum suarum argumenta, ex Juris nostri officina, velut ex suo & vero armamentario, depromant.

III. Certe cum duplex vulgo, aliquibus etiam triplex, Clavium genus distinguatur, in quibus Pontificia potestas est posita; quarum prima Ordinis dicitur, altera Jurisdictionis, tertia Scientiæ; harum omnium rerum directionem ex parte aliqua sibi vindicat Jus Canonicum. Et primum quidem genus, quod circa Sacramenta administranda potissimum versatur, id eatenus duntaxat ad Theologicam Facultatem videtur spectare, quatenus eorum indaganda natura & vis est: quatenus autem exhibendorum ratio tradenda est ac præscribenda, Juris est haud dubie Pontificii: qua de re Joannes Andreas (*Ad Cap.* 1. *de summa Trinit.*) & reliqui Doctores (*Ad cap.* Post translationem. §. Cum ergo, *decernunt, & alibi.* *De Clavibus.*

Clavis deinde *Jurisdictionis* tota videtur esse Juris Canonici, quantum ad forum, quod vocant *Fori*, id est exterius; si modo ipsam potestatis hujus institutionem demas, quæ solius est Christi, Legisque divinæ. Quin & quod attinet ad jurisdictionem Conscientiæ, sive forum *Poli* & interius; id etiam ad Jus Pontificium pertinet; sic tamen ut Theologia quoque ad eam partem explanandam non parum conferat: sed praxis, decisio, ususque, & pœnitentiæ imponendæ modus, Jurisconsultorum nostrorum est. Ejus quippe rei principia & regulæ non aliunde certius tutiusque, quam ex Canonibus peti possunt: ut iis omnibus est perspectum, qui Theologos, non minus quam Canonum Doctores ante laudatos, cæterosque peccatorum, ad usum fori pœnitentialis, disquisitores ac discussores, qui vulgo Casuistæ vocantur, vel a limine salutarunt.

At tertium Clavis genus, *Scientiæ* scilicet, si de sacræ Scripturæ interpretatione intelligatur, ea magis propria videtur esse Theologorum: sed si cum Magistro Sententiarum (*Lib.* 4. *sent. dist.* 19. *in princ.*) sumatur pro totius Scientiæ Prælatis accommodatæ peritia, spectabit procul dubio ad Canonum quoque Consultos. Nam in Pœnitentiæ tribunali tum exteriori, tum etiam interiori, sive solemnem indicturis Pœnitentiam, sive privatim Confessiones fidelium audituris, tremendumque judicis in utroque genere acturis officium, tam Ecclesiasticæ, quam Divinæ Legis necessariam prorsus esse cognitionem, ex supra dictis evincitur (*Cap.* inter cætera, *in fin. de offic. Judic. ord.*) Ea certe notitia destituti, nec peccata pœnitentium satis discernere ac distinguere poterunt, nec in absolutionis ferenda sententia salutares pœnitentias injungere. Quapropter, optima ratione jubentur (*Can.* 4. *dist.* 38.) Sacris initiati sic Canonum studio incumbere, ut eos apprime calleant: atque olim in ordinatione, Liber Canonum idcirco ab Episcopis tradi legive ordinatis solebat, Concilii Carthaginensis Decreto (*Can.* 7. *ead. dist.* 38.) eademque de causa præcipiunt Toletani IV. Concilii (*Can.* 1. *ibid.*) Patres, ut *Sciant Sacerdotes Scripturas Sanctas & Canones*. Nec vero sine causa Melchior Canus non alienum a vera conjectura existimat, Christum Dominum speciali quadam gratia Juris Pontificii Professoribus adesse in Legum Ecclesiasticarum vera in-

terpretatione. Cujus sententiæ hanc subjicit rationem, quod Deus, qui in necessariis non deficit, non in Theologos solum, sed & in Sacri Juris Doctores spiritum veritatis effundere debeat. Quin etiam quæ Theologiæ Polemicæ adscribi solent, ad Canonicam Disciplinam trahere non dubitat Antonius Demochares Monchiacensus Theologus Parisiensis (*In præfat. Decreto Gratiani præfixa.*) Neque enim aliud vult, cum in editione Juris Canonici, cujus curam susceperat, id præsertim agit, ut ex priscis Canonibus jure nostro comprehensis, confutari posse ostendat novos in fidei articulis errores ab Hæreticis introductos.

Viri præferendi in decidendis rebus jurisdictionis a divina lège manantibus, Canonistæ, an Theologi:

IV. Quærunt nonnulli ad utros potius recurrendum sit, ad Theologiæ, an ad Juris Canonici peritos, quoties de materia Pontificiæ Jurisdictionis aut administrationis agitur, quæ ex sacris maxime Literis pendeat, quales sunt Hæresis, Usura, Simonia, Matrimonium, Divortium, Jusjurandum, Perjurium, Votum, Indulgentiæ, Decimæ, & alia ejus generis. Eam quæstionem tractarunt inter Juris Canonici Doctores Petrus Ancaranus (*In disputat. cujus initium*, antiquis & modernis temporibus.) Petrus Ravennas (*In compendio utriusque Juris, tit. dicta notabilia*, §. *hoc in loco*,) & Nicolaus Evertardus (*In locis Dialect. loco ab auctoritate num.* 7.) ex Theologis vero Melchior Canus antea laudatus (*Lib.* 8. *cap.* 7.) & Conradus Summenhartius (*De contractib. qu.* 49.) atque alii, quos suæ quemque professioni suffragari non est mirum. Sed optime hanc litem componet, qui cum jam nominato Boetio Epone, hasce duas præstantissimas utilissimasque disciplinas assiduo studio conjunxerit, ut paulo ante indicata plurimorum Canonum decreta sanxerunt. Agnosco itaque libenter non omnibus plane numeris absolutum fore Juris nostri Doctorem, qui Sacrarum Literarum rudis penitus fuerit; nec minus affirmare audeo Theologos inter vix quemquam magni nominis extiturum, qui sacros Canones, Sacrarum Literarum certissimos multis in locis interpretes, ignoraverit. Certe in Ecclesiasticis Præfecturis ac dignitatibus, atque officiis obtinendis, Juris Canonici Doctores, cæterique gradu aliquo accademico ejus peritiæ nomine donati, tum ex Pragmaticæ Sanctionis (§. Videlicet *de Collat.*), & Concordatorum nostrorum (§. Præterea *eod. tit.*), tum ex Concilii Tridentini placitis (*Sess.* 23. *c.* 18. *de reform.*) deteriori loco non habentur, quam Theologi, sed pari omnino passu ambulant: Quin & Canonum periti, in iis dignitatibus quibus annexa jurisdictio est, anteponi aliis videtur (*Sess.* 24. *c.* 16. *de reformat.*). Nimirum hæc utraque scientia Ecclesiæ æque necessaria est, cum vere Sorores sint, ut ait Epo (*Lib.* 1. *de jure sacro*, *c.* 2.), si earum finis consideretur: vel potius mater & filia, si spectetur origo. Adde quæ hac de re differit P. Gregorius Tolosanus (*Lib.* 1. *de Usuris*, *c.* 4.).

C A P U T IV.

De Juris Canonici Divisionibus, ac de Lege Divina & humana, atque utriusque necessitate.

Juris Canonici divisio prima in scriptum & non scriptum.

I. EX superioribus variæ oriuntur Juris Pontificii Divisiones; quarum duæ in primis observandæ. Prima ex origine petitur, in Divinum & Humanum (*In summa & Can.* Omnes Leges *dist.* 1. *& Can.* 1. *dist.* 8.) altera ex constituendi modo; in Jus Scriptum & non scriptum, sive mores (*Can.* Jus generale, *dist.* 1.). His addenda tertia ex auctoritate, &

locis ubi viget, in Commune, quod scilicet in corpus Juris relatum, apud omnes fere nationes Christianas valet; & Proprium ac singulare, seu statutorum, quod extra Corpus Juris habetur. (*cap.* cum dilectus, *de const.*) Quartam præterea Divisionem, quæ in Jure nostro indicatur, (*cap.* 11. *de Temporib. ordination.*) in jus Græcum seu Orientale, ac Latinum sive Occidentale, lib. 3. exequemur.

II. Quæ ad Jus Scriptum pertinent, ea desumpta sunt partim ex Jure Divino, partim ex Constitutionibus humanis seu Canonibus. Hæ quippe voces latiori significatione pro omni Jure Positivo Humano usurpantur: (*In princ.* & §. Porro *post can.* 2. *dist.* 3.) quamquam specialioris distinctionis causa, nomine quidem *Canonum* proprie statuta Conciliorum; nomine *Constitutionum* intelliguntur decreta Pontificum, aliorumque Episcoporum aut etiam Collegiorum. *Jus scriptum adhuc dividitur in Divinum & Humanum.*

III. JUS DIVINUM late sumpto vocabulo appellamus quod in Lege continetur & Evangelio, (*Dist.* 1. *in summ.*) id est Veteris & Novi Testamenti Legislationem universam: utriusque enim præceptis Jus Canonicum non modo passim est respersum, sed etiam ex iis potissimum profluxit. (*Cap.* Qualiter & quando 24. *e. de accusat.*) Atque hoc Jus omnibus aliis anteponitur scriptis. (*Can.* Quis nesciat, *distinct.* 9.) *Jus Divinum quid.*

IV. Jus istud a quibusdam, ab ipso in primis Gratiano, cum Naturali; ab aliis cum Æterna Lege confundi videtur. Verum, si accurate res perpendatur, non exiguum inter hæc constituendum est discrimen. Cum enim in Lege Divina triplicis generis præcepta tractentur, Moralia, Cæremonialia seu Mystica, & Judicialia: Moralia, quæ Decalogo fere continentur, a Jure Naturali humano vix recedunt: Legalia, sive ad mysteria & ritus, sive ad judicia referantur, Juris Naturalis nomine comprehendi minime possunt. *In quo differat a naturali.*

V. *Æterna* vero *Lex* nihil est aliud, quam summa ratio in solo Deo perfecte existens, & participatione quadam mentibus hominum omnium, modo sani judicii sint, indita; ex qua Legum naturalium, humanarum & civilium omne genus manavit, ut luculenter ostendit post Platonem (*In Epinomide*, & *alibi.*) Cicero (*Lib.* 1. *de legib.*) longeque enucleatius ac distinctius D. Thomas (1. 2. *Quæst.* Præsertim 93.) *Lex Æterna quid.*

Sed *Lex Divina* proprie sumpta ea dicitur, quæ finem hominis naturalem excedens, & supernaturalem, vitam nempe æternam proponens, ab ipso Deo revelata est: quam Doctores nonnulli *Legem Divinam Positivam* nominant. Hæc constat utriusque Fœderis, veteris & novi præceptis; quæ tamen non eumdem omnia vigorem nunc habent. Novi quidem Testamenti præcepta (præcepta dico, non consilia) divino Jure cuncta servanda necessario sunt. Sed Mosaicæ Legis iis tantum præceptis adstringimur, quæ ad generalem morum informationem spectabant. Hæc, uti jam dictum est, ad Decalogum ferme referri possunt. Quin hæc quoque, non tam quatenus præcepta sunt Legis Mosaicæ, quam vi Legis naturæ in animis hominum insitæ, quæ idcirco, ex Justiniano quoque, immutabilis est (§. *penult. Inst. de Jure Nat. Gent.* & *civili.*) hodie obligant ex communi sententia, quam inter alios Jurisconsultos probat Didacus Covarruvias; inter Theologos Gregorius de Valentia. (*In* 1. 2. *disp.* 7. *quæst.* 7.) Judicialia vero, quæ ad Jus dicendum, Judiciaque recte administranda pertinebant, & Cæremonialia ad Divinum cultum rite exhibendum spectantia, per Christi mortem sublata sunt, ut probant D. August. (*Epist.* 19.) & D. Hieronymus. (*Epist.* 11.) Quamquam, quod attinet ad hæc Legalia præcepta, ita distingui solet, ut superficie tantum tenus mutata sint; at secundum moralem intellectum, nullam acceperint mutationem, ut con-

ut contendit Gratianus. (§. *fin. dist.* 3.) Unde veteris Legis ea præcepta, quæ Decretalium Libris a summis Pontificibus inserta sunt, (*Cap.* 1. *e. de adult. cap.* 1. *de futuris*, *&c.*) non ut Divinæ Legis placita custodiri a nobis debent, sed quatenus humani Juris sunt, Pontificiis Constitutionibus recepta, & renovata: qua ratione aliorum quoque observatio præcipi posset. Cum igitur hujusmodi etiam præcepta, Divini juris seu Divinæ Legis Constitutiones alicubi appellantur in Decretalibus: (Cap. Litteris *e. de restit. spoliat.* & cap. *tua.*) id de Divina lege veteris Testamenti est intelligendum, qua revera tenebantur ante Christum Judæi; sed cujus vinculum ex D. Thoma, (*Cap.* in aliquibus *in fin. e. de decim.*) inchoato humanæ Redemptionis mysterio, solvi cœpit adveniente Christo; passione vero ejusdem finem omnino accepit, Redemptionis scilicet consummato mysterio. Quod autem Legalia nonnulla post mortem Christi observata leguntur, (*Act. c.* 15. 16. *&* 21. *item ad Galat. c.* 5.) id ideo factum dicitur, ut mortua synagoga cum honore sepeliretur; quæ sunt verba D. Thomæ (*Dicto art.* 4.) idque non alia ratione quam qua videmus mortuorum corpora non statim sepulturæ tradi, sed aliquandiu oculis exponi superstitum, atque servari.

Necessitas Divinæ Legis.

VI. Cur autem præter humanas Leges Divina quoque necessaria fuerit, causæ ab eodem D. Thoma quatuor assignantur. (1. 2. *Quæst.* 92. *art.* 4.) Prima, ut homo erigeretur ad supernaturalem æternæ beatitudinis finem. Secunda, ut in actibus dubiis, certo & sine errore dirigeretur. Tertia, ut interiores ejus mores atque actus pravi cohiberentur. Quarta denique, ut nihil quidquam quod malum sit, impunitum remaneret. Horum vero nihil leges humanæ, propter hominum infirmitatem atque ignorantiam præstare possunt. Eoque S. Doctor refert illud Psalm. 118. *Lex Domini immaculata, convertens animas; testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.* Quibus verbis indicatur, ex ejus sententia, singulorum, peccatorum, etiam minimorum correctio; internorum actuum, motuumque animi compositio; & promissio vitæ cælestis, in qua investiganda consistit vera sapientia.

In quo differat Nova Lex.

VII. Lex vero Nova perfectione magis quam alia re quapiam a Veteri distinguitur; atque, ut idem D. Thomas loquitur, (*Ead. quæst. art.* 5.) tanquam vir a seipso puero. Estque notatu dignum, quod observant Legem Mosaicam populo Dei, Hebræis nimirum, datam esse a Deo Patre per Angelos; Legem Evangelicam, Dei quoque populo, nimirum Ecclesiæ Christianæ, a Deo Filio traditam proprio Domini Christi ore, qui Deus verus & homo est; Legem denique Ecclesiasticam, pro re nata, Pontificum ore, quibus licet meris hominibus, pascendum gregem suum Christus commisit, eidem Christiano populo quotidie dari a Spiritu Sancto; cujus ad Ecclesiæ Catholicæ regimen divinus nunquam deerit afflatus.

Decalogi secunda pars quatenus Juris humani.

VIII. Philo quidem Judæus (*Lib. de Decalog.*) non dubitat secundam Decalogi tabulam ad Jus humanum revocare, quod ad caritatem erga homines pertineat; (*Exod. c.* 31. quemadmodum prior tabula ad caritatem erga Deum. Sed quamvis, si quis subjectum ejus tabulæ spectet, vera ejus sententia sit; attamen inspecto auctore atque origine, (qua præsertim ratione Jus Divinum ab humano secernitur) Decalogus universus divini Juris est, utpote Dei digito exaratus; vel potius in omnium hominum animis maxima saltem ex parte insculptus.

Jus Humanum, seu Constitutionum, quarum aliæ Civiles, aliæ Ecclesiasticæ.

IX. HUMANUM Jus, sive Jus *Constitutionum*, quod & proprie Positivum dicitur, tamquam ab hominibus positum atque institutum, complectitur Leges omnes scriptas. (*Dist.* 3. *in sum.*) Constitutiones autem aliæ

sunt

sunt Civiles, aliæ Ecclesiasticæ. Civiles sunt, quas Principes populis, aut ipsi sibi populi posuerunt: quæ, si Evangelicis Canonicisque institutis non adversentur, omni reverentia dignæ sunt: (*Can.* 1. *in fin. & duobus seqq. ibid.*) si contrariæ sint Pontificiis Constitutionibus, modo ad animarum interitum non vergant, in suo foro servantur.

X. Constitutiones autem Ecclesiasticæ, de quibus hic præcipue agimus, sunt in triplici differentia, ut supra a nobis indicatum est. Vel enim sunt statuta Conciliorum, sive Generalium, sive Localium (quo nomine comprehenduntur tam Provincialia, quam Nationalia) vel decreta Pontificum, vel dicta Sanctorum (§. Porro, *post Canonem* 2. *ead. dist.*) *Constitutiones Ecclesiasticæ sunt Triplicis generis.*

XI. *Sed* quæri potest, constituta Lege Divina, quæ ad æternam salutem sufficeret, quid attinuerit Canonicam præterea, sive Ecclesiasticam Legem constitui? Ejus rei hæc ratio redditur, quod cum nulla civilis societas sine congruis statui suo Legibus stare possit, necessarium visum est disciplinæ, vitæque, tum communis, tum etiam privatæ, regulas accuratius clariusque præscribi: quæ sane ad faciliorem divinæ ipsius Legis observationem plurimum conducunt; uti præter cæteros probat Alphonsus de Castro: (*Adversus hæreses, Lib.* 6. *dictione* Ecclesiæ, *hæresi* 9.) Atque huc referri possunt divinæ Sapientiæ verba apud Salomonem (*Proverb.* 6.) *Conserva, fili mi, præcepta Patris tui: & ne dimittas Legem matris tuæ. Matris* nomine quis dubitet Ecclesiam esse intelligendam, per quam Christo generati sumus? Et vero quemadmodum, præter legem Naturalem, Civilibus quoque opus fuit in Republica: pari quoque ratione præter Divinam Legem, opus habet Ecclesia propriis Legibus & Constitutionibus, quibus ejus corpus in exteriori disciplina regatur. Etenim sicut Leges Civiles ex naturali ratione; ita Ecclesiasticæ Leges ex Lege Divina profluunt (*Cap.* qualiter & quando 24. *c. de accus.*) suntque velut conclusiones quædam ex illa deductæ, ad ea moderanda, quæ Christus Dominus judicio eorum qui præfuturi erant, pro rerum, personarum, temporum, locorum varietate, definienda reliquit. *Cur necessaria fuerit Lex Canonica.*

XII. Jus non Scriptum constat Traditionibus & Consuetudine: ad quam referri potest Romanæ Curiæ Stylus, & quam nonnulli Conniventiam vocant. *Jus non scriptum quotuplex*

XIII. *Traditionibus* accensentur quæcumque sola voce ab Apostolis eorumque primis successoribus prodita, ad nos, velut per manus transmissa pervenerunt: licet ex parte scriptis quoque a posteris sint comprehensa. Hujusmodi sunt in sacrosancto Missæ sacrificio, aquæ cum vino permixtio; Inunctio eorum qui baptizantur; Institutum frontem signo Crucis muniendi; Imaginum usus, aliaque quam plurima, quæ auctoribus D. Basilio, & D. Augustino non minoris sunt auctoritatis & ponderis, quam si ab initio scriptis mandata essent. (*Can.* 5. *dist.* 11. *Can.* illa 11. *dist.* 12.) Atque huc pertinet illud Pauli: (2. *Ad Thesalon. cap.* 2.) *itaque fratres state & tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram*. Valeat & in hac re Tertulliani sententia, vel potius testimonium; qui ubi inter cætera, (*De corona Milit. c.* 3.) Baptismatis & Eucharistiæ sumendæ ritus, Oblationes pro Defunctis, & Crucis crebro usurpata in fronte signacula commemoravit, hæc subjungit (*cap.* 4.) *Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, Consuetudo confirmatrix, & Fides observatrix*, Eodem etiam spectat illud B. Irenæi Martyris ad Florinum hæreticum apud Eusebium, (*Hist. Eccl. lib.* 5. *c.* 29.) Ταῦτα τὰ δόγματα, οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι, οἱ ϗ τοῖς Ἀποστόλοις συμφοιτήσαντες, οὐ παρέδωκάν σοί. *Hæc dogmata, hi qui ante nos vixere presbyteri, sive seniores, qui etiam Apostolorum discipuli extiterant, nequaquam tibi* *Traditiones.*

tradi–

tradiderunt. Quod sanctissimi & antiquissimi praesulis testimonium ad confutandam vanitatem caeterorum haereticorum Traditiones respuentium, non exiguum habet momentum. Nec minoris est ponderis, quod idem Lugdunensis Antistes (*Lib. 3. adversus hereses, cap. 2.*) haereticos provocat Ecclesiae nomine ad eam Traditionem quae est ab Apostolis, & per successiones quoque Seniorum in Ecclesiis custoditur. Quamobrem & Nicaena II. (*Actio ult.*) & Florentina, (*Sess. 5.*) universales synodi Traditionum Ecclesiasticarum impugnatores anathemate haud immerito damnarunt. Tridentina quoque superiorum vestigiis inhaerens, *omnem veritatem* & morum *disciplinam contineri* affirmat *Libris Scriptis, & sine scripto Traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt*. (*Sess. 4. in pr.*)

Consuetudo quid, ejusque auctoritas.

XIV. *Consuetudo* est jus quoddam Moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit Lex. (*can. 5. dist. 1. can. 6. dist. x. can. 7. dist. 12. l. 32. & 33. Dig. de legib.*) Ea optima est Legum interpres: (*cap. 8. ext. de consuet. l. 37. Dig. eod. tit.*) adeo ut non modo Lege deficiente valeat; sed si legitime praescripta sit, in iis, in quibus non vertitur salutis periculum, juri etiam Scripto deroget. (*cap. ult. de consuet. ext. & in 6. & de l. 37. in fin.*) Specialis certe consuetudo canonice praescripta generali constitutioni praestat, nisi consuetudinis ejus in constitutione posteriori nominatim mentio fiat. (*cap. 3. de consuet. in 6.*) Ita enim intelligendus est, opinor, Nicolaus I. Pontifex, hac de re scribens ad Michaelem Graecorum Imperatorem (*can. consequens 2. dist. xi.*) Praescripta vero censetur spatio quadraginta annorum. (*Gloss. in c. ult. de consuet. in 6. & in c.* ut litigantes de offic.) Quae ita intelligi debent, si Consuetudo rationi sit consentanea; nec Juri divino aut naturali, seu bonis moribus, aut receptis apud omnes Canonibus plane contraria sit; quo casu corruptela potius & abusus, ac vetustas erroris, quam consuetudo dicenda videtur. (*can. 3. & seqq. dist. 8. can. 3. 8. & 11. dist. 11. cap. 7. & ult. ext. de consuet.*) Hujus rei exempla non pauca in toto jure habentur.

Divisio Consuetudinis.

XV. Est autem Consuetudo vel Generalissima, quae in universo orbe Christiano viget, & haec pro Apostolica ferme Traditione est habenda; (*cap. 5. ext. de consang. & affin. cap. 49. de sent. excomm. &c.*) vel Generalis, quam aliqua natio, aut provincia servat: (*can.* Catholica 8. *distinct. 11.*) vel Specialis seu Localis, quae in aliqua certa Civitate, aut Collegio valet. (*cap.* cum Ecclesia 31. *de elect.*)

Consuetudo Particularis, ratione subnixa & probata, in loco ubi recepta est generalem vincit, ut antea indicavimus; (*Vid. cap. 19. de jurejur.*) idque propter diversam populorum ac locorum naturam, quae saepe diversa exigit instituta. (*§. 1. Inst. de Jur. nat. & c. 1. de consuet. in 6.*) Etenim ob varium provinciarum ingenium, ac morum in quibusque gentibus varietatem, non eadem ubique conveniunt, sed ut loquitur Plutarchus in Themistocle ἄλλα δὲ ἄλλοις καλά. Cujus rei exempla habentur apud Theophilum, (*Instit. §. 1. de Jure natur. &c.*) Polybium & alios.

Tria itaque sunt quibus ferme Catholica Ecclesia gubernatur: auctoritas scripturarum, aut traditio universalis, aut propria & particularis institutio. Sed auctoritate Scripturarum, & universali Traditione majorum tota constringitur: privatis vero constitutionibus & propriis informationibus, unaquaeque, pro locorum varietate, & prout cuique visum est, subsistit; ut ratiocinatur D. Augustinus in epist. ad Januar.

Stylus Curiae Romanae.

XVI. *Stylus Curiae* Romanae nihil est aliud quam formula, qua Aulae Romanae Officiales, sive agentes, Scribae ac scriniarii in rescriptis, vel aliis

aliis negotiis expediendis utuntur. (*Vid. can.* 8. *dist.* 11.) Ea dici potest consuetudo quædam, quæ respicit ordinem ac formam loquendi, scribendi vel procedendi: in quo differt a consuetudine generaliter sumpta, quæ absolute Decisiones causarum spectat (*Vid. cap.* quam gravi 6. *ext. de crim. falsi.*) Hic Stylus, ubi Jus contrarium nullum est, potest in decisionibus allegari, cum pro lege habeatur (Cap. literas 2. *ext. de jur. calum. Panormit. & alii ad cap.* ex Litteris *de Constit.*) & jure quoque Civili ejusmodi usus, ac styli ratio habetur, & si quid contra fiat, improbari solet. (*L. 6. Cod. de diverf. rescript.* 17. Conniventia.)

XVII. Qua vero ratione consuetudo atque usus probatur, eadem quoque ratione *Conniventia* ipsa (ut vocant) Juris vicem obtinet; (*cap.* 18. *in fin. ext. de preb.*) est enim tacitus quidam consensus eorum, qui quod vetare possent tolerare malunt.

XVIII. Hanc Juris Divisionem paulo aliter instituere videtur in Decreto suo Gratianus, (*In sum. & can.* omnes *dist.* 1. *atque in sum. dist.* 5.) illud distribuens in jus *Naturale*, quod vetustius & immutabile esse affirmat; & *Mores* seu Consuetudinem. Verum Juris naturalis nomine Leges omnes divinas intelligit, jusque illud quod Mosaica Lege atque Evangelio continetur. Quod ex parte verum est, quatenus nempe Decalogus & alia utriusque Legis præcepta recte rationi sic consentanea sunt, ut omnibus naturali lumine pateant: ex parte falsum, quandoquidem non omnia quæcunque in Lege aut Evangelio continentur, ad Jus naturale referuntur, ut & ipse Gratianus agnoscit. Quod autem *Morum* nomine instituta quævis & omnes Consuetudines complectitur: & Consuetudinem facit partim *Scriptam*, quæ proprie Lex est seu constitutio; partim non scriptam, quæ Consuetudo stricte appellatur: improprie loquitur. Non male deinde Constitutionem scriptam (§. *His atque post can.* non est peccatum, *dist.* 6.) dividit in Civilem vel Jus forense, & Ecclesiasticam seu Canonem: Canonum vero alios facit Decreta Pontificum, alios statuta Conciliorum. (§. Cum itaque, *post can.* consuetudo *dist.* 1.) Quæ omnia cum divisione a nobis allata conciliari nullo negotio possunt: si dicamus aliter ab eo sumi Consuetudinis nomen, quam vulgo accipiatur; & ad omnia Juris humani genera porrigi. Et vero, si bene calculum ponamus, facile apparebit Jura omnia ex hominum usu originem ac vim habere. Nam & ante descriptas populis leges, certis civitas quæque aut natio institutis regebatur, ita exigente societatis cujusvis natura: & Leges ipsæ ac scriptæ constitutiones, etsi ab imperantibus earum conditoribus accipiant auctoritatem; frustra nihilominus promulgentur, nisi, ut ad subjectorum utilitatem accommodandæ sunt, (*In princ. seu sum. dist.* 3.) ita eorum moribus receptæ, plenum robur nanciscantur.

Explicatur Juris Divisio a Gratiano adducta.

XIX. Ex supradictis Tertia oritur Juris Divisio in Commune & Singulare seu speciale. *Jus Commune* dicitur quod in corpus Juris Canonici est relatum. (§. Porro *post Canon.* regula *dist.* 3.) De hoc etenim hic agimus. (*Can.* 2. & §. leges *post Can.* 3. *dist.* 4.) Corpus autem Juris, ut fusius lib. 4. differemus, continet Decretum Gratiani, Quinque Libros Decretalium Gregorii IX. Sextum Decretalium, Clementinas, & Extravagantes tam Joannis XXII. quam Communes. (*Cap.* 9. *de fide instrum. juncta parte decisa.*) *Jus Singulare*, stricte quidem loquendo, ea complectitur quæ nationi provinciæ, Ecclesiæ, collegio cuique propria sunt, ideoque jus proprium & jus quoque Statutorum generali appellatione dicitur: at latiori significatione ad alia quoque extendi potest, quæ

Divisio Juris in Commune & singulare.

licet recepti Juris corpore non comprehendantur, vim tamen Legum certis in rebus obtinent. Hujusmodi sunt Regulæ Cancellariæ Apostolicæ, ac Bullæ seu Decretales, quæ extra Juris corpus habentur, secundum quas in locis, ubi promulgatæ sunt, pronunciare judices debent. Huc etiam referri possunt in Gallia Concordata a Francisco I. Rege Francorum cum Leone X. summo Pontifice inita & Pragmatica Sanctio Caroli VII. qua illius Juri Concordata non derogant; itemque in Germania Concordata Germanica: præterea variis in regionibus locisque, Ecclesiarum Statuta & Consuetudines speciales.

C A P U T V.

De Origine Juris Canonici.

Origo Juris Canonici, auctoritate inspecta.

I. ORigo Juris Canonici, si auctoritatem inspiciamus, petenda est non tam ex Judæorum usu, apud quos ad Christi usque tempora de rebus religionis Pontifices cognoscebant, (*Deut.* 17. *Actuum* 23.) quam ex facultate Apostolis a Christo concessa, atque ex usu Ecclesiæ universæ ab Apostolorum temporibus ad nostram usque ætatem transmisso. Hanc quippe potestatem ipsi Apostoli exercuerunt, ut videre est toto Actuum libro; (*Præsertim* cap. 15.) ubi primo omnium Concilio Jerosolymis celebrato de Circumcisionis necessitate tollenda, sic pronunciarunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris* &c. Idque significarunt epistola ad fratres, qui Antiochiæ & in reliqua Cyria Ciliciaque conversi ad fidem erant, nomine Apostolorum & seniorum sive Presbyterorum scripta. Per illam, sibi collectis in unum placuisse indicarunt, ut ad eos Judam & Silam mitterent, qui gesta in Concilio illo referrent. Ab eo tempore haberi Concilia cœperunt, quoties opus fuit, ut fusius infra memorabitur, Lib. 2.

Quod si materiam, qua constat Jus Canonicum, spectemus; ab utraque Lege Divina, Mosis & Christi, illud derivari manifestum est (*Cap.* qualiter & quando, *extr. de accusat. in parte decisa.*) ex Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. habito. Ejus sunt hæc verba notatu digna: *Qualiter & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus veteris & novi testamenti colligitur, ex quibus postea processerunt Canonicæ sanctiones*; inspecta scilicet materia atque initio, ut clarius demonstrant ea quæ ibi sequuntur. Et vero Leges omnes Ecclesiasticæ ad normam Divinæ, seu revelatæ Legis explorantur, ex cujus præceptis, tamquam ex suis fontibus ac principiis deducuntur earum definitiones sive decisiones.

Jus Canonicum Legis Divinæ nomine aliquando significatur.

II. Quapropter non immerito Lex Ecclesiastica sæpenumero Divinæ Legis titulo decoratur: & Div. Gregorius Nazianzenus, (*Can.* Suscipitis, *dist.* 20.) ac D. Augustinus (*Can.* 1. *xiii. quæst.* 7.) non Evangelium tantum, sed & Pontificium Jus videntur Divini juris nomine intelligere. Innocentius sane IV. (*Cap.* Cum de diversis 2. *de privil. in* 6.) postquam dixit velle se in Urbe Roma vigere studium *Divini & Humani Juris*, explicationis causa subjungit, *Canonici videlicet & Civilis*. Nicolaus denique Pontifex, (*Can.* 1. *dist.* 10.) aliique Jus Ecclesiasticum sæpe vocant Legem Dei; duabus nempe de causis antea indicatis; partim quod afflante Spiritu sancto constitutum sit, deriveturque ex principiis Evan-

Evangelicis; partim quod ipsius Christi ore Sacratum Legum condendarum potestatem Petrus ac reliqui Apostoli (*Matth.* 10. *Luc.* 10.) ipsorumque successores acceperint.

Jus Canonicum recte Humanum dicitur.

III. Non diffitemur tamen Jus Canonicum ex parte quoque *Humanum* esse, quandoquidem ab hominibus revera est conditum, quamvis auctoritatem a Deo habentibus. Nam D. Thomas, (1. 2. *quæst.* 98. *art.* 3. *&c.*) atque alii Scholastici nomine Divini Juris illud duntaxat intelligunt, quod a Deo recte & immediate, seu certe per Angelos Dei jussu & nomine loquutos, revelatum, & constitutum est; nec ullius hominis ore primum promulgatum traditumve propria auctoritate: unde fit ut & in ipsis novi Testamenti Libris quædam reperiantur, quæ eo sensu humani Juris non divini dicuntur: quæcumque nimirum per Apostolos sunt decreta.

Jus Canonicum ortum ex Christi & Apostolorum præceptis.

IV. Ut igitur quæ ad Juris Ecclesiastici originem pertinent, brevi quasi anacephalæosi in pauca contrahamus: cum Christus novam Legem instituerit; nec tamen eo tempore quo inter homines versatus est, singula quæ ad Ecclesiæ πολιτείαν necessaria erant, statuere potuerit, (quod tum Neophyti in fide cuncta quæ tradenda erant portare non possent) abiturus ad Patrem, curam potestatemque regendæ Ecclesiæ Apostolis commisit, quibus ut & eorum successoribus, ducem invisibilem se in perpetuum fore promisit dato Spiritu sancto, (*Joan. cap.* 14.) sicque post ejus ad cælos digressum, Ecclesia, universus nempe fidelium cœtus, juxta ejus mandata, ductu Spiritus sancti regi cœpit, præside D. Petro. (*Act. cap.* 5. *&* 6.) Ab his simul congregatis conditæ jam tum Leges sacræ; quæ vera fuere hujus nostri Juris incunabula. Sed præter eas Constitutiones, quæ in sacris Codicibus extant, supersunt etiam qui scripti non multo post ea tempora dicuntur Canones Apostolorum, & quæ vocantur Apostolicæ Constitutiones, de quibus infra.

Ex Traditionibus etiam Apostolicis constat.

V. Traditiones autem Apostolorum non omnes sane scriptis mandatæ fuerunt; sed per manus ab iis ad nos perductæ quamplurimæ: nec minus tamen observandæ, ut patet ex D. Pauli locis supra laudatis (*Ad Thessalon. cap.* 2. *&c.*) quemadmodum ipsius Christi Leges & dogmata non omnia scripta sunt a sanctis ejus historicis quatuor, ut docet D. Joannes; (*Evang. cap. ult.*) sed quædam sine scripto, & solo Ecclesiæ usu fuere recepta.

Progressus Juris Canonici ex Statutis Conciliorum, Decretis Pontificum, ac scriptis Patrum.

VI. Post Apostolos, eodem sancto Spiritu dictante, subrogati in eorum locum Episcopi, varias Leges pro variis Ecclesiæ necessitatibus ac rerum occasionibus promulgarunt. Et iis quidem definiendis quæ ad universæ Ecclesiæ fidem ac regimen pertinere videbantur. Oecumenica ex toto orbe Christiano coacta: rebus autem causisque provinciarum constituendis aut disceptandis, Provincialium Episcoporum Concilia sunt introducta.

Sed quoniam non semper obvium fuit Concilia congregare, quæque coibant non semper rite congregata celebratave videbantur; ideo consulti plerumque Romani Pontifices suas partes in rebus Ecclesiæ tractandis ac decernendis suo Jure interposuerunt: eorumque decreta, alia ab universa Ecclesia, alia in Occidente recepta; ut & Patriarcharum, aliorumque in Oriente, & cæterorum Præsulum in Provinciis atque Episcopatibus suis, valuerunt. Proprias præterea Regulas singuli Ordines Monastici cœtusque regulares sibi posuere.

Denique quia singulis seculis eminentes pietate ac scientia Viri, iique maximam partem Antistites, Patresque Christianæ plebis spirituales, de rebus fidei ac morum erudite, sancto quoque ipsi Spiritu, ut par est crede-

re, afflati, scripserunt; eorum quoque sententias amplexa ut plurimum Ecclesia est.

Quatuor præcipui fontes Juris Canonici. VII. Ex his igitur quatuor fontibus promanat universum Jus Canonicum Scriptura sacra, Conciliis, Decretis Pontificum, & sententiis Patrum. His Juris Civilis Romani Francicique, si paucas addideris constitutiones, vix quicquam supererit quod ad cognoscendam Juris nostri originem ac materiam desideretur. De his omnibus nunc sigillatim nobis agendum, & primo loco de sacris utriusque Fœderis Codicibus.

C A P U T VI.

De Primo Juris Canonici Fonte, nimirum Sacra Scriptura in genere, deque ejus nominibus.

Innumera Scriptura loca inspersa Corpori Juris Canonici. I. LIcet, Capitum titulis sive inscriptionibus spectatis, haud sane multa sint Sacrarum Literarum testimonia in Canonici Juris Corpus relata: Si tamen perpendantur sacri textus loca, tum Conciliorum, Decretorum Pontificiorum ac Patrum articulis, tum ipsius Gratiani contextui inserta; ea innumera reperiemus: adeo ut Scripturæ pars nulla, vix ullum sit caput, ex quo non plures sententiæ Juris nostri Libris habeantur, ac sæpenumero explicentur. Quapropter Boetius Epo (*Lib. 2. de Jure sacro c. 3.*) peculiarem eorum Indicem, tum Decreto Gratiani, tum Decretalibus, præfigi optabat, ut ex eo liqueret, quomodo passim totam Scripturam interpretetur ipsamet Mater Ecclesia. Quod ille optabat, jam præstiterat aliquatenus Joannes Abbas Nivicellensis. His de causis operæ pretium me facturum putavi, si de omnibus sacris codicibus ita differuero, ut de quorum Auctore, Tempore, auctoritate inter omnes Christianos constat, semperque constitit, ea breviter attingere contentus; iis de quibus aliqua subest dubitatio, paulo accuratiori tractatione, suum afferam robur.

Scripturæ Sacræ Nomina. II. Scriptura Sacra, quæ & absolute *Scriptura*, & Hebræis eodem sensu מִקְרָא *Mikra* dicitur, quod maxime digna, cæterisque omnibus Libris dignior sit, quæ scriptis mandetur. Aliis præterea nominibus appellari solet: Modo enim *Biblia* Sacra, modo *Testamentum*, aliquando *Verbum Dei*, aliisque vocabulis designatur.

Biblia. III. BIBLIA SACRA plurali numero vocantur tamquam volumina sacram Doctrinam continentia. Est enim Græce βιβλίον, volumen, seu Liber, a voce βύβλος, quæ Papyrum (*Suidas, Eustath.*) significat arborem: sive etiam codicem, hoc est Tiliæ alteriusve arboris internum corticem, qui in tenuissimas longasque philyras seu membranas ductus, chartæ usum veteribus præbebat. Qua igitur ratione *Codex* dictus est, per excellentiam, Liber Imperialium Constitutionum; eadem ac multo potiori ratione, *Biblia* nullo addito vocantur Divinæ Legis volumina: quod scilicet omnes alios Libros dignitate & utilitate facile superent.

Testamentum. IV. Dicitur TESTAMENTUM, forte, non tam acceptione illa usitatissima, qua Testamentum definitur a Jurisconsultis, mentis nostræ justa sententia de eo quod quis post mortem suam fieri velit; (*In L. 1. Dig. qui test. fac. poss.*) quam pro fœdere ac pacto, seu pro instrumento & contestatione fœderis, quod inter Deum & homines initum est; quo sensu a D. Paulo sumi, contra vulgarem opinionem singulari disser-

tatione

tatione ostendit amicus quondam noster Philippus Codurcus Nemasensis. Negat enim Hebraicum ברית *Berith*, Græcum Διαθήκη, (quibus vocibus Scriptura sacra designatur) ullibi in sacris paginis pro Testamento accipi, significatione illa in jure Romano usurpata: cum nec ullus Hebræis Testamentorum hujusmodi usus fuerit, sed vel cognationis jure, vel donatione inter vivos, bona in proximos aut amicos, apud eos transferrentur.. Quæ sententia confirmari in primis videtur ex eo quod habetur in Exodo (*cap.* 24.), de volumine & sanguine Fœderis; quæ vox iisdem nominibus in Græco & Hebræo ibi exprimitur; licet aliis locis in vulgata editione vocabulo Testamenti ea nomina explicentur; ipsum etiam Hebraicum ברית *Berith*, quod proprie Fœdus sive *Pactum* significat. Deducitur nempe a radice ברא *Bara*, quæ accipitur tam pro eo quod *eligere*, quam pro eo quod est *cædere*, seu *mactare*. Eliguntur autem tum personæ, inter quas, tum leges & conditiones quibus fœdus initur: & in pangendis fœderibus cædi victimæ solebant apud plerasque nationes; ut apparet ex eodem Exodi loco: atque ex Genesi (*c.* 14.) ubi agitur de Abrahami fœdere cum Deo. Hinc & fœdus ferire & fœdus Romani quoque dixerunt; quia porca a fecialibus silice percussa, cæsaque, fœdera contrahebant: quem ritum tangit Svetonius (*In Claud. cap.* 25.), describit Livius (*Lib.* 1. *cap.* 14.), ac Virgilius (*Æneid.* 8. *vers.* 639.).

Post iidem inter se, posito certamine, Reges
Armati, Jovis ante Aras, paterasque tenentes,
Stabant, & cæsa jungebant Fœdera porca.

Hic itaque valebit aliquatenus Testamenti Etymon a Severo Sulpitio Jurisconsulto adductum: quum vult Testamentum dictum esse a testatione mentis, si generaliori ejus vocabuli acceptione, pro solemni voluntatis & mutui consensus contestatione sumatur.

Verum quod attinet ad Græcum nomen Διαθήκη, id sæpe a Rabbinis pro vero morientis testamento usurpari non est quod ambigatur. Ita certe interpretantur R. David Cohen de Lara & Buxtorfius in in suo Lexico. Eaque nominis hujus usurpatio ex multis Talmudicorum locis colligi facile potest. Suggessit tamen mihi vir Cl. Joannes Capellanus e Collegio Sorbonæ Theologus, & Sacræ Linguæ laudatissima professione Collega noster, auctoritatem R. Davidis Kimchi, qui ad illud Samuelis, sive Regum II. (*cap.* 17. *v.* 23.) & *præcepit domui suæ*, notat, morem esse hominum, ut morti proximi liberis aut domesticis suis præcipiant, quid post mortem suam de rebus domus & hæreditatis suæ fieri debeat: & secundum hæc in Mischna memorari Mosem testamentum fecisse. Sed ut inde evinci fateor suprema morientium mandata, & mortis causa donationes Judæis haud incognitas fuisse: ita nisi aliud quid proferatur, non satis certo, mea quidem sententia, conficitur, eis usu tritum fuisse illud Testamentorum genus, quo hereditas aut inter liberos proximosve cognatos, pro arbitrio testatoris dividitur inæquali partium rerum assignatione; aut in extraneos etiam transcribitur. Etenim, præterquam quod Kimchium interpretari licet de moribus plurimarum gentium, inter quas degebant deguntque adhuc Judæi: nomen præterea Διαθήκη non pro Testamento tantum apud ipsos quoque accipitur, sed etiam modo pro donatione, ut cum dicunt דיתיקי מתנה *Diathiki Mathena*, quod sonat dispositionem Donationis: modo pro Mandato, sive, quemadmodum Glossa Talmudica expli-

explicat, pro *Literis Præceptionis*. Quid vetat igitur quominus *Diathiki* Mosis ad postrema ejus Mandata pertineat: & quæcumque in eam rem adducuntur, de alia disponendarum rerum forma accipiatur, quam de Testamentaria? neque ex his confici omnino videtur dici Hebraicum, ברית *Berith*, de Testamento proprie accepto.

Communi tamen sententia, eorum nempe qui utrumque Fœdus, Mosaicum scilicet atque Evangelicum, nomine *Testamenti* proprie dicto censeri contendunt, ex D. Paulo valide confirmari videtur. Etenim in Epistola ad Hebræos (*cap.* 9. *vers.* 16. 17.), ubi de utroque fœdere loquitur, veteris cum novo comparatione instituta, subjungit: *Ubi enim Testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet dum vivit qui testatus est*. Ex quibus apparet sensisse Apostolum fœdus tum Christi, tum Mosis, verum fuisse Testamentum Dei, illud ex persona Christi venturi, hoc in persona ejusdem præsentis, & pro nobis immolati. His Apostoli dictis lucem affert Lactantius Firmianus (*Divinar. instit. lib.* 4. *cap.* 20.). *Idcirco Moses*, inquit, *& iidem ipsi Prophetæ, Legem quæ Judæis data erat, Testamentum vocant; quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamentum potest, nec sciri quid in eo scriptum sit: quia clausum, & obsignatum est. Itaque nisi Christus mortem suscepisset: aperiri Testamentum, id est, revelari, & intelligi mysterium Dei non potuisset. Verum Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est. Illud, quod adventum Domini passionemque antecessit, id est, Lex & Prophetæ, Vetus dicitur. Ea vero quæ post resurrectionem ejus scripta sunt, Novum Testamentum nominatur. Judæis Veteri utuntur, nos Novo: sed tamen diversa non sunt; quia Novum Veteris adimpletio est, & in utroque idem Testator est Christus, qui pro nobis morte suscepta, nos hæredes regni æterni fecit, abdicato, & exhæredato populo Judæorum; sicut Jeremias propheta testatur, cum loquitur talia: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Juda Testamentum Novum; non secundum Testamentum, quod disposui patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti; quia ipsi non perseveraverunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus*, & quæ apud eum sequuntur.

Theologia Positiva. VI. Quidam *Theologiam Positivam* nominant Sacram Scripturam, quia doctrinam de Deo, rebusque divinis continet, & apertioribus verbis ponit: ad Scholasticæ nempe discrimen, quæ obscuriores e Scripturis sententias per ratiocinationes philosophicas exponere ac dilucidare conatur.

Verbum autem *Dei* appellatur, quod a Deo instillata atque infusa hominibus fuerit Doctrina omnis, quæ in hisce Libris continetur. Deum sane sacræ Scripturæ auctorem esse, non Concilia modo, & Patres uno ore, sed ipsi quoque Apostoli testantur. Sic Divus Petrus (*cap.* 2. *Epist. can.*): *Non enim*, inquit, *voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Ei concinit Gentium Apostolus (2. *ad Timoth. cap.* 3.) *Omnis scriptura divinitus inspirata* &c. Eo etiam referendum est quod apud Lucam (*cap.* 2.) Zacharias ait: *Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus*. Idque ex eo patet, quod Prophetæ omnes identidem vaticiniis suis inferunt. *Hæc dicit Dominus*: hac tamquam solemni clausula missionem seu legationem suam contestati.

C A-

CAPUT VII.

De Divinarum Scripturarum Auctoritate ac Difficultatibus in genere.

I. PRopheticorum atque Apostolicorum librorum præstantiam, vel ipse Divinarum Scripturarum titulus probat, eis ab omnibus attributus Christianis, idque non immerito. Eorum quippe Scriptores divinus Spiritus ad scribendum movebat, non eo pacto quo Arreptitii sive Energumeni ab immundis spiritibus impelluntur; in qua sententia fuere Montanistæ Hæretici, a D. Hieronymo & Epiphanio confutati. Hoc enim vatum fuit Ethnicorum, & Pythonissarum; qualis Pythias sacerdos Apollinis Delphici plurimos apud auctores memoratur, & qualis apud Poetam VI. Æneid. Sibyllæ describitur.

Cur, & quo sensu Divinæ dicantur Scripturæ.

Cui talia fanti
Ante fores, subito non vultus, non color unus:
Non compta mansere comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, majorque videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando,
Jam priore Dei.

Sed a sancto Spiritu Prophetæ atque Apostoli incitabantur, incolumi semper liberi arbitrii usu. Neque enim divinæ præsentiæ convenit, ut quem sapientia impleat, eum redigat ad furorem; & rationis usum auferat auctor rationis. Impellebat eos divinus Spiritus ad ea scribenda, vel quæ ipsi nondum satis nossent, vel quæ speciali revelatione intelligerent. Idque ita ut eis non modo res ipsas, sed & voces quasi dictaret, ut nonnulli censent: aut saltem exprimendi rationem interius suggereret, ne in aliquo errarent, ut auctores sunt præ reliquis D. Augustinus & Gregorius magnus. Illius quidem hæc sunt verba (*In Epist.* 8. *ac Hieronym.*) *Si in aliquo sacro libro vel minima falsitas reperiretur, totius libri certitudo periret: & nisi scriptor sacer peculiari Spiritus sancti assistentia dirigeretur etiam in iis quæ vidit & novit, facile per oblivionem aut affectum non purum, in aliquam falsitatem incideret, ut fit subinde apud historiographos.* Hic vero (*In Proœmio Moralium*) de libro Job sic loquitur: *Quis hæc scripserit valde supervacue quæritur, cum tamen auctor Spiritus sanctus fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit qui hæc scribenda dictavit: ipse scripsit qui & illius operis inspirator extitit. Si magni cujusdam viri susceptis epistolis, legeremus verba, eaque quo calamo fuissent scripta quæremus; ridiculum profecto esset, si non epistolarum & auctorem scire & sensum cognoscere; sed quali calamo earum verba impressa fuerint, indagare studeremus. Cum igitur rem cognoscimus ejusque rei Spiritum sanctum auctorem tenemus: qui scriptorem quærimus, nihil aliud agimus, nisi legentes literas de calamo perscrutamur.*

II. Advertendum tamen est cum D. Hieronymo, Dei Spiritum ad cujusque scriptoris ingenium se accommodasse. Unde Isaias in aulis versatus, elegantiori stylo usus est; Amos rusticus, subrusticum quoque dicendi genus est sequutus; & ita cæteri. Quapropter Dominus per Oseam: (12. *cap.*) *Locutus sum*, inquit, *super Prophetas, & ego visionem multiplicavi; & in manu Prophetarum assimilatus sum.* Maneat igitur quod D. Augustinus ait (*In Psalm.* 9. *concione* 2.) *De illa civitate unde peregrinamur, venerunt hæ litteræ; ipsæ sunt Scripturæ quæ nos hortantur ut bene vivamus.* Hic & (*Joan. cap.* 1.) Joannes Baptista suam legationem confirmat Isaiæ verbis: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini,*

Deus Prophetæ cuique stylum suum permisit.

mini, ſicut dixit Iſaias Propheta: Et Chriſtus ipſe Prophetæ quoque teſtimonio utitur, ut miſſionem ac poteſtatem ſuam teſtetur atque confirmet. *Spiritus Domini ſuper me eo quod unxerit me &c.*

Auctoritas ſcripturarum ſupra cæteros omnes libros.

III. Sacræ Scripturæ auctoritatem, & venerationem ipſi exhibendam, rationibus quoque humanis ſtabilierunt Euſebius Cæſarienſis (*In lib. de Præpar. & demonſtr. Evang.*) Auguſtinus (*de Civit. Dei & alibi*), aliique Patres, qui pro Chriſtiana fide ac religione ſcripſerunt; quibus acceſſere, tum D. Thomas præclaro contra Gentes opere, tum poſterioribus ſæculis Hieronymus Savonarola (*In triumpho Crucis*). Ludovicus Vives, Bellarminus (*Tom. 1. Controv.*) aliique. Quin & nonnulli heterodoxorum noſtri temporis, ipſeque etiam impius Socinus, cætoroqui omnino damnandus auctor. Et vero, præterquam quod nullum extat opus Pentateucho Moyſis antiquius, vixque ulla eſt homine digna cognitio cujus non ſaltem ſemina in Libris utriuſque Teſtamenti contineantur: veritas Vaticiniorum; Auctorum qui eos libros variis locis, temporibus, linguis ediderunt, ſumma Concordia, & velut conſpiratio; Miracula denique non pauca ad confirmandam ipſorum Doctrinam a Deo patrata, Divinam eorum originem abunde teſtantur. Itaque nullus omnino liber eſt, cui probabilius, ſecluſa etiam revelatione, fides adhibenda videatur.

Hinc petenda Fidei regula.

IV. Ex his ſtatuendum nobis eſt Propheticos & Apoſtolicos Libros, juxta mentem Eccleſiæ Catholicæ intellectos, verum eſſe *Verbum Dei*, & ſtabilem *fidei Regulam*, ut tum in Concilio Carthaginenſi III. tum in Tridentino (*Seſſ.4.*) deciſum eſt. Atque hanc Regulam cæteris omnibus anteferendam eſſe D. Auguſtinus oſtendit (*can. quis neſciat, & aliis diſt. 9.*).

Scripturæ ex mente Eccleſiæ Catholicæ intelligendæ.

V. Quod dixi *juxta mentem Eccleſiæ catholicæ* Libros ſacri Fœderis exponi debere: id ea de cauſa eſt adjectum, ſecundum ejuſdem Tridentinæ Synodi decretum: quod licet adeo vera ſint ac certa quæcunque Scriptura ſacra continentur, ut de conſtanti eorum veritate ne hæretici quidem dubitent; non tamen cujuſvis ſit (quidquid ipſorum nonnulli velint) verum ejus ſenſum per ſe percipere. Quapropter non adeo facile omnibus permittenda ejus interpretatio: *mare enim eſt* ex D. Ambroſio (*Epiſt.* 44.) *habens in ſe ſenſus profundos, altitudinem Propheticorum ænigmatum*: Id a D. Hieronymo confirmatur (*In præfat. comment. ſupra epiſt. ad Epheſ. & in epiſt. ad Paulin. &c. epiſt.* 3.); itemque a D. Auguſtino (*epiſt.* 3. *ad Voluſ.*) atque a D. Joanne Chryſoſtomo (*Homil.* 40. *in Joann. & homil.* 18. *ad c.* 3. *epiſt.* 1. *ad Timoth.*) qui vetat nos temerarios eſſe in ſcrutanda profunditate Scripturarum, cum iis multa lateant difficilia. Idque ita eſſe quis neget, cum D. ipſe Petrus (*Epiſt.* 2. *c.* 3.) quædam fateatur eſſe *intellectu difficilia* in Epiſtolis B. Pauli, quæ indocti & inſtabiles depravent.

Obſcura in Scripturis non pauca & cur?

VI. Scripturæ autem obſcuritas variis ex cauſis proficiſcitur, quas recenſent Clemens Alexandrinus (*Stromat.* 6.), D. Hieronymus (*Prolegom. in Prophet.*), Irenæus (*Lib.* 3. *adv. hæreſ.*), & alii, præcipuæ cauſæ ſunt, ſublimitas rerum de quibus agitur, veluti Trinitatis, Incarnationis, Prædeſtinationis, Sacramentorum, & ſimilium, quæ humanum captum ſuperant: deinde Vaticinatio de rebus futuris atque incognitis, eaque metro ſæpe comprehenſa: tum Repugnantia, quæ prima fronte apparet inter diverſa loca, veluti inter illud Exodi 20. *Ego Deus zelotes viſitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem*. Et illud Ezechiel. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris*, aliaque non pauca. Præterea quod multa ſint in ea metaphorica & ambigua, ex quibus variæ interpretationes. *In ſacris Scripturis*, ait Tertullianus (*Lib.* 3. *ad Marcion.*), *pleraque figurate protenduntur, & per ænigmata & allegorias & Parabolas, aliter intelligenda quam ſcripta ſunt*. Quin etiam, ut docet Divus Hiero-

nymus

nymus (*in Nahum cap. 2.*) *Sæpius in Sacris Literis, præsertim Prophetis, dum aliud agitur, repente ad alios persona mutatur.* His addendus denique Hebraici Græcique textus idiotismus, a Latina loquendi forma in multis discrepans; unde versionum instituendarum & percipiendarum difficultas oritur non mediocris.

Plura de Nominibus & Auctoritate Sacrorum codicum habes apud Sixtum Senensem, Possevinum, Justinianum (*Lib. de sac. Script. par. 1. c. 2.*), & Melch. Canum (*Lib. 2. de locis Theolog.*) ex recentioribus, præter ante laudatos.

Sequitur nunc ut toto Veteris ac Novi Testamenti corpore in suas partes diviso, singulos utriusque libros percurramus. Sed advertendum non statim omnes ubique Ecclesias in eumdem Librorum sacrorum numerum consensisse; & quamvis plerique sacrarum Scripturarum Libri semper in Ecclesia recepti fuerint, de quibusdam tamen alibi probatis atque inter divina relatis, alibi aliquandiu fuisse dubitatum. Quin etiam nonnullos, re accuratius perpensa, tandem communi consensu rejectos fuisse. Atque hinc orta est Canonicorum ab Apocryphis distinctio. Idcirco de utroque genere prius dicendum videtur.

CAPUT VIII.

De Libris Canonicis & Apocryphis.

I. CANONICI Libri sunt in Canonem & Syllabum sacrorum codicum cum communi Ecclesiæ judicio relati. *Authentici* vocantur, vel (ut medio ævo loquebantur) *Auctorabiles*, quia Deo Auctore per Prophetas, Apostolos, aliosque sanctitate insignes viros, ejus spiritu impulsos conscripti, publicæ in Ecclesia *lectionis Auctoritatem* meruerunt, ut eam loquendi formam in re sacra usurpemus, qua usus est Theodosius junior, cum selectorum Jurisconsultorum scriptis jus attribueret, ut in foro ad lites ambiguas decidendas laudari ac legi possent (*L. un. cod. Theod. de respons. prud.*). Et vero αὐθεντία Græce idem ac Latine auctoritas. *Lib. Canonici, qui.*

II. *Apocryphi* generaliter appellantur (quasi absconditos dixeris,) qui vel nullius, vel dubiæ saltem auctoritatis, publice non leguntur. Nomen deducitur a verbo Græco ἀποκρύπτω, quod significat occulto, abdo, recondo. Cæterum Eusebius (*Lib. 3. hist. cap. 31.*) ἀπόκρυφα distinguit ab Adulterinis; quod illa a quibusdam admittantur, spuria ab omnibus repudientur: quamquam ad hæc quoque porrigitur nonnunquam nomen Apocryphorum, veluti ad hæreticorum damnata opera. Sed proprie Apocrypha censentur, quæ palam in Ecclesia non leguntur. *Qui Libri Apocryphi, & unde dicti.*

III. Horum autem plura genera nonnulli distinguunt. Aliorum & Scriptor & veritas ignorantur, veluti *Libri de Infantia Salvatoris*: aliorum non Auctor, sed veritas in dubium revocatur, sive ob suspectam Auctoris fidem, sive ob falsa veris extrinsecus admixta; ut in *Libris Constitutionum Apostolicarum*, quæ Clementi Romano adscribuntur. Quorumdam & Auctor nominatur, & veritas habetur minus incerta, adeo ut a nonnullis inter Canonicos aliquando numerati fuerint; sed tamen in eorum censum vulgo non sunt admissi. In exemplum adducitur *liber Enoch*. Quarta species est eorum Librorum, quorum certus scriptor, aut certa Auctoritas initio non omnibus liquido perspecta fuit: verum quamvis multi alias dubitaverint an inter Divinos censendi essent, Ecclesia tamen illos in eorum numerum retulit: *Apocryphorum plures species.*

tulit: quales in veteri Testamento *Machabæorum duo & Sapientia*, & in novo *Apocalypsis*: quos nunc perfecta pertinacia hæretici ex Librorum Canonicorum albo expungunt. Revera enim hi nonnisi improprie admodum, immo nullatenus Apocryphi dici possunt; sed alias Dubii, Græcis Ἀντιλεγόμενοι quibus nempe aliqui contradicebant, ut notat vir eruditus, nobis dum viveret amicus, Henricus Valesius, ad Eusebii lib. 6. hist. cap. 14.

Libri Canonici primi Ordinis. IV. Hinc fit ut Canonicorum duæ classes constituantur: alii Primi Ordinis sunt, de quorum fide & auctoritate nulla unquam controversia extitit: sed ab ipsis Ecclesiæ incunabulis, communi orthodoxorum suffragio, pro Sacris ac Divinis recepti fuerunt, ut *Quinque Libri Mosis* in veteri, & *Quatuor Evangelia* in novo Testamento, &c.

Canonici secundi Ord. qui & Ecclesiastici. V. Canonici autem Secundi Ordinis dicuntur, qui non statim ab omnibus, etiam Catholicis, inter Canonicos habiti sunt; sed progressu temporis, melius explorata veritate, inter irrefragabilis auctoritatis Scripturas, certo Ecclesiæ judicio sunt relati. Ejusmodi sunt inter veteris fœderis volumina, libri *Esther*, *& Judith*, liber *Tobiæ*, liber *Sapientiæ*, itemque *Machabæorum* libri: in voluminibus autem novi fœderis *Epistola* S. Pauli *ad Hebræos*, & quædam aliorum Apostolorum quæ Catholicæ vocantur, ac S. Joannis *Apocalypsis*; & præterea pauca singularia quorumdam Librorum loca.

Canonicos Secundi Ordinis libros, nulli priscorum Ecclesiæ Patrum Apocryphis annumerarunt; sed Dubiis, quod ambigerent an a scriptoribus, quorum nomen præferebant, aut an a divino Spiritu afflatis compositi essent: eos nihilominus Catechumenis legi permittebant, quasi Canonicæ lectionis nondum capacibus, quemadmodum Athanasius (*In Synopsi*) testatur. Deinde tamen omnibus fidelibus publice in Ecclesia recitari concesserunt, uti scribit Rufinus (*In Symbolo*), sed ad docendum magis instruendumque populum, quam ad confirmanda fidei dogmata. His porro ex hac publica lectione in Ecclesia, inditum *Ecclesiasticorum* nomen.

Cur aliquando dubia fuerit horum librorum Auctoritas. VI. Cur de illorum Auctoritate dubitatum sit, tres præsertim generales causæ afferuntur, quarum duæ sola veteris testamenti volumina respiciunt, tertia utriusque fœderis codicibus objicitur. Prima est quod libri illi, vel librorum particulæ, Hebraico sermone scriptæ non sint, quemadmodum reliquæ veteris fœderis partes; sed Chaldaico vel Græco: Altera, quod ea non sint a Judæis in catalogum Divinarum Scripturarum relata. Tertia quod a priscis aliquibus Græcæ præsertim Ecclesiæ Patribus in Librorum Sacrorum numerum recepti non fuisse videantur; nec in syllabo divinarum Scripturarum a plerisque priscorum Patrum Græcorum recenseantur.

Hi quoque vere Canonici. VII. Verum primæ objectioni facile occurritur, si dicamus Libros illos, partim tempore Babylonicæ captivitatis compositos fuisse lingua Chaldaica, quæ Judæorum cœperat esse vulgaris: partim Hebraice quidem conscriptos primum fuisse, sed deinde in Græcum sermonem transfusos, ac tractu temporis contigisse, ut Judæis inter Græcas nationes dispersis, Autographa in hominum manibus esse desierint, Versiones manserint eorum loco. Circa secundum, quamvis a synagoga, numero litterarum Hebraicarum strictius inhærente, inter Canonicos recepti non essent aliqui eorum librorum quos pro Canonicis amplectimur, eosdem tamen nec Judæis improbatos fuisse; & Ecclesiæ sufficere, quod ab Apostolis, aut ab Apostolorum discipulis testimonium habeant Divinorum Librorum. Judæi certe duo habuere Hagiographorum genera, teste Epiphanio (*Lib. de Ponderib. & Mensur.*): alia intra, alia extra Arcam servari solita. Prioris generis Hagiographa Canonicis procul dubio accensebantur, dicebanturque eo nomine ut constitueretur aliquod inter illos libros, interque Historicos & Propheticos discrimen, clarioris Scripturarum distinctionis causa: deque his agit D. Hiero-

nymus

nymus in Prologo Galeato. At vero, qui extra arcam erant, de quibus idem Hieronymus loquitur in Tobiæ ac Judith præfatione, etsi a Canonicis aliquatenus distinguerentur, magno tamen apud Judæos in pretio erant, ut qui servarentur, & sic pro libris sacris omnino haberentur: quod & ipsum Hagiographorum Græcum nomen demonstrat. Ad Tertium, quod nonnulli vetustiorum Patrum Græcorum vetus Testamentum ex sola septuaginta interpretum editione æstimantium, de quorumdam voluminum auctoritate dubitarunt; dicendum est id veritati nihil detrahere. Etenim nec unquam tota Ecclesia eos revocavit in dubium, ut e numero Canonicorum eraderet; prout suo loco fusius prosequemur, ubi dicendum erit de singulis utriusque Testamenti Libris, de quibus nunc inter Catholicos & Sectarios controversia est. Tandem quinto sæculo eo decursum est, ut omnes & Patres, & Synodi, opera quæ hodie Canonica in Ecclesia catholica habentur, cuncta probaverint, atque in sanctarum Scripturarum Canonem ea omnia retulerint. Eorum sane numerus certo definitus est a totius Africanæ Diœceseos Antistitibus, inque his a Divo Augustino, in plenaria Synodo, quæ anno Christi 397. habita est. (*Conc. Carthag.* 3. *can.* 47.) Simili ratione paulo post Innocentius I. Summus Pontifex Librorum Sacrorum numerum contexuit (*Ep.* 3. *ad Exuperium Tolosanum.*), circa annum scilicet 405. Nec aliter recensuit Gelasius Pontifex cum LXX. Episcopis in Synodo Romana anni 494. Eundem quoque catalogum deinde repetierunt, atque auctoritate sua firmarunt Concilia universalia duo, Florentinum in Armenorum instructione, ac Tridentinum, sess. 4. Quibus sic constanter ante sæcula tredecim definitis, & ubique in Ecclesia receptis repugnare, nonnisi hæreticorum est, Ecclesiæ traditam a Christo potestatem per contumaciam negantium; cum catholici post Augustinum ne ullis quidem Scripturis fidem habituri sint, nisi Ecclesiæ accederet auctoritas.

VIII. Sed hæc de Canonicis Secundi Ordinis voluminibus accipienda sunt. Nam quidam sunt Libri, quos Tertii Ordinis vocant, qui sane eodem numero haberi non debent. Eo quippe nomine comprehenduntur Apocryphi non improbati. Eos autem præter Gelasium, memorant Athanasius (*In Synopsi*), Eusebius (*Lib.* 3. *Hist. cap.* 25.), Innocentius Pontifex supra laudatus; sed ex his pauca nunc extant, *Oratio Manasse Regis*; *Libri Esdræ Tertius & Quartus*, *Tertius* quoque & *Quartus Machabæorum*, *Psalmus* 151. *Appendix libri Job*, & Liber Hermæ, qui *Pastor* dicitur. *De Libris Sacris tertii Ordinis.*

Ex his constat primis sæculis diverso Canone usas fuisse Ecclesias; & Scripturas sacras vel quæ pro sacris habitæ sunt, varie in classes fuisse divisas. Harum divisionum duæ præcipuæ fuere. 1. In duas tantum classes, in *Canonicas* nempe, a Spiritu sancto dictatas, & *Apocryphas*; quarum auctores soli homines: 2. (*de Doctr. Christ.*) In tres, nimirum in *Canonicas*, quas γνησίας & ὁμολογουμένας Græci vocant, & ab omnibus receptas; in *Apocryphas*, proprie dictas, quæ adulterinæ, ac repudiandæ sunt; & in *Dubias*, quæ mediæ sunt inter Genuinas, & Notas. Cujusque generis plures sunt gradus, de quibus D. Augustinus, & Isidorus. Vide in primis Joannem Bapt. Cotelerium (*in notis ad Barnabam*).

Hæc ut clarius elucescant, operæ pretium facturus mihi videor, si collatis veterum aliquot Græcorum & Latinorum catalogis, Canonicorum Librorum a Dubiis aut Apocryphis distinguendorum progressum ob oculos ponam.

SYLLABUS LIBRORUM CANONICORUM
VETERIS TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.			Secundum Latinos.		
Ex Concilio Laodiceno, anno 314. Can. 59. alias 60.	*Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375*	*Ex Canone Apostolorum* lxxxv.	*Ex Concilio Carthaginensi III. ann. 397. Can. 47.*	*Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.*	*Ex Concilio Tridentino, sess. 4. anno 1546.*
	Libri Canonici :	*Lib. Mosis quinque.*			
1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.
2. Exodus.	2. Exodus.	2 Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.
3. Leviticum.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.
4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.
5. Deuteronomium.	5. Deuteronomium	5. Deuteronomium	5. Deuteronomium	5. Deuteronomium	5. Deuterooomium
6. Jesus Nave.	6. Jesu Nave.	6. Jesu filii Nave unus.	6. Jesu Nave.	6. Jesu Nave.	6. Josue.
7. Judices.	7. Judices.	7. Judicum.	7. Judicum.	7. Judicum.	7. Judicum.
8. Ruth.	8. Ruth.	8 Ruth.	8. Ruth.		8. Ruth.
9. Esther.	25. Esther.	17. Esther.	29. Esther.	21. Esther unus.	19. Esther.
10. Regnorum Primus & Secundus.	9. Regum Primus & Secundus.	9 Regnorum quatuor.	9. Regum libri quatuor.	8. Regnorum libri quatuor.	9. Regum quatuor.
11. Tertius & Quartus.	10. Regum Tertius & Quartus.	10.	10.	9.	10.
		11.	11.	10.	11.
		12.	12.	11.	12.
12. Paralipomenon Primus & Secundus.	11. Paralipomenon Primus & Secundus.	13 Paralipomenon duo.	13. Paralipomenon libri duo.	27. Paralipomenon duo.	13. Paralipomenon duo.
		14.	14.	28.	14.
13. Esdræ Primus & Secundus.	12. Esdras prior & posterior :	15. Esdræ duo.	30. Esdræ libri duo.	25. Esdræ duo.	15. Esdræ Primus.
		16.	31.	26.	16. & Secundus.
14. Liber Psalmorum nomero 150.	13. Psalterium Davidicum habens Psalmos 150.	22. Psalterii unus.	16. Psalterium Davidicum.	18. Psalterium.	21. Psalterium Davidicum 150. Psalmorum.
15. Parœmiæ Salomonis.	14. Parœmiæ Salomonis.	23. Salomonis tres. Proverbsa.	17. Salomonis libri quinque.	13. Salomonis libri quioque.	22. Parabolæ.
16. Ecclesiastes.	15. Ecclesiastes ejusdem.	24. Ecclesiastes.	18.	14.	23. Ecclesiastes.
			19.	15.	24. Canticum Canticorum.
17. Canticum Canticorum.	16. Canticum Canticorum ejusdem	25. Cantica Canticorum.			
18. Job.	17. Job.	21. Job.	15. Job.	19. Job liber unus.	20. Job.
19. Duodecim Prophetæ.	18. Duodecim Prophetæ. Osee. Amos. Michæas. Joel. Abdias. Jonas. Nahum. Ambacum. Sophonias. Aggæus. Zacharias. Malachias.	26. Prophetarum duodecim.	22. Libri duodecim Prophetarum.	12. Prophetarum libri sedecim.	31. Duodecim Prophetæ minores. 1. Osea. 3. Amos. 6. Michæas. 2. Joel. 4. Abdias. 5. Jonas. 7. Nahum. 8. Abacuc. 9. Sophonias. 10. Aggæus. 11. Zacharias. 12. Malachias.
20. Isaias.	19. Isaias.	27. Isaiæ unus.	23. Isaias.	13.	27. Isaias.
21. Jeremias & Baruch. Lamentationes & Epistolæ.	20. Jeremias & Baruch.	28. Jeremiæ unus.	24. Jeremias.	14.	28. Jeremias cum Baruch.
22. Jezechiel.	21. Ezechiel.	29. Jezechielis unus.	25. Ezechiel.	15.	29. Ezechiel.
23. Daniel.	22. Daniel.	30. Danielis unus.	26. Daniel.	16.	30. Daniel.
		18. Machabæorum tres.	23. Machabæorum libri duo.		32. Machabæorum duo : Primus &
		19.	33.		33. Secundus.
		20.			
	Libri non Canonici (id est tunc adhuc dubii apud Ægyptios.				
	23. Sapientia Salomonis.	20.	20.	16. Sapientia.	
	24. Sapientia Jesu filii Sirach.	21.	21.	17. Ecclesiasticus.	
	26. Judith.	28. Judith.	22. Judith uous.	18. Judith.	
	27. Tobit seu Tobias.	27. Tobias.	20. Tobiæ unus.	17. Tobias.	

SYLLA-

SYLLABUS LIBRORUM CANONICORUM
NOVI TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.			Secundum Latinos.		
Ex Concilio Laodiceno, anno 314. Can. 59. alias 60.	*Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375.*	*Ex Canone Apostolorum LXXXV.*	*Ex Concilio Carthaginensi III. ann. 397. Can. 47.*	*Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.*	*Ex Concilio Tridentino, sess. 4. anno 1546.*
	Libri Canonici.				
1. Evangelia Quatuor, secundum Matthæum.	1. Secundum Matthæum.	1. Evangelia quatuor Matthæi.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Quatuor Evangelia : secundum Matthæum.
2. Secundum Marcum.	2. Secundum Marcum.	2. Marci.	2.	2.	2. Secundum Marcum.
3. Secundum Lucam.	3. Secundum Lucam.	3. Lucæ.	3.	3.	3. Secundum Lucam.
4. Secundum Joannem.	4. Secundum Joannem.	4. Joannis.	4.	4.	3. Secundum Joannem.
5. Actus Apostolorum.	5. Acta Apostolorum.		5. Actuum Apostolorum liber unus.	10. Actus Apostolorum.	5. Actus Apostolorum.
6. Catholicæ Epistolæ septem : Jacobi una.	6. Catholicæ Epistolæ Apostolorum. Jacobi una.	24. Jacobi una.	26. Jacobi una.	25. Epistola Jacobi.	25. Jacobi Apostoli una.
7. Petri duæ.	7. Petri duæ : prior & posterior.	29. Petri Epistolæ duæ.	28. Petri Epistolæ duæ.	22. Epistolæ Petri duæ.	20. Petri Apostoli duæ.
8.	8.	26.	21.	23.	21.
9. Joannis tres.	9. Joannis tres.	21. Joannis tres.	22. Joannis Apostolis tres.	19. Epistolæ Joannis tres.	22. Joannis Apostoli tres.
10.	10.	22.	23.	20.	23.
11.	11.	23.	24.	21.	24.
		25.			
12. Judæ una.	12. Judæ una.	9. Judæ una.	25. Judæ Apost. una	24. Epistola Judæ.	26. Judæ Apost. una
13. Epistolæ Pauli XIV. ad Romanos una.	13. Pauli Apostoli Epistolæ XIV. ad Romanos una.	5. Pauli Epistolæ quatuordecim.	6. Pauli Epistolæ tredecim.	5. Apostoli Pauli Epistolæ XIV.	6. Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli : ad Romanos.
14. Ad Corinthios duæ.	14. Ad Corinthios duæ : prior &	6.	7.	6.	
15.	15. posterior.	7.	8.	7.	7. Ad Corinthios duæ.
	16.				
16. Ad Galat. una.	17. Ad Galatas.	8.	9.	8.	8.
17. Ad Ephesios. una.	18. Ad Ephesios.	9.	10.	9.	9. Ad Galatas.
18. Ad Philippenses una.	19. Ad Philippenses.	10.	11.	10.	10. Ad Ephesios.
19. Ad Colossenses, una.	20. Ad Colossenses.	11.	12.	11.	11. Ad Philippenses.
20. Ad Thessalonicenses, duæ.	21. Prior ad Thessalonicenses.	12.	13.	12.	12. Ad Colossenses.
21.	22. Ad Thessalonicense secunda.	13.	14.	13.	13. Duæ ad Thes- 14. salonicenses.
22. Ad Hebræos, una.	23. Ad Hebræos.	14.	19. Ejusdem ad Hebræos una.	14.	19. Ad Hebræos.
23. Ad Timotheum duæ.	24. Ad Timotheum prior.	15.	15.	15.	15. Ad Timotheum duæ.
24.	25. Ad Timotheum posterior.	16.	16.	16.	16.
25. Ad Titum, una.	26. Ad Titum.	17.	17.	17.	17. Ad Titum.
26. Ad Philemonem, una.	27. Ad Philemonem.	18.	18.	18.	18. Ad Philemonem.
	Inter Libros Canonicos a quibusdam recepta.				
	28. Apocalypsis Joannis Theologi.		12. Apocalypsis Joannis liber unus.	26. Apocalypsis Joannis.	27. Apocalypsis Joannis Apostoli.
		10. Clementis Epistolæ duæ.			

CAPUT

CAPUT IX.

De Partibus Sacræ Scripturæ, ac Libris ejus in classes divisis.

Testamentum duplex. I. SCriptura Sacra, ut cunctis est notum, in duas primum partes distinguitur, *Vetus* ac *Novum Testamentum*. Priore ii continentur libri, qui ad Mosaicam Legem & Synagogam spectant: Posteriore, qui ad Legem Christi Domini seu Evangelium, atque ad Ecclesiam pertinent. *Legis* porro nomine, licet proprie quinque Libri Mosis intelligantur; ea tamen appellatio ad universos porrigitur Veteris Testamenti Libros. Sic etiam *Evangelii* nomen, quod stricte de quatuor Evangelistarum libris dicitur; latiori tamen significatione totum complectitur Novi Testamenti corpus: uti ex Gratiano (*In sum. dist.* 1.) colligi potest.

Veteris Testamenti divisiones variæ juxta Hebræos. II. Veteris Testamenti maxime recepta apud Hebræos Divisio est in Libros duos & viginti, juxta numerum Literarum Hebraici Alphabeti: nimirum 1. Genesim. 2. Exodum. 3. Leviticum. 4. Numeros. 5. Deuteronomium. 6. Josue. 7. Judicum & Ruth. 8. Samuel. (id est apud nos Regum Primum & Secundum) 9. Regum (quo nomine eos Regum Libros intelligunt qui nobis sunt Tertius & Quartus) 10. Isaiam. 11. Jeremiam. 12. Ezechielem. 13. Duodecim Prophetas minores. 14. Librum Psalmorum. 15. Proverbia. 16. Job. 17. Danielem. 18. Esdram. 19. Paralipomena. 20. Esther. 21. Ecclesiasten. 22. Canticum Canticorum. Aliquando in XXIV. dividunt; Libro Ruth a Libro Judicum & Lamentationibus seu Threnis ab Jeremiæ prophetia sejunctis. Alias XXVII. volumina numerant; non adjectis, sed adhuc separatis Libris quatuor; Samuelis volumine in duo; Regum item posteriorum historia in duas partes diversa. Paralipomenon quoque opere in duos Libros distributo; Esdræ denique distinctis duobus Libris sub diversis titulis Esdræ, & Nehemiæ.

Divisio alia ex D. Hieronymo, &c. III. D. Hieronymus (*Præfat. in lib. Reg.*), cum Josepho (*contra Appion.*) & post utrumque Isidorus Hispalensis (*Lib. 6. Etymol.*) primam illam agnoscunt veteris Testamenti, ex Hebræorum mente, Divisionem in duos & viginti Libros Canonicos: Hos autem Libros viginti duos D. Hieronymus (*In prol. Galea. & alibi.*) in tres dividit classes, in Legem nempe, Libros Propheticos, & Hagiographa. *Legis* nomine comprehendit quinque Mosis Libros: *Propheticos* numerat octo, Josue, Judicum (adjuncto Libro Ruth) Samuel, Regum; tres majores Prophetas Isaiam, Jeremiam, & Ezechielem; ac Librum duodecim Prophetarum minorum, qui in unum volumen conferuntur. *Hagiographa*, sive sancta scripta, recenset novem, Job, Psalterium, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, Danielem (qui non totus extat Hebraice) Paralipomenon seu Chronicorum; Esdram cum Nehemia, & Esther. Notat idem sanctus Doctor aliquos fuisse, qui Librum Ruth, & Librum Lamentationum a reliquis distinctos inter Hagiographa reponerent: ex quorum calculo efficiuntur XXIV. Libri, apud Hebræos pro Canonicis probati: unde fit ut illis Scriptura sacra dicatur עשרים וארבעה *Hesrim vearbaah*, seu *Viginti quatuor*. Cæterum *Tobiam & Judith*, quamvis Hebraice extare asseveret B. Hieronymus: a Judæis nihilominus inter Canonicos non numerari fatetur. Observat præterea, quemadmodum quinque sunt duplices apud Hebræos literæ, quæ scilicet aliter in principio ac medio dictionis, aliter in fine scribuntur; ita horum Librorum quinque duplices esse, ex eorum sententia, qui cum Alphabeti Hebraici Literis sacrorum Librorum numerum æquant;

æquant ; Samuel nimirum, Regum, Paralipomenon, Esdræ, & Jeremiæ.
Sunt autem apud Hebræos literæ duplices hæ:

	Initiales.	*Finales.*
Caph	כ	ך
Mem	מ	ם
Nun	נ	ן
Fe	פ	ף
Tsade	צ	ץ

Eo exemplo Arabibus quoque Literæ quædam aliter in principio dictionum, aliter in medio, aliter in fine delineantur.

IV. Quod autem Propheticis Libris, ut & Hagiographis Historicorum nonnullos accenset Hieronymus, id mirum nemini videri debet, cum sacra omnia volumina divino impulsu conscripta, Prophetas auctores habuisse dici possint. Hinc familiaris fuit apud Judæos veteris Testamenti divisio in *Legem* & *Prophetas*, Christo quoque ipsi usurpata: ita ut ad hæc duo summa capita cunctæ ipsius partes referri solerent. Sic apud Matthæum: *Hæc est enim Lex & Prophetæ:* (*cap.* 7. & 11.) & (*cap.* 20.) *Ex his duobus universa Lex pendet, & Prophetæ*. Item apud Lucam (*cap.* 16.), *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*. *Alia divisio juxta veteres Judæos.*

V. Recentiores Judæi suum עשרים וארבעה *Hesrim vearbaah*, seu viginti quatuor Libros Testamenti Veteris, in quatuor partiuntur ordines, in תורה *Thorach*, sive המישה חמש תורה *Chamischa Chomsche Thorah*, id est, *quinque quinterniones*, id est quinque partes *Legis*, in Prophetas priores quatuor, נויאם רשונים *Neviim Rischonim*, Josue nempe, Judicum, Samuel, Regum ; Prophetas posteriores נויאים אחרונים; *Neviim Acharonim*, quatuor Libris distinctos, nempe Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, & duodecim Prophetas minores, qui ipsis תרי אשר *There asser*, id est duodecim: deinde Scripturas undecim Libris comprehensas sub generali appellatione כתוכים *Chetuvim*; Psalterium, Proverbia, Job, Danielem, Esdram, Paralipomena, Ruth, Esther, Ecclesiasten, Cantica Canticorum, Lamentationes. *Juxta recentiores Judæos.*

VI. Gregorius Theologus, cui a paterno Nazianzi Episcopatu cognomen, Librorum Canonicorum Ordines tres constituit, quorum nomina versibus Græcis inclusit. Primus ordo complectitur *Historicos* duodecim, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, Regum, (duabus partibus distinctum,) Paralipomena, & Esdram. Secundus ordo quinque *Poeticos*, seu carmine conscriptos continet; Job, David, Proverbia, Ecclesiasten, & Cantica. Tertius demum ordo totidem habet *Propheticos*, Librum scilicet XII. Prophetarum, Isaiam, Jeremiam, Ezechiam, ac Danielem. *Juxta S. Greg. Nazianz.*

VII. Sanctus Augustinus (*Lib.* 2. *de doctr. Christ.*) dividit in *Historicos* XII. & *Propheticos totidem*. Prioris generis sunt quinque Libri *Mosis*, *Josue*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum* quatuor, *Paralipomenon* duo, *Job*, *Tobias*, *Esther*, *Judith*, *Esdræ* duo, *Machabæorum* duo, Prophetici autem *David*, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *Canticum*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, *Isaias*, *Jeremias* cum Threnis, *Ezechiel*, *Daniel*, *Osea*, & reliqui duodecim. *Juxta S. August.*

VIII. Sed veteris Testamenti Canon, seu Librorum ab Ecclesia catholica receptorum Ordo a recentioribus Latinis, Scholasticis præsertim, in classes distinguitur quatuor. *Prima* continet libros Legis, sive *Legales*: altera *Historicos* seu historiales: *Propheticos* tertia: quarta denique Paræneticos vel *Sapientiales*, sive *Morales*. *Juxta Scholasticos.*

LEGA-

LEGALES five *Lex* proprie dicta, & volumen Legis, Hebraice, ut diximus, תורה *Thorach*, Græce Πεντάτευχος vocatur, quasi dicas Quinque libros: quoniam Quinque libris constat, quibus lex Mosis universa continetur, *Genesi*, *Exodo*, *Levitico*, libro *Numerorum*, *Deuteronomio*; quorum nominum rationem indicabimus capite proxime sequenti.

HISTORICI numero sunt septemdecim, sub undecim titulis; videlicet liber *Josue*, seu *Jesu Nave*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum* quatuor, quorum duo priores *Samuelis* quoque appellantur; *Paralipomenon* duo, Primus & Secundus; *Esdræ* quoque duo, quorum Secundus dicitur etiam, *Nehemias*, *Tobias*, *Judith*, *Esther*, *Job*, & duo *Machabæorum*.

PROPHETICI octodecim erunt, si Baruch a Jeremia sejungatur, (cum quo ab aliquibus conjungitur). Hi sunt *Psalterium* Davidis, Prophetiæ *Isaiæ*, *Jeremiæ*, *Ezechielis*, *Danielis*; qui quatuor Prophetæ Majores apud nos vocantur; deinde *Oseas*, & reliqui undecim, qui Minores Prophetæ dicuntur, & *Baruch*.

SAPIENTIALES, qui ad Morum doctrinam referuntur, nonnisi quinque sunt; *Proverbia* nempe, seu Parabolæ Salomonis, *Ecclesiastes* ejusdem, *Canticum Canticorum* etiam ejusdem, tum *Sapientia*, & *Ecclesiasticus*.

Novi Testamenti Partes, juxta S. August.

IX. Novi autem TESTAMENTI Libros S. Augustinus enumerat octo, *Evangeliorum Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, & *Joannis* libros quatuor, *Epistolarum* quatuordecim *Pauli* librum unum; *Apostolicorum Actuum* librum unum: *Catholicarum Epistolarum*, hoc est, duarum *Petri*, trium *Joannis*, *Jacobi* unius, & *Judæ* unius librum unum; *Apocalypseos Joannis* Evangelistæ librum unum.

Ex S. Gregor. Nazianzeno.

X. Eosdem quoque versibus incluserat, post Amphilochium, Gregorius Nazianzenus: præter Apocalypsin, quam plerique Græcorum adhuc in dubium revocabant, quemadmodum Latinorum plerique Epistolam ad Hebræos.

Secundum Scholasticos.

XI. Apud recentiores recepta est NOVI æque ac Veteris fœderis divisio in Sacrorum Librorum ordines quatuor: LEGALES libri, quatuor censentur Evangelia: *Historicus* unus, Acta scilicet Apostolorum; *Sapientiales* viginti & unus, omnes nempe Apostolorum Epistolæ: *Propheticus* unus, videlicet Joannis Apostoli Apocalypsis.

Numerantur Libri Canonici utriusque Testamenti.

XII. Libris sex & viginti Veteris, ac totidem Novi Testamenti, quos Laodicenæ Synodi Patres, & alii plerique antiquorum Græcorum inter Canonicos admittebant, alios Septem adjiciunt ex mente Ecclesiæ Latinæ jam ante laudati Præsules Concilii Carthaginensis III. anno 397. habiti (*Can.* 47.) & Innocentius I. (*Decretorum suorum c.* 27.) sub finem Epistolæ ad Exuperium Tolosanum Episcopum; quos sequitur Augustinus (*Lib. de Doctr. Christ.*), & Gelasius Pontifex in Concilio Romano LXX. Episcoporum. Hi sunt, quod attinet ad TESTAMENTUM VETUS, libri sub Salomonis nomine duo, *Sapientia* & *Ecclesiasticus*: ac præterea *Tobias*, *Judith*, & *duo Machabæorum*. Quod ad NOVUM TESTAMENTUM spectat, *Apocalypsis* Joannis: inde consurgunt veteris Testamenti volumina tria & triginta; *Novi* autem Fœderis Libri septem supra viginti: & sic fiunt omnino libri Canonici utriusque Scripturæ sexaginta, qui enumerantur in Concilio Tridentino (*Sess.* 4.), atque a nobis sigillatim recensebuntur additis cujusque nominibus, Auctore, tempore, & argumento.

Horum omnium certa omnino auctoritas.

XIII. Ad hæc omnia enucleanda non parum conferent sacrorum Librorum indices columnis distincti, quos ad calcem superioris capitis adjeci. Si quis enim eos inter se comparet, in diverso eorum ordine, suis in unaquaque

quaque columna numeris indicato, eadem volumina reperiet. In diversis quoque Testamenti utriusque Scripturarum divisionibus eadem nomina sæpius, vel cum tædio referenda fuerunt, ut evidenter appareret, eorum Librorum qui nunc ab Ecclesia Romana pro Canonicis habentur, concordi Latinorum præsertim Conciliorum atque Pontificum consensu, perpetuam fuisse auctoritatem, atque ita ab Occidentalibus populis omnibus absolute recipiendam, ut qui ab Ecclesia Romana (*Innoc. I. Can. quis nesciat* 11. *dist.* 11.) fidem cuncti acceperint.

XIV. Cæterum in designandis cujusque Libri & rerum in eo comprehensarum temporibus, inter varias Chronologorum sententias, non meam sequar, cujus sæpius reddenda ratio esset, sed eam quæ communis fere videri potest recentioribus Annalium Sacrorum Scriptoribus, *Torniello*, *Saliano*, eorumque abbreviatori *Spondano*. *Qua in his Chronologia usuri simus.*

CAPUT X.

De Pentateucho, seu quinque Legis Libris.

I. PRimum inter Divinas Scripturas locum obtinet *Pentateuchus*, quinque Legis volumina complectens, quæ scripsit divinus Hebræorum Legislator Moyses, Amrami filius, nepos Caathi, Levi Patriarchæ pronepos. Is in Ægypto natus anno mundi, ex Spondani, aliorumque rationibus, *1464. ex Aliorum sententia octoginta ferme annis prius. Anno ætatis LXXX. Dei jussu regimen ac principatum populi sui suscepit: eoque ab Ægyptiaca servitute liberato, obiit annos natus CXX. Hic doctissimus & antiquissimus est Auctorum omnium, quorum ad nos monumenta pervenerunt; nec solum in omni sapientia Ægyptiorum versatus, ut D. Stephanus ajebat (2. *Act.* 7.), sed in omni omnino, quantam quidem humani ingenii vires in hac vita morali capere possunt. Scripsit Historiam Hebræorum, in qua omnium fere gentium originem refert, eamque ab orbe condito ad mortem fere suam perduxit. Ejus vitæ seriem scripsere Philo ex Judæis, ex Christianis Gregorius Nyssenus. Quinque Libri Legis ab eo compositi apud Græcos & Latinos, ab argumento præcipuo de quo in cujusque potissimum initio agitur, denominationem acceperunt. Hebræi unumquemque patrio more a primis vocibus appellant. *Pentateuchi auctor Moyses.*

II. Primus Legis ac veteris Testamenti Liber, *Genesis* est, Hebræis dictus בראשית *Bereschith*, hoc est *in Principio*: Septuaginta Interpretibus Γένεσις, id est, *Generatio*, quod rerum omnium natales, ac generis præsertim humani originem & propagationem, primorum hominum genealogiam ac res gestas contineat. In his eminent primi Parentis lapsus; Diluvium: Dei cum Abrahamo ejusque posteris fœdus, seu fidelis populi, cui danda lex erat, electio; Migratio denique Jacobi cum filiis in Ægyptum. Complectitur autem Historiam annorum, si Spondanum sequamur, 2400. si Petavium, aliosque 2308. a mundo scilicet condito ad Josephi Patriarchæ obitum. Tertullianus a primo Dei cum hominibus fœdere, *Originale Testamentum nominavit*. *Pentateuchi Liber primus Genesis.*

III. Sequitur Liber EXODI Hebræis dictus ואלה שמות *Veelle schemoth* id est, *Hæc sunt nomina*; Græcis Ἔξοδος, id est, *Exitus*; quod in eo Israelitarum Egressio ex Ægypto, atque ex servitute Pharaonis liberatio describatur. Continet gesta annorum 156. a morte Joseph ad Fœderis Tabernaculum in deserto erectum: memoratque plagas Ægyptiis divinitus infli- *Exodus Pentateuchi Liber 2.*

Prænot. Canonic. Doujat.

inflictas; Decalogi traditionem, seu promulgationem Legis divinæ, cum mysticis Præceptis.

Leviticus 3. Liber Pentateuchi. IV. Tertium volumen Hebræi ויקרא *Vajikra* nominant, id est, *Et vocavit*: Græci Λευιτικὸν, Latini accepto ab eis vocabulo LEVITICUM; quod præcepta potissimum complectatur ad divinum cultum spectantia, quæ *Cæremonialia* dicuntur: & quod Levitarum ac Sacerdotum officia, & sacrorum Ritus præscribat, quorum cura omnis atque administratio Leviticæ Tribui jure singulari attributa erat. Unius tantum mensis res narrat, ab erecto Tabernaculo ad censum usque Israelitarum.

Numeri Lib. 4. Pentateuchi. V. Quartus Liber, Hebræis vocatur וידבר *Vajedaber*, id est. *Et locutus est*: Græcis Ἀριθμοὶ nostris eodem sensu NUMERI, quod contineat Populi Israelitici Censum & Enumerationem, tam eorum qui prophanæ, quam qui sacræ militiæ addicti erant; imo totius multitudinis per Tribus & familias digestæ: itemque Mansionum, seu stationum in deserto. Continet præterea hic Liber præcepta plurima, maxime quæ ad mutua Israelitarum inter se officia pertinebant. Narrationem autem Historicam habet annorum XXVIII. mensium IX. & XX. dierum, a prima die secundi mensis anni ab exitu secundi, ad mansionem in campestribus Moab.

Deuteronomium Pentateuchi Lib. 5. VI. Quintus denique Liber vocatur Hebraice אלה הדברים *Eleh haddevarim*, hoc est, *Hæc sunt verba*: Græce Δευτερονόμιον, unde Latini DEUTERONOMIUM facere, quasi secundam, vel repetitam Legem dixeris: quæ licet judicialia in primis præcepta complectatur, habet tamen revera totius Legis enarrationem, ac fere repetitionem: qua superioribus Libris omissa supplentur, obscura vero dilucidantur. Memorat gesta mensium duntaxat duorum supremi anni Mosis in campestribus Moab. Libri hujus versus octo ultimi qui sunt de morte Mosis, ab his verbis. *Et mortuus est Moses* a Josue conscripti creduntur; idque tradit Talmud (*In Baba-tra cap. 1.*), licet alii apud Bellarminum (*De Script. Ecclesiast.*) ab Esdra, aliove Propheta additos suspicentur.

Legem Mosis, atque adeo universum veteris Testamenti opus, priscorum Hæreticorum nonnulli tamquam a malo Deo dictatum respuerunt: verum eorum deliria refellunt Irenæus (*Lib. 1. cap. 20. & seqq.*) Epiphanius (*Hæresi 33. & 63.*), aliique.

C A P U T XI.

De Historicis veteri Testamenti Libris.

Liber Josue. I. LIber JOSUE, Hebraice יהושע *Jehoschuah*; Græce Ἰησοῦς a Josue seu Jesu filio Num, sive, Nave, nomen accepit, cujus stupenda prorsus gesta continet: Fuit is in Hebræorum Principatu successor Mosis, quo defuncto Judaicum populum *Judicis* titulo rexit annis XXVI. obiit anno ætatis XC. ut libri hujus cap. ult. habetur; hoc est anno ab orbe condito (ex Spondani sententia) 2593. qui Usserio est 2591. etsi Petavius ad 2490. referat. Describitur in eo Israelitarum per medium & siccatum Jordanem transitus, ingressus in Chananæam, ipsorum parentibus a Deo promissam: Hierichuntis, edito post circumlatam septem diebus arcam tubarum clangore, & clamore militum, expugnatio. Pluriumque in Palæstina regnorum eversio: Victoria de Gabaonitis, immoto ad Josue jussum sole, reportata; ac debellatis uno & triginta Regibus, Divisio Terræ sanctæ inter Israeliticas Tribus, fœdusque cum Deo renovatum.

De Li-

De Libri hujus auctore non satis constat. Nonnulli a Josue ipso conscriptum censent, post Isidorum Hispalensem (*Lib. 6. Orig. cap. 2.*), Petrum Comestorem, & alios: idque confirmari videtur his extremi capitis verbis, quæ de ipso sunt: *Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini*: quæ licet referri possint ad verba fœderis cum Deo renovati, cujus ibi fit mentio; tamen inspecta Hebraica loquendi forma, de rebus quoque omnibus in hoc libro memoratis facile intelligi possunt. Theodoretus (*Lib. de q. in Josue*), ab auctore Anonymo Libri Justorum scriptum hunc Josue Librum existimat; argumento petito ex eo quod capite x. dicitur Josue gesta descripta esse in Libro Justorum. Sed argumentum illud haud satis probabile videtur, cum in Libro illo Justorum scriptum dicatur miraculum duntaxat stantis jubente Josue solis: & præterea ejusdem hominis vitam scriptis mandari a pluribus nihil vetet. Alii non multo certiori ratione, non pauca in eo ab Esdra adjecta putant. Ad Finem vero quod attinet, dubium non est quin alium ab Josue habeat auctorem, cum in eo mors ipsius narretur: hanc vero appendicem a Samuele adjectam communis fert opinio.

II. JUDICUM Liber, qui Hebraice dicitur שופטים *Sciophetim*, (si quis Italorum more scribat: Galli & Germani *Sciophetim* scriberent) Græce Κριταὶ, eodem sensu. Gesta continet *Judicum* numero XVIII. qui a Deo constituti, & diversis Tribubus delecti, ab excessu Josue ad Heli Principatum, apud Israelitas rerum potiti sunt, ministeriumque potius quam summum Imperium, sive quantum ad militaria, sive quantum ad res politicas exercuere, ut colligitur ex responso Gedeonis ad populum, quod habetur *cap. 8.* Hi fuere *Othoniel*, sive Athniel Calebi gener; *Ahod* quem alii Ehud, alii Ajod pronuntiant, *Samgar*; *Barach*, cum Debora; *Gedeon*, qui & Jerobaal; *Abimelech*, *Thola*, *Jair*, *Jephthe*, *Abesan*, sive Ebzan; *Ahialon*, qui aliis Elon; *Abdon* & *Samson*: quo temporis intervallo Israelitæ peccantes in Deum, atque ab ejus cultu ad idololatriam descifcentes, sæpius vicinis gentibus, Mesopotamenis nempe, Moabitis, Chananæis, Madianitis, Ammonitis, & Philistæis in servitutem traditi & quasi addicti; resipiscentes autem, ab ea subinde liberati fuerunt. Comprehenduntur hoc volumine res trecentorum ferme annorum, ab anno mundi 2594. ad 2900. ex Spondano: alii multo plures annos computant, ut Petavius, quia tempora servitutum separant a Judicum ipsorum temporibus, quæ alii conjungunt. Hujus libri, ut & Ruth, & primi Regum maxima ex parte, auctorem tradit Isidorus (*Lib. Orig. 6. c. 12.*) Samuelem; quod postremum palam traditur in sacris Codicibus (*Paralip. lib. 1. c. ult.*) atque in hac sententia est alicubi Abulensis (*In Josue*, 15. *post* 4. *q.*) quamquam non desint qui Ezechiam, aut Esdram Judicum Libri auctores malint. Theodoretus (*Lib. 1. Bibliot. sanctæ*), certe apud Sixtum Senensem, eum longe post Samuelis tempora collectum esse existimat ex antiquo illo libro Justorum, cujus in hoc ipso volumine mentio fit. Judices.

III. Liber RUTH, Hebraice רות Græce Ῥοὺθ, qui apud Hebræos primum inter Hagiographa obtinet locum. Moabitidis honestæ mulieris, qui hoc nomen *Ruth*, ab idololatria ad verum Dei cultum conversio, nuptiæque cum Booz affine suo memorantur. Hæc aut Judicum tempore contigerunt, ut constat ex Libri ipsius initio. Abesan tunc præfuisse populo, ex eo conjici potest, quod hunc Judæi Booz quoque nominat. Vixit autem Judex ille circa mundi annum 2855. ex Spondano. Ruth.

IV. Libri REGUM apud nos quatuor sunt; quorum duo priores Hebræis שמואל *Scemuel*, id est *Samuelis*; posteriores מלכים *Melachim*, id est, *Regum*, indigitantur: a Græcis vero dicuntur Libri Βασιλειῶν, hoc est Regum Libri.

 Regno-

Regnorum: Utrosque Hebræi Propheticis accensent. Horum primi pars prior, quæ gesta sub Heli, Samuele, Saule, ac David complectitur ad caput usque XXV. a Samuele ipso Propheta scripta creditur ex Isidoro (*Loco supra citato*), & Talmude: reliqua Davidis, quæ Libri ejusdem fine, totoque secundo Libro continentur, scripsere, ut iidem tradunt, Gad videns, & Nathan Propheta. Idque confirmari videtur ex Paralipomenon libro I. (*Cap. ult.*). Sic enim ibi scribitur, *Gesta David priora & novissima scripta sunt in Libro Samuel videntis*, in Libro *Nathan Prophetæ, & in volumine Gad videntis*. Duo autem posteriores Libri REGUM ab Ahaja Silonite, & Addo scripti videntur, quantum ad priorem partem, quæ res Salomonis complectitur, ad caput XI. ut colligi potest ex Paralipomenon libro II. (*Cap. 9.*) Reliqua a Sacerdotibus, ac Prophetis illorum temporum. Procopius Gazæus ab Jeremia conscripta putat; quod in Talmude quoque traditur: alii ab Esdra. Et forte probabiliter dicamus posteriores hos libros per compendium collectos esse, partim ex Nathan, aliorumque prædictorum scriptis, partim ex Libris dierum sive Annalibus Regum Judæ.

Priores comprehendunt historiam centum viginti & quatuor annorum, ab initio Heli ad Salomonis primordia & Templum conditum id est, ab anno mundi 2900. ad annum 3024. Posteriores, *Regum*, cum Judæ, tum Israelis facta continent per annos 422. a Templo condito ad captivitatem Babylonicam, sive ab anno 3024. ad 3446. Nihil autem refert Hebræorum, Latinorumque more, Regum Libros dixeris, an cum Græcis Libros Regnorum; nam & Regum facta in iis memorantur; & non unius, sed duorum Regnorum Judæ scilicet, atque Israel, sive Samariæ, quæ ex decem Tribuum a Judæ ac Benjamin Tribubus secessione exorta sunt, per Roboam sive imperitiam, sive sævitiam & Jeroboami perduellionem.

Apud Judæos post *Saulem*, *Davidem*, ac *Salomonem* Templi conditorem, regnarunt JEROSOLYMIS viginti Reges annis 385. *Roboam* nempe, *Abiam*, *Asa*, *Josaphat*, *Joram*, *Ochosias*, *Athalia* vidua Jorami, *Joas*, *Amasias*, *Azarias* qui & Osias, *Joathan*, vel Jotham, *Achas*, *Ezechias*, *Manasses*, *Amon*, *Josias*, *Joachas*, *Jojakim* sive Eliacim, *Jechonias* qui & Joachin, *Sedechias*. Hic direpto incensoque Templo, ac vastata civitate a Nabuchodonosor Rege Babylonis, excæcatus, & Babylonem captivus cum suis est abductus. Apud ISRAELITAS novemdecim Reges per annos circiter 254. regnarunt, *Jeroboam*, *Nadab*, *Baasa*, *Ela*, *Zamri*, *Amri*, *Achab*, *Ochosias*, *Joram*, *Jehu*, *Joachas*, *Joas*, *Jeroboam* eo nomine secundus, *Zacharias*, *Sellum*, *Manahem*, *Phaceja*, sive Pecaja, *Phacee* qui aliis Pecah, *Osee*, sive Hoseas; qui temporibus Ezechiæ regnavit, & cum Israelitis, sive decem Tribus in Assyriam translatus est, capta a Salmanasare Assyriorum Rege Samaria. Illi desierunt anno mundi 3446. ante Christum natum circiter 615. Hi circa annum mundi 3314. ante Christum ferme 737.

V. PARALIPOMENON Libri duo Græce Παραλειπομένων, sive *Prætermissorum*, Hebræis דברי הימים *Divre hajamim*, id est, *Verba dierum*, alias Libri Chronicorum. Multa quæ in Pentateucho, vel in Libris Josue, Judicum & Regum, aut omissa, aut non satis explicata fuerant, summatim enarrant. Annorum numerum fere 3520. ab Adamo ad Cyrum Persarum Regem complectuntur. Eorum Auctor aliis Esdras putatur, aliis probabilius Jeremias. Glossa Talmudis (*ad c. 1. Dababatra*) tradit Esdram scripsisse, præter librum suum, etiam Genealogias Libri Chronicorum usque ad locum ubi suam ipsius Genealogiam describit; primi scilicet Paralipomenon cap. 9. versu 11. vel secundum alios, usque ad libri ad 2. cap. 21. ejusque versum 2. a Nehemia Chachaniæ filio librum eum absolutum.

Paralipomenon.

VI. ES-

VI. ESDRÆ, qui Hebraice עזרא *Ezra*, Græce Ἔσδρας, duo sunt Libri, Hebraicis literis & Chaldaico sermone scripti. *Prior* habet auctorem Esdram Jarajæ filium ex Aaronis stirpe Sacerdotem magnum, ac sacræ Scripturæ Instauratorem. Hic sub Artaxerxe Rege Persarum vixit, vel, ut vult glossa Talmudis, sub Dario secundo, qui post Assuerum regnavit. Continet Liber Primus res gestas Israelitarum in reditu e Babylonia, priusquam ad Templi, ac murorum Jerosolymitanorum instaurationem Nehemias mitteretur, maxime reductionem populi sub Jesu filio Josedech; & divinæ Legis novam velut promulgationem circa annum mundi 3610. ante Christum natum 440. aut circiter. *Secundum* Esdræ librum censent quidam ab eodem conscriptum: quamquam a Nehemia compositum vulgaris ac probabilior sententia sit: unde & Nehemiæ liber sæpenumero dicitur. Hic narrationem continet instauratorum murorum per Nehemiam filium Helchiæ Sacerdotem, qui Pincerna fuit Artaxerxis; & ab eodem Dux constitutus, atque Jerosolymam ea de causa missus, ut ei operi præesset. *Esdra.*

Adjunguntur his *Esdræ* Libri *Tertius* & *Quartus*, qui tamen, cum in Canonem ab Ecclesia Catholica recepti non sint, sed inter apocryphos habeantur, in finem Bibliorum rejici solent. Diffident tamen hac in parte Græci a Latinis: nam qui a nobis Tertius Esdræ Liber inscribitur, eum illi in Canone receptum primum in ordine Librorum Esdræ collocant, quod quæ in eo narrantur, ea ordine temporum priora sunt iis quæ in Primo a Latinis recepto habentur: qui vero apud nos Primus & Secundus Esdræ sunt, ab illis uterque in unum Esdræ Secundum volumen conjiciuntur.

VII. TOBIAS, Hebraice טוביה *Tobiah*, id est, *bonus Deus*, vel *bonus Dei*, Græce Θωβὶτ dicitur, Liber quem *Tobias* vir justus de vita sua conscripsit circa annum mundi 3350. cum apud Niniven ageret, quo a Salmanasare Assyriorum Rege abductus in captivitatem fuerat, anno Osee Regis Israel 9. Ezechiæ Regis Juda 6. Scriptus est Chaldaice sive Syriace, qua lingua uti cœperunt Israelitæ postquam per eas gentes dispersi sunt: ut docet Rabbi Azarias, & Joannes Benedictus, cum Sixto Senensi. Idque patet ex cap. 12. vers. 21. ejusdem Libri caput addidisse creditur Tobias filius; nisi quod finem, ubi de filii morte agitur, ab alio adjectum fuisse opinio est. Compositus videtur post mortem Sennacherib, quo tempore regnabat apud Judæos Manasses, vel certe apud Babylonios captivus erat. Maximis abundat hic liber vitæ moralis exemplis, ac monitis: eumque se ex Chaldaico in Latinum sermonem unius diei labore transtulisse testatur Hieronymus (*Præfat. in hunc librum.*) Cum sequentibus duobus inter Hagiographa secundi ordinis habetur, quæ non a Spiritu sancto per Prophetas, sed a filia vocis, ut loquuntur, profecta censent; id est, a viris piis, divina quidem inspiratione, sed citra Prophetiæ donum scripta. Inter Sacros & Canonicos Libros ab Ecclesia Catholica semper habitum Tobiæ hunc Librum patet ex Concilio Carthaginensi III. (*can.* 43.) & Innocentio I. (*Epist. ad Exup. Tolos. Episc.*) & ex Gelasio primo Pontifice, (*In Decr. conc. Rom. de Libr. sacris ab Eccl.*) præterea ex Cypriano, (*In lib. de Eleemosyna.*) Ambrosio, (*In lib. de Tobia.*) Augustino, (2. *de Doctr. Christ. cap.* 8.) Isidoro Hispalensi, (*Lib. Etymol.* 6. *c.* 1.) Cassiodorus (*Lib.* 1. *Divin. lect.*) & Conciliis Florentino ac Tridentino: (*Sess.* 4.) frustra itaque eum e numero Canonicorum Lutherani, & Calvinistæ expungunt. *Tobias.*

VIII. Liber JUDITH, Hebraice יהודית, Græce Ἰουδὶθ, dicitur ab Hebræa hujus nominis muliere, quæ populum Israeliticum Bethuliæ oppido inclusum, ab Assyriorum oppugnatione, Holoferne cæso, liberavit. Ejus auctor, si fidem habemus Josepho, (*Lib.* 1. *contra Appionem.*) fuit Eliachim *Judith.*

qui

qui alias Joachim, Sacerdos magnus Hebræorum, medio inter duas captivitates Assyriacam & Babylonicam tempore, regnante apud Judæos Manasse, apud Assyrios Merodach Baladani filio, circa mundi annum 3323. Eliachim illius mentio fit libri ejusdem cap. 4. vers. 15. quamquam id opus Jesu, qui pater Eliachim fuit, tribuat Rabbi Azarias supra laudatus. Sanctus autem Isidorus (*Dict. Etymol. lib. 6.*) incertum putat ejus auctorem. Chaldaico sermone primum scriptus hic Liber fuit, auctore Hieronymo (*Epist. 3.*) licet Hebræi atque Hæretici hodierni illum rejiciant e Canone; a Concilio tamen Nicæno primo Oecumenico relatus est in numerum sacrorum Codicum, eodem Hieronymo teste, itemque a Conciliis & Pontificibus laudatis §. superiore.

Esther. IX. ESTHER, Hebraice, אסתר, Græce Ἐσθὴρ, Liber est continens narrationem servati, per nobilissimam hoc nomine feminam, Judaici populi, exitio jam damnati ab Assuero, insidiis Aman Macedonis; de quo sumptum deinde supplicium est ab eodem Assuero. In hujus conjugio Esther vixit circa annum mundi 3650. siquidem Assuerus ille idem fuit cum Artaxerxe priore, ut vulgo creditur ex Josepho, (*Lib. 2. antiq. c. 6.*) Severo Sulpitio, (*Lib. de sacr. Histor.*) Nicephoro Constantinopolitano. (*In chron.*) Alii Artaxerxis patrem Xerxem interpretantur, qui & Oxyares dictus, vocabulo non abludente a nomine Assueri. Libri hujus auctorem Isidorus, (*Lib. 6. Orig. cap. 2.*) ex Philone Alexandrino, Joachim putat, filium Jesu, summum Hebræorum Pontificem: Bellarminus (*De Script. Eccl.*) Mardochæum Estheris ipsius patruum: alii ex Talmude, compositum hunc librum existimant a viris Synagogæ magnæ. Septem ejus postrema capita in Hebræo textu desiderantur: unde adulterina ea colligit D. Hieronymus (*In Præf. hujus Lib.*) eumque sequuti alii non pauci Scriptores sacri: imo totum Librum extra Canonem censuerunt Asiani apud Eusebium, (*Lib. 4. Hist. c. 26.*) Athanasius, (*In Synopsi.*) Gregorius Nazianzenus. (*In carm. de genuinis script.*) Verum reliqui omnes Ecclesiæ Patres Græci & Latini totum librum, qualis in Ecclesia Latina legitur, sacrum & canonicum esse fatentur post Concilium Laodicenum (*can. 49.*) itemque Carthaginense III. (*can. 47.*) quibus tandem adjungi debet Tridentinum. (*Sess. 4.*)

Septem vero illa capita quæ vulgata editio, Latina in finem, alieno forte loco, rejicit, probabile est aliquando in Hebræo extitisse & casu excidisse. Etenim Josephus idem (*Lib. 11. antiq. c. 6. & 1. contra Appion. l. 6.*) ostendit hunc Librum in canone Hebræorum fuisse, duasque Epistolas Assueri & orationem Mardochæi historiæ suæ inseruit, quæ in his capitibus extant, etsi apud Hebræos hodie non habeantur: & tamen idem Auctor (*Lib. 10. antiq. cap. 11.*) testatur se ex Hebræo narrationes suas nullo adjecto depromere. Aut certe fieri potest ut Hebraice primum per compendium scripta hæc historia, deinde copiosius Græco sermone enarrata fuerit a Lysimacho sub Ptolæmeo Epiphane Alexandrino Rege; quemadmodum indicatur hujus Libri capite 11. Quæ translatio Latine versa ad nos pervenerit, cum prior Hebraice hodie non supersit. His aliisque argumentis omnia quæ contra hujus Libri auctoritatem objiciuntur diluit Bellarminus. (*Lib. 1. de Verbo Dei c. 7.*)

Job. X. Liber JOB, Hebraice איוב *Job*, id est, *ululans*, Septuaginta Ἰὼβ dicitur: gesta continet viri justi ejus nominis, qui natus creditur Bostræ in Idumæa, & habitasse in terra Hus, quæ pars fuit Arabiæ. Eum cum Jobab abnepote Esau, cujus mentio fit Geneseos cap. 37. plerique confundunt, maxime quod in appendice ad finem Libri hujus adjecta in editione Septuaginta, dicatur Job fuisse de filiis Esau, & quintus ab Abraha-

mo.

mo. Sed hæc appendix textui Septuaginta addita videtur. Et S. Hieronymus (*In q. Hebraicis.*) ex sententia Hebræorum putat a Nachor Abrahæ fratre oriundum Job, ac tertium ab eo. Diversum a Jobab fuisse conjicitur ex nominis utriusque, si Hebraice scribantur, diversitate, atque ex ætate Jobi, qui ad 248. annum pervenit ex Isidoro, (*In lib. de vita & morte Patrum.*) quanta ætas nulli tribuitur qui tempore Mosis, aut sequentibus annis vixerit. Unde inferunt eum diu ante Mosem vixisse. Auctorem Libri Isidorus (*Lib. 6. de Orig. cap. 2.*) scribit fuisse Mosem, aut ipsum Job, vel certe aliquem Prophetarum. Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis priores sententias conciliat; ita ut velit a Job ærumnarum suarum historiam Arabice (aut ut alii volunt Syriace) scriptam esse; ex eo vero commentario librum, qualem habemus, a Mose compositum. Glossa Talmudica geminas ea de re adducit Hebræorum sententias: Prima fert Job tempore Moysis vixisse, qui & hunc librum conscripserit; altera eum vixisse eodem tempore quo Regina Saba, unde quidam Salomoni hoc opus tribuerunt, ducta conjectura ex eo quod quædam ejus verba laudantur sub nomine Salomonis a Gregorio Nazianzeno: (*Orat. ad Julianum exact. tribut.*) quamvis facile fuerit virum sanctum hac in re memoria labi, & alicui Salomonis libro adscribere, quod in hoc volumine legisset. Philippus Codurcus qui ante aliquot annos eruditum in illud opus commentarium edidit, Isaiæ esse putat, duplici in primis argumento, tum quod in Hebraico textu libri hujus initium ejus fere Prophetæ nomen habeat: tum quod multæ in eo voces, & loquendi figuræ occurrant Isaiæ peculiares, & quas nullo in alio sacri textus volumine invenire est. Narrantur in eo libro quæ ipsi B. Job contigerunt; in quibus inter mira ipsius virtutes, summa præsertim patientia elucet. Refertur disputatio etiam disertissima, quam vir ille sanctus cum amicis suis instituit; in qua non pauca de Ecclesiæ mysteriis, diaboli viribus, improborum in hac vita felicitate, proborum calamitatibus, partim indicantur, partim explicantur, aliaque habentur eximia de morum & naturæ rebus. Magnam libri partem a cap. 3. vers. 3. ad cap. 32. vers. 6. testatur D. Hieronymus versibus scriptam. Græci totum volumen dividunt in capita 32. Latini in 42.

XI. Libri MACHABÆORUM, Hebræis חשמונאי *Chasmonai*, sive *Hasamonai*, Græcis Μακκαβαίων: sic inscribuntur a Juda præsertim Hebræorum Duce, qui Machabæus est cognominatus, ex quatuor litteris Hebraicis, quas suis vexillis, tesserisve militaribus inscribere solitus erat, מכבי quæ vocem *Machabi* formant, suntque initiales totidem vocabulorum quibus constat hæc sententia (*Ex cap. 15. Exodi.*) מי כמכה באלים יהוה *mi Chamocha Baelim Johovah*, id est, *Quis similis tui in fortibus Domine?* quæ vox velut symbolum quoddam, ab eo ad ejus fratres, cum Machabæorum appellatione, manavit. Ejus familiæ præclara adversus Seleucidas Syriæ Reges, qui & Syro-Macedones dicti, pro tuenda religione facinora, Regnum Judaicum propria ipsis virtute partum; in his Libris memorantur. Horum autem Librorum duo tantum in Ecclesia Catholica pro Canonicis sunt recepti. *Tertius* Græcus, ab Eusebio citatus (*2. In chronico.*) invenitur: Latine versus habetur a Flaminio Nobilio. (*In editione Rom.*) *Quartus*, extat Græce Lugduni in Sancti Pagnini Bibliotheca, ubi a se visum asserit Sixtus Senensis. Verum hi duo posteriores inter apocryphos haud dubie sunt habendi, cum a nullo Concilio sint recepti. Eorum vero qui inter Canonicos habentur, prior continet res gestas *Mathathiæ*, ac trium ejus filiorum, *Judæ*, *Jonathæ*, *Simonis*, contra Antiochi Magni filium, Seleuci 4. Philopatoris fratrem, Antiochum

Libri Machabæorum.

Epipha-

Epiphanem, aliosque Reges Syriæ Græcos; ab anno circiter 3880. ab orbe condito ad annum 3919. Posterior eamdem Historiam paulo altius repetit, ab anno scilicet 3868. narratque insigne martyrium Eleazari, & septem puerorum Machabæorum, una cum matre variis suppliciis peremptorum, regnante Epiphane. Collectorem hujus Libri Honorius Augustodunensis tradit Philonem: Bellarminus Joannem Hircanum fuisse conjicit, Simonis filium, qui rebus omnibus interfuit, ac post patrem summo Sacerdotio functus est. Secundus ex quinque Libris Jasonis Cyrenæi de rebus Judæ & fratrum ejus fusius editis exceptus innuitur cap. 2. ipsius libri, num. 24. Continent hi duo Libri res Judaicas, annorum fere 52. ab anno mundi 3868. ante Christum 184. ad annum ab orbe condito 3919. ante Christum circiter 133. Ambos agnoverunt tam Græci, quam Latini, in quibus Cyprianus, (*De exhort. Martyr. cap.* 11. *lib.* 1. *Epist.* 3. *ad Cornel.*) Ambrosius; (*Lib.* 1. *de Jacob. & vita Beat. c.* 11. *&* 12.) Augustinus, (*Lib.* 2. *cont. Epist. Gaudentii cap.* 13. *& lib.* 18. *de civit. Dei cap.* 36.) S. item Leo, (*In serm. de iisd. Machabæis.*) ac cæteri Latini præsertim Patres: semperque pro Canonicis, quicquid hodierni Hæretici contra conentur, eos agnovit Ecclesia, ut perspicuum est ex Conciliis ante laudatis, 3. Carthaginensi & Tridentino, ex Epistola Innocentii I. ad Exuperium, ex Decreto Gelasii Pontificis de Scriptoribus sacris. Rabbi Azarias (*Lib. Imre Binah.*) ante Josephum auctorem Judaicarum rerum scriptos fuisse tradidit, eumque inde multa hausisse.

C A P U T XII.

De Propheticis veteris Testamenti Libris, ac primum de Psalterio, & Poesi Hebraica.

Libri Psalmorum nomina.

I. PSALMORUM Liber inter Propheticos primo loco numeratur. Hebræi ספר תהלים *sepher Thehillim*, id est, *Librum Hymnorum*, sive *Laudum*; Græci Ψαλτήριον, & post eos Latini *Psalterium* vocant, a verbo *psallo*, quod utroque sermone idem est ac canere, cythara in primis, aliove musico instrumento: unde *Psalterii* nomen instrumento ipsi inditum est, quo David frequenter in concinendis Psalmis usus fertur. Fuit autem illud instrumentum chordis decem instructum, ut patet ex Psalmo 32. sonumque edebat a superiore parte, in quo a cythara lyraque distabat.

Auctor.

II. De Psalmorum auctore duplex est sententia: alii quidem, ut Sanctus Athanasius, (*In Synopsi.*) Sanctus Hilarius, (*Prologo in Psalmos.*) Sanctus Hieronymus (*In Epist. ad Sophronium & Cyprianum.*) volunt non ab uno Davide, sed a pluribus Auctoribus scriptos, ab iis nempe qui in cujusque Psalmi epigraphe nominantur; & Davidis quidem esse eos, qui David tribuuntur, cæteros Mosis, Salomonis, Asaph, filiorum Core, cæterorumque quorum nomina præferunt. Alii, in quibus Chrysostomus, Theodoretus, Cassiodorus, (*Suis in hunc lib. præfationibus.*) atque Augustinus (*Lib.* 6. *de civit. Dei cap.* 14.) existimant totum Librum centum quinquaginta Psalmorum a Davide solo compositum esse; quorum sententiam probabiliorem putat Bellarminus, (*Præf. comment. suorum in hunc lib.*) Id confirmari videtur 2. Paralipomenon c. 5. ubi dicitur *cantores ordinatos* fuisse, *ut canerent Psalmos quos fecit David*; itemque ex eo quod Christus Librum Psalmorum ei tribuere absolute videtur (*Luc.* 20.) *Et ipse David*

David dixit in Libro Psalmorum; ac denique ex eo quod satis constat Asaph, Idithun, Ethan, Core, & alios, quorum nominibus Psalmi non pauci prænotantur, cantores, non Prophetas fuisse. Hinc verisimile fit, ideo tantum eorum nomina aliquibus Psalmis fuisse præposita, quod illis hi Psalmi canendi darentur; idque ex eo præsertim intelligi potest, quod in eodem titulo jungitur aliquando nomen David cum nomine Idithun. Et vero Psalmos omnes esse Davidis indicat Talmud: (*Libri Dababatra c. 1.*) ait enim David scripsisse Librum Psalmorum per manus decem seniorum, sive per manus primi hominis, Melchisedeci, Abraham, Mosis, itemque per manus Heman, Idithum, Asaph, & trium filiorum Corah; quæ sic explicat glossa inscripta Masoreth ad Talmud, ut velit a Davide scripta esse in hoc Libro cum suis canticis, ea quæ protulerunt tam seniores, qui scilicet illius ævum precesserant, quam nonnulli qui ipsius ætate vivebant. Rabbi vero Kimchi vult a senioribus illis pronunciatos esse Psalmos eorum nomine inscriptos, v. g. Psalmum 92. qui inscribitur canticum in diem sabbati, a primo homine dictum fuisse, postridie quam creatus fuerit. Bellarminus, (*in Præfat. comment. in Psalm.*) tam eos omnes qui titulo carent, quam eos qui David palam adscribuntur, sive dicantur *Psalmi Davidis*, sive *Psalmi Davidi*, censet Davidis esse. Psalmi sane 2. & 94. qui apud Hebræos titulo carent, ab Apostolis asseruntur Davidi; ille quidem a Petro, (*Actor.* 4.) hic vero a Paulo: (*Epist. ad cap.* 4. *Hebr.*) & in genere Psalmi qui in Hebræo codice titulo destituuntur, a septuaginta interpretibus tribuuntur Davidi. Falli ergo Hebræos, qui existimant Psalmos titulo carentes eundem auctorem habere, cujus nomen priori Psalmo præscribitur; cum ex dictis, tum ex eo apparet, quod Psalmus 89. Mosi adscribatur, & sequentes decem titulum non habent: unde 98. ex eadem regula Mosi tribuendus esset, qui tamen Samuelis mentionem facit quarto post Mosem seculo nati. Eos quoque qui Davidi inscribuntur, non ab alio huic Regi oblatos, sed ab ipso conscriptos, ipsive a Deo dictatos probat D. Augustinus ex Psalmo 109. qui eum titulum habet.

III. Non tamen a Davide digesti Psalmi putantur; sed vel ab Esdra, ut sentire Athanasius videtur, (*In Synopsi*) vel a Septuaginta Interpretibus, ut censet S. Hilarius. (*In Prol. Psal.*) Nec vero juxta seriem temporis, quo scripti sunt dispositi censeri debent. Constat enim Psalmum 3. scriptum esse cum David Absalonis filii persecutionem fugeret; Psalmum 50. paulo post cædem Uriæ & adulterium cum Bethsabee, quando scilicet David a Nathan Propheta increpatus est: Psalmum 141. cum David in spelunca ob Saulis metum delitesceret: 143. devicto Goliath, in quibus omnibus inversus temporum ordo apparet: denique Psalmus 71. in medio fere libri collocatus omnium postremo est scriptus; quandoquidem in Salomonem jam regnare incipientem compositus est, & post eum additur defecisse orationes sive Laudes David filii Jesse. Hunc vero servatum a Digestore ordinem quidam existimant, ut quinquaginta primi, quorum ultimus est *Miserere mei Deus*, ad pœnitentes pertineant; medii quinquaginta qui desinunt in Psalmo *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*; ad justos proficientes: quinquaginta postremi, quos concludit Psalmus, *Laudate Dominum in sanctis ejus*, ad perfectos. *A quo digesti in ordinem Ps.*

IV. Observat autem Rabbi David Kimchi, quemadmodum Moses Legem in quinque Libros diviserat, sic divisum esse psalterium a Davide in Quinque Libros: quod licet verum esse non possit ex supradictis, quantum ad ejus divisionis auctorem; certum tamen est librum Psalmorum apud Hebræos quinque incisionibus comprehendi, ut loquitur *De Psalteri divisionibus & ordine.*

D. Hieronymus, (*Præf. in lib. Reg.*) id est, volumen Psalmorum, licet unicum sit, & sub unius libri nomine a Christo Domino. (*Luc.* 20.) atque a D. Petro (*Act.* 1.) laudetur, tamen ab Hebræis in Quinque libros distingui: non dispari ratione ac in corpore juris Pontificii, Sextus Liber Decretalium, in minores libros quinque subdividitur. Hanc autem Psalterii divisionem testatur cum D. Hieronymo, (*Tum in Prol. Gal. tum in epist. ad Sophron.*) Epiphanius. (*In lib. de Ponder. & Mensuris*). Ubicumque enim ad finem Psalmi scribitur, *Amen*, *amen*, sive, *Fiat*, *fiat*, ibi terminari Librum unum existimant. Primum quidem ad finem Psalmi XL. Secundum ad finem Psalmi LXXI. Tertium ad calcem Psalmi LXXXVIII. Quartum ad finem CV. Quintum denique ad finem Psalm. CL.

De numero Psalmorum.

V. Numerus Psalmorum apud omnes est CL. Sed in designandis Psalmorum aliquot numeris, differunt Judæi a Græcis & Latinis, & aliquando unum in duos dividunt, aliquando contra, duos in unum conjungunt. Et primo quidem Psalmum IX. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo &c.* in duos secant a versu 22. *Ut quid Domine recessisti longe*. Psalmum 10. inchoant: Unde fit ut Psalmus *In Domino confido*, qui apud Septuaginta Interpretes & in nostra Vulgata versione X. est, apud Hebræos XI. numeretur, & sic diversa sit Psalmorum sequentium computatio.

An versibus scripti sint Psalmi, & de Poesi Hebraica ex Metro.

VI. An metro scripti sunt Psalmi, quamquam plerique omnes affirmant, non desunt tamen qui dubitent. D. Hieronymo (*In Epist. ad Paulin. de lib. sacr. Script.*) David *Simonides noster*, dicitur, *Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus Christum Lyra personans, & in decachordo Psalterio ab inferis excitans resurgentem*. Idem præfatione in Chronicon Eusebii, *Psalterium*, ait, *in morem Flacci & Pindari, nunc Jambo Alchaico, nunc Sapphico tumet: nunc semipede ingreditur*. His consonat quod Josephus (*Lib.* 7. *antiq. cap.* 12. & 15.) affirmat hymnos vario metro a Davide compositos, qui & trimetros fuisse alios Psalmos, alios pentametros observat. Doctissimus Mercerus (*Comment. in Joan. cap.* 3.) Tradit Franciscum Vatablum Regium Hebraicarum literarum professorem versuum omnium Jobi Psalterii ordinem intellexisse; quosdam etiam Canones ad eorum rationem facilius percipiendam perscripsisse; seque ipsem profitetur, cum Jobi versus dimensus esset, plerosque hexametros invenisse; sed ita ut pro dactylo & spondæo passim alii pedes juxta linguæ idioma occurrant, non earumdem syllabarum, sed eorumdem temporum, ut Hieronymus loquitur. (*Præfat. in Job*) At Franciscus Gomarus (*In Davidis Lyra.*) tradit instituta poetica analysi Psalmorum alphabeticorum 25. 34. 37. 111. 112. 119. (qui apud Latinos est 118. & 145.) aliorumque scripturæ canticorum, se reperisse illa omnia priscorum Hebræorum poemata variis ac promiscuis carminum generibus constare, qualia sunt Pindari in singulis strophis, & Lyrica apud Sophoclem plurima, ἄτακτα scilicet, & sibi invicem haud satis respondentia: ita ut metro quidem scripra sint, nullam vero habeant inter se consonantiam, sive revolutionem; qualis in odis Græcis, Latinisque servari solet, si strophe una alteri comparetur. Existimat itaque idem Gomarus, (*Cap.* 3. *& seqq. de Poesi Hebr.*) novem omnino carminum generibus, sive puris, sive mixtis, tam per analogiam, quam per anomaliam, perfectisque partim, partim imperfectis, vel per defectum, vel per excessum totam poesim sacram contineri. Observat porro in Psalmis trimetri terminos vix excedi, exceptis dactylicis, quorum multi sunt in Hebraica poesi hexametri.

Aliorum de Poesi Hebraica opinio.

VII. Verum Josepus Scaliger (*Initio observ. in Eusebium.*) concedit in psalterio nullum canticum esse metricis legibus adstrictum, sed mere

solutam

solutam orationem, charactere seu stylo poetico duntaxat animatam, qualis in Isaiæ, aliorumque Prophetarum scriptis apparet: negatque absolute in Hebraico idiomate aliisque orientalibus ullam metri speciem concipi posse. Et vero Josephus de Voisin (*Cap.* 34. *de lege divina.*) ex Isaaco Abarbanel, secundum Auctorem Cosri in cap. 5. Isaiæ, tradit canticum Moysis, atque ejus generis alia, magis vocis modulamine, quam ipsis dictionibus differre ab aliis scriptis. Ipse nihilominus Scaliger in eo cantico, ut & in Proverbis Salomonis, & libro Job, rythmum agnoscit, fateturque in iis versus ut plurimum constare duobus dimetris jambicis, aliquando tribus dipodiis; sed aliquando miram esse inæqualitatem. Hinc illud saltem constat Poesim apud Hæbreos, si non metricam, saltem rythmicam, juxta ejus sententiam, reperiri. His congruit quod & apud supradictum Josephum de Voisin Rabbi Azarias jam sæpe laudatus (*Lib. in redinat. cap.* 60.) certos esse pedes ac mensuras sacrorum canticorum refert: quæ tamen non pendeant a numero syllabarum; sed additæ sint numero rerum, & partium suarum, quæ constant subjecto, prædicato, & adjuncto in unaquaque sententia. Igitur ex ejus opinione in quibusdam sententia constat dimetro, & cum altera ipsi adjuncta efficit tetrametrum: in quibusdam trimetro constat sententia: ita ut cum altera existat hexametrum. Ex quo fit ut Psalmi aliaque Cantica Hebræorum veterum, etiam in aliam linguam translata, suam modulationem quodammodo servent: quod non contingit in poeticis reliquarum linguarum scriptis. Horum quippe prosodia a brevibus longisque syllabis pendet: qualem etiam posteriores Judæi ab Arabica lingua sunt mutuati, ex prædicti Azariæ sententia. Quæ si vera omnino est, minus probabilis videbitur conjectura Merceri, existimantis metra plerumque a fine versuum, prout ab Hebræis distincti sunt, incipere; ac proinde sensum a dimensione differre. Quidquid sit, facile potest Hieronymi sententia stare, licet falsa penitus non pronuntietur Scaligeri opinio; si cum Alstedio (*In triumpho Biblico tit.* 27.) dixerimus, licet verum sit Hebraico sermone effingi Græcorum Latinorumque more carmina non posse propter longarum breviumque syllabarum inæqualem situm: tamen in sacris Bibliis revera carmina esse permulta, non tantum styli sublimitate a reliquo sermone diversa etiam rythmi conformitate: quin & metrorum instar in iis reperiri, quæ hexametra, jambica, spondaica dici possint, etsi non eaden prorsus forma, quæ apud Græcos & Latinos observatur: atque ita cantica Hebraica, si non vera metra, at certe rythmos censenda; & Poesim illam Hebraicam in Libris Job & Proverbiorum, itemque in Cantico Mosis (*Deut.* 32.) contractiorem sive exactiorem esse: in Psalmis & Canticis Canticorum liberiorem.

VIII. Psalmis præfiguntur Tituli, qui sua difficultate legentes remorantur. Non erit itaque extra rem, si eos strictim explicemus. Epigraphe sic concepta, *in finem*, significat Psalmum esse utilissimum, atque adeo usque in finem, seu perpetuo canendum, legendumve, quales fere Christum respiciunt. *Pro ea qua hereditatem consequetur*, sive *pro hereditatibus*, indicat Psalmum in persona Ecclesiæ compositum esse, quæ æternæ salutis hereditatem quotidie in membris suis consequitur, atque in fine mundi tota consequetur. *Pro Octava*, vel *super Octavam*, intelligitur in literali sensu de genere aliquo cytharæ octo chordis instructæ: in sensu autem mystico explicari solet de ultimi judicii die; quæ Octava nimirum, post sex dies laborum hujus vitæ, & post septimam quietis animarum sequetur; conveniuntque hi Psalmi peccatoribus divinum Judicium timentibus. Titulo *Pro torcularibus*, significari vulgo credunt Christi crucem, *De titulis Psalmorum*.

cem, pretiosique ipsius sanguinis, instar vini fluentis, effusionem. Bellarminus sic inscriptos conjicit Psalmos affectuum plenos, quod aptissimi sint ad eliciendum e fidelium cordibus divinum amorem; vel quod cum lætitia canendi sint, qualem ostendunt cantibus & tripudiis qui tempore vindemiæ ingentem vini copiam de torcularibus exprimunt: *Pro occultis*, sive *arcanis*, alias *pro morte*, referri videtur ad mysteria Christi Domini, qui in carne humana mortem vicit; aut etiam ad liberationem Ecclesiæ a tyrannorum persecutionibus. *Tituli inscriptio*, vel, *in tituli inscriptionem*, Græce *στηλογραφία* est quasi trophæum, & monumentum Christi victoriæ, aut beneficii alicujus divini, in corde, tamquam columna, incidendum. *Pro susceptione matutina*, alias *pro cerva vel pro stella matutina*, significat Psalmum pertinere ad Christi resurrectionem. *Prima sabbati*, *secunda sabbati*, *&c.* ostendit Psalmum die Dominica quæ prima est hebdomadæ, aut die sequenti recitandum, vel de prima mundi creatione agentem. *In consummatione*, vel *in exitu Tabernaculi*, indicat Psalmum compositum esse eo tempore, quo David perfecit Tabernaculum, & in eo collocavit Arcam Domini, mystice intelligitur de prædicatione Evangelii, qua scilicet novum Tabernaculum perficitur. *Psalmus cantici* denotat Psalmum, qui & voce & instrumentis musicis canendus esset. *Intellectus*, vel *ad intellectum*, significat resipiscentiam peccatoris, intelligentis quantum deliquerit. *In rememorationem de sabbato*, pertinet ad pœnitentiam, qua in memoriam revocatur quies, sive per peccatum amissa, sive promissa in resurrectionem Justorum. *Idithun*, est vel instrumentum musicum quo canebatur Psalmus, vel nomen Cantoris, cui decantandus dabatur; ut & *Asaph*, & *filii Core*. *Pro iis qui commutabuntur*, designat fideles populos per justificationem mutandos, & gloriam æternam adepturos. *Pro delicto* significat Christum ipsum Redemptorem. *In confessione*, adhortatio est ad celebrandas Dei laudes.

Psalterium inter Libros Propheticos.

IX. Psalterium inter Libros Propheticos numerandum, primumque ejus auctorem Spiritum sanctum esse, cum multa alia loca demonstrant, tum quod ipse David 2. Regum cap. 23. dixit, *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam*: quod testimonio quoque D. Petri, (*Actor.* 1.) & D. Pauli (*Ad Hebr.*) confirmatur.

Quid psalterio continetur.

X. Hoc libro Historiæ sacræ, Legum Divinarum, ac veræ Theologiæ, moralis quoque ac naturalis Philosophiæ præclara monumenta: deque Christo Davidi promisso multa vaticinia continentur: ut epitome ac summa totius veteris Testamenti dici possit: adeoque eleganti loquendi genere usus est auctor; sic animos in Dei amorem & laudem rapit, ut nihil suavius, aut quod magis ad salutem conducat, cani, audirive possit: Quapropter S. Basilius recte scribit Hymnos sacros vel lapideo e pectore posse lacrymas elicere. Sanctus vero Joannes Chrysostomus, eos qui Psalmis recte canendis dant operam, cum Angelis choreas ducere affirmat, & de celebrandis ejus laudibus & amore in Deum concipiendo, prope cum illis contendere.

David, quis?

XI. David hujus operis saltem præcipuus auctor, filius fuit Isai, sive Jesse Bethlehemite, ex Tribu Juda; Rex Hebræorum & propheta, ac Poeta eximius: regnare cœpit post Saulem in Hebron circa annum mundi 2980. ante Christum 1072. ac septennio post Jerosolymis; regnavitque annos omnino quadraginta.

C A-

CAPUT XIII.

De reliquis Libris Propheticis.

I. PROPHETÆ tam Majores, quam Minores, sub Regibus Juda & Israel, post regni Hebræorum divisionem floruerunt. Majores dicuntur, quorum longiora opera sunt, & quorum unumquodque volumen suum conficit: Minores quorum opera breviora, uno cuncta volumine apud Hebræos continentur. *Prophetarum in genere, tempora, & divisio.*

II. Inter Prophetas Majores primus occurrit ISAIAS, seu Esaias, Hebraice ישעיהו *Jesciahjahu*, id est, *Domini salus*, Græce Ἡσαΐας. Fuit is regiæ stirpis, atque Osiæ ni fallor fratris filius. Prophetavit ejus primum tempore, deinde Joathan, Achaz, & Ezechiæ temporibus, in Judæa, & Jerosolymis præsertim, ac tandem jussu impii Regis Manassis in duas partes serra lignea dissectus interiit, ut Judæi tradunt, scribitque Epiphanius (*Lib. de vita & de morte Prophet.*), & cum eo Suidas, ac Cedrenus: quod circa annum mundi 3340. ante Christum 711. contigit; cum annos ferme nonaginta prophetasset, essetque centenario major. Ejus sepulcrum Deus miraculis gloriosum reddidit. Primus hujus Prophetæ scopus fuit, teste Hieronymo, ut admirabile Christi regnum, vocationem Gentium, & gloriam Ecclesiæ prædiceret: tantaque claritate de Christi Domini adventu, nativitate ex Virgine, vita, prædicatione, passione, morte, sepultura & resurrectione differit, ut rem gestam narrare potius quam futura vaticinari videatur; & Davide ipso melius, Evangelistæ magis quam Prophetæ partes implere. Nec vero minus venustate sermonis & urbanæ dictionis elegantia, quam splendore natalium, atque ætate, reliquis majoribus Prophetis præstare censendus est. Totius Libri narratio soluta, sed florida oratione constat, exceptis tribus canticis, Vineæ nempe urbis Sion, & Ezechiæ Regis, quæ una cum Isaiæ ipsius Oratione; hexametris & pentametris versibus incedere Isidorus testatur. Talmudici Doctores Jeremiæ atque Ezechielis Prophetias prius collocant, statim post Libros Regum, propter quandam argumenti consonantiam; quod scilicet Libri Regum desinant in vastitatem, de qua totus Jeremias agit; & a qua incipit Ezechiel, qui tamen in consolationem desinit. *Majorum Prophetarum primus Isaias.*

III. JEREMIAS, Hebraice ירמיהו *Irmejahu*, id est, *Excelsus Dei*, vel *Extollens Deum*, Græce Ἱερεμίας, filius Helciæ Sacerdotis magni, ex Tribu Levitica, & vico Anathoth in terra Benjamin, tribus ab urbe Jerosolyma milliaribus, natus sub Josia anno ejus 7. Mundi 3402. circiter ante Christum 651. Invenit in Templo Librum Divinæ Legis, multos jam annos, superiorum Regum incuria, latentem: ut constat ex 4. Regum c. 22. Ab anno itaque prædicto ad undecimum Sedeciæ, & ultimum Regni Judaici, hoc est Mundi 3446. ante Christum 606. vaticinatus est, civitati Jerosolymitanæ prænuncians siccitatem futuram, atque adventum Babylonii Regis, imminensque ab eo Templi atque urbis excidium; nec pauca designavit de Christo & futura Ecclesia; populumque Judaicum ad pœnitentiam hortatus est, excipiente ipsius dictata Baruch Neriæ filio: Tandem cum in Ægyptum, una cum reliquiis populi post captivitatem Babylonicam se recepisset, lapidibus a popularibus suis in Urbe Taphni obrutus est, ut refert Hieronymus (*Lib. 2. contra Jovinianum*): licet alii aliter referant. Præter Prophetiæ Librum qui LII. capitibus absolvitur, scripsit etiam Librum *Lamentationum*: Græcis dicuntur Θρῆνοι, sive planctus, Hebræis eodem sensu קנות *Kinoth*, vel a prima voce אכה *Echah*, id est, *Jeremias.*

quo-

quomodo. Hoc opusculum in Hebræo versibus scriptum est, quorum singuli incipiunt a singulis per ordinem alphabeti Hebraici literis. In eo Urbis ac Templi ruinam, gentisque Judaicæ captivitatem deplorat: quas Lamentationes fama est ab eo scriptas esse in spelunca quadam, non procul Jerosolymis, quæ fovea Jeremiæ inde dicta est. Addidit denique epistolam ad populum Babylone captivum, qua eos hortatur ad fidem vero Deo constanter servandam, vitandumque idolorum cultum: quam epistolam Baruch extremo suo Libro inseruit.

Ezechiel. IV. EZECHIEL, Hebraice יחזקאל *Iechezhel*, id est, *robur*, sive *imperium Dei*; Græce Ἰεζεκιὴλ, filius Buzi Sacerdotis. Prophetare cœpit, ut ipse testatur (*Cap.* 1.) anno 5. a translatione Jechoniæ Regis, Mundi 3440. idque in Chaldæa inter captivos degens, atque ipsos ad virtutem adhortans, eodem tempore quo Jeremias Jerosolymis vaticinabatur: sed mercedis loco ab ipso populi Principe, quod ejus idololatriam argueret, obtruncatus est, referente Epiphanio (*De vita & morte Prophet.*), qui sepultum memorat apud Assyrios in monumento Sem, atque Arphaxad progenitorum Abrahæ. Prædixit autem reversionem Israelitarum in Palæstinam: nonnulla etiam, sed paulo obscurius, de adventu Christi Domini, de Baptismo, aliisque mysteriis. Ejus opus tantis difficultatibus involutum est, ut D. Hieronymus, qui omnium primus commentarium perpetuum in hunc Librum composuit, Labyrintho comparet; atque ex Rabbinorum traditione, vetitum Judæis sit, primum, & octo postrema ejus capita legere aut interpretari, donec trigesimum ætatis annum quis impleverit.

Daniel. V. DANIEL, Hebraice דניאל id est, *Judicium*, seu *judicatum Dei*; Græce Δανιὴλ, a Chaldæis mutato nomine Balthassar dictus, quartus ex majoribus Prophetis, adhuc puer in Babyloniam captivus ductus est, in qua vixit ad Cyrum usque, id est, ad finem captivitatis. Fuit e Tribu Juda, & regio genere, ac sapientia non minus quam nobilitate illustris: eaque de causa Regibus Babylonicis carus, atque ab eis, præsertim a Dario Medo, maximis honoribus cultus. Isidorus putat eum ad annum vitæ centesimum ac decimum pervenisse. Hieronymus Spadonem fuisse refert, quamquam Epiphanius non vere Spadonem, sed ob castitatis studium a Chaldæis Spadonem creditum asserit. Prophetare cœpit anno secundo Nabuchodonosor Regis, qui annus computari debet, vel a morte Patris ipsius, quæ incidit in annum Mundi 3429. vel ex Bellarmino a Monarchia ipsius post devastatam Ægyptum, quæ incidit in annum 3452. Multa scripsit de Christi adventu, & morte, deque Judæorum execratione: item de Antichristo, atque ejus præliis: prædixit etiam progressum quatuor principum Regnorum, Babylonici nempe, Persici, Græci, ac Romani; & bella, tum inter Persas & Græcos, tum inter Alexandri Magni successores futura: idque tanta perspicuitate, ut fuerint qui multo post scripta censerent. Hic Liber partim Hebraice, partim Chaldaice scriptus est, atque ab Hebræis inter Hagiographa, non inter Propheticos numeratur; quia (ut Rabbi Moses Maimonides in morte Nevochim (*Lib.* 2. *cap.* 45.) notat) Daniel ipse visiones suas sive Angeli a se visi sermones somnia vocat, etiam ubi eos narrat. Unde putant loquutum motu Spiritus sancti tantum, qui secundus est Prophetiæ gradus: non autem ex vera visione quæ integris sensibus fit, aut vero Angeli colloquentis sermone, qualem experti sunt reliqui Prophetæ; qui licet aliquando dicant se ex somnio prophetasse, tamen cum rem visam scribunt, non vocant amplius somnium; sed diserte prophetiam pronunciant.

Inter sacros Codices Danielis totus liber habendus. VI. Judæi ac Porphyrius, teste D. Hieronymo (*Præfat. in Daniel.*) cum quibus sentiunt non modo Anabaptistæ, aliique Hæretici, sed & Catholici quidam,

dam, in quibus Desiderius Erasmus; capita, sive partes aliquot hujus Prophetæ, pro apocryphis habent, Orationem scilicet Azariæ, atque Hymnum trium puerorum qui refertur cap. 3. Susannæ historiam, quæ cap. 13. narratur; itemque Belis idoli eversi, ac draconis a Daniele interfecti, qua de re cap. 14. agitur. Eusebius hanc Græcam appendicem existimat partem esse cujusdam historiæ, quam de alio Daniele Sacerdote filio Abdiæ, scripserit Abacuc diversus a Propheta: quod confirmat ex titulo historiæ Belis apud Septuaginta. Concilium tamen Tridentinum (*Sess.* 4.) absolute Danielem inter Libros sacros recenset, quos recipi jubet cum omnibus partibus suis, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt: & ex consequenti ea quoque capita probat, cum in Missa ac Divino Officio, ea suo quæque tempore legantur, lectaque semper fuerint. Et vero Beatus Ignatius (*In Epist. ad Magnesios*), & Tertullianus (*Lib. de Corona Milit.*) Susannæ historiam citant; Cyprianus (*In serm. de orat. Domin. & serm. de lapsis*) hymnum trium puerorum laudat sub nomine Scripturæ sacræ; citat (*Lib.* 4. *epist.* 6.) etiam historiam Draconis, itemque (*Serm. de orat. Domin. & serm. de Eleemosyna*) historiam prandii ab Abacuc allati ad Danielem. His consentit Origenes (*Tractatu* 31. *in Matth.*), atque inter Græcos Patres Divus Athanasius (*In Synopsi*), Basilius, Epiphanius, Chrysostomus, Theodoretus; inter Latinos Ambrosius, Augustinus, aliique, denique Concilia vetera Laodicenum & Carthaginense III. cum Græca septuaginta Interpretum editione uterentur, in qua habentur hæc omnia, Danielem absque ulla exceptione in numerum sacrarum Literarum retulerunt. Præterea auctor Libri Jucazim Susannæ historiam pro vera agnoscit, quam Sedeciæ tempore, Chelechiæ filiam, Joachimi uxorem tradit a senioribus accusatam, a Daniele liberatam. Quæ contra opponi solent diluit Bellarminus (*In controversiis lib.* 4. *de Verbo Dei*).

VII. BARUCH, Hebraice ברוך, id est, *Benedictus*, Græce quoque Βαρὺχ, Neriæ filius, antequam spiritu prophetiæ donaretur, Jeremiæ assecla, & amanuensis fuit, ut ex capit. 36. Jeremiæ colligitur: unde & ejus Prophetia tamquam appendix Jeremiæ habetur apud Hebræos, eodemque Libro continetur. Vaticinatus autem est populo in Babylonia captivo, invocationem divini nominis suadens, & spem afferens futuræ liberationis ac restaurationis Jerosolymorum; idque tempore Jechoniæ Regis, ut ipse initio Libri sui testatur, id est, circa annum ab orbe condito 3440. Prædicit apertissime Verbi divini humano in corpore futurum adventum. Quamvis autem hic Liber a veteribus Conciliis inter canonicos expresse non numeretur, habendus est nihilominus pro Canonico ex Concilii Tridentini sess. 4. Citatur quippe passim a Patribus, partim sub Jeremiæ nomine, partim etiam sub nomine Baruch, velut a Sancto Cypriano (*Lib.* 2. *contra Judæos cap.* 5.) & Sancto Cyrillo (*Lib.* 10. *in Julian.*). Tabbi Azarias (*cap.* 57.) Librum Baruch præferre videtur Libris Judith & Tobiæ, utpote Chaldaico sermone post captivitatem Babylonicam scriptis; cum Baruch discipulus fuerit Jeremiæ stante adhuc Templo, atque Hebraice scripserit. Is ab Jeremia Legem in Babylonia didicit duodecim annis post exilium, ex auctore Libri Jucazim; ibique mortuus est: nec nisi post ejus mortem, in Palæstinam ascendit Esdras ipsius Discipulus, quippe qui superstitem deserere nefas duceret. *Baruch.*

VIII. OSEE, Hebraice הושע *Hoscheah*, id est, *salutem præstans*, sive *salvans*, Græce, Ὠσηὲ, primum locum tenet inter duodecim Prophetas Minores, qui unum volumen conjecti sunt a viris Synagogæ *Osee.*

magnæ

magnæ, propter scriptorum brevitatem; cum priores quatuor suum quisque Librum absolvant. Filius fuit Bechri de Tribu Issachar, ex Epiphanio: prophetare cœpit circa annum Osiæ Regis Judæ 18. & 33. Jeroboam secundi eo nomine Regis Israel, id est, Mundi 3243. ante Christum 809. vixitque ad Ezechiæ tempora: unde si ætatem spectamus, primus erit omnium, majorum simul, minorumque Prophetarum. Is Christi figuram gerens, qui ex Gentium fornicatione sibi Ecclesiam assumpturus erat, fornicariam Dei jussu duxit uxorem. Id alii factum volunt, ut populi per idololatriam a Deo fornicatio significaretur, propter quod peccatum decem primo Tribuum, ac deinde reliquarum etiam duarum captivitatem prænunciat. Brevi opusculo, elocutione varia, multa complexus est, quæ multiplici affectu explicat: unde & interdum obscurius loquitur.

Joel. IX. JOEL, Hebraice יואל *Joel*, id est, *inchoans*, aut, ut ait Hieronymus (*Prologo in Malach.*), *Dominus Deus*, e Tribu Ruben, prophetavit Tribui Judæ & Jerusalem circa annum Osiæ 33. Mundi 3259. & sub insequentibus Regibus: primum de divina comminatione, & futura per Palæstinam fame; itemque de captivitate Babylonica: postea de promissione Regni Christi, & ostensione Spiritus sancti in servos Dei; denique de futuro Judicio: quare homines hortatur ad pœnitentiam. Demum, ut observavit Possevinus, in agro Betron, qui aliis Bether, unde oriundus erat, obdormivit in Domino.

Amos. X. AMOS, Hebr. עמוס *Hamos*, id est, *portans*, vel *populus avulsus*, ut ait Hieronymus (*In Prologo ejusdem*). Ex oppido Techme, sex millibus passuum a Bethlehem ad meridionalem plagam, e Tribu Juda ortus; vitæ consuetudine simplici atque horrida, minusque ingenio ac scientia excultus, lingua etiam tardus, a pascendis bobus abstractus a Deo, ut magnis de rebus legatus mitteretur in Samariam, atque ad Gentes; tempore Osiæ, & Jeroboam prædictorum, prænunciavit iram Dei, & captivitatem decem Tribuum, aliaque gravia flagella. Tandem gravissime in scelera invectus, a filio Amasiæ Sacerdotis fuste inter tempora percussus, interiit, ut testis est Epiphanius (*De vita & morte Proph.*) post Oseam a Græcis ponitur, inter eum & Joelem medius, cum huic a Latinis Hebræisque postponatur. Verum cum tres hi Prophetæ eodem tempore vixerint, res est exigui momenti. Videtur tamen Amos post Joelem scripsisse, cum Prophetiam suam ab eo ipso versu inchoet, quo suam Joel concluserat.

Abdias. XI. ABDIAS, Hebraice עבדיה *Hobadjah*, id est, *servus Domini*, Græce Ὀβδίας, natus est in oppido Sichem, quod est in agro Ethacmar, teste Epiphanio. Coætaneum Osee, Joelis, & Amos scribit Hieronymus (*In cap. 1. Osee*): Idem tamen alibi dicit Abdiam eum esse qui dispensator domus Achab fuisse memoratur (3. *Reg.* 18.), & centum Prophetas in speluncis abditos aluisse. Verum cum Acab centum annis prius regnaverit, id a Divo Hieronymo prolatum Bellarminus putat, non ex propria mente, sed ex traditione aliqua Judæorum, quam sequitur Eusebius in Chronico; quæque sola nominis similitudine nititur. Hanc vero rationem licet amplexi communiter fuerint Hebræorum Doctores, velintque ideo postpositum hunc Librum superioribus, quod Abdias, quamvis tempore prior, proselytus tamen fuerit ex Idumæa, non Judaicæ stirpis: nihilominus ea sententia rejicitur a Rabbi Aben Esra, quod dicto Regum loco Abdias cognominetur *timens Deum:* quod elogium minus convenire videtur Prophetæ cum Prophetæ titulus præstantior sit. Epiphanius existimat Abdiam Prophetam eundem fuisse cum ejus nominis quinquagenario militum Duce sub Ochosia filio Achab, cui Elias pepercit, ne igne de cælo

missso

misso absumeretur (*De quo Reg.* 4. *c.* 1.) Alii posteriorem his omnibus censent, quod de captivitate Babylonica, tamquam præterita, loquatur. Sed minus validum est hoc argumentum, quandoquidem Prophetarum more futura pro præteritis habere potuit. Prophetavit contra Idumæos hostesque alios Israelitarum de futuris eorum calamitatibus, anno Osiæ 22.

XII. JONAS, Hebraice יונה *Jonah*, id est, *columba*, Græce Ἰωνᾶς. Natus est in vico Geth, quo nomine duo loca fuere in Palæstina, aliud versus Tiberiadem in Tribu Aser, aliud in Tribu Dan; atque ex hoc ortum duxisse putat Epiphanius, qui cum Hebræis eum viduæ Sareptanæ filium existimat, ab Elia suscitatum. Sed hujus traditionis certa ratio non apparet, nec tempora satis congruunt: cum Jonas prophetavit adversum Ninivitas, quibus exitium prænuntiavit, quod diu post Eliam contigit. Itaque eodem tempore vixit Jonas quo Superiores Prophetæ, ex Hieronymo (*In ejus Prologo*), Eusebio, & aliis. Hebræi prophetasse volunt tempore Jeroboami filii Joas Regis Israel, qui regnare cœpit ab orbe condito 3211. idque eruunt ex secundo Regum cap. 14. At hæc sententia superiorem non evertit, cum tempora satis conveniant. Quamvis autem Ninivitis Deus pepercerit post Jonæ comminationem, quod nimirum pœnitentiam egerint: postea tamen ad iniquitatem reversis, exitium quod Jonas prædixerat, immisit: ut habetur Tobiæ cap. 12. Ac licet in nostro Tobiæ libro non extet expresse nomen Jonæ; is tamen nominabatur in exemplo, ex quo verba Tobiæ refert Hieronymus (*In Prologo illius libri*). *Jonas.*

XIII. MICHÆAS, Hebraice מיכה *Michah*, id est, *quis sicut*, vel, ut explicat Hieronymus, *humilitas*; Græce Μιχαίας: natus est in vico Morastite juxta Eleutheropolin, in Tribu Ephraim; aut ut vult Jonathas Chaldæus, in urbe Maresa, quæ est in Tribu Juda: Prophetavit paulo post supradictos, turbulentis Joatham & Achaz, ac duris Ezechiæ temporibus: nam diutissime vixit. Brevi, sed perutili libello, prænuntiavit adventum Salvatoris in Bethlehem nasciturí, conversionem Gentium ad Ecclesiam, captivitatem utramque & Jerusalem & Samariæ: monitis præterea atque adhortationibus Judaicum & Israeliticum populum ad pœnitentiam revocare conatus est. *Michæas.*

VIV. NAHUM, נחום *Nachum*, id est, *Consolator*, ut Hieronymus interpretatur; Græce Ναούμ: natus in oppido Elceses, ex Tribu Simeon, quæ pars est Galilææ. Prophetavit Assyriis, & præcipue Ninivitis, quibus excidium per Chaldæos, & Regis interitum prædixit, eo quod regnum Israeliticum populati, decem Tribus deportassent: Judæis autem pollicitus est fore ut Assyriis Jerosolyma non succumberet, quantumvis Samaria succubuisset. Itaque Prophetia ejus prodiit post abductas in captivitatem a Salmanasare Rege Assyriorum decem Tribus, tempore Ezechiæ Regis Juda, auctoribus Hieronymo, Theodoreto, & Theophylacto; vel, ut docet Sedar Olam, sub Manasse, cujus imperio interfectum non ambigitur. *Nahum.*

XV. HABACUC, Hebraice חבקוק *Habakkuk*; id est, *amplexans*, sive *luctans*, quod quasi in certamen cum Deo veniat, ubi de prosperitate impiorum queritur. Græce Ἀμβακούμ. Natus est e Tribu Simeon in agro Bazochar: vaticinia sua protulit contra Babylonem, & Nabuchodonosor, de adventu Domini, & Regni Babylonici eversione, circa annum Manasse 37. mundi 3375. suamque Prophetiam jussu Domini scripsit ante duarum Tribuum captivitatem; quam prædixit una cum primo Christi adventu, passione, resurrectione, ac secundo etiam ejusdem glorioso adventu. Nabuchodonosoris quoque interitum ob vastatum ab eo Regnum Jerosolymitanum, deportatosque in Chaldæam Judæos; & parem vastitatem a Medis & Persis minatur Babyloniis. Hunc Prophetam alium fuisse *Habacuc.*

ab eo qui Danieli in lacu leonum cœnam attulit, ostendit in primis Ribera (*Prælud.* 2. *comment. in min. Proph.*). Eumdem tamen fuisse credebant D. Hieronymus & Theodoretus, ideoque post captivitatem Babylonicam eum scripsisse tradiderunt. Verum huic sententiæ repugnat omnino usus Prophetarum, quorum non est præterita tamquam futura annunciare, cum ea citra Prophetiam narrare quisque possit.

Sophonias. XVI. SOPHONIAS, Hebraice צפניה *Tsephanjah*, id est, *arcanum Domini*, Græce Σοφονίας e progenie Simeon, & monte Sarabatha; filius fuit Chusi, Godoliæ nepos, pronepos Amariæ: prophetavitque Jerosolymis atque in universa Judæa, de idolorum destructione, divinæ justitiæ severitate; Palæstinorum, Moabitarum, Ammonitarum, Æthiopum, Assyriorumque excidio; de conversione Gentium, Christi resurrectione, Judæorum excæcatione, ultimoque exitio, atque Ecclesiæ gloria; idque sub Josiæ Regis, vel initium, vel certe anno 20. qui cadit in annum mundi 3414.

Aggæus. XVII. AGGÆUS, Hebraice חגי *Haggai*, id est, *festivus*, seu *festum solemne*: Græce Ἀγγαῖος, ad Prophetiæ munus in juventute vocatus, concionatus est Hebræis in Judæam reversis ex captivitate, quos ad instaurandum Templum sæpius hortatur; graviter increpans quod diligentius privatas domos, quam Templum Dei ædificarent, atque ornarent. Fuit nempe hic Propheta, quemadmodum & sequentes, in diebus, ut Hebræi loquuntur, visitationis Templi secundi, sive post instauratum Templum: quod multo gloriosius priore futurum prædixit; non quidem structuræ magnificentia, sed, ut explicat Augustinus (*De Civit. Dei*), ob Christi præsentiam. Scripsit autem anno 2. Darii Nothi Persarum Regis, id est, anno mundi 3630. quamquam hæc alii ad regnum Darii prioris referunt.

Zacharias. XVIII. ZACHARIAS, Hebraice זכריה *Zecharjah*, id est, *memoria Domini*; Græce Ζαχαρίας filius fuit Barachiæ, nepos Addo Prophetæ, e tempora Chaldæorum. Prophetavit duobus post Aggæum mensibus, eidem populo Judaico, longiori paulo & obscuriori libro: sed iisdem de rebus scripto. Hortabatur nimirum Judæos ad ædificandum denuo Templum, ad Dei timorem & mandatorum ejus observationem; multa quoque prædixit per varias allegorias de Ecclesiæ Christianæ felicitate, & ultimo Judæorum excidio.

Malachias. XIX. MALACHIAS, Hebraice מלאכי *Malachi*, id est, *Nuncius*, sive *Angelus meus*, ut Cyrillus ait: ab officio nomen sortitus; Græce Μαλαχίας. Natus est, Epiphanio teste, in loco cui nomen Sopha in Tribu Zabulon: tantaque vitæ sanctimonia præditus fuit, ut Angelus ideo dictus putetur: imo Angelum eum in hominis specie Origenes existimat, conjectura ex nomine ducta: quam refellit S. Hieronymus (*In proœmio hujus Libri*). Hebræorum nonnulli voluerunt Malachiam eumdem fuisse cum Esdra, qui Angelus a sapientia morumque puritate cognominatus fuit: quod non reprobat omnino S. Hieronymus. Communis tamen sententia S. Augustini (*Lib.* 8. *De Civit. Dei cap.* 36.) S. Cyrilli (*In* 1. *c. Malachiæ*), & aliorum, eum diversum facit ab Esdra. Prophetavit omnium ultimus, sub Artaxerse Mnemone, Dari filio, anno ejus 1. mundi 3650. de abolendis Judæorum sacrificiis, novo instituendo; de ultimo judicio, Esdræ reditu ad convertendas Israelitarum reliquias, ac præter ejusmodi vaticinia, vehementer invectus est in vitia Sacerdotum, ac Judæorum reliquorum, eos maxime arguens, quod alienigenas uxores duxissent: tandem adhuc juvenis in pace, ex Epiphanio, quievit.

C A-

C A P U T XIV.

De Libris Sapientialibus seu Moralibus veteris Fœderis.

Moralium Librorum auctor præcipuus Salomon.

I. HORUM Librorum tres priores Salomoni ab omnibus fere adscribuntur, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *& Canticum Canticorum*: reliquos duos eidem Regi nonnulli assignant. Is Davidis filius fuit, ac Jerosolymis regnare cœpit anno mundi 3020. ante Christum natum 1052. regnavitque annis 40. primum quidem sapientiæ cælitus infusæ illustre, ut ita dicam, prodigium: sed humanæ fragilitatis tremendum deinde exemplum. Quarto Regni anno magnificentissimi Templi fundamenta jecit, quod undecimo anno perfectum dicavit; aliaque quamplurima præclara egit, de quibus Reg. lib. 3. differitur.

Proverbia.

II. PROVERBIA Hebraice משלי שלמה *Mischle Scielomoch*, id est, *Similitudines*, sive *Parabolæ Salomonis*; Græce Παροιμίαι Σαλωμῶντος ut Septuaginta inscripserunt. Liber est in quo Salomon, ut Hieronymus ait (*Comment. in Ecclesiasten cap.* 1.), parvulum de variis vitæ officiis erudiens, Adagia, Parabolas Sententiasque colligit, quæ ad mores recte instituendos pertinent. Continet versus 915. quibus tria circiter millia parabolarum comprehenduntur. Quæ a capite 25. ad finem habentur, collecta sunt a Sobna & reliquis Ezechiæ scribis, quia aliis e voluminibus ea in unum contulerunt.

Ecclesiastes.

III. ECCLESIASTES, Hebraice קהלת *Koheleth*, Græcis Ἐκκλησιαστὴς, id est *Concionator*, Salomoni quoque tribuitur, nisi quod auctores Talmudis, Ezechiæ, ejusque familiaribus adscribunt. In eo mundi vanitas, per multiplices rerum creatarum qualitates ostenditur: ut caduca esse intelligamus quæcumque contra rectæ rationis præscripta appeti solent. Describit corruptos hominum mores, Deique in iis puniendis clementiam simul ac providentiam exaggerat; omnibus animantibus moriendum, solum hominis animum immortalem docet, ut divinum judicium timere, ac divinæ Legi parere assuescamus. Vide Phil. Codurci in hunc librum notas.

Canticum Canticorum.

IV. CANTICUM Canticorum, Hebræis שיר השירים *Schir haschirim*, id est *Excellens Canticum*, Græcis, Ἆσμα ᾀσμάτων, Salomoni ab omnibus assignatur; quamvis incertum sit an ante, an post lapsum, ab eo scriptus hic Liber fuerit: quorum posterius tradidit glossa Masoreth Hattalmud. Is metrica & figurata oratione, per dialogum in morem Eclogarum, Hebraice compositus est: eoque carmine sub persona sponsi, & sponsæ descripti creduntur in sensu allegorico Christi erga Ecclesiam affectus. Propter arcanos sensus ea in veneratione habebatur a veteribus Hebræis, ex Hieronymo (*Præfat. in Ezechielem*), ut nonnisi post trigesimum ætatis annum legi soleret. Ex hoc Libro Drama elegans, suisque partibus constans, Gallico carmine confecit, difficiliaque loca notis exposuit V. Cl. Card. Cotinus Abbas de Montfronchel, e quadraginta Academicorum Francicorum Collegio.

Hi libri saltem ex Proverbiis & Canticis Salomonis collecti, & metro scripti.

V. Sunt qui existiment horum trium Librorum Sententias ex variis Proverbiorum & Canticorum Libris, quales Salomon magno numero dictavit, divino instinctu collectas. Ea quemadmodum ex Josepho & Hieronymo affirmat Isidorus, hexametris & pentametris versibus decurrunt: nisi quod extrema pars Libri Proverbiorum concluditur alphabeto, quod trimetro jambico supputatur.

Sapientia.

VI. Liber SAPIENTIÆ, Græcis Σοφία, qui & *Panaretos* cognominatur, quasi omnium virtutum doctrinam continens, utrum Salomonis sit

 ambi-

ambigitur, quod in Hebraicis Codicibus non habeatur, sed solum in Græcis. Unde nonnulli, teste sancto Hieronymo (*In Proverb. Salom.*), Philoni Judæo tribuunt, ei qui pro gente sua Legatus ad Cajum Imperatorem fuit, multaque alia Græce scripsit: quamquam alii vetustiori alteri Philoni adjudicant, qui 160. circiter ante Christum annis sub Onia Pontifice floruerit. Theodoretus auctorem ejus voluit esse Sirach, ipsius filium Augustinus (*Lib.* 2. *de Doctr. Christ. cap.* 8.): qui tamen sententiam postea mutavit (*Lib.* 2. *retractation. cap.* 4.). Sed hæc omnia non omnino pugnant inter se. Nam Sententiæ hujus Libri, quamvis revera Salomonis fuerint, colligi tamen ab alio, & Græcis verbis exprimi potuerunt; quemadmodum Parabolæ ejusdem Salomonis (*Prov. cap.* 25.) translatæ dicuntur in unum librum a viris Ezechiæ Regis Judæ; cum antea forte in schedis haberentur. Certe Philonis aut privati alterius non esse hoc opus constat ex cap. 9. ubi auctor se Regem a Deo electum, & Templum ædificasse testatur. Judæi quoque ipsi hunc librum, ut authenticum commendant, ejusque auctorem putant Salomonem, in primis Rabbi Moses Nahmanides (*In prologo comment. sibi in Legem*), qui se hunc Librum vidisse refert Chaldaice scriptum sub titulo Sapientiæ magnæ Salomonis. Id etiam scribit Rabbi Azarias in Libro *Imre Binach cap.* 47. Et vero, licet ab Hæreticis inter apocrypha numeretur, tamen Concilium Sardicense epistola ad omnes Episcopos apud Theodoretum (*Lib.* 2. *hist. cap.* 3.), & Concilium Toletanum XI. in confessione fidei, ejus auctoritate utuntur: Cyprianus, Cyrillus, auctor libri de divinis nominibus (*Cap.* 4.), aliique a Bellarmino laudati, canonicis accensent; & præter Tridentinam Synodum, Concilium Carthaginense III. (*Can.* 47.), Lateranense IV. Gelasius Pontifex; imo & plurimi Patrum Salomoni ascribunt. Continet hic Liber Doctrinam justitiæ, seu vitæ recte instituendæ, & præcepta ad pravorum hominum conversionem ac bonorum institutionem pertinentia. Cap. 6. exhortationem habet ad justitiam: a 7. usque ad 10. explicat Sapientiæ originem: hinc ad finem usque, utriusque virtutis effectus delineat.

Ecclesiasticus. VII. ECCLESIASTICUS, Græcis Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, quod a Jesu filio Sirach Jerosolymitano conscriptus existimetur, quem ejus Nepos eodem cum Avo nomine dictus, ut ex ipsius prologo colligitur, & tradit Beatus Joannes Damascenus (*Tit.* 4. *fidei orthodoxæ*), ex Hebræo in Græcum vertit, tempore Ptolemæi Evergetæ, cujus initio in Ægyptum venit, paulo post mundi annum 3804. Clemens tamen & Cyprianus, aliique Salomoni adscribunt. Atque hæ sententiæ ita conciliantur a Bellarmino, ut Salomonis scripta a Jesu Siracide collecta, & in unum volumen redacta sint. Hunc sacrum Librum Hæretici recentiores contemnunt: sed Canonicum agnoscunt prisci Patres, qui vel sub nomine Scripturæ eum laudant, vel inter sacros Libros diserte nominant. Quod autem Epiphanius (*Lib. de pond. & mensuris*), hos Libros non esse receptos ait, hoc ex sententia Judæorum intelligi debet: nec tamen omnium, cum inter Hagiographa numerentur a Judæo auctore *Semach David*, in Chronologia ad annum 3448. laudetur a Gemara, & aliis a quibus vocatur Liber-*Bensira*. In prima parte continet encomia Sapientiæ: in altera, tam de ea, quam de aliis virtutibus sententias seniorum ad 44. caput: in tertia exempla refert Sapientum a capite 44. ad finem. Hactenus de sacris veteris Testamenti Codicibus. Nunc ad Novi Fœderis Libros veniamus.

CA-

CAPUT XV.

De Libris Novi Fœderis Legalibus, sive Evangeliis.

De nomine Evangelii.

I. EVANGELII nomen ab eodem fonte manat, a quo Angeli appellatio, a verbo scilicet Græco ἀγγέλω, quod nunciare significat: unde est Ἄγγελος, *Nuncius*, & εὖς, *bonus*, compositumque ex eo Εὐαγγέλιον, *bonum nuncium*. Eaque vox non modo apud Homerum, (*Odyss.*) sed & apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, in multitudinis numero, sumitur pro præmio quod lætum nuncium afferenti dari solet, *O Suaves*, inquit, *Epistolas tuas, quibus Evangelia deberi fateor!* (*Lib. 2. epist.*) quod etiam (*D. de furt. l. falsus creditor*, 43. §. 9.) probant Ulpiani Jurisconsulti verba: *Quid ergo si Evangelia quæ dicunt, petat?* ubi tamen alii εὕρετρα legunt, id est mercedem pro rei inventæ, seu repertæ nuncio. Alii μήνυτρα malunt, id est præmia indicii, de quibus Budæus. Accipiuntur item Evangelia apud Plutarchum (*In apotheg.*) pro sacrificiis & supplicationibus quæ ob jucundum nuncium decerni consueverant. Christiana Ecclesia hoc vocabulo Historiam significat Annunciatæ per Christum vitæ ac salutis æternæ (quod Evangelium Regni apud Matthæum dicitur) itemque sermonem quo Dominus peccata nostra suo adventu, suaque morte delevisse prædicatur. Sed quoties Evangelium *secundum Matthæum*, *&c.* dicimus, historia intelligitur qua Salvatoris ac Domini nostri Jesu Christi faustum hominibus salutis nuncium afferentis gesta describuntur: qualia Evangelia, licet plures contexere sint conati; tamen, quia id plerique sine divino Spiritu susceperunt, omnes ab Ecclesia rejecti sunt, præter quatuor qui Evangelistæ vulgo vocantur.

Evangelium Matthæi.

II. Primus inter eos qui sacram Christi Historiam, qua Christianæ quoque Legis præcepta continentur, scripsere, *Matthæus* fuit, ex Publicano Apostolus, Levi prius dictus; a quo τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον appellatur. Æthiopibus Christum prædicavit: inde reversus, apud Parthos in civitate Hiera obiit. Is lingua patria id est Hebraica scripsit, testibus Epiphanio, (*Hæresi 29. quæ est Nazaræorum.*) Eusebio, (*Hist. Eccl. lib. 3. cap. 28.*) Irenæo, (*Lib. 3. cap. 1.*) & Hieronymo; (*Tum præf. in Matth. tum lib. de Script. Eccl.*) qui se illud Evangelium vidisse, ac descripsisse testatur lingua Hebraica scriptum. Hebraicum sane hodieque sub ejus nomine Evangelium Parisiis superiore, in Germania vero etiam currente seculo, typis mandatum habemus; sed an illud vere sit, quod scripserat S. Matthæus, non sine causa ab eruditis dubitatur. Epiphanius (*Hæresi 30. num. 3.*) appellat Ἑβραϊκὸν φυτὸν, quod male vertit interpres Hebraicam Genealogiam; cum significet Hebraicum germen, sive fœtum: notatque scriptum fuisse Ἑβραϊστὶ καὶ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι, hoc est Hebraica lingua, & literis Hebraicis. Verum D. Hieronymus (*Dialogo 3. contra Pelagium.*) asserit scriptum fuisse Chaldaico Syroque sermone, sed Hebraicis Literis: quod facile cum superioribus conciliatur, si meminerimus linguam Chaldaicam sive Syriacam ex Chaldaica derivatam, nec multum ab Hebraica diversam, sæpe post captivitatem Babylonicam Hebraicæ nomine intelligi, quod Hebræis tunc in usu esset. *Matthæus*, ut ait Isidorus, (*Lib. 6. Orig. cap. 24.*) *scripsit Evangelium Literis Hebraicis & sermonibus, in Judæa*. Eusebius (*Hist. lib. 5. cap. 10.*) tradit Pantænum Evangelii prædicandi causa in Indiam missum, apud quosdam ejus regionis populos Matthæi Evangelium reperisse, quod eis D. Bartholomæus Apostolus Hebraicis scriptum literis reliquerat. Cedrenus quoque inventum in Cypro narrat

S. Mat-

S. Matthæi Evangelium juxta sacras B. Barnabæ reliquias, hujus manu descriptum: inde a Zenone Imperatore sublatum, atque in Palatio repositum.

Cur Hebraice & quando scriptum Matthæi Evangelium.

III. Cur Hebraico sermone scripserit D. Matthæus, cum reliqui novæ legis Scriptores Græcum amplexi fuerint, ratio hæc affertur a D. Joanne Chrysostomo (*In opere imperfecto, tom.* I.) & Eusebio, quod in Judæa & Judæorum causa illud composuerit, rogantibus iis, qui jam Christo crediderant, & a quibus discessurus erat, ut ad alias gentes proficisceretur. Id vero ad Olympiadem 240. & Christi annum 41. refert idem Eusebius; ad annum vero 15. post ascensum Christi Nicephorus & auctor Chronici Alexandrini.

Scopus Matthæi.

IV. Proprium sane argumentum Matthæus sibi sumpsit, ut Judæis, Messiam seu Christum expectantibus, demonstraret Jesum esse Messiam, ex Abrahami & Davidis stirpe ortum, & sic Messiam jam venisse.

Ejus Evangelii in capita divisio.

V. Dividitur Evangelium Matthæi apud Latinos recentiores in 28. capita, apud Græcos in 68.

De Evangelio secundum Hebræos.

VI. Aliud ab hoc Matthæi Evangelio est Evangelium quod dicitur *secundum Hebræos*, in quo assuta sunt multa quæ non extant in Evangelio secundum Matthæum: ut historia de adultera, quam a Joanne relatam habemus, de qua apud Eusebium; (*Lib.* 3. *cap.* 25. *& ult. hist. Eccl.*) & alia quæ apud Hieronymum, (*In cap.* 12. *Matth.*) Ignatium, (*In Epist. ad Smyrnæos.*) Originem, (*In Matth. cap.* 8.) & Clementem Alexandrinum (*Lib.* 2. *Stromatum.*) leguntur.

Evangelium secundum Marcum.

VII. MARCUS Israelita fuit ex Tribu Levi, Petri Apostolorum Principis discipulus & interpres, quem gravissimi auctores eumdem faciunt cum Marco Barnabæ consobrino. Sed alium esse constat ex Martyrologio Romano, quod Evangelistæ quidem festum habet ad diem XXV. Aprilis; alterius autem XXVII. Septembris. Perperam quoque eum quidam tradunt, Episcopalis, ac Sacerdotalis gradus vitandi causa, sibi pollicem præcidisse; quod a Marco Anachoreta factum Baronius aliique demonstrant. Romæ, sive fidelium precibus Evangelista adductus, sive Petri ipsius jussu, ut vult Irenæus, anno ab Ascensione Domini decimo, (vel potius decimo septimo) gesta ejus scriptis mandavit, composito brevi EVANGELIO, quod Græcis dicitur τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον. In eo plura, utpote a Matthæo jam memorata, prætermisit. In præceptis morum, atque in iis quæ ad doctrinam pertinent narrandis brevior, in aliquibus factis, factorumve adjunctis & adminiculis accuratior. Hoc autem Evangelium B. Petrus a se lectum probavit atque Ecclesiæ legendum tradidit. Scriptum Latino primum sermone, quo ii utebantur maxime quorum causa scribebatur, auctor est Damasus Pontifex sive quis alius auctor vitæ Pontificum Romanorum, in vita sancti Petri, & Syriacus textus indicat, cum ad calcem ejus Evangelii adjicit desinere Evangelium Marci, quod locutus est & Evangelizavit Romæ, Romane: eamque sententiam Baronius etiam sequitur: quamvis Divi Hieronymus, (*In Præfat. ad Damasum.*) & Augustinus aliter sentiant. Creditur tamen B. Marcus, cum Aquilejam a Petro missus fuisset, ibi Evangelium lingua Græca enarrasse; cujus codicem adhuc in ea civitate cum sella Marci eburnea ostendi ferunt. Quod autem nunc Latinum habemus ejus Evangelium, id ex Græco ab alio interprete redditum est, ut censet Lucas Brugensis, (*Lib. de consensu Evang.*) & plerique alii rerum Ecclesiasticarum Scriptores. Proprium scopum Marcus habuit ut Christum Regem esse demonstraret, cui parere cunctæ potestates debeant. Passus est anno Neronis 8. Christi 61. Ultimum ejus Evangelii caput, propter inserta quædam verba apocrypha,

pha, ab omnibus pro Canonico receptum non fuisse constat ex Epistola Divi Hieronymi ad Hedibiam: sed cum & reliqui Patres illud agnoscant, & in Ecclesia legatur, recipiendum est haud dubio ex præscripto Concilii Tridentini. (*Sess.* 4.) Nostri hoc opus in 16. Græci in 48. capita partiuntur.

VIII. LUCAS Syrus, Antiochiæ natus, professione medicus fuit, ut in Epist. ad Colossenses (*Cap.* 4.) testatur D. Paulus, cujus illi individuus comes fuit. Ab Epiphanio inter LXXII. Christi Discipulos numeratur; eumque nonnulli apud Theophylactum alterum fuisse putarunt ex duobus discipulis quibus Emmaus proficiscentibus Christus Dominus post resurrectionem apparuit, Ægyptiis & Pentapolitanis Christum prædicavit. Græci sermonis peritus fuit; unde & Græcis auctoribus utitur magis, quam Hebræis. Fertur is primum Christi & Mariæ Matris ejus, ac Principis Apostolorum effigiem pictura delineasse, teste Nicephoro. (*Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 43.) Post Christi Ascensionem anno XV. vel XVIII. id est a Christo nato XLVIII. aut LI. sub Claudio Cæsare EVANGELIUM scripsit: Græce τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον. Id autem Græca lingua compositum est, sive, ut Syri in titulo ipsius notant, Jonice, in urbe Alexandria. Hieronymus tamen in Achajæ & Bæotiæ regionibus scriptum probabilius existimat. Prolixius historico stylo plura nobis gestorum Domini miracula revelavit, ut loquitur Ambrosius; cæterum D. Marcus Sacerdotalem Domini stirpem ac dignitatem cæteris exactius prosecutus est: unde per Vitulum significatur, quod vitulus præcipua esset in Sacrificiis victima. Lucas ex sacris præsertim D. Pauli colloquiis & concionibus, Evangelium suum collegit. Cælebs vixit ad annum ætatis 84. Naturali morte defunctum innuunt Hieronymus, Isidorus, & Metaphrastes; martyrio coronatum affirmant Nazianzenus, Paulinus, Necephorus; qua de re videndus Baronius. (*In Martyrol. Romano*.) *Evangelium secundum Lucam.*

IX. Ex capite XXII. hujus Evangelii partem illam, ubi narratur Christus Dominus sudorem sanguineum fudisse, atque Angeli consolatione recreatus esse, nonnulli revocabant in dubium: eamque e suis codicibus delebant, ne Christo infirmitatem nimis tribuere viderentur, testibus Hieronymo, atque Hilario. Verum cum apud alios Evangelistas & flevisse, & alia quasi affectuum humanorum genera expertus fuisse Dominus dicatur; cumque Athanasius (*Lib.* 6. *de Beatitud. filii Dei.*) anathema dicat iis, qui Christum sanguinem sudasse negant; denique cum Epiphanius, (*In Ancorato.*) & Augustinus (*Lib.* 3. *de consensu Evangel.*) hunc Lucæ locum ut Evangelicum agnoscant, nulla superesse videtur dubitationis causa. Ejus Evangelium Latini recentiores in 24. capita secant, Græci in 63. *Asseritur caput Marci XX. de Sudore Christi sanguineo.*

X. JOANNES Apostolus, Jacobi frater, filius Zebedæi, Bethsaidæ in Galilæa natus, arte piscator, a Christo præ cæteris dilectus; qui in cruce moriens, Matrem ei suam novo adoptionis genere commendavit. Discedentibus in varias orbis terrarum partes Apostolis, Ephesum, cum prædicta sanctissima Matre Domini nostri Maria profectus est, ut Baronius probat. Inde Domitiano Imperatore in vinculis missus est Romam, & in dolium ferventis olei injectus: e quo illæsus cum exiisset, relegatus est in insulam Pathmos, ubi vidit & scripsit ea quæ in Apocalypsi ab eo narrantur. Ab exilio liberatus Imperatore Nerva, Ephesum rediit, ubi paulo post, expleto (ut ait Epiphanius) vitæ suæ anno XC. rogatus ab Asiæ Episcopis, EVANGELIUM suum Græce composuit, τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maxime Ebionitas, qui negabant Christum ante Mariam fuisse. Græce quoque scripsit *Evangelium secundum Joannem.*

Episto-

Epiſtolas ſuas canonicas tres, de quibus ſuo loco. Cumque tres alii Evangeliſtæ de Salvatoris maxime Humanitate diſſeruiſſent, ipſe divino actus ſpiritu proprium habuit argumentum de Divina Chriſti natura plura enarrare, & ab eodem antequam Joannes Baptiſta in carcerem mitteretur, geſta, atque a prioribus prætermiſſa, exponere. Hoc Evangelium noſtri 21. capitibus diſtinguunt: Græci 18. non numerato capite quod nobis VIII. eſt. Pervenit S. Joannes, teſtibus Euſebio & Hieronymo, uſque ad tempora Trajani Imperatoris: & Epheſi 68. poſt paſſionem Domini anno, qui erat ab eodem nativitatis 100. vel 101. in pace quievit ætatis ſuæ anno XCIV. (*Bar. ann.* 101.)

Tollitur dubitatio de hujus Evangelii cap. 8.

XI. INITIUM capitis VIII. Evangelii ab eo conſcripti quo Adulteræ hiſtoria continetur, non fuiſſe olim certæ fidei Eraſmus docet (*In annot. ad hunc locum.*) ex Euſebio, ubi ſic ait: *Hiſtoriam quandam ſubjungit de muliere adultera, quæ accuſata eſt a Judæis apud Dominum. Habetur autem in Evangelio, quod dicitur ſecundum Hebræos, ſcripta iſta parabola.* Quibus verbis aperte indicat ſe non vidiſſe eam hiſtoriam in Evangelio Joannis, & ſibi non tam hiſtoriam, quam parabolam videri. Initio non extitiſſe in multis Græcorum, & Latinorum Codicibus fatetur D. Hieronymus. (*Lib.* 2. *adverſ. Pelagianos.*) Nihilominus tamen dubium eſſe non debet, quin ea Hiſtoria ſit, eaque Evangelica. Cum & in Eccleſia legatur Sabbato poſt Dominicam III. Quadrageſimæ, & eam agnoſcant graviſſimi Patres Græci ac Latini Athanaſius, (*In Synopſi.*) Chryſoſtomus, (*Homil.* 60. *in Joann.*) Ambroſius, (*Epiſt.* 58. *l.* 7. *ad Studium.*) Hieronymus, (*Lib.* 2. *contra Pelag.*) Auguſtinus. (*Tract.* 33. *in Joannem.*) Eam hiſtoriam ab inimicis veræ fidei eraſam fuiſſe de nonnullis codicibus notat. Neque huc cauſæ officit, ſed prodeſt potius, quod Euſebius ſcribit, Papiam Joannis diſcipulum hujus hiſtoriæ meminiſſe. Papias quippe Hierapolitanus Epiſcopus, Sanctorum Polycarpi & Ignatii æqualis, tum antiquitate tum ſacrarum Literarum peritia celebris, niſi dubitanter prolaturus credi non poteſt quod non pro vero habuiſſet. Quod autem eam Euſebius in ſuo Evangelii volumine non habuerit, parum refert: nam & in quibuſdam veterum libris deſideratam fuiſſe eam narrationem probabile jam ex Hieronymo obſervavimus; & Euſebium non de hac adulteræ Hiſtoria loqui, ſed de alia vere apocrypha, quæ non tantum adulterii, ſed plurium criminum rea dicebatur. Certe in textu Græco Euſebii non de adultera agitur, ſed περὶ γυναικὸς ἐπὶ πολλαῖς ἁμαρτίαις διαβληθείσης.

De aliis Evangeliis.

XII. Circumferebantur olim Evangelia aliorum Apoſtolorum nomine, ut Petri, Thomæ, Philippi, Mathiæ. Sed quoniam ab Hæreticis, aut conficta aut corrupta omnino fuerant, Eccleſiæ judicio rejecta ſunt. Evangelium Jacobi quod ſecundum Hebræos dicitur, de quo ſupra, videtur expoſitio Evangelii a Matthæo conſcripti, cujus meminit D. Athanaſius. Verum illud primis tantum ſeculis notum. De his Evangeliis poſt Athanaſium, ſive auctorem Græcum libri de ſacris Scripturis, & Euſebium, videndi ex Neotericis, Sixtus Senenſis, (*Lib.* 2. *Biblioth. ſanctæ.*) Covarruvias, Dartis.

CAPUT XVI.

De Historico novi Testamenti Libro, Actibus nempe Apostolorum.

I. LIber ACTUUM APOSTOLORUM, sive *Acta Apostolorum* Græce Πράξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Historicum est volumen quod tametsi magna ex parte Pauli duntaxat gesta commemoret; de aliis tamen Apostolis multa, eaque gravissima tradit: & quia Actorum, ut & Annalium, nomine comprehenduntur etiam quæ docentur, ac præcipiuntur; hinc fit ut Apostolorum conciones quoque ad duas & viginti, in hoc libro referantur. *Actus Apostolorum quid contineant.*

II. Syrus interpres hunc præfixit Titulum, *Liber Actuum, hoc autem est Historia Beatorum Apostolorum, quam collegit S. Dominus meus Lucas Evangelista.* Scriptus est lingua Græca nitide & eleganter, quippe quam per se D. Lucas callebat, & stylo historico. *A quo & qua lingua scriptus sit Liber Actuum.*

III. Pervenit, ut ait Hieronymus, usque ad biennium Romæ commorantis Pauli, id est usque ad 4. Neronis annum: ex quo intelligi potest in eadem urbe hunc librum esse conscriptum, idque ut ait Baronius anno 61. a Christo nato, qui fuit Neronis 5. Quoniam autem Lucas non semper ita individuus fuit Pauli comes, quin interdum ab eo abfuerit: ideo plura non exigui momenti prætermittens, aut strictim attingens, ea tantum quibus interfuit distincte atque integre sibi narranda suscepit. Est autem hæc Apostolorum historia cum Evangelica summe connexa. Ibi cælestis frumenti granum describitur quasi terræ commendatum; hic vero jam enatum & suam paulatim frugem proferens. Apud Græcos distinguitur hoc volumen in 40. apud Latinos in 28. capita. *Quo tempore compositum Actus Apostolorum, &c.*

CAPUT XVII.

De Moralibus Libris Novi Fœderis, sive Pauli aliorumque Apostolorum Epistolis.

I. PAULUS Apostolus, qui ante conversionem Saulus dicebatur, Judæus ex Tribu Benjamin, Tarsi in Cilicia natus, a parentibus Jerosolymam missus, ut Legi operam daret, in ea a Gamaliele est erudi tus, ac deinde in Pharisæorum sectam cooptatus, scenopegiam seu conficiendorum Tentoriorum artem didicit. Cum autem paternarum traditionum studio arderet, Christianos capitali odio prosecutus, persecutusque est: donec secundo post Domini in cælum Ascensionem anno, cum ea ipsa de causa Damascum proficisceretur, eo in itinere per miraculum a Christo Domino cælitus vocatus, & conversus, ipsum publice prædicare cœpit. Pro quo ter virgis cæsus, naufragium passus, ut ipse testatur, tandem simul cum B. Petro anno Christi 69. ætatis 68. Romæ sub Nerone martyrii laurea decoratus est. *De B. Paulo Apostolo.*

II. Epistolas reliquit quatuordecim, omnes Græca lingua, quæ tum maxime trita erat: præter Epistolam ad Hebræos, quam Hebraice scriptam probabiliter plerique censent, ac deinde in Græcum sermonem translatam. *De Epistolis B. Pauli earum numero, & qua lingua scriptæ.*

Prænot. Canonic. Doujat.

De quibusdam D. Pauli Epistolis, præter receptas in Canone.

III. Meminit & cap. 4. ad Colossenses, Epistolæ Laodicensium, quasi a se ad Laudicenses missæ, quam ab iis, quæ extant, diversam nonnulli putant; unam tamen, eamdemque esse cum ea, quæ Laodicæa ad Timotheum per Tychicum Diaconum missa est, communis fert sententia. Et vero eo loco Epistolæ ad Colossenses, illam, non Epistolam ad Laodicenses vocat, sed τὴν Λαοδικείαν, quasi dicas Laodicenam, sive ut Vatablus vertit, quæ scripta est ex Laodicæa. Epistola vero ad Laodicenses quæ extra canonem invenitur, nihil quidquam continet præter ea, quæ fusius in Epistola ad Colossenses habentur; unde inutilis prorsus fuisset. Idem censendum de Epistola ad Corinthios, quam ante ad eosdem missas aliqui scriptam affirmant, ex eo quod 1. Cor. 5. dicitur, *Scripsi vobis in Epistola ne commisceamini fornicariis:* iis enim verbis illa ipsa prima ad Corinthios Epistola indicatur, in cujus priori parte id scriptum invenitur. Feruntur & quædam breves Epistolæ tanquam sancti Pauli ad Senecam, quas D. Hieronymus (*Lib. de Script. Eccles.*) non omnino rejecisse videtur; sed cum a Catholica Ecclesia receptæ non sint, nec sancti Pauli sunt censendæ.

Epistola ad Romanos.

IV. Primam juxta Scripturarum ordinem Epistolam *ad Romanos* scripsit Paulus Corintho anno Christi 58. ætatis 57. ex Baronio, (*Tom. 1.*) eamque per Phœben ministram Cenchreensis Ecclesiæ misit. Hæc Epistola, Græcis Παύλȣ τȣ̃ Ἀποστόλȣ ἡ πρὸς Ῥωμαίȣς ἐπιστολὴ, licet ut Theodoretus (*Præfat. in Epist. Pauli.*) docet ultima sit earum quæ ex Orientalibus & transmarinis regionibus a D. Paulo scriptæ sunt; ac, si tempus spectetur, septimum tantum locum sibi vendicare debeat: attamen quia & dignitate ac gravitate alias superat, & prima Christianæ institutionis rudimenta continet, utpote quæ de Fide, Gratia, Christique Meritis multa tractet, primo loco posita est. Nititur in ea Paulus Romanos ex Judæis ac Gentilibus nuper conversos, deque meritis eorum qui ad Religionem Christianam aut etiam ad Ecclesiastica munia admittendi essent, inter se contendentes, ad mutuam concordiam revocare. Est ea omnium difficillima, tum ob argumenti sublimitatem, tum ob loquendi figuras, quæ alicubi minus perspicuæ sunt. Dividitur hæc Epistola apud Græcos in cap. 20. apud recentiores Latinos in 16.

Ad Corinthios prima.

V. *Ad Corinthios*. Christianam nempe religionem Corinthi amplexos, quæ Achajæ ac totius Græciæ primaria civitas erat, duæ extant Pauli Epistolæ: *Prior* Epheso scripta est, anno Christi 57. & per Stephanum ac Fortunatum missa, sedandis Corinthiorum dissidiis, quæ a nonnullis qui sapientiores videri volebant, excitata fuerant circa Evangelii præsertim præcones & Sacramenta. Ideo autem postposita Epistolæ ad Romanos dicitur a sancto Anselmo, (*In Præfat. Epist. ad Rom.*) quoniam eos, qui fidem jam acceperant, in bono opere instruit. Habet apud Græcos capita novem, apud Juniores Latinos sedecim.

Ad Corinthios secunda.

VI. Posteriorem *ad Corinthios* Epistolam anno insequenti, id est Christi 58. per Titum & Lucam Nicopoli misit, qua fideles Corinthi agentes, propter dignam bonorum operum frugem collaudans, ad meliora hortatur; monetque ut bonis Evangelii ministris adhæreant, rejectis malis. Distinguitur in capita decem a Græcis, a Latinis neotericis in tredecim.

Epistola ad Galatas.

VII. *Ad Galatas*, sive Gallo Græcos, vel potius advenas, qui in Galatia Provincia commorabantur, scripta Epheso anno Christi 55. vel 56. (ut ostendit Baronius) Epistola, quæ quarto loco posita est, ob maximam quam cum superioribus habet affinitatem; quemadmodum ait D. Anselmus. (*In ejus ep. argumento.*) Hac Epistola graviter Galatas objurgat, quod obliti Evangelicæ libertatis, quam adepti fuerant, in Legis Mosai-

Mosaicæ servitutem relapsi essent. Continet cap. duodecim apud Græcos, sex apud Latinos.

VIII. Quæ quinto loco numeratur Epistola *ad Ephesios* ex Romano carcere per Tychicum missa est ann. Christi 59. ad fideles Ephesi degentes, quæ Metropolis est Asiæ. Quemadmodum autem in proxime superiore Galatæ ad Fidem revocantur, sic per hanc Ephesii confirmantur in fide, ex Anselmo; ut prætermissis carnalibus Legis observationibus, veram vitæ Christianæ formam, quam fidem jam edocti a Paulo flagitaverant, accipiant & sequantur. Habet apud Græcos decem capita, apud Latinos sex. *Epistola ad Ephesios.*

IX. *Ad Philippenses*, Philipporum in Macedonia Cives, sextam Epistolam Romæ in vinculis scripsit, ac per Epaphroditum misit. In ea Clericos præsertim hortatur ad concordiam, atque ad fidei veritatem tuendam adversus Pseupoapostolos schisma per Judaismi commendationem molientes. Græci dividunt in octo capita, Latini in quatuor. *Epistola ad Philippenses.*

X. Colossæ civitas est Phrygiæ; ad cujus incolas septimam in vinculis quoque Romæ agens Paulus scripsit Epistolam; ac per Tychicum jam laudatum, anno Christi 60. transmisit: qua eos Judaicis Grecisque superstitionibus adhuc involutos, ab iis avocat, ostendens nonnisi per Christum patere ad Deum accessum. Apud Græcos in capita decem distribuitur, apud Latinos in quatuor. *Epistola ad Collossenses.*

XI. *Ad Thessalonicenses*, quæ civitas est Macedoniæ Metropolis, duæ extant Epistolæ. Prima, quæ octavo inter reliquas loco collocata habetur, Corinthi præsente Timotheo, scripta anno 52. & per Tychicum missa: singularem eorum in fide constantiam laudat: deinde hortatur eosdem ut mortuorum certam expectent resurrectionem, atque ut persecutiones pro Christo alacriter perferant: monet præterea, ne in Domini adventu investigando nimis curiosi sint. Hæc habet apud Græcos septem, apud Latinos quinque capita. *Epistola ad Thessalonicenses prima.*

XII. Altera quæ nona censetur, anno insequenti eodem ex loco missa, ejusdem fere argumenti est cum priore. Habet capita apud Græcos quinque, apud Latinos tria. *Ad Thessalonicenses secunda.*

XIII. *Ad Timotheum* Ephesiorum Episcopum, Lystris in Isauriæ, ac Lycaoniæ confinio, patre Atheniensi, matre Judæa natum, duas conscripsit Epistolas: prior in Biblico ordine decima legitur; estque est Macedonia per Tychicum eumdem anno Christi 57. missa, ea mente, ut officium Pastoris, & constituendorum sacrorum Ecclesiæ ministrorum rationem eum doceret. Constat ex Græcorum calculo octodecim, secundum Latinos sex duntaxat capitibus. *Ad Timotheum 1. Epistola.*

XIV. Undecima Roma ex carcere missa est anno 59. Eundem *Timotheum* adversus falsos Prædicatores, & persecutionum procellas confirmans, omnem veritatis regulam tradens; deque iis, quæ ultimis temporibus futura sunt, admonens. Græci hanc partiuntur in capita novem, Latini in quatuor. *Ad Timotheum secunda.*

XV. *Ad Titum* Cretæ Insulæ Episcopum anno Christi 58. Nicopoli Macedoniæ, alias Epiri civitate, scripta est, quæ in ordine Bibliorum habetur duodecima: qua docet præsertim quæ Episcopali dignitati atque administrationi, sive statui Ecclesiastico conveniant; quosdam etiam ex Judaica religione conversos accusat, qui salutarem prædicationem corrumpere conabantur: ac denique divinæ dispensationis causas ostendit. Hujus sunt capita quatuor in Græcis codicibus; in Latinis tria. *Epistola ad Titum.*

XVI. Decimatertia numeratur, quam Romæ in vinculis anno 60. dedit ad Philemonem moribus & genere nobilem Phrygium, per ejusdem *Epistola ad Philemonem.*

servum fugitivum Onesimum; quem & hero conciliat, mutua dominorum, servorumque officia demonstrans. Græci in duo capita dividunt; Latini sine sectione legunt.

Epistola ad Hebræos.

XVII. Epistola *ad Hebræos*, quæ XIV. loco ponitur, Hebraice scripta putatur, Romæ in vinculis anno Christi 60. propter credentes ex Judæis, qui eum inviserant: missa est autem per Timotheum. In ea Judæis ad fidem conversis suadet, ut quæcumque adversa inciderint, ea fortiter ferant; præmiumque expectent exemplo Christi, & Patrum etiam suorum: a Mosaicæ præterea Legis observationibus eos dehortatur, ut soli Evangelio adhæreant. Dividitur a Latinis in capita tredecim, a Græcis in duo supra viginti.

De ea dubitatum initio.

XVIII. Jam olim teste Hieronymo (*In lib. de Scriptor. Eccl.*) hanc Epistolam Pauli esse multi negabant; quorum alii Barnabæ, alii Lucæ, alii Clementi Romano adscribebant: ex quo intelligas licet a D. Luca, vel a S. Clemente eam in Græcum sermonem fuisse versam. Nec defuerunt veteres ac recentiores Hæretici, qui fidem canonicam ei detraherent.

Sed & Pauli & Canonica est hæc Epistola.

XIX. Verum eam Canonicam & a sancto Paulo scriptam esse Catholica semper Ecclesia censuit; quæ inter Missarum solemnia eam sub Pauli nomine populo Christiano legit. Patres quoque Conciliorum Laodiceni, Carthaginensi III. Arausicani, Florentini, ac Tridentini eam in sacrum divinarum Scripturarum catalogum retulere; ejusque auctoritate utuntur sancti Ecclesiæ Doctores, laudati a Bellarmino.

Aliorum Apostolorum Epistolæ, cur Catholicæ dictæ.

XX. Reliquorum *Apostolorum* Epistolæ septem numero *Catholicæ* communi nomine appellantur sive Universales; quod non ut Paulinæ ad Gentem aut civitatem unam, sed vel ad Judæos per orbem prope universum dispersos, vel ad Christianos omnes pertineant. Eæ Græca lingua omnes scriptæ eodem ordine creduntur, quem in sacris Codicibus obtinent.

Epistola sancti Iacobi.

XXI. Prima est *B. Jacobi* cognomento Justi, qui & Minor dictus est, quod post alium Jacobum Zebedæi filium, & Joannis Evangelistæ fratrem ad Apostolatus gradum vocatus sit. Idem frater Domini appellatus fuit, quod filius esset, non D. Mariæ Deiparæ, ut volebat Helvidius Hæreticus; aut Josephi, ut Eusebius, & Epiphanius existimarunt: sed Mariæ Cleophæ, quæ soror Matris Domini vocitabatur, quia, ut Bellarminus (*Lib. de Script. Eccles.*) partim ex Evangelio, partim ex Hegesippo quod Eusebium colligit, Cleophæ fratri Josephi nupta erat: estque usu apud omnes fere gentes receptum, ut duorum fratrum uxores se invicem sorores compellent; & Latine quoque fratres patrueles, absolute dicuntur fratres duorum fratrum filii: *les Cousins germains*. Unde apud Ovidium Ajax de armis Achillis cum Ulysse contendens, hac ratione utitur,

Frater erat, fraterna peto.

Cleophas hujus Apostoli pater, Alphæus quoque dictus, duobus nominibus, quemadmodum Matthæus qui & Levi; ac Petrus, qui & Simon. Sic Jacobum hunc a Jacobo Alphæi diversum non fuisse probat Sanctus Hieronymus: (*In lib. contra Helvidium.*) unde frustra Græci in Menologio tres Jacobos Christi Discipulos ponunt, Jacobum Alphæi a Jacobo fratre Domini distinguentes, qui idem est. Is Episcopus Jerosolymæ ordinatus, a Judæis anno 7. Neronis, Domini 63. e fastigio Templi præceps actus, ac fuste percussus interiit: ibique post alterum Jacobum fidem sanguine suo sancivit. Hæc Epistola ad duodecim Tribus Judæorum per varia loca dispersas scripta; non verbo tantum, quod Pharisæis solemne, sed opere docet fidem esse ostendendam. Eam Latini in

capita

capita quinque, Græci in septem distinguunt. Et licet non statim ab universis Ecclesiis receptam, pro canonica tamen agnoverunt S. Hieronymus (*De viris Illustribus*), Ambrosius (*Serm. 7. in Psalm.* 118.), Augustinus (*Lib. 2. de doctr. Christ.*), Isidorus (*Lib. 6. etymol. cap. 1.*), Innocentius I. & alii; Concilia item, Laodicenum, Carthaginense III. & Milevitanum (1. *Can. 7.*). Vide Bellarminum (*Lib 1. de Verb. Dei cap.* 18.)

XXII. B. PETRI Apostoli, qui (Græce Πέτρος, Hebraice כיפ *Cheph*, Syriace vel Chaldaice כיפא *Chepha*, sive Petra;) Epistolæ quæ sunt in Canone. Is Bethsaidæ in Galilæa natus, a piscatura cum majore fratre Andrea ad Apostolatum vocatus, sacrum habuit, & ex consequenti uxorem: ex qua natam quidam volunt Petronillam; quam alii spiritualem duntaxat ejus filiam putant fuisse. Antiochenæ primum Ecclesiæ septem annis præfuit; deinde per minorem Asiam sparso fidei semine, anno Claudii 2. Christi 42. Romam venit: ubi ultra annos quatuor & viginti sedem habuit, ad XIII. & ultimum Neronis, Christi 68. quo tempore martyrio coronatus est, Cruci, sed verso in terram capite, affixus. Primam Epistolam anno Domini XLV. Romæ scripsisse creditur, quam Baronius post Hieronymum ex Hebræo translatam a Marco existimat. Scripta est ad Judæos Christo credentes per Asiam minorem sparsos, de redemptione per Christi sanguinem a Prophetis annunciata, de honore Regibus & Magistratibus exhibendo, de conjugum concordia, deque ultimo judicio. Hanc Latini in quatuor. Græci in octo capita distribuerunt. *S. Petri Epistola 1.*

XXIII. Altera, qua Romam reversus anno 68. Hebræos, qui nuper crediderant, docet religionem quam acceperant, & ex ejus disciplina veram sanctamque innocentiam vitæ sequendam; vitandos esse Pseudoprophetas, quorum versutias indicat. De Secundæ hujus Epistolæ auctore, & auctoritate dubitatum aliquando testantur Origenes, Eusebius, & Hieronymus: sed supra nominatæ Synodi canonicis voluminibus sub Petri nomine inferendam pronuntiarunt. Divisa est hæc Epistola a Latinis in tria, a Græcis in quatuor capita. *Petri 2. Epistola.*

XXIV. JOANNIS Apostoli & Evangelistæ tres sunt canonicæ Epistolæ, quarum *Prima* semper ab omnibus probata. Eam B. Augustinus (*Quæst. Evangel. lib. 2. c.* 39.) ad Parthos scriptam innuit. In illa universos fideles hortatur, ut odium mundi in lucro ponant, tamquam cælestem jam tum conversationem habentes. Theologice tractat de Verbo æterno, & caritate Dei erga nos, ac mutua Christianorum dilectione. Dividitur a Græcis in septem, apud nos in quinque capita. *Epistola Joannis 1.*

XXV. *Secundam* ad Electam nobilem, ut videtur, feminam, ejusque filios de hospitalitate scriptam, ac *Tertiam* ad Cajum de recta fide servanda, vitandisque hæreticis. Nonnulli apud Hieronymum ex Eusebio existimarunt esse alterius Joannis, cujus sepulcrum Ephesi diversum ab Apostoli sepulcro monstrabatur: tum quod in his Seniorem se, sive Presbyterum dicat; tum quod contra consuetudinem Epistolarum Catholicarum, ad unum, unamve scriptæ sint. Utramque nihilominus & prædicta Concilia, & Patres non pauci, tamquam Joannis Apostoli & Evangelistæ Epistolam in Canonem receperunt. Græci priorem dividunt in duo capita, posteriorem in tria: utramque sine sectione Latini reliquerunt. *Joannis 2. 3.*

XXVI. JUDAS Apostolus, qui & Thaddæus, frater Jacobi minoris, Evangelium per universam Syriam & Mesopotamiam, atque in Perside prædicavit; ubi & martyrium passus est: quamquam Beryti in Phœnicia occisum Hippolytus & Dorotheus auctores sunt. Hanc *ultimam* inter Catholicas Epistolam, ad eos, qui jam crediderant, de fide viriliter *Epistola Judæ.*

ter tuenda, & fugiendis seductoribus scripsit. Eam, quod ex Libro Enoch apocrypho testimonium adduceret, atque Historiam Angeli Michaelis de Mosis corpore cum Diabolo contendentis contineret, veterum plerique, testibus Eusebio & Hieronymo, e Canone rejiciebant. Auctoritatem tamen vetustate meruit, & a supra memoratis Synodis ac Patribus, Hieronymo in primis, & Augustino, inter sanctas Scripturas est connumerata. Græci in tria capita distinguunt; apud Latinos concluditur uno capite.

CAPUT XVIII.

De Prophetico novi Fœderis Libro, Apocalypsi.

Apocalypsis ubi & quando scripta, quid contineat.

I. SUPEREST *B. Joannis* Apostoli APOCALYPSIS, id est *Revelatio*, plenus mysteriorum Liber; & qui tot habet Sacramenta, quot verba (ut inquit Hieronymus ad Paulinum.) Scripta putatur in Insula Pathmo, anno Domitiani 14. ab ortu Christi 95. & missa ad septem Asiæ Ecclesias, quas Evangelii prædicatione erudierat: ubi describens varia persecutionum genera, quas Ecclesia, a prima origine ad mundi finem pertulit, perferetve, fideles adversus Hæreticos & persecutores confirmat; additis & quæ Jerosolymorum excidium, ac Judæorum abjectionem respicere videntur.

Germanum S. Joannis Evangelistæ opus.

II. Veterum Græcorum Patrum quidam hunc Librum tamquam alienum a sancti Joannis Evangelistæ dictione, Joanni alteri Ephesino Presbytero assignabant: nec in Canone recipiebant. Sed inter germana B. Joannis Apostoli scripta numerarunt Dionysius Areopagita, sive quis alius antiquissimus certe sub eo nomine scriptor, Justinus, Irenæus, Basilius, Epiphanius, Gregorius Theologus, cum omnibus fere Occidentis Patribus, & Conciliis, tam priscis, quam recentioribus. Apud Latinos capita duo supra viginti continet; apud Græcos Andreas Cæsareæ in Cappadocia Archiepiscopus pro numero Seniorum, quorum in hoc Libro frequens mentio, in quatuor & viginti partes fecuit: & earum quamlibet in sanctissimæ Triadis honorem tribus discrevit capitibus; unde consurgit summa omnium capitum septuaginta duorum.

Indicantur auctores qui de sacra Scriptura plenius scripserunt.

III. Hactenus de sacris utriusque fœderis voluminibus, de quibus qui in genere plura volet, consulere inter cæteros poterit Bibliothecam Sanctam Sixti Senensis. Roberti Bellarmini libros de Verbo Dei, & de Scriptoribus Ecclesiasticis, atque in hunc dissertationes Philippi Labbei & Fabiani Justiniani Commentarium de sacra Scriptura; cumque his Joannis Driedonis Isagogicos de sacris Scripturis, & Melchioris Cani de locis Theologicis libros.

CAPUT XIX.

De Textu Hebraico veteris Testamenti.

Textum Hebraicum quidam corruptum omnino volunt, sed perperam.

I. QUONIAM Scriptura Sacra variis Linguis composita est, atque edita, quarum maxime nobiles sunt, Hebraica, Græca, & Latina; & Textus a Versionibus, & ipsæ inter se Versiones distinguendæ sunt.

Hebrai-

Hebraicum veteris Testamenti genuinum Textum integrum incorruptumque ad nos pervenisse non convenit inter omnes, & qui de illius fide dubitant, in diversas abeunt sententias. Alii omnino corruptum esse contendunt, & in universum depravatum, quæ sententia est Jacobi de Valentia Christopolitani Episcopi (*Præfatione in Psalmos*), Melchioris Cani Episcopi Canariensis (*Lib. 2. de locis Theol. cap. 13.*) & Leonis (*In Apologetico*). Sed huic sententiæ Catholici plerique omnes adversantur, in quibus Pius II. Papa, Joannes Driedo Novariensis Doctor (*De dogmatibus Ecclesiasticis lib. 2.*) Sixtus Senensis Dominicanus (*Lib. 8. Biblioth. hæres. 2.*), Robertus Bellarminus (*Lib. 2. de Verbo Dei cap. 2. tom. 1. controv.*). Et revera Maometanos aut Anabaptistas, qui post Manichæos hanc opinionem sectatoribus suis insinuarunt, ea sententia, magis quam Catholicos decet.

Alii volunt a Judæis consulto depravatum.

II. Alii textum Hebraicum, licet non omnino corruptum; a Judæis tamen censent esse depravatum, odio Christianæ Religionis; quo scilicet ejus mysteriis tenebras offunderent. Ita Alphonsus Salmeron Societatis Jesu Presbyter (*In Evang. hist. prolog. 3.*), Jacobus Gordonus ejusdem Societatis (*Controv. 1. cap. 10.*), aliique nonnulli ex recentioribus Theologis; inter quos Joannes etiam Morinus Blesensis, Oratorii Presbyter (*Præfat. in edition. lxx. Interpretum, & passim, in suis exercit. Ecclesiastic. & Biblicis*), eique adstipulati deinde Guido Michael le Jay (*In præfat. ad magna Biblia Parisiensis*), & Abrahamum Ecchellensis (*In suis ep. apologet.*). Sed Morino quidem contradixit Simeon de Muis, Linguæ sanctæ Professor Regius (*In suis assertionibus, & cens.*). Jaii vero & Abrahami Ecchellensis scriptis refellendis egregie operam dedit Clar. vir, Collega quondam noster, Valerianus de Flavigny Doctor ac socius Sorbonicus Regiorum Professorum Decanus (*In suis adversus eos ep.*), repugnante acriter Capellano ex eadem Sorbona.

Quidam Textum Hebraicum per incuriam aut imperitiam aliquatenus vitium putant.

III. Alii deinde sunt qui velint Textum Hebræum, non data quidem opera, sed temporum injuria, & Rabbinorum atque Amanuensium imperitia aut oscitantia, vitii quid contraxisse, maxime in apponendis punctis, quæ vocalium loco sunt apud Hebræos, & in iis literis, quæ aliquam inter se figuræ similitudinem, aut etiam soni cognationem habent, exscribendis; unde fit ut nullibi facilius quam in lingua Hebraica errores accidere possint. Etenim unius sive literæ, sive puncti mutatione, quantumvis levissima, in diversissimos sensus eædem voces detorquentur. Exemplo sit illud Psalmi 21. quod vulgata versione sic legitur, *foderunt manus meas & pedes meos*; cujus si primum vocabulum Hebraice, ut debuit, scribatur כרו *Caru*, efficit *foderunt*; si ut est hodie in Hebræo sic efformetur כארי *Cari*, erit, *sicut leo*. Puncta autem vocalia initio nulla erant: sed quinto demum post Christum seculo, paulo post Sancti Hieronymi tempora, a Masoretis seu Judæis Doctoribus Tiberiade (quæ urbs Palæstinæ) inventa esse notum est; idque ut constaret deinceps, de cujusque vocabuli lectione, quæ antea, deficientibus vocalibus, incerta videri poterat, præsertim linguæ sanctæ minus peritis. Hæc itaque sententia de Textu Hebraico nonnullis in locis ex ignorantia scribentium corrupto, maxime recepta est, eamque post Hebræorum Doctorum primores tuentur ex recentioribus Driedo, & Bellarminus (*Tom. 1. controvers. lib. 2. cap. 1. num. 2.*), Amandus etiam Pollanus (*In Syntagm.*), & Petrus Cevallerius (*In Grammat.*). Imo eo quoque revertitur ipse Morinus: qui tamen inde Textui Hebraico auctoritatem abrogat, contra eorum opinionem, cum quibus sentit. Totum autem hoc argumentum pertractat Lud. Capellus Salmuriensis Pro-

Professor heterodoxus integro volumine cui titulus *Critica sacra*; contra quem scripsit Joannes Buxtorfius etiam heterodoxus Professor Basiliensis, & Flavignius ante memoratus (*In brevi & amica disquisit. ad Mart. Grandinum, &c. in exercit. Theol.*). Videndus Buxtorfii patris thesaurus Grammaticus, & Tiberias., ac Buxtorfii filii tractatus varii eam in rem editi. Hi textum Hebraicum ad nos purum & integrum pervenisse contendunt post Irenæum (*Lib. 3. cap. 25.*), Origenem (*Lib. 8. in Isaia*), Chrysostomum (*Homil. 8. in epist. ad Hebr.*), Tertullianum (*De habitu mulierum*), Hilarium (*Præfat. in Psalm.*), Hieronymum (*In Prologo Galeato*), Cajetanum Cardinalem, Augustinum Steuchum, Sanctem Pagninum, & Benedictum Ariam Montanum (*In Apparatu Biblico*).

Media via tutior, maximam partem esse incorruptum.

IV. Si nostrarum esset partium judicium hic nostrum interponere, mediam viam tutissimam existimaremus; facileque in eorum iremus sententiam, qui Hebraicos Libros, maxima saltem ex parte incorruptos, uti a Moyse, & antiquis olim Prophetis conscripti fuere, adhuc etiam exstare putant; ac licet tempore captivitatis Babylonicæ vastata civitate, Temploque (ubi sacra volumina asservabantur) incenso assumptoque, publica hæc monumenta periisse dicantur, quæ vero apud privatos erant, magna ex parte credantur abolita fuisse; ab Esdra tamen ea fuisse restaurata; non ita ut Spiritu sancto iterum afflante, Esdras quoque viris per quadraginta dies scribentibus dictaret, ut refertur lib. 4. cap. 14. Esdræ (qui liber inter apocryphos censetur) sed ut, quemadmodum innuitur, cap. 8. lib. 2. ejusdem Esdræ (qui inter Canonicos est receptus) magna cura is ea scripta conquisiverit, & in ordinem redacta, forte & collatis Codicibus, propriaque industria, præeunte tamen Spiritu sancto, emendata, cum populo communicaverit: ab illius deinde seculo ad nostra usque tempora, potuerint quidem menda aliqua in libros sacros irrepere, & revera irrepserint librariorum præsertim errore, aut incuria: at illa a Masoretis non vulgari sagacitate animadversa correctaque; aut si quid eorum supersit, non ita magni momenti credendum, ut ex eo detrahi sua sacro Textui auctoritas debeat. Quamvis igitur non eo declinem, ut cum iis sentiam qui Hebraico textui plus æquo tribuentes, omnia ad ejus fidem examinanda contendunt; in universum tamen illud Hieronymi amplectendum puto, quod B. Augustino perperam adscribitur (*In Can. 6. dist. 9.*), ut veterum librorum fides (hoc est veteris Testamenti) de Hebræis voluminibus examinanda sit.

Pars sacræ veteris Scripturæ Chaldaice scripta.

V. Chaldaica lingua sacrorum Codicum nonnulli scripti sunt, libri nempe Tobiæ ac Judith, & ex parte libri Esdræ, ac Danielis, ut docet Sanctus Hieronymus (*In Prologo Tobiæ aliorumque suprad. librorum*).

Syriaca lingua, quæ ex Hebræorum Babylone in captivitate degentium cum Chaldæis permixtione orta putatur, nullus extat ab auctore suo scriptus veteris Testamenti liber; nisi forte tertius Machabæorum & Ecclesiasticus; quorum utrumque se vidisse testatur B. Hieronymus (*In Prologo Galeato, & in Prologo Proverbiorum*). Hebraica autem lingua vulgaris, diversa a veteri sic proprie dicta, eadem est cum Syriaca. Inter novi Testamenti libros Evangelium Sancti Matthæi, & Epistolam D. Pauli ad Hebræos, Syriace scriptam esse efficacissimis argumentis probari videtur.

Samaritanus Pentateuchi Textus duplex.

VI. Textus Samaritanus duplex a Joanne Morino, nuper editus & magnorum Bibliorum Parisiensium editioni fuit insertus. Primus est Hebræorum Samaritanus; hoc est Hebræo quidem sermone, sed Samaritanis characte-

racteribus: & hunc purum Mosis Pentateuchon censet esse idem Morinus in suis exercitationibus; quem refellunt ex D. Hieronymo præsertim Muisius (*In suis assertionibus & censuris*), atque ex professo Valerianus Flavignius, de quo jam diximus (*In suis Epistolis & exercit. Theolog.*). Idque his præsertim argumentis, quod passim interpolatus sit ex editione Hebraica, vulgata versione Latina, & septuaginta Seniorum Græca interpretatione; multis etiam additis ab homine imperito non minus quam audace, uti planum facit Ottingerus professor Basiliensis (*In suis exercit. Antimorinianis, Basileæ nuper editis*). Secunda Samaritana editio, versio quædam, seu potius Paraphrasis est Samaritano sermone & charactere; sed quam suo textu longe impuriorem esse, adeoque nullam fidem atque auctoritatem mereri, probare nititur idem Ottingerus.

VII. Quod ad characteres attinet, Samaritanis usos initio Hebræos fuisse ex eo apparet, quod Hieronymus (*In prologo Galeato*) asserit Esdram novas literas Hebraicas invenisse & Judæis tradidisse, antiquas reliquisse Samaritanis: Novas autem eas esse quibus etiam nunc utimur, inde probari videtur, quod (ut idem Hieronymus (*In cap. 9. Ezechielis*) tradit) antiqui Hebræorum alphabeti postrema litera, Thau nimirum, similis erat T Græcorum, & figuram Crucis referebat, quoniam scilicet finis legis Christus est crucifixus. Nunc vero postrema Hebraici alphabeti litera ת eam Crucis figuram non ita retinet. Sed hanc Hieronymi conjecturam non admittunt qui sciunt ex inspectione characterum Samaritanorum, nobis nuper a Morino in magnis Biblis Parisiensibus exhibitorum, literam Thau Samaritanam, nullam habere cum litera T Græcorum similitudinem. Videndus tamen Waltonus de Numismatibus Hebraicis. *De characteribus Hebraicis.*

CAPUT XX.

De Græcis Translationibus in genere.

I. GRæcæ Bibliorum editiones decem omnino circumferuntur, quas fere recensent Eusebius (*Lib. 6. hist.*), Athanasius (*In Synopsi*), Epiphanius (*Lib. de mens. & ponder.*); & quarum cum eodem Epiphanio (*Hæresi 63.*) meminerunt etiam B. Augustinus (*Lib. 18. de Civ. Dei*), & Hieronymus (*Præfat. in Job & Isaiam atque alibi*). *Editiones Græcæ decem.*

Prima omnium numeratur septuaginta Interpretum Translatio.

Secunda Aquilæ Pontici ex Christiano Judæi, anno Hadriani Imperatoris 12. Christi 124. conscripta.

Tertia Theodotionis, ex Catholico, ac deinde Marcionista hæretico; proselyti Judæorum, sub Commodo circa annum Christi 180.

Quarta Symmachi, ex Samaritano aut hæretico Ebionita, in Judaismum regressi, sub Severo circa annum 208.

Quinta, quæ a nonnullis Vulgata dicta est inter Græcas, Anonymi auctoris fuit, Hierichunte non procul Jerosolymis in doliis quibusdam inventa, anno 7. Antonini Caracallæ, Christi 117.

Sexta Anonymi quoque, & dolio inclusa apud Nicopolim juxta Actium promontorium in Epiro, sub Alexandro Mammææ, circa Christi annum 230. reperta.

Septima Origenis, qui circa annum 245. interpretationem septuaginta Seniorum emendavit: ita ut multa ex Theodotione, forte & aliis ex versionibus, addiderit, alia resecaverit: Et ea quidem quæ suppleverat, aste-

risco sive signo stellæ radiantis indicavit; superflua vero obelo, id est, veru transfixit. Quam editionem communem appellari solitam scribit Hieronymus (*Præfat. in Isaiam*).

Octava editio est S. Luciani Antiocheni Presbyteri & martyris, tempore Diocletiani, circa annum 300. conscripta, & in pariete sub Constantino deinde inventa, quæ emendatio quoque fuit editionis septuaginta Interpretum.

Nona Hesychii, qui eandem septuaginta Seniorum versionem adhuc correxit, atque Ægypti Ecclesiis tradiderit. De posterioribus his tribus editionibus, sic Hieronymus loquitur (*In Præfat. lib. Paralip.*). *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem; Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria laudat; media inter has Provincias Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgarunt.*

Decima & postrema S. Hieronymi, nisi potius Sophronii fuit: nam B. Hieronymus, ut ipse auctor est (*Apol. 2. contra Rufin.*), novum quidem Testamentum Græcæ fidei reddidit: Vetus autem ex Hebræo in Latinum transtulit, quod Græco idiomati statim reddidit Sophronius. De hoc opere vide Augustinum (*Epist. 11. & lib. 4. de doctr. Christ. cap. 19. ac lib. 18. de Civit. Dei, cap. 49.*).

Origenis Hexapla, &c.

II. Ex prioribus sex editionibus, illas, quæ dicebantur Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Nam primo quidem singulas paginas divisit in quatuor columnas, quarum singulæ singulas continebant Græcas versiones, quatuor scilicet priores, sibi invicem respondentes. Deinde paginas suas distinxit in columnas sex; atque in prima columna descripsit Hebraicum textum characteribus Hebraicis; in II. eundem Hebraicum textum Græcis literis exaravit; in III. adjunxit Aquilæ interpretationem, in IV. translationem Symmachi; in V. septuaginta Seniorum; in VI. Theodotionis. Atque hæc volumina propter sex columnas Hexapla dicebantur, ut priora a quatuor columnis Tetrapla. His deinde duas addit columnas, in quibus Quintam & Sextam versiones, Hierichuntinam & Nicopolitanam inseruit: eaque volumina Octapla nominavit.

De ejusdem editione versionis LXX. cum Hebræo textu certis notis comparata.

III. Sed cum ingentia illa volumina nonnisi magno pretio comparari possent, separatim septuaginta Interpretum Translationem ita edidit, ut ejus textui sub asteriscis insereret quæ textus Hebræus addebat; atque horum interpretationem e versione Theodotionis mutuatus erat, quod ipsius stylus & verba ad versionem Septuaginta, proxime accederent. Obelo autem seu veru notaverat quæ septuaginta Interpretes textui Hebræo adjiciebant. Quod non ideo ab eo factum, quasi illa deesse, hæc superesse arbitraretur: sed ut ostenderet, quid Judæi, cum quibus certandum erat, in Christianorum textu deficere, aut abundare dicerent: uti ex ejus ad Jul. Africanum epistola refert B. Hieronymus (*In catalog. Script. Eccles. & præfat. in Dan.*). Adhibuit etiam Origenes lemniscos & hypolemniscos, quorum usum & formas tradit Epiphanius (*De ponderibus*). Vide Morinum lib. 1. exercit. 4. cap. 1. de Hebr. & Græce text. sincerit.

CA-

CAPUT XXI.

De septuaginta Interpretum Versione.

I. QUoniam celeberrima omnium habetur septuaginta Seniorum translatio, de ea paulo uberius, quam de cæteris est differendum. Eam conscribi curavit ex communi sententia Ptolemæus Philadelphus, II. gentis Macedonicæ Rex Ægyptiorum; qui cum amplissimam Bibliothecam Alexandriæ instruxisset, eique Demetrium Phalereum præfecisset; ab hoc monitus extare apud Judæos multa Hebraice scripta volumina, quibus ejus populi leges atque instituta continerentur, quæ regia Bibliotheca, & cognitione digna essent. Inde eorum desiderio accensus Ptolemeus Eleazarum Hebræorum Pontificem scriptis literis rogâsse dicitur, ut ea monumenta ex Hebræo in Græcum sermonem transferri curaret. Hic autem senos per singulas tribus Seniores delegit, tum in Scripturarum interpretatione maxime versatos, tum utriusque linguæ peritos, & probitate conspicuos; eosque ad Ptolemæum misit, ut apud eum huic operi incumberent. *Quomodo concinnata hæc interpretatio dicatur.*

II. Hos duos & Septuaginta legis peritos Ptolemæus benigne suscepit, atque, ut testatur D. Augustinus (*Lib. 18. de Civ. Dei c. 19.*), quo eorum fidem exploraret (suggerente divino Numine, ut majoris auctoritatis esset omnique suspicione careret eorum interpretatio) singulos singulis in cellulis apud Insulam Pharaon seorsim collocavit. Traditur porro tam stupendum planeque divinum in eorum verbis fuisse consensum, ut in nullo verbo, quod idem significaret & tantumdem valeret, vel in verborum ordine quisquam discreparet; sed quasi unus esset Interpres, ita quod omnes interpretati sunt, unum erat. Ejus rei meminerunt Justinus Martyr (*In orat. exhortatoria*), Cyrillus (*Catechesi 4.*) Clemens Alexandrinus (*Lib. 5. strom.*), & quodammodo Theodoretus (*Præfat. in Psalm.*), ac Justinianus Imperator (*Nov. 146.*), qui unum in iis omnibus septuaginta spiritum fuisse, ait. Hujus quidem separationis nec Josephus (*Lib. 12. Ant. c. 2. & lib. 2. contra Appionem*) meminit, nec Aristeas qui reliquam historiam tradidit (*In histor. de septuag. Interpret.*): immo Hieronymus, non solum id in dubium revocat, sed falsitatis & mendacii arguit (*Sua in Pentateuch. præfat.*): & *nescio*, inquit, *quis primus auctor Septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo construxerit, cum Aristeas ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerit; sed in una Basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse.* Verum quia id omitti ab iis potuit, ne quid fortasse libris Hebraicis detrahi videretur; & non tantum alii Patres, sed & ipse Hieronymus (*Pref. in lib. Paralip.*), agnoscit septuaginta Seniores Spiritu sancto plenos, quæ vera fuerant transtulisse: non improbabilis ea omnis narratio videri potest. Hinc certe Interpretationem, tum antiquioribus, tum neotericis Judæis divinam prorsus haberi, atque ita censuisse Talmudicos demonstrat Morinus (*Lib. 1. de Hebræi Græcique textus sincer. exerc. 8. c. 1.*) *An separatim inclusi interpretationem suam conscripserint.*

III. Licet autem ab eis Pentateuchum duntaxat in Græcam linguam versum innuere videatur idem Hieronymus (*In c. 2. Michea*), tamen & ipse locis supra indicatis, & Patres reliqui, ab iis veteris Testamenti libros omnes translatos esse confirmant; idque fuse probant Leo de Castro (*Disp. de translat. sacræ Script. c. 15. & 16.*), ac Baronius Cardinalis (*Tom. annal. 2. ad ann. Christi 131.*) ex eo liquere quod Apostoli & Evangelistæ Prophetarum testimonia fere semper juxta eorumdem Septuaginta versionem citaverint, eamque Ecclesiæ legendam tradiderint. *An totum Testamentum vetus interpretati fuerint?*

Quamobrem, quamdiu sincera remansit, communis inter Græcos est habita, tam Christianos, quam Judæos; qui & a Justiniano Imperatore constitutionem impetrarunt, quæ eam in Synagogis suis, ut prius factum fuerat, legi caveret, ab iis apud quos sacræ literæ Græce recitarentur. Sed quoniam, sive fraude, sive incuria librariorum, corrupta in multis ea editio progressu temporis fuit; ideo sæpius expurgari debuit ab Origene, Luciano, Hesychio, Hieronymo; ac tandem Gregorii XIII. & Sixti V. Pontificum jussu: quorum hic vetuit ne quis imposterum quicquam ex illa, vel addendo, vel demendo immutare auderet, quibus de rebus Spondanus quoque differit (*Ad annum 60. num. 19. atque ad annum 183. num. 5.*).

Tempus hujus interpretationis in qua cur omissa quædam dicuntur a Septuaginta.

IV. Instituta est hæc Translatio ex Epiphanio (*In Lib. de mensuris*), anno Ptolemæi Philadelphi 17. qui est Olympiadis 128. ann. 1. ante Christum natum circiter 265. Observat autem Sanctus Hieronymus (*Ante memorata præfat. in Pentateuch. aliisque locis*) nonnulla ad Trinitatis atque Incarnationis mysterium pertinentia, quæ Hebraico in Codice legebantur, partim ab iis prætermissa, partim sub ænigmate translata; ne scilicet Ptolemæus in eam adduceretur opinionem, quasi plures Deos Hebræi colerent. Quod autem idem sanctus vir sacras Scripturas ex Hebræo in Latinum convertit, non, ut Beatus Augustinus suadebat (*Epistola 8.*), ex Græco septuaginta Interpretum, id non eorum odio aut contemptu a se factum Hieron. prædicat. (*Præfat. in Pentateuch. & Paralipomenon, itemque Apolog. 1. contra Ruffin.*), sed quod ea Versio pura omnino non inveniretur. Ea editio septuaginta dicitur Interpretum rotundioris numeri causa, cum sexies duodeni, id est duo & septuaginta Interpretes essent.

In dubium a Scaligero revocatur tota hujus versionis historia.

V. Josephus Scaliger (*In observat. Euseb. & in duab. epist. quæ extant inter cæteras nuper editas*) primus in dubium totam septuaginta Interpretum historiam revocavit, contenditque confictam a Judæis qui Alexandriæ commorabantur, & quos Hellenistas vulgo appellant, quoniam propter consuetudinem Græcorum, Græce ut plurimum loquebantur, & sic Hebraicam linguam dediscebant. Ab iis effectum putat, ut Lex in Græcum sermonem conversa fuerit per viros doctos qui Alexandriæ degerent; atque ut auctoritas Græcæ huic translationi conciliaretur, eaque in Synagogas loco Hebraici textus insinuaretur, conscriptam ab iis Aristeæ nomine fabulosam epistolam, ex qua Josephus, Philo, ac cæteri deinde falsam illam narrationem hauserint. Id autem contigisse vult invitis Palæstinis Judæis, qui Alexandrinos propter audax hoc facinus implacabili odio sint prosecuti.

Ejus rationes.

VI. Hujus opinioni præcipuæ rationes ex eo petuntur primo quod Demetrium Phalereum, qui hujus Versionis instigator fuisse fertur, scribit Diogenes Laertius non tantum in flagrantissima apud Ptolemæum Philadelphum gratia non fuisse, sed contra ipsi exosum, atque ab eo pulsum in exilium, cujus tædio mortem sibi consciverit. Deinde quod non extarent ea ætate duodecim Tribus, ex quibus hi LXXII. Seniores delecti memorantur: cum primo quidem decem Tribus, ac postea duæ reliquæ in Mediam & Babyloniam, diu antea illa tempora essent abductæ; earumque loco missi externæ gentis homines, qui eam regionem incolerent, quique Samaritani dicti sunt: ut patet ex lib. 4. Regum cap. 17. & 18. Nec vero leguntur ex tribus præter Leviticam, Judaicam & Beniaminiticam rediisse in Palæstinam, sed earum sedes a Samaritanis alienigenis semper occupatæ, uti videre est apud Josephum (*Lib. 11. orig. Judaic. cap. 1. 4. 5. & 8.*).

Tertio

Tertio quod diversæ admodum sint epistolæ, quæ tamquam a Ptolemæo ad Eleazarum Pontificem, & viceversa ab Eleazaro ad Ptolemæum, hinc apud Aristeam, inde apud Epiphanium, hac de re scriptæ referuntur: quæ discrepantia videtur universam narrationem falsi convincere.

Denique quod Rabbinorum libri imprecationibus & maledictionibus pleni sint adversus Alexandrinos, tamquam ejus Versionis auctores; tantusque hinc dolor a cæteris Judæis conceptus sit, ut in eorum Calendario, Translationis ejus causa, tamquam rei nefandæ ac lugendæ, jejunium celebrari quotannis jubeatur; idque die 8. mensis Thevet, qui respondet nostro Decembri.

VII. Sed, quod ad primum attinet responderi potest non deesse graves auctores qui Translationem hanc factam referant ad tempus primi Ptolemæi, qui Lagi filius dicitur; cui haud dubie in deliciis fuit Demetrius ille Phalereus. Ita sane censet D. Irenæus: *(Lib. 2. advers. hær. c. 25.)* Clemens autem Alexandrinus, *(Lib. 1. strom.)* & Anatolius *(In Canon. Paschalibus)* sub utroque Ptolemæo, filio nempe, in regni consortium a patre adhuc superstite adscito, id contigisse memorant. Præterea a probatis auctoribus confirmatur Phalereum Philadelphi ipsius Bibliothecæ præpositum fuisse, in quibus sunt Cicero, *(Lib. 5. de finibus.)* Ælianus, *(Lib. 3. variæ historiæ.)* Josephus, *(Lib. 12. orig. Judaic. c. 2.)* Philo Judæus *(Lib. 2. de vita Mosis.)* Imo Hermippus apud Suidam in voce Δημήτριος ex quo præcipuum eruitur contrariæ sententiæ adminiculum, non id præcise refert, quod vertit Latinus interpres, missum fuisse Demetrium in exilium: sed ἀξιωθῆναι, dignum scilicet fuisse visum, qui in exilium mitteretur; quia nimirum Ptolemæo patri auctor fuerat, ut non Ptolemæum Philadelphum, ex Berenice genitum; sed ex priore uxore Eurydice procreatos filios in regnum cooptaret. Potuit autem post mortem Ptolemæi patris, vel eo adhuc in vivis agente, virtutis ac literarum nomine conciliari Philadelpho Demetrius. *Scaligeri rationes diluuntur.*

Ad secundum argumentum reponi potest non solum cum decem Tribus abducerentur, remansisse non paucos ex ignobilioribus Israelitis in Palæstina, ut patet *ex lib. 4. Regum, cap. 6.* & nonnullos ex Assyria progressu temporis in Palæstinam migrasse, commeatu inter utramque Provinciam libero, ut colligere est *ex Tobiæ c. 10.* sed & cum Esdra rediisse aliarum tribuum, quam supradictarum, Judæos, & cum aliis promiscue habitasse, ut perspicuum fiet Josephum legenti. *(Lib. 11. Judaic. antiq.)* Quod etiam confirmatur ex *Lucæ cap. 2.* ubi notatur Anna Prophetissa fuisse ex Tribu Aser; itemque ex Tertulliani Apologetico, Joanne Chrysostomo, *(Hom. 26. in Matthæum)* aliisque Patribus, qui Pharisæos existimant Christi ævo ex omnibus tribubus fuisse. Quin etiam si hæc cuncta negarentur (quod gratis & nulla certe ratione fieret) potuit Eleazarum ex Assyria & Babylonia peritos legis accersere, ex singulis decem tribubus, quos cum Palæstinis conjunctos in Ægyptum mitteret.

Tertium argumentum facile confutabitur, si dicamus vel plures scriptas fuisse epistolas, tam a Ptolemæo, quam ab Eleazaro, quarum alias Aristeas, alias Epiphanius referant; vel Aristeam qui nunc extat suppostitium esse, quod plerique existimant; & sic a vero diversum quo usus fuerit Epiphanius.

Quantum ad jejunium die VIII. mensis Thevet indictum, atque execrationes Judæorum: hæc aliis ex causis orto Palæstinorum in Alexandrinos odio imputari possunt: cujus vestigia in Actibus etiam Apostolorum reperiuntur; & illud jejunium institutum a Rabbinis, præterquam quod universale non erat, sed Orientalium Synagogarum proprium, & nulli-

nullibi hodie a Judæis observatur, aut in eorum fastis deprenditur; post Christi tempora cœpit in usu esse, non alia de causa, quam quod ad ejus fidem multi Judæi per Bibliorum Græcorum lectionem transire crederentur. Ut enim observat Genebrardus, Septuaginta Seniores a sensu Grammatico non raro discesserunt; quo allegoricum sequerentur: & evidentius quæ de Christo erant pronunciata patefacerent. Et vero Scaliger (*Lib. 7. de emendatione temporum.*) ipse, & Buxtorfius, (*In lib. de modo legendorum Rabinorum.*) utrumque Talmud: ubi tractatus de illo jejunio continetur, pluribus post Christum seculis emersisse tradunt, quod & ab aliis demonstratum est. Quin & Rabbi Azarias, quæ ante octoginta aut nonaginta annos scripsit, incidisse se fatetur in manu scriptum ejus Tractatus Codicem, in quo nulla de hujusmodi jejunio mentio fieret: existimatque triduanas tenebras quæ in prædicto tractatu memorantur, nihil fuisse aliud, quam voluntarias Judæorum afflictiones, quæ non hujus incepti execratione susceptæ fuerint, sed ne infausti quid selectis illis septuaginta duobus Magistris contingeret; quæ vera ratio fuit indicendi jejunii, exemplo ejus quod tempore Esther, in summo Judææ gentis periculo indictum fuerat; atque ejus quod celebratum est cum a Judæis Alexandrinis Phillo Romam ad Caligulam genti suæ placandum legaretur. De hoc jejunio vide Morinum, (*Lib. 1. exercit. 8. cap. 3.*) apud quem multi sunt etiam inter Rabbinos qui Septuaginta Seniorum versionem velut sanctam commendant, atque omni veneratione prosequendam fatentur.

Sententia Usseri de duabus versionibus LXX.

VIII. Volebat Jacobus Usserus Armachanus duas fuisse Versiones Septuaginta Interpretum, alteram veram & tempore Ptolomæi Philadelphi, alteram spuriam Alexandriæ elaboratam post annum 4. Ptolemæi Ppysconis. Dissentit Valesius noster, pluribusque eam sententiam refellit. (*In diatr. ad calcem Euseb. Histor.*)

An hæc versio prima omnium fuerit?

IX. Sunt nonnulli qui hanc Græcam Bibliorum Interpretationem existiment non Primam omnium fuisse: in his Clemens Alexandrinus, (*Lib. 1. strom.*) qui Pentateuchi saltem translationem ante Alexandrum Magnum, jam tempore Manasse Regis Juda conscriptam asseverat, ejusque inde cognitionem ad Græcos sapientes pervenisse, Pythagoram, Platonem, & reliquos: unde a Numenio Pithagorico Plato dictus sit Moses Ἀττικίζων, Attice loquens: Qui in sententia sunt Genebrardus, (*Lib. 2. Chron.*) & Serarius. (*In proleg. Bibl. cap. 1.*) Verior tamen videtur contraria opinio Baronii, (*Tom. 2. Annal.*) & Vittakeri, (*Controv. 1. q. 2. cap. 3.*) ad Ptolemæi tempora primam in Græcum sermonem versionem referentium. Si enim ante Ptolemeum Philadelphum Græca extitisset eorum librorum versio, nihil fuisset causæ, cur is tanta sollicitudine de nova instituenda laboraret. Græci autem Philosophi Mosaicam sapientiam, non minus ex colloquio cum eruditioribus Judæorum in Ægyto degentium, ac Græcæ linguæ peritorum, aut ex Hebraici sermonis cognitione ab ipsis accepta, quam ex aliqua Græca versione haurire potuerunt.

An ad nos pura pervenerit versio LXX.

X. Verum hanc Translationem, quæ sub nomine LXX. Interpretum ad nos pervenit, puram omnino non esse, sed aliis permixtam, maxime Theodotionis, docent post D. Hieronymum, (*Præfat. in lib. Paralip. & Esdræ, atque alibi præsertim in epist. ad Simiam, a lib. de optimo genere interpretandi.*) Bellarminus, (*Lib. 2. de Verbo Dei cap. 6.*) Baronius, (*In Apparatu num. 99.*) Sorarius, (*quæst. 21. cap. 18. Prolegom. Bibl.*) & Joannes Mariana, (*In Apolog. provulg. edit. cap. 23.*) qui rem exemplis confirmant, petitis ex *Psalmo* 44. *vers.* 11. *& Psal-*

mo 75. verſ. 9. aliiſque locis permultis. Certe vitioſam eſſe editionem, quam præ manibus habemus, cum alia multa ſuadent, tum illud Jonæ *cap. 3. verſ. 4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*: in ea quippe verſione legitur *adhuc tres dies*, contra Hebraicam & Chaldaicam fidem, & contra auctoritatem tum Latinæ editionis vulgatæ, tum etiam Juſtini martyris. (*In Dialog. contr. Tryph.*) Et vero in emendatioribus Græcis Codicibus ſcriptum fuiſſe *adhuc quadraginta tres dies*; verum errore librarii omiſſo numero quadragenario, ternarium tantum appoſitum eſſe obſervat Theodoretus, (*In exam. hujus loci.*) itemque S. Auguſtinus. (*Lib. 18. de civ. Dei cap. 44.*) Depravatos ſane Codices Græcos eſſe Morinus oſtendit, (*Lib. 1. exercit. 2.*) ſed cum variæ ſint editiones Tranſlationis Septuaginta: earum proculdubio emendatiſſima eſt Romana, quam Sixtus V. curavit: uti demonſtrat idem Morinus (*Exercit. 9.*) De hac porro verſione, præter jam laudatos ſcripſere Voſſius, & Seldenus.

C A P U T XXII.

De Novi Teſtamenti Græco Textu, deque Scripturæ Latinis Editionibus in univerſum.

I. NOVUM Teſtamentum licet Græce fere ſcriptum ſit, agnoſcunt tamen Doctores, atque adductis aliquot exemplis probant Græcos Codices non eſſe uſquequaque incorruptos. Bellarminus (*Lib. 2. de Verbo Dei cap. 7.*) inter cætera exempla adducit illud 1. *ad Corinth. cap. 15.* ubi legendum eſt procul dubio, quemadmodum fert Latina editio. *Primus homo de terra terrenus; ſecundus homo de cælo cæleſtis*; Græci tamen conſtanter legunt, Ὁ δεύτερος ἄνθρωπος Κύριος ἐξ οὐρανοῦ *Secundus homo Domini e cælo*: quæ depravatio ex Marcionis corruptione remanſit, ut indicat Tertullianus. (*Lib. 5. in Marcionem.*) *Græci novi fœderis Codices alicubi depravati.*

II. Latinas ſacræ Scripturæ editiones prope innumeras olim fuiſſe teſtatur B. Auguſtinus, (*Lib. 2. de doctrina Chriſt. cap. 11.*) & B. Hieronymus. (*Præfat. in Joſue*) *Qui ex Hebræa lingua*, inquit ille, *ſacras Scripturas in Græcum verterunt, numerari poſſunt; Latini autem nullo modo: ut enim cuique primis fidei temporibus, in manus venit Codex Græcus, & aliquantulum facultatis ſibimet utriuſque linguæ habere videbatur, auſus eſt interpretari.* Hujus autem hæc ſunt verba: *Apud Latinos tot ſunt exemplaria, quot Codices: cum unuſquiſque pro arbitrio, vel addiderit, vel ſubtraxerit, quod ei viſum eſt.* *Bibliorum verſiones Latinæ olim innumeræ.*

III. Attamen iidem Patres, tum Auguſtinus, tum Hieronymus, (*In cap. 14. & 49. Iſaiæ*) & cum illis Gregorius; (*Præfat. in lib. Moral. cap. 5.*) docent *Vulgatam* veterem, quam *Italam* vocant, magis communem fuiſſe ac cæteris anteponendam; utpote quæ, ut loquitur Auguſtinus, *verborum tenacior ſit, cum perſpicuitate ſententiæ*. Vulgatam certe verſionem trecentis fere in locis ex Evangeliorum, & Actuum Apoſtolorum codice Græco admirandæ vetuſtatis confirmari oſtendit Joann. Morinus. (*Lib. 1. de Hebræi Græcique text. ſincer. exercit. 2. cap. 3.*) Quia tamen Librariorum errore, ac temeritate menda non pauca in eam irrepſerant. Div. Hieronymus ei admovendam manum putavit. Et novum quidem Teſtamentum ex Græco emendavit, ut ipſe profitetur: (*Epiſt. 89. quæ eſt inter Epiſtolas Auguſt. 7.*) Vetus autem Teſtamentum bis tranſtulit *Præcipua Itala.*

in

in Latinam linguam: primo ex Græca versione Septuaginta; quemadmodum intelligi potest ex libro ejus contra Rufinum, & præfatione in Job atque ex Epist. 10. S. Augustini. Deinde iterum ex Hebræo, ut ipsemet testatur extremo de Viris illustribus libro, & in præfationibus suis singulorum librorum, quos Latinos fecit; eaque interpretatio studio Damasi, ac sequentium Pontificum, in Occidentali Ecclesia recepta est, & merito reliquis anteposita ex Isidoro Hispalensi: (*Lib: 6. etymolog. c. 3. & lib. 1. de off. Eccles. cap. 12.*) qui jam suo tempore omnes Ecclesias ea versione usas esse testatur, quod *veracior esset in sententiis, & clarior in verbis*.

CAPUT XXIII.

De Vulgata Editione speciatim, ejusque Auctoritate.

Vulgata magnam partem esse ex D. Hieronymi interpretatione.

I. VULGATAM sacræ Scripturæ Editionem, quam nunc habemus a sancta Ecclesia Catholica approbatam, & quam Tridentina Synodus (*Sess. 4.*) authenticam pronunciavit, S. Hieronymi interpretatione maximam partem esse, Augustini Eugubini, Joannis Pici Mirandulani, Bellarmini, doctissimorumque aliorum virorum communis sententia est. Eam tamen Sanctes Pagninus, aliique nonnulli ex prisca, & Hieronymiana mixtam contendunt.

Psalterii versio vulgata est ab ignoto auctore.

II. Psalterium quidem Editionis Vulgatæ aliud est haud dubiæ ab eo quod D. Hieronymus ex Hebræo transtulit, & quod inter ejus opera habetur, a vulgari non parum diversum, seu sensum spectes, seu verba; sed illud esse putant, quod ex Editione Græca S. Luciani martyris, versum ab ignoto auctore Hieronymus emendavit. Hoc enim, ut Ecclesiasticis viris jam familiare, & in sacro officio, cantuque per Occidentis Ecclesias dudum receptum, retinere satius est visum, ipsi etiam Hieronymo.

Sapientiæ & aliorum librorum versionem ab Hieronymo esse probabile videtur.

III. De Libris *Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum* dubitant eruditi, an & ipsi sint ex Hieronymi versione, atque in his Bellarminus, (*Lib. 2. de Verbo Dei cap. 9.*) duabus potissimum de causis; quod scilicet ipse Hieronymus (*In prol. Galeat. & præfat. lib. pro tub.*) eos libros inter apocryphos ab Hebræis censeri fateatur; & quia præterea nullæ extant ipsius in hos libros præfatiunculæ, quales tamen in Epistola ad Augustinum singulis a se translatis se apposuisse affirmat. Verum dici potest, alios quoque rejectos ab Hebræis libros, ut Tobiæ, Esther, Judith, ab Hieronymo versos esse. Præfationes autem; iis duntaxat libris appositas, quos ex Hebræo transtulerit, non iis quos emendavit ex Græco: in quorum numero hi sunt habendi. His ac similibus rationibus permoti Lyranus, Dionysius Carthusianus, Ximenius, Arias Montanus hos quoque libros ex Hieronymi interpretatione ad nos venisse existimant.

Hujus editionis auctoritas.

IV. Hujus autem *Vulgatæ* Editionis quanta sit authoritas docent Joannes Driedo, (*De Ecclesiast. dogmat. lib. 2. cap. 1.*) Franciscus Titelmannus, (*In Dialog. Apologetici pro vulgata editione.*) Andrea Vega, (*In Concil. Trid. cap. 3.*) Melchior Canus, (*Lib. 2. de locis Theolog. c. 15.*) aliique, Bellarminus præsertim: (*Lib. 2. de verbo Dei cap. 10. & sequent.*) qui ostendunt in ea nihil omnino fidei aut moribus Christianis repugnans reperiri, omniaque ad salutem necessaria abunde tradi. Denique quoties illa ab Hebræa Græcave editionibus discedit, itaut in concordiam cum iis adduci nequeat, illas plerumque ex hac potius corrigendas esse, quam hanc ex illis.

Hæc

Hæc quantum ad Novum præsertim Testamentum plene confirmat Joannes Morinus superiori capite laudatus (*Exercit. Biblic. lib. 1. exercit. 2. c. 3.*). Porro admodum notatu dignum est quod advertit Vir. Cl. Claudius Capellanus Doctor ac Socius Sorbonicus, & nunc dignissimus sacrarum Literarum post Flavignium Professor Regius (*in mari Rabbinico par. 2. c. 1.*), causam præcipuam cur Buxtorfius Ludovico Capello veterum diversas ab hodierno textu Hebraico lectiones in sacris Scripturis demonstranti, Anticriticam suam opposuerit, hanc fuisse, quod nihil ea demonstratione validius esse pervideret ad asserendam atque omnino comprobandam Vulgatæ Versionis auctoritatem: persuasumque haberet, admissis Capelli argumentis nullum in posterum superesse, Vulgatam nostram (convincendis hæreticorum erroribus in primis idoneam, atque ideo sibi cæterisque heterodoxis tantopere exosam) rejiciendi locum: sed eam a cunctis pro Authentica, secundum Tridentinæ Synodi Decretum, prorsus esse admittendam. Ac ne quis de hac Buxtorfii confessione dubitare possit, proferuntur hic ipsa ejus verba eam in rem scripta; quæ sane valde notanda sunt. *Sed hoc observet Lector*, inquit Buxtorfius; *nullum unquam majorem patronum fuisse Vulgatæ Versionis, & qui fortius argumentum suppeditaverit ad ejus authenticam astruendam, quam male sanus iste Criticus* (Capellum intelligit.) *Quod si enim semel amittatur, ubi Interpres ille aliter tulit quam Hebræa sonant, & aliqua mutatio, vel detractio deprehenditur, neque librarii aliquod vitium intervenit, ibi non vitium esse ab Interprete, sed ex varia lectione Codicis Hebræi quo usus est, speciosus habetur prætextus omnes ejus errores non solum excusandi, & Codici illi Hebraico imputandi; sed & authenticos faciendi, utpote qui ex Codice Hebræo sunt orti, & profecti; & sic vicerunt illi, qui statuunt nullos esse in ea errores Interpretis. Qui de Tridentini Concilii auctoritate pro stabilienda Authentica Vulgatæ Versionis gloriantur, jactabunt se vicisse; & non sine causa hanc dignitatem illi attributam esse; quippe quæ accurate ad Codicis Hebræi Archetypum, quo scilicet iste Interpres usus est, sit confecta. Præferendum dicent Codicem illum Hebraicum, quo usus est vulgatus Interpres, Codicibus nostris, qui Judaici, Rabbinici, Massorethici vulgo a Critico audiunt, hoc est corrupti, depravati, mutati, & mutilati fuerunt. Hactenus ex Pontificiis ipsis, qui ad Codicem nostrum Hebræum exegerunt, & exigendam judicarunt Vulgatam Versionem, sicubi ab eo deflexit; illi jam vel sponte deserent hanc sententiam, & agnoscent Hebræum textum æque ex Vulgata Versione, aut forte multo magis, esse corrigendum, aut ni ultro id fecerint, ab aliis explodentur.*

Hæc Buxtorfio extorsit vis veritatis; ex quibus revera ipsorum adversariorum judicio confici apparet, quod antea indicavimus, Vulgatam reliquis editionibus saltem non esse inferiorem.

CAPUT XXIV.

De Recentiorum Versionibus.

I. RECENTIORES interpretationes Latinæ Catholicorum ex Hebræo plures sunt: in iis eminent editiones Sanctis Pagnini, Benedicti Ariæ Montani, Francisci Vatabli, Tigurina, & Isidori Clari. *Enumerantur præcipuæ Versiones ab orthodoxis compositæ.*

II. *Sanctes Pagninus* Lucensis, Ordinis Prædicatorum, Vetus Testamentum ex Hebræo, Novum ex Græco de verbo ad verbum transtulit, *Sanctis Pagnini.*

Prænot. Canonic. Doujat.

circa

circa annum Christi 1530. & opus suum Clementi Septimo Pontifici dicavit.

Bened. Ariæ Montani. III. Verum quoniam non omnia exacte ab eo translata videbantur, *Benedictus Arias Montanus* Hispalensis, adhibitis variis ejus editionibus, partim ex ipsius Interpretatione, partim ex diligenti Hebraicæ locutionis observatione, novam quodammodo confecit, quæ Hebraicis Græcisque vocibus Latinas interlineares superponit, & quæ ab ipso immutata fuerant, ab iis quæ Pagnini erant, diverso charactere distinguit.

Francisci Vatabli. IV. Alteram Interpretationem eodem fere tempore Parisiis edidit, vel dictavit potius, Regius Linguæ Sanctæ Professor *Franciscus Vatablus* ex Hebræo & Græco; quam & scholiis locupletavit, ex Rabbinorum maxime penu depromptis. Sed cum ea non paucis erroribus a Roberto Stephano Typographo aspersa diceretur, Catholicorum Theologorum diligentia & pietate, in Hispania purgata est, ac Salmanticæ anno 1584. correctius edita.

Tigurina. V. Tigurina sic dicta est quod Clero Tigurino in Helvetia dicata fuerit, a Leone ejus urbis Præsule primum suscepta, deinde a Theodoro *Bibliandro*, & Conrado *Pelicano*, quod attinet ad Vetus Testamentum; ab Erasmo quantum ad Novum, adjunctis ab eorum unoquoque annotationibus, perfecta.

Cholini & Galterii in vetus Testamentum. VI. Novum deinde Testamentum Petrus *Cholinus*, & Robertus *Galterius* cum veritate Græca contulerunt, & mendis expurgarunt: sed hæc Versio, nonnisi editionis primæ, a Catholicis probatur; posteriores ab hæreticis corruptæ sunt.

Isidori Clari. VII. Isidorus *Clarus* Brixiensis, ex Cassinensi Monacho Fuiginensis Episcopus, aliam adornavit, quæ cum ejusdem annotationibus Venetiis apud Juntas prodiit, & a viris doctis plurimi fit.

Regula in his servanda. VIII. Quantum ad has privatorum Translationes servanda est hæc Regula, ut admittantur ad majorem Vulgatæ Textuum Hebraici, & Græci, veterumque Versionum dilucidationem, non ut quidquam ipsis detrahere possint.

Heteroxodorum versiones. IX. Heterodoxorum recentiorum Latinæ Versiones multæ prodierunt: in pretio apud suos sunt in primis, tum quam Franciscus Junius & Emmanuel Tremellius concinnarunt, tamquam quæ ad fidem textus Hebraici maxime accedant: tum quam elaboravit Castalio, tamquam purissimæ Latinitatis.

De Vulgaribus tenenda regula. X. Nec minori numero sunt quæ Vulgaribus Linguis circumferuntur, in quibus id a Catholicis Prælatis observari solet, ut earum Versionum lectionem iis permittant, qui ex ea non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere possunt. Cur autem non omnibus passim ab Ecclesia Romana concedatur ipsarum usus, causam non unam tradit Bellarminus libr. 2. de Verbo Dei (*cap.* 15. & 16.). Inter Gallicas Lovaniensem probabant Patres nostri: nunc elucubrata a Viro Clar. Isaaco Magistro, alias de Sassy, elegantiæ palmam haud dubie apud eruditos feret.

CAPUT XXV.

De Variis Veteris & Novi Testamenti Versionibus & Paraphrasibus Chaldaicis, Syriacis, Arabicis.

I. UNiversa Scriptura sacra ex Hebræo sermone in Chaldaicum Paraphrastice versa est, ut post alios fuse tradit Franciscus Lucas Brugensis (*In tractat. de Chaldaicis Scriptur. paraphras.*). Pentateuchum, itemque Prophetas priores. Josue, Judicum, Regumque libros transtulit Rabbi Aquila, seu potius Onkelos: quia a Judæis vixisse dicitur paulo post Christum. Posteriores autem Prophetas Rabbi Jonathan filius Urielis, quem in Synagoga veteri ante Christum natum floruisse volunt: Hagiographa, id est Psalmos, Job, Ruth, Esther, & Salomonis opera, vertit Josephus cæcus, ex magis recepta opinione: Historicos Anonymus. Hæ Paraphrasticæ translationes vulgo *Targumin*, id est *Interpretationes* dictæ; quia apud Hebræos magnæ sunt auctoritatis, & Judæis convincendis inservire possunt; nobis quoque utiles sunt. Cæterum ab Ecclesia non tanti fiunt, ut ex iis irrefragabile aliquod argumentum inter Christianos duci possit. Et sane si Pentateuchi Paraphrasin excipias, Judaicis fabulis, & Talmudistarum nugis pleræque aspersæ, alicubi contrarium, sæpe diversum longe & ab Hebræo textu, & a Græcis Latinisque Versionibus sensum exhibent. Pentateuchi quidem plures extant hujusmodi Paraphrases etiam Jonathanis, & Jerosolymitana: verum ea prævalet quam *Onkelos* composuit, quæque absolute Paraphreseos Chaldaicæ in Pentateuchum nomen meruit. *Chaldaicas Paraphrases seu Targumin qui scripserint.*

II. Sed Jonathanis Paraphrasim in Legem æra Christiana, & quidem pluribus sæculis posteriorem, vel ex eo in primis demonstrat Morinus (*L. 2. exerc. 8. cap. 2.*), quod *Misnæ* meminerit, sive *Misnaioth*, libri nimirum in quo Judæorum omnes *Traditiones* continentur, & quem fatentur ipsi nonnisi ducentis post Jesum natum annis compositum; Morinus in Justiniani tempora rejicit (*Exerc. 6. c. 2.*). Præterea Constantinopolim memorat, & Turcas, quæ nomina tardius, vel nata, vel cognita. Idem Morinus (*Exerc. 8. c. 3.*) novitatem Paraphraseos Jonathanis in Prophetas priores & posteriores, multis argumentis probat: & Paraphrasim Chaldaicam in Hagiographa recentiorem adhuc, & post Talmud natam demonstrat (*Cap. 5. exerc. 8. lib. 2.*): utpote quæ ejus non semel meminerint. *Hæ Paraphrases post Christum composita, & Talmude ac Misna posteriores.*

III. Talmud autem Misna recentius necessario est; cum nihil aliud sit quam glossa amplissima, sive Commentarius in Misnaioth, quod Judæorum jus universum, tam civile, quam sacrum, eorumque omnem Theologiam complectitur. *Talmud quid & quotuplex?*

IV. Porro *Talmud* duplex est, Babylonicum & Jerosolymitanum: illud anno circiter 420. aut etiam 240. ut volunt, inchoatum, atque ob Persarum cum Arabibus bella interruptum, anno demum Christi 707. perfectum fuisse evidenter conficit Morinus sæpius laudatus (*Lib. 2. exerc. 6. c. 4. & 5.*). Ex ejus in publicum editione ortum schisma Judæos in duas sectas divisit, *Rabanistarum* Talmudi, & *Karaitarum* Scripturæ inhærentium (*Lib. 2. exercit. 7. cap. 1.*). *Talmud Babylonicum.*

V. Antiquius paulo fuit *Talmud Jerosolymitanum* quod Rabbi Jochanan, dialecto ex diversis linguis conflata, composuit circa annum Christi 370. si R. Serirae, vel 372. si Mosis Ægyptii calculum sequamur; non ante 600. si audiamus Morinum, id ex propriis locorum & nationum nominibus in *Talmud Jerosolymitanum.*

eo memoratis conjicientem, Burgi nempe, Carthagenæ, Turcarum. (*Lib. 2. exerc. 7. cap. 1.*).

De Paraphrasi Caldaica Onkelos. VI. Quod attinet ad aliam Paraphrasim Chaldaicam, quæ auctori Onkelos assignatur, quæque pressius sacrum textum, sine fabularum admixta farragine, interpretatur; ejus Scriptori, quem proselytum fuisse constat, miram nobilitatem affingunt Judæi; adeo ut Titi Imperatoris filium pronuntiare non dubitent. Alii sororis ejusdem nepotem dicunt, quem & cum Aquila Pontico antiquissimo Interprete Græca confundunt. Revera tamen longe diversi, & tempore & lingua fuerunt: nec hujus Onkelos mentio, nisi apud Talmudistas, post Talmud scilicet Babylonicum, occurrit.

De Paraphrasi Jerosolymitana. VII. Paraphrastes quoque Jerosolymitanus (cujus & nomen & tempus ipsis Judæis incognita sunt) certa Legis loca illustrare conatur. Is vix ante annum Christi 600. scripsisse videtur, cum non modo *Francorum*, sed *Turcarum* quoque nominibus utatur, ut ratiocinatur Morinus (*Exercit. 8. c. 6.*) sæpe dictus. Inter utrumque Targum discrimen non mediocre agnoscit Elias Levita, quod Jerosolymitanum ex pluribus linguis, Babylonica, Græca, Romana & Persica sit compositum; quæ linguarum varietas non apparet in Targum Babylonico.

De versionibus Syriaca & Arabica. VIII. Syriaca vero totius fere Veteris Testamenti Versio, ut & Arabica, cum Latina Gabrielis Sionitæ translatione, extat in magna Bibliorum editione Parisiensi, quam Guido Michael le Jay maxima cura, & impensa vere regia adornavit. Ejus Paraphrasis antiquitatem commendat idem Sionita in Epistola ad Lectorem præfixa libro Psalmorum, hac lingua ab eo Parisiis edito. Affirmat enim ex antiquissimo libro Soadedi Episcopi Habetensis, veteri charactere, in membranis exarato, sacrorum voluminum eam translationem, quantum ad Pentateuchum, Josue, Judices, Ruth, Samuel, David, Proverbia. Ecclesiasten, Canticum Canticorum, & Job, scriptam esse tempore Salomonis, precibus Hiram Regis Tyrii. Reliquos vero libros Veteris pariter ac Novi Testamenti tempore Abagari Regis Syriæ, cura Thaddæi, aliorumque Apostolorum, in Syriacum sermonem translatos. Qua de re, licet dubitari jure possit, atque in primis de priori parte, id tamen confirmare nititur ex eo quod B. Paulus usus videatur hac Syriaca versione, cum Davidem Psalmo 68. citans: ita ejus verba refert, *ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* (*Epist. ad Ephes. cap. 4.*). Nam is versus in cæterarum linguarum editionibus, Hebræa scilicet, ac Latina, habet, *Accepisti dona in hominibus*. Sola autem Syriaca versio eum sensum exhibet, *Dedisti dona hominibus*. Verum alii, nec ita forsan immerito, eumdem sensum textui Hebraico tribuunt, ubi vertunt, *accepisti dona pro hominibus*; non autem *accepisti dona in hominibus*. Ut ut sit, hæ Versiones non exigui momenti sunt habendæ, cum antiquas esse constet, nec raro etiam Vulgatæ sensum exprimant, & sic eam confirment.

C A P U T XXVI.

De Sacra Scriptura variis Sensibus, ejusque interpretandæ Regulis.

Sensus Scripturæ duplex in genere, Litteralis & Mysticus. I. SENSUS Scripturæ sacræ ex communi Catholicorum sententia duplex est in genere, *Litteralis*, sive historicus; & Spiritualis, sive *mysticus*: qui duo sensus exprimi putantur per Librum scriptum intus

tus & foris apud Ezechielem (*Ezechiel. cap.* 2.) & Joannem (*Apocal. capit.* 5.), ita ut exterior scriptura Literam indicet, interior Mysterium.

Sensus Mysticus triplex, Allegoricus, Tropologicus, Anagogicus.

II. Mysticum deinde Sensum triplicem adhuc faciunt B. Thomas (1. *par. q.* 1.), Nicolaus Liranus (*in proœmio postillæ.*), ac reliqui Doctores, Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum. *Allegoricus* ad ea refertur, quæ in nova lege credenda proponuntur: a Græca voce ἀλληγορία, quæ *inversionem* significat, qua aliud verbis exprimitur, aliud sensu intelligitur. *Tropologicus* sive *Moralis* (τρόπος enim Græce *Mores* significat) ad ea quæ sunt agenda pertinet. *Anagogicus* vero refertur ad ea quæ speramus, sed ad æternam alterius vitæ felicitatem: deducto nomine a Græca etiam voce ἀναγωγὴ, quæ excelsam, sive subtilem intelligentiam, & erectionem animi ad sublimia denotat; atque apud priscum sub Dionysii nomine Scriptorem, pro recondito oraculorum sensu accipitur, æque ac θεωρία. Hi tres sensus una cum Literali hoc vulgari Disticho indicantur.

Litera gesta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quo tendas Anagogia.

Exemplum Beda (*L. de tropis sacræ Script.*) profert in voce JERUSALEM, quæ ad Literam significat Judææ *Civitatem*, secundum sensum Moralem sumitur pro *Anima* fideli, ut apud Isaiam (*cap.* 52.), *Excutere de pulvere, consurge, sede Jerusalem, solve vincula colli tui, captiva filia Sion*: In sensu Allegorico pro *Ecclesia* militante accipitur, ut apud Joannem (*Apoc. c.* 52.), *Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo, a Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo*: secundum Analogiam pro *Ecclesia triumphante*. De hac sane sic loquitur Paulus (*cap.* 4. *ad Galat.*) *Illa autem quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra.*

Alia divisio interpretationum sive Sensuum.

III. Beatus quidem Jeronymus (*Ep.* 150. *ad Heliodor.*) triplicem omnino facit sensum, *Historicum*, *Tropologicum*, *& Spiritualem*: sed ex ejus mente *Spiritualis* allegoricum simul & anagogicum complectitur, a morali vero distinguitur.

Alia ex Augustino.

IV. Ita S. quoque Augustinus (*de Genesis ad literam lib. imperf. alias de utilitate credendi cap.* 2.), *Historiam*, *Allegoriam*, *Analogiam*, & *Æthiologiam* ponit pro variis Scripturæ interpretandæ modis. Verum non re, sed verbis tantum a recentioribus discrepat. Allegoriæ quippe nomine sensus spiritualis tria genera comprehendit: Historiam, Æthiologiam, & Analogiam ad sensum Literalem refert, cujus Æthiologia causas exquirit (αἰτία enim causa est, sive occasio). Analogia plura loca Scripturæ inter se comparat, atque ad concordiam reducit. Nam ἀναλογία similitudo est, sive proportio; & quam stoici Analogiam, Cicero convenientiam appellat.

Alias distinguitur Sensus in principalem, & minus principalem.

V. Addunt nonnulli sensum minus principalem: eumque *Accommodatitium* vocant, quo Scripturæ verba per quamdam extensionem ad rem aliam producuntur, & applicantur, quam sacer Scriptor, nec Historico, nec Allegorico sensu intellexisse videtur; ut cum bella & persecutiones populi Israelitici, & civitatis Jerosolymitanæ, ac Templi vastationes trahuntur ad persecutiones, quas ab hæreticis & tyrannis passa est Ecclesia; & quæ de Sapientia dicta sunt in Libris Salomonis, B. Virgini accommodantur. Sed hic sensus videtur ad Allegoricum referri posse.

Sensus literalis, multiplex, & sufficiens.

VI. Observandum autem est ex sanct. Augustin. (*L.* 3. *de Doctr. Christ. cap.* 37.), & sancto Thoma (*Parte* 1. *q.* 1. *art.* 10.), aliisque Doctoribus,

ribus, multiplicem esse posse sacræ Scripturæ sensum, etiam Literalem: exempli causa, illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te*; quanquam intelligitur plerumque de æterna Verbi divini generatione explicatur tamen a S. Paulo (*Epist. ad Hebr. c.* 1.) de Christi Domini resurrectione.

Ad eum refertur Parabolicus.

VII. Ad Literalem refertur etiam a S. Thoma paulo ante citato *Parabolicus*, quo aliud dicitur, aliud per comparationem quamdam intelligitur, ut cum brachium Dei pro ipsius potestate usurpatur. Verum, sive unus sit, sive multiplex Literalis sensus, certum est eum ad explicandum divinum sermonem, atque ad dogmata fidei confirmanda sufficere. Nam, ut Hieronymus advertit (*in cap.* 3. *Matth.*), nunquam Parabolæ & obscura ænigmatum intelligentia ad probationem dogmatum proficere potest.

Quomodo litera occidere dicatur.

VIII. Quod vero dicitur ab Apostolo (2. *ad Cor.* 3.), *Litera occidit, spiritus autem vivificat*, quo impii abutuntur ut verbum omne scriptum, tamquam mortis causam respuendum esse concludant; idque solum pro verbo Dei habendum, quod Spiritus sanctus in corde cujusque loquitur: id varie exponitur a Patribus: & siquidem per Literam intelligatur Scriptura, Literæ appellatio de iis tantum sumi debet, quæ figurate dicta sunt, quæque secundum propriam verborum significationem accipi non possunt. Sed quoniam non ea de re agere videtur eo loco Apostolus; satius erit, si ex mente S. Joannis Chrysostomi, Theodoreti, & aliorum, & de Lege Veteri id interpretemur, quæ non gravia modo, sed & sæpe levia capitali supplicio puniret; verbi gratia, si quis sabbato ligna collegisset (*num.* 15.); cum gratia, quæ ibi spiritus nomine eo casu intelligenda erit, etiam sceleratissimos quosque per Lavacrum Regenerationis, aut per verbum Reconciliationis absolvat. Vel dicendum potius erit cum S. Augustino (*de spiritu & litera cap.* 4.), accipi Literæ vocabulum pro Lege ipsa, quæ sine gratia impleri non potest, & prohibitione concupiscentiam auget, ut testatur idem Paulus (*Ep. ad Rom. c.* 6. *&* 7.).

Explicandarum Scripturæ difficultatum Regulæ a quibus præsertim collectæ.

IX. Ad superandas quæ in legendis Scripturis occurrunt difficultates, certæ regulæ traduntur, collectæ partim a sanctis Patribus, ut a B. Augustino (*septem lib. locution. SS.*), & Eucherio Lugdunensi Episcopo (*L. de Spiritual. formulis.*); partim a recentioribus, in quibus præcipui Franciscus Ruisius Hispanus Monachus, Santes Pagninus Lucensis Ordinis Prædicatorum (*in Isagoge ad sacr. Lit.*), Benedictus Arias Montanus (*in Apparatu ad sacra Biblia Regia.*), & Martinus Martinez (*in Lib. Hypotoposeon Theol.*).

Indicantur Sensus maximi generales.

X. Hac in re præter virtutum Christianarum fundamenta, vimque enixæ ac frequentis ad Deum orationis, qua una creditur Sanctus Thomas ad sacræ scientiæ culmen evectus: Hæ sunt præcipuæ regulæ observandæ.

1. Non omnes illi quatuor Sensus, de quibus locuti sumus, in singulis Scripturæ locis investigandi sunt; sed in multis Literalis dumtaxat inspiciendus, quod observarunt SS. Augustinus (17. *de Civit. Dei.*), Thomas (*Quodilbet* 7.), aliique. Plurima enim loca occurrunt quæ mystice explicari non debent, ut Præcepta caritatis, Juris Naturalis principia, adhortationes ad virtutem, in quibus spiritualis sensus ab Historico non differt.

Deinde perpendendum est an voces, quas legimus, & de quibus dubitatio incidit, sumi possint ac debeant in propria significatione, an secundum metaphoricam & figuratam locutionem. Licet enim quantum fieri potest, propria significatio servanda sit, & ex sententia B. Basilii (*in Hexamer. homil.* 9.), quoties fœnum audimus, fœnum sit intelligendum sæ-

pe ta-

pe tamen is sensus est, quem figurata significatio ostendit. Unde quæ figurate dicuntur, non prout verba sonant, accipienda sunt, & secundum Literam: sed eo sensu quem in illa figurata locutione reddunt. Quemadmodum ergo ubicumque congruus sensus ex proprietate verborum elici potest, eum sequi oportet: ita cavendum est ne, quod figurate in Scriptura dicitur, juxta literæ proprietatem, perperam sumatur. Quapropter Origenes haud dubie lapsus est, cum quæ de Paradiso secundum literam proprie dicuntur, ad mysticos sensus detorsit; & Lactantius aliique cum annos quibus regnaturi cum Christo Sancti dicuntur super terram, quod figurate accipiendum est, secundum literam interpretatur. Figurata autem significatio, in visionibus Danielis maxime, cæterorumque Prophetarum, in Parabolis Salomonis, in Cantico Canticorum, in Libro Apocalypsis, ut plurimum accipi debet; immo & alibi non raro: exempli causa, ubicumque Deo membra & affectus humani tribuuntur, & ubicumque ex propria significatione aperte falsum quid, aut absurdum, rationive contrarium sequitur: ut in illis verbis Christi de Joanne Baptista (*Matth.* 21.): ipse est Elias. Inde S. Augustinus (*L.* 3. *de Doctr. Christ. c.* 3.) sic concludit; *Quidquid in sermone divino neque ad modum honestum, id est, ad diligendum Deum, vel proximum, neque ad fidei veritatem proprie referri potest, figuras esse cognosces. Quod si perspicue dicitur, non est ad aliud referendum, quasi figurate dictum.* Observanda igitur sunt schemata, seu figuratæ, ac tropicæ loquendi formæ, quia ut observat, sive Beda, sive Cassiodorus (*in Præf. de Itropis SS.*), *in Scripturis sacris causa decoris, aliter quam vulgaris via docendi habet, figuratus ordo verborum solet inveniri.*

Illud in primis omnino tenendum, ut quoties de iis agitur quæ ad fidem spectant, id in sacris Literis interpretandis sequamur, quod ab Apostolis traditum Catholica a primis usque sæculis Ecclesia docuit. Inhærere quippe Apostoli doctrinæ oportet quotquot Christi nomine gloriamur, & ex ejus mente, *in captivitatem redigere intellectum in obsequium Christi* (2. *ad Cor.* 10. 5.), tunc etiam cum ejusmodi proponuntur articuli, qui rationi repugnare videntur, & a naturæ ordine omnino recedunt: sed a Deo cui nihil impossibile, revelata pro certissimis habenda sunt. Qua in re excusationem non merentur qui verba Christi Eucharistiæ Sacramentum instituentis, pro modulo mentis humanæ metiuntur; & per metaphoram dicta volunt, quæ prout sonant, accipi debent: figuram tantum corporis & sanguinis Domini pro vero corpore & sanguine, contra indubitatam & ab Apostolorum temporibus per undecim ferme sæcula ubique sine controversia receptam Ecclesiæ fidem, obtrudentes: quorum si futiles rationes valerent, ex consequentibus ductæ quæ ipsi absurda putant, iisdem aut non disparibus argumentis æque subverti possent sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis mysteria.

Tertio advertendum est Scriptores sacros, ac præsertim Prophetas, sæpe uti mutatione temporum, personarum, numeri, affectuum: quoniam Spiritu sancto afflati, modo animum convertebant ad præterita, modo ad futura aut præsentia, modo ad Deum, modo ad creaturas, easque diversas. Quamobrem ad percipiendam eorum mentem, non semper, etiam in eodem capite, aut Psalmo, ad easdem res ac personas, aut ad eadem tempora cogitatio dirigenda est.

Quarto diligenrer præterea notandæ sunt phrases seu idiotismi Hebrææ linguæ, qua scripta est veteris Testamenti pars longe maxima: itemque manifesta Hebraici sermonis etiam in Græco novi Fœderis textu vestigia. Etenim teste Augustino (*de vera Relig. cap.* 54.), *Habet omnis lingua*

lingua sua propria genera locutionum, quæ cum in aliam linguam transferuntur, videntur absurda. Sic Hebræi loquendi formas a nostris alienas usurpant.

1. Sæpe cum duo Substantiva conjunctim ponuntur, alterum vim habet Adjectivi, ut *ignis & sulphur*, pro igne sulfureo: *facite justitiam & judicium*, id est, justum judicium.

2. Idem accidit cum duorum Substantivorum unum in recto suo nominandi casu, alterum in obliquo ponitur, sive in generandi casu sine præpositione, sive adjecta præpositione. Ita *Vir desideriorum*, est homo admodum desideratus, vel plenus desideriis; *Urbs sanctitatis*, est urbs sancta, nempe Jerusalem: *Spiritus sanctificationis*, similiter pro Spiritu sanctificante sumitur; *Deus justitiæ meæ*, idem aliis est ac nostro loquendi more, Deus meus justus. Dicunt & *beatitudinis viri*, pro viro beato; sic *homo pacis meæ*, idem est ac homo qui mecum pacifice vivit, aut alias vivebat: *Honor Regis*, pro Rege honorato: & apud Paulum *datur sermo sapientiæ*, id est sermo sapiens: & *Spiritus promissionis* pro Spiritu promisso. Idem *liberari cupit a corpore mortis hujus*, id est ab hoc corpore mortali. Quin a *Circumcisionis* nomine Judæos, nomine præputii Gentiles designat. In hanc quoque sententiam dicitur *filius doloris, vel lacrymarum* pro summopere mœsto ac lugente; *filius perditionis* pro homine valde perdito, vel ad perdendos alios nato. Cum præpositione autem Substantivum pro Adjectivo est, in his loquendi formis, *custodia in nocte* pro custodia nocturna; *aper de sylva* pro apro sylvestri. Nomen qpoque Substantivum cum præpositione, pro adverbio usurpant: *in latitudine;* id est late, largiter, ample: *in festinatione*, id est festinanter, propere, quod nos quoque dixerimus *cum festinatione*. Præterea, cum comparativo, & superlativo gradu careat Hebraicus sermo, pluribus modis excellentiam rerum & præstantiam significat. Comparationem exprimunt per Positivum, vel interjecta præpositione, *super*, ut *bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti*: vel sine præpositione subjecta particula, *quam*, ut *bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine*; & apud Matthæum, *bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam*. Superlativum supplet nominis ejusdem repetitio in genitivo, ut *cælum cæli*, vel *cæli cælorum* pro summo cælo, quale creditur Empyreum; *Canticum Canticorum* pro excellenti Cantico, sive poemate; nisi velis plurium Canticorum syntagma denotari. Eodem pertinet quod sublimia quæque Deo attribuuntur, ut cum dicunt *montes Dei*, & *cedros Dei*, pro celsissimis montibus, aut arboribus: *Primogenitum* quoque appellant quidquid in suo genere excellit; *ut primogenitum ponam illum*, quæ verba explicantur per sequentia illa, *excelsum præ Regibus terræ*. Sed & in malam partem sumitur nonnunquam *Primogenitum*, pro eo quod in suo genere pessimum. *Adipem* quoque & pinguedinem designandæ bonitati atque excellentiæ adhibent, ut quid pro optimo commendent: Sic *pinguedinem terræ* dicunt, ut in illo psalmographi, *sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*. Deinde, quia neutro genere carent Hebræi, femininum ejus loco in usu habent: ut, *unam petii a Domino hanc requiram*, id est, unum sive rem unam petii: item *hæc facta est mihi*, pro hoc mihi contigit. Illud quoque non omittendum multa nomina extra proprium sensum ad nobis incognitos usus sæpe numero trahi. V. gr. דור *Davar*, hoc est *Verbum*, non tantum pro sermone dicitur, sed etiam pro re, negotio, facto, casu, ut *verba delictorum meorum*, hoc est res in quibus deliqui: *verba dierum* pro Chronicis quibus continetur narratio rerum gestarum: *donec veniret verbum ejus*

(Jose-

(Josephi) id est, quod ipsi destinatum erat: & in Evangelio, *non est impossibile apud Deum omne verbum*, id est, nihil Deo est impossibile. Ita *Porta* pro judicio, & alia hujusmodi sexcenta. Præterea in verbis tempus unum pro alio frequenter usurpant, futurum in primis loco præsentis, quo carent; *ut aures habent, & non audient*, id est, non audiunt: *& cum hominibus non flagellabuntur*; hoc est, non affliguntur sicut cæteri homines. Quin & modus alius pro alio apud eos in usu est, v. g. Imperativus pro futuro Indicativi: hoc fac & *vive*, id est, *vives*. Diversum etiam a nobis usurpant verborum regimen: atque ut Arabes plerumque & post eos Hispani, cumque his Vascones, dandi casum Activis attribuunt, qui apud Latinos accusativum postulant: ut apud Psalmographum *in tribulatione dilatasti mihi*, pro ex angustia in laxitatem sive in libertatem eduxisti me. Item *judicare pupillo & inopi*, pro pupillum & inopem judicare; quæ loquendi forma priscis Latinis non incognita fuit: Gallice non male reddideris, *faire ou rendre justice au pupille*. Contra invenies *nocentes me*, pro eo quod nobis esset *nocentes mihi*. Dicunt iidem *animam habere in manibus*, pro eo quod est versari in vitæ discrimine; & *ædificare domum*, pro nuptias contrahere, ac rem familiarem augere. Sic etiam *loqui ad cor* pro consolari. Sunt & aliæ loquendi formæ circa hominum actiones, habitus, situs, gestus, & affectus corporum atque animorum, quæ proprias significationes habent, & quibus quasi symbolis utuntur, ut sunt *operire caput*, quod caput erat damnatorum indicium: *demittere aut tollere caput*, quorum illud est mœstitiæ, hoc lætitiæ & gaudii signum. Denique non pauca ex Orientalium moribus interpretari oportet, qui alii ab Occidentalium usu. Sic illa Isaiæ *butyrum & mel comedet*, in literali sensu significant perventurum ad annos maturi judicii, quo quis discernere incipit bonum a malo: quia nonnisi grandioribus jam pueris edendum mel cum butyro porrigitur. Illud præsertim notandum particulam כי *Hi*, Latine *quia*, in sacris Codicibus non modo reddendæ dictorum rationis causa non semper adhiberi; non modo sumi pro particula mere enuntiativa, quæ Græcis ὅτι Latinis *quod*: sed etiam non raro vacare omnino: nisi quod aliquam dictis Emphasin addit, ita ut aliquatenus accedat ad vim vocabuli *utique*, ad Græcum ἄν Italorum *pure*; eamdemque ferme vim habeat cum usitata Occitanis nostris, vicinisque Vasconibus particula *que*; cui & quasi euphoniæ causa præponitur nonnunquam vocabula *pu*, ex Italico, ut videtur, derivata. Sed de locutionibus Scripturæ, V. Augustinum.

De his omnibus ad Scripturæ sacræ criticam spectantibus plura dabunt præter memoratos, Salomon Glassius in Philologia sacra, & Brianus Vvaltonus in suo Apparatu Biblico: sed ambo a Catholica communione ac fide alieni, atque ideo caute legendi.

Idiotismos & proprietates Linguæ Hebraicæ & Græcæ, quæ sæpius in scripturis occurrunt, fusius notavit atque explicuit Jacobus Tirinus e Societate Jesu, in Prolegomenis sui ad vetus & novum Testamentum Commentarii.

CAPUT XXVII.

De Librorum Canonicorum Divisionibus in Capita & Versus, aliasve Sectiones apud Hebræos, Græcos, & Latinos.

Libri sacri & alii uno ductu olim scripti.

I. UT profani Auctores, ita & sacri, sua scripta uno fere ductu, & sine Capitum Versuumque, imo plerique sine Librorum distinctione exarabant. Id de Pentateucho affirmant Cabalistæ apud Eliam Levitam, totam nempe Legem fuisse tamquam vocem unam, præter nomina Dei.

videtur tamen Scriptura non caruisse aliqua rerum distinctione.

II. Sed quamquam Moses opus suum non diviserit; tamen credibile admodum est, eum Generationum ac Rerum gestarum narrationes posteriores, a prioribus, interposito aliquo Scripturæ intervallo, adjectave alia nota, sic separasse, ut inde occasionem habuerint Judæi totum opus in Quinque Libros, forte & in Sectiones quasdam, distinguendi. In Prophetarum quoque scriptis ipsa rerum diversarum argumenta, & variæ Visiones, variisque temporibus a Deo infusa ideoque necessario distinguenda Vaticinia, Sectiones in certa Capita, certosve articulos haud dubie induxerunt. Notat certe Chrysostomus (*Ennarrat. in cap. 2. Isaiæ*). Prophetas omnia sua oracula uno eodemque tempore non edidisse, sed variis a Spiritu divino afflatos temporibus. Sectiones quasdam enunciasse, quæ in unum postea volumen redactæ, integrum composuerint Librum. Observat idem sanctus Antistes (*Hom. 2. in Matth.*) Christi Genealogiam apud Matthæum a reliquo Evangelio esse distinctam.

Legis Mosaicæ distinctiones secundum Hebræos.

III. Verum hæ sacrorum utriusque fœderis Librorum Distinctiones, non statim, eadem ubique ratione, sed paulatim introductæ, & progressu temporis apertius certiusque institutæ ac receptæ fuerunt. Et quod ad Legem Mosis cæteraque attinet veteris Testamenti volumina; tradunt Joannes Croius (*Sacra in nov. fœd. observat. cap. 2.*), & Josephus de Voisin (*Lib. de lege divin. cap. 26. & seqq.*), post Buxtorfium (*De abbreviat. & commentar. Masorethico*), tria fuisse Sectionum genera, quibus variè distinguebantur. Sectio ejusmodi פרשה *Parascia* dicitur a Judæis, hoc est *Expositio*, quia solebant singulæ a Sacerdotibus aut a Senioribus in Synagogis explanari. Harum aliæ majores sunt, aliæ minores, quædam mediæ. *Majores* dicuntur in quas ita divisi sunt Libri Mosis, ut earum una singulis Sabbatis, ex Mosis ipsius instituto per Esdram instaurato, legatur, teste Philone apud Eusebium (*Lib. 8. de præpar. Evang. cap. 7.*) & Josepho (*Lib. 2. antiq. Judaic.*). Idque eo consilio, ut Judæorum nemo præceptorum legis ignorantiam prætexere posset. Cujus quidem usus meminit Paulus in Actibus Apostolorum. Quare Pentateuchum diviserant in tot hujus generis Sectiones, quot erant in anno sabbata. Sed quia ultimo sabbato legebatur cum postrema Deuteronomii Sectione, prima etiam Geneseos; quatuor & quinquaginta numerabantur. *Minores* Sectiones a Mose ipso institutas fuisse Judæi credunt; ideoque eas in Libro Legis, quo utuntur in Synagogis, religiose notant, atque observant: easque distinguunt in *Apertas*, & *Clausas*. Primum Libri Geneseos caput sex complectitur Sectiones *Apertas*: Prior includit quinque priores versus; altera tres: tertia quatuor; quarta sex; quinta quatuor; sexta vero octo. Prior Sectio *Clausa* complectitur versus septem & viginti, a versu IV. capitis II. ad versum XVI. capitis III. Altera complectitur versu 16. Tertia vero versus 4. sequentis. Moses Maimonides (*Tract. de Phylacteriis & libro Legis, cap. 8.*) has omnes Sectiones recenset. Genesis habet Sectiones

nes Apertas 43. Clausas vero 48. Denique quinque Legis Libri habent Sectiones *Apertas* 290. *Clausas* 369. Hæ Sectiones in *Periodos* quoque dividuntur ex instituto etiam Mosis, ut putant, quales a Masorethis in tota Lege numerantur 855. Sectiones aliæ *Medii generis* dici possunt. Nam medium quasi locum tenent inter utrasque jam indicatas: sunt enim breviores prioribus, posterioribus longiores, quales in Genesi quinquaginta numerantur: atque hæ magis respondent nostræ in Capita divisioni.

IV. Masorethæ præterea Legem distinguunt in alia Capita, quæ *Sedarim* vocant, sive Distinctiones strictius sumptas, & quasi ordines, quarum Genesis 42. continet; tota vero Lex 153. Hæc Divisio in eorum usu instituta videtur, qui totam Legem nonnisi intra triennium legebant. *Pesuchim* seu versus numerant in Pentateucho 5830. *Alia Divisio ex Masorethārum instituto.*

V. *Masorethæ* autem dicuntur Doctores Hebræi, qui quinto fere post Christum sæculo *Masoran* composuerunt, opus ex traditione compositum, ut indicat origo; est enim מסר *Massar* Hebraice, idem quod *Tradidit*. Ab his inventa ratio Punctorum, quibus nunc vocales significantur, aliaque ad Grammaticam & scrupulosas vocum, quæ in sacris Literis habentur, observationes pertinentia. *Masorethæ qui.*

VI. Græcum vetus Testamentum magna saltem ex parte Judæi Alexandriæ in Ægypto, atque in aliis Civitatibus Græcis agentes divisum in Sectiones quasdam exemplo Hebræorum haud dubie habuerunt, cum singulis sabbatis legem Mosaicam in Synagogis suis legerent. *Sacrorum Librorum distinctiones apud Græcos.*

Prisci vero Ecclesiæ Patres Græci sacros Codices jam olim in Sectiones divisos habebant, quas vocabant περικοπά; quod ideo institutum videtur, ut haberet lector ubi quiesceret subinde, & represso nimio legendi ardore subsisteret, atque ex iis quæ legerat attenta meditatione apud se repetitis, dignum colligeret sanctæ lectionis fructum. Harum περικοπῶν seu Sectionum meminere Clemens Alexandrinus (7. *Stromatum.*) Basilius (*Lib.* 2. *de Baptismo quæst.* 4.) Athanasius (*Orat.* 3. *contra Arian.*) Chrysostomus (*Concione* 3. *de Lazaro*) aliique: Hieronymus (*Lib.* 2. *adversus Jovin.*) etiam, qui Paralipomenon libros a se in versum cola digestos, & Ezechielis translationem suam per *Cola* & *Commata* scriptam testatur. Origenes (*Lib.* 3. *Contra Celsum*) ἀνάγνωσμα, id est, Lectionem dixit pro Sectione. Usi quoque sunt Græci perinde ac Judæi variis Sectionum seu distinctionum generibus, tum majoribus, tum minoribus. Pericopæ majores Tituli nomine notabantur, quorum partes Capitula, horum vero particulæ Versus dicebantur. Notat Suidas (*In voces* τίτλος) Titulum a Capitulo differre Τίτλος διαφέρει κεφαλαίου: atque apud eum Matthæus habet Titulos 68. Capitula vero 355. Marcus Titulos 48. Capitula 236. (sic enim legendum.) Lucas Titulos 83. Capitula 348. Joannes Titulos 18. Capitula 232.

VII. Constat itaque ex dictis a priorum sæculorum Patribus, exemplo librorum Veteris Testamenti introductam fuisse in libris quoque Novi Fœderis, Capitum distinctionem; tum eam ob causam quam paulo ante indicavimus, tum ut lectorum memoria juvaretur, atque ut Scripturæ loca facilius laudare & commodius interpretari liceret. Non absimilem itaque distinctionum rationem Latini secuti sunt: nec in *Capita* modo diviserunt utriusque Sacræ Scripturæ volumina; sed Capita ipsa in *Commata*, quæ sunt partes Capitum minores, sive sententiæ quibus plures versus continentur; itemque in *Cola* sive membra, quæ alio nomine στίχοι Græcis, Latinis *Versus*, seu versiculi vocantur; quamquam hæc vocabula sæpenumero promiscue accipiuntur. Et στίχων quidem meminerunt inter *Codicum sacrorum divisio non dispar apud Latinos.*

cæteros Athanasius (*Ut in cap. 9. Isaiæ*) & Gregorius Nyssenus (*De Theodoro martyre*) dum locos ex Psalterio allegant. Versus quoque & versiculos memorat in primis B. Hieronymus (*Ut in cap. 9. Isaiæ*) non uno loco, qui & *Incisi* & aliis nominibus has breviores Sectiones designat. Atque harum observationum adeo studiosi fuere primis sæculis Christiani, ut, si non syllabarum & elementorum, ut Masorethæ, saltem Versuum cujusque libri numerum inirent, atque in fine sacrorum Codicum annotarent.

Stichometria quid?

Hi Catalogi *Stichometriæ* dicebantur: quarum exempla extant complura. Græcum e Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani Chronographia, descripsit Anastasius (*Post Syncellum in editione Regia*) Bibliothecarius, ubi numerus, ordo, & versus librorum utriusque Testamenti recensentur: nec eorum modo qui in recepto ubique sacræ Scripturæ Canone numerantur, sed & quorumdam etiam qui communi Ecclesiæ judicio expuncti jam tum ex eo numero erant; Latinum a Morino (*De Hebr. & Græc. text. sincer. lib. 2. exercit. 17. cap. 1.*) refertur ex antiquissimo Apostolicarum B. Pauli Epistolarum Codice, qui fuit apud clarissimos viros Puteanos fratres. Hunc Catalogum, perinde ac Græcum illum, ante mille ac centum annos scriptum fuisse ex eo conjicitur, quod in eo quoque cum Libris Canonicis numerantur nonnulli, qui jam eo tempore nullibi in Ecclesia Latina pro authenticis habebantur; contra vero quidam ex iis qui pro Canonicis jam tum probati erant, omittuntur. Huic non absimilem Stichometriam edidit ex cod. Ms. Regiæ Bibliothecæ Vir. Clarif. & eruditissimus Joannes Baptista Cotellerius (*In notis ad epist. S. Barnabæ*), Doctor Sorbonicus, & noster ex Regia Professione Collega dignissimus. Morinianum, collatis cum Nicephoriano numeris, qui admodum diversi reperiuntur, hoc loco lectorum oculis subjicere, operæ pretium duxi. Differunt & in ordine, ac numero Librorum hi duo Catalogi.

VER

VERSUS SCRIPTURARUM SANCTARUM

EX STICHOMETRIIS DUABUS

Latina apud Morinum.		*Græca apud Anastasium.*
Genesis	4500.	MCCC.
Exodus	3700.	MMDCCC.
Leviticum	2800.	MMDCC.
Numeri	3650.	MDXXX.
Deuteronomium	3300.	MMMC.
Jesu Nave	2000.	MMC.
Judicum	2000.	MMCCCCL.
Ruth	250.	
Regnorum		
Primus Liber	2500.	MCCXL.
Secundus Liber	2000.	
Tertius Liber	2500.	MMLIX.
Quartus Liber	2400.	

Excidisse hic videntur libri Paralipomenon seu Chronicorum, quibus assignantur a Nicephoro versus VMD.

Psalmi Davidici	5000.	VMC.
Proverbia	1000.	MDCC.
Ecclesiastes	600.	MMD.
Cantica Canticorum	300.	CCLXXX.
Sapientia (*Salomonis*)	1000.	MC.
Sapientia Jesu (*Ecclesiasticus*)	1500.	MMDCCC.
Duodecim Prophetæ.	3010.	MMM.
Osee	530.	
Amos	410.	
Michæas	310.	
Joel	90.	
Abdias	70.	
Jonas	150.	
Naum	140.	
Abacum	160.	
Sophonias	160.	
Aggæus	110.	
Zacharias	160.	
Malachias	200.	
Isaias	3600.	MMMDCCC.
Jeremias	4700.	MMMM.
Ezechiel	3600.	MMMM.
Daniel	1600.	MM.

Macha-

Machabæorum.

Liber Primus	2300.	tres.	MMCCC.
Liber Secundus	2300.		
Liber Quartus	1000.		
Judith	1300.		MDCC.
Efdras I. & II.	1500.		VMD.
Efther.	1000.		MMMM.
Job	1600.		MDCCC.
Tobias	1000.		VMC.

Evangelia quatuor.

Matthæus	2600.	MMD.
Joannes	2000.	MMCCC.
Marcus	1600.	MM.
Lucas	2900.	MMDC.

Epiftolæ Pauli. *Quatuordecim.* VMCCC.

Ad Romanos	1040.	
Ad Corinthios 1.	1060.	
Ad Corinthios 2.	70.	Numerus mancus, *forte* 770.
Ad Galatas	350.	
Ad Ephefios	375.	
Ad Timotheum 1.	208.	
Ad Timotheum 2.	288.	
Ad Titum	140.	
Ad Coloffenfes	251.	
Ad Philemonem	50.	

Omiffæ funt ex Scriptoris fine dubio incogitantia Epiftolæ duæ ad Theffalonicenfes, Epiftola ad Philippenfes, & Epiftola ad Hebræos.

Ad Petrum 1	200.	7. Epift. Cathol.
Ad Petrum 2.	140.	Duæ Petri.
Jacobi	220.	Una Jacobi.
Joannis Epiftola 1.	220.	
Joannis Epiftola 2.	20.	Tres Joannis.
Joannis Epiftola 3.	20.	
Judæ Epiftola	70.	Una Judæ.
Barnabæ Epiftola	950.	
Joannis Revelatio	1200.	
Actus Apoftolorum	1600.	MMDCCC.
Paftoris	4000.	
Actus Pauli	3509.	
Revelatio Petri	270.	

VIII. Hæc

VIII. Hæc utraque versuum distinctio admodum diversa est a Masorethica. Juxta Latinam sunt in Pentateucho Versus 17950. secundum Græcam 9530. at ex Masorethârum computatione non numerantur nisi 5248. in Psalterio numerant Masorethæ 2527. versus, Catalogus Græcus 5100. Latinus 5000. in reliquis libris similis occurrit differentia. *Ab his diversa Masoretharum distinctio.*

IX. Ex hac numerorum diversitate ambiguum fit quid *Versum* nomine significent Veteres, utrum versiculum & comma sive incisum textus librorum utriusque Fœderis; an potius Lineas, quæ pro modo foliorum, vel majorum vel minorum, in quibus scripti sunt Codices, possint vel longiores esse, vel breviores. Hoc dubium solvit Crojus. (*Sacrarium observat. cap.* 11.) Observat enim sacrum Textum olim a librariis duobus maxime modis describi solitum: ab aliis continua serie, & sine interductu; ab aliis vero per quamdam partium, aut etiam particularum distinctionem. Priores solebant majusculis, vel miniatis aut cæruleis literis versus, eorumque cola sive membra distinguere: posteriores autem interjacto quodam spatio ac tenui discrimine, versus separabant. Cæterum utrique versus non ex periodorum longitudine aut brevitate, neque ex integris sententiis metiebantur; sed ratione sensus varie, pro commatum aut membrorum numero, dividebant: ut totidem in singulis periodis versus distinguerent, quot erant earum membra. Exemplum esto in illis *Jobi* cap. 3. vers. 3. *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est conceptus est homo.* Ea unico versu continentur apud Hebræos, ut & in vulgata editione; eadem a Græcis veteribus in duos versus dividebantur, ut patet ex Codice Libri Job, qui sanctæ Theclæ manu exaratus creditur, & quem Patricius Junius edidit. In eodem Codice versus nobis sextus ejusdem Capitis in tria membra distinguitur. Jam in eodem Libro Job Capitis quinti versus qui nobis tertius est, apud Hebræos dividitur in octo commata. Pari ratione variatum est in scribendis Novi Testamenti libris: Verbi gratia, illa apud Matthæum, *Et mittens illos in Bethlehem dixit, Ite & interrogate diligenter de puero; & cum inveneritis, renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum:* quæ verba unicum apud nos versum constituunt, octavum scilicet Capitis 2. a librariis olim in quatuor versiculos sic dividebatur: *Et mittens illos in Bethlehem dixit: Ite & interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis, renunciate mihi, Ut & ego veniens adore eum.* Hinc etiam fit ut caput primum Evangelii secundum Joannem, quod hodie versibus tantum quinquaginta & uno constat, in versiculos sive commata novem & octoginta distinctum inveniatur in quibusdam antiquis Codicibus; qualem se literis majusculis, partim minio, partim cæruleo colore singulos versiculos notantem ac dividentem, se habuisse idem Crojus testatur. Quæ cum ita sint, mirum videri non debet, si tanta sit τῶν στιχομετριῶν varietas. Veteres quippe, ac præsertim Græci, Periodos in plures στίχους sive minores sectiones & membra dividebant; quæ modo majora, modo minora constituebant, sive pro rei argumento, sive pro scribentis fere arbitrio. Hieronymus, cum librum Paralipomenon, & Isaiæ Prophetæ oracula, novo scribendi genere descripsit, atque in versuum cola distinxit, an Hebræis Codicibus in sua distinctione adhæserit, an Græcorum morem in dividendis sententiis & periodis secutus fuerit, minus certum videtur. *Quid sint versus apud Veteres in Libris sacris.*

X. Conjicit idem Crojus ab eo Versus tenuibus intervallis distinctos, & vix diversos fuisse ab iis, quibus nunc utimur. Eam in rem adducit Pericopem illam Capitis 3. Epistolæ ad Rom. in qua Apostolus pluribus sacræ Scripturæ testimoniis Judæos & Græcos peccato obnoxios esse probat. Illa autem Pericope eodem fere versiculorum numero hodie apud nos *Hieronymiani versus parum a nostris diversi.*

constat

constat illis, qui a Beato Hieronymo (*Præfat. in lib.* 16. *Commentar. in Isa.*) indicantur. Loquitur Hieronymus de octo versibus, qui in Ecclesiis leguntur ex Psalmo 13. & in Hebraico non habentur, ab Apostolo usurpatis. Hi versus in Vulgata Latina, secundum Vulgatam Græcorum, quæ κοινὴ dicebatur, sic exprimuntur: *Sepulcrum patens est guttur eorum. Linguis suis dolose agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio, & infelicitas in viis eorum. Et viam pacis non cognoverunt. Non est timor Dei ante oculos eorum.* Subjungit deinde se animadvertisse, *Sicut omnis pene ad Romanos Epistola de veteri structa est instrumento, ita hoc testimonium de Psalmis & Isaia esse contexum. Nam duo primi versus,* SEPULCRUM PATENS EST GUTTUR EORUM. LINGUIS SUIS DOLOSE AGEBANT, *quinti Psalmi sunt. Illud autem, quod sequitur,* VENENUM ASPIDUM SUB LABIIS EORUM, *centesimi trigesimi noni Psalmi est. Rursumque quod dicitur:* QUORUM OS MALEDICTIONE ET AMARITUDINE PLENUM EST, *de nono Psalmo sumptum est: Tres autem versiculi qui sequuntur,* VELOCES PEDES EORUM AD EFFUNDENDUM SANGUINEM, CONTRITIO ET INFELICITAS IN VIIS EORUM, ET VIAM PACIS NON COGNOVERUNT, *in Isaia (Is. 59. vers. 7. & 8.) Propheta reperi, quos in decimo sexto explanationis ejus Libro, quem nunc dictare cupio, expositurus sum. Ultimus autem versus, id est, octavus,* NON EST TIMOR DEI ANTE OCULOS EORUM, *in trigesimi quinti Psalmi principio est.*

Per hæc, & confirmatur auctoritas verborum, quæ ex communi Græcorum editione habentur in Vulgata Latina, vers. 3. Psalmi LIII. & facile colligitur exiguum in plerisque esse discrimen inter versus quos Hieronymus in Codicibus sacris annotatos habuit, & eos, quibus hodie utimur. Inde quoque patet id, quod contendimus, in στιχομετρίᾳ Græca & Latina, *Versus*, non de Lineis, sed de Versiculis, sive Membris, aut Incisis Orationis, & Periodorum esse intelligendos.

Varia apud Veteres divisionum forma: aliquando nulla divisio.

XI. Illud quoque observandum est, antiquitus, tam apud Græcos quam apud Latinos variasse admodum divisiones utriusque Testamenti Librorum. Et plerumque Latini in principio cujusque Libri Titulos ipsius & titulorum Breviaria describebant, ut Hieronymi, (*Ep. ad Damasum & init. Comment. in Evang.*) Cassiodori, (*Divinar. lect. cap.* 1. 2. & 5.) & Isidori (6. *Orig. cap.* 14.) auctoritate demonstrari potest. Non pauci uno ductu, omissis forte per incuriam distinctionibus, Libros aut certe Capita tota exarabant.

Auctor hodiernæ Librorum sacrorum divisionis.

XII. Tandem vero Sacrorum Librorum in Capita & Versus distinctionem, quæ nunc apud Latinos ubique recepta est, instituit *Hugo a sancto Caro*, gente Burgundus, ex Dominicanorum familia, qui primus ex ejus Ordinis fratribus Cardinalis dignitate ornatus est, idque ab Innocentio IV. ann. Christi 1244. ut ex Antonino referunt Sixtus Senensis (*Biblioth. l.* 3.), & Genebrardus (*Ad annum Christi* 1244.). Atque diversitas primas utriusque Fœderis Editiones Græcas, & Latinas, typis etiam in eadem officina exaratas, inter se comparantibus apparebit: aliæ quippe ab Erasmo eodem, & ab eodem Aldo Manucio iisdem Roberto, & Henrico Stephanis editæ, distinctionibus carent: aliæ Capitum, pleræque versuum; aliæ ad marginem adscriptis, vel adjectis textui titulis capitum, distinctiones habent: Cæterum Numeros singulis versiculis vix ante hoc seculum additos reperio.

C A-

CAPUT XXVIII.

De præcipuis sacræ Scripturæ Interpretibus.

Sacri textus Interpretum variæ inspectiones.

I. QUI sacras Scripturas exposuerunt, ratione temporum in tres fere classes dividi possunt. Ad primam referuntur sancti Ecclesiæ Patres: ad secundam medii ævi Scriptores Ecclesiastici, qui explicandis utriusque Fœderis libris operam dederunt: ad tertiam qui proximo, & currente sæculo eam sibi provinciam sumpsere. Præterea horum Interpretum alii sensum Historicum & Literalem, Mysticum alii indagarunt, Morali quidam inhæserunt. Nec pauci non uno genere contenti, eos sæpe miscuerunt; & hæc ab illis omnia non uno, sed pluribus modis tractata sunt.

De sanctis Patribus dicetur in 3. libro 2. parte.

II. Infiniti, ac prope dicam, supervacui operis esset, Ecclesiasticorum Scriptorum, qui in enarrandis sacris Scripturis operam posuerunt, nomina & lucubrationes recensere. Patres in primis, tum Græci, tum Latini, eo in argumento plerique tanto studio versati sunt, ut vix ullus sit, qui non aut complures, aut aliquos saltem sacrorum Codicum, doctrina sua illustrarit. Noverant enim in hisce Libris recte intelligendis posita esse Christianæ fidei, & vitæ fundamenta. Quamobrem eos alii per Homilias & Conciones populo exponebant: alii per Quæstiones, aut Tractatus, vel justis Commentariis, quæ in illis difficilia occurrunt, dilucidata nobis reliquerunt. Sed eorum, & nota fere sunt opera, & ea quæ ad nostrum Pontificii juris enucleandi institutum pertinent, sequenti volumine discutiemus.

Posteriorum paucos indicare sat erit.

III. Quantum ad eos, qui posterioribus temporibus ad hoc usque sæculum, in eadem interpretatione desudarunt, sufficiet paucos illorum, & præcipuos indicasse, qui vel in universum Vetus Novumque Instrumentum, aut in magnam ipsorum partem scripsere; vel utilia ad sacrarum Literarum intelligentiam adminicula contulerunt.

Medii ævi Commentatores.

IV. Totam, aut fere totam Scripturam exposuerunt ex Latinis, post Venerabilem Bedam, *Rabanus Maurus* Abbas primum Fuldensis in Germania, deinde Archiepiscopus Moguntinus, qui temporibus Ludovici Pii ejusque successorum floruit, & in omnes utriusque fœderis Libros commentaria dedit: obiit anno 856. Ejus alia extant opera, unde & sequenti libro plenius de illo dicendum erit.

Post eum *Strabus* ejusdem Abbatiæ Fuldensis Monachus, ex ipsius Rabani operibus Librorum sacrorum expositionem decerpsit, atque ex illis circa annum 840. *Glossam* composuit, quæ *Ordinaria* dicitur, & *Magistralis*: quæ a posterioribus deinde, vere aucta ornataque est.

Anselmus Laudunensis in Gallia Scholasticus, circa annum 1077. *Glossæ Interlinearis* & *Marginalis* auctor fuit, quæ cum Glossa Ordinaria jungi solet.

Hugo a S. Caro, Burgundus, ex Ordine Dominicanorum, brevia in universam Scripturam commentaria composuit, & *Concordantiarum Biblicarum* opus admodum laboriosum, per delectos ad id homines confecit; cui postea non pauca posteri adjecerunt. Primus hic Hugo ex Ordine Prædicatorum, dignitate Cardinalis donatus est ab Innocentio IV. anno Christi 1224.

Petrus de Verberia, Aureolus dictus, ex Ordine Minorum, Doctor Parisiensis, dein Archiepiscopus Aquensis, & Cardinalis, circa ann. 1310. scripsit Breviarium totius Scripturæ.

Nicolaus Liranus, sive *de Lira*, ex Judæo Christianus, & B. Francisci

Regulam professus apud Vernolium oppidum in finibus Normanniæ, circa annum 1320. scripsit Commentarium in universam Scripturam, qui vulgo dicitur *Postilla*: quod ejus Interpretationes post Strabi, & Anselmi Glossas ponantur, & suis locis subjiciantur.

Paulus abdicato Judaismo Christianus, & *Burgensis* in Hispania Episcopus, ad Lirani Annotationes, quæ Postillæ nomen acceperunt, *Additiones* Notarum in sacram Scripturam composuit, quæ & ipsæ cum Glossa Ordinaria eduntur. Vixit circa annum 1430.

Alfonsus Tostatus, Abulensis, in Hispania Episcopus, etsi non omnes utriusque Testamenti libros Commentariis suis exornaverit; tamen magnam utriusque partem ita exposuit, ut innumeras quæstiones ad singula capita propositas, plenissime tractaverit, atque dissolverit; qua de causa de eo dictum scriptumque est:

Hic stupor est Mundi, qui scibile discutit omne.

Scripsit & alia non pauca, licet intra brevissimum tempus: cum non ultra annum ætatis quadragesimum vitam produxerit, medio sæculo decimo quinto.

Dionysius Carthusianus, natione Belga, circa annum 1450. & alia, & Commentaria composuit in omnes sacræ Scripturæ Libros.

Thomas de Vio, *Cajetanus* ex Patria dictus, Generalis Prior Ordinis Prædicatorum, ac deinde a Leone X. Cardinalis creatus; præter minora opuscula, scripsit Commentaria in universam Scripturam sacram, exceptis Prophetis & Apocalypsi, obiit anno Christi 1534.

Franciscus Vatablus, Ambianus, Regius Linguæ Hebraicæ Parisiis Professor, Biblia sacra luculenter enarravit omnia, tum nova secundum Hebraicam literam Versione, tum brevibus, sed doctis Scholiis, quæ dictantis ab ore auditores exceperunt; repurgata Salmanticæ Hispani Doctores iterum ediderunt: obiit anno 1547.

His accessere hoc sæculo *Nicolaus Serarius* Lotharingus, e Societate Jesu, cujus extant in complures, tam Novi, quam Veteris Testamenti Libros, erudita Commentaria.

Cornelius a Lapide Belga, qui multa edidit ingentia volumina in Veteris, ac Novi Testamenti omnes fere libros.

Eodem ferme tempore *Guillelmus Estius*, Doctor Duacensis.

Emmanuel Sa)
Joannes Menochius,)
Et *Jacobus Tirinus* ex Societate Jesu, utrumque Testamentum Notis suis dilucidarunt.

Ex horum quatuor in totam Scripturam, & *Joannis Gagnæi* Doctoris Sorbonici in Epistolas B. Pauli Annotationibus, *Biblia Magna* composuit *Jacobus de la Haye* Minorita Gallus, anno 1647. Tomis quinque edita: quæ post decennium additis variarum editionum Versionibus, in novemdecim volumina excreverunt, quæ Biblia maxima vocantur.

Catenæ Patrum præcipuæ.

V. Hæ Litteralium Interpretationum aptatæ ad utriusque Testamenti versus collationes, institutæ videri possunt exemplo eorum Commentariorum, quæ ex diversorum Patrum, seu Græcorum, seu Latinorum scriptis a pluribus auctoribus excerpta sunt sub *Catenæ* nomine: qualis est quam S. Thomas Aquinas *Catenam auream* in quatuor Evangelia vocavit. Non pauca extant hujus generis opera, ab Ecclesiasticis medii ævi Scriptoribus elaborata; ut *Catena* ex Patribus Græcis a *Niceta* Serrarum, alias Heracleæ Episcopus, ab *Oecumenio*, ab *Olympiodoro* Ecclesiæ Alexandrinæ Diacono, aliisque collectæ, in *Genesim*, *Exodum*, totumque *Pentateuchum* plures, in *Job*, atque in *Psalmos*, in *Cantica* quoque Canticorum, in Pro-

Proverbia & *Eccleſiaſten*, tum etiam in *Evangelia*, atque in *Acta*, & in Apoſtolicas aliquot *Epiſtolas*; quas cum Latina interpretatione vulgarunt partim Aloyſius *Lippomanus* Patricius Venetus, Epiſcopus Bergomenſis; Daniel *Barbarus* Aquilejenſis Patriarcha; Franciſcus *Zephyrinus*, ac Bernardus *Felicianus*; partim tres ex Societate Jeſu Patres, Paulus *Comitolus* Peruſinus, Balthaſſar *Corderius* Belga, & Petrus *Poſſinus* Gallus. Extat & *Catena* ex Patribus Latinis *ſuper Pſalmos* per Franciſcum *de Puteo* Lugdunenſem, qui Carthuſiani Ordinis Præpoſitus Generalis fuit; itemque in Epiſtolam *ad Romanos* ex Auguſtino & aliis: præter Catenam ex interpretibus ineditis in *Pentateuchum*, *Judices* & *Paralipomena*, aliaſque.

VI. Neque vero hic prætermittendi aliquot eximii hujus noſtræ, aut proximæ ætatis Commentatores, qui pauca quidem ſacrarum Scripturarum, maxime difficilia, cum laude interpretati ſunt: *Pſalmos* quidem ex Hebraico textu *Gilbertus Genebrardus* Regius ejus Linguæ Profeſſor, ac deinde Aquenſis Archiepiſcopus; *Robertus Bellarminus* Cardinalis, & *Simeon Muiſius* ſacrarum quoque literarum Regius Profeſſor: deinde *majores Prophetas* & *Evangelia Joannes Maldonatus* e Societate Jeſu. Denique *Jobum*, *Iſaiam* & *Eccleſiaſten* Philippus Codurcus Nemauſenſis, Doctor primum Calviniani dogmatis, ſed tandem agnita veritate orthodoxus. *Egregii ex Neotericis Librorum ſelectorum enarratores.*

Memoretur, & e numero Heterodoxorum unus, *Hugo Grotius* doctrinæ præſtantia omnibus notus, qui eruditis admodum Commentariis omnes utriuſque teſtamenti Libros ita enarravit, ut neutrarum propemodum partium videri poſſit.

VII. Addantur & qui Jeſu Chriſti Domini noſtri hiſtoriam ex *quatuor Evangeliis* in unam ſeriem, ſive *Harmoniam* & Concordiam redegerunt; in iis, præter S. Auguſtinum *de conſenſu Evangeliſtarum*, Cornelius *Janſenius Gandavenſis* Epiſcopus ſub finem proximi ſæculi, præter alia præclara in varias Scripturæ partes Commentaria, etiam Harmoniam Evangelicam magnæ molis, ejuſque Epitomen conſcripſit. Eodem fermè tempore *Adrianus Crommius* Belga, Societatis Jeſu, Concordiam Evangelicam ordine hiſtorico protulit: ac poſt eos Anonymi ejus generis opuſcum accurata *Chronologia* ſacra, & Nicolai Sanſonis ſacra *Geographia* adjecerunt, ad Biblia vulgatæ Editionis Sixti V. & Clementis VIII. Pontificum auctoritate recognita, in editione quam Antonius Vitrè anno 1662. elegantibus typis edidit auſpiciis Illuſtriſſimi Viri Dionyſii Talon, Generalis in ſuprema Curia Pariſienſi Advocati. *De Concordia Evangeliorum.*

VIII. Extant præterea utiles ſtudioſis Bibliorum *Concordantiæ*, quibus omnia utriuſque Teſtamenti vocabula, non modo Latinæ editionis Vulgatæ ex inſtituto Hugonis Cardinalis & Franciſci Lucæ Brugenſis; ſed etiam *Hebraici* textus, R. *Mardochai* Nathanis ſtudio collectæ, & per A. Reuchlinum in Latinam linguam translatæ, quas Frobenii typographia protulit; atque his non abſimiles Græcæ, quas primus compoſuit Henricus Stephanus. *De Concordantiis Bibliorum.*

IX. Sacræ Scripturæ Ἀντιλογίαι, ſeu Contradictiones apparentes e diverſis auctoribus collectas, brevi libello complexus eſt P. Dominicus Magrius Melitenſis, Congregationis Oratorii Sacerdos ac Theologus. *De Conciliatione Scripturarum.*

PRÆNOTIONUM CANONICARUM, LIBER SECUNDUS.

Hujus Libri partes Quatuor.

I. UATUOR sunt hujus Libri II. Partes, quæ ad Materiam referuntur, ex qua conflatum est universum Juris Pontificii corpus. Nam præter Canonicos sacrarum Scripturarum Libros, qui basin, ut ita dicam, Juris Sacri constituunt, & quibus reliqua ejus velut columnæ nituntur, coaluit ejus systema, vel Conciliorum Canonibus, vel ex Decretis, Decretalibus Epistolis, aliisque Constitutionibus Pontificum Romanorum præsertim; vel ex Sanctorum Patrum Græcorum & Latinorum scriptis, aliisve sine auctorum nomine operibus Ecclesiasticis; vel denique ex Principum tum Romanorum tum Francorum placitis. Erunt itaque nobis quatuor hæc genera ad examen revocanda, ut puris ac limpidis e fontibus Canonica nobis disciplina hauriatur. Incipiamus a Conciliis.

De Conciliis primo dicendum. Eorum inspectio generalis.

II. Conciliorum sive Synodorum, de quibus hoc Libro disserendum, duplex inspectio est, generalis & specialis. Illa in duo Capita deducitur. Videndum enim in genere est quid & quotuplex Concilium, quale cujusque subjectum, quæ forma, sive quis ordo, quæ vis; & quid a veris Conciliis distent Conciliabula, sive Pseudosynodi. Deinde, ut Episcoporum, per quos celebrantur Concilia, ipsorumque Conciliorum Auctoritas plenius elucescat, & confirmetur; operæ pretium erit nonnihil de Ecclesiæ Jurisdictione adjicere. Etenim vel ipsum Juris Pontificii nomen, ejus condendi, ac sanciendi potestatem in iis qui Auctores sint, desiderare videtur. Unde frustra de Jure Canonico disseruerimus, nisi ejus constituendi atque exercendi auctoritatem in Ecclesia fuisse atque adhuc esse demonstraverimus.

Quid nobis in unoquoque Concilio speciatim enucleandum.

III. In specie vero, indicanda erunt Concilii cujusque, quoad fieri poterit, adjuncta; Causa nempe sive occasio, Tempus, Locus, Qualitas, Actorum synopsis, cum Numero Patrum qui eis interfuere, & Canonum ab illis conditorum.

CAPUT PRIMUM.

De Conciliis in genere.

I. CONCILIUM non tam a *considendo*, aut a *con- & cilio*, ut putavit Isidorus Hispalensis (*Can.* 1. *versu unde & Concilium dist.* 11.); quam ut, Varroni visum (*Lib.* 5. *de ling. lat.*), a *conoalando* dictum, id est, convocando, seu conciendo. Verum illud derivatur a Græco καλεῖν, quod est, *vocare*, sive συγκαλῶν, id est, *convocare*, *congregare* : unde Latinorum *Calare*, *Kalendæ*, & *Calata comitia*. Estque discrimen inter Comitia & Concilium proprie dictum, quemadmodum Cælius Felix apud Gellium observabat (*Lib.* 15. *noct. Attic. cap.* 27.); quod Comitia conventum totius populi significant ferendorum suffragiorum causa institutum; *Concilium* vero fit cum pars aliqua populi congregatur : non secus ac apud Græcos Ἐκκλησία populi concio dicebatur; συγκλησία vero Concilium Senatorum. Celebriores autem conventus συνόδους vocabant iidem, quod e diversis locis in eandem viam locumque homines coeant. Sic etiam *cœtus* appellatur apud Latinos, a coeundo ; ut *conventus* a conveniendo. Nec male Synodum Isidorus (*d. Can.* 1. *versu Synodus autem dist.* 15.) comitatum interpretatur, si utriusque vocis originem spectemus. Quapropter apud Ecclesiasticos Scriptores Concilii & Synodi vocabula promiscue sumuntur. *Concilii etymon.*

II. Ecclesiastica porro Concilia, de quibus instituendus nobis est sermo, sunt congregationes, sive comitia fidelium. Conventus nempe Catholicorum Antistitum, Ecclesiasticis de causis convocatorum. *Concilii definitio.*

III. Eorum species sunt primo duæ. Alia quippe *Universalia* sunt, alia *Particularia* & localia, quæ Græcis τοπικὰ, seu μερικὰ, dicuntur. (*§. porro Canonum*, *post can. regula*, 2. *dist.* 3. *can.* 2. *& seqq. dist.* 18. *can.* 5. *dist.* 17.) *Conciliorum divisio, 1. in universalia & localia.*

IV. Hæc autem triplicis sunt generis ; vel enim *Nationalia* sunt, vel *Provincialia* proprie dicta, vel *Episcopalia* strictius sumpta, quæ & Diœcesana. His addenda quæ pluribus ex Provinciis, pluribusve nationibus coadunantur, in quibus *Patriarchalia* œcumenicis minora, cæteris vero localibus majora. *Plures Conciliorum particularium species.*

V. UNIVERSALIA ; quæ & *Generalia* vocantur, ea sunt, ad quæ omnes totius orbis Christiani Episcopi orthodoxi convocantur : unde a S. Augustino *Plenaria* Concilia ex orbe universo dicuntur: a Græcis appellantur οἰκυμενικαὶ Συνόδοι id est, ἐκ τῆς οἰκυμένης, ex terra quæ habitatur, quacumque Christiana religio viget: In his quippe universa Ecclesia per Episcopos repræsentatur. Ea Isidorus jam laudatus sic describit: (*Can.* 1. *dist.* 15. *versu inter cæt.*) *quæ sancti Patres de omni terrarum orbe convenientes juxta fidem Evangelicam & Apostolicam celebrant*. Neque tamen opus est omnes universi orbis Episcopos Concilio interesse, ut Generale habeatur: sufficit enim si omnes advocentur missis ad Metropolitanos, per quos reliqui moneantur, Epistolis, quas Encyclicas, sive Circulares vocant. Illud in primis agendum, ut quoad fieri potest, omnes majorum gentium Patriarchæ Orthodoxi cum Romano, Constantinopolinus nempe, Alexandrinus, Antiochenus & Jerosolyminanus vel per se, vel per legatos suos, aut saltem per Epistolas adsint. *Concilia universalia fiunt vocatis ex toto orbe Episcopis.*

VI. Horum definita non sunt Tempora, ut provincialium : sed emergentibus præsertim novis hæresibus congregari solent. Eorundem indicendorum jus penes Principes initio fuit ; jamdiu tamen invaluit ut a *Congregantur autoritate Romani Pontificis, interventu majorum Patriarcharum.*

Sum-

Summo Pontifice convocentur: qui & eis, ratione Sedis suæ, per se, vel per (*In summa seu princ. & can.* 1. 2. 5. *dist.* 17.) Legatos, præest. Absque illo habita, legitima non censeri traditur tota Dist. XVI. quæ ad jus commune atque ordinarium est referenda: ut & vetus Canon Ecclesiasticus, à Socrate & Sozomeno memoratus: quorum ille (*Socrat. lib.* 2. *hist. Eccl. cap.* 8.) Synodum Antiochenam promoventi Eusebio, id inter alia vitio vertit, quod ei Julius Romanæ urbis Episcopus non interfuerit, nec quemquam loco sui miserit: cum tamen Regula Ecclesiastica vetet absque consensu Episcopi Romani quicquam in Ecclesiis decerni, Κανόνος Ἐκκλησιαστικοῦ inquit, κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης τὰς Ἐκκλησίας κανονίζειν. Sozomenus vero ait (*Sozom. lib.* 3. *cap.* 10.) εἶναι νόμον ἱερατικὸν, ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου. Legem enim Pontificiam sive Hierarchicam esse, ut pro irritis habeantur, quæ præter sententiam Episcopi Romani gesta fuerint: Idque etiam jam olim agnoverat Ferrandus Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus, (*In epist. ad Anatolium*) *Non necesse*, inquit, esse, *ut illis* (sacris Conventibus) *alii subscribant quam qui interfuerint: sufficere enim judicatur ad plenam significationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ, nullum offendiculum moveant, vel scandalum fratribus; sed Catholicæ fidei convenire ut firmentur, Apostolicæ Sedis roborata consensu.*

Requiritur in his consensus & interventus Principum Christianorum.

VII. Requiritur præpterea consensus atque interventus Principum, olim quidem Imperatorum Romanorum stante Imperio: nunc vero Imperatoris Germanici, ac Regis Francorum Christianissimi (quorum utriusque nominatim fieri solita mentio in literis, quibus posteriorum temporum Generalia Concilia indicta sunt) & cæterorum Principum quibus competunt Majestatis jura. Cum enim duo sint, quæ in conventibus hisce sacris tractari ac definiri solent, dogmata nimirum *Fidei*, ac *Disciplinæ* Canones; quamvis in iis quæ fidei sunt atque doctrinæ, plena sit Episcoporum in ejusmodi Synodis potestas: nihilominus & his facilius ad exitum perducendis, utilem admodum: & cæteris quæ ad publicos mores spectant firmius stabiliendis, necessariam imperantium auctoritatem esse, tum res ipsa docet, tum vetera Constantini, Theodosii, Martiani, aliorumque piorum Principum in Nicæno 1. Constantinopolitano. 1. Chalcedonensi Conciliis intervenientium exempla testantur, & fatentur ipsi Pontifices, Sanctus Leo in primis (*Epist.* 29. *ad Pulcheriam Aug.*), *Res humanas aliter tutas esse non posse* affirmat, *nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat auctoritas* (*Can. res* 21. 23. *q.* 5.). Ei consonat Joannes VIII. (*Can. administrat.* 26. 23. *quæst.* 5. & *can.* 34. & 35. *ibid.*) *Administratores*, inquit, *secularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum & viduarum protectionem, rapaciumque refrænationem constituti esse proculdubio debent.* Id adhuc expressius confirmat Isidorus (*Lib.* 3. *sent. de sum. bono, can. principes* 20. *ead. can. & quæst.*): *Principes seculi*, ait, *nonnumquam intra Ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant.*

Officium, & causa Conciliorum generalium.

VIII. Duo sunt Conciliorum Generalium officia Præcipua δογματίζειν καὶ κανονίζειν, sive Dogmata, & Canones constituere, ut ex ep. Nicænorum Patrum ad Ægyptios, & ex actis ejus Concilii apud Gelasium Cyzicenum collegit amicus quondam noster, & in Antecessorio munere decessor Fr. Florens (*D. orig. arte & auctor. Jur. Can.*): Prius ad res Fidei, posterius ad res Morum pertinet circa quæ duo: tamquam circa subjectam materiam Concilia versantur. Digeruntur & formantur *Dogmata* per eas quas Græci vocant διατυπώσεις, sive descriptiones; exponuntur symboli seu for-

formulis fidei, & synodicis epistolis, aut etiam decretis & anathamatismis adversus hæreticos. Quæ vero ad *Mores* ac *Disciplinam* Ecclesiasticam, Græce πολιτείαν, referuntur, ea Canonibus explicari solent, Synodus tamen Tridentina Canonum nomine in decidendis doctrinæ ac fidei articulis usa est. Cæterum sunt qui adhuc Canones in duo genera distinguant majoris perspicuitatis gratia, nempe in eos qui definiunt quæ sunt sacræ ac publicæ disciplinæ, & eos qui publicos privatosque mores componunt. Verum utrumque genus permixtim fere in Conciliis tractari consuevit. Porro ex hac Dogmatum a Canonibus distinctione patet, cur Nicænæ Synodi Canones, cum de moribus agant, Arii non meminerint, cujus hæresis seu error in fide seorsim damnatus fuit. Hinc etiam factum est, ut; cum Quinta & Sexta Generales Synodi hæreses tantum damnassent, intactis iis quæ ad disciplinam spectabant, Trullana, condendorum Canonum causa post eas habita, Quinisexta dicta fuerit, quasi aut illæ imperfectæ & quasi mutilæ essent, aut hæc ab illis non omnino diversa, sed quod iis deerat suppleret. Cur autem illa duo separatim disceptari oporteat, hæc causa est, quod alia sit ratio rerum Fidei atque Doctrinæ Morum, alia eorum quæ meræ sunt disciplinæ. In illis cunctas Ecclesias synodosque convenire necesse est: quandoquidem *regula fidei una omnino est, sola, immobilis & irreformabilis: huic nihil addi, nihil detrahi potest*, ut Tertulianus (*De Velandis Virginib.*) ait. At quæ ad Ritus ac disciplinam pertinent, ea & *per loca terrarum* D. Augustino teste (*Can. Illa & Can. seq. dist.* 12.) *variantur*; & in iisdem etiam Ecclesiis mutationem (*Can.* 14. & 15. 1. q. 7.) sæpe nonnunquam dispensationem recipiunt Præsulum auctoritate. (*Can.* 16. & *seqq. ead. Can. & quæst.*).

IX. Modum ac rationem celebrandi generalia Concilia auctores complures ex professo descripserunt. Videndus in primis Guilielmus Durantes sive Durandus Episcopus Mimatensis, qui peculiarem ea de re tractatum mandato Clementis V. conscripsit. Addi possunt tractatus alii, quos in unum volumen collectos habemus sub Apparatus nomine in Parisiensi Conciliorum editione anni 1672. Dominici nempe Jacobatii Cardinalis, Joannis Antonii Delebini, Marci Mantuæ Bonaviti, & aliorum, qui de Conciliorum potestate ex Italorum sententia scripsere, magis quam Gallorum. *Eorum celebrandorum forma.*

X. Hac in re duo observatu non indigna, Primum in medio consessus proponi solitos atque in throno collocari Codices duos, Evangeliorum & Canonum: ut ad eos veluti ad Lydios lapides in explorandis hinc Fidei dogmatibus, inde Morum præceptis, quoties opus esset, recurreretur: ex illorum auctoritate definiri possent utriusque generis causæ, tam Evangelicæ quam Canonicæ, quarum causa haberi Concilia scriptum est Nicænæ 2. *Synodi can.* 6. Alterum, quod hoc loco annotasse non videtur ab instituto nostro alienum, est quoniam fieri non potest, ut uno conventu unove die absolvantur causæ aut negotia in Concilio unoquoque tractanda vel definienda: ideo distingui consuevisse singulorum conventuum acta, & in sua tempora digeri. Atque hinc oritur gestorum divisio in Actiones, vel Sessiones, ut posteriores loqui amant. *Notanda duo circa ritus celebrandorum Conciliorum.*

XI. Horum Conciliorum Auctoritatem testatur Ferrandus supra laudatus; *Universalia*, inquit, *Concilia, præcipue illa, quibus Ecclesiæ Romanæ consensus accedit, secundæ auctoritatis locum post Canonicos Libros tenent*. Illorum sane decreta nomen Canonum sibi specialius vendicant. In his, quatuor prima, *Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense*, cæteris celebriora sunt, tantæque in Ecclesia Catholica virginitatis, ut sacrosanctis quatuor Evangeliis comparentur a D. Gregorio Magno (*Lib.* 1. *Regesti, relato in Can. sicut* 2. *dist.* 15.), eorumque Dogmata *Horum Conciliorum auctoritas.*

Justi-

Justinianus Imperator (*Nov.* 131. *in princ.* sicut sanctas Scripturas accipi, & Regulas pro legibus observari voluerit: *in his enim* ut loquitur ante dictus B. Gregorius, *velut in quadrato lapide, sanctæ Fidei structura consurgit; & cujuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet*. Sed & quatuor sequentia, imo & reliqua Concilia Universalia, legitime congregata & celebrata, in iis præsertim quæ ad res ac dogmata fidei pertinent, parem his primis vim habent ac potestatem (*Dicto Can.* 2. *versu* 5. *Can. sancta Romana* 3. *in princ. ead. dist. Can. sancta octo dist.* 16.,) nec minus recipienda & custodienda sunt ab omnibus Christianis.

De Conciliis Localibus qualia primo Patriarchalia. XII. Jam *Patriarchalia* dicuntur Concilia, quæ ab uno aliquo e majoribus Patriarchis ex omnibus eidem subjectis nationibus & Provinciis coacta sunt; eorum constitutiones per totum Patriarchatum valent. Verum hæ Patriarchicæ Synodi ad Nationales ferme referri possunt. Raro quippe leguntur Patriarchæ aliunde quam ex natione propria Episcopos ad Concilia convocasse: Alexandrini ex Ægyptiaca, Antiocheni ex Orientali, Constantinopolitani ex Thracica diœcesi, ipsique Romani Pontifices ex Italia.

Deinde Nationalia. XIII. *Nationalia* vero Concilia, quæ aliquando *Universalia* quoque, aut etiam *Plena* vel plenaria dicuntur (ut Africana quædam a S. Augustino) respectu scilicet Provincialium, sic proprie dictorum, ea sunt quæ Episcopi totius Nationis alicujus, omnibus ejus gentis vel regni provinciis a Primate fere sive Exarcho acciti celebrant: qualia sunt Carthaginensia aliquot in Africa; Aurelianense 1. aliaque in Gallia; Toletana pleraque in Hispania; & Romana multa in Italia. Eadem vocantur aliquando *Diœcesana*, Diœceseos nomine pro complurium ejusdem gentis provinciarum administratione accepto, ex usu veterum Romanorum post divisum Imperium: ut cum diœcesim Galliarum, diœcesim Africæ, diœcesim Orientis dicunt.

Plurium Nationum, pluriumve Provinciarum. XIV. Quædam præterea sunt *Plurium Nationum* Concilia, qualia Arelatense 1. sub Silvestro, Sardicense sub Julio, Turonense 3. sub Alexandro III. Ad ea enim, aliaque nonnulla ex totius Occidentis Provinciis Episcopos concurrisse, constat, & communi consensu Canones condidisse: unde Generalium nomine nonnunquam decorantur. Quædam etiam sunt plurium ejusdem Nationis Provinciarum, ut Antiochenum aliaque vetera Orientis: & plurima, regnantibus præsertim Carolidis, per Gallias habita: sed hæc communi Provincialium appellatione plerumque comprehenduntur.

Provincialia proprie dicta. XV. *Provincialia* stricte loquendo, Græce ἐπαρχικά, sunt, quæ Metropolitano Episcopo omnes provinciæ suæ Episcopos convocante, Ecclesiasticis de causis instituuntur, convocatis & aliis Provinciæ Clericis. Et olim quidem ea bis singulis annis haberi debebant ex Apostolorum (*Can. Apostolorum* 38.) ut creditur, instituto, quod sæpius renovatum. Nam ex Concilii Nicæni 1. Can. 5. ante jejunium Quadragesimæ, atque Autumno congregari singuli cujusque Provinciæ Episcopi jubebantur, de Ecclesiasticis causis, seu litibus cognituri (*Can. habeatur* 3. *dist.* 8.): ex Antiocheni vero Can. 20. statim post Pascha, & deinde Autumno medio mense hyperberetæo, id est circa idus Octobris (*Can. propter* 4. *ead. dist.*): id deinceps servari jussit tum Synodus Chalcedonensis (*Can. pervenit* 6. *dist.* 18.), tum S. Leo Pontifex Maximus (*Can. de Conciliis* 2. *ibid.*): sed Quinisexta in Trullo Synodus propter Barbarorum incursiones aliasque incidentes causas, semel quotannis habenda hæc Concilia censuit; quod secuta quoque est Synodus Nicæna 2. Œcumenica

menica septima (*Can. quoniam quidem 7. dist. præd.*): idque ob itinerum, & frequentis Episcoporum ab sedibus suis absentiæ incommoda: sed & in Concilio Later. 4. videtur annua horum Conciliorum celebratio indicta (*Cap. sicut olim 25. de accus.*). Nunc autem ex Tridentini Concilii (*Sess. 24. c. 2. de reformat.*) præscripto, (quemadmodum antea Concilii Matisconensis can. ult. decretum fuisse videtur) quolibet saltem triennio cogi debent ab Archiepiscopo, aut eo legitime impedito per antiquiorem Coepiscopum. Convocatos autem provinciales Episcopos convenire ad Synodum oportet, aut legitimam excusationem, si quam habent, per Literas Metropolitano significare (*Can. iisdem & Can. 5. 9. 10. 12. & seq. d. 18.*) ac pro se legatum mittere; aut sine probabili, seu justo impedimento recusantes a fratribus corripi, immo & eorum communione arceri debent (*Can. placuit 10. aliisque laudatis*); idque ex parte confirmatur Concilii quoque Tridentini decreto (*d. Sess. 24. c. 4. de reform.*).

Horum Conciliorum decreta sive statuta generaliter intra Provinciam ab Episcopis, a Sacerdotibus aliisque Clericis observanda sunt (*Can. Episcopus 9. & aliis citatis dist. 18.*); immo & a christianis omnibus, quoties aut Generalis Concilii aut Pontificia auctoritate confirmata eo animo sunt, aut in corpus Canonum relata ut Ancyranum, aliaque Asiana quarto sæculo habita, paulo ante vel post Nicænum. Licet enim vim Constitutionis non habere hæc Concilia dicantur a Gratiano (*in summa dist. 18.*), sed auctoritatem tantum indicendi & imponendi quod alias statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum, ut loquitur idem Gratianus: tamen, ut ipse etiam agnoscit, depravata corrigere possunt, & de criminibus Ecclesiasticis inquirendi judicandique potestatem habent: ita ut de gravioribus rebus, si discordia nascatur, recurrendum sit ad Primatem (*Conc. Chalced. can. 9.*) ac deinde ad Patriarcham (*Can. 14. ex qua desumptus est 1. can. 6. q. 4.*); aut etiam quandoque ad vicinæ Provinciæ Metropolitanum, eique subjectos Episcopos ex Sardicensis Concilii placito (*Can. 1. ead. c. & qu.*): indeque ad Romanum Pontificem appellatio deferenda (*Can. annis singulis 16. & can. 11. dist. 18. cap. sicut olim 25. extra de accus. & Trident. Concil. sess. 24. cap. 2. de refor. §. fin.*)

XVI. Concilia *Episcopalia*, seu *Diœcesana*, ut nunc loquimur, quæ & proprie *Synodi* hodie appellantur, sunt quæ ab unoquoque Episcopo, congregatis Abbatibus ac Presbyteris suis, cæterisque Clericis, quotannis celebrari solent ac debent (*Can. propter inf. dist. 18.*). Quamquam enim id olim prohibitum aliquatenus videatur (*Can. ult. dist. 18.*), quo scilicet tempore totius Provinciæ Clerici ad Provincialem Synodum solebant accedere; id tamen inde receptum est propter causam forte in Toletano XVI. Concilio allatam (*Cap. quod super his 9. extra de majorit. & obed. c. ult. de caus. possess. & propr.*) ut nempe singuli Episcopi provincialis Synodi constituta Clericis suis, atque universo populo sibi commisso nota faciant: quemadmodum significare quoque plebi suæ debent, quæ propriis Diœcesanis Synodis constituta sunt; alias illorum ignari ad ea servanda non tenentur. Interesse vero his Conciliis jubentur cum Sacerdotibus Abbates Episcopo subjecti lege Diœcesana (*d. c. 2. sess. sup. laudata, §. ult.*); immo ex Tridentini Concilii placitu, exempti etiam quicumque, si nulla iis esset concessa exemptio, interesse tenerentur; præterquam si Generalibus Capitulis subditi sint. Cæterum harum Synodorum, quæ ab uno Episcopo cum Presbyteris subjectis habentur; una, ni fallor, Antissiodorensis locorum invenit in Collectionibus Canonum: & hæ vix in Conciliorum numerum referuntur. *Episcopales, sive Diœcesesor unius Synodi.*

Quo jure nitantur Concilia. XVII. Jure divino Conciliorum auctoritatem atque institutionem niti probant Doctores, tum ex illo Christi (*Matth.* 18.), *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo*; aliisque locis; tum exemplo Apostolorum (*Capit.* 1. 6. 15. 20. & 21. *act.*) uti cap. proximo fusius ostendemus.

Ad quos pertineat jus definiendi res dubias in Conciliis. XVIII. Vocandos autem necessario & jure suo solos Episcopos ad Concilia tam Universalia, quam Provincialia, & usu ipso priscorum Conciliorum ostendi potest, Ephesini maxime & Chalcedonensis; & auctoritate Patrum, Cypriani in primis (*Epist. ad Jubajanum.*), Hilarii (*Lib. de Synodis*), Ambrosii (*Epist.* 31.), Hieronymi (*Apolog.* 2. *in Rufinum*), Augustini (*Epist. ad solitariam vitam agentes.*), Eusebii (*Libr.* 3. *histor. cap.* 15.); *Concilium* enim *Episcoporum est*, ut Patres Synodi Chalcedonensis protestantur: quibus verbis significatur ad eos tantum pertinere jus definiendi controversias Fidei, & causas Ecclesiasticas judicandi. Nam in consilium Abbates atque Doctores adhiberi nihil vetat. Atque ita accipienda sunt quæ de Presbyterorum & Clericorum, in priscis, Abbatum ac Religiosorum virorum, in Lateranensibus aliisque generalibus Conciliis, interventu leguntur. Igitur hi vocem consultivam (ut loquuntur) in Conciliis habere possunt, decisivam Episcopi tantum; quibus ex usu posteriorum temporum adjunguntur Ecclesiæ Romanæ Presbyteri & Diaconi Cardinales ob eminentiam ejus Ecclesiæ.

Quædam aliæ Conciliorum divisiones. XIX. Præter supra allatas Conciliorum inspectiones, dividuntur etiam in *Approbata* ab universa Ecclesia, & in *Reprobata*; aut partim approbata, partim damnata; & nec reprobata, nec palam approbata. Primi generis Concilia recepta ubique sunt: secundi generis quia non rite coacta, justisve aliis de causis a legitimis postea Conciliis summisve Pontificibus communi Ecclesiæ consensu damnata sunt, a catholicis omnino respuuntur, qualia Ephesinum II. Ariminense aliaque. Concilia vero tertii generis, quod attinet ad ea quæ auctoritatem Pontificiam habent adjunctam, sine dubio ab omnibus sunt admittenda: quantum ad reliqua, eorum apud Romanos & plerosque catholicos vacillat auctoritas: Constantiense tamen & Basileense in Gallia omnino recipiuntur. Atque hæc tria genera universalium maxime Conciliorum species sunt. Quod vero ad Provincialia spectant; ea, ut jam indicatum est, in suis Provinciis generatim obtinent: nisi quatenus aut in desuetudinem abierunt, aut contrariis Œcumenicorum scitis tacite sunt revocata.

C A P U T II.

De Jurisdictione Ecclesiastica.

Auctoritas Pontificum apud omnes gentes. I. CUNCTAS apud gentes Sacra certo jure constituta fuerunt, & venerabile semper fuit Pontificum nomen: apud plerasque jus etiam dixere Sacerdotes.

Apud Hebræos. II. Divinus Hebræorum Legislator & Princeps Moses, ex stirpe Levitica prognatus (quæ sola Sacerdotalis habebatur) jus initio solus dicebat: postea tamen Jethro soceri sui consilio Judices sub se constituit, qui minora deciderent, majoris momenti negotia ad se referrent (*Exod.* 18.), quæ origo prima fuit magni LXX. virorum Senatus; quem Judæi Hellenistæ *Sanhedrin*, ex Græca dictione συνέδριον appellarunt, a verbo συνεδρεύω, quod

quod est *considero*. Eum porro in cœtum allecti Sacerdotes ut plurimum fuere, & in his primas fere tenuit Pontifex Maximus. Post tempus autem, urbisque a Babyloniis eversæ instaurationem, Persis dominantibus factam, Pontifices rebus gerendis, ac summæ Reipublicæ præferunt, nullo Principis aut Regis nomine assumpto (*V. Cunæus de rep. Hebr. lib.* 1. *c.* 12. *& l.* 2. *c.* 1.). Qui mos ortus, ni fallor, ex potestate Esdræ concessa ab Artaxerxe (1. *Esdr.* 25.). Id immutatum sub Hasamonæis, qui post Machabæos fratres, ex ipsorum, Sacerdotali quidem, non tam Pontificia familia oriundi Principatum cum Pontificatu fere administrarunt.

III. Sic apud Gallos olim, *Druides, qui rebus divinis præerant, sacrificia publica & privata procurabant, Religiones interpretabantur: iidem fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituebant; &, si quod esset admissum facinus, si cædes facta, si de hæreditate, si de finibus controversia esset, decernebant; præmia, pœnasque constituebant* (*Cæs. de bello Gall. l.* 6.). Quod apud Suevos etiam, cæterosque Germanos usurpatum, apud quos *nulli verberare aut vincire quemquam, aut animadvertere licebat præterquam Sacerdoti* (*Tacit. de morib. German.*). *Apud Gallos & Germanos.*

IV. Apud Ægyptios, Tyriosque secundi a Rege Pontifices habebantur; atque apud illos aliquando ex Philosophis Sacerdotes, ex Sacerdotibus Reges electos legimus: unde Mercurius Trismegisti, sive ter maximi nomen tulit, quod Philosophus, Sacerdos, & Rex maximus fuerit (*Diodor. Sic.*). *Apud Ægyptios & Tyrios.*

V. Spartanorum quoque Reges, cum primum ad eam dignitatem inaugurati erant, Jovis cælestis Sacerdotio fungebantur, velut honore præcipuo; iisque idcirco ex omni scrofarum fœtu suculus unus debebatur, ne immolare volentibus victima unquam deesset (*Alex. ab Alex.*). *Apud Spartanos.*

VI. Apud Athenienses ex Thesei instituto (*Plut. in Thes. Sigon. de rep. Athen.*) Patriciis tributum erat, ut soli sacra curarent, magistratus ac dignitates caperent, leges interpretarentur, in his quæ ad religionem pertinebant quod fas esset dijudicarent; & sub Archontibus postea, qui numero novem fuere, tres eorum præcipui, Archon nimirum absolute dictus, Rex, & Polemarchus (*Suidas Sigon. de rep. Athen.*), sacrorum quisque suorum curam simul gerebant, simul de commissis unicuique negotiorum generibus jus dicebant. *Apud Athenienses.*

VII. Romæ plurima sacra Reges ipsi obibant (*Liv.* 1. 20. *&* 2. 2. *Dionys. Halic. lib.* 1.), atque inter eximia ipsorum munia illud jam tum Romuli tempore primum fuisse memoratur, ut sacra & sacrificia curarent, ac per eos gereretur, quidquid ad placandos Deos attinet. In Republica deinde, Pontificum partes fuere non modo religiones & cæremonias publicas privatasque, ac res omnes divinas tueri, moderari & interpretari; non modo de funeribus, placandisque manibus & sepulcrorum jure, deque votis rite exsolvendis cognoscere: sed etiam de feriis indicendis, de habendis comitiis, deque fide & jurejurando constituere; quid sacrum Religiosumve, quid profanum esset pronuntiare; quid quaque die operis fieri vel non fieri conveniret, edoceret. Immo quod magis ad rem pertinet, Legum interpretandarum scientia, & actiones apud collegium Pontificum erant, qui ex numero suo constituebant, quis quoque anno præesset privatis, ut loquitur Pomponius (*Lege* 2. *Dig. de orig. jur.*) Quippe Jus civile inter sacra & cæremonias multos per annos abditum, solis Pontificibus patebat: unusque ab iis deligebatur quotannis, cui jus hoc erat Pontificium, sive hæc cura, ut jura interpretaretur; atque an posset lege agi, quæque competeret actio in judiciis, *Apud Romanos.*

 decla-

declararet. Tempore Ciceronis non exigua adhuc in rebus etiam judicandis Pontificum auctoritas fuit (*Cic. pro domo sua, in princ.*): quam in rem hæc ejus ad illos notatu digna sunt verba: *Cum multa divinitus, Pontifices, a majoribus nostris inventa atque instituta sunt; tum nihil præclarius, quam quod vos eosdem & religionibus Deorum immortalium & summæ reip. præesse voluerunt*. Inter hos is, apud quem summa erat sacrorum præfectura, modo summus Pontifex, sæpius Pontifex Maximus dictus, & maximarum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinebant, judex erat; & vindex contumaciæ, tam privatorum, quam magistratuum (*Dionys. Halicarn. lib.* 1.). Idcirco hunc titulum prisci Cæsares affectasse leguntur (*Suet. in Augusto*); sive, ut religionis specie tutiores essent, qua de causa Tribunos quoque plebis se ferebant; sive quo augustiores haberentur. Idemque nomen a veteribus Romanis Principibus velut per manus acceptum Imperatores quoque christiani retinuerunt ad Gratiani tempora, qui (*Zosimus*.) se Pontificem Maximum vetuit appellari. Hinc ad Romanos Episcopos translatus hic titulus est.

Pontificum Christianorum Jurisdictio quo jure nitatur.

VIII. Sed christianorum Pontificum sive Episcoporum jurisdictio, an a divina lege fluat, an hominum instituto nitatur, vel Pontificum ipsorum constitutione usuve introducta; an Principum consensu admissa, certant inter se variarum scientiarum Doctores.

Sacra Jurisdictio a jure divino.

IX. Sacris quidem in rebus concessam a Christo, tum B. Petro, tum reliquis Apostolis potestatem aliquam, inficiari nemo potest, qui vel primoribus labris Evangelicam historiam attigerit. Petro quippe promissas primum fuisse constat claves Regni cælorum (*Matth.* 16.), *ut quodcumque ligaret super terram, esset ligatum & in cælis; & quodcumque solveret super terram, esset solutum & in cælis*. Cæteros deinde discipulos in partem ejus juris vocatos legimus: idque tum antequam Christus pateretur, cum eodem fere sermone erga eos usus est in Evangelio (*Matth.* 18.); tum post resurrectionem, cum Discipulos divino halitu afflatos his verbis est allocutus (*Joann.* 20.): *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt*.

Ecclesiæ potestas in rebus civilibus aliquatenus a Christo constituta.

X. Hæc quidem verba ad peccatorum per pœnitentiæ Sacramentum remissionem, atque ad forum interius spectant potius, quam ad externum aliquod judicium, nisi quatenus ex eo capite crimina publica Excommunicationis pœna castigantur: ut paulo post exponitur §. XI. Verum hujus quoque judiciariæ potestatis nonnihil iis concessum videri potest eo Christi Domini præcepto, quo si quis in alium peccaverit, nec læso satisfecerit, ambosque conciliare studentium justa monita contempserit, jubetur qui accepit injuriam rem totam ad Ecclesiam deferre (*Matth.* 18.), cujus judicio si reus stare recusaverit, tum vero pro Ethnico & Publicano habendus pronuntiatur.

Jus coercendi contumaces anathemate.

XI. Nec vero credendum est hac loquendi formula potestatem duntaxat monendi hortandique aut objurgandi esse attributam; sed sacri etiam interdicti sive anathematis pœnam contineri, qua nulla est gravior in Ecclesia coercitio. Sane hanc pœnam his verbis intelligi, præterquam quod sentiunt Patres atque Interpretes omnes, ex more etiam Judæorum patet, qui ab externæ gentis ac religionis hominum consortio penitus abstinebant ex divino præcepto (*Exod.* 26.): quod religiose adeo servabant, ut cæteras nationes execrarentur, atque idcirco ipsis vicissim odio & execrationi essent. Id præ cæteris observavit Tacitus (*Tacit. lib.* 5. *Histor.*), *Apud ipsos*, inquit, *fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios odium; separati epulis, discreti cubilibus; projectissima*

sima ad libidinem gens aliorum concubitu abstinent. Nec vero minus eos Judæi detestabantur, qui cum essent Judaicæ nationis, vectigalia publica redimerent: sive quod hi lucri undequaque faciendi aviditate usuris fratres vexarent; sive quod externis gentibus tributa libero populo imponentibus obsecundaret: utrumque contra legis præceptum (*Deuter.*). Ea certe potestate Gallorum olim Druides usos memorat Cæsar (*de bello Gall. libr. 6.*), sive quis alius est belli Gallici scriptor: *Si quis*, inquit, *aut privatus aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima. Quibus ita interdictum est, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur: iis omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur; neque honos ullus communicatur.*

Ecclesiæ jussis obediendi mandatum.

XII. Ex illo Christi mandato intelligi potest quantam vim habeat illud ejusdem Domini ad Apostolos & Discipulos verbum, cujus meminerunt Evangelistæ (*Luc.* 10. *Joan.* 13.): *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit*. Audire enim Latine apud Tullium, Quintillianum, Alfenum Jurisconsultum (*L. arbiter. ex compromisso Dig. de recept. arbit.*), ut & Græce ἀκούειν, sive ἐπακούειν, & Hebraice שמע *sciamach*, pro eo sumitur quod est obtemperare ac præcipienti parere: itaque in ipsum Jesum contumax habendus quisquis Ecclesiæ jussa observare detractaverit.

Hæc ex Scriptura potestas ad Laicos non trahenda.

XIII. Licet autem eam potestatem ad universum christianorum cœtum trahere nonnulli conentur; ad maxime contemptibiles Ecclesiæ delegare videatur ipse Paulus (1. *ad Corinth.* 6. 4.): nihilominus & Apostolus id se ad verecundiam eorum, vilibus de causis inter se litigantium, dixisse testatur, & sapientioribus tantum arbitrium ejusmodi tribuit (1. *ad Corinth.* 5. 3. *& seqq.*). Arbitrium dico, quod voluntarium est; non jurisdictionem, quæ necessaria. Nam rerum caducarum controversias ac publicorum criminum judicia magistratibus haud dubie relinquenda censet: quos potestatem a Deo habere, ideoque non sine causa gladium portare, alibi agnoscit. Quod autem attinet ad res Fidei ac disciplinæ, damnataque sacris legibus, atque ad publicum fidelium scandalum spectantia crimina; eorum cognitionem & executionem Paulus idem ac cæteri Apostoli pleno jure sibi vindicare non dubitarunt.

Ab Apostolis usurpata in rebus ad religionem spectantibus auctoritas.

XIV. De his certe rebus quæ ad religionem & politicam Ecclesiæ pertinerent, leges ab Apostolis, tum singulis, tum communi consilio constitutas, tota pene sacræ Historiæ series evincit; quæ quidem constitutiones partim scriptæ, partim non scriptæ fuerunt. Et primo quidem de subrogando in locum Judæ proditoris Apostolo, tum de cura viduarum & ministrorum electione in commune contulisse leguntur convocatis discipulis Apostoli, eamque in rem Diaconos instituisse (*Act.* 1. *&* 6.). Post hæc quis nescit insignem illam de circumcisione & Mosaica lege una cum Evangelio a Gentilibus ad Christi fidem conversis observanda, ortam inter discipulos controversiam. Hoc sane dissidium causam præbuit antiquissimo, & maxime solemni, ut illis temporibus, Concilio, quod anno a natali Domini 51. in urbe Jerosolymitana ab Apostolis habitum est. Ibi re accurate disceptata, tandem placuit legis illius jugum nemini esse imponendum, paucis quibusdam articulis, & plerisque ad tempus exceptis: quemadmodum a B. Luca narratur in Actis Apostolorum (*Act.* 15.). In his præterea memoratur S. Paulus Syriam, & Ciliciam perambulasse, *Confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum*: τὰς διατάξεις, id est, constitutiones. Accedit quod postea subjungitur de eo-

de eodem gentium Apostolo, & Timotheo: *Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, & Senioribus, qui erant Jerosolymis* (*Act.* 16. 4.). Ubi Glossographus post veteres omnes Ecclesiæ utriusque Doctores *dogmata* recte interpretatur *statuta*.

Præcepta Morum ab Apostolis scripta, & verbo tradita.

XV. Præceptis deinde circa mores, tum publicos, tum privatos, de rebus quamplurimis ad Ecclesiasticam disciplinam, & Christianorum inter se officia spectantibus refertæ sunt Pauli, ac reliquorum Apostolorum epistolæ. Hujus generis sunt, quæ variis in locis traduntur de fidelium concordia, & caritate mutua (*Ephes.* 5. *ad Rom.* 12. 15. *tum* 1. *Cor.* 6. & 2. *ad eosdem.*), quam inculcare nunquam desinebat Christo præ cæteris dilectus Apostolus (1. *Joann.* 2. 3. 4.), tum de Virginitate, & conjugio, conjugumque inter se officiis (1. *ad Cor.* 7.): de obedientia Subjectorum (1. *ad Tim.* 2. & 6. *ad Rom.* 13. *Eph.* 5. & 6. *ad Rom.* 2. & 3.): de officiis quoque patrum, & matrum familias, immo christianorum omnium in genere (1. *Petri* 2. & 3.): de patientia deinde, & jejunio (2. *ad Cor.* 6. *ad Rom.* 13.): de oratione privata (1. *ad Corinth.* 14. *ad Rom.* 8.): de Psalmodia, & canendis publice Dei laudibus (*Ephes.* 3. 5. *Coloss.* 3.): de Liturgia, & Sacrificio (1. *Cor.* 10. & 11.): de modestia fidelium convenientium ad Dominicam Cœnam, deque velandis mulieribus, & earum in Ecclesia silentio (*ad Tim.* 3. & *seqq. ad Tit.* 1.): de pauperum præterea cura; de Eleemosyna, & collectis (1. *ad Cor.* 16. 2. *ad eosdem* 8. & 9.): de sacrorum Ministrorum virtutibus (1. *Cor.* 14.), deque necessariis ad victum eorum ordini præstandis (1. *Corint.* 16. 2. *ad eosdem* 8. & 9.).

Præter has scriptis mandatas leges, alias quoque viva voce ab Apostolis editas probant evidenter hæc D. Pauli verba (2. *ad Thess.* 2.): *State, & tenete Traditiones quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam.* Hæ traditiones in Græco textu vocantur παραδόσεις, id est, *præcepta.* Neque omnia, quæ auctore Spiritu sancto servari jusserunt Apostolis, sacris Literis contineri, non modo unanimis Patrum consensus docet; sed perspicue satis indicat B. ipse Paulus, cum scribit se, ut ad Corinthios venerit, *cætera* (ad disciplinam Ecclesiæ pertinentia) *dispositurum*. In Græco est διατάξομαι, sive constituam (1. *ad Cor.* 11. *in fin.*): quod non scriptas constitutiones proculdubio demonstrat, atque adeo verbo tenus præcipiendi potestatem: quales Lycurgi apud Lacedæmonios leges ῥῆτραι peculiari vocabulo appellatæ; quasi dicta, seu dictata, ac velut quædam oracula. Ex hujus generis præceptis manarunt receptæ ab universa Ecclesia Traditiones, quarum vim, atque auctoritatem cuncti astruunt, & commendant sacri Scriptores: Basilius (*Ep. de Spir. sancto* 27.) in primis inter Græcos, inter Latinos Augustinus (*Ep.* 118. *ad Januar. c.* 1. & 2.): adde quæ a nobis jam dicta sunt Libri 1. cap. 4.

Iidem Apostoli animadversione in contumaces usi.

XVI. Nec vero imperando tantum, verum & contumaces coercendo sacram jurisdictionem iidem Apostoli exercuerunt. Pullulantibus quippe ab ipso Christianis religionis exordio Schismatibus, atque Hæresibus, contumaces, aut atrociorum criminum reos ab eis, tum correptos, tum etiam christianorum consortio eliminatos videmus. Etenim præterquam quod Petrus Simonem Magum gravissime increpitum ad pœnitentiam hortatus est (*Act.* 1.): Paulus Hymenæum, atque Alexandrum in fide naufragos, *Sathanæ se tradidisse scribit, ut discerent non blasphemare* (1. *Tim. in fine*). Et, quod eodem recidit, *Alexandrum verbis suis resistentem vitari* jussit (2. *Tim.* 4.). Idem Corinthium incestus in novercam reum *absens quidem corpore, præsens autem spiritu, judicavit in nomine Domini tradendum*

Satha-

Sathanæ (1. *Cor.* 5.): quæ loquendi figura de anathemate a sanctis Patribus vulgo explicatur: & ne sola severitate jus sacræ potestatis usurparet, eumdem Corinthium postea resipiscentem recepit in gratiam, atque Ecclesiasticæ communioni restituit (2. *Cor.* 2.). Plurima sunt alia jurisdictionis Ecclesiasticæ ab Apostolis in usum adhibitæ argumenta per Libros novi fœderis sparsa.

XVII. Sequentibus temporibus plura sanctorum Pontificum de variis rebus ad Religionem, ac Disciplinam spectantibus decreta edita sunt. Neque ea Constantino tantum Imperatore, & quarto post Christum natum sæculo edi cœperunt, quo tempore Christianis plena cultus sui libertate concessa, Nicænum aliaque Concilia celebrata nemo nescit: sed & prioribus quoque sæculis. Nam præter cæremonias, ac ritus Ecclesiasticos plerosque hoc temporis intervallo institutos a Romanis maxime Pontificibus, legimus praeterea apud Eusebium (*Lib.* 5. *cap.* 27. & 24.) a Victore summo Pontifice sub finem secundi sæculi Theodorum Byzantinum Coriarium, de Christo prave sentientem, ejectum ex Ecclesia; ortamque prius de tempore celebrandi Paschatis controversiam, indictis, tum Romæ, tum alibi Synodis, compositam ab eodem; qui mox Asianos Judaico more, ipsa Luna decimaquarta celebrare id festum perseverantes, a communione segregavit. Habita deinde videmus non pauca adversus hæreticos Concilia, in quibus sæculo tertio Antiochena contra Paulum Samosatenum; Africana etiam plura variis de causis, ac sequentis initio sæculi Eliberitanum in Hispania.

Idem sequentium Pontificum in his usus.

XVIII. Id autem necessario sic constituendum fuisse res ipsa per se satis clamat. Nulla enim humana societas, ne sceleratorum quidem, sine legibus stare potest: nec res sacras attingere, nisi sacris addicti debent. Id & in lege Mosaica Deus vetuit (*Numer.* 1.): ac miraculo virgæ florentis (*Ejusd. lib. cap.* 7.); immo pœnis quoque confirmavit cælitus inflictis, Core, Dathan, Abiron, cunctisque illorum asseclis (*Num. c.* 16.), aliisque. In Evangelica vero lege, præter loca jam antea allata, quibus solis Apostolis & Presbyteris in rebus fidei, ac disciplinæ sacræ, potestas data memorantur: usus quoque Ecclesiæ perpetuus id evincit, ab ipsorum Apostolorum instituto derivatus.

Necessitas Jurisdictionis Ecclesiasticæ.

XIX. Quod autem Principes etiam Catholici de Fidei dogmatibus, aliisque ad Mores christianos pertinentibus Constitutiones ediderunt, tum Romani Imperatores post Constantinum, ut patet ex primis Codicis titulis, ac pluribus Justiniani, aliorumque novellis Constitutionibus; tum Reges Francorum, quemadmodum eorum ex Capitularibus liquet: id sane declarandi potius, ac confirmandi, quam statuendi Juris Ecclesiastici gratia factum esse apparet. Etenim potestas Ecclesiæ, civilis potestatis auxilio indiget; ideoque Canonum de rebus ad publicam pertinentibus Ecclesiæ disciplinam promulgatorum, receptorumque Titio haud dubie Principibus Christianis incumbit, uti egregie probat eruditione, ac pietate simul illustris Archiepiscopus noster Tolosanus, ac tandem Parisiensis, Petrus de Marca (*de Concord. sacerdotii & imperii, lib.* 2. *c.* 10. *ac lib.* 4. *cap.* 6. & 7.): frustra quippe Pontifices quid jubeant, nisi & Principes (quorum in manu publica auctoritas, & corporalis, pecuniariæque pœnæ irrogatio est) partes ipsi etiam suas interponant. Qua de re Isidorus Hispalensis (*Can. Principes* 20. xxx. *qu.* 5.); & summus Pontifex Nicolaus (*Can. quoniam* 8. *dist.* 10.):

Ecclesiæ potestas a Principibus agnita.

Alterius sic

Altera poscit opem res, & conjurat amice.

Atque id Principes ipsi ultro professi sunt, Constantinus in Nicæna Synodo.

nodo Episcoporum libellos comburens, Theodosius ad Synodum Ephesinam scribens (*in Ep. quæ habetur in actis ejus Synodi c. 25.*), Marcianus Chalcedonenses alloquens Præsules, & Valentinianus Orientalibus Episcopis respondens apud Sozomenum (*Lib. 6. c. 7.*).

De rebus privatis, ac temporibus inter Laicos Episcopi quomodo cognoverint.

XX. De rebus quoque privatis, quæ temporales, & pecuniariæ sunt, judicasse videntur in veteri lege Sacerdotes (*Ex Deuter. c. 17.*), qua, si quid ambiguum incideret, ad eos recurri præcipitur, ut rem una cum judice definiant. De ejusmodi certe rebus alias cognoscere inter laicos Episcopi potuerunt, consentientibus saltem partibus. Atque hanc Episcoporum potestatem inolevisse ex sancti Pauli mente loco supra allato (*1. ad Cor. 6.*) ostendit B. Augustinus (*in Psalm. 118.*), ubi se hoc judicandi munere sæpe fungi coactum esse conqueritur, tamquam necessario Episcopi officio, cui se ideo addictum agnoscebat: *Constituit enim*, inquit, *talibus causis* (sæcularibus fidelium) *Ecclesiasticos Apostolus cognitores in foro prohibens jurgare Christianos*. Quod alibi quoque testatur (*Ut Epist. 147. ad Procul. Donatistam*). Hac de causa Imperatores ordinis sacri in prophanis quoque negotiis componendis, ac definiendis auctoritatem legibus suis firmarunt. Exstat in primis eam in rem constitutio in calce Codicis Theodosiani (*post lib. 16. quasi postremus ejus titulus de Episcopali judicio*), nomen præferens magni Constantini, qua priorem hac de re legem suam renovans, atque amplificans, statuit, ut si alter litigantium in quocumque causæ statu, *judicium eligat sacrosanctæ legis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur*; & paulo post sic concludit: *Omnes itaque causæ, quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur; nec liceat ulterius retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit*. Hanc quidem legem non desunt, qui supposititiam esse contendant. Verum iidem, atque in his ipse Jacobus Gothofredus, fateri coguntur rem ipsam, jus nempe, & auctoritatem civiles causas privatorum, saltem consentientium, disceptandi Episcopis a Constantino, & insequutis Principibus esse attributam. Et sane ipsius Constantini ea de re legem memorat Eusebius (*Lib. 4. de vit. Constantini, c. 27. ubi vid. Henr. Vales.*): ait enim sententias Episcoporum inter litigantes prolatas eum auctoritate sua roborasse, ita ut quæ ab iis decreta essent, rescindere judicibus non liceret. Quamvis enim verba illa τοὺς τῶν Ἐπισκόπων καὶ ὅρους τοὺς ἐν Συνόδοις ἀποφανθέντας, si quis argutari velit, ad Canones in Conciliis decretos trahi posse videantur: attamen συνόδον pro consessu, & judicio Ecclesiastico Episcopi, & Presbyterorum, & ὅρους pro sententiis, quibus quid definitur, ac deciditur, sumi hoc loco facile concedet, qui Sozomenum, peritissimum juris hominem, de hac eadem Constantini lege (*Lib. 1. cap. 9.*) differentem legerit. Sic enim scribit de Constantino agens; τῶν δὲ Ἐπισκόπων ἐπικαλεῖσθαι τὴν κρίσιν ἐπέτρεψε τοῖς δικαζομένοις, ἢν βούλωνται τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας παραιτεῖσθαι. κυρίαν δὲ εἶναι τὴν αὐτῶν ψῆφον καὶ κρείττω τῆς τῶν ἄλλων δικαστῶν, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξενεχθῆσαν. Εἰς ἔργον δὲ τὰ κρινόμενα ἄγειν τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς διακονουμένους αὐτοῖς στρατιώτας. Ἀμετατρέπτους τε εἶναι τῶν Συνόδων τοὺς ὅρους: hoc est, ut Valesius interpretatur: *Episcopale judicium eligere litigantibus permisit, si sæculares Judices recusare vellent; jussitque ut Episcoporum sententia rata esset, non secus, ac si ab ipso Imperatore fuisset prolata: utque Rectores Provinciarum, eorumque Officiales, sententias ab Episcopis prolatas executioni mandarent: ut denique inconcussa essent, & inviolata Ecclesiasticorum concessuum judicia*. Atque hæc ita esse accipienda probari potest ex *l. sancimus, ut nemo 29. Cod. de Episcopali audien-*

audientia: ubi Clerici accusatio Episcopo civitatis primum delata, jubetur, eo suspecto, ad Metropolitanum, aut ad Synodum Provinciæ convenientibus cum Metropolitano Episcopis tribus antiquioribus, inde ad Patriarcham devolvi. Idem confirmatur *Novella* 123. *cap.* 10. & 22. unde evincitur Episcopalia judicia de causis etiam privatorum in Synodo exerceri plerumque solita; eorumque sententias a publicis Magistratibus ex Imperatorum legibus, executioni fuisse mandatas. His non multum absimilia circa Episcoporum in judicando potestatem, postea constituerunt Arcadius, & Honorius, qui legibus duabus, inter privatos, saltem consentientes, sacræ legis Antistitis tamquam arbitri judicium valere sanxerunt. Jacobus quidem Gothofredus legem priorem (*Lib.* 7. *Cod. de Episcopali audientia*), quæ habetur in Codice Justiniani, translatum censet ex Codice (*Lib.* 10. *Cod. de Theodos. de Jurisdict.*) Theodosiano, ubi constitutio extat, quam, quia Constantinopoli data legitur, Arcadio assignat, & qua in gratiam Judæorum cavetur, ut, si velint, in civili negotio apud Patriarchas suos litigent, quorum sententias publici Judices exequantur. In ea vero, quæ refertur apud Justinianum anno eodem notata, qua apud Episcopos litigandi jus Christianis tribuitur, manum Triboniani (Juri enucleando ab hoc Imperatore præpositi) suspicatur; quasi ea lex nunquam ab illis Principibus condita fuerit. Verum cui non verisimillimum videatur, vel ab ambobus fratribus, vel certe (quod suadet locus legi adscriptus, nempe Mediolanum) ab Honorio Imperatore Occidentis, & ab ipso primitus Constantino Religiosissimo Principe, plus aliquid Christianis, quam Judæis esse indultum; ut scilicet etiam invitum adversarium trahere possent ad Episcopale Judicium: præsertim cum Honorius idem, decennio post, idipsum sanciens (*Lib.* 8. *Cod. Justin. de Episcopal. audient.*); consensus mutui, & arbitrii non meminerit. Ea sane Constantini lex e Codice Theodosiano a priscis Francorum Regibus libris Capitularium (*Capitular. lib.* 6. *cap.* 281. *unde est Canon* volumus 37. XI. *qu.* 1.) inserta est, ubi Theodosio adscribitur. Extat eadem apud Ivonem Carnotensem, & apud Gratiauum. (*Can. quicumque* 35. & *Can. seq. ead. Can. & quæst.*) Hac de re Diatriben religione sua dignam edidit adversus Jacobum Gothofredum, Antonius Dadinus Altaferra (*In ep. anno* 1676. *Lud. Nublæo J. C. missa*) Tolosanus Antecessor. Et hæc de Laicorum causis Judicio Episcoporum subjiciendis.

XXI. Jam Clericorum negotia profana, seu temporalia, ut vocant, si jus Cæsareum vetus inspiciamus, vel apud Episcopum, vel apud Magistratum Civilem pro actoris arbitrio agitari poterant ex Marciani constitutione. Sed si de causa, aut crimine Ecclesiastico, hoc est res sacras, officiumve Clericorum spectante, agatur; dubium non est eam cognitionem fori Ecclesiastici esse: quod non modo Concilia ac Decreta Pontificum, sed & Principum leges sanxerunt. Huc pertinent Canones Concilii Chalcedonensis quartus; Concilii Sardicensis tertius, septimus, aliique; Concilii Antiocheni undecimus ac duodecimus; Concilii Carthaginensis tertii Canones nonus & decimus; quorum, aliorumuue similium summa eo redit ut debeant Clericorum reorum causæ hujusmodi apud Episcopum ventilari, Episcoporum apud Synodum Provinciæ, Metropolitanorum apud Primatem aut Patriarcham, ita ut omnium tandem appellatio ad Romanum Pontificem devolvatur. His consonat Justinianus dicta *leg.* 29. *Cod. de Episcopali audientia*, & *Novella* 123. *cap.* 21. *in fine*. Sed ea res distinctionem aliquam accepit jure civili Novella quidem 83. itemque dicta Novella 123. *cap.* 21. & 22. Episcopi Clericis pro pecuniariis causis & delictis Ecclesiasticis alibi quam coram Ecclesiasticis Judicibus pulsari sive

Jure Civili causa Clericorum pleræque ad forum Ecclesiasticum deferenda.

conveniri prohibentur, nisi forte de negotiis Clericorum pronuntiare Episcopi ipsi noluerunt. Sed in causis pecuniariis Clericorum ab Episcopo ad civilem Magistratum provocatio conceditur; criminis autem publici accusatio, vel coram Episcopo, vel coram civile Judice inferri Clerico potest: & priori casu Episcopus reum flagitii gravioris Clericum, gradu dejectum competenti Magistratui publico puniendum tradere jubetur; posteriori casu licebit Episcopo, si gesta in Clericum damnatum non jure confecta existimaverit a publico judice, honoris ademptionem differre, donec princeps actis ab utroque transmissis, quod justum videbitur constituat, *d. Nov.* 23. *cap.* 21. §. 1.

Jure Canonico Clericorum negotia fori Ecclesiastici sunt sine exceptione. XXII. Secundum jus Canonicum, in Italia, Hispania, & alibi receptum, tam civiles, quam criminales Clericorum causæ ad Ecclesiasticum forum omnino pertinent, (*Cap.* 4. 8. 17. *extr. de judiciis, & tot. tit. de foro comp.*) nisi causa feudalis (*Cap.* 6. *de fer. compet. ex.*) sit. Rei tamen atrocium criminum Clerici, ubi ab Episcopo suo damnati, ac depositi fuere, si in criminibus perseveraverint sine ulla emendationis spe; tunc vero coercendi legitimis pœnis quas Ecclesiæ mansuetudo non admittit, sæculari Judici traduntur: sed prius honore Clericatus exuendi sunt (*Cap.* 10. *de Judic.*)

Jure Gallico hodierno de quibus Episcopi cognoscant. XXIII. In Gallia nunc eo jure utimur ex Francisci I. sequentium Regum constitutionibus, quibus latius patens Ecclesiastica-Jurisdictio paulo angustioribus finibus conclusa est, ut personalibus quidem actionibus coram Ecclesiasticis Judicibus Clerici conveniantur, ex vulgata Juris regula, qua actor sequi debet forum rei. Nisi forte de majori crimine agatur (casum privilegiatum practici nostri vocant, forte per antiphrasin) quo casu Regii quoque Judices conjunctim litem ordinant cum Ecclesiasticis, & capitalem sententiam (si ea pœna dignus videatur reus) soli pronuntiant atque exequuntur: non multum abludente forma a præscripto dictæ Novellæ 123. De petitionibus autem, sive actionibus in rem, minime cognoscit Ecclesiasticus Judex, etiam inter Clericos, si res sit temporalis; si vero spiritualis omnino sit, tum de ea etiam inter laicos cognoscit, veluti de matrimonii fœdere, aliisque Sacramentis. Rerum autem quæ mixti quodammodo juris censentur, veluti beneficia, decimæ, aliaque id genus; quod ad petitorium attinet, cognitio ad forum Ecclesiasticum spectare dicitur; possessorium sibi vindicant Regii Judices, eo quod Regis sit unumquemque in possessione rei suæ tueri. Sed de his, ut & de personarum, ac rerum Ecclesiasticarum immunitate, nos alibi plenius. Illud memoria tenendum, quod jam indicavi (*Supra hoc c.* §. 19.), cum, ut ait Justininianus (*Nov.* 6. *in princip.*), *Maxima duo sint dona hominibus a superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium; & illud quidem divinis ministrans; hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens, & ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornent vitam:* idcirco Principes oportet *maximam habere sollicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa Sacerdotum honestatem*, eamque in rem curare ut *Sacrorum Canonum observatio custodiatur*. In primis autem & Clericorum, & Ecclesiarum, ac per hæc totius Canonicæ disciplinæ providentia & protectio Regi Christianissimo, Primogenito Ecclesiæ filio, ex sacra cælesti unctione, ac jurejurando in id, tempore inaugurationis, præstito specialius incumbit & competit.

CAPUT III.

De primis quatuor Conciliis Oecumenicis, & primum de Nicæno I.

I. BREVEM aggredior Historiam, non omnium Conciliorum, quod longioris esset operæ, sed eorum duntaxat quorum in Canonico ac Theologico studio præcipuus est usus; & quorum Canones ac Decreta, sive a nostris auctoribus in Decreto, aut Decretalibus; sive a Petro Lombardo in quatuor Sententiarum Libris, aut a S. Thoma in tribus Summæ suæ partibus laudantur; adjectis paucis Oecumenicis quæ postremis habita sæculis fuerunt. *Hujus tractationis propositum.*

II. Ea in re hanc methodum sequendam putavi, ut primo quidem Universalia præmitterem omnia, non omissis ejus generis Pseudosynodis. Deinde localia sive Particularia adjungerem, quæ quidem alicujus sunt nominis, atque ad annum a Christo nato 1200. celebrata fuerunt. Græca itaque, Africana, Gallica, Hispanica, Italica, ad Caroli usque Magni tempora, servato in unaquaque classe ac natione temporis ordine, referam; nisi quod plura ejusdem loci simul conjungenda visa sunt, exemplo veterum Codicum, & maxime Isidori; quod ea res non parum lucis afferat ad alterum ab altero secernendum. Quæ deinceps sequuta sunt, nec in veteribus Canonum Codicibus habentur, ea juxta seriem temporis, servato quoque nationum locorumque discrimine, subjiciam. *Ordo.*

Denique indicandum erit quæ vel communi totius Ecclesiæ consensu, vel Romanæ Sedis judicio in Codicem Canonum relata firmataque sint, & quæ sive ex parte, sive in totum rejecta Romæ, aut ubique; cætera nec probata, nec improbata ab Ecclesia censenda erunt: quæ cuncta ad cognoscendam cujusque vim ac robur sine dubio conducent.

III. Celeberrima sunt quatuor illa prima Concilia in Oriente celebrata, quæ a Gregorio Magno & Isidoro cum quatuor Evangeliorum libris, ab hoc (*Can.* 1. *&* 2. *dist.* 15.) etiam cum quatuor Paradisi fluminibus comparantur. His aliisque illorum temporum Conciliis per ea comprobatis legum vim attribuit Justinianus: (*Nov.* 131. §. 1.) *Sancimus*, inquit, *vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas Regulas, quæ a sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in* NICÆNA *trecentorum decem & octo, & in* CONSTANTINOPOLITANA *sanctorum centum quinquaginta Patrum & in* EPHESINA *prima in qua Nestorius est damnatus, & in* CALCEDONIA, *in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, sicut sanctas Scripturas accipimus, & Regulas* (Canones) *sicut leges observamus.* *De primis quatuor Conciliis generalibus.*

IV. Inter omnia Concilia eminet Nicænum I. Nicææ habitum, quæ civitas est Bithyniæ in Diœcesi Pontica, & adhuc Græcis Νίκαια, Turcis *Isnich* nuncupatur. Celebratum autem est hoc Concilium An. Fauft. Paulino & Ceion. Juliano Consulibus, id est anno Christi 325. Constantini vigesimo, Silvestri Pontificis duodecimo, cyclo Solis 26. Lunæ 3. Indictione 13. Beda quidem & alii ad tempora Julii Papæ referunt: sed contra fidem antiquiorum, in quibus Socrates (*Lib.* 1. *hist. Eccl. c.* 6.) & Concilium Calcedonense (*Act.* 2.), Concilio Nicæno Paulinum & Julianum Consules assignant, cum Julius Feliciano & Titiano Maximo Coss. id est anno Christi 337. aut certe exeunte anno superiore, Nepotiano & Facundo Coss. sedere cœperit. Orientales huic Synodo plures annos assignant. *Concilii Nicæni I. locus ac tempus.*

Sed vix ultra menses protractum ab VIII. Kal. Julias ad VIII. Kal. Septembres, probatur ex Cresconiana Canonum collectione, & Chalcedonensis Concilii actione 2. Post hæc Constantinus Vicennalia sua Nicomediæ ac Nicææ celebravit, antequam Episcopi ad sua rediissent: quamquam Romæ nonnisi anno sequenti celebratum est id solemne ante Kalendas Augusti, quo vigesimus exiit Constantini annus.

Quis ejus convocandi auctor. V. Etsi a Constantino indictum hocce Concilium scribatur ab eorum temporum Auctoribus Ecclesiasticis: non desunt tamen qui Silvestri Romani Pontificis auctoritatem in eo convocando intervenisse ex Rufino (*Lib. 10. hist. Eccl. c. 1.*) colligant. Ille quidem a Constantino indictum fuisse tradit ex Episcoporum consilio, quos inter Episcopo Romano primum deberi locum non ambigitur, sine cujus consensu generalia in Ecclesiis decreta fieri vetat antiqua Ecclesiastica Regula, ut ex Socrate & Sozomeno jam observatum est: quod & sextæ Synodi testimonio (*Act. 18.*) non semel in ipsius etiam Silvestri persona probatur.

Numerum Patrum. VI. Numerus Patrum qui huic Synodo interfuerunt varie traditur; sed proculdubio trecentorum decem & octo fuit. Eusebius (*De vita Constantini lib. 3. cap. 9.*) numerum non definit, sed plures fuisse ait ducentis, & quinquaginta: at Euthymius Alexandrinus Patriarcha bis mille quadraginta octo Episcopos tum Nicææ convenisse scribit (*Annal. tom. 1.*). Cui suffragari Orientales Concilii hujus editiones testatur Abraham Ecchellensis. Inhærendum tamen receptæ opinioni trecentos atque octodecim, ut dixi, Antistites numeranti: quem numerum post Athanasium (*In epist. ad Jovinianum Imper.*), qui ei Synodo interfuit, sequuntur Epiphanius (*Hæresi 69.*), Theodoretus (*Lib. 1. cap. 7. hist.*), Hilarius (*Contra Constantium*), Ambrosius (*Lib. 1. de fide, ad Gratian. cap. 9.*). Nam & errorem in Eusebii numerum irrepsisse facile suadent, tum Socrates (*Lib. 1. hist. Eccles. cap. 8.*) qui citato Eusebio, Episcopos adfuisse memorat trecentos & amplius: tum Gelasius Cyzicenus, qui trecentos & quinquaginta legit; ex quo numero, rejectis forte ob suspectam fidem duobus ac triginta, superfuerint trecenti decem & octo duntaxat. Quod autem tanto majorem numerum Eutychius & reliqui Orientales agnoscunt, hunc habere potest intellectum; ut ultra Episcopos 350. Sacerdotes partim, partim Clerici alii, Episcopos sequuti, aut tantum Synodi videndæ desiderio accensi, ex discrepantium dogmatum (ut ibi notatur) religionibus ad 730. accurrisse dicantur. Et vero apud Socratem paulo ante laudatum legimus vix iniri posse numerum Presbyterorum, qui Episcopos comitati sunt, Diaconorum, Acolythorum, aliorumque complurium.

Causa Synodi convocandæ. VII. Causa præcipua ejus congregandæ fuit Arii Presbyteri Alexandrini perversum dogma de Verbo Divino, seu Deo Filio, quem aliquando non fuisse, & in tempore creatum, nec ex Patris substantia natum, nec Patri similem esse docebat: qua hæresi secundum Synodos duas de re prius in Ægypto habitas, anathemate notata, ὁμοούσιον, id est *consubstantialem* Deo Patri, Deum Filium eadem Synodus per symbolum definivit. Additum etiam est Decretum de Paschate, non more Judæorum ipsa die XIV. crescentis sub æquinoctium vernum Lunæ, sed die Dominica insequenti celebrando, contra Quartadecimanos sive *τεσσαρεσκαιδεκατίτας*.

Ejus præsides. VIII. Ei per Legatos præfuisse Silvestrum, qui propter ingravescentem ætatem longinquum iter suscipere non potuerit, fatentur cum omnibus qui ejus Concilii res attigerunt, ipsiusque subscriptionibus, schismatici quoque Græci, Photius (*De septem Synodis*) & Cedrenus (*In Historia*). Hi fuere Osius Cordubensis in Hispania Episcopus. Vitus alias

Victor,

Victor, & Vincentius Romani Ppresbyteri, qui ante Patriarchas sedisse feruntur. Osius sane in Orientem antea missus, non alio quam legati Apostolici titulo præesse Concilio potuit.

IX. Ab hac Synodo, opera præsertim Alexandri Patriarchæ Alexandrini, Canones xx. tantum editi apud Græcos & Latinos habentur: qui numerus jam olim receptus, ut ex actis Concilii Carthaginensis sive sexti, sive quinti, colligi facile patet. Cum enim Zosimus Papa commonitorio suo ab Africanis postulasset admitti appellationes Episcoporum ad Sedem Romanam, cui hoc jus competere ex Nicænæ Synodi decretis contendebat; missi ex Africa in Orientem legati, exempla Canonum Nicænorum ab Attico Constantinopolitano, & Cyrillo Alexandrino Patriarchis retulerunt, in quibus non plures apud Græcos quam apud Latinos Canones continebantur, nempe viginti tantummodo: qua de re nos plenius suo loco. *Numerus Canonum.*

X. Ad majorem Canonum Nicænorum numerum astruendum quædam afferuntur, quæ prima facie alicujus momenti videri possunt: 1. Athanasii & cæterorum Ægyptiorum Episcoporum epistola ad Marcum Papam, qua testantur incensam ab Arianis fuisse supellectilem Ecclesiæ Alexandrinæ, atque in primis Libros, in quibus etiam Synodus erat Nicæna: cujus exemplaria ad se transmitti postulant. Nomine autem Athanasii hæc adduntur: *Præsentibus nobis octoginta capitula in memorata Synodo tractata sunt: quadraginta a Græcis, Græca edita lingua: & quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua. Sed visum est* CCCXVIII. *Episcopis Spiritu sancto repletis, & maxime jam dicto Alexandrino* (Patriarchæ Alexandrino.) *& Apostolicæ Sedis Apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, & ad formam septuaginta Discipulorum, vel totius orbis terræ linguarum, septuaginta tanti & tam excellentis Concilii fierent Capitula, &c.* Quæ narratio Marci rescripto confirmatur, apud Gratianum (*Can. septuaginta* 12. *dist.* 16.) *Numeri majoris argumenta.*

Deinde Julius Pontifex (*In* 2. *ad Orientales ep.*) quatuor & viginti Concilii Nicæni Canones refertur a Vicenis, qui vulgo circumferuntur, diversos, ut Contius notat (*Ad d. can. Septuaginta.*): imo tres supra triginta, si bene numeravi, habentur in ipsa epistola, quæ Julio adscribitur. Quin & in Epistola 1. Felicis II. ad eumdem Athanasium & Synodum Alexandrinam, capita viginti & unum inveniuntur, ab antedictis aliquatenus discrepantia.

Addit tertio Contius multa se observasse in Scriptoribus Ecclesiasticis velut ex Concilio Nicæno recitari, quæ inter ea capitula non extant: quale est Decretum, quod plures memorant, ut Pascha die Dominica & Luna 14. post æquinoctium vernum (Dominicam dicere voluit proxime sequentem post Lunam 14.) celebretur. Item Canonicarum Scripturarum in Ecclesia legendarum Canonem, in quo historia Judith numerabatur, apud Hieronymum in prologo illius libri. Præterea præceptum & forma Epistolarum Formatarum (*De quibus epigraphe can.* 1. *&* 2. *dist.* 73.) diversique alii Canones commemorati canone tertio Synodi Constantinopolitanæ 1. & canone 61. dist. 70. & canone 15. distinct. 34.

Quartum argumentum suppeditare potest commonitorium Zosimi Pontificis, datum Romanæ Ecclesiæ Legatis in Africam missis, quo Appellationes ad Apostolicam Sedem Nicænorum auctoritate Canonum fulciuntur; cujusmodi tamen nullus Canon inter vulgatos viginti reperitur: ut fatendum sit plures hujus Synodi Canones eo tempore extitisse, nisi fidem Zosimi, ejusque successoris Bonifacii eodem argumento utentis, in dubium revocare velimus.

Quin-

Quinto ex Arabicis Canonum collectionibus (quarum exemplum a Veneto quodam ex Oriente in Europam advectum dicitur) Alphonsus Pisanus octoginta Nicænos Canones descripsit ; Latine versos recognovit Franc. Turrianus, ambo e Societate Jesu : quin & linguæ Arabicæ, ac Syriacæ Regius apud nos Professor Abrahamus Ecchellesis quatuor supra octoginta summulis indicavit primum, deinde expansos dedit, cujus versio inserta est Editioni Conciliorum Parisiensi anni 1671. Ex quo sequitur omnes ejus Synodi Canones Vicenario numero non comprehendi.

Refelluntur superiores rationes.

XI. Verum quantum ad primum argumentum, epistolam illam in qua de combustis Alexandriæ libris agitur, falso B. Athanasio adscribi tamquam ex Ægypto missam, ac proinde falso quoque Marco Pontifici Romano tribui responsum, vel inde constare videtur, quod Marco Pontifice, anno scilicet 336. Athanasius in Gallia exulabat, incendiumque illud Alexandrinum annis circiter viginti post Marci obitum contigit, intruso in locum pulsi per vim Athanasii Georgio Cappadoce, & grassantibus in Alexandrinos orthodoxos Arianis, ut testatur ipse Athanasius (*In Libris Apologeticis*). Alia falsitatis argumenta Baronius, & Bellarminus non uno loco adducunt, quæ alibi prosequemur, ubi de Marco Papa dicendum erit. Advertendum præterea cum Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo (*Advers. Hincmar. Laudunensem, cap. 20.*) si numerentur capitula, quæ sub Nicænæ Synodi nomine in Epistola Julii adducuntur, cum iis, quæ designata prætermittuntur, cumque iis, quæ leguntur in Epistola Felicis II. fore ut plura quam septuaginta, eoque inter se diversa inveniantur : cum tamen minime connumerentur illa Capitula, quæ ex Nicæno Concilio servavit antiquitas.

Nec minus laborare fidem Epistolarum, quæ opponuntur sub Julii, ac Felicis Junioris titulo, suis locis demonstrabimus.

Jam quæ tertio loco a Contio proferuntur, non unius sunt generis. De tempore celebrandi Paschatis (quam quæstionem in hac Synodo tractatam, ex Athanasio, atque ex omnibus fere Historiæ Ecclesiasticæ illorum temporum Scriptoribus liquet) Decretum quidem fieri, vel potius renovari placuit, non tamen inter Canones, qui de causis ad morum disciplinam spectantibus, necdum plane decisis, condebantur, quicquam referri; vel quod res esset tum antiquissimo totius Occidentis, Ægyptiarumque & aliarum etiam Orientis Ecclesiarum usu recepta, tum a pluribus Orientalibus quoque Conciliis tempore præsertim Victoris Pontificis celebratis plane firmata ; vel quod ad Fidei magis dogmata, quam ad Mores ea res pertinere videretur. Quæ ratio in Catalogo quoque divinarum Scripturarum hisce Canonibus minime inserendo valere potuit. Postea tamen in Concilio Antiocheno (*Can. 1.*) ea Paschatis observatio, non simpliciter, utpote jam stabilita, sed quasi a Canonum materia non prorsus adhorrens, sub anathematis periculo sancita est, ne cui ejus decreti (quod forte apud Orientales nondum ubique servabatur) ignorationem prætexere liceret. Literarum autem Canonicarum, quæ Formatæ dicuntur, necessitas in vulgatis hujus Concilii Canonibus 15. & 16. satis perspicue imponitur, cum in illo ad vitandos tumultus, & seditiones districte vetatur ne Episcopus, Presbyter, aut Diaconus de civitate ad civitatem præter regulam transeant: in hoc vero Clerici, qui Regulam Ecclesiasticam non agnoscentes ab Ecclesia sua recesserunt, prohibentur in alia suscipi. Regula, cujus hi Canones meminerunt, priscum, certumque usum aliquem significat : ex cujus observatione natus haud dubie Canon Apostolorum 13. *Ut nullus fidelium præter commendatitias literas susciperetur*. Eodem pertinet & Canon 5. Nicænus. Sic etiam

quod

quod in Innocentii I. Papæ decreto (34. *relato apud Gratianum, Can.* 60. *dist.* 50.) dicuntur Canones apud Nicæam constituti, Pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludere; referri potest ad Nicænum Canonem 2. quo a Clero abstinere jubetur, qui criminis alicujus reus probatur: & de Clericatus honore periclitari, qui contra Concilii placitum fecerit, sive in promovendo Neophyto statim a Baptismo (qua de re initio Canonis agitur) sive in admittendo eo, qui post Baptismum grave aliquod delictum, pœnitentia scilicet dignum, commisit. De eo qui alteram uxorem duxit B. Ambrosius (*Can.* 14. *dist.* 34.) ait, quod Apostolus statuerat, ne is Episcopus, aut Presbyter crearetur, Patres in Concilii Nicæni tractatu addidisse, neque Clericum esse debere: id autem licet in receptis hujus Synodi Canonibus nullibi reperiatur: potuit tamen hæc quæstio ita in Concilio Nicæno tractari, ut pro indubitata haberetur, nec visa fuerit novo Canone indigere, præsertim cum Canone 17. Apostolorum definita jam esset.

Quarto, quod attinet ad Zosimi commonitorium, nec is, ejusve ad Afros Legati, aut successores mendacii argui debent: nec tamen revera ad Nicænos Canones referendum jus Appellationum; sed ad Sardicenses, ex quibus tertius, quartus & septimus, ad eas pertinent. Erroris autem causa ex eo manavit, quod cum Synodus Sardicensis, Nicænæ velut Appendix habita fuerit, ejus Canones statim, & sine ulla distinctione, Canonibus Nicænis in pluribus priscis Codicibus describerentur: quales hodieque extant, a me quoque visi, tum in Bibliotheca Thuana, tum in Codice MS. Clar. Viri Claudii Hardy in Parisiensi Præfectura Regii nuper Consiliarii, cujus mihi copiam fecerunt Religiosi & eruditi Societatis Jesu Presbyteri Philippus Labbæus & Gabriel Cossartius: unde nihil mirum, si Nicænæ Synodo assignarentur bona fide Sardicensia statuta. Interim hæc inter Romanam & Africanam Ecclesiam de veris Nicænæ Synodi Canonibus controversia, eorum verum numerum, inquisitione apud Patriarchas facta, certo aperuit, atque firmavit.

Quinto, quod spectat ad Codices Arabicos, præterquam quod apud peritos non ita magno in pretio sunt, neque eorum fidem valde adstruunt, quæ ex illis a Joanne Beveregio Anglo in Synodico, sive Pandectis Canonicis proferuntur: fecit excellens Concilii Nicæni fama, atque auctoritas, ut aliorum non solum Conciliorum, sed & Patriarcharum Decreta ejus nomine decorata fuerint, quo major eis reverentia conciliaretur. Turriano & Ecchellensis adstipulatur amicus & collega noster jam ante laudatus V. Cl. Claudius Capellanus, qui Doctoris, ac Socii Sorbonici titulis, titulum Regii Hebraicarum Literarum Professoris suo merito adjecit. Illos enim Canones Arabicos arbitratur Nicænæ Synodo non esse abjudicandos, quod nonnisi ad Concilium aliquod antiquissimum generale, & orthodoxum referri posse videantur; quæ omnia soli Nicæno conveniunt. Si enim Generale non esset Concilium ex quo hi Canones prodierunt, non potuisset Patriarcharum, atque aliorum quorumdam Episcoporum, qui nonnisi in generalibus ejusmodi Conciliis simul conveniunt, ordinem inter se, ac sessionem constituere, ut hic fit: Orthodoxum deinde fuerit oportet; cum Romano Patriarchæ primas partes, & parem in alios potestatem assignet ei quam ipsi Patriarchæ in inferiores habent. Antiquitas ex eo quoque patet, quod prius necessario fuerit omnibus Orientalium in varias sectas quinto fere seculo divisorum schismatibus, Nestorianorum puta, Jacobitarum, Melchitarum, & Maronitarum. Alioqui si hi Canones ab universali Ecclesia ante illa schismata conditi non essent, apparerent in illis vestigia quædam hujus, vel illius sectæ, a qua nimi-

nimirum essent constituti, eaque adversariis nequaquam probarentur: cum tamen omnes Orientis Christiani cujuscumque sectæ, & cum ante memorati, Copti, Æthiopes, Armeni, ut Ecchellensis testatur, hosce Canones æque admittant. Quæ ratiocinatio hinc confirmari potest, quod hi nec Ephesini Concilii Canones, nec Chalcedonensis, in suis Codicibus habent, quia in illis Conciliis damnati sunt earum sectarum auctores: quorum tamen Conciliorum decreta in Melchitarum libris habentur. Ex his apparet octoginta illos Canones Arabicos, in quibus Orientales cuncti conveniunt, nec ad Ephesinum, nec ad Chalcedonense Concilium pertinere. Sed nec ad Constantinopolitanum referri possunt, quod nullibi septenarium Canonum numerum egreditur. Unde consequens videtur eos Nicænæ Synodo, cujus titulum præferunt, assignandos esse. Verum ad hæc responderi potest, si quæ in Arabicis Collectionibus Concilio Nicæno adscribuntur, ex eo revera quoquo modo manarunt, non idcirco ea omnia in Canonum numerum esse referenda. Fieri enim posset, ut ex actis Nicæni Concilii, quæ interciderunt, excerptæ fuerint Diatyposes, sive complures Episcoporum sententiæ, definitionum instar propositæ, nec tamen communi consensu in Canones digestæ, nec Canonum loco statim habitæ, quæ postea in Oriente præsertim receptæ, aut venditatæ sint. Stet itaque nonnisi viginti Canones proprie dictos a Concilio Nicæno conditos. Id certe in antiquis collectionibus, ab illa Synodo incipientium, & per aliquas ambulantium numerorum consequentias manifeste evincit, & Gelasius Cyzicenus (*Lib. 2. Actor. Conc. Nic.*) tradit, itemque Theodoretus, & Joannes Antiochenus. Rufinus viginti duos numerat, sed instituta divisione a vulgari diversa non diversorum decretorum abjectione.

Ex quot Provinciis congregati in Synodo Nicæna Episcopi.

XII. Ex quot & quibus Provinciis, ac gentibus acciti sint, aut confluxerint ad hanc primam Synodum Antistites, certo pronuntiari vix potest. Quæ supersunt Episcoporum subscriptiones ostendunt nullum ei, nisi ex Imperio Romano interfuisse, præter unum ex Perside, sive is Ctesiphontis fuit, qui cæteris ejus regionis Episcopis præerat, sive alius minoris gradus. Ex orbe Romano non amplius, quam triginta & octo Provinciæ colligi possunt, pleræque Orientis, aut Græciæ: ab Occidente Latini pauci admodum venerunt. Ex Africa unius tantum, nec nisi unius ex Gallia nomen legitur: ex Italia & Hispania unius forte Calabri & Legatorum Silvestri Pontificis, qui ante cæteros Patriarchas suscriptionibus suis decreta Concilii firmarunt, Osius nempe Cordubensis Episcopus, jam ante Constantinopolim missus, Victor, seu Vitus, & Vincentius Presbyteri urbis Romæ, qui Silvestri vice subscripserunt. Subscripsere, & Patriarchæ Alexander Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius quoque Episcopus Jerosolymitanus. Constantinus ipse Concilio in sede aurea, distincto ab Antistitibus loco, adfuit, qui Christianæ libertatis, concordiæque auctorem quo par erat gaudio, & veneratione exceperunt; & ab ipso omni humanitatis, atque observantiæ genere sunt honorati. Nam & in plerisque apparentia adhuc Martyrii, quod antea pro Christi fide passi erant, vestigia exosculatus dicitur, & libellos quibus eorum nonnullis crimina objiciebantur, combussisse. Decreta Concilii probata Romæ a Silvestro fuerunt. Illud addere non pigebit Provincias Imperii Romani non semper eadem ratione administratas, iisdemque finibus descriptas fuisse. Ab Adriani temporibus dividi in plures administrationes cœperant: sed post Constantinum novis divisionibus institutis, earum numerus triplo ferme major, cujusque limites, contradictores fecit. Id non modo in Gallia & Occidente reliquo factum, sed in Oriente quoque, ubi ex una Palæstina, unaque Cappadocia tres factæ inveniuntur; aliarumque

auctus

auctus pariter numerus. Quapropter licet in posterioribus Synodis universalibus congregati ex pluribus Provinciis Præsules legantur, non ideo credendum est ex pluribus nationibus, aut ampliore terrarum spatio convocatos.

XIII. Hujus Oecumenicæ primæ Synodi tanta semper auctoritas apud omnes gentes, tanta reverentia fuit, ut ejus decreta velut certissimam & perpetuam fidei, ac disciplinæ regulam habenda, atque observanda Patres passim amplexi, & miris laudibus prosequuti fuerint, ut SS. Ambrosius (*Epist.* 32.), & Augustinus (*Lib.* 1. *de Bapt.*), aliique: qua de re videndus præ cæteris Bellarminus de Conciliis, & Baronius in Annalibus ad annum 325. Innumera in eam rem adduci possent Pontificum Romanorum testimonia, in primis vero Leonis I. pluribus locis (*Epist.* 43. *ad Anatol. Constantinopol. & epist.* 66.), ex quo unum mihi seligendum visum est (*Epist.* 55. *ad Pulcheriam*), quo breviter ejus Synodi actorum vis, & quædam velut imago depingitur. *Nicæni I. Concilii auctoritas.*

Quoniam, inquit, *contra statuta Paternorum Canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in Urbe Nicæna spiritalibus sunt fundata decretis, nihil quidquam audere conceditur; ita ut si quis diversum aliquid decernere velit, sed potius minuat, quam illa corrumpat: quæ si (ut oportet) a cunctis Pontificibus intemerata serventur per universas Ecclesias, tranquilla erit pax, & firma concordia, nullæ de mensuris harum dissensiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de privilegiis ambiguitates, nulla erunt de aliena usurpatione certamina; sed ea quæ jure caritatis rationabilis est, & morum & officiorum servabitur unanimitas.* Per *Mensuras* intelligit præcipuæ dignitatis gradus, & ex eis sedendi ac præcedendi honorem, quo pertinent ejus Synodi Canones 6. & 7. Hoc sensu jubentur Diaconi propriam servare Mensuram, ex Græco ἐμμένειν τοῖς ἰδίοις μέτροις: tum ejusdem Synodi (*Can.* 18.), tum Gelasii Papæ decreto (*Can. Diac.* 13. *dist.* 93.).

C A P U T IV.

De tribus sequentibus Conciliis generalibus Constantinopolitano I. Ephesino I. Chalcedonensi.

I. SEquitur CONSTANTINOPOLITANUM primum Concilium, Oecumenicum II. Patrum centum quinquaginta. Id ex Provinciis præsertim Orientalibus, circiter triginta, habitum est Constantinopoli; quæ urbs est in Europa Thraciæ provincia, prius Byzantium, deinde a Constantino Magno sub novæ Romæ titulo instaurata: apud Christianos adhuc nomen servat, Turcis corrupte *Stambol* appellatur. *Constantinopolitani I. Concilii locus, & numerus Patrum.*

II. Convocata est hæc Synodus Coss. Syagrio & Eucherio, id est anno Christi 38. a Theodosio Seniore, non sine Damasi Pontificis Romani auctoritate; ut probant Ecclesiæ Romanæ vetusta monumenta, quæ in Bibliotheca Vaticana, & S. Mariæ majoris asservantur; in quibus cum gesta Damasi contineantur, hæc scripta esse Baronius tradidit: *Sententiam de damnatione Macedonii & Eunomii Damasus confirmari præcepit etiam in sancta secunda Synodo, quæ præcepto & auctoritate ejus apud Constantinopolim celebrata est.* Id testimonio suo confirmarunt sextæ Synodi Oecumenicæ Patres (*Actio* 18. *in prosphonetico*), cum omnium priorum Synodorum conventus factos esse ajunt adversus tumultuantes hæreticos, tam Principibus, quam priscis *Tempus & auctores Synodi Constantinopolitanæ I.*

Patribus semper contra eos armatis: adduntque Ario insurgente Constantinum ac Silvestrum magnam Synodum apud Nicæam opposuisse; Macedonio autem Theodosium Imperatorem ac Damasum obstitisse. Quin & ipsi hujus Synodi Constantinopolitanæ Præsules, id in Synodica ad Damasum epistola relata a Theodorito (*Lib. 3. hist. Ecclesiast. c. 9.*) aperte contestantur. Sic enim loquitur, τὴν ἀδελφικὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδεικνύμενοι, Σύνοδον ἐπὶ τῆς Ῥώμης Θεοῦ βουλήσει συγκροτοῦντες, καὶ ἡμᾶς, ὡς οἰκεῖα μέλη, προσεκαλέσασθε διὰ τῶν τοῦ θεοφιλεστάτου Βασιλέως γραμμάτων: *Fraternam erga nos caritatem declarantes, ad Synodum, quam Dei nutu ac voluntate Romæ congregatis, nos quoque, tamquam membra propria, religiosissimi Imperatoris literis evocastis*: deinde ubi excusationes proposuerunt cur Romam ad Concilium a Damaso convocatum ire non possunt, hæc subjiciunt. Συνδεδραμήκειμεν γὰρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκ τῶν πέρυσι γραμμάτων τῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος μετὰ τὴν ἐν Ἀκυληΐᾳ Σύνοδον πρὸς τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Θεοδόσιον ἐπισταλθέντων: *Convenerамus enim Constantinopolim juxta Literas a reverentia vestra superiori anno post Concilium Aquilejense ad religiosissimum Imperatorem Theodosium missas.*

Causa hujus Concilii celebrandi.

III. Hoc porro Concilium indictum ac celebratum est præcipue adversus Macedonium Episcopum antea Constantinopolitanum, & Semiarianos, sive Pneumatomachos cum illo blasphemantes Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam esse. Eos hæc Synodus suo decreto, firmata Nicænæ Synodi doctrina, addixit anathemati; & cum his hæreticos alios: nimirum Aetianos ab Aetio aurifice, ac deinde Philosopho denominatos, qui & Eunomiani ab Eunomio, Cyziceno Episcopo ejus discipulo, & ab Eudoxio Constantinopolitano Episcopo ejusdem impietatis consorte Eudoxiani, itemque Anomœi, hoc est dissimiles, dicti, Filium omnino Patri dissimilem affirmabant. Eadem sententia notati fuere in hoc Concilio Sabelliani a Sabellio Ptolemaide oriundo appellati, quibuscum Marcellus Ancyranus Marcellianorum auctor sensisse dicitur, utique Divinitatis unam sub tribus nominibus Personam mentiti, & Photiniani Sirmiensis Episcopi Photini sequaces, qui post Paulum Samosatenum Trinitatem negabat, Deum agnoscens unum spiritum, omnium opificem; Verbum vero mandatum quoddam divinum quo Deus instrumenti loco in rebus producendis uteretur; at Christum purum hominem, qui Verbum non substantialiter, sed tamquam prolatum accepisset. Damnati & Apollinaristæ, quorum Princeps Apollinaris junior Laodicææ in Syria natus, volebat Christum Dominum corpus inanime a materia traxisse, quod divinitas loco animæ, vel mentis informaret.

Numerus Canonum Constantinopolitanorum.

IV. Ab hac Synodo non plures quam quatuor Canones editi sunt: quamquam apud Græcos septem ei attribuantur. Sed & illos quatuor Latini in tres contrahunt, & quartum cum tertio conjungunt.

De novo Constantinopolitani Episcopi honore, adjecti a solis Græcis Canones.

V. Itaque post finem Synodi ab Orientalibus, qui remanserant, additi sunt tres Canones in quibus ille præsertim, qui tertius apud Græcos numeratur, quo scilicet Constantinopolitanus Episcopus jubetur habere præcipuum honorem, τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς post Episcopum Romanum, adjecta hac ratione quod Constantinopolis sit nova Roma. Hæc certe constitutio aperte repugnat Canoni 2. ejusdem Concilii, quo cavetur, ut Ecclesiarum limites inviolati custodiantur secundum Nicænos Canones: & quo sua secundum illos privilegia Alexandrino & Antiocheno antistibus solummodo reservantur. Alia ejus rei argumenta Baronius profert ad annum 381.

Auctoritas hujus Concilii.

VI. Quinimo secundæ hujus Synodi Canones ad Romanam Ecclesiam relatos, aut ab ea receptos negat Leo I. (*In epistola ad Anatolium*) unde in ve-

in vetustissima Canonum collectione Latina, hujus Synodi Constantinopolitanæ Canones adjuncti sunt Canones 28. Chalcedonensis, id est extra suum locum, atque ordinem legitimorum Canonum. Sed & postquam suo loco Canones Constantinopolitani tres a Dionysio Exiguo inserti sunt Codici Canonum, eos non statim admisit Ecclesia Romana: saltem quantum ad eam partem qua Primatus honor Constantinopolitanæ Sedi attribuitur.

VII. Certe nec S. Leoni probatum est hoc Concilium, & de illo ita S. Gregorius: *Romana Ecclesia Constantinopolitanos Canones vel gesta Synodi illius hactenus non habet, neque accipit: in hoc autem eamdem Synodum accepit quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses quæ illis memoratæ sunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat.* Itaque, quod alibi dixit idem S. Pontifex, se quatuor prima Concilia ut sancta Evangelia suscipere ac venerari, id non absolute accipiendum quantum ad omnia eorum decreta, sed quantum ad res fidei, sive quod ad damnandas hæreses attinet. Et vero nullum venisse ad hanc Synodum legimus Romanæ Sedis Legatum: forte quod eodem tempore Romæ Damasus Concilium iisdem de rebus haberet. Ex Epistolis tamen ultro citroque missis consensisse in Fide Occidentales & Orientales constat. Vocati fuerant ad hoc Concilium ab Imperatore, spe concordiæ, Macedoniani, qui numero sex ac triginta venerunt: sed cum orthodoxorum sententiæ accedere recusassent, re infecta discesserunt; & cum aliis, de quibus supra dictum, damnati fuere. Sed Catholici quod ad fidem attinet & Tomum Occidentalium receperunt, id est, ut plerique interpretantur, fidei professionem a Damaso ex Concilio Romano scriptam ad Paulinum Episcopum Antiochenum; qua continebantur Anathematismi adversus omnes illorum temporum hæreses. Iidem Symbolo Nicæno articulum adjecerunt, quo *Spiritus sancti* una & eadem cum Patre & Filio substantia est declarata his verbis, *καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν: & in Spiritum sanctum, Dominum, vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, locutum per Prophetas:* quod quidem Symbolum a Gregorio Nysseno compositum scribitur (*Nicephor. lib.* 22. *c.* 13.), & in Synodo Chalcedonensi integre recitatum (*Actio* 2.), canitur inter Missarum solemnia. Quantum autem ad disciplinam, Constantinopolitanæ sedi, rejecto Maximo Cynico, quem perperam ordinaverant Ægyptii Episcopi, impositus primum est Gregorius Nazianzenus mœrens, læto cum civibus Imperatore; postmodum tamen is, suborta invidia, eam dignitatem ultro abdicavit: aliumque desiderantibus, per Timothei Alexandrini nuper electi Patriarchæ factionem, suffectus ejus loco, atque ordinatus est sub finem Concilii, vir aliarum magis quam Ecclesiasticarum rerum peritus, & adhuc Catechumenus, licet jam senior, Nectarius: & vetitum, ut diximus, ne in posterum præpositi Diœcesibus Episcopi (*Can.* 2. *Concil. Constant.*) id est, Patriarchæ atque Exarchi) ultra præscriptos cuique terminos Ecclesias ordinare præsumerent, ut ab Ægyptiis factum fuerat; sed constitutis per Nicænos Canones limitibus contenti essent.

Gesta Concilii

VIII. EPHESINUM I. quod est Oecumenicum III. dictum est ab Epheso Asiæ Propriæ seu Proconsularis provinciæ, ac totius Asianæ Diœceseos Metropoli, quæ nomen adhuc in ruinis retinet. Ibi coacta est hæc Synodus post consulatum Theodosii duodecimum, Valentiniani tertium, sive Coss. Annio Basso & Flavio Antiocho, id est anno Christi 431. jubente juniore Theodosio, atque auctore summo Pontifice Cælestino; cujus Legatus

Ephesini Concilii locus ac tempus.

gatus Cyrillus Patriarcha Alexandrinus *Phrygio* sive Mitra ut ajunt, ab eo missa, plenioris scilicet potestatis insigni, decoratus Synodo præfuit (*Evagr. lib.* 1. *c.* 4. *Phot. t.* 8. *c.* 1. *Balsam. in Nomocan. Nicephor. lib.* 14. *c.* 34.), cui plusquam ducenti Episcopi interfuerunt. Interfuere in primis missi Roma Episcopi duo Arcadius & Projectus, & cum his Philippus Presbyter, Sedis Apostolicæ Legati (*Concil. Ephes. act.* 2.).

Gesta Concilii Ephesini. IX. Scripsit idem Cyrillus duodecim Anathematismos adversus totidem Nestorii Episcopi Constantinopolitani capita, cujus hic damnati errores. Eorum hæc summa fuit, ut Christum in duas hypostases sive Personas distraheret; affirmabat nimirum in eo ut naturas duas, ita & Filios duos esse, unum Deum ex Deo Patre, alterum hominem ex Maria matre: quæ idcirco non Deipara & Θεοτόκος dicenda esset, sed ad summum Christipara. Contra vero definitum est ab hujus Synodi Patribus manere in duabus naturis unam Domini nostri Jesu Christi Personam (*Can.* 1. *versu Tertia Synodus dist.* 2.), & Mariam Deiparam dici debere.

Numerus Canonum, & cur in Codicem Ecclesiæ Romanæ non relati. X. Ejus Canones octo apud Græcos recepti, in Latino Codice Canonum non habentur, quod magis Nestorium ejusque fautores, vel adversarios, quam generalem Ecclesiæ disciplinam respiciant; anathematismi tantum Canonum loco illi Codici inserti sunt.

Quæ Imperatoris partes in hac Synodo. XI. Convocatum quidem est a Theodosio juniore hoc Concilium, quod orta in Oriente hæresis examinanda in Oriente præcipue videretur; & is Candidianum Comitem domesticum ad Concilium misit: sed ea lege id a se factum testatus, ut se quæstionibus Ecclesiasticis non immisceret, sed ut monachos, inquit, & sæculares qui spectaculi causa eo confluerent, submoveret, & omnem injuriam, vim ac seditionem atque omne impedimentum a Synodo propulsaret (*In actis Concilii Ephesini*), sed cum Joannes Patriarcha Antiochenus seorsim in diversorio suo Pseudosynodum cum suis haberet, Candidianus ille has turbas non satis ex officio compescuit: immo ejus in Nestorium propensi artibus, aliquandiu apud Theodosium laboravit Cyrilli & orthodoxæ Synodi causa; donec patefacta veritate, iis quæ in Nestorium decreta erant, Imperator acquievit.

Chalcedonensis Concilii locus. XII. CHALCEDONENSE Oecumenicum quartum Concilium, Nicææ prius indictum, deinde translatum est Chalcedonem; quod oppidum est Bithyniæ ad Bosphorum Thracium: Plinio aliisque Latinorum *Chalcedon* vocatur: aliis *Calchedon*. Græcis enim posterioribus est Καλχηδὼν parum abludente vocabulo a Carthaginis nomine, quæ veteribus Græcis Καρχηδὼν. Cæterum Chalcedon, nunc in vicum redacta, cum titulo Metropoleos quam tunc primum consecuta est in honorem S. Euphemiæ Martyris in cujus Ecclesia habitum Concilium est, pristinum quoque adhuc nomen retinet, vulgo *Calcidona*, fere juxta oppidum Constantinopoli oppositum, quod Turcis dicitur *Scutari* vel *Scudaret*.

Ejusdem Concilii auctores, tempus & numerus Episcoporum. XIII. Indicta fuit invitante Leonem Pontificem Marciano Imperatore, & consensu amborum habita, ut ex utriusque Epistolis constat. Celebrata autem fuit ab Episcopis sexcentis triginta, ex Provinciis circiter septem & quinquaginta, Marciano & Adelphio Coss. id est anno 451.

Forma Concilii. XIV. Consederunt Patres pro more ante cancellos altaris in Secretario, sive Sacrario, quem locum Græci Diaconicon quoque appellant. Intervenerunt nomine Imperatoris Anatolius Magister militum, Exconsul & Patricius, & cum eo Præfectus Prætorius Palladius, ac Magister Officiorum Vincomalus. Primum inter Episcopos locum tenuere Legati seu vices agentes Leonis Romani Pontificis Paschasinus Episcopus Lilybætanus, Lucentius Episcopus Herculanus vel Asculanus, & Bonifacius Presbyter urbis Romæ. Quin & Imperator ipse Marcianus, comitante Pulcheria Augu-

Augusta, Patres adiit, ac digna Christiano principe oratione allocutus est, testatus se ad fidem confirmandam, non ad potentiam exercendam, exemplo Constantini in Synodum venisse. Tria etiam ipsis disciplinæ capita suggessit, quæ Concilii decretis inserta sunt. Eo præsente & lætis acclamationibus excepto, ac sæpius faustis omnibus interpellato, recitata est definitio fidei, ab Episcopis præsentibus subscripta; aut etiam absentium infirmorumque loco, non solum ab Episcopis, sed a Presbyteris quoque vel Diaconis, eorum vice fungentibus; Illam autem definitionem ubique servari jusserunt edicto suo Imperatores Valent. & Marcian.

Summa gestorum in Concilio Chalcedonensi.

XV. Damnavit hæc Synodus Eutychem sive *Eutychetem* Archimandritam, seu Abbatem Constantinopolitanum, qui asseverabat Christum non ex duabus naturis existere, sed post assumptum hominem solam in eo permanere divinam naturam. Damnatus etiam cum eo est Dioscorus Alexandrinus Patriarcha ejus fautor, ea maxime de causa quod Leonem Papam excommunicare ausus esset: atque ipse rursus Nestorius. At Theodoritus, Cyri in Syria Episcopus, ab eo in Ephesina Pseudosynodo dejectus Episcopatu, in sedem suam restitutus est, postquam Nestorio anathema dixit: restituti & alii per injuriam in eadem Synodo damnati. Hæc autem gesta sunt Sessionibus tredecim, quæ octodecim Actiones continebant.

Numerus Canonum.

XVI. Hujus autem Synodi canones septem & viginti duntaxat in Occidenti recepti, quos solos Dionysius Exiguus in suo Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ descripsit, quod & Theodoretus Lector (*Collect. lib.* 1.) testatur: & cum utroque congruit in eo numero Joannes Antiochenus. Quod autem Græcorum aliæ collectiones triginta ejus canones referunt, id Anatolio Episcopo Constantinopolitano adscribitur, qui cœtu dimisso, ex quo Legati Leonis Papæ, & Judices ab Imperatore delegati jam exierant, Orientales Epicopos sui studiosos retinuit describendorum canonum prætextu: & absentibus iis qui ipsius ambitioni præ cæteris contradicendi jus habebant, viginti & septem prioribus Canonibus attexuit vigesimum octavum, quo, quasi per intepretationem furtivi Canonis Constantinopolitani (de quo antea) Secundus inter Patriarchas locus, & paria cum Romano Pontifice Privilegia Constantinopolitano Episcopo attribuuntur, cum jure ordinandorum per tres vicinas Diœceses, Thracicam, Ponticam, & Asianam, Episcoporum: quæ Diœceses illius ipsius Constantinopolitani Concilii decreto ab Exarchis sive Primatibus suis, Heracleensi nempe, Cæsareæ magnæ, & Ephesino Episcopis, regi jussæ erant. Addidit & Canones vigesimum nonum, ac trigesimum; qui conflati sunt ex iis quæ gesta fuere actione quarta, nimirum ex interlocutione Paschasini sedis Apostolicæ Legati cum ipso Anatolio, atque ex prohibitione præsulibus Ægyptiis post damnatum Dioscorum facta, ne Constantinopoli prius abscederent, quam alius ejus loco substitutus esset Alexandrinus Patriarcha. Sed Canonem illum XXVIII. clam & per obreptionem insertum fuisse demonstrant Cardinalis Baronius ad annum 451. ac Perronius in responsione ad Regem magnæ Britanniæ (*Lib.* 1. *c.* 34. & 53.). Et vero postquam Anatolii dolum rescivere Pontificii Legati, Patribus ad novam sessionem, quæ ultima fuit, convocatis, adversus ea quæ per suam absentiam subdole gesta erant, proclamarunt. Verum faventibus honori Sedis Constantinopolitanæ judicibus cognitoribus ab Imperatore delegatis, itum est in sententiam Anatolii. Hoc tamen constitutum, tamquam Concilii Nicæni Canonibus, imo & tamquam illi Canoni 2. ipsius Chalcedonensis Concilii repugnans, improbarunt Sedis Apostolicæ Legati intercessione palam interposita. Quapropter Leo Pontifex ea de re graviter questus est apud Anatolium ipsum, & apud Marcianum Augustum

ac

ac Pulcheriam (*Epist.* 53. 54. & 55.): atque accepta Patrum synodali Epistola, una cum actis synodalibus, quibus cuncta rata habere suoque assensu firmare rogabatur, illis in sola Fidei causa auctoritatem suam accomodavit, uti videre est in ejus epistola 61. scripta ad Episcopos, qui Synodo Chalcedonensi interfuerant.

Auctoritas ejusdem Concilii. XVII. Hinc scripsit Cardinalis Bellarminus (*Lib. de Rom. Pont. c.* 12.) Canones Concilii Chalcedonensis vim nullam habuisse, nisi quatenus a summis Pontificibus, aut ab aliis deinde Conciliis renovati fuerunt. At, cum Canones saltem viginti septem illius Concilii in Oriente statim recepti fuerint, teste Dionysio Exiguo, & Justinianus (*Nov.* 131.) legum robur Canonibus illis perinde ac trium priorum œcumenicorum decretis attribuerit: satius videtur cum Illustrissimo Marca (*Lib.* 3. *de Concord. cap.* 3.) fateri Canonem duntaxat XXVIII. S. Leonis fuisse improbatum; idque colligi potest ex ipsius Leonis epistola 62. ad Maximum Antiochenum; ubi scribit: *Quicquid præter causa synodalium Conciliorum ad examen Episcopale defertur, posse aliquam dijudicandi habere rationem, si nihil de eo est a sanctis Patribus apud Nicæam definitum. Nam quod ab eorum regulis & constitutione discordat* (veluti Canon 28. Concilii Chalcedonensis) *Apostolicæ Sedis nunquam poterit obtinere consensum*. Sic Leonis mentem explicat Facundus Hermaniensis (*Lib.* 5. *c.* 4.), *Beatissimus Leo, non sententiam super Ibæ Epistolam prolatam, neque Episcopatum prædicto Ibæ redditum, & cætera, quæ in Synodo Chalcedonensi de quibusdam personis decreta sunt, neque Canones Ecclesiasticæ disciplinæ salubriter illic a sanctis Patribus constitutos attendit, cum diceret, ut sanctam Synodum ad extirpandam solum hæresim & ad confirmationem fidei Catholicæ, studio Christianissimi Principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, & his similia, sed superbam potius elationem Constantinopolitani Episcopi sicut verba indicant*. Idem sensit & Gelasius Pontifex, cum hæreticis, qui Chalcedonensem Synodum impugnantes ajebant vel in totum admittendam, vel nulla ex parte firmam esse posse, respondit; *quæ per incompetentem præsumptionem Anatolii, illic tentata sunt, nulla ratione subsistere; sed cætera omnia quæ secundum Scripturas, traditionemque majorum, secundum Canones, regulasque Ecclesiæ pro fide communi & veritate Catholica & Apostolica, pro qua hanc fieri Sedes Apostolica delegavit, factamque firmavit, a tota Ecclesia indubitanter admitti*. In epistola quoque ad Episcopos Dardaniæ Gelasius idem secundum hæc scribit, *Leonem, quicquid ultra quam ab eodem pro fide & communione Catholica atque Apostolica illic agendum constaret esse delegatum, per occasionem congregationis illius, præter Nicænos Canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuasse*. Videnda in hanc rem tota illa Epistola, quæ inter Gelasianas numeratur XIII.

Sanctus Leo ut circa Synodum Chalcedonensem se gesserit. XVIII. Ex his apparet circa gesta hujus Concilii triplici modo se gessisse sanctum Leonem: ita ut quæ ad fidei negotium pertinebant, Decreto suo nominatim & expresse confirmaverit; quæ per ambitum Anatolii contra Nicænos Canones novata fuerant, palam damnaverit: reliqua velut tacito consensu admiserit, id est, iis non sit aperte reluctatus. Expuncto itaque a Græcis ipsis illo vigesimo octavo Canone, redintegrata est inter Leonem & Anatolium concordia, quod discimus ex illius ad hunc epistola quæ 71. est. Anatolius tamen postea, ejusque successores, privilegio quasi ab secunda Synodo sedi suæ Indulto usi sunt, quantum ad secundum in Ecclesia locum: quantum autem ad Diœceseon administrationem, velut ex consensu Episcoporum, & inolita deinde consuetudine. Quo respexisse videntur Imperatores Zeno (*In l.* 16. *C. de* sacros-

sacros. Eccles.), & Justinianus (*Nov.* 131. *cap.* 2.), cum Patriarchica jura Ecclesiæ Constantinopolitanæ, cujus causam fovebant, ita confirmant, ut jure prioris possessionis, secundum Canones se id concedere, aut probare ostendant. Sic valuit Principum auctoritate, & longo usu jus Constantinopolitani Patriarchæ, quod innuit Liberatus Diaconus (*In Breviario cap.* 13.). *Licet*, inquit, *Sedes Apostolica usque contradicat, quod a Synodo confirmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodammodo*.

Horum quatuor Conciliorum Generalium Paraphrases Arabicas edidit Beveregius tom. 1. Pandect. canon. a Josepho Ægyptio sumptas, & Asiatico stylo scriptas, Constantinopolitani I. versio accuratior seu fidelior extat in Regia Bibliotheca, ut me monuit Vir. Cl. Cappellanus, *le Capelain*.

C A P U T V.

De sequentibus quatuor generalibus Synodis in Oriente habitis, Constantinopolitani II. & III. Nicana II. & Constantinopolitana IV.

I. CONSTANTINOPOLITANUM II. Concilium, Œcumenicum V. de quo Can. 9. & 10. dist. 16. in urbe regia celebratum est anno 12. post Consulatum Basilii, id est, Christi 553. Justiniani Imperatoris jussu: qui antea Vigilium Papam Roma evocaverat. Sed hic male ab eo habitus, Synodo interesse recusavit, eoque absente præsedit Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, Mennæ successor. *Constantinopolitani Concilii 2. locus ac tempus.*

II. Id habitum est ab Episcopis 165. & secundum edictum ab Imperatore antea promulgatum, tria Capitula damnavit: primum Libros Theodori Mosuestiæ quondam Episcopi, qui Nestorio Magister erroris fuerat, & Personas in Christo duas constituebat, ita ut vellet alium esse Deum Verbum, alium Christum hominem. Deinde Ibæ Præsulis Edesseni epistolam ad Marim Persam, qua Cyrillum perinde ac Nestorium arguens, Mosuestenum laudibus extollebat: ac denique Theodoriti Episcopi Cyrensis Commentarius, quem adversus duodecim anathematismos Cyrilli Alexandrini, flagrante Joannis Antiocheni cum eo simultate, scripserat. Hi nihilominus duo cum anathema Eutychi & Nestorio dixissent, nec hæreticum dogma ullum tuerentur, in Chalcedonensium Patrum consessum fuerant admissi: hic etiam Sedi suæ, qua dejectus in Ephesina 2. Pseudosynodo erat, restitutus. *Numerus Episcoporum & gesta hujus Concilii generalis 5.*

III. Hac eadem Synodo Origenis quoque Libris sparsa impia commenta damnata sunt, veluti animas hominum sine corpore prius existentes in corpus pœnæ causa demitti; atque ita Christi animam Verbo Divino conjunctam fuisse ante Incarnationem, eumque omnibus Spirituum cælestium ordinibus jure assimilatum, & pro dæmonibus passurum; atque horum, ut & impiorum hominum tormenta temporaria futura. Damnati cum Origenianis, etiam Didymi & Evagrii Pontici ejus sectatorum errores paganici, ac similia fabulis somnia; & cum his Anthimi, Petri, & Zooræ scripta; quemadmodum ex Græcorum Zonaræ & Balsamonis in hanc Synodum 5. annotationibus liquet; quamquam ea hujus Concilii pars hodie non extet; subtracta, uti probabile est, per Theodorum Cæsareæ in Cappadocia Episcopum, erroribus Origenis & Acephalorum faventem. *Alia causa in Synodo 5. tractata.*

Hujus Synodi Canones nulli. IV. Canones nullos hæc Synodus edidit: sed quatuordecim anathematismos, præter anathematum in Origenis & Origenianorum errores capita.

Quomodo approbatum hoc quintum Concilium a summo Pontifice. V. Vigilius Pontifex, qui Theodorum quamvis damnandæ doctrinæ auctorem, tamen post mortem excommunicari non posse censebat, Justiniano Imperatore diu restitit, jubenti ut Synodi hujus decretis subscriberet; quod eo facto Chalcedonensis Concilii labefactari auctoritatem arbitraretur, a quo recepti in gratiam erant Theodoritus & Ibas. Qua de causa exilio mulctatus est: sed postea revocatus, cum illam omnem controversiam minus ad res Fidei, quam ad personas Scriptorum, qui haud dubie in aliquo peccaverant, pertinere advertisset, Synodo subscripsit, damnato seorsim Origene.

Auctoritas cur dubia. VI. Idcirco Afris, aliisque Occidentis Præsulibus hujus Synodi, ipsiusque Vigilii acta displicuere; adeo ut eorum plerique ipsius communioni ob mutatam ab eo sententiam renunciaverint. Et sane quædam sunt quæ adversus Concilii hujus auctoritatem objiciuntur; quod Vigilius licet Constantinopoli degeret, ei non interfuerit, nec eam pro potestate firmaverit: quod in eo mortui novo more fuerint excommunicati: quod Ibæ epistola in Concilio Chalcedonensi non omnino improbata, hic absolute damnata fuerit.

Cæterum Vigilio causæ plures fuere Synodo non interveniendi, tum quod minus amplum, quam pro dignitate sua, Occidentalium Antistitum haberet comitatum: tum quod Patriarchæ Constantinopolitano primum post se locum supra Alexandrinum & Antiochenum, nec concedere honestum, nec contra Imperatoris voluntatem negare tutum putaret. Quamvis autem Synodi acta non probaverit, sufficit quod a Pelagio, in Libro quem teste S. Gregorio (*Lib.* 2. *epist.* 36.) composuit contra schismaticos hoc Concilium tamquam Chalcedonensi contrarium repudiantes; & ab ipso Gregorio Magno probata est (*Lib.* 1. *epistola* 24. *ad eundem lib.* 3. *cap.* 37.).

Quod autem Synodus Theodorum excommunicaverit jam mortuum, ea non proprie excommunicatio fuit, qua Sacramentorum Ecclesiæ usus aufertur; sed improprie dicta, quæ indignum suffragiis Ecclesiæ pronunciat eum, qui in errore jam damnato mortuus est. Quod attinet ad Epistolam Ibæ, Legati Romanæ Sedis in Chalcedonensi Concilio non dixerant se eam recipere, sed Ibam ex fine ejus ipsius Epistolæ innoxium haberi posse, quod admissis Cyrilli anathematismis, Nestorii doctrinam exploderet, quem decies millies anathematizabat. Neque contra eorum sententiam factum est in hac Synodo, cum eadem epistola damnata est: non enim singula ejus verba singulari sententia damnantur, sed quæ Nestorianismum sapiebant, quæ & in definitione hujus Concilii exprimuntur.

Constantinopolitani III. Concilii locus, tempus, & Patrum numerus. VII. CONSTANTINOPOLITANUM III. Oecumenicum VI. sive absolute *Sexta Synodus* (*De qua Can.* 9. *&* 10. *dist.* 16.), habita est a 270. Episcopis, aut ex Zonara in historia a 289. Imperatore Constantino Pogonato Heraclii nepote, Pontifice autem Romano Agathone, qui ei per Legatos Theodorum ac Gregorium Presbyteros & Joannem Diaconum præfuit; anno Christi 680. inchoatum, sequenti absolutum, in Trullo Palatii. Id nomen fuit Secretarii, sive Aulæ, ab opere arcuato sic dictæ, in qua postea quoque habitum aliud Concilium, quod Trullanum inde appellatur, alias Quinisextum, de quo suo loco.

Causa & gesta hujus Synodi, & de Honorio I. R. P. VIII. Hæc autem Synodus Theodorum qui Pharan Episcopus fuerat, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum qui Constantinopolitanam sedem tenuerant Cyrum qui Alexandrinam, Macarium præsertim tunc Patriarcham

Antio-

Antiochenum, cum Stephano ejus discipulo, & Polychronio, cæterosque Monothelitas, unam in Christo voluntatem atque operationem, orta Heraclii temporibus hæresi, prædicantes anathemate notavit; cum utraque natura suas habeat proprietates, & neutra existimanda sit voluntate sua & agendi vi caruisse. Illis autem hæreticis acta hujus Synodi quæ nunc extant Honorium Romanum Episcopum adjiciunt, quasi cum Sergio sensisset. Et revera ejus quoque nomen in epistola Leonis II. ad Constantinum cum cæteris continetur. Sed probat Baronius ex actorum hujus Synodi compendio, quod habetur apud Anastasium Bibliothecarium, in Agathone, colligi adulterata a Græcis ea hæresi postea laborantibus exemplaria illius Concilii fuisse. Corruptio autem illa a Theodoro Constantinopolitano Episcopo manare potuit, qui propter hæresim damnatus (*Act.* 7.), substituto Georgio; deinde post hujus obitum, anno sequenti per simulationem orthodoxæ fidei restitutus est amissæ dignitati, ex Nicephoro: videturque sui nominis loco nomen Honorii in authentico substituisse: cujus tamen ad Sergium epistolæ manifestam hæresim non continebant, possuntque Catholicam interpretationem recipere, ut Joannes IV. Papa præ cæteris ostendit (*In Apol. pro Honor. ad Constantinum Imperat. Heraclii fil.*). Quare Sedis Romanæ Legatos ejus damnationem minime passuros fuisse credibile est: nec id factum videri potest, cum Concilii Patres Agathonis epistolam, qua nunquam in fide defecisse Romana Sedes affirmatur, summis laudibus extollant. Sic etiam ex epistola Synodi Romanæ ea de re habitæ ad hoc Constantinopolitanum Concilium delata, & fidei Symbolo in ea comprehenso sublata est vox *Filioque*. De his vide Baronium ad ann. 681.

IX. Idcirco, quantum ad eam partem attinet, hæc Synodus ab Ecclesia Romana non recipitur: dogmata vero fidei firmavit Leo II. Agathonis successor, scripta ad Constantinum Imperatorem epistola; quod sequutus quoque est Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperatorem: extatque in *Can. sancta octo. dist.* 16. professio Romani Pontificis, qua promittit se octo prima Concilia, inque his hoc Sextum, amplecti. Adversus hujus Concilii acta proferuntur non pauca ab Alberto Pighio, quæ refellit Joverius. *Authoritas sexta Synodi.*

X. Exemplo Quintæ Synodi, definiendis tantum Fidei rebus vacavit hoc quoque Concilium, eoque pertinent octo vel novem capita ei adscripta: neque enim ullos condidit Canones. Videndus in primis Baronius. *Canones ad disciplinam pertinentes non condidit hac*

XI. Concilium NICÆNUM II. Oecumenicum VII. & simpliciter *Septima Synodus*, ob tumultum Constantinopoli Nicæam translata, celebrata est a 350. vel 367. Patribus, anno Christi 787. imperante per Orientem Constantino puero, Leonis IV. filio, cum Irene matre; prius invocato Adriano I. Pontifice, qui de illo congregando ad Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum scripsit, Legatosque suos ad illud destinavit Petrum Archipresbyterum Ecclesiæ sancti Petri, & Petrum Presbyterum Abbatem sancti Sabæ, qui ante Tarasium in Synodo nominantur, & Adriani nomine præfuerunt huic Concilio. Patriarchæ reliqui sub Saracenorum servitute degentes, pro se Legatos miserunt, Politianus nempe Alexandrinus Thomam Presbyterum ac Monachum, Theodorus vero Antiochenus, & Elias Jerosolymitanus Joannem Presbyterum quoque & Monachum. *Synodus Nicænæ VIII. Synodi tempus & locus.*

XII. Damnata est in eo *Iconoclastarum* sive *Iconomachorum* sic a frangendis impugnandisque Christi & Sanctorum Imaginibus dictorum hæresis, quæ ex Judæorum, Marcionistarum, Manichæorum, Petri Cnaphei sive Fullonis Antiocheni Patriarchæ, aliorumque erroribus manans, ante an- *Causæ & gesta Synodi hujus septimæ.*

nos circiter sexaginta sub Leone Isauro Imperatore exorta fuerat, & sancita per Pseudosynodum Constantinopoli sub Constantino Copronymo habitam, quæ hic recissa est. Iconomachorum tunc Antesignanus Gregorius Neocæsariensis Episcopus erat, per pœnitentiam in sedem restitutus; sancitumque ut inter Ecclesiasticas traditiones, illa in primis servaretur, qua institutum erat ut in Templis Imagines Servatoris nostri, tum Deiparæ Virginis, Angelorum, ac Sanctorum virorum dedicarentur; ut habita ratione eorum quæ per illas exhibebantur, una cum figura venerandæ Crucis, quæ salutis nostræ instrumentum fuerat, salutatione atque adoratione, quæ tamen a latria diversa esset, colerentur.

XIII. Actiones ejus octo extant: in postrema editi sunt Canones 22. Franciscus Turrianus Apologiam pro sexta & septima Synodo scripsit. Hujus duplex editio est, altera vulgata & antiqua Latine duntaxat; altera Græco Latina ex Anastasio Bibliothecario.

Octavæ Synodi, seu Constantinop. IV. tempus locus, auctores.

XIV. CONSTANTINOPOLITANUM IV. Concilium, Oecumenicum octavum, sive absolute *Octava Synodus*, agente Hadriano II. Pontifice, indicta, qui ei præfuit per Legatos Donatum Ostiensem Episcopum, Marinum sanctæ Ecclesiæ Romanæ Diaconum, jam antea a Nicolao designatos; hisque adjunctum Stephanum Nepesinum Episcopum. Hæc Synodus a 102. Episcopis in Templo Sapientiæ sive sanctæ Sophiæ, anno Christi 869. inchoata, 5. Octobris, indictione 3. finita vero ultimo Februarii anno sequenti, Basilio Macedone imperante in Oriente, Ludovico II. in Occidente.

Causa & gesta octavæ hujus Synodi.

XV. In hoc Concilio discussa est Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani causa, qui prius inique dejectus, hic cum dignitate restitutus est, Photio qui sedem ejus invaserat, eoque nomine jam antea a Pontifice Nicolao damnatus fuerat, exauctorato, & cum 45. Episcopis anathemate notato.

Numerus actionum & Canonum Concilii Constantinopolitani IV.

XVI. Actionibus 10. absolutum est hoc Concilium: Canones ab eo conditi septem & viginti, ex Codice & versione Anastasii prodierunt, quamvis in manuscriptis Græcorum quatuordecim tantum reperiantur. Hoc Græci schismatici pro Oecumenico non habent, ut qui Photio schismatis postea instauratori adhæserint: unde a quibusdam Synodus Florentina pro Oecumenica octava perperam venditatur.

Atque hæc sunt octo Universalia Concilia, in quæ jurare Romani Pontifices solebant (*Can. sancta Roman. dist.* 16.).

C A P U T VI.

Sequentia Concilia Universalia septem in Occidente habita, Lateranensia nimirum quatuor, Lugdunensia duo, & Viennense.

Cur hæc Concilia distinguantur a postremis.

I. INSEQUENTIA Concilia Generalia in Occidente celebrata sunt. Horum alia priora, fuere numero septem, quorum Decreta corpori Juris sunt inserta; alia posteriora, quorum Canones in Juris nostri corpore non habentur.

Concilii I. Lateranensis locus ac tempus.

II. Priorum antiquissimum est LATERANENSE I. Romæ habitum in Palatio Patriarchico, cui nomen Lateranum, sive in Ecclesia sancti Salvatoris, quæ & Basilica Constantiniana dicebatur, eo quod Plautii Laterani viri Consularis, ac prædivitis a Nerone interfecti, ædes, fisco vindicatæ, posterioribus Imperatoribus palatii loco fuerint. In his & Fausta

Maxi-

Maximiniani filia, uxor Constantini Magni habitavit: a quo Melchiadi Pontifici concessæ traduntur, ibique exstructa Basilica, & Sedes Episcoporum Romanorum constituta. Hoc Concilium a Callisto II. Pontifice anno 1123. convocatum est.

III. Jam a temporibus Gregorii VII. & Henrici qui inter Germaniæ Reges quartus, inter Imperatores tertius numeratur, gravia inter Pontifices Romanos & Germanicos Cæsares dissidia, atque adeo bella & schismata circa regendos sacræ ac civilis potestatis fines orta, ultra annos 45. duraverant; hinc Imperatoribus jus sibi vindicantibus Episcopatus atque Abbatias propter adjuncta eis feuda concedendi, quod non sine simoniæ vitio fieri dicebatur; inde Pontificibus libertatis Ecclesiasticæ asserendæ studio aut occasione ad excommunicandos, atque exauctorandos Principes prorumpentibus. Sed tandem cum exercitus Pontificius, Adalberto Moguntino Archiepiscopo ductore, haud procul castris Henrici IV. Imperatoris abesset, placuit utrinque pro pugna fœdus, delectisque qui de concordia agerent: ac sub idem tempus Concilium Italiæ præsertim, Galliæque Episcoporum Callistus Romæ habuit, ubi, secundum conventa, pax ea lege coaluit, ut Imperator libera electione Ecclesiis permissa, jus investituræ Episcopatum quæ per annulum & virgam Episcopatus insignia fiebat, Episcopis remitteret, hi ab ipso regalia per sceptrum reciperent. *Causa, & acta Lateranensis I. Concilii.*

IV. Interfuere huic Concilio Episcopi ultra trecentos, teste Suggerio sancti Dionysii Abbate, qui & ipse cum Abbatibus plus quam sexcentis adfuit. Editi in eo sunt Canones viginti duo, quorum is maxime notandus, quo secundum plurium priorum Conciliorum & Pontificum decreta, (quæ parum servata hactenus fuerant) Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicta sunt; & sic prorsus ademptus illis ordinibus conjugii usus. In hoc præterea Concilio Jerosolymam ad subsidium Christianorum, pœnitentiæ causa, proficiscentibus concessa peccatorum plena remissio: & qui aut illius, aut Hispanicæ in Saracenos expeditionis gratia Crucem vestibus semel assuissent, pium propositum sub anathematis pœna implere jussi. *Numerus Episcoporum & Canonum Lateranensis I. Concilii General. IX.*

V. LATERANENSE II. Episcoporum vel certe, ut credibilius est, Prælatorum fere mille, ab Innocentio II. est congregatum, convocatis ex orbe Christiano universo Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis; Conradi III. Germanici Imperatoris & Ludovici VII. Francorum Regis temporibus, anno 1139. *Lateranensis Concilii II. Generalis X. tempus & numerus Episcoporum.*

VI. Ab eo Petri Leonis, Anacleti nomine Pseudopontificis, ac Victoris in ejus demortui locum suffecti, & schismaticorum acta rescissa: Arnaldi præterea Brixiensis, qui Petri Abailardi discipulus fuerat, errores damnati; quibus non tantum Clericorum vitia, opesque & potentiam insectabatur; sed Ecclesiasticam Jurisdictionem abolebat. Ajebat certe, uti Otto Frisingensis testatur, nec Clericos proprietatem, nec Episcopos regalia sive regia feuda, nec Monachos possessiones sine peccato habere posse: cuncta hæc Principis esse, ejusque beneficia in usum tantum laicorum cedere oportere. Præterea de Sacramento Altaris, & de Baptismo parvulorum non recte sentiebat. Is horum pravorum dogmatum impietatem traxisse videtur a Petro Brussio, sive Bruis, qui post Tanchelinum minus notum, vere posteriorum ad nostra usque tempora hæreticorum parens aut antesignanus haberi potest: etenim Infantium baptismum, Templorum ædificationem, venerationem Crucis improbabat; in Eucharistiæ Sacramento verum corpus & sanguinem Christi negabat; & sacrificia, piaque opera quæ Defunctis impenduntur, deridebat. *Causa & acta hujus Concilii.*

Canonum numerus. VII. Concilii hujus Canones triginta extant adversus Clericos præsertim simoniacos, concubinarios, aliisque vitiis maculatos; quorum Canonum non paucos decreto suo intulit Gratianus. In his ille non omittendus, quo, ut Clericos a contemptu vindicaret, quo per ea tempora laborabant, anathema ipso jure incurrendum in eos sanxit qui Clericis violentas manus inferrent.

Concilii Lateranensis III. universalis XXI auctor & tempus. VIII. LATERANENSE III. quod & absolute in Decretalium Libris *Concilium Lateranense* nuncupatur, anno 1179. Alexandro III. Pontifice coactum est, Imperatore Friderico I. post compositam inter utrumque pacem, cum regnaret in Gallia Ludovicus VII. cognomento Junior.

Numerus Episcoporum & Canonum atque acta Concilii Lateran. III. IX. In eo trecenti decem Episcopi convenerunt, in quibus etiam ex Asia Guilielmus Tyrius fuit, aliique. Editi sunt in eo Canones viginti septem damnatis Valdensibus, (qui & pauperes de Lugduno,) affinibusque illorum hæresi Albigensibus, (qui & Cathari, & Patareni dicti.) *Valdenses*, genus quoddam monasticæ, aut certe communis vitæ professi, sedem Apostolicam initio colebant, donec propter superstitionem a Lucio II. rejecti sunt auctore Uspergensi (*In Chronic.*). Inter dogmata, quæ illis Guido Carmelita, S. Antoninus (4. *part. hist. tit.* 11. *cap.* 7.), & alii adscribunt, præcipua hæc fuere, Romani Pontificis decreta nullius esse momenti; Laicos qui justi sint consecrare, & absolvere posse; Sacerdotes impios eam potestatem amittere; nonnisi in Cœna Domini communicandum; Panis, ac vini consecrationem oratione tantum Dominica fieri debere. Cæterum Indulgentias, Purgatorium, invocationem Sanctorum cachinnis prosequebantur, aliaque similia jactabant ab hodiernis hæreticis renovata. *Albigensium* hæreses quatuordecim fuere, de Mundo a dæmonibus facto, de Metempsychosi, animæque post diuturnas mutationes interitu, de Baptismo parvulis inutili, de vetito lacticiniorum usu: his detestandum omnium Sacramentorum, & Scripturarum contemptum adjiciebant (*De his est c.* 8. *extra de hæret.*).

Petri Lombardi doctrina de Incarnatione examinari jubetur. X. Delatus est in eadem Synodo Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis, quasi non recte de Incarnatione, aliisque mysteriis sentiret: in primis vero quasi asseruisset Christum qua hominem, non esse aliquid: qua de causa eum scripto edito insectatus est Joachimus Abbas Florensis in Calabria. Ejus rei inquisitio Guilielmo Archiepiscopo Senonensi, cum aliis Episcopis ab Alexandro III. mandata est, qui re tota Concilio habito examinata, Lombardum cum Ecclesia Catholica sentire pronunciarunt.

Concilii Lateranensis IV Oecumenici XII tempus, auctor & numerus Prælatorum. XI. LATERANENSE IV. quod simpliciter *Concilium Generale* in Decretalibus appellatur. 412. Episcoporum, Patrum aliorum 800. Abbatum scilicet, Decanorum, ac Priorum; habitum est anno 1215. ab Innocentio III. imperante Friderico II. regnante apud nos Philippo Augusto. Adfuere Patriarchæ duo, Constantinopolitanus, & Jerosolymitanus, Latini ambo ritus: Antiochenus per Episcopum Antaradensem: Alexandrinus Saracenorum jugo oppressus Diaconum suum nomine Germanum misit, auctore Uspergensi.

Acta Lateranensis IV. Concilii præcipua. XII. Ea præsertim de causa habitum est, ut in Palæstinam, a Saracenis Christiano nomini ereptam, suscipiendæ expeditionis gratia fœdus inter Christianos Principes sanciretur. Actum præterea de coercendis, per temporales etiam, & corporales pœnas, hæreticis: deque Græcis in unione cum Romana Ecclesia retinendis. Damnatæ quoque Albigensium hæreses, stabilita præcipue Transubstantiationis doctrina: damnati & Joachimi Abbatis contra Lombardum scribentis errores, non memoria: Almarici autem Carnotensis Diaconi, Theologi Parisiensis, etiam memoria. Prava hujus dogmata viginti memorantur, in quibus hæc fuere, quod

quod Eucharistiam a communi pane, Patrum scripta a profanis non distingueret; Resurrectionem negaret; non alium Paradisum, quam Dei cognitionem: Infernum non alium, quam peccatum mortale agnosceret; Ecclesiæ cæremonias idololatriæ adscriberet; & quicquid in caritate fieret, quantumvis sui natura illicitum, assereret peccatum non esse.

XIII. Hujus Concilii Canones circiter 70. relati sunt in volumen Decretalium. Hi quamquam a nonnullis Innocentio soli tribuantur, quasi ab eo propositi, non a Patribus suscepti fuerint; quod Matthæus Parisiensis, aliique eorum temporum historici, multa in hoc Concilio in consultationem deducta referant; nihil decretum, soluto per discessum Pontificis intra vigesimum diem cœtu: id tamen de belli sacri suscipiendi consilio tantum intelligendum esse suadet, quod hæc capita, seu hi Canones recepti statim per universas Occidentis Ecclesias, atque ab insequentibus Pontificibus, & Synodis pro Lateranensis IV. Synodi Decretis probati fuerint. *Hujus Concilii Canones & auctoritas.*

XIV. LUGDUNENSE I. Concilium, Lugduni in Gallia, quæ civitas princeps Lugdunensium provinciarum, hodie *Lyon* appellatur) celebratum anno Christi 1245. auctore Innocentio IV. S. Ludovico Francicum sceptrum tenente, pro expeditione in terram sanctam, & Friderici II. Imperatoris excommunicatione, atque abdicatione: unde diuturnum per Germaniam, Italiamque bellorum, ac dissidiorum excitatum incendium est, quæ sub nominibus Guelforum, qui Pontificias, & Gibellinorum, qui Cæsareas partes tuebantur, plerasque in contrarias factiones distraxerunt, ac per plura secula agitarunt. In hoc primum Concilio rubri pilei insigne Cardinalibus attributum. *Lugdunensis I. Concilii, generalis 13 tempus, locus, auctor, causa.*

XV. Interfuere huic Concilio Græcus imperator Balduinus, & Patriarchæ Constantinopolitanus, & Antiochenus, Episcopi centum quadraginta. Ejus capitula, sive Canones novem, per Sextum Decretalium librum sparsi a Bonifacio Octavo. *Numerus Episcoporum & capitum hujus Concilii.*

XVI. LUGDUNENSE II. Concilium, cui Episcopi ultra septingentos interfuere, sub Gregorio X. Philippo III. Francorum Rege anno 1274. habitum est. In eo actum de rebus ad pacem christianorum, & bellum Saracenis Judæam obtinentibus inferendum, pertinentibus: tum Græca Ecclesia erroribus suis per Legatos a Michaele Palæologo Imperatore, Græcisque Episcopis missos renuncians, ad Romanæ Ecclesiæ rediit unionem. Observant Græci Scriptores Georgius Pachymeres, & Nicephorus Gregoras, suos ad communionem Romanæ Ecclesiæ tribus conditionibus fuisse admissos. 1. Ut a Græcis Romani Pontificis in sacris Missarum precibus mentio fieret. 2. Ut Græcis omnibus liceret ad Sedem Apostolicam appellare. 3. Ut summo Pontifici principatus in omnibus deferretur. Accesserunt etiam Legati Tartarorum pacis cum christianis ineundæ causa: ex quibus unus christianam fidem amplexus, a Petro Episcopo Ostiensi baptizatus est. Hujus Synodi decreta, quæ capitibus novem & viginti continentur, relata sunt magna ex parte in Sextum Decretalium. *Lugdunensis 2. Concilii generalis 14. tempus, Canones, & acta.*

XVII. Concilium VIENENSE, Generale 15. Episcoporum plusquam trecentorum, Viennæ in Gallia, (quæ Viennensis provinciæ caput nomen adhuc retinet) coactum a Clemente V. anno 1311. tempore Philippi Pulcri Regis, a quo Bonifacii VIII. memoria frustra hæreseos accusata. Ejus tamen maxime opera Templariorum ordo extinctus: præterea damnatæ hæreses, tam Petri Joannis, quam Begardorum, ac Beguinarum per Germaniam in primis pullulantium, ac in his maxime delirantium, quod eos, qui perfectionem christianam adepti essent, nullis omnino *Concilii Viennensis tempus, auctor, acta, decretorum & Episcoporum numerus.*

legibus

legibus teneri, atque in hac vita supremam beatitudinem consequi: itemque fornicationem (non tamen osculum) peccato vacare afferent: tum etiam Fraticellorum, & Dulcinistrarum, qui similibus fere utrique erroribus impliciti, promiscuam libidinem caritatis specie in sacris etiam conventibus exercebant. Atque hi indicto velut sacro bello, Alpium quas insederant, claustris dejecti, aut capti, combustique sunt. Constitutiones hujus Concilii maximam implent libri Clementinarum partem.

C A P U T VII.

De reliquis Conciliis generalibus Pisano, Constantiensi, Basileensi, Florentino, Lateranensi V. Tridentino.

Hæc Concilia posteriora Corpore Juris Canonici.

I. SEQUUNTUR Concilia post Clementinarum Joannis XXII. jussu factam editionem habita, quorum ideo nulla in corpore juris nostri mentio fit. Horum priora tria non omnino probantur Ecclesiæ Romanæ.

Pisani Concilii locus, tempus, gesta, auctoritas.

II. PISANUM anno 1409. Pisis in Tuscia, (quæ civitas adhuc *Pisa* dicitur) ad abolendum schisma indictum fuit a Cardinalibus obedientiæ Gregorii XII. Pontificis, & Benedicti XIII. pseudopontificis, qui ambo, contra fidem tempore electionis suæ datam, in discordia perseverabant: Gregorius tamen a Synodo convocanda non abhorrebat, sed locum minime probabat. In ea, utroque post debitam citationem exauctorato, electus est ab utriusque partis Cardinalibus Alexander V. qui legitimus Pontifex habitus fuit. Adfuerunt præter Cardinales, Episcopi supra trecentos. Concilium ipsum, nec probatum palam a Romanis Pontificibus, nec reprobatum, a plerisque in numero Conciliorum Œcumenicorum omittitur: S. Antoninus (3. *p. tit.* 22. *c.* 5. §. 2. *&* 3.) legitimum negat.

Concilii Constantiensis tempus, locus, auctor, acta.

III. CONSTANTIENSE centum quinquaginta Episcoporum Concilium, cui & quatuor Patriarchæ interfuisse feruntur, inter universalia habetur. Hoc etiam Concilium tollendi schismatis causa, quod inter veros, falsosque Pontifices alios Romæ, alios Avenione, aut alibi sedentes, jam triginti septem annos duraverat, habitum est, idque Constantiæ, quæ civitas est Provinciæ Moguntinæ in Germaniæ, & Helvetiorum finibus, ad Rhenum, lacumque Acronium, vulgo nunc *Costnitz* Germanis, nobis *Constance*. Indictum fuit a Joanne XXII. qui vulgo XXIII. curante Sigismundo Rege Romanorum, qui deinde Imperator: inchoatum anno 1414. stetit ad annum 1418. probatumque est a Gregorio XII. in eo Joanni præsenti, Benedicto XIII. in Hispania agenti abrogatus est Pontificatus. Gregorius XII. se sponte abdicavit. Confirmata præterea fuit Romani Concilii sententia adversus Joannem Wiclefum, Anglum. Ejus quadraginta quinque dogmata damnata, quibus transubstantiationem præcipue, Missam, Excommunicandi potestatem, Monachorum instituta, Decimarum exactionem, Confessionem, Jurisdictionem Ecclesiasticam, & sæcularem impugnabat; in primis vero Sacerdotes in mortali peccato constitutos consecrare, aut ulla Sacramenta valide administrare negabat. Hujus venenum in Anglia studens, avide hauserat Hieronymus Pragensis, quo postea una cum Joanne Hus Bohemiam totam infecit, adjunctis ut fieri solet novis erroribus. Hi duo in hoc Concilio damnati, cum nihilominus in sententia perstarent, hæreseos suæ pœnas vivi comburio luerunt.

IV. Sessiones hujus Concilii 15. extant, ejusque de fide decreta legitimo Conciliorum more constituta approbavit Martinus V. in locum prædictorum Pontificum substitutus. Sed Decretum de Concilii generalis immediata a Christo auctoritate, cui parere ipsi Pontifices teneantur, non magis quam Decretum de Conciliis universalibus per singula decennia celebrandis, probaverunt nunquam Romani Pontifices: illud ad casum schismatis, ac dubios Pontifices contrahit Turrecremata, & alii. Gallorum alia est sententia, quantum ad illa Decreta. At stylum literarum quarumdam ab hoc Concilio missarum, & mixta minis jussa, nemo probaverit, qui ut par est, supremorum Principum majestatem colat. *Constantiensis Concilii auctoritas.*

V. BASILEENSE, habitum Basileæ ad Rhenum, nunc *Basel* Germanis, Gallis *Bale*, in confinio Helvetiorum, ac Germanorum; & Provincia Vesontionensi. Congregatum est a Martino V. eoque mortuo, a Juliano sancti Angeli Cardinali Diacono, jussu Eugenii IV. inceptum an. 1432. sed ab eodem Eugenio postea anno sequenti dissolutum, revocato Juliano Cardinali Legato suo: convocatumque Ferrariam, ac deinde Florentiam aliud Concilium. Non ideo tamen Basilea discessere congregati Patres: sed ad annos 1442. perstiterunt, citato Eugenio, qui etsi anno 1434. Legatis missis, ac dissolutione revocata, progressum Concilii probavit. Sed cum deinde Ferrariam Concilium destinaret, denuo citatum exauctorarunt, & parere recusantem destituerunt, substituto Amedæo Sabaudiæ Duce, qui Felix V. dictus, Pontificatui deinde renunciavit. Renovata in hoc Conc. confirmata sunt Synodi Constantiensis placita de Concilii Œcumenici Jurisdictione; prohibitus Laicis sine speciali venia utriusque speciei in Eucharistia usus, & Conceptionis B. Mariæ festum institutum. *Basileensis Concilii tempus, locus, ratio.*

VI. Ejus Decreta, quæ ad exauctorationem Eugenii, & convellenda Ecclesiæ Romanæ privilegia pertinebant, tum a Pontificibus, tum a Lateranensi V. Concilio non improbata sunt: quæ ad Collationes Beneficiorum aliaque capita spectabant, Nicolaus V. concordiæ causa probavit. Hoc itaque Concilium, quod in iis præsertim controversiis, quæ inter generale Concilium & Pontificem vertebantur, contra hujus omnimodam auctoritatem & senserit, & nonnulla tentaverit, Romæ ex hac parte reprobatum, iis displicet, qui absolutam illam potestatem, etiam supra Generale Concilium tuentur: sed apud Gallos omnino recipitur. Pro Concilio inter cæteros scripserat Æneas Silvius: sed postea Pontifex creatus sub Pii II. nomine scripta illa retractavit. *Auctoritas ejusdem.*

VII. Hujus Concilii Decretorum, quæ ad disciplinam exteriorem pertinent, pleraque Carolus VII. ex sententia Conventus Bituricensis in Pragmaticam Sanctionem anno 1438. transtulit: quæ Romanis Pontificibus cum neutiquam placeret, a Ludovico XI. Rege revocata, nihilominus in regno omnino servabatur, donec fœdere Bononiensi, sive Concordatis inter Franciscum I. & Leonem X. ann. 1517. initis, in multis est immutata. *Ex Basileensibus Decretis Pragmatica Sanctio.*

VIII. Decreta sive Canones Concilii Basileensis sunt XXXIII. sessiones 45. in quibus suffragiorum, non per singulos Episcopos, sed per nationes habita ratio est. *Numerus Basiliensium Sessionum & Decretorum: hæc quatenus recepta.*

IX. FLORENTINUM, Ferrariæ in Flaminia seu Romandiola inchoatum an. 1438. inde translatum, sequenti anno absolutum Florentiæ in Tuscia, quæ Italis *Fiorenza* vel *Firenze* vulgo, nobis *Florence*. Ab Eugenio IV. qui ei præfuit, oppositum est Basileensi. Celebratum a centum quadraginta & uno Episcopis, præsente Græcorum Imperatore Joanne, cum Josepho Patriarcha Constantinopolitano, qui supremum diem Florentiæ clausit. Habitum est in primis Græcorum cum Latinis conciliandorum *Concilii Florentini locus, tempus, Auctor, causa, numerus Patrum ac Sessionum.*

dorum causa. Et vero sequuta tandem est inter utramque Ecclesiam reconciliatio, postquam inito tractatu, de Spiritus Sancti Processione & addenda, vel non addenda Symbolo voce *Filioque*, de Purgatorio, de Beatorum statu, deque primatu Ecclesiæ Romanæ, convenit. Post Græcorum discessum, Jacobitarum sive Armeniorum Patriarchæ Legatis unionem petentibus, data est Eugenii Decreto instructio, qua præsertim doctrina Ecclesiæ Catholicæ de Sacramentis explicabatur. Hujus Synodi sessiones numerantur omnino viginti quinque, Collationes cum Græcis una & viginti: Decreta quatuor: Acta Græce & Latine Romæ edita. Exiit & ejus nuper Historia apud Hagam Comitis sub nomine Silvestri Syropuli, interprete Roberto Greygstono Anglo, cujus utriusque fides non uno argumento apud Orthodoxos laborat.

Tempus & causa Lateranensis 5. Concilii, Sessionum item & Episcoporum numerus.

X. LATERANENSE V. Episcoporum centum quatuordecim, an. 1512. ad schisma extinguendum, disciplinam instaurandam, Principum sarciendam concordiam, & suscipiendam adversus Turcas expeditionem, indictum & celebratum a Julio II. Pontifice: maxime vero contra Pisanum Concilium, quod ex Decreto Constantiensi de habendo singulis decenniis generali Concilio, & ex jurejurando Julii de eodem intra biennium ab electione sua cogendo, contra ipsum a Cardinalibus aliquot convocatum, Ludovico XII. Francorum Rege, & Maximiliano Imperatore auctoribus, an. 1511. habitum fuerat. Hoc Lateranense V. protractum est an. 1517. & sub Leone X. finitum. Ab eo reprobata sunt prædicti Pisani conventus acta, & pragmatica Caroli VII. Sanctio, quæ per id temporis in concordatorum tabulas, multis immutatis, est transfusa. Cardinalium præterea, qui Pisano interfuerant, nonnulli veniam poscentes, restituti: vetitumque ne in philosophicis scholis de Mundi æternitate, aut mortalitate & unitate Animæ humanæ contraria christianæ fidei dogmata traderentur. Ejus sessiones sunt numero duodecim. Interfuere Cardinales 18. Patriarchæ, non orientales, sed eorum loco titulares duo, cum Aquilejensi; Archiepiscopi Episcopi 87. e Gallia paucissimi. Nec apud nos usquequaque probantur hujus Concilii acta.

Concilii Tridentini locus, tempus causa & acta.

XI. TRIDENTINUM, Tridenti (quod vulgo nobis *Trente*) in Italiæ, Germaniæque limitibus & provincia sacra Aquilejensi, indictum a Paulo III. cœptumque an. 1545. sub eodem, cui successit Julius III. desiit an. 1563. sub Pio IV. a quo & confirmatum est, ita ut octodecim ferme annos duraverit, Carolo V. Ferdinando I. Imperatoribus Germanicis; Regibus autem francorum, Francisco I. Henrico II. Francisco I. Carolo IX. in eo protestantes, qui confessionem Augustanam in Germania profitebantur, & Martini Lutheri erroribus præsertim inhærentes, Evangelicos se prædicabant: itemque Joannis Calvini per Galliam asseclas, qui Reformatorum titulum sibi arrogant, plures denique Sacramentariorum nostri sæculi sectæ damnatæ quod tum de justificatione ac prædestinatione, tum de Sacramentis fere omnibus, de Purgatorio, de Sanctorum invocatione. Imaginum & Crucis veneratione, jejunio & reliquis Ecclesiæ catholicæ antiquissimis ritibus, de Pontificia in primis auctoritate, ipsaque Hierarchia perperam & contra mentem unanimi totius Ecclesiæ catholicæ consensu receptam, sentirent: multa præterea circa disciplinam utiliter constituta.

Auctoritas Concilii Tridentini, Sessionum & Episcoporum numerus.

XII. Sed hæc quoniam aliqua ex parte Gallicæ Ecclesiæ, ac Regiis apud nos juribus atque usui adversari videbantur, nondum in hoc regno recepta palam & generatim; sed eorum non pauca Regiis constitutionibus sancita sunt. Dividitur in sessiones 25. quarum pleræque duabus constant partibus, Canonibus qui res fidei, & anathemata continent; & Decreto de Mo-

de Morum reformatione: subscriptum a Patribus 255. quorum 196. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi fuere.

Historiam porro Conciliorum Generalium sedulo apud nos sub currentis initium sæculi composuit ac Libris quatuor complexus est *Edmundus Richerius* Doctor Socius Sorbonicus. Scripsit & eodem ferme tempore *Simon Vigorius* in Magno Consilio Consiliarius tractatum de Conciliis, aliique.

CAPUT VIII.

Concilia quasi Universalia, Arelatense, Sardicense, &c.

I. QUasi Universalia dicimus Concilia quædam, quæ tum indicentium, præsidentiumve auctoritate, tum convenientium Antistitum numero, tum fama ipsa & usu ita spectabilia sunt, ut Œcumenicis videantur propemodum exæquanda, atque a nonnullis inter universalia numerentur. *Quæ dicamus quasi universalia Concilia.*

II. Inter hæc primum antiquitate occurrit ARELATENSE I. ducentorum circiter Episcoporum *Arelate* (quæ civitas est Galliæ in comitatu Provinciæ ad Rhodanum, vulgo *Arles*) celebratum Volusiano & Anniano Consulibus, id est, anno Christi 314. annis undecim ante Nicænam I. Synodum. *Arelatensis I. Concilii locus, tempus, numerus Episcopor.*

III. Congregatum autem est ex Occidente universo sub Silvestro Romano Pontifice, jussu Constantini, ad quem Donatistæ, Felicem Episcopum Aptungitanum in Africa traditorum in persecutione sacrorum voluminum falso insimulantes, & Cæcilianum Carthaginensem ab eo ordinatum impugnantes, a Concilio Romano sub Melchiade damnati appellaverant. Sed, hac quoque Synodo damnati, præside Marino Episcopo Arelatensi, qui cum cæteris ad Silvestrum de canonum suorum approbatione scripsit. Hujus canones habentur tres & viginti. *Causa & adjuncta alia Concilii Arelatensis.*

IV. SARDICENSE, Sardicæ in Dacia Illyrici Provincia, cujus hæc Metropolis fuit in confinio utriusque Imperii Occidentalis & Orientalis sita, hodie vulgo *Sophia* Græcis, Sclavonibus *Triadizza*, coactum est sub Julio Pontifice, Imperatoribus Constante & Constantio, Rufino & Eusebio Coss. sive anno 347. ex pluribus quam triginta quinque Provinciis, in causa tum Athanasii Alexandrini, Marcelli Ancyrani, aliorumque Episcoporum exulum, tum Arianorum. *Locus, tempus, & causa Sardicensis Concilii.*

V. Nicæni quædam velut Appendix in veteribus nonnullis Codicibus, cum ejus canonibus conjungitur, adeo ut ejus canones tempore Zosimi & Bonifacii Romanorum Pontificum in Ecclesia Romana pro Nicænis habiti, controversiæ cum Ecclesia Africana de numero Nicænorum canonum locum fecerint; cujus erroris seu confusionis hæc duplex causa fuit, tum quod in eo confirmata fuerit fides Nicæna, tum quod huic Concilio plerique interfuerint Nicænorum Patrum, in quibus Osius qui ei præfuit nomine Julii P. *Nicæni quasi appendix habetur hoc Concil.*

VI. Canones condidit viginti & unum. Ex provinciis triginta octo, quæ in Synodali ad omnes Episcopos Epistola enumerantur apud Theodoricum (*Lib. 2. hist. cap. 8.*), convenerunt Episcopi magno numero, sed non satis certo. Sex & septuaginta supra trecentos fuisse testantur Socrates & Sozomenus. Horum circiter 300. ex Occidente fuere orthodoxi, a quibus Græci seu Orientales plerique, Ariana labe aspersi, recesserunt. *Numerus Sardicensium Canonum & Episcoporum.*

VII. Ab his Symbolum ad Ariana dogmata accommodatum Philippopoli in vicina Thracia concinnatum est sub nomine Sardicensis Concilii: *Pseudosardicense Conciliabulum.*

cum teste Athanasio, qui veræ Synodo interfuit, & cum Marcello aliisque absolutus est, nulla fidei formula a Sardicensi Concilio edita fuerit, sed cautum, ut non alia quam Nicæna valeret. Hinc factum est, ut confuso in unum utroque conventu, a S. Augustino aliisque Patrum non usquequaque probatum fuerit Sardicense Concilium, ignoto eo quod vere Sardicæ fuerat celebratum: quod tamen, si adjuncta inspicias omnia, Œcumenicis accensendum esset, nisi Constantinopolitanum Primum, quod post annos quatuor & viginti sequutum est, secundæ Synodi nomen apud Orientales statim, apud reliquos ex usu & consensu quodam paulatim accepisset; unde contigit ut Sardicense inter Nicænam & Constantinopolitanam Synodum intermedium, suum inter universalia locum non tenuerit.

Constantinopolitanæ Quinisextæ, seu Trullanæ Synodi tempus, locus & causa.

VIII. CONSTANTINOPOLITANUM *in Trullo*, sic nuncupatum, quod in Secretario Palatii habitum sit, quód ob fastigium concameratum, Trulli sive Trullæ nomine appellabatur, ut antea est annotatum. Dicitur & *Sexta*, & *Quinisexta* Synodus. Πένθ' ἕκτη, quod quintæ & sextæ velut appendix, eo colore coacta sit, quod quinta & sexta Œcumenicæ Synodi Canones nullos edidissent, de solis Fidei rebus controversis habitæ. Indicta est anno 692. ab Imperatore Justiniano juniore, (qui Rhinothmetus a truncis naribus cognominabatur) agente Callinico Patriarcha Constantinopolitano.

Canonum numerus, & auctoritas.

IX. Canones edidit 102. Ea quidem nec a Sergio, aliisque Romanis Pontificibus, quin nec ab Orientalibus etiam, extra Constantinopolitanum, Patriarchis recepta fuit, teste Anastasio Bibliothecario; quod citra Ecclesiæ Romanæ auctoritatem coierit, nec pauca cum Occidentalis Ecclesiæ moribus pugnantia contineat: unde Synodus *Erratica* vocatur a Beda. Apud Græcos tamen celebratur, immo a Schismaticis pro sexta Œcumenica sæpe laudatur: atque in plerisque cum probatorum Conciliorum decretis satis congruit: ideoque videtur, quantum ad hæc, ab Adriano Papa non improbari in Epistola ad Tarasium, quæ in septima Synodo (*Actor.* 2.) extat, & laudatur *can.* 5. *dist.* 16. in quem tamen vide notam Romanorum correctorum & Melchioris Cani (*Lib.* 5. *de loc. Theol. cap.* 57.).

Concilii Francofordiens. tempus & locus.

X. FRANCOFURTENSE seu *Francofordiense*, Francofurti ad Mœnum in Germania & provincia Moguntina, Caroli Magni jussu coactum anno 792. missis ab Adriano Pontifice Legatis.

Ejus Concilii causa & acta.

XI. Habitum in primis est contra Elipandum Archiepiscopum Toletanum, fautorem Felicis Episcopi Urgellitani, qui Christum Dei Patris Filium tantum adoptivum asserens, in Ratisponensi Concilio paulo antea damnatus fuerat: in hac Synodo improbata quoque est Constantinopolitanæ Pseudosynodi VII. contra Imaginum cultum doctrina sub nomine septimæ Synodi; secundum sententiam tamen Nicænæ II. quæ vere VII. Synodus Œcumenica fuit, a cujus mente Francofurtenses Patres minime discessisse Binius demonstrat, quamvis contra senserint non pauci. Vide Sirmondi, itemque Labbei, & Cossartii Notas.

Concilii Claromont. tempus, locus, auctor, numerus Episcoporum.

XII. CLAROMONTANUM sive *Arvernicum*, habitum apud Clarum montem Arvernorum civitatem primariam (*Clermonten Auvergne.*) Id celebratum est anno 1095. ab Urbano II. Pontifice & Patribus ducentis atque amplius, Rege Francorum Philippo I. Imperatore Henrico IV.

Ejus Concilii causa, acta, & Canonum numerus.

XIII. In eo Placentinæ Synodi statuta pro reformanda Ecclesia contra hæresim Simoniacorum & Nicolaitarum, sive incontinentium Clericorum, confirmata sunt, Canonibus 32. quorum nonnulli habentur apud Gratianum. Novo præterea exemplo expeditio in Saracenos ad liberandum Palæsti-

festinam Petri Eremitæ consilio decreta, cujus stipendia Indulgentiæ, Vexillum Crux erat; unde Cruciatæ nomen, *la Croisade*. Ejus exitus aut certe effectus fuit constitutum quadriennio post christianorum Jerosolymis regnum, cui Gothofredus Bullionius sive Boloniensis, reliquorum Principum suffragio, ex Francis impositus.

XIV. TURONENSE III. Concilium, sub Alexandro III. anno 1163. in Turonum Metropoli civitate, quæ vulgo *Tours*, in Gallia a 124. Episcopis, Abbatibus plus 400. præside Pontifice ipso Alexandro habitum. In eo damnatus Octavianus, alias Victor II. per schisma Pontifex electus, rescissa sunt Synodi per illum & Fridericum Imperatorem celebratæ acta; Canones deni, præter priora Ecclesiæ circa disciplinam decreta, ibi sunt editi, qui Decretalium Libris inserti leguntur. *Turonensis III. Concil. tempus, locus, auctor, gesta, Canonum & Prælatorum numerus.*

CAPUT IX.

Pseudosynodi Generales.

I. INFINITUM esset omnia Conciliabula, omnesve Pseudosynodos variis sæculis ac diversis de causis, tam in Oriente, quam in Occidente habitas, recensere: Eas hic attingere sufficiet, quæ per celebriora olim, tum Arianorum cum Orthodoxis certamina, tum Græcorum adversus Latinos schismata, Œcumenicarum apud suos nomen vindicarunt, aut certe auctoritatem generalium & plenariarum Synodorum æmulatæ videntur: sed tamen catholicæ Ecclesiæ judicio rejectæ, improbatæque sunt. *De quibus Conciliabulis dicendum.*

II. MEDIOLANENSE Conciliabulum, in civitate Galliæ Transpadanæ, (quæ post Liguria dicta est) immo Italiæ superioris Metropoli (nunc *Milano* in Lombardia) Arbetione & Lolliano Conss. an. scilicet 355. a Liberio Romano Pontifice permissu Constantii Imperatoris indictum; sed a sacris ædibus in ædes Principis translatum, qui Episcopos catholicos numero circiter trecentos, maximam nimirum eorum partem qui ex Occidentalis Imperii provinciis convenerant (pauci enim Orientalium venere) ipse præsens, minasque intentans, constituendæ in Ecclesia pacis specie, Athanasii absentis atque inauditi damnationi subscribere plerosque adegit, paucos recusantes exilio mulctavit; ac postea reliquos, nec modo Luciferum Episcopum, Pancratium Presbyterum, & Hilarium Diaconum, Sedis Apostolicæ Legatos, male habuit; sed ipsum etiam Liberium Roma Mediolanum, indeque in Thraciam abreptum, dire vexavit. In hoc conventu enituit in primis Eusebii Vercellensis Episcopi virtus. *Conciliabuli Mediolanensis tempus, locus, acta.*

III. SIRMIENSE anno 357. habitum Sirmii, quæ civitas Saviæ provinciæ in Pannonia, atque Illyrici Occidentalis caput fuit (hodie *Sirmisch* Germanis, in Hungaria:) præsentibus Constantio & Liberio iisdem celebratum est. Interfuerunt Episcopi amplius quam trecenti ex universo Occidente, magna ex parte Ariani. Hi statim initio Synodi, quo facilius catholicis illuderent, atque Athanasii damnationem ab illis extorquerent, Photinum Episcopum Sirmiensem, qui quod divinam Christi naturam, & eamdem cum Patre substantiam negaret, & Ebionis aliorumque hæreticorum errores renovaret, dejectus Episcopatu in Sardicensi Concilio fuerat, sed novos a Constantio judices impetraverat, iterum damnarunt illi quidem, licet ei, haud multum dispares. Sed duas Fidei formulas edidere, *Conciliabuli Sirmiensis locus, tempus, acta.*

quarum prior Latine ſcripta, & in Græcum ſermonem verſa, a Nicæno fidei Symbolo, non in alio differret, quam quod in eo *Conſubſtantialis* vocabulum eſſet omiſſum; atque huic formulæ ſubſcripſit Liberius, quod nihil contineret a Catholica fide alienum, ejuſque auctoribus Arianis per Epiſtolam communicavit; quo nomine ejus deinde communionem Catholici diu reſpuerunt. Verum poſterior Formula, quæ prioris loco ſub nomine Symboli Sirmienſis poſt multorum Epiſcoporum diſceſſum venditata fuit, nomen Conſubſtantialis non ſolum omittebat, ſed apertius impugnabat, cum vetaret de ὁμοιουσίῳ & ὁμουσίῳ, ſive tam de ſubſtantia, quam de ſimilitudine Filii cum Patre, diſputari, eo colore quod in Scripturis eæ voces non occurrerent, eaque res mentis humanæ captum longe ſuperaret. Ut autem huic formulæ fidem conciliarent, Oſii jam centenarii ſubſcriptionem verberibus ac tormentis extorſerunt. Sed hanc confeſſionem impugnarunt deinde Semiariani Ancyræ anno 358. congregati, qui Conſubſtantialis verbum non improbabant, quia Chriſtum verum Deum de Deo aſſerebant.

Conciliabuli Ariminenſis tempus, locus, numerus Epiſcoporum, acta.

IV. ARIMINENSE, 600. Epiſcoporum, Arimini in Piceno (nunc vulgo *Rimini*) invito Liberio Papa, Arianorum opera coactum anno 359. quo ab Orientalibus 150. circiter Epiſcopis Conciliabulum aliud Seleuciæ in Iſauria habebatur. Ariminenſis hujus Concilii Patres, qui Arimini remanſerant poſt aliorum diſceſſum Conſtantium in Orientem proſequentium, primum quidem Sirmienſem Arianorum fidei formulam cum Valente, Urſatio & ſociis damnarunt, Nicæna firmata: ſed poſt ab illis Nicææ in Thracia conditam ſub Nicænæ titulo formam fidei Arianam, exilii ac tormentorum metu approbare coacti ſunt: ita ut auctore D. Hieronymo (*Dialogo contra Luciferianos.*) totus pene orbis Arianum ſe eſſe miratus ingemuerit. Liberius quod ratam eam confeſſionem non haberet, iterum a Valente relegatus eſt: Gaudentius Ariminenſis Epiſcopus fuſtibus & lapidibus cæſus, aliique peſſime habiti.

Epheſinæ 2. Pſeudoſynodi, res ac tempus.

V. EPHESINUM II. quam *Latrocinalem* ſive prædatoriam Ληστρικὴν *Synodum* Catholici dixere, quod licet a Leone Pontifice congregata, non tamen libere habita, ſed Dioſcori Alexandrini eam regentis minis Eccleſiaſticus ordo prorſus violatus fuerit. Per eum in primis factum, ne Leonis encyclica epiſtola de Verbi Incarnatione in Synodo legeretur, 128. Epiſcopi Eutychetem confirmata ejus hæreſi abſolverint, fruſtra repugnantibus Leonis Legatis aliiſque Præſulibus recte ſentientibus, in quibus Flavianus Patriarcha Conſtantinopolitanus damnatus, ac tandem fuſtibus per milites cæſus, expiravit; multaque alia per vim geſta tempore Theodoſii junioris, anno 449.

Conſtantinopolitanæ pſeudo ſeptimæ Synodi, res, & tempus.

VI. CONSTANTINOPOLITANUM *Pſeudoſeptimum*, 328. Epiſcoporum, a Conſtantino Copronymo adverſus Imaginum cultum congregatum eſt, anno 754. Stephano III. Romano Pontifice non conſentiente vel potius damnante.

Conciliabuli Conſtantinopolitani in templo Apoſtolorũ tempus, acta, & Canonum numerus

VII. CONSTANTINOPOLITANUM in Templo Apoſtolorum, quo a 318. Epiſcopis Ignatius Patriarcha Conſtantinopolitanus per vim dejectus eſt, Photio præſide, & Legatis Apoſtolicis terrore injecto ſubſcribere coactis, anno 861. tempore Michaelis III. Imperatoris, & Nicolai Papæ, a quo *Latrocinalis* hæc quoque Synodus eſt cognominata. Græci quod non uno tenore habita, ſed interjecto aliquo intervallo, duabus diviſis actionibus, celebrata fuerit, primam & ſecundam appellant, ejuſque canones 27. admittunt.

Conſtantinopolitani pſeudo octavi Concilia-

VIII. CONSTANTINOPOLITANUM *Pſeudo octavum* in Templo Sapientiæ ann. 879. coactum eſt. In eo Photius reſtitutus, mortuo Ignatio, & quan-

& quantum in illo fuit germana Synodus octava Œcumenica infirmata, interceptæ ad fedem Romanam appellationes; unde fchifmatis quod adhuc inter utramque Ecclefiam durat, exordium. Damnatum eft hoc Concilium, cum ipfo Photio, a Joanne VIII. Ejus tamen canones numero tres a Græcis recipiuntur.

buli tempus, locus, res, & numerus Canonum.

CAPUT X.

Concilia Localia Græca in Codicem Ecclefiæ Univerfæ relata.

I. QUINQUE veterum Conciliorum in Orientalibus Provinciis circa Nicæni I. tempora habitorum canones Concilio Chalcedonenfi (*San.* 14. *a fanctis*, xxv. *q.* 1.), itemque a Juftiniano Novella 131. fed expreffius in Conftantinopolitana Quinifexta feu Trullana fecunda Synodo apud Græcos recepti funt, atque ante hanc Synodum in Codicem canonum Ecclefiæ Univerfæ inferti, & a Romanis Pontificibus pro authenticis funt probati (*Can. de libellis dift.* 20.).

Synodi Afiaticæ veteres quinque, qua ratione ubique recepta.

II. Inter ea primum locum obtinet ANCYRANUM, quod & *Ancyritanum*, & *Anquirenfe*; Ancyræ habitum, quæ Metropolis eft Galatiæ Provinciæ in Pontica Diœcefi, diciturque nunc Turcis *Anguri*. Celebratum autem eft anno Chrifti 313. ac proinde ante Nicænam Synodum, ab octodecim faltem Epifcopis ex Orientali & Pontica Diœcefibus (quæ tunc Antiocheno Patriarchæ ambæ fuberant) quorum plerique Synodo quoque Nicænæ poftea interfuerunt. Hi de Lapfis præfertim reconciliandis, auctore in primis Vitali Antiocheno Epifcopo, canones viginti quatuor edidere, ex quibus Græci fecerunt quinque & viginti.

Synodus Ancyrana, ejus locus, tempus, caufa, Epifcoporum & Canonum numerus.

III. NEOCÆSARIENSE, *Neocæfareæ* quæ Metropolis eft Ponti Polemoniaci (Turcis nunc *Nichfar*) paulo poft Ancyranum, & ante Nicænum, anno vel 314. vel certe 315. congregatum videtur: ei quippe cum aliis fedecim Antiftitibus interfuit Bafilius Amafeæ Epifcopus, anno fequenti fub Licinio paffus. Extant hujus Concilii Canones quatuordecim; Græcis quindecim, decimo tertio in duos divifo.

Synodi Neocæfarienfis locus, tempus, Epifcoporum & Canonum numerus.

IV. GANGRENSE, celebratum *Gangræ* five Gangris, quæ Metropolis eft Paphlagoniæ in eadem Diœcefi Pontica (nunc Turcis *Kiengar.*) Silveftri Pontificis & Conftantini temporibus, circa annum Chrifti 324. adverfus Euftathium ejufque fectatores, qui legitimas Nuptias criminabantur, & Ecclefias Dei, facrofque in iis conventus contemnebant. Canones ejus ab Epifcopis fedecim conftituti, numero funt viginti apud Latinos, apud Græcos viginti & unus; fed ultimum non effe proprie canonem oftendit Beveregius.

Gangrenfis Synodi locus, tempus, res, numerus Epifcoporum & Canonum.

V. ANTIOCHENUM, coactum Antiochiæ, quæ fedes eft Patriarchica Orientis in Syria (nunc in ruinis *Antachia* vocatur.) Ibi plures Synodi celebratæ, præfertim ann. 266. & an. 272. contra Paulum Samofatenum ejus Urbis Epifcopum, qui nullam in Deo Perfonarum diftinctionem agnofcens, Chriftum hominem tantum fuiffe ajebat, in quem Verbum Dei defcendiffe, folum in eo effet operatum, ac deinde ad Patrem qui illud fpiraverat, rediiffe. Aliæ quoque pofteriores in eadem urbe celebratæ Synodi memorantur. Verum hæc, cujus canones funt viginti quinque (magnam partem ex canonibus qui vocantur Apoftolorum deprompti) fub Conftantio Imperatore & Julio Pontifice habita eft, Marcellino & Probino Conff. an. 431. in Encæniis feu dedicatione celeberrimi Tem-

Concilii Antiocheni locus, tempus, caufa, acta, numerus Epifcopor. & Canonum.

pli quod Dominicum aureum est dictum. Eo convenerunt Episcopi 97. vel 99. quorum triginta sex Ariani sive Eusebiani, catholicam fidem, atque instaurandæ disciplinæ studium simulantes, & Principis favore cæteris superiores, seorsim convenientes, Athanasium confirmato Tyrii adversus eum Conciliabuli judicio abdicarunt: & canones illos quinque ac viginti condiderunt, qui ab Eusebio Cæsareæ in Palæstina Episcopo compositi, a Catholicis ea de causa diu rejecti fuerunt; eoque nomine B. Chrysostomus ex canonis XII. auctoritate postea damnatus, exceptione hac usus est, quod diceret Arianorum id opus fuisse. Postea tamen cum ad disciplinam tuendam conferre hi canones viderentur, admissi ubique sunt, atque in Codicem canonum universæ Ecclesiæ relati. De his vide Ill. Petrum de Marca (*de concord. sacerd. & imp. lib.* 3. *c.* 3. §. 3.). Hoc Concilium nonnulli habitum volunt circa annum 363. Liberio Pontifice, Imperatore Joviano, atque omnino diversum a superiore; quod sane in iis quæ ad Athanasium, fidemque Nicænam spectant, omnibus orthodoxis improbatur. Nam & ad subruendam & per cuniculos evertendam consubstantialis fidem, diversas quatuor Formulas in eo consarcinarunt Eusebiani. Verius tamen videtur hæc omnia ejusdem Antiocheni in Encæniis Concilii fuisse: quamquam anno 360. & 363. alii conventus Antiochiæ habiti, quorum illud adversus Meletium, Formulam quoque Fidei deterrimam edidit, qua ex Ariminensi & Constantinopolitana sublatum est nomen *similis*, ut Filius non modo substantia, sed & voluntate Patri dissimilis, & ex nihilo ortus haberetur.

Laodicenæ Syn. locus, tempus, Patrum & Canonum numerus.

VI. LAODICÆNUM, sic dictum a Laodicæa Phrygiæ Pacantianæ Metropoli, quæ vulgo nunc *Laudichia*: ubi congregati sunt, Nunechio ejus urbis Antistite, ex diversis Asianæ Diœceseos provinciis Episcopi 32. qui de rebus ad disciplinam spectantibus canones 59. condiderunt. Græci sexaginta numerant canones. Verum postremus pars est quinquagesimi noni apud plerosque. Duæ hujus Concilii reperiuntur in Regia Bibliotheca versiones Arabicæ: in quarum altera quæ *translata* dicitur, ut a Cl. V. Claudio Capellano Doctore Sorbonico accepi, inter veteris Testamenti libros, qui recensentur ultimo canone, ii connumerantur quorum auctoritatem sectarii horum temporum in dubium revocant, *Judith* puta, *Machabæorum*, *Tobiæ*, *Sapientiæ*, *Ecclesiastici*. Baronius & Binius hanc Synodum celebratam esse contendunt ante Nicænam. Sed cum in omnibus canonum Codicibus Antiochenæ postponatur, probabilior videtur sententia quæ ad Liberii Pontificis tempora & annum Christi 364. aut circiter hanc Synodum refert.

Constantinopolitani Conc. sub Menna locus, tempus, causa.

VII. Adjici potest Concilium *Constantinopolitanum* in *Dytico*, celeberrimo ejusdem urbis Monasterio, *sub Menna* Patriarcha, qui deposito Anthimo, Episcopus urbis Constantinopolitanæ ordinatus fuerat ab Agapeto Romano Pontifice, & post ejus in ea urbe obitum hanc Synodum cum Sedis Romanæ & Synodi Italicæ Legatis, itemque Antiocheni, & Petri Jerosolymitani Patriarcharum Legatis atque aliis vicinarum regionum Episcopis celebravit. Ea a Græcis posterioribus relata est in Codicem canonum; habita post Consulatum Belisarii, id est, anno Christi 536. Imperatore Justiniano, contra prædictum Anthimum, Severum, Zoaram, vel Zooram Acephalorum Principes; adversus quos a Concilio damnatos edita est Nov. 42. ab eodem Justiniano.

CAPUT

CAPUT XI.

Concilia Africana vetera.

I. PLURA per Africam celebrata olim Concilia sunt, præsertim Carthagine, quæ non modo Provinciæ Proconsularis, sive Africæ Propriæ, sed totius Diœceseos Africanæ, quæ nunc fere *Barbaria* dicitur, eo tempore caput, hodie in ruinis jacet non procul Tuneto sub nomine *Almenara*. Memorantur autem in primis Concilia *Carthaginensia* sub B. Cypriano habita, tum illud quo ex placito Synodi sub Cornelio Papa celebratæ, cautum est anno Christi 254. ut Lapsi ad Ecclesiæ communionem post pœnitentiam reciperentur: tum alia duo, in quorum priori, secundum aliud ab Agrippino anno 217. celebratum, Hæreticorum baptisma nullius esse momenti est pronuntiatum; ideoque ab eis baptizatos iterum baptizari oportere: sed in Tertio, revocatis eorum Decretis, auctore Stephano I. Papa, constitutum ne in hæresi, ab iis, qui fidem, formamque Ecclesiæ catholicæ servarent, baptizati, sacro iterum lavacro tingerentur; idque ann. 258. Verum ea attigisse sufficiet, quorum canones aliqui in Juris nostri corpore continentur. *Prisca quædam Carthaginensia Concilia.*

II. CARTHAGINENSE I. Post Nicænum I. ex diversis Provinciis Africanis, Constantis Imperatoris jussu, ejusque Legatorum Pauli & Macarii opera, anno Christi 348. Julio Pontifice Romano rem urgente, coactum a Grato Carthaginensi Episcopo Catholico, ut Ecclesia Africana Donatistarum schismate convulsa, pacatis dissidiis, & solide constituta pace, recrearetur: quod aliquatenus effectum, Donato schismaticarum partium Episcopo Carthaginensi relegato, repressis armata manu Circumcellionibus, prædonum genere, qui in Catholicos armis grassabantur, eosque diris modis vexabant. Extant hujus Concilii canones quatuordecim. *Concilii Carthagin. I. dicti tempus, causa, numerus Canonum.*

III. CARTHAGINENSE II. Præside Genethlio, seu Genedio Grati successore, tempore Siricii Papæ, de rebus ad mores, ac disciplinam pertinentibus, anno 390. habitum Valentiniano juniore IV. & Neoterio Conss. (in cujus nomine erratum a collectore, posito Theodosii nomine, qui cum Valentiniano Consul fuisse non legitur, ut contra Baronium & Binium ostendunt Nicolaus Faber (*in præf. ad Hilarii fragmenta*), & Jacobus Davius Perronius Cardinalis (*in replicat. ad responsum magnæ Britan. Regis*), aliique: quamquam non desunt valida in utramque partem argumenta. Ejus canones tredecim habentur. *Concil. Carthaginens. II. tempus, causa, Canonum numerus*

IV. CARTHAGINENSE III. anno 397. Cæsario & Attico Consulibus, Imperantibus Arcadio & Honorio, Pontifice Romano Siricio, disciplinæ quoque causa ex omnibus Africæ Provinciis congregatum, unde & *Universale* dicitur. Cujus canones 50. collecti videntur ex pluribus anterioribus Conciliis. *Carthagin. III. Concil. tempus, causa, Canonum numerus.*

V. CARTHAGINENSE IV. sive potius, si ordo temporis spectetur, V. *Universale* Diœceseos totius Africanæ, ab Episcopis 214. celebratum VI. Idus Novembris, Honorio IV. & Eutychiano Conss. id est, anno 398. Præside Aurelio Carthaginensi Episcopo, regente Romanam Ecclesiam Anastasio. In eo centum & quatuor sancitæ Regulæ. *Carthagin. IV. dignitas, tempus, Canonum numerus.*

VI. CARTHAGINENSE V. dictum, sed inspecto temporis, ordine, IV. ab Episcopis 73. post Consulatum Cæsarii & Attici, id est, eodem anno 398. sed VI. Kalend. Junii, id est, 27. Maji, cum nondum forte in Africam pervenissent nomina Consulum eo anno Romæ, & Constantino- *Carthaginen. V. tempus, Canonum numerus.*

tino-

tinopoli dictorum, habitum Præside eodem Aurelio Episcopo Carthagini, quæ totius Africæ urbs primaria. Canones in eo editi quindecim extant.

Carthaginensis VI. res, tempus, numerus præsulum. VII. CARTHAGINENSE VI. post Consulatum Honorii XII. Theodosii VIII. id est, anno Christi 418. eodem Aurelio Præside, Zosimi, & Bonifacii Romanorum Pontificum temporibus, de modo prosequendæ ad Sedem Apostolicam Appellationis, habitum coram Legatis Ecclesiæ Romanæ; qui cum Nicæni Concilii Decretis niti Ecclesiæ suæ jura in recipiendis ex orbe universo appellationibus contenderent, missi sunt ab hac Synodo Legati ad Orientales Patriarchas, qui ab iis autentica exempla Nicænorum canonum acciperent: post quorum reditum, cum laudati a Legatis canones inter Nicænos non occurrerent, apparuit ex Sardicensi Concilio, quod Nicæni appendix, petitos esse; & juxta eos rogatus per Epistolam Cælestinus Papa, ut deinceps Romani Episcopi per Legatos in Africam missos appellationum causas judicarent. Convenere ex cunctis Africæ Provinciis, Antistites 217. vel 229. in quibus B. Augustinus Hipponensis.

Carthaginensis VII. tempus, & res. VIII. CARTHAGINENSE VII. Sessio potius videtur præcedentis Concilii prorogati, sive conventus delectorum ex singulis Provinciis Africanis, quam distinctum ab eo Concilium: eodem quippe Aurelio Præside, iisdem Romanæ Ecclesiæ legatis assidentibus, post Consulatum Honorii XII. Theodosii junioris VIII. id est, anno Christi 419. habitum est. In eo editi canones 5. ac præterea recitati fuerunt canones diversorum Africæ Conciliorum, quibus constat Collectio Africana, de qua mox.

Africani Concilii, causa, ætas, & tempus. IX. Multa in collectionibus Concilia occurrunt, ab natione apud quam habita sunt, appellationem sortita. Sed in corpus canonum ab Isidoro relatum AFRICANUM, anno 424. Carthagine celebratum est, atque in eo 105. illi canones plurium Africanæ Diœceseos Conciliorum per Epitomen collecti, & recepti. Cum enim plurima extarent ejus Ecclesiæ Concilia, quorum exemplaria ad usum Cleri numerosissimi curare difficile erat, visum est Aurelio Episcopo Carthaginensi, ut ex iis Conciliis delibarentur canones, qui ad constituendam disciplinam Ecclesiasticam maxime conducerent: quod factum in Concilio Carthaginensi VI. & VII. in hoc Concilio Africano repetitum videtur. Hinc manavit collectio, seu Codex canonum Ecclesiæ Africanæ, additus Codici Ecclesiæ universæ. Hujus collectionis, sub nomine Synodi Carthaginensis, Græci canones habent uno tenore 144. Apud Latinos bipartita est hæc collectio, & prima pars sub titulo Carthaginensis Concilii absolute, canones 33. desumptos præsertim ex Carthaginensi II. Concilio, ex *Hipponensi* quod congregatum fuit Hippone Regione in civitate Numidiæ, quæ nunc *Bonna* dicitur, Theodosio II. & Abundantio Conss. sive anno 393. atque ex Carthaginensi III. Altera pars sub nomine Africanorum canonum, sive Concilii Africani, complectitur canones 105. quorum nonaginta quatuor priores partim in priori collectione omissi, ex iisdem Hipponensi & Carthaginensi III. Conciliis desumpti sunt; partim ex Carthaginensi V. & Milevitano II. sive potius ex Carthaginensi, quod Honorio VII. & Theodosio iterum Conss. anno 407. & Carthaginensi, quod Honorio XII. & Theodosio VIII. Conss. anno 418. est habitum; ex quibus conflatum Milevitanum in iis, quæ ad disciplinam spectabant: sex sequentes sunt Carthaginensis ipsius sexti: postremi quinque non canones proprie sunt, sed Epistolæ.

Milevitani II. tempus, locus, causa, Canonum & Episcoporum numerus. X. MILEVITANUM aut Concilium II. (quod a priore non distinguunt veteres collectores) Milevi in Numidia, ab Episcopis ejus Provinciæ sexaginta celebratum Theodosio VII. & Palladio Conss. id est, anno

anno 416. adversus Pelagii & Cælestii hæresim de Originali peccato & Gratia Dei, quam illi ad bona opera non esse necessariam asserebant, Canones ea de re octo edidit, aliosque ad disciplinam pertinentes. Ejus Decreta in plenario totius Africæ Concilio postea recepta sunt.

Teleptensis Concilii tempus, locus, & res.

XI. TELEPTENSE, quod & corrupte *Telense*, Telepte in urbe Byzacenæ Provinciæ primaria, post Consulatum Honorii XI. Constantii II. id est, anno 418. nondum nunciatis hujus anni Consulibus, Zosimo Pontifice Romano, habitum a Donatiano primæ Sedis Episcopo, aliisque ejusdem Provinciæ Episcopis. In eo quid actum sit, non liquet; nisi quod recitata est Siricii Romani Pontificis ad Episcopos Africanos Epistola.

Alia Concilia & Conciliabula Africana.

XII. Memorantur & alia Afrorum hisce temporibus Concilia, non modo *Cathaginensia* complura, & *Hipponense* paulo ante dictum, sed & *Adrumetinum*, & *Milevitanum I.* itemque *Suffetulense*, ac *Zellense* Ferrando & Crisconio memorata: illisque opposita Donatistarum Conciliabula Cavernense, Cebarsussi, Bagajense Episcoporum 300. & Cirtense. Nec tacenda *Collatio Carthaginensis* inter Catholicos & Donatistas anno 411. Sed ex his Canones in Juris corpore nulli extant.

C A P U T XII.

Concilia Gallica vetera sub Imperatoribus Romanis, & Francorum primæ stirpis Regibus.

Cur Africanis Conciliis Gallica vetera subjungamus.

I. SEQUITUR ordinem Isidori, qui post Græca & Africana Concilia, in corpus Canonum Gallica, & deinde Hispanica intulit ad suam usque ætatem. Inter Gallica eminet non uno nomine ARELATENSE I. de quo supra, cap. 8. est actum.

Arelatensis Concilii tempus & Canonum numerus.

II. Sequitur apud eumdem Isidorum ARELATENSE II. a Ravennio Arelatensi Episcopo, Leone I. Romano Pontifice, coactum circa annum 452. post Arausicanum & Vasense I. ex quibus præsertim Canones non pauci in hoc translati, ut notavit eximius Ecclesiasticæ antiquitatis indagator Jac. Sirmondus S. J. qui ex Codice pervetusto S. Remigii Rhemensis multos ei Canones adjecit, prioribus editionibus incognitos: ut jam LVI. legantur, cum antea nonnisi XXXVII. vulgati fuissent; sed viginti quinque, a 20. ad 47. ex Arausicano sunt, priores ex aliis etiam anterioribus Synodis, Nicæna, Arelatensi I. &c.

Arelatensis IV. quod vulgo pro 3. habitum, tempus, & numerus Canonum, ac Patrum.

III. ARELATENSE III. seu verius IV. (nam III. minus celebre sub Ravennio eodem, anno 455. celebratum est in causa Fausti Lirinensis Abbatis, nec Canones edidit) sub Cæsario Episcopo Arelatensi, Joanne II. Pontifice, Opilione consule, id est, anno 524. habitum est, convenientibus ad dedicationem Basilicæ sanctæ Mariæ septemdecim Patribus, qui Canones quatuor condidere.

Arelatensis V. tempus ac numerus Episcoporum & Canonum.

IV. ARELATENSE V. Patrum 19. sub Pelagio I. & Childeberto Rege Francorum, anno 554. congregatum, Præside Sapaudo Episcopo Arelatensi, qui perperam Sardidius dicitur (*Dist.* 16. *Can.* 11.) apud Gratianum. Hujus Synodi septem sunt Canones.

Valentini I. & II. Concil. locus, tempus, causa, numerus Episcoporum & Canonum.

V. VALENTINUM, habitum est Valentiæ in Gallia, quæ vulgo *Valence en Dauphiné*, Gratiano III. & Equitio Coss. hoc est anno Christi 374. Damaso Romano Pontifice, sedandorum dissidiorum, & disciplinæ instaurandæ causa, a triginta Viennensis, ac vicinarum Provinciarum Antistitibus, quorum subscriptiones tantum 19. extant. In his primum locum

obtinet Florentius Viennensis, quamvis in epistola Synodica ei præponantur Fegadii & Eumerii nomina. Est & Valentinum II. Pelagio II. Pontifice Romano, Guntramno Rege, Præside Sapaudo Arelatensi; ubi cum illo & Lugdunensi Metropolitano, alii quatuordecim Episcopi Regias in loca sacra donationes firmarunt, ann. 584. nullis editis Canonibus.

Taurinensis locus, tempus, causa, numerus Canonum. VI. TAURINATE, sive *Taurinense*, apud Augustam Taurinorum, vulgo *Torino*, Gallis *Turin*, in Pedemontio, congregatum tempore Imperatoris Honorii, & Siricii Pontificis Romani circa annum 397. ubi sedata est controversia de primatu Viennensis Provinciæ inter Arelatensem & Viennensem Episcopos, inter quos divisæ sunt Ecclesiæ ejusdem Provinciæ. Canones ejus octo extant: quorum 1. concessus est, vel confirmatus pacis, & concordiæ causa Proculo Massiliensi Episcopo Arelatensis Provinciæ, quoad viveret, Primatus, seu jus Metropoliticum, quo extra ordinem usus fuerat in Episcopos secundæ Narbonensis Provinciæ, quæ nunc Aquensem agnoscit Metropolitanum.

Regensis Conc. locus, tempus, Præsulum & Canonum numerus. VII. REGENSE, seu *Reiense*, apud Reios, quæ civitas est Narbonensis 2. Provinciæ, vulgo *Riez e Provence*, Theodosio XVII. & Festo Coss. id est, anno 439. imperante Valentiniano III. sedente Romæ Sixto III. habitum ab Episcopis 13. quorum primus Hilarius Arelatensis, a quibus octo Canones editi, contra inordinatam Ebredunensis Episcopi per duos tantum Episcopos ordinationem.

Arausicani I. Concilii locus, tempus, numerus Pontificum & Canonum. VIII. ARAUSICANUM, sive *Arausicense I.* quod & Arausicum, & corrupte *Transitum*, Arausione habitum, quæ civitas est Arelatensis Provinciæ, vulgo *Orange*; sive in territorio ejus civitatis in Ecclesia *Justinianensi*, Cyro Consule, id est, anno Christi 441. Valentiniano III. Augusto, Leone I. Romano Pontifice. Convenere Patres septemdecim, Hilario Præside Arelatensi Episcopo, & Canones 30. ediderunt.

Arausicani II. tempus, Canonum & Episcoporum numerus. IX. ARAUSICANUM II. sub Cæsario Arelatensi habitum ab Episcopis 14. anno 529. Canones 25. de Gratia Dei edidit, confirmatum a Bonifacio II.

Vasensis I. & II. tempus, locus, &c. X. VASIONENSE sive *Vasense*, & corrupte *Valense*, sub Valentiniano III. & Leone I. Pontifice, Dioscoro Consule, anno Christi 442. coactum apud Hospitium Episcopum, Vasione, quæ civitas Provinciæ Arelatensis, non Avenionensis, vulgo *Vaison*; Canones decem edidit. Alterum in Vasense quoque vico habitum, Decio juniore Consule, anno 529. a Patribus undecim, quorum Princeps Cæsarius Arelatensis: unde Joanni Dartisio (*Dist.* 16. *Can.* 11.) videtur hæc Synodus intelligi nomine Arelatensis in vico Hortensi, ubi legendum putat in vico Vasensi: sed nec nomina satis inter se convenire, nec vici appellatio in civitatem Plinio aliique auctorum priscorum cognitam, satis cadere videtur: nisi forte barbarorum in Galliam incursionibus ea in vicum redacta probetur.

Turonensis I. & II. tempus, locus, causa, numerus Episcoporum & Canonum. XI. TURONENSE sive *Turonicum I.* Cæsaraduni, quæ civitas Turonum est, Lugdunensis III. Metropolis ad Ligerim, vulgo *Tours*, habitum Severino Consule, sive anno 461. Hilarii Pontificis tempore, a decem Patribus ex tribus Provinciis, Præside perpetuo Turonensi Episcopo. Canones tredecim edidit, quorum unus ab Ivone Carnotensi in Decretum relatus. *Turonense II.* ex Provinciis tribus ab Episcopis novem celebratum, in Basilica S. Martini, viginti septem Canones composuit anno 567. Joanne III. Papa, Præside Euphronio Episcopo Turonensi.

Venetici locus, tempus, &c. XII. VENETICUM in Aremoricorum civitate Venetensi, nunc *Vannes en Bretagne*, circa annum 465. a Turonensis Provinciæ sex Episcopis habitum, in paterni Venetensis Antistitis ordinatione, Præside perpetuo Metropolitano. Editi in eo sunt 16. Canones.

XIII.

XIII. AGATHENSE, apud Agatham Narbonensis I. Provinciæ civitatem, vulgo *Agde*, Messala Consule, id est, anno Christi 506. sub Alarico Wisigothorum Rege, & Symmacho Pontifice habitum, Canones condidit 47. Qui supra hunc numerum ad septuaginta usque ei tribuuntur, adjecti videntur ex seqq. Conciliis, præsertim Epaonensi. Præfuit Cæsarius Arelatensis huic Synodo, quæ a 34. Patribus ex septem saltem Provinciis est congregata.

Agathensis locus, tempus, Patrum & Canonum numerus.

XIV. AURELIANENSE I. apud Aurelianorum ad Ligerim civitatem, in Provincia Lugdunensi IV. sive Senonia, nunc *Orleans*, Clodovæi I. Francorum Regis jussu convocatum, Symmacho Pontifice; Felice Consule, anno Christi 511. habitum ab Episcopis 32. ex pluribus Provinciis: nam Metropolitani quinque interfuerunt. Canones edidit 31. quorum auctor præcipuus Melanius Redonensis Episcopus dicitur (*Can.* 11. *dist.* 16.) *Aurelianense II.* anno 533. Papa Joanne II. Childeberto Rege congregatum; Canones 21. edidit, quorum nullus corpori juris insertus legitur. Præfuit Honoratus Bituricensis; interfuere alii Præsules aut Præsulum legati 23. ex Provinciis sex.

Aurelianensis I. & II. locus, tempus, numerus Præsulum & Canonum.

XV. AURELIANENSE III. Childeberto Rege, Pontifice Silverio habitum post consulatum Paulini, id est, anno 538. ab Episcopis sex & viginti, & Provinciis saltem quinque, Præside Lupo Lugdunensi: Canones edidit tres & triginta, quorum auctor fertur Albinus Andegavensis Episcopus.

Aurelian. III. tempus, & numerus Præsulum, & Canonum.

XVI. AURELIANENSE IV. Basilio Consule, id est, ann. 541. convocatum, Vigilio Papa, Rege Childeberto. Habitum est a Patribus 49. Episcopis nimirum, aut legatis Episcoporum: In his fuere quatuor Metropolitani Episcopi, quorum Præses Leontius Burdigalensis. Canones ab his conditi 39. quorum nonnullos Yvo Carnotensis in Decretum suum retulit.

Aurelianensis IV. tempus, numerus Patrum & Canonum.

XVII. AURELIANENSE V. celebratum anno Christi 549. Vigilio Papa, Childeberto Rege, præside Sacerdote Lugdunensi Episcopo cum sex aliis Metropolitanis. Episcopi, vel Episcoporum Legati ex Provinciis decem adfuere, a quibus editi Canones 24. quorum unus in Decreto Yvonis legitur.

Aurelianensis V. tempus, numerus Patrum, & Canonum.

XVIII. EPAONENSE, hortatu Papæ a S. Avito Viennensi Antistite, volente Burgundionum in Gallia Rege Sigismundo, habitum apud Epaonem vel Epaunam in Burgundiæ haud dubie regno, cujus loci situs & nomen hodiernum parum explorata sunt. Falluntur, qui Apamiam interpretantur, quæ urbs si forte tunc cognita, certe non modo e Viennensi Provincia procul distat, sed extra Regnum Burgundiæ & longe ab ejus limitibus sita est ad extremos Narbonensis olim, nunc Tolosanæ Provinciæ fines. Nec audiendus Chifletius qui modo Agaunum facit hujus Concilii sedem, locumve alium ei proximum ab Epona Equorum Dea dictum, quæ apud Chablasios præcipua vetustis temporibus religione coleretur: modo Nevidunum quæ civitas Equestris in notitia Provinciarum Galliæ cognominatur, hodie *Nion*, cujus Episcopatus Lausannam translatus. Frustra quin etiam sunt, opinor, qui oppida quædam veteris illius regni Burgundici referunt, quæ nomini Epaonis aliquatenus videntur respondere, qualia *Beaume* in Burgundiæ Ducatu, *Baume*, aut *Pesme* in Comitatu. Mihi persuaderi passus alias fueram Epaonem idem esse cum oppido *Bonne* in Sabaudia non procul Geneva. Verum hæc omnia dubia fiunt ex eo quod Avitus in tractoria Epistola qua Episcopos ad hoc Concilium vocat, eam Parochiam ideo a se electam esse indicat, quod omnium fatigatione perpensa is locus opportunus maxime conventui habendo videretur: unde facilis est conjectura nec circa Alpes, nec alibi circa

Epaonensis Concilii locus, tempus, Episcoporum & Canonum numerus.

regni ex quo evocabantur confinia positum, sed potius circa meditullium fuisse situm. Quapropter accedo lubens sententiæ viri eruditi Nicolai Chorier, qui (*Histor. Delphinat. lib. 9.*) censet nunc *Ponas* sive *Pona* vocari in Viennensi Diœcesi, medio ferme Viennam inter & Lugdunum itinere, & validis rationibus conjecturam suam confirmat, aliorum refellit. Celebratum autem hoc Concilium est Pontifice Hormisda, Agapito Consule, id est, anno Christi 517. Præside Avito Viennensi, an jure Regiæ urbis cui præerat, an quod in ejus Diœcesi Synodus haberetur, non satis liquet. Adfuit certe & secundo loco subscripsit Viventiolus Episcopus Lugdunensis: & cum his Præsules alii tres & viginti, qui cum iis condidere 40. Canones, vel potius ex prioribus Conciliis magnam partem exscripserunt.

Carpentoractensis locus, tempus, Episcoporum numerus.

XIX. CARPENTORACTENSE, Carpentoracte in Arelatensi Provincia tunc, nunc in Avenionensi, vulgo *Carpentras*, Mavortio Consule, id est anno 527. Athalarico Italiæ Rege, Pontifice Romano Felice IV. Cæsario Arelatensi Præside. Interfuere 13. Antistites, a quibus unicus conditus Canon, de Episcopi portione in rebus quæ Ecclesiis Parochialibus conferuntur.

Avernensis I. locus, tempus, Canonum, & Præsulum numerus.

XX. ARVERNENSE sive Arvernicum I. in Arverna urbe, seu, Arvernorum primaria civitate, quæ olim Gergovia, nunc *Clermont en Auvergne*. Theodeberti Francorum apud Mediomatrices Regis consensu, post Consulatum Paulini junioris, anno 535. celebratum, Agapeto summo Pontifice, ab Episcopis quindecim, quibus ex pluribus Provinciis evocatis præfuit Episcopus Bituricensis Honoratus: Canones conscripsit sedecim.

Arvernensis II. tempus, Canonumque & Episcoporum numerus.

XXI. ARVERNENSE II. quod æque ac primum, simplici Arvernensis nomine aliquando designatur, regnante in Austrasia Theodebaldo, Pontifice maximo Vigilio, circa annum 549. Canones tantum priores sedecim Aurelianensis V. Synodi iterum promulgavit, Hesychio Viennensi Præside, cum Episcopis novem aliis ex diversis Provinciis.

Parisiensis III. tempus, Canonum & Episcoporum numerus.

XXII. PARISIENSE III. quod & sine addito Parisiense, quoniam priorum duorum nulli Canones extant, Lutetiæ in Lugdunensi IV. Provincia, vulgo *Paris*, coactum circa annum Christi 557. Childeberto Rege, Papa Pelagio. Canones decem condidit, moderatore Probiano Episcopo Bituricensi, præsentibus quatuordecim aliis Episcopis, e Provinciis saltem duabus.

Parisiensis V. tempus, ac numerus Pontificum & Canonum.

XXIII. PARISIENSE V. anno 615. sub Clotario Principe, & Deus dedit Romano Pontifice, a septuaginta novem Præsulibus ex tota fere Gallia congregatis, reperiuntur Canones quindecim, quorum nonnulli capitularibus Caroli Magni, aut Ludovici Pii sunt inserti.

Lugdunensis II. locus, tempus, Præsulum & Canonum numerus.

XXVI. LUGDUNENSE II. (nam I. Viventiolo Episcopo de privata Stephani cujusdam incestus rei causa habitum anno 517. ad publicam disciplinam minus pertinere videtur). Celebratum est Lugduni Rhodani & Araris confluentes, vulgo *Lyon*, unde Provinciæ nomen; celebratum est Guntramni Regis Francorum Aurelianensis jussu, anno 567. Joanne III. sedem Apostolicam obtinente, Præside Philippo Viennensi, cui tredecim Antistites alii variis ex Provinciis adfuere, & Canones sex constituerunt. Ab iisdem damnati Salonius & Sagittarius Episcopi. *Ex Lugdunensi III.* quod sequutum est anno 583. sub Prisco Lugdunensi Episcopo, nulli sunt in corpus juris relati Canones.

Synodi Antissiodorensis, locus, tempus & numerus Canonum.

XXV. ANTISSIODORENSE, ab Autissiodoro, sive Altissiodoro dictum, Senonensis Provinciæ Civitate, quæ nunc *Auxerre*: Synodus est unius Diœceseos, atque hujus generis sola fere collectoribus cognita, ab Aunachario Episcopo Autissiodorensi cum Diœcesis suæ Abbatibus & Presbyteris celebrata, sub annum Christi 570. Pontifice Pelagio II. Rege Chilperico. Canones ejus extant 49. quorum aliquot in corpus juris relati sunt.

XXVI.

XXVI. MATISCONENSE I. five *Matiſcenſe*, & corrupte *Matienſe*, habitum apud Matiſconem provinciæ Lugdunenſis civitatem juxta Ararim hodie *Maſcon*. Guntramni Regis Francorum Aurelianenſis evocatione congregatum anno 581. Pelagio II. Papa. In eo novemdecim Canones exarati Priſco Lugdunenſi Præſide, adjunctis 20. Epiſcopis ex Provinciis ſaltem quatuor. *Matiſconenſis I. Concilii locus, tempus, Canonum & Antiſtitum numerus.*

XXVII. MATISCONENSE II. triennio poſt, ejuſdem Regis Guntramni juſſu, Pontifice Romano Pelagio eodem, ex Provinciis pluſquam ſex convocatum, habitumque ab Epiſcopis aut Legatis 64. quibus præfuit Priſcus ſupra memoratus. Canones edidit 20. *Matiſconenſis II. tempus, numerus Antiſtitum & Canonum.*

XXVIII. REMENSE, Durocortori Remorum in Belgicæ II. Metropoli, quæ noſtris *Reims* dicitur, Sonnatii Archiepiſcopi, Honorii Pontificis, ac Dagoberti Regis temporibus, circa annum 630. a 28. Epiſcopis, ex Provinciis pluribus congregatum. Canones 25. ſtatuit. *Remenſis ſub Honorio locus, Epiſcoporum & Canonum numerus.*

XXIX. CABILONENSE I. celebratum Cabilone ad Ararim in Provincia Lugdunenſi, vulgo *Chalon ſur Saone*, evocante Clodovæo II. Rege Francorum, cum Martinus I. Pontifex Romæ ſederet, circa annum Chriſti 650. a Patribus 44. quibus præfuit Candericus Lugdunenſis Archiepiſcopus. Ab eo Canones 20. conſtituti ſunt, quorum nullus opinor in jure reperitur inſertus. *Cabilonenſis locus, tempus, ac numerus Patrum & Canonum.*

XXX. AUGUSTODUNENSE, ſive *Heduenſe*, Auguſtoduni in Heduorum civitate, Lugdunenſis Provinciæ, habitum a S. Leodegario ejus urbis Epiſcopo, anno 670. ſub Theodorico Rege, Adeodato Pontifice. Plures edidit Canones, qui non integri ad nos pervenerunt. *Auguſtodunenſis S. Leodegarii locus & tempus.*

De his videndæ Jacobi Sirmondi S. J. notæ in Concilia antiqua Galliæ; quæ tribus tomis edidit.

CAPUT XIII.

Concilia Hiſpanica Vetera ſub Romanis, & Viſigothis.

I. ELIBERITANUM, ſive *Eliberinum*, aut *Elibertinum*, Eliberi, vel Illiberi in Bœtica Provincia, vulgo *Elvire* juxta Granatam, ſub Marcello Pontifice, ann. 305. viginti annis ante Nicænam Synodum, Conſtantio & Galerio Imperantibus ex Baronio in Annalibus & Bellarmino (*Lib. 2. de Imaginibus*, *cap. 9.*), ab Epiſcopis novemdecim ex pluribus Provinciis habitum. Canones condidit 81. de Lapſis, deque Diſciplina Eccleſiaſtica univerſa, in nonnullis paulo duriores utpote durante adhuc perſecutione compoſitos. Hujus antiquiſſimi Concilii Canones a Gabriele Albaſpineo Epiſcopo Aurelianenſi, & Ferdinando Mendoza eruditis notis illuſtrati ſunt. *Concilii Eliberitani locus, tempus; numerus Epiſcoporum & Canonum.*

II. CÆSARAUGUSTANUM. Cæſarauguſtæ in Tarraconenſi Provincia, nunc *Saragoſſa* in Regno Aragoniæ, duodecim Epiſcoporum, Gratiano Imperatore, Damaſo Pontifice, æra 418. ideſt, anno Chriſti 380. adverſus Priſcillianiſtas hæreticos Gnoſticorum ſobolem, habitum, Canones habet octo. *Cæſarauguſtani Conc. locus, tempus, &c.*

III. TOLETANUM I. Toleti celebratum; quæ Metropolis fuit Carthaginenſis Provinciæ, ad Tagum, vulgo *Toledo* in Caſtella Nova, æra 438. id eſt, anno Chriſti 400. ſub Anaſtaſio Pontifice Romano, Patrono Toletano Epiſcopo celebratum ab Epiſcopis 19. Canones 21. compoſuit ad inſtaurandam in ordinandis præſertim Clericis diſciplinam. Huic *Toletani I. Conc. locus, tempus, &c.*

adjun-

adjunctum est Collectoris errore Hispanicum generale seu nationale, Leonis Pontificis suasu, in causa Priscillanistarum indictum anno 447.

Toletani II. Conc. tempus, &c. IV. TOLETANUM II. novem Episcoporum ann. 531. Rege Amalarico, Romano Pontifice Bonifacio II. habitum. Hujus Canones quinque habentur.

Toletani III. tempus, &c. V. TOLETANUM III. nationale, ab Episcopis duobus & sexaginta celebratum, æra 627. Christi ann. 589. sub Recaredo Rege, Pelagio II. Papa, Euphemio Episcopo Toletano, in qua Vvisigothi Hispaniam obtinentes, ejurata hæresi Ariana, orthodoxam fidem professi sunt. Hujus Concilii Canones duo & viginti extant.

Toletani IV. tempus, &c. VI. TOLETANUM IV. generale quoque Hispaniæ, convenientibus 70. Episcopis, æra 671. sive anno Domini 633. habitum sub Sisenando Rege, Honorio I. Papa. Confecit Canones 75.

Toletani V. tempus, &c. VII. TOLETANUM V. viginti Episcoporum, Honorio eodem Pontifice, Cintillano Rege, æra 674. id est, anno Christi 636. Canones novem composuit.

Toletani VI. tempus, &c. VIII. TOLETANUM VI. nationale, ad quod Episcopi 52. convenerunt, æra 676. anno Domini 638. iisdem Rege ac Pontifice: conscripsit Canones novemdecim.

Toletani VII. tempus, &c. IX. TOLETANUM VII. etiam nationale, sub Rege Chindasvindo, tempore Theodori Papæ, æra 684. celebratum; Christi ann. 646. Leguntur ipsius Canones quinque, alias sex.

Toletani VIII. tempus, &c. X. TOLETANUM VIII. nationale quoque, a 52. Episcopis habitum sub Recesvindo Rege, Martino Pontifice Romano, æra 691. seu anno Christi 653. Canones tredecim condidit.

Toletani IX. tempus, &c. XI. TOLETANUM IX. Episcoporum sedecim, habitum Recesvindo Rege; Pontifice Vitaliano, æra 693. quæ incidit in annum Christi 655. Canones in eo editi septemdecim.

Toletani X. tempus, &c. XII. TOLETANUM X. Rege ac Pontifice iisdem, æra 694. sive anno Christi 656. Canones septem condidit.

Toletani XI. tempus, &c. XIII. TOLETANUM XI. Episcoporum novemdecim, æra 713. id est anno 675. Bambæ Regis ac Deo dati Pontificis tempore: sedium Episcopalium Hispaniæ divisionem & sedecim Canones constituit. Præfuit Quiricus Toletanus.

Toletani XII. tempus, &c. XIV. TOLETANUM XII. Episcoporum 35. ex pluribus Provinciis, æra 719. anno Christi 681. ad Ervigium Regem Gothorum Bambæ sponte detonsi successorem inaugurandum, congregatum, Pontifice Agathone; tredecim Canones composuit.

Toletani XIII. tempus, &c. XV. TOLETANUM XIII. eodem Ervigio Rege, Leone II. Papa, ab Episcopis quadraginta habitum, æra 721. anno Domini 683. condidit Canones tredecim.

Toletani XVI. tempus, &c. XVI. TOLETANUM XVI. (nam ex duobus intermediis 14. & 15. nostri juris corpori nihil illatum) Episcoporum 59. ex universa Hispania, tempore Sergi Pontificis anno Christi 693. celebratum. Canonibus decem Decreta sua de moribus explicuit.

Tarraconensis Concilii tempus, &c. XVII. TARRACONENSE, habitum Tarracone, quæ citeriori Hispaniæ nomen dedit: Provinciæ suæ Metropolis, nunc *Tarragona* in Catalonia, a decem Episcopis, tempore Hormisdæ Pontificis Romani, & Theodorici Ostrogothorum in Italia Regis, Amalarici Visigothi tutelam agentis, æra 554. sive anno Christi 516. Consulatu nimirum Petri, qui annum illum notat. Unde apparet falli Garsiam Loaisam, qui hoc Concilium refert ad annum 487. & Pontificem Felicem III. Præfuit Joannes Tarraconensis.

XVIII.

XVIII. GERUNDENSE, septem Episcoporum Tarraconensis Provinciæ, æra 555. Consule Agapeto, id est anno 517. habitum Gerundæ, quæ vulgo *Girone en Catalogne*. Decem Canones sanxit. Præside eodem Joanne Tarraconensi. *Gerundensis, tempus, &c.*

XIX. ILERDENSE vel *Hilerdense*, ab octo Episcopis ejusdem Provinciæ Tarraconensis, habitum Ilerdæ, quæ hodie *Lerida* in Cataloniæ Principatu, Theodorico memorato tutelam Amalarici gerente, Joannis Papæ tempore, anno 524. licet a quibusdam ad 546. referatur. Sedecim Canones conscripsit. *Ilerdensis tempus, &c.*

XX. VALENTINUM Hispaniæ, sub eodem Theodorico Rege, eodemque Papa Joanne I. anno 524 a septem Episcopis habitum Valentiæ, quæ nomen adhuc vulgo retinet, dicitur enim *Valentia*, estque regni sui caput. Canones 6. habet. *Valentini Hispanici tempus, &c.*

XXI. BRACARENSE I. (quod Labbeo est 2.) apud Bracaram Augustam Galleciæ Metropolim, quæ nunc *Braga* in Portugalia est; celebratum sub Ariamiro seu Theodemiro Suevorum in ea parte Hispaniæ Rege, anno 563. Joanne III. Pontifice, ab ejus Provinciæ Antistitibus octo, quibus præfuit Lucretius; præter anathematismos septemdecim adversus Priscillianistas aliosque hæreticos, edidit 22. Canones circa disciplinam. *Bracarensis I. tempus, &c.*

XXII. BRACARENSE II. alias III. a Martino Bracarensi Episcopo Metropolitano habitum anno 572. sub Rege Suevorum Ariamiro, post obitum Joannis III. Papæ, Canones decem statuit. Ex eo præterea videtur *Martinus* prædictus Canone 84. ex Orientalibus præsertim Synodis collectos, ad Concilium Lucense II. eodem tempore in Gallecia congregatum, misisse, qui a collectoribus tamquam ex Concilio Martini Papæ sæpe laudantur: unde erroris occasio nascitur iis, qui Concilium Romanum sive Lateranense sub Martino Romano Pontifice, cum hac Collectione confundunt. *Bracarensis II. tempus, &c.*

XXIII. BRACARENSE III. alia IV. Provinciale, octo Episcoporum, sub Bamba Gothorum Rege, Adeodato Pontifice habitum, Præside Leodisio Juliano Episcopo Bracarensi, anno 675. Canones octo numero habet. *Bracarensis III tempus, &c.*

XXIV. HISPALENSIS I. Decreta tria de mancipiis Ecclesiæ extant, præter quæ Burchardus aliquot alia citat. Id circa initia Gregorii I. Pontificis habitum est, sub Recaredo Rege Gothorum, anno 590. æra 628. idque Hispali quæ Bœticæ Metropolis est, hodie *Sevilla*. Intervenere octo Episcopi, Præside Leandro Hispalensi. *Hispalensis I. locus, tempus, &c.*

XXV. HISPALENSE II. æra 657. anno Christi 619. tempore Sisebuti Regis celebratum a S. Isidoro ejus civitatis Metropolitano, aliisque Episcopis septem. Canones tredecim edidit, comprehensis duobus ultimis, quibus damnatur Acephalorum hæresis, de una Verbi & carnis Christi Natura. *Hispalensis II. tempus, &c.*

XXVI. EMERITENSE in Lusitaniæ Metropoli civitate, quæ olim Augusta *Emerita*, nunc *Merida* dicitur in Estremadura, celebratum a duodecim ejus Provinciæ Episcopis sub Vitaliano Pontifice Romano, Recesvindo Gothorum Rege, anno Christi 666. Continet Canones 23. fuitque approbatum deinde ab Innocentio III. in Epistola ad Petrum Compostellanum. De his veteribus Hispaniæ Conciliis qui plura volet, iis consulere poterit Garsiam Loaisam eorum Collectorem sive editorem accuratum. *Emeritensis Concilii locus, tempus, &c.*

C A-

CAPUT XIV.

Concilia Italica priscorum temporum, ante Carolum scilicet Magnum.

Quae hic indicandae Concilia.

I. PRÆTERMISSIS primorum seculorum Conciliis, quæ vel sacrorum Rituum, & institutorum servandorum, vel damnandarum Hæreseon, vel Appellationum ad Sedem Apostolicam a pluribus Episcopis interpositarum causa, Romæ habita leguntur, quorum prope infinitus est numerus; ea fere memorabimus, ex quibus Canones in Corpus Juris translati, & Collectoribus cogniti sunt.

Indicantur prisca quaedam a Collectoribus omissa.

II. Perierunt sane acta Concilii Romani de *celebratione Paschatis a Victore* Pontifice anno Christi 198. celebrati, ut & Synodorum anno 253. & 254. per Clerum Romanum post mortem Fabiani, & per Cornelium habitarum in causa *Lapsorum*; & alterius qua damnatum est anno 255. ut sequenti a sexaginta Episcopis, eodem Cornelio Præside, schisma *Novationorum* Lapsis pœnitentiam denegantium; itemque a Dionysio Papa anno 263. in causa *Dionysii Alexandrini* Episcopi falso hæresis Sabellianæ accusati. Nec est quod anxie acta requiramus (Vulgo *Roca di Mondagone*.) *Sinuessani* Concilii, ubi Marcellinus Pontifex circa annum 303. aut 308. idolorum venerationem tandem confessus, sententiam in seipsum protulisse scribitur; cujus rei apud eruditos minus certa est fides. At ejus Concilii quod anno 313. in Laterano celebratum est a *Melchiade*, ubi absoluto *Cæciliano* Episcopo Carthaginensi, *Donatus* a Casisnigris, schismatis auctor, Lapsos non per pœnitentiam, sed iterato Baptismo reconciliandos contendens cum suis a novemdecim Episcopis damnatus, ad Constantinum appellavit, acta extant apud B. Augustinum in Breviculo Collationis Carthaginensis (*Die* 3. *c.* 12.).

De Concilio Romano I. sub Silvestro.

III. Inter Romanas Synodos, tres in primis a Silvestro Pontifice habitæ dicuntur: sed a multis in dubium revocantur. Quamvis enim acta Silvestri, in quibus hæ Synodi continentur, & Romæ, & in aliis Ecclesiis lecta fuisse Gelasius affirmet (*Can. S. Romana* 3. *ver. item actus Silvestri dist.* 15.), & prima ab Hadriano (*Epist.* 3. *ad Carol. Magn.*) pro authentica laudetur: tamen corrupta ad nos harum Synodorum monumenta pervenisse demonstrat Baronius (*Ad annum* 315. *num.* 12. *& seqq.*). Primi certe ROMANI SUB SILVESTRO Concilii narratio, ubi Judæi tum Scripturarum auctoritate, tum miraculis convicti a Christianis dicuntur, falsa habet haud dubie non pauca.

De Romanis II. & III. Conciliis sub Silvestro.

IV. ROMANUM II. SUB eodem SILVESTRO celebratum, Constantino III. & Crispo Conss. id est anno Christi 324. ab Episcopis 284. memoratur, tum Latinis, tum etiam Græcis, & in eo conditi ac comprobati scribuntur Canones viginti, quorum nonnulli in corpore Juris leguntur: sed non pauca falsi occurrunt in eo indicia. Nec minus vacillat Silvestrini Concilii *Tertii* fides, ut Baronius notat. Id anno seq. 325. volunt ab eodem Pontifice habitum, & in eo a 275. Præsulibus confirmata quæ Nicææ decreta fuerant.

Concilium Romanum sub Siricio.

V. SUB SIRICIO dein anno 386. instaurandæ in Africana Ecclesia disciplinæ causa celebratum in Basilica sancti Petri Concilium dicitur, cujus Canones in Teleptensi Africano Concilio recepti ac promulgati.

De Synodo Romanorum ad Gallos.

VI. Habetur & antiqua SYNODUS ROMANORUM a Jac. Sirmondo in lucem prolata, ejusque Canones plures ad Gallos Episcopos, secundum quæstiones ab eis propositas, missi. Eam Labbeus ad initia Innocentii I. refert: si conjecturæ locus, per ea tempora, id est ineunte seculo

culo 5. a Clero Romano habitam crediderim, ut vacante post Fabiani mortem sede, factum Africanorum Episcoporum causa.

VII. ROMANA tria SUB LEONE I. Concilia memorantur: Primum adversus Manichæos in urbe deprehensos anno 444. Alterum anno sequenti in causa Hilarii Arelatensis Episcopi: Tertium anno 449. quo reprobata sunt acta Ephesini conciliabuli, sive Latrocinalis Synodi. *Concilia Rom. sub Leone I.*

VIII. ROMANUM SUB HILARIO seu Hilaro, a 48. Episcopis habitum est anno 467. in quo Canones 4. de ordinationibus editi ad quæstiones Episcoporum Provinciæ Tarraconensis. *De Concilio Romano sub Hilario.*

IX. ROMANUM III. SUB FELICE III. Episcoporum 38. de Lapsis Ecclesiæ Africanæ recipiendis Canones sex protulit anno 487. *De Conc. Rom. III. sub Felice III.*

X. ROMANUM I. SUB GELASIO, nationale, Conss. Asterio & Præsidio, sive anno 494. quo a LXX. Episcopis Libri sacri & authentici ab Apocryphis distincti sunt. Ejus de re decretum exscriptum habetur apud Gratianum (*Can. 3. dist. 15.*). *Romani I. sub Gelasio, tempus, &c.*

XI. SUB SYMMACHO habitæ sunt ROMÆ plures Synodi nationales I. post Consulatum Paulini, anno Christi 499. Episcoporum 72. de tollendo in Pontificia electione ambitu. II. anno 500. qua Symmachus variis criminibus per schismaticos accusatus, coram centum quindecim Episcopis purgatus, atque insons agnitus est. Sed hujus Synodi acta interciderunt. III. ejusdem Pontificis Literis, jussu Theodorici Italiæ Regis congregata, Avieno seniore & Pompejo Consulibus ann. 501. contra schismaticos eosdem Symmachi adversarios. IV. Avieno juniore Consule, anno 502. *Palmaris* dicta, quod habita sit in Basilicæ B. Petri porticu, quæ Palmaria appellabatur; ad quam Pontifex, lapidibus impetitus ab adversariis, se receperat. In hac Synodo ejus electio sæpius schismaticorum calumniis exagitata, a convocatis Episcopis confirmata est. V. Episcoporum 245. ex Italia vicinisque Provinciis evocatorum, anno 503. celebrata, damnatus est schismaticorum adversus præcedentem Synodum *Libellus*, inscriptus *adversus Synodi absolutionem*: contra quem *Ennodius* Diaconus, Ticinensis postea Episcopus, *Apologeticum* mandato Episcoporum composuit, qui miro plausu lectus in Synodo, approbatusque est. VI. habita eodem anno vergente, Decreta quædam edidit contra rerum Ecclesiasticarum invasores. *Romanorum sub Symmacho, tempora, &c.*

XII. SUB GREGORIO I. celebrata sunt ROMÆ quatuor Concilia, quorum duo ad nostrum institutum pertinent. Eorum *Secundo*, quod imperante Mauritio habitum est, anno 595. interdictum sacris altaris ministris concinendi in Ecclesia Officium, aliaque constituta sunt. Subscripserunt 58. Episcopi, aut Ecclesiæ Romanæ Presbyteri. *Romani I. sub Gregorio I. tempus, &c.*

XIII. ROMANUM III. Ab eodem S. GREGORIO habitum est, anno 601. in æde Lateranensi, & constitutum ab eo pro Monachis edictum. *Romani II. sub Gregorio I. tempus, &c.*

XIV. ROMANUM, SUB BONIFACIO III. celebratum anno 606. ab Episcopis 72. de forma & modo eligendi Romani Pontificis. *Romani III. sub Gregorio I. tempus.*

XV. ROMANUM, sive LATERANENSE SUB MARTINO I. nationale, quo 105. Episcopi, proscripto Constantis Imperatoris typo, sive Constitutione, Monothelitarum hæresim, hujusque propugnatores, vel fautores, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Paulum & Pyrrhum Constantinopolitanos Antistites, anno 649. damnarunt, Canonibus, sive Anathematismis viginti; cujus hæreseos ann. 680. renovata condemnatio est in Concilio ROMANO 125. Episcoporum, sub Agathone. Continet hoc Concilium actiones quinque, quæ ibi Secretarii nomine significantur. *Romanum, vel Lateranense sub Martino I.*

Prænot. Canonic. Doujat.

C A P U T XV.

Concilia Italica medii ævi, ab initio sæculi VIII. ad dimidium sæculum XII.

Quorum temporum Concilia hic indicanda. I. SEQUUNTUR Concilia Localia posteriora, quæ habita sunt post omnia, quorum in corpore Isidori Mercatoris mentio fit; quorum tamen in Decreto suo meminit post alios Collectores Gratianus.

Concilium Romanum I. sub Gregorio II. II. CONCILIUM ROMANUM I. SUB GREGORIO II. imperante Leone Isauro Iconomacho, regnante Longobardis Luithprando, in Basilica S. Petri a 22. Provinciæ præsertim Romanæ Episcopis, adjunctis duobus tribusve ultramontanis, habitum, adversus Sacerdotum, aliorumque illicita conjugia anno 721. Canones septemdecim protulit. Habita quoque ab eodem, ejusque proximo successore Gregorio III. Concilia adversus Iconoclastarum hæresim.

Romanum I. Concil. sub Zacharia. III. ROMANUM I. SUB ZACHARIA, Luithprando Longobardorum Rege, imperante in Italia Artavasdo, celebratum anno 743. contra Clericorum vetita matrimonia, & cum mulieribus cohabitationem, qua de re Canones 15. editi.

Romanum sub Stephano III. IV. ROMANUM SUB STEPHANO III. alias IV. in Basilica Constantiniana seu Lateranensi, anno 769. contra Sedis Apostolicæ invasores, sive de Romani Pontificis electione, de cultu sacrarum Imaginum, de recipiendis quinquaginta duntaxat Canonibus Apostolorum, idque tempore Desiderii Longobardorum Regis, circa primordia Caroli Magni apud Francos regnantis, cum Constantinus Copronymus in Oriente imperaret.

Romanum Leonis III. V. SYNODUS ROMANA LEONIS III. anno 800. habita, inter cæteras eo nomine notanda est quod in ea summus Pontifex, falsis criminationibus ab inimicis infamatus, solemni jurejurando interposito, præsente Carolo Magno, innocentiam suam ultro purgavit.

Romanum Eugenii II. VI. ROMANUM SUB EUGENIO II. Episcoporum 63. anno 826. Ecclesiasticæ disciplinæ causa, ab eo convocatum est, imperante Ludovico Pio. Ejus extant Canones 38.

Romanum sub Leone IV. VII. ROMANUM SUB LEONE IV. Episcoporum 67. anno 853. habitum contra Anastasium tituli S. Marcelli Cardinalem Presbyterum, qui propter contumaciam exauthoratus est. In hoc Concilio refricata, & verbatim fere repetita fuerunt Capitula superioris Eugenianæ Synodi.

Romanum sub Adriano II. VIII. In Concilio ROMANO ADRIANI II. ter anathemate perculsus est Photius Constantinopolitanus Patriarcha, addictumque igni volumen ab eo conscriptum adversus Nicolaum Papam, Ludovici II. Imperatoris temporibus, anno 868.

Romanum sub Joanne VIII. IX. ROMANUM II. SUB JOANNE VIII. de novo Imperatore post obitum Ludovici II. eligendo habitum, anno 879. in quo unanimi Synodi consensu electus est Carolus Calvus.

Romanum sub Clemente II. X. ROMANUM SUB CLEMENTE II. contra Simoniacos in primis coactum anno 1047. cujus adversus illegitimas ordinationes Decreta ann. 1049. in Concilio *Romano I. sub Leone VIII.* alias IX. renovata.

Romanum II. sub Leone IX. XI. ROMANUM II. SUB LEONE IX. ann. 1050. damnato Berengario Diacono Andegavensi corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem impugnante. Lanfrancum probavit contraria sentientem.

Romanum sub Nicolao II. XII. ROMANUM SUB NICOLAO II. nationale, centum tredecim Episcoporum, anno 1059. habitum est: in eo Berengarius prædictus ter-

tio hæresim suam abjuravit, & de Romani Pontificis electione edita Constitutio est, cum aliis Decretis.

XIII. ROMANUM I. SUB ALEXANDRO II. anno 1063. a centum atque amplius Episcopis occasione Petri Episcopi Florentini, hæreseos & simoniæ accusati, adversus Simoniacos celebratum, undecim decreta constituit, superioris Synodi Decretis haud multum absimilia. *Romanum I. sub Alexandro II.*

XIV. ROMANUM II. SUB EODEM contra Incestuosorum hæresim habitum ann. 1065. Hi ut Matrimonium inter proximiores cognatos contrahi posse defenderent, gradus consanguinitatis non secundum Canones, sed secundum Leges numerabant. *Romanum sub eodem.*

XV. Sub Gregorio VII. habita sunt ROMÆ Concilia X. In I. anno 1074. de continentia Clericorum, de potestate Romanæ Sedis, &c. Canones 24. prolati. In III. Henricus IV. Imperator cum aliquot Germaniæ Præsulibus ipsius sequacibus &, aliis anno 1076. excommunicatus est. In V. edita fuerunt plura de Ecclesiarum præsertim per Laicos investituris Decreta, & tum in alios, tum in Nicephorum Botoniatem, Imperii Constantinopolitani invasorem, qui Michaelem throno suo dejectum, in Monasterium cum uxore ac filio detruserat, anathematis lata sententia est. In VI. Berengarius, adhuc relapsus, hæresi suæ renuntiasse dicitur, & Decreta de Pontificum Electione aliisque rebus sancita. In VII. ann. 1080. Germaniæ regnum novo exemplo abrogatum Henrico IV. ac translatum in Rodulphum, aliaque promulgata Decreta. *Romanum I. sub Gregorio VII.*

XVI. ROMANUM I. SUB URBANO II. Episcoporum centum quindecim, res a Gregorio VII. & Victore III. adversus Antipapam Guibertum & Henricus IV. Imperatorem gestas confirmavit anno 1089. *Romanum I. sub Urbano II.*

XVII. ROMANUM III. SUB EODEM 150. Episcoporum anno 1099. congregatum propter expeditionem Jerosolymitanam, & contra Guibertum prædictum, Canones 18. composuit. Dictum suspicor *Urbicum* ab Urbe Roma, & *Urbanense* ab Urbano, quemadmodum alia quoque ab eodem habita. *Romanum III. sub eodem.*

XVIII. FOROJULIENSE, a Paulino Aquilejensi Patriarcha apud Forojulium municipium, quod toti Carnorum in Italia provinciæ nomen dedit, nunc *Cividal del Friuli*, congregatum est Adriano I. Pontifice, Carolo Magno & Pipino ejus filio in Italia regnantibus. In eo, ad firmandam SS. Trinitatis & Incarnationis Dominicæ fidem relecto Nicænæ Synodi Symbolo, constituta sunt 14. disciplinæ Capitula. *Forojuliense sub Adriano I.*

XIX. In legitimorum Conciliorum numero perperam a quibusdam habetur id in quo *Romæ*, agente Ottone I. Imperatore, ann. 963. Joannes XII. Pontifex depositus est, ejusque loco suffectus Leo, quem nonnulli octavum vocant. Sed acta ejus conciliabuli, habita anno sequenti Synodo, rescissa fuere, salvo Ottonis diplomate anni 962. quo Jura Ecclesiæ Romanæ secundum Caroli Magni constitutum confirmata sunt, & aliquatenus amplificata. *Concilium Leonis pseudo-octavi.*

XX. TICINENSE, sive Synodus *Regia Ticina*, in urbe Longobardiæ Regia Ticino, alias Papias, vulgo *Pavia*, in provincia Mediolanensi, sub Ludovico juniore Imperatore ac Rege Italiæ, Pontifice Leone IV. congregatum, anno 855. Canonibus 25. mores reformare in melius curavit. *Ticinense.*

XXI. RAVENNATE, a Joanne VIII. Pontifice cum Ansperto Mediolanensi, Joanne Ravennensi Archiepiscopo, Petro Gradensi Patriarcha, aliisque Episcopis ferme 130. Ravennæ in Flaminia, quæ nunc Romandiola, celebratum anno 877. Canones 19. ad disciplinam & immunitatem Ecclesiasticam instaurandam constituit. *Ravennate sub Joanne VIII.*

Ravennate sub Joanne IX. XXII. RAVENNATE, sive *Ravennatense* aliud, anno 904. celebratum est a Joanne IX. cum 74. Antistitibus, præsente Lamberto qui in Italia imperabat. In eo prolata sunt decem Decreta, atque abrogata Stephani acta contra Formosum.

Ravennate sub Joanne XIII. XXIII. RAVENNATE, a Joanne XIII. cum Aquilejensi Patriarcha, Ravennensi & Mediolanensi Archiepiscopis, & 54. Episcopis, Italicis, paucis e Germania admixtis, anno 967. habitum. Ibi Otto I. Imperator restitutionem Urbis atque Agri Ravennensis Pontifici & Ecclesiæ Romanæ confirmavit.

Ravennate sub Gregorio V. XXIV. RAVENNATE sub Gregorio V. imperante Ottone III. habitum a Geberto ejus Urbis Archiepiscopo, tres circa disciplinam Canones edidit, anno 997.

Beneventanum sub Victore III. XXV. BENEVENTANUM, Beneventi in urbe quæ olim Hirpinorum, nunc in confinio Terræ Laborinæ atque Aprutii nomen retinet, a Victore III. cum Apuliæ & Calabriæ Episcopis habitum adversus Guibertum Antipapam, qui Clementis III. nomen usurpabat: priora contra eos, qui Ecclesiasticas dignitates a Laicis accipiunt, decreta renovavit, anno 1087.

Beneventanum sub Urbano II. XXVI. BENEVENTANUM sub Urbano II. Pontifice, adversus eumdem Guibertum Pseudopontificem, eique addictos, habitum; Canones tres edidit, anno 1090.

Faventinum, quod apud Gratianum quasi sub eodem Urbano circa hæc tempora celebratum laudatur, nullum exstat. Faventini forte nomen loco Placentini irrepserit, de quo mox. Est autem Faventia in Æmilia, V. *Faenza*.

Melphitanum. XXVII. MELPHITANUM, sive apud *Melfiam* in Apulia, vulgo *Melfi*, ann. 1090. vel potius ex Labbeo, anno 1089. ab Urbano II. congregatum. Ibi editi Canones sexdecim; & Rogerius Roberti filius, Apuliæ Dux, se Romanæ clientem Ecclesiæ professus est.

Trojanum. XXVIII. TROJANUM, quod unicum putat Labbeus idem, atque ad annum 1093. refert, a Baronio dissentiens; nonnulla sanxit de conjugiis Consanguineorum dissolvendis, & de *Trevia Dei*, sive de induciis inter Christianos servandis secundum priorum Conciliorum statuta.

Placentinum. XXIX. PLACENTINUM, Placentiæ in Æmilia, quæ nunc Longobardia Cispadana, urbs vulgo *Piacenza*, nostris *Plaisance*, ann. 1095. ex pluribus nationibus convocatum: propter immensam confluentium multitudinem extra urbem in campo celebratum est; & Capitula 14. statuit adversus Simoniacas & schismaticas ordinationes. Ibi Praxedis Imperatrix de Henrico IV. marito conquesta: Audita & Legatio Alexii Comneni Imperatoris Constantinopolitani, opem Occidentalium contra Saracenos implorantis.

Guastallense. XXX. GUASTALLENSE, alias Vvastallense, sive apud Guardastallum in Longobardia, vulgo *Guastalla* in Ducatu Mantuano; actum est a Paschali II. anno 1106. de schismaticis Episcopis & Clericis ad Ecclesiæ unionem revocandis; & contra Investituras Laicorum, rerumque Ecclesiasticarum Alienationes.

CAPUT

CAPUT XVI.

Concilia particularia Gallica medii ævi, a sæculo VIII. ad XII.

I. REGNANTIBUS Carolovingiis multa per Galliam & Germaniam celebrata Concilia, magnum ad sanciendam atque in melius instaurandam disciplinam momentum attulerunt: ex ea pluribus pleraque provinciis congregata, Caroli præsertim magni & Ludovici Pii opera atque auctoritate; quorum ea in re studium imitati posteri. Ex his non pauca in corpus Canonum decreta collectores, non immerito, transtulerunt; quod post priores sequutus est Gratianus. *Concilia Gallicana præcipue medio ævo momenti.*

II. Auctor ejus studii Pipinus, quo agente ac præsente sub regni exordia habitum VERMERIENSE I. Concilium, apud Vermeriam palatium, nunc *Verberie* in Diœcesi Silvanectensi, anno 752. Stephano II. Papa in Gallia degente, Canones sive Capitula condidit unum & viginti. Habitum ibidem post centum annos Concilium VERMERIENSE II. jussu Caroli Calvi ex quatuor aut quinque provinciis. In eo Herimanno Episcopo Nivernensi, infirmitate corporis conjuncta cum mentis alienatione liberato, reddita est Ecclesiæ suæ administratio. *Concilium Vermeriense 1. & 2.*

III. VERNENSE I. Pipini ante dicti auctoritate coactum in Verno seu Vernis palatio, *Vernon* in diœcesi Rothomagensi, eodem Stephano II. Papa, anno 755. hujus habentur Canones 25. *Vernensis* alterius, tempore Caroli Calvi anno 844. habiti, Canones extant 12. *Vernense 1. & 2.*

IV. COMPENDIENSE, quod in generali populi conventu, celebratum est apud Compendium palatium publicum, nunc *Compiegne*, in diœcesi Suessionensi, anno Christi 756. Pipino rege, Paulo I. Pontifice. Canones in eo compositi octodecim. *Compendiense.*

V. ARELATENSE VI. (alias 3. ignotis scilicet intermediis post secundum) jussu Caroli magni Francorum regis & Imperatoris, Leone III. Pontifice celebratum anno 813. Canones 26. constituit: eodemque tempore in regno Francorum alia quatuor celebrata fuere Concilia. *Arelatense 6.*

VI. MOGUNTINUM, vel Moguntinense aut Moguntiacum 1. eodem anno congregatum Moguntiæ, quæ & Moguntianus dicitur, estque Germaniæ 1. sive superioris Metropolis, hodie nostris *Mayence*, Germanis *Mentz*: Canones habet 55. *Moguntinum.*

VII. REMENSE II. provinciale, in Remorum civitate, Belgicæ II. metropoli, nunc vulgo *Reims*; eodem anno Caroli quoque magni jussu a Vulfario Archiepiscopo habitum; condidit Canones quatuor & quadraginta. *Remense 2.*

VIII. TURONENSE Concilium III. dictum aliquibus etiam secundum, altero priori minus apud Collectores noto, (unde nos supra c. 14. Turonense Alexandri III. aliis posterius, tertium diximus:) Hoc de quo nunc agitur præcepto ejusdem Imperatoris celebratum eodem anno, edidit Canones quinquaginta & unum. *Turonense 3.*

IX. CABILONENSE II. ab Episcopis provinciæ Lugdunensis eodem omnino tempore habitum, Canones constituit 66. *Cabilonense 2*

X. AQUISGRANENSE I. sive apud Aquasgrani vel apud Aquis granum palatium in Germania II. seu inferiori, vulgo *Aix-la-Cahpelle*, Germanis *Aachen*; Ludovico Pio Rege & Imperatore, Stephano IV. Pontifice, an. 816. congregatum, decreta sanxit duobus libris distincta, quorum Primus de institutione Clericorum & Canonicorum, 145. Canones ex Con- *Aquisgranense 1.*

ex Conciliis & Patribus collectos continet: Secundus de institutione Sanctimonialium Canones sive capitula 28. In sequenti anno conventus Abbatum Franciæ ibidem habitus, de Regulari Monachorum disciplina capitula 80. firmavit.

Aquisgranense 2. XI. AQUISGRANENSE II. sub eodem Ludovico Pio, Gregorio IV. Pontifice an. 836. habitum, tribus capitibus distinctos Canones seu capitula complectitur 65. caput 1. habet Canones sive articulos 12. de vita Episcoporum. Secundum caput totidem Canones habet de doctrina Episcoporum, & præterea 16. de vita & doctrina inferiorum ordinum. Caput 3. de persona Regis filiorumque ejus & ministrorum, capitula 25. complectitur. Ex eadem synodo prodiit Epistola tribus libris constans ad Pipinum Aquitaniæ Regem, qua monitiones Regibus ab ea synodo datæ exemplis atque auctoritatibus ex sacra Scriptura petitis confirmantur.

Apud Theodonis Villam. XII. Apud THEODONIS VILLAM, vulgo *Thionville* Gallis, Germanis *Diedenhoven*, in diœcesi Trevirensi, circa annum 821. Paschali Pontifice, Ludovico Pio & Lothario ejus filio imperantibus. In eo adversus percussores Clericorum capitula quatuor ab Episcopis plurium provinciarum sancita sunt.

Parisiense 6. XIII. PARISIENSE VI. ab Episcopis quatuor provinciarum celebratum Lutetiæ Parisiorum, anno 829. jussu Ludovici Pii & Lotharii Imperatorum, Gregorio IV. summo Pontifice: in tres libros suas sanctiones divisit. I. complectitur 54. Canones de Ecclesia & Episcoporum ordinationibus. II. Canones tredecim de Regis officio. III. de Officio Episcoporum & Clericorum Canones 27. Eodem anno tria de eisdem rebus Concilia mandata eorumdem principum celebrata fuere Moguntiæ, Lugduni, ac Tolosæ: quorum decreta in hoc vulgata & recepta.

Parisiense anni 849. XIV. PARISIENSE vocat Labbeus, conjectura ex Fontanellensi apud Duchenium chronico ducta, quod Baronio aliisque *Turonense IV.* dicitur, sub Leone IV. & Carolo Calvo Rege habitum anno 849. a 22. Episcopis quatuor provinciarum Turonensis, Senonensis, Remensis, & Rothomagensis; adversus Nemonojum, quem in Epistola sua Synodica *Priorem* gentis Britannicæ vocant, pro Duce aut principe Britanniæ minoris sive Gallicæ; qua epistola eum, ob Ecclesias vastatas, & rejectas Pontificis literas arguunt, monentque sub excommunicationis interminatione, ut resipiscat. In ea epistola id notatu dignum quod Episcopi cujusque provinciæ post metropolitanum suum subscripserunt. Idque aliquando in aliis ejusmodi conventibus factum.

Bellovacense. XV. BELLOVACENSE sive *Belvacense*, in Bellovacorum Remensis provinciæ civitate, hodie *Beauvais*, an. 845. Sergio II. Pontifice, Carolo Calvo Rege, fecit octo Canones de conservandis Ecclesiæ rebus.

Meldense. XVI. MELDENSE, apud Civitatem Meldarum, vulgo *Meaux en Brie*, in Senonensi tunc provincia, eodem anno, ex pluribus provinciis habitum; præter repetita recentium aliquot Conciliorum, ipsius etiam Bellavocensis, decreta, alios Canones 24. statuit, usque ad octoginta; Sergio II. Papa, Carolo vero Calvo Rege. Quæ huic Concilio deesse videbantur, absoluta sunt in Parisiensi anno sequenti.

Suessionense. XVII. SUESSIONENSE II. sub Leone IV. sive apud *S. Medardum* in Abbatia S. Medardi juxta Suessionum civitatem, in provincia Remensi, *a S. Medard de Soissons*, præsente Carolo Calvo an. 853. congregatum, habet tredecim Canones; actiones 8. interfuere ex 4. aut 5. provinciis præsules 33. præter Abbates, & chorepiscopum unum.

Valentinum. XVIII. VALENTINUM III. in Viennensi provincia, Imperatoris Lotharii nutu, in causa Episcopi Valentini celebratum, tempore Leonis IV.

anno 855. congregatis trium provinciarum, Lugdunensis, Viennensis, & Arelatensis antistibus novem, cum Chorepiscopo uno: prodierunt ex eo Canones 23.

XIX. CARISIACENSE II. sive apud Carisiacum, male in Decreto Gratiani *apud Tansiacum*, in Villa sive oppido Diœcesis Laudunensis, quod vulgo *Cressy sur Serre*, jubente Carolo Calvo habitum, tempore Benedicti III. anno 857. ad reformandos seditiosorum & raptorum mores. Celebrata ibidem fuerat Synodus *Carisiaca I.* anno 849. ubi damnato Gothescalco, prolata capitula 4. contra prædestinatianos. *Carisiacense 2. & 1.*

XX. TULLENSE I. apud *Saponarias*, in provincia Trevirensi seu Belgica I. vulgo *Savonieres pres de Toul en Lorraine*, ab Episcopis provinciarum 12. præsente Carolo Calvo Rege, ipsiusque nepotibus seu fratris filiis Lothario & Carolo Regibus, Nicolao I. Romano Pontifice, anno 859. celebratum, tredecim Canones condidit. In Epistola Synodica ad Wenilonensem & Senonense Archiepiscopum, Præsulum 38. nomina exprimuntur; aliis omissis; plures enim fuere. *Tullense 1.*

XXI. TULLENSE II. apud Tusiacum, villam agri Tullensis, vulgo *Toussy*, anno 860. ab Antistitibus plusquam 58. evocatis ex quatuordecim provinciis, Caroli Calvi & Lotharii Regum auctoritate, Nicolao I. Papa, celebratum, quod fere nationale Galliæ haberi potest. Subscripsere Archiepiscopi 12. Vesontionensis, Senonensis, Remensis, Viennensis, Trevirensis, Agrippinensis, Biturigensis, Turonensis, Burdigalensis, Narbonensis, Lugdunensis, Rothomagensis. Fuere & Episcopi ex Arelatensi & Moguntina: & cum his Barcinonensis atque Orgelitani nomina leguntur ex Taraconensi. Ejus Canones extant quinque. *Tullense 2.*

XXII. PONTIGONENSE, in villa Pontigonis, vulgo *Pontyon* Calaunienſis Diœcesis, an. 876. præsente Carolo Calvo & Sedis Romanæ Legatis, habitum. In eo Episcopi & Comites Galliarum qui ibi Cisalpini vocantur, Italicorum Episcoporum ac Comitum in Synodo Ticinensi acta confirmarunt ac susceperunt, tum quantum ad Caroli electionem ad Imperatoriam dignitatem, tum etiam quantum ad ejus Synodi Canones. *Pontigonense.*

XXIII. TRECENSE sive TRICASSINUM II. apud Augustobonam Tricassium, seu Trecas Senonensis provinciæ civitatem, vulgo *Troyes en Champagne*, sub Joanne VIII. Pontifice, qui ei præfuit, an. 878. & Canones 7. in eo statutos probavit. Subscripsere Præsules 29. in quibus Italici, præter Pontificem, tres, Metropolitani e Gallia octo, ex Hispania Gerundensis & Barcilonensis Episcopi. *Trecense.*

XXIV. MACRENSE sive *apud Sanctam Macram*, in oppido Finibus, Diœcesis Remensis, vulgo nunc *Fimes*, anno 881. Rege Ludovico Balbi filio, Papa Joanne VIII. ab Episcopis plurium provinciarum celebratum est; a quibus decreta sive Canones 8. exierunt, de Regia & Sacerdotali dignitate, & rebus Ecclesiæ contra invasores tuendis. *Macrense.*

XXV. METENSE seu *Mediomaticense*, ab Episcopis Belgicæ 1. in civitate Mediomatricum, vulgo *Metz*, anno 888. celebratum sub Arnulfo Carolomanni filio notho, qui regnum Lotharii occupaverat, regnante in Gallia Carolo Simplice aut Odone, Stephano V. Romano Pontifice: Canones ab eo tredecim manarunt. *Metense sub Stephano V.*

XXVI. NANNETENSIS Concilii, in Nannetum provinciæ Turonensis ac Britanniæ Ducatus civitate, vulgo *Nantes* dicta, celebrati, valde incerta est epocha. Primum ejus nominis Concilium Frodoardus ad Vitaliani Pontificis tempora refert, atque ad annum 658. Plerique multo recentius faciunt: Certe ante annum 900. celebratum suadent ejus quædam capita in VII. Capitularium librum relata. Ejus Canones 20. *Nannetense.*

XXVII. Con-

Nannetense aliud. XXVII. Concilium aliud in eadem urbe anno 1127. sub Honorio II. habitum ad Hildeberto Archiepiscopo Turonensi, ejusque suffraganeis, sex Canones statuit, & consuetudines duas abrogavit, quarum altera res conjugum mobiles, soluto morte unius matrimonio; altera res ac bona naufragorum Comitis Britanniæ fisco vindicabantur.

Troslejanum. XXVIII. TROSLEJANUM provinciale, Trosleii in pago Suessonico, vulgo *Trovilly en Soissonnois*, ab Herivæo Archiepiscopo Remensi, cum comprovincialibus Episcopis, habitum anno 909. Sergio III. Pontifice, Rege Carolo Simplice: Ei suscripsit etiam Vito Rothomagensis Antistes. Alia quoque ibidem habita fuere Concilia, collectoribus ignota. Hujus capitula sunt 15. Primus ejus testimoniis usus est superiori sæculo Antonius Augustinus in sua Juris Canonici Epitome.

Cabilonense. XXIX. CABILONENSE, a tribus Archiepiscopis Lugdunensi, Vesontinensi, & Narbonensi, pluribusque Episcopis habitum est an. 915. in Ecclesia Suburbana B. Marcelli Cabilonensis: ubi nonnulla de statu ac pro utilitate Ecclesiæ constituta memorantur; & Rodulfus Comes Matisconensis oblata Ecclesiæ restituere excommunicationis metu est coactus: cum Pontifex esset Joannes X. & XI. Carolo Simplice Rege.

Remense sub Leone IX. XXX. REMENSE a Leone IX. Pontifice Antistitum ingenti concursu celebratum, Henrico I. Rege Francorum, anno 1049. Canones edidit duodecim.

Rothomagense sub Leone IX. XXXI. ROTHOMAGENSE, Rothomagi, quæ Lugdunensis II. nunc Normanniæ & Metropolis, vulgo *Roven*, circa an. 1050. a Malgerio Archiepiscopo, tempore Leonis IX. Papæ & Henrici Regis habitum, prodiit opera Gabrielis Cossartii ex apographo Jacobi Sirmondi, qui ambo Societatis Jesu Presbyteri eruditionis & religiosæ pietatis nomine cogniti. Canones 19. protulit.

Rothomagense 1. sub Alexandro II. XXXII. Est & aliud provinciale ROTHO MAGENSE, Præside Joanne Archiepiscopo, anno 1072. sub Alexandro II. Guilielmo Angliæ Rege Normanniam regente, regnante vero in Gallia Philippo I. In eo Canones 24. constituti.

Rothomagense 2. sub Alexandro II. XXXIII. Idem Joannes biennio post Concilium aliud provinciale habuit, præsente Guilielmo Angliæ Rege: ubi editi primum Canones 14. adjectaque octo decreta.

Narbonense sub Leone IX. XXXIV. NARBONENSE, in Metropoli provinciæ suæ, *Narbonne en Languedoc*, anno 1054. tempore quoque Leonis IX. Præside Gaufredo Archiepiscopo, de Treuga Dei, ante decennium aut circiter per Gallias instituta, Canones 29. condidit.

Augustodunense 1. sub Gregorio VII. XXXV. HEDUENSE, sive Augustodunense, aliis *Augustidunense*, in Burgundiæ Ducatu, ab Hugone Diensi Episcopus, Sedis Apostolicæ Legato anno 1077. habitum, præter electionem & consecrationem Gebuini Archiepiscopi Lugdunensis, amoto propter simoniam Humberto, aliaque ejus generis; multa Ecclesiæ utilia tractavit ac definivit, Gregorio VII. Pontifice, Rege Philippo I.

Augustodunense sub Urbani II. XXXVI. AUGUSTODUNENSE aliud, sive *Heduense*, perperam a Baronio aliisque *Ostionense*, quod pro *Autun*, vulgari nomine, *Ostun*, a quibusdam scriptum sit, scriptura magis variata, quam Gallica pronunciatione: habitum est anno 1094. ab Episcopis 32. Præside Hugone Lugdunensi Archiepiscopo Sedis Apostolicæ Legato, eamdem Sedem obtinente Urbano II. In eo Simoniaca hæresis & incontinentia Clericorum sub excommunicatione damnatæ sunt: sententia quoque excommunicationis, tum in Henricum Imperatorem & Guibertum Antipapam, tum in Philippum Regem prolata.

XXXVII. PI-

XXXVII. PICTAVENSE, seu Pictaviense, in urbe Pictava, quæ Pictonum caput, in provincia Burdigalensi seu Aquitania II. vulgo *Poitiers*, anno 1078. ab Hugone Diensi Episcopo & Legato ante dicto celebratum sub Gregorio VII. decem Canones edidit, qui a Baronio assignantur Concilio sequenti: hujus tamen veri Canones ab his diversi, ex Sirmondi Schedis eruti, in collectione Conciliorum Regia suo loco referuntur. *Pictaviense sub Gregorio VII.*

XXXVIII. PICTAVENSE I. sub Paschali II. anno 1100. per Joannem & Benedictum Ecclesiæ Romanæ Cardinales celebratum est: In eo & alia non sine tumultu acta, & censuris Apostolicis Philippus Rex admonitus ut Bertradæ renuntiaret, quod & fecit. Promulgati aut repetiti ibidem 16. Canones, quorum ultimo refricantur præcipua Claromontani Concilii ab Urbano II. habiti Decreta. *Pictaviense I. sub Paschali II.*

XXXIX. TOLOSANUM, Tolosæ in Narbonensi provincia, *a Toulouse Capitale de Languedoc*, ab Urbano II. per Legatos e diversis provinciis congregatum anno 1089. aut 1090. multa in Ecclesiasticis causis emendavit. Ibi, post purgatum Episcopum Tolosanum, Legatio in Hispaniam destinata, præsente atque agente Bernardo Archiepiscopo Toletano, ex Aquitania oriundo, & volente ipso Alfonso Rege, ad restaurandam in Hispania Ecclesiasticam disciplinam: unde factum ut Toletanum Officium Gallico mutatum sit. *Tolosanum sub Urbano II.*

XL. NEMAUSENSE, in urbe Narbonensis I. provinciæ Nemauso, *Nimes en Languedoc*, ab Urbano II. Papa celebratum anno 1096. editum est in lucem per Lucam Acherium Benedictini Ordinis Monachum Ecclesiasticarum medii ævi rerum apprime peritum. In eo Canones 15. in gratiam maxime Monachorum statuti, & Philippus Rex absolutus. *Nemausense sub Urbano II.*

CAPUT XVII.

Concilia Localia Germanica a sæculo VIII. ad XII.

I. CUM Ante Carolidas in Gallia & vicina Germania regnantes, Christiana religio nonnisi tenues admodum in Transrhenanis regionibus radices egerit, mirum non est Synodorum Germanicarum ante octavum sæculum non fieri mentionem. Nam quæ antea in Cisrhenana Germania, quæ Galliæ pars & sub Romanis, & sub Francis hactenus fuerat, celebratæ haud magno numero erant, eæ sive situm locorum, sive sedem dominantium spectas, ad Galliam omnino pertinent, & Gallicis conventibus connumerantur: nec facile a Gallicanis Conciliis sejuncta aut distincta Germanica prius legimus, quam ubi diviso inter Ludovici Pii filios Francorum Imperio, eorum unus Ludovicus Germanici cognomine distingui a fratribus cœpit; idque sequuti sunt successores. *Cur non ante sæculum 8. memorentur Concilia Germanica.*

II. Agmen tamen inter Germanica ducet, quamvis toto sæculo illam divisionem præcesserit, Concilium illud, quod a Bonifacio Zachariæ Pontificis legato, adducendis ad Christi sacra Germanis antea misso, & Moguntini Episcopi Metropolitani dignitate decorato, ad Danubium flumen prope Ratisponam (ut verisimile videtur) celebratum, anno 742. GERMANICUM absolute, aut Germanicum I. dictum est, & ni fallor Francici titulo nonnunquam intelligitur. Id & Germanorum causa, & Carolomanni habitum voluntate, qui Caroli Martelli filius, Magister erat sacri Austrasiæ Palatii, sive Major regiæ domus, & in ejus Synodi præfatio- *Concilium Germanicum I. seu Francicum.*

fatione Ducem & Principem Francorum se ipse nuncupat. Sex ejus Concilii fuere Canones de officio fere Episcoporum & Clericorum.

Liptinense. III. Cum hoc Germanico I. & forte cum Germanico altero, quod eodem anno habitum per eumdem Bonifacium a quibusdam dicitur, cohæret SYNODUS LIPTINENSIS anno sequenti 743. eodem Bonifacio præside simul cum Gregorio Episcopo, & Joanne Sacellario Roma missis, celebrata in Villa regia pagi Cameracensis, cui nomen *Liptinæ* aut Lefrinæ, vel (quemadmodum Eginarthus vocat) *Listina*, vulgo *Lessines*. In hac Synodo Liptiensi, & prioris illius Germanicæ Canones firmati sunt, & alia tria addita decreta. Si titulum hujus Concilii sequimur, sub Carlomanno hoc quoque celebratum credemus. Hincmarus tamen cum aliis Carisiacensis Synodi Patribus (*in Ep. ad Ludovicum Germaniæ Regem.*), a Pippino (Carlomanni scilicet fratre, qui Aulæ regni Francisci Occidentalis præerat) congregatam testatur. Et forte Majores illi Regiæ domus, exemplo Imperatorum Romanorum ita inter se agebant, ut omnia communi consilio administrare videri vellent.

Moguntinum sub Rabano. IV. MOGUNTINUM I. sive *Moguntiacense*, aut *Moguntinense*, a Rabano Mauro Archiepiscopo celebratum anno 847. cum duodecim Coepiscopis, præter Corepiscopos, Abbates, Presbyteros, tempore Leonis IV. jussione Ludovici Germaniæ Regis, Canones 32. condidit de Juribus & Immunitatibus Ecclesiarum.

Moguntinum, seu Moguntinum sub Stephano V. V. MOGUNTINUM, sub Stephano V. alias VI. Pontifice, occasione, ut videtur, inaugurationis Arnulphi Germaniæ Regis, habitum anno 888. de Ecclesiastica disciplina restituenda, quæ propter Normannorum incursiones labefactata fuerat; Canones confecit sex & viginti, Luitberto Moguntino præside, cui aderant Coloniensis & Trevirensis Archiepiscopi, cum suffraganeis quisque suis.

Moguntinum. VI. MOGUNTINUM aliud tempore Henrici III. Imperatoris, eoque præsente, anno 1049. præside Leone IX. concurrentibus quinque Archiepiscopis, eorumque suffraganeis ex universa Germania Episcopis. Multa in eo ad utilitatem Ecclesiæ sancita fuerunt: in primis autem Simoniaca hæresis & Sacerdotum conjugia damnata sunt.

Confluentinum. VII. CONFLUENTINUM sive apud *Confluentiam* vel apud Confluentes, in Diœcesi Trevirensi, vulgo *Coblens*, anno 860. habitum, non tam Episcopale Concilium est ob fidem aut mores reformandos, quam conventus publicus ad civilem & Ecclesiasticam pacem sanciendam comparatus. Nam in eo tres Francorum Reges, Ludovicus Germanicus, Carolus Calvus, & nepos utriusque seu fratris filius Lotharius, suo ac Ludovici & Caroli fratrum suorum nomine, perpetuam pacem & amicitiam inter se jurarunt, coram Hincmaro Remensi, aliisque novem Præsulibus, & triginta tribus ex utroque regno Trans & Cis-Rhenano, Comitibus.

Confluentinum I. & II. VIII. Posteriori apud CONFLUENTES congressu Carolus Simplex Franciæ, & Henricus Auceps Germaniæ reges, anno 822. congregatis octo Episcopis concordiam & fœdus inierunt, atque firmarunt. Episcopi vero Canones octo de rebus Ecclesiasticis fecere, quorum plerique a Burchardo & Ivone collecti.

Coloniense. IX. COLONIENSE, sive *Agrippinense*, apud Coloniam Agrippinam ad Rhenum, quæ Germaniæ II. Metropolis, nobis *Cologne*, Germanis *Kællen*; a Williberto ejus urbis Archiepiscopo, cum Episcopis quatuor provincialibus, consensu Caroli Crassi Imperatoris, anno 887. habitum est adversus rerum Ecclesiasticarum invasores & incestuosa conjugia.

Triburiense. X. TRIBURIENSE, pro reformanda ecclesiastica disciplina coactum apud Triburiam, nunc vulgo *Tribur*, nobis *Trieure*, in episcopatu Mogunti-

guntino, anno 895. tempore Formosi Papæ, & Arnulphi Imperatoris: Canones sive Capitula 58. edidit, quorum non pauca referuntur a Gratiano. Aliæ duæ Synodi eodem loco a Conrado II. Imperatore postea congregatæ leguntur, annis 1031. & 1035. quorum prior habita fuit Pontifice Joanne XVIII. alia sub Benedicto IV. sed earum Canones ad nos haud pervenerunt.

XI. ALTHEIMENSE, alias Triburiense II. varie corrupto a collectoribus nomine, modo apud *Alphesum* vel Elfesum, aut apud *Altheum* vel Altenen, forte & apud *Altеh* dictum, Altheimi in Rhetia, vulgo *Altheim*, anno 917. habitum, Joanne X. Romano Pontifice, Conrado I. Germaniæ Rege, cui cognomen Salico. Sunt tamen qui ad annum 1035. ac Benedicti IX. & Conradi II. tempora referant. *Altheimense.*

XII. ERPHORDIENSE, sive apud *Erphesfurt*, Erfordiæ in Thuringia, & Provincia Moguntina, vulgo *Erfurt*, sive Erford, Germaniæ Rege Henrico I. qui Auceps est cognominatus, Pontifice Joanne XI. celebratum est anno 932. intervenientibus Hildeberto Moguntino, & Rutgero Trevirensi Archiepiscopis, cum Episcopis undecim: condidit quinque Canones, quos laudant Burchardus, Yvo, Gratianus. *Erphordiense*

XIII. INGELENHEIMENSE, in vico Engilenheim, (quasi Angelorum villam dicas) nunc oppidum est, & contracto aliquantum vocabulo *Ingelheim* vocatur in Diœcesi Moguntina, haud procul ipsa urbe, cis & juxta Rhenum, olim in pago sive agro Nagavvi, seu *Nabgavv*, a fluvio Nava dicto (quæ nunc Palatinatus inferioris pars.) Eo itaque loco, qui Caroli Magni natalibus inclaruit, habitum est hoc Concilium Præsidente Marino Episcopo Agapiti II. Pontificis Legato, intervenientibus Ottone I. Imperatore, & Ludovico Transmarino Francorum Rege, Archiepiscopis Coloniensi, Moguntino, Trevirensi, Remensi, Hammaburgensi, Episcopis 26. anno 948. Canones decem sanxit circa disciplinam. Fuere & alia prius & posterius ibidem celebrata Concilia. *Ingelenheimense.*

XIV. SALEGUSTADIENSE, sive *Salengustanum*, Salengustadii, vulgo *Salgenstad* ad Mœnum in Diœcesi Moguntina, celebratum anno 1022. tempore Benedicti VIII. Pontificis, & Henrici II. Imperatoris, ab Aribone Moguntino Archiepiscopo, & comprovincialibus quinque Episcopis: de rebus disciplinæ Ecclesiasticæ Canones viginti emisit. *Salegustadiense.*

C A P U T XVIII.

Anglica, & Hibernica quædam præcipua ante XII. sæculum Concilia.

I. INTER antiqua Magnæ Britanniæ Concilia celebratur ANGLICANUM, sive *Anglicum* generale, quod auctoritate Joannis XIII. Papæ celebratum est Cantuariæ circa annum 969. a Dunstano ejus urbis Episcopo Metropolitano, adversus Clericos conjugatos, & incestas nuptias. Ejus Synodi hortatu Edgarus Rex stupri cum velata virgine per vim commissi septennem pœnitentiam egit; ejusque nutu Monachi, pulsis Clericis, in majoribus Monasteriis collocati sunt. Extant ejusdem Regis *Leges Ecclesiasticæ*, sive constitutiones de sacra disciplina promulgatæ. *Anglicanum Dunstani.*

II. Habitum est & ANGLICUM aliud Concilium, tempore Guilielmi Angliæ Regis & Normannorum Ducis, atque Alexandri II. Papæ, de primatu Cantuariensis sive Dorobernensis Ecclesiæ, Præside Lanfranco Archiepiscopo 13. cum Episcopis, præter Abbates. *Anglicum Lanfranci.*

Anglicum, seu Londinense Lanfranci. III. ANGLICUM generale, quod & Londinense, in urbe regia Londino, vulgo *London*, Gallis *Londres*, anno 1075. tempore Gregorii VII. celebravit idem Lanfrancus cum Thoma Eboracensi Archiepiscopo & Episcopis duodecim, Abbatum etiam magno numero. Id, refricatis Canonibus priscis, quædam Ecclesiastica instituta reformavit.

Londoniense Anselmi. IV. LONDONIENSE, seu Londinense, etiam totius Britanniæ, tempore Paschalis II. annuente Henrico Angliæ Rege, ab Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo habitum ann. 1092. Ecclesiasticæ disciplinæ capita 29. præscripsit, quæ Sedis Apostolicæ auctoritate postmodum confirmata sunt.

Londinense alterum Anselmi. V. Sub eodem Paschali, Præside Anselmo eodem, *Londini* aliud Concilium anno 1108. celebratum, adversus Clericorum præsertim incontinentiam, Canones statuit decem.

Londinense sub Honorio II. VI. LONDINENSE, seu *VVestmonasteriense*, in sancti Petri apud Westmonasterium Basilica, a Joanne Cremensi Honorii II. Legato celebratum, anno 1125. regnante Henrico Guilielmi seu Wilielmi Regis filio, congregatis cum Primate Britanniæ Wilhelmo, & Turstano Eboracensi aliis viginti Angliæ Episcopis, Abbatibus fere totidem. In eo promulgata sunt communi consensu Capitula disciplinæ septemdecim.

Londinense alterum sub Honorio II. VII. Biennio post in eadem sancti Petri ad Occidentem *Londini* Basilica, quæ vulgo *VVestmynster*, Wilielmus idem Cantuariensis, tamquam Primas, & Sedis Apostolicæ Legatus, Concilium habuit iisdem Pontifice ac Rege, a quo statuta ejus Concilii duodecim probata.

Londinense sub Innocentio II. VIII. Anno deinde 1138. Albericus Ostiensis Episcopus Innocentii II. per Angliam & Scotiam Legatus, pacis inter Stephanum Anglorum, & Davidem Scotorum reges conciliandæ gratia missus, Concilium, vidua Cantuariensi Ecclesia, cum Turstano Archiepiscopo Eboracensi atque octodecim Episcopis, adjunctis etiam Abbatibus triginta, celebravit, cujus sunt Capitula 17.

Wintoniense. IX. WINTONIENSE, apud Wintoniam Occidentalis Angliæ civitatem, quæ priscis *Venta*, nunc vulgo *VVinchester*, habitum est anno 1076. Gregorio VII. Pontifice, Rege autem Angliæ Guilielmo conquestore, a Lanfranco Archiepiscopo Cantuariensi: ubi multa de vita & ordinationibus Clericorum, deque pœnitentia homicidarum sancita fuerunt.

Hibernica Concilia pauca, & parum nota. X. In Hibernia jam a S. Leonis temporibus, circa dimidium quintum sæculum, conversis ad Christi fidem Hibernis, congregari cœpisse feruntur Concilia per S. Patricium, sorore sancti Martini genitum eo a Cælestino Papa missum ad exercendum Apostolatus officium. Sed hæc minus certa. Celebratur magis Concilium temporibus Eugenii III. anno 1151. in Abbatia Mellifontis a Christiano Episcopo Lismorensi totius Hiberniæ Legato, & Joanne Paparone Cardinali habitum, in quo regum & ducum consensu quatuor in ea insula instituti sunt Archiepiscopatus.

Concilium *Cassellense* in Momonia Provincia habitum anno 1172. Laudatur in Polycarpo M.S. Biblioth. Colb. 4048. fol. r. 114. sub titul. de Pœnit. Sancta *Ibernensis* Synodus, cui præfuit Leo S. R. Ecclesiæ Episcopus, tempore Caroli R. Francorum cum Theodorico Anglorum & Hibernensium Archiepiscopo, multisque aliis illarum regionum Episcopis. Sed hæc verba intelligendum suadent *Vernense* Concilium: aliud tamen a duobus quorum Canones ad nos pervenerunt, & interjectum inter utrumque.

Anglica Concilia speciatim & accurate collegit Henricus Spelmannus sub titulo Conciliorum & Constitutionum orbis Britannici. Hibernica indicat *VVaræus* in Historia Episcoporum Hiberniæ.

XI. Apud

XI. Apud Hispanos, Saracenorum servitute magna ex parte oppressos, pauca hisce temporibus celebrata Concilia, nec Canonum collectoribus nota fuere. *Nec notiora Hispanica illorum temporum.*

CAPUT XIX.

Concilia particularia posteriorum temporum, quæ in Collectionibus Decretalium memorantur præter superiora.

I. HACTENUS Veteris & Medii ævi ea fere Concilia indicavimus, quorum Canonibus in certas classes secundum rerum varietatem sparsim digestis, priores Decretorum concinnatores in suis operibus usi sunt. Superest ut pauca posterioribus sæculis habita perlustremus, quorum statuta, priorum nonnullis admixta, prolata sunt a compilatoribus Decretalium. *Pauca Concilia superioribus adjecta in Collectionibus Decretalium.*

In Decretalibus itaque Gregorii IX. & sequentibus etiam compilationibus, non solum Generalium posteriorum, sed etiam Localium omnis ævi Conciliorum Canones citantur; verum pauci admodum referuntur ex Conciliis Gratiano sive Eugenio III. Papa posterioribus, licet quorumdam corrupta sunt nomina.

II. Ex Italicis recentioribus vix aliud invenias quam LATERANENSE, quod sic absolute & sine alia designatione vocatur, quo nomine sæpe Œcumenicorum duorum alterum intelligitur Alexandri III. aut Innocentii III. nonnunquam aliquod ab his diversum, & fortasse LATERANENSE anno 1110. habitum sub Paschali II. *In his Lateranense sub Paschali II.*

III. Inter Gallica LUGDUNENSE IV. occurrit, aut sine addito *Lugdonense*. Id augurari licet pro eo sumi quod celebratum est ab Hildebrando Archidiacono sanctæ Sedis Legato anno 1055. ubi Prælati non pauci labis Simoniacæ non absque miraculo convicti, aut reos se confessi, dignitate sua spoliati sunt, aliæque res constitutæ aut compositæ. *Lugdunense IV. anni 1055.*

Matense, sive *apud Metiam*, pro Matisconensi aliquo aut Metensi accipiunt, quorum Canones minus cogniti; forte & *Maciense* dictum pro Macrensi 2. anno 935. sub Leone VII. apud S. Macram celebrati ab Artaldo Remensi Archiepiscopo, & 7. Episcopis.

SILVANECTENSE *in Convicino de Senlis* in provincia Remensi antiquius est, pertinet enim ad annum 863.

IV. Germanica sunt tum *Constantiense*, tum quod modo apud *Alich*, modo apud *Altheum*, modo apud *Altenen*, vocatur; hæc varie corrupta unius loci vocabula pro Altheimensi plerique supposita censent. CONSTANTIENSE in urbe Rhetiæ, quæ Acromo imminet lacui, Germanis *Costnitz*, Gallis *Constance* (diversa a Constantia Gallica, quæ vulgo *Contances*) celebratum fuit sub Benedicto IX. præsente Henrico IV. Imperatore, qui cunctis debita, hoc est, ni fallor, injurias & præterita crimina remisisse scribitur, & pacem edicto suo confirmasse anno 1044. *Constantiense anni 1044.*

V. Hæc fere Concilia sunt, quorum aliquis in jure Canonico usus: Eorum acta, & aliorum magno numero, tum priorum, tum recentiorum Canones, aut indicia dabunt qui ea professo studio collegerunt: Eorum nomina proximo capite annotabimus. *Omissa hic Concilia unde petenda.*

CAPUT

CAPUT XX.

De præcipuis Conciliorum Editionibus seu generalibus Collectionibus.

Conciliorum generalis Collectio I. Merlini. I. PROXIMO & currente sæculo colligendis Conciliis operam plures eruditi & studiosi viri dedere. Hanc Spartam primus ornasse videtur Jacobus *Merlinus*, Theologus Parisiensis, duobus voluminibus emissis majori forma anno 1524. quorum prius ex Isidoro magnam partem depromptum: accessit primæ editioni altera Coloniæ in octavo anno 1530. ac deinde Parisiis tertia anno 1535.

P. Crabbe. II. Successit Petrus *Crabbe* Mecliniensis, Ordinis sancti Francisci Religiosus, anno 1538. ac deinde 1551. quæ posterior editio ad tria ingentia volumina excrevit.

F. Joverii. III. Franciscus *Joverius* Valentinus novo titulo atque ordine usus *Sanctiones Ecclesiasticas* anno 1555. Parisiis edidit, tam Synodicas quam Pontificias, distinctas in tres classes; quarum I. Universales Synodos. II. Particulares. III. Pontificia Decreta complectitur: quæ omnia fuerant hactenus commixta, hic vero perspicua & obvia dicuntur.

L. Surii. IV. Laurentius *Surius* Carthusianus collectionem Conciliorum locupletiorem, quinque voluminibus edidit Coloniæ anno 1567.

Veneta. V. Amplius etiam quinque voluminibus exiit Venetiis anno 1585. nova Conciliorum collectio.

Binii. VI. Severinus *Binius* sacræ Theologiæ Doctor, Ecclesiæ Coloniensis Canonicus, duas initio hujus sæculi conciliorum editiones curavit Coloniæ, quas & Paulo V. summi Pontifici nuncupavit; Prior anni 1606. mere Latina est: in posteriori adjecta sunt Græca, præter alias accessiones: utraque Tomis quatuor comprehensa. Secunda Parisiis anno 1638. edita, novem voluminibus, quorum septimum in duas partes est divisum.

Vaticana Pauli V. VII. Interea Romæ auctoritate atque auspiciis ejusdem PAULI V. ex typographia Vaticana exiit anno 1608. & sequentibus Conciliorum generalium collectio Græco-Latina.

Regia seu Luparea. VIII. Superioribus editionibus adjuncta sunt multa in præclara *Regia* collectione, quæ Tomis 37. regia charta regiisque typis Lutetiæ prodiit anno ....

Conciliorum Collectio maxima. IX. His omnibus uberiorem Parisiis dederunt anno 1670. & seqq. religiosi & eruditi e Societate Jesu Presbyteri duo, Philippus *Labbeus* & Gabriel *Cossartius*. Ea titulum præfert Collectionis *Maxima*, quæ ad Regiam editionem exacta, sed quarta parte auctor prodire dicitur. Constat Tomis quindecim, per Apparatum duobus voluminibus distinctum.

Nondum edita omnia Concilia. X. Sed latent adhuc in scriniis aut in pulvere Bibliothecarum, non pauca; quæ dies aperiet. Et jam alia curis suis collecta Stephanus *Baluzius* publici juris fecit, tum anno 1668. in Conciliis Galliæ Narbonensis, tum in volumine majoris molis, quod anno 1684. dedit sub titulo Novæ Collectionis Conciliorum, quibus & plura se adjecturum pollicetur.

Sunt & summæ Conciliorum aliquæ. XI. Præter has ampliores Collectiones extant minores aliæ, quas Summas Conciliorum & Pontificum Romanorum vocant. I. Est Bartholomæi *Caranzæ* Mirandensis, ex Ordine S. Dominici anno 1555. II. Francisci *Longi* a Coriolano, Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Capuccinorum, anno 1645. III. Ludovici *Bail* Abbavillæi, Doctoris Theologi, ac Propœnitentiarii Parisiensis, cujus postrema editio est anni 1672. in qua Joverii ordinem imitatus videtur.

XII. Cæ-

De Concil. Mediolanensib. S. Caroli Borromæi.

XII. Cæterum antequam ab hoc tractatu discedamus, omittendum non videtur, etsi omnium Synodorum, tam recentiorum, quam veterum, sancta sit auctoritas, inter Provincialia proximæ ætatis Concilia (qualia valde utilia, vergente proximo, & ineunte hoc nostro sæculo, & in Gallia, & per totum fere orbem Catholicum laudabili Metropolitanorum studio habita sunt non pauca) præcipuo in pretio haberi *Mediolanensia* quinque, a S. Carolo Borromæo paulo post Tridentinum celebrata, quorum Constitutionibus sanctus ille Cardinalis reformationem morum quam proxime ad mentem generalis ejus Synodi, promovere conatus est.

Auctores annotationum in Concilior. Canones.

XIII. Jam, ne quid desit eorum quæ desiderari possunt a studiosis, in Canones speciales plurimorum Conciliorum sive Synodorum, Scholia & Notas scripserunt Christianus *Lupus* ex Ordine sancti Augustini anno 1665. & seqq. Lovanii, & Joannes *Cabassutius*, Aquisextiensis Presbyter Congregationis Oratorii Domini Jesu, in Notitia Ecclesiastica Historiarum Conciliorum & Canonum, cujus altera Editio Lugduni anno 1680. prodiit.

Post absolutam Conciliorum tractationem, sequitur ut de Pontificum Romanorum Decretis ac Decretalibus Epistolis, tum in genere, tum speciatim agamus; deque aliorum Patriarcharum Synodalibus responsis nonnihil adjiciamus. Hæc quippe hinc in Latina, inde in Orientali Ecclesia legum fere vim obtinent, & Juris Ecclesiastici non modicam partem constituunt.

CAPUT XXI.

De Pontificum Romanorum Constitutionibus in genere.

Pontificis & Papæ, communia nomina Romani Episcopi præcipuo Primatus sui jure retinent.

I. PONTIFICIS & PAPÆ nomen, quemadmodum & *Sanctissimi*, & *Beatissimi*, licet primis Ecclesiæ sæculis omnibus Episcopis æque tribueretur, ut vel ex unius Sidonii Apollinaris pluribus locis facile constat: hæc tamen honoris vocabula Romanæ Sedis Præsuli specialius adhæsere, utpote cujus inter reliquos Antistites *Primatus* a Christo Domino in persona B. Petri constitutus, Evangelica auctoritate nitatur. Quæ quidem summa, ex Apostolorum Principis successione orta, Sedis Romanæ dignitas, non modo innumeris Canonibus, sed jure quoque Civili firmata, & quodammodo promulgata est. Imperatores certe Gratianus, Valentinianus, & Theodosius (*L. 1. Cod. de sum. Trin.*) testantur Divum Petrum Apostolum veram religionem tradidisse Romanis, quæ ab omnibus suscipienda sit: & secundum hæc Justinianus (*L. 8. Cod. eod. Tit.*), Joanni Papæ scribens, eum proprio elogio *Caput omnium sanctarum Ecclesiarum* pronuntiat: cujus Sedi uniri ac subjici omnes Sacerdotes, etiam Orientalis tractus, ad quem dubia fidei referri, & per quem discere oporteat Episcopos sinceram doctrinam. Quod autem idem Justinianus alibi (*L. 24. Cod. de sacros. Eccles.*), Constantinopolitanam Ecclesiam omnium aliarum *caput* vocat: id de Ecclesiis ejus Patriarchatui subjectis accipiendum esse, patet ex iis quæ ibidem ab eo decernuntur, ad res illius tantum Ecclesiæ, non ad universas Ecclesias pertinentia: at superior illa sanctio omnino generalis est: & inter eos quibus a Joanne doctrina fidei manifesta fieri debet, ipse in primis Patriarcha Constantinopolitanæ urbis ibi (*L. 8. Codic. de sum. Trinit. §. 5.*) memoratur.

II. Cum

A Petro omnes Patriarchales Ecclesiæ.

II. Cum hic Ecclesiæ Romanæ Primatus, tum priscis, tum nostris temporibus a Catholicis auctoribus, Græcis, Latinisque semper celebratus sit, atque adversus impugnatores egregie defensus: fusior ejus rei tractatio nunc quidem operam nostram minime desiderat. Sufficit quod ab uno Petro unam initio fuisse & adhuc esse Ecclesiam, ex iis constat, quæ a vetustissimis Patrum & Græcorum, veluti Irenæo (*Lib.* 3. *c.* 3.) & Athanasio (*in Apol.* 2. *& præsertim in ep. ad Felicem Papam*); & Latinorum, Tertulliano (*de præscr. hæret. c.* 30. *&* 36.), Cypriano (*Epist.* 55. *ad Cornel. alias* 3. *lib.* 1.), atque Optato Milevitano (*Lib.* 2. *contra Parmenianum*) ea de re scripta sunt. Et vero Petrus universam Ecclesiam in tribus primis sedibus Patriarchalibus fundavit, & rexit, cum Romæ & Antiochiæ per se ipsum, Alexandriæ per Marcum discipulum eo missum præfuerit, quemadmodum probat S. Gregorius Magnus (*Lib.* 6. *ep.* 36. *ad Eulogium Episc. Alex.*), quem sequitur Hincmarus (*in opusc.* 55. *Capit. c.* 16.) Remensis. Sic ad instar quodammodo Sanctissimæ Trinitatis una primum in tribus sedibus Ecclesia fuit, ex mente Symmachi Papæ (*Epist.* 1. *ad Æonium Arelat. Episc.*): eoque alludit Carolus Calvus Rex Francorum ad Adrianum II. & ad Joannem VIII. scribens, *Ad Trinitatis instar*, ait, *cui una est*, *atque individua potestas*, *unum est per diversos Antistites Sacerdotium*. Nihil igitur mirum est si Romana Ecclesia *matrix & radix Ecclesiarum dicatur* a S. Cypriano (*Lib. de unit. Eccles.*): itemque *Mater universorum Christi fidelium & Magistra* in Concilio Lateranen. IV. (*Rel. in c.* 23. *de Privil.*) dicatur; ab Innocentio vero III. serm. 1. in festo S. Gregorii, cum capite comparetur. *Sicut* inquit, *in humano corpore solum caput habet plenitudinem sensuum: cætera vero membra partem recipiunt plenitudinis: sic & in Ecclesiastico corpore cæteri Episcopi vocati sunt in partem sollicitudinis, sed supremus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis: & ita Petrus fuit velut heres ex asse, alii vero tantum velut Legatarii*. Hanc plenitudinem potestatis iisdem fere verbis prius expresserat Vigilius (*in Can. qui se scit*, 11. *q.* 6.). Quod non ad infringendam reliquorum Antistitum aut Conciliorum potestatem pertinet: sed potius ad eam cum Romano Pontifice, tamquam membrorum cum capite conjungendam.

Præcipua Sedis Romanæ jura.

III. Hinc manant Romanæ Sedis supra reliquas jura præcipua, quæ & his justissimis causis nituntur, & nemini non cognita sunt. In his illud in primis Gelasius (*in Can. ipsi sunt Canones* 16. *& seq. ix. q.* 3.) notat, quod ea Sedes omnes judicet, a nemine judicetur; sicque sancitum est Decretis Conciliorum, non modo Sinuessani sub Marcellino, Romani sub Silvestro, quorum apud nonnullos dubia fides habetur; sed etiam Romani 5. sub Symmacho (*Can. aliorum* 14. *ead. can. & quæst.*). Sic Leo III. aliique summi Pontifices, non alieno judicio, sed jurata sua asseveratione absoluti leguntur, prævalente omnibus criminationibus proprio testimonio. Verum hæc ad eos casus non spectant, quibus dubius per schisma Pontifex, aut palam per hæresim indignus fuerit: in aliis quemadmodum accipienda sint, docet inter cæteros Cosmas Guimerius ad Pragmaticam Sanctionem non uno loco. Hinc fit ut exercendi ejusmodi judicii causa ad Romanam Sedem ab omnibus Episcopis, cujuscumque gradus fuerit, appelletur (*Can. ideo* 10. *& seq.* 11. *q.* 6. *&c.*); idque secundum Sardicensis Concilii Canonem 3. alias 4. & 7. quem usum & priorum, & sequentium Patriarcharum innumera exempla confirmant: atque in primis sanctorum Athanasii & Joannis Chrysostomi, qui Conciliorum Orientalium iniquis damnati sententiis ad Romanam Sedem confugerunt, atque ejus auctoritate dignitati suæ restituti fuere.

Eo

Eo pertinet illud etiam ne Summi Pontificis judicium a quoquam retractetur (*Can. patet* 10. *& seqq. ix. quæst.* 3.), ut Nicolaus I. ad Michaelem Imperatorem scribit, post S. Athanasium, & S. Leonem (*Can. manet* 5. *xxiv. qu.* 1.). Illud quoque ad Apostolicæ potestatis plenitudinem spectat, ut ad eamdem Sedem dubia fidei referantur, ejus auctoritate per legitimas Synodos definienda, ex Ambrosio, Hieronymo, & Innocentio (*Can.* 14. 7. *& quæst.*). Faciunt & quæ S. Leo scribit Epist. 78. (*Can. ita Dominus*, 7. *dist.* 19.) Est præterea hoc Pontificis privilegium ut juris positivi humani regulis absolvere possit, *cap. proposuit* 4. *juncta Glossa, de concess. præb.* Hoc quoque habet præcipuum, ut qui ab ejus unitate recedunt, nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni cælestis ingredi, ut tradit post alios venerabilis Beda (*Can. quicumque* 27. *xxiv. q.* 1.). Ad hæc referuntur cætera, quæ Christi in terris Vicarium decent: de quibus adeundi præsertim Bellarminus de Romano Pontifice *libro Præsertim IV.* & ab eo in Præfatione citati. Accedunt e nostris Vincentius Cabootius (*Tract. de benef. sect.* 1. *c.* 3. *sub nomine Joannis Dartisii per errorem edito*). & Joannes Dartis (*De suburbicar. Eccles. c.* 13. *& seqq.*). Porro de *Primatu* Petri adversus Salmasium scripsit ante annos aliquot Petrus Habertus Episcopus Vabricensis.

IV. Ex his sequitur summorum Pontificum *Constitutiones* in rebus Ecclesiasticis, quemadmodum in rebus civilibus Principum placita, si non omnimodam, saltem præcipuam obtinere auctoritatem. Sic enim omnes Apostolicæ Sedis sanctiones accipiendæ sunt, tamquam ipsius divini Petri voce firmatæ sint, ut ait Agatho (*Can.* 2. *dist.* 28.): ejusque antiqua & recepta instituta generaliter ubique servanda, ut Gregorius IV. & Nicolaus I. post Innocentium I. pronuntiant (*Can.* 2. 10. *& ult. dist.* 11. *Can.* 2. *dist.* 12. *& can.* 5. *dist.* 18.). Hinc fit ut Siricii, Innocentii I. Leonis, cæterorumque Pontificum, qui a Leone IV. enumerantur (*Can. de libellis* 1. *dist.* 20.), & sequentium Decreta; vel Decretales Epistolæ, singulaque ipsarum capita venerabiliter suscipienda sint, auctore Nicolao ante laudato (*Can.* 1. *dist.* 19.). Ex his certe fluunt, ut præclare differit Petrus de Marca (*Lib.* 1. *de concord. Sacerdot. & imper. cap.* 9.), pleræque juris nostri decisiones, quod ex eo maxime *Pontificium* appellatur. *Constitutionum Pontificiarum vis.*

V. Constitutiones autem Pontificum aliæ *Generales* sunt, ut Decreta, & Decretales Epistolæ; aliæ *Speciales*, ut Rescripta strictius sumpta. *Diversa Constitutionum genera.*

VI. Decreta, licet proprie dicantur quæ causa cognita inter partes, a Principe (§. 6. *inst. de jur. nat. &c.*), aut etiam quæ a Prætore, cæterisve magistratibus decernuntur (*L. ne quicquam* 9. §. 1. *De off. Proconsulis*); tamen jure nostro *Decretorum* nomine proprie intelliguntur priscæ illæ constitutiones quæ nemine consulente a S. Pontifice in Synodo provinciæ Romanæ (quæ tum latius patens suburbicarias regiones fere complectebatur) aut etiam totius Italiæ Episcoporum, magna ex parte editæ sunt: quamquam eo nomine comprehenduntur etiam Responsa Sedis Apostolicæ per illa tempora ad Episcoporum quæstiones emissa. Episcoporum provincialium aut nationalium loco adhibetur hodie Cardinalium in primis consilium, ex Glossa (*In prim. dist.* 15.), & Decio (*Ad Rubr. de Constit. in* 2. *lectura*). Prioris generis Decreta, Jure Civili Edicta Principum appellantur. *Quid decreta.*

VII. DECRETALES Epistolæ sunt eorumdem Pontificum constitutiones ad consultationes vel relationem, sive Prælatorum, sive etiam privatorum emissæ, ut habet Glossa ad Constitutionem Gregorii IX. libris Decretalium præfixam: Hæ *Responsa* quoque nominantur, & generali *Rescriptorum* appellatione continentur: quoniam ejusmodi sunt, ut quamvis *Quid decretales.*

privata plerumque in causa sint scripta, tamen ea mente composita fuere, ut ad similes casus trahantur, & constitutionis universalis vim ac dignitatem habeant (*Cap.* 8. 9. 14. *ext. de rescript.*). Ideo vero *Decretales* dicuntur, quod per eas, causa mature deliberata, aliquid generaliter valiturum decernatur. Sic Decretalis bonorum possessio vocatur a Jurisconsultis quæ causa cognita datur a Magistratu; cui opponitur Edictalis, ex Edicto descendens, quæ sine causæ cognitione dari solita.

Quid proprie Rescripta. VIII. Sed proprie RESCRIPTORUM nomine nunc appellamus illud Literarum Apostolicarum genus, quibus summus Pontifex aliquid supplicantium causa fieri jubet. Ea *Diplomata* etiam vocantur, quod in duas plicas contrahi soleant membranæ in quibus scribuntur. Vocantur & *Bullæ* a sigillo, seu imagine instar Bullæ appensa; his opponuntur *Brevia*; seu *Breves*, chartis brevioribus scriptæ literæ, sive *signaturæ*. Sunt autem Rescripta partim justitiæ vel ad lites; partim gratiæ, quibus scilicet aliquid indulgetur; de quibus omnibus Doctores ad tit. de Rescriptis.

De aliis operibus Romanorum Pontificum. IX. Præter Decretales Epistolas, alia extant Romanorum Pontificum, veluti Clementis, Damasi, Leonis, Gregorii Magni, Innocenti III. Innocentii IV. Pii II. aliorumque pia & erudita opera. Verum hæc, cum non ex Pontificia auctoritate ad decidendas quæstiones Ecclesiasticas, sed privato studio conscripta fuerint: de iis, quatenus ad institutum nostrum pertinere videbuntur, in sequenti hujus libri parte suis locis dicemus.

Epistolæ Canonicæ, & Responsa Patriarcharum Orientalium. X. Decretis & Decretalibus Latinorum respondent apud Græcos *Responsa* Patriarchalia & *Epistolæ Canonicæ*, quales non tantum Patriarcharum, sed & minorum Episcoporum apud Orientales receptæ sunt. Ejusmodi censendæ quæ Canone II. Constantinopolitanæ in Trullo Synodi referuntur.

CAPUT XXII.

De Romanorum Pontificum ante Siricium Epistolis in genere.

In dubium revocantur hæ priscorum Pontificum Epistolæ. I. IN eo Corpore Canonum quod sub Isidori Mercatoris, sive Peccatoris nomine prioribus auctius prodiit (& quod Isidoro Hispalensi Episcopo qui circa annum 636. obiit, falso tributum fuisse lib. 4. ostendetur) extant Clementis, cæterorumque Romanorum Præsulum qui ab eo ad Damasum Apostolicam Sedem rexerunt, Epistolæ Decretales magno numero, cuique ipsorum assignatæ. Quia tamen eas recepto Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ insertas ab initio non fuisse constat ex *Can. de libellis* 5. *dist.* 20. & *Can. si Romanorum dist.* 19. atque ex ipso Codice Canonum veteri: idcirco earum fides apud non paucos jam diu vacillat. Benedictus Levita, sive Diaconus Moguntinus; qui ex his quam plurima in tres posteriores Capitularium a se collectorum libros contulit, in eorumdem librorum præfatione fatetur, quæ in eis inseruerit, ea se in diversis locis & voluminibus sparsim edita invenisse, & maxime in Moguntiacensis Ecclesiæ scrinio, a Riculfo ejus Sedis Metropolitano Episcopo recondita, & ab Otgario, sive Augario ejus secundo successore & consanguineo reperta. Huic Otgario Gregorius IV. Pontifex suas vices in Germania commisit, ex incerto auctore initio collectionis Benedicti Capitularium; eoque respicere videtur ipse Benedictus, cum in præfatione trium librorum suorum, gloriatur ea Capitula Apostolica esse auctoritate cuncta roborata; quia *his cudendis maxime Apostolica interfuit legatio.*

Quando prodierunt hæ Decretales. II. Originem, primamve editionem earum Epistolarum indicat Hincma-

rus

rus Remensis Archiepiscopus (*Lib. Advers. Hincmar. Laudun. cap.* 24.), cum de hoc collectarum ab Isidoro epistolarum libro loquens sic ait: *Quem de Hispania allatum Riculfus Moguntinus Episcopus in hujusmodi, sicut & in capitulis regiis studiosus obtinuit; & istas regiones ex illo repleri fecit*. Idem Hincmarus, quamquam initio harum Epistolarum auctoritatem secutus (*Epist.* 8. *& alibi*): eam tamen postea minus certam censuit. Nam & quæ ex iis ab Hincmaro Laudunensi adducebantur, tum secum, tum etiam cum antiquis Canonibus pugnare ostendit (*Lib.* 65. *capitulor. cap.* 20.), & alia quoque adversus eas afferri posse insinuavit (*Ibid. cap.* 24. *De cujus*, inquit, *Isidori dictis, sed & de Epistola Damasi, quam suæ Præfationi suppofuit, & collectioni præposuit, quiddam possem prolixius ostendere. Sed cum ad ea quæ huic sunt opus, Apostolicæ Sedis Leonis & Gelasii ac cæterorum Pontificum Romanorum post Damasum sufficientissime auctoritas & explanatio suppetat, superfluum nunc duxi non necessaria in medium afferre*.

III. Procedente tempore, ab anno Christi 900. ad 1400. harum Epistolarum ita ubique invaluit auctoritas, ut Canonum seu Decretorum Ecclesiasticorum collectionibus quæ postea in lucem exierunt; Burchardi scilicet, Ivonis, Gratiani, aliorumque Decretis, inserta fuerint ipsarum capita, & sic ex nullo prope repugnante per universum Occidentem receptæ sint: donec circa tempus Concilii Basileensis Nicolao Cusano Cardinali, qui (*Lib.* 2. *de concord. Cathol. cap.* 37. *& lib.* 3. *cap.* 2.) Clementis & Anacleti Epistolas non omnino admittere visus est, & paucis quibusdam aliis ac doctioribus hominibus suspectæ haberi cœperunt.

Illarum Epistolarum diu valuit auctoritas.

IV. Superiori sæculo plures cum Erasmo earumdem epistolarum fidem in dubium revocarunt; atque in primis Ant. Contius Jurisconsultus in præfatione quam notis suis in corpus Juris Canonici præfigendam composuerat: sed hanc a Censoribus Belgis in ejusdem juris editione Plantiniana quæ anno 1547. prodiit, omissam postea questus est. Ejus nihilominus mentio fit in ipsius annotatione post *Canonem septuaginta, dist.* 16. *inf.* adjecta, his verbis: *Multas autem supra in præfatione rationes adduxi, quibus omnes Pontificum, qui Silvestrum præcesserunt, Decretales falsas esse ostendi*. Antonius Augustinus, ex Ilerdensi Episcopo Archiepiscopus Tarraconensis, quamvis in sua Juris Canonici Epitome his Epistolis, non secus ac reliquis quæ indubitatæ fidei habentur, passim uti soleat; attamen ad Adriani I. collectionem capitulorum, non uno loco satis multa insinuat, quæ suspicionem moveant ei non usquequaque probata fuisse: præsertim vero quod habet in capitulum 36. *Epistola Damasi*, ait, *ad Aurelium Carthaginensem posita initio Conciliorum, plerisque suspecta est, & alia nonnullæ antiquiorum Damaso Pontificum*. Quin & Cardinalis Bellarminus, earum licet propugnator; in controversiis de Romano Pontifice (*Lib.* 2. *c.* 14.) aliquos errores in has Epistolas irrepsisse non negat, nec affirmare audet indubitatas esse. At Cardinalis Baronius, pluribus Annalium Ecclesiasticorum locis, (*Præsertim ab ann.* 865. *n.* 8. *&* 9) ingenue profitetur earum fidem non satis constare, dum Isidoriani illius corporis Canonum originem tradit: *Ipse*, inquit, *Benedictus Levita, etsi ex Isidori collectione accepit multa; tamen bene conscius auctoritatem illarum Epistolarum haud adeo constantem, sed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit auctorem, ut fecit in reliquis, quarum fides constans esset, Romanorum Pontificum Epistolis, Innocentii, Leonis, Gelasii; Symmachi atque Gregorii, citans ac nominans earum auctores: sed & magna cautela, quod sciret ex iis accepta haud adeo haberi firma, curavit (ut ipse in fine testatur) eadem auctoritate Apostolica confirmari*. His illud etiam addit: *Qui autem primus excerpta ex eis* (Epistolis) *decreta cum titulo edidit Romanorum Pontificum, quorum nomine censerentur*,

Earum fides ambigua etiam Baronio.

X 2 *fuit*

fuit Hincmarus Laudunensis Episcopus, ut apparet ex Epistola seu libro contra ipsum scripto ab Hincmaro Remensi, qui eam Laudunensis lucubrationem accipiens, non sine stomachatione legit; quam & pluribus arguit. Laudunensem vero secuti sunt alii, ut qui sequenti sæculo scripsit Burchardus, & post ipsum alii, qui nomina ipsorum Romanorum Pontificum singulis capitibus præfixerunt, quod & omnium novissimus æque præstitit Gratianus. Deinde subjungit idem Cardinalis; *At vero ex multis eas reddi suspectas Epistolas per ea quæ dicta sunt secundo Annalium Tomo, dum de illis singulis mentio facta est, satis est demonstratum; simulque ostensum illis non indigere sanctam Romanam Ecclesiam, ut (si falsitatis arguantur) suis ipsa destituatur juribus & privilegiis: cum (etsi illis careat) ex legitimis, germanisque aliorum Romanorum Pontificum Epistolis Decretalibus satis, superque corroborata consistat. Cæterum quod excerpta ex illis capita a Benedicto Levita, primum ut a Canonibus consentientia probata essent (ut ipse testatur) auctoritate Romanorum Pontificum, quod & a posterioribus factum est collectoribus; eadem usu potius recipi contigit, quam constanti ipsarum firmitate. Verum quod his temporibus, cum recens haberetur earum editio, nec perfecte in omnibus cognitæ essent, nondum admota lucerna Cleanthis; ea ex parte tantum eas recipiendas negarent* (Gallicani quidam Episcopi) *quod extra Corpus Canonum suo seorsim volumine positæ haberentur: hanc objectionem eorum magni posse esse momenti Nicolaus considerans, dum reliquæ omnes Romanorum Pontificum extra* (Codicem Canonum) *positæ Decretales abolentur una ista sententia, rescripsit ad eos Epistolam Decretalem magni ponderis*, quæ ab ipso Baronio exscribitur, & refertur apud Gratianum (*Can. si Romanorum I. dist.* 19.)

Eas nonnulli defendunt.

V. Hæc Baronii viri eruditissimi nec minus probitate quam dignitate conspicui candida professio Novatoribus os occludere debuit, qui quod multa ad Apostolicæ Sedis decus pertinentia his Epistolis contineantur, in earum tum auctores, tum defensores ex pertinaci in sanctam Ecclesiam Catholicam odio ultra modum invehuntur. Illas Orthodoxorum nonnulli pro indubitatis tuentur: in quibus primas tenet *Franciscus Turrianus* Societatis Jesu sacerdos in libris quos pro Epistolis illis adversus Centuriatores Magdeburgicos accurate composuit. Hunc autem non minori molimine præ cæteris exagitavit *David Blondellus*, haud exiguo sane volumine anno 1627. Genevæ edito, cui *Pseudo-Isidoro* nomen fecit. Ibi in id in primis incubuit, ut quæ iis Epistolis continentur, ea maximam partem, ex operibus scriptisque Pontificum, atque auctorum ætate posteriorum hausta demonstret.

Blondellus Epistolas impugnando, res iis comprehensas confirmat.

VI. Mihi vero, cui Romanæ Sedis auctoritatem & dignitatem stare certis aliunde argumentis omnino est persuasum, videtur id Blondelli consilium Pontificiis rebus conducere magis, quam obesse: adeo ut ei propemodum gratias agam, quod, dum quæcumque ad Ecclesiæ Romanæ gloriam & auctoritatem illis in Epistolis facerent, ea fere omnia jamdiu, si non iisdem Pontificibus quibus eripere conatur, saltem aliis Patribus & antiquis Ecclesiasticis optimæ plerumque notæ scriptoribus, uno ferme aut altero vel tertio certe post eos sæculo, placuisse ostendit: sic quæ summo labore convellenda sumpserat, revera firmaverit. Unde universo ejus operi confutando sufficere videtur, quod Baronius jam laudatus observat, merces illas Isidori Mercatoris per Riculfum primum illatas in Galliam ex Hispania fuisse, ne quis calumniari possit ab Ecclesia Romana ejusmodi commentum prodiisse.

Rationes adversariorum contra has Epistolas.

VII. Rationes autem præcipuæ quibus hæ Decretales a Centuriatoribus (*Sec. præsertim 2. c. 7.*), Blondello, aliisque, adulterinæ in universum dicantur, hæ sunt, I. quod, quemadmodum jam indicavimus, Codici Canonum

nonum Ecclesiæ Romanæ illatæ non sint. II. Deinde quod eorum temporum quibus prisci illi Pontifices, qui eorum auctores feruntur, sedem Apostolicam obtinerent, res gestas, qui Epistolarum fere mos est, vix attingant. III. quod eorumdem temporibus sæpe non conveniant anni Consulum ad finem Epistolæ cujusque adscripti, eæque passim Anachronismis scateant. IV. quod in illis sacræ Scripturæ auctoritas secundum Vulgatam Hieronymi, qui post illos Pontifices vixit, versionem laudari soleat. V. quod sub nomine plusquam triginta diversorum Pontificum per tria circiter sæcula, tamen eodem omnes stylo & charactere compositæ ejusdem auctoris manum indicent. VI. quod mendosior ubique quam pro illis primis post Christum sæculis sermo Latinus, corruptiore sæculo scriptas evincat. VII. quod ex auctorum longe posteriorum, ipsius etiam Isidori Hispalensis, qui post annum 600. scripsit, & Conciliorum Africanorum, Gallicorum, Hispanicorum centonibus consarcinatum appareat totum opus, & recentiorum faciat mentionem, velut Theodosiani Codicis & Constitutionum Justiniani. Denique quod a nemine ita laudentur alicujus nominis scriptore, ut ex iis, quemadmodum ex veris sequentium Pontificum Epistolis, deromptæ sententiæ rebus confirmandis adducantur, nullaque earum fama aut memoria occurrat ante annum 830.

Diluuntur rationes adversariorum.

VIII. Sed contra responderi potest ex Turriano & aliis, non idcirco rejiciendas esse priscorum Pontificum Epistolas quod in Codicem Canonum relatæ non sint; cum nec Gregorii Magni Epistolæ, quæ tamen indubitatæ sunt auctoritatis, in eumdem Codicem fuerint conjectæ; & Pontificum Romanorum Decreta quibus cæterorum Ecclesiasticorum scriptorum opera probantur, vel improbantur, non aliunde quam ex se ipsis vim suam & firmitatem mutuari debeant, ut ostendit Nicolaus I. (*Can. 1. dist. 19.*) Adde quod aliæ sunt veterum Pontificum Epistolæ, quæ certissima veritatis suæ testimonia habent, nec tamen veteri Canonum Codici illatæ reperiuntur: quales Clementis ad Corinthios saltem prima, Julii ad Orientales, atque aliorum, quæ suis locis memorabuntur. II. Certum est in iis Epistolis mentionem fieri persecutionum seu afflictionum Ecclesiæ, nec non antiquissimarum hæreseon quæ ab illorum temporibus non abhorreant: multæque sunt, aliorum Pontificum certissimæ Epistolæ, etiam earum quæ in Codice Canonum a Dionysio Exiguo relatæ sunt, quæ rerum per ea tempora gestarum non meminere. III. Epistolam Evaristi quæ Clementinæ ad Jacobum meminerit, aliasque non paucas, veros Consules præferre. Cæterum Consulum, quorum plures sæpenumero aliorum in locum suffecti essent, haud satis certam esse rationem: forte & in nonnullis Epistolis nomina Consulum a librariis per imperitiam corrupta, vel per incuriam prætermissa, ac deinde ab editore adjecta, qui alicubi erraverit. IV. Ad id quod affertur de Vulgata sacræ Scripturæ versione, in his Epistolis laudata, parata responsio ea est, quod attinet ad Novi Fœderis libros, a S. Hieronymo, non editam, sed emendatam fuisse: quantum ad Vetus Testamentum, interpretationis Hieronymianæ verba quibusdam in locis, loco verborum prioris ex Septuaginta versionis, facile ab exscriptoribus subjici potuisse, cum primum Epistolæ illæ prodierunt; quod tunc temporis magis in Ecclesia recepta esset ea editio. V. Ex stylo & argumento simili non esse quod Epistolæ illæ rejiciantur: quandoquidem Sanctorum Petri, Jacobi & Pauli Epistolæ, æque præ se ferunt, tum simplicis orationis, tum materiæ & argumenti dogmatici & parænetici unum genus. VI. Quod minus castigata videatur harum Epistolarum Latinitas, id in scriptis ad salutem omnium pertinentibus novum non esse. Etenim in iis rebus ad vulgi captum scripta sua sacri auctores accommodare

solent,

ſolent, ut a cunctis intelligantur; quod non modo SS. Patrum Auguſtini & Hieronymi, ſed & Pauli omniumque utriuſque fœderis Scriptorum exemplo, & auctoritate confirmari poteſt. Hos quippe humili ac ſæpe etiam minus puro ſermone uſos ex ipſa Sacrorum Codicum lectione patet. Sanctus autem Auguſtinus in plurimis Sermonibus vulgarem Africanorum Latinitatem ſecutus eſt; & ſanctus Hieronymus, quamvis diſertiſſimus, non paucas in emendanda Scriptura loquendi formas, quas Grammaticorum regulis repugnare non ignorabat, retinere maluit, quam mutare. Qua de re videndæ legendorum horum Patrum a ſancto Gregorio datæ regulæ (*Canon. ſedulo* 12. *cum can. ſeq. & can. Eccleſiaſtica*, 15. *diſt.* 38.). VII. Potuiſſe inſequentis ætatis auctores Eccleſiaſticos, poſtquam hæ Epiſtolæ ex Romanæ Eccleſiæ ſcriniis in vulgus emanarunt, earum poſtea verbis, prætermiſſis Pontificum nominibus, uti. Præterea S. Athanaſium ſæculo 4. Epiſtolam Sixti II. agnoviſſe. VIII. Quod autem rara earum apud veteres mentio fiat, non inde ſequi nullas fuiſſe; cum & aliquanto tempore in Romanæ Eccleſiæ tabulariis ſervari potuerint, antequam in hominum manus venirent; & per tempora martyriorum mirum non ſit eas apud Epiſcopos vel Chriſtianos quibus ſcriptæ eſſent, periiſſe. Gelaſium porro, cum poſt Leonem Decretalia Anteceſſorum ſuſcipienda decrevit, (*Can. S. Romana* 3. §. Decretales *diſt.* 15. *& can. ſi Romanorum*, *verſ.* ait enim, *& verſ.* Conſonat, *diſt.* 19.) de his Epiſtolis intelligendum videri. Epiſtolæ quidem Clementis ad Jacobum meminiſſe Vaſenſe Concilium quinto ſæculo habitum; & Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum in Bibliotheca ſua; & Triburienſis ac ſequentium per Germaniam Galliamque Conciliorum Epiſcopos, Clementis, Anacleti, Alexandri, & aliorum Epiſtolis teſtimonium præbere. Certe Gregorii VII. & ſequentium Pontificum Regeſta (ſive Collectores Epiſtolarum) licet maxima ex parte edita non fuerint, non ideo minus vera haberi: denique de ſecunda Petri Epiſtola, deque Joannis ſecunda & tertia dubitatum fuiſſe, nec ideo minus eas in ſacrarum Scripturarum numero apud Catholicos hodie cenſeri; quin ne Magdeburgenſes quidem ipſos illas Epiſtolas omnino fictitias dicere auſos, ſed cum dubitatione aut confictas, aut fœdiſſime corruptas; quod de Scripturis ſacris Manichæi aſſerebant. Sed veterem famam eas Epiſtolas priſcis Pontificibus vindicare, quamvis forte quibuſdam locis corruptæ videri poſſint.

Ex illis Epiſtolis recepta in Gallia Capita non pauca.

IX. Denique ſive Epiſtolæ illæ certæ ſint, & ab iis Pontificibus vere manaverint, quibus adſcribuntur; ſive incertæ, quantum ad auctores ipſos, fidei auctoritatem apud nos indubitatam non paucæ habent, quantum ad ea capita, quæ Regibus Francorum, Epiſcopis & proceribus probata, in Capitularia ſive leges regni publicas inſerta fuere. Veniendum nunc ad ſingulos Pontifices, eorumque præcipuæ indicandæ ac diſcutiendæ Epiſtolæ.

CAPUT XXIII.

De Sancto Petro, ejuſque proximis duobus ſucceſſoribus.

Petrus Apoſtolus, Romanus Epiſcopus. I.

I. PETRUS Bethſaidæ in Galilæa ad lacum Tiberiadis natus, proprio nomine *Simon*, cognomento *Barjona*, ſive filius Jonæ, aut Joannis, a Chriſto dictus eſt Hebraice כיפא *Cepha*, quæ vox Petram ſignificat: unde *Petri* nomen: nam & Attice ὁ Πέτρος pro Saxo ſilice dicitur, ut com-

ut communi dialecto ἡ πέτρα: quo nomine Christus etiam designatur, 1. *ad Cor.* 10. Ex discipulo S. Joannis Baptistæ factus est Christi discipulus, post Andream fratrem natu majorem; a quo ductus ad Jesum, primum inter Apostolos locum tenuit, ac primus semper nominatur (*Matth.* 10.); eique nominatim, tamquam petræ & fundamento Ecclesiæ futuro, promissæ sunt Claves regni cælorum (*Matth.* 6.); idemque propter amorem eximium jussus est agnos & oves Christi præ cæteris pascere (*Joann.* 6.). Illum solum ex Apostolis a Christo baptizatum esse, ab illo autem Andream & filios Zebedæi, ab his reliquos testatur Evodius Petri in Antiochena sede successor, apud Nicephorum (*Lib.* 2. *hist. Eccl. cap.* 3.). Cum deinde Ecclesiæ pacem habentes multiplicarentur, ut habetur in Actuum libro (*Cap.* 9.): hoc est, secundum Baronium anno æræ vulgaris 39. secundum alios anno 37. Petrus lustratis plurimis civitatibus, Antiochiam venit, ibique Episcopatus sedem constituit, quam septem annis tenuit, licet non perpetuo per id tempus ibidem degerit. Postea, relicto in ea sede Evodio, anno Claudii II. Christi 43. Petrus vinculis Herodis Agrippæ liberatur, de quibus Actorum XII. Syriaque, Galatia, Ponto, Cappadocia, Asia, & Bithynia peragratis Romam profectus est: quo XV. Kalend. Februarias pervenit, eamque urbem sede Pontificia decoravit, testibus Eusebio (*Lib.* 2. *hist. cap.* 14.) & Hieronymo. Ejus in urbem adventum Prisci Patres uno consensu prædicant, in primis ex Græcis Irenæus, Petrus Alexandrinus (*In Epist. Can. cap.* 3.), Joannes Chrysostomus (*Homil. de Petro & Paulo.*), Cyrillus Alexandrinus (*Epist. ad Cælestin.*), Theodoretus (*Lib.* 1. *hær. fabular. & in Epist. ad Leon.*); e Latinis autem Tertullianus, & Cyprianus ante laudati, Arnobius (*Advers. gent.*), Lactantius Firmianus (*Lib.* 4. *cap.* 21.), Ambrosius & Augustinus pluribus locis, vel potius quicumque de rebus Ecclesiasticis scripserunt.

Quinquennio post, anno scilicet Claudii IX. æræ nostræ XLIX. pulsis urbe Judæis edicto ejusdem Imperatoris, in Palæstinam est reversus: unde Romam denuo rediit cum Paulo, Epochæ Christi vulgaris ann. LXVI. Neronis XII. principem illam Ecclesiam prima per Neronem persecutione afflictam confirmaturus præsentia, monitis, exemplisque suis. Insequenti autem anno Christi LXVII. Simonem Magum, cum qui volatum affectabat, in terram precibus suis dejecisset, crucis supplicium inverso deorsum capite subiit III. Kal. Julii anno Neronis 13. quo anno ac die Paulus quoque Coapostolus vitam gladio finiit. An eodem anno minus certum: nec de harum rerum temporibus inter omnes constat, quamvis in rebus omnes fere conveniant. Vide in primis Henrici Valesii notas in Eusebium (*Ad lib.* 2. *cap.* 15. & 25.). Ecclesiæ Romanæ traditio, & Priscorum Patrum monumenta ab Neronis anno 2. Christi VII. constitutum Romæ a Petro, Linum Episcopum cum Cleto, vel Coadjutorem sive Chorepiscopum ferunt: Petrum interim totum Occidentem docendo peragrasse, misso præterea in Ægyptum ad Alexandrinam Ecclesiam regendam B. Marco: anno autem Neronis S. Paulum Romam appulisse, ac biennio ferme in custodia Christum prædicasse. Ecclesias missis Epistolis erudiisse: donec carcere liberatus, in Orientem rediit: unde postea Romam est reversus: utut sit, Petrum per se, vel per alios Ecclesiam Romanam administrasse putat Onuphrius Panvinius aliique, annos 24. menses 5. dies 22. alii ultra annum 25. ejus Pontificatum prorogant. De Petri ac Pauli Epistolis egimus lib. 1. de aliis operibus quæ ipsi vetustas adscripsit, videndi Baronius, Covarruvias, Sixtus Senensis, Dartisius. Liturgia ipsa quæ S. Petri nomine ex Bibliotheca Regis Christianissimi superiori seculo prodiit,

extatque

extatque in auctario Græco Latinæ Bibliothecæ veterum Patrum, non caret omni dubitatione.

Linus. II. PETRO martyrium passo successit S. LINUS Herculano patre Volaterris in Tuscia natus, secundum receptam sententiam, quam veterum Patrum Græcorum Latinorumque testimonio adstruit Baronius. Is a XXX. Junii anni LXVII. sedisse scribitur annos 11. menses 2. dies 23. ad XXIII. Septembri anni LXXVIII. quo jussu Saturnini Consularis obtruncato capite martyrium implevit, imperante Vespasiano. Ejus nullæ proferuntur Epistolæ.

III. Post Linum Romanam Sedem tenuit S. CLETUS Romanus, Æmiliani filius, qui a fine Septembris anni LXXVIII. ad diem XXV. Aprilis anni XCI. Pontificiam Cathedram administravit annis 12. mens. 7.

CAPUT XXIV.

De Clemente Romano Pontifice IV. ejusque Epistolis, tum dubiis, tum veris.

Sancti Clementis acta. I. CLEMENS Romanus, Faustini filius, stirpe, ut Eucherius in Epistola ad Valerium scribit, Senatoria, SS. Petri & Pauli discipulus fuit: quidem Paulus in Epistola ad Philemonem (*Cap.* 4.) ejus meminit. Is, licet a Beato Petro per manus impositionem ordinatus fuisset, testibus Tertulliano (*De præscr. advers. heret. cap.* 32.) & Epiphanio (*Heresi* 27.), Episcopatum tamen recusavit usque ad obitum Lini & Cleti, qui Petri Coadjutores fuerant, ut tradit Rufinus (*In præfat. ad libros recognit.*): unde tertius a Petro numeratus in Ecclesiæ Romanæ traditione, quam secutus est Hieronymus (*De scriptor. Eccles.*), itemque Martyrologium Romanum (*XV. Septembr. XXVI. Apr. & III. Novemb.*) & post antiqua diptycha, Sacer Canon Missæ. Sedit annos IX. menses VI. cum totidem diebus, inito a morte Cleti calculo, ab anno scilicet Christi XCI. ad C. Sub initium Trajani relegatus est Chersonam, quæ deserta prope erat in Ponto civitas: ubi cum in gratiam exulum, qui aquam e longinquo humeris deferre cogebantur, fontem commodiore loco, per agni signum monstrato, precibus elicuisset; eo miraculo ac fidei Christianæ prædicatione, veram per ea loca religionem propagavit. Qua re commoto Imperatore, anchora e collo suspensa in profundum demersus, martyrii palmam consecutus est IX. Kal. Decembris, Trajano & Frontone III. Coss. Ejus sepulcrum sub aquis in ædicula marmorea divinitus conditum, orantibus ad littus Christianis, recedente ad tria milliaria mari, patuit, annuis miraculis diu celebratum; donec ejus corpus Romam tandem translatum est, ut memorant Gregorius Turonensis (*De glor. martyrum, cap.* 35. & 36.), Nicephorus (*Hist. Eccl. lib.* 3. *cap.* 18.) Metaphrastes, Surius, & alii.

De Clementis ad Corinthios epist. Græca 2. II. Is anno III. Pontificatus, *ad Corinthios* schismate in parte divisos, ex persona Ecclesiæ Romanæ egregiam Græco sermone scripsit *Epistolam*, quæ auctore Eusebio (*Hist. Eccl. lib.* 3. *cap.* 12. & *lib.* 4. *c.* 22.) in plurimis Ecclesiis, exemplo Apostolicarum Epistolarum, legebatur. In ea Epistola illum de Fide in Deum, deque Traditionibus egisse docet Irenæus (*Lib.* 3. *c.* 3.) Ejus autem Epistolæ fragmenta duntaxat habebantur apud Clementem Alexandrinum (*Lib.* 4. 6. & 7. *Strom.*), & apud S. Hieronymum (*In Is. c.* 52.). Latuerat quippe in pulvere; donec an. 1633.

Græce

Græce cum Latina translatione prodiit Oxonii in Anglia, opera Patricii Junii Carolo II. magnæ Britanniæ Regi a Bibliothecis: qui lacunas, quibus manuſcriptus codex laborabat, ita explevit, ut tamen rubrica ſuas conjecturas a textu diſtinxerit: ſed & totum opus notis illuſtravit. De hac epiſtola extat Photii judicium (*In Biblioth. cod.* 113. *&* *cod.* 126.). Eam Euſebius (*Lib.* 3. *cap.* 16. *&* 38.) ab omnibus uno conſenſu receptam fatetur. Idem nihilominus inter dubia numerare videtur, ubi dicit Clementem Alexandrinum in libris Stromatum uti teſtimonio Scripturarum ab aliis repudiatarum, in quibus epiſtolas Barnabæ, Clementis, & Judæ recenſet (*Lib.* 3. *cap.* 13.). Verum hæc duo facile conciliaverimus, ſi dicamus opus illud pro legitimo Clementis partu, non tamen pro ſcripto Canonico ab omnibus agnitum. Scriptam Baronius putat circa annum Chriſti XCV.

III. Ejuſdem titulo poſterior *ad Corinthios* epiſtola extabat, quam non perinde ac priorem in Eccleſia receptam fuiſſe tradunt Euſebius (3. *hiſt.* *c.* 32.) & Hieronymus in Catologo Scriptorum Eccleſiaſticorum ſive Virorum illuſtrium, ubi de Clemente agit: immo ab omnibus exploſam docet Photius in Bibliotheca (*Cod.* 112. & 113.), quod nova multa contineret, & inconcinnas ſeu parum convenientes ſacri textus interpretationes afferret. Joannes tamen Damaſcenus (*Lib.* 4. *Orthodoxa Fidei*, *c.* 18.), cum quibuſdam Orientalibus Eccleſiis hanc quoque inter ſacræ Scripturæ libros collocaſſe videtur. Neque ejus fidem elevare debet, quod Dionyſius Corinthius ad Romanos ſcribens apud Euſebium (*Lib.* 4. *c.* 13.) unius tantum Epiſtolæ Clementis meminit. Is enim de Literis Romanorum nomine datis loquitur: at hæc non Eccleſiæ Romanæ, ſed Clementis ipſius nomen præferebat. Hujus quoque, una cum priore ad Corinthios, Junius idem fragmenta vulgavit; ſed fragmenta duntaxat. Illam porro anteriorem tempore nonnulli exiſtimant apud Cotelerium (*In notis ad hanc epiſt. tom.* 2. *SS. Patr. &c.*). *De 2. epiſtola Clementis ad Corinthios.*

IV. Præter illas, aliæ quinque Decretales Epiſtolæ ex Iſidori compilatione in corpus Canonum per varia fragmenta tranſlatæ ſunt. Prima inſcripta eſt *ad Jacobum fratrem Domini*, primum Jeroſolymorum Epiſcopum. Ea cum ſe poſt mortem Petri ſcriptam indicet, & Jacobus frater Domini ad quem ejus juſſu ſcripta dicitur octo annis ante Petrum Jeroſolymis mortem obierit, teſte in primis Hieronymo in libro de Viris illuſtribus: Petro Comeſtori (*Hiſt. ſcholaſt. cap.* 101.), Marcilio Patavino, Joanni a Turrecremata, Nicolao Cuſano, Joanne Driedo, in aliiſque etiam Catholicis, admodum ſuſpecta eſt: Baronius tamen ac Bellarminus non ad Jacobum, ſed ad Simeonem ejus fratrem ac ſucceſſorem, qui & ipſe frater Domini dicitur, miſſam fuiſſe conjiciunt. Hujus ſane Epiſtolæ pars prior pervetuſta eſt, cum & a Rufino Aquilejenſi e Græco in Latinum ſermonem verſa ſit, ut ipſe Rufinus teſtatur (*In præfat. præfixa libro recognit. Clem.*), & laudetur a Patribus Concilii Vaſenſis ſeu Vaſionenſis II. ann. 442. habiti (*Can.* 6.): ſed de poſterioris partis antiquitate minus conſtat. Aliam ab hac diverſam ann. Chriſti 1555. edidit Græce Adrianus Turnebus. Secunda Epiſtola *ad* eundem *Jacobum* Jeroſolymorum Epiſcopum, de veſtibus & vaſis ſacris agit, iiſdemque de cauſis ac prior ſuſpicionem falſi pleriſque movet. Tertia *ad Chorepiſcopos* & omnes fideles, quaſi Græce ſcripta Rufinum præfert interpretem, videturque ex libris recognitionum Clementis ab alia potius hauſta, quam a Clemente ipſo repetita. Quarta ſcripta *ad Julium* & *Julianum* diſcipulos, eſtque tota ex ſermone Petri, qui 6. recognit. lib. habetur. Quinta *ad fratres Jeroſolymis* cum Jacobo ſupra memorato agentes, a Bellarmino, tum in *De Latinis Clementis epiſtolis.*

libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, tum alibi, Clementis non esse ex eo in primis arguitur, quod in ea laudetur rerum omnium atque adeo uxorum communio, qui Nicolai Heresiarchæ error fuit: & libro quidem recognitionum X. a Faustiniano Ethnico secundum dogma Platonis affertur, sed a S. Clemente rejicitur.

Clementis Encyclicæ. V. Scripsit & alias Epistolas Clemens Romanus, quæ *Encyclicæ*, id est Circulares dictæ sunt, quod ad omnes Ecclesias scriptæ essent; quas Epiphanius (*Hæresi* 30.) & Hieronymus (*Lib. 1. adv. Jovin.*) memorant. Verum has ab illis quinque diversas fuisse inde manifeste colligitur, quod hi Patres in iis quarum meminere, impense laudari Virginitatem tradant, atque ex eo adversus Ebionem illam vituperantem argumenta sumant; quorum in his quinque Decretalibus nihil occurrit.

CAPUT XXV.

De Anacleto, & sequentibus secundi sæculi Pontificibus, eorumque Epistolis.

De Anacleti tempore. I. CLEMENTI successit in Pontificatu ANACLETUS Atheniensis, Antiocheni filius, a quibusdam Patrum cum *Cleto* confusus. Hic ordine V. Romanam Ecclesiam rexit, annos 9. menses 3. ac dies 10. a die III. Aprilis anno Christi CI. secundum Labbeum, quem in his sequemur, ad diem XIII. Julii mensis, anni CX. quo die martyrio coronatus est.

Ejus Epistola 1. II. Ejus titulo tres leguntur *Epistolæ*: Prima est *ad omnes fideles*, quam suspectam faciunt tum Patriarcharum, Primatum Ecclesiasticorum, Apocrisariorum & Patriciorum nomina, quibus utitur, post id temporis in Ecclesiam & Rempublicam invecta: tum quod vulgatam *sacrorum Codicum* Versionem laudat, quæ nondum sæculo Anacleti prodierat: verbaque prætereа usurpet Concilii III. Carthaginensis, Damasi, Ambrosii, Augustini, Ruffini, Ennodii, Aniani, & aliorum qui longo post tempore nati.

Epistola 2. Anacleti. III. Secundam *ad Episcopos Italiæ*, falso tribui Anacleto Contius censet in nota ad Canonem *Provinciæ dist.* 99. ob similem nimirum rationem, quod Patriarcharum, Archiepiscoporum, Primatum legum Sæculi, Comitum in ea mentio fiat: illæ autem voces posterioribus sæculis eo sensu usurpari cœperint. Adde Concilii Nicæni, Damasi, aliorumque juniorum, & Versionis Vulgatæ verba sub Anacleti nomine relata.

Ejusdem Epistola 3. IV. Tertia *ad omnes Episcopos*, iisdem de causis impugnatur: & ex eo quod in hac quoque, ut in superiore, septuaginta discipuli ab Apostolis electi dicantur, quos tamen constat ab ipso Christo Domino electos fuisse: quod *Cepham* auctor *Caput* interpretetur, cum sit *Petra* sive saxum: quod Sardicensis & Romani I. sub Gelasio Concilii, Canonis 35. Apostolorum Dionysio interprete, Clementis Epistolæ interprete Ruffino, scriptorumque his posteriorum, tum loquendi formas, tum sententias interpolatas exhibeat.

Evaristi tempus & gesta. V. EVARISTUS & ipse Græcus, ex patre Judæo, nomine Juda Bethlehemita, post tredecim dies suffectus in locum Anacleti, Sextus Ecclesiæ Romanæ præfuit, annos 9. cum 3. mensibus, ab ann. Christi cx. Trajani XI. ad Christi cxix. quo martyrii lauream die xxvi. Octobris adeptus est. Titulos in urbe divisisse Presbyteris traditur, ac septem Diaconos instituisse, qui Episcopo prædicanti adessent.

Evaristi Epistola 1. VI. Ejus nomine circumferuntur Epistolæ duæ: Prior *ad Episcopos Africæ*,

ca, cujus fidem elevat præter alia, Consulatus Valentis & Veteris ad finem adjectus, qui in annum Christi 58. incidit.

VII. Posterior *ad Ægyptios* fratres, fallaci quoque nota Consulatus Galli & Braduæ laborare videtur. Hi enim Consules fuere anno salutis 110. biennio scilicet antequam Evaristus Pontificatum iniret, ex Baronii calculo: quamquam non desunt, qui ab illo anno ejus Pontificatum auspicentur. *Epistola 2.*

VIII. ALEXANDER I. Romanus, Alexandro natus, Sedem Romanam septimus insidere cœpit eodem anno Christi 121. Adriani II. præfuitque annos decem, menses (ex lib. de Romanis Pontificibus) septem, ac duos dies: ex Baronio autem menses quinque, dies viginti. Decretum fecisse dicitur de Aqua aspersionis sale benedicenda, atque ad domesticum usum sanctificanda: post multa miracula diris cruciatibus affectus, ac tandem securi percussus est pro Christi fide anno 132. *Alexandri I. tempus & acta.*

IX. Tres ejus titulo inscriptæ feruntur Epistolæ, in quibus de variis ritibus Ecclesiasticis agitur, ipsius scito firmatis. *Primas* est *ad Orthodoxos per diversas Provincias*, habetque Consules Trajanum & Ælianum, cum tamen ultimus Trajani Consulatus, non Æliano, sed Africano collega, incidat in annum Christi 114. Ælianus autem non cum Trajano, sed cum Vetere Consul fuerit anno 118. at Alexander nonnisi anno 121. Pontificatum inierit. Eadem nihilominus Consulum nota consignantur ejus Epistolæ, tum *Secunda ad Episcopos per diversas constitutos regiones*: tum etiam *Tertia ad omnes Dei Sacerdotes*. *Epistolæ ejus.*

X. Cum ab obitu Alexandri vacasset Pontificia Sedes dies viginti, ejus in locum subrogatus est SIXTUS I. Patria Romanus, patre nomine Pastore, anno Christi 132. Adriani Imperatoris XIII. sedit Octavus numero Pontifex, ferme decennium, nempe uno mense minus, ac duobus & viginti diebus: martyrium passus anno 3. Antonini Pii: non ex aliqua hujus in Christianos constitutione; sed ex priorum Imperatorum edictis, vel per calumniam, ex odio magistratuum Romanorum in Christianam religionem. *Sixti I. tempus & res.*

XI. Leguntur ejus titulo Epistolæ duæ: *Prima ad omnes Episcopos*: in qua se Archiepiscopum scribit, vix usitato iis temporibus more, cum tituli illius mentio primum apud Epiphanium inveniatur in Panario, hæresi 38. & 39. Quod opus non ante annum 374. putatur exaratum. Adscribuntur autem huic Epistolæ Coss. Trajanus, id est forte Adrianus a Trajano adoptatus, & Ælianus: nullum tamen Ælianus cum Adriano in fastis Consularibus occurrit. Verum suffectus quis eo nomine Consul esse potuit. Suffectorum autem nomina, licet rarius, aliquando laudantur. *Epist. 1. Sixti.*

XII. In *secunda* Epistola se universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopum Sixtus vocat, quod novatoribus displicet, quasi universalis Episcopus nemo dici debeat, auctore Gregorio Magno (*Lib. 4. epist. 36. & alibi*): Si tamen accipiatur pro Episcopo universali, id est, Catholicæ Ecclesiæ, tolerabile Blondello videtur. Extat & in Libro de Rom. Pontificibus Sixti hujus I. Decretum de Episcopis, qui Romam evocati fuerint, absque formata Romani Pontificis epistola non recipiendis apud suos; itemque aliud ne Vasa sacra ab aliis quam a sacratis ministris contingerentur. Ibidem etiam superiorum Pontificum decreta quædam refricantur. *Epistola 2. & Decreta.*

XIII. Quod autem Ruffinus Aquilejensis Presbyter Origenista Sixti Philosophi Pythagoræi Commentarium in linguam Latinam a se translatum nomine Sixti Papæ & martyris edidit (sive Sixtum I. sive II. significare voluerit) in eo a S. Hieronymo reprehenditur (*Ad cap. 22. Jerem. & in cap. 18. Ezechiel.*). *Comment. LL.*

Telesphori tempus & Decreta. XIV. TELESPHORUS, natione Græcus, & Anachoreta, postquam Romana Sedes biduo vacasset, Nonus Pontifex eam tenuit annos 2. menses fere novem; a VI. Idus, sive VIII. Aprilis anni CXLII. Antonini Pii III. ad nonas sive v. Januarii anno CLIV. quo quidem anno passus est, imperante adhuc eodem Antonino. Jejunii Quadragesimalis Institutum ab Apostolis traditum, decreto sancit, quo septem hebdomadarum numerum Clericis præscripsit, testante Alcuino. Hoc decretum, quod in Eusebii Chronico vulgato confertur in annum CXXXVI. in manuscriptis Codicibus non invenitur, ut nec alia pleraque decreta his priscis Pontificibus assignata; quemadmodum observat Arnaldus Pontacus. Unde Scaliger ex sua Eusebii editione hæc decreta sustulit. Traditur idem constituisse, ut in Natali Domini Missæ noctu celebrarentur, utque ante sacrificium recitaretur Hymnus *Gloria in excelsis Deo*.

Unica Epistola. XV. Telesphori nomen præfert unica *Epistola ad Episcopos*; quæ ex Archiepiscopi titulo, quem sibi in fronte vindicat Telesphorus, suspecta forte videri potest; at non ex nota Consulatus Antonini & Marci; nam Antoninus Pius Imperator quartum, & Marcus Aurelius Cæsar iterum Consules fuerunt anno Christi CXLV.

Hygini tempus & res. XVI. Distincto (ut par est) Cleto ab Anacleto (contra quam Eusebius aliique existimarunt) decimus ordine creatus Pontifex invenitur HYGINUS, sive *Hyginius*, natione Græcus, Patria Atheniensis, professione priori Philosophus, qui cœpit die XIII. Januarii anno Christi CLII. Antonini Pii XIV. & post annos quatuor, uno aut altero die minus, ann. CLVI. martyrium XVIII. Kal. Februarii, sive XI. Januarii subiit. Is in libro de Romanis Pontificibus memoratur composuisse Clerum, & distribuisse Gradus: quod non eo pertinet ut Hierarchici ordines antea constituti non fuerint (contrarium enim ex Actibus Apostolorum & primi sæculi Patribus patet) sed ut aliquid ab eo ad antiquam formam additum videatur.

Epistolæ duæ ac Decreta Hygini. XVII. Duas ipsius nomine habemus Epistolas, quarum altera *ad omnes fideles* XVII. Kalendas Octobris, altera *ad Athenienses*, X. Kalendas Martii, Magno & Camerino Coss. data, incidit in annum Incarnationis CXXXVIII. & sic in Sixti Pontificatum. Alia ejus decreta ex Gratiano collecta tom. I. Concil. extant.

Pii I. tempus & res. XVIII. Post necem Hygini vacavit sedes dies tres; at XV. Januarii anno Christi CLV. suffectus est ejus loco PIUS I. Pontifex numero XI. Aquilejensis, Rufini filius, frater Pastoris; qui & Hermes, de quo suo loco. Pio tamen nonnulli Anicetum præponunt. Dicitur autem Pius apud Eusebium in Chronico, decretum de Paschate die Dominica celebrando edidisse, anno II. Pontificatus; quem usum a Petro & Paulo acceptum semper secutæ sunt omnes Occidentis Ecclesiæ, teste Socrate (*Lib. 5. hist. Eccles. cap. 21.*). Institutum illud auctoritate Ignatii, qui Petro in Antiochena Ecclesia successit, confirmatur in Epistolis ad Magnesios & ad Philippenses. Sedit Pius ann. 9. menses 5. dies 26. martyrio coronatus anno CLXV.

Ejus Epistolæ. XIX. Extant ejus Epistolæ duæ perbreves in Bibliotheca Patrum aurea simplicitate ejus viri & sæculi sanitatem præferentes, *ad Justum Episcopum Viennensem*. Præter has leguntur & aliæ duæ prolixiores ejusdem titulo, *Prima ad omnes Ecclesias*, VII. idus Aprilis Claro & Severo Coss. Secunda *ad Italicos fratres*, idibus Martii, iisdem Consulibus, qui tamen Consulatum gessere anno CLXX. Quo tempore sedisse Anicetum communis sententia est, & magis recepta. Collecta sunt a Gratiano complura ejus Pontificis decreta.

Aniceti tempus & res. XX. ANICETUS, alias *Anicius*, natione Syrus, Joannis filius, post Hyginum ex probabiliore sententia, ordine XII. sedit annos 7. menses fere 9. a die XXV. Julii anni CLXV. post Christum natum, M. Aurelii & Lucii Veri

Veri Imperatorum V. ad diem XVII. Aprilis, anni CLXXIII. quo martyrium passus est.

XXI. Unica ejus fertur Epistola *ad Episcopos Galliæ*, in qua Archiepiscopalis dignitatis, Primatus, Patriarchatus mentio nonnullis suspecta videtur, tamquam ex posteriori usu repetita. Consules adjecti Gallicanus & Rufinus, quorum Romulus Gallicanus cum Antistio Vetere, ann. 150. Consulatum gessit, Telesphoro Pontifice. Rufini plures ante & post Anicetum Consules fuere. Ei adscribitur Decretum de Coma per Clericum non alenda. *Unica ejus Epistola & Decretum.*

XXII. SOTER. Fundis in Campania, patre Concordio natus, postquam Sedes per septemdecim dies vacasset, suffectus est in Aniceti locum Pontifex XIII. eodem anno CLXXIII. die IV. Maji, Imperatoris Marci XIII. Sedem tenuit annos ferme quatuor, minus duodecim diebus, nempe ad XXII. Aprilis anni CLXXVII. Marci XVII. quo tempore martyrium implevit. *Soteris tempus & res.*

XXIII. Nonnulla ejus Decreta in lib. de Pontificibus occurrunt, inque his illud, ne Diaconissa sacram pallam contingat, nec incensum in Ecclesia ponat. Duæ illi tribuuntur Epistolæ: Prima *ad Campanos* data Rustico & Aquilino Coss. quorum annus ad Christi CLXII. & ad Pii tempus refertur. Secunda *ad Italiæ Episcopos*, præfert Clarum & Cethegum Coss. idest, annum CLXX. Aniceto congruentem. *Ejus decreta & Epistolæ duæ.*

XXIV. ELEUTHERUS, sive *Eleutherius*, natione Græcus, Patria Nicopolitanus, ex patre Abundio, post dies undecim electus est, XIV. inter Romanos Episcopos, præfuit annos 15. cum tribus & viginti diebus, ab anno CLXXVII. ac II. Maji ad diem XXVI. Maji sive VII. Kal. Junii anno CXCII. Commodi Imperatoris XIII. paulo ante ejus necem obiit. Martyr nuncupatur in omnibus Martyrologiis, ut pro Christo vel occisum, vel certe cruciatum appareat. *Eleutherii tempus & res.*

XXV. Epistola nomine ipsius circumfertur *ad universas Ecclesias per Galliæ Provincias Domino militantes*, quam adulterinam vel adulteratam esse observant Jac. Contius (*Ad Can. ult. XXX. quæst.* 5.), Antonius Augustinus (*In cap. 8. collect. Hadriani*), & Baronius (*Ad ann.* 182. *num.* 2.), propterea quod quæ in ea de judiciis dicuntur, perspicue deprompta sunt ex Constantini Constitutione, eique adjecta interpretatione Aniani, quæ Codicis Theodosiani, lib. 1. habentur sub titulo de Judiciis. In ea ad Epistolam martyrum Lugdunensium, & Viennensium respondens auctor, superstitiosam Montani ejusque sectatorum xerophagiam damnat. Adscribuntur Consules Julius Paternus & Bradua, sed pro Julio Paterno, legendum videtur Triarius Maternus, cujus cum Attejo Bradua Consulatus incidit in ann. CLXXXV. Eleutherii VI. *Unica ejus Epistola.*

XXVI. VICTOR Afer, Felicis filius, postquam sedes dies quinque vacavit, ei impositus est, ordine XV. præfuitque novem annos & menses ferme duos; auspicatus anno CXCII. Imperatoris Commodi ultimo, Kalendis Junii, & martyrio coronatus die XXVIII. Julii anno CCI. L. Septimi Severi Imperatoris IX. Asianos Quartadecima Luna, in quemcumque diem incideret, cum Judæis celebrandum ex S. Joannis Evangelistæ præscripto Pascha, contra reliquarum Ecclesiarum morem pertinaciter contendentes, graviter literis objurgatos a communione removit anno Christi 298. hanc ejus severitatem improbante per literas Irenæo Episcopo Lugdunensi. *Victor tempusque ejus & acta.*

XXVII. Ea de re Victor duas Epistolas: alteram *ad Desiderium Episcopum Viennensem*: alteram *ad Paracodam* ejus Provinciæ in Gallia *Episcopum* misit, a Baronio ex Bibliotheca Floriacensi Joannis a Bosco relata quæ *Ejus Epistolæ ac Decretum.*

Coss.

Coss. carent, sed a more ac stylo ejus seculi haud sane adhorrent. Ex Isidoro autem duæ illi aliæ adscribuntur Epistolæ. Prior sub titulo universalis Ecclesiæ Archiepiscopi *ad Theophilum Episcopum Alexandrinum*) qui tamen eo tempore nullus fuit) Commodo & Gravione Coss. data, ubi si pro Gravione legas Glabrionem, annus erit 186. Eleutherii Pontificatu, Ab eo tamen ex Eusebio (*Lib.* 5. *hist. Eccl. cap.* 22.) discimus scriptam Epistolam *ad Theophilum*, non Alexandrinum, sed *Cæsareæ* in Palæstina *Episcopum*, cujus meminit Beda. Verum hanc ab illa quæ ad Theophilum Alexandrinum scripta dicitur, diversam fuisse constat, ex eo quod ibi Theophilo Cæsariensi vices suas delegasse Victor memoratur, ut convocato Concilio, de Paschatis celebratione inter Orientis Episcopos ageretur.

Posterior Victoris apud Isidorum Epistola *ad Episcopos per Africam constitutos* sub titulo Ecclesiæ Romanæ & urbis Archiepiscopi, si Consules spectes Lateranum & Rufinum, qui ad annum 199. referuntur, vera esse potest. Traditur præterea in libro de Romanis Pontificibus Victorem constituisse, ut quocumque loco inventus gentilis in Christum crederet; baptismate ablueretur, & perfectus censeretur Christianus.

CAPUT XXVI.

De sæculi tertii Romanis Episcopis, eorumque Decretalibus.

Zephyrinus. I. ZEPHYRINUS, seu *Zepherinus*, patria Romanus, Abundii filius ab 8. Augusti anno Christi 201. ad 26. Augusti ann. 219. per annos octodecim ac totidem dies Ecclesiam rexit, ordine XVI. sub Severo, Caracalla & Heliogabalo. Is Montanistas, inque his Tertullianum anathemate devovit: sub horum Imperatorum postremo obiit.

Ejus Epistolæ. II. Ejus titulo duæ circumferuntur Epistolæ, Saturnino & Gallicano, vel potius Gallo Conf. datæ, id est, anno Incarnationis secundum vulgarem computationem 198. nam eruditorum plerique 200. numerant. Prior Epistola *ad Episcopos per Siciliam constitutos*, quemadmodum & aliæ non paucæ Pontificum sequentium Epistolæ, multa de ordine judiciario continet, quæ cum constitutionibus posteriorum Imperatorum adeo conveniunt, ut ex iis desumptæ videri possint, nisi malimus Imperatores ex his Pontificum Decretalibus leges suas hausisse, quæ in Codice Theodosiano & Justinianeo pluribus locis extant, ut observat Antonius Augustinus (*Cap.* 16.) in collectionem Adriani, I.

In posteriore vero Decretali *ad Fratres per Ægyptum Domino militantes*, Legum Imperatoriarum in gratiam Episcoporum promulgatarum, itemque Apocrisiariorum mentio posterius seculum indicat.

Callistus I. III. CALLISTUS seu *Calixtus I.* & ipse Romanus, patre Domitio, XXVII. sedem obtinuit annis quinque, mense uno ac diebus duodecim, a 2. Septembris anni 219. ad 14. Octobris anni 224. Post diuturnum carcerem, quotidiana verbera, & longam famem, e fenestra præceps actus in puteum sub Alexandro Severo. Priscam traditionem celebrandi ter unoquoque anno (præter quadragesimam scilicet Lege Telesphori jam sancitam) jejunii constitutionem confirmasse scribitur.

Epistolæ Callisti. IV. Ipsius nomen præferunt Epistolæ duæ: Altera *ad Benedictum Episcopum*, Consulibus Antonino & Alexandro anno Christi 222. in qua jejunium per quatuor tempora servari præcipitur, cum antea ter quotannis ser-

servaretur: altera iisdem Coss. *ad Fratres per Gallias*, agit de gradibus consanguinitatis, & de spirituali Episcoporum conjugio. Sed Antonius Augustinus (*Lib. 2. de emendat. Gratiani.*) has Callisti epistolas a Romanis Correctoribus rejectas fuisse observat.

V. URBANUS I. Pontiano patre Romæ quoque natus, ordine XVIII. Pontifex, per annos sex, ac septem menses cum quatuor diebus, Ecclesiæ præfuit ab anno 224. die 21. Octobris, ad diem 25. Maji anni 231. quo tempore securi pro fidei percussus interiit, Imperatore Alexandro Severo. Dicitur omnia sacri ministerii vasa argentea fecisse. *Urbanus I.*

VI. Ei assignatur Decretalis unica *ad omnes Christianos*, sub jam memorato Consulato Antonini & Alexandri, mense Septembri (nisi potius legendum Novembri, cum Pontificatum nonnisi 21. Octobris ejusdem anni inierit.) In ea epistola inter cætera, quædam admixtæ sunt Codicis Theodosiani sententiæ. *Ejus Epistola.*

VII. PONTIANUS, patria Romanus, patre Calpurnio, in locum Urbani electus, postquam sedes 30. dies vacasset, numero XIX. sedit annos quatuor, cum mensibus fere quinque, a die Junii 24. anni 231. ad diem 19. Novembris anni 235. qua fustibus cæsus Maximini Imperatoris jussu, martyrium consummavit in Sardinia, quo ab Alexandro Severo relegatus fuerat. *Pontianus.*

VIII. Duæ ipsius nomine leguntur Epistolæ: Prima *ad Felicem Succribonum*, aut forte *Sucribonem*: Secunda *ad omnes recte Dominum colentes, & divinum cultum amantes*, ambæ Severo & Quintiano Coss. anno ejusdem Pontiani ultimo. In iis quædam notantur, quæ ex Gregorio desumpta videri possunt. *Ejus Epistolæ.*

IX. Cum vacasset Episcopatus dies tredecim, subrogatus est in Pontiani locum ANTERUS, natione Græcus, ex patre Romulo. Is inter Pontifices XX. vix ultra mensem in munere Pontificio implevit, martyrio decoratus 3. Januarii anno 136. quod gesta martyrum a notariis magistratuum acta scribentibus diligenter exquireret, atque in Ecclesia reconderet. *Anterus.*

X. Unica ei tribuitur Epistola sine die & confuse scripta *Episcopis provinciarum Bæticæ & Toletanæ in Hispania*. Nomen tamen Toletanæ provinciæ habita temporum ratione non abs re suspectum est Antonio Augustino (*In collectionem Adriani I. cap. 62.*). *Ejus Epistola.*

XI. FABIANUS Romanus, Fabii filius, annis quindecim atque insuper diebus quinque, Imperatoribus Maximino ac Decio, Apostolicum thronum Vigesimusprimus obtinuit, anno 15. dies 5. a die 15. Januarii 236. ad diem 20. ejusdem mensis, anni 251. quo tempore martyrio perfunctus pro Christi fide occubuit. *Fabianus.*

XII. Præferuntur ejus titulo tres Epistolæ. Prima *ad omnes Ecclesiæ Catholicæ comministros* Maximino & Africano Coss. id est, anno 238. quam supposititiam Baronius agnoscit, quod Novatiani per Novatum a communione segregati meminit quod sub Cornelio tantum contigisse colligitur ex S. Cypriani Epistolis (49. 52. & 76.). Secunda *ad omnes Orientales Episcopos*, Antonio Augustino (*In cap. 38. collectionis.*) suspicionem movet, quoniam curiæ servitutem velut Ecclesiasticam pœnam constituit; & apocrypham quibusdam videri fatetur Possevinus (*In Apparatu sacro*). Tertia *ad Hilarium* Africano & Decio Coss. ubi, si pro Africano legas Annium Gratum, poterit esse annus 252. Christi: sed de hac quoque dubitat Antonius Augustinus (*in ejusd. collect. cap. 34.*), quia, quæ in ea de appellatione habentur, ea ex Aniano Codicis Theodosiani interprete ad verbum videntur deprompta. *Ejus Epistolæ.*

XIII.

Epistola Cleri Romani Sede vacante.

XIII. Post Fabiani necem vacavit Romana Sedes per annum: quo intervallo plures a S. Cypriano & Clero Carthaginensi ad Clerum Romanum & vicissim scriptæ sunt Epistolæ, de quibus videndus idem Cyprianus.

Cornelius.

XIV. CORNELIUS ordine XXII. Romæ natus Castino patre, invitus ac reluctans divino judicio creatus est 30. die Aprilis ann. 251. Pontifex XXII. Ecclesiam anno uno, mensibus 4. diebus quindecim rexit, ad diem 14. Septembris anni 253. Adversus eum Novatianus Presbyter sese efferens Romanam Ecclesiam schismate primus divisit. Cornelius vero Centumcellas in exilium cum aliis compluribus ob fidem missus, tandem martyrii coronam retulit, Gallo & Volusiano imperantibus.

Ejus Epistolæ dubiæ.

XV. Ei tribuuntur apud Isidorum Epistolæ duæ: altera Decio & Maximo Coss. data, anno nimirum secundum Baronium 254. mense Septembri *ad sanctæ Dei Ecclesiæ filios*, quam, eo quod dirutum tunc temporis S. Petri sepulcrum, ejusque & S. Pauli sacra lipsana ad catacumbas translata referat, non usquequaque exploratæ fidei esse, probat Baronius anno 221. Altera *ad Rufum*, alias *Rusticum* Episcopum mense Majo, & ipsa fidei non satis certæ fertur, & Tertia *ad Lupicinum Viennensem Episcopum* non omnino dubio carens.

Epistola Cornelii vera.

XVI. Indubitatæ autem ipsius Epistolæ ad Fabianum Antiochenum fragmenta extant apud Eusebium (*Lib. 6. Hist. Eccles. cap. 35.*), atque ejusdem S. quoque Hieronymus meminit: sunt & aliæ duæ ejusdem Pontificis ad Cyprianum inter hujus opera.

Lucius I.

XVII. LUCIUS I. Romanus, Porphyrii filius, unus ex Presbyteris Confessoribus, qui cum Cornelio, quod fidem Christianam confessi essent, in exilium missi fuerant, ei post dies 35. suffectus, ac brevi post relegatus, sedit XXIII. numero, annum unum, & quatuor menses ac dies decem, a 20. Octobris anni 253. ad diem 4. Martii anni 255. quo passus est, imperantibus Valeriano & Gallieno. Statuit inter cetera ut duo Presbyteri cum tribus Diaconis semper Episcopum comitarentur, ut morum ac vitæ ipsius testes apud Ecclesiam essent.

Lucii I. Epistola.

XVIII. Epistola ei tribuitur *ad omnes Galliæ atque Hispaniæ Episcopos*, Kalendis Aprilis, Gallo & Volusiano Conss. id est, anno 255. quo quidem anno Pontificatum Lucius iniit; sed mense Octobri.

Stephani I.

XIX. STEPHANUS I. patria Romanus, Julii filius, post dies 35. creatus est summus Pontifex ordine XXIV. præfuitque Ecclesiæ annis duobus, mensibus tribus ac diebus 22. a die nona Aprilis anno 255. ad secundam Augusti anno 257. quo tempore martyrii palmam est adeptus, sub Valeriano & Gallieno.

Ejus duæ Decretales.

XX. Duæ Decretales ejus nomen præferunt. Prior *ad Hilarium Episcopum*, mense Majo sub Consulatu eorumdem Imperatorum, id est, anno 255. ipsius Stephani primo. Posterior *ad omnes Episcopos* iisdem Conss. 9. die Aprilis, qua quidem die electus scribitur Stephanus.

Sixtus II. tempus ejus & res.

XXI. SIXTUS II. aliis *Xystus*, Atheniensis, ex Philosopho Episcopus Romanus XXV. sedit annum unum, demptis octodecim diebus: postquam sedes diebus 21. vacaverat, ad eam vocatus die 24. Augusti ann. 257. eamdem tenuit ad sextam Augusti anno sequenti: qua die pro Christi religione cesus est, Imperatoribus iisdem, triduo ante S. Laurentium Diaconum suum.

Ejus Epistolæ duæ.

XXII. Ei assignantur Epistolæ duæ: I. *ad Gratum Episcopum*, Valeriano & Decio Consulibus, quæ Consulatus nota haud dubie falsa erit, nisi Galienum pro Decio legamus: II. *ad Episcopos per Hispaniarum provincias constitutos*, ejusdem suppositii Consulatus adjectione suspecta.

Dionysius tempus ejus & res.

XXIII. DIONYSIUS, natione Græcus, qui monasticam vitam in solitudine aliquando egerat, numero XXVI. creatus die duodecimo sive pridie Idus Septembris anno 258. postquam sedes vacasset dies 36. Sedit ad 25. Decembris, sive septimum Kalendas Januarias ann. 270. per annos duodecim, menses tres, & dies quatuordecim. Pacatâ morte defunctus sub Aureliano in Domino obdormivit. Scripsit adversus Sabellium ejusve Sectatores, & Paulum Samosatenum, teste D. Athanasio.

Duæ ejus epistolæ.

XXIV. Ejus nomine duæ circumferuntur Epistolæ Decretales, altera ad *Urbanum præfectum* nonis Februariis Aureliano & Basso Conss. id est, anno Christi 272. altera *ad Severum Episc.* 5. Id Sept. Claudio & Paterno Conss. id est, anno 270.

Felix I. ejusque Decretum.

XXV. FELIX I. Romanus, Constantii filius; cum Episcopatus dies quinque vacasset, electus est ordine XXVII. seditque annos quatuor, menses quinque, uno die minus ab ultimo die anni 270. ad diem 30. Maji anno 275. quo tempore martyrio vitam finiit. Dicitur scripto Decreto constituisse ut super Sepulcra vel Memorias martyrum Missæ celebrarentur.

Ejus Epist. vera.

XXVI. Epistolam scripsit *adversus errores Pauli Samosateni & Sabelii*. Hujus fragmenta extant apud Cyrillum Alexandrinum (*In Apologia*), & in Concilio Chalcedonensi (*Act.* 1.).

Tres aliæ epistolæ.

XXVII. Apud Isidorum, aliæ tres Epistolæ eidem adscribuntur. Prima *ad Paternum Episcopum*, Claudio & Aureliano Conss. ubi si pro Aureliano legas Placidianum, erit annus 272. Secunda *ad universos Galliæ Episcopos*, Claudio & Paterno Conss. III. *ad Benignum Episcopum* Conss. iisdem, id est, anno 268. quod tempus ad Dionysii Pontificatum refertur.

Hic cessat diversa annorum Pontificorum computatio.

XXVIII. Hactenus supputatio Baronii, a calculo Scaligeri, Petavii, & aliorum biennio differt. Hoc discrimen ex eo proficiscitur quod alii vulgarem Christi æram, qua scilicet annos ab Incarnatione Domini numeramus, a vero Christi natali non distinguunt: alii autem contendunt verum natalem Domini biennio priorem esse recepto Epochæ Christianæ capite.

Eutychianus.

XXIX. EUTYCHIANUS, natione Tuschus, patria Lunensis, Marino patre, post quinque dies substitutus in locum Felicis, numero XXVIII. sedit annos octo, menses sex, dies quatuor, a 4. die Junii anno 275. ad diem 8. Decembris anno 283. quo martyrium subiit, Carino & Numeriano Consulibus.

Ejus Epistolæ duæ.

XXX. Duæ ipsi Epistolæ assignantur: Altera *ad Joannem & omnes Episcopos per Bœticam provinciam constitutos*, Aureliano & Marcello Conss. tibi reponendum *Marcellino* pro Marcello, ut sit anno Christi 274. Altera *ad Episcopos per Siciliam constitutos*, Conss. Caro iterum & Carino, id est, anno 283. scripta notatur 13. Kalendas Octobris. Hujus Epistolæ partem, si tempora paterentur, ex constitutione Honorii & Theodosii (*L. ult. Cod. de accusat.*) sumptam esse suspicatur Antonius Augustinus (*In collect. Adriani I. cap.* 7.), aut eam constitutionem Eutychiani verbis conscriptam esse.

Cajus.

XXXI. CAJUS sive *Gajus*, natione, Dalmata, Cajo, vel, ut alii volunt, Maximo seu Maximino patre; ex Diocletiani Imperatoris genere, sedit ordine XXX. per annos duos, menses 4. cum diebus quinque: a die nimirum 16. Decembris anno 283. ad diem 22. Aprilis ann. 296. Pro Christo martyrium passus sub Diocletiano & Maximiano.

Ejus Epistola unica.

XXXII. Ejus nomine circumfertur Epistola unica *ad Felicem Episcopum*, Calendis Martiis, Diocletiano sextum & Constantio iterum Consulibus, id est, anno 296. Gaii ultimo.

Marcellinus.

XXXIII. MARCELLINUS, patria Romanus, patre Projecto, post dies

undecim in decessoris locum subrogatus, sæculum Christi tertium clausit, & quartum aperuit, numero Trigesimus, rexit Ecclesiam annis septem, mensibus undecim, ac diebus viginti sex, a 3. scilicet Maji anni 296. ad 26. Aprilis anni 304. securi pro Christi fide percussus, imperantibus Constantio Choro & Galerio.

Ejus duæ epistolæ. XXXIV. Præferunt ejus titulum Epistolæ duæ: I. *ad Salomonem Episcopum*, Idibus Septembris, Diocletiano VI. & Constantio II. Consulibus, id est, anno 296. Altera *ad Episcopos per Orientales provincias constitutos*, Diocletiano VII. & Maximiano VI. Consulibus anno nempe Christi 299. quarum neutra extra tempora hujus Pontificatus excurrit.

CAPUT XXVII.

De summis Pontificibus qui Ecclesiam sæculo IV. rexerunt, & eorum Decretalibus.

Marcellus. I. MARCELLUS, quem nonnulli perperam cum *Marcellino* confundunt, ac pro eodem sumunt, patria Romanus, Benedicti filius, creatus est Pontifex numero XXXI. postquam sedes vacasset 6. menses cum diebus 25. Sedit annis quatuor, mensibus circiter duobus, a die 20. Novembris anni 304. ad diem Januarii 16. anni 309. Quo die sub Maxentio martyrium consummavit.

Epistolæ Marcelli. II. Ejus duæ Epistolæ apud Isidorum habentur. Prior *ad Episcopos Antiochenæ Provinciæ*, Calendis Aprilis, Maxentio & Maximo Coss. id est, anno Christi 309. qui annus in fastis notatur post Consulatum Diocletiani & Valerii. Verum eodem anno mense Januario Marcellus obierat; unde ex falsa Consulatus nota rejicienda videtur hæc Decretalis, nisi forte pro Maxentio Constantinum cum Maximo Consulem legamus: sic enim erit annus 308. Posterior Epistola *ad Maxentium tyrannum* (qui a Christiana religione non alienum se ab initio simulaverat) 16. Calendas Februarias iisdem Coss. id est, die quo Marcellus ex recepto calculo obiit. Hanc tamen Epistolam pro vera Baronius habet: sed ita ut fateatur additamentum aliquod extrinsecus accepisse, quod cunctæ res ibi scriptæ non omnino sibi cohærere videantur. Binius subreptitia putat, quæ interjecta sunt ab eo loco qui incipit, *Synodorum ergo*, ad verba, *hac vobis*. Reliquorum auctoritatem aliquatenus adstruit Marcelli epitaphium a Damaso postea conscriptum, quod habetur inter antiquas inscriptiones in appendice, pag. 1172. num. 3.

Eusebius. III. EUSEBIUS, natione Græcus, patre Medico, post dies viginti dictus est Pontifex Romanus numero XXXII. die 5. Februarii anni 309. vixitque ad diem 26. Septembris anni 311. Sedit itaque Constantino cum Maxentio imperante, annis duobus, mensibus 7. ac diebus insuper 21.

Ejus Decretales. IV. Tres Decretales illi tribuuntur. Prima *ad Episcopos per Gallicanas provincias constitutos*, Calendis Augusti, Constantino Consule, qui Consulatus illis tribus annis quibus sedit Eusebius, non convenit. Secunda *ad fratres per Alexandriam* (id est, apud Alexandriam & per Ægyptum) *Domino militantes*, Calendis Octobris eodem Consulatu notata. Tertia *Episcopis per Tusciam & Campaniam constitutis*, adjecta ejusdem consulatus nota. In hac quæ de inventa Cruce Domini memorantur subdititia Binius agnoscit.

Melchiades. V. MELCHIADES, aliis *Miltiades*, natione Afer, postquam sedes septem

ptem diebus vacua fuit, electus, in ordine Pontificum Romanorum XXXIII. 5. Nonas, sive 3. die Octobris anni 311. Sedit annis duobus cum totidem mensibus, ac septem diebus: Obiit incruenta morte die 10. Decembris anni 313.

VI. Duæ ipsi apud Isidorum Epistolæ assignantur. Altera *de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini* Magni Imperatoris erga eandem, quæ, quod ejus Donationis & Nicæni Concilii post Melchiadis mortem procuidubio habiti meminerit, falsi damnatur, tum a Baronio (*Ad ann.* 312. *num.* 8.) & Binio (*In notis ad eam Epistolam*), tum a censoribus decreti Gratiani (*In Can. futuram xii. q.* 1.), & a Covarruvia (*Practic. qu. c.* 31. §. 1. *& variar. resolut. lib.* 4. *c.* 6.). Altera Epistola *ad Matrinum & cæteros Hispaniarum atque in illis partibus Episcopos* scripta notatur Calendis Martii, Coss. Volusiano & Rufino, hoc est anno 314. post mortem scilicet Melchiadis. Ab eo Decretum fuisse traditur, ut Oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratione Episcopi dirigerentur, quod appellatur *fermentum*, in symbolum nempe unionis & concordiæ Presbyterorum in suis titulis synaxin celebrantium cum Episcopo. *Epistolæ Melchiadi attributæ, ac Decretum ejusdem.*

VII. S. SILVESTER Pontifex, ordine XXXIV. Romæ natus, patre Rufino, sedit annis 21. mensibus 11. uno die minus, a Calendis Februarii anno 314. ad anni 335. diem ultimam Januarii. Sub hoc, Ecclesiam sublevante Constantino, libere celebrari *Concilia* cœperunt, universalia nimirum; habitumque in primis est Nicææ in Bithymia œcumenicum primum anno Christi 325. *Silvester.*

VIII. Ei a quibusdam adscribitur Epistola spuria, *de donatione Constantini*, de qua in Melchiade. Extat & ad eum Epistola nomine Synodi Nicænæ, cum ejusdem ad Synodum responsione, Constantino septies (vel ut alii volunt octies) & Constantino Cæsare IV. Coss. id est, anno Christi 326. quam mendosissimam & commentitiam censent Baronius (*Ad annum* 325. *n.* 171.) & Binius (*In notis ad* 3. *Synodum Romanam sub Silvestro*). Præferuntur quoque ejus Decreta & acta, in quibus disputatio contra Judæos coram Constantino inita, draco pestifer intra specum inclusus, baptisma Constantini memorantur: quæ quidem Acta Romæ aliisque in Ecclesiis ante Gelasium legebantur, ut patet ex ejusdem Gelasii Decreto in Synodo Romana: licet non usquequaque habeantur indubitata. *Epistola ac Decreta ei adscripta.*

IX. MARCUS, Prisci filius, patria Romanus, cum sedes vacasset dies 15. in Silvestri locum suffectus est die 16. Januarii: sedit ordine XXXV. menses 8. dies 22. imperante magno Constantino ad VII. Octobris anni CCCXXXVI. *Marcus.*

X. Exstat apud Isidorum Athanasii & Ægyptiorum Episcoporum ad eum Epistola, qua petunt Nicæni Concilii, cujus exempla cum cæteris Ecclesiæ Alexandrinæ libris ac supellectile combusta fuerant, alia exemplaria ex Ecclesiæ Romanæ Tabulario ad se transmitti; adjiciunt præterea præsentibus ipsis octoginta Capitula in ea Synodo fuisse tractata, scilicet quadraginta a Græcis Græco edita sermone, & quadraginta a Latinis similiter Latina lingua: sed visum esse 318. Patribus ejusdem Concilii, & maxime Alexandro Alexandrino, & Apostolicæ Sedis Apocrisariis, ut decem Capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, & ad formam 70. discipulorum, vel potius totius orbis terræ linguarum, septuaginta fierent Capitula. Ex hac Epistola decerptus est Canon 12. *dist.* 16. Legitur ibidem Marci Papæ responsio data X. Kal. Novembris Nepotiano & Secundo Coss. qua rescribens Athanasio significat se exemplum ex autographo 70. Nicænæ Synodi Capitulorum, quod inventum esse in Ecclesiæ Romanæ Scriniis exscriptum, Apocrisariis ejus Synodi tradidisse. Sed *Ejus Epistola.*

ſuppoſititiam hanc utramque Epiſtolam agnoſcunt pluribus de cauſis Baronius (*Ad ann.* 336.), & Bellarminus (*De Romano Pontifice lib.* 2. *cap.* 25. *& lib. de Scriptorib. Eccleſiaſt. in Athanaſio*). Potiſſima eſt, quod ea Bibliothecæ Alexandrinæ conflagratio nonniſi Conſtantio Imperatore contigerit, Pontifice Liberio, anno 356. quo tempore Georgius Cappadox Arianus, expulſo Athanaſio, in ejus locum per vim eſt ordinatus, ut ipſe Athanaſius (*In Epiſtola ad omnes Orthodoxos*) teſtatur. Conſtat autem ex Chronico Hieronymi Marcum Pontificem Romanum e vivis exceſſiſſe anno 336. ante annos ſcilicet viginti, & Athanaſium eo tempore non Alexandriæ degiſſe, ſed in Gallia exulaſſe: Mitto Nepotiani in Conſulatu collegam *Facundum*, non *Secundum* fuiſſe: additumque Epiſtolæ Marci nomine ſcriptæ diem x. Kal. Novembris, ideſt, 23. Octobris, cum 7. ejuſdem menſis jam obiiſſet Marcus. Sed facilis hic & condonandus Librariis error. At quis ferat pro vero certoque affirmari numerum Septuaginta Concilii Nicæni Canonum, qui Romæ & Alexandriæ exiſterent; cum ejus rei nulla mentio fuerit in celebri controverſia quæ inter Zoſimum ac Bonifacium Pontifices Romanos & Eccleſiam Africanam agitata poſtea fuit de illorum Canonum numero?

Iulius. XI. JULIUS I. Pontificum Romanorum ordine xxxvi. Romanus, Ruſtici filius, die 20. a ſede vacante creatus, eam tenuit annos ſedecim, menſes quinque, a die 27. Octobris anni 336. ad diem 12. Aprilis anni 352. imperante Conſtantio, partim etiam duobus aliis magni Conſtantini filiis, Conſtantino & Conſtante.

Epiſtolæ ac Decreta Julii I. XII. Scripſit haud dubie Julius anno 342. objurgatoriam Epiſtolam *ad Orientales Epiſcopos* in cauſa S. Athanaſii: ejuſdemque, aut ſaltem Synodi Romanæ Tertiæ ſub eo habitæ Epiſtolæ ex ipſius Athanaſii apologia 2. Conciliorum collectioni eſt inſerta. Scripſit ann. 349. *ad Alexandrinos* Epiſtolam gratulatoriam de Athanaſii ejuſdem reditu. At quas Iſidorus protulit quaſi *Orientalibus Epiſcopis* ſcriptas, cum horum ad priorem reſponſione, earum priorem Binius aliquatenus tuetur, Baronius & alii ſuppoſititiam utramque fatentur; quamvis ex veræ fragmentis quæ apud Socratem, Theodoritum, Sozomenum exſtant, hauſta non pauca contineant. Baronius (*Ad ann.* 337. *n.* 67.) mendum chronographicum prioris obſervat in primis, quod Feliciano & Maximo ſeu Maximiano Coſſ. conſignata ſit, cum faſtorum conſenſu Feliciano Conſuli nullibi, niſi Titianus Collega jungatur: & quod Romanæ ſub Julio Synodi his de rebus habitæ tempora non cohærentibus inter ſe characteribus notentur anno ſcilicet quarto Conſtantii Indictione 6. & prædictis conſulibus. At quartum Conſtantii annum Chriſti 340. denotat, quo Conſules erant Acyndinus & Proculus: Indictionis autem illius nimirum 13. annus 6. cadit in annum 333. Conſulatus denique Feliciani & Titiani convenit anno Chriſtiano 337. Aliunde vero conſtat Julium ad Orientales Epiſcopos Euſebianos non ante (ipſo Athanaſio deprecante) ſcripſiſſe, quam ei arbitrium cauſæ ab iiſdem commiſſum fuiſſet: quod nonniſi anno 339. factum: unde apparet hanc ad eos Epiſtolam non ante annum 340. ſcriptam eſſe.

Nec abſimilibus vitiis laborat altera Julii apud Iſidorum Epiſtola, eorumdem nempe Conſulum mendace nota, cum pluribus veræ rerum geſtarum hiſtoriæ adverſis, quæ Binius ipſe obſervat. His addit Antonius Auguſtinus (*Lib.* 1. *de emend. Grat. dial.* 20.) ſuppoſititios quatuor & viginti Nicæni Synodi Canones in ea Epiſtola prælatos, a viginti receptis omnino diverſos. Sed tamen quæ ad Romanæ Sedis circa celebrandas Synodos, & Epiſcoporum judicia auctoritatem pertinent, ea ſane in germano apud Athanaſium Julii ad Orientis Epiſcopos Reſcripto reperiuntur: ut nec

falſa-

falsarum litterarum fulcris illius Sedis potestas indigeat, nec ex eo capite falsi arguendæ veniant Epistolæ aliæ ante memoratæ. Cæterum præter indubitatas ex Athanasio Epistolas ad Orientales Episcopos, atque ad Alexandrinos Epistolam, habetur etiam fragmentum Epistolæ Julii *ad Decimum* in actis Concilii Ephesini Primi (*Parte* 2. *act.* 1.): leguntur & ejusdem Julii *Decreta* decem apud Ivonem Carnotensem, & Gratianum, quæ in tomo 2. Conciliorum editionis Parisiensis an. 1671. collecta sunt. At Epistola *ad Dionysium Corinthi* Episcopum, de Incarnatione Domini, quam Gennadius (*De Scriptor. Eccles.*) Julio Papæ adscribit, eam Leontius (*De Sectis act.* 8. *in Biblioth. Patrum.*) re diligentius explorata, demonstrat Apollinaris hæresiarchæ partum revera fuisse.

XIII. LIBERIUS, Romanus, patre nomine Augusto, vacante per quinque & viginti dies sedem XXXVII. accepit 8. Maji anno 352. tenuitque ad 9. Septembris anni 367. annis quindecim, mensibus quatuor, ac die uno; idque imperantibus Constantio primum, a quo dire vexatus ob causam Athanasii: tum Juliano, deinde Valentiniano & Valente. *Liberius.*

XIV. Exstant Epistolæ Liberii nomine plures integræ, & quæ tum ex Hilarii fragmentis, tum ex actis Eusebii Vercellensis depromptæ, quidam etiam ex Codice Vaticano prolati a Baronio Centones. Harum duæ, quarum altera *ad Orientales Episcopos*, altera *ad Ursacium, Valentem, & Germinium* inscribitur, quæ in Biniana & Regia Conciliorum collectione 8. & 9. loco ponuntur, & quibus S. Athanasii, tanquam ab eodem Liberio sub Pontificatus primordia damnati, mentio fit, confictæ ab Arianis creduntur, ut refelleretur Liberii purgatio, qua contestatus erat, se nonnisi vi a Constantio adactum ad ejusmodi damnationem processisse asseverantis: *Septimam*, quæ incipit ab his verbis, *Pro Deifico timore*, ad Orientales Episcopos Liberius biennalis exilii tædio ac mortis metu victus revera scripsit, post Felicem in Pontificiam sedem subrogatum. In ea significat se latam adversus Athanasium sententiam approbare, ejusque auctores (Arianos) admittere ad communionem, fideique professioni Sirmii editæ subscribere. *Decima* pacem cum Orientalibus; *Undecima* indulgentiam suadet erga eos qui fraude Arianorum circumventi apud Ariminum, Nicænam confessionem amplecterentur; eique *Duodecima* Epistola, quæ & Græce exstat, ad Athanasium scripta, se adhærere testatur. *Decima tertia* Græco etiam exarata sermone, Pacifica est ad Orientales, quibus simulata Semiarianorum professione deceptus, communionem reddit. Jam quæ his subjungitur *Athanasii*, & Ægyptiorum Episcoporum ad *Liberium* Epistola de oppressionibus Arianorum, cum responsorio Liberii, communi calculo inter falsi suspectas habetur, ob fictitios præsertim consules: nec majorem habet fidem *Athanasii* responsum ad *Liberium*. Proferuntur & tria Liberii *Decreta* ex vetusto Codice sedecim librorum (*Lib.* 13. *cap.* 9. 10. 12.), ad jejuniorum observationem spectantia. *Ejus Epistola & Decreta.*

XV. FELIX Secundus, patria Romanus, Anastasio patre, in Liberii exulantis locum factione Arianorum suffectus, a quibusdam tamquam intrusus, ab aliis XXXVIII. Pontifex numeratur. Et sane orthodoxæ fidei se vindicem præbuit, damnato ob hæresim Constantio Imperatore, a quo Pontificia dignitate dejectus, ac morte affectus apud oppidum Tusciæ Cæræ, die Julii 29. anno 357. *Felix II.*

XVI. Epistolæ duæ, quæ ejus præferunt nomen, spuriæ censentur, tum ea qua supposititiæ *Athanasii* & Ægyptiorum ex Synodo Alexandrina Epistolæ *rescripsisse* dicitur; tum ea quæ ad *eosdem & reliquos Domini Sacerdotes* inscripta est, & uno ac viginti articulis divisa: neque enim eo tempo- *Ipsius Epistolæ.*

tempore Athanasio in latebris agenti vacabat Synodum Episcoporum cogere; neque Felici communicaturum fuisse colligere est ex ipsius Athanasii Epistola ad solitariam vitam agentes. Consules præterea fictitii, & Agarius & Julianus, quorum ille nullibi cognitus, fidem horum omnium elevant, aut potius convellunt.

Damasus I. XVII. DAMASUS I. Hispanus, Antonii filius, legitime, non tamen sine ingenti Ursicini fautorum tumultu, electus 15. Septembris ann. 367. sedit numero trigesimus octavus, ad undecimum Decembris anni 384. per annos 17. menses 2. diesque insuper 27. imperantibus Valentiniano seniore & Valente, ac postea Gratiano & Valentiniano juniore, tandemque Theodosio magno.

Ejus Epistolæ. XVIII. Decem ferme existunt Epistolæ Damasi titulo notatæ, quarum quæ *ad Aurelium Carthaginensem* rescripta dicitur, ab Isidoro Mercatore Corpori Canonum præposita, ea proculdubio commentitia est, Baronii (*Ad ann.* 374.), Posse Binii, aliorumque judicio, quemadmodum & prius Hincmari, Rhemensis (*Adversus Laudunensem, c.* 42.); utpote Gratiano III. & Equitio (male alias Cyr cio, qui nullus fuit) Coss. data, id est, anno Christi 374. quo tempore Aurelius vix Diaconi gradum erat adeptus. S. quippe Augustinus, cum quadriennio a conversione sua, anno scilicet 389. in Africam rediisset, illum adhuc Carthaginensis Ecclesiæ Diaconum invenit, uti (*Lib.* 2. *de Civit. Dei cap.* 8.) ipse testatur. Falsi suspicione laborat, quæ *ad Hieronymum* missa scribitur, de Hymnis ac Psalmis apud Græcos in Missa recitari solitis, a Bellarmino (*De missa lib.* 1. *c.* 16.), a Binio, aliisque viris doctis atroci confixa stylo, cum Hieronymi responso, quod Baronius (*Ann.* 325. §. 175.), quoque Cassiani maxime testimonio impugnat. Sic etiam rescriptum Damasi *ad Afros* de auctoritate Sedis Romanæ in causis Episcoporum, cum *Afrorum* ea de re Epistola, evertitur, tum, ut Crabbeus notavit, affixo Flavii & Stiliconis Consulatu, qui annum Domini 400. non antevertit, cum Damasus saltem anno 384. decessisset; tum etiam ex eo, quod eadem quæstio paulo post inter Afros & Damasi successores Bonifacium ac Cælestinum controversa fuerit. Nec certiorem fidem habet quæ *ad Episcopos Illyrici* scripta notatur Livio & Theodosio Coss. quorum ille fastis ignotus: ut & *Siricius* Consul in Epistola *ad Episcopos Italiæ* datus Ardaburi collega, qui anno demum 427. in fastis legitur, tertio nimirum & quadragesimo ab obitu Damasi. Ejus Epistolæ duæ, in Concilio Bonifacii tempore habito Romæ, anno scilicet 531. recitatæ, ab Holstenio editæ sunt, & in Labbeana Conciliorum collectione exscriptæ, ad *Acholium Thessalonicensem*, aliosque Episcopos. Collecta quoque sunt ejusdem *Decreta* quinque, partim ex Ivone, partim ex Gratiano.

CAPUT XXVIII.

De Pontificibus, quorum Decreta Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ inserta sunt, & primo de Siricio & Anastasio.

Siricius. I. SIRICIUS Romanus, Tiburtii filius, creatus triginta & uno diebus post obitum Damasi, non sine Ursicini Antipapæ tumultu, trigesimus nonus ordine Sedem Apostolicam tenuit annis tredecim, mense uno, diebus quatuordecim, ab undecimo Januarii anni 385. ad 22. Februarii anni 398. sub Valentiniano juniore, ac Theodosio magno, & sub Arcadio & Honorio hujus filiis.

II. De-

II. Decretalis ejus Epistola *ad Himerium Episcopum Tarraconensem* in Hispania, qui de dubiis quibusdam Damasum consuluerat; scripta Arcadio & Bautone Coss. id est, anno 385. capitibus 15. distincta, in Codicum Canonum Ecclesiæ Romanæ relata est. Aliarum ejusdem Epistolarum meminit Isidorus Hispalensis (*Lib. de vir. illustrib.*): non tamen Epistolæ *ad Afros*, cujus nihilominus mentio fit a Ferrando Carthaginensi (*Breviarii Canonum cap. 6.* 130. 138. *&* 184.), quæ extat in fragmento Concilii provinciæ Byzacenæ, & quarta numeratur apud Isidorum: apud quem secunda habetur, quæ *ad Mediolanensem Ecclesiam* adversus Jovinianum missa est, ad quam respondit Ambrosius. Tertio vero loco ibidem habentur alia *ad orthodoxos per diversas provincias*. *Decretales Siricii.*

III. ANASTASIUS I. Romanus, Maximi filius, inter Pontifices maximos ordine quadragesimus, sedit annos quatuor, mensem unum, dies tredecim, a 14. Martii anni 398. ad 27. Aprilis anni 402. imperantibus Arcadio & Honorio. *Anastasius I.*

IV. Licet nulla ejus decretalis Epistola in Codicem Canonum veterum Ecclesiæ Romanæ relata sit, constat tamen ex S. Hieronymo (*Epist. 78. & apolog. 1. & 2. adversus Rufinum, & aliunde.*) plures ab eo conscriptas fuisse, tum in causa Origenistarum atque adversus errores Origenis in opere περὶ Ἀρχῶν per Rufinum in linguam Latinam converso; tum in causa Donatistarum. In his fuit Epistola *ad Joannem Jerosolymitanum*, quæ apud S. Hieronymum (*Tom. 9.*) legitur, & cujus idem Hieronymus (*Cap. 6.*) mentionem facit in apologetico 3. adversus Rufinum. Itemque alia *ad Ursinum* de Incarnatione Filii Dei, cujus tria extant fragmenta in appendice ad Breviarium Liberati Diaconi. Præter has apud Isidorum duæ illi tribuuntur Epistolæ: Prior *ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Episcopos*: Posterior *ad Nerianum virum religiosum*, quæ ob amissos parentes consolatur. Illa triplici ex capite suspecta habetur, primo ex epigraphe, quod Burgundiones nondum Galliam ingressi, aut ad fidem Catholicam adducti, nullos habuerint Episcopos ante Valentiniani III. tempora, qui anno salutis 425. imperare cœpit, & cujus temporis Christi sacra ab iis esse suscepta tradit Socrates (*Lib. 7. cap. 30.*): Deinde ex Consulibus ad Epistolæ calcem adjectis, *Arcadio & Bautone*, qui annum indicant 385. & Siricii Pontificis initia: Denique quod ejus Epistolæ magna pars, ubi de Manichæis agitur, nihil differat ab iis quæ de iisdem leguntur in secunda Leonis Pontificis Epistola, ex qua hanc in primis desumptam esse conjiciunt, quæ & varias quoque Innocentii & Fabiani Constantinopolitani sententias aspersas habet. Hæc vero falsa Consulatus nota consignatur, Theodosii Augustini septimum, & Palladii, id est, anno Christi 416. diu post obitum Anastasii. Verum in manuscriptis Codicibus abesse hanc notam consularem Binius observat. Aliunde tamen stylus ætatem Anastasii minus sapere videtur: & aliunde Innocentii, Leonis & Gregorii centonibus constat. *Ejus Decretalis.*

CAPUT XXIX.

De sæculi V. Pontificibus & Epistolis in Canonum Codicem relatis.

Innocentius I. I. ANASTASIO, post cujus obitum vacavit Sedes Romana dies 21. successit INNOCENTIUS I. Innocentio patre genitus, inter Pontifices Quadragesimus primus numero, qui sedem tenuit sub Honorio & Arcadio primum, dein sub eodem Honorio ac Theodosio juniore, annos quatuordecim, menses 9. dies 26. a 18. Maji anni 402. ad 12. Martii anni 417. S. Joannis Chrysostomi a Græcorum Concilio apud Constantinopolim damnati & sede Constantinopolitana pulsi, appellatione suscepta, damnationem in Concilio rescidit, ejusque judicium in œcumenica Synodo retractandum pronunciavit, anathemate perculsis Attico Constantinopolitano, ac Theophilo Alexandrino. Verum Chrysostomi in exilio mors, ejus restitutionem præcipue impedivit.

Epistolæ Innocentii II. II. Habentur Innocentii Epistolæ 34. quarum 21. relatæ sunt in Codicem Canonum. I. *ad Decentium Episcopum Eugubinum*, constans octo Decretis, Theodosio August. VII. & Palladio Coss. ann. 416. II. *ad Victricium Episcopum Rothomagensem*: cujus sunt duodecim capita. III. *ad Exuperium Episcopum Tolosanum*, quæ ordine temporis prior est, Stilicone II. & Anthemio Coss. id est, anno 405. in qua sunt septem Decreta. IV. *Ad Felicem Episcopum Nucerinum* septem capita continens. V. *ad Maximum & Severum Episcopos* per Brutios. VI. *ad Agapetum & alios Episcopos* Appulos. VII. *ad Rufinum* & cæteros Episcopo per Macedoniam constitutos. VIII. *ad Florentinum Episcopum*, ni fallor, Tiburtinum (male enim legitur Triburiensem.) IX. *ad Probum*. X. *ad Aurelium Carthaginensem & Augustinum Hipponensem Episcopos*. XI. *ad Julianum* nobilem. XII. *ad Aurelium* Episcopum Carthaginensem. XIII. *ad Bonifacium Presbyterum* de Ecclesia Antiochena. XIV. *ad Alexandrum Episcopum* Antiochenum. XV. *ad Maximianum Episcopum*, de Attico Constantinopolitano. XVI. *Ad Alexandrum Episcopum Antiochenum*, quæ omnes singulis capitibus constant. XVII. Ad eumdem *Alexandrum*, quæ tria capitula continet. XVIII. *ad Acacium Constantinopolitanum*. XIX. *ad Laurentium Episcopum* Senensem. XX. *Ad Martianum Episcopum Nursitanum*, vel Marsicanum, quæ uno etiam capite continetur. XXI. *Ad Rufum*, Eusebium, & cæteros Episcopos Macedonas, quæ septem Decreta complectitur: ut sint ejus Decreta quinquaginta septem in Codice Canonum.

Zosimus. III. ZOSIMUS, Græcus, patre Abrahamo, post 20. dies Innocentio subrogatus, numero Quadragesimus secundus, sedit annum unum, menses octo, dies viginti quinque, a 2. Aprilis anni 417. ad 26. Decembris anni 418. Pelagium & Cælestium, secundum Africanorum Episcoporum sententiam, generali Decreto damnavit.

Ejus Epistolæ. IV. Ejus Epistolæ duæ Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ insertæ sunt. Prima *ad Hesychium Episcopum Salonitanum* tribus constans capitibus. II. Commonitorium est *ad Presbyteros & Diaconos qui Ravennæ sunt*: ambo anno 418. sive Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. Extant & aliæ undecim ejusdem Epistolæ, in quibus tertia & quarta scriptæ sunt *ad Aurelium* & alios Africanos Episcopos, de Cælestio & Pelagio. VI. Et pleræque aliæ *ad Episcopos per Galliam & septem provincias* de privilegiis Ecclesiæ Arelatensis, aliisque Ecclesiæ Gallicæ rebus.

V. BO-

V. BONIFACIUS I. Romanus, Jucundi Presbyteri filius, numero quadragesimus tertius, sedit annis quatuor, mensibus novem, diebus 28. a 28. Decembris anni 418. quo in schismate adversus Eulalium electus est, usque ad 23. Octobris anni 423. sub Honorio & Theodosio II. *Bonifacius I.*

VI. Tres ejus Epistolas habemus in Codice Canonum. Prima est *ad Honorium* Imperatorem, ut Romæ nunquam per ambitum ordinetur Antistes, quam sequitur rescriptum Honorii II. *ad Patroclum*, *Remigium* & cæteros Episcopos *per Gallias & per septem provincias constitutos*, de Maximo Valentino Episcopo diversorum criminum accusato, anno Christi 419. Monaxio nimirum Consule. III. *ad Hilarium Narbonensem Episcopum* de Patroclo & ordinanda Lutevensi Ecclesia, Honorio XIII. & Theodosio juniore X. Coss. id est, anno 422. *Ejus Epistola.*

VII. CÆLESTINUS I. Prisco patre natus Romæ, postquam sedes decem dies vacasset, sedit ordine quadragesimus quartus, & annos 8. menses 5. dies 3. a die scilicet 3. Novembris anni 423. ad 6. Aprilis anni 432. sub Theodosio juniore & Valentiniano III. *Cælestinus I.*

VIII. In Codicem Canonum relatæ sunt tres ipsius Epistolæ. Prima *ad Venereum & cæteros Galliarum Episcopos*, de Prospero & Hilario, ac de S. Augustino ejusque scriptis adversus Pelagianos, quæ constat tredecim capitibus seu decretis. II. *ad universos Episcopos per Viennensem & Narbonensem provinciam constitutos*, Felice, & Tauro Coss. anno scilicet 428. continens septem capita. III. *ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ*, Florentio & Dionysio Coss. id est, anno 429. cujus sunt capita tria. Extant & aliæ undecim ejusdem Epistolæ extra Codicem Canonum. *Epistola Cælestini.*

IX. SIXTUS III. Romanus, Sixti filius, post novendiale interregnum, numero quadragesimus quintus, sedem tenuit annis septem, mensibus undecim cum duobus diebus, a die nimirum 26. Aprilis anni 432. ad 29. Martii anni 441. imperantibus iisdem Theodosio II. & Valentiniano III. *Sixti III.*

X. Occurrunt duæ Sixti hujus genuinæ Epistolæ, quarum prima est *ad Cyrillum Episcopum Alexandrinum*. II. *ad Joannem Antiochenum Episcopum*, quæ laudatur in commonitorio Vincentii Lirinensis sub finem. Tertiam, quæ inscribitur *ad omnes Orientales Episcopos*, plane subreptitiam agnoscit Binius, tum quod ex Epistola 3. Fabiani ad verbum descripta sit, tum quod data legatur Valentiniano & Floriano Coss. Kal. Aprilis, cum tamen Valentiniano Florianus collega nusquam inveniatur, & quintus Valentiniani Consulatus Anatolio collega, qui ex Consulatibus Valentiniani solus Sixti Pontificatum attingit, Kalendas Aprilis habeat post Sixti mortem, utpote qui eo anno decesserit 5. Kalendas Aprilis; aliisque præterea de causis quas indicat Baronius. (*Ad annum* 433. *n.* 36. *&* 37.) *Epistolæ Sixti III.*

XI. S. LEO I. propter ingentia facta Magni cognomen meritus, in Tuscia Quintiano Patre natus, ordine quadragesimus sextus, post interregnum unius mensis, ac duodecim dierum, Ecclesiam rexit annis 20. mensibus 11. a die decimo Maji anno 440. ad 11. Aprilis anno 461. sub Valentiniano III. Maximo, Avito & Majoriano Occidentis, Theodosio juniore, Martiano, & Leone Thrace Orientis Imperatoribus. Adversus Manichæos, Pelagianos, Priscillianistas scripsit; & Eutychetem in Chalcedonensi Concilio damnari curavit. Attilæ ad ruinam urbis Romæ properantis impetu represso, eamdem urbem in Genserici Vandali direptione ab incendo & cæde liberavit. *S. Leo I.*

XII. Ejus Decreta 49. Codici Canonum Ecclesiæ inserta sunt ex Epistolis octo. Quarum Prima *ad Episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, & per universas Italiæ provincias constitutos*, Maximo iterum *Decreta & Epistola Leonis I.*

& Paterno Coff. id eft, anno 443. capitibus quinque conftat. II. *ad eofdem Epifcopos Italiæ*, de Manichæis in urbe detectis, uno capite abfolvitur, fcripta anno 444. Theodofio nempe 18. & Albino Coff. III. Calepodio, feu Callypio, & Ardabure Coff. anno 447. *ad Epifcopos Ciciliæ*, habet feptem capita. IV. *ad Januarium* alias Julianum *Epifcopum Aquilejenfem*, iifdem Coff. uno capite continetur. V. *ad Rufticum Epifcopum Narbonenfem*, complectitur fedecim capita. VI. *ad Anaftafium Epifcopum Theffalonicenfem*, eft undecim capitum. VII. capitum feptem data eft *ad Anicetum Epifcopum Aquilejenfem*, anno 455. Confule fcilicet Martiano Augufto. VIII. *ad Epifcopos per Cæfarienfem Mauritaniam conftitutos* unum habet, fed longius caput. Sunt & aliæ Leonis vel ad Leonem Epiftolæ numero centum & tres, *ad Concilia* præfertim œcumenica *Ephefinum & Chalcedonenfe* pertinentes. De harum Epiftolarum octogefima octava ad *Germaniarum Epifcopos*, an vere Leonis fit, ambigitur: Nonagefima fexta non Leonis Romani Pontificis eft, fed Leonis Bituricenfis aliorumque Epifcoporum Gallicorum ad Epifcopos & Presbyteros intra Tertiam (Aquitanicam nimirum aut Lugdunenfem) provinciam conftitutos. Epiftola 18. paucis circa finem exceptis, & 13. itemque 85. ex tertia expreffæ videntur: magna pars 83. legitur in 97. At 24. licet imperfecta videatur, nec in manufcriptis Codicibus inventa fit a curatoribus editionum Parifienfis & Colonienfis, nihilominus vera eft cenfenda, cum habeatur in actis Græcorum Latinis Concilii Chalcedonenfis, parte 1. Accuratus Leonis operum collector & illuftrator Pafchafius Quefnel Presbyter Congregationis Oratorii D. Jefu, a germanis fancti hujus Pontificis Epiftolis maculas mendorum & interpolationum abfterfit, ordine mutato, ad fuos annos eas revocavit, & receptum illarum numerum acceffione triginta prioribus additarum locupletavit. Septimam quæ *ad Septimium*, & decimam feptimam, quæ *ad univerfos Siciliæ Epifcopos*, fcripta legitur, e numero Epiftolarum Leonis expunxit in Notis quas eruditione haud vulgari in Leonis opera dedit. Illam quæ eft *ad Galliarum & Germaniarum Epifcopos*, de Chorepifcopis, omnino rejicit.

Hilarus. XIII. HILARUS feu *Hilarius*, ex Sardinia infula, Crifpini filius, poftquam fedes vacavit feptem menfes, fedit XLVII. numero, annis quinque, menfibus novem, diebus novem & viginti; a die 12. Novembris anni 461. ad 10. Septembris anni 467. fub Leone Orientis, Severo & Anthemio Occidentis Imperatoribus. Neftorii & Eutychetis damnationem confirmavit.

Hilari Decreta. XIV. In Codicem Canonum relata funt ejus Decreta edita in Synodo Romana, quæ habita eft in Bafilica S. Mariæ, in qua recitatæ funt Epiftolæ Afcanii & reliquorum provinciæ Tarraconenfis Epifcoporum, atque ad eas Hilari refponfum, Bafilico aut Bafilifco & Hermenerico Coff. anno 465. Extant & aliæ octo ejus ad varios Galliarum Epifcopos Epiftolæ.

Simplicius. XV. SIMPLICIUS, patria Tiburtinus, Caftini filius, ordine XLVIII. Pontifex poft decem a morte Hilarii dies creatus, fedit annos quindecim, menfes 7. dies 10. a 20. Septembris anni 467. ad Idus Martias anni 483. imperantibus in Oriente Leone & Zenone, in Occidente vero Anthemio & aliis ad Auguftulum, & poft hunc regnante in Italia Odoacre Herulorum Rege.

Ejus Epiftolæ. XVI. Ipfius Epiftolæ duæ Codici Canonum infertæ funt, totidem Decreta continentes: Altera *ad Joannem Epifcopum Ravennatem*, Severino Confule, anno fcilicet 483. Altera *ad Florentinum* aliofque Epifcopos poft confulatum Leonis Augufti, five anno 473. Præter has Epiftolas reperiuntur

riuntur & aliæ sedecim *ad Zenonem* præsertim *Augustum*, & *Acacium Constantinopolitanum*.

XVII. FELIX quibusdam II. Baronio aliisque III. Romæ Felice patre Presbytero natus, XLIX. numero Sedem Apostolicam, post sex dierum intervallum, tenuit annos octo, menses undecim, dies viginti duos, a die 8. Martii anno 483. ad diem 25. Februarii anni 492. Zenone & Anastasio Dicoro Imperatoribus Orientis, Odoacre Herulorum in Italia Rege, cum in Gallia Clodovæus Francis regnaret nondum Christianis sacris imbutus. Felix agente Joanne Alexandrino Patriarcha, Acacium Patriarcham Constantinopolitanum hæreseos damnavit in Synodo Romana anno 484. celebrata, cum in alia superioris anni Synodo *Petrum Cnapheum* sive Fullonem Patriarcham Antiochenum damnasset. *Felix III.*

XVIII. Extat in Canonum Codice ipsius Constitutum de rebaptizatis in Africa editum in Synodo Romana apud Basilicam Constantinopolitanam Flavio Boetio Consule, id est, anno 487. Ejusdem quindecim Epistolæ inveniuntur, quarum septem, opera Philippi Labbei Societatis Jesu, novæ Conciliorum editioni adjectæ sunt. *Ejus Decreta & Epistola.*

XIX. GELASIUS I. Afer, Valerii filius, post vacationem throni Apostolici per quinque dies, sedit numero L. annos quatuor, menses octo, dies novemdecim, a die 2. Martii anni 482. ad 21. Novembris anni 496. Anastasio imperante per Orientem, regnantibus in Italia Theodorico Ostrogotho, in Gallia Clodovæo. Lupercalia quæ adhuc in urbe celebrabantur sustulit, & Manichæos in urbe deprehensos exustis eorum libris expulit. *Gelasius I.*

XX. Habetur in Codice Canonum Epistola ejus seu generale decretum *ad omnes Episcopos*, de institutis Ecclesiasticis, ac præsertim de ordinationibus, constans viginti octo capitibus, Asterio & Præsidio Coss. 1. id est, anno 494. quo anno habitum est ab eo Concilium 70. Episcoporum, ubi libri sacri & authentici ab apocryphis discreti sunt, ex quo est Canon *Sancta Romana* tertius dist. 15. Extant & aliæ tredecim ejusdem Epistolæ & quædam fragmenta. Scripsit præterea hymnos exemplo B. Ambrosii, & libros quinque contra Eutychem & Nestorium, quod opus longe diversum fuisse ab eo libello quod de duabus Naturis inscribitur sub nomine Gelasii, demonstrat Baronius, atque hunc a Græco Gelasii Cyziceni versum esse putat. *Decreta & Epistola Gelasii.*

XXI. ANASTASIUS II. patria Romanus, Petri filius, post septem dies creatus Pontifex ordine LI. iisdem Imperatore ac Regibus rexit Ecclesiam anno uno, mensibus undecim; diebus viginti tribus, a 28. Novembris anni 496. ad 16. Novembris ann. 498. Cum Photino Thessalonicensi Diacono & Acatii assecla communicasse, & subito Dei nutu exanimatum esse memoratur a Schismaticis: quod commentum sequutus est cum Gratiano Platina. Sed id refellitur a Baronio & Romanis Correctoribus ad Canonem *Anastasius 9. dist. 19.* & falsi argui potest ex Epistola ejusdem Pontificis ad Anastasium Imperatorem Codici Canonum inserta, quæ constat octo capitibus, quorum tertio Acatii nomen tamquam hæretici & a Felice Pontifice anathemate percussi e diptychis eradi petit, nec tamquam Catholici in Ecclesia recitari. *Anastasius II. 51.*

CAPUT XXX.

De sæculi sexti Pontificibus & Decretalibus in Codicem Canonum relatis.

Symmachus I. I. SYMMACHUS, e Sardinia insula, patre Fortunato, postquam sedes quatuor diebus vacaverat, LII. numero eam tenuit annis 15. mensibus 7. ac diebus 27. die 2. Decembris anni 496. ad 19. Julii anni 514. Anastasio Imperatore, Theodorico Italiæ, Clodovæo Francorum regibus. A fautoribus Laurentii, per Schisma adversus ipsum electi, calumniis oneratus, sese in Synodo Romana purgavit; edito etiam libello Apologetico, qui ab Ennodio Ticinensi postea Episcopo conscriptus, Symmacho ipsi attributus est.

Symmachi Decreta Synodalia. II. Ea Synodus ex Symmachianis ordine quarta & Palmaris dicta, Ruffio magno, Fausto Avieno Coss. id est, anno 501. habita est, ejusque acta Codici Canonum inserta, quemadmodum & aliarum duarum Synodorum sub eo habitarum decreta; tum de *Pontificis Romani electione* post Consulatum Paulini anno scilicet 499. quæ Synodus quatuor capita continet: tum *de bonis Ecclesiæ non alienandis*: qua de re actum est in Synodo anni 502. Flavio Avieno juniore Consule & septem capitibus constat. Extant etiam Symmachi Epistolæ circiter decem, quarum Tertia ad *Liberium Patricium* Ennodio restituenda est, cujus inter Epistolas lib. 5. prima habetur. IV. *Ad Laurentium Mediolanensem Episcopum* est Ennodii ejusdem dictio sive oratio tertia, de qua videnda est Bibliotheca Patrum tomo 6. VIII. *Ad Orientales* est 14. lib. 2. Epistolarum ejusdem Ennodi, de qua etiam videnda Bibliotheca Patrum tomo jam indicato. VII. *Ad Confessores* scripsit quoque Symmachi nomine Ennodius diaconus.

Hormisdas. III. HORMISDAS Frusinonensis ex Campania, Justi filius ordine LIII. post vacationem sex dierum, sedit annos novem, dies decem a 26. Julii anni 514. ad 6. Augusti anni 523. sub Anastasio & Justino, regnantibus in Italia Theodorico Gotho, in Gallia Clodovæi filiis. Is Eutychianos, cum adhuc reviviscerent, damnavit.

Ejus Epistola. IV. Relata est in Codicem Canonum cum Epistola Justini Augusti ad eum *de restituenda Ecclesiæ pace*, & responsione ipsius Hormisdæ cujus aliæ quoque Epistolæ numero ferme 8. reperiuntur.

CAPUT XXXI.

De aliis sæculi VI. Pontificibus, & eorum apud Isidorum Epistolis.

Joannes ejusque res. I. JOANNES I. Tuscus, Constantini filius, post interregnum sex dierum, sedit ordine LIV. annos duos, menses novem, dies quatuordecim, a 13. Augusti anni 523. ad 27. Maji ann. 526. Justino imperante, tribus Clodovæi filiis in Gallia regnantibus, in Italia vero Theodorico sæpius nominato, a quo Joannes in carcerem detrusus, Ravennæ obiit.

Ejusdem Epist. II. Ejus nulla Decretalis habetur in Codice Canonum: sed apud Isidorum ei assignantur Epistolæ duæ. Prima *ad Zachariam Episcopum* Coss. Maximo & Olybrio; quæ ut spuria rejicitur, tum ex ea consulari nota, cum

Maximus & Olybrius nunquam simul: ille solus anno 523. hic anno 526. Consules fuerint; tum etiam ex stylo desumpto ex Epistolis Innocentii, Decretis Symmachi, aliisque similibus. II. Epistola *ad omnes per Italiæ provincias Episcopos* iisdem Coss. data, de consecrandis Arianorum Ecclesiis, falsi quoque a nonnullis arguitur, licet ejus auctoritatem ex Gregorii Turonensis testimonio astruat Baronius in Annalibus. (*Ad ann. lib. 25. & seq.*)

III. FELIX ejus nominis III. si priscos sequamur, qui Felicem Liberii æmulum & successorem non numerant; at Baronio aliisque recentioribus quartus; e Samnio, patre Castorio, post vacationem duorum prope mensium, numero LV. sedem obtinuit annis quatuor, mensibus duobus, diebus 18. a die 24. Julii anni 526. ad 12. Octobris ann. 530. Imperatoribus Justino & Justiniano, regibus Italiæ quidem Athalarico, Francorum Clodovæi filio. *Felix IV.*

IV. Ejus nomen apud Isidorum præferunt tres Epistolæ. Prima *ad omnes Episcopos*; de consecratione Ecclesiarum, Lampadio & Oreste Coss. id est, anno 530. quam ex eo commentitiam esse vult Blondellus, quod Scripturæ sacræ, Leonis & Gregorii sententiis aspersa sit. II. Exhortatoria *ad Sabinam*, iisdem Coss. 12. Kal. Novembris: quo tempore Joannes e vivis excesserat. Tertia Epistola est *ad Cæsarium Arelatensem Episcopum*. *Ejus Epistolæ.*

V. BONIFACIUS II. Romanus, Sunibaldi vel Sigisbaldi filius, ordine LVI. sedit annos duos, dies totidem: a 15. Octobris annis 530. ad 17. itidem Octobris anni 532. imperante Justiniano, regibus iisdem quibus Felix IV. *Bonifacius II.*

VI. Ei falso adscribitur Epistola *ad Eulalium Episcopum Alexandrinum*, de reconciliatione Ecclesiæ Carthaginensis, cum tamen Eulalius nullus inter Patriarchas Alexandrinos legatur, & Ecclesia Africana nullo schismate a Romana per id tempus avulsa fuerit, ut fusius advertunt Bellarminus (*Lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 25.*) & Baronius (*In Annalib: ad ann. 419. & in notis ad Martyrologium Romanum, 16. Octobris.*): adde quod Carthaginensis Ecclesia non ad Alexandrinum Patriarchatum pertinet, sed ad Romanum. Pari vitio laborat exemplum Eulalii & Justiniani professionem fidei continens, eique Epistolæ adjunctum, quod notatur Coss. Justiniano III. & Oreste, qui tamen Justiniani in Consulatu collega nullibi legitur. Sed alia extat certior ejusdem Pontificis Epistola *ad Cæsarium Arelatensem Episcopum*, qua confirmantur ea quæ in Concilio Arausicano 2. gesta fuerant. *Epistola ei adscripta.*

VII. Joannes II. qui & Mercurius, Romanus, Projecti filius, inter Pontifices Romanos LVII. Sedit annos 2. menses 8. dies 3. a 23. Octobris anni 532. Justiniano Imperatore, Athlarico Italiæ, Childeberto & Clothario una cum Theodeberto Francorum regibus. *Joannes II.*

VIII. Ejus extant extra Codicem Canonum Epistolæ sex, quarum Prima Coss. Justiniano & Athalarico suspecta est, tam ex hac consulari nota, quod Athalaricus, rex quidem Italiæ, non tamen consul fuerit: quam ex diverso ab aliis Joannis Epistolis stylo, & insertis Leonis Papæ atque Idacii sententiis, II. *ad Justinianum*, quæ incipit *inter claras*, minus probabiliter in dubium a nonnullis revocatur, cum in Codice ejusdem Imperatoris habeatur sub titulo de summa Trinitate, una cum ipsius Justiniani ad Joannem Epistola. *Ejus Epistolæ.*

IX. AGAPETUS. I. Romanus, Gordiani Presbyteri filius, numero LVIII. Sedit mensibus decem, cum aliquot diebus, ab initio Julii anni 535. imperante Justiniano: obiit Constantinopoli, quo legatus fuerat a Theodato Gothorum in Italia rege, vel certe in reditu ab ea legatione. *Agapetus I.*

X. Illius

Ejus Epistolæ. X. Illius octo Epistolæ circumferuntur, quas inter non vacat impostuꝛæ suspicione Quinta *ad Anthimum Patriarcham Constantinopolitanum*, & dubiæ fidei habetur: tam ex adjecto falso consulatu Justiniani & Theodati, quam ex stylo longe diverso ab aliis ejus Epistolis; & quod Leonis, Augustini, Hormisdæ fragmentis magna ex parte constet, quemadmodum agnoscit Baronius (*Ad ann.* 535.).

Silverius. XI. SILVERIUS, Campanus, Hormisdæ Papæ filius, ante ejus Sacerdotium natus Pontifex ordine LIX. Theodati opera creatus, sed postea Theodora Imperatrice id agente a Belisario in insulam relegatus, subrogato in ejus locum Vigilio; sedi præfuit per annum ferme integrum a die 20. Junii anni 536. Obiit in exilio die 20. Junii 540.

Ejus Epistolæ. XII. Epistolæ duæ ipsius nomen præferunt; Prima *ad Vigilium*, cujus temporis notam Consule Basilio, sive ut alia lectio habet, Belisario Patricio, rejicit Baronius, quod Basilii Consulatus annis quatuor posterior sit toto Silverii Pontificatu: Belisarii vero Consulatus Silverii electionem præcesserit. Sed si post Consulatum Belisarii, aut Belisario Patricio (non Consule) legatur non abhorrebit a Silverii tempore ea nota: aliunde tamen ea Epistola non videtur ab omni suspicione immunis, ob stylum minus Latinum, alienos flosculos inspersos: & quod in ea Silverius qui (teste Liberato) statim ab exauctoratione in exilium missus est, dicatur coacto Episcoporum Concilio anathema in Vigilium pronunciasse. II. Vero *ad Amatorem Episcopum Augustodunensem* responsoria, rejcitur a Baronio (*An ann.* 539.), velut ab otioso aliquo ex Anastasii scriptis consarcinata, apposita mendaci Consulum nota, & præterea in non paucis ab historica veritate aberrens.

Vigilius. XIII. VIGILIUS Romanus, Joannis Consulis filius, die 27. Maji anni 537. creatus, quamvis spirante adhuc Silverio ac deinde post ejus obitum, a die scilicet 20. Junii anno 540. legitimis comitiis recepto Pontificatu, sedit numero LX. per annos quindecim, menses sex, dies ferme 20. imperante Justiniano, regnantibus in Gallia Clothario & Childeberto iisdem, ad 10. Januarii anno 555. quo tempore obiit Syracusis in Sicilia, Constantinopoli rediens, quo a Justiniano evocatus, tria Capitula damnavit: sed Synodo 5. Œcumenicæ interesse noluit; multa ob Anthimum anathemate perculsum passus a Theodora Augusta.

Vigilii Epistolæ. XIV. Extant Epistolæ sedecim nomen ejus præferentes: quarum Prima ejus nomine ab Eutychiano quodam scripta creditur. Sequentes *ad Eutherum*, qua ejus consultationibus per septem capita respondet, *ad Cæsarium* Arelatensem; *ad Justinianum*, *ad Mennam* Constantinopolitanum, *ad Auxanium*, *ad Aurelianum Arelatenses*, *& ad Episcopos Galliæ*. XV. Encyclica *ad universam Ecclesiam* de suo ad sanctam Euphemiam secessu, a Jacobo Sirmondo integra edita est post appendicem Codicis Theodosiani. Extat & *Constitutum* ejusdem de tribus illis Capitulis, de quibus in 4. & 5. Synodis actum est.

Pelagius I. XV. PELAGIUS I. Romanus, Joannis Vicariani filius, ex Diacono Pontifex ordine LXI. sedit annis tribus, mensibus decem, diebus circiter octodecim, a 16. Aprilis annis 555. ad 5. Martii ann. 559. imperante Justiniano, Clothario Francorum Monarcha.

Ejus Epistolæ. XVI. Inveniuntur Epistolæ sedecim ejus titulo insignitæ. Earum prima *ad Vigilium* quemdam *Episcopum*, falsi suspicione laborat, apud Baronium (*Ad ann.* 559.), quod data ponatur Coss. Joanne & Narsete, cum tamen per hos annos post Basilium, qui anno 540. consulatum gessit, nulli Consules legantur; sed sequentium annorum monumenta usque ad annum 2. Justini junioris, id est Christi 566. nota post Consulatum Basilii

anno

anno 1. 2. ac deinceps consignentur, ut colligitur ex Cassiodoro & aliis historiæ Scriptoribus.

XVII. JOANNES III. Romanus, vulgo Catellinus cognominatus, Anastasio viro illustri patre, sedit ordine LXII. annis 12. mensibus 11. diebus 16. a 17. Julii anni 559. usque ad 13. Julii 572. imperante Justino juniore: regnantibus apud Francos Glothario, ac post eum Chereberto, Sigeberto, Chilperico, & Guntramno ejus filiis. *Joannes III.*

XVIII. Joannis apud Isidorum Epistola *ad universos per Germaniæ & Galliæ provincias constitutos Episcopos*, adjectam habens notam Justini VI. Consulis cum Narsete, idque 14. Calendas Augusti, pluribus ex capitibus supposititia censetur a Baronio, tum quod Justinus junior primum Consulatum non ante annum Imperii secundum inierit, quem licet aliquot annis post gessisse legatur, non tamen continua serie: unde sextus ejus Consulatus vix in annum 572. cadere posset, quo anno Joannes hic tertius die 13. Julii a vivis excessit: tum quod Chorepiscoporum, adversus quos velut Episcopalia munia usurpantes, tota Epistola conscripta est, nulla tunc mentio in Ecclesiæ Gallicanæ historia occurrat. Accedit quod præter fidem antiquitatis Linum & Cletum ex albo Pontificum Romanorum expungit auctor ejus Epistolæ, asseritque solo Chorepiscoporum titulo potitos. Nec admodum certæ fidei creditur Epistola tertia ejusdem Joannis nomine scripta *ad Edaldum Viennensem Episcopum*, quam Joannes a Bosco ex Bibliotheca Floriacensi eruit. *Ejus Epistolæ.*

XIX. BENEDICTUS I. Romanus, cognomento Bonosus, numero LXIII. sedit annos quatuor, menses duos, dies quindecim, a 16. Maji anni 573. ad 31. Julii ann. 578. Justino juniore imperante, regnantibus apud Francos Guntramno, Chilperico, & Childeberto fratris filio. *Benedictus I.*

XX. Unica ejus nomine præfertur Epistola, quæ ex falso & prorsus inaudito Justini & Libii Consulatu, & sententiis ex Ithacio Claro adversus Marimagnum Arianum cap. 1. & aliunde depromptis, suspecta habetur. *Ejus Epistola.*

XXI. PELAGIUS II. Romanus, Vinigildi filius, sedit LXIV. numero, annos 12. menses 2. die 17. a die 10. Novembris anni 577. ad 8. Februarii ann. 590. Tiberio II. & Mauritio imperantibus, regnantibus vero apud Francos una cum Guntramno ipsius fratrum filiis Childeberto & Clothario. *Pelagius II.*

XXII. Epistolæ Pelagii II. circiter novem referuntur. Prima *ad Benignum Archiepiscopum* de translatione Episcoporum, sententiis Athanasii, Zosimi, Cælestini, Leonis, aliorumque referta, quam ex Isidorii mercibus esse innuit Baronius (*Ad ann.* 581.). II. *ad universos Episcopos & cunctos per Campaniæ & Italiæ provincias militantes*, de accusationibus Episcoporum, constat Prosperi, Hilarii, aliorumque Patrum & Conciliorum, Romani sub Symmacho, & Lateranensis sub Martino I. sententiis. VIII. *ad universos Episcopos, qui vocatione Joannis ad Synodum Constantinopolim conveniebant*, reprobat omnia Synodi Constantinopolitanæ acta, præter Gregorii Antiocheni absolutionem; & Decretum præsertim rejicit, quo Joannes Patriarcha Constantinopolitanus œcumenici titulum sibi vindicaverat. Hæc novatoribus displicet, qui velut spuriam damnant, tum quod multa cum Innocentii, Cælestini, Leonis, & præsertim Gregorii Magni sententiis congruentia contineat: tum quod parum probabile videatur Gregorium, qui Epistolarum a Pelagio decessore suo scriptarum exempla Patriarchis Alexandrino & Antiocheno, se destinasse testatur, Epistola 36. lib. 4. eadem omnino verba, quibus usus fuisset Pelagius, Epistolæ suæ, quam una cum Pelagianis mittebat, inseruisse. II. *ad Galliæ & Germania-*

rum

rum Episcopos, de Novem Præfationibus inter Missarum solemnia recitandis; spuriam asserit Blondellus; sed levibus admodum argumentis.

CAPUT XXXII.

De S. Gregorio Magno ejusque Epistolis.

Gregorius I. ejusque gesta. I. GREGORIUS I. Romanus, Gordiano patre, numero LXV. sedit annos 13. mense 6. dies decem, a tertia die Septembris, indict. 9. id est, anno 590. quo die consecratus est, usque ad diem 12. Martii, 604. imperantibus Mauritio, ac deinde Phoca, regnantibus in Gallia Clothario II. & Theodorico ac Theodeberto Childeberti filiis. Is cum Pontificiam dignitatem frustra vitasset, tantas in ea res gessit, ut Magni cognomen meruerit. Anglos in primis Australem Britanniæ insulæ partem obtinentes, misso Augustino aliisque Monachis, Christianam ad fidem adduxit anno 596.

Ejusdem Epistola ac Regestum. II. Ejus Epistolæ ob multitudinem Codici Canonum insertæ non sunt, licet maximæ in Ecclesia auctoritatis semper sint habitæ: itaquæ suo seorsim volumine continentur, quod *Registrum* sive Regestum vocant, quasi digestum dixeris, duodecim libris distinctum.

De Privilegio Monasterii sancti Medardi & aliis. III. Inter eas Epistolas legitur Decretum sive Constitutio de Privilegiis Monasterio S. Medardi Suessionensis, Ordinis S. Benedicti, concessis, *ad omnes Episcopos*; quod in prioribus operum S. Gregorii editionibus, tamquam appendix ad calcem libri 12. rejectum, in editione Romana anni 1586. & seqq. aliis, inter Epistolas 38. & 39. lib. 2. collocata. Id Privilegium non tantum ab heterodoxis, sed ab eruditioribus inter orthodoxos hodie velut suppositium, aut saltem magna ex parte corruptum rejicitur, nimirum a Jacobo Perronio Cardinali in oratione ad tertium ordinem Regni Francici tempore Comitiorum generalium habita, a Bernardo Widringtono (*In prolegomen. Critici Augustiniani castigati*), a Petro de Marca (*Lib. 3. de concordia Sacerdotii & Imperii cap. 16.*) Archiepiscopo Tolosano, & in primis a Joanne Launoyo (*Peculiaribus libris sub titulo inquisitionis in illud privilegium, ac deinde assertionis ejusdem inquisitionis.*): contra vero defenditur a Roberto Quatrimario & Joanne Mabilonio (*In responsionibus seu Apolegeticis contra Lannojum.*) sancti Germani Monachis, post Baronium (*Ad ann. 593.*), Bellarminus (*Lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 8. & de potestate Pontificis in temporalibus adversus Baraclayum cap. 40.*), & Theophilum Raynaudum (*In axotematis de confixione librorum*). Præcipuæ rationes Privilegium illud Impugnantium petuntur. Primum ex eo quod in manuscriptis Codicibus non inveniatur, nec a quoquam veterum agnoscatur. Quod enim Gregorius VII. & Thomas Valdensis ex Gregorii Magni scriptis argumenta desumunt ad confirmandam auctoritatem Pontificiam in spoliandis imperio Principibus, cujus rei in fine hujus privilegii aliquod extat indicium, illi non hoc Privilegium laudant, sed Epistolam 11. libri 10 *ad Senatorem*. Secundo ex stylo Gallicas posteriorum temporum phrases præferente: Tertio ex subscriptionibus Episcoporum ac Regis Francorum Theodorici, quorum tempora cum anno huic Constitutioni apposito non congruere advertit ipse Baronius. Alias ejusdem Gregorii Epistolas aliquot convellunt heterodoxi, ac præ cæteris Jamesius in Vindiciis Gregorianis, atque in primis

mis vigesimam secundam lib. 12. *ad Felicem Episcopum Messanensem*, de propinquorum conjugiis, anno 14. datam, quo tempore, Felice jamdiu mortuo (nempe anno 595.) Donum Messanensi Ecclesiæ præfuisse ostendit Epistola 39. lib. 5. aliæque. Reperiuntur & in Bibliothecis selectis hujus Pontificis Epistolæ exaratæ, quas ad Ecclesiæ usum accommodari jam placuit.

Epistolas porro Gregorii eruditis notis illustravit præter alios Antonius Dadinus *Altaserra*, Tolosanus Antecessor, speciali volumine.

CAPUT XXXIII.

De sæculi VII. Pontificibus, quorum ex Epistolis sententiæ a Gratiano in corpus Decretorum translatæ sunt.

I. CUM de sequentium Pontificum Romanorum Epistolis haud magna sit controversia, præterquam de nonnullis Deusdedit, Leonis II. & Benedicti II. atque in Codicem Canonum relata fuerint duntaxat Gregorii II. quædam decreta: idcirco non omnium Pontificum, qui sequuti sunt, nomina & acta prosequemur; sed eos fere indicabimus quorum Epistolæ seu Decreta aut ex his fragmenta in receptum Juris Canonici corpus relata sunt. In his septimo sæculo primus occurrit. *Quorum Pontificum hic facienda mentio.*

II. BONIFACIUS III. Romanus, Joannis filius, qui sedit numero LXVII. *Bonifacius III.* octo menses & dies 23. a die 15. Februarii anni 606. ad diem 12. Novembris, Phoca Imperatore, Franciæ autem regibus Clothario II. Theodorico & Theodeberto. Sub eo habitum est Concilium Romanum de non eligendo Pontifice nisi post tertium a sepulto decessore diem.

III. DEUSDEDIT Romanus, Stephani Subdiaconi filius, ordine LXIX. *Deusdedit.* sedem tenuit annis 2. mensibus 11. & diebus 26. a die 13. Novembris anni 614. ad 8. Novembris anni 617. Heraclio Imperatore, & Clothario II. Galliæ Monarcha.

IV. Ejus unica præfertur Epistola de viro, qui proprium filium in baptismo suscepit, ab uxore separando, & vice versa, *Ad Gordianum Hispalensem Episcopum* inscripta, qui tamen nullus eo tempore fuit: Hispalensem Ecclesiam administrante B. Isidoro sub Recaredo & sequentibus Gothorum in Hispania regibus, ad Sisenandum usque; & a Gregorii I. Romani Pontificis ad Honorii tempora: unde & ex aliis argumentis non parum elevatur hujus Epistolæ fides. *Ejus Epistola.*

V. HONORIUS I. Campanus, Petronii Consulis filius, numero LXXI. *Honorius I.* sedit annis 12. mensibus 4. diebus 27. a 14. Maji anni 626. ad diem 12. Octobris 638. imperante Heraclio, regnante in Gallia Dagoberto, una cum Sigeberto filio. Hic Pontifex inter eos qui Monothelitarum hæresim secuti sunt, a non paucis numeratur. Sed hanc ab eo calumniam amolitus est Joannes IV. qui ab eo tertius Pontificatum tenuit: is quippe in Epistola ad Constantium, quæ in Anastasii collectaneis extat, docet Honorium Sergio Patriarchæ Constantinopolitano de una in Christo voluntate subdole interroganti respondisse duas quidem in eo non fuisse voluntates sibi invicem adversantes, quemadmodum cæteri homines experiuntur: cæterum duas in Christo naturas, duasque ex consequenti voluntates ab eo fuisse agnitas.

VI. Ejus extant Epistolæ sex, quarum tertia & quarta *ad Sergium* prædictum Constantinopolitanum habentur Synodi 5. actione 2. & 13. *Ejus Epistolæ.*

Martinus I. VII. S. MARTINUS I. Tudertinus, inter Romanos Pontifices LXXV. sedit sex annis, cum mense uno, diebus 26. ab initio Julii ann. 645. ad 16. Septembris 655. sub Constante Imperatore Francorum regibus Clodovæo II. & Sigeberto: ab eodem Imperatore per Theodorum Exarcham Constantinopolim abreptus, & in exilium missus Chersonem, quod Heraclii typo subscribere jussus, eum una cum Monothelitarum errore damnasset.

Ejus Epistolæ. VIII. Reperiuntur 70. ferme ipsius Epistolæ, quarum prima *ad omnes fideles*, acta Synodi Romanæ in Basilica Lateranensi sive Constantiniana adversus Monothelitas habitæ exponit.

Agatho. IX. AGATO, Siculus, ex Monacho Pontifex, numero LXXX. sedit annis 3. mensibus 6. cum 25. diebus, a 16. Junii anni 678. ad 11. Aprilis ann. 681. imperante Constantino Pogonato, & regnante apud Francos Theodorico. Sub eo habitum est Concilium Constantinopolitanum III. Œcumenicum VI. extantque ejus Epistolæ duæ, quarum prima est ad Augustos Imperatores, Constantinum scilicet ejusque filios, ad eam Synodum pertinens.

Leo II. X. LEO II. Siculus, Pauli filius, ordine LXXXI. sedit menses solum 10. & dies 14. a 15. mensis Augusti anni 683. qua consecratus est, imperante Constantino Pogonato, eodemque Theodorico rege Francorum, usque ad 28. Junii 684.

Ejus Epistolæ. XI. Habentur quinque ipsius Epistolæ. Prima responsum continens ad Constantinum Imperatorem, quam spuriam censet Baronius (*ad ann. 638.*), & cum eo Possevinus ac Binius: quod data dicatur 9. Maji, indictione 10. quæ incidebat in annum 682. quo tempore nondum confirmatus fuerat Leo; cum tamen textus Epistolæ indictionis 10. tamquam nuper elapsæ, mentionem faciat; & præterea literarum Imperatoris ad Agathonem de cogenda synodo, quæ tamen literæ non ad Agathonem, sed ad Donum, ejus decessorem scriptæ sunt; ut ex Anastasio Bibliothecario actisque Synodi 6. & ipsius Agathonis Epistola constat: & præterea quod Leo in hac Epistola Honorio Pontifici velut hæretico anathema dicat, cui tamen certum est Romanam Ecclesiam velut in communione Catholica defuncto parentasse, ejusque corpus inter sanctos Pontifices publico funere elatum collocasse. Verum abest a Codice Græco indictionis nota: Honorii autem tamquam pro Monothelita damnati meminerunt Beda (*de ratione temporum & in Martyrologio*), liber Pontificalis in Leone II. Tarasius (*Synodi 7. oratione 3.*) Patriarcha Constantinopolitanus. II. quoque Leonis Epistolam *ad Episcopos Hispaniæ* falsi arguit ibidem Baronius, quoniam in ea dicuntur Archiepiscopi de diversis Conciliis ab eo destinati, cum tamen ad 6. Œcumenicam Synodum nullus Archiepiscopus Roma missus inveniatur, nec ullus omnino Præsul a Leone mitti potuerit ad eam Synodum, quæ ante Agathonis obitum absoluta fuerat. Idem præterea Baronius improbat 3. Epistolam *ad Quiricum* vel Quirinum *Episcopum*, & 4. *ad Simplicium Comitem*, atque itidem 5. *ad Hervigium Hispaniæ regem*, quod asserat Quiricum Archiepiscopum Toletanum ante annos septem e vivis excessisse, cum Julianus ipsius successor Concilio Toletano X. anno 681. subscripserit; & nullus Simplicius inter cæteros Comites Hispaniæ subscipsisse Concilio Toletano XIII. legatur.

Benedictus II. XII. BENEDICTUS II. Romanus, Joannis filius, ordine LXXXII. sedem tenuit menses 8. dies 17. a die 20. Augusti anni 684. ad 7. Maji anni sequentis, imperante Constantino Pogonato, regnante apud Francos Theodorico.

Ejus Epistolæ. XIII. Ejus, tamquam electi, nondum tamen inaugurati Pontificis nomine

mine duæ habentur Epistolæ. Prima *ad Petrum Notarium regionarium*, cui mandat ut impositum a Leone II. munus persequatur deferendi in Hispaniam Concilii Constantinopolitani Œcumenici VI. definitionem cum Epistola Constantini Imperatoris, & libello acclamatorio. II. *Ad Ervigium Gothorum regem* de iisdem rebus quæ Epistolæ rejiciuntur a Baronio (*ad an.* 684.): ideo præsertim quod in Concilio XIV. Toletano anno 683. habito affirment Hispaniarum Episcopi se non a Benedicto, sed a Leone, nec tantum definitionem Concilii illius Œcumenici, sed omnia acta Synodalia sive gesta Concilii accepisse.

XIV. SERGIUS I. Syrus origine, natalibus Siculus, Tiberio patre sedit LXXXV. numero, per tredecim annos, menses 8. dies 14. a 26. Decembris anni 687. ad diem 9. Septembris anni 701. imperante 1. Justiniano II. deinde Tiberio Absimaro, regnantibus apud Francos post Theodoricum I. Clodoveo III. dein Childeberto II. regibus vero Longobardorum in Italia Pertarido & Cuniberto. Aquilejensis Conciliabuli præsides, qui anno 680. quintam Synodum reprobaverant ad Catholicæ Ecclesiæ consensum salutaribus monitis adduxit. Memoratur ejus epistola *ad Ceolfridum in Anglia* de Beda Romam mittendo. *Sergius I. ejusque Epistola.*

CAPUT XXXIV.

De sæculi octavi Pontificibus, quorum Epistolæ paucæ Codici Canonum illatæ, aliæ a priscis Collectoribus, ipsoque Gratiano excerptæ sunt.

I. GREGORIUS II. Romanus, Marcelli filius, ordine XC. sedit annis 16. mensibus 6. cum 20. diebus, a 22. Martii anni 714. ad 11. Februarii anni 731. Imperante Leone Isauro Iconomacho, & regnantibus apud Francos Dagoberto II. Chilperico II. Theodorico itidem II. a Cala nuncupato; rege autem Longobardorum Luitprando, quem ab urbis Romanæ obsidione deterruit Gregorius; qui & misso trans Rhenum Bonifacio Monacho Germanos ad fidem Christi traduxit. *Gregorius II.*

II. Ejus Decreta 19. numero in Synodo Romana anno 721. constituta Codicem Canonum Romanæ Ecclesiæ veterem claudunt. Extant & ejusdem Epistolæ 15. quæ magna ex parte scriptæ sunt ad Francos, vel Germanos, nisi quod quædam ad Græcos, ac præsertim ad Constantinum Imperatorem Leonis filium destinatæ sunt, quem cum ab impugnandis sacris Imaginibus avertere nequiret, anathemate percussit. Romamque & magnam Italiæ partem a Græcorum abstraxit Imperio. Extat & ejusdem Capitulare *Martiniano Episcopo* in Germaniam misso traditum. *Ejus Decreta & Epistolæ.*

III. GREGORIUS III. Syrus, Joannis filius, numero XCI. sedit annis 10. mensibus 9. & diebus 12. a 16. Februarii anni 731. usque ad diem 28. Novembris ann. 741. sub Constantino Copronymo Imperatore, regente Franciam Carolo Martello, qui Gregorii III. precibus motus Luitprandum Longobardum Romanæ infestum Ecclesiæ nimis coercuit. *Gregorius III.*

IV. Septem ejus Epistolæ reperiuntur, pleræque de rebus Germanorum recens ad Christum conversorum, ac præterea excerptum ex Patrum dictis & Canonum sententiis de diversis criminibus, eorumque remediis. *Ejus Epistolæ.*

Zacharias. V. ZACHARIAS Græcus, Polychronii filius, ordine XCII. sedit annis 10. mensibus 3. diebus 10. aut circiter; a die 2. vel 6. Decembris anni 741. ad 15. Martii anno 752. sub Constantino Copronymo, Childerico rege Francorum, a quibus postea electum in regem Pipinum probavit Zacharias, regnantibus apud Longobardos post Luitprandum, Hildebrando, Rachi, & Astulpho. Epistolæ ipsius 15. extant ad Francos præsertim scriptæ.

Stephanus II. alias III. VI. STEPHANUS II. (vel potius III. si quatriduanum Stephanum alium, qui immediate præcessit, juxta Baronium numeremus) sedit XCIV. ordine, annis quinque, diebus 9. a die 29. Aprilis anni 752. imperante Constantino Copronymo eodem, regnante apud Francos Pipino, ad quem Stephanus, Astulphi Longobardorum regis injurias fugiens, in Galliam venit, atque omni cultu exceptus eum ad inferendum Longobardis bellum impulit; ab eo deinde Ravenna & Pentapoli donatus.

Ejus Epistolæ. VII. Sex ejus habemus Epistolas ad Pipinum vel Francos, & responsa 19. in Gallia edita apud Carisiacum.

Stephanus III. alias IV. VIII. STEPHANUS III. (aliis IV.) Siculus, exturbato Constantino Romanæ Sedis invasore, eam numero XCVI. obtinuit annos 3. menses 5. & die 27. a 5. Augusti anno 768. ad Kalendas Februarii ann. 722. imperante Constantino jam nominato, & dominante apud Francos Carolomanno cum Carolo Magno, Longobardorum vero rege Desiderio. Tres ejus Epistolæ ad Reges Reginamve Francorum extant, ex Codice Carolino per Jac. Gretserum edito.

Adrianus I. IX. ADRIANUS I. Romanus, numero XCVII. sedit annos 23. menses 3. dies 17. a 10. Februarii anni 772. ad 26. Decembris anni 795. imperante Constantino Copronymo, ac deinde Leone IV. & post eos Constantino VII. cum Irene matre: Rege vero Francorum Carolo Magno, qui devicto Desiderio, Sabinum agrum & Spoletanum ac Beneventanum Ducatus Ecclesiæ Romanæ est largitus.

Ejus Epistolæ. X. Referuntur a Baronio ex Bibliotheca Vaticana Index & argumenta Epistolarum Adriani septemdecim, quarum pleræque scriptæ sunt ad Carolum Magnum. Epistolæ ipsæ magnam partem integræ habentur in Codice Carolino Gretseri, & apud Sirmondum (*Tom. 2. Concil. Galliæ*), atque in Labbeana omnium Conciliorum editione, servato temporum ordine exscriptæ.

Leo III. XI. LEO III. Romanus, Azuppii filius, Pontifex numero XCVIII. Ecclesiam rexit annos 20. menses 5. dies 7. a 26. Decembris anni 795. ad 12. Julii ann. 816. imperantibus in Occidente Carolo Magno & Ludovico Pio, in Oriente Constantino cum Irene matre, Irene sola, ac deinde Nicephoro, Michaele Curopalate, & Leone V. Armeno. Hic Leo III. anno 799. oculis & lingua mutilatus per seditionem, horum membrorum usum inusitato Dei beneficio recepit, & coram Carolo Magno objecta crimina jurejurando discussit, eumque die Dominici Natalis anno 800. Imperatorem Romanorum salutavit. Præter tres ejus Epistolas prius editas, alias aliquot dedit nobis editio Conciliorum, quæ a Ph. Labbeo adornata est.

CAPUT

CAPUT XXXV.

De Pontificibus sæculi noni, quorum Decretis usus est Gratianus.

I. PASCALIS I. Romanus, Bonoso patre natus, sedit numero centesimus, annis 7. mensibus 3. diebus 7. a 27. Januarii anni 817. usque ad diem 13. Maji ann. 824. imperantibus Ludovico Pio in Occidente, Leone Armeno, & post eum Michaele Balbo in Oriente. Paschalis scripta ad Ludovicum Pium Epistola, Pontificiam dignitatem eo inconsulto acceptam excusavit; Ludovicus autem rescripto suo seu constitutione in gratiam Paschalis emissa; liberam imposterum Romani Episcopi electionem permisit: ut refertur *Can.* 30. *dist.* 63. Reperiuntur Paschalis Epistolæ duæ. *Paschali I. & Epistola ipsius.*

II. EUGENIUS II. itidem Romanus, Boemundi filius, Pontifex ordine CI. sedit annis 3. mensibus 2. & 23. diebus, a 15. Maji anni 824. ad 7. Augusti ann. 827. iisdem imperantibus. Exstant aliquot Canones Concilii Romani sub eo celebrati. *Eugenius II. ejus Decreta.*

III. GREGORIUS IV. Romanus, Joanne genitus, sedit CIII. numero, annis 6. a die 7. Kalend. Februarias anni 828. quo populi electione per Ludovici Francorum Regis & Imperatoris legatum examinata, ordinatus est, ad diem 25. Januarii, aut circiter ann. 844. imperantibus in Occidente post Ludovicum Pium Lothario I. in Oriente vero Theophilo, ac deinde Michaele cum matre Theodora, Carolo autem Calvo per Gallias regnum obtinente. Reperiuntur Epistolæ 3. hujus Pontificis ad Galliæ vel Germaniæ Præsules. *Gregorius & ejus Epistolæ.*

IV. LEO IV. & ipse Romanus, Rodoaldi filius, sedit CV. numero, annos 8. menses 3. dies 5. a 12. vel certe 13. Aprilis anni 847. ad 17. Julii anno 855. Imperatoribus Francorum Lothario, ejusque deinde filio Ludovico; Græcorum vero Michaele Potore; rege Galliæ Carolo Calvo. Hic, Saracenis Italiam vastantibus, veteri Romanæ urbi novam adjecit, quæ Leonina est dicta. Duæ tresve inveniuntur ipsius Epistolæ cum aliarum fragmentis. *Leo IV.*

V. Inter hunc & Benedictum III. inseritur in Mariani Scoti & Sigeberti Chronicis (*Ad ann.* 854.) Joannes VIII. quem feminam fuisse dissimulato sexu ad Pontificatus culmen evectam creduli quidam Scriptores vulgarunt. Sed in castigatis utriusque exemplaribus Joannes iste, seu Joanna Papissa nusquam legitur; & Anastasius Bibliothecarius, ipseque Photius, qui ætate illa vixerunt, Leoni IV. Benedictum, nullo interjecto, substituunt, huic Nicolaum: unde apparet hanc fabulam ab otiosis nugatoribus esse confictam: eamque refellunt in primis Onufrius Panvinius (*in notis ad Platinam.*), Leo Allatius, & Philippus Labbe singularibus tractatibus, atque adhuc inter Calvinianos ipsos David Blondellus. *De fabulosa Joanna Papissa.*

V. NICOLAUS I. Romanus, Theodori regionarii filius, sedit CVII. ordine, annis 9. mensibus 6. diebus 21. a 24. Aprilis anni 858. qua coronatus est, usque ad 13. Novembris anni 867. imperantibus Ludovico II. & Michaele Potore sive Scurra, regnantibus apud Francos Carolo, Ludovico, & Lothario juniore: cujus divortium cum Theutberga, & consortium cum Valdrada damnavit; exauctoratis Episcopis, qui has nuptias probaverant. In Photium quoque, qui pulso Ignatio sedem Constantinopolitanam invaserat, anathema pronuntiavit. *Nicolaus I.*

VI. Editæ sunt in postrema Conciliorum Collectione Parisiensi Epistolæ *Ejus Epistolæ.*

Nico-

Nicolai duplici ferie: Primo quidem exfcriptæ funt 670. tum 24. in appendice, præter quædam aliarum fragmenta. Primo loco collocantur quæ ad Græcos fcriptæ funt, quarum præcipuæ 8. & 9. ad Michaelem Imperatorem; poft fequuntur quæ miffæ funt ad Francos, & *Refponfa* ipfius 106. ad confulta Bulgarorum: tum aliæ fparfim ad Gallos Epiftolæ. *Decreta* ipfius ex Gratiano collecta in titulos 20. divifa funt a Joanne Cochlæo.

Adrianus II. & ejus Epiftola. VII. ADRIANUS II. Romanus, Talari filius, numero CVIII. fedit annis 5. diebus 12. a die 14. Decembris anni 667. ufque ad Kalendas Novembris anni 872. imperantibus Ludovico II. in Occidente, & Bafilio Macedone in Oriente; regnantibus in Gallia occidua Carolo Calvo, in Auftrafiæ parte ac Germania Ludovico ejus fratre qui Germanicus dictus. Sub hoc celebrata VIII. Synodus Œcumenica, in qua damnatus eft Photius. Epiftolæ ipfius habentur 34. magnam partem ad Gallos fcriptæ.

Joannes VIII. ejufque Epiftolarum numerus. VIII. JOANNES VIII. Romanus, Vidone patre, ordine CIX. annis decem cum uno aut altero diebus fedem tenuit, a 14. Decembris anni 872. ad 14. vel 15. Decembris ann. 882. imperantibus in Occidente poft Ludovicum II. Carolo Calvo, & Carolo Craffo, in Oriente Bafilio, regnantibus in Francia poft Carolum Calvum Ludovico Balbo & Carolomanno. Exftant ejus Epiftolæ ter centum viginti in editione regia Conciliorum, cum aliarum aliquot fragmentis.

CAPUT XXXVI.

De fæculi decimi Pontificibus, quorum mentio apud veteres Canonum Collectores.

Joannes XII. I. JOANNES XII. Alberici filius ex Tufculanis Comitibus, Octavianus prius appellatus, anno 955. Pontifex CXXXI. numero creatus, cum annum ageret 18. Primus Pontificum nomen mutaffe fertur: & tum ob ætatem faciemque minus virilem, tum ob probrofe cum fcortis atque inprimis cum Joanna quadam actam in Pontificatu vitam, fabulæ de Joanna Papiffa anfam præbuiffe creditur ab Onuphrio. Sedit annos fere 10. ad 14. Maji anno 964. temporibus Ottonis I. Germanorum Imperatoris (quem diademate imperatorio infignivit) itemque Francorum regis Lotharii, Imperatorum autem Græcorum Romani, & Nicephori Phocæ. Extat ejus Epiftola ad Dunftanum Archiepifcopum Cantuarienfem, de conceffione pallii; & alia ad Ottonem in actis Concilii Romani anno 963. habiti, in quo Germanorum factione depofito Joanni fubftitutus eft Leo, qui 8. a quibufdam numeratur.

Silvefter II. II. SILVESTER II. Aquitanus, cui prius nomen Gerberto, ex Monacho Aureliacenfi in Arvernia, Archiepifcopus primum Remenfis, deinde Ravennas, tandem Romanus Pontifex ordine CXL. a die 2. Aprilis anni 999. fedit annos 4. & menfes circiter duos ad diem 14. Maji ann. 1003. imperante Germanis Ottone III. & poft eum Henrico II. qui & Claudus & Sanctus: cum Græcis imperarent Bafilius & Conftantinus Porphyrogenitus fratres, regnaret apud Francos Robertus Hugonius Capeti filius. Plurimæ ipfius Epiftolæ ante Pontificatum fcriptæ habentur apud Duchenium. Duæ inveniuntur fcriptæ poft Pontificatum; altera ad Laudunenfem Epifcopum, ad Remenfem Archiepifcopum altera.

CAPUT XXXVII.

De Pontificibus undecimi seculi, quorum Decretis usus est Gratianus.

I. LEO IX. Germanus, ex Comitibus Dagsburgensibus, Bruno antea dictus, Episcopus primum Tullensis, dein Pontifex CI. numero, sedit annis 5. mensibus 2. diebus 7. a 12. die Februarii anni 1049. qua omnium consensu ob eximiam doctrinam & morum integritatem consecratus est, ad diem 19. Aprilis anni 1054. dominatum obtinentibus, apud Germanos Henrico III. nigro, apud Gallos Henrico I. apud Græcos Constantino Monacho. Ab Imperatore Beneventum accepisse scribitur ea lege, ut Bambergensis in Germania Ecclesiæ tributum remitteret. Normannorum in Apulia ducem Rogerium ope Germanorum aggressus, ab eo victus, atque in castello quodam obsessus: inde tamen Beneventum honorifice perductus, tandemque dimissus est. Extant in nupera Conciliorum Collectione Epistolæ quatuordecim Leonis IX. *Leo IX.*

II. STEPHANUS IX. aliis X. Godefridi Lotharingiæ (inferioris scilicet) Ducis frater, Federicus antea dictus, ex Abbate Cassinensi electus a Clero Romano Pontifex numero CLII. die 2. Augusti anni 1057. sedit menses ferme octo, ad 4. Kalendas Aprilis anni 1058. regnante in Gallia Henrico I. in Germania Henrico IV. in Græcia Michaele Stratiotico. Ejus habetur Epistola ad Remensem Archiepiscopum, non Guilielmum, ut est apud Binium, sed Gervasium, ut notat Labbeus; in ea mentio inter cætera fit Concilii Regis consensu celebrandi. *Stephanus IX.*

III. NICOLAUS II. natione Allobrox, Gerardus antea dictus, ex Florentino Episcopo, creatus est Pontifex mense Januario anni 1059. & CLIII. numero, sedit annis 2. mensibus circiter 6. ad 3. Julii anni 1061. aut paulo ultra, imperante in Græcia Constantino Duca, regnantibus in Gallia Philippo I. in Germania Henrico, qui inter Reges IV. inter Imperatores III. numeratur, qui cum Episcopatuum & Abbatiarum Investituram sibi vindicaret, graves ac diuturnas eo nomine simultates cum sui temporis Pontificibus exercuit. Quinque Nicolai II. extant Epistolæ ad Gallias in editione regia Conciliorum, quibus tres additæ a Labbeo. Extat & apud Gratianum constitutio qua jubentur eligi a Cardinalibus Romani Pontifices. Sub eo habitum Romæ Concilium ann. 1059. in quo Berengarius Andegavensis hæresi suæ de Sacramento Eucharistiæ tertium renuntiavit. *Nicolaus II.*

IV. ALEXANDER II. Mediolanensis, antea dictus Anselmus ex Episcopo Lucensi Pontifex CLIV. electus est Kal. Octob. ann. 1061. seditque annis 11. mensibus 6. diebus 22. ad 22. Aprilis anni 1073. iisdem qui supra regnantibus, Epistolæ ipsius 28. extant, præter quarumdam fragmenta, majori ex parte ad Galliæ Episcopos. *Alexander II.*

V. GREGORIUS VII. Suanensis e Tuscia, patre Bonitio Fabro, Hildebrandus prius appellatus, ex Cluniacensi Monacho Pontifex ordine CLV. eodem die, quo Alexander obierat, nempe 22. Aprilis anni 1073. summo consensu creatus, Ecclesiæ Romanæ præfuit annis 12. cum uno mense, ad diem 25. Maji 1085. imperantibus Henrico IV. cui oppositus Rudolfus Suevus; in Germania Nicephoro Botoniata, & Alexio Comneno in Græcia, Rege autem Francorum Philippo I. Hic Gregorius Henricum prædictum Imperatorem diris devovit, & primus regni etiam transferendi jus usurpavit, anno 1076. ab eodem postea Romæ in arce S. Angeli inclusus, & in conciliabulo depositus, subrogato ejus in locum Guilberto Ravennate. *Gregorius VII.*

nate. Verum a Roberto Guiscardo Normanno anno 1084. liberatus. Habetur ejus Epistolarum 361. *Registrum* in 11. distinctum libros, quorum tamen decimus Epistolis vacabat in manuscripto exemplari, sed appendix Registri aliquot adhuc complectitur Epistolas.

Urbanus II. VI. URBANUS II. Gallus, Odo de Lageriaco prius nominatus, postquam Romana sedes morte Victoris III. viduata, per 5. menses cum 16. diebus vacua fuisset, electus, a 12. Martii anni 1088. ad diem 22. Julii anno 1099. sedit CLVII. numero, annis 11. mensibus 4. diebus 18. imperantibus hinc Rudolpho Suevo, inde Enrico IV. apud Germanos, apud Græcos Alexio Comneno, Rege autem Francorum Philippo I. qui ab eo propter Berthæ uxoris repudium, atque ascitam in conjugium Bertradam, sacrorum usu est interdictus. Ab eodem celebrata est, præter alias, Synodus apud Clarummontem Arverniæ civitatem anno 1095. in qua ipse Urbanus, Petri Eremitæ suasu, Christianos ad sacram expeditionem adeo efficaciter adhortatus est, ut eo velut classico excitati Franci cæteræque Occidentis nationes in Syriam sese effuderint, a quibus recepta de Saracenis Jerosolyma anno 1099. electo in regem Gothofredo Boloniensi, qui vulgo Bullionius. Ejus Epistolæ ferme 40. in nupera Conciliorum Collectione editæ sunt: sed aliæ in manuscriptis Codicibus reperiri dicuntur.

CAPUT XXXVIII.

De sæculi duodecimi Pontificibus, quorum Decreta apud Gratianum aut etiam apud Gregorium IX. collecta habentur.

Paschalis II. I. PASCHALIS II. Hetruscus, dictus antea Rainerius, ordine CLVIII. Romanam sedem tenuit annis 18. mensibus 5. cum diebus 4. ab idibus Augusti anni 1099. usque ad 15. Kal. Februarii anni 1118. Imperatoribus Henrico V. apud Germanos, Alexio Comneno apud Græcos, rege autem Francorum Ludovico VI. cognomento Grasso. Paschalis ab Henrico captus, omnia jura, de quibus inter Imperatorem, & Pontifices dudum certabatur, ei concessit; quod tamen postea irritum a Romana Synodo est pronuntiatum. Ejus extabant Epistolæ 32. jam editæ: aliæ Philippi Labbei opera Collectioni Conciliorum adjectæ sunt appendicis loco.

Gelasius II. II. GELASIUS II. antea Joannes vocatus, patria Cajetanus, ex Cassinensi Monacho Pontifex ordine CLIX. sedit annum unum, ac dies quatuor, a die 25. Januarii anni 1118. ad diem 29. Januarii anni sequentis, regnantibus iisdem. Referuntur quatuor ejus Epistolæ.

Callistus II. III. CALLISTUS II. priori nomine Guido, Stephani Burgundiæ Comitis frater, filius Guilielmi cui a capite audaci cognomen inditum, in Cluniacensi cœnobio Romanus Pontifex electus Kalendis Februariis anni 1019. sedit CLX. numero, ad 13. Decembr. anni 1124. anni 5. mensibus 10. diebus 13. sub Henrico V. & Joanne Comneno Imperatoribus, rege Gallorum Ludovico VI. Celebratum sub ipso est Concilium Lateranense Primum generale, in quo sancita est Callistum inter & Henricum concordia quantum ad investituras Episcopatuum. Extant novem aut paulo plures ejus Epistolæ.

Honorius II. IV. HONORIUS II. Bononiensis, antea Lambertus de Fagnano dictus, sedit ordine CLXIV. annis 5. mense 1. & diebus 17. a 21. Decembris anni 1124. usque ad diem 14. Februarii ann. 1130. Regnantibus Lothario II. Saxo-

Saxone, Cæsare Germanico, Alexio Comneno Græco. Ludovico VI. Crasso Franco. Ad quatuor ejus Epistolas quæ extabant, alias Labbeus adjecit.

V. INNOCENTIUS II. Romanus, cui prius Gregorio Paparesco nomen, CLXII. sedit annis 13. mensibus 17. diebus 20. a 24. Martii anni 1130. electus in schismate cum Petro Leonis qui dictus est Anacletus II. ad usque diem 24. Septembris anni 1143. imperante apud Græcos, post partem Alexium, Manuele Comneno; apud Germanos post Lotharium Saxonem, Conrado II. in Gallia Ludovico VII. seu Juniore. Hic Pontifex a Rogerio Siciliæ Comite, Apuliæ & Calabriæ Duce, bello captus, Regium ei titulum attribuit. *Innocentius II.*

Ipsius Epistolæ circiter viginti leguntur. Ab eodem celebratum fuit Lateranense XI. Generale Concilium.

CAPUT XXXIX.

De Pontificibus ejusdem sæculi, ex quorum præcipue scriptis conflata est Collectio Decretalium Gregoriana.

I. DECRETA Pontificum, quorum hactenus meminimus, magnam partem in corpus Canonum Gratiani, quorundam etiam in Gregorii IX. Decretalium Collectionem illata sunt, tum ex priscis dubiæ fidei epistolis, tum ex posterioribus. Sequuntur nunc ii, quorum Decretalibus maxime constat Gregoriana Compilatio, quorum & nonnulla decreta sequentibus collectionibus inserta sunt. *De posteriorum Pontificum Decretalibus in genere.*

II. In his primus occurrit *Cælestinus* II. Tifernas, prius Guido de Castello dictus, qui numero CLXIII. sedere cœpit die 24. Septembris anni 1143. seditque mensibus ferme 6. ad 8. Martii anni 1144. Manuele, & Conrado Imperatoribus, Rege Ludovico Juniore. *Cælestinus II.*

III. LUCIUS II. Bononiensis, antea Gerardus Caccianimicus, CLXIV. ordine sedit mensibus 2. & diebus 24. a 9. Martii anni 1144. ad diem 25. Februarii anni sequentis, iisdem Principibus. Præter aliquot ejus Decreta apud Gregorium, extant ejus epistolæ tres. *Lucius II.*

IV. EUGENIUS III. Pisanus, Bernardus Paganellus prius appellatus, Beati Bernardi discipulus, ex Abbate sancti Anastasii trium fontium Ordinis Cisterciensis, Pontifex ordine CLXV. a die 25. Februarii anni 1145. sedem Romanam tenuit annis octo, mensibus 4. & diebus 13. usque ad diem 8. Julii anni 1153. imperante apud Græcos eodem Manuele Comneno, regnantibus in Germania Friderico I. Ahenobarbo, in Gallia Ludovico eodem Juniore. Ei oblatum fertur a Gratiano Monacho Decretorum opus. Habentur autem 10. ejus Epistolæ. *Eugenius III.*

V. ALEXANDER III. Senensis, dictus antea Rolandus Bandinellus, CLXVIII. Ecclesiam rexit a die 6. Septembris anni 1159. ad 27. Augusti anni 1181. per annos 21. menses 2. & dies 21. Imperantibus Alexio Comneno juniore & Friderico eodem Barbarossa, Rege vero Francorum Philippo Augusto. Ei a Friderico Imperatore in Papiensi conciliabulo oppositus est Victor, atque obtriti Ligures & præsertim Mediolanenses, qui Alexandri partes sequebantur. Verum iterata Ligurum defectione Fridericus, accepta ex improviso clade, Pontifici conciliatus est, Venetis pacis inter eos auctoribus. Hic Alexander Jurisconsultus fuit magni nominis, habenturque ipsius Decreta ingenti numero apud Gregorium. Vulgatæ *Alexander III.*

autem sunt in regia Conciliorum editione hujus Alexandri III. epistolæ 63. tum a Sirmondo ad calcem Petri Cellensis operum, 56. ac prætera a Duchenio diversæ a superioribus circiter 144. Adjicienda est appendix 35. epistolarum, quarum pars major scripta est ad Gallos. Congregavit Alexander III. Concilium œcumenicum Lateranense III. anno 1179. Ejusque Pontificatus initium dedit colligendis Decretalibus Pontificum extra Gratianum sparsis.

Lucius III. VI. LUCIUS III. Lucensis, antea Humbaldus Allucingulus, Pontifex ordine CLXIX. sedit annis 4. mensibus 2. diebus 18. a 29. Augusti anni 1181. usque ad 25. Novembris anni 1185. imperantibus Andronico, Alexii II. filio, & Isaacio Angelo apud Græcos, Friderico ante memorato apud Germanos, apud Francos Philippo Augusto. Hujus, præter Epistolas duas, quæ in tomis Conciliorum habentur, Decreta complura referuntur in appendice ad Concilium Lateranense III. nisi ea sunt Lucii II.

Urbanus III. VII. URBANUS III. Mediolanensis, Lambertus Cribellus antea dictus, sedit CLXX. numero a die 26. Novembris anni 1185. ad 20. Octobris anni 1187. id est anno uno, mensibus 10. diebus 25. iisdem Imperatoribus ac Rege: audito captæ a Saracenis Jerosolymæ nuncio ex mœrore obiit. Vulgatæ sunt 4. ejus Epistolæ extra Decretales Gregorii cura collectas.

Gregorius VIII VIII. GREGORIUS VIII. Beneventanus, prius Albertus Mora, CLXX. numero, sedit 57. dies a 20. Octobris ad 16. Decembris anni 1187. iisdem Principibus. Tres extant hujus Epistolæ.

Clemens III. IX. CLEMENS III. Romanus, dictus antea Paulinus seu Paulus Scholaris, CLXXII. in ordine Pontificum, sedit tribus annis, mensibus 2. & diebus 19. a die 6. Januarii ann. 1188. ad 25. Martii, anni 1191. Græcis imperante Isaacio Angelo, Regibus Franciæ Philippo Augusto Germaniæ & Siciliæ Henrico VI. cui Aspero cognomen. Habentur ipsius Epistolæ septem, extra Decretales collectioni Gregorianæ insertas.

Cælestinus III. X. COELESTINUS III. Romanus, antea Hiacynthus Bobo ex Ursinorum ut creditur familia, numero CLXXIII. sedit annis 6. mensibus 8. diebus 28. a die 12. Aprilis anni 1191. ad diem usque 8. Januarii, sub Alexio Angelo Græciæ tyranno, & Franciæ Rege Philippo Augusto, Romanorum Imperatore Henrico VI. Ahenobarbi filio. Ejus Epistolæ sexdecim inveniuntur.

C A P U T XL.

De sæculi decimotertii Pontificibus.

Innocentius III I. INNOCENTIUS III. Anagninus Trasimundi filius ex familia Comitum Signiensium, Lotharius antea nominatus, sedit CLXXIV. numero, per annos 8. menses 6. dies 9. ab 8. Januarii anni 1198. ad 16. Julii anni 1216. Obiit Perusii, dum pacem conciliare conatur inter Pisanos & Genuenses, vacante Orientali Imperio post Henrici obitum, & de Occidentali certantibus Ottone IV. ac Friderico II. regnante in Gallia Philippo Augusto. Is Lutetiæ operam dederat Theologiæ & Juris studiis; jus etiam publice professus fuerat ante Pontificatum, dictus audax Jurisconsultus. Sub eo habitum est IV. Concilium Generale apud Lateranum anno 1215. in quo in primis confirmatum est Transubstantiationis vocabulum, & dogma. Ejusdem tempore duæ Decretalium Compilationes compositæ sunt. A Binio unica ejus Epistola edita est; Sed aliæ non paucæ reperiuntur

tur tomo 5. Duchenianæ collectionis Historicorum Franciæ, & apud Raynaudum, aliosque rerum Ecclesiasticarum ejus temporis scriptores; Præterea libri duo Epistolarum hujus Pontificis ad ann. 1198. duosque insequentes spectantium in lucem exierant anno 1543. opera Guilielmi Sirleti, postea Cardinalis: Deinde Tolosæ anno 1635. editi sunt libri quinque, hoc est, Regestorum decimus tertius, sequentes quatuor, ex manuscripto Codice Bibliothecæ Collegii Fugensis, curante Francisco Bosqueto, qui post Lutevensis, ac tandem Montispessulani Episcopus fuit: a quo adjectæ eruditæ notæ. Cum his Regestis edita sunt anno 1682. per Vir. Cl. Stephanum Baluzium, Epistolarum ejusdem Innocentii liber 5. ex parte, ad annum fere 1202. pertinens: ac Registrum super negotio Romani Imperii: itemque Regesta sive Epistolarum Libri X. XI. & XII. de quibus omnibus videnda ejusdem Baluzii præfatio. Idem aliorum annorum Regesta magna cura, sed frustra conquisiit.

II. HONORIUS III. Romanus, antea Cencius Sabellus, ordine CLXXV. sedit annis 10. & mensibus 8. diebus duobus a die 17. Julii anni 1216. ad diem Martii 19. anni 1227. Imperatoribus Roberto Constantinopolitano, & Friderico II. Germaniæ, Rege autem Francorum Sancto Ludovico. Honorius Friderico Imperatori sacris interdixit: Sed deprecante Joanne Brennæeo, in gratiam cum eo rediit. Ejus Epistolæ tres in collectione Conciliorum habentur: sed aliæ occurrunt apud Raynaudum, Duchenium, & reliquos Ecclesiasticos illius sæculi scriptores, præter compilationem integram Decretalium ab Innocentio Cironio Cancellario Ecclesiæ Tolosanæ editam anno 1645. *Honorius III.*

III. GREGORIUS IX. Anagninus e Signiæ Comitibus, Hugolinus antea dictus, Innocentii III. fratris filius, CLXXVI. inter Romanos Pontifices, sedit a die 29. Martii anni 1227. usque ad diem 22. Augusti anni 1241. nimirum annis 14. mensibus 5. cum tribus diebus, Imperatoribus in Oriente Balduino II. in Occidente Friderico II. Rege Francorum S. Ludovico. Ipse quoque Fridericum in Palæstinam proficisci cunctantem Christianorum societate semovit. Sedecim hactenus Gregorii hujus Epistolæ inter Pontificias relatæ fuere: aliæ non paucæ variis locis vulgatæ reperiuntur. Ejus jussu Raymundus Decretalium Libros quinque ex prioribus compilationibus collegit, anno 1230. vulgatos. *Gregorius IX.*

CAPUT XLI.

De Pontificibus ejusdem sæculi XIII. ex quorum maxime Decretalibus compositus est liber 6. Bonifacii VIII. mandato.

I. EX iis Pontificibus, quorum Decretales Gregorianam collectionem majori ex parte componunt, nonnulli sunt, quorum alias adhuc Epistolas seu Decreta Bonifacius VIII. suæ inseruit, quam Sexti Decretalium titulo insignivit. Ii sunt *Alexander III. Clemens* & *Innocentius III.* & *Gregorius IX.* Verum usus est in primis posteriorum Decretalibus, quorum nomina sequuntur. *Ex superiorum Pontificum Decretalibus quædam Sexto inserta.*

II. INNOCENTIUS IV. Genuensis, Sinibaldus Filiscus prius appellatus, ex Lavaniæ Comitibus, ordine CLXXVIII. sedit annis 11. mensibus 5. diebus 14. a 24. Junii anni 1243. qua post longam Pontificiæ sedis vacationem communi Cardinalium consensu electus est. Iisdem Imperatoribus & rege. Sed in locum Friderici II. subrogati sunt Henri- *Innocentius IV.*

cus Turingiæ Lantgravius, & Guilielmus Comes Hollandiæ. Innocentius hic IV. inter Jurisconsultos celebris prius fuerat, & in Pontificatu Lecturam seu Commentarios scripsit in libros Decretalium Gregorii IX. Sub eo celebratum est Concilium Lugdunense I. Generale XIII. adversus Imperatorem Fridericum & de suscipienda in Saracenos expeditione. In eo primum Concilio institutum proditur ut Romanæ Ecclesiæ Cardinales rubro pileo pro insigni uterentur; ejusque Concilii Decreta in Sextum Decretalium collata sunt. Innocentii IV. Epistolæ in Collectione Conciliorum vulgatæ sunt tantum duodecim: Aliæ apud Duchenium (*Tom.* 5. *collectionis historicorum Franciæ*) reperiuntur.

Alexander IV. III. ALEXANDER IV. Anagninus, antea Raynaldus, vel Rolandus nuncupatus, ex Signiæ Comitibus, ordine CLXXIX. Pontifex sedit annis 6. mensibus 5. cum diebus 4. a 21. Decembris anni 1254. ad 25. Maji anni 1261. Balduino II. Græcis adhuc imperante, Regibus Galliæ Ludovico IX. Germaniæ Ricardo Anglo Comite Cornubiæ. In editione Conciliorum tres, ac tomo 4. Collectionis Duchenianæ quinque illius extant Epistolæ, præter eas quarum mentio fit a Ph. Labbeo in specimine novæ Bibliothecæ librorum manuscriptorum.

Urbanus IV. IV. URBANUS IV. antea Jacobus Pantaleon, Trecensis, ordine CLXXX. sedit annis 3. mense 1. cum 4. diebus, a die 29. Augusti anni 1261. ad 2. Octobris anni 1264. Principibus iisdem qui supra. Ejus edicto institutum est anniversarium Dominici Corporis festum. Duæ duntaxat ejus Epistolæ in editione Conciliorum habentur: alias undecim collegit Duchenius tomo 4. præter privilegia sive indulgentias S. Ludovico ejusque familiæ concessas.

Clemens IV. V. CLEMENS IV. prius Guido Fulcodius seu Grossus, ex Narbonensis Provinciæ oppido cui a S. Ægidio nomen, CLXXXI. numero, a die 5. Februarii anni 1265. sedit annos 3. menses 9. ac 2. dies, ad 29. Novembris anni 1268. Ejus Epistolarum Registrum manu exaratum apud Cl. atque omni literarum genere excultum Ægidium Menagium, aliosque extat. Collectores Conciliorum tres duntaxat ediderunt. Aliæ in S. Victoris Parisiensis cœnobio reperiuntur. Post ipsius mortem vacavit Romana sedes annis duobus, mensibus 9. & diebus aliquot.

Gregorius X. VI. GREGORIUS XI. Theobaldus antea dictus, e Placentiæ Vicecomitibus, Leodinensis Archidiaconus, cum in Palæstina versaretur electus est absens Kalendis Septembris, anni 1272. seditque CLXXXII. numero, ad diem 10. Januarii anni 1276. annos 4. menses totidem, ac dies 10. Imperatoribus Rodulpho I. apud Germanos, & Michaele Palæologo apud Græcos: Galliæ vero rege Philippo III. cognomento audace. Paucæ occurrunt ejus Epistolæ extra gesta Concilii Lugdunensis II. Generalis XIV. quod ab eo congregatum anno 1274. ad instaurandam Græcorum cum Latinis concordiam, & recuperandam e Saracenorum manibus Syriam.

Martinus II. VII. MARTINUS II. vulgo IV. Gallus e tractu Briensi, Simon antea dictus numero CLXXXVII. electus die 22. Februarii anni 1281. sedit annis 4. mense uno, diebus 7. ad diem 28. Martii 1285. Imperantibus Rodulpho I. apud Germanos, Andronico apud Græcos, Rege Galliæ Philippo III. Hujus aliquot extant Epistolæ inter Extravagantes communes, & in collectione Conciliorum, itemque apud Duchenium (*Tom.* 5. *histor. Franc.*

Bonifacius VIII. VIII. BONIFACIUS VIII. Anagniæ natus, prius Benedictus Cajetanus appellatus; sedit CXCI. ordine, annis 8. mensibus 9. diebus 28. a 24. Decembris anni 1294. qua S. Cælestino ejus nominis 5. Pontifici sponte se abdicanti subrogatus est Neapoli, ad diem usque 11. Octobris anni 1303.

Impe-

Imperatore Andronico, regnantibus in Germania Alberto Austriaco, in Gallia Philippo Pulchro: quem quod sacram militiam in Saracenos ejus arbitrio non susciperet, anathemate percussit. Ipse deinde a Sarra Columnio & Felice Nogaretio ex Gallia in Italiam profecto Anagniæ comprehensus, ac Romam perductus, ubi 35. die post vita excessit. Auctor hic fuit Collectionis Decretalium, cui Sexti Decretalium nomen est inditum, quo cum ipsius Constitutionibus continentur superiorum Pontificum Decretales non paucæ. Habentur nonnullæ ipsius Epistolæ in editione Conciliorum: sed ejusdem aliæ Bullæ, anno scilicet 7. ad Hostiensem Episcopum Nicolaum, reperiuntur in Codice manuscripto Bibliothecæ Mazarinæ. Edita sunt etiam nuper acta ad dissidium Bonifacii ejusdem cum Philippo Pulchro pertinentia.

CAPUT XLII.

De Pontificibus sæculi decimiquinti Clementinarum aut Extravagantium Auctoribus.

I. BENEDICTUS XI. (qui a nonnullis X. tantum numeratur, expuncto nimirum 10. velut Schismatico & Antipapa) antea Nicolaus Bocasinus ex Tarvisina civitate, Ordinis Prædicatorum generalis Præfectus, sedit ordine CXII. a die 22. Octobris anni 1303. ad 7. Julii anni 1304. menses 8. & dies 17. *Benedictus XI*

II. CLEMENS V. e Vasatensi Aquitaniæ diœcesi, prius Bertrandus de Gotho dictus, ex Archiepiscopo Burdigalensi Romanus Pontifex CXCIII. Sedit a die 5. Junii anni 1305. qua, absens licet, Perusii electus est, ad diem 20. Aprilis anni 1314. annis 8. mensibus 10. diebus 16. Imperatoribus apud Græcos Andronico Seniore, apud Germanos Henrico VII. Rege vero Francorum Philippo Pulchro. Hic Pontificiam sedem transtulit Avenionem, & Concilium Viennense adversus Begardos hæreticos atque Templarios celebravit. Ex ejus vero Concilii Decretis aliisque ejusdem Epistolis concinnata est Clementinarum compilatio. Post ejus mortem interregnum Pontificium fuit annos 2. cum 3. mensibus ac diebus 17. *Clemens V.*

III. JOANNES XXII. vulgo dictus, (quamvis revera 20. numerandus videatur, exclusis duobus Pseudopontificibus) prius Jacobus de Ossa nominatus, Sutoris filius, Patria Cadurcensis, Lugduni electus est post biennale inter Pontificium, die Sabbati 7. Augusti anni 1316. seditque CXCIV. annis 18. mensibus 3. & diebus 28. usque ad diem 4. Decembris an. 1334. Andronico Juniore, & Ludovico Bavaro Imperatoribus, Rege Galliæ Philippo VI. Valesio. Is auctor fuit Epistolarum Decretalium seu Bullarum, quæ sub titulo *Extravagantium Joannis XXII.* post Clementinas insertæ sunt corpori juris Canonici. Sex præterea ejusdem epistolas edidere Conciliorum collectores: aliarum mentio fit apud recentiores Ecclesiasticæ historiæ scriptores. *Joannes XXII.*

IV. BENEDICTUS XII. (alias 11.) Jacobus Fornerius prius appellatus, ex oppido Tolosanæ tunc Diœcesis Saverduno, Borbonensis primum Monachus Ordinis Cisterciensis, dein Cardinalis; tandem electus Pontifex die 20. Decembris anni 1334. numero CXCV. sedit annis 7. mensibus 4. diebus 6. usque ad 25. Aprilis anni 1342. Imperantibus, in Oriente Joanne Palæologo, in Occidente Ludovico Bavaro, in Gallia Philippo Valesio. Is Scaligeris Veronæ, Atestinis sive Estensibus Ferrariæ, Gonza- *Benedict. XII.*

gis Man-

gis Mantuæ, aliisque aliarum Italiæ civitatum, quas quisque per Pontificum absentiam occupaverat, possessionem permisit, quo eorum auxilia contra Imperatorem haberet parata. Ejus unica Epistola in Conciliorum collectione edita est: habentur & nonnulla ipsius Decreta sive constitutiones inter Extravagantes Communes, quemadmodum & Benedicti XI. & eorum Pontificum, qui sequuntur.

Clemens VI. V. CLEMENS VI. antea Petrus Rogerius, Lemovicensis, electus die 7. Maji anno 1342. Sedit CXCVI. annis 10. mensibus 6. & diebus 29. usque ad diem 6. Decembris ann. 1352. Imperantibus Constantinopoli Joanne Palæologo & Joanne Cantacuxeno, Carolo quarto Romanorum, & Joanne Francorum regibus.

Urbanus V. VI. URBANUS V. Gallus dictus antea Guilielmus de Grisaco, Grimoardi filius, Mimatensis seu Gabalitanus, exeunte Octobri anni 1362. sedit ordine CXCVII. annis 8. & mense uno & diebus 23. ad diem 19. Decembris anni 1370. Imperatoribus Joanne Palæologo & Carolo IV. Luxemburgio, Gallorum regibus Joanne & Carolo V.

CAPUT XLIII.

De Pontificibus sæculi decimi quinti, quorum extravagantes corporis Juris Canonici adjectæ sunt.

Martinus V. I. MARTINUS V. vulgo dictus, cum revera III. fuerit, prius Odo, sive Otto de Columna Romanus, electus die 11. Novembris an. 1417. postquam Pontificatus de Concilii Constantiensis sententia Joanni XXIII. & Benedicto XIII. abrogatus fuerat, sedit CCVI. ordine, annis 13. mensibus 3. cum 12. diebus ad 20. Februarii 1431. Imperatoribus Græcorum Joanne VII. & VIII. Rege Romanorum sive Germaniæ Sigismundo, Francorum Regibus Carolo VI. & VII. Is in illo Concilio multas edidit Constitutiones, præsertim adversus Wiclefi & Hussi errores.

Eugenius IV. II. EUGENIUS IV. prius Gabriel Condulmerius Venetus, ordine CCVII. a die 3. Martii anni 1431. ad 23. Februarii anni 1447. sedit annis 15. mensibus 11. diebus 20. imperantibus apud Græcos Joanne VIII. & Constantino Manuelis filiis, apud Germanos Sigismundo, Alberto Austriaco, & Friderico III. Francorum Rege Carolo VII. Cum Episcopos Basileæ congregatos ultra progredi vetuisset, adversus eum creatus est Pontifex ejus Concilii Sess. 38. Amedæus Sabaudiæ Dux, *Felix V.* appellatus, die 5. Novembr. anni 1439. qui decennio ferme post Pontificatu se abdicavit. Interim Eugenius aliud Concilium Ferrariæ primum, deinde Florentiæ indixit, cui interfuere Græci, interque ipsos Joannes Palæologus Imperator, & Josephus Constantinopolitanus Patriarcha, qui cum Latinis in concordia venerunt.

Callistus III. III. CALISTUS III. qui antea Alfonsus Borgia Hispanus, electus die 8. Aprilis anni 1455. sedit CCIX. numero, annis 3. mensibus 5. ac diebus 29. ad diem 6. Augusti 1458. Imperante Friderico III. regnante apud Francos Carolo VII. cum biennio prius expugnata fuisset Constantinopolis a Mahomete II. Turcarum Principe.

Paulus II. IV. PAULUS II. Venetus, antea Petrus Barbus, a die 31. Augusti anni 1464. ordine CCXI. sedit annis 6. mensibus 10. ac diebus 26. ad 25. Julii 1471. Rege Francorum Ludovico XI. Germanorum Imperatore Friderico III.

V. SIX-

V. SIXTUS IV. dictus antea Franciscus Roboreus, Savonensis, ex Ordine Minorum Generalis Cardinalis, electus die 9. Augusti anni 1471. Sedit annis 13. diebus 5. usque ad diem 13. Augusti ann. 1484. Imperatore Friderico III. Francorum Rege Carolo VIII. Hujus duo in primis habentur Decreta de Conceptione B. Mariæ Virginis immaculata. *Sixtus IV.*

VI. Posteriorum Pontificum, tum *Innocentii VIII.* qui Regularum Cancellariæ Apostolicæ auctor præcipuus habetur, tum cæterorum, ad hæc nostra tempora complures extant Extravagantes Constitutiones in Bullario: sed nulla earum auctoritate Pontificia prodiit ordinata collectio. De his sub finem quarti hujus operis Libri plenius agendum erit. *De cæterorum Extravagantibus.*

CAPUT XLIV.

De Sanctorum Patrum scriptis, eorumque auctoritate.

I. CANONUM etiam titulo decorantur sententiæ Sanctorum Patrum & Ecclesiæ Doctorum, veterumque sacræ Scripturæ interpretum, quos Tractatores vocant auctore Leone Pontifice (*Can.* 1. *dist.* 20.). Licet enim non omnia eorum scripta pro legibus habeantur (*Can.* 3. 4. 5. *& 9. dist.* 9.), quoniam scilicet non sufficiunt ad condenda jura doctrina & sanctitas, sed necessaria quoque auctoritas est (*In sum. sive pr. dist.* 20.): tamen secundum eumdem Leonem (*Can.* 2. *eadem dist.*), quæ a Juris Pontificii auctoribus selecta, ejusque Corpore inclusa, aut etiam Constitutione alicujus Pontificis comprehensa sunt, parem cum eis vim & robur sortiuntur. Ut enim tradit Justinianus (*In lib.* 1. §. *neque Cod. de vet. Jure enucl.*) ex quo repetit Bonifacius VIII. (*Cap.* 22. *de præb. in* 6.) nostra facimus quæ probamus, & quibus auctoritatem nostram impertimur. *Magna SS. Patrum auctoritas, in iis quæ ab Ecclesia sunt recepta.*

II. Sed & citra juris dispositionem sententiæ Patrum probationis causa recte adducuntur, ex Panormitana (*Ad cap. certificari* 9. *ex. de sepulturis.*), quod & ex Clementina prima de summa Trinitate aliisque innumeris Juris nostri locis facile colligitur. Itaque Sanctorum Patrum dicta in definiendis morum & fidei rebus tertium, post Conciliorum nempe & Pontificum Maximorum Decreta, locum obtinent; illisque deficientibus, instar sacræ Legis habentur (*Can.* 1. *&* 3. *dist.* 20.), adeo ut priscorum Patrum communis consensus certam faciat fidem Catholicorum dogmatum: majoris vero eorumdem Doctorum partis, si non indubitatam, certe maxime probabilem inducant, ut probat Melchior Canus (*Locor. Th. lib.* 7. *cap. præsertim* 3.), & tam Græcorum Latinorumque Patrum, quam Synodorum etiam Generalium exemplo confirmat & auctoritate. *Per se quoque Patrum sententiæ tertium obtinent auctoritatis locum.*

III. Et vero cum Paulus Apostolus (*Ad Ephesios cap.* 4.) vetet nos circumferri omni vento doctrinæ, & (*Prima ad Cor. cap.* 12.) neget omnes esse Doctores; par est eorum nos vestigiis inhærere, qui ab Apostolis, eorumve discipulis Christianæ religionis doctrinam hauserunt: ut hic in primis locum habeat illud Deuteronomii (*Cap.* 32.) *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Ea de causa Textum Scripturarum a Patribus acceptum ac velut per manus sequentibus traditum Petrus Apostolus apud Clementem (*Lib.* 10. *recognit.*) *Clavem* vocat *Verbi Dei.* *Probatur Patrum auctoritas ex sacris lit.*

IV. Gregorius autem Magnus de sanctis Doctoribus (*Lib.* 8. *mor. c.* 9.) exponit quod habetur 38. cap. Job: *Super quo bases illius solidatæ sunt.* Hac *Probatur & ex Pontificum scriptis auctoritas Patrum.*

Hac de causa recensentur vetustiores Ecclesiæ Doctores, tum Græci, tum Latini, in Concilio Romano (*Can. S. Romana* 3. *dist.* 15.) sub Gelasio.

Propositum nostrum in discutiendis auctorum Ecclesiasticorum operibus. V. Nos itaque de eorum cujusque scriptis, habita temporum ratione, differemus, adjectis præterea scriptoribus Ecclesiasticis, qui ibi omissi sunt. Nam ex aliorum quoque operibus Juris Canonici compositores inferendas collectionibus suis sententias censuerunt, & eorumdem auctoritate non raro Theologi quoque utuntur. Quia ergo, ut priscis Pontificibus adulterinæ Epistolæ assignatæ sunt, ita Sanctorum Patrum titulum falso præferunt opera non pauca, opus est a nobis hæc etiam discuti, ne in errorem Speculatricis æque ac Practicæ sive Canonicæ Theologiæ cupidi lectores inducantur.

C A P U T XLV.

Examen Scriptorum Ecclesiasticorum primi a Christo nato Sæculi.

Hermes sive Hermas. I. INTER antiquissimos auctores Christianos, qui primi ab Apostolis scripserunt, occurrit Hermas sive HERMES: (hæc enim duo nomina dialecto tantum differunt.) Is auctor fuit Græci operis Latinitate donati, cui titulus *Pastor*, vel *Liber Pastoris* sive *Pastoralis*. Hoc opus tribus libris distinctum reperitur in Bibliotheca Patrum, & seorsim editum a Gaspare Barthio. Eorum librorum primus *Ecclesia* inscribitur, eo quod quatuor de Ecclesia visiones contineant. 2. proprie *Pastoris* titulum præfert, quod in eo Angelus Pastor, & custos Hermæ vitæ bene agendæ præcepta duodecim tradat. Tertius, quoniam decem similitudines sive allegorias ab eodem Pastore explicatas complectitur, *Similitudinum* titulo notatur.

Quis ille libri Pastoris auctor Hermes. II. Hoc volumen quis Hermas conscripserit ambigitur. Hermam & Hermen memorat Beatus Paulus Apostolus (*Epist. ad Rom. cap.* 16.) velut discipulos suos: *Salutate*, inquit, *Asyncritum*, *Phlegontem*, *Hermam*, *Patrobam*, *Hermen*, *& qui cum eis sunt fratres*. Atque hunc Hermam a Sancto Paulo memoratum libri Pastoris auctorem faciunt Origenes (10. *In Epist. ad Rom.*), Eusebius (*Lib.* 3. *hist. Eccl. c.* 3.) Hieronymus (*Lib. de Scriptorib. Eccl.*) aliique. At in libro de Romanis Pontificibus traditur (*In vita Pii I.*) ab Herme Pii Pontificis fratre compositum fuisse librum sub Pastoris titulo: qui titulus ea de causa inditus fuerit, quod Angelus sub Pastoris habitu Hermeti apparens, quæ in eo continerentur revelasset. Ex his conjicere est cum Bellarmino & Baronio duos Hermas vel Hermetes duorum diversorum operum sub eadem *Pastoris* inscriptione auctores fuisse. Vix enim, ac ne vix quidem credibile est Pii fratrem, qui circa Christi ann. 159. scripserit, eumdem esse cum eo quem B. Paulus anno Christi 58. centum scilicet annis prius, Romam scribens, tamquam virum gravem salutari mandaverat. Præterea in libro a fratre Pii Pontificis exarato observat auctor libri de Pontificibus, comprehensum in primis fuisse mandatum Domini per Angelum internuncium de Paschate die Dominica celebrando datum: cujus rei nulla mentio fit a Patribus, a quibus liber Pastoris, tamquam opus illius Hermæ S. Paulo cogniti, laudatur. Nullum etiam ejus rei vestigium existit in eo libro qui ad nos usque pervenit: in quo tamen Clementis (S. Petri discipuli) tamquam coætanei mentio habetur Visione secunda: ita ut hic liber Hermæ a Paulo memorati opus esse videatur; illius vero qui frater fuit Pii Pontificis liber jamdiu interierit: nisi malimus hunc Pii fratrem in libro Pontificali nominatum

pro fi-

pro ficta persona, totamque eam narrationem pro fabula accipere cum doctissimo Cotelerio. Quin Hermæ quoque Pastoris nomine censetur Libellus de rebus gestis S. Praxedis: qui quidem Pastor, presbyter fuit, nec potuit acta illa scripsisse ante annum 164. quo tempore passa est sancta illa & nobilissima virgo. Junius apud Andream Rivetum lib. 1. Criticæ sacræ cap. 12. *Pastoris*, παςόρος nomine intelligit librum Simonis seu Tertium Machabæorum apud Hieronymum in Prologo Galeato, ἀπὸ τῆς παςάδος, ab atrio nempe, in quo Sacerdos cum Hebræis intercessit, ne Rex Antiochus Sanctuarium ingrederetur.

III. De illo libro Pastoris, quem Hermæ Pauli coætaneo assignari diximus, varie Patres sensere. Ejus testimoniis ad adstruendam veritatem Catholicam usi sunt Clemens Alexandrinus (*Stromatum lib.* 1. *&* 6.), Origenes (*Homil.* 8. *in Numeros*, *&* *alibi*) Athanasius (*In lib. de Incarn. Verbi*) aliique. Quin etiam Irenæus (*Lib.* 3. *c.* 37.) eum librum nomine Scripturæ laudat: Origenes (*Lib.* 10. *in epist. ad Romanos*) quoque Scripturam vocat, quam ut valde utilem & divinitus inspiratam commendat. At vero Eusebius, a plurimis non receptum hoc volumen, ab aliis necessarium esse judicatum, propter eos qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur, & in nonnullis Ecclesiis legi solitum testatur: quod Hieronymus (*in Catal. Scrip. Ecclesiast.*) tradit suo adhuc tempore apud quasdam Græciæ Ecclesias solemne fuisse, licet Latinis pene ignoratus esset hic liber. Idem in prologo Galeato, cum Rufino in explanatione Symboli, *Pastoris* volumen, quod a quibusdam *Viam vitæ*, vel judicium Petri nominatum fuisse observat, inter Ecclesiastica scripta, una cum libris Tobiæ, Judith, ac similibus enumerat; quamvis neget eos esse in Canone: Sane Tertullianus (*Libri de Pudicitia*, *cap.* 10.) scripturam Pastoris rejicit, tamquam ab omni Concilio Ecclesiarum inter apocrypha & falsa judicatam. Origenes a nonnullis contemni fatetur: Athanasius (*In Epistola ad Afros apud Theodoret.* 1. *hist. cap.* 8.) agnoscit Arianos ad suam hæresim confirmandam ejus libri auctoritate usos fuisse; Hieronymus (*In caput* 7. *Amos*) non absque trepidatione citari consuevisse: Prosper Aquitanus (*Lib. contra Cassianum cap.* 3.) nullius auctoritatis esse pronunciat, Gelasius (*In Can.* 3. *dist.* 15.) Pastorem Apocryphum censet: itemque Nicephorus Constantinopolitanus (*In fine Chronographiæ*): & Novatores eum tamquam Novatianorum & Pelagianorum fontem, superstitionum Montanisticarum gurgitem, & fautorem Arianorum exagitant: cum tamen tempore Zephyrini Pontificis ac Tertulliani a Catholicis ad jugulandam Montani hæresin adhiberetur.

Laudatur a priscis Patribus liber ille Pastoris.

Verum cum duo sint Apocryphorum genera, alia rejecta quidem ex Canone sacræ Scripturæ, sed tamen aliunde probata in Ecclesia; alia omnino improbata: in priorum classem referendus videtur hic liber Pastoris, antequam fabulis, forte & hæresibus aliquot ab interpolatoribus esset aspersus: (quale tamen tunc non fuit, quod ab eo dicitur de unica pœnitentia): libri corruptio effecit, ut opus Pastoris, quod nunc extat, suppositium a viris doctis habeatur apud Possevinum (*Apparatus sacri tom.* 2. *in voce* Pastor).

IV. ILLIUS e Græco interpretem, seu potius breviatorem Barthius (*In animadversionibus*) non Ruffinum, ut alii viri eruditi, sed Anastasium bibliothecarium putat.

Qui interpres Latinus libri Pastoris.

V. CLEMENS Romanus Pontifex, præter Epistolas, de quibus jam diximus, multa Græce scripsisse fertur, atque in primis *Constitutionum Apostolicarum*, seu præceptorum Episcopalium libros octo & *Recognitionum* libros decem.

S. Clemens Romanus ejusque opera.

Prænot. Canonic. Doujat. Dd VI.

Constitutiones Apostolicae. VI. CONSTITUTIONUM Apostolicarum opus, quarum titulus apud Photium est Διατάγαι τῶν Ἀποςόλων, alias διαταγῶν Ὀκτάβιβλον, S. Athanasius (*In Synopsi*) & Epiphanius (*Haeresi* 45. 7.) pro germano Clementis opere agnoverunt, earumque testimonium adhibuere celebres Ecclesiastici Scriptores, tum veteres, tum recentiores, a Francisco Turriano earum propugnatore adversus Centuriatores Magdeburgenses citati. Et sane si integrae extarent, quales nempe ab auctore prodierunt, fatendum esset cum Epiphanio (*Haeresi* 7.) in ipsis omnem Canonicam ordinationem contineri, nihilque occurrere a fide aut Ecclesiastica regula & gubernatione alienum. Sed aliqua ipse in eis perperam ab haeresi exposita notat: & Quinisextae Synodi Canon 2. multa in iis ab haereticis corrupta fuisse testatur: unde mirum non est, si a Gelasio (*In d. Can.* 3. *dist.* 15.) hoc opus una cum Itinerario S. Petri, inter apocrypha censeatur. Hoc *Constitutionum Apostolicarum* opus V. Cl. J. B. Cotelerius, singularis eruditionis Theologus, noster ex regia professione Collega atque amicus, & apocryphum & pseudepigraphum, nec ab Apostolis profectum affirmare non dubitat in suis ad eas notis, nec Apostolicum Clementem ejus esse auctorem: utpote quem prima Ecclesiae tempora latuerint: ipsae Constitutiones plerisque Sanctorum Patrum ignoratae aut neglectae, sexcenta contineant cum veritate, cum verisimilitudine pugnantia, recentiora temporibus Apostolicis, atque ab Apostolico charactere remotissima. Easdem post primam compositionem interpolatricibus manibus subjacuisse, quod ex supradictis confirmatur. His adjecti in quibusdam Codicibus Canones qui vulgo dicuntur Apostolorum, de quibus suo loco.

VII. *Recognitionum* Clementis duae fuere editiones, quae singulae libris decem constabant, priores desiderantur: posteriores, quos Gennadius testis est a Rufino translatos. Ii aliqua fabulosa & cum orthodoxa fide pugnantia continent, aliisque de causis suspecti sunt, tamquam Clementi falso attributi, aut certe ab haereticis vitiati. Non ejusdem auctoris esse hoc Syntagma cum illo Constitutionum, & ex Photii judicio colligitur, qui praerogativam sanioris doctrinae tribuit priori; posteriori vero assignat Polymathiae laudem, cum illius scriptor Sanctarum Scripturarum rituumque Ecclesiasticorum callentior fuerit, hujus in his rudior: nec conveniunt utriusque dogmata. Hujus operis auctorem Cotelerius putat virum doctum quidem ac disertum, sed Philosophum magis & Philologum, quam Theologum, qui secundo saeculo vixerit; aliosque libros apocryphos, partim sub Petri, partim sub Clementis larva effuderit. Nec vero cum illis quicquam commune habent *Clementinae*; id est, homiliae novemdecim, quae in Epistolis aliisque opusculis, Petri & Clementis nomine ad Jacobum inscriptis, inveniuntur in MSS. sub nomine Clementis, revera hominis ejusdem farinae cum parente Ἀναγνωςέων, quibus haec in multis similia sunt: resperfa scilicet erroribus a Philosophia Semichristiana & praecipue Ebionitica ortis. Nec tamen mirandum quod in Synopsi Athanasii, Chronico Alexandrino, Historia Ecclesiastica Nicephori, & apud Joannem Damascenum cum laude memoretur opus ejus nominis: illi enim alium librum ejusdem tituli, sed tamen diversum laudasse, aut minus depravatum exemplar nacti fuisse videntur viro eruditissimo & sagacissimo: cujus curae ac labori non modo Hermae, & Clementis, sed & aliorum quoque SS. Patrum qui Apostolorum tempore floruerunt, Barnabae, Ignatii, Polycarpi opera cum prius editis inedita e MSS. eruta & notis illustrata debemus. Horum posteriores in confinio utriusque saeculi I. & II. vixere.

CA-

CAPUT XLVI.

De Græcis secundi Sæculi Patribus.

I. ETSI ex sacris hujus sæculi Scriptoribus nullus Canon depromptus est: quia tamen ex eorum maxime scriptis vera primitivæ Ecclesiæ ab Apostolis constitutæ facies elucescit, & magnæ apud Theologos auctoritatis habentur eorum testimonia, nonnulla de præcipuis in medium proferemus. *De Patribus 2. sæculi in genere.*

II. S. IGNATIUS Episcopus Antiochenus, martyrium sub Trajano subiit circa annum Christi 110. & plures Apostolico more Epistolas scripsit, quarum meminere Irenæus (*Lib.* 5.), Athanasius (*de Synodis*), Theodoritus, aliique Græci, Hieronymus & alii Latini Patres. Septem duntaxat priores Epistolas, nimirum ad *Ephesios*, ad *Magnesianos*, ad *Trallianos*, ad *Romanos*, ad *Philadelphios*, ad *Smyrnæos*, ad *Polycarpum* memorant Eusebius (*Histor. cap.* 3.), & Hieronymus (*in Catal. Script. Ecclesiast.*): quæ a S. Polycarpo Smyrnensi Episcopo collectæ, atque ad Philippenses, post Ignatii e Macedonia Romam versus discessum, missæ, teste ipso Polycarpo in Epistola ad Philippenses scripta apud Eusebium (*loco jam laudato*). Sed præter has aliæ quinque reperiuntur in plerisque vetustissimis codicibus Græcis, teste Photio: quæ ex charactere, stylique & sententiarum similitudine parem apud eruditos fidem invenere, & a Perionio ac Mestreo una cum reliquis editæ sunt. Quamvis Isaacus Vossius septem e Codice Florentino, Usserius sex tantum priores, quas uterque ex manuscripto eodem Medicæo edidere, genuinas censeant; Blondellus tamen & Salmasius ac Dalliæus omnes velut spurias æque repudiant, ex eo præsertim quod a Theodorito (*Dial.* 1. *&* 3.) quædam ex Epistola ad Ephesios, ab Hieronymo (*Dial.* 3. *advers. Pelagianos*) alia ex Epistola ad Polycarpum adducantur loca, quæ partim aliter, partim nullatenus habentur in iis quæ hodie extant. Sunt quæ Latine solum habentur ejusdem Ignatii titulo Epistolæ, tum duæ *ad S. Joannem* Apostolum, tum tres *ad Beatissimam Virginem*, cum ejusdem Virginis ad eum responso, velut adulterinæ, aut saltem incertæ fidei, a Baronio & Bellarmino, atque in indice Romano librorum expurgatorio rejiciuntur, etsi a S. Bernardo (*Serm.* 1. *in Psalmum* 90.) citentur. De his omnibus vide præ cæteris Cotelerium (*Col.* 441. *&c.*) sæpe citatum. *S. Ignatius.*

III. S. DIONYSIUS Areopagita, anno a natali Domini circiter 50. ad Christi fidem conversus a S. Paulo, martyr haud dubie fuit. Ejus passionem juxta Lutetiam Parisiorum conjicit Baronius in annum 2. Adriani, qui respondet anno Christi 119. vel ut alii censent 117. cum alii Athenis longe prius, nempe sub Domitiano, passum asserant: qua de re an primus Parisiorum Episcopus idem cum Areopagita Episcopo Atheniensi fuerit, Roma in Galliam missus ab Apostolis, videndæ Doctorum virorum lucubrationes, qui nuper de his scripserunt: hinc Sirmondus & Launojus: inde Andreas Saussæus, Tullensis postea Episcopus; tum Hugo Menardus, & Joannes Samblancatus. Græco Latina editio Operum quæ sub ejus nomine recepta sunt; cum scholiis Maximi Monachi, & Georgii Pachymeræ (*in cap.* 17. *act.*) paraphrasi, prodiit Antverpiæ ann. 1634. studio Balthassaris Corderii e Societate Jesu, duobus voluminibus, quorum primus continet libros singulares *de Cælesti Hierarchia*, *de Ecclesiastica Hierarchia*, & *de divinis Nominibus*: alter *de Mystica Theologia*; qui singuli tractatus suis capitibus distincti sunt, cum Epistolis decem, rejectis *S. Dionysius.*

secundum eruditorum judicium ea quæ ad Sanctum Paulum scripta dicebatur. Hæc cuncta, post Hypatium Ephesinum Episcopum in Collatione Constantinopoli, inter Catholicos & Severianos habita anno 532. Cajetanus & Valla (*in Epistola præfixa paraphrasi in* 1. *ad Corinth.*), Erasmus (*in Catal. Scriptor. Ecclesiast.*) & Heterodoxi vulgo negant esse Sancti Dionysii Areopagitæ; tum quod eorum nulla mentio fiat ab Eusebio, aut a Sancto Hieronymo, aliove nullo ante Sanctum Gregorium magnum sub exitum sexti Sæculi: tum præterea quod liber de *Divinis Nominibus* apud Suidam, & in editione Lugdunensi, inscriptus legatur ad Timotheum Episcopum Ephesinum, Beati Pauli discipulum, qui ante Sancti Ignatii ad Romanos Epistolam ipso teste jam e vivis excesserat; & quem præter morem Episcoporum non fratrem, sed filium vocat. Accedit quod in eo libro testatur auctor, se una cum Jacobo & aliis Sanctis Fratribus adfuisse ad contuendum corpus illud quod auctorem vitæ Deum conceperat, id est, Beatam Virginem Christi matrem nuperrime defunctam; quæ tamen animam Deo reddidit ex communi Patrum traditione ætatis 63. post Christi ascensum 15. cum Dionysii conversio juxta sacrorum Chronographorum calculum, non ante annum 17. contigerit. In libro autem de *Ecclesiastica Hierarchia* multa referuntur de templis Christianorum, de altaribus & choro, deque Cathecumenis & monachis, quæ temporibus Dionysii nondum in Ecclesia videntur recepta fuisse: atque in eodem libro laudatur Clemens Alexandrinus, qui tamen longe Dionysio junior fuit. Verum hujus Dionysii defensores Eusebii silentium affectatum fuisse putant (*Maximus monachus in Commentar. ad hæc opera*), quod scilicet Dionysii scripta tela adversus Arianos potentissima subministrarent. Hieronymum vero ex instituto, in præfatione ad Dextrum explicato, eos antiquos Scriptores attingere voluisse censent, quos invenisset ab Eusebio recensitos, additis tantum iis qui post Eusebium ad sua tempora floruissent: & potuisse opera Dionysii ab Arianis suppressa eum latere. Jam Timotheum, ad quem scribitur liber de divinis nominibus, non ita certum esse fuisse Pauli discipulum, cum alii Timothei eo tempore nomen Christo dedisse inveniantur; nec in omnibus Dionysii Codicibus Timotheus ille dicatur Episcopus Ephesinus. Tempus autem migrationis Deiparæ Virginis non adeo fixum esse, ut ex anni unius aut alterius a vulgari sententia discrimine, falsi argui auctor debeat. Ritus vero sacros & monachorum institutum (licet non iisdem regulis obstrictorum, quibus postea devicti sunt) antiquissima esse in Ecclesia, nec Apostolicis temporibus multo posteriora, ostendit Baronius (*ad annum* 64. *& alibi*): idemque Clementem Philosophum, non autem Episcopum Alexandrinum, apud Dionysium citari observat. Certe a Dionysio Alexandrino scripta fuisse quædam scholia in Areopagitæ opera testatur Maximus monachus, nisi potius Dionysium Rhetorem confundit cum Alexandrino. Eundem a Cyrillo memorari Liberatus (*in Breviario*), a Chrysostomo dictum esse Volucrem cæli Anastasius Bibliothecarius annotavit. Prodiit anno 1603. Coloniæ, Gerardi Vossi studio, ad calcem tomi 3. operum Ephræmi, sermo Sancti Joannis Chrysostomi antea parum cognitus, in quo leguntur ea verba, quorum Anastasius meminerat. Photius (*in Biblioth.*) ait se legisse librum Theodori presbyteri, quo demonstrabat genuina esse opera Sancti Dionysii, quæ habemus. Et vero Gregorius Magnus (*Homil.* 24. *in Evangelia*) Dionysium hunc vocat antiquum & venerabilem patrem: ejusque auctoritate utuntur Martinus Papa I. (*in Synodo Romana*) Agatho (*in Epistola ad Constantinum Imperatorem, & Concilium III. Constant. Oecumenicum VI. act.* 6.), & Catholici Doctores multi: videndi præter cæteros

teros Delrio (*In vindiciis Areopagiticis contra Scaligerum*), Petrus Jansenius (*Disputatione Apologetica*), Petrus Halloix (*In quæstionibus 4. de S. Dionysio Areopagita*), & Joannes Morinus (*in 2. parte Commentarii de sacris Ecclesiæ ordinationibus*), qui cum doctis plerisque hæc Areopagitæ abjudicat.

IV. S. JUSTINUS Samarita, postquam veræ sapientiæ sibi comparandæ causa Philosophorum Græcorum omnes pene sectas didicisset, Christianam tandem veritatem ab homine ignoto, agente Numine, accepit; eamque amplexus, Romam profectus est, ubi instigante Crescente Philosopho, morte pro eadem Christi fide est affectus, sive circa exitum Antonini Pii, & anno Christi 161. sive ut alii malunt, sub initio Marci Aurelii & Lucii Veri fratrum anno 163. Scripsit *Apologias duas* pro Christianis, quarum quæ nunc vulgo prior censetur ad Senatum inscripta, revera tempore posterior est scripta ad Antoninum Pium, ut probant quæ ex ea sub titulo libro 2. adducit Eusebius (*Lib.* 4. *cap.* 15. *&* 17.), ubi & aliorum ejusdem operum meminit, ut & Hieronymus (*de Scriptorib. Ecclesiast.*). Ex ejus operibus ad nos pervenere *dialogus cum Tryphone* Judæo Ephesi habitus, *Oratio* parænetica *ad Gentes* sive ad Græcos, & liber *de Monarchia Dei*: quem tamen Perionius in dubium revocare voluit, quamvis ejus præterea mentio fiat apud Photium & Suidam. Præter hos libros sub Justini titulo circumfertur *Aristotelicorum* quorumdam *dogmatum eversio*; quo in opusculo nullam falsi notam se deprehendisse testatur Bellarminus, ejusque meminisse idem Photius videtur: Baronio tamen & Possevino, aliisque suspectus est, quamadmodum & *expositio Fidei de recta Confessione*, Epistolæ *ad Zenam & Serenum* de vita Christiana, *Solutio quæstionum* ac dubitationum centum quadraginta sex ad Orthodoxos, atque alia, in quibus memorantur Manichæi, & Iræneus Martyr, quibus antiquior fuit Justinus: & paulo apertius quam ejus ætatis consuetudo ferret, de fidei mysteriis differitur, stylo etiam a Justini oratione aliquantum diverso: ut ea opuscula ab hominibus Quarti Quintive sæculi vel composita, vel saltem interpolata videantur. *S. Justinus.*

V. IRENÆUS Episcopus Lugdunensis, a Sancto Polycarpo Smyrnæorum Episcopo, cujus auditor fuerat, cum aliis missus in Galliam, Lugduni substitit, & Pothini ejus Urbis Episcopi Martyrium passi, successor electus est circa annum 178. Is licet habita Synodo Pascha die Dominica celebrandum sanxisset, ægre tamen tulit quod Asianos contra sentientes ea de causa Victor Pontifex per nimiam severitatem anathemate percellere vellet. Tandem cum omnibus fere suæ civitatis Christianis mortem pro fide subiit anno 201. aut circiter. Plurima scripsit Opuscula, quæ ab Eusebio (*Lib.* 5. *histor. Ecclesiast.*) per plura capita, & Sancto Hieronymo (*cap.* 35. *Catalogi*) recensentur: ex quibus supersunt præter *Epistolam ad Florinum*, quæ apud Eusebium extat, Libri *adversus Valentini & Gnosticorum hæreses*, qui & ipsi diutius apud Latinos obscuri fuerunt, ut colligitur ex Gregorio Magno (*Lib.* 9. *Epistola* 5. *ad Ætherium Episcopum Viennensem*): quod nempe homo Græcus sua lingua scripsisset, ut Beatus Rhenanus contra Erasmum & alii ostendunt: nam & ab Hieronymo inter Græcos Patres numeratur, & a Græcis frequentius quam a Latinis citari solet. Non invenitur tamen Authenticum Græcum, sed Latina duntaxat antiqua versio & rudis, cum Græcis fragmentis, ex Epiphanio præsertim (*Critici sacri lib.* 2. *c.* 6.). Ea habetur in editione Coloniensi anni 1596. quæ Francisci Feuardentii opera prodiit. In hunc invehitur Riverus (*In Panario hær.* 35.) quasi is Irenæum corruperit in iis quæ de Eucharistia ejusque oblatione a Christo institu- *Irenæus.*

ta,

ta, de libero arbitrio, de fide & operibus, de primatu Ecclesiæ Romanæ in Irenæi operibus inveniuntur. Versionem ipsi Irenæo adscribere videtur cum Feuardentio Possevinus; sed minus probabiliter, cum ex iis libris duo loci a B. Augustino paulo aliter laudentur quam in ea versione sint posita. Ex opere illo pater Irenæum cum Millenariis sensisse, quod ipsi cum aliis veterum Patrum commune, illo errore nondum ab Ecclesia damnato.

CAPUT XLVII.

De Latinis Tertii Sæculi auctoribus Ecclesiasticis.

Tertullianus. I. QUINTUS Septimius Florens TERTULLIANUS, Carthagine natus ex Centurione, viro proconsulari, cunctorum sui temporis Latinorum disertissimus, omniumque scientiarum ac præsertim Romanarum legum peritissimus: sub Severo Christianam amplexus religionem, Ecclesiæ Romanæ Præsbyter ordinatus est: initio causæ Catholicorum ferventissimus defensor; sed postea (qua de causa parum constat) ab orthodoxis descivit, in Montani & novæ Prophetiæ deliria prius a se damnata delapsus sub vitæ exitum, & annum Christi, ut quidam notant, 208. eum ad 215. pervenisse credatur. Ejus Opera in Pammelii editione dividuntur in quinque tomos: Bellarminus distinguit in certa, & dubia vel supposititia, qualia existimat librum *de Trinitate*, in quo Sabelliana hæresis Tertuliano posterior refutatur: atque Epistolam *de Cibis Judaicis*. Observat Hieronymus ab eo jam tum hæretico adversus Ecclesiam Catholicam scripta esse Opuscula *de exhortatione Castitatis*, *de Monogamia*, *de Fuga in persecutione*, *de Jejunio adversus Psychicos* (id est Catholicos) & *de Pudicitia*. An liber *de Patientia* vere Tertulliani sit, ambigunt Erasmus & Rhenanus: affirmant Baronius, Pammelius, & Rigaltius, quod præsertim librum illum sub Tertulliani nomine laudet Pacianus Episcopus Barcinonensis, ad Sympronianum scribens contra Novatianos. Cum judicio legendos esse non tantum eos libros, quos teste S. Hieronymo, post lapsum scripsit contra Ecclesiam Tertullianus: sed eos quoque qui inscribuntur *adversus Praxeam*, *adversus Hermogenem*, *de Anima*, *de carne Christi & de Pœnitentia*, ostendunt paradoxa ex iis a Pammelio collecta atque discussa. Unde nihil mirum si Can. 3. dist. 15. Tertulliani opuscula inter apocrypha numerentur.

S. Cyprianus. II. S. CYPRIANUS Afer, ac primum Rhetor Ethnicus, deinde auctore Cæcilio Christianus (ex quo etiam Cæcilii cognomen adeptus est,) Episcopus Carthaginensis creatus est anno 248. ac post decennium mortem pro Christo pertulit sub Valeriano & Gallieno. Ejus scripta in omnium manibus habentur: in quibus sunt Libri *quatuor Epistolarum*: reliqui libri sunt singulares, quorum aliqui ex communi sententia falso attribuuntur Cypriano, præsertim *de Cardinalibus Christi operibus*, *de Aleatoribus*, *Symboli Expositio*, *de Judaica incredulitate*, *de Revelatione capitis Sancti Joannis*, *de duplici martyrio*, *de duodecim abusionibus sæculi*, *de Cœnæ dispositione*. In primo enim opere ad Cornelium Papam *de Carnalibus operibus Christi*, quod sermones duodecim continet pietate & eruditione refertos, traditur de cælo cecidisse diabolus ante hominis creationem, cum tamen in libro *de zelo & livore*, contrarium affirmet Cyprianus.

Præ-

Præterea ejus operis auctor aliter S. Cornelium compellat, deque suis scriptis submissius disserit, quam pro more Cypriani. Hunc Librum Cocus Arnoldo Bonævallis Abbati assignat ex fide manuscripti Codicis Oxoniensis. In libro *de Aleatoribus*, qui tractatus utilis, nec indoctus: cum indicet auctor se universali Ecclesiæ præsidere, apparet ab aliquo Romanorum Pontificum Cypriani stylum affectante magis, quam assequente, conscriptum. *In symbolum Apostolorum expositio* nomine Rufini Aquilejensis habetur inter opera beati Hieronymi. Liber *de Incredulitate Judaica* præfatio est Celsi cujusdam in altercationem, Græce scriptam, atque antiquissimam inter Jasonem Christianum & Patiscum Judæum, ut ex postremis verbis apparet. Tractatus *de Revelatione capitis S. Joannis* auctorem non esse Cyprianum vel ex eo constat, quod Athanasii, Cyrilli, Theodosii Imperatoris, qui Cypriano posteriores fuerunt, quin & Pipini Aquitanorum Regis mentionem faciat. Liber *de duplici martyrio* ad Fortunatum recentior est; meminit enim belli Cæsarei contra Turcas: Pammelius aliique periclitandi styli gratia confictum ab Erasmo existimarunt. Liber *de duodecim abusionibus sæculi* Cyprianum auctorem habere non potest, cum sacrorum Codicum auctoritatem passim ex B. Hieronymi versione adducat. *Dispositio Cœnæ* ineptis sententiis & futilibus narratiunculis alium a Cypriano auctorem prodit, estque nullius elegantiæ aut eruditionis. Ex styli præterea magna diversitate rejiciuntur a Bellarmino velut spurii; tractatus *de monte Sina & Sion; de singularitate Clericorum* (qui a nonnullis B. Augustino tribuitur) & liber *de Judæis*, sive adversus Judæos, qui insecuti sunt Christum. Eadem de causa in dubium ab erudito Cardinali vocatur egregius alioqui liber *de Spectaculis*; qui tamen librum *de disciplina & bono Pudicitiæ* & librum *de laude Martyrii*, itemque librum ad Novatianum *de spe veniæ danda lapsis* in censum germanorum Cypriani operum refert: quamvis eorum stylus paulum a cæteris ejus operibus diversus Erasmo videatur. Jam *de Carminibus & Orationibus*, quæ huic Patri adscribuntur, dubitat idem Bellarminus. In libro *de unitate Ecclesiæ*, vulgo *de simplicitate Prælatorum*, quædam addita vel detracta a typographis aliisve qui editioni præfuerunt, observat Possevinus (*In apparatu sacro.*) Epistolam, quæ in editione Pammelii 67. numeratur, Joannes de Launoy adversus Joannem Samblancatum contendit non esse Cypriani, tum quod a pluribus optimæ notæ manuscriptis codicibus eam abesse dicat; tum aliis de causis, parum ni fallor validis, quas persequitur in opusculo de duobus Dionysiis. In libris tribus *testimoniorum contra Judæos ad Quirinum* notat Scultetus laudari Evangelium *Cata Lucam*, & *Vassilion librum primum*, secus ac in aliis Cypriani operibus fiet: unde suppositities existimat, aut certe interpolatos. Quod autem Cypriani Opuscula apocrypha dicuntur a Gelasio (*In can. 3. dist. 15.*), id non ita est accipiendum, quasi veræ ejus lucubrationes ab Ecclesia rejiciantur: sed quod de rebaptizandis hæreticis aliter alicubi scripserit, quam in Ecclesia Catholica postea fuerit definitum.

CA-

CAPUT XLVIII.

De Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis Græcis ejusdem Tertii Sæculi.

Clemens Alexandrinus. I. TITUS Fabius CLEMENS Atheniensis fuisse creditur, licet vulgo Alexandrinus cognominetur, quod Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyter, & magni Pantæni ex Philosopho Stoico Christiani discipulus ac successor, Ecclesiasticam scholam ea in urbe rexerit & Catechefeon fuerit magister, teste S. Hieronymo (*Cap.* 38. *de Scriptorib. Eccles.*) post Eusebium (*Lib.* 5. *hist. cap.* 12. & 13). Vixit Clemens sub Imperatore Severo, initio tertii a Christo sæculi: quidam ad Alexandrum Severum pervenisse putant ultra annum 220. De eo agit idem Eusebius in Chronico ad annum 194. & 204. itemque in libris de Præparatione, & de Demomstratione Evangelica. Sanctus Maximus martyr eum vocat Philosophum Philosophorum. Ex plurimis ejus voluminibus, extant tantummodo Græce & Latine ex interpretatione Gentiani Herveti a Daniele Heinsio recognita in editione Parisiensi, cum emendationibus Francisci Ducæi, opuscula tria, nimirum *Stromatum* libri octo; *Pedagogi* libri tres *cum hymno Christi servatoris*: & *Protrepticon*, sive oratio exhortatoria ad Gentes. Græce duntaxat inveniuntur ex *Theodoti doctrina* Epitomæ, quædam etiam *Ecloga*. Ejus etiam nomine circumferuntur Latine tantum in Bibliothecis Patrum *commentariola in Epistolas* Canonicas *S. Petri*, *priorem Judæ* & *Joannis*: quæ an eadem sint cum explanatione Clementis Alexandrini in Epistolas Canonicas, cujus meminit Cassiodorus, ambigunt eruditi. Consulendus præ cæteris Joannes Baptista Poza (*Elucidarii Deiparæ Virginis lib.* 4. *tract.* 4.) In hoc insigni auctore occurrunt sententiæ quædam quæ errorem sapiunt, sive illæ Clementi ex humana fragilitate exciderunt, sive ab hæreticis insertæ sunt ejus operibus; qua de causa Gelasio (*In Concil. Romano, ex quo Can.* 3. *dist.* 15.) ejus opuscula inter apocrypha recensentur.

Origenes. II. ORIGENES *Adamantius*, Leonidæ martyris filius, Clementis Alexandri auditor, atque in Ecclesiasticæ scholæ magisterio successor, obiit Tyri in Phœnicia anno Christi 234. ætatis 69. Is omnium sui sæculi eruditissimus, ex Platonis tamen Philosophia in multos incidit errores; unde ab Epiphanio (*Hæresi* 64.) in hæreticorum numerum refertur, & in 5. generali Synodo ei ejusque scriptis, quemadmodum Ario, Macedonio, & similibus anathema dicitur: quod judicium Hieronymus, Cassiodorus, Beda & Catholici scriptores vulgo sequuntur. Ejus tamen apologiam scripserunt Eusebius sub nomine Pamphili martyris, & Rufinus: nec defuerunt his posterioribus sæculis qui eum excusare aggressi sint, quemadmodum Joannes Picus, Gilbertus Genebrardus, ac novissime etiam paulo audacius Petrus Halloetius. At Patres Synodi Romanæ sub Gelasio (*Can.* 13. *dist.* 15.) Origenis nonnulla tantum opuscula suscipienda definiunt quæ B. Hieronymus non repudiat; reliqua omnia cum auctore suo rejiciunt. Operum Origenis quamplurima perierunt: extant nunc Latine editorum tomi duo, quorum primus *Homilias* continet in omnes fere veteris testamenti libros cum *Libris* quatuor *Periachon*, & aliis quibusdam tractatibus: in 2. tomo varii sunt *Commentarii* in plures libros novi fœderis, una cum libris octo *contra Celsum* Epicureum, & *Philocalia*. Hæc autem opera duo postea Græce & Latine simul non semel prodierunt: & primo quidem *Libri contra Celsum* plane aureum pro fide Christiana adversus Epicureos opus,

opus, interprete Sigismundo Gelenio: cum aliis opusculis excusi sunt anno 1605. Augustæ Vindelicorum, adjunctis Davidis Hoeschelii notis. Deinde *Philocalia*, de obscuris sacræ Scripturæ locis, a SS. Basilio & Gregorio Nazianzeno ex variis Origenis Commentariis excerpta, in lucem exiit Parisiis anno 1618. interprete Joanne Tarino qui postea regius Eloquentiæ Professor. Ambo deinde hæc opera utraque lingua conjunctim in Anglia recusa sunt Guilielmi Spenceri Cantabrigensis studio, anno 1658. Sed & *Commentariorum* Origenis *in Scripturam* Tomos duos edidit atque illustravit V. Cl. Petrus Daniel Huetius nunc Alnetensis Abbas, Rothomagi anno 1668. Inveniuntur præterea *Homiliæ* octo *in Jeremiam* Græce & Latine inter commentarios Michaelis Gislerii Theatini, in eum Prophetam, cum Catena Græcorum Patrum anno 1623. Lugduni editos: & *Epistolæ* ad Julium Africanum de Historia Susannæ fragmenta, alterum Augustæ Vindelicorum anno 1602. Græce tantum post Adriani Isagogem sacrarum Literarum excusum: alterum vero post Catenam Græcorum Patrum in Job Græce & Latine Londini a Batricio Junio editum. Totam Epistolam cum responso edidit Basileæ Vetstenius: & Commentarium in libri 1. Regum cap. 28. de Engastrimytho, Græce & Latine Lugduni anno 1628. Leo Allatius. Origenis denique vel certe coætanei auctoris scholia in *Orationem Dominicam, & Cantica B. M. Virginis, Zachariæ, & Simeonis*, Græce & Latine anno 1601. a Friderico Morello emissa. Homiliæ porro sedecim *in Leviticum* quæ tomo 1. Origenis insertæ sunt, inter opera quoque S. Cyrilli habentur: cui falso a quibusdam assignatæ fuerunt. Hæ, itemque *in Numeros, Librum Judicum* sedecim, & *librum Regnorum*, aliosque instrumenti Mosaici libros *Homiliæ*, quod auctorem Latinum ex phrasi redolere nonnullis videtur, id ex Rufini audacia factum videri potest, qui in peroratione adjecta commentario in Epistolam ad Romanos, cum dicat se vertisse Origenis Homilias *in Genesim, Exodum, Leviticum*, item in *Jesu Nave*, & in *Librum Judicum*, profitetur eas, quæ in Leviticum scriptæ fuerant, se liberius transtulisse, id est, ut loquitur Erasmus, multa de suo attexuisse: quod sane Rufino familiare. Ex his quædam a Gratiano laudantur: & cum Hieronymum habeant interpretem, male a Coco aliisque heterodoxis rejiciuntur. Tractatus tres *in Librum Job* Erasmus, alia itidem in eum commentaria a Perionio versa Sixtus Senensis, Bellarminus, Baronius, Possevinus, non esse Origenis pluribus argumentis docuerunt: ac præsertim quod utroque in opere Homousianorum meminerit auctor, quod nomen ab Arianis post Origenem Catholicis inditum est. *Homilias in Psalmos* 36. 37. & 38. Rufinus non indicato auctoris nomine de Græco in Latinum a se affirmat esse translatas. Erasmus earum scriptorem suspicatur Latinum fuisse: plerique ab ingenio & phrasi Origenis non parum distare fatentur, quamvis aliud sentiat Genebrardus in hujus auctoris editione. *In Cantica Canticorum* homiliæ duæ, itemque aliud opus in capita 1. & 2. ejusdem libri, continenti oratione diserte conscriptum, quod tamen in Homilias quatuor divisere, pium quidem omnium confessione habetur; sed neque ab Origene compositum, neque a S. Hieronymo translatum plerique censent. Ex eo tamen citantur a Petro Lombardo (*Lib. 3. sent. dist. 29.*) & a S. Thoma (*Secunda secundæ qu. 26.*) testimonia quædam sub nomine B. Ambrosii: Conjicit Erasmus auctoris esse Latini, & ejusdem cujus extant libri *de Vocatione gentium*: quod opus vulgo nunc Prospero tribuitur. *Lamentum* sive *Threni* (diversum ab opere *de Pœnitentia Origenis*) a Gelasio apocryphum opusculum pronunciatur; Baronius quoque & alii velut adulterinum respuunt. Dialogus *de recta in Deum fide*, qui idem est

cum dispositione adversus Marcionitas, sub priore titulo a Joachimo Perionio ex Græco Bibliothecæ regiæ Codice; sub posteriore ex Codice Frobeniano, sinceriore, & uberiore, a Laurentio Hunfrido, & a Vetstenio Græce editum opus, an Origenis sit, valde ambiguum videtur, ex eo præsertim quod nec ab Eusebio, nec ab alio veterum scriptorum ullum hujusmodi opus memoretur; & quod in eo dicatur principes, qui pie credant, cum Ecclesia congregari; quod vix cadit in Origenis tempora. Tractatus in *Matthæum* Bellarminus Latinum habere auctorem existimat, præterea quod in 5. tractatu notet auctor in Græco Spiritum Sanctum neutrius esse generis, quod sane parum verisimile est observatum fuisse a Græco scriptore. Ex ejusdem Bellarmini sententia, quam alii quoque Catholici vulgo sequuntur, homiliæ *in diversa loca novi testamenti* sine dubio non sunt omnes Origenis. Certe in nona inveniuntur fragmenta, tum ex S. Hieronymo in Isaiæ Prophetæ caput ultimum, tum ex S. Gregorio (*Lib.* 15. *mor. cap.* 14.), quæ ab his ex Origene mutuo sumpta non esse stylus satis ostendit. Tractatus etiam sive homiliæ *in Evangelium Joannis* non creduntur vere Origenis esse, cum ad caput 1. mentio fiat Manichæorum & Arianorum, qui post Origenem orti. Qui de Origenis operibus plura volet, tum ex priscis Eusebium, Hieronymum, ac deinde Photium, tum supra laudatos adeat, atque in primis Sixtum Senensem.

S. Gregorius Thaumaturgus.

III. S. GREGORIUS *Thaumaturgus*, ante Episcopatum Theodorus dictus, in adolescentia discipulus fuit Origenis, a cujus tamen erroribus immunis perstitit. Postea Episcopus Neocæsareæ in Ponto creatus, vel anno 233. Christi, Alexandri Severi X. vel certe anno 240. obiit anno 265. *Thaumaturgi* nomen adeptus ex magnitudine & frequentia miraculorum, quæ patravit. Ejus opera quæ reperiri potuerunt Moguntiæ anno 1604. Græce & Latine typis mandata sunt, interprete & scholiaste Gerardo Vossio Tungrensi Præposito; ac deinde Parisiis anno 1621. In his est *Expositio fidei*, quo titulo conscriptum fuisse ab hoc Gregorio tractatum adversus Elianum constat ex Basilii Epistola 64. & quidem ex revelatione sancti Joannis Evangelistæ, jussu B. Virginis scripta, quæ S. Gregorio apparuisse traditur ab altero Gregorio Nysseno in ejus vita. Sed quam Vossius sub Neocæsariensis nomine protulit, eam Bellarminus & alii facta collatione cum iis quæ a Basilio referuntur, probant diversam esse ab ea cujus ille meminit; cum longe aliter in hac atque in illa de Christi cum Patre unitate disseratur, videaturque hæc Vossiana contra Arianos scripta, & sic post tempora Thaumaturgi. In dubium etiam vocantur *duodecim capitula cum anathematismis*, quæ velut appendix ad Expositionem fidei videntur Nestorii & Eutychetis (qui post Arianos sequuti sunt) erroribus opposita, quemadmodum & *alia fidei Expositio* latine duntaxat edita. Quod attinet ad *Sermones tres in Annunciationem* sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, aliumque *in sancta Theophania & disputationem de Anima ad Titianum*, anceps hæret Bellarminus. Et vero sermones illi nec Possevino, nec Sixto Senensi cogniti fuerant: & eorum secundus Proclo Patriarchæ Constantinopolitano, non tamen sine dubitatione, adscribitur a Vincentio Ricardo (*In notis ad 6. Procli orationem*). Tertius vero sub nomine Chrysostomi habetur latine apud Lipomanum, & Surium. *De Epistola Canonica*, quæ est de iis qui in Barbarorum incursione idolothyta commederant, & alia quædam peccata commiserant, non est quod ambigatur, cum eam Græci pariter & Latini agnoscant, saltem orthodoxi.

CAPUT XLIX.

De Græcis sæculi IV. Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis.

I. PETRUS Alexandrinus post Theonam Episcopum, in persecutione quæ a Diocletiano cœpta usque ad Constantini duravit Imperium, cum multi Christianorum lapsi essent, *de Pœnitentia* eorum Canones conscripsit, qui apud Zonaram & Balsamon extant. Exagitatus est a Meletio Episcopo schismatico cui adhæsit Arius: & circa Christi annum 310. abscisso capite ultimus inter Alexandrinos Præsules martyrium subiit. *Petrus Alexandrinus.*

II. EUSEBIUS Cæsareæ in Palæstina Episcopus, ob familiarem amicitiam cum Pamphilo martyre contractam, Phamphili cognomento insignis, in Diocletiani persecutione defecisse dicitur a fide; deinde Arianos, non minus quam Eusebius alter Nicomediensis, propugnavit; inter quos Tyrio conciliabulo adversus S. Athanasium præfuit: hæreticus & ipse habitus non solum ab eodem Athanasio, sed a B. quoque Hieronymo in Rufinum, & a legatis sedis Apostolicæ in 7. Synodo, act. 5. unde nihil mirum si acta martyrum ejus temporis, & res ad Arium ejusque sectam pertinentes minus sincere narraverit *in historia Ecclesiastica*, quam libris decem ab initio nascentis Ecclesiæ ad annum fere 320. perduxit. Ea, ob sparsos in ea Arianismos & nimias Origenis laudes, inter Apocrypha rejecta est a Gelasio. Præter eam alia quamplurima scripsit vir apprime doctus ex his supersunt libri *de Vita Constantini*, *de Præparatione*, *deque Demonstratione Evangelica*, & *Chronicon* ab Abrahamo ad annum Christi 318. pertingens, ab Hieronymo versum & continuatum; cujus pars tantum Græce invenitur: & alia quædam opuscula, de quibus nulla controversia est. De eo vide Valesium. *Eusebius Cæsariensis.*

III. EUSEBIUS Emensæ in Phœnicia Episcopus, inde dictus *Emisenus*, & ipse Arianæ factionis signifer ab Hieronymo (*Cap. 91. Catalogi*) dictus, tempore Constantii Imperatoris scripsit eodem teste, *in Evangelia Homilias breves*, sed plurimas. Ejus nomine hodie circumferuntur *Homiliæ in Evangelia totius anni*; & aliæ circiter quinquaginta variorum argumentorum, disertissimæ: sed harum Homiliarum auctorem, Bellarmini, Possevini, Baronii judicio, Latinum hominem fuisse, & Abbatem in insula Lirinensi juxta Massiliam, tandemque Episcopum, colligitur ex harum Homiliarum quinque in primis *de sancto Maximo & de sancta Blandina*: unde non difficilis est conjectura *Faustum* Regiensem vel *Cæsarium* Arelatensem, ex Lirinensibus Monachis Episcopos, eas composuisse. Sed Faustinis adjectæ putantur homiliæ aliquot Eucherii Episcopi Lugdunensis; qui tres Antistites in Gallia sæculo 5. floruerunt. Illas autem in Evangelia totius anni Homilias sive *sermones* 145. *de tempore ac de sanctis* Beato Brunoni Astensi, qui Cassinensis primum Monachus, deinde Episcopus Signinus & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis fuit, vindicant indices Vaticani & Cassinenses, cum Petro Diacono, Cassinensi Bibliothecario. *Eusebius Emisenus.*

IV. S. ATHANASIUS Ecclesiæ Alexandrinæ adhuc Diaconus, in Nicæna Synodo adversus Arium strenue pro Catholica veritate dimicavit. Anno sequenti, defuncto Alexandro ejusdem civitatis Patriarcha, ejus in locum suffectus est: in qua dignitate multis Arianorum Ethnicorumque insidiis appetitus, Orientalium apud Tyrum Conciliabulo damnatus, & sæpius exilium perpessus: tamen inter tot procellas invictus, & Romanorum Pontificum auctoritate sublevatus, ad tempora Valentis Imperatoris, atque annum Christi 373. pervenit, absoluto scilicet 46. anno Ponti- *S. Athanasius.*

ficatus fui, mortuus, ut colligitur ex epistola Proterii Patriarchæ Alexandrini ad Leonem. Ejus Opera prius Latine tantum quatuor voluminibus edita; deinde Græce & Latine tum anno 1601. apud Commelinum, tum Parisiis anno 1627. in duos tomos distributa habentur. Ex iis tomo 1. *Oratio contra Idola*, & *Liber de Incarnatione Verbi* Bellarmino videntur esse duo libri contra gentes, quorum meminit sanctus Hieronymus. Dubitat idem cum Baronio an *disputatio cum Ario* habita sit, sive in Concilio Nicæno ut præfert inscriptio, sive alibi: imo & an Athanasium habeat auctorem. *Testimonia ex Scriptura de naturali communione similis essentiæ inter Patrem, Filium & Spiritum Sanctum*, ab alio esse collecta patet ex eo, quod quædam ad Verbum transcripta sint ex quæstionibus ad Antiochum, quæ non putantur esse germanum Athanasii opus. *De expositione fidei* ambigit quoque Bellarminus, quod cum Symbolo B. Athanasii ex adverso pugnet, quantum ad distinctionem personarum sive hypostasim. Idem *Liberii* Papæ *Epistolam* ad Athanasium, atque ejus *Responsum* plane in dubium revocat, eo quod Liberius in ea Epistola videatur de Athanasii fide dubitare, & nihilominus eum de fide consulat; quorum neutrum verisimile est: in confessione vero Athanasii dicatur, caro Christi suspensa in Cruce, non ipse Christus: cum tamen S. Petrus Christum passum esse pro nobis, & S. Paulus Dominum gloriæ crucifixum affirment. *Epistolam de Synodis Arimini & Seleuciæ* accipit Bellarminus pro libro contra Valentem & Ursacium, qui apud Hieronymum memoratur; etenim adversus eos ibi revera scribitur: *Epistolam ad Marcellinum de interpretatione Psalmorum* conjicit eumdem esse librum cum eo quem Hieronymus vocat de titulis Psalmorum & Cassiodorus de varia excellentia Psalmorum: Sermo sive tractatus *de Annunciatione*, sive de sanctissima Virgine Deipara, Baronio & Bellarmino non videtur esse Athanasii, quod in eo de duabus Christi naturis & operationibus in una hypostasi, deque appellatione Deiparæ adeo accurate disseratur, ut facile appareat auctori cognita fuisse 3. 4. & 6. Synodorum generalium Decreta contra Nestorium, Eutychetem, & Monothelitas. Libri *de Virginitate* sive de meditatione, stylum dejectum Erasmus notat: sententias ipsas respuunt Scultetus & Rivetus, præsertim quod hominibus præcepta servantibus locum in tertio Angelorum ordine polliceatur. Iidem Homiliam *de Semente* rejiciunt, quod in Anglicano tantum Codice reperiatur, & vix quicquam habeat laude dignum: nec orationem *contra omnes hæreses* admittunt, quod sermo videatur vilior, & confusus. Tom. 2. libri *de Assumptione Christi* floridior stylus Sculteto suspectus est. Epistolam *ad Serapionem de Spiritu sancto*, cujus initium *Literæ tuæ sacræ dispositionis redditæ mihi sunt in Eremo*, idem post Erasmum censet ingenio Athanasii minime dignam; sed Athanasii imitamentum. *Symbolum* incerto sed antiquo interprete, licet in multis vetustis Athanasii Codicibus non repertum, vix quisquam dubitat, quin Athanasii sit, cum ejus nomine citetur a B. Augustino. Dicitur & *Confessio* sive *expositio Catholicæ fidei*, & a quibusdam Vigilio Africano perperam tribuitur. Sed de variis illius Symboli apud veteres appellationibus consulendus Sirmondus (*In notis ad Theodulphum Aurelianensem*). Videnda & Vossii atque Usserii opuscula de Symbolis. Epistolæ *ad Ammum* cum Epistola *ad Dracontium*, in matrimonii cum cælibatu comparatione repugnantiam, quam putat Scultetus, distinctione facile tolli Rivetus agnoscit. Definitiones quædam seu Liber *de definitionibus Theologicis* maximam partem excerptus est ex Anastasii Sinaitæ ὁδηγῷ seu duce viæ, ut observat Ph. Labbeus; ab alio quam Athanasio compositus videtur Bellarmino, quod in iis Gregorii Nysseni, cujus scripta operibus Athanasii poste-

posteriora fuerunt, auctoritas adducatur. *Dialogi quinque de Trinitate* creduntur magna ex parte esse Maximi monachi Constantinopolitani, cui ejus generis disputationes tribuit Baronius (*Ad ann.* 657.); vel Theodoriti cui adscribit Photius (*Cod.* 145. *biblioth.*), potius quam Athanasii. *Colloquium Orthodoxi & Macedoniani*, ac sequentes disceptationes Theodorito quoque vindicatur a Photio (*Cod.* 46.). *Quæstiones ad Antiochenum*, quamvis propugnent Turrianus & Malvenda, tamen repudiat Bellarminus (*De Scriptor. Ecclesiast.*); quia in iis laudatur Epiphanius, itemque Chrysostomus, Maximus, Nicephorus Athanasio juniores; quin & quæst. 23. citat auctor ipsum Athanasium, atque ab eo dissentit. *Dicta & interpretatione Parabolarum sancti Evangelii*: aliqua saltem ex parte desumpta sunt ex Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, ac Gregorio Nysseno, ut videre est quæstionib. 36. 37. & 86. *Quæstiones* alias *viginti* anonymas probabilis conjectura est Græci cujusdam recentioris opus esse, cum in iis negetur Spiritus sancti ex Filio processio. *Vita B. Antonii Eremitæ* scripta est procul dubio a B. Athanasio, teste S. Gregorio Nazianzeno (*Orat. in Athanasium.*), Hieronymo (*De Scriptorib. Ecclesiast.*), S. Augustino (*Lib.* 8. *confess. cap.* 7.). Sed quæ nunc extat, eam non esse Athanasii contendunt Centuriatores ac reliqui heterodoxorum critici, ex eo in primis quod Pauli Eremitæ cum Antonio congressi non meminerit, cui tamen petenti donatum ab Antonio pallium refert Hieronymus (*In vita Pauli.*), cum in hac Antonii Vita, quæ Athanasii nomen præfert, dicantur fratres ab Antonio in extremis agente jussi pallium idem ad Athanasium deferre: tum etiam quod ea regulas vitæ Monasticæ non contineat, quas testatur Nazianzenus voluisse Athanasium eo in opusculo sub specie narrationis promulgare: quod præterea indoctus ibi describatur Antonius, quem tamen nonnulli causidicum prius fuisse memorant: denique quod fabulis similia narrentur. Contra Bellarminus eam ipsam Antonii Vitam esse asserit, quam inter Athanasii opera recenset Hieronymus, quod insigni volumine, ut Hieronymus appellat, Vitæ monasticæ perfectum exemplar in actis Antonii tradat, quorum nonnulla hominibus ab eo vitæ genere & Christiana pietate alienis fabulosa censeantur. Et vero in ea occurrit revelatio illa de anima Ammonis, quam ex vita S. Antonii ab Athanasio scripta referunt Palladius, & Socrates, aliaque plurima ab Augustino adducta miracula. Nec silentium de congressu Pauli certum est falsi argumentum: potuit enim vel nescire, vel omittere Athanasius quæ ad Paulum spectabant: potuit etiam post pallium Paulo donatum, aliud a morituro Antonio ad Athanasium mitti; neque enim verisimile est Antonium extremo vitæ tempore omnino nudum vixisse. De imperitia Antonii vel simplicitate, Athanasio potius credendum: & novitii sæpenumero sunt in studiis Ecclesiasticis homines forenses. *De Deitate ad Theophilum* liber, cum aliis decem sub variis titulis ad Catholicæ & Arianæ confessionis dilucidationem pertinentibus, sive *Libri undecimi de Trinitate*, non ex Græco Athanasii versi, sed Latino sermone sub ejus nomine scripti sunt a Vigilio Afro Diacono, qui circa annum 550. vixit, & a nonnullis cum Vigilio Episcopo Tridentino confunditur: qua de re Sirmondus in notis ad Theodulphum Aurelianensem, apud quem citatur hic Vigilius Thapsensis. Idem esto judicium *de disputatione* quæ sub nomine B. Athanasii velut, cum Ario Laodiceæ habita extat, ipso Vigilio (*Lib.* 5. *in Eutychetem.*) se illius opusculi auctorem fatente. Eadem ratione supposititia videri potest *exhortatio ad Monachos*, quæ Latine tantum reperitur. *Epistolas Athanasii ad Marcum Papam*, & *Marci ad Athanasium*, spurias esse ratio temporis evincit, ut supra post Baronium ostendimus. Liber *de Passione*

Imagi-

Imaginis Jesu Christi crucifixæ apud Berytum, præmissis duabus narrationibus Græcis, etsi laudetur tamquam Athanasii in 2. Synodo Nicæna act. 4. alterius junioris Athanasii sit oportet, cum miraculum illud Sigebertus (*In Chronico.*) ad annum 766. referat, Jacobus autem de Voragine in historia Longobardica ad annum 750. de qua consulendus Baronius (*In Annalibus*). Quæ alia extra editionem Parisiensem in magna Bibliotheca veterum Patrum, ejusque Auctario, sub titulo Athanasii occurrunt, satis incerta sunt. *Commentarium* vero *in Epistolas B. Pauli*, qui primis Athanasii editionibus insertum fuerat, compertum postea est revera scriptum fuisse a Theophylacto.

S. Basilius. V. S. BASILIUS Cæsareæ in Cappadocia Episcopus anno 369. Arianis & in his ipsi Valenti Imperatori strenue obstitit, ac post multos pro religione Catholica labores ad Dominum migravit ineunte anno 378. Ejus opera Græce & Latine Parisiis edita sunt anno 1618. cum notis Frontonis Ducæi in duos tomos distincta. In I. tomo sunt *Homiliæ novem in hexameron;* quibus adjectæ *aliæ duæ*, videntur ab alio auctore elucubratæ: in his enim agitur de hominis opificio, quod Basilius non attigit, teste S. Gregorio Nysseno: Et vero novem tantum ejusmodi homilias memorant B. Hieronymus & Suidas, *Præfatione in Psalmos* quæ Basilio assignatur, ex Latina S. Augustini in Græcum sermonem translatam fatetur Ducæus. *Homiliam posteriorem de jejunio* Erasmus Basilio abjudicat, cui contra vindicat Possevinus, utpote Basilii nomine a Joanne Damasceno & Euthymio citatam. *Commentarios in capita sedecim Isaiæ* tuetur adversus Erasmum Godefridus Tilmannus in Apologia suæ interpretationi præfixa; & cum eo Ducæus, quod a Maximo monacho, Joanne Damasceno, Tarasio Patriarcha, Œcumenio & aliis, quædam ex illis descripta vel laudata sunt. Nec refert quod caput VIII. horum Commentariorum aliter censeat de anima Samuelis, quæ Sauli apparuit, quam de eadem disseratur *in Epist.* 80. *ad Eustachium* medicum: quoniam hæc Epistola non est revera Basilii, sed tractatus Gregorii Nysseni de Trinitate. Tomo 2. ex *libris quinque ad Eunomium* Erasmus duos postremos, quasi Basilio indignos, expungit: alii tamen servandos existimant. Librum *de Spiritu sancto ad Amphilochium*, admodum inæqualem, & in iis quoque quæ erudita aliunde sunt, a stylo Basilii discrepantem judicabat Erasmus jam nominatus in Epistola nuncupatoria ad Joannem Dantiscum, eumque sequitur Cocus & alii heterodoxi; quibus id opusculum ex eo præsertim capite displicet, quod Traditionum afferat necessitatem. Propugnant Bellarminus (*Lib. 4. de Verbo Dei cap. 7.*), Costerus & Ducæus: ipseque Rivetus fatetur pro genuino Basilii citari a Theodorito, tam in dialogo 1. quam in anathematum Cyrilli refutatione. *Ascetica* sive *Regulæ Monasticæ* duplici opere tractatæ inveniuntur, quæstionibus seu definitionibus aliis fusius, & aliis compendio explicatis. Illas Basilio vindicat Baronius ex assertione Gregorii Nazianzeni: posteriores indubitatas non esse agnoscit Bellarminus & Possevinus: deque his videndi tum Photius, qui eas adscribit Basilio: tum Sozomenus, qui refert a nonnullis attributas fuisse Eustachio Sebasteno, cujus errores damnati sunt in Concilio Gangrensi. Adde *Epistolas Canonicas*, tum ad Amphilochium, tum alias.

S. Gregorius Nazianzenus. VI. S. GREGORIUS Nazianzi in Cappadocia natus, S. Basilii tum studiorum Athenis, tum vitæ monasticæ in solitudine Pontica, prope individuus comes; ab eo deinde Sasimorum Episcopus creatus, eo Episcopatu paulo post cessit, & patris vice Nazianzenam Ecclesiam administravit: unde *Nazianzeni* cognomen accepit. Inde Constantinopolim a Catholicis evocatus, plures de fide orationes ibi habuit adversus Arianos: unde Theologi

logi titulum meruit. Verum ob turbas a Maximo Cynico excitatas, sponte Nazianzum secessit, ubi anno 389. vivere desiit. In scriptis suis, quæ sanctus Hieronymus ad triginta millia versuum accessisse testatur, eloquentiam cum sapientia mirifice conjunxit. Idem Hieronymus eo magistro se Scripturas didicisse testatur. Græco Latina operum ipsius editio Parisiensis anni *1609.* in duos Tomos divisa est, cum Nicetæ Serronii, Pselli, Nonni, & Eliæ Cretensis Commentariis, Jacobo Billio Prunæo interprete. Tomo 1. *Oratio* 23. in laudem *Heronis*, laus est *Maximi Philosophi* sub eo titulo, auctore Hieronymo jam laudato: *Orationem* 45. ad Evagrium monachum *de Divinitate* non esse revera S. Gregorii Nazianzeni arbitratur Petavius (*Tom.* 1. *Theologicor. dogm. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 3.) ob styli diversitatem, tum quod pedestris illius & plebejus sermo minime Nazianzeni elegantiam & granditatem redoleat. De significatione sive *annotatione in Ezechielem*, dubitant Græci, ut observat Billius, tum ex stylo involuto, atque confuso, tum ex eo quod præter titulum, aliarum quoque sacræ Scripturæ partium expositiones, velut scopas dissolutas, contineat. Tractatus *de Fide* & alius Tractatus *de fide Nicana* quæ Latine tantum ex versione Rufini reperiuntur, neque Gregorii genuinum opus, neque Græci auctoris, sed Latini, licet antiqui, esse Morello videtur. *Metaphrasis* seu translatio *in Ecclesiasten* opus est Gregorii Thaumaturgi Neocæsareæ in Ponto Episcopi, ex Hieronymo & Rufino. In appendice *ad* 1. tom. *Orationem* 48. *in SS. Martyres* & contra Arianos. Nicolaus Faber teste Morello censuit excerptam esse ex aliqua Chrysostomi oratione. *Testamentum* ipsius S. Gregorii, Eucherio & Evagrio Coss. a Baronio aliisque viris eruditis probatur: illud labefactare conatur Rivetus argumentis haud multum solidis. *Tragœdiam*, cui titulus *Christus patiens*, in dubium revocant Possevinus & Bellarminus, cui non videtur habere gravitatem Nazianzeno dignam; Baronius (*Tom.* 1. *ad ann.* 34.) Apollinaris Laodiceni potius, quam Gregorii opus existimat.

VII. S. GREGORIUS *Nyssenus* cognominatus, quod Nyssæ in Cappadocia Episcopus fuerit, S. Basilii frater natu minor: vir fuit facundissimus, utpote ex eloquentiæ Professore ad Præsulis dignitatem evectus: interfuit Concilio Constantinopolitano I. & *Symbolum* in eo editum conscripsisse creditur: e vivis excessisse putatur circa annum 395. Ejus opera Græce & Latine Parisiis edita anno *1615.* cura Frontonis Ducæi, in duos tomos distincta sunt. Tomo 1. orationes duæ *in procreationem hominis* falso a quibusdam Basilio adscriptæ, vel ab hoc Gregorio adhuc juniore, vel ab alio ejusdem fere auctoritatis atque ætatis scriptore, tum non indocto compositæ Ducæo videntur. *Epistolam Canonicam ad Leontium* Melitenes Episcopum non est quod Scultetus & Rivetus ab aliquo recentiore Græculo confictam affirment, cum Joannis Zonaræ & Theodori Balsamonis in eam Commentarii Gregorio vindicent. Nec major est causa repudiandæ *Orationis in eos qui differunt Baptisma*. Tomo 2. *Oratio de Trinitate* nihil est aliud, quam Epistola 80. beati Basilii ad Eustathium medicum, ut monuit Bellarminus. Tractatus *de differentia substantiæ & hypostaseos* est ejusdem Basilii: Epistola 43. ad ipsum Nyssenum; *Vita* itidem *sanctæ Macrinæ*, eadem est cum Basilii Epistola ad Olympium monachum. At *Catechetica magna oratio* germanus est Nysseni partus, utpote a Theodorito sæpius laudata in dialogis adversus hæreticos; fatente etiam Casaubono in notis ad Epistolam Gregorii hujus ad Ambrosiam & Basilissam, eam orationem opus esse eximium, si dogmata nonnulla excipias, ab Origenis sectatoribus aspersa. Idem censendum de *Oratione de Virginitate*: itemque *de dialogo cum sorore Macrina*, ubi agitur de anima

S. Gregorius Nyssenus.

& resur-

& resurrectione; itemque de *oratione* inscripta, *de Infantibus qui premature abripiuntur*: in quibus opusculis quod errores aliquot, præsertim Origenis, occurrunt, causa traditur a Nicephoro (*Lib.* 11. *c.* 9.), quod scilicet quædam ab hæreticis inserta fuerint Nysseni operibus. Orationem *de occursu Domini* quidam rejiciunt apud Possevinum, quod in aliquibus immutata & plenior edita sit per Simeonem Metaphrasten. Orationem *de vita S. Gregorii Thaumaturgi*, quam Suidas aliique agnoscunt, unus Scultetus in dubium revocat; ut & Orationem *de laudibus S. Theodori martyris*. Oratione *de iis qui adeunt Jerosolymam*, quæ Guilielmi Morelli, deinde Petri Molinæi opera Græce & Latine prodiit, Centuriatores & critici heterodoxi ad impugnandas religiosas peregrinationes utuntur. Verum Baronius existimat eam ad Anachoretas & feminas pertinere; Bellarminus & Gretserus dubitant an sit Gregorii, indeque desumpta argumenta refellunt. In Epistola *ad Eustathiam*, *Amarobam & Basilissam* Casauboni interpretis notas in multis corrigunt Ducæus & Gretserus. In Appendice Oratio *de Pœnitentia*, & Oratio *in principium jejuniorum* Asterio Amaseæ Episcopo a quibusdam adscribitur apud Photium. In prioribus editionibus habebantur sub nomine Gregorii Nysseni libri octo *de Philosophia*: sed Nemesii Philosophi Christiani & Episcopi esse agnoscunt Possevinus ac Bellarminus (*In lib. de Scriptorib. Eccles.*). Et vero illud opus sub Nemesii titulo invenitur tomo IX. Bibliothecæ Patrum.

Timotheus. VIII. TIMOTHEUS *Alexandrinus* post Petrum fratrem Patriarcha, Concilio 2. Œcumenico præfuit, eoque desinente turbas movit adversus S. Gregorium Nazianzenum; Extant ejus *Responsa Canonica* apud Balsamonem, aliosque Græcos.

S. Cyrillus Jerosolymitanus. IX. S. CYRILLUS JEROSOLYMITANUS Episcopus creatus an. 350. ex Magistro Catecheseon, sede sua sæpius dejectus, sæpius in eam restitutus, vixit ad ann. 386. *Catecheses* scripsit junior priscis Scriptoribus cognitas; extantque octodecim *ad Illuminatos* seu baptizatos, & quinque *Mystagogicæ*: quas tamen Joanni Episcopo Jerosolymitano assignant heterodoxi: atque interpolatas contendunt auctoritate indicis librorum Græcorum, quos Respublica Augustana emit ab Antonio Eparcho Corcyreo.

Didymus. X. DIDYMUS Alexandrinus claruit sub Valentiniano & Valente vitamque perduxit ad Theodosium, atque ad annum Christi saltem 392. quo Beatus Hieronymus Catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum scribebat. Idem ejus se discipulum fuisse professus, etsi a prima ætate Cæcum plurima egregia Opera dictasse scribat tamquam magistri sui admirator; nihilominus eum in quibusdam errores Origenis secutum non inficiatur. Præter breves *Enarrationes in Epistolas Canonicas*, quæ habentur tomo 9. Bibliothecæ Patrum, & *librum contra Manichæos*, quem Henricus Canisius (*Tom.* 5. *antiquit. lectionum.*) vulgavit: extat *liber de Spiritu sancto* inter opera Sancti Hieronymi, ab eo Latinitate donatus.

Epiphanius. XI. S. EPIPHANIUS, Eleutheropoli natus, Salaminæ sive Constantiæ in Cypro Episcopus, quinque linguarum peritus, iisdem temporibus floruit ad annum 403. Omnia illius opera Græce & Latine duobus tomis excudi Parisiis anno 1622. curavit Dionysius Petavius cum eruditis uberibusque animadversionibus. Tom. 1. continetur opus *adversus* LXXXI. *hæreses*, quod *Panarium*, sive *Arcula* inscribitur. 2. *Anchoratus*, Ἀγκυρωτὸς, in quo Doctrina Fidei exponitur: & *de Ponderibus ac Mensuris*, opusculum quod inscriptum est *de vita Prophetarum*, & *orationes octo* falso ejus nomen præferre existimat idem Petavius, & alii.

XII. Ad-

XII. Addatur *Amphilochius*, Iconiensis, in Lycaonia Episcopus, ad quem est Epistola Canonica S. Basilii; cujus, ut & S. Gregorii Nayianzeni æqualis, adhuc anno 392. vivebat Hieronymo teste (*de Script. Ecclesiast. cap.* 133.). Opera illi a variis attributa in unum volumen congesta, & Græce ac Latine Parisiis edita sunt anno 1644. In his *Homiliam in Sanctam Deiparam & Simeonem*, atque aliæ forte nonnullæ adscribuntur a quibusdam alteri Amphilochio Episcopo Sidensi, qui Concilio Ephesino interfuit. *Vita* autem *sancti Basilii* a Baronio, Bellarmino, Possevino, aut spuria censetur, aut in plerisque corrupta. *Amphilochius.*

CAPUT L.

De Latinis sæculi IV. Patribus atque Auctoribus Ecclesiasticis.

I. CONSTANTINI MAGNI, qui primus inter Imperatores Christiana sacra amplexus est, præter *Epistolas* quasdam, & *Orationem ad Sanctorum cœtum*, legesque in Codicibus Theodosiano & Justiniano sparsas, circumfertur *Donatio* sive *Edictum* a Gratiano (*in Can. Constantinus dist.* 96.) relatum, quo Romanus Pontifex non solum Sacerdotum Princeps constituitur aut agnoscitur, sed ei præterea Imperatorium diadema, Lateranense Palatium sive Basilica Constantiniana, atque adeo urbs Roma cum Italia & Occidentalibus Provinciis conceduntur: quibus ut commodius fruatur, Byzantium transferenda proponitur Imperii sedes. Hoc Edictum ex actis B. Silvestri Pontificis (quæ a Catholicis in urbe & alibi suscipi & legi testatur Gelasius *Can.* 3. *dist.* 15.) descriptum, extat Græco etiam sermone apud Balsamonem (*in Photii nomocanonem* 9. *cap.* 1.). Donationis illius meminere in primis ex veteribus Leo Papa IX. (*in libello adversus Michaelem Constantin. Patriarcham & Leonem Acridanum*), & Petrus Damianus (*in disceptatione Synodali inter regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ defensorem*): sed illius fidem elevat præsertim, quod in actis Silvestri memoratur hæc concessio Constantino IV. & Gallicano Coss. facta, id est, anno vel nullo; (neque enim invenitur ille Consulatus) vel 317. Constantini imperantis XII. quo tempore Gallicanus & Bassus Consules leguntur. Adjicitur id 4. die post sacrum baptisma Romæ a Constantino Silvestri manibus acceptum; cum tamen eum sub exitum vitæ anno scilicet 337. ab Eusebio Nicomediensi Episcopo prope Nicomediam baptizatum referant non modo Græci auctores Eusebius, Socrates, Theodoritus, Evagrius: sed Latini quoque Patres S. Ambrosius, S. Hieronymus, &c. His aliisque de causis in dubium non immerito revocatur hoc Edictum ab eruditis, etiam orthodoxis, Laurentio Valla, Ænea Sylvio, Nicolao Cusano, Melchiore Cano, Joanne Morino, ipsoque Baronio (*ad ann.* 324.) *Constantinus deque ejus Donatione.*

II. S. OPTATUS *Milevitanus* Episcopus in Africa eodem ferme tempore floruit, quo *Phœbadius* Aginnensis in Gallia; atque ut hic *contra Arianos* & Sirmiensem Fidei formulam; ita ille *adversus Schisma Donatistarum* egregie scripsit. Uterque Hieronymo cognitus, utriusque opus in Bibliothecis veterum Patrum habetur. Phœbadii liber P. Pithæi studio primum prodiit Parisiis cum aliis priscorum Galliæ Theologorum scriptis: Optati quoque opera seorsim edita sunt, Lutetiæ in primis anno 1631. cum Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis observationibus. *S. Optatus, & Phœbadius.*

Hilarius. III. HILARIUS Pictaviensis in Aquitania Episcopus, Ecclesiæ ac fidei Catholicæ adversus hæreticos acerrimus propugnator, ideoque Arianorum factione a Concilio Biterensi relegatus in Phrygiam anno 336. deinde Constantii Imperatoris jussu, post quadriennium restitutus: veram adhuc doctrinam damnatis Ariminensis pseudosynodi actibus ubique per Gallias asseruit, donec anno 367. aut circiter migravit ad Dominum. Ejus Opera Parisiis accurate edita sunt anno 1605. In his indubitatæ fidei sunt *de Trinitate* libri duodecim, libri tres *adversus Constantium Augustum*, quorum duos ipso Constantio superstite scriptos putat Bellarminus, tertium paulo post ejus mortem, cum tamen ejus nuncium nondum accepisset Hilarius in Gallia. Sed eum cujus meminit Hieronymus, tamquam composti post Constantii obitum, non extare Baronius putat. *De Synodis* etiam adversus Arianos liber, aliaque opuscula: in quorum numero *Epistola & Hymnus* ad Afram filiam, cujus meminit Venantius Fortunatus Hilarii successor, in ejus vita: eoque testimonio refellitur contraria Erasmi sententia. *Commentaria* in plerosque *Psalmos* ex Origene versa existimat idem Erasmus. *Epistolæ* duæ *ad Augustinum* de reliquiis Pelagianæ hæresis, nondum Hilarii nostri tempore ortæ, alterius Hilarii sunt, qui cum Prospero Semipelagianos impugnavit. *Carmen in Genesim* ad Leonem Papam, auctorem habere creditur Hilarium Episcopum, non Pictaviensem, sed Arelatensem, qui eam Ecclesiam ab anno ferme 430. ad 454. rexit. Liber *de Patris & Filii unitate*, & liber *de essentia Patris & Filii*, rapsodiæ sunt ex libris de Trinitate, paucis aliunde insertis, consarcinatæ: Prior quidem ex 2. & 9. Posterior ex 7. & 8. De fragmento *Historiæ Concilii Ariminensis* anno 1598. Nicolai Fabri opera edito, videndus Baronius (*ad ann.* 352. *&* 357.).

Ambrosius. IV. S. AMBROSIUS, Mediolanensis Episcopus, natus Patre Ambrosio præfecto prætorio Galliarum, atque ab Anicio Probo ad Liguriam præsidis titulo regendam missus tempore Valentiniani; mortuo Auxentio Ariano Episcopo, licet adhuc Catechumenus, tamen miro Cleri & populi consensu, vel potius divinitus, Mediolanensis Ecclesiæ Præsul est renuntiatus anno 374. Quo pertinet Capitulum *Valentinianus III. dist.* 63. Is omnem Italiam, teste Hieronymo, ad fidem rectam convertit ac tandem sancte obiit anno 387. Opera ejus in posterioribus editionibus Parisiensibus distincta sunt in quinque Tomos. Tomo 1. indubitati habentur Libri *de Paradiso*, *de Abel & Cain*, de *Noe & Arca*, de *Abraham Patriarcha*, aliique in diversa Geneseos & quædam sequentium Pentateuchi librorum capita. *Posterior Apologia David*, ut & Liber *posterior de interpellatione David* a Possevino, Bellarmino, & Nicolao Fabro supposititia censentur. Eorum tamen argumenta diluit Theophylus Raynaudus (*Tract. de libror. confix. par.* 123.). Tom. 2. Liber *de Tobia* repudiatur ab Erasmo. Tom. 3. *Commentaria in Epistolas S. Pauli* Hilario Diacono Romano, qui Damasi tempore Luciferianum schisma propugnavit, tamquam vero auctori adscribunt Bellarminus, aliique. Et vero multa in his sunt contra sententiam S. Ambrosii, aliis in operibus explicatam, dicta. Usserius tamen de solis Commentariis *in Epistolam ad Hebræos* dubitavit, quæ ex S. Chrysostomi in eamdem Epistolam Homiliis Latine redditis sint excerpta. Tomo 4. Librum *de Filii divinitate contra Arianos*, S. Gregorii Nazianzeni esse; verum a sancto Ambrosio Latinitate donatum Joannes Costerus demonstrat (*ex Epist.* 111. *B. Augustini ad Fortunatianum*): quamvis Gesnerus interpretem faciat Rufinum, *de Sacramentis* Libri sex acriter oppugnantur a Coco, Salmasio, aliisque Calviniani dogmatis assertoribus, qui styli barbariem criminantur, nec ab ullo Patrum ætate proximorum citati

aiunt:

ajunt: voluntque consarcinatos ex ejusdem Ambrosii Libris *de iis mysteriis initiantur*: contra tamen Catholicis eos utpote a Paschasio, Lanfranco, Guitmundo satis antiquis Scriptoribus laudatos, tuentur. *De sacerdotali dignitate* Liber Anselmi stylum redolere videtur. Libri duo de *Pœnitentia* contra Novatianos, vocantur in dubium a Petro Soto (*in institutione Sacerdotum, titulo de necessitate confessionis*), defenduntur a Bellarmino & Raynaudo. Tractatum *de Virginis forma vivendi* suspectum habent sectariorum nonnulli, haud satis idoneis argumentis. Sed tractatus *de virginis lapsu*, sive *ad Virginem lapsam* ambiguus ex Possevino & Bellarmino, quod, juxta Novatianorum errorem, petenti veniam denegare videatur: cæterum extat magna ex parte in B. Hieronymi Epistola ad matrem & filiam. Liber *de Viduis* Perkinsio heterodoxo improbatur. Libros duos *de Vocatione Gentium* Bellarminus atque alii Prospero, alii ejus impugnandis Pelagianis socio Hilario, Quesnellus Leoni Papæ assignat: Erasmus non abhorrere ait a phrasi Eucherii. Tomo 5. *Sermones* non pauci veteribus editionibus inserti dubii sunt: ille in primis qui est *de Baptismo Augustini* merito rejicitur a Baronio. Inter *Epistolas* vero, quæ primis in editionibus erat 84. scribiturque *ad Demetriadem*, non Ambrosii est, sed Prosperi, ut Costerus & Suarez putant; aut Pelagii, ut existimat Baronius. Suspecta quoque est Epistola 82. in qua mentio fit Venetiarum in multitudinis numero; qui usus videtur posteriorum temporum post conditam scilicet Venetorum Civitatem. *Precationes*, duas præparantes *ad Missam* refert Theophilus ad S. Anselmum auctorem, cujus nominis prima litera eadem cum prima nominis B. Ambrosii, cum sola esset adscripta, errori locum dedit. *Hymnorum*, qui tribuuntur Ambrosio, quidam ejus vere sunt, teste Augustino; quidam Fortunati: alii neutro digni. Tractatum etiam *in Apocalypsin*, & Librum *de vitiorum virtutumque conflictu* ad Simplicium, non esse Ambrosii docent Sixtus Senensis, Possevinus, Bellarminus, alii: Et sane in posteriore memorantur Longobardi Italiam invadentes, quod duobus atque amplius sæculis post mortem Ambrosii contigit. *Expositio fidei contra Arium*, est epitome ex lib. 1. de fide ad Gratianum Augustum concinnata, ut monuit Baronius. Liber *de Pœnitentia* cum adjuncta ad eam cohortatione, a Possevino adscribitur Victori Cartennæ in Mauritania Episcopo; a Philippo vero Labbeo ex fide Codicum manuscriptorum, Victori Tununensi in Africa quoque Episcopo. Libros quinque Hegesippi nomine vulgatos *de excidio Jerosolymitano*, sunt qui Ambrosio adscribunt.

C A P U T LI.

De Scriptoribus Græcis Ecclesiasticis, qui sæculo quinto floruerunt.

I. HOC sæculum, cum superiore, insignium doctrina & pietate Patrum copia fœcundissimum fuit. In Græcis primus occurrit S. JOANNES CHRYSOSTOMUS, sive *Os aureum*, ob eloquentiam cognominatus. Is natus Antiochiæ anno 354. aut circiter, a forensi tumultu ad monasticam quietem transiit circa annum ætatis 22. at quinquennio fere post, ad Ecclesiasticam vocatus militiam, Presbyter ordinatus est a Meletio Antiocheno Patriarcha, & Marcionitis ac cæteris ejus temporis hæreticis bellum indixit, eosque disputando confutavit: tum anno Christi 398. post Nectarii mortem ad Ecclesiæ Constantinopolitanæ regimen evectus Arca- *S. Jo. Chrysostomus.*

dio imperante. Verum agente Eudoxia Augusta, & Theophili Alexandrini aliorumque Episcoporum conspiratione, in Synodo ad Quercum damnatus ac sede sua dejectus anno 403. tamen paulo post ad eam est revocatus. Verum iterum pulsus, & Cucusum (quod est Armeniæ oppidum) deportatus, post graves ærumnas apud Comana Pontici tractus villam, anno 407. ætatis 53. sancte obiit, cum ab adepto Patriarchatu nondum effluxisset decennium. Ejus Opera Latine duntaxat primum edita, hoc sæculo Græce prodierunt, Etoniæ in Anglia anno 1613. opera Henrici Savvilii typis excusa. Græco Latina editio nulla per se omnibus partibus absoluta reperitur: sed conflari potest hinc ex voluminibus sex a Fontone Ducæo Lutetiæ anno 1609. & 1614. editis, inde ex quatuor apud Commelinum excusis anno 1603. quæ postea Parisiis quoque recusa sunt. In Ducæi tomo 1. *sunt Homiliæ ad populum Antiochenum ἀνδριάντες* dictæ, sive *de statuis*, quas ab eo habitas ut Antiochenos, profecto ad placandum Imperatorem, Flaviano Patriarcha, consolaretur, scribit Nicephorus (*Lib.* 12. *cap.* 33.). Sed priores tantum 21. in manuscriptis Codicibus Bibliothecæ regiæ se offendisse testatur Ducæus apud Possevinum: unde conjicit reliquas, quæ in Latinis editionibus reperiebantur, usque ad 80. ex aliis ejusdem Chrysostomi homiliis in varios novi fœderis libros coagmentatas, & quasi ex diversis laciniis consutas esse; selectis nimirum cujusque moralibus conclusionibus, quod & exemplis ipse ac Bellarminus confirmant. Tomo 2. habentur in primis hom. 67. in Genesis cap. 1. quarum decem in dubium revocantur a Sixto Senensi. In his homilia *de Adamo & Eva*, quæ incipit *Deus institutor mundi*, manifeste collecta est ex centonibus S. Augustini, adeo ut integra duo capita contineat ex libro de dogmatibus Ecclesiasticis transcripta, caput nempe 31. & 32. cujus quidem libri de dogmatibus auctor proculdubio posterior est Chrysostomo. *Sermones de interdictione arboris, & de lapsu primi hominis*. Jo. Poza a stylo B. Chrysostomi alienos putat, ut & sermones *de verbis quibusdam David, de Absalon, de Elia, de Nahaman Syro, de beato Job*, & ultimam *homiliam in Psalm.* 142. Tomo 3. *ex homiliis in Psal.* 41. sunt Sixto Senensi ambiguæ: *Commentarius* præsertim *in Psal.* 22. sic abhorret a S. Chrysostomi phrasi, ut Possevino & Bellarmino (*Lib.* 2. *de Euchar. c.* 12.) videatur esse auctoris Latini: nec Rivetus Chrysostomo vindicare ausus est. De *homiliis duabus in Psal.* 51. litigant inter se Critici: rejicit Ducæus, asserit ut legitimas Max. Margunius (*in epist. ad Davidem Hœschelium.*) Savilius dubitat. Sed *Commentarios in eumdem Psal.* 51. itemque *in* 101. *& sex sequentes*, idem cum Ducæo pro germanis non agnoscit: & vero hi Commentarii, ut & *in Psalm.* 118. magna ex parte sunt Theodoriti. *Liturgiam S. Joannis Chrysostomi* ab Erasmo versam, quæ tomo quoque 2. auctarii Græco Latini Bibliothecæ veterum Patrum inserta est, impugnant Plessæus (*de Miss. lib.* 1. *c.* 6.) Hospinianus, & post eos Rivetus cæterique heterodoxi, eo maxime quod exemplaria non plane inter se conveniant, quod in ea nomen legatur ipsius Chrysostomi, precesque adjiciantur pro Nicolao Papa & Alexio Imperatore, qui pluribus sæculis post Chrysostomum vixerunt: quod denique Carolus Calvus in Epistola ad Ecclesiam Ravennatem, ubi meminit Missæ in Constantinopolitana Ecclesia receptæ, eam Basilio auctori describit, non Chrysostomo. Verum hæc argumenta leviora sunt: neque enim tanta est exemplarium diversitas, ut non maxima ex parte invicem congruant: Chrysostomi mentio postea adjecta fuit ab exscriptore, ut & oratio pro Nicolao ac pro Alexio; neque hæc obstant quominus corpus ipsum Liturgiæ a Chrysostomo compositum fuerit: nihil etiam vetat vel lapsum fuisse Carolum Calvum, vel

vel plures fuisse apud Græcos Liturgiæ formas, quarum quæ Basilium habebat auctorem, usu magis recepta fuerit, post tempora Chrysostomi.

Tomo 6. *Sermones* tres & septuaginta *de diversis utriusque Testamenti locis* censet Ducæus ab auctoribus aut coævis, aut certe proximæ antiquitatis, aliis tamen a Chrysostomo, compositos; quod styli diversitas facile suadet. Oratio quoque perpetuis fere prosopopæis constans, sæpe concisa est, atque ad allegorias plerumque detorta: comparationibus præterea sive similitudinibus caret, aliisque leporibus B. Chrysostomo familiaribus: & præter ejus morem tum exordiis in ingressu, tum adhortationibus & precationibus in fine destituuntur hi sermones. Ex his quatuor & quinquaginta velut spurios repudiat Sixtus Senensis (*Lib. 4. Bibl. sanctæ*), quorum catalogus apud eum videndus. Homilia 26. in *Decollationem sancti Joannis Baptistæ* citatur ab Anastasio (*quæst. 63. in Scripturam*): itemque 32. *in sanctum Thomam Apostolum* a Synodo Lateranensi sub Martino I. Papa anno 650. & a Synodo generali 6. sub Agathone ann. 681. Ex 33. *in Salvatoris nostri Nativitatem*, inter opera S. Cyrilli Alexandrini, & in Concilio Ephesino editionis Romanæ pag. 159. monet Ducæus proferri testimonium, laudatum in libro ad Reginas scripto. Jam tomo 1. Commeliniano, Commentarii sive *Homiliæ* una & nonaginta *in Evangelium S. Matthæi* Aniano interprete, pro genuinis agnoscuntur. At *Opus Imperfectum* in eumdem *Matthæum*, quod divisum est in quinquaginta quatuor Homilias, doctum quidem ac disertum est opus, & lectu dignum, modo ab erroribus immixtis caveatur: verum pro Chrysostomi legitimo partu non habetur a Sixto Senensi, Bellarmino, & Savilio. Petrus Vastensis Carmelita Joanni Jerosolymitano asserit: sed communis sententia est a Latino scriptum, non e Græco esse conversum. Apparet certe legentibus, vel auctorem fuisse Arianum, vel ejus saltem scriptis non pauca ab Arianis aliisque hæreticis assuta: ideoque Baronius (*ad ann.* 407.) non dubitat eum Scriptorem hæreticis accensere. Nihilominus eam ipsi auctoritatem conciliat antiquitas, & cum interpretandi subtilitate conjuncta eruditio, ut a Catholicis passim laudari soleat: quemadmodum observat Maldonatus. (*in c. 8. Matthæi.*) Neque his quæ de eo allata sunt adversatur, aut Josephus a Costa (*Lib. 2. de temporibus novissimis c.* 12.), qui doctrinam ejus commendat, aut Alphonsus Salmeron (*Lib. 1. in Epist. Pauli ad Roman. par. 3. disput. 3.*) qui elegantiam laudat in celebranda sacræ Scripturæ ad cognoscendam Ecclesiam utilitate. Tomus 2. habet Commentarios sive *Homilias* 87. *vel* 88. *in Evangelium S. Joannis*.

Tom. 3. Commentarios sive *Homilias* 53. *in Acta Apostolorum*. Tom. 4. *Homiliæ sunt* 244. *in Epistolas Beati Pauli* tredecim *cum Commentariis* in *Epistolam* ejusdem *ad Galatas*, a plerisque receptæ. Sed *Homiliæ* triginta & una *in varia loca Matthæi*; quatuordecim *in Marcum*, septem in *varia loca Lucæ*, in varia loca *Joannis*, & duæ tresve ex 14. in diversa loca *Epistolarum Pauli*, minus certæ habentur; *Expositio* quidem in *Marcum* Bellarmino judice, quem alii quoque sequuntur, est cujusdam Monachi fratribus suis Evangelium explanantis, quod ex ipsa lectione deprehenditur. Ejusdem etiam putantur *reliqui sermones*, qui Græce extant; alii desumpti sunt ex Homiliis S. Chrysostomi ex opere imperfecto. Suppotititios recenset Sixtus (*Biblioth. lib.* 4.) jam nominatus, & Savilius. Habentur & quædam alia ejusdem S. Doctoris, tum in additis ad sex tomos antiquarum lectionum Henrici Canisii, & Tomo 2. auctarii Græco Latini Bibliothecæ Veterum Patrum; tum seorsim Parisiis edita studio Fr. Combefis Dominicani & Jo. Bapt. Cotelerii: Sed B. Chryso-

sosto-

foſtomo adſcriptus a quibuſdam Heterodoxis liber ſive *Epiſtola ad Cæſarium Monachum contra Apollinarem*, &c. inter opera Chryſoſtomi non invenitur.

Theophilus. II. THEOPHILUS *Alexandrinus*, poſt Timotheum Patriarcha, ſedem illam obtinuit ab anno 385. aut circiter, ad 412. Monachos nonnullos Origenis ſectatores atque alios hæreticos perſecutus, cum B. Joanne Chryſoſtomo contentiones exercuit, adeo ut in gratiam Eudoxiæ Auguſtæ eum Epiſcopatu amoverit in Synodo ad Quercum haud procul Conſtantinopoli: cujus tamen facti pœnitentiam præ ſe tuliſſe dicitur, e vivis ſublato Chryſoſtomo. Ejus Opuſcula, quæ ab utraque Eccleſia recepta ſunt, a Latina in ſynodo Romana Gelaſii, a Græca in Trullana Synodo, plura olim fuere; ex iis extant hodie apud Zonaram & Balſamonem *Reſponſa* ſive *Decreta Canonica* Græce & Latine: ac præterea in Bibliothecis Patrum *Paſchales Epiſtolæ tres*, a S. Hieronymo Latine redditæ, qui eum laudibus effert (*in epiſtol. ad eund. ſcripta*, & *in Apolog. 2. contra Rufinum*).

Iſidorus Peluſiota. III. ISIDORUS *Peluſiota* Presbyter ac Monachus Ægyptius, S. Chryſoſtomi diſcipulus, vixit ultra annum 413. ac permulta compoſuit, præſertim decem Chiliadas Epiſtolarum, in quibus erudite ac dilucide ſacram Scripturam univerſam expoſuerat, eaque expoſitione mores hominum omnis generis inſtituerat. Extant nunc *Epiſtolarum* ipſius *libri quinque*, qui Græce & Latine Pariſiis anno 1638. prodierunt.

Cyrillus Alexandrinus. IV. CYRILLUS *Alexandrinus* Patriarcha, in ea dignitate Patruo Theophilo ſucceſſit, anno 413. Deceſſit anno 444. Vir fuit tum ſanctiſſimus, tum doctiſſimus, Cæleſtini Romani Pontificis nomine Concilio Epheſino anno 431. præfuit, & Neſtorium ſcriptis confutatum, auctoritate damnavit. Operum ejus editionem Græco Latinam curavit Jo. Aubertus Pariſiis ann. 1638. quæ ſex tomis conſtat. Tomo 1. *de adoratione in ſpiritu & veritate* libri ſeptemdecim, ſuſpecti ſunt Riveto nulla idonea cauſa. Continentur ibidem *Glaphyra* ſive elegantia *Commentaria in Quinque libros Moſis*, quorum libri undecim in Geneſim prius Latine tantum in vulgus exierant. Tomo 2. *Commentariorum in Iſaiam* libri 5. ab Humfredo Anglo latinitate donati fuerant, in cujus interpretationem emendata ſunt nonnulla, quæ ab eo addita & minime Cyrilli eſſe videbantur. Tomo 4. ſunt libri decem *Commentariorum in Joannis Evangelium*, quorum 5. & 6. tum primum utraque lingua editi ſunt cum fragmentis 7. & 8. Quatuor enim intermedii reliquis germanis Cyrilli libris inſerti a Jodoco Clichotore in prioribus editionibus, ejus imitatione ſæculo ſuperiore conſcripti fuerant. Tomo 5. *Theſaurus de ſancta & conſubſtantiali Trinitate* libris 14. conſtans, Cyrillo abjudicatur ab heterodoxis, contra vindicantibus Petavio & Theophilo Raynaudo (*in diſſertationib. Eccleſ. In heteromatis*), verum hoc opus ad nos imperfectum perveniſſe demonſtrant loci complures ex eo citati a B. Thoma (*in opuſculo de erroribus Græcorum*), quibus Primatus Romanæ Sedis evidentiſſime aſſeritur. Et vero deſiderari ex eo non pauca inde quoque evincitur, quod ejus operis liber 32. laudetur in 6. ſynodo. Sequuntur *Dialogorum ad Hermiam de Sancta Trinitate & Incarnatione* libri novem, cum antea ſeptem tantum in vulgus exiſſent. Tomo 6. eſt explanatio duodecim capitulorum ſive *anathematiſmorum contra Neſtorium*, cum *Apologetico* & defenſione adverſus Theodoritum, ex Concilio Epheſino. *Epiſtolam ad Caloſyrium adverſus Anthromorphitas & Meſſalianos*, dubiæ fidei habet Perkinſius, quod non extaret inter opera Cyrilli. Librum *de Sacroſancta Trinitate* poſterioris alicujus auctoris eſſe exiſtimat Bellarminus, quod

quod in eo fuse disputatur de duabus Christi naturis & voluntatibus; quæ tamen quæstio diu post in 6. Synodo & circa ejus tempora cœpit agitari & diserte explicari. *Dicta veteris Testamenti anagogice exposita* ex Cyrillo & aliis deprompta sunt: *breves Anagogæ* an Cyrilli sint haud satis constat. Præterea *Homilias* 19. *in Jeremiam* edi Antuerpiæ curavit Corderius e S. J. anno 1648. Sed *Apologi Morales* ejus nomine Viennæ excusi anno 1631. Latinum auctorem produnt. Libri 16. *in Leviticum*, quos priores editiones Cyrillo assignabant, Origenis revera sunt: cujus & inter opera inveniuntur, ejusdemque erroribus scatent. Quod hunc Cyrillum inter Carmelitici Ordinis decora Trithemius & alii numerant, quemadmodum alii Cyrillum Jerosolymitanum, id Baronius (*ad an.* 444.) refellit. Huic commento vel errori locum dedit alius Cyrillus multo junior, utpote qui circa annum 1200. ejus Ordinis Prior Generalis fuerit numero tertius.

V. THEODORITUS Cyri in Euphratesia Episcopus, ordinatus circa annum 433. interfuit Concilio Ephesino, & S. Cyrilli anathematismos scriptis antithesibus confutavit pro Nestorio condiscipulo suo: a Dioscoro deinde in altera Ephesina pseudosynodo Episcopatu dejectus, a Leone tamen Pontifice absolutus est, cum eum in facto tantum errasse constitisset: nam & Nestorium inter hæreticos postea recensuit (*Lib.* 4. *hæreticar. fabular.*), & contra Eutychianos egregie decertavit. Post synodum Chalcedonensem, cui interfuit, vixit ad annum saltem 446. ex Marcellini Comitis chronico. Ejus Opera Jacobus Sirmondus in quatuor tomos distributa Parisiis utraque lingua edidit anno 1642. Tomus 1. complectitur *Quæstiones in libros Historicos veteris Testamenti & Psalmos.* 2. *Interpretationes in Prophetas.* 3. Eleganter *expositionem in Pauli Epistolas: & Ecclesiasticæ historiæ libros quinque* superstites ex decem, quos Gennadius memorat, ac *Philotheon*, sive *historiam religiosam*, & *Epistolas* 147. Ex *Commentario in caput* 3. *epistolæ* 1. *ad Corinthios* S. Thomas in opusculo adversus errores hæreticorum citat locum *de Purgatorio*; cujus verba fatetur Possevinus a se non esse inventa, sive a Græcis posterioribus detracta sint, sive alio ex opere a B. Thoma desumpta. *Utramque historiam* Cocus & Rivetus supposititiam contendunt, vel certe interpolatam, quod ambas dicant fabellis quibusdam ineptis ac Theodorito indignis aspersas; & præterea quod in posteriore memoretur obitus Simeonis Stylitæ, cum tamen Theodoritus prius decessisse credatur, nimirum anno 453. paulo post Concilium Chalcedonense, post cujus tempora non facile occurrit ejus mentio; quorum prius Gentianus Hervetus annotavit: posterius sensit Jac. Sirmondus. Verum fabulas illas neuter eorum observat, & Gennadius cap. 89. auctor est Theodoriti historiam Ecclesiasticam pervenisse ad Imperium Leonis senioris, sub quo is mortuus fuerit. Marcellinus vero Comes Theodoriti meminit adversus Eutychen Leonis III. Consulatu scribentis. Inter *Epistolas* autem illius non reperitur ea, quæ legitur synodi generalis act. 5. *de obitu Cyrilli ad Joannem Antiochenum*, quæ proinde suspecta est: Et vero Baronius (*ad ann.* 444. & 455.) a Nestoriano quodam confictam demonstrat, tum quod Cyrillus septem annos vixerit post Joannem Antiochenum, tum quod ex indubitatis aliis Theodoriti epistolis constet cum Cyrillo reconciliatum. Tomo 4. *Eranistes* seu *Polymorphus* continetur, in tres dialogos distinctus. Deinde *Hæreticarum fabularum* libri quinque, quorum priores quatuor brevem singularum hæreseon historiam complectuntur, quintus Divinorum decretorum Epitomen *adversus Gentiles*, sive *de curandis Græcorum affectionibus*, libros 12. dubios habere audent Cocus & Patrologus, quod eorum cum aliis non mine-

Theodoritus.

minerit Nicephorus Callistus (*Lib.* 14. *c.* 43.); Rivetus tamen quoniam eorum librorum stylus a Theodoriti loquendi forma ex eruditorum judicio non abhorret, nonnulla iis addita vult. Meminit tamen hujus sui operis ipse auctor non uno loco (*Quæst.* 1. *in Leviticum*, *epist.* 112. *ad Leonem Papam*, & 116. *ad Renatum R. E. diaconum*). Quædam alia ejusdem opera edita sunt cum libris B. Athanasii. De *Nomocanone* autem seu *Canonum Collectione* suo loco dicemus.

CAPUT LII.

De Latinis ejusdem sæculi quinti Auctoribus Ecclesiasticis.

Prudentius. I. AURELIUS PRUDENTIUS *Clemens* Calaguritanus in Hispania, argumenta sacra metro tractavit, in quibus *Cathemerinon* sive *Diurnarum rerum opus*, scriptum ann. 405. patet ex præfatione Stilicone & Aureliano Coss. data. Eo in opere hymni, qui in aliquibus codicibus inscribitur *ad incensum cerei Paschalis*, verius titulus est *ad accensionem lucernæ*. Inter ejusdem opera est etiam *Enchiridion veteris & novi testamenti*, quod quidam Sedulio Bibliotheca Patrum amœno cuidam poetæ ejusdem ætatis, adscribunt contra Gennadii auctoritatem, & contra fidem omnium manuscriptorum, teste Giselino.

Chromatius. II. S. CHROMATIUS Aquilejensis, alias Romatianus Episcopus, quem sui temporis Episcoporum doctissimum & sanctissimum vocat S. Hieronymus (*Præfat. in libros Paralip.*). *Homilias* aliquot scripsit circa annum 400. quarum tres cum fragmentis aliarum supersunt in Bibliotheca Patrum. At *Epistolæ* sub nomine *Chromatii & Heliodori Hieronymum*, & hujus responsio, in quibus agitur de nativitate Beatæ Virginis, & de Martyrologio quæ inter opera S. Hieronymi relatæ habentur, suppostitiæ sunt, ut Baronius probat.

Rufinus. III. RUFINUS *Toranus*, Monachus, & Aquilejensis Ecclesiæ presbyter, B. Hieronymo primum probatus, deinde exortis inter utrumque simultatibus, ab eodem exagitatus tamquam Origenis defensor, & Pelagianorum amicus, sancto antagonistæ, de quo mox, supervixisse non creditur. De ipsius Operibus Ecclesiasticis, quæ plurima composuit, sensit cum Hieronymo Gelasius Pontifex in Synodo Romana, & nonnulla approbavit, reliqua damnavit. In iis magna copia est librorum e Græca lingua, sed paullo liberiore stylo versorum, ut *S. Clementis Recognitionum* libri, *Eusebii historia Ecclesiastica*, & sub Pamphili titulo *Apologia Origenis*: hujus quoque Libri non pauci, ac præsertim, περὶ Ἀρχῶν sive de Principiis: item *Sexti Pythagoræi* Philosophi ethnici *sententiæ* sub falso Sixti II. Pontificis & martyris nomine. Proprio autem marte conscripti sunt *Historiæ Ecclesiasticæ ad Eusebianum adjectæ* libri duo, qui ad obitum Theodosii, & annum 695. perveniunt. Est & *expositio Symboli*, alias Cypriano, alias Hieronymo attributa. Verum *Commentarii in Psalmos* 75. qui Rufini nomine circumferuntur, centones potius sunt ex S. Augustino, S. Gregorio, aliisque excerpti.

S. Hieronymus. IV. S. HIERONYMUS, circa annum Christi 329. natus Stridone, quæ civitas est seu oppidum in Pannoniæ & Dalmatiæ finibus, peragratis Italia, Gallia, & Græciæ parte in eremo Syriæ monachum professus, & Antiochiæ a Paulino Patriarcha presbyter ordinatus est anno 378. ita tamen ut nulli Ecclesiæ seu titulo adscribi voluerit. Inde Romam denuo profe-

ctus,

ctus, Damaso Pontifici (a quo Cardinalem creatum nonnulli falso comminiscuntur) in scribendis epistolis operam navasse dicitur, donec eo defuncto in Orientem reversus anno 385. in Monasterio apud Bethlehem consenuit, & nonagenario major circa annum 422. expiravit; ex Prosperi chronico: quamquam anno 420. annos tantum duos & 70. natum excessisse putat Baronius. Linguarum quibus sacer uterque textus constat, peritia, indefessis laboribus quaesita, eximiaque omnis generis doctrina cum pari pietate conjuncta, satis superque refellunt futilia & perversa Lutheri & Chemnitii de hoc sancto Scriptore judicia, in iis tantum quae ad Grammaticam & historiam spectant, ejus auctoritatem sequendam jactantium. Fatendum tamen est non pauca in ejus operibus caute legenda, quod dum ex Origenis, Apollinarii, Didymi, aliorumque sententias commentatur, quorum indicem initio cujusque tractatus proponere solet, quaedam nonnunquam profert a receptis Ecclesiae dogmatibus aliena, quae tamen ipse minime probat: ideoque Hieronymiana ab alienis distinguenda. Operum ejus in edictione Parisiensi anni 1623. tomi sunt novem. Tomo 1. continentur *Epistolae* 49. quarum decimaquarta *ad Celantiam* a quibusdam adscribitur B. Paulino: quadragesima ad Augustinum dubia videtur. Tomo 2. dubiae quoque habentur Epistolae tum 56. ad Apronium, & 61. ad Pammachium, quae nonnullis videntur Pelagianorum errori favere: tum 62. ad Theophilum, & 98. ad Augustinum. Tomo 3. mutuae Hieronymi & Damasi Papae Epistolae a quibusdam vocantur in controversiam; in primis 142. cum tribus sequentibus; & praeterea 126. ad Evagrium. *Quaestiones* seu *traditiones Hebraicae* in *libros Regum & Paralipomenon* a Nicolao Lirano, Sixto Senensi, aliisque, Judaeo cuidam Neophyto adscribuntur, & Hieronymo certe abjudicantur: tum quod ipse Hieronymus (*In lib. de Scriptoribus Ecclesf. c. ult.*) ubi testatur se scripsisse *traditiones* sive quaestiones Hebraicas in Genesin & alias veteri Testamenti partes, hujus tamen operis non meminerit; tum quod vix semel aut iterum in his quaestionibus referuntur vocabula Hebraica, vel Graeca sacrae Scripturae, quod in aliis quaestionibus ei est solemne: quarum & stylus gravior videtur. *Appendicem de Actis Apostolorum* Hieronymi non esse, cum Hottingero & Riveto fatentur passim Catholici Doctores, quia inter venerabilis Bedae opera reperitur, ipsumque Hieronymum citat. Tom. 4. *de Commentariis in Threnos*, id est, lamentationes Jeremiae, merito dubitavit Marianus Victorius Episcopus Amerinus, Sixtus Senensis & Bellarminus non merito suspicantur eorum auctorem esse Rabanum Maurum, utpote inter cujus opera reperiantur, & ex quibus loca nonnulla sub Rabani nomine adducantur a sancto Bonaventura ex opusculis S. Gregorii decerpta. Tomo 6. *Commentarii mysticae expositionis in Marcum*, qui in antiquis editionibus occurrebant, optimo jure rejecti & omissi sunt, quod a S. Hieronymo minime conscripti censeantur a Maldonato, Baronio, Bellarmino, &c. Nam & eorum auctor Hebraicae ac Graecae linguae omnino imperitus apparet, & falsa atque inepta non pauca profert, praesertim in expositione cap. 4. & 14. Tomo 7. *Commentaria in Psalmos* alium ab Hieronymo auctorem habere demonstrarunt Sixtus Senensis & Bellarminus, licet sentiant Marianus & Scultingus. Quamquam enim ex prima contra Rufinum Apologia certum sit ab eo scriptos esse commentariolos in omnes Psalmos; & quae ibi ex 2. Psalmi expositione citantur, ita posita sint in his commentariis, quemadmodum & quae ex Psalmi 39. expositione laudantur a S. Augustino (*In epist. ad Fortunatianum*), & quae ex Psalmi 4. poenitentialis commentario adducit S. Gregorius in eumdem Psalmum: nihilo minus multa hic continentur cum Hieronymi placitis pugnantia, & in commentario ad Psal. 13.

citatur Eucherius, Hieronymo ignotus, utpote longe posterior: deinde ad Psalm. 108. scribit auctor suo tempore fuisse annum 400. ab excidio Jerosolymitano; ex quo consequens est eum vixisse anno Christi 475. diu post Hieronymum: deinde hi non *Commentarioli* sunt, ut vocat ipse Hieronymus; sed amplissimi sæpe commentarii, præsertim in Psalmos 86. 91. 132. 133. ut appareat Commentarios qui nunc sub Hieronymi titulo circumferuntur, vel nullo modo esse Hieronymi, vel certe Hieronymianis adjectas ingentes lacinias ex Hilario in primis, Ambrosio, Rufino, & Augustino. Revera rapsodiæ sunt, & consuti simul variorum auctorum centones, quibus inspersæ Hieronymi notæ: quod sive plurium sive unius excerptoris opera factum, certe in eam formam, qua nunc sunt, redactum opus apparet a quodam monacho Psalmos monachis suis explicare solito. Idque probari potest in primis ex Psalmor. 89. 111. & 115. Commentariis. Tomo 8. *Commentarii in Job ad Vecterium*, non ab Hieronymo, sed a Beda compositi sunt, cujus tempore Vecterius Episcopus fuit in Anglia; quemadmodum ex Bedæ ipsius historia colligitur: idque argumentis evincunt Marcianus Victorius, Possevinus, Bellarminus, & alii. Nec aliud censent iidem auctores de *Commentariis in Proverbia Salomonis*, cum in expositione capitum 21. & 31. S. Gregorius citetur; in expositione vero capitis 30. ipse Hieronymus. Præterea Bedæ titulo in antiquis exemplaribus hi Commentarii prænotantur, ut loquitur Sixtus Senensis. Nec vero Hieronymiani ingenii subtilitatem, aut parem doctrinæ præstantiam præ se ferunt. De *Homiliis quatuor Origenis in Cantica*, an Origenis sint, an ab Hieronymo versæ, an vero ab alio compositæ vel translatæ, controvertitur. *Commentarios in Epistolas sancti Pauli* Marianus, Sixtus itemque Ambrosius Catharinus negant esse Hieronymi: Bellarminus Pelagio hæresiarchæ ascribit, tum ob sententias omnino Pelagianas quas ipse indicat, tum quod D. Augustinus (*Lib. 3. de peccatorum meritis & remiss. v. c. 12.*) profitetur se legisse brevia Pelagii commentaria in omnes Pauli epistolas: & quædam adducat ex commentario in cap. 7. epist. ad Romanos, quæ in his commentariis inveniuntur. Tomo 9. *Epistola ad Demetriadem virginem* est ejusdem Pelagii, cujus nomine citatur a S. Augustino. (*In epist. ad Julianam, & lib. de gratia Christi c. 22. aliisque pluribus capp.*) *Epistola* quoque 3. *ad Gerontii filias de contemnenda hæreditate*, Bellarmino & aliis videtur Pelagiana, quemadmodum & 8. qua *restituitur amicus in* scientia seu *cognitione Dei*. *Epistolam* 10. ad Paulum & Eustochium, sive sermonem *de Assumptione Domini*, Sophronii esse putavit Marianus: at Baronius (*ad ann.* 448.) ostendit junioris alicujus esse partum, qui post Nestorii & Eutychetis hæreses vixerit, idque eo magis est verisimile, quod multa contineat ad verbum deprompta ex sancti Leonis epistola ad Flavianum anno 448. missa, ad quem annum vix credibile est pervenisse Sophronium, qui jam ab anno 392. inter Ecclesiasticos scriptores recensetur ab Hieronymo. Falso quoque Hieronymo tribui creditur *Epistola* 11. sive *Sermo* alius *de assumptione B. Virginis Mariæ*: *Epistola* 13. seu liber *de septem gradibus Ecclesiæ*, quamvis ab Hincmaro, a Micrologi auctore, aliisque sub Hieronymi titulo citetur; non potest ab eo esse compositus, cum multa ex Isidoro Hispalensi hausta contineat, qui anno adhuc 630. vivebat. Creditur ergo ejus auctor circa annum 650. vel 660. scripsisse. *Symboli explanationem ad Damasum*, quæ extat Epistola 17. Bellarminus asserit esse libellum a Pelagio missum ad Innocentium Papam, de quo B. Augustinus (*Lib. de gratia Christi c. 30. & seqq.*), qui eadem ipsa verba sub Pelagii nomine refert: quod & Joannes Launojus Theologus Parisiensis nuper libello singulari comprobavit. *Epistola* 19. *ad Præsidium diaconum de Cereo Paschali* an-

tiqui

nqui auctoris est: scripta quippe intra annum a cæde Gratiani Imperatoris, ann. scilicet 84. prout ex contextu apparet. *Epistola 36. de observatione Vigiliarum* auctorem habere putatur Nicetam Episcopum in Dacia, ad quem S. Paulinus Episcopus Nolanus scripsit. *Epistola 40. de duobus filiis frugi & luxurioso*, inter opera S. Joannis Chrysostomi reperitur; nec tamen ejus magis est, quam Hieronymi, (a cujus vera de eodem argumento Epistola ad Damasum, & ab ejusdem charactere in genere non parum discrepat); sed incerti est auctoris. Bellarminus uti Pelagianam damnat. *Epistolam 51. ad Oceanum, de vita Clericorum*, Hieronymo vindicat Baronius (*In notis ad Martyr. Rom. die 23. Sept.*, & Thomas Massutius contra Marianum Victorium. Epistolæ 52. & 53. *Damasi ad Hieronymum & Hieronymi* ad Damasum, tamquam suppositititiæ vulgo repudiantur. Epistolam *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, sive *Catalogum* eorum, Hieronymi non esse probare videntur non pauca, in primis encomia Origenis, Joviniani, Pelagii, qui inter Ecclesiæ (*Lib. 4. de vita S. Pauli c. 9.*) lumina ibi recensentur; & mentio Hilarii Papæ, qui nonnisi anno 461. Pontificatum iniit, defuncto jamdiu Hieronymo. *Regula Monachorum feminis scripta* est, ut patet ex titulis cap. 7. & 8. *Epistolarum Chromatii & Heliodori ad Hieronymum, & hujus ad illos responsio* cum tractatu *de Ortu seu Nativitate B. Mariæ* auctorem antiquum quidem, sed alium ab Hieronymo demonstrant S. Antoninus (*In hist.*), Baronius (*ad ann. 388.*), Sixtus Senensis, Melchior Canus, Petavius, & alii. Jam *Eusebii Epistola de morte Hieronymi ad Damasum* manifeste supposititia est, cum nec Eusebius, nec Damasus Hieronymo superstites fuerint. Falso quoque assignatæ sunt S. Augustino & S. Cyrillo Jerosolymitano Epistolæ Amœbææ *de laudibus & miraculis S. Hieronymi*: nam & Hieronymum Cyrillo supervixisse constat, & ex ipso Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum deducitur: & præterea Monothelitam se non obscure prodit, qui ipsius nomen in ea Epistola usurpavit. Extant præterea Tom. 3. Bibliothecæ magnæ Parisiensis veterum Patrum: *Epistolæ quatuor S. Hieronymi ad Theophilum Alexandrinum*. Sed *Indiculus de hæresibus*, qui ejus nomine prodiit, vel Hieronymi non est, vel ei multa ex Gennadio & Isidoro addita fuerunt. Liber *de vitis Sanctorum Patrum* ex Hieronymi & aliorum opusculis est consarcinatus.

V. SEVERUS SULPICIUS natalibus ac literis illustris, in Aquitania, partim in Nitiobrigibus sub Phœbadio Aginnensi Episcopo presbyter vixit, partim Tolosæ: sanctis Martino, Augustino, & Paulino familiaris; alius a *Sulpicio Severo Episcopo Bituricensi*. In senectute a Pelagianis deceptus, postea resipuit; & agnoscens loquacitatis culpam, silentium usque ad mortem tenuit, ut loquitur Gennadius (*Cap. 19.*). Scripsit *dialogos tres* Postumiani & Galli nomine, qui a Gelasio inter apocrypha referuntur (*Can. 3. dist. 15.*). Scripsit etiam *Historiæ sacræ libros duos* a mundi exordio ad annum Christi 400. *Severus Sulpicius.*

VI. S. AURELIUS AUGUSTINUS. Tagastæ in Numidia natus anno 355. a Manichæorum hæresi ad fidem Catholicam conversus, Mediolani a S. Ambrosio Episcopo baptizatus anno 388. ac post Monicæ matris obitum in Africam reversus, anno 391. presbyter primum ordinatus a Valerio Hipponensi Episcopo; deinde ab eo in Episcopali munere adjutor ascitus, eam Ecclesiam per annos 35. rexit ad annum 430. quo, Vandalis Hipponem obsidentibus, animam Deo reddidit. Ejus Operum decem Tomis distinctorum editiones in pretio sunt, præsertim tres, Basiliensis Frobeniana anni 1529. Anteverpiensis Plantiniana anni 1577. a Lovaniensibus Doctoribus adornata, & Pariensis anni 1586. quibus duorum adhuc voluminum *Supplementum* adjecit Hieronymus Vignier Congregationis Oratorii Jesu eruditus Presbyter anno 1654. Opera ipsius, & in Retractatio- *S. Augustinus.*

num libris duobus enumerantur (quibus tamen superstes multa adhuc scripsit;) & post ejus mortem Possidius Calamensis Episcopus ejusdem discipulus accurate recensuit. Venerabilis autem Beda *ex Augustini sententiis* commentarios in Epistolas S. Pauli concinnavit. Tomo 1. Editionis Antverpianæ sunt *Regulæ Monastices tres*, quarum prima, alias tertia, vere a S. Augustino scripta est, sed feminis tradita, non viris, ex ejus Epistola 109. & ex Indiculo Possidii. Nam *Regulæ Clericis datæ Fragmentum*, & *Regula* 2. communi Doctorum calculo rejiciuntur, ob styli ab Augustiniano discrepantiam. Librum quoque *de vita Eremitica ad sororem*, Augustini esse negant non modo voces quamplures ei incognitæ, sed etiam Patres longe posteriores eo in opusculo citati, veluti Gregorius & Benedictus. Tomo 2. *Epistolæ sancti Augustini, vel ad eum aliorum*, 222. continentur; quarum licet in Retractationibus septem duntaxat indicentur, reliquæ tamen ex eo capite rejiciendæ non sunt. Etenim agnoscit auctor extremo lib. 2. neque Epistolas, neque Sermones suos omnes fuisse in Retractationibus comprehensos. At *mutuæ S. Augustini & Bonifacii* Comitis nomine sedecim breves Epistolæ ab Augustini stylo non mediocriter distare videntur Erasmo, Lovaniensibus, & Bellarmino, *Epistola ad Demetriadem* Pelagii est, aut certe Juliani Pelagiani, ut ex eodem Augustino (*Epist.* 134. *ad Julianam Demetriadis matrem, & lib. de Grat. Christi*) non uno loco supra monuimus, in Hieronymo ad tom. 9. Quod & Prosperi ad eamdem virginem Epistola confirmat. Falsas quoque ibidem ostendimus *Augustini ad Cyrillum*, & hujus ad Augustinum Epistolas, de laudibus, obitu & miraculis B. Hieronymi. At vero Epistolas ab Erasmo editis adjectas a Lovaniensibus ex optimæ notæ codicibus, quæ numero sunt viginti, repudiant Perkinsius & Rivetus, nulla reddita causa; saltem idonea. Tomo 3. Liber *de mirabilibus Sacræ Scripturæ* Possidio ignotus, indignusque est ingenio & gravitate S. Augustini, atque ideo S. Thomas (3. *part. qu.* 45. *art.* 3.) parum valere ait, cujus judicium secuti sunt Lovanienses: Bellarminus quoque negat esse S. Augustini, cum præsertim (*Lib.* 2. *c.* 4.) differat de computo annorum per Cyclos, qui ante annum 600. in usu non fuere: unde opusculi ejus auctorem post annum 700. vixisse credibile est: Henricus Fitzsimon (*In catalog. sanctorum Hiberniæ*) S. Marchiano Hiberno adscribit. Liber *de Ecclesiasticis dogmatibus*, sive *de definitionibus orthodoxæ fidei*, quamvis magna ex parte conflatus sit ex Augustini sententiis, tamen dicta quoque admiscet Pontificum Innocentii, Zosimi, & Cælestini: itemque Concilii Milevitani, & Arausicani, quod habitum est post Augustini exitum. Adrianus Papa in epistola ad Carolum Magnum, Valafridus Strabo, Algerus scribens de corpore & sanguine Domini (*Lib.* 1. *c.* 22.), Magister sententiarum (*Lib.* 2. *dist.* 8.), & alii ejus operis auctorem nominant Gennadium Massiliensem presbyterum circa annum 490. Sed capita posteriora a 21. ad 52. non reperiri in manuscriptis Codicibus testantur Lovanienses. Liber *de Spiritu & Anima* doctus & pius est, sed recentioris auctoris; quippe qui cap. 37. citet Boetium anno 524. interemptum jussu Theodorici Gothorum in Italia regis, teste Mario Episcopo Aventicensi (*In Chronico*). Trithemius numerat inter opera Hugonis a S. Victore, & S. Thomas Cisterciensi cuidam attribuit (*Opusculo* 72. *quæst. unde anima art.* 12.) Liber *de fide ad Petrum Diaconum*, sive regula veræ fidei, auctorem habet Sanctum Fulgentium Episcopum Ruspensem, cui amicissimus legitur Diaconus nomine Petrus: idque præter stylum, tradunt Bertramnus presbyter & monachus Corbejensis, qui tempore Caroli Calvi circa ann. 850. scripsit de corpore & sanguine Domini; itemque Breviarium Romanum recognitum, in homiliis festi SS. Trinitatis,

nitatis, a quibus sub Fulgentii nomine hic liber citatur apud Bellarminum. *Quæstiunculæ de Trinitate*, numero 33. ex libris sancti Augustini de Trinitate excerptæ sunt incerto auctore. *Interrogatio de benedictionibus filiorum Jacob* ex S. Hieronymi quæstionibus Hebraicis in Genesim: *Liber sententiarum* 388. ex operibus sancti Augustini decerptus est a Prospero Aquitanico, qui ejus sententias non tantum soluta oratione; sed & metro complexus est. At *speculum ex utroque Testamento*, de quo fuere qui dubitarent, memoratur in indice Possidii. Tom. 4. liber 21. *sententiarum* sive quæstionum & *dialogus 65. quæstionum*, non sunt sancti Augustini, ex Erasmo, Bellarmino, & reliquis; nec enim in retractationibus aut indiculo Possidii memorantur, & a gravitate Augustini non parum absunt. *Quæstiones veteris & novi Testamenti*, etsi sub nomine Augustini citentur a Patribus Concilii Parisiensis anno 824. habiti, Benedictus tamen Justinianus (*Disput. 2. de epistolis Apostolorum cap. 4.*) aliique apud Lovanienses, quos sequuntur Heterodoxi Blondellus & Rivetus, ejus operis auctorem faciunt Hilarium diaconum Luciferianum, cui tribuuntur commentarii in Epistolas sancti Pauli inter opera sancti Ambrosii. Certe hæreticum esse plura evincunt, in quibus est quod ait quæstione 109. Melchisedech esse Spiritum sanctum, & esse sacerdotem, sed non summum, ut ex oblatione, inquit, præsumunt antistites: quibus verbis reprehendit *Canonem Missæ*, ubi legitur summus Sacerdos tuus Melchisedech. Atque hunc locum notare videtur sanctus Hieronymus (*In epist. ad Evagrium*): Paulo antiquiorem esse beato Augustino colligitur ex eo quod quæst. 44. dicit ab excidio Jerosolymæ ad sua tempora fluxisse annos 300. indicans annum Christi 370. Libri duo *de Incarnatione verbi* ad Januarium, sive de Deitate & Incarnatione; Liber *de Trinitate Dei*, & liber *De essentia Divinitatis* rejiciuntur e numero lucubrationum sancti Augustini, quod desiderentur in libris Retractationum & indiculo, nec sancti Antistitis phrasim ac doctrinam sapiant. Liber *de fide rerum invisibilium*, conflatus quidem est Augustini sententiis, sed alterius opera. Liber *de substantia dilectionis & amoris*, quamtumvis pius, alium nihilominus habet auctorem, iisdem de causis. Liber *de vera & falsa Pœnitentia* dubius est; Augustino afferunt Navarrus (*Tom. 1. Comment. in dist. 5. de pœnit.*), & Andreas Sauffæus Episcopus Tullensis (*De laudibus S. Andreæ Apost.*). Contra vero abjudicant Trithemius, Lovanienses, Bellarminus: nam præterquam quod non invenitur ejus mentio in Retractationibus, aut indice Possidii; quandam præterea S. Augustini sententiam adducit auctor c. 17. atque ab eo dissentit. Liber alioqui pietatem redolens, *de salutatoribus documentis*, & Liber *de Amicitia* absunt ab indiculo, & abhorrent a stylo Augustini: unde vulgo repudiantur. Librum *annotationum in Job* ipse S. Augustinus vitio librariorum adeo corruptum se deprehendisse testatur, ut vix auderet pro suo agnoscere. Liber *de octo Dulcidii quæstionibus* rejicitur ab Erasmo: verum ejus mentio fit lib. 2. Retractationum c. 65. Librum quoque *de cura pro mortuis gerenda* agnoscit auctor ejusdem Libri c. 64. Liber *de Continentia*, Liber *de Patientia*, Liber *de bono Viduitatis* (quem nonnulli Juliano attribuunt) a Possidio memorantur, citanturque a Beda & aliis veteribus pro Augustini opusculis, ut parum constet Erasmi, Riveti & cæterorum in eos censura. Tom. 5. continet *lib. 22. de Civitate Dei*, occasione captæ ab Alarico urbis conscriptos, quos pro suis agnoscit Augustinus (*Lib. 2. retractat. c. 43.* Quod quædam addita dicuntur lib. postremi cap. 8. observat Ludovicus Vives non ad omnia miracula ibi relata trahendum (quod facit Rivetus) sed de glossematis

ſematis aliquot intelligendum , declarandi cauſa adjectis . Tomo 6. Libro *de hæreſibus ad Quodvultdeum* additæ ſunt a Gennadio hæreſes quatuor, Neſtoriana, Eutychiana, Prædeſtinatiana, & Timotheana : reliquæ ſunt Auguſtini ex indiculo Poſſidii, & Gregorio magno, a quo liber ille ſub Auguſtini nomine laudatur (*Lib.* 6. *epiſt.* 179.) Oratio *de quinque hæreſibus*, ſive libellus *contra quinque hoſtium genera*, eſt in eodem indiculo, & citatur a Beda (*In* 1. *cap. epiſtolæ ad Romanos.*); licet S. Chryſologo aſſignetur ab auctore libri de Virginitate & parturitione Beatæ Virginis, eamque Auguſtino ereptum eat Eraſmus . De *Concione ad Cathecumenos*, & de oratione *adverſus Judæos*, quarum meminit Poſſidius ; idem eſt Bellarmini judicium . Contra vero Liber *de altercatione Eccleſiæ & Synagogæ* , & Liber doctus *de Fide ſeu unitate Trinitatis contra Manichæos*, nec in Retractationibus aut indice memorantur , & phraſes habent Auguſtino inſolitas. Hujus auctorem Sirmondus (*Hiſt. Prædeſtin. cap.* 1.) demonſtravit Evodium Epiſcopum Uſalenſem in Africa. Sed libri tres *contra Maximinum Arianorum Epiſcopum* ſunt in Indiculo, & citantur (6. *Synodica œcumenicæ act.* 4.) ex Epiſtola Agathonis Papæ, atque a Beda (*In cap.* 8. *epiſtolæ ad Romanos*). Eadem eſt ratio libri *Contra Felicianum Arianum* ad Optatum, quamvis Eraſmus reclamet. Tractatus quoque *de Epicureis, & de eo quod dictum eſt, ego ſum qui ſum*, Bellarmino probantur, tanquam Auguſtino digniſſimi, quorum & poſterior citatur a Beda . Omiſſi quidem ſunt in retractationum & Poſſidii catalogis : ſed revera Sermones ſunt , quorum cenſum exacte initum non eſſe teſtatur Auguſtinus. Tomo 7. *dialogi contra Fulgentium Donatiſtam* non fit mentio in retractationum libris , aut apud Poſſidium ; nec a veteribus laudatur ſub nomine Auguſtini , licet alioqui eo auctore indignus non videtur. Liber *de Prædeſtinatione & Gratia* , qui alicubi Semipelagianis favere dicitur, S. Fulgentio Ruſpenſi vindicatur a Sirmondo, & Theophilo Rainaudo. Ab Auguſtini ſane ſtylo & ſenſibus diſcrepat; nec teſtimonio Poſſidii aut Bedæ munitur . Opuſculum quoque de *Prædeſtinatione Dei* putat Bellarminus non eſſe Auguſtini , tum quod prætermiſſus ſit in Retractationibus, & Indiculo : tum quod in iis quæ pertinent ad prævifionem meritorum , videatur doctrinæ B. Auguſtini adverſari . *Reſponſio ad articulos ſibi falſo impoſitos* eſt S. Proſperi Aquitani , cujus inter opera invenitur . *Hypognoſticon contra Pelagianos* libri ſex ignoti Auguſtino , & Poſſidio, incerti ſed vetuſti ſunt auctoris . At liber *de perfectione Juſtitiæ* probatus eſt teſte Poſſidio , ipſoque Auguſtino , ſub cujus nomine citatur a Beda & Proſpero . Tomus 8. complectitur *enarrationes* ſive *tractatus in omnes Pſalmos Davidis* , qui partim concionando , partim dictando compoſiti, quorum mentio apud Poſſidium . Ex Tom. 9. *Tractatur* 124. *in Evangelium S. Joannis*, *Tractatus* 10. *in epiſt.* 1. *ejuſdem*. Liber *de diſciplina Chriſtiana*, Liber *de decem chordis*, Liber *de Paſtoribus & de ovibus* , Liber *de utilitate Pœnitentiæ* , ac Liber *de convenientia* 10. *præceptorum &* 10. *plagarum*, ſunt in indiculo Poſſidii . Præterea librum *de quatuor virtutibus caritatis* , librum *de urbis excidio* , & librum *de Pœnitentiæ medicina* laudat Beda . Supposititii haud dubie ſunt Liber *de Speculo*, in quo negatur Spiritus ſanctus e Filio procedere , & citantur verſus Boetii. Compoſitum quidem eſſe ab Auguſtino librum ſub Speculi titulo non ambigitur . Verum illud habetur in ſupplementi Tomo 1. Liber *de conflictu virtutum & vitiorum*, qui regulam Sancti Benedicti commendat, non eſt Auguſtini : nec Liber *de Antichriſto*, ubi mentio tranſlati ad Francos Imperii, nec expoſitio ſive *homiliæ octodecim in Apocalypſim*,

psim, cujus caput 21. explicatur de præsenti Ecclesiæ Statu, quod tamen nimiæ impudentiæ esse ait Augustinus (*Lib.* 20. *de civit. c.* 17.). Tychonii esse ajunt illud opusculum Zegerus apud Lovanienses, & Fr. Ribera S. J. Tractatus *de Triplici habitaculo* citatur nomine S. Fulgentii a D. Bonaventura (*cap.* 4. *Soliloquiorum*). *Scala Paradisi* est inter opera S. Bernardi. Liber *de bono disciplinæ* a Melchiore Goldasto & Sirmondo putatur esse Valeriani Cemelenensis Episcopi. Tractatus autem *de cognitione veræ vitæ* S. Anselmo assignatur a Thoma Argentinate (*in* 2. *dist.* 37. *quæst.* 1. *art.* 2.). Libelli *de vita Christiana ad sororem* verus auctor perhibetur Fastidius Episcopus Britannus. *Libellus de rectitudine catholicæ conversationis* est Concio S. Eligii Noviomensis Episcopi, ut notat Sirmondus (*Ad Concilium Antissiodorense*). Reliqua Opuscula ignotorum sunt auctorum. Tomo 10. comprehenduntur. 1. *Sermones de verbis Domini*, sive de verbis Evangelii, ut Beda & Possevinus vocant. 2. *Sermones de verbis Apostoli* Pauli, & aliorum, & de Actibus Apostolorum. 3. Liber *quinquaginta Homiliarum*. 4. Sermones *de tempore*, quibus admixtæ sunt complures Homiliæ, quæ alios auctores præ se ferunt, vel ex aliis Augustini operibus descriptæ sunt circiter 118. 5. *Sermones de Sanctis*. 6. *Sermones septemdecim* a Parisiensibus additi. 7. *Sermones de diversis* additi a Lovaniensibus Theologis. His in Appendice adjecti *de Miraculis B. Protomartyris Stephani*, libri duo; & inter alia Sermonum atque homiliarum additamenta, *Sermones ad fratres in Eremo commorantes*, & quosdam alios. *Sermonum de Tempore* nonnulli alios auctores habent. Dubius est valde Sermo 7. *in Festo* Sanctissimæ *Trinitatis*. Suspecti quoque sunt Perkinsio & Riveto *Sermo* 2. *feriæ* 3. *post Dominicam* 3. *Quadragesimæ*, & Sermo 1. *Dominicæ* 3. *post Trinitatem*. Itemque sermo 26. *post Trinitatem*: & 49. in *Anniversario dedicationis Ecclesiæ*. Inter Sermones *de Sanctis* primus de *S. Stephano* & 2. *de Annunciatione Dominica* S. Fulgentio attribuitur, ex Sermonibus in *festis plurium Martyrum* 3. Leoni assignatur. Sermones 123. *de diversis* a Theologis Lovaniensibus additos rejicit Rivetus, etsi magna ex parte vel habeantur in indiculo Possidii, vel a Beda citentur, & graves & docti sint, ac B. Augustino dignissimi secundum Bellarminum. Sermo *de verbis Domini* 14. in mss. Codd. inscribitur, Sermo Eradii presbyteri 19. Sancti Maximi Taurinensis inter Ambrosianos 7. Sermo autem 28. est ex cap. 4. lib. 5. S. Ambrosii de Sacramentis: sed *de verbis Apostoli* 25. Sermo est sancti Maximi inter Ambrosianos 9. Homilia 4. inter *quinquaginta* ex Ambrosii scriptis: Tomo 7. inter quinquaginta, ex Sermone 19. de verbis Apostoli. 21. Quæ fuit 9. de tempore, pleræque sententiæ sunt ex homiliis sancti Bernardi. Sic & sequentis sive Homiliæ sive Sermones magna ex parte aliunde corrasi, ac decerpti, ex S. scilicet Maximo, Fulgentio, Hilario, Leone, Chrysostomo, Eusebio, Gregorio, Fulberto Carnotensi, Alcuino, aut ex aliis ipsius Augustini operibus desumpti. Verum eorum plerique, licet alios habeant auctores, tamen a piis & antiquis Scriptoribus compositi sunt. Excipiendi Sermones 76. *ad Fratres in eremo*, qui si duos *de vita Clericorum* excipias, nempe 52. & 53. conficti fere sunt ab indocto nescio quo, ut Baronius ann. 382. & 385. ostendit, ac post eum Bellarminus.

Supplementi a Vignerio collecti 1. parte continentur quæ seorsim, vel a Lovaniensibus edita, in Basiliensibus, aliisque editionibus desiderabantur. In his *Sermones novi* 40. a Sirmondo editi ann. 1631. quorum aliquos habet indiculus, eruditis vulgo probantur, quamvis Rivetus nonnullis fidem detrahere conetur. *De gestis Pelagii* contra adversarios gratiæ librum Augusti-

Augustinus agnoscit lib. 2. Retract. cap. 47. & Possidius Indicis cap. 4. Tomus 2. prius inedita complectitur, in primis *contra Julianum haereticum Pelagianum operis perfecti*, *seu postremae libros 6.* quorum duo tantum, iique admodum imperfecti Parisiis anno 1617. prodierant. Sermones item 46. & alia. Praeter haec in magnam Patrum Bibliotheca Parisiensi Tom. XI. extat tractatus brevis *de Trinitate*, Graece & Latine, qui Augustino adscribitur: & Tomo XV. *excerpta de arbitrii libertate*. Sed ne quid sancti Hipponensis Antistitis operum desit, sub praelo est Parisiis ab anno 1679. nova eorum & supra omnes priores accurata Editio, ad mss. fidem castigata, opera & studio Monachorum Ordinis Benedictini e Congregatione sancti Mauri, quae ad septimum pervenit Tomum; & intra annum proximum ad finem perducenda speratur.

Paulinus. VII. S. PAULINUS Aquitanus, Burdigala oriundus, ex Consule, ac Presbytero Barcinonensi, Episcopus Nolanus, a Gothis captus, atque inde reversus, obiisse putatur anno Christi 431. Ejus Opera Typis Plantinianis edita ann. 1622. in quibus plures *Epistolae*, quas Gerardus Jenensis in sua Patrologia suppostitias nulla ratione censet; & *Poemata*. Sed omissi libri sex *de Vita S. Martini*; quorum auctor est Paulinus alius Petrocorius, huic suppar; omissa & alterius Pauli *Epistola ad Faustum Regiensem* Episcopum.

Sedulius. VIII. SEDULIUS Presbyter, in Italia Philosophiam, & Poesim didicisse legitur, tum in Achaja de Jesu Christi rebus scripsisse; sed duo ejus de argumento eodem opera exstant: nimirum *Paschale carmen* de Christi miraculis, versibus Heroicis, & *Paschale opus* soluta oratione: utrumque libris quinque distinctum, ad Macedonium Presbyterum, idque circa annum 430. Operis illius *Paschalis* cum laude meminit Gelasius Papa. (*In can. Sancta Romana dist.* 15.) Sunt & alia ejusdem *Carmina* tomo 8. Bibliothecae Patrum Parisiensis 1624. & alibi. Quemadmodum & *Collectaneum* aliud *in Matthaeum*, contendit Philippus Labbeus, sed *Collectaneum* seu Explanatio *in omnes Epistolas Pauli* esse alterius Sedulii Episcopi Scoti, qui post annum 700. vixit.

S. Prosper. IX. S. PROSPER Aquitanus, S. Augustini discipulus, aut certe defensor, Notarius B. Leonis Papae, cujus nomine Epistolas adversus Eutychen dictavit ex Adone: a multis falso Episcopus habitus, cum ne Presbyter quidem fuerit, ut colligi potest ex *Can. sancta Romana dist.* 15. ubi neutro titulo donatur a Gelasio, quemadmodum Augustinus Episcopi titulo, Hieronymus Presbyteri: Prosper vero dicitur tantum vir religiosissimus. Scripsit contra Joannis Cassiani collationem 13. *pro sancti Augustini doctrina de gratia Dei & libero arbitrio*. *Chronicon* item post B. Hieronymum, aliaque praeter collectionem *sententiarum sancti Augustini*, de qua supra in Augustino.

Sidonius Apollinaris. X. *Cajus Sollius* SYDONIUS APOLLINARIS, eruditorum sui temporis disertissimus, ex Praefecto urbi & Patricio, Avernorum Episcopus, eam Ecclesiam difficillimis temporibus, Gothis nempe aliisque Germanicis populis per vicinas Galliae Provincias grassantibus, egregie per decennium administravit, pieque obiit anno 422. Ejus opera, quae *Epistolarum libris 9. & carminibus* 20. constant, a Joanne Savarone & Jacobo Sirmondo eruditis Commentariis illustrata sunt.

S. Leo. XI. De S. LEONIS per haec tempora Romani Pontificis Epistolis diximus c. 29. hujus libri. In iis celeberrima est decima ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum scripta adversus Eutychetis haeresim, quam qui usque ad unum jota non recipiunt, iis anathema dicit Gelasius in decre-

decreto de libris sacris & apocryphis. Ea tamen a Prospero scripta seu dictata traditur. Quadragesimæ octavæ inscriptionem *Sanctæ Synodo apud Chalcedonem constitutæ* notat Baronius ad ann. 451. stare non posse cum subscriptione *Adelphio Consule*, cum nondum constitutus fuisset Synodi locus: sed nimirum ad futuram Synodum destinata, loci deinde annotationem ab Amanuensi aut a Collectore accepit. In 46. 84. & 92. aliisque fastum arguunt Perkinsius, & cæteri heterodoxi, quod pro Sedis Romanæ dignitate res fidei definiant. Extant quoque *Sermones* ejus complures stylo, ut ea tempora ferebant, eleganti: Qui inscriptus est *in Evangelium Festi omnium Sanctorum*, dictus est in Evangelium illud, quod postea instituto eo Festo assignatum est; unde titulus ab exscriptoribus adjectus; nec Sermo ea de causa repudiandus est, ut Rivetus dicit, nec rejicienda ex causa simili *homilia unica de Transfiguratione Domini*. Extat præterea ejusdem Pontificis Tractatus *adversus errores Eutychetis, & aliorum hæreticorum*. Vide Quesnelli editionem, de qua supra.

XII. Silentio transmittendus non videtur hoc loco JOANNES CASSIANUS, origine Scyta, sed Athenis natus, in Bethlehemitico cœnobio educatus: Ægypto peragrata, Diaconus creatus est a S. Joanne Chrysostomo, inde presbyter Romæ ordinatus ab Innocentio Pontifice. Urbe autem ab Alarico capta, Massiliam migravit circa annum 403. ubi Monasterium instituit, cui a S. Victore nomen inditum, atque ibi sancte vixit ad annum 448. quo nonagenario major decessit e vita. Ejus sunt Libri duodecim *de institutis Cœnobiorum, & octo principalium vitiorum remediis*: itemque *Collationes Patrum* 24. & *de Christi Incarnatione adversus Nestorii hæresin* libri 7. jussu Leonis Papæ conscripti; omnia Latine, licet quædam postea e Græcis translata, ut ex Photii cod. 197. constat. *Cassianus.*

XIII. VINCENTIUS Abbas *Lirinensis* in Sæcludibus insulis ad oram Massiliæ, scripsit *Commonitorium adversus prophanas omnium hæreseon novitates, &c.* anno 434. *Vincentius.*

XIV. FAUSTUS, ex ejusdem Monasterii Abbate, *Regiensis* Episcopus sub annum 455. *de Gratia Dei* libros duos scripsit, aliaque, quorum pars in Bibliotheca Patrum extat. *Faustus.*

XV. SALVIANUS Massiliensis presbyter, floruit ab anno 440. ad 495. Scripsit octo libros *de Providentia & Gubernatione Dei*, versu ac Latino Sermone: & sub Timothei nomine libros quatuor de *avaritia præsertim Clericorum & Sacerdotum*. Sed *Quæstiones veteris & novi Testamenti*, quæ in editionibus quibusdam post Salviani Opera habentur, ab eruditis S. Juliano Toletano Episcopo adscribuntur. *Salvianus.*

CAPUT LIII.

De sacris Scriptoribus Latinis Sæculi sexti.

I. PASCHASIUS Ecclesiæ Romanæ *Diaconus*, duos Libros, eosque luculentissimos *de Spiritu sancto* scripsit circa annum 500. qui collati sunt in veterum Patrum Bibliothecam. *Paschasius Diaconus.*

II. *Marcus Felix* ENNODIUS, Episcopus Ticinensis, ab anno 490. ad 521. Libellum *Apologetico pro Symmacho* Pontifice, & 4. sub eo Synodo Romana, conscripsit anno 503. approbatum in Synodo quinta; qui liber sub nomine Symmachi laudatur: *Epistolarum* præterea libros novem scripsit, aliaque. *Ennodius.*

S. Fulgentius. III. S. FULGENTIUS, Episcopus Ruspensis in Byxacio Africæ Provinciâ, in Sardiniam insulam cum aliis Præsulibus amandatus a Thrasimundo Vandalorum rege, sub Hilderico revocatus, vixit ad annum 529. ex Chifletio, qui ejus Opera accuratius prioribus edidit, *De rebus fidei* plura scripsit, *ad Monimum* Libros tres, *contra Arianos* Librum unum, *ad Thrasimundum* regem Libros tres, *ad Donatum* Librum unum, item *de fide ad Petrum* Librum etiam unum, aliaque præter *Epistolas & Sermones*.

Primasius. IV. Primasius, Adrumentinus vel Uticensis in Africa Episcopus, Commentaria *in Epistolas sancti Pauli* ex priorum Patrum monumentis collegit, & *Mysticæ expositionis in Apocalypsim* Commentaria composuit circa annum 540. Interfuit enim Synodo 5. Oecumenicæ, atque ad eum Junilius Episcopus itidem Africanus scripsit Librum *de partibus Divinæ Legis*.

Cassiodorus. V. *Magnus Aurelius* CASSIODORUS *Senator*, Consulatum solus gessit anno 514. Theodorico, & Athalarico Ostrogothorum regibus charus atque a Secretis: sed tandem publicis negotiis valere jussis Monachum professus est in suo Vivariensi seu Castellensi in Calabria Monasterio, ubi vivere desiit anno Christi 562. nonagenario major. Præter *Variarum Epistolarum* libros duodecim, & Tractatum *de septem disciplinis Chronicon*, scripsit *de Anima*, & *Institutionis ad Divinas Lectiones* libros duos Commentarios item *in Psalmos*, atque *in Cantica*, & *Tripartitam Historiam* ex tribus Græcis Historiæ Ecclesiasticæ Scriptoribus, Socrate, Sozomeno, & Theodorito, per Epiphanium Scholasticum Latine versis concinnatam.

S. Gregorius Turonensis. VI. S. GREGORIUS *Turonensis* Episcopus, ab anno 572. ad ann. 594. præter libros decem *Historiæ Francorum*, scripsit *de Miraculis SS. Martyrum*, *& de gloria Confessorum*, & speciatim *de Miraculis S. Martini* Turonensis quoque Episcopi.

Victor Tununensis. VII. VICTOR *Tononensis*, vel *Tununensis* in Africa Episcopus, trium Capitulorum acerrimus propugnator, eaque de causa in Ægyptum deportatus jubente Justiniano, ac tandem Constantinopolim translatus & Monasterio inclusus, excessit e vita circa annum 566. *ex Chronico*, quod ab initio mundi ad initia Justini junioris exaraverat, teste Isidoro Hispalensi (*cap. 25. de Script. eccles.*) superest tantum postrema pars, quæ ab anno 444. in quo desierat Prosper, ad annum 565. pertinet; quod Chronicon continuavit Joannes, ex Biclariensi Abbate Gerundensis in Hispania Episcopus ad ann. 590.

S. Gregorius Papa. VIII. S. GREGORIUS *Magnus*, Papa ejus nominis I. de cujus Epistolis dictum supra libri hujusce cap. 32. non pauca præterea Opera elucubravit, nimirum *expositionis in libro 1. Regum* libros sex: *expositionis in Job, sive Moralium* libros 35. expositionem in septem *Psalmos pœnitentiales*, *in Cantica Canticorum*, *Homiliarum in Ezechielem Prophetam* libros duos; item 40. *Homilias de diversis Lectionibus Evangelii*: Librum *Pastoralis curæ*. *Dialogorum de Vita & Miraculis Patrum Italicorum*, *& de æternitate animarum* libros quatuor, quos Melchior Canus dubios censet, ac post eum heterodoxi; sed adversus objecta argumenta Baronius tuetur *in notis ad diem 23. Decembris Martyrologii Romani*: addendus *Antiphonarius*, sive Gradualis ordinatus per circulum anni, cum Hymnis aliquot; *& Sacramentarium*, sive liber Sacramentorum de circulo anni ab eo expositus, quem correctione edidit, notisque eruditis illustravit Hugo Henardus Ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri monachus, Parisiis anno 1642.

C A-

CAPUT LIV.

De Græcis Auctoribus Sæculi sexti.

I. JOANNES JEJUNATOR, patriæ Cappadox, Constantinopolitanus Patriarcha, ab anno 585. ad 596. scripsit *Homiliam de Pœnitentia & continentia:* & præterea duos libellos *Pœnitentiales*, qui extant apud Joann. Morinum post eruditum de Pœnitentia Tractatum. *Joannes Jejun.*

II. EVAGRIUS *Scholasticus*, in Syria natus, post Socratem, Sozomenum, & Theodoritum, sex libros *Historiæ Ecclesiasticæ* conscripsit ab anno 431. & Concilii Ephesini tempore, ad annum 597. Imperatoris Mauritii 12. *Evagrius Scholasticus.*

III. ANASTASIUS, *Sinaita* dictus: quod in monte Sinai vitam monasticam professus esset, Patriarchatum Antiochenum obtinuit anno 561. sed a Justino juniore in exilium actus anno 572. locum fecit Gregorio, donec post ejus obitum anno 595. in pristinam dignitatem est restitutus, eamque ad ann. 599. tenuit, in qua successorem habuit Anastasium alterum, Martyrem cognominatum. Plura commentatus est *de Trinitate, Incarnatione*, aliisque mysteriis: & *Quæstiones in sacram Scripturam*, atque in primis librum, cui nomen *Duæ viæ*, in Acephalos sive Severianos hæreticos; quibus operibus nonnulla per recentiores Græcos post annum 1000. inspersa, dubiam fecerunt Auctoris ætatem, & aliqua ex parte auctoritatem. *Anastasius Sinaita.*

CAPUT LV.

De Græcis Scriptoribus Sæculi VII.

I. HESYCHIUS Patriarcha Jerosolymitanus fuit tempore Gregorii magni, ut constat ex ejus Epistola ab hoc ad illum scripta quæ est 40. libri 9. in ejusdem registro. Alius fuerat Hesychius, sive Isicius, Episcopus Salonitanus in Dalmatia tempore Zosimi Papæ, & S. Augustini, quorum extant ad eum Epistolæ. Neuter tamen videtur Auctor *septem librorum explanationis in Leviticum*, licet ab hoc Petronius Cardinalis, ab illo Bellarminus post alios; scriptam existimaverit sed intermedius quidam Hesychius presbyter Jerosolymitanus, Patriarcha paulo antiquior, at Episcopo Salonitano posterior; quem exeunte sæculo 5. vixisse probabilibus argumentis conjicit Philippus Labbeus, & Græce scripsisse; licet postea ejus opus a Semibarbaro aliquo hoc vel sequente sæculo versum fuerit, qui forte eodem nomine dictus & Presbyter Salonitanus fuerit; sic enim in quibusdam Codicibus priscis nominatur illius enarrationis scriptor. *Hesychius.*

II. JOANNES MOSCUS, Eviratus alias dictus, diu in nova Laura, sive Monasterio magni Sabæ in deserto ad Jordanem egit, ubi *Pratum spirituale* composuit, Græce Λειμωνάριον, quod opus obtulit Sophronio; unde & *Paradisus Sophronii* aliquando appellatur: qui Sophronius si idem sit cum Episcopo Jerosolymitano ejus nominis, scripserit Moschus circa annum Christi 630. Non pauca parum tutæ fidei eo in opere occurrunt, quæ Aloysii Lipomani Veronensis Episcopi studio ad singulorum Capitum calcem annotata sunt, quasi adhibito ad venenum antidoto. *Joannes Moschus.*

C A P U T LVI.

De Patribus Latinis septimi Sæculi.

S. Isidorus Hispalensis. I. S. ISIDORUS *Hispalensis* in Hispaniæ Provincia Bœtica post Leandrum fratrem Episcopus, ab anno 595. ad annum 636. sive æram 674. & initia Chintilani Visigothorum regis: Junior dictus est ad distinctionem Isidori Cordubensis, qui sub Honorio Imperatore floruerat: quamquam alius quoque fuit Isidorus adhuc junior cognominatus, Pacensis in Lusitania Episcopus. Laudantur in primis Hispalensis *Etymologiarum sive Originum* 20. libri, quos cum Auctor perficere non potuisset, absolvit ac digessit S. Braulio Episcopus Cæsaraugustanus. Scripsit etiam Isidorus idem *de Differentiis & proprietate verborum*, *de Contemptu Mundi*, *& epistolam ad Massanum seu Masonem*; *de lapsu Sacerdotii & reparatione*; *Chronicon ab orbe condito* ad annum Christi 626. ex quo derivata videntur quæ sub finem libri 5. Etymologiarum traduntur de serie temporum: *Historiam* item *Gothorum*, *Vandalorum*, *Suevorum*, quam ampliorem edidit Ph. Labbæus: librum *de Scriptor. Ecclesiast.* librum *de vita & morte Sanctorum*, sive *de ortu & obitu Patrum*, cujus Braulio meminit; sed corruptus videri potest ex iis quæ observavit Baronius (*ad ann. 816. & alibi*). Librum præterea *de divinis Officiis*, *de Episcopi & Clericorum Officio* ad Leudefredum, aliaque, ut videre est in editione Parisiensi Jacobi Breulii cæteris prioribus accuratiore & uberiore. De *Corpore Canonum* Isidori dicitur libro proximo.

S. Eligius. II. S. ELIGIUS Veromanduorum, sive Noviomensis Episcopus ab anno 646. ad 665. *Homilias* scripsit de diversis argumentis, & *Sermonem ad plebem*, qui habetur in appendice tomi 9. Operum S. Augustini, ut ex S. Audoeno Rothomagensi Episcopo collegit ac docuit Sirmondus (*in not. ad Tom. 1. Concil. Gallic.*).

S. Idelphonsus. III. S. IDELFONSUS Toletanus Episcopus ab anno Christi 658. ad 667. Composuit librum *de illibata Virginitate Sanctæ Dei genetricis* contra Infideles, & ejusdem argumenri *sermone de sancta Maria*, quem Joannes Eusebius Nierembergius edidit. Reliqua Opera sub ejus titulo Parisiis excusa pro supposititiis habet Joannes Poza.

C A P U T LVII.

Ecclesiastici Scriptores Latini, qui octavo Sæculo floruerunt.

Beda. I. BEDA ex Anglo-saxonum genere Britannia natus, ab ineunte ætate Monachum professus, longissimam vitam egit in cœnobio Sanctorum Petri & Pauli ad Tinam fluvium in Diœcesi Dunelmensi: unde Romam evocatus falso scribitur a nonnullis. Obiit anno 735. vulgo *Venerabilis* dictus & *Presbyter Anglus*. Plurima conscripsit tomis 8. diffusa, quorum ipse indiculum confecit in vita sua ad annum 59. descripta post *Historiam gentis Anglorum*: sed ita ut ad illum indiculum adjicienda videantur opuscula non pauca, post eam ætatem ab ipso composita. Duo priores tomi ea ferme complectuntur, quæ pertinent ad illustrandas liberales artes & prophanam Literaturam. Tertius continet *Historiam Gentis suæ, vitasque Sanctorum*, & similia: cæteri spectant fere ad explanationem

nem sacræ Scripturæ: complectuntur enim *comentaria in Epistolas B. Pauli* ex S. Augustini sententiis & verbis excerpta. Quæ in tomum 6. collata sunt, Baronius (*Ad ann. 562.*) negat esse Bedæ, & Petro cuidam Tripolitano Abbati vindicat, cui Cassiodorus simile opus tribuit. Bellarminus contra ex præfatione his commentariis præfixa, atque ex ejusdem Bedæ verbis in vita sua, ostendit genuinum esse hujus auctoris opus, quamvis Petrus Abbas pari ratione in Epistolis Pauli ex mente & verbis Augustini enarrandis desudare potuerit. Inter Bedæ opera quædam extant, quæ vel temporum ratio, vel styli diversitas spuria evincunt. Certe *Vita S. Patricii* a Probo scripta est: *Vita S. Columbani* a Jona: *Vita S. Arnulphi* a Paulo Diacono. At vero excerpta & collectanea, quæ occurrunt tomo 3. vix quicquam Bedæ ingenio & doctrina dignum præferunt. *Martyrologium* ejus minus sincerum ad nos pervenisse conjiciunt viri eruditi ex Præfatione Usuardi. Perierunt autem Commentaria *in Isaiam*, *Jeremiam*, *Danielem*, *ac duodecim Prophetas minores*, quorum Commentariorum in indiculo mentio fit.

II. S. BONIFACIUS Anglus, Vinfridus antea dictus, a Gregorio II. Pontifice Romano missus in Germaniam Episcopus anno 722. ut Christi fidem Turingis, Bavaris, finitimisque aliis populis annunciaret: deinde Moguntinus Archiepiscopus creatus anno 745. tandem a Frisiis paganis cæsus anno 754. *Epistolas scripsit* ad Gregorium II. Gregorium III. & Zachariam Pontifices, atque ad proceres Francorum, quæ collectæ sunt a Nicolao Serario. *S. Bonifacius.*

III. PAULUS *VVarnefridi*, DIACONUS Aquilejensis, cum Desiderio rege Longobardorum, cui a secretis erat, captus a Carolo Magno a quo in exilium missus, ac tandem monachus Cassinensis, obiisse creditur anno 801. Præter *Historiam Longobardorum*, scripsit aliquot *Sanctorum vitas*, & jussu Caroli convenientes unicuique Festo per anni circulum *Lectiones ex Sanctorum Patrum scriptis* excerptas, quæ in Ecclesia recitarentur, digessit Auctor etiam existimatur *Hymni sancti Joannis*, qui incipit *Ut queant laxis*: imo & *Historiæ Miscellæ*, quam Trithemius vult ab eo additam ad Eutropii chronicon, rogante Aldeburgi Desiderii regis filia: sed falso; ut ex eo apparet, quod historia miscella non tantum ex Eutropio & Orosio, sed magnam partem ex Anastasio Bibliothecario deprompta & consarcinata est. Anastasius autem vix dum natus erat, cum Paulus Diaconus e vivis excessit: itaque historia illa a quibusdam Joanni Diacono, ab aliis Landulpho sagaci attribuitur. *Paulus Diaconus.*

IV. *Flaccus Albinus* ALCUINUS, venerabilis Bedæ, & Egberti Eboracensis Archiepiscopi discipulus, ac Diaconus ejus Ecclesiæ, deinde Caroli Magni magister, pluribus ab eo Abbatiis locupletatus, obiit anno 804. Ejus operum prima pars *Quæstiones & commentaria* continet *in Genesin*, *in Psalmos* aliquot, *in Ecclesiasten*, *& in Joannem*. Secunda, præter Tractatus *de fide Trinitatis*, *libros 7. contra Felicem Urgelitanum* Episcopum, qui sub nomine Paulini Aquilejensis falso vulgati fuerunt in Bibliotheca Patrum. Epistolas etiam *contra Elipandum* Episcopum Toletanum, & alia in quibus est liber *de Divinis Officiis*, *seu de Romani ordinis expositione*; qui tamen junioris scriptoris vel certe interpolatoris non pauca indicia præferre visus est viris eruditis, & a nonnullis ascribitur Remigio Antissiodorensi. Tertia parte habentur *vitæ* quædam *Sanctorum*, *Epistolæ & Poemata*; præter hæc *Confessionem fidei*, sive *Deflorationculam ex sanctis Patribus*. Divione nuper cum aliis veterum Auctorum de fide, ac præsertim Ferrandi opusculis edendam curavit Petrus Francisc. Chifletius. *Flaccus.*

V. USUAR-

V. USUARDUS Monachus, ut creditur, Gallus, *Martyrologium* scripsit hoc sæculo, quod Ecclesia Romana, aliæque secutæ sunt.

CAPUT LVIII.

Græci Scriptores ejusdem Octavi Sæculi.

S. Joannes Damascenus. I. S. JOANNES DAMESCENUS Presbyter & Monachus, cognomento Græce Chrysorrhoas, quem Suidas aliique Mansurum cognominant, anno 740. floruit in Syria, atque adversus Leonem Isaurum, Constantinum Copronymum Imperatores, cæterosque Iconoclastas strenue dimicavit eruditissimis scriptis, in quibus eminent *libri quatuor de fide orthodoxa*, quibus universam Theologiam certum in ordinem redigere aggressus, & magistro sententiarum, & cæteris scholasticis viam præivisse videtur. Ejus *Historiam Barlaam & Josaphat*, atque *Orationem de iis qui in fide dormierunt*, nonnulli in dubium revocant, quod in illa asseratur Spiritus sanctus ex Patre & Filio procedere, cum tradat Damascenus (*Lib. 1. de fide orthodoxa cap. 11.*) Spiritum sanctum non procedere ex Filio, sed per Filium: in hac vero scribatur Falconilla primi Martyris, & anima Trajani precibus S. Gregorii Papæ ab inferni suppliciis liberata, quæ narrationes fabulis quam historiæ similiores videntur. Sed in castigatioribus Billii editionibus voces illæ, *ex Filio*, non inveniuntur in historia Barlaam; & narrationibus illis de Falconilla & Trajano, licet dubiæ admodum fidei sint: potuit tamen Damascenus fidem adhibere.

Antonius. II. ANTONIUS monachus & Abbas Ægyptius, *sententiarum sive capitum Theologicorum*, aut locorum communium ad virtutes sequendas & vitia fugienda, ex Patribus collectorum, duos libros conscripsit, qui loci *Melissæ* sive Favi inscribuntur; unde ipse quoque Auctor *Melissa* est appellatus. Ultimum e Patribus citat Joann. Damascenum, ut videatur non diu post vixisse: unde patet alium esse a vitæ Monasticæ auctore.

CAPUT LIX.

Scriptores Ecclesiastici Latini Sæculi Noni.

Amalarius. I. AMALARIUS FORTUNATUS, Trevirensis Archiepiscopus. Constantinopolim a Carolo Magno ad Michaelem Curopalatam legatus anno 811. obiit anno 814. edito libro *de sacro Baptismate*; qui falso attribuebatur Alcuino, donec verum Auctorem indicavit Jacobus Sirmondus in notis ad Theodulphi Aurelianensis Opera. Contra libri quatuor *de Ecclesiasticis seu Divinis Officiis*, alias *Officiales* dicti, Ludovici Pii jussu conscripti anni 827. non Amalarii Episcopi Treverensis, sed *Amalarii Diaconi Metensis* sunt, quemadmodum liber *de ordine Antiphonarii*, in quo Auctor se a Ludovico Pio missum fuisse scribit ad Gregorium IV. Pontificem; ad cujus tempora non pervenit Amalarius Trevirensis. Ejusdem Amalarii Metensis esse videtur forma *Institutionis Clericorum & Sanctimonialium*, in Aquisgranensi Concilio probata anno 816.

Theodulphus. II. THEODULPHUS Italus, ex Abbate Floriacensi Episcopus *Aurelianensis* ab anno saltem 794. ad annum 818. suspectus Ludovico Pio conjura-

jurationis cum Bernardo Italiæ rege in carcerem detrusus est apud Andegavos: unde rediens in Episcopatum suum obiit anno 821. Ejus opuscula collecta & notis illustrata sunt per Jacobum Sirmondum; ex quibus ad canonicam disciplinam spectant *Capitula ad Presbyteros* parochiæ suæ scripta circa annum 797.

III. SMARAGDUS, alias Ardo, Presbyter & Monachus apud Anianam, quod est monasterium in Diœcesi Montispessulani, alias Magalonensi, obiit anno 843. Scripsit Commentarium sive expositionem *in Regulam S. Benedicti: Diadema Monachorum de vitandis vitiis, & virtutibus tenendis*; Commentarios item *in Evangelia & Epistolas*, quæ in Ecclesia per totum annum leguntur, ex sanctis Patribus collectos, vulgo *Postillæ* titulo cognitos, atque in universum quoque *Psalterium*, & alia quædam, quæ tamen a Bellarmino ejusque sequacibus tribuuntur *Smaragdo* alteri *Abbati S. Michaelis ad Mosam*. *Smaragdus.*

IV. PASCHASIUS RATBERTUS, monachus, ac tandem Abbas Cœnobii S. Petri Corbejensis in Ambianensi Diœcesi, librum *de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini*, ex quo validissima in Novatores argumenta depromuntur, composuit circa annum 818. ut prologo colligitur. Scripsit & ejusdem argumenti *Epistolam*, & Commentarios *in Matthæum*, aliaque nonnulla, quæ Sirmondus in unum volumen collegit anno 1618. *Paschasius Ratbertus.*

V. HAYMO, ex Fuldensi monacho & Abbate Hirsfeldensi, Episcopus *Halberstadiensis* in Saxonia, obiit anno 853. Præter Commentarios *in aliquot Scripturæ libros* ex prioribus tractatoribus defloratos, & *Homilias*, scripsit *de Christianorum rerum memoria*, sive historiæ sacræ libros. *Haymo.*

VI. RABANUS MAURUS, discipulus Alcuini, Fuldensi primum monachus, deinde Abbas; tandem Moguntinus Archiepiscopus ab anno 847. ad 856. Plurima scripsit sex tomis edita Coloniæ anno 1627. quorum Primo continentur præsertim de universo, sive *Etimologiarum* libri 22. & *de laudibus sanctæ Crucis* libri 2. partim soluta oratione, partim carmine operosissimo conscripti. Tribus sequentibus commentarii *in omnes Veteris Testamenti libros*: Quinto commentarii *in Matthæum & Paulum* cum *Homiliis*, aliisque tractatibus nonnullis: Sexto denique *de Clericorum institutione & caremoniis Ecclesiæ* libri tres ad Heistulphum Archiepiscopum, compositi anno 819. Præterea *de sacris Ordinibus Sacramentis Divinis, & vestimentis sacerdotalibus*, liber unus in multis conveniens cum primo de institutione Clericorum libro. *De Disciplina* quoque *Ecclesiasticæ* libri tres, quorum in prioribus capita quædam cum libris quoque de institutione Clericorum non parum congruunt. Tum *de Quæstionibus Canonum Pœnitentialium* ad Heribaldum libri tres, cum Tractatibus aliis de *Pœnitentia & Pœnitentibus*: itemque *de consanguineorum nuptiis*, & alia: ex quibus Commentarius *in Regula S. Benedicti* reddendus est Smaragdo, de quo supra. *Rabanus Maurus.*

VII. LUPUS, cognomento *Servatus*, Abbas FERRARIENSIS, sive S. Petri *ad Ferrarias*, Diœcesis Senonensis, discipulus Rabani Mauri, vivere desiit circa ann. 853. Extat ejus liber *Epistolarum*, liber *de tribus Quæstionibus*, nimirum *de libero arbitrio, de Prædestinatione bonorum & malorum, & de sanguinis Christi* quadam superflua taxatione usque ad salutem impiorum; & quædam alia. *Lupus Ferrariensis.*

VIII. WALAFRIDUS *Strabo*, sive Strabus ab oculorum vitio dictus, natione Germanus, professione monachus Ordinis S. Benedicti, aliquandiu in monasterio Fuldensi sub Rabani Mauri disciplina institutus, ac tandem Abbas Divitis sive majoris Augiæ ad Rhenum, vulgo *Richenavv* in Constantiensi Diœcesi, ab anno 824. ad 849. Scripsit librum *de Officiis* *Walafridus Strabo.*

Divi-

Divinis, ſive *exordiis & incrementis rerum Eccleſiaſticarum*; cujus operis capite 8. mentio habetur Ludovici Pii anno 840. defuncti: unde apparet falli Trithemium, qui Walafridum ad Tiberii Abſimari tempora revocat, circa annum ſcilicet 700. Reperiuntur alia ejus opuſcula: quædam etiam carmine exarata: ſed ordinem ducit *Gloſſa ordinaria in ſacram Scripturam*, quæ & *Magiſtralis* dicitur; ex uberioribus aliorum; ac præſertim Rabani Mauri Commentariis coagmentata, poſtea ab Anſelmo Laudunenſi aliiſque aucta, & adjectis Patrum ſententiis atque expoſitionibus locupletata. Quamvis enim alteri Strabo Fuldenſi monacho hoc opus adſcribant Trithemius, Sixtus Senenſis, Poſſevinus & Bellarminus; Caniſius tamen & Voſſis Fuldenſem Strabum eundem faciunt, cum hoc Strabo Augienſi Abbate.

Ado. IX. ADO, *Viennenſis* in Gallia Archiepiſcopus, ab anno 859. ad 874. quo obiiſſe dicitur; ideoque *Breviarium Chronicorum de ſex mundi ætatibus* ab Adami ortu ultra hunc annum producere non potuit: & vero reliqua ab ignoto, nec admodum perito eorum temporum auctore, adjecta fuiſſe Lectores facile animadvertunt. Scripſit & *Martyrologium Sanctorum* per circulum anni, prolixis Martyrum Elogiis refertum; quod ab Heriberto Roſweido emendatum eſt, notiſque illuſtratum. Id Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis, aliique *Udoni* Treverenſi Archiepiſcopo perperam tribuunt, qui anno demum 1078. in vivis eſſe deſiit.

Anaſtaſius. X. ANASTASIUS Romanus, Abbas, & Eccleſiæ Romanæ BIBLIOTHECARIUS, floruit ſub Nicolao I. & ſequentibus Pontificibus, ad annum ferme 886. Alius ab Anaſtaſio presbytero Cardinali S. Marcelli, Bibliothecario Gregorii IV. qui a Leone IV. anno 850. ob deſertam per quinquennium Eccleſiam ſuam, exauthoratus eſt. Plurima partim ex Græca in Latinam linguam tranſtulit, partim Latine ſcripſit. Latine *Concilium* quidem *generale* 8. cui interfuit anno 869. at e Græco *Concilium generale* 7. *Nicænum* 2. atque etiam *generale* 6. *ſive Conſtantinopolitanum* 3. *Vitam* præterea S. Joannis *Elemoſynarii* Patriarchæ Alexandrini, Collectanea *de Hiſtoriæ Monothelitarum* Sirmondi ſtudio edita. Sed *Hiſtoria de vitiis Pontificum*, & *Hiſtoria Eccleſiaſtica* maxime celebrantur, quarum pars prior ad Liberium uſque Damaſo Pontifici vulgo tribuitur: poſterior quoque Anaſtaſii tota non eſt. Eum certe in Nicolao I. deſiiſſe cenſet Onufrius & alii, licet, refragante Baronio, qui Adriani II. & Stephani VI. geſta ab eodem ſcriptis mandata affirmat; non ut illi volunt, a Guilielmo Bibliothecario. In hiſtoria vero Eccleſiaſtica, *Chronographica Tripartita*, profitetur Anaſtaſius ſe Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani temporum ſeriem, & maximam partem Chronici a Georgio Syncello ac Theophane ab orbe condito ad Leonis Armeni Imperatoris tempora producti eſſe interpretatum.

Hincmarus Rhemenſis. XI. HINCMARUS, nobili genere apud Francos ortus, ex monacho Sandionyſiano *Rhemenſis* Archiepiſcopus, ann. 841. annitente Carolo Calvo in locum Ebbonis promotus, inter eruditiſſimos ejus ætatis viros habitus, ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ retinentiſſimus, licet ex humani ingenii fragilitate in nonnullis aberraſſe videatur. Obiit anno 882. cum annos 37. ſediſſet. Ejus Operum Pariſiis ſtudio Sirmondi editorum Tomus primus continet inprimis diſſertationem & collectanea *de Prædeſtinatione Dei & libero arbitrio* Gotheſcalcum, & plura *Capitula ad Diſciplinam Parochiæ* ſeu diœceſis *ſuæ pertinentia*. 2. *de Regis perſona, & regio miniſterio* admonitiones, & *Epiſtolas* ad ejus temporis hiſtoriam, juraque & politiam tum Eccleſiaſticam, tum civilem ſpectantes; in quibus una Epiſtola *Carolo Calvo* nomine Adriano Papæ reſpondet paulo commotiori ſtylo, & altera ejuſdem

eodem nomine est ad Joannem 8. Scripsit quoque opusculum *Capitulorum* 55. ad Hincmarum Laudunensem, & alia.

XII. Non prætermittendus *Agobardus* Chorepiscopus primum, deinde Archiepiscopus Lugdunensis ann. 813. qui adversus laicos rerum Ecclesiasticarum invasores scripsit circa annum 823. sed in iis quæ ad cultum Imaginum spectant, aliquatenus erraffe creditur. Antiphonarium quoque restituit, sed paulo scrupulosius: idem in Concilio apud Theodonis Villam habito damnatus propter conjurationem in Ludovicum Pium anno 835. sed triennio post restitutus obiit apud Santonas in Expeditione Regia circa annum 840. Ejus opera in unum collecta, editaque studio V. Cl. Stephani Baluzii anno 1666. apud quem in præludiis ejus Editionis, itemque apud Theophilum Raynaudum in Sanctorum Lugdunensium Indiculo, atque apud Sammarithanos in Gallia Christiana, ubi de Archiepiscopis Lugdunensibus, aliosque plura videre est.

CAPUT LX.

De Græcis ejusdem Sæculi IX. Scriptoribus.

I. THEODORUS *Studites*, sic dictus, quod Abbas seu Præpositus esset monasterii a Studio conditi initio ejus sæculi: multa passus est pro defensione sanctarum Imaginum sub Leone Armeno, & Michaele Balbo: & tandem decessit anno 826. Extant ejus Sermones Catechetici a Jo. Livineo Belga non sine mendis Latine translati, Oratio *de Honore & adoratione sanctis Imaginibus adhibenda*, & alia quædam. *Epistolas* ejusdem, aliaque opera Jacobus Sirmondus utraque lingua in lucem edere parabat: nunc perficiendam suscipit R. P. Arduinus ex eadem Societate. *Theodorus.*

CAPUT LXI.

De Latinis Auctoribus Sæculi X.

I. REGINO *Prumiensis* in Diœcesi Trevirensi Abbas, electus anno 945. verum potentia æmulorum dejectus; edidit *Chronicon* in duos libros distinctum ab adventu Domini ad annum 908. ut ipse testatur in præfatione ad Metensem Episcopum Adalberonem, cui addita Apendix pertingit ad annum 967. Ejus Tractatus *de Disciplinis Ecclesiasticis ac Religione Christiana* jussu Ratbodi Trevirensis Archiepiscopi exaratus, atque in 900. ferme capitula divisus, teste Trithemio, Collectio est Canonum, de qua libro proximo. *Regino.*

II. FLODOARDUS, Rhemensis Canonicus & Culminiacensis parochus: scripsit *Chronicon* ab anno 917. ad anno 966. quod a fronte tribus quatuorve annis mutilum prodiit: primum opera P. Pithæi, adjecta aliquot annorum appendice. Scripsit & *Historiam Antistitum Rhemensis Ecclesiæ*, libris quatuor comprehensam, ad annum 948. quæ Sirmondo primum curante Typis mandata est; aliaque nonnulla. *Flodoardus.*

III. LUITPRANDUS, ex Ticinensi Diacono, Episcopus Cremonensis, sub Berengario II. Italiæ Rege atque Imperatore (cui a secretis fuisse *Luitprandus.*

Prænot. Canonic. Doujat. Ii dici-

dicitur) & Othone itidem Imperatore, a quibus Constantinopolim legatus est. Scripsit *Rerum suo tempore* ab Europæ regibus & imperatoribus *gestarum* libros 5. quibus additus est sextus liber, sed alterius auctoris, quemadmodum suadet tam styli diversitas, quam ipsius Luitprandi, tamquam ab auctore diversi, mentio. Opus universum exordium sumit ab Arnulpho Imperatore: sed Liber *de Pontificum Romanorum gestis* a S. Petro ad Formosum, qui sub ejus nomine una cum Anastasii Bibliothecarii Pontificali, & Abbonis Floriacensis epitome de vitis eorumdem Pontificum, Moguntiæ opera Jo. Busæi publica luce donatus est, non abs re suspectus Vossio, videtur auctorem habere monachum quemdam Germanum, qui circa annum 895. & Formosi Papæ tempore desierit vivere: supposititium quoque ab eruditis creditur *Chronicon*, quod Luitprando nescio cui Subdiacono Toletano afferunt Hieronymus Higuera & Laurentius Ramires de Prado, quemadmodum Juliani ac similium *Chronica* Hispanico Gothica.

C A P U T LXII.

De Græcis sæculi X. Scriptoribus.

Leo Sophus. I. LEO Sextus, cognomento *Sapiens*, sive *Philosophus*, Imperator Orientis, præter opus Basilicorum, & Tactica, composuit *Orationes sacras*, quarum meminit Baronius, (*ad ann.* 911.) & quæ a Pontano, Gretsero, Combefisio, & Possino, editæ sunt: ac præterea *Epistolam de fidei Christianæ mysteriis & veritate* ad Omarum regem Saracenorum, quæ ex Chaldaica lingua in Latinam conversa, extat tomo 3. Bibliothecæ Patrum apud Margarinum Binium. Extant & varia de Constantinopolitanis rebus *Vaticinia* post Georgii Codini excerpta Regiis Typis edita.

Simeon Metaphrastes. II. SIMEON *Metaphrastes*, vir illustris æque ac eruditus & pius, utpote Secretariorum princeps & Patricius, ac deinde Logotheta ex Michaele Psello; floruit ad annum 950. aut ulterius, præsertim sub Constantino Porphyrogenito, ut colligitur ex eo quod in Vita S. Theotistes Lesbiæ Leonem Imperatorem Porphyrogeniti patrem defunctum appellat. Scripsit in primis *Vitas Sanctorum* magno studio & labore undique collectas, quæ in duodecim menses sive ab ipso, sive ab alio quopiam distributæ sunt, & Latine duntaxat editæ, atque a Surio suis locis insertæ.

Œcumenius. II. ŒCUMENIUS auctor est *Catenæ* sive *Commentariorum perpetuorum* ex Patribus excerptorum *in Acta Apostolorum, in Epistolas S. Pauli, & in Epistolas Canonicas*, quæ catena concinnata putatur hoc aut sequenti sæculo: licet a posteriore aliquo scriptore nonnulla ei admixta censeat Fronto Ducæus apud Possevinum.

Olympiodorus. IV. OLYMPIODORUS, monachus vel Diaconus Græcus, qui hoc itidem vel sequenti sæculo vixisse creditur, aliusque est ab Olympiodoro, cujus habentur excerpta historica. Scripsit elegantem Commentarium *in Ecclesiasten*, & *Catenam in Librum Job*; aliosque sacræ Scripturæ Tractatus contexuit, licet illam quæ est in Librum Job, Nicetæ Heracleensi Metropolitæ vindicet F. Patricius.

CAPUT LXIII.

Latini Scriptores Ecclesiastici, qui sæculo XI. floruerunt.

I. FULBERTUS, vir religiosus, & liberalium artium peritissimus Episcopatum Carnotensem rexit ab ann. 1007. ad annum 1028. aut circiter. Quidam Roberti Francorum regis Cancellarium fuisse volunt. Scripsit *Epistolas*, *Sermones*, *Canones*, & alia quæ tomo 11. Bibliothecæ Patrum edita sunt. Fulbertus.

II. BERNO *Augiensis* Abbas ab anno 1014. ad 1045. diversus a Bernone Cluniacensi Abbate I. qui Hincmari senioris auditor fuerat. Ejus est liber *de Officio Missæ*, sive de rebus ad Missæ Officium pertinentibus. Berno.

III. HUMBERTUS Tullensis primum monachus, ob doctrinam eximiam & literas præsertim Græcas, a Leone IX. Pontifice Romam evocatus, & Sylvæ Candidæ Episcopus *Cardinalis* creatus: inde anno 1051. Constantinopolim Legatus, sive Romanæ Sedis Apocrisiarius, ibi sæpe, tum voce, tum scripto, cum Græcis feliciter conflixit. Extat in primis apud Bibliothecas Patrum ejus liber *adversus Calumnias Michaelis Cerularii* Patriarchæ Constantinopolitani, & Leonis Acridani in Bulgaria Archiepiscopi, *de azymo*, & *de jejunio*, cum commemoratione gestorum ab Apocrisiariis Sedis Apostolicæ contra eumdem Michaelem, qui diris devotus est; & *refutationem Tractatus contra Latinos* editi a Niceta Pectorato presbytero, & monacho Cœnobii Studitani, quem præsente Constantino Monacho Imperatore ad Palinodiam compulit. Post hæc in Urbem reversus, in Concilio Romano, quod anno 1059. sub Nicolao II. habitum est, *formulam* composuisse dicitur, *qua Berengarius* Archidiaconus S. Mauritii Andegavensis *heresim suam damnavit*, quæ habetur in *Can. ego Berengarius*, *dist.* 2. *de Consecrat.* Humbertus.

IV. PETRUS *de Honestis*, DAMIANI cognominatus a fratre, quem parentis loco habebat, Ravennæ natus, ex monacho Fontis Avellanæ, institutus a Stephano IX. Cardinalis Episcopus Hostiensis anno 1052. mortuus vero anno 1057. Ejus opera tres in tomos distributa, complectuntur in prima Parte libros octo *Epistolarum*. In 2. *Sermones* juxta mensium ordinem digestos (quorum quinque aut sex suppositities esse probat Theophilus Raynaudus (*in heteromatis*.) & aliquot *Sanctorum vitas*. In 3. varia *opuscula*, Tractatum nempe *de Fide Catholica* ad Ambrosium; antilogum *contra Judæos* librum, qui appellatur *Gratissimus*, & alium cui nomen *Dominus vobiscum*; item *de Horis Canonicis*, aliosque Tractatus ad pietatem, aut ad Monachorum & Clericorum statum & similia pertinentes, qui tamen non omnes illius esse putantur ab eruditis. Observat certe idem Theophilus librum *de correctione Papæ & Episcopi* sub hujus Petri Damiani nomine Argentorati vulgatum anno 1562. suppostitium esse. Petrus Damiani.

V. LEO IX. Pontifex Maximus, de quo supra cap. 57. præter *Decretales*, alias etiam *Epistolas* scripsit, ac *Sermones*: ejusque opera cum operibus Leonis I. in diversis editionibus reperiuntur. Leo IX. P. M.

VI. GUITMUNDUS, seu *VVitmundus*, ex monacho S. Leofredi in Diœcesi Ebroicensi, Episcopus Aversanus in Italia, scripsit in primis libros tres *de veritate Corporis & Sanguinis Christi* in Eucharistia, adversus Berengarium Turonensem Archidiaconum Andegavensem circa annum 1060. ad eumdem quoque argumenti ejusdem *Epistolam* scripserat circa id tempus *Adelmannus* Fulberti discipulus, ex Leodiensi Scholastico, Brixiensis in Italia Episcopus. Guitmundus.

Micrologus. VII. MICROLOGI, qui liber est *de Ecclesiasticis observationibus*, circa annum 1085. compositus, (ut evincit Gregorii VII. & Anselmi Lucensis, velut hominum coætaneorum mentio) quis auctor fuerit, non satis compertum. *Bernoni Augiensi* ascribit Claudius Spenseus, *Guidoni Abbati S.* Crucis Avellanæ notarum musicarum repertori Possevinus, quos refellit Theophilus Rainaudus.

Lanfrancus. VIII. LANFRANCUS Papiensis, ex Priore Beccensi, & Abbate Cadomensi, Archiepiscopus Cantuariensis in Anglia, ab anno 1070. ad annum 1089. Plura scriptis mandavit, ac præsertim libellum *de Corpore & Sanguine Domini* contra Berengarium.

S. Anselmus. IX. S. ANSELMUS, apud Augustam Salassorum in Alpibus natus post magistrum suum Lanfrancum, ex Beccensi Abbate Cantuariensis Archiepiscopus, ab anno 1093. ad 1109. Plurima composuit opuscula, in quatuor tomos sive partes distincta, quorum quæ in quarta parte Lugdunensis editionis continentur, plane supposititia sunt, & aliorum auctorum, veluti *Elucidarium*, sive *dialogus summam potius Christianæ Religionis complectens*, quod Trithemius non immerito assignat Honorio Augustodunensi, ut & libros duos de *Imagine mundi*, teste ipso Honorio.

Anselmus Laudunensis. X. ANSELMUS *Laudunensis* Ecclesiæ Scholasticus, convenientes ex scriptis SS. Patrum sententias excerpens, totum *vetus ac novum Testamentum interlineari & marginali glossa* illustravit, quæ cum glossa ordinaria *Hugonis a sancto Caro*, & *Nicolai de Lira* Franciscani, aliorumque additamentis edi solet.

C A P U T LXIV.

Auctores Græci ejusdem Sæculi Undecimi.

Theophylactus. I. THEOPHYLACTUS Acridæ in Bulgaria Archiepiscopus, vixit ætate Alexandri II. Pontificis, & Romani Diogenis Imperatoris Græcorum, circa annum 1070. Extant plura ejus *in sacros Libros Commentaria* ex uberioribus S. Joannis Chrysostomi Commentariis delibata; præsertim *in Evangelia*, *in Acta Apostolorum*, & *Epistolas B. Pauli*: Ejusdem sunt etiam *Epistolæ*, & alia opera, in quibus schismaticum se ipse prodit, & in processione sancti Spiritus errantem. Præterea ab interpretibus corruptum, in iis quæ ad potestatem Romani Pontificis pertinent, observat Possevinus.

C A P U T LXV.

De Sæculi duodecimi Scriptoribus Ecclesiasticis Latinis.

Honorius Augustodunensis. I. HONORIUS *Augustodunensis* presbyter & scholasticus, floruisse memoratur tempore Henrici V. Imperatoris, videturque vixisse ad annum usque 1152. Plurima scripsit, ex quibus excusa sunt liber *de luminaribus Ecclesiæ*, sive de Scriptoribus Ecclesiasticis, *de Mundi imagine* libri tres; *Elucidarium* (quæ duo opuscula perperam S. Anselmo tributa sunt) *de Mundi Philosophia* libri quatuor, *Series Romanorum Pontificum* ad Innocentium II. *Hæreseon ab ortu Ecclesiæ catalogus*. *Gemma animæ*, *sive de divi-*

nis Officiis, aliaque quæ tomo 12. Bibliothecæ Patrum Coloniensis habentur; præter *Inevitabile*, id est, dialogum de prædestinatione & libero arbitrio.

II. GOFRIDUS *Vindocinensis* Abbas, Cardinalis S. Priscæ creatus ab Urbano II. multa pro Ecclesia Romana perpessus pericula, vixit ad annum 1130. Scripsit libros 5. *Epistolarum*, *Opuscula* 8. *Sermones* 11. *Gofridus Vindocinensis.*

III. ALGERUS *Leodiensis* primum Scholasticus, dein monachus Cluniacensis circa annum 1130. post Lanfrancum & Guitmundum plenissime scripsit adversus hæresim Berengarii *de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini* libris 3. Sed in quibusdam fallitur, quod nimirum putaverit species sacramentales corrumpi non posse; Carnem sine Sanguine non rite communicari, aut vice versa; & jure divino consecrationem in azymo niti. *Algerus Leodiensis.*

IV. RUPERTUS Abbas Tuitiensis in diœcesi Coloniensi, obiit anno 1135. Plurium operum auctor, in quibus sunt Commentariorum de *sanctissima Trinitate, & operibus ejus* libri 42. *De Victoria verbi Dei* lib. 13. *De divinis Officiis* libri 12. (de quorum auctoritate diu dubitatum) & *in multos sacræ Scripturæ libros* Commentaria. Idem circa mysterium Eucharistiæ non recte sensit, existimans panem assumi a Verbo Divino, quemadmodum assumpta est humanitas. *Rupertus.*

V. HUGO S. Victoris Parisiensis Canonicus Regularis, natione Saxo, magnus S. Augustini imitator, obiit anno 1140. Ejus opera Rothomagi emendatiora prodiere anno 1648. idque Tribus voluminibus, quorum primum complectitur annotationes *in diversos sacræ Scripturæ libros*; Secundum plures *Tractatus Morales*: Tertium *Didascali* libros septem & *Tractatus Theologicos*, veluti *Speculum de mysteriis Ecclesiæ* libros tres *de Cærimoniis, Sacramentis, & Officiis Ecclesiasticis*; Libellum *de Canone mysterii libaminis*, & *Summam Sententiarum* Tractatibus septem comprehensam, quo velut exemplari usus sequenti postea sæculo videtur Petrus Lombardus cum universam Theologiam in artem redegit. *Hugo a S. Victore.*

VI. Claruit eodem ferme tempore in eodem Monasterio RICHARDUS, *a sancto Victore* ideo cognominatus, Scotus natione, Hugonis auditor, ingenio, sanctitate, & eruditione conspicuus. Cujus opera Theologica, & Scripturarum enarratoria, quarum mysticum præsertim sensum investigat, duobus tomis edita sunt. In primo *Exceptionum* libri quatuor, Bellarmino suspecti habentur quasi subdititii: a Labbeo defendi posse creduntur. Obiit anno 1173. *Richardus a S. Victore.*

VII. S. BERNARDUS, Burgundus, ex cisterciensi Monacho Abbas Claravallensis in Lingonensi diœcesi ab anno 1115. ad annum 1153. magnum Ecclesiæ decus & columen. Ejus Opera tomis sex distincta sunt. Primus habet *Epistolas*. Secundus magna ex parte, ac Tertius *Sermones*. Quartus libros quinque *de Consideratione* ad Eugenium III. Papam, vere aureos; diversosque præterea Tractatus *de moribus & officio Episcoporum*, *de vita & moribus Religiosorum*, *de institutione & conversatione Clericorum*, *de Præcepto & Dispensatione*. Tomi Quintus & Sextus continent supposititia ei assignata, cum alios habeant auctores. *S. Bernardus.*

VIII. PETRUS BLESENSIS, Bituricensis primum Canonicus, deinde Archidiaconus Bathoniensis in Anglia, anno 1169. nomine Alexandri III. Papæ *Epistolam* scripsit ad Sultanum Iconii *de Institutione fidei Christianæ*; præterea *Epistolas*, *Exhortationes*, aliaque opera, tum ad expositionem librorum aliquot veteris Testamenti, tum ad sacramentum *Pœnitentiæ*, & satisfactionem a Sacerdote injungendam *spectantia*. Pervenisse creditur ad annum 1200. *Petrus Blesensis.*

IX. *Ste-*

Stephanus Tornacensis. IX. *Stephanus Tornacensis* Episcopus, ex Abbate Sanctæ Genovefæ Parisiensis, præter Epistolas, & Conciones, *prolixum Commentarium in Decretum Gratiani scripsit*: qui manuscriptus habetur in locupletissima talium monumentorum Bibliotheca Colbertina, itemque in Bibliotheca S. Victoris. Hic cum anno 1203. obiisse dicatur, atque Gratiano coætaneus, aut suppar fuerit, antiquissimus ejus interpretum, aut certe inter antiquissimos est habendus. Epistolæ auctiores, emendatiores & Notis illustratæ denuo prodierunt Parisiis anno 1679. studio R. P. Claudii de Molinet, Canonici Regularis Congr. Gall. qui & Prooemium in Decretum edidit.

CAPUT LXVI.

De Latinis sæculi decimitertii Scriptoribus Ecclesiasticis.

Innocentius III. I. I. AGMEN ducet INNOCENTIUS III. Pontifex Romanus, de cujus Decretalibus Epistolis dictum Cap. 40. hujusce libri. Alia ejus Opera seorsim edita in duos tomos conjecta sunt: quorum priori continentur in primis *Sermones*, variique pii Tractatus, ut *de Mysteriis Missæ*, *de contemptu Mundi*, *de Sanctorum veneratione*, & *acta atque decreta Concilii Lateranensis*, *Hymnus* etiam *in Christum & ejus Matrem*. Quod autem inter acta illa, mentio alicubi habetur Concilii quasi jam peracti, non ex eo sequitur, Concilii Lateranensis sub illo habiti decreta ab eo solo condita; nam eo loci agitur de Lateranensi III. quod celebratum fuerat ab Alexandro III. Id autem cui præfuit Innocentius IV. est Lateranense generale.

Humbertus Viennensis. II. HUMBERTUS, *Viennensis* dictus, Hugonis a S. Caro Cardinalis discipulus, quintus Ordinis Prædicatorum Præpositus: multa Opera pia scripsit, in quibus est *Expositio Regulæ sancti Augustini*, liber *de Votis essentialibus Religiosorum*, *de eruditione Concionatorum*, *de Officiis Ordinis Prædicatorum*, *de Vitis priorum Patrum sui Ordinis*, *multique Sermones*, *Institutionum Spiritualium* libri sex, quod Opus inscribitur etiam *Speculum Religiosorum*.

Vincentius Bellovacensis. III. VINCENTIUS BELLOVACENSIS, ex eodem Prædicatorum Ordine, scripsit opera admodum laboriosa, præsertim *Specula* quatuor, *Doctrinale*, *Historiale*, *Naturale & Morale*. Vixit Innocentii IV. temporibus.

Albertus Magnus. IV. ALBERTUS, Magnus cognomine, ob singularem sapientiam, ejusdem Ordinis, postea Ratisbonensis Episcopus creatus ab Urbano IV. Magister fuit *S. Thomæ Aquinatis*; utriusque opera ad Philosophiam & Theologiam præcipue referuntur, ut & Sancti *Bonaventuræ* & *Scoti* Dunensis, ex Ordine B. Francisci, alio forte loco cum similibus a nobis annotanda. Libri *de Mirabilibus*, & *de Secretis mulierum*, qui vulgo Alberto tribuuntur, tanti viri gravitatem minus sapiunt.

Hactenus de Scriptoribus Ecclesiasticis actum, paulo etiam ultra propositum; eos enim memorare constitutum erat, ex quibus in collectiones Canonum aliquid conjectum fuisset. Sed quorumdam celebre nomen, & opera ad studiosorum Juris Canonici utilitatem conducentia, ultra metas aliquantum excurrere suaserunt.

CAPUT LXVII.

De Libris Juris Civilis, quibus usi sunt Canonum Collectores, eorumque Auctoribus.

De Auctoribus præcipuis collectionum Juris Civilis in genere.

I. NON modo e Scriptoribus Ecclesiasticis centones systematum suorum concinnarunt Collectores nostri: sed ex Civilium quoque constitutionum voluminibus; ex quibus desumptæ & in corpus Juris Pontificii relatæ leges, *Canonizatæ* vulgo dicuntur. Juris autem illius *Civilis* Romanorum, sive, ut nostri homines loquuntur, *Mundani & Sæculares*, auctores & compilatores præcipui fuere hinc Theodosius junior, inde Justinianus.

De Codice Theodosiano.

II. THEODOSIUS, *junior*, Orientis Imperator, Arcadii filius, plurimorum retro Principum Christianorum sanctiones & scita in unum Codicem redegit sexdecim libris distinctum, anno Imperii sui 28. Christi 435. cum ipse decimumquintum ageret Consulatum, imperante per Occidentem Valentiniano III. Hic CODEX de auctoris nomine vocatus est THEODOSIANUS; & sub nomine *Legis Theodosianæ*, *ac Legis Romanæ* diu in Gallia & Hispania receptus fuit, quamquam a Gothis ibidem regnantibus interpolatus.

De Juris Corpore Justinianeo.

III. JUSTINIANUS, Justini Sororis filius, Jus Romanum universum postea quadruplici opere complexus est. Post primam enim Codicis sui editionem, tertio suo Consulatu, id est, anno Christi 533. Imperii 7. *Institutionum* sive elementorum Juris libros quatuor edidit, & *Digestorum sive Pandectarum* libros quinquaginta, ex veterum Jurisprudentum Responsis & Commentariis collectos, & juxta seriem Edicti perpetui fere dispositos. Anno deinde proxime sequenti, Imperii scilicet 8. emendatiorem edidit *Codicem*, ex superiorum Cæsarum suisque Constitutionibus, eodem fere ordine conflatum, & in libros duodecim divisum; quem Codicem *Repetitæ prælectionis*, id est, secundæ editionis appellavit, atque hic solus ad nos pervenit, abolito superiore. His postea Novas subinde constitutiones adjunxit Græco sermone exaratas, quæ *Novellæ* dictæ, atque in unum volumen congestæ, quartam Corporis Juridici partem constituunt. Eas Julianus Antecessor in compendium redactas Latine expressit, ordine aliquantum diverso. Sed quoniam hæ Novellæ, non ut Codex, per certas materiarum sedes fuerant digestæ; sed temporis ferme, quo unaquæque promulgata fuerat, ordine servato: idcirco selecta ex his summa quædam Capita Codici, suis quæque locis, inserta sunt, opera Irnerii seu Wernheri Jurisconsulti, quæ *Authenticæ* dicuntur, quasi summæ decerptæ ex volumine Authentico. Sic vocatur Novellarum Collectio.

De quibusdam specialibus Imperatorum constitutionibus.

IV. Referuntur præterea apud Gratianum Constitutiones quædam Imperatorum Romanorum, Francorum, Germanorum, Constantini puta, Honorii, Caroli Magni, Ludovici Pii, Lotharii, Othonis I. Harum, Constantinianæ illæ duæ, tum quæ ad Episcopalem audientiam, tum quæ ad donationem in Pontificem Romanum collatam spectant, minus certe fidei, a non paucis habentur: sed de priore a nobis actum hujus Libri cap. 2. de posteriore, cap. 50. Addi possunt tamquam ad Jus Ecclesiasticum pertinentes, *Constitutiones* Imperatorum Græcorum non paucæ, quæ in Jure Græco Romano inveniuntur; & Constitutio Friderici Imperatoris Germani, *de pace Constantiæ*, qua hæreticis pœnas imponit.

CAPUT LXVIII.

De Libro Diurno, & Ordine Romano.

Libri Diurni prima editio. I. OMITTENDA non sunt hoc loco duo sine auctorum nomine opuscula. Primum est *Liber Diurnus Romanorum Pontificum*, qui etsi Collectoribus Canonum non ignotus, ad hæc nostra tempora in Bibliothecis latuerat: donec ex antiquissimo Codice in lucem editum fuit Parisiis anno 1680. opera & studio Joannis P. Garnerii Presbyteri e Societate Jesu, qui notas dissertationesque addidit.

Quando conscriptus videatur. II. CONSCRIPTUM hunc Librum optimis rationibus putat eruditus editor sæculo 8. sub annum 714. idque præter alia suadet mentio Literarum, sive *Nuncii ad Exarchum*, tum de transitu, sive obitu, tum de Electione Pontificis. Desiit enim Exarchorum Ravennatum, ad tutandum Græcorum per Italiam Imperium ab Imperatoribus mitti solitorum potestas, post captam per Luitprandum Longobardorum Regem Ravennam: id vero confert Onufrius in annum 752. Quod autem in Professione Fidei, ex hoc libro desumpta apud Ivonem Carnotensem, Pontifices cum superioribus Œcumenicis Conciliis etiam octavum nono sæculo habitum servare promittunt; id facile addi potuit post annum 870. & a Librariis postea exscribi.

Cur sic dictus, & quid contineat. III. DICTUS videtur Liber Diurnus quod eorum formulas continet, quæ in usu fere quotidiano apud Romanam Ecclesiam erant, Epistolarum nempe a Pontificibus ad Principes atque ad Episcopos scribendarum, & cum his Ritus ordinandi Summi Pontificis, Episcopi cum omnibus earum ordinationum adjunctis, Ætas, Professiones quoque fidei, Privilegia, Præcepta, Concessiones, aliaque hujusmodi non pauca.

Differt a Marculfi Formulis. IV. VIDETUR hic Liber posterior formulis Marculfi, quæ circa annum 660. scriptæ creduntur. Ab illis etiam differt, quod in rebus Ecclesiasticis tantum & Pontificiis receptas formulas habeat, cum Marculfianæ ad Regalia ferme jura pertineant. Latinitate quoque præstare videntur Formulæ hoc libro comprehensæ, quod ex antiquioribus excerptæ sint: ex Epistolis puta Gregorii Magni, aliorumque Pontificum desumptæ: partim integræ, partim paucis immutatis.

Ordo Romanus antiquus, æque incognitum auctorem habet ac liber Diurnus. V. SED neque Libri hujus Diurni auctor cognitus est, neque *Ordinis Romani*, de quo pauca dicenda sunt. Editus est in lucem cum aliis auctoribus, qui de Divinis Officiis ac ministeriis scripserunt, & simul editi sunt, curante Melchiore Hittorpio jam anno 1568. Georgio Ferrario, qui eorum auctorum collecta in unum volumen opera Gregorio XIV. dicavit anno 1591. Isidori nimirum Hispalensis, Albini, Flacci Alcuini, Amalarii Fortunati, Rabani Mauri, Valafridi Strabonis, Bernonis Augiensis, Petri Damiani, Micrologi, Ivonis Carnotensis, Hildeberti Cenomanensis, Ruperti Tuitiensis, Petri Cluniacensis, Hugonis de sancto Victore, interpositis anonymis duobus, scilicet Missæ expositione brevi, & Gemma animæ. Hittorpius, antiquissimum esse hunc *Ordinem Romanum* variis argumentis probat, videturque ad tempora propemodum Gregorii Magni referre: sed in Galliam missum cum Antiphonario Romano & Sacramentario sancti Gregorii conjicit ex Amalario. Hic se a Ludovico Pio ad Gregorium IV. Pontificem fuisse Legatum scribit, ut ab eo Antiphonarios acciperet; & responsum retulisse a Pontifice, se quos mitteret nullos habere: sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam, cum nomi-

nomine Imperatoris Wala eo legatione functus esset. Hæc vero ad Sacramentarium, atque ad Ordinem Romanum pertinere existimat: cum Alcuinus, qui in tempus mutati in Gallia Divini Officii, atque a Romanis accepti incidit, non minus Ordinem Romanum explicet, & Sacramentarium quam Antiphonarium.

VI. Hic porro *Ordo Romanus* antiquus de Divinis Catholicæ Ecclesiæ Officiis & ministeriis per totius anni circulum, divisus in tres libros, agit de Processionibus & celebratione Missæ, ejusque Officii, ac librorum qui in Ecclesia Romana leguntur; Orationes sive Preces cujusque festi, & ritus ac cæremonias cuique ministerio aptas, Denuntiationes quatuor temporum, & instructionis baptizandorum, dedicandæ Ecclesiæ, consecrandi Episcopi, benedicendi Imperatorem, Abbatem, Abbatissam, & alia hujus generis. *Quid contineatur in Ordine Romano.*

PORRO de SS. Ecclesiæ Patribus, aliisque Auctoribus Ecclesiasticis, & singulorum operibus, ex professo scripsit in primis *S. Hieronymus*: sequutus medio ævo *Honorius Augustodonensis*: postremis temporibus Joannes *Trithemius*, Robertus *Bellarminus*, servato temporum ordine, & post eum ordine alphabetico Philippus *Labbé*, Catholici: inter Heterodoxos autem *Rivetus* & *Scultetus*. In eodem argumento versati sunt data occasione Annalium Ecclesiasticorum Scriptores, hinc Baronius, inde Centuriatores Magdeburgici, aliique quos subinde indicavimus.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM, LIBER TERTIUS.

OSTQUAM ea executi ſumus, ex quibus coagmentatum eſt totum Canonici Juris ſyſtema, quæque vicem obtinent Materiæ; ſacros dico utriuſque fœderis Codices, Concilia, Decreta Pontificum Romanorum, & SS. Patrum opera eo ſpectantia; ſequitur ut quam illud Formam primum habuerit, quam progreſſu temporis, ad Gratianum uſque, acceperit, inſpiciamus.

CAPUT PRIMUM.

De Collectionibus Canonum in genere.

I. CERTA Præceptorum, sive Regularum serie ad scientiarum cognitionem, quasi gradibus quibusdam, perducimur. Hinc fit ut ejusmodi præceptorum Systemata suarum quæque Artium sibi vindicent nomen. Ita *Juris Civili* appellatione censentur Leges in ordinem a Justiniano digestæ atque collectæ; pari ratione *Jus Canonicum* vocamus Collectiones Regularum Ecclesiasticarum. *Variæ artes, variæ præceptorum suorum habent systemata, quæ artis nomen sibi vindicant.*

II. SED nec artificibus, nec Legislatoribus momenta rerum omnia se statim aperiunt; & in iis præsertim quæ ad mores & politiam pertinent, non eadem semper & ubique sive Regentium, sive subjectorum utilitas est, quæ tamen habetur justi prope mater & æqui. Solent præterea homines ab observatione eorum, quæ recte constituta sunt, facile deflectere. Quamobrem prioribus Constitutionibus novas subinde adjici necesse est, per quas vel non satis ab initio provisa dirigantur; vel quæ progressu temporis minus utilia facta sunt, utilioribus mutentur: vel denique neglecta instaurentur. Inde igitur factum est, ut quemadmodum primis Legum Codicibus novi additi: sic antiquis Canonum Collectionibus aliæ a recentioribus adjectæ paulatim, Canonicam disciplinam a tenuibus admodum initiis in immensam propemodum molem produxerint. *Hæc non statim perficiuntur & cur.*

III. HARUM Collectionum usus ab Orientalibus cœpit, a quibus ad Occidentales brevi manavit: easque illi modo Βίβλους Κανόνων, modo συναγωγὰς, modo Syntagmata, aut etiam Nomocanones, aliisque nominibus dixere. Latini, Codices Canonum; item Collectiones, Compilationes, Collectanea, Exerptiones, tandem & Corpora Canonum, seu Decretorum appellarunt. *Diversa Collectionum Canonicarum nomina & progressus.*

IV. COLLECTIONUM autem hujusmodi, si ordinem ac methodum spectes, non unum est genus. Vetustissimæ simpliciori methodo temporum fere seriem sequutæ, sub unoquoque Concilio proprios ejus Canones describebant, eo scilicet ordine, quo a cujusque Patribus editi fuerant. Verum deinde aucto Conciliorum numero, posterioribus conducibilius est visum artis aliquid adhibere, ac certa in capita & velut classes distributa Ecclesiasticæ Disciplinæ materia universa, sub unamquamque classem variorum Conciliorum placita; hisque addita Pontificum & Patrum scita atque sententias redigere. Alii expansos & integros Canones retulere: alii Summis & Breviationibus eorum contenti fuerunt. Quibusdam satis fuit selecta duntaxat, suoque usui accomodata, vel certi alicujus argumenti capita in unum conferre. Nec defuerunt qui cum Ecclesiasticis Regulis Leges Civiles componerent. Hæc nos omnia quam accuratissime fieri poterit, in hoc Tractatu persequi & enucleare conabimur. *Earum divisiones variæ.*

CAPUT II.

De Canonibus qui dicuntur Apostolorum.

I. CERTUM est a temporibus Apostolorum, atque adeo ab ipsis Apostolis de rebus Fidei ac morum haberi cœpta Concilia, ut vel ex Apostolorum Actibus liquet. Unde nihil mirum si antiquissima Regularum *Hæc videtur 1. Canonum Collectio.*

Ecclesiasticarum Collectio, aut Collectionis instar sub Canonum Apostolicorum nomine prodierit, quam J. C. Beveregius, qui nuper in Anglia Synodicon edidit, Codicem Canonum Ecclesiæ primitivæ merito dici posse, opere proprio (*Cap.* 15.) contendit.

S. Clementi Romano, imo ipsis Apostolis assignatur a quibusdam. II. HÆC sub Clementis Romani Episcopi titulo, una cum octo libris Apostolicarum Constitutionum vulgata est: nec desunt qui Apostolis has regulas assignaverint: atque in eo numero esse videtur Justinianus (*Nov. 6. in fine præfat.*) & Balsamon (*In Can. 2. Synodi Trullanæ*). Eaque de causa inter Hagiographa recensentur a Joanne Damasceno & aliis. Turrianus & Salmeron e Societate JESU in Concilio Jerosolymitano, quod in Actibus Apostolorum memoratur, editas arbitrantur; & Collectio Arabica, e Bibliotheca Bodlejana a jam nominato Beveregio laudata, in summo Sionis conditas, atque a Clemente Petri discipulo enunciatas refert. Contra (*In præfat. nemo Canonis*) Photius, Hincmarus, aliique, in quibus ipsi Quinisextæ Synodi Patres, non Canones Apostolorum vocant, sed *Canones qui dicuntur Apostolorum*.

Clemens Rom. non videtur horum Canonum auctor aut Collector. III. CLEMENTEM sane eorum auctorem, aut editorem fuisse plurima sunt quæ dissuadeant; præsertim vero quod non pauca his Canonibus contineantur, partim ab Ecclesiæ Romanæ usu aliena, ut prohibitio jejunandi Sabbato (*Canon.* 65.); partim quæ tempore Sancti Clementis recepta fuisse, ac certo jure constituta non facile probari possit: qualia forte Provinciarum Ecclesiasticarum, & Parochiarum, seu Diœceseon Episcopalium distributio, a Concilia Metropolitanorum annua, bonorum ad Ecclesiam pertinentium ab Episcopi bonis distinctio, quo pertinent Canones 14. alias 15. 35. 38. & 40. Sed quamvis eruditorum fere consensu, nec Canones illi, nec Constitutiones, & alia Clementi adscripta opus esse credantur, aut Apostolorum, aut etiam Clementis Papæ: nihil tamen ambigitur, quin tum hæ, tum illi satis expressa fervent antiquæ disciplinæ vestigia, quæ auctorem ostendunt non doctum modo, & pium, sed priscum quoque, nec tertio Christi sæculo posteriorem.

Hæc Canonum Collectio, prior Concilio Nicæno I. IV. DE tempore vetustæ hujus Collectionis parum constat. Dubitari quidem non potest, quin non modo ante Chalcedonensem (*Can. 2. Calced. ex 30. Apo.*) & Ephesinam universales Synodos cogniti essent, cum in illis Synodis horum Canonum aliqui non obscure indicentur: sed & ante Concilium Antiochenum, quod eorum non paucos innovavit; atque adeo ante Nicænum Oecumenicum I. in lucem prodiisse, facile probari potest, cum in hoc Canones illi partim insinuentur, partim etiam palam laudentur. Canon quippe Apostolicus sextus designatur Canone 9. Concilii Nicæni, ubi de criminis alicujus reis ad Ordines præter Canonem promotis agitur. Canon 15. sive 14. Apostolorum de migrationibus Episcoporum, & Clericorum, indicatur Canone 15. & 16. Nicænis. Canon quoque 62. Apostolorum de Lapsis non promovendis Canone Nicæno 10. demonstratur. Aperte vero repeti videntur Nicæno 1. Canon Apostolicus 21. & seqq. Eunuchis per vim factis a Clero non arcendis. Canone autem 2. Nicæno, qui est de recens baptizatis non statim promovendis contra Canonem Ecclesiasticum, quid aliud quam Canon Apostolorum 80. scribitur? Canone denique Nicæno 15. qui tradit de excommunicatis ab Episcopis unius Provinciæ servandum esse Canonem, qui ab aliis Episcopis eos admitti prohibet, nonne manifeste ad Canones Apostolorum 12. alias 13. & 32. alias 33. refertur?

Posterior anno 258. hæc Collectio. V. NONDUM innotuisse hanc Collectionem anno Christi 258. quo agitabatur controversia de Baptismo hæreticorum inter Stephanum Summum

mum Pontificem illorum Baptisma recipientem, interque B. Cyprianum Carthaginensem, Firmilianum Cæsareæ in Cappadocia Episcopum illud respuentes, ex eo inducit Illustr. Petrus de Marca (*Lib. 3. de Concord. Sacerd. & Imp. cap. 2.*), quod Firmilianus cum sanctorum Petri, & Pauli quædam loca non satis perspicua in suam sententiam adduceret, eamque consuetudine Asiaticorum tueretur; non tamen meminit Canonum Apostolorum 46. & 47. quos profecto, si jam tum in lucem prodiissent, minime omissurus fuisset, utpote qui ejus sententiam manifeste adstruerent. Damnantur enim Canone 46. Episcopus, & Presbyter hæreticorum Baptismum admittentes; & Canone 47. deponi jubetur is, qui pollutum ab impiis (id est ab hæreticis baptizatum) non baptizaverit, non minus, quam is, qui rite, & secundum veritatem Baptizatum adhuc baptizaverit. Hinc conjicit eruditissimus Præsul paulo post illam Firmiliani adversus Stephanum contentionem, forte & ejus occasione, editos, aut collectos fuisse hos Canones, paulo scilicet postquam Iconii in Lycaonia vicinarum Orientis regionum Episcopi frequenti Synodo convenissent; quæ Synodus eadem sanxerat, quæ duobus illis Canonibus Apostolorum 46. & 47. continentur.

Nonnulli tamen horum Canonum ante Iconense Concilium cogniti credibile est.

VI. VERUM nuperus Synodici Editor ante laudatus probat horum Canonum aliquos antiquissimis, tum Græcis, tum Latinis Patribus, longe ante Iconiense Concilium cognitos fuisse, Clementi Alexandrino, ac Tertulliano circa annum Christi 195. Origeni non multo post, & Cypriano, qui anno 255. passus legitur. Indicantur ab eis v. gr. Can. 7. 17. 31. 47. 50. 61. 81. deque iis rebus habita jam ante Concilia. Nam Cypriano teste in Epistola ad Jubajanum, jam ejus tempore statutum fuerat, ut hæretici ad Ecclesiam Catholicam conversi baptizarentur; *Cum*, inquit, *jam multi anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ viro convenientes in unum Episcopi hoc statuerunt:* quod de Episcopis Africanis accipiendum est. Agrippinus enim Carthaginensis Episcopus fuerat. Idem autem, ut diximus, Canone Apostolorum 47. constitutum reperitur. Pascha quoque cum Judæis celebrari non debere, quo pertinet Canon Apostolicus 7. alias 8. Synodi plures ante annum 198. sanxerant. Romana sub Victore I. Palæstina, Pontica, Gallica, Osroena, de quibus Eusebius (*Lib. 5. Eccles. Histor. cap. 22.*), & Beda: ex quibus patet recte Hincmarum conjecisse, editos fuisse, aut collectos Canones, qui dicuntur Apostolorum, iis temporibus, quibus nondum libere Concilia celebrabantur.

Conditi videntur hunc Canonum Collectio in Syria.

VII. QUOD attinet ad horum Canonum auctores, locumve, ubi primum prodierint, ex 1. illorum Canonum colligi potest conditos non esse ab Episcopis Asianæ diœceseos, ut qui 14. Luna Pascha celebrarent a temporibus sancti Polycarpi. Et, siquidem omnes simul, eodemque loco esse compositos constaret, minus impeditam quæstionem faceret *Hyperberetæi* mensis habita mentio Canone 38. quo nomine cum October lingua Syromacedonica, usu tunc per Syriam, & Orientem recepta, significetur, apparet hunc Canonem in Syria conceptum; unde sequeretur cæteros quoque iisdem e locis manasse. Verum non desunt, qui satis probabiliter conjiciant diversis in Synodis, diversisque temporibus editos. Huic ego sententiæ sic accedo, ut magnam partem ex Conciliis, quæ in Orientis præsertim tractibus sub finem secundi, & initium tertii sæculi habita sunt; partim ex moribus, qui per earundem regionum Ecclesias invaluerant, tertio currente sæculo, sive unius, sive quod verisimilius videtur, plurium Antistitum opera collectos existimem: neque aliud voluit Illustrissimus Marca, cum paulo post Iconiensem anni 258.

ni 258. Synodum in lucem exiisse scripsit hanc Collectionem. Itaque Orientales Episcopi sub illud tempus antiquas disciplinæ Regulas, & Traditiones, vel ab Apostolis acceptas revera, vel quas ab iisdem accepisse videri volebant, in unum Codicem conjecerunt: cui ut majorem conciliarent auctoritatem, *Canones Apostolorum* appellarunt; & Clementem Petri discipulum, ac successorem pro illorum collectore venditarunt; idque forte, quemadmodum non inscite suspicatur Marca, ut Stephano Romano Pontificis vetustioris longe Pontificis nomen opponerent.

De horum Canonum Apostolicorum numero.

VIII. NUMERUM horum Canonum alii alium constituunt: Græci 85. habent, vel 84. duobus in unum collatis. Apud Latinos nonnisi 50. numerantur. At Can. 2. dist. 16. sub nomine Zephyrini Papæ sexaginta; vel, quemadmodum alii legunt, septuaginta agnoscit: quamquam Bellarminus errorem in numero suspicatur; & Polycarpus ex eodem Zephyrino quinquaginta tantum numerat. Verum hæc lis satis facile dirimi poterit, si dicamus sub nomine Apostolorum revera proditos fuisse quinque & octoginta Canones: sed veris Apostolorum, aut Apostolicorum virorum Traditionibus, ac Regulis quædam ab hæreticis fuisse admixta, ita ut corrupti, aut interpolati prodierint; quod & Epiphanius observavit: unde nihil mirum si non omnes ubique recepti fuerint, præsertim cum in Oriente compositi non pauca contineant ex moribus Orientalium Ecclesiarum, ab Occidentalium usu aliena.

Eorum auctoritas.

IX. AUCTORITATEM eorum confirmare videtur, uti jam dictum est, Tertullianus (*Lib. adversus Praxeam.*), dum Canones Apostolorum scribit esse nobis per manus traditos: S. Athanasius in Synopsi, (si quidem ea vere Athanasii est,) ubi eos numerat inter Hagiographa: Synodus sexta in Trullo (*Can.* 2.) jubens eos posthac firmos, & stabiles permanere; atque omnium maxime S. Joannes Damascenus (*Lib. 4. de fide Orthod. c.* 14.), qui eos inter Scripturas sacras videtur recensere. Accedit quod a Dionysio Exiguo inserti sunt initio Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ, atque ab Isidoro Corpori Canonum præfixi, cujus in præfatione (*Relata Can.* 4. *dist.* 16.), eos cæteris Conciliis se præponere ait: *Propter eorum auctoritatem; & quod SS. Patres eorum sententias Synodali auctoritate roboraverunt, atque inter Canonicas Constitutiones posuerunt:* quæ verba sine dubio ad dictum Canonem 2. Synodi Quinisextæ referenda sunt; cum illius quoque verba initio ejus Canonis 4. dist. 16. habeantur: ideoque tribui non possunt Isidoro Hispalensi ante illam Synodum defuncto. Sunt tamen alterius Isidori, qui ejus Corpus Canonum amplificavit; qua de re infra. Contra Gelasius Papa (*Can.* 3. *dist.* 15.), vetus Isidorus (*Can.* 1. *dist.* 16. eos apocryphis adscribunt: posterior enim ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositos fuisse affirmat.

Ad hæc concilianda observandum est, Apocrypha esse duorum generum, alia quippe omnino rejecta, atque damnata sunt ab Ecclesia Catholica; alia non improbata quidem, sed e numero Canonicorum, quibus a nonnullis inserebantur, rejecta. Hoc posteriore sensu apocryphi sunt omnes illi Canones nomine Apostolorum inscripti: priore vero sensu illa duntaxat, quorum sententia receptæ in Ecclesia doctrinæ adversatur. Generaliter vero, quamvis omnes a Græcis admittantur, a Latinis tamen ex parte tantum, hoc est <u>Quinquaginta</u> priores recipiuntur, ex Urbano II. apud Gratianum (§. *Verum sciendum post Can.* 6. *dist.* 32.), ex Humberto Cardinali sub nomine Leonis IX. (*Can.* 3. *dist.* 16.), quos sequitur Hincmarus Rhemensis (*In Opusculo* 55. *Capitulor.*), illi nimirum, qui a Dionysio Exiguo relati sunt in Codicem Canonum. Quin & in quinquaginta illis prioribus multa contineri, quæ temporum progressu apud Catholicos

licos Occidentis non plene observantur, & res ipsa docet, & palam profitetur Martinus Perexius (*De Traditionib. part. 3. cap. de auctoritate Canon. Apostol.*), adeo ut Michael Medina (*Lib. 5. de sacratorum hominum continentia, c. 165.*) scribere ausus sit vix sex, aut octo in Latina Ecclesia observari: Quod sane hyperbolice dictum, cum nec tertia pars eorum in desuetudinem abjerit; & vix duo, tresve reperiantur, quos palam Ecclesia repudiet: Hi sunt *Quadragesimus Sextus* cum *Quadragesimo septimo* de Baptismate hæreticorum non recipiendo (quos tamen duos Canones adhibita distinctione servari adhuc non absurde dici potest) & *Quinquagesimus* de trina mersione in Baptismo necessario usurpanda. Nam *Sextus* de uxore ab Episcopo, aut Presbytero non abjicienda, alium habet intellectum, ab eo quem nonnulli putant; fortasse, & *Decimus* de iis, qui Ecclesiam ingressi communionem non percipiunt; & *Vigesimus* de Clerico fidejussionibus inserviente, ac *Vigesimus septimus*, qui non omnibus Clericis, sed Lectoribus tantum, Cantoribusque conjugium permittit. Vide Joann. Beveregium in Pandectis Canonum, sive Synodico, & Joann. Baptista Cotelerium in notis ad Clementem.

CAPUT III.

De Antiqua Canonum Collectione, quæ Prima vulgo habetur.

Tempus primæ Canonum Collectionis.

I. SI Canones Apostolorum pro prima, & antiquissima Canonum collectione accipiantur, SECUNDA erit, quæ vulgo Prima censetur. Eam Theodosii Magni tempore circa annum 385. compositam fuisse suadet, quod in Constantinopolitana 1. Œcumenica II. Synodo anno 381. habita, desinat; ut colligitur ex Dionysio Exiguo in Præfatione suæ epistolæ ad Stephanum Episcopum, interpretationi Græcæ collectionis, & codici Canonum præfixa, sub finem.

De Auctore hujus primæ Collectionis.

II. STEPHANUM Episcopum *Ephesinum* hujus collectionis auctorem præferebat vetus codex mss. in Bibliotheca Palatina, uti a Christophoro Justello se accepisse tradit Petrus de Marca (*Lib. 3. de concord. Sacerd. & Imp. cap. 3.*): sed hic Stephanus sæculo sequenti vixit, & Concilio Chalcedonensi interfuit; ideoque sequentis potius collectionis auctor est credendus. Aliis videtur opera *Sabini* apud Heracleam in Thracia Macedonianorum Episcopi concinnatum hoc opus fuisse; quod ex Socrate (*Lib. 1. Eccles. Historiæ cap. 5. sub medium apud Vales. cap. 8. & 9. tit. Lib. 2. cap. 17.*) opinor, insinuat Antonius Augustinus e Societate JESU in Præfat. 2. Epitomes Juris Pontificii ab Augustino Archiepiscopo Tarraconensi compositæ. Et Socrates consarcinatam a Sabino refert collectionem Canonum e variis Conciliis. Eam tamen sic describit, ut diversam ab hac fuisse appareat. Hæc enim Canones duntaxat continet: Sabinus autem collectione sua diversarum Synodorum acta quoque complexus suum de ipsis Episcopis Canonum auctoribus judicium interponebat; gestorum nonnulla de industria prætermittens; quædam pervertens, atque immutans, ut ad institutum sensumque suum pertraheret. Nam & convellendæ Nicænæ fidei causa, Antistites ejus Concilii tamquam imperitos deridebat, teste prædicto Socrate: ex quo etiam patet aliorum Conciliorum gesta a Sabino fuisse conscripta, quam eorum quorum Canones hac collectione comprehensi leguntur, veluti Seleuciensis (*Lib. 2. cap. 39. & lib. 3.*

lib. 3. *cap.* 19. & 25.). Quo igitur auctore concinnata hæc collectio fuerit, mihi quidem nondum liquet.

Ubi edita. III. In Orientali Imperio esse editam: inde patet, quod topicarum, sive particularium Synodorum Canones non alios continet, quam earum, quæ in Asiaticis diœcesibus celebratæ sunt.

Ejus ordo & quos Canonicos constaret. IV. In ea hic ordo servatus est, ut post Canones *Nicæni* Concilii, cui utpote I. Œcumenico is honos habitus est, ut etiam antiquioribus præponeretur; in reliquis, temporis, quo unumquodque habitum est, ratio habebatur: Earum autem omnium Canones non distincte tanquam diversarum Synodorum placita; sed perpetua serie per eandem numerorum consequentiam, tamquam ejusdem corporis membra ponantur. Id vero magna cautione ea de causa introductum videtur, ne quis suppositios Canones facile inserere posset, quod in separatim editis facilius factu fuisset, quam in conjunctim digestis, & continuo inter se ordine connexis. Et vero ejus ordinis, & veterum numerorum auctoritate usi Antistites Africani in sexto Carthaginensi Concilio, Nicænæ Synodi Canones tantum viginti admisere. Eodem præjudicio Gallicani Præsules in Concilio Parisiensi non facile passi sunt in causa Prætextati Episcopi Rotomagensis Canones his aliunde adjectos pro certis obtrudi, quemadmodum testatur Gregorius Turonensis (*Hist. Francor. lib.* 5. *cap.* 18.). Sic etiam Hincmarus Remensis (*In opere* 55. *capitulor.*) adversus Hincmarum Laudunensem (*Can.* 21.) sub Carolo Calvo eos refellit, qui antiquis ignotos Canones in Concilium Nicænum insinuare nitebantur. Eam autem numerorum conjunctionem ab hac prima Collectione manasse docet Dionysius Exiguus (*In epist. supranotata.*), qui sic habet. *Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt, usque ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est a primo capite ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate, digessimus.* Auctoritatem intelligit hujus Collectionis, quæ ultra Canones Synodi Œcumenicæ 2. nullos posteriores complectebatur. Horum porro numerorum sic ineunda est ratio, ut 20. Canonibus Synodi Nicænæ, adjiciantur 24. Canones Synodi Ancyranæ, 14. Neocæsariensis, 20. Gangresis, 25. Antiochenæ, 59. Laodicenæ, cum tribus Constantinopolitanæ primæ, ex quibus omnibus simul junctis consurgit numerus 165. Canonum.

Auctoritas hujus Collectionis. V. EJUS autem Collectionis maxima semper fuit in rebus ac judiciis Ecclesiasticis auctoritas, eamque in Conciliis una cum Libro Evangeliorum ad decidendas quæstiones adhiberi constat solitam: id vel ex Chalcedonensi Concilio facile probari potest. Ejus quippe *Actione* 4. & 11. recitantur Synodi Antiochenæ Canones 4. 5. 16. & 17. non sub ejus Concilii nomine, aut sub numeris quibus in ea Synodo prænotantur; sed generaliter ex Codice Canonum, & sub notis numerorum ejusdem Codicis, tanquam scilicet Canones 83. 88. 95. & 96.

Ex ea receptæ in universum particulares quinque Synodi, œcumenicis adjectæ. VI. ITAQUE, licet in hanc Collectionem, una cum duarum universalium Synodorum Canonibus collati sint Canones particularium quinque Synodorum, quæ ab initio robur suum nonnisi intra suas quæque Provincias, idest, intra diœceses Ponticam, & Asianam, atque Orientis obtinebant: tamen recepta per Ecclesias hac Collectione, eandem æque vim omnes ubique habere cœperunt. Numerorum ipsa consequentia satis probare videtur hos Canones cunctos, quantumvis inæqualium Conciliorum, vi tamen ac potestate invicem exæquatos fuisse. Id certe ex eo tempore præsertim valuisse fatendum est, ex quo confirmati sunt Canone primo Concilii Chalcedonensis, relato in Can. 14. *a Sanctis*, xxv. q. 1. quo decretum est Re-

est Regulas SS. Patrum per singula Concilia ad ea usque tempora constitutas valere, ac plenum robur obtinere. Atque hoc generaliter dictum, Zonaras & Balsamon de specialibus Synodis intelligendum esse disputant; eoque respicit Justinianus (*nov.* 131. *c.* 1.) dum cavet, *Ut vicem Legum obtineant Canones Ecclesiastici a SS. quatuor Synodis, tum editi, tum etiam confirmati*. Hac enim voce indicantur Canones quinque Localium Synodorum, qui revera in Chalcedonensi Concilio confirmati fuerant. Sed omnem dubitationem sustulere Synodi duæ Trullana (*Can.* 1.) ac deinde Nicæna 2. Œcumenica 7. (*Can.* 1.), quarum illa palam nominata unaquaque Synodo, hæc vero distincte indicatis localibus, mentem Chalcedonensis clarius explicuerunt.

VII. VERUM Collectio hæc Latinis incognita fuit usque ad tempora saltem Concilii Chalcedonensis, aut certe nonnisi post illud Concilium recepta. Id probari potest ex epistola quam Innocentius I. anno 405. scribebat ad Clerum Constantinopolitanum apud Socratem (*Lib.* 8. *cap.* 26.), nimirum *Ecclesiam nullis Canonibus regi præterquam Nicænis*: idemque ex Leonis I. Epistolis erui potest. Certe Sanctus Chrysostomus Patriarcha Constantinopolitanus Canonem Antiochenum 12. quo spes restitutionis aufertur Episcopo, qui a Synodo rejectus, sedem suam citra majoris Synodi instauratum judicium repetit, (cujus auctoritate premebatur) nondum in sua Thracica Diœcesi admissum satis indicat apud eumdem Socratem (*Lib.* 6. *cap.* 17.), cum ab Arianis editum fuisse contendit. *Tardius Latinis cognita hæc prima Canonum Collectio.*

VIII. Et vero mirum quibusdam visum est, cur Antiocheni illi Canones, Arianorum, ut creditur, fœtus, in Collectionem relati, in Chalcedonensi Concilio, ut supra observavimus, pro regulis Ecclesiasticis probati, usu denique recepti ubique fuerint. Baronius, cum existimaret universum Concilium Antiochenum ex Arianis fuisse conflatum, Canones sub Antiochenorum nomine in Synodo Chalcedonensi laudatos, ex alia Canonum Collectione, aliave Synodo Antiochena depromptos fuisse affirmat. Marcus Antonius de Dominis Canonem 12. Synodi Antiochenæ, qui Chrysostomo objiciebantur, & tamquam ab Arianis editus, tum ab eo, tum ab Innocentio I. Pontifice Romano explodebatur, putat non esse verum Canonem Antiochenum 12. sed alium ab hæreticis confictum. Eademque ratione Samuel Petitus (*Lib.* 3. *variar. lect. cap.* 4.) non omnes Canones Antiochenos, sed solum illum 12. ab Arianis conflatum adversus S. Athanasium conjicit, ideoque prorsus expungendum; quo pacto in concordiam ejus sententia adducentur numeri Canonum, qui in recentiore collectione apud Zonaram & Balsamonem habentur, cum numeris hujus antiquæ Collectionis qua usi sunt Patres Concilii Chalcedonensis. Attamen quamvis inter Antistites Synodi Antiochenæ primas partes tenerent Eusebiani; constat nihilominus ne tertiam quidem eorum Præsulum partem, id est, 30. ex 97. vel 99. clam cum Arianis sensisse, teste Julio Pontifice maximo in Epistola quæ extat apud Athanasium (*Apologia* 2.). Canones autem Concilii Antiocheni, ipsumque 12. qui in causa S. Chrysostomi proferebatur, eosdem esse omnino cum iis, qui in Concilio Chalcedonensi probati sunt, patet ex collatione numerorum a nobis supra indicata. Quantum ad 12. illum Canonem; in eo, non, ut quibusdam visum, prohibetur appellatio, sed spes restitutionis aufertur Episcopo, qui a Synodo dejectus sedem suam repetit absque novo majoris Synodi judicio. Discrimen autem numerorum inter priscam & novam Collectionem non ex eo oritur, quod proscriptum a Chalcedonensibus Canonem 12. Antiochenum Zonaras, & Balsamon receperint; sed quod apud hos *Cur recepti cum aliis Canones Antiocheni*

numerentur quindecim Canones Synodi Neocæsariensis, distracto in duos 13; cum prisca Collectione nonnisi 14. numerentur. Verum quod Canones Antiocheni in antiquum illum codicem conjecti sint, ea ratio est, quod codex ille ex Oriente prodierit, ut jam diximus. Quod autem in Occidente & apud Latinos non statim recepti fuerint, causa hæc est, quod Orientales Episcopi, qui Antiochiam convenerant, male apud Occidentales audirent ob confirmatam Tyrii Conciliabuli adversus Athanasium sententiam: qua in re Catholicis cum Semiarianis sive Eusebianis in Synodo Antiochena consenserant, quod res suarum diœceseon ad Romanam Ecclesiam deferri ægre paterentur. Unde & in Synodo Sardicensi Orientales ab Occidentalibus discessere: ex quo factum est ut apud hos Arianismi suspicione laborarent: eaque de causa rejecti sunt initio a Latinis Canones Antiocheni, ac præsertim ille 129. nondum recepta in Occidente hac Canonum Collectione. Postea tamen ex Concilii Chalcedonensis decreto supra laudato admissi ubique sunt. Quamvis enim Antiochena fidei formula, quod Nicænæ oblique adversaretur, orthodoxis improbata fuerit: Canones tamen ejus Synodi ad Disciplinam Ecclesiasticam pertinentes, quod maxima ex parte ad mores componendos & constituendam Ecclesiæ politiam conducerent, non ita damnati sunt. Neque id novum est: semper enim hæc duo in Conciliis distinguuntur; Dogmata fidei, & Canones sive Regulæ morum ac rituum. Sic Constantinopolitanæ 1. Synodi Fides quidem statim ubique terrarum suscepta est, Canones non statim ubique probati sunt, ut supra demonstratum est ex Innocentii I. Epistola ad Clerum Constantinopolitanum apud Socratem & Sozomenum. Id Gregorii quoque I. sententia 31. (*Lib.* 6.) probat. *Romana*, inquit, *Ecclesia eosdem Canones*, nimirum Constantinopolitanos, *vel gesta Synodi illius hactenus non habet, nec accipit: in hoc autem eamdem Synodum accepit, quod per eam contra Macedonium definitum est*. Idemque de Chalcedonensi Concilio a Gregorio eodem pronunciatur (*Lib.* 5. *epist.* 14. *&* *lib.* 7. *epist.* 46.). Nec vero damnatio B. Athanasii solo illo Canone 12. Synodi Antiochenæ nitebatur, qui post ejus restitutionem editus, non nisi per summam injuriam ad ipsius causam, utpote jam definitam, trahi poterat.

Cur non inserti prima huic Collectioni Canones aliarum per ea tempora Synodorum.

IX. Cum hæc Collectio post Synodum Constantinopolitanam 1. & anno Christi 381. composita fuerit, quæri potest, quid causæ sit cur in eam relati non fuerint Canones quorumdam Conciliorum illis quinque Localibus per Asiam habitis celebriorum, præsertim *Arelatensis* I. & *Sardicensis*: quorum *Arelatense* adversus Donatistas ex omnibus Occidentis Provinciis mandato Constantini celebratum in Gallia, antiquius erat Nicæna Synodo; & a S. August. (*Lib.* 2. *de Baptismo c.* 8. *atque post.* 162.) Plenarium, & Universale, & universæ Ecclesiæ Concilium appellatur: *Sardicense* vero Oecumenicum & ipsum dicitur a Justiniano (*in dicto de fide*), quod ab Episcopis in 5. de Synodo Oecumenica dictatum fuisse tradit Hincmarus Rhemensis (*in opere* 55. *capitul. c.* 26.) & quod in Romana Conciliorum editione, inter Œcumenica refertur statim post Nicænam, cujus velut appendix habetur. Horum aliorumque similium Canones, nec pietate, nec doctrina Orientalium Synodorum Canonibus quidquam concedunt. Verum, ut jam indicavimus, auctor hujusce Collectionis Orientalibus præsertim suis laboravit; Occidentalium autem Canones vel omnino incognitos, vel nondum saltem usu receptos in Oriente, silentio transmisit; & quamvis Sardicense Concilium *in Orientis partibus habitum fuerit*, ut loquitur Nicolaus I. (*Can. ult. dist.* 16.) ejusque Canones

non

non tantum Latine, sed etiam Græce ab initio conscriptos fuisse probabile admodum sit; non tamen confestim a Græcis & reliquis Orientalibus, admissum est, quod hi magna ex parte ab Occidentalibus, a quibus ea Synodus absoluta est, dissentirent: tum in fide aliquatenus discordes, tum maxime in iis quæ de appellatione ab omnibus Ecclesiis ad Sedem Romanam in ea Synodo decreta fuere; quare & a Concilii loco discesserant. Hinc fit ut in antiqua Præfatione Concilii Sardicensis, quam Adrianus I. Pontifex in sua Collectione Canonum Carolo Magno oblata repetiit, annotetur Sardicenses Canones non apud Græcos, sed magis apud Latinos inveniri: Eoque spectat quod Photius suo adhuc tempore ad Nicolaum I. scribebat Canones Synodi Sardicensis in Orientis Ecclesiis minime suscipi, ut colligitur ex epistola Nicolai ad Clerum Constantinopolitanum. Non abs re tamen arguitur a Nicolao Photius: nec multo post Synodum Chalcedonensem susceptos a Græcis quoque, aut certe ab Orientalibus Catholicis Canones illos Sardicenses, ex dicendis patebit.

C A P U T IV.

De Veteri altera Græca Collectione post Chalcedonense Concilium edita.

I. POST Chalcedonense Concilium cujus Canone 1. cautum fuerat Canones, sive Regulas SS. Patrum per singula eousque Concilia constitutas proprium robur obtinere atque observari, additi sunt apud Græcos superiori collectioni trium Conciliorum Generalium Canones Constantinopolitani quidem sex (cum in priori Collectione tres tantum descripti fuissent) Ephesini octo, Chalcedonensis viginti novem: ita ut tota Collectio, qualis a Christophoro Justello edita fuit, constaret 207. Canonibus. *Tempus & occasio hujus secundæ Collectionis.*

II. Hæc est antiqua Collectio sub titulo *Codicis Canonum Ecclesiæ universæ* vulgata anno 1610. a prædicto Justello. Verum titulus ille nimis speciosus & generalis visus est Francisco Florenti, & illustr. Petr. de Marca, qui censent inscribendam potius Collectionem Canonum Orientalium, quemadmodum Martinus Bracarensis, Dionysius Exiguus, & Adrianus I. ejus generis collectanea appellarunt; quod scilicet multorum æque celebrium Conciliorum, præsertim Occidentalium, Canones in eo Codice desiderentur. Justellum tuetur Henricus filius in Præfatione quam secundæ ejus codicis editioni præfixit. Et vero si hæc collectio eatenus spectetur, quatenus priorem comprehendit centum sexaginta quinque Canonibus Synodorum septem compositum: eo sane sensu codex Canonum Ecclesiæ universæ dici poterit, quod nihil contineat non ubique in utraque tam Latina, quam Græca Ecclesia receptum. Sed si spectetur quatenus complectitur plures, quam tres Constantinopolitanæ Synodi Canones, una cum Ephesinis, & omnibus Chalcedonensibus, omissis Concilii Sardicensis Canonibus, nec primam collectionem sinceram nobis dedisse videtur, nec secundam integram. *An dicenda Collectio Canonum Ecclesiæ universæ.*

III. Hanc ego potius quam priorem collectionem *Stephano* illi Ephesino, de quo superiori capite dictum, assignandam facile crediderim; utpote cujus in Chalcedonensis Concilii (a quo ea auctoritatem accepit) non modo subscriptionibus, sed etiam actionibus mentio habeatur. Idque eo *Hujus Collectionis auctor.*

probabilius censeo; quod Canones Ephesini, ad dogmata magis fidei, & condemnationem Nestorii ac Cælestii quam ad morum disciplinam spectantes, ab eo in honorem civitatis suæ, præter morem inserti videri possunt: contra verò prætermissi Sardicensis Asianis minus accepti ob appellationes ad Sedem Romanam.

Debuerant inseri huic Collectioni Canones Sardicenses.

IV. Nec sane erat, quod Canones Synodi Sardicensis in hac Collectione omitterentur; quandoquidem in Oecumenica Synodo Chalcedonensi confirmati fuerant, ut jam observavimus. Canones omnium Synodorum prius habitarum, & sic sublata omnis, quæ apud Græcos antea fuerat, de Sardicensibus dubitatio; qui non perinde ac reliqui Occidentalium Conciliorum Canones, Græcis incogniti esse poterant. Sane enim Sardicam, quæ Dardaniæ in Illyrico civitas erat, una cum Occidentalibus 270. circiter Episcopis convenerant 70. saltem Orientales: & Sardicensis illius Synodi decretum, quo fides Nicæna ab Episcopis Occidentalibus sancita fuerat, sub nomine Tomi Occidentalium confirmatum fuerat Constantinopolitanæ I. Synodi decreto (*can.* 5.), ut agnoscunt Zonaras, & Balsamon (*ad eum can.* 5.).

CAPUT V.

De alia Collectione Theodorito a quibusdam adscripta.

Superiori proxima Collectio alia Græca.

I. PAULO post superiorem collectionem, forte & eodem tempore, alia prodiit, non multum quidem, sed tamen aliquantum diversa, adjectis nempe Canonibus qui dicuntur Apostolorum, & Sardicensibus, auctior; quorum illi ob nominis Apostolici reverentiam in fronte collati, hi post Neocæsarienses, ante Gangrenses interjecti. In quo servatus ordo temporum; siquidem in libello Synodico, qui Græce ante 700. atque amplius annos scriptus omnes Synodos, tam Orthodoxas, quam hæreticas breviter complectitur, Synodus Cæsariensis Pontica Vitalis, hoc est, Neocæsariensis, trigesima numeratur; Sardicensis quadragesima quarta; Gangrensis septuagesima prima: nisi forte Nicænæ Synodi Oecumenicæ primæ honori datum est, ut post Ancyranam & Neocæsariensem, quæ illa antiquiores sunt, statim subjiceretur Sardicensis, quæ Nicænæ velut appendix est habita.

Ordo hujus Collectionis.

II. Hujus Collectionis ordinem ex Indice ante Joannis Scholastici Collectionem descripto eruere licet. Is quippe in præfatione sua fatetur non a se primum adornatam Canonum collectionem, sed adjunctos reliquis Canones S. Basilii, ad diversum ordinem institutum. Unde liquet, seclusis Basilii Canonibus, reliquos, quibus ipse usus est, jam ab aliis collectos fuisse, nempe Apostolorum 85. Nicænos 20. Ancyranos 25. Neocæsarienses 14. Sardicenses 21. Gangrenses 20. Antiochenos 25. Constantinopolitanos 6. Ephesinos 7. Chalcedonenses 27. Sic enim in ejus syllabo recensentur: atque ita tota hæc collectio trecentorum & quindecim Canonum numerum complecteretur.

Extat hæc Collect. in Codd. MS.

III. Nec vero Index tantum hujus collectionis in fronte operis Joannis Scholastici extat; sed ipsa Collectio, expansis Synodorum Canonibus, habetur in Codice MSS. Regiæ Bibliothecæ, itemque in altero Bibliothecæ Seguerianæ: aucta quidem illa in utroque Codice Epistolis Canonicis

nicis Patrum Græcorum, aliisque opusculis; verum utrobique juxta Synodorum & Canonum seriem quam indicavimus, omnino digesta.

IV. Hæc est Collectio quam confirmavit Justinianus Novella 131. (*cap.* 1.) cum sanxit vicem legum obtinere factas Ecclesiasticas Regulas, quæ a sanctis quatuor Conciliis (Oecumenicis nimirum primis) expositæ sunt, aut confirmatæ, quo ultimo vocabulo intelliguntur Canones Topicarum Synodorum, quas generali nomine confirmarunt Patres Concilii Chalcedonensis. Quæ quidem Novella 131. vel certe ejus caput primum, ad calcem hujus Collectionis adscribebatur, quemadmodum testatur idem Joannes Scholasticus. Ejus cap. hæc sunt verba. *Θεσπίζομεν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων Συνόδων ἐκτεθέντας, ἢ βεβαιωθέντας. τουτέστι τῆς ρί. Νικαίᾳ τῶν τιή, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἁγίων ἐν Πατέρων, &c.* *Eadem a Justiniano roborata*

V. Ejus quis auctor fuerit, incertum est. Alii Theodoritum Episcopum Cyri, de quo paulo post accuratius dicetur; alii Theodorum Abbatem, vel Theodotum opinantur. De *Theodoro* levis est conjectura, ex eo deducta, quod hypotheses, sive argumenta Conciliorum, quæ in cujusque limine apposita præfert codex Regius, eaque diversa ab aliis earumdem rerum narrationibus, quæ apud Zonaram & Balsamonem, aliosve occurrunt: Theodoro Deo amatissimo, vel sacratissimo Abbati, & sapientissimo Philosopho attribuit illius Codicis scriptor, ante Ephesinam & Chalcedonensem Synodos; & Theodoro sine addito ante Nicænam. Sed viva voce, non scripto ab eo tradita ejusmodi hypotheses ibidem annotatur. Nec ex iis certo colligi potest, aut totam collectionem ab illarum auctore compositam, aut quis fuerit ille Theodorus Abbas. Nam Studites, & alii ejusdem nominis Abbates, qui in Ecclesiastica historia memorantur, longe post hujus collectionis tempora vixerunt. *Theodorus* laudatur ab Illustrissimo Petro de Marca (*in diss. de prim. Lugdun.*) adjecto Theologi titulo. Franciscus Turrianus in opusculo quod scripsit pro Canonibus Apostolorum, hanc collectionem *Constantino* Scholastico P. Cp. adscribit: Antonius Augustinus (*in præfat. ad antiq. collect. Decretal.*) & Altemannus (*in notis ad Procopii anecdota*) *Joanni Scholastico*, quem ea quidem usum non dubito. Verum ne illius ipsum auctorem existimem, facit quod toto ferme sæculo posterior sit Concilio Chalcedonensi: at brevi post illud hanc collectionem prodiisse mihi prorsus est persuasum, tum ex iis, quæ initio hujus capitis dicta sunt, tum ex iis, quæ mox subjungentur. *De hujus Collectionis auctore variæ sententiæ.*

VI. Probabilior itaque, licet non indubitata, mihi videtur eorum sententia, qui *Theodorito* hanc collectionem assignant, quandoquidem in supra memorato Codice Regio hæc Epigraphe occurrit, *Συναγωγὴ Κανόνων εἰς ί. τίτλους διῃρημένων παρὰ Θεοδωρήτου Ἐπισκόπου τῆς Κύρρου.* Unde verisimile admodum videtur ab hoc Cyrrhi in Euphratensi Orientis Provincia Episcopo, conditam fuisse Can. Collectionem: quod Florens supra laudatus tradidit, sequutusque est Illustr. Petr. de Marca. Fatendum sane est Titulum illum in id tantum valere, ut aliquam Can. Collectionem a Theodorito prolatam pronunciemus. Cæterum Collectio, quæ sub hoc Titulo est in Regio Cod. MS. Joannem Scholasticum auctorem nominat, nihilque differt (quod ad Titulos & Canones attinet) a Nomocanone nuper edito sub Joannis illius Scholastici nomine, de quo post suo loco. Nec forte verior est alia posterior opinio nunquam satis laudati Archiepiscopi, viva voce mecum ab eo nostri communicata. Is enim (*lib.* 3. *de concord. Sacerd. & Imper. c.* 3.) cum post Franciscum Florentem, censuisset Colle- *Maxime probabilis opinio.*

ctionem

ctionem illam prædicto Codice Regiæ Bibliothecæ comprehensam, & in quinquaginta Titulos ita distributam, ut plurium Canonum ex variis Synodis desumptorum, qui ad unumquodque genus negotii referri videbantur, velut cumulus, sub eosdem titulos, qui materiæ cujusque quasi sedes esset, conjicerentur. Cum inquam existimasset opus illud, quantum ad Canonum compilationem, esse Theodoriti, sed a Joann. Scholastico civilium constitutionum collatione ad singulos Titulos addita locupletatam: postea aliter sentire cœperat, & hac tota Nomocanonica Collectione Joanni addicta, aliam augurabatur fuisse a Theodorito prius conflatam; sed alio rerum ordine, & Titulis sexaginta distinctam; quæ Collectio ad nos non pervenit. Ejus conjecturæ rationem ex eo deducebat, quod Joannes ille Scholasticus in sua Præfatione ait ab aliis prius editam fuisse Collectionem in sexaginta Titulos (prætermissis tamen Basilii Canonibus) atque ita ut similia similibus, quemadmodum oportuerat, coaptata non essent: ex quo apparet vetustiorem proculdubio fuisse Collectionem sexaginta Titulorum, quam quæ Titulis quinquaginta constabat. Priorem autem illam nemini judicabat convenientius adscribi posse, quam Theodorito. Verum quantum ad Collectionem sexaginta Titulorum, non facile adducor ut credam eam cum ea de qua hic quæritur, secundum Canonum & Conciliorum seriem conscripta quicquam habere commune: hæc enim undecim tantum Conciliorum Canones, & cum his Apostolicos complectebatur; ex quibus omnibus tituli non ultra duodecim confici videntur potuisse. Quapropter ad Sabini Macedoniani Collectionem Actorum Synodicorum, cujus ante meminimus, referri posse suspicor, quæ a Joanne Scholastico dicuntur. Verisimilem nihilominus duco partem alteram conjecturæ Illustrissimi Præsulis; valde quippe mihi probabile est, cum Theodoritus veluti collectionis alicujus auctor in manuscriptis indicetur, id non temere scriptum; nec vero alia occurrit illi potius adscribenda Collectio, quam ea de qua nunc agimus. Constat certe ipsum per hæc tempora rei omnis Ecclesiasticæ peritissimum, nihil fere quod eo pertineat non attigisse: & quidem Lib. 5. Hæreticarum fabularum, non admodum alienum ab hoc instituto argumentum petractavit, tradita Epitome Divinorum Decretorum, ubi præcipua Fidei capita, ab Hæreticis impugnata, firmis adstruit rationibus. Quidni ergo probabili indicio adducti conjiciamus eumdem, quæ ad Mores ac Disciplinam spectabant, collegisse. Sic igitur circa annum 460. in lucem exierit hæc Collectio.

Diluuntur contrariæ rationes.

VII. NEGANT Justellus aliique hanc collectionem esse Theodoriti: quod enim ab illis dicitur de ea collectione, quæ vere est Joannis Scholastici, id de hac non minus dici potest. Tribus autem potissimum rationibus nititur eorum sententia. Primum, quod Canones Apostolicos numero 85. hæc collectio comprehendat; secundo, quod Canonem 20. Concilii Chalcedonensis expugnat, quem tamen agnoscunt Græcæ aliæ collectiones: tertio, quod in hac collectione contineantur etiam Canones Concilii Sardicensis, Græcis ea tempestate, aut ignoti, aut exosi, ut ipsi existimant. Sed de Canonibus Apostolorum abunde capite primo differuimus: Canonem autem 28. Chalcedonensis Synodi, etiamsi referant Collectiones Græcorum posteriores, veluti Photii, Zonaræ, & Balsamonis; antiquæ tamen, quæ in mss. Codicibus Regiæ & Seguerianæ Bibliothecæ habentur, nonnisi viginti septem ejus Concilii Canones complectuntur, omisso XXVIII. quod & Dionysius Exiguus sequutus est in versione antiquæ Collectionis, & Theodorus Anagnostes sive Lector (*Lib. 1. Collectaneorum*.) Licet autem Canones Sardicenses in antiquissima

sima Græcorum collectione prætermissi fuerint; constat tamen ex iis quæ diximus, sequentibus collectionibus post Synodum Chalcedonensem editis insertos fuisse: eaque non contemnenda ratio videri potest cur secundæ collectionis auctor censeatur Theodoritus, quod illi Canones in eam relati sint. Si quis enim Græcorum Sardicensibus Canonibus honorem impertiendi causa habuit, is fuit in primis Theodoritus, cui Canones illi maximo usui fuere, cum sede sua in Ephesina Synodo II. per Dioscorum Alexandrinum dejectus, eorum Canonum beneficio Sedem Romanam appellaverit, atque a Leone Pontifice in communionem receptus, & dignitati Episcopali restitutus, locum suum Imperatoris Decreto, & Synodi Chalcedonensis irretractabili judicio (quemadmodum Leo ipse loquitur) iterum obtinuerit; itaque grati animi fuit Canones, quorum ope jus suum tuitus fuerat, cæteris receptis Canonibus accensere; eaque in re Orientalibus reliquis viam præire, cum præsertim id ei ex Chalcedonensis Concilii auctoritate liceret.

CAPUT VI.

De Collectione Trullana Synodo probata.

I. CUM generales Synodi v. & vi. Constantinopoli celebratæ, altera anno Christi 553. altera anno 680. Fidem tantum adstruxissent, damnatis eorum temporum erroribus; sed nullos Canones edidissent: Græci Episcopi post annos a vi. Synodo, non quatuor, aut quinque duntaxat, (ut memorabat in viii. Synodo Œcumenica Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus) sed 27. tempore Justiniani junioris, coeuntes Concilium celebrarunt: quod Trullanum & Quinisextum est appellatum: *Trullanum* quidem, quod in Trullo Palatii Constantinopolitani habitum esset, quemadmodum & vi. generalis Synodus. Trullus quidem esset, indicatum est lib. 2. cap. 5. & 8. *Quinisextum* dictum est hoc Concilium, quod ejus Præsules videri vellent, id, quod v. & vi. universalibus Synodis deerat, supplevisse, editis disciplinæ tuendæ causa Canonibus. Et sane Canones non parca manu condiderunt, nempe 102. quot nulla alia Synodus ediderat. *De Quinisexto in Trullo Synodo.*

II. IN ea Synodo, quam & Sextam absolute Græci sæpenumero vocant, licet suus Romano Pontifici ad subscribendum relictus fuerit locus, & Gortynæus in Creta Episcopus, aliique velut ejus vicem implentes, cum aliis Orientalibus subscripserint: revera tamen sine Latinorum, ipsiusque Summi Pontificis interventu habita est hæc Synodus, nec modo aliena a Romanæ Ecclesiæ usu constituit, sed receptum in ea Clericorum sacratorum cælibatum damnare, atque acriter reprehendere non est verita. Unde ipsius Canones in Ecclesia Romana recepti non sunt, nisi quatenus superioribus Synodis, & probatis moribus contrarium nihil continebant, ut postea Humbertus Cardinalis, Episcopus Silvæ candidæ, Leonis IX. Legatus, apud Græcos contestatus est. *Ea Synodus quatenus apud Latinos recepta.*

III. EJUS secundo Canone pluribus tum Conciliorum Decretis, tum Patrum Græcorum responsis additum est Canonicum robur, unde orta est nova apud Græcos Canonum Collectio; itaque præter Canones *Apostolorum*, *Nicænos*, aliosque prioribus Collectionibus insertos, recepti sunt in hac Synodo Canones *Carthaginenses*, & Canones præterea Synodi apud *Probati in hac Synodo Canones complures, ex quibus nova Collectio.*

Con-

Constantinopolim sub Nectario habitæ; deinde ad receptos jam *Basilii* Archiepiscopi Cæsareæ in Cappadocia Canones, alii adjecti sunt, *Dionysii* nempe & *Petri* Patriarcharum *Alexandrinorum*; *Gregorii* Neocæsareæ in Ponto Episcopi, qui *Thaumaturgus* est appellatus; *Athanasii* quoque Patriarchæ Alexandrini; *Gregorii* Episcopi *Nysseni*; *Gregorii* alterius, *Nazianzeni* scilicet, qui Theologus cognominatus est; *Amphilochii* Episcopi Iconiensis; *Timothei* & *Cyrilli Alexandrinorum*, ac *Gennadii* Patriarchæ *Constantinopolitani*. Ultimo loco in honorem B. Cypriani Martyris adjectus est etiam Canon *Synodi Africanæ*. Additur prohibitio ne quis antedictos Canones adulterare, aliosve ab his admittere audeat, cujusmodi a quibusdam adjecta falsa inscriptione compositi. Hinc apparet quibus ex Conciliis & quorum Patrum e scriptis coagmentata fuerit ex ejus Synodi præscripto hæc Collectio; & quanta tunc Canonum moles ad priores Collectiones accesserit. De quorum aliquibus nonnulla videntur annotanda.

C A P U T VII.

De Conciliorum & Patrum Canonibus hac Collectione additis ad superiores, deque ejus Appendice.

Canonum Carthaginensium nomine intelligitur Collectio Africana.

I. CARTHAGINENSE Concilium in nova illa Collectione absolute nuncupatum, non tam unius, quam plurium Africanarum Synodorum selectos Canones comprehendit, velut quidam Codex Canonum ejus Ecclesiæ, quemadmodum indigitavit Christophorus Justellus, qui eum Codicem Græce & Latine, adjectis notis suis, edidit. Ea Canones Africanos 132. a Græcis receptos complectitur. Hi Canones jam antea a primis usque Imperatoris Justiniani temporibus in codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ relati fuerant a Dionysio Exiguo; qua de re suo loco accuratius differemus.

De Synodo Carthaginensi Cypriani.

II. AT Concilium Carthaginense Cypriani longe antiquius est, utpote ann. 256. Sedem Romanam obtinente Stephano I. Romanis imperante Decio, ab Episcopis 84. habitum de iterando Hæreticorum & Schismaticorum, ad Ecclesiam Catholicam confugientium, Baptismo. Ejus Canon ab Ecclesia in universum damnatus, non absolute hic probatur: sed prout secundum majorum formam, & juxta consuetudinem ab illis traditam obtinuit. Is hujus locis sensus intelligendus est: & quanquam, quod ad hæreticos attinet, satis ambigue locutus ea de re videatur B. Basilius (*Can.* 1.); tamen Trullanos Antistites ad Canonem Apostolorum 46. Concilii Nicæni XIX. Maxime vero ad ultimum Canonem Constantinopolitanæ Synodi, Oecumenicæ II. respexisse nihil dubito: ex quo quidem postremo Canone petenda est cæterorum vera interpretatio, ut scilicet eorum Baptisma rejiciatur, qui ab usitata Ecclesiæ formula in eo administrando recedunt; & sic perperam tincti nec pro baptizatis habeantur, sed baptizandi in Ecclesia veniant: non tamen baptizati ab iis hæreticis qui receptæ formæ inhærent, & fidem Ecclesiæ in eo articulo sequuntur.

De Synodo Constantinopolitana Nectarii.

III. CONSTANTINOPOLITANUM autem Concilium, quod hic reliquis adjungitur, a *Nectario* ejus urbis, ac Theophilo Alexandrino Patriarchis habitum fuerat, anno 394. in causa Agapii & Bagadii de Bostrensi Episcopatu inter se contendentium.

IV.

IV. QUOD spectat ad Patriarcharum, aliorumque Præsulum Græcorum Decreta, occurrunt 1. loco Canones S. DIONYSII Patriarchæ *Alexandrini*, qui Heracleæ in dignitate successisse legitur sub exitum Philippi Arabis Imperatoris, & martyrium deinde passus ann. Christi 262. aut sequenti. Is interrogatus per epistolam a Basilide Episcopo Pentapolitanæ provinciæ, de diversis articulis, responsum dedit, cujus capita quatuor pro Canonibus recepta fuerunt. *De Canonibus S. Dionysii Alexandrini.*

V. S. PETRUS Alexandrinus quoque Patriarcha fuit, Theonæ, qui post Dionysium sedit, successor. Martyrium & ipse subiit Imperatore Diocletiano circa annum 310. Decreta, sive Regulas quindecim scripsit, (*In Sermone de Pœnitentia*) circa Lapsos tempore persecutionis. *De Canonibus S. Petri Alexandrini.*

VI. GREGORIUS, antea Theodorus dictus, Neocesareæ in Ponto Polemoniaco Archiepiscopus, cognomento *Magnus*, & a frequentibus editis miraculis THAUMATURGUS, postquam Origenem audierat, a Phedino Amasenorum Præsule Episcopus est consecratus, & in Decii persecutione in solitudinem secessit. *Epistolam* Canonicam postea scripsit *de Pœnitentia* variorum delictorum, præsertim vero de *Idolothytorum participatione*, cujus extant Canones undecim. Obiit circa annum 266. Ejus vitam scripsit Gregorius Nyssenus. *Gregorii Thaumaturgi.*

VII. ATHANASIUS, in Alexandrino Patriarchatu paulo post Concilium Nicænum Alexandro successit, qui post Aquilam Petri successorem eam Sedem tenuerat. Neminem latent ejus pro vera Fide labores adversus Arianos, atque horum in illum diræ calumniæ, persecutiones, atque irrogata ipsorum artibus exilia. Inter alia opera *Epistolam* scripsit *ad Ammum*, sive Ammonem Monachum de nocturna seminis fluxione; tum aliam *Epistolam* quæ inter festivas, seu festales 39. numeratur, qua recensentur *Libri Canonici* utriusque Testamenti. Epistolam quoque scripsit *ad Rufinianum* Episcopum, ni fallor, *de Lapsis in hæresim* admittendis ad Pœnitentiam, non tamen ad Clerum. Et hæ tres Epistolæ huic Collectioni fuerunt insertæ. *Canones S. Athanasii.*

VIII. BASILIUS Cappadox, peractis apud Athenas cum Gregorio Nazianzeno studiis, in Eremum Ponticam secessit; ubi Monachum professus, instituti Monastici Regulas conscripsit. Inde revocatus adversus Hæreticos, curam Cæsariensis in Cappadocia Ecclesiæ sub Eusebio Episcopo gessit. Tandem Archiepiscopus ejus civitatis anno 369. creatus quantumvis reluctans, brevi a Valente Ariano Imperatore varie vexatus, post multa præclare gesta & tolerata, obiit anno 378. Ejus, præter cætera opera, extant *Epistolæ* tres *Canonicæ ad Amphilochium* Iconii Episcopum. Duæ priores continent 85. Canones: prima sexdecim priores, altera reliquos: tertia unico Responso *De ciborum delectu* contra Encratitas, absolvitur. Accedunt alia quoque in hanc collectionem relata, nimirum Epistola ad Gregorium *Presbyterum*, ut a muliercula, cum qua habitabat, abscederet; tum alia *ad Chorepiscopos*, qua vetat absque ipsius notitia quemquam ad sacrum Ministerium promoveri. Præterea *ad Episcopos sibi subjectos*, ne pecuniæ ab Ordinandis accipiantur. Additi sunt ex Libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium, centones duo; ex capitibus videlicet 27. & 29. ubi de *Traditionibus* differit, quo Fidem de Spiritu Sancto adstruat. Adjectum est denique fragmentum ex ejus Epistola ad Nicopolitanos in Armenia minori. *De Epistolis Canonicis S. Basilii.*

IX. GREGORIUS. Magni Basilii frater, Rhetoricis disciplinis usque ad invidiam excultus, ex conjugato factus est *Episcopus Nysses* in Armeniæ minoris & Cappadociæ confinio: anno 369. pulsus ab Arianis, ac deinde restitutus in prima Constantinopolitana Synodo Oecumenica, ejus *De Gregorii Nysseni Canonibus.*

nomine *Symbolum* composuit, quod a reliquis Patribus comprobatum est. Ejus inter alia *Epistolam ad Letoium* Melitines in Armenia minori Episcopum habemus de vitiis & peccatis; quæ Canonicis est annumerata.

De S. Gregorii Nazianzeni Catalogo librorum Canonicorum.

X. GREGORIUS, cognomine *Theologus* ob eminentem sacræ Scripturæ peritiam; postquam Athenis Oratoriam aliquantum professus erat, in Aulam frustra vocatus a Juliano Imperatore, Monasticam cum Basilio vitam prætulit: a quo invitus Sasimorum Episcopus dictus est ann. circiter 371. Postea Patri in curanda Ecclesia Nazianzena adjutor factus, ex eo *Nazianzeni* titulum tulit. Constantinopolim deinde missus a Meletio Antiocheno adversus Arianos, a Petro Alexandrino Episcopus ibi est constitutus, & a Concilio Oecumenico XI. confirmatus: sed ob turbas, postea in eadem Ecclesia ortas abdicavit. Ex plurimis ejus operibus exceptum *Librorum sacræ Scripturæ Catalogum* versibus conscriptum in hanc Collectionem inferri placuit.

Jambi Amphilochii de sacris scripturis.

XI. AMPHILOCHIUS, Episcopus Iconii in Lycaonia provincia cui falso adscribitur vita Sancti Basilii, mendis scatens; tum alia opera, tum *Jambos* de numero sacrorum Codicum scripsit perinde ac Nazianzenus.

Timothei Responsa Canonica.

XII. TIMOTHEUS, Petri Alexandrini frater, post Athanasium Patriarcha ipse quoque electus est anno 380. & *Responsa Canonica* 17. edidit.

Cyrilli Alexandrini Epistolæ Canonicæ.

XIII. CYRILLUS, Theophili Patriarchæ Alexandrini e sorore natus, post eum ad eandem dignitatem provectus est anno 412. Scripsit adversus Nestorii hæresim; & nomine Cæleſtini Papæ præfuit Ephesinæ Synodo, in qua damnatus est Nestorius; ac post multas ab ejus sequacibus ærumnas, mortuus est anno 444. Ex ejus Epistolis duæ sunt *Canonicæ*, distributæ in Canones septem, altera *ad Domnum*, altera *ad Episcopos Libyæ*, ac Pentapoleos.

Gennadii Constantinopolitani Epistola Encyclica.

XIV. GENNADIUS Patriarcha *Constantinopolitanus* ob doctrinam & sanctitatem creatus anno 458. post Anatolium, sedit annos 14. Præter alia opera *Epistolam Encyclicam* composuit ad summum Pontificem & Synodum Romanam, contra Ordinationes quæ data pecunia fiunt.

Additamentum Collectionis proxime memorata.

XV. TERTIÆ huic Collectioni post Nicænam II. Synodum, Oecumenicam VII. id est, circa annum 790. accesserunt ejus Synodi Canones 22. quæ non tam nova collectio extitit, quam superioribus Appendix.

Ejus primæ Editiones, tum Græca, tum Latina, non tamen totius.

XVI. HUJUS porro ejusmodi Appendicis auctæ Collectionis priorem partem, qua Apostolorum & Conciliorum Canones numero 598. continentur, primus apud nos ex Pictaviensi S. Hilarii Bibliotheca Græce vulgavit anno 1540. Joannes Tilius Engolismensis, postea Briocensis, ac tandem Meldensis Episcopus, qui in Epistola nuncupatoria ad Franciscum Turnonium Cardinalem spem fecerat proferendi ex eadem Bibliotheca tomi secundi, qui sanctorum Patrum Græcorum Epistolas Canonicas complectitur. Sed nec ab eo, nec ab alio, sive ex eadem Bibliotheca, sive ex Regia, purum ac sine admixtione, Græce vulgatum vidi, nisi quod hæc omnia in Gentiani Herveti Latina Canonum versione anno 1561. atque hoc sæculo Græce simul & Latine in sequenti mox Collectione publici Juris facta sunt.

CA-

CAPUT VIII.

De Ultima Græcorum Collectione per Concilia.

I. POSTREMA Canonum per Synodos digestorum Collectio, quæ apud Græcos quarta habetur inter eas, quæ alicujus nominis atque usus fuerunt, duplici ex capite a superiori differt, primo quidem quantum ad materiam, quod duorum Conciliorum apud Constantinopolim congregatorum, vel potius Conciliabulorum Canones, quosdam etiam Centones Patrum Ecclesiæ Græcæ contineat, ultra priorem, hæc Collectio. Præterea quantum ad ordinem, quod non idem omnino hic servatus sit in collocandis Conciliis, qui hactenus servatus fuerat: sed minore habita temporum cura, omnes generales Synodi (excepta octava) & quæ pro generalibus a Græcis schismaticis habentur, locatæ reperiuntur ante omnes locales & minores, quamvis antiquiores: ita ut qui honor in prima Collectione delatus fuerat soli Nicænæ Oecumenicæ 1. Synodo, is in hac ad reliquas œcumenicas porrectus fuerit. *Quid differat hæc Collectio a superiori.*

II. AUCTOR ejus putatur *Photius* Patriarcha Constantinopolitanus, dissidii Græcorum a Latinis, vel auctor, vel fautor præcipuus. Ille Collectionem hanc consarcinasse videtur sub Christi annum 880. post Concilium scilicet in Templo S. Sophiæ habitum anno 879. Pontifice Romano Joanne VIII. Quod quidem Concilium Oecumenicum VIII. Græci nuncupant, nobis Conciliabulum est. In eo quippe non modo post obitum Sancti Ignatii legitimi Patriarchæ, confirmata est Photii restitutio; sed etiam vera octava Oecumenica Synodus, quæ Photium tamquam invasorem dejecerat, abrogata; quin & vox illa, *Filioque*, sublata est e Symbolo. Conciliabuli tamen illius a 383. Episcopis habiti Canones in hanc Collectionem relati fuerunt inter universales Synodos, una cum Canonibus anterioris alterius Synodi anno 859. & 861. in Templo SS. Apostolorum congregatæ, quam 1. & 2. dixerunt, quod cum primo congressu, post discussa dogmata, & Ecclesiastica negotia, dissidium inter Episcopos ortum esset; nihil fuisset definitum: unde necesse fuit altero congressu prioris acta firmari. In ea Synodo Episcopi circiter 318. injustam Ignatii condemnationem, & illegitimam intrusionem Photii ratam habuerunt, præsentibus Nicolai Papæ Legatis: qui tamen anno sequenti gesta illius Synodi penitus abrogavit. *Hujus Collectionis Auctor, & quid ea continent.*

III. PRÆTER Canones Conciliorum & Patrum, qui Trullanæ Synodi Canone secundo memorantur, huic Collectioni inserta fuerunt, tum Concilia illa Photiana, tum opuscula duorum Patrum, quæ jam antea, ni fallor, conjuncta fuerunt in Appendicem superioris Collectionis, *Theophili* nimirum Alexandrini, & *Tharasii* Constantinopolitani Patriarcharum. Prioris quidem opuscula quinque, *Allocutio* nempe, cum sancta *Theophania* in die Dominico instarent: *Commonitorium* Canonibus decem constans, quod Ammoni datum fuit, propter ea quæ gesta fuerunt apud Lyco Ægypti civitatem; cum *Responsis* sive *Epistolis* tribus: prima de iis qui dicuntur Cathari, aliæ ad Agathonem, atque ad Menam Episcopos. Cæterum Theophilus Timothei successor, circa annum 385. creatus Patriarcha Alexandrinus, ob perperam damnatum B. Joannem Chrysostomum ab Innocentio I. excommunicatus est: sed acta, ut quidam tradunt, ante obitum pœnitentia, egregiam sui memoriam reliquit ob damnatos Origenistas & præclara *de Cyclo Paschali*, aliisque rebus Ecclesiasticis monumenta. *Hic inserta opuscula Theophili Alexandrini, & Tarasii Constantinopolitani.*

TARASII vero Epistola in hanc collectionem relata, scripta est a Concilio Nicæno II. anno 787. *de Ordinationibus per pecuniam* minime faciendis, ad Adrianum Papam.

Hujus Collectionis Enarratores Græci. IV. HÆC illa est Græcorum collectio, quam Joannes Zonaras Monachus, Alexius Aristinus, itidem Monachus, & Theodorus Balsamon Patriarcha Græcorum Antiochenus, homines schismatici commentariis suis illustrarunt, quorum idcirco lucubrationes caute legendæ.

De Synodicis, & Constitutionum Ecclesiasticarum Syllabo. V. HIS in Bibliotheca Juris Canonici a Guill. Voello, & Henr. Justello edita, adjecti sunt tres Libelli Synodici, seu opuscula de sex, septemve Synodis Oecumenicis primis, *Photii* scilicet, *Nili*, Metropolitæ Rhodii, & *Anonymi*. Praeterea *Synodicon*, narrationem complectens omnium Synodorum ad Octavam usque Oecumenicam; & *Balsamonis* collectio *Constitutionum Ecclesiasticarum*, e codice, Digestis, & Novellis Justiniani; olim sub nomine *Paratitlorum* a Leunclavio Latine vulgata.

Græcorum Orthodoxa Collectio habet veram Octavam Synodum Oecumenicam. VI. OBSERVANDUM hoc loco est in Codicibus quibusdam manu exaratis inveniri veram Octavam Synodum Oecumenicam, quæ anno 879. pro Ignatio contra Photium celebrata est; & hæc legitima est censenda collectio Græcorum, qui Romanæ Ecclesiæ adhærebant; illa altera Schismaticorum propria est.

Catalogus Synodorum & Patrum, quorum Canones hic sunt expressi. VII. NUNC operæ pretium fuerit Conciliorum & Patrum Græcorum, quorum Canones in hac collectione continentur, syllabum adjicere: ut hinc cognoscere quisque possit quod sit inter priores, & hanc ultimam collectionem discrimen.

CATALOGUS CANONUM.

Collectionis Græcorum Postremæ.

1. CANONES Apostolorum. 85

Canones Conciliorum.

2. CANONES Concilii Nicæni, I. Oecumenici. 20
3. Canones II. Synodi I. Constantinopolitanæ. 7
4. Canones Synodi Ephesinæ, III. Oecumenicæ. 8
5. Canones Synodi Chalcedonensis, IV. Oecumenicæ. 29
6. Canones Sextæ in Trullo Synodi. 102
7. Canones Septimæ Synodi Oecumenicæ, Nicænæ II. 22
8. Canones Synodo Constantinopolitanæ I. & II. dictæ, in Templo SS. Apostolorum habitæ. 17
9. Canones Constantinopolitanæ Synodi in Templo Sanctæ Sophiæ. 3
10. Canones Carthaginensis Synodi sub S. Cypriano. 1
17. Canones Synodi Carthaginensis tempore Honorii, Præside Aurelio. 134
18. Epistola Attici Constantinopolitani ad eam Synodum. 1
19. Epistola Synodi Africanæ ad Cælestinum Papam. 1
20. Ex Actis Constantinopolitanæ Synodi sub Nectario de Agapio & Bagadio.
11. Canones Synodi Ancyranæ. 25
12. Canones Synodi Neocæsariensis. 15
13. Canones Synodi Gangrensis. 21
14. Canones Synodi Antiochenæ. 25
15. Canones Synodi Laodicenæ. 60
16. Canones Synodi Sardicensis. 21

Cano-

Canones Patrum.

BEATI Dionysii Archiepiscopi Alexandrini, Can.	4
S. Petri Archiepiscopi Alexandrini, & Martyris.	15
B. Gregorii Neocæsariensis Archiepiscopi, cognomine Thaumaturgi, Canones.	11
S. Athanasii Archiepiscopi Alexandrini.	3
S. Basilii Cæsareæ in Cappadocia Archiepiscopi Epistolæ Canonicæ, in quibus Canones omnino.	93
Canones ad Amphilochium.	86
Ejusdem aliæ Epistolæ Canones.	5
Ejusdem capita duo ex Libro de Spiritu Sancto. Can.	2
Gregorii Nysseni Epistola Canonica ad Letojum Archiepiscopum Melitines. Can.	8
Timothei Alexandrini Responsa Canonica.	18
Theophili Alexandrini Commonitoria, &c.	
Cyrilli Alexandrini Epistolæ Canonicæ duæ.	
S. Gregorii Theologi, cognomento Nazianzeni, Metra de Libris Veteris & Novi Testamenti.	
Amphilochii Episcopi Iconiensis Jambi de eodem argumento ad Seleucum.	
Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani, & Synodi ejus Epistola Encyclica, sive circularis.	
Ex Epistola Magni Basilii ad Nicopolitanos.	
Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani ad Pontificem Adrianum I. Epistola.	

His additæ pauca quædam in editionibus horum Canonum, cum notis Zonaræ per Quintinum, & cum notis Balsamonis per Gentianum HERVETUM.

Hactenus de Græcis Canonum collectionibus per concilia dispositis, veniamus ad eas quæ per certas rerum ac materiarum velut classes digestæ, ac de iis quæ collatas cum Canonibus Leges Principum habent.

CAPUT IX.

De Collect. & Nomocanone Joannis Antiocheni cognomine Scholastici.

Quis fuerit Joannes Scholasticus auctor hujus Collectionis.

I. JOANNES SCHOLASTICUS dictus, ex Sirmi pago Antiochiæ finitimo, Presbyter primum *Antiochenus*, & Apocrisiarius, ad Regiæ urbis Patriarchatum evectus est anno 564. quo tempore pulsus est ab ea sede Eutychius, quod Justiniano Imperatori hæresim Incorruptibilium promulganti obsisteret. Itaque inter quatuor Patriarchas Constantinopolitanos, qui sub Justiniano vixerunt, postremus fuit hic *Joannes* sedemque tenuit annos quatuordecim cum mensibus septem, & sub Tiberio Apsimaro vivere desiit anno 578. ac locum fecit Eutychio ante dicto per Tiberium revocando: qua de re Procopius in Anecdotis, Evagrius (*Lib. 4. Histor. Eccl. cap. 37. sub fin.*), & Nicephorus (*In Chron. & in Catalogo Patriarch. Constantin.*). *Scholasticus* autem est appellatus, quod e Schola sive Ordine Advocatorum ad Ecclesiasticum Ordinem transiisset.

Advo-

Advocari quippe, & qui ex illo Ordine prodeunt, vocantur Scholastici de Foro, in Synodo Sardicensi.

Ejus methodus non multum diversa a Theodoriti Collectione in 60. Titul. divisa.

II. Hic JOANNES *Antiochenus* Canonum Collectionem ex secunda superius memorata confecit, nova methodo: etenim eam in 50. titulos divisit, nec ordine temporis servato, nec serie, seu consequentia numerorum, pro veterum more; sed similia similibus, ad eandem scilicet rem pertinentia, conjungendo, & suos cuique titulo Canones, eosque expansos, sive integros subjiciendo, quemadmodum ipsemet in ejus operis Præfatione testatur. In ea alterius quoque prioris Collectionis meminit, non dispari methodo in titulos 60. distinctæ; quam Theodorito assignatam fuisse monuimus capite superiori.

In ea dirigenda usus videtur Theodoriti Collectione per Synodor. seriem ordinata.

III. EUM vero in hac per classes ac rerum titulos Collectione concinnandi usum esse, altera e duabus Collectionibus post Chalcedonense Concilium editis, quam non improbabiliter Theodorito adscribi posse jam ante demonstravi, colligitur ex indice sive ordine Canonum præfationi subjuncto: in quo post Canones Apostolorum, recensentur decem Synodorum Canones, nimirum Nicænæ, Ancyranæ, Neocæsariensis, Sardicensis, Gangrensis, Laodicenæ, Constantinopolitanæ I. Ephesinæ, & Chalcedonensis; quibus se addidisse fatetur Canones & Basilii sexaginta octo, ex tribus Canonicis ejus Epistolis.

Non ignota Nicolao I. Pont. hæc Collectio.

IV. Ad hanc Collectionem respexisse videtur Nicolaus I. Pontifex, eamque nomine Concordiæ Canonum intellexisse, quod in ea concordantes, atque ad idem argumentum spectantes Canones simul congesti in certa capita atque in unam consonantiam commixti essent. Nicolai hæc sunt verba (*Can. ult. dist. 16. in Epist. ad Photium.*) ad Photium Patriarcham Constantinopolitanum, qui Sardicenses Canones apud Græcos non extare scripserat: *Quomodo*, inquit, *non sunt penes vos Canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus concordia Canonum apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur?*

Ordo Titulorum hujus Collectionis.

V. TITULI autem hujus Collectionis non temere dispositi, sed certo digesti ordine fuerunt. Nam cum jura, Personarum causa sint constituta, in *Personarum Ecclesiasticarum* enumeratione, divisione, differentia & officio universo jus Canonicum eorum temporum exponit auctor. Et primum quidem ab *Episcopis* orditur, Canonesque ad eorum dignitatem pertinentes primis titulis proponit; deinde ad *Presbyteros*, *Diaconos*, *Subdiaconos*, cæterosque Clericos transgressus, Canones refert ad unumquemque gradum spectantes. Postea *de Monachis*, tandem de fidelibus *Laicis* eadem ratione differit: ita ut universa hæc Collectio ad unum summum genus revocari possit, nempe ad Personas. Quam methodum alii quoque Græci & Latini Collectores amplexi sunt, inque his Martinus Bracarensis, ut suo loco videbimus.

Collectio hæc ubi & unde edita.

VI. COLLECTIONIS hujus tria extant exemplaria manu descripta: unum admodum vetustum Romæ in Bibliotheca Vaticana, delatum Heidelberga ex Palatina Bibliotheca. Eximium illud quidem, sed exesum, nec nisi dimidiatum: alterum non minus antiquum, at integrum in Bibliotheca illustrissimi quondam Franciæ Cancellarii Petri Seguerii: tertium in Bibliotheca Claramontani Collegii Societatis JESU Lutetiæ, ex quo præcipue a Voello & Justello edita est Bibliotheca Juris Pontificii veteris.

Nomocanonis ab eodem Joanne concinnati Ordo idem.

VII. Huic collectioni in qua Canones verbatim referuntur, & quam Joannes Antiochenus adhuc Presbyter composuisse creditur, *Nomocanonem*, id est, Collationem Legum cum Canonibus, deinde Patriarcha jam factus attexuit. Hic porro iisdem titulis constat, quibus superior Canonum

num Collectio ab eodem exarata: eosdemque sub singulis titulis Canones continet ex variis Synodis depromptos; in quibus pro temporum varietate ac necessitate causarum promulgati fuerant. Verum Canones in hoc posteriore opusculo non pleni & expansi describuntur; sed per indicem tantum, sententia eorum, qui in unumquemque titulum conjecti erant, brevi compendio verborum expressa. Deinde vero Canonum per singulos titulos Indici subjiciuntur Constitutiones Imperatorum, sive earum capita ex Codice ac Novellis petita, quibus Canones ad hoc vel illud negotium pertinentes, non dispari sanctione firmati fuerunt. Ad calcem autem totius Collectionis adjecta sunt 84. *capita ex Novellis* ejusdem Justiniani desumpta, quæ Canonibus etiam congruere ab auctore dicuntur.

Joannes Scholasticus videtur primus operis Nomocanonici auctor, non tamen Canonum per titulos digerendorum.

VIII. Non itaque abs re Franciscus Florens ante laudatus earum Collectionum quibus ex mixtura Legum & Canonum inditum est *Nomocanonum* nomen, originem refert ad hunc Joannem Scholasticum. Quod autem existimat idem vir eruditus Collectionem quinquaginta Titulorum ex Canonibus solis coagmentatam, de qua hujus capitis initio actum est, fuisse Teodoriti, cui Joannes Scholasticus excerpta Legum duntaxat addiderit; id quidem ex eo erui posse videtur, ut supra notabamus, quod in Codice Regio principium Collectionis Theodoriti titulo inscribitur; in fine vero ejusdem Collectionis notatur expresse Joannes Scholasticus Leges subjunxisse; quod nec Thodoritus facere potuit, cum Constitutionum Imperatoriarum, quæ in hac Collectione refertur, pars magna post ejus mortem edita fuerit. Verum ne viro clarissimo hac in parte subscribam, facit quod in pluribus mss. Codicibus jam indicatis, initio Collectionis integræ præfigitur nomen Joannis Patriarchæ Constantinopolitani; & quod in ejus operis Præfatione antiquior Collectio memoratur in 60. Titulos distributa, omissis Basilii Canonibus, qui in hanc conjecti sunt: quo argumento antiquiorem illam Titulorum sexaginta Collectionem Theodorito assignabant jam dictus Florens, & illustrissimus Archiepiscopus P. de Marca. Ex nomine autem Joannis Scholastici ad finem Nomocanonis adscripto, nihil aliud colligi posse existimabant, quam illos octoginta Articulos ex Novellis decerptos toti operi ab eo fuisse subjunctos. Sed, ut diximus, ex Epigraphe aliorum Codicum videtur universum opus, tum duplicis Collectionis, Canonicæ nempe & Nomocanonicæ, tum Appendicis ex Novellis decerptæ, eidem Joanni Scholastico adscribendum: ita ut, si quid horum Theodorito assignandum, id ad Collectionem alteram Canonum juxta Conciliorum seriem digestorum, de qua jam cap. 5. hujus libri diximus, contrahendum videatur.

CAPUT X.

De Photii Nomocanone.

Nomocanon Photii diversus a superiore.

I. PHOTIUS auctor postremæ Collectionis, de qua superiori capite, ei Collectionem quoque Legum adjecit, condito *Nomocanone*, quem exemplo Joannis Antiocheni confecit: sed ordine diverso, atque Imperatoriis Constitutionibus jam ex Justiniani corpore desumptis. Eo in opere propositis per singula capita Canonibus ad materiam quamque spectantibus, Leges indicat, quæ cum his affinitatem habent: sed indicat tantum;

neque

neque enim articulos integros describit, quemadmodum a Joanne Scholastico factum fuerat.

Divisio hujus Nomocanonis. II. DIVIDITUR totum hujus Nomocanonis Corpus in Titulos quatuordecim; Tituli in capita subdividuntur. Titulorum porro hæc sunt Lemmata, quæ uniuscujusque argumentum ostendunt.

Tit. I. *De Theologia & Fide Orthodoxa, deque Ordinationibus Episcoporum & Clericorum*, cujus sunt capita, sive articuli, 38.

Tit. II. *De Extructione Ecclesiarum, sacris vasis, & Clericis qui præter Episcoporum sententiam Altaria erigunt*, capita 4.

Tit. III. *De Precibus & Psalmodia, Lectione & Oblatione, Communione & Lectorum ministerio*, capita 22.

Tit. IV. *De Catechumenis & sancto Baptismate*, capita 17.

Tit. V. *De iis qui contemnunt Ecclesias, & Synaxes, & Memorias; & de iis qui comedunt in Ecclesiis & de Agapis*; capita 3.

Tit. VI. *De fructuum Oblatione*, capita 3.

Tit. VII. *De Jejunio, Quadragesima, & Pascha, & Pentecoste, & Dominico, & Sabbato, & genuflexione*, capita 5.

Tit. VIII. *De Parochiis, & quomodo versentur Episcopi & Clerici, & de eorum Peregrinatione, & de annuis Synodis, & de susceptione Hospitum, & doctrina, & Commendatitiis & Pacificis Epistolis, & quasnam res agant publicas vel privatas, & quomodo se invicem honorant*, capita 19.

Tit. IX. *De Peccatis & Judiciis Episcoporum & Clericorum, & Excommunicatione, & Depositione ac Pœnitentia, & quænam peccata solvit manuum Impositio*, capita 39.

Tit. X. *De Administratione rerum Ecclesiasticarum, & de iis quæ sunt propria Episcopi*, capita 8.

Tit. XI. *De Constructione Monasteriorum & Monachorum statu*, capita. 16.

Tit. XII. *De Hæreticis, & Judæis, & Gentilibus*, capita 18.

Tit. XIII. *De Laicis*, capita 41.

Tit. XIV. *De communibus hominibus*, capita. 7.

De tempore hujusce Nomocanonis. III. Quo tempore hic Nomocanon conditus fuerit, aliquatenus indicat Theodorus Balsamon (*In ejus Præfat.*); ait enim compositum fuisse ante *Legum Repurgationem*, quam imperante Constantino Porphyrogenito factam tradit, qui anno 912. Imperium iniit Orientis, defuncto Patre Leone, cognomine Philosopho.

De Basilicis. IV. Per Legum autem *Repurgationem* intelligit Balsamon alteram Editionem Basilicorum: quæ vigesimo post primam anno facta memoratur. Cæterum *Basilicæ* continent Legum Romanorum Collectionem, in quam imperante Basilio Macedone, vel potius Leone, sed de nomine, aut ex mente Basilii Patris, transfusæ e Latino in Græcum sermonem Leges Justiniani diversa plane methodo, una cum posteriorum Imperatorum Novellis Constitutionibus permixtæ, in sexaginta Libros distributæ sunt. Quod opus tempore Constantini Porphyrogeniti post annos 20. emendatum, per Orientem exinde invaluit, explosa fere Jurisprudentia Justinianea; qua de re Cujacius (17. *observ. c.* 31.), Gotfredus (*Ad Nov. Leon.*), Marquardus Freherus (*In Epist. ad Rodulph.* 11. *Imp. Editioni Juris Græcorum præfixa.*), Josephus Suaresius (*In notitia Basilicon.*), Innocentius Cironius (*Lib.* 4. *observ. Jur. Can. c.* 4. & 5.), Annibal Fabrotus (*In Præfat. Basil.*), aliique.

Pressius indicatur tempus compositi hujus Nomocanonis. V. PROBABILE videtur porro ante edictum hoc opus Basilicorum Nomocanonem a Photio fuisse conscriptum. Mirum enim esset hominem adeo Imperatoribus addictum, novæ ac suo tempore institutæ Legum compositionis non meminisse, eaque postposita vetustiori potius, quæ per illam multis

multis in locis corrigebatur, inhæsisse. Unde augurari licet concinnatum fuisse hunc Nomocanonem quo tempore pulso Ignatio Patriarchatum Photius obtinebat, hoc est post annum 858. ante 863.

VI. QUOD ad *Nomocanonis* nomen attinet, id a Balsamone per secundam declinationem effertur, dicit enim Νομοκάνονον, non Νομοκάνονα. Refert idem ad Canonem secundum Synodi Trullanæ, in supplemento, se innumeros ejus generis libros vidisse; monetque omnes, qui Nomocanonem lecturi sunt, ne antiquioribus Nomocanonum libris mentem adhibeant; sed hoc quod a Patriarcha Photio est elaboratum legant; Nomocanonem autem quo in 50. Titulos redactæ erant Leges & Canones, cæteraque ejus generis opera, quæ Justiniani Novellas jam exoletas, & alias quasdam Leges ex Digestis ac codice continent, & quæ quod plurimis verbis abundent, copiosiora putantur, nihili fieri ab hominibus majoris existimationis, qui ea perire sinunt. Sed hæc quæ in *Joannem Antiochenum* maxime cadunt; Balsamon sui magis commentarii; quam Photiani operis commendandi causa prætulisse videtur; cum vix alias leges Photius adhibuerit in suo Nomocanone, quam quibus usus fuerat Joannes Antiochenus, ex eodem nimirum Justiniani fonte petitis. *De Nomocanonis, sive Nomo Canonis nomine.*

VII. IPSE vero *Theodorus Balsamon*, Diaconus primum Constantinopolitanus, ejusdem Ecclesiæ Nomophylacem, & Chartophylacem se dicit, id est chartis ad jura Ecclesiæ pertinentibus, sive archivis Præfectum, & causarum Ecclesiasticarum Judicem: tandem Antiochenus Patriarcha dictus est, sed titulo tenus, cum, ut refert Baronius Cardinalis (*Tom.* 12. *Annal. ad ann.* 1191. *sect.* 19.), Latini Antiochiam tunc occuparent, suumque ibi Patriarcham haberent constitutum: quæ Balsamoni perpetui in Ecclesiam Romanam odii causa. Is mandato Emanuelis Comneni Imperatoris, & Michaelis Anchiali Patriarchæ Constantinopolitani, circa annum 1170. aggressus est enarrationem, seu expositionem, tum Nomocanonis, tum collectionis Conciliorum ab eodem Photio consarcinatæ: & Nomocanonem accurate explanavit; ita ut Leges quæ 60. Libros Basilicorum relatæ eodem tempore in usu essent, & quæ in horum repurgatione prætermissæ obsolevissent, sedulo annotaverit: earumque Legum quæ ex Justiniani Libris decerptæ a Photio indicabantur, sedem in Basilicis declaraverit: atque ita omissas in hoc posteriori Græcorum jure tamquam tacite, ac per non usum abrogatas notaverit. *Nomocanonis & Collectionis a Photio institutæ, enarrator Balsamon.*

VIII. EAMDEM collectionem commentariis suis illustraverat *Joannes Zonaras*; magnus primum Drungarius Biglæ, & Proto a secretis; deinde monachus S. Basilii circa annum 1120. *Drungarius* autem Biglæ Præfectum Excubiarum significat: nam posteriores Græci *Drungos* dixerunt militum globos, *Biglas* autem pro vigiliis, seu excubiis, & excubitoribus. Ex notis vero Zonaræ quædam mutuatus est Balsamon. *De Zonaræ expositione ejusdem Collectionis.*

IX. COMMENTARIORUM Balsamonis tum in Nomocanonem, tum in Conciliorum Canones Latinam interpretationem e Græco Joannis Tilii exemplari adornavit Tridenti Gentianus Hervetus Aurelius, Rhemensis Canonicus; quæ interpretatio a Guillelmo Morellio anno 1561. typis mandata fuit; eodemque anno Henricus Agylæus ejusdem Balsamonis commentarios in Nomocanonem Latinitate a se donatos edidit Basileæ. Hujus versionem Christophorus Justellus ann. 1615. Parisiis excudi curavit cum Græcis ejus commentariis: sed separatim, non e regione: quod postea factum anno 1620. adjectis ad calcem supplementis ex pleniori Codice Achillis Harlæi, primi quondam Præsidis Parisiensis. Tandem Nomocanonem Photii adjecta Præfatione, una cum ejus Synodico Libello, *Græci horum interpretes.*

accuratius Graece & Latine Parisiis anno 1661. ediderunt clarissimi viri Guilielmus Voellus & Henricus Justellus Christophori filius.

De Arsenii Scholiis. X. MEDIO inter Zonaram & Balsamonem tempore, circa ann. 1140. ARSENIUS monachus, & de quo proximo capite, Scholia quaedam in Photianam Collectionem scripsit, ipse quoque pari cum illis schismatis vitio laborans.

CAPUT XI.

De Nomocanonibus aliis, Synopsibus Canonum, & abbreviatis Collectionibus, Simeonis Logothetae, Alexii Aristini, Arsenii, Harmenopuli, Pselli, Anonymi.

De Simeonis Logothetae Epitome Canonum. I. EPITOMEN Canonum SIMEON *Magister & Logotheta* conscripsit, quam Aristini Synopsi posteriorem Voellus affirmat: nec tamen aut tempus quo Simeonem scripsisse arbitretur, nec testimonium auctoris alicujus, aut rationem conjecturae, sive sententiae suae adjicit. Verum si idem fuit hic *Simeon* cum *Metaphraste*, qui Vitas Sanctorum collegit; is antiquior proculdubio Aristino invenietur. Etenim Aristinus nonnisi post annum a Christo nato 1000. vivebat, ut mox liquebit: Metaphrasten autem Baronius, Bellarminus, Possevinus jam saeculo nono vixisse existimarunt. Bollandus, qui Martyrum aliorumque Sanctorum vitas ante aliquot annos descripsit, in Praefatione operis sui, tempora Simeonis conjicit in medium saeculum decimum. Conjecturam ex eo ducit, quod Michael Psellus, qui Simeonis illius elogium, & soluta, & ligata oratione celebravit, opus illud inchoatum ab eo notat a sanctae Theoctistes Lesbiae vita, idque post Leonis Imperatoris mortem: eum quippe vocat μακαρίτην, id est, felicis memoriae. Leo autem Imperator anno Christi 910. vivere desiit. At Metaphrasten, quicquid oblatrent heterodoxi Scriptores, Principem secretariorum & Patricium, eademque cum nostro, Logothetae dignitate praeditum fuisse ostendunt, praeter jam laudatos, Jacobus Gretserus, ac Theophylus Raynaudus Societ. Jesu. Nomen autem *Logothetae* Graecis Neotericis non unum officii genus significavit. Alii ex Logothetis Palatinis, Generalis aerarii rationes curabant; aliis rei familiaris sive domesticae Imperatoris; rei militaris aliis, aliis cursus, pecorum, ac denique secretorum cura incumbebat. Praeter hos Logotheta erat Ecclesiasticus, cujus munus circa res Ecclesiae communes versabatur: quae omnia ex Codini Curopalatae libro de officiis Aulae & Ecclesiae Constantinopolitanae observat Joannes Muersius in Glossario Graecobarbaro.

Methodus hujus Epitomes. II. USUS est *Simeon Logotheta*, in sua Canonum Epitome concinnanda, Collectione non admodum diversa ab ea quam secutus fuerat Joannes Scholasticus: nisi quod Logothetae Collectio & Concilia Oecumenica Localibus praeposuit, & Carthaginenses ac Trullenses addidit Canones: nec eosdem omnino numeros in digerendis Canonibus servavit: sed vel unum divisit in plures, vel plures in unum conjunxit, & nonnullos praeterea omisit. Sic fit ut Canones Apostolorum octoginta duos referat, Nicaenos 21. Constantinopolitanos 6. Ephesinos 8. Chalcedonenses 31. omisso primo; Ancyranos 25. omisso itidem primo; Neocaesarienses 14. Sardicenses 18. Gangrenses 7. Antiochenos 24. Laodicenos 50. Carthaginenses 84. Ex prima S. Basilii Epistola Canones sedecim habet; ex secunda triginta duos; ex tertia viginti octo; quibus ex sexta in Trullo Synodo octo-

octoginta octo subjicit. Edita porro est hæc Epitome in Bibliotheca Juris Canonici, a Voello ex Codice MS. Regiæ Bibliothecæ.

III. SILENTIO hic prætermittenda non est *Michaelis* PSELLII *Synopsis Canonum*. Is Michaelis Ducæ, qui in Oriente circa ann. Christi 1071. imperavit, Præceptor & Consiliarius fuit, ut scribit Illustr. & eruditiss. Franciscus Bosquetus in Præfatione præfixa Synopsi Legum ejusdem Pselli, quam ex Bibliotheca Illustrissimi Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani in lucem edidit, ann. 1632. Hoc utrumque opus, Legum scilicet & Canonum Synopsis, versibus Politicis scriptum est, qui sic dicti quasi civiles, seu ad communem usum accommodati. Quindecim fere syllabis constant; similes forte longe & Sibyllinis veterum, de quibus Cicero post Varronem. Istis admisti sunt Jambi nonnulli senarii, non semper ad exactam metri formam elaborati, & Comicis quam Tragicis similiores. Cæterum Politici versus, quibus nunc Græci utuntur, spondæum, aut jambum in fine recipiunt. Post Synopsin itaque Legum, in gratiam Michaelis Ducæ, tum Cæsaris jussu patris ejus Constantini Ducæ elaboratam, Psellus brevem eidem, versuum eodem genere, concinnavit doctrinæ Fidei, & Canonum notitiam, sive Synopsin; quæ ex MS. Codice Jacobi Sirmondi ad calcem Synopseos Legum edita est, curante eodem Bosqueto, postea Montispessulani Episcopo. Ea duabus partibus constat. In priore, cui titulus περὶ δόγματος exposita est Doctrina Catholica de una Dei Natura, & trium Personarum consubstantialitate, Filiique Incarnatione, & Theologiæ Christianæ quædam summa. Primarum septem Œcumenicarum Synodorum historia paucis attexitur, quo quæque imperante, adversus quos & quorum hæreticorum errores, quot convenientibus Episcopis, celebrata fuerit, indicatur. Posteriori parte subjungitur notitia τῶν Νομοκανόνων, quæ Synodos Collectione prisca comprehensas enumeret, decem nimirum: quatuor primas universales, quinque Asiaticas, hisque interjectam Sardicensem, servato, extra Nicænam, ordine temporum: ut videatur ad Nomocanonem Joannis Antiocheni respexisse; nisi quod Basilii 68. Canonibus adjicit aliorum Patrum Canones, quos Trullana Synodus can. secundo commendavit, inque his Apostolorum 85. Canones per Clementinam relatos.

Michaelis Pselli Synopsis Canonum.

IV. ALEXIUS quoque ARISTINUS, quem Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconum vocat Gilbertus Genebrardus (*Lib. de Trinitate*), *Synopsi Canonum* anno 1130. jussu Joannis Comneni Imperatoris, edidit; quemadmodum observat Leo Allatius (*Lib. de collat. Ordinum*). Est autem ejus Synopsis nihil aliud quam Index, seu Breviarium veteris Codicis Canonum, servato etiam ordine Conciliorum; non tamen servata serie seu consequentia numerorum. Nam post Canones Apostolorum, per capita septuaginta septem, compendio relatos; Epitomen Nicæni Concilii Canonum per capita adjicit viginti quatuor; parique ratione ex Ancyrano viginti sex; ex Neocæsariensi quindecim, ex Gangrensi sex, ex Antiocheno viginti quinque, ex Laodiceno quadraginta septem, ex Constantinopolitano I. octo, ex Ephesino septem, ex Chalcedonensi triginta & unum, ex Sardicensi unum supra viginti, ex Africano viginti duos, ex Trullano unum & nonaginta, ex S. Basilii prima Epistola octodecim, ex secunda Epistola triginta quatuor, ex tertia Epistola octodecim capita confecit.

De Alexii Aristini Synopsi Canonum.

V. SUB idem tempus CONSTANTINUS *Harmenopolus*, Nomophylax & Judex Thessalonicensis, duo conscripsit opera. Alterum πρόχειρον, sive Manuale Juris Civilis, alterum *Epitomen Divinorum, sacrorumque Canonum*. Hæc autem Epitome Græce & Latine edita initio Juris Græco Romani

De Harmenopuli Canonum Epitome.

mani extat, vulgata per Marquardum Freherum anno 1596. Latina versio Joanni Leunclavio debetur. Compositum videtur hoc opus circa annum 1140. aut paulo post. Auctor certe in Prochiro Novellas Principum laudat usque ad Emmanuelis Comneni tempora, qui, post Calojoannem, sive Joannem Comnenum Patrem, Imperii Græcorum habenas moderari cœpit anno 1143. Hausta vero est hæc Epitome ex quarta Collectione Græca, Photii nimirum, additis supra veterum Patrum Decreta, Nicolai & Nicephori Patriarcharum Constantinopolis decretis. Dividitur in Sectiones sex, quarum prima est *de Episcopis, & rebus ad eos pertinentibus*: secunda *de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis*, aliisque affinibus argumentis: tertia *de iis quæ communia sunt tam Laicorum, quam Clericorum*, quarta *de Monachis & Monasteriis*: quinta *de Laicis & in iis quæ ab ipsis facienda sunt, vel vitanda*; sexta *de Mulieribus*. Harum autem Sectionum quælibet particulares habet titulos, & sub his locatos Canones, quorum non pauci Scholiis illustrantur.

De Synopsi Arsenii.

VI. ARSENIUS, non ille Arcadii, & Honorii Præceptor, sed alius qui primum Monachus fuit Monasterii, quod est in Monte Sancto, postea vero Patriarcha Constantinopolitanus, sub Theodoro Lascare juniore, circa annum 1255. Synopsin Canonum concinnavit ex similibus & concordantibus Conciliorum Canonibus, Patrumque Græcorum epistolis Canonicis a Synodo Trullana receptis & confirmatis, aliisque nonnullis Doctorum Græcorum scriptis. Sed & capita quædam Legum concordantium, sive constitutionum Imperatoriarum de rebus Ecclesiasticis adjecit: unde suam Collectionem ipse *Nomocanonem* vocat in fine Codicis MS. Regiæ Bibliothecæ. Temporum ergo & Conciliorum seriem nequaquam servavit Arsenius in hac Synopsi; sed Canonum sententias in 141. capita contulit: quorum non verba ipsa refert; at numerum ac locum cujusque, & concordiam per singula capita indicat. Alios præterea Nomocanones magno numero apud Græcos extitisse, quorum notitia ad nos usque pervenit, indicavimus supra ex Balsamone.

De Matthæi Blastaris Monachi Syntagmate.

VII. MATTHÆUS *Blastares*, ipse quoque *Monachus*, volumen Canonum satis amplum composuit, sub ann. 1335. cujus exemplaria MS. in Gallia extant, tum in Regia Bibliotheca, ubi & Latina ejus versio a Joanne Quintino Æduo Antecessore Parisiensi, superiore sæculo adornata, & manu ipsius scripta servatur: tum apud Illustriss. Franciscum Bosquetum Montispessulani nuper Episcopum; qui codex est emendatissimus. Sed in Anglia hoc opus Joannis Beveregii opera Typis mandatum est anno 1672. cum aliis Græcis collectionibus. Titulus ab Auctore Græce conceptus est Σύνταγμα, sive coordinatio rerum quæ in sacris Canonibus comprehenduntur, juxta ordinem Alphabeti digestum, elaboratum simul & compositum a minimo ex Hieromonachis Matthæo Blastare. Is ex iisdem fontibus hausit, ex quibus superiores; & Canones Conciliorum, ac Decreta Patrum, quorum plura sub unoquoque ferme capite congerit, non ad verbum, sed narrato cujusque sensu refert. Sunt autem Tituli secundum ordinem Literarum Græci alphabeti 23. Nulli enim Canones sub litera Ω relati sunt. Dividuntur tituli in capita: itaque sub litera Alpha, caput 3. est *de Agapis*, caput 7. *de Anathemate*, & ita de cæteris. Numerantur autem capita omnino 299. Apud Latinos nondum hujus generis opus in re canonica videre mihi contigit.

De Pœnitentiali Joannis Jejunatoris.

VIII. HIS addi potest *Pœnitentialis* Libellus, quem antiquior cæteris in hoc capite memoratis JOANNES cognomento *Jejunator*, quartus ejus nominis Patriarcha Constantinopolitanus, sub exitum sexti sæculi edidit, & quem velut celeberrimum Joannes Morinus vulgavit ad calcem Tractatus

de Pæ-

de Pœnitentia, Græca simul, & Latina lingua. Hunc Joannem qui se primus inter Constantinopolitanos Patriarchas Œcumenicum & universalem inscripsit, repugnante quantumvis Pelagio II. Pontifice, ac post eum Gregorio Magno: Illum, inquam Nicolaus ejusdem Ecclesiæ Patriarcha, nimiæ lenitatis in rebus pœnitentiæ arguit apud Harmenopulum (*Cap. ult. Epit. Can.*).

IX. AN huc referenda sit Collectio Antiqui cujusdam Theologi ante annos 800. consarcinata, quæ in Regia Bibliotheca extat, & cujus meminit Petrus de Marca, non parum ambiguum mihi videtur. Etenim fragmentum ex ea decerptum: quo suscipiendorum in Ecclesia Catholica Hæreticorum Formula juxta præscriptum in Secunda Synodo Œcumenica modum, ac distinctionem, describitur ab illustrissimo Præsule, ejus ad Concilium Claromontanum notis insertum: non tam Canonum, quam Rituum & Cæremoniarum collectionem esse ostendit. *De Theologi Græci ritu Hæreticorum in Ecclesia suspiciendorum.*

X. PRODIIT anno 1677. e Regia Bibliotheca, ejusque Volumine 2664. Nomocanon capitibus constans 547. Latinitate ac luce donatus, notisque illustratus a Cotelerio nostro, monumentorum Ecclesiæ Græcæ Tomo 1. Sed is non modo imperfectam, sed inconditam atque insulsam recentioris Græciæ farraginem magis, quam Syllogem vocat, imperito nescio quo auctore compositam. Et vero nec certus in ea ordo deprehendi potest, & in plerisque nullam adducit Canonum receptorum auctoritatem. Ad hoc tamen valere potest, ut mores Græcorum hodiernos in exercendo præsertim Pœnitentiæ sacramento ex ea colligere, errores etiam cognoscere liceat. *Nomocanon Anonymi.*

CAPUT XII.

De Decretis Synodalibus, & Responsis Patriarcharum, aliorumque Græcorum Antistitum.

I. JURIS Græco Romani monumenta plurima collegit, & exeunte superiore sæculo edidit Joannes Leunclavius Amelburnus in Germania. Opus in tomos duos distinctum est; quorum prior ea complectitur, quæ ad Jus Canonicum Græcorum pertinent, posterior quæ ad Civile. *Hæc Responsa edita in Jure Græco Romano Leunclavii.*

II. ILLE Libris decem absolvitur, quorum Primus Harmenopuli Epitomen, Secundus Imperatorum Græcorum Novellas de rebus Ecclesiasticis a Justiniano ad Joannem Ducam Constitutiones complectitur. *Ejus Libri series.*

III. LIBRI Tertius & Quartus continent Decreta Synodalia a Patriarchis Constantinopolitanis, convocatis Metropolitanis & Episcopis vicinis, emissa, quæ in duos illos libros dividuntur. Eorum primus antea ab Enimundo Bonefilio vulgatus fuerat. In iis habentur SYNODALES SENTENTIÆ *B. Joannis Chrysostomi*, *Gennadii*, *Tharasii*, *Nicephori* Confessoris, *Sisinnii*, *Sergii*, *Alexii*, *Michaelis*, *Constantini Chlianeni*, *Joannis Xiphilini*, *Nicolai Grammatici*, *Nicolai Muzalonis*, *Stupæ*, sive Leonis Stypiotæ, *Arsenii*, *Lucæ Chrysorbergis*, *Michaelis Anchiali*, *Theodosii*, *Theodoti*, *Germani*, *Manuelis Charitopuli*, & incertorum Patriarcharum; in Secundum autem Librum congestæ sunt SYNODALES aliæ SENTENTIÆ, nimirum *Nicolai* qui sub Leone Philosopho vixit, *Alexii* supra dicti, *Michaelis Cerularii*, *Constantini Lichudis*, *Joannis Xiphilini*, *Eustratii*, *Nicolai Grammatici*, & *Lucæ Chrysobergis* jam antea memoratorum: itemque *Georgii Xiphilini*, *Joannis Camaterii*, *Philothei*, & incertorum Patriarcharum, *Ubi Decreta Synodalia continentur, & quorum Patriarcharum.*

rum, quibus subjuncta est Episcoporum & Patriarcharum Byzantinorum series. In his autem congerendis, neque temporum, neque materiarum habita ratio est: sed videntur, prout quæque occurrebant, ita digesta.

Ubi Responsa, Epistolæ, Sententia, aliorum Patrum Græcorum.

IV. LIBRO Quinto & Sexto ejusdem Juris continentur Responsa, Epistolæ, ac Sententiæ aliorum Episcoporum & Patriarcharum, in duos quoque libros divisa. In priore agmen ducit *Adriani* Romani *Pontificis* ad Thessalonicensem Archiepiscopum *Epistola*, cui adjuncta est *Responsio* ejusdem Archiepiscopi Thessalonicensis, *Basilii Achrideni*. Sequuntur deinde Responsa *Nicetæ* Metropolitani *Heraclensis* ad Constantinum Episcopum; *Demetrii Chomateni* Archiepiscopi Bulgariæ, ad Constantinum Cabasilam Dyrrachii Metropolitanum; *Joannis Episcopi Citri* ad eundem in Cabasilam: *Eliæ Metropolitani Cretæ* ad Dionysium Monachum; *Nicephori Chartophylacis* ad Theodosium Monachum; *Nicetæ Mitylenæi* Metropolitani Thessalonicensis ad Basilium itidem Monachum; *Nicetæ Chartophylacis* Metropolitani Thessalonicensis diversa Responsa; *Joannis Zonaræ* oratio, & *Theodori Balsamonis* ad Marcum Alexandrinum Patriarcham. In Secundo Libro congesta Responsa *Petri Chartularii*, & Diaconi Sanctæ Sophiæ; *Demetrii Syncelli* Metropolitani Cyziceni, *Basilii Thessalonicensis* ad Dyrrachii magnum Sacellarium; *Nicetæ Mitylenæi* Thessalonicensis; *Demetrii Chomatiani* Archiepiscopi Bulgariæ ad Stephanum fratrem: *Eustathii Romani Patricii Hypomnema* sive commentarius; Libellus abdicationis *Theodori Critopuli* Heracleensis Metropolitani; & *Patriarchica*, id est mandata Patriarchæ Metropolitanis Archiepiscopis, aliisque cum ordinantur, dari solita: in quibus *Systatica* seu Commendatitiæ literæ. Sed neque in his satis idoneus ordo servatus est: & quædam descripta (ut in Decretis Synodalibus) quæ jam ante in Collectionibus postremis extabant.

Meditata Balsamonis Responsa.

V. SEPTIMUS Juris hujus Græco Romani Liber *Theodori Balsamonis* sæpius nominati Patriarchæ Antiocheni Μελέται continet, sive Meditata Responsa ad interrogationes varias, in quibus præsertim virus ejus in Latinos apparet.

Octavus, *Matthæi Blastaris* Monachi Quæstiones causarum Matrimonialium exhibet.

Justiniani Edictum de Fide. Harmenopuli de Sectis Liber.

VI. IN Nono, Edictum est JUSTINIANI *de Fide Orthodoxa*.

VII. IN Decimo & ultimo, *Constantini* HARMENOPULI Liber *de Sectis*, & veræ Fidei confessione.

C A P U T XIII.

De Latinis Canonum Collectionibus in universum.

Collectionum diversa apud Latinos quoque genera: Prisci temporum ordinem sequuti.

I. QUEMADMODUM apud Græcos, ita & apud Latinos, non eadem omnium Collectionum methodus, ac ratio fuit. Initio quidem ut illi, sic etiam nostri, *Conciliorum Canonibus* duntaxat usi, temporum ferme seriem in digerendis Conciliis secuti sunt. Accessere postea *Pontificum* Romanorum *Decreta*, ac *Decretales Epistolæ*, servato in his quoque ordine temporum: in ejusmodi edendis colligendisque Responsis, prævere Orientalibus Romani, licet ad Conciliorum Canones colligendos animum posterius adjecerint.

A Posterioribus Canones per classes digesti, idque varie.

II. PLACUIT deinde *certas in classes*, certaque in capita Ecclesiasticas Constitutiones distribuere, relatis pro rerum varietate sub titulos singulos Canonibus ac decretis ad unamquamque materiam spectantibus; atque

in

in his *Principum etiam Placita* locum invenerunt, exemplo scilicet Nomocanonum Græcorum. Sed & alii *Canones integros*, atque expansos descripserunt: aliis sufficere visum est in Compendium redactos Collectionibus suis inserere, ac *Summa* cujusque *Capita* referre.

III. DENIQUE nonnulli cuncta sacræ disciplinæ capita complexi sunt; quidam pauca tantum, vel e re nata protulere, vel selegere; inque his *Canones* maxime *Pœnitentiales*. *Adjecti & Libri Pœnitentiales.*

IV. AD primum genus, earum nempe Collectionum, quæ Synodorum, temporumque ordini magna ex parte inhærent, quatuor in primis opera referuntur. Primum continet *Priscam* veterum Conciliorum Græcorum *Translationem*; verum eorum non una, sed quamplurimæ versiones fuerunt: & sic diversæ Collectiones. Harum princeps haud dubie censenda, quæ S. Leonis jussu adornata est: si quæ proprie dicta Canonum Collectio existat, quæ revera Leonis mandato fuerit concinnata. Sequuta est altera Collectio sive Translatio *Dionysii Exigui*, quæ *codicis Canonum veteris Ecclesiæ Romanæ* titulum tulit, quod Græcis Conciliis Decreta Pontificum Romanorum subjunxerit. Successit deinde Tertia Collectio, quæ *Isidori Hispalensis* nomen præferens, adjecit superioribus Africana, Gallica, Hispanicaque Concilia. His tandem accessit Quarta, quæ sub nomine *Isidori Mercatoris*, una cum aliquot Conciliis, post Hispalensem Isidorum habitis, Epistolas Priscorum Pontificum Romanorum, a Clemente Petri Discipulo ad Damasum usque addidit, seu veras, seu suppositititias; & hæc Collectio nonnumquam *corpus Canonum* appellatur. *Collectiones Conciliorum ordinem sequutæ.*

V. INTER eos qui materiarum ordinem amplexi, Canones totos sub certos titulos retulerunt, agmen quidem ducit *Martinus Bracarensis*: sed ejus Collectio stetit intra numerum 84. Canonum, seu Capitulorum selectorum. Hunc sequutus est *Cresconius* Africanus Episcopus, cujus opus sub nomine Concordiæ Canonum nuper in Bibliotheca Canonica prodiit, cum antea soli ejus operis tituli haberentur. Illos excepere, sed justis jam voluminibus *Anonymus*, & antiquus Auctor a Luca Acherio editus; deinde *Regino* Prumiensis Abbas aut Monachus: tum deinde *Burchardus Vormatiensis*, & *Ivo Carnotensis Episcopi*, suis Decretorum Libris; ac denique his minus cogniti, nec dum publica luce donati *Algerus*, *Deusdedit* Cardinalis, & *Anselmus* Episcopus *Lucensis*, cum *Gregorio* Presbytero Cardinali Hispano *Polycarpi* auctore: quos tandem omnes superasse creditus est *Gratianus* Conciliandorum Canonum studio, ideoque usu communi præ cæteris receptus. *Collectiones per materiarum ordinem dispositæ.*

VI. EPITOMAS, sive *Synopses* Juris Canonici varie variis pro varia temporum ratione composuerunt: *Ferrandus & Cresconius* ante laudatus, sive quis alius ex eo *Breviationis* Canonum Auctor, & qui propterea Ivonis Carnotensis volumen sub *Pannormiæ* Titulo in compendium redegisse creditur: si modo compendium dicendum est, aut non potius diversum ejusdem Auctoris opus. *Epitomæ Canonum.*

VII. Canones PŒNITENTIALES *Theodorus Cantuariensis* in Anglia Archiepiscopus composuit, eumque secutus venerabilis *Beda*, aut, ut alii volunt, *Egbertus* Archiepiscopus *Eboracensis* in eadem Anglia. Extat & præter *Romanum* Pœnitentiale, *Rabani* quoque *Fulberti* Archiepiscopi Moguntini, & *Mauri* Abbatis opera ejusdem generis. *Canones Pœnitentiales.*

VIII. QUÆDAM de cæteris rebus Capitula edidere complures, *Adrianus* Pontifex Angilramno Episcopo Metensi tradita, *Theodulphus* Aurelianensis Episcopus, *Hincmarus* Archiepiscopus Rhemensis, *Herardus* Turonensis Archiepiscopus, *Isaac* Episcopus Lingonensis. *Capitula.*

IX. COLLEGERUNT autem ab aliis edita, *Angesisus* quidem Abbas, & *Be-* *Capitularia Regum & Im-*

...peratorum Francorum qui collegerint.

& *Benedictus* Levita Capitula seu constitutiones Caroli Magni & Ludovici Pii Regum Francorum; *Jacobus Sirmondus* Societatis Jesu hoc nostro sæculo Capitularia *Caroli Calvi* in lucem protulit. Utraque tandem accuratius collegit atque edidit Stephanus Baluzius. Alii haud exiguo sane numero ex aliorum lucubrationibus excerpta Canonum capita, seu Florilegia, aliaque ejusmodi generis Collectanea consarcinarunt. Sed ne quid antiquitatis Canonicæ ignoretur, de singulis juxta ordinem temporum, quo unumquodque opus compositum est, differendum videtur.

CAPUT XIV.

De Veteri Priscorum Canonum Collectione.

Non alia Jure scripto quam sacris Codicibus usa diu Occidentis Ecclesia.

I. ANTE Nicænam Synodum Ecclesia Romana, & cum ea reliquus Occidens, non aliis videtur Disciplinæ Regulis usa, quam Sacris Scripturis ac Traditione; ita ut moribus, & consuetudine magis, quam jure scripto, plerisque in rebus regeretur.

Canones soli Nicæni initio recepti, & cur.

II. QUINETIAM, licet Orientales statim a Secunda Synodo Œcumenica, non modo ejus decreta cum Nicænis, sed & aliarum quinque Asiaticarum Synodorum Canones amplexi fuerint, ut supra demonstratum est: Occidentales tamen saltem ad annum Christi 410. Nicænos tantum Canones observarunt, ut manifeste probat eximius locus Epistolæ ab Innocentio I. circa id temporis ad Clerum & populum Constantinopolitanum scriptæ, quæ Sozomeno (*Lib.* 8. *Hist. Eccles. c.* 26.) & Nicephoro (*Lib.* 13. *c.* 33.) refertur. In eo quippe affirmat Innocentius, ὅτις καὶ περὶ τῆς τῶν Κανόνων παραφυλακῆς, τούτοις δεῖν ἕπεσθαι γράφομεν οἵτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὡρισμένοι. οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τούτους γνωρίζειν. *Porro, quod ad Canonum observantiam attinet, illis obsequendum esse decernimus, qui Nicææ decreti sunt: quos solos sequi Ecclesia Catholica debet, eosque agnoscere.* Idem Innocentius ad Theophilum Alexandrinum scribens, eumque invitans ad Concilium in causa S. Joannis Chrysostomi Romæ celebrandum, in hæc verba concludit epistolam (*Quæ* 31. *numeratur Conciliorum Coll. Labbei.*): *Tu quoque judicio accurre ad Synodum proxime in Christo celebrandam: & illic juxta Nicæni Concilii Canones, & Decreta, contende. Alios quippe Canones Romana non admittit Ecclesia.* Ejus rei hæc ratio est, quod Sanctionibus cujusque Provinciæ, aut Diœceseos, vel Nationis, ii soli tenentur, qui eas ediderunt, vel susceperunt ab aliis editas; ideoque Antiochenos Canones rejiciebat cum Innocentio eodem B. Jo: Chrysost. apud Socratem: quod nimirum in Orientis Diœcesi & Patriarchatu Antiocheno editi, nullum robur haberent Constantinopoli, quæ Thracicæ Diœcesis est; in qua recepti adhuc non erant, ut & in Occidente. Sic etiam Constantinopolitani Concilii I. Canonibus non obstringebantur Occidentis Ecclesiæ, quibus nondum cogniti erant anno 452. teste Leone I. Pontifice (*Lib.* 6. *cap.* 16.).

Vergente 5. sæculo Canones Græci in Latinam linguam a pluribus versi.

III. Verum, ubi non modo Antiocheni, sed & alii, tam Localium, quam Generalium Conciliorum ad ea usque tempora habitorum Canones, Chalcedonensis Œcumenici IV. Canones primo approbati anno 451. fuerunt, ex illis omnibus in unum corpus redactis Collectio apud Græcos concinnata, communicari cœpit cum Occidentalibus Ecclesiis. Elaboratæ sunt eam in rem plures Latinæ interpretationes seu Versiones; quarum inter antiquissimas censenda videatur, quæ ex Bibliotheca Vaticana, & præcipue ex Christophori Justelli Bibliotheca nuper ab Henrico

ejus

ejus filio edita est, qua vetustissimis temporibus usam esse Ecclesiam Gallicam non improbabilis est conjectura. Aliam eorum canonum magna ex parte translationem concinnavit Martinus Bracarensis. Alia extat in corpore canonum Isidori. Aliis usi sunt, tum Gelasius Papa in Epistola ad Episcopos Lucaniæ, Ferrandus (*in sua Canon. Breviatione*), Symmachus Pontifex in Synodo Romana ab eo celebrata: tum Carolus Magnus in Capitularibus.

IV. HÆC Collectio, sive hic *Codex Canonum Vetus* constabat canonibus Nicænis 20. Ancyranis 24. alias 25. Neocæsariensibus 14. alias 15. Sardicensibus 21. (qui in nonnullis Codicibus subjiciebantur statim Nicænis, quasi appendicis loco; in aliis desiderabantur) Gangrensibus 20. Antiochenis 25. Laodicenis 59. Constantinopolitanis 4. (ex septem) Chalcedonensibus 27. duntaxat (omissis postremis duobus.) His interferuntur in quibusdam exemplaribus Ephesini tres, ex octo. *Qui Canones hac Collectione comprehensi.*

V. CODICEM CANONUM *Ecclesiasticorum & Constitutionum sanctæ Sedis Apostolicæ* edidit Parisiis anno 1675. ex Manuscriptis Codicibus Thuaneo & Oxoniensi, vir religiosus ac doctus Paschasius Quesnel, Presbyter Oratorii Domini JESU, sua titulo *Appendicis ad Opera sancti Leonis Magni*: quem vetustissimum & amplissimum omnium ejusmodi Codicum, qui huc usque prodierunt, atque in usu fuisse putat in Ecclesia Romana Innocentio I. Zosimo, &c. ac Leone I. Pontificibus. *De Collectione Leonis I. adscripta.*

VI. Ut de hac Collectione rectum quisque judicium ferre possit, necessarium videtur, proposito ejus indice, quæ & quo ordine in ea comprehendantur, legentibus exhibere. *Index hujus Collectionis.*

Continet Codex iste Canones Ecclesiasticos, & Constituta sanctæ Sedis Apostolicæ.

Index Capitulorum ex Codice Thuaneo & Oxoniensi.

I. CANONES NICÆNI Concilii cum Præfatione & expositione Fidei.

II. Canones CARTHAGINENSIS Concilii.

III. Canones ANQUIRITANI Concilii.

IV. Canones CÆSARIENSIS Concilii.

V. Canones GANGRENSIS Concilii.

VI. *Epistola Concilii Carthaginensis ad Innocentium Papam, super errores Pelagii & Cælestii de Libero arbitrio.*

VII. *Rescriptum ejusdem Papæ ad idem Concilium, in quo dogma Pelagii & Cælestii damnavit.*

VIII. *Epistola Concilii Milevitani ad Innocentium Papam, de Pelagii & Cælestii pravitate, qui Dei adjutorio hominem asserunt non egere, & infantes sine Baptismo posse consequi vitam æternam.*

IX. *Rescriptum Innocentii Papæ ad idem Concilium, quo error pariter cum errantibus damnatus est.*

X. *Epistola Aurelii Carthaginensis Episcopi, & aliorum quatuor familiaris, directa ad Innocentium Papam contra Sectam Pelagii.*

XI. *Rescriptum Innocentii ad eosdem quinque Episcopos supra damnatione Pelagii.*

XII. *Epistola Innocentii Papæ ad Aurelium Episcopum Carthaginensem familiaris.*

XIII. *Concilium plenarium habitum apud Carthaginem contra Pelagium & Cælestium.*

XIV. *Sacrum Rescriptum Honorii, & Theodosii ad Palladium P. P. post accepta gesta Synodi suprascripta.*

XV. *Edictum Palladii Præpositi de expulsione Pelagii & Cælestii.*

XVI. *Epistola Honorii & Theodosii ad Aurelium Carthaginensem Episcopum super Pelagii & Cælestii sacrilega doctrina, & damnatione.*

XVII. *Epistola Aurelii Episcopi ad Episcopos Provinciæ Bizacenæ, & Arzugitanæ, de Pelagii Cælestique errore damnato.*

XVIII. *Capitula excerpta de gestis in Palæstina Provincia actis, ubi Pelagius errori suo finem imposuit.*

XIX. *Sacrum Rescriptum Constantii Imperatoris ad Volusianum Præpositum de damnatione Cælestii.*

XX. *Edictum Volusiani Præpositi de Cælestii expulsione.*

XXI. Epistola INNOCENTII Papæ AD EXUPERIUM Tolosanum Episcopum, per quam ei in sex Titulis interrogationis ejus causas, & suæ responsionis Decreta exposuit: ubi subdit divinorum Librorum Veteris & Novi Testamenti Summarium.

XXII. Rescriptum INNOCENTII Papæ AD EPISCOPOS MACEDONENSES, super expositione trium Titulorum.

XXIII. Rescriptum INNOCENTII Papæ AD DECENTIUM Eugubinum Episcopum, de Titulis infrascriptis.

XXIV. Epistola INNOCENTII Papæ AD VICTRICUM Rothomagensem Episcopum, de Titulis infrascriptis.

XXV. Canones Synodi CHALCEDONENSIS, prælato gestorum ordine.

XXVI. *Constitutio Marciani Imperatoris, Synodi supradictæ Statuta confirmans.*

XXVII. *Ejusdem Augusti Constitutio ad Palladium Præf. prœt. ejusdem Synodi præcipiens custodiri definita, Eutychis errore damnato.*

XXVIII. *Item ejusdem Principis Constitutio, de obtinenda Fide Catholica, & de Eutychianis, & Apollinaristis, eorumque pœnis.*

XXIX. Epistola SIRICII Papæ AD HIMERIUM Episcopum Tarraconensem, ad consulta super quindecim Capitulis respondentis.

XXX. *Epistola Siricii Papæ ad diversos Episcopos missa, de damnatione Joviniani, & aliorum contra Virginitatem B. Mariæ latrantium.*

XXXI. *Rescriptum Ambrosii, aliorumque Episcoporum ad Siricium Papam, de causa eadem.*

XXXII. Epistola ZOSIMI Papæ AD ESICHIUM Salonitanum Episcopum, de Monachis & Laicis ad Gradus Ecclesiasticos accedere cupientibus.

XXXIII. Commonitorium ZOSIMI Papæ AD PRESBYTEROS & Diaconos suos RAVENNÆ constitutos.

XXXIV. BONIFACII Papæ AD HILARIUM Narbonensem, de Patroclo & Episcopo Lutubensi.

XXXV. CÆLESTINI Papæ AD EPISCOPOS VIENNENSES & Narbonenses, Constitutio Titulorum undecim.

XXXVI. CÆLESTINI Papæ ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ, ut nullus Laicorum ad Ordinem Sacerdotii admittatur.

XXXVII. *Expositio Fidei Catholicæ contra hæresim Arianam.*

XXXVIII. *Faustini Presbyteri fides Transmissa Theodosio Imperatori.*

XXXIX. *Alter Libellus Fidei.*

XL. *Libellus fidei Augustini.*

XLI. *Exempla testimoniorum Hilarii, Ambrosii, Athanasii, Augustini, & aliorum Sanctorum Catholicorum Virorum, de duabus Naturis in una Persona JESU Christi Domini Nostri indiscrete, distincteque manentibus.*

XLII. *Gesta damnationis Eutychis.*

XLIII. *Nar-*

XLIII. *Narrationis ordo: qualiter Dioscorus, Alexandrinus Episcopus Eutychi consentiens in ea; cui praerat ipse, Ecclesia, vel Constantinopolitana, errorem induxerit, usque ad tempus quo Acacius damnatus est.*

XLIV. *Simplicii Papæ ad Acacium, ut de Alexandrinæ Ecclesiæ vexatione curam gerens, Sedi Apostolicæ non differat nuntiare.*

XLV. *Rescriptum Acacii ad Simplicium Papam, ubi ei significat Petrum Alexandrinum Episcopum esse damnatum, & Timotheum restitutum.*

XLVI. *Felicis Papæ in damnatione Acacii.*

XLVII. *Gelasii Papæ, de damnatione Acacii mirabilis disputatio, atque definitio.*

XLVIII. *Item ejusdem ad Faustum in legatione ad Orientem directum, instructio super damnatione Acacii.*

XLIX. *Ejusdem de eodem ad Anastasium Imperatorem; ut Imperator non se extollat super Sacerdotes, nec super sedem Apostolicam.*

L. *Ejusdem expositio causæ ad Dardanos, Acacium a Sede Apostolica juste fuisse damnatum.*

LI. *Ejusdem Episcopi ad Episcopos Orientis de eadem causa reddita ratio.*

LII. *Athanasii Episcopi ad Epictetum Episcopum, contra eos, qui de Domini Incarnatione spiritu blasphemiæ diversa senserunt.*

LIII. *Cyrilli ad Joannem Antiochenum Episcopum, contra eos, qui prava de eo in Fide finxerunt; & quod exemplar Literarum Athanasii ad Epictetum ipse direxerit; & formula fidei subrogata.*

LIV. *Definitio sanctæ Synodi Chalcedonensis, & Leges ex Codice Theodosiano.*

LV. *Damasi Papæ ad Paulinum Antiochenum Episcopum, de Fide & formula Libelli, cujusmodi fidem, qui ab haresi revertuntur, debeant profiteri.*

LVI. *Eusebii Episcopi Mediolanensis Epistola ad Leonem Papam; per quam fidei ejus, quam ad Orientem direxerat asserendo cum aliis Episcopis consensit, atque subscripsit.*

LVII. *Ravennii aliorumque Episcoporum Gallorum ad Leonem Papam, fidei ejus, quam ad Orientem direxit, laudem dicentium.*

LVIII. GELASII Papæ *Constitutio*; in XXIII. Titulis, Canonum districtionem temperans, in his duntaxat Provinciis, quæ certis ex causis, ut ministri Ecclesiarum desint, hominum raritate laborant.

LIX. Canones ANTIOCHENI Concilii.

LX. Regulæ *secundum* LAODICIAM Phrigiæ Pacatianæ.

LXI. Canones CONSTANTINOPOLITANI Concilii.

Hic desinit Oxoniensis Codicis Index. Quæ sequuntur ex Thuanæo solo sunt.

LXII. *Constituta Theleptensis Concilii, id est in Africa, juxta Decretalem Siricii Papæ.*

LXIII. *Regula formatarum secundum Græca literarum elementa.*

LXIV. *Clementis ad Jacobum.*

LXV. *Ceretii Salonii, & Verani Episcoporum Gallorum ad Leonem Papam gratias super Fidei doctrina agentium.*

LXVI. *Cyrilli ad Nestorium: ut unum & verum Fidei dogma sequatur.*

LXVII. *Leonis Papæ ad Leonem Augustum, & de una Domini nostri* JESU CHRISTI *Persona, & duabus Dei hominisque Naturis; cum subjectis testimoniis Patrum.*

LXVIII. *Leonis Papæ ad Juvenalem Jerosolymitanum Episcopum, de eodem ipso.*

XCIV. *Ad Leonem Augustum, de adhortatione abscindendæ hæresis Eutychianæ, & de confirmatione Concilii.*

XCV. *Ad Anatolium Episcopum, de Attico Presbytero, ut susceptionem Eutychiani erroris a se Presbyter compellatur excludere.*

XCVI. *Ad Anatolium Episcopum, de receptione Andreæ Archidiaconi, & Euphratæ, & de appetiti honoris Constantinopolitanæ Sedis abjectione, Rescriptum.*

XCVII. *Ad Synodum Chalcedonensem, de restituendis Episcopis in propriis Sedibus, qui dudum fuerant pro Fide Catholica pulsi, & Ephesinæ prioris Synodi firmitate.*

XCVIII. *Ad Dorum Beneventanum Episcopum, objurgationis Epistola.*

An hic Codex Canonum Vetus Ecclesiæ Romanæ.

Differtat. 12. ad S. Leonis opera.

VII. COLLECTIONIS hujus auctorem vir eruditus Leonem I. Pontificem Maximum nominat: eique nihilominus titulum adscribit vetustissimi Codicis canonum Ecclesiæ Romanæ, qui jam sub Innocentio I. & sequentibus Pontificibus in usu fuerit. Verum quia hæc duo invicem pugnare videri possent, sententiam suam ita interpretatur, ut cum Capitula totius collectionis sexaginta numerentur, primum duntaxat quo Nicæni I. simul & Sardicensis Conciliorum canones sub solo Nicæni nomine continentur, ad Innocentii tempora referat: reliqua paulatim, ac per partes adjecta velit, ac totum opus tandem sub Leone complementum accepisse. Eam in rem clarissimorum virorum Christophori & Henrici Justelli, Pet. Marcæ, Joannis David, varie de his sentientium, opiniones de *Codice Canonum veteri*, sive *Universæ*, sive *Romanæ Ecclesiæ*, rationibus haud sane improbabilibus refellit, aut certe impugnat. Hæc cuncta recensere longioris esset operæ, quam nostrum hoc institutum patiatur. Ego iis facile assentior, qui *Canonum universæ Ecclesiæ Codicem* dici debere negant primam Græcorum collectionem, quasi primis temporibus ubique per orbem Christianum valuerint omnes & soli canones illa collectione comprehensi: gratiam quoque habeo diligentiæ Cl. Quenelli, cui vetustum hunc Latin. canonum Ecclesiasticorum & constitutorum sanctæ Sedis Apostolicæ Librum res Canonica debet. Non tamen statim adducor, ut in ejus omnino sententiam eam, credamque quinto sæculo hancce Collectionem in communi apud Romanos usu fuisse; & illam a Dionysio Exiguo indicari, cum scribit se a Laurentio Diacono *confusione priscæ Translationis offenso* impulsum ad novam collectionem adornandam. Non quod non revera confusione hac mediocri laboret hic Codex. Nam nec omnium Conciliorum jam tum plerisque receptos canones habet, nec eos certo ordine per sua Concilia, (ut tunc fiebat) digestos, aut seorsim ab aliis diversi generis scriptis positos, nec suis etiam notatos numeris; sed canonibus (propria hujusmodi collectionum materia) Epistolas exigui sæpe momenti, aut longas de Fidei Articulis dissertationes, atque Imperatorum Constitutiones, Edictaque Magistratuum adversus hæreticos, admiscet. Verum vel hac ipsa de causa dubium mihi videtur utrum hæc fuerit Ecclesiæ Romanæ usu recepta Collectio: quod scilicet, præter harum Collectionum morem, tot aliena prorsus a disciplinæ regulis, extraneaque adjuncta complectatur; ut cum illis comparati canones ne tertiam quidem impleant totius Operis partem: quemadmodum cuivis illius capita Italico charactere hic a nobis consulto distincta, ab illis secernenti patebit. Moveor & Dionysii Exigui verbis. Is enim sequentis & probati postea, obviisque ulnis excepti ab Ecclesia Romana

Codi-

Codicis Canonum auctor, non de prioris Codicis, sed de *prioris Translationis confusione* queritur: quod & ad Græcos tantum Canones in Latinam Linguam versos referri potest; & forte non minus ad styli barbariem, quam ad inordinatam dispositionem pertinent. Hinc conjicere licet Codicem, cui emendando atque amplificando Dionysius operam dedit, nihil aliud quam Græcorum Canonum Translationem fuisse; priscarum nempe illarum unam, in quibus Sardicensis Concilii Canones indistincte atque una cum Nicænis serie, ante alios primæ Græcorum Collectionis Titulos, sermone minus eleganti descripti erant; quales adhuc in Bibliotheca Regia, & ex Thuanæa in Colbertina reperiuntur. Ejus generis Codex parum refert an post Leonis I. tempora receptus ab Ecclesia Romana fuerit, (quam ego in conjecturam propendeo) an inter manus studiosorum tantum versaretur tempore Dionysii. Neque enim Codicem ille Romanæ Ecclesiæ vocat: sed priscam (ut jam dictum est) Translationem. Nobis sufficit, postquam ipse versionem illam instituit, eique tum Chalcedonensis & aliorum, Carthaginensium præsertim, Conciliorum, tum Romanorum Pontificum Decreta adjecit, pro Codice Romanæ Ecclesiæ habitum, & eo nomine in Gallia deinde, atque alibi fuisse receptum. Extra eum & Romana Ecclesia Italicorum, & Africana, Gallica, Hispanica, suorum quæque Conciliorum Canonibus usæ sunt; & quemadmodum Africanos Canones selectos Ecclesia Universa, ita & quæque Natio finitimarum sacra Statuta sæpe adscivit, ac sequuta est: quod de Gallicanis Conciliis per Hispanos adoptatis nominatim notavit præstantissimus Sirmondus (*in Præfat. ad Concil. Gall.*).

Ea res dubio non caret.

VIII. Non equidem ambigendum puto, quin ea omnia quæ in hunc Codicem relata sunt, in scriniis Sedis Apostolicæ collecta, atque inde postea deprompta fuerint. Sed, quemadmodum observat eruditus Quesnellus, aliud scrinia Sedis Apostolicæ, aliud Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ. An duo essent tabularia, ita ut Codex Canonum, quæve ad eum pertinebant, omnino extra scrinia essent, non anxie disquirendum censeo: Illud certum est non omnia monumenta quæ in scriniis habebantur, Codice comprehensa fuisse. Ex iis tamen ea quæ in scriniis asservabantur, seligi solita quæ in Codicem inferenda viderentur, probari potest ex Dionysio Exiguo, qui Summorum Pontificum Siricii & aliorum Decreta, ex scriniis illis a se accurate evolutis desumpta testatur. Hic itaque Codex, de quo nunc agimus, etsi tempore S. Leonis inclusus scriniis, diversus esse potuit a Codice Canonum Romæ tunc communi usu recepto. Et vero ut Canones, quorum scientia ad quotidianam Ecclesiarum disciplinam servandam (*Quesnel. diss.* 12. *c.* 2.) adeo Episcopis & Sacerdotibus necessaria erat (*Vide Can.* 1. *dist.* 38.), tanta rerum ad notitiam magis, quam ad quotidianum usum conducentium, mole onerarentur, non facile illorum temporum instituto accommodatum videtur.

CAPUT

CAPUT XV.

De Collectione Dionysii Exigui, quæ vulgo Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ vocatur.

I. DIONYSIUS, doctrina & ingenio magnus, sed corpore & cognomento EXIGUUS, monachus, ac deinde Abbas, moribus & domicilio Romanus, quamvis natalibus Scytha, tempore Justiniani Imperatoris floruit. *Quis & qualis hujus Collectionis auctor.*

II. Is cum Græce & Latinæ linguæ peritiam sibi comparasset, tum alia opuscula e Græco in Romanum sermonem transtulit, tum Canonum Ecclesiasticorum novum Codicem instituit. Nontamen totum simul opus suum absolvit; sed prius circa ann. Christi 496. Græcorum priscæ Collectioni manum admovit, cujus, & simul secundæ concinniorem Versionem suscepit, hortante Laurentio Ecclesiæ Romanæ magno Diacono, eamque Stephano Salonitano in Dalmatia Episcopo nuncupavit, ut ex Præfatione ipsius discimus. Postea vero circa annum 500. animum convertit ad Decreta Pontificum Romanorum ex Sedis Apostolicæ scriniis deprompta in ordinem redigenda, prout ipse testatur (*in Epist. ad Julianum tit. S. Anastas. Presbyterum*). Et prima quidem opera a Siricio (qui anno 385. sedere cœpit) ad Anastasium II. ea perduxit; tum deinde ad Hormisdam ea protulit, qui ann. 523. in vivis esse desiit. *Cur Dionysius hanc Collectionem aggressus: & quomodo perfecerit.*

III. PRIMUM itaque Canonum seriem per numerorum consequentiam a primo capite Nicænæ Synodi, deducit ad Constantinopolitanæ I. Canonem tertium, qui 156. & ultimus erat Græci Codicis antiqui: deinde vero prætermissis Concilii Ephesini Canonibus Chalcedonenses adjungit numero 27. in quibus finem Græcorum Canonum esse declarat ibidem. Verum illi Canonum ubique recepto Codici, Canones Apostolicos quinquaginta adjicit, Sardicenses quoque 21. & Africanorum Conciliorum 138. Canones, qui asserit Latina lingua editos fuisse; sic 292. capitibus absolvitur tota hæc Canonum Synodalium Collectio. Decreta autem Pontificum Romanorum ad Ecclesiæ disciplinam spectantia, partim ex Synodis Romanis, sive Italicis, partim ex Decretalibus Epistolis, & Rescriptis Pontificis descripta fuere. Quod autem posteriorum aliquot Pontificum, atque adeo Gregorii junioris, sive secundi Decreta ad calcem operis adjecta sunt, longe Dionysio posteriora, id alterius operam satis ostendit. *Ordo hujus Codicis.*

IV. DIONYSIANAM hanc Canonum Collectionem Ecclesia Romana statim amplexa est, & non sine laude auctoris, usu communi recepit, testibus Cassiodoro, & Isidoro (*Cap. 23. div. Lection.*) coætaneis fere Scriptoribus (*in Can. de Libellos 1. dist. 30.*). De eadem accipiendus est Leo IV. nisi quod Pontifices Decretorum auctores nominans, in illis Silvestrum quoque recenset, cujus nulla apud Dionysium mentio. *Ejus auctoritas.*

V. At Ecclesia Gallica quæ prius, ni fallor, Canones Chalcedonensi Concilio probatos & priscæ Collectioni insertos susceperat; atque observaverat, postea hunc Codicem Canonum a Dionysio Exiguo compositum admisit: non tamen statim undequaque secuta est. Quamvis enim Concilii Aurelianensis III. anno 530. celebrati, Canon. 3. memorentur Decreta Sedis Apostolicæ, de Metropolitanis per Comprovinciales Episcopos & Cleri ac civium consensu eligendis (quod caput habetur in Epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, Collectioni huic *Etiam in Ecclesia Gallica.*

huic Dionysianæ indita) non tamen ex eo sequitur Decreta Romanorum Pontificum quæcumque in ea Collectione continentur, longe minus totum Codicem in Gallia passim in communi usu fuisse. Potuit quippe hoc speciale Decretum aliunde quam ex eo Codice petitum, probari. Certe cum hoc prolato Codice ex Can. 25. Apostolorum, qui in eo comprehenditur, Chilpericus Rex prætextatum Episcopum Rothomagensem tamquam homicidii, furti, aut perjurii reum Sacerdotio exui anno 577. postularet in Synodo Parisiensi, Gregorius Turonensis (*Lib. 5. Hist. Franc. c. 19.*) refert Canones illos Apostolicos in Codice canonum quo tunc utebatur Ecclesia Gallica, minime fuisse comprehensos, sed novo quaternione ad Codicem Gallicanum adjectos. Verum postquam Adrianus I. Pontifex hoc corpus Canonum Carolo Magno Regi præclari muneris loco dedit, tum sane usu recepta valuit hæc Dionysiana collectio apud Majores nostros; quemadmodum ex Conciliis quæ paulo post habita fuerunt, colligi potest.

Nova Codicis Canonum veteris Ecclesiæ Romanæ editio indicatur.

VI. BREVI ex Illustrissimi Claudii Pelleterii, Summi Præfecti Ærarii, Bibliotheca prodibunt, quæ jam sub Regio prælo sunt, eximii viri Petri Pithæi, & Francisci fratris J. C. Notæ eruditissimæ, emendationes & lectiones variæ, ex antiquis manuscriptis ad *hunc veterem Codicem canonum Ecclesiæ Romanæ*, Moguntiæ editum anno 1525. & Parisiis ann. 1609. in quo Codice insertæ sunt canonum Nicænorum Latinæ editiones antiquæ quatuor, binæ binis e regione oppositæ, ex uno eodemque vetustissimo exemplari, cura Cl. Francisci Desmares, Domini de Palis, in Curia Patroni. Illarum autem Versionum Latinarum, quibus in eo Codice (Veteri Pithœano canonum Ecclesiæ Romanæ) Nicæni canones redduntur, prima congruit cum Dionysii Exigui translatione, secunda cum translatione Gentiani Herveti, quæ non multum differt ab ea quam in Codice manuscripto Domini Hardi jamdiu vidi, & cum Isidoriana contuli. Tertia cum ea quæ ex ms. Cod. Christophori Justelli in lucem emissa est Voelli & Justelli filii cura. Quarta cum Isidoriana fere conveniunt.

De Cyclo Paschali & Æra vulgari Dionysii Exigui studio introducta.

VII. CÆTERUM præter hanc duplicem canonum & Pontificiorum Decretorum collectionem, duo sunt, quæ Dionysio Exiguo feruntur accepta, Cyclus Paschalis, & Æra annorum Christi vulgaris. Cum enim inter Orientales & Occidentales Ecclesias multæ de tempore celebrandi Paschatis ortæ ac sæpius renovatæ contentiones fuissent, Dionysius noster circa annum Christi 526. vel sub primordia Justiniani Paschales Cyclos, sive Circulos ex Alexandrinorum rationibus commentatus est, rejecto Victorii Aquitanici, aliorumque Latinorum calculo; eosque Calendario Romano inscripsit: ita ut (dempto anni initio, quem Ægyptii a 4. Calendas Septembris, Romani a Calendis Januarii inchoabant) embolismum utrumque egregie ligaverit, effecitque ut amborum Calendariorum usus idem esset. Cyclus autem ab eo institutus fuit, non ut a Victorio 532. annorum, sed annorum 95. quem Cyclo S. Cyrilli jam deficienti attexuit: & cum Cyrillus ad annum Christi 531. Cyclum suum, deductum ex more temporis sui per annos Diocletiani, perduxisset, Dionysius maluit ab Incarnatione Domini annos numerare, atque ita in instituenda hac annorum numeratione orbi christiano præivit, quemadmodum ex ipsius Dionysii secunda Epistola ad Petronium probat Petavius (*de doctrina tempor. lib. 11. cap. 2. & 3.*) Notanda sunt ipsius Exigui verba: *Nonaginta autem quinque annorum Cyclum*, inquit, *studio quo valuimus expedire, contendimus. Quia vero S. Cyrillus primum Cyclum ab anno Diocletiani* 153. *cœpit, & ultimum in anno* 248. *terminavit* (hoc est ab anno Epochæ christianæ 437. ad annum 531.) *nos a ducentesimo*

quadragesimo octavo anno ejusdem Tyranni potius quam Principis inchoantis, noluimus Circulis nostris memoriam impii & persecutoris innectere: sed magis elegimus ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare, quatenus exordium spei nostræ potius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, Passio Redemptoris nostri evidentius eluceret.

VIII. SED nos Æram Christi vulgo inchoamus ab anno qui ejus Natalem proxime sequutus est: cui Aureus numerus 2. assignatur, concurrens cum cyclo Solis 10. & 4. Indictione. Dionysius autem ab antecedente anno æram suam deducit, Aureo Numero 1. cyclo Solis 9. (*Petav. ration. tempor. p. 2. lib. 4. c. 1.*). Verum hic annorum a Christo nato computandorum modus non statim sive in Civili, sive in Ecclesiastico usu obtinuit. In illo id receptum tempore Caroli Martelli existimat Scaliger in animadversionibus Eusebianis: in Ecclesiasticis rebus longe tardius invaluit. Id enim introductum Eugenio IV. Pontifice sub annum scilicet 1431. testatur Blondus Foroliviensis, qui collegio Pontificio fuit a secretis. Ad ea usque tempora soli Pontificum anni litteris eorum adscribebantur. *Dionysianæ & nostræ numerationis discrimen.*

IX. ANTEQUAM a Dionysio Exiguo abscedamus, exigere res ipsa videtur, ut paucis disquiramus quo Canonum codice, præter primam collectionem, usa post Chalcedonense Concilium fuerit Ecclesia Romana. Etsi enim diu nonnisi Nicænos Canones absolute probaverit, multis argumentis; ex ipso etiam S. Leone, confici posset, cæteros omnes medio illo tempore non omnino fuisse ab ea rejectos. Liquet certe ampliorem collectionem incognitam Symmacho non fuisse, utpote qui in Synodo sua sexta Canones Gangrenses duos laudet ac referat. Quare cum Illust. Petr. de Marca hos Canones iisdem prorsus verbis, quibus a Symmacho citantur, conceptos extare asseveret in ea collectione quam ipse in codicibus mss. Rivipullensis monasterii reperit, vix ullus superesse videtur dubitandi locus, quin ea secunda collectio fuerit Romæ probata, donec Dionysio auctore, altera paulo elegantior & uberior prodiit.

C A P U T XVI.

De Ferrandi Breviatione Canonum.

I. FULGENTIUS FERRANDUS Ecclesiæ Carthaginensis in Africa Diaconus, eorum qui Conciliorum Canones Latine in ordinem & compendium redegerunt, vel antiquissimus, vel inter antiquissimos fuit. Supparem sane atque adeo Discipulum fuisse B. Fulgentii Ruspensis in Africa Episcopi, cumque eo in Sardinia exilium tolerasse, atque in Monasterio vixisse sæviente in Orthodoxos Trasimundo Wandalorum Rege, constat non solum ex Isidoro Hispalensi (*Lib. de Script. Eccl. c. 14.*), sed & ex Epistola ab ipso Ferrando ad Fulgentium Episcopum scripta, quæ inter hujus opuscula a Plantino edita est; & ex ejusdem Ferrandi Parænetico, sive Libro de septem Regulis innocentiæ ad Reginum Comitem, ubi Ruspensis Fulgentii velut nuper vita functi mentionem fieri, P. Pithæus, compendii a Ferrando compositi primus editor, observavit: deinde ex vita Ruspensis a Ferrando conscripta. *Fulgentius* autem *Ruspensis* claruit Anastasii ac Justini Imperatorum temporibus. Cui congruit quod testatur Victor Tununensis Episcopus in Chronico, ubi ad annum sextum post consulatum Basilii, id est, ad annum Christi 547. annotavit Ferrandum clarum haberi. Ejus præterea meminit Facundus Hermianensis. (*Lib. 4. pro defens. 3. Capitul. cap. 3.*). *Quis hic Ferrandus, & quo tempore vixerit.*

Prænot. Canonic. Doujat. P p II. IN-

Tempus hujus Canonum Breviationis. II. INTER Ferrandi Opera eminet BREVIATIO CANONUM *ad Liberium*, vel Liberinum Episcopum. Eam jussu Bonifacii Carthaginensis Antistitis, restituendæ, post reversos ab exilio Episcopos & Clericos, disciplinæ concinnatam, non improbabiliter opinatur Petrus Franciscus Chifletius (*In suis ad Ferrandum notis*).

Capitum numerus, & modo sumpta. III. CONSTAT hoc opusculum capitibus 252. ex prisca collectione maximam partem decerptis, nisi quod Chalcedonensis Concilii Canonibus usus non est. Cæteris vero in ea collectione comprehensis, adjecit non paucos ex Conciliis quibusdam Africanis, quorum alibi nulla mentio, nimirum ex *Zelensi*, *Suffetulensi*, *Septimunicensi*, *Macrianensi*, *Mazaranensi*, *Theniatano*, & *Tusdritano*.

De Concilio Zellensi. IV. QUOD diximus horum Canonum non facile alibi mentionem extare, id generaliter verum, in Zelensi Concilio dubitationem patitur: si modo idem est cum *Telensi*, quod perperam *Teleptense* legi contendit idem Chifletius. Porro Canonum, qui dicuntur Apostolorum, in hac Breviatione Ferrandum, non magis quam Martinum Bracarensem in collectione sua, de qua capite proximo, meminisse mirum non est, quandoquidem illi nonnisi in secundam collectionem conjecti fuere.

Ordo hujus Breviationis. V. HUNC sequutus est ordinem Ferrandus, ut primo loco ea locaverit quæ *ad Episcopos* spectabant, 2. quæ *ad Presbyteros*, 3. quæ ad *Diaconos*; deinde vero ea subjecerit, quæ *ad omnes* simul *Clericos*, quæque ad *Laicos* non minus quam ad Clericos spectare visa sunt.

C A P U T XVII.

De Martini Bracarensis collectione Orientalium Canonum.

Quis & unde hic Martinus. I. MARTINUS *Bracarensis*, ex Pannonia oriundus fuit, ex qua & Martinus noster Turonensis, sed illo junior. Hic Bracarensis per Græciam & Orientem prius peregrinatus, in Hispaniam eodem tempore cum Turonensis nostri reliquiis delatus est. Ibi Suevos, qui Gallæciam invaserant, ad Catholicam fidem convertit, eisque ipsis regulas tradidit. *Dumiensis* in eadem regione Monasterii conditor, primusque Abbas, ac deinde ejusdem loci Episcopus, tandem Bracarensis Ecclesiæ Metropolitanæ regimen suscepit, quæ tunc Gallæciæ erat, nunc Portugalliæ contribuitur.

Alia ejus opera. II. Scripsit Librum *de quatuor Virtutibus*, sive *formulam honestæ vitæ*, vel, ut Isidorus appellat, de quatuor Virtutum Cardinalium differentia: Opus Senecæ a nonnullis falso adscriptum: quod Tomo VI. Bibliothecæ Patrum est insertum. In appendice ad vitas Patrum anno 1628. typis Plantinianis edita, extant Sententiæ Patrum Ægyptiorum a Græco Scriptore collectæ, atque ab hoc Martino Dumiensi in Latinum translatæ.

Selectorum a Græcis Synodis Canonum Collectio cur ab eo suscepta. III. In primis autem Librum *Capitulorum ex Græcis Synodis collectorum*, sive *collectionem Canonum Orientalium* ad Concilii Lucensis Episcopos transmisit. Divisa enim illis temporibus in duas Provincias Gallæcia, totidem habuit Metropoles, Bracaram & Lucum, ubi Regum sedes; atque in utraque civitate celebratum est anno Christi 572. Concilium Theodemiro Suevorum Rege, Imperatore autem Romanorum Justino juniore: unde hujus collectionis tempus colligitur. Epistola præfationis loco ad Nitigesium Lucensem Episcopum missa, docet hoc opus ab auctore susceptum fuisse propter veteris Canonum Græcorum Interpretis Latini oscitantiam & obscuritatem.

IV. Græ-

IV. Græcis Canonibus adjecit Martinus nonnulla ex Hispanicis Conciliis, Toletano I. præsertim, & Bracarensi: quod nimirum hasce regulas Ecclesiasticas ad usum & mores Ecclesiæ suæ accommodaret. *Græcis admixti Canones pauci Hispanici.*

V. Constat universa hæc *collectio* capitibus 84. vel 85. secundum alios, qui septuagesimum secundum Canones in duos dividunt. Eo autem ordine digesti sunt hi Canones, ut priores 68. ad Episcopos & Clericos, reliqui ad Laicos pertineant. *Ordo hujus Collectionis.*

VI. Auctoris in Sanctorum numerum relati memoria pie adhuc colitur ab Hispanis. Ejus testamentum a Reccensvindo Gothorum in Hispania Rege missum est ad Concilium Toletanum X. quod anno 656. habitum est. De eo plura habes apud Gregorium Turonensem (*Histor. Franc. lib. 5. cap. 38. & de miraculis S. Martini lib. 1. cap. 11.*), apud Isidorum Hispalensem (*De viris illust. cap. 22. alias 25. & in Chronico Gothorum sub finem*), aliosque a Voello & Justello relatos: apud quos extat hæc collectio, adscriptis ad marginem opera mea variis Lectionibus, adjunctisque Canonibus Conciliorum, ex quibus capitula quæque ab Auctore non indicatis fontibus deprompta fuerant. *De Martini Bracarensis sanctitate & accurate hujus Collectionis Editione nostra.*

CAPUT XVIII.

De Cresconii Breviario Canonico & collectione Canonum.

I. CRESCONIUS, sive, ut alii vocant, *Crisconius*, Africanus Episcopus, florebat circa annum Christi 690. quemadmodum colligitur ex inscriptione operis Canonici ab eo compositi, quam Annalium Ecclesiasticorum conditor ex codice Vaticano refert ad annum 527. numero 76. ubi memoratur Cresconius bella & victorias, quas Joannes Patricius de Saracenis retulerat, hexametris versibus descripsisse; quæ quidem victoriæ, anno Leontii Imperatoris tertio a Joanne reportatæ sunt, testibus Cedreno & Anastasio Bibliothecario. Leontius autem relegato Justiniano juniore, Imperium invasit anno Christi 694. Circa hæc itaque tempora Cresconius duas edidisse creditur Canonum collectiones, non juxta Conciliorum ordinem, & Canonum consequentiam; sed quemadmodum Ferrandus, habita rerum seu materiæ ratione. *Cresconius quis, & quando scripserit.*

II. His tamen adversari quodammodo videtur ipsius auctoris Præfatio Breviario apposita, qua ad Liberinum seu Liberium scribens, ait, se ipsius hortatu ad hoc opus sese accinxisse, seque eidem subjectum videtur fateri, cum illum ait in his rebus ad sui expletionem officii industriam suorum exquirere subjectorum. Ex quo probabile fit Cresconium, qui se alteri Episcopo subjectum agnoscat, minorem in Ecclesia, non Episcopalem gradum obtinuisse: nisi forte Liberinum illum dicamus Carthaginensem per ea tempora Archiepiscopum fuisse, cui parere omnes Africani Præsules deberent. Nam de Liberio Pontifice Romano id intelligi non patitur, vel tempus a Baronio indicatum, plus trecentis viginti annis a Liberio remotum; nec Liberio plus centum triginta annis posterior Dionysii Exigui collectio, qua usus est in majori, & ni fallor, posteriori opere suo Cresconius. Memoratur quidem in Africa Liberinum vel Libertinum oppidum Episcopale, (ex quo deductum conjici potest nomen *Synagogæ Libertinorum*, cujus mentio Actorum cap. 6.) non tamen loci nomen hic est Liberinus, sed hominis & Episcopi, aut, ut dixi Carthaginensis, aut certe Primatis provinciæ suæ, in qua Episcopatus Cresconii. *Quis Liberinus, cui nuncupatum Cresconii Breviarium Canonum.*

De Cresconii Breviario Canonico. III. Cresconii prior collectio *Breviarium Canonicum* dicitur; ubi Ferrandi exemplo, brevibus summulis singula Ecclesiasticæ disciplinæ capita comprehenduntur, indicatis duntaxat Conciliorum Canonibus ac Pontificum Romanorum Decretis, non ad verbum relatis.

De libro, seu Concordia Canonum ejusdem. IV. Altera vero eadem serie integros continet Canones, inscribiturque *Concordia*, vel *Liber Canonum*. Illam cum Ferrando primus ediderat Petrus Pithæus anno Christi 1558. ex codice manuscripto Ecclesiæ Trecensis: posteriorem vulgarunt in Bibliotheca sua canonica anno 1661. G. Voellus & H. Justellus Christophori filius, ex codice itidem MS. Guillielmi Blueti Advocati quondam Parisiensis. Adjecti sunt ibidem Indices duo; prior materias notat rerum, quæ tam in Ferrandi Breviationes Canonum, quam in Breviario Canonico Cresconii continentur, juxta ordinem alphabeti, collatis capitum ex utroque numeris; alter eorumdem consonantiam & discrepantiam declarat.

Numerus Canonum utriusque operis. V. Constat utrumque opus capitibus omnino trecentis: in quo hallucinatus est Baronius, qui eum capitulorum numerum Ferrando assignat (*Tomo 5. ad ann.* 419. *num.* 90.): quemadmodum & in eo quoque aberravit, quod (*Tomo 7. ad ann.* 527.) Cresconii compendium cum Ferrandi opere confundit.

Comparatio Cresconii cum Ferrandi Breviatione. VI. Concinnior & accuratior videtur Ferrandi, quam Cresconii ordo; Sed hic non tantum Canones Apostolorum & Chalcedonenses a Ferrando prorsus omissos, collectioni suæ inseruit, idque secundum Dionysii Exigui versionem; sed & Romanorum Pontificum Decreta ex codice Canonum Ecclesiæ Romanæ transcripsit: cujus & numeros sequitur in laudandis collectionis Africanæ Canonibus, sub nomine partim Carthaginensis, partim Africani Concilii: in quo a Ferrando quoque differt, qui ex ipsis fontibus, id est ex singulis Diœceseos Africanæ Conciliis, editos ab unoquoque Canones petit.

Utriusque Breviationis illustratores. VII. Ferrandi simul & Cresconii Breviationes Canonum emendatiores hoc nostro sæculo ediderunt, notisque illustrarunt viri eruditi duo, Fr. Dadinus Altaserra Antecessor Pictaviensis ann. 1630. & Petrus Franciscus Chiffletius Societatis Jesu Divione ann. 1649. Sed hic simul cum reliquis Ferrandi operibus.

CAPUT XIX.

De III. ampliori Canonum expansorum Latina collectione juxta ordinem Conciliorum, quæ Isidoro Hispalensi adscribitur.

Plures Hispani præsules nomine Isidori. I. PLures ISIDORI quinto & septimo sæculi leguntur per Hispaniam Episcopales Ecclesias rexisse. *Isidorus senior*, *Cordubensis* Episcopus temporibus Imperatorum Honorii & Theodosii, divinarum Litterarum peritissimus & sanctitate clarus, qui commentaria in quatuor Libros Regum Paulo Orosio Presbytero atque Historico dicavit circa annum 412. & cujus Expositio in Lucam laudatur a Beato Augustino (*Sermone* 35.). Hic ISIDORUS deinde HISPALENSIS *junior* cognominatus, comparatione illius prioris, genere ac virtutibus, nec minus scientia insignis, cujus plurima extant opera. Fuit & *Isidorus Pacensis*, junior & ipse dictus; & *Isidorus Asturicensis* vita quoque & scriptis illustris circa annum 675.

De Isidoro Hispalensi. II. Hispalensis vitam scripsit Braulio Cæsaraugustanus; ejusque meminere

nere præter cæteros Ildefonsus Episcopus Toletanus in additione ad librum Isidori (*De viris Illustr. c. 9.*), & Joannes Trithemius (*In lib. de Scriptor. Eccles.*). Ex his, aliisque constat Severiano fratre in Provincia Hispaniæ Carthaginensi natum, cum duobus fratribus Leandro natu majori, cui successit in Metropolitana Bœticæ Provinciæ sede Hispalensi, & Fulgentio Astigitano primum, ac postea Carthaginensi Episcopo. Hispalensi Ecclesiæ per annos 40. præfuit, ab anno Christi 595. ad annum 636. sive æram Hispanicam 674. qua spiritum Deo reddidit, anno primo Chintilani Regis Gothorum. Notus fuisse dicitur apud Constantinopolim Gregorio, qui postea Romanus Pontifex fuit; quasi eo venerit Gregorius Pelagii junioris Pontificis, Isidorus Regis sui Recaredi Legatus ad Imperatorem Mauricium circa annum 586.

Plures ei adscribuntur Canonum collectiones.

III. Porro huic *Isidoro Hispalensi* tribuuntur, sed parum probabiliter collectiones Canonum tres, quæ magnam inter se habent affinitatem. Prima quæ cum aliis Decretis Canones continet Toletani Concilii XIII. post annum 683. quo habitum est illud Concilium, edita fuerit necesse est. Altera in qua adjecti sunt Canones posteriorum Conciliorum, quorum ultimum est Toletanum XVII. celebratum anno 649. priori recentior est annis 11. Tertia in qua referuntur Decreta juniorum Pontificum atque etiam Zachariæ qui anno 741. Hispania jam a Sarracenis subacta, Pontificatum iniit, septem & quadraginta annis post proximam, composita fuit. Harum autem collectionum nullam Hispalensis Isidori esse posse, duo sunt, quæ satis evidenter evincere videntur: primum quod eorum qui Isidori Libros recensuerunt, nemo ante Trithemium superioris sæculi scriptorem, ullius Decretorum collectionis meminit. Braulio enim Cæsaraugustanus, & Ildefonsus, cum cætera Isidori opera enumerent, hujus mentionem nullam faciunt. Alterum ex eo petitur, quod cum Isidorus anno Christi 636. e vivis excesserit teste Redempto Diacono in ejus vita, harum collectionum prima, nonnisi post annos 47. ab ejus obitu; secunda, post annos 58. tertia post centum & tres, conflatæ reperiantur.

Satis verisimile videtur ejusmodi opus ab Hispalensi compositum fuisse.

IV. Sunt tamen qui Primam collectionem, aut certe primæ non multum absimilem ab Isidoro Hispalensi revera compositam fuisse augurantur, variis de causis. Primo propter ipsius haud vulgarem eruditionem cum rerum Ecclesiasticarum studio conjunctam, quæ ex aliis ejus lucubrationibus elucet, veluti ex Officiorum, Chronicorum, Sententiarum, Sacramentorum, sive Quæstionum, Etymologiarum, aliisque similibus Libris. Qua de causa Concilium Toletanum VIII. (*cap. 2.*) ejus nuper defuncti memoriam præclaro elogio prosequitur in hæc verba: *Nostri quoque sæculi Doctor egregius, Ecclesiæ Catholicæ novissimum decus, præcedentibus ætate postremus, doctrinæ comparatione non infimus; & quod majus, in sæculorum fine doctissimus, cum reverentia nominandus Isidorus.* Secundo id suadere videtur *Isidori Hispalensis* nomen veteribus ejusmodi codicibus Canonum inscriptum; quod non sine causa factum fuisse credibile est. Idem etiam confirmare possunt sub ejus nomine, licet falso, venditatæ posteriores collectiones; quæ aliquid ejus generis ab eo scriptum fuisse insinuant. Et vero id non modo Trithemio persuaserunt, qui inter ejus opera recenset *Decretum Canonum*; sed Reginoni quoque, qui in Chronicis (*ad ann. 572.*) refert Isidorum multa de Fidei Regulis Ecclesiasticæque disciplinæ disputasse. Etenim nomine *Regularum & Disciplinarum Ecclesiasticarum* intelligi Canonum collectionem a Reginone, manifeste probat titulus corporis Canonum ab eo compositi, de quo paulo post. Addi potest, quod apud eundem Isidorum (*Lib. etym. 6. cap. 16.*), quamvis ex Gelasio, ut videtur, desumptum, legitur: *Sed & si quæ sunt Concilia quæ sancti Patres Spiritu*

Dei ple-

Dei pleni sanxerunt post istorum quatuor auctoritatem, omni manent stabilita vigore. QUORUM GESTA IN HOC OPERE CONTINENTUR. Hanc sententiam ab Ivone Carnotensi (*Lib.* 2. *Panorm. tit.* 11. *c.* 22.) apud Rabanum quoque, Hugonem Victorinum, & Gratianum, iisdem verbis relatam suspicatur Antonius Augustinus in Etymologiarum volumen translatam esse ex præfatione hujus corporis Decretorum; cui sane melius conveniunt postrema verba, quam libris Etymologiarum, in quibus adjecta non sunt gesta sive Decreta Conciliorum.

Extat adhuc vera Isidori collectio. V. Vix itaque dubitandum videtur, quin corpus sive collectio Canonum Isidoro Hispalensi assignari jure possit: præsertim postquam Illustrissimus Petrus de Marca, de cujus judicio ambigere minus sani esset judicii, aliam ab iis quas mox indicavimus, & aliqua ex parte breviorem collectionem a se repertam in Bibliotheca Urgellensis in Catalonia Ecclesiæ, mihi aliisque non semel testatus est, quam vere Isidori esse existimabat: qualem & Ant. Augustinus viderat. Unde accuratus harum rerum indagator Steph. Baluzius in præfatione ad Reginonem §. 3. Isidorum Episcopum Hispalensem sine hæsitatione pronuntiat Dionysii Exigui studium esse imitatum.

Qualis fuisse videatur vera Isidori Hispalensis Collectio seu Corpus Canonum. VI. Genuina hæc Isidori collectio ab illis, quæ notiores, paulo diversa, qualis fuerit, ex sequentibus quæ inter manus eruditorum versantur, sive una cum Conciliis editæ, sive manu tantum exaratæ, colligi potest. Ejus ego præfationem ei non absimilem, puto quæ ab Antonio Augustino Societatis Jesu in fronte secundæ partis Epitomes Juris Pontificii ab Augustino Tarraconensi collectæ indicantur sub titulo alterius Isidori. Ea magnam partem ex libro sexto Etymologiarum, sive originum ejusdem Isidori cap. 16. concinnata est. Incipiebat ab his verbis quæ apud Gratianum referuntur (*Can.* 1. *dist.* 16.) sed post finem clausulæ paulo ante a me adductæ (*quorum etiam gesta in hoc opere condita continentur*) sequuntur hæc verba quæ totius operis propositum ac seriem ostendunt: *In principio autem hujus voluminis Nicænam Synodum constituimus propter auctoritatem ejusdem magni Concilii: deinceps diversorum Conciliorum Græcorum & Latinorum, sive quæ antea, sive quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis suis distinctam sub hujus voluminis aspectu locavimus: subjicientes etiam Decreta Præsulum Romanorum, in quibus pro culmine Sedis Apostolicæ, non impar Conciliorum extat auctoritas, Quatenus Ecclesiastici ordinis disciplina in unum a nobis coacta atque digesta, & S. Præsules paternis instruantur Regulis, & obedientes Ecclesiæ Ministri, vel populi spiritualibus imbuantur exemplis.* Deinde de Canonibus qui dicuntur Apostolorum, ex ejusdem capitis 16. Etymologiarum initio subjiciuntur quæ Gratianus exscripsit (*Can.* 1. *dist.* 26.). Additur postea ex initio ejusdem capitis significatio vocis *Canon*, relata *Can.* 1. & 2. *dist.* 3. ac denique Synodi & Concilii Etymologia in fine capitis ejusdem relato (*In dicto Can.* 1. *dist.* 15. *sub finem*).

Illius Corporis Canonum Isidoriani ordo. VII. Ordo ipsius corporis Canonum plane idem est cum illo qui ab Augustino ante dicto ibidem annotatur, ut scilicet post Canones Concilii Nicæni, qui primum obtinent locum, prætermissi Apostolorum Canonibus subjiciantur Decreta aliorum Conciliorum Græcorum, quæ a Dionysio Exiguo prolata sunt; sed ex alia Latina versione: nisi quod inter Synodos œcumenicas Constantinopolitanam I. & Chalcedonensem hic inseruntur placita Constantinopolitanæ alterius Synodi, itemque Ephesinæ, œcumenicæ III. quarum neutram descripserat Dionysius. Constantinopolitana autem illa, non universalis fuit, sed particularium quæ habitæ antea fuerant, aliqua. Post hæc collectionis Africanæ loco quæ apud Dionysium

sub

sub duobus titulis, Carthaginensis nempe Concilii, & Canonum Africanæ Ecclesiæ, habentur; retulit in hac collectione Isidorus integros octo Diœcefeos Africanæ Conciliorum Canones, *Carthaginensium* nimirum septem, *Primi*, *Secundi*, *Tertii*, &c. (quæ tamen minus accurate ad veram temporis rationem digesta sunt,) & *Milevitani* (secundi scilicet, anno 416. adversus Pelagium & Cæleftium celebrati.) His accedit ordo duplex Conciliorum, Gallicorum, & Hispanicorum. GALLICA sunt 17. *Arelatensia tria*, *Valentinum*, Tauritanum, sive potius *Taurinense*, *Regiense*, *Arausicana duo*, *Vasensia totidem*, *Agathense*, *duo Aurelianensia*, *Epaonense*, *Carpentoractense*, *Avernensia duo*. Sed observandum est non magis in Gallicis, quam in Carthaginensibus, servatum esse verum temporum ordinem, ut ex iis patet quæ a nobis libro hujus operis secundo de illis Conciliis notata sunt. HISPANICA quindecim sunt, *Eliberitanum* scilicet, *Tarraconense*, *Gerundense*, *Cæsaraugustanum*, *Ilerdense*, *Valentinum*, *Toletana quatuor prima*, *Bracarensia duo*; quorum alteri subjecta sunt, appendicis loco, *Capitula* ex Orientalium Patrum Synodis a *Martino Episcopo* decerpta. *Hispalensia* denique *duo*. Nec plura ex Hispanicis Conciliis, quæ in posteriores Collectiones congesta sunt, describere potuit hic Isidorus: cum eo anno decessisse probetur, quo habitum est Toletanum V. Jam Epistolas Pontificum Romanorum habet hic codex: sed eorum fere quorum Decreta collecta fuerant a Dionysio Exiguo, *Siricii* nimirum *Innocentii I. Zosimi*, *Bonifacii*, *Cælestini*, *Leonis*, *Anastasii*; cum iis, quæ ab eodem forte Dionysio addita postea fuerant, *Hilarii*, *Simplicii*, *Gelasii*, *Symmachi*, *Horsmidæ*; quibus præposita est Epistola *Damasi ad Paulinum*. Inserta deinde *Felicis* Epistola, ac sub finem adjectæ *Vigilii & Gregorii* Magni Epistolæ quædam.

VIII. In aliquibus hujus collectionis codicibus inveniuntur posteriora Concilia *Toletana usque ad XIII.* habitum ann. 683. Concilium præterea *Bracarense III.* anni 610. Quin etiam in plerisque descripta sunt *Toletana ultima* Concilia usque ad XVII. an. 694. una *cum Emeritensi* an. 666. quæ omnia defuncto jam Hispalensi nostro Isidoro, celebrata sunt. Verum hæc post auctoris obitum paulatim addi potuerunt. Sic enim collectioni Decretorum Pontificiorum a Dionysio Exiguo primum concinnatæ, alia interjectorum & sequentium Pontificum Decreta adjecta sunt, partim ab auctore ipso, ut probabile videtur; partim vero ab iis qui insecuti sunt: quod de junioris Gregorii Decretis necessario dicendum est; cum tanto intervallo distet ab Exigui temporibus. Eadem ratione videmus cum corpore Canonum Isidori Mercatoris: quod Nono demum sæculo erupit, edita conjunctim a Merlino fuisse statuta Conciliorum Constantiensis, & Basileensis sæculo 15. condita. *De quibusdam hujus Collectionis addittamentis.*

IX. Sic ergo plures ad veri Hispalensis Isidori collectionem Appendices affutas crediderim: quarum prima juniorem forte alium Isidorum habuit auctorem. Eo certe nomine a Philippo Labbeo Epistola ad Leudefredum Cordubensem Episcopum collocatur sub annum 653. quo celebratum est Concilium Toletanum VIII. ut & post biennium Toletanum IX. post triennium Toletanum X. ac tredecim annis posterius Concilium Emeritense: quæ cuncta ab alio collecta sint oportet, quam ab Isidoro Leandri fratre ac successore in Episcopatu Hispalensi, si vera est Pontii Diaconi ratio, & aliorum Isidori Hispalensis mortem conferentium in annum 636. Nec refert *Junioris* appellatio: Ea enim Isidoro nostro, comparatione Cordubensis antiquioris Isidori, tribuitur; & alteri posteriori Isidoro, respectu ipsius Hispalensis, tanquam prioris, recte assignari potest. *Hæ appendices ab aliis postea additæ.*

X. Quod

De Indice Isidori Corpori Canonum in quibusdam Mss. adjecto.

X. Quod autem annotat Antonius Augustinus Jesuita, Indicem a se visum in aliquot titulos distinctum, ubi omnium Conciliorum ratio habetur, quem nonnulli Isidoro adscriberent; sed perperam, quandoquidem Scriptor ineptis quibusdam carminibus prodit se adolescentem fuisse: id nequaquam suum opus Isidoro eripit; quando Index ille, ipsius Antonii Augustini confessione, Isidori esse non videtur: nec vero novum est operi alieno Indicem ab alio adjici.

De altera Isidori Collectione qua Corpus Canonum Hispaniense dicitur.

XI. Ad hanc *Alteram* sub Isidori nomine *Collectionem*, sive Isidorianæ collectionis Appendicem, refert idem Antonius Augustinus e Societate Jesu, quod Innocentius III. (*Lib. 2. registri Ep.* 121.) rescribit ad Petrum Episcopum Compostellanum, qui Emeritense Concilium ex eo in primis authenticum esse adstruebat, quod contineretur in Libro qui corpus Canonum appellatur, & quem Alexander III. per interlocutionem approbaverat: unde existimat hanc esse collectionem sive corpus Canonum, quod Hispaniense dictum est.

CAPUT XX.

De IV. integrorum Canonum Latina Collectione, secundum tempora Conciliorum ac Decretalium sub titulo Isidori Mercatoris.

Isidori Prima Collectio quibus additis aucta.

I. EX altera ad Isidorum Hispalensem Appendice circa ann. 685. coagmentata, quam collectionem Hispaniensem, sive *corpus Canonum Hispaniense* dixerunt, adjectis Canonibus Apostolorum, & Clementis præsertim, aliorumque post eum vetustissimorum Pontificum fere 35. ad Damasum usque, Epistolis, consarcinata est collectio Conciliorum ac Decretalium, quæ sub nomine ISIDORI MERCATORIS, sive *Isidori Peccatoris*, prodiit, & jus Canonicum prope duplo amplius effecit.

In quibus hæc collectio, seu corpus Canonum a primo Isidori corpore differat, observarunt Boetius Epo (*Lib. 2. de Jure sacro*), & Antonius Augustinus e Societate Jesu (*In Ind. & Cens. de Collector. Canonum, præfixa 2. part. Epitomes Juris Can.*). Hic præfationis seriem describit, ut cum illa priori conferat; uterque Catalogum Pontificum Romanorum & Conciliorum exhibet, quorum Decreta in hoc corpore Canonum continentur.

Hujus Collectionis auctor.

II. Ab hac collectione ortum habuisse jus Pontificium novum in Occidente notat Illustr. Petrus de Marca (*Lib. 3. de Concord. Sacer. & Imp.*). Eam in Gallia primus vulgavit RICULFUS, seu *Richolphus* Archiepiscopus Moguntinus, a S. Bonifacio Secundus, Caroli Magni Consiliarius, qui sedem illam ab an. 787. ad 813. tenuit. Testis est locupletissimus Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus, scriptor fere coætaneus, ut qui circa ann. 870. scripserit. Is hac de re sic loquitur (*In lib. 55. Capitulor. c. 34.*): *De Libro Collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Episcopus Moguntinus, in hujusmodi, sicut & in capitulis Regiis studiosus, obtinuit; & istas regiones ex illo repleri fecit.*

Titulus auctoris.

III. Initio quidem hoc corpus Canonum illustrem prætulit Isidori Hispalensis titulum, quo nomine indigitatur ab ipso Hincmaro (*Ep. 7. c. 17.*): *Isidorus*, inquit, *Hispalensis Episcopus collegit cum Epistolis Romanæ Sedis Pontificum a S. Clemente usque ad B. Gregorium.* Verum manuscripti Codices non pauci nomen habent *Isidori Mercatoris*, velut auctoris hujus libri.

Alii

Alii pro Isidoro Mercatore, vocant *Isidorum Peccatorem*, quæ appellatio ab Episcopis Decreta Conciliorum subscriptione sua firmantibus, alias usurpata legitur, solemni quadam velut formula, qua demissum de se quisque animi sensum testabatur; ut ex Conciliis Gallicis Turonensi I. Parisiensi III. Turonensi II. Matisconensi I. discimus. Pari ratione apud Græcos Episcopi sese non raro ἁμαρτωλὸς scribebant. An autem *Mercator* vero nomine dictus fuerit hujus Collectionis auctor, an is titulus huic volumini affictus fuerit, non facile est pronunciare. In Chronico quidem, quod sub nomine Juliani Toletani Parisiis hoc sæculo in lucem prodiit opera Laurentii Ramirez Hispani, legitur *Isidorus Mercator Episcopus Setubensis* compillationem Canonum ope cujusdam Monachi composuisse, atque anno 805. decessisse. Sed non immerito apud eruditos suspecta est ejus Chronici fides: quæ in hoc maxime articulo elevatur, quod in eo Julianus Toletanus Archiepiscopus Quirico in ea dignitate successisse scribitur anno Christi 680. & anno 690. æra 728. obiisse; & tamen idem Julianus pluribus per ea tempora Conciliis præfuit, atque in primis in Toletano 12. quod anno 681. habitum est: quo tempore triginta annis majorem fuisse oportet, cum Archiepiscopali honore ornatus esset; unde Setubensis illius obitum, qui ann. 805. contigerit, videre, ac memorare nequaquam potuit: idque non modo ex hypotesi, qua illius Juliani mors in ann. 690. æra 728. conjicitur; sed nec ex ea qua sedem Toletanam jam anno 680. tenuisse dicitur: nisi velimus eum ultra centum quinquaginta & quinque annos vitam prorogasse. Nec vero dici potest in assignando tempore, quo mortuus sit Isidorus Setubensis, erratum fuisse, & pro 805. anno, legendum 705. Etenim hoc effugium non patietur Zachariæ Pontificis mentio, quæ in hoc volumine fit: cum is Pontificatum nonnisi anno 741. inchoaverit. Hæc eadem ratio, & styli barbaries Isidoro Hispalensi adscribi vetant, qui jam ante annos 105. vivere desierat, primasque suo tempore tenuerat in re Grammatica, atque in omni Literarum genere.

De Riculfo hujus Collectionis auctore vel propagatore.

IV. Ceterum RICULFUS, qui Sedem Apostolicam devote coluisse dicitur in Præfatione Benedicti Levitæ, ad Capitularia, supposititias Epistolas, quæ in hoc corpore Canonum referuntur sub titulis veterum Pontificum, eo animo, aut consarcinavit plerasque, aut aliunde acceptas vulgavit, ut Ecclesiæ Romanæ auctoritatem per Gallias firmaret.

Ejus Collectionis auctoritas initio ingens.

V. Et sane initio quidem earum sententiis, ob Sedis Apostolicæ nomen, multum reverentiæ detulerunt Gallici Antistites: nam ex 2. Fabiani Epistola desumptum proculdubio est, quod in Concilio Aquisgranensi anni 838. decernitur de Unctione infirmorum, deque Chrismate quotannis in Cœna Domini consecrando, secundum statuta Decretalium: & per ea tempora ab Episcopis nostris earumdem Epistolarum verba in auctoritatem adduci solita patet legentibus tres postremos Capitularium Libros, quos jussu Otgarii Episcopi Moguntini, ex ejus Ecclesiæ scriniis, ubi ea per Riculfum coarcervata fuerunt. Benedictus jam nominatus collegit circa ann. 850. In illis enim Libris, quemadmodum & in additionibus eorumdem Capitularium, ex ejusmodi pseudepigraphis, Clementis, Anacleti, Pii, Evaristi sequentiumque Pontificum Decretalibus, tacito licet auctorum nomine, non pauca constituuntur, & constitutis robur additur. Nec ab illis citandis abstinuit Hincmarus Rhemensis in opusculis suis: quamvis postea earum veritatem & auctoritatem impugnaverit.

Postea in dubium vocatæ.

VI. Non tamen idcirco existimandum est Isidori Collectionem generaliter susceptam ab Ecclesia Gallicana, atque in Canonum numerum fuisse relatam. Contrarium testatur idem Hincmarus Rhemensis in opusculo

Prænot. Canonic. Doujat. Qq adver-

adversus Hincmarum Laudunensem, qui ex Epistolis illis privatam sibi Collectionem ad usum Ecclesiæ suæ compegerat. Magnum enim discrimen Rhemensis constituit inter recepta Innocentii, Leonis, Gelasii Decreta, & inter ea, quæ his Epistolis continentur. Illa velut Conciliorum præscriptis consentanea, omnino servanda: Hæc in multis Capitibus adversa Canonibus Conciliorum, non ita ab Ecclesia usquequaque costodiri debere (*Lib.* 55. *Capitulor. cap.* 25. & 34.). Igitur auctoritate Gelasii se tuetur, ut dicat *sacra Concilia, eorumque Canones inviolabiliter servandos; has autem Epistolas pro consolatione quorumdam directas, venerabiliter ad instructionem suscipiendas*. Quamvis itaque non omnino repudiarentur ab Episcopis nostris illæ Decretales, quamdiu pro veris habebantur; tamen auctoritatem Canonum non habebant. Et vero Leo ipse IV. cum ann. 849. ad Episcoporum Brittaniæ consulta responderet, in epistola, quæ extat apud Sirmondum (*Tom.* 3. *Concilior. Gall.*), unde haustus est Canon *de Libellis*, *dist.* 20. testabatur Apostolicam Sedem in Judiciis Ecclesiasticis Canones tantum sequi & Decretalium regulas, *quæ*, inquit, *habentur apud nos simul cum illis in Canone*: statimque Canones Conciliorum & Pontificum Decreta recenset, quæ in Dionysii Exigui Collectione comprehensa sunt; nulla Epistolarum Clementis, aliorumque ante Siricium Pontificum, facta mentione. Nam quod ibi Acta Silvestri in aliquibus Codicibus memorantur, ea adjecta postea esse conjicit non immerito Ill. Marca. Præterea advertendum est hæc Acta in Conciliorum, non in Epistolarum numero haberi.

Instituit Nicolaus I. ut Pontificum priscorum Decretales illæ reciperentur.

VII. Sed NICOLAUS I. Pontifex, ut recepto ex his Decretalibus jure Episcopos sibi sine medio subjectos haberet, eorum auctoritatem omni studio asseruit (*Epist.* 42.) epistola ad Episcopos Galliæ ann. 865. scripta; ex qua desumptus est Canon, *si Romanorum*, *dist.* 19. Contendit enim Decretales illas omnino recipiendas esse; & Gallorum rationes rejicit, quarum præcipua erat, quod Decretales insertæ non essent Codici Canonum. Quæ ratio si valeret, infert Nicolaus ne sacras quidem Scripturas in Ecclesia esse admittendas, cum in Codicem Canonum non sint relatæ: aut si ex eo reciperentur, quod Innocentii I. Decreto in Codicem Canonum relato comprehenderentur Libri veteris & novi Testamenti, & recipi juberentur: reponebat Nicolaus, non minus Decreto Leonis constitutum esse, ut omnia Decretalia constituta decessorum suorum custodirentur. Id alio quoque Decreto Gelasii confirmari in Synodo Romana edito, quod refertur in *Canone sancta Romana* 3. *versu item Decretales Epistolæ*, *dist.* 19. Verum ad hæc Hincmarus Rhemensis, quod Metropolitanorum in Episcopos Provinciales, jura tueretur, & horum causas in Provinciali Concilio definiendas ostenderet, respondebat priscis illis Decretalibus, etsi veræ forent, per Canones posteriores, ea in re, & in multis aliis Capitulis, esse derogatum; in quibus proinde standum esset juri, quod in Codice Canonum continebatur: quæ huic non adversarentur, ea servare Galli non renuebant. Duo autem in primis ex Epistolis Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Julii, controversiam faciebant: Primum quod in iis constituebatur ne Synodus Provincialis criminales Episcoporum causas, inconsulta sede Romana, definiret, ita ut sententia contra eos lata, etiam sine provocatione, inutilis esset; id enim vult Nicolaus tum epist. 42. tum in Concilio Romano, quod ab eo habitum est in causa Rothadi Episcopi Suessionensis.) Alterum, ne absque Sedis ejusdem præcepto, vel consensu, ullum Concilium haberetur: quo pertinet *Canon* 1. *aliique dist.* 17. Huic igitur novitati, quæ pro vetustate obtrudebatur, diu restiterunt Gallicani Antistites. Et post Nicolai quoque obitum, renovata est hæc

disce-

disceptatio cum Hadriano II. Joanne VIII. & aliis Pontificibus; donec tamdem in Concilio Rhemensi tempore Hugonis Regis celebrato, videtur aliquatenus valuisse illorum Decretorum auctoritas, cum Arnulphi Archiepiscopi causa ventilaretur. Sed de hac controversia latius disserunt Illustr. Marca (*Lib.* 3. *de Concord. cap.* 6.), & cum eo Baluzius (*In Præfat. ad libros Ant. Aug. de emendation. Gratiani.*) Contra quos nititur, plaudentibus non paucis, V. Cl. Joannes Gerbasius, doctrina inter Sorbonæ Magistros, & Regios Professores cognitus.

VIII. Fatendum tamen est non uno nomine suspectam fuisse, & totam Collectionem, quæ Isidori Hispalensis nomine venditabatur; cum multa in ea essent Isidori tempore posteriora, & maxime has vetustorum Pontificum Epistolas, quarum fidem male ambulantem plurimæ rationes detegebant. Primo si vere umquam extitissent Epistolæ illæ, sane in scriniis Ecclesiæ Romanæ servatæ fuissent. Quo posito, parum credibile esset eas Dionysii Exigui diligentiam fugisse. Hic enim se *Præteritorum Apostolicæ sedis Præsulum constituta, qua valuerit cura, & diligentia collegisse: & quotquot reperta fuissent, digessisse affirmat*. Quis ergo si quæ aliæ fuissent, eas ab hoc tam curioso indagatore, aut non inventas, aut omissas fuisse putaret? Deinde Leo IV. in epistola ante laudata, post editum hoc Canonum Corpus, cum Decreta enumeraret, quibus Romana Ecclesia in judiciis utebatur, nullatenus harum Epistolarum meminerat, non utique prætermissurus hæc Pontificiæ potestatis adminicula, si auctentica judicasset. Par est ratio Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, qui licet Riculfi successor, tamen his Epistolis in libris suis non est usus, quemadmodum Antonius Augustinus observat. Quarto, quod vel præcipuum haberi debet, sacræ Scripturæ textus ex B. Hieronymi versione a Pontificibus Hieronymo longe antiquioribus citatur: & quamplurima loca, ex quibus concinnatæ fuerunt Epistolæ sub illorum Pontificum nomine, vel potius pleræque omnes earum sententiæ, ex Patribus, aliisque auctoribus Quarti, quinti, aut sexti sæculi deprompta apparent: adeo ut etiam Legum Imperatoriarum & scholiorum Aniani, quæ in Codice Theodosiano extant, in iisdem Epistolis sæpe verba referantur: quo monuit Antonius Augustinus in notis ad Capitula Hadriani, de quibus capite proximo dicemus. Ejusmodi rationibus victus Bellarminus (*Lib.* 2. *de Rom. Pontif. cap.* 14.) fatetur se affirmare non audere eas Epistolas esse indubitatas, eas non carere scrupulo (*Lib. de script. Eccles. in Clement. sect.* 8.). Sed apertius eas Baronius Pontificibus illis abjudicat, ad annum præsertim 865. qui eximius ejus locus a nobis exscriptus est Libro superiori (*Cap.* 22. §. 4.).

Laborat hujus Collectionis non ex uno Capite fides.

IX. Nihil tamen est, quod tantopere de earum Epistolarum suspecta fide adversus Catholicos glorientur Novatores, quasi illarum velut unico clypeo Pontificum Romanorum auctoritas niteretur, quæ solidis aliunde ab ipso Christo fundamentis firmatur. Et quamvis Alfonsus Turrianus in his tuendis eruditionem suam probaverit, tamen, ut Hincmarum Rhemensem taceam, qui earum auctoritatem convellere ab ipso exordio non dubitavit: superiori & nostro sæculo plures ex Catholicis Doctoribus fraudem & viderunt, & indicarunt. Antonius Contius, Antonius Augustinus, & præter jam citatos Bellarminum, atque Baronium, Jacobus Peronius Cardinalis, Petrus de Marca, aliique: unde non ineleganter Jacobus Sirmondus de Davide Blondello, qui in pseudoisidoro suo singula cujusque Epistolæ vitia anxie persecutus est, dixisse fertur, eum totis viribus, atque immenso conatu apertum ostium suscepisse effringendum, sed de his plenius nos, lib. 2. harum Prænotionum, cap. 22. disseruimus.

Sed nihil inde auctoritati Sedis Apostolicæ detrahitur.

CAPUT XXI.

De Hadriani I. Capitulis Angilramno Metensi traditis, & de codice Canonum per eumdem Pontificem oblato Carolo Magno.

Titulus ac Tempus hujus Collectionis instituendæ. I. BREVEM Canonum Collectionem HADRIANUS I. Pontifex Angiltamno sive Ingelramno Episcopo Metensi tradidit sub hoc titulo: *Capitula quæ ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, atque Decretis Præsulum ac Pontificum Romanorum sparsim collecta sunt, & Ingilramno Mediomatricæ Urbis Episcopo, Romæ a B. Hadriano Papa tradita sub die 13. Kalend. Octob. indict. 9. quando pro sui negotii causa agebatur.* Indictio illa significat annum 785.

Numerus Capitulorum eorumque tradendorum causa. II. Ea Capitula, octoginta numero, ad Judicia ferme Episcoporum pertinent: unde causa colligitur eorum excerpendorum, aut concinnandorum; nempe ut Angilramnus iis munitus causam suam adversus falsos accusatores, auctoritate Sedis Apostolicæ defenderet. Ex his sunt qui conjiciunt Synodum eo tempore fuisse habitam, in qua Decretum fuerit oportere Jurisdictionem Ecclesiæ Romanæ tueri adversus injurias a primoribus illatas Episcopis, quorum causas ea Sedes sibi omnino reservandas esse contendebat.

Unde horum pleraque desumpta. III. Cum itaque in Epistolis vetustorum Pontificum Isidori Mercatoris Corpore Canonum comprehensis non pauca sint quæ cum his Capitulis prorsus conveniunt, atque iisdem verbis expressa inveniuntur; ea vel Isidorum ex Hadriano esse mutuatum apparet, vel Hadrianum ex Isidori Libro. Quod posterius ut potius credam facile adducor. Alioqui enim dicendum esset ab Hadriano conficta esse illa Capitula. Neque huic conjecturæ obstat quod Riculfus Archiepiscopus Moguntinus, per quem in Gallia vulgatum est Corpus illud Canonum, nonnisi eodem anno 785. aut etiam, ut alii censent, biennio post, (cum jam Ingilramno tradita essent hæc Capitula) Moguntinam Sedem dicitur obtinuisse. Certe cum in illo Canonum Corpore, unius duntaxat Pontificis Zacharia posterioris nomen occurrat, ejusque Successorum Stephanus junior anno 752. sedere cœperit in Petri solio, veri admodum simile videtur, hoc ipso anno confectum fuisse illud Canonum Corpus: ab eo vero tempore ad prædictum annum 785. qui fuit 14. Hadriani, tres ac triginta anni fluxerunt, intra quos facile potuit hoc opus Romam perferri. Nec vero quicquam vetat quo minus Riculfus eam Collectionem vulgaverit, antequam Episcopatum Moguntinum esset adeptus.

Angilramnus quis & qualis. IV. Cæterum Ingilramnus ille, cui tradita sunt hæc Capitula, vir proculdubio industrius, nec mediocris eruditionis atque judicii fuit, ut ex eo perspici potest, quod Carolus Magnus Rex ab Hadriano postulavit, ut eum, quamvis Episcopum, in Comitatu & palatio suo assiduum habere liceret: quod docet ejusdem principis in Concilio Francofordiensi oratio, qua parem Gildeboldo Episcopo Archicapellano suo facultatem, post Sedis Apostolicæ licentiam, petit a Synodo *(Cap. 55.)*.

De Epitome, seu potius Codice Canonum, qui Carolo Magno ab Hadriano oblatus. V. Sub hujus nostri sæculi initium prodiit Ingolstadii primum in Tomo 6. antiquarum Lectionum Henrici Canisii, ac deinde Coloniæ tomo 3. Conciliorum, *Epitome Canonum Orientalium & Africanorum*, quam Carolo Magno Regi cum Romæ esset, a sæpius dicto Hadriano in usum Occidentalium Ecclesiarum oblatam titulus docet. Verum ex inscriptionibus plurium exemplarium, quæ in Galliæ Bibliothecis reperiuntur, constat non Epitomen, sed integram Canonum ac Decretorum Pontificiorum Col-

Collectionem ab hoc Pontifice oblatam Carolo: idque Adriani Epistola ei voluminí præfixa demonstrat, quæ primis singulorum versuum literis hæc verba reddit: *Domino Excell. Filio Carolo Magno Regi Adrianus Papa*. Hæc autem collectio diversa non est ab eo Libro quem Nicolaus (*In Can.* 1. *dist.* 19.) *codice Canonum* vocat; quique apud Moguntiacum excusus ann. 1525. deinde in Parisiensi ann. 1609. editione, inscriptus est *codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ*. Hunc autem Librum sub tertiam Caroli in urbem, Adriano sedente, profectionem, id est ann. 787. datum conjicit Sirmondus (*Tom.* 2. *Concil. Gallic.*), quem vide.

C A P U T XXII.

De antiquis Anonymi & Reginonis Collectionibus secundum Ordinem materiarum.

I. QUI ante Nonum sæculum integros Canones collegerunt, temporum fere ordinem & Conciliorum atque Epistolarum Pontificiarum seriem secuti sunt: posterioribus aliam methodum placuisse observavimus, ut scilicet in Titulos & Capita, secundum cujusque mentem distributa, universam rei Ecclesiasticæ materiam certas in classes, per Synodorum & Epistolarum particulas, dividerent. Illud quoque ad usum sui temporis convenire censuerunt, ut Conciliorum, quæ in Gallia, in Hispania & Germania habita fuerant, dicta quoque Sanctorum Patrum congererent. Ante hos viginti annos antiquissimus in eo genere habebatur Burchardus Vormaciensis Episcopus: sed postrema hæc tempora vetustiores nobis collectiones aperuerunt, ex quibus plurima Burchardus deprompserat. *Detecti hoc sæculo collectores Canonum antiqui per capita materiarum.*

II. Joannes *Morinus* Oratorii Domini Jesu Presbyter in suo de pœnitentia erudito tractatu, meminerat *antiquæ collectionis* Canonum pœnitentialium, quæ in MSS. codicibus adhuc latebat. Eam nuper vir religiosus Lucas Acherius Ordinis Benedictini e Congregatione S. Mauri (*Tom.* 11. *Spicileg. sui*) publica luce donavit. AUCTOR adhuc *Incognitus* est: vetustum esse atque ante Nonum Christi sæculum scripsisse, ipso ex opere colligitur: Doctrinam & judicium ostendit instituti ratio. Neque enim quidquam, nisi ex limpidis fontibus in suos alveos derivavit, ex Conciliis nimirum Decretisque Pontificiis, quæ in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ continentur, aut ex Conciliis Gallicanis atque Hispanicis, Isidori prioris corpore comprehensis. *Hujusmodi collectio Anonymi antiqua, quando & ex quibus fontibus derivata.*

III. Licet autem *Canonum Pœnitentialium* titulum hæc collectio præferat, pro more scilicet illorum temporum, quibus ad pœnitentiæ fere sacramentum omnia ejusmodi opera referebantur: revera tamen omnis generis Canones complectitur. Dividitur in Libros tres: & primus quidem Liber *de Pœnitentibus & pœnitentiis peccatorum* inscriptus, capitibus 122. constat. Secundus *de Judiciis*, absolvitur 117. capitibus. Tertius *de Ordinationibus, Gradibus, atque officio Clericorum & Episcoporum*, habet 158. capita: ita ut collectionis totius capita sint 397. *Ejus operis modus.*

IV. Hac collectione usus videtur *Halitgarius* Cameracensis Episcopus in conscribendo libro de virtutibus & vitiis, quem Ebboni Archiepiscopo Remensi obtulit: de quo post dicendum erit. *Ea vero Halitgario vetustior.*

V. Sequenti sæculo *Regino* Monachus Ordinis S. Benedicti, Abbas *Prumiensis* Monasterii in Diœcesi Trevirensi electus anno 892. deinde æmulorum artibus cedere coactus, Richario successore relicto, in Abbatiam *De Reginonis collectione ejusque titulo.*

S.Ma-

S. Maximini apud Treviros migravit; ubi *Canonum collectionem* composuisse creditur, quæ sub titulo *de Ecclesiasticis disciplinis & religione Christiana* concepta est, & cujus Trithemius meminit; sed quæ ad hæc nostra tempora typis vulgata non fuerat.

Cujus ea jussu conscripta. VI. Hæc collectio jussu Rathbodi Trevirensis Archiepiscopi ad usum ejus Diœceseos a Reginone confecta est, ut ex ipso titulo discimus: idque adhuc confirmat sacramentum Synodale, quod extat libri 2. c. 3. ubi cavetur ut Synodales causæ non celentur Episcopo de Treveris, aut ejus misso.

Videtur auctor ordinem Martini Bracarensis imitatus. VII. Martini Bracarensis exemplum imitatus videri potest Regino in hac collectione condenda. Quemadmodum enim Martinus id a se observatum monet in fine præfationis, ut in duas partes diviso tractatu, illa quæ ad Episcopos vel universum clerum pertinent prima in parte scripta sint, & similiter quæ ad Laicos pertinent in altera parte sint adunata: ita Regino collectionem suam duobus Libris distinxit, atque in priore ea congessit quæ ad Episcopos & Clericos referuntur, in posteriorem autem retulit ea fere, quæ spectant ad Laicos.

Hujus operis ratio. VIII. Hunc autem ordinem secutus est ut in fronte Libri I. collocata sit Inquisitio, juxta quam Episcopi, eorumve ministri de vita Clericorum aliisque rebus ad Ecclesias spectantibus certiores fieri possent: in principio autem Libri II. posita sit Inquisitio ab Episcopo facienda circa Laicos: deinde in utroque Libro generalibus hujusmodi Inquisitionibus subjicitur *auctoritas Canonica*, id est, Canonum ac Decretorum loca, quibus roborari possunt singula earum Inquisitionum capita. Utitur autem ad illorum probationem non modo Conciliorum Canonibus, & Pontificum Epistolis: verum etiam dictis SS. Patrum, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, Cassiani quoque, Ferrandi, Benedicti, Fructuosi, Aureliani Theodori, Bedæ, Rabani Mauri. His etiam Leges adjungit, tum Romanas ex codice Theodosiano aut Aniani interpretatione; tum etiam Francicas ex Capitularibus Regum & codice Legum Burgundionum ac Ripuariorum. Sed quamvis permulta ex Isidori corpore Canonum hauserit: raro tamen dubias priscorum Romanorum Pontificum Epistolas citat; & Græcarum Synodorum Canones plerumque ex interpretatione Dionysii Exigui refert. Ex eo vero quod Gallicorum Conciliorum, quæ non facile nunc inveniuntur, Nannetensis, Remensis & Rothomagensis, sæpe a Reginone mentio fiat, atque in illis laudandis numeros adjiciat Canonibus qui numerum Canonum cujusque Concilii aut Epistolæ longe excedunt: conjicit acute Stephanus Baluzius eum antiquiori collectione usum, qua prisci Canones & germanæ Pontificum Epistolæ, cum Gallicanis Conciliis permixtim continerentur, non aliter ac in libris Capitularium factum sit.

Numerus capitum ejus. IX. Complectitur Liber Primus capita 443. Secundus vero 446. unde fiunt capita octingenta octoginta novem; idque præter appendices duas, quarum prior 64. habet capita, posterior revera 28. tantum. Illa enim octo & viginti quibus constat prima ejus Appendicis medietas, repetita sunt ex priori appendice, quemadmodum notat ante memoratus Baluzius. Is porro post Helmstadiensem editionem, quam vir clar. Joachimus Hildebrandus curaverat anno 1659. novam Parisiis adornavit anno 1671. accurate emendatam ad fidem vetustissimi Codicis, qui in Bibliotheca Oratorii Parisiensis servabatur, & ab eruditissimo ejus Congregationis Presbytero Joanne Morino (*in lib. de pœnitentia*) laudata fuerat; atque has appendices Reginonis non esse, sed jam olim a studioso quodam adjectas, probabilibus argumentis evincit. Idem non pauca adducit loca ex Bur-

ex Burchardi Decreto, nonnulla etiam ex Decreto Ivonis, ut ostendat horum utrumque plurima Reginone descripsisse.

CAPUT XXIII.

De Burchardi Vvormatiensis Decreto.

I. BURCHARDUS Monachus primum Lobiensis Cœnobii in Leodiensi Diœcesi, postea *Vormatiæ* Urbis Vangionum in Germania prima Episcopatum adeptus est. Is collaborante OSBERTO Abbate suo, viro doctissimo, qui & Gemblacensis Abbas fuit, magnum volumen Canonum sive Decretorum composuit. Ita enim rem narrat Sigebertus (*ad ann.* 1008.) in Chronico: *Burchardus quoque fit Vvormacensis Episcopus; qui in Scripturis studiosus, magnum illud Canonum volumen edidit, Scripturarum sententiis undique compilatis defloratum, collaborante sibi in hoc magisterio suo Olberto Abbate, viro undecumque doctissimo.* Idem alibi (*in lib. de Scriptor. Eccl.*) agens de Osberto, sive Olberto eodem, illum ex eo in primis laudat, quod *Burchardus Vormaciensis ejus magisterio ad hoc est provectus, ut ita Ecclesiasticæ utilitati intenderet, ut ejus studio, ore & manu, illud magnum Canonum Volumen ad communem omnium utilitatem ederet.* Ex his dubitari potest, num hoc opus Osberto potius, quam Burchardo tribuendum videatur; & an Burchardo adhuc Monacho fuerit confectum. Hoc quidem Bartholomæus Fisen (*in florib. Ecclesiæ Leodiens.*) a Baluzio laudatus, probare videtur ex MS. Gemblacensibus, & S. Jacobi Leodiensis: ubi dicitur *Burchardum, quo tempore Monachus, & Osberti auditor erat, tantam Literarum cognitionem attigisse, ut incredibili Christianæ Reipubl. bono descriptum in viginti Libris Decretorum volumen luci dederit.* Illud prius innuit liber de gestis Abbatum Gemblacensium. Ibi enim *Osbertus* ipse, velut hujus operis auctor indicantur, *quo dictante & magistrante Burchardus magnum illud Decretorum volumen centonisavit.* His tamen adversatur ipsius Burchardi Epistola, quæ Præfationis loco est: eam enim Burchardus addito titulo Episcopi Vormaciensis Brunichoni ejusdem Ecclesiæ præposito scribit, atque in ea testatur *Se, ipso petente Brunichone, opus illud suscepisse, ac tandem consummasse; ut haberent juniores Clerici ejus Diœceseos, unde jura canonica, & præsertim Pœnitentium formas admodum confusas discerent.* Dici non improbabiliter potest hanc collectionem ductu Osberti in Monasterio conceptam, nonnisi post Episcopatum a Burchardo elaboratam, & editam esse; aut ab eo jam Episcopo vocatum ex Monasterio fuisse Osbertum adjutorem. *Quis hujus Decretorum voluminis auctor.*

II. Veteres plerique codices inscriptione carent, teste Antonio Augustino (*lib.* 1. *de emendat. Gratiani cap.* 1.). Ex ante adductis eruitur verum hujus operis titulum fuisse, ut *Magnum Decretorum volumen* diceretur, comparatione scilicet priorum, veluti Reginonis. Temporis decursu, per abusum, forte brevitatis causa, numero singulari *Decretum* vulgo appellatum est; quemadmodum, & sequentes Ivonis, & Gratiani collectiones, quibus alios titulos auctores ipsi indiderant. *De Titulo ejusdem operis.*

III. Constat hæc collectio *Libris*, ut jam vidimus, *Viginti*, quorum seriem hic demonstrasse non erit inutile. *Quot sint ejus Libri, eorumque Ordo.*

MATERIA LIBRORUM XX. Burchardi.

1. DE Poteſtate & Primatu Apoſtolicæ ſedis, Patriarcharum, cæterorumque Primatum, & Metropolitanorum: de Synodo celebranda; de accuſatis & accuſatoribus & teſtibus, de Judicibus, deque dignitate, negotio & Miniſterio Epiſcoporum.
2. De Congruenti Dignitate, Inſtitutione, Vita, Negotio & Miniſterio reliquorum Ordinum Eccleſiaſticorum.
3. De divinis Domibus, de Decimis, de Juſtitiis ſingulorum & libris Canonicis, aut Apocryphis.
4. De Baptiſmo & Confirmatione.
5. De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini.
6. De vario genere Homicidiorum, & de Pœnitentia ſingulorum.
7. De Inceſta Copulatione, & ſeparatione conjugum, ac Pœnitentia ſingulorum.
8. De Viris & feminis Deo dicatis propoſitum tranſgredientibus, & de revocatione, & pœnitentia eorum.
9. De Virginibus & Viduis non velatis, de Raptoribus, & de Legitimis Conjugiis, de concubinis, & de tranſgreſſione, & pœnitentia ſingulorum.
10. De Incantatoribus, Maledicis & Conſpiratoribus, & de pœnitentia ſingulorum.
11. De Excommunicatis, de furibus, &c. de reconciliatione, ac pœnitentia eorum.
12. De Perjurio, de pœnitentia ejus.
13. De Obſervatione ſacri Jejunii.
14. De Crapula & Ebrietate, & de pœnitentia eorum.
15. De Principibus, & de reliquis Laicis, & de miniſterio eorum.
16. De Accuſatoribus, de Judicibus, de Falſis Teſtibus & Pœnitentia ſingulorum.
17. De Fornicatione & Inceſtu diverſi generis, & de Pœnitentia utriuſque ſexus, & diverſæ ætatis.
18. De Vitatione, & Pœnitentia, & Reconciliatione infirmorum.
19. De correctionibus corporum, & medicinis animarum per Sacerdotem (*Qui liber* Corrector *dicitur*).
20. De Providentia, de Prædeſtinatione, de Adventu Antichriſti, & Noviſſimis (*Qui liber* Speculationum *vocatur*).

Ex quibus auctoribus ac libris decerpta hæc Decreta.

IV. In eo elucubrando profitetur auctor (*in præfat.*) ſe *Synodalia præcepta, ſanctaque inſtituta, tam ex SS. Patrum ſententiis, quam ex Canonicis ſcriptis in unum faſcem ex ampliſſimo orbe collegiſſe*. Per *ampliſſimum orbem* intelligit ſine dubio corpus Canonum Iſidorianum, & poſteriorum Conciliorum Canones, Patrumque ſcripta. Notantur in fronte operis auctores præcipui, unde Eccleſiaſtica hæc Decreta collegit Burchardus, hoc indice.

Ex Canonibus, qui corpus Canonum vocantur.
Ex Apoſtolorum Canonibus.
Ex Tranſmarinis Conciliis, (id eſt Græcis, Africanis, Italicis.)
Ex Conciliis in Germania, Hiſpania, Gallia, celebratis.
Ex Romanorum Pontificum Decretis.

Ex Evan-

Ex Evangelicis Apostolicisque scripturis.
Ex veteri Testamento.
Ex Libris S. Gregorii.
Ex SS. Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio Magno, Isidoro.
Ex Pœnitentiali Romano.
Ex Pœnitentiali Theodori.
Ex Pœnitentiali Bedæ.

Fusius auctores, quibus usus est Burchardus, per classes recenset Boetius Epo (*Lib. 2. de jure sacro cap. 7. pag. 269.*). Prima classis ejus Catalogi est Librorum quatuor sacræ Scripturæ. II. Canonum Apostolicorum. III. Romanorum sexaginta ferme Pontificum, quorum, aliquot nomina corrupta. IV. Conciliorum circiter 73. & ipsa non integris nominibus. V. Classis SS. Patrum, seu scriptorum, aut Librorum aliorum particularium, 25. fere numero, in quibus Pœnitentialia tria.

V. Burchardum non immerito reprehendit Antonius Augustinus, quod non ipsis ex fontibus, Conciliorum puta, Decretorum Pontificiorum, & operum a Patribus conscriptorum singula hauserit; sed ex rivulis, & stagnis aliorum, priorum nempe collectorum, Baluzius quoque (*In præfat. ad Region.* §. 12.) notat, quemadmodum Regino ex Halitagario, & Rabano nonnulla acceperit, sic Burchardum magnam partem suæ collectionis accepisse ex Reginone, idque exemplis aliquot probat: quod & ex locis Decreti Burchardici ad marginem Reginonis ab eo adscriptis manifeste patet. *In quibus præsertim peccaverit Burchardus.*

Sed & locorum a se relatorum verba nonnunquam immutat Burchardus, & loca ipsa transfert ad auctores non suos. Quo facto Gratianum, qui eum secutus est, in multos errores induxit, ut idem Baluzius observat (*In præfat. ad Ant. Aug.* §. 29.). Hæc titulorum mutatio inde orta est, quod Burchardus Reginonis in legibus civilibus, & præsertim in Capitularibus Regum Francorum laudandis, exemplum sequi, eorumve auctoritate uti noluit. Unde quæ ex capitularibus revera mutuabatur, alio refert, ad ipsa nimirum Concilia, quorum Canones in capitularia relati erant: vel ad Epistolas priscis Pontificibus attributas, ex quibus non pauca in Capitularia fuerant transfusa. Quin & falsos aliquando auctores ea de causa citat, ne forte Principum legibus aliquid roboris tribuere videatur. Sic caput 46. Libri 5. Capitularium adscribit Concilio Mediomatricensi, ubi non extat. Sic (ut notarunt Romani correctores) ad Gratianum (*In Can. Statutum, 34. xxvii. quæst. 2.*) locum ex lib. 1. capitularium cap. 105. petitum, laudat (*Lib. 7. cap. 37.*) ex Concilio Toletano, non addito numero; cum tamen in eorum nullo reperiatur. Libro quoque 12. cap. 2. transfert ad dicta Hieronymi Presbyteri, quæ Regino (*Lib. 1. cap. 311.*) accepta fert capitularibus, Caroli scilicet, ac Ludovici. Alia quoque ejusmodi Baluzius sæpe dictus indicat (*Ad Ant. August. de emend. Gratiani*). Semel tamen capitula Caroli Magni Burchardus citat, nempe capitib. 218. & 219. lib. 1. Verum illa adducit, tamquam ab Episcopis apud Aquisgranum collaudata. Ratio autem hujus audaciæ usque ad falsitatem provectæ, non alia facile occurrit, quam quod collabente Caroli Magni stirpe, post divisum Francorum in Occidentales, & Orientales Imperium, & Germaniam a Regum nostrorum Carolidarum ditione annis jam fere 100. avulsam; pigeret hominem Germanum Regum, ac Præsulum Gallicorum Decretis honorem, & reverentiam deferre.

VI. Cæterum *Burchardi* nomen Itali & Galli in *Brocardum* deflexerunt: ideo ejus Opus, Operisque capita *Brocardicorum* vocabulo plerumque appellan- *Brocardica quid, & unde dicta.*

pellantur. Cum autem non pauci eorum, qui docti videri volebant, petitas ex eo sententias inepte non raro allegarent; alii ad alienum sensum per jocum detorquerent: hinc factum creditur, ut Galli Brochardorum nomen pro ridiculis dictis usurpaverint; quo sensu vox illa sumitur a Joanne Janvillano in vita Sancti Ludovici. Nos adhuc pro scommate, *Brocard* dicimus; & verbo *Brocarder* utimur pro eo, quod est verbis contumeliosis insectari.

C A P U T XXIV.

De Tarraconensi, & Caesaraugustana collectione.

De corpore Canonum Hispaniensium. I. PRÆTER corpus Canonum Hispaniense, quod ex Bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ exscriptum habuisse dicitur Antonius Augustinus, & quo usi sunt Romani correctores in elucidando Gratiano, ut videre est in eorum nota subjecta *Canoni* 1. *dist.* 16. meminit idem Augustinus sæpius (*In Dialog. de emendat. Grat.*) aliarum collectionum duarum, quæ in Hispania quoque circa eadem tempora ambæ compositæ feruntur, de quibus alter Antonius Augustinus Societatis Jesu, in appendice, seu continuatione tractatus de veteribus Canonum collectoribus, præfixi secundæ parti Epitomes juris Pontificii veteris, cap. 33.

De collectione Tarraconensi. II. Prior tempore est, quam TARRACONENSEM, aut *Populeti* Antonius Augustinus vocat, ex Regio Cisterciensis Ordinis Monasterio, cui Populeto nomen, vulgo *Poblet* in Catalonia, & Diœcesi Tarraconensi, in quo extat adhuc Bibliotheca optima Librorum MSS. Hæc collectio cum Auctoris nullum nomen præferret, idcirco Augustinus a Diœcesi, in qua eam nactus est, *Tarraconensem* appellavit. Multa in hac collectione sunt Pontificum Decreta, sed nulla inveniuntur posteriora Gregorio VII. Unde temporis, quo ea concinnata est, probabilis initur conjectura, ut cum Gregorius VII. die 25. Maji anni 1085. e vivis excesserit, ad eum, vel ad proxime præcedentem, aut insequentem annum videatur hoc opus referendum.

Codex Cæsaraugustanus, cur ita dictus, & quando compositus. III. Librum alium CÆSARAUGUSTANUM Antonius Augustinus nominavit, collectionem nempe MS. ipsi missam e Cæsaraugustano Cartusianorum Cœnobio, quo post mortem Hieronymi Zuritæ Historici Regii, Annalium Aragonensium scriptoris accurati, pervenerat, ut ipse Augustinus (*Lib.* 1. *Dialog.* 5.) testatur. Hæc *in Libros* 15. *divisa* est, & præter Conciliorum, ac Pontificum Romanorum Decreta, continet etiam Testimonia Patrum. Ultimus Pontificum, quorum in ea mentio, est Urbanus II. qui obiit 29. die Julii anni 1099. Ex quo colligere licet compaginatum fuisse hoc opus sub finem sæculi undecimi.

Tempus harum collectionum. IV. Hæ itaque duæ collectiones iisdem ferme temporibus prodierunt, quibus quæ Anselmo Lucensi adscribitur, & quam exaravit Deusdedit Cardinalis de quibus mox. Eo enim tempore propter gravissimas, de investituris præsertim Episcoporum & Abbatum, deque aliis ad Ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus contentiones, atque adeo cruenta bella Imperatorum cum Pontificibus, Henrici nimirum IV. cum Gregorio VII. Victore III. & Urbano II. itemque Henrici V. & seqq. Germanicorum Cæsarum cum Paschali II. ejusque successoribus, scissa in partes hominum studia, plures hinc inde lucubrationes pepererunt, tuendæ utrique Jurisdictioni. Et plures, qui jura Ecclesiæ, assertumque a Romanæ sedis Antistitibus

tibus honorem propugnabant, propositum suum non alia meliori ratione exequi se posse crediderunt, quam institutis Decretorum collectionibus.

CAPUT XXV.

De collectione Anselmo Lucensi adscripta, & de Hildeberto Cenomanensi.

I. ANSELMUS, Patria Mantuanus, ab Alexandro II. Papa LUCENSIS in Tuscia creatus Episcopus ann. 1071. deinde cum in Monasterium se abdidisset, a Gregorio VII. ad Episcopatum revocatus, acerrimus in defendendis juribus Pontificiis ei adjutor fuit (*Sigebert. ad ann. 1086. & post eum aliosque Baron. & Annalib. & in Martyrolog.*). Obiit die 18. Martii anno 1086. sepultusque est Mantuæ, quo se recipere coactus fuerat, Episcopatu suo pulsus ab Imperatore. Dicitur ejus corpus in Ecclesia Cathedrali Sancti Petri apud Mantuam integrum in hunc usque diem servari. Hallucinatus est Sixtus Senensis, qui Anselmum Mantuanum Episcopum fuisse scribit, & ab eo Anselmum Episcopum Lucensem distinguit *Gregorii Suanensis Papæ VII. cooperatorem indefessum*. *Hujus Anselmi tempus, dignitas, institutum.*

II. Extant & apud Henricum Canisium, & in magna Bibliotheca veterum Patrum tom. XV. Parisiensis editionis, & in Coloniensi tom. XI. hujus Anselmi *Libri duo contra Guibertum Antipapam* pro defensione Gregorii VII. & *Collectanea* quædam ex variis scriptoribus eidem Anselmo assignata, quibus demonstrare studet Ecclesiæ facultates non esse in potestate Regis aut Cæsaris. *Ejus opera.*

III. Ei quoque adscribitur COLLECTIO CANONUM, cujus titulus in codice Romano sic concipitur: *Authentica & compendiosa collectio regularum & sententiarum SS. Patrum & auctorabilium Conciliorum.* *De hac Canonum collectione.*

IV. Constat hæc collectio libris tredecim, licet in exemplari veteri Antonii Augustini duodecim duntaxat libri sint. Sed hoc ex eo proficiscitur, quod omisso libro XI. ejus loco undecimus numeratur qui aliis est XII. & sic XII. vocatur, qui revera est XIII. ut traditur in Præfatione ejusdem Augustini, de collectoribus (*Cap. 9.*), & videre est in codice Bibliothecæ Sancti Germani. *Numerus Librorum hujus operis.*

V. Singulorum Librorum materia, & quæ operis ordinem aperiet hic indicanda videtur. *Materia cujusque libri per Indicem.*

Est ergo Liber Primus de Potestate & Primatu Apostolicæ sedis.
II. De Libertate Appellationis.
III. De Ordine Accusandi, Testificandi, & judicandi.
IV. De Privilegiorum auctoritate.
V. De Ordinationibus Ecclesiarum, & de omni jure ac statu illarum.
VI. De Electione & Ordinatione, ac de omni potestate sive statu Episcoporum.
VII. De Vita & Ordinatione Clericorum.
VIII. De Lapsis.
IX. De Sacramentis.
X. De Conjugiis.
XI. De Pœnitentiis.
XII. De Excommunicatione.
XIII. De Vindicta & Persecutione justa.

De hujus operis auctori dubitatur.

VI. Verum apud eruditos ambigitur utrum *Anſelmi Lucenſis* hæc collectio ſit: nec pauca opponuntur quæ hoc ei opus videntur abjudicare, ſiquidem Sigiberto habenda fides Anſelmi obitum ſignanti ante Urbani junioris electionem, id eſt, ante annum 1698. Etenim in veteri exemplari deſcripta eſt initio operis ſeries Pontificum, quæ ad Paſchalem minorem decurrit, ſive ad annum ſaltem 1100. In Romano codice adjiciuntur præter Paſchalem, Gelaſius II. & Calliſtus II. plene annotatis cujuſque annis, menſibus ac diebus. Imo & Honorius atque Innocentius juniores adduntur, ſed abſque temporis, quo cœperunt, annotatione. Calliſtus autem II. anno 1120. Pontificiam cathedram adeptus eſt, quatuor fere ac triginta annis poſt exitum Anſelmi. Deinde in hac collectione reperiuntur conſtitutiones aliquot Urbani poſterioris & Paſchalis, quas eadem de cauſſa videre non potuit Anſelmus. Apparet præterea hunc collectorem notitiam habuiſſe Decretorum a Burchardo collectorum: quod & aliquot capitibus adſcriptum eſt in exemplo Romano; in quo multa etiam leguntur capita deſumpta ex Ivonis Carnotenſis Pannormia; quædam etiam ex Concilio Romano Calliſti junioris, aliiſque Libris Anſelmo poſterioribus.

Hildeberto Cenomanenſi a nonnullis attribuitur.

VII. His de cauſis ſuſpicatur Antonius Auguſtinus, præfationis de collector. Cap. 30. hujus, aut Cæſarauguſtanæ, vel Tarraconenſis collectionis, quæ auctoris nomine carent, (quemadmodum hæc quoque in pleriſque codicibus) auctorem eſſe *Hildebertum* Epiſcopum Cenomanenſem, ac poſtea Turonenſem Archiepiſcopum, qui, circa hæc tempora, alia quoque opuſcula edidit, tum metro, tum proſa, ut Trithemius teſtatur. Fuit hic Hildebertus Berengarii diſcipulus, ſed erroris ejuſdem perſecutor, de quo videndus præter cæteros B. Antoninus (*Specul. Hiſtor.* 3. *part. tit.* 16. *cap.* 9.). Ratio autem hujus conjecturæ petitur in primis ex ipſius Hilderberti epiſt. 49. alias 48. quæ cum aliis tom. 3. Bibliothecæ Patrum, & in veteri Libro habetur. Ibi teſtatur Hildebertus ſe hujus generis opus exaraſſe. *Excerptiones autem*, inquit, *Decretorum, quas in unum volumen ordinare diſpoſuimus, ad ſuum finem nondum perducta ſunt &c. bonam tamen explevimus partem.*

Brevioris tractatus auctor Anſelmus.

VIII. Itaque in eam ſententiam proclivior videtur Antonius Auguſtinus ſæpius laudatus, ut Anſelmo Lucenſi brevem tantum Canonum collectionem aſſignet, quæ ab Henrico Caniſio (*Tom. 6. antiq. lection.*) edita eſt, ut paulo ante a nobis eſt obſervatum. Verum ea tractatus potius dici debet, *De facultatibus Eccleſiæ a ſæcularibus non uſurpandis*, ex Scripturarum teſtimoniis, Conciliis, Romaniſque Pontificibus, quam collectio. Alia quoque Anſelmus idem ſcripſit, in Lamentationes Jeremiæ, ac Pſalmos aliquot, præter *Epiſtolas* ad diverſos.

Nec omnino improbabile eſt Anſelmi eſſe hanc collectionem.

IX. Sed quod de Hildeberto dictum eſt, ad Cæſarauguſtanam vel Tarraconenſem collectiones (de quibus ſupra) referri forte poteſt, ut is earum alterius auctor fuerit. Et quamvis non levia ſint argumenta, ob quæ de hujus collectionis auctore ambigi oſtendimus: ea tamen ejuſmodi ſunt, ut ſolvi nequeant; præſertim cum correctores Romani eam Anſelmo adſcribant; nec in antiquiſſimis codicibus, (ut nec in eo qui ex Bibliotheca Barberina deſcriptus, in Bibliotheca Sancti Germani Pariſienſis ſervatur) ulla occurrant Pontificum Romanorum Decreta, niſi eorum qui Apoſtolicam ſedem ante annum 1086. & Anſelmi obitum tenuerunt. Hinc nullo negotio refellitur potiſſimum argumentum, quo ii nituntur, qui ejus auctorem negant Anſelmum Lucenſem: & quamvis titulus & nomen auctoris in quibuſdam codicibus deſideretur, id huic libro cum aliis bene multis MS. codicibus eſt commune; ſatiſque eſt quod ex aliis vetuſtiſſimis exemplaribus ſuppleri inſcriptio poteſt, veluti ex eo quod in Bi-

blio-

bliotheca Barberina est aut fuit, ex qua exemplum, de quo supra, in S. Germani Bibliothecam translatum habemus opera D. Lucæ Acherii. Quæ autem in quibusdam exemplis continentur, eorum Pontificum Decreta, quorum tempore Anselmus jam in vivis esse desierat, ea facile a posterioribus adjici potuerunt. Illud magis urget, quod nec Trithemius, nec Sigebertus ante laudatus, qui circa tempora ea scribebat; ac ne auctor quidem antiquus vitæ ipsius Anselmi, cura Sebastiani Tengnagelii vulgatus, cum Anselmi Libros recenseant, hujus collectionis meminerunt: quæ opinor causa præcipua fuit cur D. Acherius ante nominatus hanc Canonum collectionem, ut cogitaverat (*Tom.* 12. *Spicileg. sui*), in publicam lucem emittere neglexerit.

CAPUT XXVI.

De Collectione Deusdedit Cardinalis.

I. DEUSDEDIT presbyter *Cardinalis* tituli SS. Apostolorum in Eudoxia, geminum opus hujus generis composuit, COLLECTIONEM sive *Librum* CANONUM, quem Victori III. Pontifici sub annum 1087. obtulit; quemadmodum ex Pontificali discimus in ejus Pontificis vita: & præterea *Libros quatuor de rebus Ecclesiasticis*; quod utrumque Opus in Vaticana Bibliotheca servatur, ut notant correctores Romani (*Ad Can. si Papa* 6. *dist.* 40.) Posterius opus videtur etiam inscriptum *contra invasores & Simoniacos & reliquos Schismaticos*, compositum tempore Urbani junioris, circa annum scilicet 1090. Utriusque operis meminit Baronius (*Tom.* 11. *Annal. ad ann.* 1087.). Causa autem scribendi fuit defensio Libertatis Ecclesiasticæ adversus Henricum IV. Imperatorem, qui jus concedendi Ecclesias & Monasteria, atque Episcopos & Abbates per annulum & virgam investiendi, sibi armis asserebat, renitente Gregorio VII. ejusque successoribus.

Hujus Cardinalis duo collectanea Canonum & eorum scribendorum causa.

II. Ex duobus ejus operibus Antonius Augustinus Jesuita, in appendice Præfationis de collectoribus (*cap.* 28.), alterius tantum Præfationem, alterius duo exempla se vidisse testatur, ex libro veteri Romæ reperto in sacrario S. Petri. Amborum idem fere propositum aperiunt verba ab eodem Augustino adducta ex Præfationibus.

Ejus in utroque opere propositum ex ipsius præfationibus elucet.

III. In prioris Præfatione hæc leguntur: *Ex variis SS. Patrum & christianorum Principum auctoritatibus, potioribus quibusve in unum congestis, præsens defloravit opusculum, quadrifaria dispertitum partitione.*

Collectionis hujus divisio, & modus.

PRIMUS *Liber continet Privilegium auctoritatis Romanæ Ecclesiæ: quoniam Ecclesia sine clero suo esse non potest, nec clericus absque rebus, quibus in temporalibus subsistat, huic subjunxit* SECUNDUM & TERTIUM *de clero & de rebus ejusdem Ecclesiæ. Quia vero sæculi potestas Dei Ecclesiam sibi subjugare nititur, Libertas ipsius Ecclesiæ, & cleri, & rerum ejus* TERTIO, *& maxime* QUARTO *libro evidenter ostenditur. Singulas autem deflorationes huic operi insertas juxta ordinem capitulorum minime locavit; quia pene omnes aliæ bina, aliæ plura negotia continent*, &c.

Ex his, & ex marginalibus correctorum Romanorum notis, patet collectionem a Cardinali *Deusdedit* elaboratam quatuor Libris sive Partibus constare; Partes autem in capitula dividi.

IV. In Libro autem contra invasores &c. sic ait; *Quatuor itaque sunt de quibus, De auctore, scribere proponimus:* PRIMUM *quod Regi non liceat sacro-*

Divisio & ratio tractatus contra invasores.

sacrosanctis Ecclesiis Episcopos constituere: SECUNDUM, *de Simoniacis, Schismaticis & eorum sacerdotio & sacrificio* &c. TERTIUM, *quod Clerus a secularibus pasci debeat, atque honorari, non infamari, vel judicari, ac persequi.* QUARTUM, *quod saeculari Potestati non liceat in Ecclesiam Clericos introducere, vel expellere, nec res Ecclesiasticas regere, vel in sua jura transferre.*

Tractandi ratio hic diversa ab aliorum collectorum usu.

V. Hic autem Cardinalis non eandem iniit viam, quam Burchardus, Ivo, Anselmus & Gratianus, qui dicta Patrum vel Conciliorum tantum collegere. Ipse vero plura proponit argumenta, quae auctoritate Patrum confirmat, aliena dicta conflans: atque acriter omnino in causa suscepta versatur: & multa quidem colligit, sed non omnia ex fontibus haurit; neque omnibus certis utitur auctoritatibus. Videndus Antonius Augustinus Tarraconensis Archiepiscopus (*In praefat. ad antiq. collect. & ad Canones Poenit. & de emend. Grat. lib. 1. dial. 5.*).

CAPUT XXVII.

De Ivonis Carnotensis Decreto.

Cujus, & quis & qualis Ivo Carnotensis & quo tempore vixerit.

I. IVo, sive, ut alii scribunt, *Yvo*, in agro Bellovacensi nobilibus ortus parentibus, Lanfrancum (non Abbatem, sed Priorem Beccensis Monasterii) magistrum habuit Theologicae disciplinae. Inde Abbas, sive Praepositus fuit Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini constitutus in Bellovacensi S. Quintini Coenobio, quod a Guidone Episcopo anno Christi 1078. conditum est. Tandem ab Urbano II. Pontifice CARNOTENSIS Episcopus consecratus est Capuae anno 1092. Deinde in Galliam rediit, ubi post gravissima negotia, tum Ecclesiastica, tum civilia administrata & pertractata; non sine molestiis ac diuturnis laboribus, in Episcopatu suo decessit anno Christi 1115. Episcopatus 22. exacto.

Ejus opera Canonica.

II. Ejus opera non unius generis sunt: Sed cum aliis, duo in primis illi adscribuntur Canonica volumina, *Decretum*, & *Panormia*. Verum notandum est ea saepe a scriptoribus confundi. De illis Trithemius (*Lib. 1. de Scriptor. Ecclesiast.*) ipse non satis distincte. *Vir in Divinis Scripturibus exercitatus, & Canonum Sanctorum Patrum, ac generalium Conciliorum cautissimus interpres, nec minus sanctitate quam scientia reverendus, Ordinem suum* (Canonicorum Regularium S. Augustini) *collapsum, magnifice reformavit. Scripsit post Burchardum Vormaciensem Episcopum, ex Canonibus Sanctorum compendiosum Decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juristae; quod praenotavit Panormiam, Libris Decem;* EXCERPTIONES ECCLESASTICAS; *Epistolarum ad diversos Librum I.* Pro *Excerptiones*, legerunt nonnulli *Excerptiones*: sed corrupte; cum nullus sit ejus nominis sensus, qui quidem ad rem pertineat. Hinc tamen patet *Decreti* titulum a Trithemio tribui *Panormiae*, contra quam usus ferat.

Decreti tempus, verus titulus, & fontes generales.

III. DECRETUM circa annum 1110. in lucem exiit. Decreti nomine dicta est per abusum (quemadmodum & Burchardi & Gratiani Decretum) major Canonum collectio, quam ipse Ivo EXCERPTIONES ECCLESIASTICARUM REGULARUM inscripsit. Regulas autem illas, sive Canones partim *ex Epistolis Romanorum Pontificum;* partim *ex gestis Conciliorum Catholicorum Episcoporum*, partim *ex Tractatibus Patrum Orthodoxorum*, partim *ex Constitutionibus Catholicorum Regum*, in unum corpus adunare curavit, quemadmodum ipse in praefatione hujus operis ait.

Per

Per *Constitutiones* autem Principum, tam *codicem Theodosianum & Justiniani Libros*, quam *Regum Francorum capitularia*, intelligit; quibus, in XVI. præsertim operis illius parte, usus est, Reginonis exemplo; quod Burcardus vitaverat, quasi nullæ essent in rebus Ecclesiasticis Christianorum Principum partes.

IV. Auctorum ex quibus sua in hoc Decretorum volumine Ivo decerpsit, Catalogum habes apud Boetium Eponem (*Lib. 2. de Jure sacro*). *Ubi nomina auctorum quibus Ivo Carnot. est usus.*

V. Notat Antonius Contius, in præfatione ad Gratiani Decretum sibi ex Bibliotheca Sancti Victoris Parisiensis communicatam fuisse majorem hanc Canonum & Decretorum collectionem, cui inscriptus erat titulus *Decreta Joviniani*; quam inscriptionem falsam putat, & ex ignorantia Librariorum adscriptam. Verum codex ille vetustissimus nullum in fronte titulum, aut nomen auctoris præfert: sed ad calcem scriptum est, *Explicit liber Canonum*: ac deinde sequenti folio, & alia & recentiore manu adjectum legitur, *Liber Canonum superscriptus Decreta Joviniani, quem composuit Ivo quondam Carnotensis Episcopus: & continet septemdecim partes principales*. Nimirum scribere voluit Librarius, aut certe scribendum fuit, *Decreta Ivoniana*. *Mendosa Decreti Inscriptio correcta.*

VI. Duæ hujus operis extant editiones: prior *Lovaniensis* anni 1561. opera Joannis Molinæi, Decretorum in ea Universitate Professoris, qui Ivonis opus supra Gratiani Decretum, sive ordinis concinnitate, sive etiam rerum amplitudine, longe extollit: quod quidem ægre tulit Boetius Epo. Altera Editio *Parisiensis*, cum aliis Ivonis operibus, Epistolis nempe, & sermonibus aliquot, ac brevi Chronico Francorum, anno 1647. prodiit, curante Joanne Frontone Canonico Regulari Sanctæ Genovefæ, adjectis Joannis Soucheti Doctoris Theologi & Canonici Carnotensis, ac Jureti in Epistolas notis. *Editiones duæ Decreti Ivonis.*

VII. Dividitur opus universum in septemdecim partes, sive Libros. Hæ Partes per capitula sua divisæ, diverso aliquantum ordine, respondent viginti Burchardi Libris, ut illorum 20. Librorum Indicem capite 26. exhibitum, conferenti cum Ivonis 17. Partium tabula, proximo capite subjicienda, patebit. *Divisio, & ordo hujus Decreti a Burchardico aliquantum diversus*

VIII. Quidam Ivonem Carnotensem omnia fere ex Burchardo esse mutuatum volunt, excepta II. parte, in qua plenius de Berengarii circa Eucharistiam errore tractavit; & XVI. parte, in qua multa sunt ex jure civili Romanorum, & ex capitularibus Caroli Magni, aliorumque Regum deprompta. Id eatenus verum videri potest, quatenus eosdem Canones, seu Decreta eadem, in suam uterque collectionem intulerunt: sed horum pleraque ab utroque hausta sunt ex Reginone, ex quo Burchardum non minus 670. capitibus in suum Decretorum corpus transtulisse observat accuratus harum rerum indagator Stephanus Baluzius. *An cuncta sumpserit ex Burchardo.*

IX. Incertus, sed vetus scriptor aliam collectionem Canonum ac Decretorum adornavit ipso Ivonis ævo, pleraque ex eo desumens: quæ collectio extat Mss. in Bibliotheca regia, teste eodem Baluzio in præfatione ad Epistolam Rabani Mauri (*§. 6. in fine*). *De alia ejusdem temporis collectione non absimili.*

CA-

CAPUT XXVIII.

De Pannormia.

De Nomine Panormiæ.

I. ALTERUM collectionum Canonicarum Opus, quod Ivoni tribuitur, PANORMIA seu *Pannormia vocatur*, quasi quod omnes vitæ ac disciplinæ Ecclesiasticæ normas contineat. Contius & Possevinus, aliique (*In apparatu*), quibus minus arridet Græco simul & Latino sermone compositum *Panormiæ* nomen, *Pannormiam* dicendam censuerunt, quasi quemdam omnium legum cumulum.

Verum hic titulus non facile in vetustis codicibus invenitur: neque id multum curasse auctor videtur, an ex Græcis tantum fontibus vocabulum componeret; an partim ex Græco, partim ex Latino derivaret.

Ejus editio 1. & historia.

II. Sebastianus Brant Basileæ anno 1499. eam sub nomine Ivonis edidit, non sine mendis; atque ex Vincentio Bellovacensi hæc addidit: *Ivo, qui Episcopus Carnotensis fuit, inter alia laudabilia ingenii sui opera, Decreta Apostolica abbreviando compilavit, ordinando sub titulis ea quæ prius Isidorus in unum magnum volumen redegerat, nullum alium habentia ordinem, nisi secundum Pontificum Romanorum tempora. Quæ quidem Decreta Ivo abbreviavit, quia scribi non poterant sine magno sumptu. Ipsa quoque capita distinxit, & multas SS. Patrum sententias interseruit. Hunc autem suum Librum* PANORMIAM *appellavit, quasi totius Justitiæ sive Legis materiam continentem, a* πᾶν *quod est totum, &* νόμος *lex, sive justitia: sive a* NORMA, *quæ est Regula, sive fabrorum directorium. Sed quia Ivonis non parvæ quantitatis erat opus,* HUGO CATALANUS *ex eodem abbreviato, Libellum portatilem legitur composuisse, quæ* SUMMA DECRETORUM *Ivonis intitulatur.*

Panormiæ ac Decretorum tituli, ab editoribus aliisque scriptoribus confusi, auctor Pannormiæ dubius.

III. Panormiæ titulus, sive initium, in veteri codice Antonii Augustini, ipso teste, in Libro I. de emendatione Gratiani (*cap.* I.), sic habet: *Incipit Liber Sacrorum Canonum.* Sed in eo nulla est præfatio, nullum scriptoris nomen. Desiderantur etiam numeri singulorum, cujusque Partis titulorum: desunt & hi tituli in aliis codicibus, atque in editione Joannis Molinæi: unde tam ipse, quam Romani correctores in notis Gratiano adscriptis, Partium tantum & capitum rationem habent. Titulos adjecit Melchior a Vosmediano in editione Lovaniensi anni 1557. Idemque multorum capitulorum, quæ anonyma erant, auctores indicavit.

Joannes autem Molinæus (*In præfat. Decret.*) agens de PANORMIA sive *Summa Decretorum Ivonis*, sic loquitur: *Qui Liber ipsi Sebastiano Brant, aliisque omnibus creditus est hactenus* DECRETORUM *esse Ivonis Carnotensis, cum interim nihil sit quam mendis ac erroribus scatens* EPITOME; *eaque, meo quidem judicio, incerti Auctoris: quamvis non desint qui* HUGONEM CATALANUM *fuisse compendiatorem suspicentur.* At Joannes Trithemius, non modo *Panormiam Ivonis* appellat: sed initium adjicit *Excerptiones &c.* quod tamen revera est initium *Decretorum Ivonis.* Sic enim incipit *Decretorum* sive *Decreti Ivoniani Præfatio*, tum in Libris editis, tum etiam in ipsis Ivonis Epistolis. Quamquam in quibusdam MSS. codicibus, & apud Vosmedianum idem Prologus Panormiæ præpositus invenitur, nisi quod prima vox mendose in his, ut & in quibusdam Decreti exemplaribus, scripta est, jam diximus, *Exceptiones* scilicet, cum vera scriptura sit *Excerptiones*, hoc est, excerpta, ex Canonibus nempe Conciliorum, Decretis Pontificum, &c.

IV. Cau-

IV. Causæ cur alium ab Ivone Carnotensi auctorem *Pannormiæ* plerique assignaverint, duæ in primis sunt. Una quod in ea sub finem scripta sint quædam non solum Callisti II. sed etiam Innocentii II. Decreta, qui Pontifices nonnisi post Ivonis obitum Romanam Ecclesiam rexerunt. Altera quod in nonnullis, ut dixi, exemplaribus eadem Pannormiæ quæ Decretorum operi Præfatio præfixa sit. Idcirco fuere qui *Hugoni* Catalano, seu *Catalaunensi* Pannormiam adscriberent, a quo, ut jam dictum est, Vincentius Bellovacensis testatur ex Decretorum volumine abbreviato libellum portatilem compositum esse, qui *Summa Ivonis* appellatur. Sed, quod ad primum argumentum attinet, fatetur Antonius Augustinus potuisse ab aliis pauca illa posteriora Ivone Decreta, Pannormiæ adjici. Et revera duo vetustissima ejus exemplaria manuscripta, in Monasteriis Aquicinctensi & Blandinensi a se visa refert eruditus perinde ac religiosus vir, Joannes Mabillonius Benedictinus; in quibus & nomen Ivonis Episcopi Carnotensis scriptum est, & Decreta illa Innocentii II. desiderantur. Præfatio autem in plerisque exemplaribus deest; potuitque Auctor, cum alterum opus de iisdem rebus componeret, eadem Præfatione uti. Quidem probabilius est, quam si dicamus Catalanum vel Catalaunensem Hugonem, aliumve quempiam, alienum prologum operi suo attexuisse. Ipse autem Titulus *Summæ decretorum Ivonis*, quem Vincentius Hugonis illius operi attribuit, facile ostendit hujus Librum a Pannormia diversum fuisse: quæ in vetustissimo Codice MS. S. Victoris, & in duobus antiquis Codicibus sancti Albini Andegavensis, atque in omnibus editionibus, non Summa Decretorum, sed *Pannormia* perpetuo vocatur. Præterea Pannormiam non esse Decretorum Ivonis Epitomen, non solum ex ipsa mole, sed inde quoque colligit doctissimus Augustinus, quod hæ duæ Collectiones in paucis conveniant. Quin etiam conjicit Baluzius Victorinum Pannormiæ Codicem Hugone Catalaunensi antiquiorem esse.

Asserenda videtur Ivoni adversus Hugonem Catalanũ Pannormia, quæ diversa est ab Epitome decretorum.

V. Porro Gratianum ex Pannormiæ volumine plura, quam ex Burchardi aut Ivonis Decretis desumpsisse suspicatur sæpius laudatus Antonius, cum & eodem ordine pleraque referat.

Pannormia usus Gratianus.

VI. Quod autem Trithemius ait, Pontificii Juris Interpretes ante Gratiani tempora compendioso Decreto Ivonis, quod Pannormiam prænotavit, usos esse: confusis utriusque operis nominibus, ut proximo Capite observatum est, *Pannormiam* sine dubio pro *Decreto* accepit. Nam & *Excerptiones* adjicit, qui verus est titulus, ut diximus, Decretorum Ivonis: & aliunde ex antiquis omnibus satis constat Decretum, ante Gratiani tempora, fundum, ut ita dicam, fuisse scientiæ Canonicæ, ut ipse quoque Trithemius notavit.

Pannormia pro decretorum opere aliquando sumitur, sed perperam.

VII. Nec vero in decem, sed in octo tantum Libros divisum est Pannormiæ Opus; atque illud nonnulli assignarunt *Hildeberto* Cenomanensi Episcopo, qui post Turonensis Archiepiscopus fuit: & quem simile aliquid tentasse liquet ex ejus Epistola quadragesima septima, ut antea observavimus.

Pannormia divisio in 8. libros.

VIII. Est autem diversus ordo horum duorum voluminum, ut ex sequenti utriusque Indice constabit.

Collatio utriusque operis Ivoniani.

ORDO PARTIUM Decreti Ivonis Carnotensis.	COMPARATIO Librorum sive Partium, & Titulorum seu Particularum PANNORMIÆ cum Decreto Ivonis.
PARS I.	LIBRI I.
De Fide, Et Sacramento fidei, id est, Baptismate. Et Ministerio Baptizandorum & Baptizatorum. Consignandorum, & Consignatorum. Et de observatione singulorum; Et quid conferat Baptisma, quid Confirmatio.	Tit. 1. *De Summa Trinitate, & Fide Catholica.* 2. *De Sacramento* Baptismi. 3. *De Sacramento* Confirmationis.
PARS II.	LIBRI I.
De Sacramento Corporis, et Sanguinis Domini, Et de ejus perceptione, Et Observatione. De Missa, & aliorum Sacramentorum Sanctitate.	Tit. 4. *De Sacramento* Eucharistiæ, *& celebratione* Missarum.
PARS III.	LIBRI II.
De Ecclesia, Et de rebus ecclesiasticis, Et earumdem Reverentia, Et Observatione.	Tit. 1. *De Constitutione & Consecratione* Ecclesiarum *& oblationibus Fidelium.* 3. *De Sepulturis.* 4. *Presbyteris & eorum Ecclesiis.* 5. *De Decimis.* 6. *De Præscriptione & Possessione.* 7. *De* Confugientibus *ad Ecclesiam.* 8. *De Sacrilegiis.* 10. *De* Alienatione *& Commutatione rerum Ecclesiasticarum.*
PARS IV.	LIBRI II.
De Observandis Festivitatibus. De Jejuniis legitimis. De Scripturis Canonicis. De Observandis Legibus & Consuetudinibus. Et de celebratione Conciliorum.	Tit. 11. *Qui* Libri *ab Ecclesia sunt recepti.* 12. *De* Legibus *& Consuetudine.* *Et de* Conciliis. 13. *De Observatione* Sabbati. 14. *De* Jejunio *& de Eleemosyna.*
	LIBRI VIII.
	Tit. 2. *Qui* Libri, *& quo tempore* Legendi *in Ecclesia.*

PARS

PARS V.

De PRIMATU Romanæ Ecclesiæ,
Et de Jure PRIMATUM & METROPOLITANORUM atque EPISCOPORUM,
Et de ORDINATIONE eorum,
Et de sublimitate Episcopali.

LIBRI III.

TIT. 1. *De Electione & Consecratione* PAPÆ.
2. *De* CONSECRATIONE ARRHIEPISCOPORUM *&* EPISCOPORUM *&* PRESBYTERORUM.
5. *De* MUTATIONE *Episcoporum & Sacerdotum.*

LIIBRI IV.

TIT. 1. *De* PRIMATU *Romanæ Ecclesiæ, & de* JURE METROPOLITANORUM *atque* EPISCOPORUM, *& de* ORDINATIONE EORUM.
3. *De Provinciis constituendis.*
4. *De Potestate Primatum, & Archiepiscoporum.*

PARS VI.

De CLERICORUM CONVERSATIONE & ORDINATIONE.
Et Correptione.
Et CAUSIS.

LIBRI III.

TIT. 3. *De ætate & qualitate* ORDINANDORUM.
4. *De Ordinibus Clericorum, & de officiis eorum qui sunt Ordinandi.*
6. *De Ordinatis non reordinandis.*
7. *De Continentia Clericorum.*
8. *De Simoniace Ordinatis &c.*
9. *De professione Hæreticorum.*
14. *De* VITA *Clericorum.*

LIBRI IV.

TIT. 5. *De Negotiis &* CAUSIS CLERICORUM.

PARS VII.

De MONACHORUM & Monacharum Singularitate & Quiete.
Et de REVOCATIONE & pœnitentia eorum qui continentiæ propositum transgrediuntur.

LIBRI III.

TIT. 10. *De* LAPSIS *in sacris Ordinibus.*
15. *De* RELIGIOSIS *seu Monachis.*
16. *De Virginibus & Viduis Velatis, & Abbatissis.*

PARS VIII.

De Legitimis CONJUGIIS.
De VIRGINIBUS & VIDUIS non Velatis.
Et de Separatione eorum.
De CONCUBINIS.
Et de TRANSGRESSIONE CONJUGII.
Et pœnitentia singulorum.

LIBRI VI.

TIT. 1. *De Nuptiis &* MATRIMONIIS.
2. *Inter quas Personas Conjugium potest esse.*
3. *De* CONCUBINIS.
4. *De secundis Nuptiis.*
5. *De Conjugibus quorum alter sine altero continentiam vovit.*

6. De Mulieribus, quæ viris in captivitate existentibus, alteri nubunt.

7. Conjugium debet esse inter personas ejusdem Religionis.

8. Quare non debet solvi conjugium, & quod sine consensu utriusque non sit conjugium.

L I B R I VII.

Tit. 1. *De* Separatione *conjugii ob causam carnalis fornicationis.*

3. *De* Adulterio.

6. *Quod Mulieres debeant esse subjectæ viris.*

P A R S IX.

De Incesta Copulatione,
Et Fornicatione diversi generis.
Et in qua linea fideles conjungi & Separari debeant,
Et de Correctione & pœnitentia singulorum.

L I B R I VI.

Tit. 9. *De* Separatione conjugii *propter errorem conditionis.*

10. *De impotentia coeundi.*

11. *De eo qui dormivit cum sponsa fratris sui, & de* Separatione *conjugii non ob causam fornicationis.*

L I B R I VII.

Tit. 2. *De viro qui cum uxore alterius fornicatur.*

4. *De Fornicatione spirituali.*

5. *De Reconciliatione Conjugum & juramento Reconciliationis.*

7. *Quare* inter Consanguineos *non sit conjugium.*

8. *Quod cum Commatribus spiritualibus sit conjugium.*

9. *De* Consanguinitate *&* Affinitate.

10. *Qui accusare Matrimonium possint.*

11. *De* Gradibus Cognationum.

F A R S X.

De Homicidiis Spontaneis & non Spontaneis.
De Parricidiis & fratricidiis.
Et de occisione legitimarum uxorum, et seniorum, & Clericorum:
Et quod non omnis hominem occidens homicida sit:
Et de eorum pœnitentia.

L I B R I III.

Tit. 12. *De Clerico Homicida.*

L I B R I VII.

Tit. 2. *De* Interfectoribus conjugum *suarum.*

L I B R I VIII.

Tit. *De* Homicidio.

2. *De eo qui* Clericum *interfecit.*

3. *De*

3. *De eo qui percussit mulierem in utero habentem.*

4. *Quando homicidium sit peccatum, quando non, & de* BELLO *licito, & illicito.*

PARS XI.

De INCANTATORIBUS.
De Auguribus, de DIVINIS.
DE SORTILEGIIS, de Sortiariis,
Et variis illusionibus diaboli; de singulorum pœnitentia.

LIBRI VIII.

TIT. 5. *De* DIVINATIONIBUS *&* INCANTATIONIBUS.
6. *De* SORTILEGIIS.
7. *De Observatione dierum & mensium.*

PARS XII.

De MENDACIO.
De PERJURIO.
De ACCUSATORIBUS.
De JUDICIBUS.
De Defensoribus.
De Falsis TESTIBUS.
Et de singulorum pœnitentia.

LIBRI IV.

TIT. 6. *De restitutione Spoliatorum.*
7. *De* ACCUSATIONE.
8. *De* TESTIBUS.
9. *De Judiciis.*
10. *De Subterfugientibus judicium.*
11. *De* JUDICIBUS *&c.*
12. *De Sententiis eorum.*
13. *De Appellatione.*

LIBRI V.

TIT. 1. *De Clericis sola infamia accusatis.*

LIBRI VIII.

TIT. 8. *De* JURAMENTO LICITO, *& illicito.*
9. *De* MENDACIO.

PARS XIII.

De RAPTORIBUS.
De furibus, de FŒNERATORIBUS.
De maledicis & contentiosis.
De Comessationibus & EBRIETATIBUS.
De Furiosis.
De Judæis.
De eorum correctione.

LIBRI III.

TIT. 13. *De* USURIS *& Usurariis.*
14. *De Clericis* EBRIOSIS.

LIBRI IV.

TIT. 4. *De* RAPTORIBUS *Feminarum.*

PARS XIV.

De EXCOMMUNICATIONE justa vel injusta.
Et quibus de causis,
Et quo ordine facienda sit Excommunicatio.

LIBRI V.

TIT. 3. *De sententia Excommunicationis, & de potestate ligandi atque solvendi.*
4. *De Hæreticis post mortem Excommunicatis.*
5. *De Licita vel illicita* EXCOMMUNICATIONE.

PRO-

PARS XV.

De PŒNITENTIA sanorum,
Et infirmorum.
Et qua commutatione leviari possit horum pœnitentia.

PROLOGI.

CAP. 8. PŒNITENTIÆ *Aliquorum* FICTÆ.
CAP. 1. *& seqq. De dispensatione.*

LIBRI III.

TIT. 5. *De Pœnitentibus non Ordinandis.*

PARS XVI.

De Officiis LAICORUM,
Et CAUSIS Eorumdem.

LIBRI V.

TIT. 2. *De* CAUSIS *& Negotiis* LAICORUM.

PARS XVII.

Continet speculativas sanctorum Patrum sententias de FIDE, SPE & CHARITATE.

PROLOGI.

CAP. 1. *Et seqq. De Intentione divinæ paginæ, &* CHARITATE.

LIBRI I.

TIT. 1. *De Summa Trinitate &* FIDE *Catholica.*

Notandum porro Librorum in Pannormia Titulos non satis accurate distinctos esse.

Pannormia quo tempore composita. IX. Decretorum Volumen compositum fuisse diximus circa ann. 1100. Pannormia, quæ ex iisdem fontibus hausta est, prius an posterius conscripta fuerit, non facile est pronuntiare. *Pannormiam* priorem fuisse suadet quod minoris sit molis: unde videtur per eam ad majus opus aggrediendum excitari potuisse Ivonem. Accedit quod Decretorum operi interpretando posteriores inhæserunt, tamquam majori cura composito. Aliunde tamen Pannormiæ opus eo ipso quod brevius est, credi potest secundis curis emendatum. Præterea in aliquibus priscis Codicibus, præsertim in Victorino, inscribitur, *Decreta parva Ivonis*; id autem referri qui dixerit ad alia, tamquam majora, quæ priora & absolute Decreta dicta sint?

Editiones Pannormiæ. X. Typis edita bis est Pannormia. Primo Basileæ anno 1499. curante Sebastiano Brant: deinde Lovanii anno 1557. opera Melchioris a Vosmediano, artium & sacræ Theologiæ Doctoris, sub hoc Titulo: PANNORMIA, *seu* DECRETUM *Ivonis Carnotensis* (hi quippe duo Tituli sæpe, ut dixi, confunduntur) *restitutum, correctum & emendatum.* Editio utraque præfixam habet eamdem Præfationem, quæ in Decreto quoque extat. Hæc autem Præfatio, sive Prologus, etsi in vetustis exemplaribus & in editione Decreti, uno tenore decurrat: in Pannormia tamen per Vosmedianum edita, dividitur in 42. capita. Atque hæc Prologi capita, si quis recte advertat, pars ipsius operis censeri possunt.

CAPUT

CAPUT XXIX.

De Gregorio Polycarpo.

I. LAUDATUR ab Romanis Correctoribus Collectio POLYCARPI nomine inscripta, cujus auctor *Gregorius presbyter* Hispanus, Ecclesiæ Compostellanæ Cardinalis. Hoc opus Antonio Augustino utrique, aliorum relatu, non propriis oculis cognitum suspicor. Ajunt quippe tempore Callisti II. (id est sub ann. 1120.) compositum, ac brevem fuisse librum, eo quod eruditi Viri qui emendando Gratiano jussu Gregorii XIII. operam dederunt, raro ejus faciant mentionem: & quod Titulorum, non Capitulorum numerus ab iis refertur; adjiciunt exemplar quod extat in Vaticana Bibliotheca libros continere 27. usque ad prædictum Callistum. *Quis hic Gregorius.*

II. Sed horum vix quicquam est, quod non ipsius operis lectio refellat. Duos ejus Codices manu exaratos nancisci licuit ex elegantissima & hujusmodi cimeliis refertissima Bibliotheca Colbertina, quam Illustr. Segnelæus, eximii Patris, in hac quoque parte, successor dignissimus, pari cura & studio habet ac tuetur, non mediocri in rem literariam utilitate. Horum Codicum antiquior, integerrimus est: in altero prima duo triave folia desiderantur. Ex præfixa Epistola patet susceptum fuisse Præsulis Compostellani præceptione atque auctoritate. Nuncupatur enim Liber Pontificalis Sancti Jacobi infula decorato, cujus nomen non exprimitur. Constat ex prisco Ecclesiæ Romanæ Codice fere decerptum, paucis additis ex Martino Bracarensi & Hispanicis ejusdem ferme temporis Conciliis, atque sententiis aliquot Patrum.

III. Verum quis ille sit Archiepiscopus Compostellanus, seu S. Jacobi, quo jubente hic liber a Gregorio compositus fuit, non omnino liquet. Mihi credibile admodum fit, non alium esse a Didaco, seu Jacobo Gelmirez, primo ejus Ecclesiæ Archiepiscopo, cujus gratia sedes Compostellana ex Episcopali erecta est in Metropolitanam a Callisto II. an. 1123. Is enim magni vir animi, & literarum ac disciplinæ Ecclesiasticæ in primis studiosus fuisse memoratur ab Ægidio Gonzales de Avila in Theatro Ecclesiæ S. Jacobi, c. 9. eique sedi præfuit ab anno Christi 1100. ad 1152. ut videatur hic Polycarpus circa annum 1141. prodiisse. Certe in Catalogo Pontificum Romanorum, qui in fronte Codicis MS. prioris habetur, postremus legitur Innocentius Secundus: qui post celebratum Concilium Lateranense II. decessit anno 1144. *Cujus jussu & quando conscripta hæc collectio.*

IV. POLYCARPI nomen, e Græco fonte deductum, fructuosum significat, sive multi proventus librum, qualis haud dubie ex Canonibus seu regulis Ecclesiasticis accurate selectis & rectum in ordinem digestis sperari potest. *De Titulo Polycarpi.*

V. Jam quod ad Librorum numerum attinet, hi octo tantum revera sunt, ex quorum singulis Tituli ad marginem Gratiani a Romanis Correctoribus indicantur. Librorum hic ordo est, hæc cujusque materia. *Numerus ordo, & materia Librorum hujus Collectionis.*

Primus est de *Papa*, ejusque omnimoda auctoritate.
II. De *Episcopis* & *Clericis*, eorumque Ordinatione & potestate.
III. De *Ecclesiis*, & earum immunitate, deque Ecclesiæ *Ritibus*, Sacramentis, ac Juribus.
IV. De *Fide*, ac de *Officio* Episcoporum, & Clericorum *moribus*.
V. De *Judiciis*, præsertim criminalibus.

VI. De

VI. De Principibus & *Laicis* reliquis; de *Matrimonio*, adulterio, homicidio, sortilegio, furto, crapula, deque *Pœnitentia*.

VII. De *Excommunicatione*, de Hæreticis & Judæis.

VIII. De *infirmis* venientibus ad exitum, de Prædestinatione, de Angelo custode, de Morte, & *Purgatorii* pœnis, de *Sepultura* & orationibus *pro defunctis*, de immortalitate animæ &c.

CAPUT XXX.

De Algero, & Halitgario.

Hic Algerus quis, & quædam ejus opera.

I. ALGERUS, Scholasticus Leodiensis, qui postea Cluniacensis Monachus fuit, circa ann. 1130. Varia Opuscula scripsit, & præsertim de *Corpore & Sanguine Domini* contra Berengarium libros tres: quod cum ejusdem argumenti operibus Paschasii, Lanfranci, & Guitmundi editum est in Bibliotheca veterum Patrum. De his tribus scriptoribus Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacensis, initio Libri de Sacrificio, ita censet, ut dicat *Lanfrancum* scripsisse de sacramento Eucharistiæ, bene, plene, perfecte; *Guitmundum*, melius, plenius, perfectius; *Algerum* optime, plenissime, perfectissime. Sed tamen in quibusdam cespitavit hic Algerus, veluti cum lib. 2. c. 1. scripsit species sacramenti non posse corrumpi, vel rodi &c. quo nomine notatur etiam *Guitmundus*, a quo id forte mutuatus est Algerus, qui & aliis nonnullis, sed paucis, offendit.

An Canonum Collectionem scripserit, est quod dubitetur.

II. Algeri operibus sunt qui addant COLLECTIONEM CANONUM ex cujus libris 1. & 3. pauca quædam loca ad marginem Gratiani a Correctoribus Romanis annotata sunt, quasi ea hic ex illo descripserit. Hujusmodi tamen ejus opus nullum memorat Trithemius, quique alii scriptorum Ecclesiasticorum Catalogum contexuerunt.

Halitgarii opus Canonicum.

III. HALITGARUS Cameracensis Episcopus, qui tempore Ludovici Pii floruit circa an. 830. & sic tribus ante Algerum sæculis, opus composuerat, quod tum apud Canisium, lib. 5. Lect. antiq. par. 2. tum in magna Patrum Bibliotheca Parisiensi, Tomo 5. exstat. Hi sunt Libri 5. de Vitiis & Virtutibus, *de remediis Peccatorum & ordine, seu Judiciis Pœnitentiæ*, Canonibus per Capitula dispositis distincti, qui non mediocrem idcirco habent cum Canonum Collectionibus affinitatem. Hinc suspicatus fueram Algerum pro Halitgario, seu Aligario dictum, & ex hoc nomine illud detortum, ut ex Otgario Ogerus factus. Sententiam tamen mutavi, ex quo adverti a Romanis Correctoribus laudatum sub Algeri titulo Libri 1. cap. 21. cum Liber Halitgarii 1. septemdecim duntaxat Capitibus absolvatur. Adjunctum est ad calcem, velut hujus operis appendix, Pœnitentiale, sive Halitgarii, sive alterius forte coætanei.

Halitgarii propositum in hoc opere.

IV. Suum eo in opere consilium auctor aperit in Epistola, seu præfatione ad Elbonem Archiepiscopum Remensem, cujus rogatu scriptum est. Ipsius verba operis fontes præcipuos indicant, & totum operis ordinem.

Hanc autem Epistolam nemo quidem existimet meam: ne illi pro parvitate nominis mei vilescat. Sed sciat a majoribus nostris ex Sanctorum sententiis esse collectam: a me quidem excerptam, ne nimia prolixitate negligentibus lectoribus fastidium generaret.

Libellum de vitiis octo principalibus, eorumque remediis, quem de libris Gregorii, Augustini, necnon Prosperi excerpsimus, in capite præponimus, post præfationem hanc, quam excerpsimus.

SE-

SECUNDUS, *quidem Libellus continet de vita activa & contemplativa pauca capitula, necnon & principalium Virtutum nomina. Ipsa quidem ex Sanctorum Patrum dictis collecta. Quorum nomina cujus sunt sententiæ, in marginibus posuimus, propter prolixitatem repetendorum nominum: & ne aliquis invidus nos vocitaret compilatorem.*

TERTIUS *de Ordine Pœnitentium cum nominibus, unde sumptus est, Conciliorum.*

QUARTUS *vero de Judiciis Laicorum.*

QUINTUS *de Ordinibus Clericorum: & regulis, si deviaverint, ipsorum.*

CAPUT XXXI.

De Collectione Hibernica.

I. HÆC sive *Collectio*, sive *Synodus* HIBERNICA latuerat eruditorum plerosque, donec selecta ex ea capitula vulgata sunt a religioso viro Domino *Luca d'Achery* (*Tomo 9. Spicileg.*), ex codice manuscripto, alias Abbatiæ Corbejensis, nunc S. Germani in suburbio Parisiensi. Usserius tamen Armachanus (*Britan. antiq. pag. 557.*) eam a se in Bibliotheca Cottoniana visam testatur. Adscribunt nonnulli *Gildæ*, cognomine *Sapienti*, quem & Badonicum vocant. Plures enim Gildæ fuisse perhibentur: ille quidem Sapiens cognomine, scripsit de excidio Britanniæ, quod incidit anno Christi 445. alter junior circa annum 570. obiisse dicitur. Volunt autem Hiberni, priorem Gildam Librum hunc Canonum conscripsisse. Inter acta certe Sanctorum Ordinis S. Benedicti, sæculi 1. legitur Gildas hujusmodi opus edidisse, rogatum ab Amarico Rege, ut Ecclesiasticum Ordinem in suo regno (Hiberniæ puta) restauraret. Verum Gildas ille, cum ad dimidium sæculum quintum referatur, hoc est ad tempus S. Patricii (qui Hibernorum Apostolus habetur) nec Benedictini Ordinis dici potest, utpote sequenti sæculo nati; nec ad instaurandam in Hibernia disciplinam Ecclesiasticam vocatus videri, quæ scilicet sub illa initia fervere debuit. Neque tamen inficior auctorem Libelli alicujus Canonici fuisse Gildam, sed sæculo quinto haud dubie posteriorem, citatur enim in hac ipsa collectione, & quidem sæpius ejus nominis scriptor. *Hujus collectionis Auctor & tempus parum comperta.*

II. Sed collectio hæc, quantum conjicere licet, longe posterior est, & vix Decreto Gratiani antiquior. Immo ego compositam auguror paulo post id tempus, quo Eugenius III. Summus Pontifex Joannem Paparonem legatum a latere in Hiberniam misit, atque insulæ illi in quatuor provincias divisæ, totidem Metropolitanos, cum Episcopis provincialibus, attribuit. Id vero anno 1151. contigit: quo quidem anno Christianus Lismorensis Episcopus, qui & ipse legatus Sedis Apostolicæ cum Paparone missus fuerat, Concilium celebravit in Monasterio Mellifontis. Ut hanc collectionem in ea tempora conferam, facit quod in illa, præter antiquam Synodum S. Patricii, laudatur sæpe Concilium *Hibernicum* absolute dictum: quod aliud ab hoc ipso esse non puto. Hoc enim celeberrimum fuisse oportet, utpote cui non modo Episcopi omnes & Abbates, sed Reges quoque, ac Duces & Majores natu Hiberniæ interfuerint, teste Anonymo apud Waræum. *Tempus hujus collectionis verisimile.*

III. Collectionis nomen haud obscure indicare videtur amanuensis in fine Codicis, in hunc modum: *Arbedoc Clericus ipse has collectiones con-* *Auctor hujus collectionis.*

scripsi, laciniosæ conscriptionis ; HÆLUCAR Abbate dispensante, quæ de sanctis scripturis, vel divinis fontibus, in hoc codice glomerata sunt ; sive etiam Decreta quæ Sancti Patres & Synodi in diversis gentibus & linguis construxerunt.

Ex quibus ea fontibus hausta. IV. Auctoritate sane utitur, hinc sacrorum codicum, ex Pentateucho, nempe, Josue, Regnumque libris, Isaia, Daniele, Salomone, Siracide, Evangelio, Paulo, & Apocalypsi, laudatis testimoniis, alia ex Conciliis refert, antiquis & probatis, codice nimirum Canonum comprehensis, Gallacis aliquot, & Romanis ; præter Hibernica quæ jam indicavimus. Ex Patribus, ac Pontificibus, Clementem, Origenem, Basilium, Hieronymum, Augustinum in primis citat, & Isidorum, una cum Gilda supra memorato. Quædam etiam inserit ex Canonibus Theodori (vel potius Theodoti) Episcopi Anglo Saxonum, & circa finem ex Pœnitentiario cujusdam Aldemari.

Operis divisio. V. Dividitur in Libros, sive potius Titulos quinque & sexaginta qui in sua capitula dividuntur, hoc ordine.

Ex cod. 772. Bibliothecæ S. Germani.

TIT. I. De Episcopo, capitula	22
2. De Presbytero, vel Sacerdote, cap.	27
3. De Diacono, cap.	10
4. De Subdiacono, cap.	4
5. De Lectoribus, cap.	4
6. De Exorcista, cap.	2
7. De Ostiario, cap.	3
8. De Recapitulatione VII. graduum, cap.	2
9. De Acolytho de Salmista & Clerico, cap.	2
10. De multimodis causis Clericorum, cap.	1
11. De peccatoribus sub gradu, cap.	6
12. De Jejunio, cap.	15
13. De Eleemosyna, cap.	8
14. De Oratione, cap.	6
15. De cura pro mortuis, cap.	9
16. De Testimonio, cap.	15
17. De Oblationibus, cap.	16
18. De Jure sepulturæ, cap.	9
19. De ordine Inquisitionis causarum, cap.	1
20. De Provincia, cap.	6
21. De Judicio, cap.	31
22. De Veritate, cap.	5
23. De Dominatu & subjectione; cap.	4
24. De Regno, cap.	6
25. De Sorte, cap.	25
26. De Sceleribus & Vindictis eorum, cap.	26
27. De Civitatibus Refugii, cap.	15
28. De Furto, cap.	8
29. De Commodatis, cap.	5
30. De Patribus & Filiis, cap.	20
31. De Parentibus & eorum heredibus & filiis, cap.	23
32. De Debitis & pignoribus & usuris, cap.	12
33. De Fidejussoribus & ratis stipulatoribus, cap.	8
34. De Juramento, cap.	15
35. De Jubilæo, cap.	11
36. De Principatu, cap.	36

37. De

37.	De Doctoribus, cap.	19
38.	De Monachis, cap.	16
39.	De Excommunicatione, cap.	15
40.	De Commendationibus Mortuorum, cap.	10
41.	De Ecclesia & Mundo, cap.	30
42.	De Locis consecratis, cap.	26
43.	De Quæstionibus Mulierum, cap.	20
44.	De Oratione Matrimonii, cap.	39
45.	De Pœnitentia, cap.	19
46.	De Regionis censu, cap.	5
47.	De Martyribus, cap.	15
48.	De Reliquiis in deserto humatis, cap.	3
49.	De Mortuis in somno visis: cap.	6
50.	De Tonsura; cap.	6
51.	De Bestiis mitibus, cap.	9
52.	De Carnibus, cap.	16
53.	De vera Innocentia, cap.	8
54.	De Hospitalitate, cap.	4
55.	De Hæreticis, cap.	6
56.	De Substantiis hominum, cap.	4
57.	De Ducatu Barbarorum, cap.	5
58.	De Conviviis, cap.	4
59.	De Maledictionibus, cap.	6
60.	De Benedictionibus, cap.	1
61.	De Artificio Artificum, cap.	2
62.	De Auguriis, cap.	8
63.	De Anima, cap.	8
64.	De variis Causis, cap.	17
65.	De contrariis causis, cap.	7

VI. Hucarius apud Possevinum legitur ad Templum S. Hermani in Cornubia redegisse in Compendium opus Egberti Eboracensis Episcopi de constitutionibus Ecclesiæ, & Homilias centum ac decem; *Excerptiones* item quasdam scripsisse circa ann. 1048. An is idem fuerit cum *Haelhucar* auctore hujus collectionis, valde dubium facit quod parum probabile est in Anglia, atque ab Anglo scriptam fuisse collectionem Hibernicam, quæ multos quidem Hibernicorum, nullos Anglicorum Conciliorum Canones refert.

Auctor collectionis Hibernicæ an Hucarius Anglus.

VII. Prætermittenda hoc loco non est, quæ prius memoranda fuerat, *Aniqua Canonum collectio*, sub titulo *de doctrina & disciplina Ecclesiastica*, quæ apud Virum clarissimum, singulari in omnes literatos humanitate notissimum, *Antonium Vion Dominum d' Herouval*, manuscripta habetur. Ejus meminerat sub nomine *codicis Andegavensis*, primi e tribus quos citat, Joannes Morinus in appendice Tractatus de Pœnitentia: & ex ea plures selectos Canones exhibet Vir clariss. Jacobus Petit, ad Theodori Pœnitentiale a pagina 402. Divisa est hæc collectio in 92. Titulos, nec nisi antiquis certisque Canonibus Conciliorum Pontificum Decretis, ac Patrum sententiis utitur: ita ut ab omnibus Isidori Mercatoris fæcibus omnino pura, videri possit ante nonum sæculum concinnata.

De collectione antiqua Herovalliana seu Andegavensi.

VIII. De collectoribus & collectionibus Canonum, præter Antonium Augustinum utrumque, Tarraconensem nempe Archiepiscopum in Libris de emandatione Gratiani, & in præfatione ad antiquas collectiones De-

Qui de collectionibus Canonum scripsere.

cretalium; Jesuitam vero in speciali tractatu præfixo secundæ Parti Epitomes Juris Canonici antiqui; videndi Boetius Epo, de Jure Sacro; Franciscus Florens, in Præfationibus suis; Illustr. Petrus de Marca, tum lib. 3. de Concordia Sacerdotii & Imperii, tum in peculiari de his opusculo: & Clar. Baluzius in Præfatione ad Reginonem, atque alibi.

CAPUT XXXII.

De Pœnitentialibus, seu Libris Canonum Pœnitentialium.

Quid sint Canones Pœnitentiales.

I. CANONES PŒNITENTIALES, sive Regulas agendæ Pœnitentiæ, plurimi diversis temporibus collegerunt: atque hæ collectiones *Libri Canonum Pœnitentialium*, & *Pœnitentialia* vocantur, quantitatem scilicet modumque Pœnitentiæ unicuique crimini ac peccatorum generi indicentia. Horum totam rationem, atque utilitatem accurate pertractavit sæpe dictus Joannes Morinus, lib. 4. cap. 17. & lib. 6. cap. 5. de administratione Sacramenti Pœnitentiæ, ac præsertim in Præfatione de Libellorum Pœnitentialium antiquitate, & varietate: ubi causas indicat cur necessarii fuerint hujusmodi Libri.

Origo a vetustis Conciliis.

II. Hæc pœnarum pro delicti cujusque ratione indictio priscis jam tum sæculis usurpata, ex Conciliis eorum temporum sumpsit originem. Ancyrani certe, & Eliberitani Concilii Canones, quid aliud quam Libellorum Pœnitentialium instar sunt? Sed quia non omnia peccatorum genera satis distincte puto cujusque adminiculis & rerum circumstantiis per Synodorum scita coercebantur, ejus varietatis exactius discernendæ curam, aut prout casus incidebant, aut ex professo Sancti Patres jam olim susceperunt.

Patres hujus instituti auctores inter Græcos præcipui.

III. Inter Græcos eminet in hoc genere *S. Basilius*, qui ejus rei præcepta tribus *Epistolis Canonicis* ad Amphilochium Iconiensem Episcopum tradidit. Ei addendi qui ante & post ipsum in eodem argumento versati sunt, & de variorum delictorum Pœnitentia Epistolas, seu Responsa Canonica scripsere: Dionysius nimirum, Petrus, Athanasius, Timotheus, ac Cyrillus Patriarchæ Alexandrini; Gregorii etiam Thaumaturgus & Nyssenus, de quibus omnibus diximus hujus Libri cap. 7. Huc etiam pertinent *Responsa* Patriarcharum posteriorum, quæ a Leunclavio referuntur, lib. in primis 5. & 7. Juris Græcoromani; & quorum indicem dedimus hujus lib. 3. cap. 12. Celebratur in primis Libellus Pœnitentialis *Joannis*, qui cum ex Monacho Patriarcha Constantinopolitanus ann. 586. Imperante Mauritio creatus fuisset Œcumenicum se dictare cœpit, reluctantibus Romanis Pontificibus, Pelagio II. & Gregorio I. atque ob miram abstinentiam, cognomen habuit *Jejunatoris*. Posset his adjici, si quidem tanti esset, Nomocanon Anonymi, de quo extremo, cap. 11. hujusce Libri.

Apud Latinos agmen ducere videtur S. Cyprianus.

IV. Apud Latinos, S. CYPRIANUS in hoc genere agmen ducere videri potest. Testis est ipse (*Epist. 2.*) ad recipiendos lapsos, persecutione sopita, se cum Episcopis suis convenisse, ac Libellum confecisse communi consilio, in quo examinatis singulorum causis, & voluntatibus ac necessitatibus, salubri moderatione res ita temperata esset, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur; nec tamen censura Evangelica solveretur; sed protracta diu pœnitentia, uti quisque meruisset, admit-

admitterentur. Verum Libellus ille, vere Pœnitentialis, ad nos haudquaquam pervenit.

V. Exemplo postea Basilii, quatuor post sæculis THEODORUS *Cantuariensis*, inter ejus civitatis Archiepiscopos septimus, Græcæ & ipse originis, hoc argumentum in Occidente præclare tractavit. Is Ordinis Benedictini prius Monachus, a Vitaliano Pontifice cum Adriano Afro, ejus antea Abbate, in Angliam missus est ad corroborandam, quam B. Gregorius illa in gente severat, fidei Christianæ segetem, ut loquitur Aimoinus (*Lib. 4. de gest. Franc. cap. 32.*): quod Beda (*lib. 4. Eccles. hist. c. 1.*) refert ad annum Christi 668. aitque Theodorum natum apud Tarsum Ciliciæ, sæculari & divina litteratura Græce & Latine instructum, probum moribus, & ætate venerandum, utpote qui haberet annos 66. nihilominus ultra annos unum & viginti Cantuariensem Ecclesiam rexisse. Idem Concilia plura de fide Catholica & disciplina Ecclesiastica celebravit ad annum usque 690. In primis autem *Peccantium judicia*, quot scilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere deberet, mirabili & discreta consideratione descripsit, ut est in Pontificali, & apud Reginonem in Chronico.

Inter primos post Cyprianum numerandus Theodorus Cantuariensis.

VI. Ex Pœnitentiali hujus *Theodori* multa desumpserunt Burchardus, Ivo, & Anselmus, sive auctor collectionis, quæ sub ejus nomine habetur; nonnulla etiam ex eo decerpta sunt a Gratiano, atque a Bernardo Papiensi in prima collectione Decretalium, & apud Gregorium IX.

Eo usi Collectores sequentes.

VII. Theodorus hic, Græcus ut diximus, ex Basilio & aliis Græcis Patribus Regulas suas, sive Leges indicendarum Pœnitentibus pœnarum hausit; eorumque fere severitatem secutus est: quæ nimia forte priorum sæculorum severitas, in laxiorem æquo indulgentiam apud posteros degeneravit; adeo ut tempore Petri Damiani, paulo post annum millesimum, hi Libelli Pœnitentiales, tamquam pestis aliqua, prohibendi fuerint: & sic factum ut paulatim hæc tota ratio delicta puniendi in desuetudinem propemodum abierit.

Ex quibus ipse hauserit.

VIII. De hoc qui plura volet, consulat Morinum ante laudatum, l. 7. c. 1. & maxime Jacobum *Petit*, cujus opera hoc Pœnitentiale, omnibus quæ reperiri potuerunt capitulis *adauctum*, per Canones selectos ex antiquissima Canonum collectione MS. descriptos, nec non per plura ex variis Pœnitentialibus hactenus ineditis excerpta *Expositum*; præclaris Ecclesiasticæ disciplinæ monumentis, quæ ex optimis codicibus MSS. selecta sunt, *confirmatum* prodiit Parisiis anno 1677. Is omnia eruditis notis ac dissertationibus illustravit: cæterum in eo Pœnitentiali, tum emendando, tum farciendo usum se ait duobus præsertim Libris manu exaratis Bibliothecæ Thuaneæ, qui nunc in Colbertinam translati.

Ejus nupera Editio accurata.

Antea titulos capitulorum habebamus, numero septuaginta octo ab Hentico Spelmano Conciliorum Anglicorum Collectore excerptos ex Codice Manuscripto Bibliothecæ Sancti Benedicti Cantabrigiensis: eas Jacobus Petitus reddidit: operis ante memorati pagina 83. Hi tituli diversi sunt, tum ab iis qui in Pœnitentiali Theodori, opera ejusdem Petiti edito, qui quatuordecim numerantur; tum ab aliis apud eundem Petitum capitulis sexaginta; & ab aliis eidem Theodoro adscriptis capitulis, quæ a Luca Acherio referuntur Spicilegii Tomo 9. numero centum viginti. Hinc apparet aut plures Pœnitentiales Libellos a Theodoro conscriptos, sive attributos fuisse, aut verum ejus auctoris Pœnitentiale integrum non haberi: sed ejus duntaxat fragmenta, in varios Libellos pro exscribentium & capita seligentium arbitrio, sparsum.

IX. Se-

Pœnitentiale Bedæ, & Egberti.

IX. Sequutus est Venerabilis BEDA, quem Trithemius anno 733. ætatis 72. obiisse scribit. In extremo volumine Librorum ejus extat libellus inscriptus de REMEDIIS PECCATORUM, hoc initio; *De Remediis Peccatorum, paucissima hac quæ sequuntur ex priorum monumentis excerpsimus:* & post alia, *Excerptum de Canonibus Catholicorum Patrum, vel Pœnitentiæ ad remedium animarum, Domini Egberti Archiepiscopi.* Unde plerique Pœnitentialem hunc libellum ab Egberto Eboracensi Archiepiscopo, Bedæ coætaneo, aut certe ipsius jussu compositum conjiciunt. Eorum eo probabilior est conjectura, quod neque in Bedæ ipsius, neque in Joannis Trithemii Catalogo Librorum Bedæ, hujus operis Pœnitentialis mentio fit.

De Pœnitentiali Romano veteri.

X. Refert Antonius Augustinus in præfatione ad Canones Pœnitentiales, Bedam ex Pœnitentiali Romano librum Theodori auxisse: quod intelligi non potest de Pœnitentiali Romano, quale ab ipso Augustino editum est, cum in hoc multa ex Conciliis Beda longe posterioribus inveniantur: sed nihil vetat hæc de antiquiori Romano Pœnitentiali accipi. Et quod Antonius Augustinus eo loco Venerabilem Bedam auctorem agnoscit Libelli de remediis peccatorum, sic interpretari oportet, ni fallor, ut velit illud Egberti mandato a Beda conscriptum.

Bedæ Pœnitentiali usi Collectores.

XI. Ex Bedæ Pœnitentiali plurima Capita desumpserunt Canonum Collectores, Burchardus, Ivo, Anselmus, & Gratianus: itemque Bernardus & Gregorius IX. in Libris Decretalium.

De Rabano Mauro.

XII. RABANUS MAURUS, omni litteraturæ genere insignis, & sui temporis Poetarum nulli secundus, ex Alcuini disciplina, in Monasterio Fuldensi S. Benedicti regulam professus, & quartus ejus Cœnobii Abbas fuit: verum improbitate Monachorum offensus, ad Ludovicum Pium migravit, & cum eo mansit usque ad mortem Otgarii Archiepiscopi Moguntini: cujus in locum suffectus, ei Ecclesiæ præfuit annos novem. Multa scripsit: in primis autem *De Institutione Clericorum* Libros tres, *De Diviniis Officiis* librum unum, mortuus anno 855. ut Trithemius tradit, de Scriptoribus Ecclesiasticis (*Lib.* 2. *cap.* 39. *Lib.* 3. *cap.* 199. & *lib.* 4. *cap.* 81.)

De Pœnitentialibus Libris Rabani Mauri.

XIII. Tomo VI. Rabani operum editionis Coloniensis anni 1627. quatuor ipsius in hoc genere opera edita sunt, sed maxime in pretio est apud eruditos operum Ecclesiasticorum indagatores, LIBER PŒNITENTIÆ, sive *Pœnitentium*, ad Otgarium Archiepiscopum, cujus mandato hoc opus composuit paulo post luctuosum prælium inter filios Ludovici Pii commissum apud Fontaniacum anno 841. ut colligi potest ex cap. 15. in quo ejus prælii meminit, tamquam rei nuper gestæ. De eodem Libro sic loquitur Rodulphus Monachus in auctoris vita: *Scripsit quoque Libellum unum*, inquit, *ad Otgarium Archiepiscopum, in quo primum de Pœnitentia legitima & spe Indulgentiæ; deinde diversa capitula de Canonibus diversis Conciliorum subjunxit, ad corrigenda hominum vitia, & instituta Christianæ Religionis roboranda.*

Judicium de Pœnitentiali Rabani ad Otgarium.

XIV. GEORGIUS Colvenerius, qui Rabani opera collegit, existimabat *Pœnitentiale* illud *ad Otgarium*, esse quoddam velut compendium cæterarum Rabani lucubrationum ad hoc argumentum spectantium, atque ita posteriorem libro Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum.

Quæstiones Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum, Halitgarii sunt, non Rabani.

XV. Ex comparatione tamen Libri illius qui in editione Colvenerii inscribitur: *Quæstiones Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum*, cum Libris HALITGARII Episcopi Cameracensis, de vitiis & virtutibus ad Ebbonem Archiepiscopum Rhemensem ab Henrico Canisio (*Tom.* 5. *lect. antiq.*) editis, patet sub his duobus titulis unum idemque opus contineri; & sic quæstiones Canonum Pœnitentialium Halitgarii esse revera, non Rabani,

cui

cui ex conjectura tantum a posteris tributi sunt: quemadmodum & *Libri tres de vitiis, & virtutibus*: aut certe duo priores; qua de re late Stephanus Baluzius in præfatione præmissa Epistolæ Rabani ad Heribaldum Episcopum Antissiodorensem; quam missam probat anno 853. decem circiter annis post Librum Pœnitentialem missum ad Otgarium, cui Epistolæ nescio quis titulum fecit Pœnitentialis: sub quo titulo edita est a Petro Stevartio ex Codice MS. Monasterii Weingardensis; his verbis in fronte appositis: *Incipit Liber Pœnitentialis ex Canonicis Constitutionibus a Rabano Venerabili Episcopo compendiose defloratus*.

XVI. Ex hac Epistola Rabani ad Heribaldum jam antiquitus divisa in capita 35. quædam a Reginone atque Ivone desumpta sunt: atque a Burchardo etiam Wormaciensi, cujus in ea citanda hallucinationes aliquot notat idem Baluzius: additque eorum qui post Rabanum Libros Decretalium composuerunt, neminem ex Libro Pœnitentiali ad Otgarium quidquam hausisse; sed eos Epistola ad Heribaldum usos esse, Reginonem scilicet, Ivonem, Gratianum. *Epistola Rabani ad Heribaldum usi Collectores, non Pœnitentiali ad Otgarium.*

XVII. Observat Antonius Augustinus (*In sua ad lib. pœnit. præfat.*) videri Rabanum in componendo Pœnitentiali suo usum corpore Canonum, id est, prima, ni fallor, Isidoriana Collectione; adjicitque Romanorum Pontificum Epistolas nullas ibi referri, præter eas quæ post Damasum conscriptæ sunt. *Quibus ex fontibus hauserit Rabanus suum Pœnitentiale.*

XVIII. PŒNITENTIALE ROMANUM, quod ab Antonio Augustino ad calcem Epitomes Juris Pontificii ante alia exscriptum est, in titulos novem dividitur, in quibus varia criminum genera, & indicendæ cuique generi pœnitentiæ, ex Conciliis, Pontificum Epistolis ac sententiis Patrum referuntur. Hoc opus quale nunc habemus antiquius non esse Rabani Mauri temporibus, suadent capita ex Moguntino ipsius Rabani Concilio, ex Triburiensi etiam Synodo, atque ex supposititiis Pontificum Epistolis, quæ per eadem tempora prodierunt inserta. *De Pœnitentiale Romano.*

XIX. Plures ejusmodi *Pœnitentiales* Libros undecumque conquisivit, & sub finem voluminis de Pœnitentia edidit Joannes Morinus. Ex his colligi potest unumquemque fere Episcopum, aut certe unumquemque Episcopatum, suum sibi habuisse librum Pœnitentialem, qui pro regula indicendæ pœnitentiæ esset: donec refrigescente caritate, tota hæc pœnitentiæ ratio, & antiquus ac regularis usus obsolevit. *De aliis Pœnitentialibus Libris.*

XX. Post Gratiani Decretum solent in plerisque editionibus adjici *Canones Pœnitentiales*, desumpti ex summa Astensi (*Lib. 5. tit. 32.*) Eadem fere Cardinalis Hostiensis in sua Decretalis summa antea collegerat sub titulo de Pœnitentiis, & remissionibus; quibus S. Bonaventura quædam in Confessionali addidit, ut B. Antonius Archiepiscopus Florentinus (*In summa 3. part. art. 17. cap. 21.*). At vere Anton. Augustinus, Canones illos pœnitentiales correctis Librariorum mendis subjecit libris pœnitentialibus Romano, Bedæ, & Rabani, adjectis in hæc omnia notis: atque in Epistolas Canonicas Gregorii Nysseni, & Gregorii Thaumaturgi. *De Canonibus Pœnitentialibus adjectis Decreto Gratiani.*

XXI. Differunt aliquatenus a Libris Pœnitentialibus hi Pœnitentiales Canones: quod hi exemplo Canonum quibus constant Epistolæ Canonicæ, idcirco dictæ, S. Basilii, aliorumque veterum Græcorum Patrum, simpliciter tradunt, & quid non liceat, & quæ sit pro unoquoque peccato subeunda Ecclesiastica pœna. Pœnitentiales vero Libri partim plures in eandem rem auctoritates congerunt, quibus pœnæ illæ adstruuntur; partim ritus & preces imponendæ pœnitentiæ, ac dandæ absolutionis adjiciunt. *Horum a Libris Pœnitentialibus discrimen.*

CAPUT XXXIII.

De Capitularibus Regum atque Imperatorum Francorum.

Ita Capitularium titulo donati sunt per primitiam.

I. CAPITULORUM nomine intelliguntur Articuli, sive Capita Constitutionum, & conventorum quæ inter paciscentes legum instar sunt, aut etiam capita monitorum quæ & commonitoria dicuntur. Hinc CAPITULARIA dicuntur ejusmodi Capitulorum Collectanea. Sed quemadmodum Codicis nomen, quod proprie librum significat, de Libro Constitutionum Imperatoriarum absolute dicitur per eminentiam; Libri Legum a Francorum Regibus secundæ præsertim stirpis, postulantibus, aut consentientibus Episcopis & Regni Primoribus, latarum in generalibus Comitiis.

De Prima Capitularium Collectione per Ansegisum.

II. Primus ANSEGISUS Abbas Lobiensis Cœnobii, Ordinis S. Benedicti, & postea Senonensis Archiepiscopus, *Caroli Magni* & *Ludovici Pii Capitula* in quatuor Libros digesta, circa annum 830. collegit: quorum duo priores, ut ipse in præfatione testatur, Edicta Regum & Imperatorum prædictorum ad Ecclesiasticam Legem pertinentia continent: duo autem posteriores, ea complectuntur quæ ad mundanam legem pertinent: ita ut primus & Tertius Liber Caroli Magni Constitutionibus; secundus, & quartus Ludovici Pii Imperatoris, & Lotharii Cæsaris, ejus filii, legibus constent. Ansegisus ille, Senonensis, ut dixi, Archiepiscopus, sæpius ad Pontifices Romanos Legatus, obtinuit ab Apostolica Sede rescriptum, quo facultas ei tamquam Primati concedebatur, quoties Ecclesiastica utilitas dictaret, sive in evocanda Synodo, sive in aliis negotiis tractandis, per Gallias & Germanias, velut Primas, vice sacra fungeretur, ut refert Aimoinus de gestis Francorum (*Lib. 5. cap.* 33.). Ejus quoque meminit Sigebertus, qui Collectorum ab eo Capitulorum annum indicat 827. Videndus & Trithemius.

Collectio altera Capitularium per Benedictum Levitam.

III. Post eum *Benedictus Levita*, sive Diaconus Moguntinus, quatuor Capitularium Libris tres alios adjecit; quorum Capitula contendit Apostolica auctoritate esse roborata, eo quod his cudendis maxime Apostolica interfuerit Legatio: quo nomine Otgarium Mogontinum Archiepiscopum, Legatum Pontificium designat, cujus mandato huic Collectioni operam Benedictus dedit circa annum 850. ut supra est annotatum cap. 20. hujus Libri (§. 5.). Idem in præfatione Libri quinti docet Capitula in tribus libellis a se coadunata, diversis locis, diversisque schedulis, sicut in diversis Synodis ac placitis, sive comitiis, & gradibus edita erant, sparsim inventa, maxime in Moguntiacensis Metropolitanæ Ecclesiæ scriniis, a prædicto Riculfo, ejusdem sanctæ Sedis Metropolitanæ Episcopo, recondita, & demum ab Autcario, alias Otgario, secundo ejus successore atque consanguineo, inventa. Quæ quidem Capitula Ecclesiastica, sicut & Legalia, observari jubentur Concilii Meldensis cap. 78. & Concilii Trosleiani cap. 3. Et vero ea se conservaturum profitetur Leo IV. in Epistola ad Lotharium Augustum, relata a Gratiano (*Can. 9. dist.* 10.). Hujus Capitularium Collectionis in conciliis sequentibus non raro mentio fit, ejusque Libri aliquot capita inserta sunt Legibus Longobardorum, inscriptis nominibus Caroli, Ludovici, Lotharii. Et horum Ecclesiasticorum Capitulorum fontes dici possunt Concilia per Gallias, & Germanias illis temporibus celebrata.

Tres autem Libri a Benedicto additi continent, tum ea, quæ Ansegisus aut invenire nequiverat, aut inserere forte noluerat: tum illa quæ post

Ansegisum a Ludovico, Lothario, & Carolo Calvo, Ludovici Pii filiis, condita fuerant: quæ cuncta servari postulant Meldensis Concilii Patres (*Cap.* 80.)

IV. His adjectæ sunt quinque ADDITIONES. Prima continet octoginta capita ad Monachos maxime spectantia; secunda viginti quinque capitibus absolvitur, quæ diversi generis sunt, & a diversis collecta: in Tertia sunt capita 82. quæ ad Episcopos & sacris ordinibus initiandos maxime pertinent. In Quarta habentur 104. capita diversis de rebus, partim ex Sanctorum Patrum Decretis, partim ex Edictis Imperatorum, ut dicitur in principio nomine Regis Caroli Crassi, ut videtur: cui etiam in præfatione tribuuntur 20. cap. quintæ additionis ex Synodis, quæ habitæ fuerant ab Episcopis, & Abbatibus in ejus Regno. *Additiones ad priora Capitularia.*

V. Vitus *Amerbachius* opusculum edidit de *Constitutionibus Caroli Magni* a Lothario Imperatore ejus nepote *in Epitomen redactis:* quod iterum edidit Joannes Busæus Societatis Jesu post Epistolas Hincmari. *De Epitom. Constitutionum Caroli Magni.*

VI. In his studiis illustrandis, nemo Pithæis fratribus acrius, nemo utilius desudavit. Sed quæ literarum pars eorum industriam fugit? Glossarum in primis Capitularium Francisco Pithæo debemus: cui lucem afferent Lindenbrogii ad Codicem legum antiquarum, Watsii ad Matthæum Parisium aliorumque ejusdem generis lucubrationes, & maxime Caroli du Fresne, Domini du Cange Glossarium ad Scriptores mediæ, & infimæ Latinitatis; ac Formulæ Marculfi aliæque, cum eruditis Illustrissimi Hieronymi Bignonii notis. *Glossaria dilucidandis Capitularibus.*

VII. Sed & harum Formularum, & Capitularium novam atque accuratissimam editionem ex pluribus manu exaratis Codicibus emendatam auctamque dedit anno 1676. indefessus horum conquisitor Stephanus Baluzius. Ea in duos tomos distincta est. Tomus prior complectitur Constitutiones, Præcepta seu præceptiones, Pacta, Decreta & Decretiones (sic enim nonnunquam inscribuntur) Edicta, Capitula & Capitularia, Leges subjectis gentibus datas, aut approbatas, Epistolas, Indiculos sive Mandata, Carthas divisionum, aliaque ejusmodi monumenta & acta, quæ inveniri potuerunt. Primo digesta sunt juxta ordinem temporum & Regum: Primæ quidem stirpis seu Merovingiorum ab anno 554. ad 743. Regum autem Secundæ stirpis sive Carolidarum, ab anno 774. ad annum 840. Deinde etiam servato collectionnm ordine sequuntur Libri septem Capitularium ab Ansegiso & Benedicto Levita dispositi, cum Additionibus quatuor. Tomus autem secundus, præter collectionem Capitulorum Caroli Calvi, adjectis ejusdem Præceptis & Capitularibus, ab ann. 844. ad 868. & præter Ludovici II. Imperatoris Capitula, ab anno 850. ad 867. complectitur Fragmenta Capitularium Caroli Magni & successorum, coronationes Regum & Reginarum; Marculfi & aliorum Formulas, repetitas ex Lindenbrogii & ex Pithæi editionibus: tum Promotionum Episcopalium & professionum Monasticarum, aliasque antiquissimas Formulas; Francisci quoque Pithæi Glossarium, & notæ ad Librum Legis Salicæ; Bignonii notæ ad eumdem Librum, atque ad formolas supradictas; Jacobi Sirmondi notæ ad Capitula Pippini, &c. & Caroli Calvi: denique ipsius Baluzii notæ ad Capitularia & Formulas antiquas. *Editionis Baluziana ordo & tota ratio.*

CAPUT XXXIV.

De Capitulis Episcoporum.

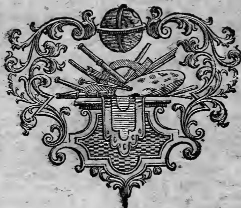
Capitula condebant in parochiis suis Episcopi. I. CAPITULA, sive statuta Synodalia: aut monita ad Presbyteros iisdem temporibus, complures Antistites emiserunt, a Presbyteris cuique subjectis observanda. Mitto Adriani Pontificis capitula, de quibus jam dictum est.

Theodulphi Aurelianensis. II. Extant apud Sirmondum inter Concilia antiqua Galliæ, etiam Capitula *Theodulfi* Episcopi Aurelianensis, sub annum 797.

Hincmari Remensis. III. *Hincmari* deinde Remensis Archiepiscopi sæpius memorati, qui Capitula hujusmodi constituit, annis videlicet 852. 857. & 872.

Herardi Turonensis. IV. *Herardi* præterea Archiepiscopi Turonensis, qui suum anno 858. Capitulare suis condidit.

Hildeberti Cenomanensis, & Isaaci Lingonensis. V. Memorantur etiam Capitula *Hildeberti* Episcopi Cenomanensis, ac deinde Turonensis Archiepiscopi. *Isaaci* quoque Lingonensis Episcopi Capitula ex Regum Capitularibus decerpta; adjectis Librorum & Capitum numeris, qui alium Capitum in singulis Libris ordinem indicant, quam qui in editione Pithæi habetur.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBER QUARTUS.

VETERIS Juris Canonici partibus, ad Corpus Juris Canonici usu hodie ubique receptum transgredientibus, videndum primo quot sint ejus Partes, tum de uniuscujusque Partis auctore, tempore, ordine, auctoritate paulo accuratius differendum.

CAPUT PRIMUM.

Quot & quæ sint Partes Juris Canonici hodierni.

Partes Juris Canonici in genere.

I. SYSTEMA sive *Corpus* Juris Canonici, quo nunc in foro & scholis Occidens utitur universus, duabus in genere partibus continetur, Decreto nimirum, ac Decretalibus.

Decretum Gratiani.

II. DECRETUM dicitur collectio veterum Canonum, opera Gratiani Monachi, ex statutis priscorum Conciliorum, summorum Pontificum Decretis, atque aliorum Patrum dictis: vel potius ex superioribus collectionibus excerpta, adjunctis etiam civilibus alicubi constitutionibus.

Decretales.

III. DECRETALIUM autem nomine intelliguntur Compilationes decisionum Ecclesiasticarum inferioris ætatis, ex Epistolis per Pontifices Romanos post annum Christi 1150. editis maxime depromptarum: quibus admixta sunt aliquot Conciliorum scita, & paucæ quoque Patrum sententiæ.

Juris Pontificii cum civili comparatio.

IV. Si quis igitur *Corpus juris Pontificii* cum jure civili, sive Cæsareo per Justinianum composito contulerit, inveniet *Decretum* proportione quadam Digestis seu Pandectis, *Decretales* codici & Novellis respondere.

Decreti cum Digestis.

V. Quemadmodum enim in Digestorum Libros relatum est jus antiquum excerptum ex scriptis Jurisconsultorum, qui ante Constantinum de jure responderunt; & qui Leges Populi Romani atque Imperatorum interpretati sunt, quique in Edictum perpetuum in primis scripserunt: Ita ex opusculis maxime SS. Patrum, auctorumque aliorum qui usque ad sæculum Christi undecimum, vel in Libros utriusque fœderis commentati sunt, vel de rebus & quæstionibus Ecclesiasticis per se differuerunt; ut & ex Synodorum Canonibus, quæ in Ecclesia Edictorum loco sunt, Gratianus volumen suum concinnavit: nec multum dispar videtur horum in rebus sacris, atque illorum in rebus civilibus auctoritas.

Decretalium cum codice.

VI. Qua item ratione Romanorum Imperatorum Leges ab Adriano ad sua usque tempora, Justinianus certe ordine dispositas in suum codicem retulit: ita Gregorius IX. Libris Decretalium complexus est rescripta & Epistolas seu constitutiones eorum præsertim Pontificum, qui sæculo XII. In Sextum Denique Decretalium Librum, cujus auctor Bonifacius VIII. in Clementinas quoque & Extravagantium volumina, insertæ sunt sequentium Pontificum constitutiones, quorum in rebus spiritualibus potestas cum Principum in temporalibus potestate comparari solet.

Discrimen inter utrum que jus.

VII. Verum, cum unum sit codicis volumen, & Novellæ usu apud nos receptæ ejusdem sint Justiniani: quinque sunt a diversis auctoribus conditæ Decretalium collectiones, singulæ in quinque Libros divisæ. Primam ex quinque, quæ prius emanaverant, confecit Gregorius IX. adjectis constitutionibus suis, exemplo Justiniani, qui ex codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano, suum composuit, insertis recentioribus quoque constitutionibus, etiam suis. Hæc Gregorii IX. compilatio, cæteris, ut antiquior, ita & amplior, commune Decretalium nomen sibi proprium fecit. Secundam Bonifacius VIII. addidit, sub titulo *Sexti* Decretalium. Tertiam Clemens V. sub nomine *Clementinarum* composuit. Quartam Joannes XXII. sed absque peculiari confirmatoria constitutione. Quintam privatus aliquis Jurisconsultus; quæ duæ collectiones *Extravagantes* appellantur, aliæ Joannis XXII. cujus solius constitutiones ea pars complectitur; aliæ communes, plurium ejus ævi Pontificum.

Comparatio posteriorum col-

VIII. Sed posteriores collectiones cum iis Decretalibus, seu constitu-

tioni-

tionibus, quæ postea secutæ sunt, & *Bullariis* magna ex parte comprehensæ; itemque *Regulæ Cancellariæ Apostolicæ*. Novellis tum Justiniani, tum seqq. quoque Orientis Imperatorum, non immerito quis æquiparaverit; utpote quæ jus novum continent post Gregorii IX. Decretales invectum, non secus, ac Novellæ jus Codice posterius complectuntur. Differunt tamen a Novellis postremæ Decretales, quod in illis servatus ferme sit ordo temporis, quo unaquæque constitutio edita est: in Sexto & seqq. Decretalium Compilationibus ordo rerum, sive materiarum, idem, ut diximus, qui in Gregoriana collectione. *lectionum & Regularū Cancellariæ, cum Novellis, & utrarumque differentiæ.*

CAPUT II.

De Gratiano Auctore Decreti.

I. PRæter codices Canonum veteres per universam fere Ecclesiam receptos, in quibus Conciliorum, & temporum servatus ordo fuerat, complures alterius generis Compilationes a diversis auctoribus fuerant concinnatæ, quibus Ecclesiastici Canones, vel summatim indicati, vel expansi, certas in classes, pro ratione materiarum, & quæstionum, digesti continebantur: de utrisque superiore libro dictum est. *Duo genera veterum collectionum.*

II. Cum his omnibus aliquid ad operis perfectionem, & legentium eruditionem deesse videretur, superioribus felicior Gratianus huic rei manum admovit, & novum Decretorum Ecclesiasticorum corpus adornavit; quod, cæteris eliminatis, in usu quotidiano esse cœpit. Gratiani hujus meminere in primis Vincentius Bellovacensis (*Speculi Histor. lib.* 23. *cap.* 31. *& lib.* 25. *cap.* 84.), B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus (*Sum. Hist.* 3. *part. tit.* 18. *cap.* 6.), Henricus Gandavensis (*De viris illustr. lib.* 49.), Joannes Trithemius (*Lib. de script. Eccl. & lib.* 2. *de viris illustr.*) Ordinis Benedictini, correctores Romani in admonitione ad Lectorem, præfationis loco apposita huic Decreto, Baronius (*In Annalib.*), Bellarminus (*De script. Ecclesiast.*), & præ reliquis Antonius Augustinus (*De emend. Gratiani tam lib.* 1. *in addit. ad dial.* 1. *quam lib.* 2. *dial.* 9. *& in ejusd. dial. additionibus*). *Auctores præcipui qui Gratiani meminerunt.*

III. Ex his discimus Gratianum natione Tuscum fuisse, Clusii natum (nunc *chiusi*, haud procul Florentia,) & S. Benedicti Regulam Bononiæ professum in Monasterio SS. Felicis & Naboris. *Gratiani Patria & vitæ genus.*

IV. In Chronico, quod inscribitur Pomerium Ecclesiæ Ravennatis, & alibi, pro *Clusio*, legitur *Classa*. Verum nulla ejus nominis civitas in Tuscia memoratur. Verum in Æmilia, seu Romandiola Provincia; tertio a Ravenna milliari civitas fuit *Classis* nomine, vulgo adhuc *Classe* (quod ibi Classis Romanæ statio in mari supero, diu fuerit ex instituto Augusti,) ubi celebre est Benedictini Ordinis a Monachis nigris ad Camaldulenses translatum anno 1138. Monasterium, titulo (*V. Antiq. de Yepes in chron. Ord. Bened. centur.* 2. *cap.* 2. *post Rubeum.*) S. Apollinaris, qui Petri, aut etiam ipsius Christi discipulus, martyrium ibi passus, Ravennatum Apostolus habetur; & Antonius aliique Gratianum *Classensem* Monachum vocant: hinc credibile sit Auctorem nostrum, licet diutius Bononiæ vixerit, tamen aliquandiu in eo Monasterio degisse. Imo & in eo partem operis sui conscripsisse inde conjici potest, quod Gratianus ipse (*In §. forma, sub can.* 31. *post appellationem, ii. quæst.* 6.), ubi formulas proponit Apostolorum, sive Libelli dimissorii, itemque Libelli appellatorii, *Cur Classensis, dictus.*

latorii, eas adducit sub nomine Capellani S. Apollinaris ab Episcopo Bononiensi; & Episcopi Regiensis, seu Rhegini, a Ravennate Archiepiscopo, ad sedem Apostolicam appellantium. Id certe indicio est familiaria hæc ipsi loca fuisse, ideoque ei facile occurrisse vocabula Sancti Apollinaris, & Ravennensis Ecclesiæ.

Fabula de illegitimis ejus, & Petri Lombardi, ac Petri Comestoris, ex eadem matre, natalibus.

V. Sub idem tempus floruere in Gallia duo alii doctrina insignes viri, Ecclesiasticorum & ipsi studiorum duces, ac principes: *Petrus* nempe *Lombardus*, à natali solo dictus, qui quatuor Sententiarum libris *Theologiam* Scholasticam fundavit, Parisiensis postea Episcopus; & *Petrus Comestor*, sive *Manducator*, Decanus primum S. Petri Trecensis, deinde Parisiensis Ecclesiæ & Academiæ Cancellarius, ac tandem apud S. Victorem Canonicus Regularis: qui Auctor *Historiæ Scholasticæ*, sive enarrationis Historicorum sacri instrumenti voluminum. Hæc in his tribus ejusdem ferme ætatis hominibus, litterarum Ecclesiasticarum, quamvis non eodem in genere, professio & scientia excellens, locum fecisse videtur fabuloso quorumdam (*Præposit. in procem. decr.*) commento: qui, quod tres illi viri, in tractandis certa & nova quadam methodo, disciplinis sacris, æquales & quasi fratres viderentur, quorum quisque in suo instituto præcipuus, Magistri titulum meruit, & in eadem urbe Parisiensi professi omnes feruntur; vulgarunt eos revera uterinos fratres fuisse, ex stupro, aut adulterio procreatos. Cui hoc quoque adjicitur (*V. Tiraquel. in lib. de nobilit. cap. 25. num. 32.*) communem eorum matrem, cum sub exitum vitæ peccata sua confiteretur, vix in animum inducere potuisse, ut illius adulterii eam pœniteret, ex quo natos cerneret filios adeo scientia eximios, qui in Ecclesia Dei, tamquam sæculi sui lumina, fulgerent: jussamque à Sacerdote, apud quem peccata sua enunciabat, ut hoc saltem doleret quod pœnitere non posset. Sed si quis rem exactius discutiat, ei fabulæ fidem facile abrogabit cum B. Antonino ante laudato. Nam, nec natio eorum eadem, cum Gratianus, gente Etruscus, Clusii, uti jam diximus, natus; Petrus vero Lombardus, apud Novariam in tractu Mediolanensi; Petrus denique Comestor Gallus, apud Tricassos nimirum ortus, & Gratiano ac Lombardo junior fuerit.

Epitaphium Gratiani.

VI. Exstat Bononiæ Epitaphium Gratiani, in hæc verba (*Guid. Pancirol. de clar. leg. interpret. & Ughel. Ital. in Episcopis Clusinis*). GRATIANI *Clusini, Cæsarei Juris & Pontificii enucleatoris prope divini, qui Monachus in Martyrum Felicis, & Naboris æde, absolutissimum ibidem opus* DECRETORUM *anno gratiæ MCLI. compilavit, monumentum, quod illi Curiæ obsorduerat, hic magnificentius renovatum est. Joann. Franciscus Aldovandus Bonon. IV. Dictator, æra publico restauravit anno salutis MCCCCXCVIII. Idibus Junii, Joanne Bentivolo II. PP. Rempublicam feliciter gubernante.*

In æde autem S. Felicis, ubi Decretum composuisse creditur, inscriptum saxo vetusto, quod in Sacrario nunc conditum est, hoc de Gratiano eodem rude legitur Carmen.

Hanc ædis partem, Lector, reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus,
Divinum GRATIANUS *opus, quantumlibet arcto*
Contentus septo, quod (post) *reparando caducum,*
Et vetus hoc claustrum, tolli fuit inde necesse:
Id tamen Abbate constructum est Bartholomæo,
Mille trecentis (&) *decies septem, atque quaternis*
Annis a Christo pura de Virgine nato.

C A-

CAPUT III.

De vero Titulo Decreti, deque ejus condendi causis & tempore.

I. QUI prius collectiones Canonum ediderant, omnes coacervandis duntaxat Decretis, & Regulis Ecclesiasticis incubuerant: at Gratianus non solum colligendis Canonibus operam dedit, sed Ivonis forte præfatione excitatus, (quod Romani Correctores opinantur) id quoque negotii suscepit, ut certis propositis quæstionibus, varios Canones qui ad easdem spectabant, ac sæpe invicem pugnare videbantur, in utramque partem adduceret; atque inter se commissos, adjecta explicatione in concordiam reduceret. Eo pertinent Paragraphi, sive potius Gratiani dicta & ratiocinia, quæ Canonibus subinde ab eo, solvendis illorum nodis, interferuntur. *Gratianus Canones primus conciliare aggressus est.*

II. Hinc operi universo titulus factus, ut CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM inscriberetur: quæ inscriptio, forsan imitatione Cresconii imposita, in plerisque hujus collectionis manu exaratis exemplaribus occurrit, rubris characteribus notatæ, ut admonent in præfatione sua jam dicti Correctores Romani. Cresconius tamen (*In sua can. concord.*) id tantum curaverat, ut similes Canones inter se compararet; nec de conciliatione admodum laboraverat. *Verus operis a Gratiano compositi titulus.*

III. DECRETI quidem nomen, quod huic volumini per abusum tribuitur, ei nulla ratione convenit: utpote quod non unum aliquod Decretum, sed innumera prope Decreta Ecclesiastica comprehendat. Quapropter vox illa *Decretum* in melioribus editionibus mutata est in nomen pluralis numeri: quem in librorum titulis magis idoneum judicasse Cicero videtur, cum libros de *Finibus* & de *Officiis*, *&c.* inscribere maluit, quam de officio, aut de fine. Ea de causa hoc opus Antonius Demochares *Decretorum collectanea*, Antonius Contius *Decretorum Canonicorum collectanea* indigitarunt. Neque vero existimandum est Gratianum a Burchardo, aut Ivone vocem Decreti esse mutuatum, cum nec in veteribus eorum exemplaribus ea inscriptio inveniatur. Innocentius sane III. a Correctoribus laudatus, opus Gratiani vocat *corpus Decretorum*, in Epistola ad Archiepiscopum Compostellanum. *De nomine Decreti.*

IV. Huic autem Decretorum Compilationi operam dedisse Gratianus traditur ab anno 1127. ad ann. 1150. sequenti vero ann. 1151. illud in lucem emisisse, imperante apud Germanos Conrado III. Suevo, regnante in Gallia Ludovico VI. seniore, quem vulgo Crassum appellant, Romanam vero Sedem obtinente Eugenio III. Verum alii alio, atque alio tempore compositum, editumque volunt hoc volumen. Sed illud primum admitti non potest quod Antonius Augustinus libri posterioris de emendat. (*Dialog. 9.*) Gratiani, in Libro Pontificali non edito ei notat circa extrema Innocentii III. tempora. *Hoc anno* (scilicet 1215.) *Gratianus Monachus de Clusa civitate Tusciæ natus, Decretum composuit, ut dicit Hugucio*, antiquus scilicet Juris Canonici interpres. Certum enim est hoc Decretorum opus non modo ante Innocentii III. sed & ante Alexandri III. Pontificatum in manus hominum venisse: unde ad extrema Innocentii II. tempora, & ann. 1142. potius referendum est, quod scribitur in eo Pontificali. Id ita esse probatur ex Notatis per Correctores post §. *forma*, *sub can. post appellationem* 11. *quæst.* 6. ubi formæ Libelli appellatorii, quo Apostoli petuntur, tempus apponitur: qui locus sic vulgo legebatur, *Tempus, quo hoc opus compositum est editum.*

batur, *Pridie Kal. Maji anno Dominicæ Incarnationis, MCLXI. indict. quarta:* Sed quoniam hic Indictionis numerus anno illi non congruit, idcirco in margine additum fuerat, *alias MCV. feria quarta:* quod tamen non abs re in Scholiis ab Hugucione veteri interprete correctum fuit. Scribit enim hunc Librum editum fuisse docente Jacobo Bononiæ in Legibus, & Alexandro in Theologia (Hic fuit postea Alexander III. Pontifex Maximus) & fuit annus 1150. ut in Chronicis patet. Idque Valentinus Forsterus in vitis dictorum Jurisconsultorum confirmat ex tumulo ipsius Gratiani, qui Bononiæ, ut dictum est, extat. Alia quoque scholia vetustiora apud Antonium Augustinum ad marginem sic annotarunt: *Non currebat hic annus* (nempe 1105.) *tempore Gratiani; cum & ipse inseruit huic operi capitula Innocentii II. qui paulo præcessit Alexandrum contemporaneum Gratiani.* Unde a Correctoribus Romanis post Demochares & Contium, eo loco, pro anno *Dominicæ Incarnationis MCLXI. Indict. IV.* qui numerus (ut dicit glossa) stare non potest, scriptum est *anno Dominicæ Incarnationis MCXLI. Indict. IV.* Ratio est, quia hæc Indictio quarta cum hoc anno MCXLI. concurrit; & inter variantes lectiones, quæ in Manuscriptis habentur, cum nulla constare possit, illa correctio eligenda visa est, quæ a vulgata lectione, quam minimum recedit, & solam notarum numeralium transpositionem continet. Relinquitur ergo, ut ad opus Decretorum se Gratianus accinxerit anno Christi 1127. quod Trithemius voluit; & circa annum 1141. secundam Partem aggressus fuerit, quemadmodum suadet §. jam laudatus causæ secundæ quæst. 6. *versiculo ego Anselinus:* anno vero 1150. volumen totum perfecerit, secundum Hugucionem; & anno demum 1151. ediderit, quæ communis est sententia.

Gratiani decretum cum honore exceptum.

V. Sunt qui scribant hoc Decretorum volumen, Eugenio III. Pontifici oblatum, adeoque illi gratum fuisse, ut eo comprobato, Gratianum Clusinæ Ecclesiæ, Patriæ scilicet suæ Episcopatu donaverit. Hoc certe opus tam avide in scholis ubique exceptum fuit, ut ejus auctor *Magister κατ' ἐξοχὴν* dictus, summam in decidendis causis auctoritatem habuerit. Itaque qui ejus volumen ita edidicissent, ut aliis prælegere posse viderentur, *Baculo*, velut quodam doctrinæ haud valgaris indicio, donari cœperunt: qui usus ex Longobardorum moribus fluxisse putatur: sic Doctorum titulo cohonestabantur, & a *Bacillo* vulgo *Bacillarii* vocabantur. Hunc morem tum primum Bononiæ institutum, a Parisiensibus, ubi tum decreta & summulæ docebantur, fluxisse alii existimant, in quorum vetustis constitutionibus Bacillarios ajunt nominari. Sed postmodum aucto Doctorum numero, alia promovendorum Doctorum ratio introducta est: interjectusque, medius inter Bacillarios seu Baccalarios & Doctores, sive Magistros, gradus Licentiatorum; qui sic dicti a Licentia docendi eis publice concessa. Cæterum non desunt qui Gratianum ab Eugenio III. Lutetiam missum, atque in hac regia urbe jus Pontificium docuisse memorent.

C A-

CAPUT IV.

De Auctoribus, quorum Centones in opus suum contulit Gratianus.

I. DECERPTUM est hoc opus ex quintuplici præsertim scriptorum genere. Primo quidem ex aliquibus *Sacræ* SCRIPTURÆ locis per se laudatis, præter ea quæ sparsa occurrunt per cætera omnia Capita. II. Ex *Canonibus* qui vocantur APOSTOLORUM. III. ex CONCILIIS ferme 105. Œcumenicis, nimirum novem prioribus (connumerato Trullano, sive Quinisexto) Topicis vero, seu particularibus circiter sex ac nonaginta. IV. Ex DECRETIS, aut *Decretalibus* (partim indubitatis, partim dubiæ fidei) Epistolis Romanorum Pontificum septuaginta & octo. V. Ex operibus Græcorum, Latinorumque PATRUM, & Auctorum *Ecclesiasticorum* sex & triginta. Præterea ex tribus *Pœnitentialibus*; itemque ex *Codice Theodosiano*: Paulo & Ulpiano *Jurisconsultis*, & *Corpore Juris Civilis* a Justiniano compositi, *Regumque* Francorum *Capitularibus*, atque Imperatorum aliquot *Rescriptis*; immo & ex *Historia Ecclesiastica*, *Pontificali*, *Gestisque* Pontificum Romanorum, *Libro Diurno*, & *Ordine Romano*. *Unde Centones suos desumpserit Gratianus.*

II. Horum omnium Catalogum in Classes quinque distributum Boetius Epo collegit, Lib. 2. de Jure sacro. Extat & Canonum ex Conciliis desumptorum Index, quo unumquodque caput ad suum locum refertur, ad calcem veterum Gratiani editionum: sed eum in recentioribus editionibus omisere Typographi. *Auctorum hujusmodi Catalogus unde petendus.*

III. Verum pleniori Indice, Petrus Guenois sub finem corporis Juris Canonici in Editione Parisiensi sub insigni Navis anno 1618. emissa, omnes Canones, quoad potuit, ad suos retulit auctores. Sed, ut verum fatear, hæc res, si quis eam accurate implere velit, longe majoris est ac difficilioris operæ: nec cujusvis est eam aut adhibere, aut etiam æstimare. Et quod attinet ad sacræ Scripturæ loca in Juris Canonici libris passim allegata, sæpe & explicata, eorum Indicem sub titulo *Concordantiæ*, initio, ni fallor, superioris sæculi, Joannes Nivicellensis Abbas contexuit: quod quidem opus non exiguam utilitatem afferre potest ad pleraque sacrorum Codicum, juxta summorum Pontificum, & Ecclesiæ Patrum mentem, intelligenda. *Locupletior Index in editione Parisiensi anni 1610.*

CAPUT V.

De Partibus Decreti Gratiani.

I. DIVISIONIS commode instituendæ peritiam tanti Socrates faciebat apud Platonem in Phædro, ut profiteri solitus esset eum se pro Deo habiturum, qui nosset rem universam suas in partes recte, exacteque dividere. *Rerum apta Divisio quanti momenti.*

II. Quod ad Juris tractationem attinet, eam P. Crassus apud Ciceronem (*Lib. 1. de orat.*) in recta Divisione constituisse videtur; ait enim: *Si quis effecisset ut primum jus omne in genera digereret, deinde eorum generum quasi quædam membra dispertiret, tum propriam cujusque vim definitione declararet, perfectam nos artem juris habituros.* *Præsertim in Jure.*

III. Secundum hanc rationem videri potest Gratianus genera summa Juris *Gratiani Divisio.*

Juris Pontificii satis apte constituisse, Personas, Causas & Res Ecclesiasticas. Cum enim ex Justiniano (*in* §. *ult. Instit. de jur. nat. gent. & civili.*) Jus omne ad tria in primis pertineat, personas scilicet, Res, & Actiones, sive Judicia, Gratianus in prima Parte, quam *Distinctiones* nominavit, de jure ipso in genere, deque Episcopis & Clericis: in II. quam *Causas* appellavit, de judiciis & negotiis sacri fori; in III. denique, quæ vocatur *de Consecratione*, agit de rebus & ritibus sacris.

In membris quoque, seu capitibus illorum generum idonee partiendis non parum laboravit, ne quasi scopas dissolutas nobis obtruderet: sed eum ordinem servaret, qui cuivis non nimium moroso satisfacere posset. Hæc singula ex ipsius Auctoris ac veterum interpretum mente, paulo accuratius persequenda videntur. De hac certe materia fuse disseruere, præter antiquos Glossographos, Archidiaconus, Dominicus Germinianus, Præpositus, S. Antoninus, Joannes a Turre cremata.

Cur Distinctiones, & Causæ a Gratiano sic dictæ.

IV. Porro DISTINCTIONES auctor noster idcirco vocavit, opinor sectiones primæ ac tertiæ Partis, quod in id in primis incubuerit, ut discordiam, quæ inter varios Canones apparebat, adhibitis distinctionibus componeret. Secundæ autem Partis segmenta CAUSARUM nomine designare maluit, quod in ea Causas & Quæstiones controversiarum sub Ecclesiasticam Jurisdictionem cadentium tractaret.

C A P U T VI.

De Ordine Primæ Partis.

Primæ hujus partis summæ Divisio ex ipso Gratiano.

I. PRIMÆ Partis ordinem explicat ipse Gratianus non uno loco. Primo quidem statim in summa, seu principio Distinctionis 1. ait *Humanum genus duobus regi, naturali videlicet jure & moribus*; quæ duo confundere videtur cum Jure Divino & Humano seu Constitutionis: quasi hæc inter se non differant. Subjicit aliam esse divisionem in jus Naturale, Gentium & Civile. Tum vero in tertiæ distinctionis principio, Constitutionem ostendit *aliam esse Civilem, aliam Ecclesiasticam*: ac deinde utriusque partes, sive species prosequitur ad extremam Distinctionem 20. Tum in principio Distinctionis 21. ita loquitur: *Decretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris Canonibus Conciliorum, Ecclesiastica negotia, ut supra monstratum est, terminantur. Ministri vero sacrorum Canonum & Decretorum Pontificum sunt Summi Pontifices, & infra Præsules & reliqui sacerdotes*. In principio vero distinctionis 13. adjicit: *Breviter quæ inter Ecclesiastica officia sit differentia, monstravimus: Nunc a summo Pontifice incipientes, & usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, Sanctorum auctoritatibus ostendamus*. Denique in fine Distinctionis 101. *Hactenus*, inquit, *de Electione & Ordinatione Clericorum Catholicorum tractavimus: nunc ad Simoniacorum ordinationes transeamus*.

Partis hujus summa Capita duo.

II. Ex his patet, spectata materia, totam hanc primam Partem ad duo summa capita referri posse, ad Juris Canonici generalia Principia, & ad Personas Ecclesiasticas: Hujus posterioris membri duo tractatus distinguendi videntur; alter de Ordinatione Clericorum, atque Episcoporum; alter de Hierarchia proprie dicta & Jurisdictionis Ecclesiasticæ gradibus: & sic tripartita Divisio consurgit, in tractatus de jure in genere, de Clericis atque Episcopis Ordinandis, & de officio Pontificum.

III. Vul-

III. Vulgus Interpretum hanc primam partem in septem membra partitur: Primum de *Juris* ipsius Elementis; Secundum de origine atque *Officio Ministrorum* Ecclesiæ; Tertium peculiariter *de Officio Episcopi*, idque potissimum juxta S. Pauli præcepta tredecim, sicut a nostris numerantur, ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum: Quartum de nonnullis *Impedimentis Ordinum* Ecclesiasticorum, tum suscipiendorum, tum exercendorum: Quintum *de ratione-constituendorum Ministrorum* Ecclesiæ, ac præsertim Episcoporum: Sextum de illis tredecim *Regulæ Paulinæ præceptis*, quæ iterum per Anacephalæosin refricantur: Septimum *de Potestate Pontificis Maximi*, & jurisdictionis Ecclesiasticæ præstantia. Verum ex his septem membris, intermedia quinque nihil aliud sunt, quam particulæ secundi membri, nimirum de Personis Ecclesiasticis. *Interpretum alia partitio.*

IV. Itaque priori primæ hujus partis tractatu, viginti nempe primis Distinctionibus, quæ verius prolegomena sunt totius Decretorum operis, Juris Pontificii Elementa Gratianus complectitur; ejusque etymon ac generales divisiones, cum harum subdivisionibus explicat. Generales autem Juris Divisiones tres proponit, duas quidem distinctione 1. alteram in *jus Divinum & Humanum*; alteram in jus *Naturale*, *Gentium & Civile*: Tertiam addit distinctione III. in Ecclesiasticum, sive *Canonicum*, & Civile, seu *Sæculare*. Sed Divinum jus cum naturali, uti ante annotavimus, confundere videtur: quod *dist.* 5. commendat ab antiquitate & immutabilitate; *dist.* 8. & 9. a præcellentia, seu dignitate; *dist.* 13. & 14. ex eo quod dispensationem non admittat. Cui tractationi inserti sunt excursus de Quadragesimæ jejunio, *distinct.* 4. de purgatione puerperæ, *dist.* 5. deque nocturnis illusionibus, *dist.* 6. Juris autem Civilis Partes prosequitur *distinct.* 2. Præterea Jus Humanum distinguit in *scriptum*, seu Legem, de qua *dist.* 4. & 7. differit; & in *non scriptum* seu consuetudinem proprie dictam, quo pertinent *dist.* 8. & seqq. ad 12. *Partis primæ Tractatus primi, seu Distinctionum 20. priorum materiæ.*

Porro Ecclesiasticæ Constitutiones, quæ generali nomine Canones vocantur, aliæ sunt *Statuta Conciliorum*, sive Universalium, sive Provincialium, quo spectat *dist.* 15. cum seqq. ad 18. aliæ sunt *Decreta Summorum Pontificum*, de quibus *dist.* 19. aliæ denique expositiones & *Sententiæ Patrum*, de quibus *dist.* 20.

V. Secundus Tractatus, qui ab ipso auctore *post Can. 6. Causæ 1. quæst. 7.* & sub Canone *constat 19. de consecr. dist.* 4. vocatur *Tractatus Ordinandorum*, a 21. distinctione ad 101. & ultimam. Agitur in eo de *Ministris* Ecclesiæ, ita ut a 21. *distinctione* cum sequentibus ad 92. tractetur de Ordinibus, institutione, atque officiis; a 93. vero *distinctione* ad finem, de variis Hierarchiæ, sive Jurisdictionis sacræ gradibus disceptatur. Et primo Personarum Ecclesiasticarum ad singulos gradus Promotionem, & singulorum ordinum Officium describit a 21. *distinctione* ad 25. Tum de virtutibus & qualitatibus, quæ in Episcopo ex B. Paulo, tam quod ad mores, quam quod ad eruditionem attinet, requiruntur; quæ secundum Apostoli doctrinam in reliquis etiam Clericis, proportione habita, exiguntur per Canones. *Partis 1. alter tractatus generalis.*

Eadem ratione de criminibus & vitiis quæ personis Ecclesiasticis maxime vitanda sunt, a *distinctione* 25. ad 61. differitur: quæ materia a distinctione quoque 81. ad 95. refricatur. Deinde ad Episcoporum Electionem transit Gratianus, deque eorum consecratione & cæterorum itidem graduum Ordinatione loquitur, sive de ordinandis & ordinatoribus, ut ipse ait initio *distinctionis* 81. in qua definit ea tractatio, inchoata a *distinctione* 62.

Postremo de majoritate Superiorum, & de obedientia ipsis ab inferioribus ordinibus debita, sive de Hierarchia proprie dicta agit a *dist.* 93. in qua & sequenti traditur Romano Pontifici, ejusque Legato a reliquis omnibus, itemque Episcopo a Presbyteris, atque his a Diaconis exhibendum esse obsequium & honorem: *dist.* vero 95. disputatur quid Sacerdotibus liceat, aut vetitum sit: 96. & 97. *dist.* quod & quale sit jus sæcularis potestatis in Rebus Ecclesiasticis; denique 98. & reliquis, quæ Primatum & Metropolitanorum jura sint, & qua ratione institutæ Provinciæ Ecclesiasticæ, explicatur.

C A P U T VII.

De Ordine Secundæ Partis Decreti.

Causæ & Quæstiones cur sic dictæ. I. POST Distinctiones sequuntur CAUSÆ, quæ secundam constituunt hujus voluminis partem: sic dictæ, quod in singulis quædam facti species, sive hypothesis, & veluti his aliqua decidenda proponitur; pluribus adjunctis rerum adminiculis & circumstantiis quasi vestita. Hinc *Causæ* in *Quæstiones* Forensibus disputationibus accommodatas, tamquam membra præcipua in minores articulos, dividuntur: quarum in unaquaque discutitur certa facti circumstantia.

Hæc Pars ad judicia pertinet. II. Spectat igitur hæc Pars ad *Judicia & negotia Ecclesiastica*. Et quoniam, teste Cicerone (*in orat. pro Cecina*), judicia omnia, aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt; ideo Causarum Gratiani bimembris partitio est: Nam criminalia judicia exequuntur priores Causæ; posteriores vero sunt de civilibus negotiis, quibus permixta quoque non raro sunt criminalia. Cur autem a criminalibus initium Causarum suarum duxerit Gratianus, ipse consilii sui rationem affert in fine ultimæ distinctionis. Sed hanc secundam partem obscurius a Gratiano digestam agnoscit Fr. Florens, eruditus Antecessor Parisiensis (*in præfat. de meth. & auctor. Collect. Grat. & reliquar.*) meusque in antecessura decessor.

Ordinis ratio nis minus accurata videtur. III. Quocirca ordinis rationem ex compluribus veteris interpretis id est Glossæ, locis accurate eruere idem Florens conatur; nec tamen id assecutus est, ut planam ac dilucidam hujus Partis methodum reperiret. Sæpius enim interrumpi seriem; nec modo digredi, sed aliquando aberrare Gratianum fatetur.

Defenditur & indicatur ordo. IV. Mihi tota hæc tractatio ad majora & generalia membra quatuor non incommode reduci posse visa est. Primo ad materiam criminalium Ecclesiæ judiciorum præcipuam, *Simoniam* nimirum: secundo ad *Ordinem judiciarium*, sive formam judiciorum, præsertim Criminalium: tertio ad reliquam judiciorum exteriorum, tum civilium, tum in primis criminalium, materiam, quæ in plures articulos subdistinguitur, pro vario Personarum statu & juribus, Clericorum nempe tum Majorum & superiorum, qui vulgo Prælati vocantur, tum Majorum simul ac minorum, tum etiam inferiorum seorsim; ac deinde Monachorum cæterorumque Regularium, qui nunc Clericorum fere jure utuntur; denique Laicorum, quorum hodie proprium est Matrimonii sacramentum; quarto ad judicium interioris fori & Sacramentum *Pœnitentiæ*. Revocatæ ad sua membra Causæ triginta sex, totidem vocabulis, juvandæ memoriæ causa inventis, hic in margine indicabuntur, unoquoque Causæ suæ adscripto: quæ vo-

ces,

ces, si per quinarium numerum in versus redigantur, hepastichon reddunt.

V. Gratianus in criminalium negotiorum persecutione, majora minoribus præponit; unde, cum omnia crimina respectu *Simoniæ* pro nihilo quasi reputentur (*Can. fin. in q. 7.*), ideo de ea primum disputat tota Causa prima.

Tractatus, seu Membrum Generale 1. de Simonia.

C. I. *Simon.*

VI. Inde accedit ad criminum in genere persecutionem, agitque DE ORDINE JUDICIARIO, *in criminalibus*, nisi omnino manifesta fuerint, servando: quoniam nemo condemnandus est, nisi convictus vel confessus.

Membrum generale 2. de Ordine judiciario criminali.

In primis autem de *Appellationis* remedio, cur & quomodo interponi debeat, agitur Causa SECUNDA, cujus Ordinem indicat Gratianus in fine Causæ superioris, & Glossa initio ipsius Causæ II.

C.II. *Appellat.*

Ad eumdem Tractatum referuntur sequentes quatuor Causæ.

TERTIA, in qua præsertim *de restituendis* iis qui contra jus spoliati; *de Dilationibus* sive induciis, causisque repellendorum Accusatorum & Testium; de reorum adversus eos exceptionibus; de loco judicii, & Purgationis Canonicæ usu differitur.

C. III. *Spoliatus.*

De iisdem, & maxime *de Testibus*, agitur Causa QUARTA.

C. IV. *Teste.*

At Causa QUINTA *Libelli famosi*, falsæque Accusationis auctoribus pœnas irrogat.

C. V. *Libello.*

SEXTA vero *Infames*, excommunicatos, & criminum reos submovet ab accusatione, & superius tractata ex parte refricat, de *judicibus* Episcoporum, & necessaria quandoque Purgatione.

C. VI. *Infames.*

VII. Inde vergit auctor ad RELIQUAM JUDICIORUM MATERIAM, quæ in juribus negotiisque ac factis consistit, partim extra crimen positis, sed plerumque ad crimen pertinentibus; quæ ideo permixtim tractari videntur, quod qui jus alterius Clerici, vel etiam Ecclesiæ præripit, crimine haudquaquam vacet.

Membrum generale 3. de reliqua judiciorum materia, ubi 1. de factis majorum Prælatorum.

Primo itaque de factis Prælatorum Majorum agitur: & Causa SEPTIMA ac seqq. tribus, tractat Gratianus de *juribus* ac *delictis* Archiepiscoporum atque *Episcoporum*.

C. VII. *Vivens.*

Hæc consistunt in primis in appetendo *Vivendis* loco: eoque pertinet Causa SEPTIMA. In *Mutanda* sede aut abdicanda Dignitate, diligendove *successore*; de quo differitur Causa OCTAVA. Tum in exercenda potestate ac sacra jurisdictione *in diœcesi aliena*; quo spectat Causa NONA. Aut etiam in propria, *non ex* officio *administranda*, de quo est Causa DECIMA.

C. VIII. *Successor.*
C. IX. *Solve:*
C. X. *Regendo.*

VIII. Sequuntur per Causas quinque *Communia minorum & majorum Clericorum jura & vitia*, in prosequendis, administrandis, aut etiam acquirendis *Rebus temporalibus*.

De communibus majorum & minorum delictis.

Causa enim UNDECIMA est de litibus, sub pœna *Censuræ*, nonnisi in competenti Ecclesiastico foro instituendis.

C. XI. *Censuram.*

Causa DUODECIMA de *disponendis* Ecclesiæ vel propriis bonis, tam inter vivos, quam *Testamento*, aliave ultimæ voluntatis specie.

C. XII. *Testor.*

Causa DECIMATERTIA de *Decimis* & oblationibus, *funerariis* præsertim, earumque, ut & aliorum Ecclesiæ jurium, *Præscriptione*.

C. XIII. *Funus:*

Causa DECIMAQUARTA de repetendis rebus, & *Usurariis* commerciis vitandis.

C. XIV. *Fœnus.*

Causa DECIMAQUINTA de ignorantium ac *furiosorum Delictis* excusandis, *de Purgatione* Canonica non facile indicenda, de *Confessione judiciali*, aliisque.

C. XV. *Furiosus.*

IX. Umbilicus, ut ita dicam, hujus Partis ad *Monachos* pertinet; Causæ nempe quinque, quæ medium in ea obtinent locum.

De Monachis.

Causa

C. XVI. Monachos. Causa quippe DECIMASEXTA eorum in Ecclesiis suis, & contra alias Ecclesias jura explicat, nominationis praesertim ex *Patronatu*, & jurisdictionis ex *Praescriptione*.

C. XVII. Occidit. Causa DECIMASEPTIMA *Votorum* Monasticorum obligationem spectat, poenamque ejus qui *Clericum* vel Monachum occidit aut *percutit*.

C. XVIII. Abbatis. DECIMAOCTAVA Abbatis electionem tractat.

C. XIX. Claustra. DECIMANONA Clericorum *Regularium* in claustra seu Monasteria transitum.

C. XX. Valentes. VIGESIMA *Professionis* libertatem; quae *Voluntaria* omnino esse debet.

De Clericorum & Laicorum communibus delictis ac juribus. X. Sequentibus sex Causis differit auctor noster, maxime de *Inferiorum*, non solum Clericorum, sed etiam *Laicorum delictis & juribus*.

C. XXI. Commendat. Nam VIGESIMAPRIMA Causa adstruit *Assiduitatem* Clericorum in Ecclesiis suis, nisi forte *commendatam* quis habeat, in altera intitulatus: & *saecularia* negotia, indumenta, atque judicia ipsis interdicit.

C. XXII. Jurans. In VIGESIMASECUNDA jubetur servari *jusjurandum*, & jurata superioribus Obedientia.

C. XXIII. Pugnas. In VIGESIMATERTIA Laicis *Militia* in bello justo permittitur; vindicta publica *Magistratibus*, etiam in causis haereseos.

C. XXIV. Haeresis. In VIGESIMAQUARTA inutilis pronuntiatur ab Haereticis prolata *Excommunicatio*; contra in haereticos, etiam post mortem non inutilis.

C. XXV. Violatas. In VIGESIMAQUINTA *Privilegiorum* auctoritas *violari* prohibetur; & abrogatio quatenus valeat, expenditur.

C. XXVI. Sortilegus. In VIGESIMASEXTA vetantur *Sortilegia* quaevis, excommunicationis poena proposita: Excommunicati autem *reconciliatio*, Presbytero non permittitur nisi cogente necessitate.

De Matrimonio ejusque impedimentis. XI. Causae reliquae ad MATRIMONIUM spectant, cujus Impedimenta in primis in illis expenduntur.

Causa XXVII. Sponsis. Causa nimirum VIGESIMASEPTIMA *Votum* castitatis, quo *Sponsae* Dei semel devinctae humanis nuptiis profanari vetantur; indicto, si simpliciter voverint, anathemate; si solenniter, divortio; quod tamen ex posteriori voto locum non habet.

C. XXVIII. Infidelis. Causa VIGESIMAOCTAVA *Infidelitas* unius e conjugibus, certis casibus causam solvendo conjugio praestat; sed longe magis Matrimonium prius cum altera persona: nam & Bigamus censetur, qui unam *ante Baptismum* duxit, alteram post Baptismum.

C. XXIX. Servet. Causa VIGESIMANONA, ob status servilis in conjuge ignorantiam, & generaliter ob *Errorem* circa personam, inutile fieri conjugium ostenditur.

C. XXX. Infans. TRIGESIMA Causa tractatur impedimentum ex *Affinitate*, seu Cognatione *spirituali* ortum, ob *Infantem*, aut Neophytum in Baptismatis sacramento oblatum sive susceptum: itemque ex *Clandestina* desponsatione, ex qua tamen non solvebatur olim conjugium.

C. XXXI. Moecha. Causa TRIGESIMAPRIMA *Adulterium* cum ea quae ducenda proponitur, impedimento Nuptiis esse docetur, nisi post peractam poenitentiam: alioqui *Secundae Nuptiae*, ob fornicationis periculum, permittuntur; & libera esse jubentur etiam *filiarum familias* Matrimonia: nec tamen Sponsaliorum fides a parentibus data facile infringi debet.

C. XXXII. Coit. Causa TRIGESIMASECUNDA ostenditur nullum ex *meretricia* mulieris vita ineundis cum ea nuptiis impedimentum inferri; & incontinentiae causa ductam, nihilominus uxorem esse habendam: ac licet voluntarius conjugis, vivente conjuge, concubitus cum alia persona adulterium censeatur; si tamen post Matrimonium sequatur, non ad solven-

vendum ejus vinculum, sed tantum ad *Thori separationem* valere pronuntiatur.

Causa TRIGESIMATERTIA probat *Impotentiam* coeundi dirimendo penitus conjugio locum facere; deque adulteræ pœnitentia loquens, demonstrat, licet *Mente* præcipue peccetur, non ideo sola cordis contritione deleri peccatum sine confessione: qua occasione inseritur hoc loco tractatus de PŒNITENTIA. Postea de *conjugali* debito disputatur; & de continentiæ voto, nonnisi ex mutuo consensu a conjugibus emittendo. C. XXXIII. *Mente*.

Causa TRIGESIMAQUARTA *Dubium de morte conjugis* obesse nuptiis cum alia persona contrahendis tradit: nec sufficere ad novas nuptias, si conjux post diuturnam absentiam mortuus credatur; sed ad reversum esse redeundum. C. XXXIV. *Dubitans*.

Causa TRIGESIMAQUINTA intra *Gradus* definitos oriri docet Impedimentum conjugiis *Cognatorum*, atque *Affinium*; & quomodo computandi *Gradus* ac probandi sint, nec modo incestuosis pœnam infligi, sed & natos ex incestu abdicari debere. C. XXXV. *Gradibus*.

Denique Causa ULTIMA quatenus crimen *Raptus* matrimonium cum Raptore impediat, differitur. C. XXXVI. *Rapientem*.

XII. Quod attinet ad Tractatum DE PŒNITENTIA, qui, ut paulo ante diximus, Causæ 33. quæstioni tertiæ insertus est; is septem Distinctionibus constat: in *Prima Distinctione* perpenditur vis *Contritionis*. *De Pœnitentia*.

In II. *Charitatis* per peccatum amissio, quæ iterari pœnitentiam cogit: qua de re in TERTIA quoque agitur.

In IV. autem quæritur an peccata per pœnitentiam dimissa *redeant*? In V. agitur de *Pœnis satisfactoriis*, prudentis Sacerdotis arbitrio imponendis: In VI. probatur Confessionem peccatorum *apud proprium Sacerdotem*, aliumve ipsius consensu, obeundam. Tandem in VII. Pœnitentiam *instante Morte* susceptam, fructuosam esse posse.

XIII. Cur hunc de Pœnitentia tractatum conjunxerit Gratianus cum Tractatu de Matrimonio, causa duplex in primis affertur. Altera, quod ex priscorum Canonum severitate non soleret publicam pœnitentiam agentibus conjugium permitti; altera quod ea pœnitentia non facile matrimonio conjunctis, nisi utriusque consensu, indiceretur. *Cur Tractatus de Matrimonio, inferatur Pœnitentia tractatio*.

XIV. Hæc autem duo Sacramenta idcirco in hac *Secunda Parte* seorsim ab aliis est executus auctor, quia de priori sæpe in exteriori Ecclesiæ foro controversiæ oriuntur: in posteriore autem judicium Ecclesiæ interius exercetur. Quapropter utrumque recte ad judicia Ecclesiastica refertur: cum reliqua extrajudicialia sint, atque ad res sacras extra controversiam fere positas, magis pertineant. *Cur in 2. Parte agatur de Matrimonio & Pœnitentia*.

XV. Illud animadverti oportet, quod Romani Correctores post Antonium Contium, initio quæstionis tertiæ, Causæ Trigesimæ tertiæ annotarunt, Partitionem tractatus *de Pœnitentia* in Distinctiones septem, non ab ipso esse Gratiano; sed ibi omnia uno ductu ab eo scripta: quod & Antonius Augustinus indicat (*Lib. priori de emendat. Grat. dial.* 8.). Et vero in antiquis Decreti exemplaribus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus adscriptum est in margine *distinctio* 1. *distinctio* 2. *&c.* Qui ergo secuti sunt, eam Tractationem, quod prolixior esset, in septem distinctiones diviserunt. *Tractatus de Pœnitentia sine Distinctionibus a Gratiano compositus*.

XVI. Notandum præterea dubium esse, an Causarum in Quæstiones distributio ipsius auctoris sit. Extabat quippe in Illustriss. quondam Franciæ Cancellarii, Petri Seguerii Bibliotheca, Decreti exemplar ann. 1480. Venetiis editum, in quo Causæ, absque ullis Quæstionum titulis, in *De Causarum in Quæstiones partitione*.

Cano-

Canones tantum divisæ reperiuntur. Unde probabile fit non Gratiani esse hanc partitionem; sed ab alio adjectam, qui secutus ordinem Quæstionum in principio cujusque Causæ propositarum, Canonibus ad Quæstionem unamquamque spectantibus præfixit Quæstionis titulum & numerum.

De Ordine diverso Causæ XVI. XVII. In ordine autem Quæstionum quibus constat Causa XVI. differunt inter se editiones. Etenim in Veneta illa, & aliis plerisque, Canon *admonemus*, Canon *præcipimus*, Canon *nullus*, Canon *nam qui Deo*, positi sub Quæstione II. post Canonem *visis*, ante Canonem *statuendum*, Eosdem autem Canones quædam Editiones collocant post Canonem *statuendum*, atque ex illis tertiam componunt Quæstionem: aliæ prorsus omittunt. Præterea Canon sive §. *tales*, in Veneta editione conjungitur cum prædicto Canone *statuendum*: in recentioribus autem ab illo §. *tales*, incipit Quæstio quinta, inter secundam & tertiam Quæstionem interposita: ordine, si numerorum seriem attendas, sane præpostero: at si materiam Canonum sub ea Causa comprehensorum spectes, idoneo, & menti auctoris respondente; qui pro quinta Quæstione initio Causæ proposuerat quod ibi disputatur, an Episcopus novæ Capellæ, vel Ecclesiæ, in suo territorio ab alio ædificatæ, consecrationem & jurisdictionem sibi vindicare possit.

C A P U T VIII.

De Ordine Tertiæ Partis Decreti.

Refricatur generalis ordo totius Decreti. I. TRIUM summorum generum, ad quæ universum Gratiani opus revocari diximus, tertium constituunt Res Sacræ, atque ad cultum divinum pertinentes. Hæ discutiuntur in tertia & ultima Parte, quæ inscribitur DE CONSECRATIONE, quod ab ea tractatione incipiat. Quinque distinctionibus hæc Pars absolvitur: cujus connexionem cum superiori, & seriem, tradit glossa in Summa primæ Distinctionis; ejusque verba a Francisco Florente Antecessore referuntur. Nobis satis erit, si indicaverimus auctorem, cum in I. Parte de Ordinis Sacramento dixisset, quo Ecclesiæ Ministri Deo addicuntur, deque sacra Unctione pauca delibasset: in II. Parte egisse de Sacramentis Matrimonii & Pœnitentiæ; quæ ad judicia Ecclesiastica spectant: in hac III. Parte, reliqua Sacramenta Ecclesiastica exponenda suscepisse: quæ neque ad forum, sive exterius, sive interius, neque speciatim ad Ecclesiasticas personas spectare videntur.

Ratio ordinis tertiæ partis. II. Horum Sacramentorum dignissimum procul dubio est Eucharistiæ Sacramentum, quo nihil majus habere potest Ecclesia, & quod per Missæ sacrificium, non passim & ubique, sed certis ac destinatis locis, atque in id solemni consecratione præparatis, peragitur.

Materia Distinctionis I. III. Idcirco De CONSECRATIONE *Ecclesiarum atque Altarium* primum agit Gratianus: estque hæc primæ Distinctionis materia.

Distinction. II. IV. Deinde in secunda Distinctione de augustissimo *Eucharistiæ* Sacramento & Sacrificio Corporis Christi, sive Missa differit.

Distinct. III. V. In tertia de *Festis* diebus, quibus sanctissimum hoc Sacrificium frequentare fideles tenentur.

VI. In quarta de Sacramento *Baptismi*, quod licet tempore præcedat,

Distinction. IV. attamen dignitate cedit.

VII. In

VII. In Quinta de Sacramento *Confirmationis*, quod Baptismum subsequitur; deque cæteris ad cultum Dei spectantibus, divinis nempe *Officiis*, *Jejuniorum* observatione, *Sanctorum* sacrarumque *Imaginum* veneratione, ac denique de sanctæ & individuæ *Trinitatis* servanda præ omnibus fide; quæ Religionis Christianæ est fundamentum. *Distinctionis VI.*

VIII. Id cum glossa hoc loco videtur observandum; Gratianum in hac ultima parte, quæ & omnium brevissima est, minus quam in prioribus duabus paragraphos suos, & in his solutiones, seu *Conciliationes Canonum* interseruisse; nec nisi bis in hoc toto tractatu eam methodum secutum esse, nempe post Canonem *Solent plures*, 50. dist. 1. & post Canonem *Mulier*, 20. dist. 4. Cujus rei hanc rationem subjicit eadem glossa, quod de Sacramentis sobrie loquendum sit, in quibus etiam vera loqui periculosum. *Cur paucas de suo protulerit in hac Parte Gratianus.*

CAPUT IX.

De Distinctionum & Quæstionum numero, ac Divisione.

I. UT hæc omnia melius intelligantur, e re futurum videtur, si post generalem totius voluminis partitionem, membrorum cujusque partis, idest tam Distinctionum, quam causarum & quæstionum quibus causæ constant, numerum & divisionem indicaverimus. Quamvis enim hæ observationes ad percipiendam Canonum doctrinam non omnino necessariæ videantur: Scientiam tamen Canonicam profitenti, hujusmodi etiam minutias ignorare turpe fuerit: & sunt in his quæ ad ipsam disciplinam non nihil conferunt. *Cur hæc nosse conveniat.*

II. DISTINCTIONES omnes, quæ, tam in prima parte, quam in secunda sub tractatu de Pœnitentia, & in tertia parte de consecratione, occurrunt, numerum 113. efficiunt. *Numerus Distinctionum totius operis.*

III. Causarum quæstiones (dempta trigesimæ tertiæ causæ quæstione tertia, quæ nihil aliud continet, quam Distinctiones de Pœnitentia) sunt 172. Idque hoc disticho in memoriam revocari potest: *Numerus Quæstionum Secundæ Partis.*

Quæstio centuplex, & septuagesima duplex
Est in Causarum tractatu rite notata.

IV. Quot autem quæstionibus constent singulæ causæ, ostenditur per quinque sequentium versuum Vocabula sex & triginta, quot nempe sunt causæ. *Numerus Quæstionum cujusque Causæ.*

I. II. III. IV. V.
7 8. 11 6 6
Tempora labuntur Verrantibus indita formis.
VI. VII. VIII. IX. X. XI XII. XIII.
5 2 5 3 3 3 5 2
Dives, te cædit res tua, sic miser es
XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.
6 8. 7. 4. 2 3 4. 5
Sperne fluentia, respice cras ea non tibi sumes
XXII. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII.
5 8 3 2 7 2 3
Multa recondis, cur? ut moriens ea des
XXIX. XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV. XXXVI.
2 5 3 8 5 2 10 2
Da celer: est siquidem tutum, da præveniens te.

Prænot. Canonic. Doujat. Y y Quæ-

Quælibet dictio causam unam designat; prima nempe dictio primam causam; secunda secundam, & sic deinceps. Quot autem literis constat quæque dictio, tot Quæstiones sunt sub causa cui ea dictio respondet.

Sunt & alii quinque versus, omnes hexametri, in eumdem usum conscripti: quos qui volet, in multis editionibus inveniet. Alterutri possunt studiosis sufficere.

Distinctionum & Quæstionum Series ac Materia indicatur. V. Decreti Distinctionibus, & Quæstionibus nulli a Gratiano præfixi sunt Tituli, sive Rubricæ, quibus cujusque argumentum & materia summatim indicetur, quemadmodum a Justiniano in juris Civilis voluminibus factum fuerat, ac deinde a Gregorio IX. aliisque, in Decretalium compilationibus. Idcirco privatorum Doctorum opera hunc defectum suppleri oportuit. Eam in rem in plerisque editionibus occurrunt, Titulorum, seu Rubricarum loco, Summulæ quædam Distinctionum, & Quæstionum, superscriptæ singulis foliis: subsidio quoque esse poterunt, tum summa materiarum cujusque Distinctionis & Quæstionis, quæ sub *Decreti abbreviati*, aut sub *Flosculorum Decreti* nomine circumfertur; tum *Monastica* singularum itidem Distinctionum, causarnm & Quæstionum materiam aliquatenus exprimentia: quæ opuscula in vulgatis editionibus, post Gregorii XIII. Constitutionem præfationis loco positam, & post Catalogum tum summorum Pontificum, tum Conciliorum, inserta sunt.

Articuli, sive partes Distinctionum & Quæstionum. VI. Constant autem Distinctiones & Quæstiones pleræque omnes, partim *Canonibus* (quo nomine intelliguntur generaliter Capita, sive sententiæ, aut fragmenta, ex Conciliis, Pontificum Epistolis, SS. Patrum scriptis, atque aliis operibus, de quibus ante dictum est, desumpta) partim Gratiani ratiocinationibus. Hæ vel initio Distinctionis, aut Quæstionis ponuntur, & vocantur *Principia*, vel *Summæ*, quod rei tractandæ summam fere contineant; vel Canonibus conciliandis interferuntur ac subjiciuntur. His ratiocinativis & conciliatoriis locis nomen *Paragraphorum* est attributum: atque hinc fit, ut longiores Canones, non tam in paragraphos, exemplo Civilium legum, aut etiam Decretalium, distingui solerent; quam in *Versus*, seu *Versiculos:* quo vocabulo sectiones quoque Gratiani solutionum, sive paragraphorum indigitantur. Verum nova editio omnia hæc meo studio ductu, atque opera, emendavit.

Numerus Canonum totius Decreti. VII. *Canonum vero*, qui in toto Decretorum corpore continentur, si quis numerum tenere cupiat, memoriæ mandet hoc Baptistæ de S. Blasio Distichon.

Si numeres caute, ter mille Capitula, Lector,
Atque decem novies Decretum continet in se.

Sunt ergo Canones, sive Capitula omnino 3090.

C A P U T X.

Ratio Allegandi Capita, seu loca Decreti.

Generalis in allegandis Decreti locis observatio, quantum ad Distinctiones & Quæstiones. I. CUM, ut jam dictum est, in Decreto Gratiani, non per Libros & Titulos, quemadmodum in Partibus Juris Civilis, & in aliis Canonicis collectionibus; neque ut in Libris Sententiarum Petri Lombardi, per Libros ac Distinctiones, servato uniformi ubique ordine; sed diversimoda sectionum in Partibus ratione, diversisque nominibus, procedat operis

tis divisio: ideo in allegandis, seu citandis ex hoc Decreto auctoritatibus, aliam ab recepta in laudandis Legibus vim Interpretes inierunt. Ex tribus itaque Decreti partibus sic Canones laudari, sive allegari solent, ut prima cujusque Canonis seu Capituli vocabula citentur, adjecto in prima quidem Parte *numero Distinctionis*, in secunda Parte indicatis *Causæ & Quæstionis numeris* (quamquam causæ vocabulum plerumque omittitur:) sed in tractatu de Pœnitentia mentio causæ aut Quæstionis nulla fit, Distinctionis tantum *numerus* designatur cum adjectione de *Pœnitentia*: Quod similiter in tertia Parte fit, additis vocibus *de Consecratione*.

Modus citandi Canones seu Capitula.

II. Quod ad Canones attinet, quoniam in longioribus tum Distinctionibus, tum Quæstionibus, longum ac difficile est eos ex solis vocibus primis invenire, difficilius omnes memoria tenere, eosque in primis distinguere quorum idem initium est, sive qui ab iisdem verbis incipiunt, (quales multi reperiuntur:) solent recentiores non pauci, magno Lectorum commodo, Canonis quoque citati numerum adscribere. Res tota exemplis clarior fiet.

Exempla Citationum ex I. Parte.

III. Igitur ex PRIMA PARTE esse apparebit hanc allegationem: *Canone obitum* 16. *Distinct.* 61. Item si dicas, *Cap. Presbyteros*, vel (quod idem est) *Can.* 32. *dist.* 50. Indicantur quippe Canonis sive Capituli prima verba, vel numerus, vel utrumque cum numero Distinctionis, sine alia adjectione.

Exempla allegationum ex II. Parte.

IV. Ex SECUNDA PARTE sic fiunt allegationes: *Canon. quoties* 9. (supple causa) *quæst.* 7. Item §. *sed hoc de peccatore, ad finem Canonis sicut Christus* 7. *I.* q. 1. Itemque, *Can. Sacerdotibus* 41. *versu ante eum*, 11. q. 1. sic designatur causa, Quæstio, Canon, Versus.

Ex *Tractatu* autem DE POENITENTIA causæ, XXXIII. quæstione 3. hoc modo, *Can. perfecta* 8. *dist.* 3. *de Pœnit.* aut etiam, §. *illud autem Gregorii, post Canonem quærat hic aliquis, dist.* 4. *de Pœnitentia*. Notatur hic quota Distinctio sit, cum addito de *Pœnitentia*.

Exempla citationum ex III. Parte.

V. Ex TERTIA vero PARTE, *Can. nemo* 9. *dist.* 1. *de Consecratione*, vel *Can. pervenit* 12. *vers. aliud quoque, de Consecratione dist.* 3. adduntur Distinctionis numero *τὰ de Consecratione*.

De Numeris Canonum.

VI. Observandum hoc loco videtur in nullo Gratiani volumine olim Capitum seu Canonum numeros annotatos fuisse, ut observat Antonius Augustinus, *lib.* 1. *de Emend. Grat. cap.* 18. Adscripti superiore sæculo fuere numeri. Verum aliter a Contio, aliter ab Augustino prædicto, aliisque computantur. Contius quippe a principio titulorum, statim numeros inchoat: Antonius Augustinus principium quæstionis vel distinctionis noluit primum caput appellare quoties verbis Gratiani constat: sed numerare incipit a primo Canone. Est & alia varietatis causa, quod capita *Paleæ* nomine inscripta, nonnumquam Contius omittit: alii ea non numerant; certe non computantur in Editione Lugdunensi Hugonis a Porta, quæ in quarto, ut vocant, cum glossis a Carolo Molinæo emendatis atque abbreviatis, ejusdemque Molinæi notis, circa dimidium superius sæculum emissa: apud plerosque numerum augent hæc quoque omnia capita, quæ Paleæ titulum præferunt, de quibus paulo post.

CAPUT XI.

Quibus de Causis Gratianus cæteris Collectoribus potior habeatur.

Laudatur Gratiani diligentia non uno ex capite.

I. CREDITUS est Gratianus pluribus nominibus priores Collectores superasse. Nec vero diffiteri quisquam potest multum nos ejus industriæ debere, quod toto optimarum sententiarum supellectilem nobis compararit, ex omnibus pene scriptoribus Ecclesiasticis ingenti labore ac studio collectam; quorum etiam monumenta nonnulla temporum injuria postea perierunt. Etenim, teste Augustino ante citato, libri primi Dialogo primo, multa affert, quæ in cæteris Collectoribus non invenias; quæ sunt ea saltem, quæ post Burchardum & Ivonem sunt nata: multarum quoque difficultatum idoneas adducit solutiones.

Præstat prioribus propter ordinem rerum, Justinianæo haud absimilem.

II. Tria sunt in primis quibus videtur reliquis præstare. Primo quidem quod *Ordinem* secutus videatur, non alienum ab ordine, quem Justinianus in Digestis & codice suo servarat, quemadmodum advertit Boetius Epo (*Lib. 2. de Jure sacro*). Ut enim Imperator utrobique, tam civilium, quam criminalium judiciorum tractationi, partim præmisit, partim subjecit quæ ad jus publicum pertinebant, incipiens a Magistratibus, ac tandem in fiscalibus desinens, aliisque similibus rerum generibus ad statum Reip. spectantibus: Pari ratione Gratianus ab Episcopis & Prælatis cœpit, qui sunt Ecclesiæ magistratus: finem autem operi suo imposuit in tractatu de sacramentis & Ecclesiis ac fidei mysteriis, quibus velut fundamentis publicus Ecclesiæ status continetur. Qua in re superiores peccasse aliquatenus videntur, quod Collectiones suas in summa Capita longe plura, & mixtura longe confusiora diviserint: id enim non mediocre generalis partitionis vitium est.

Præstat etiam copia rerum.

III. Deinde Gratiani volumen tertia ferme parte auctius, quam Burchardi, aut etiam Ivonis opus, rerum Ecclesiasticarum instructiorem reliquis, & locupletiorem nobis penum suppeditat.

Præstat & Quæstionum apta ventilatione.

IV. Tertio in hoc quoque prioribus Collectoribus præstat Gratianus, quod gravissimas quæstiones, non scholastico solum, sed & forensi more, in utramque partem agitat: quæ disputandi ratio ad res arduas apprime cognoscendas utilissima censetur.

Præstat denique conciliatione Canonum.

V. Addendum id quo inter alios eminet, solutio nempe nodorum Juris, & Canonum, qui prima fronte sibi invicem adversari videntur, recta fere ubique conciliatio.

His de Causis antepositus reliquis.

VI. Hæ præcipuæ causæ fuerunt, cur hæc Collectio superioribus anteposita, atque in usum communem recepta fuerit; & cur ejus auctor, ut diximus, per eminentiam Magister vocetur in scholis Pontificii juris.

Gratiano, Ivonem & Burchardum præfert I. Molinæus.

VII. A communi tamen in his rebus opinione palam dissentit Joannes Molinæus, Decretorum Professor Lovaniensis, in Epistola, qua Ivonis Carnotensis a se in lucem editum opus Bernardo a Fresteda Philippo II. Regi Catholico a confessionibus nuncupavit anno 1651. Quo enim munus illud suum commendatius redderet, Ivonem atque Burchardum Gratiano multis partibus antecellere contendit, Ivonis certe ordinem, digestamque in suas classes rerum silvam miratur: contra vero Interpretes Gratiani deridet, qui in ejus opere ordinem quærunt, eos venationem aut delphinorum in silvis, aut aprorum in fluctibus instituere dictitans. Præterea libri magnitudine omnes aliorum rapsodias & compilationes ab

Ivone

Ivone vinci asseverat; ne excepto quidem Gratiano, si modo glossematum mole levetur. Denique Burchardi & Ivonis in colligendis, tractandisque Canonibus methodum probat præ Gratiani methodo, quòd illi simplicissimam, eamque (ut ipsi videtur) optimam discendi, docendique Juris Pontificii viam inierint, sub convenientes titulos singula comportando, nihil de suo narrationi interjiciendo, nihil item altercationibus indulgendo: cum Gratianus non in id incubuerit, ut certam methodum sectaretur, aut artem quampiam Juris Pontificii, eorum imitatione, conficeret: sed ut invecta in ejus possessionem disputatrice Academia, diversitatem atque antimoniam Constitutionum Ecclesiasticarum conciliaret; nec tam collectorem Canonum ageret, quam disceptatorem ac judicem. Inde factum ait, ut quod vetustioribus religio fuerat, Canonum texturam, interjectis propriis sententiis, sine exemplo abrumperet.

VIII. Hæc Joannis Molinæi adversus Gratianum ratiocinia stomachum Eponi moverunt, qui libro antea laudato fatetur quidem Gratianum anxio nimis ordinis studio, & confusionis metu, interdum in confusionem, quam maxime fugiebat, incidisse: verum id ei & raro contigisse, & in minoribus duntaxat membris, non in summis generibus, quod præcipuum erat, constituendis; atque ita commoditate ordinis Ivonem a Gratiano longe superari affirmat. Rerum autem ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentium copiam apud Gratianum multo majorem inveniri asseverat, ipsaque res docet. Addit etiam (id, quod Gratiano proprium ac præcipuum est,) diversos Canones ad eandem materiam seu rerum classem spectantes, in utramque partem sic ab eo ventilari, ut in concordiam adducantur: hac autem velut maxime idonea tradendarum accurate disciplinarum ratione, Aristoteles in primis, tum alii quoque veterum usi sunt, qui præsertim Dialogos conscripserunt; itemque ex posterioribus ambo Theologiæ scholasticæ Principes, Petrus Lombardus ac B. Thomas, vere in his tractandis methodi & peritissimus & servantissimus. Nec vero ea docendi via priscis Juris prudentibus, ex quorum sententiis concinnati sunt Pandectarum Libri, prorsus fuit incognita. Unde apparet eam foro non minus, quam scholis esse accommodatam. *Defenditur Gratianus a Boetio Epone.*

CAPUT XII.

De Mendis & Nævis Gratiani.

I. IN multis lapsum esse Gratianum, atque hoc ejus Decretorum opus mendis ubique haud mediocriter contaminatum esse, advertit in primis S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus (*Summ. Hist. major. part.* 4. *tit.* 11. *cap.* 8.) Id vero negari non potest, ut post Antoninum fuse ostendit Antonius Augustinus, ex Ilerdensi Episcopo Archiepiscopus Tarraconensis (*Lib.* 2. *de Emend. Gratiani dial.* 4.). Taceo methodum tractandi, alienis sua intermiscendo: taceo & ordinis rationem, quam aliquibus displicuisse supra proximo capite ostendimus. Ipso in corpore operis, eum sæpe & varie peccasse omnes fatentur. *Lapsum in quibusdam Gratianum cuncti agnoscunt.*

II. Errorum ipsius omnium duæ generales & præcipuæ causæ assignari solent: Prima ἀϊστορησία, seu quod veteris Historiæ, tum sacræ, tum prophanæ, priscorumque rituum, aut verius exquisitæ omnis literatu- *Errorum ipsius Causæ generales duæ.*

ræ, non

ræ, non eam quam par fuisset, notitiam habuerit: Secunda, quod pleraque Canonum suorum, (non ipsis e fontibus Conciliorum, Epistolarum, Decretalium, & Patrum;) sed ex anteriorum fere Collectorum, Burchardi, Ivonis, & similium rivis; imo (si Joanni Molinæo ante citato credimus) ne ex his quidem, sed ex eorum compendiis hauserit. Inde orta omnia ejus menda, tum in compilandis, tum in conciliandis Canonibus admissa, quorum utrumque genus ad certa capita revocare non est difficile.

Menda ex minori rerum peritia in falsis citationibus Conciliorum & Decretalium.

III. Prioris generis sunt: primo, quod falsa Concilia pro veris & supposititias aut duas Epistolas Decretales pro certis, & sæpe Apocrypha pro Canonicis ac receptis obtrudat. Sic veterum Pontificum, Clementis, Anacleti, Evaristi, Alexandri I. aliorumque ante Siricium, Decreta ubique proponit, velut indubitata. Librum Pastoris, tanquam Canonicum, duobus, tribusve locis; & Quinisextæ in Trullo Synodi Canones, quasi Sextæ œcumenicæ sæpenumero laudat.

In citationibus aliorum operum spuriorum.

IV. Nec minus peccat in Patrum scriptis, dum loco germanorum cujusque operum, spuria supponit; vel falsorum titulorum fraude post alios deceptus, iis utitur passim pro genuinis, quæ genuina non sunt. Sic *Canonem, quem pœnitet* 88. *dist.* 1. *de Pœnitentia* tribuit S. Augustino, quasi auctori tractatus de vera & falsa pœnitentia; quem Gratiani errorem primus advertisse videtur Antonius Contius.

In allegationibus unius Concilii vel auctoris pro alio.

V. Ex posteriori capite fluit quod in falsis quoque Canonum inscriptionibus secutus est non raro Burchardi hallucinationes, aut affectatos errores. Nam ejus vitio aut more, Concilia & Pontifices ac Patres, alterum pro altero citat: quemadmodum late probat Antonius Augustinus: Veluti cum §. *his auctoritatibus*, *post Can.* 87. *de pœnit. dist.* 1. *vers. item illud*, S. Joanni Chrysostomo adscribit, quod est S. Ambrosii, cui & ipse id assignaverat *Can.* 2. *eadem dist.* Pari ratione, sive Burchardi exemplo, sive propria oscitantia, Synodum IX. allegat pro VIII. Concilium Agathense, aut etiam Moguntinense pro Carthaginensi; Carthaginense pro Chalcedonensi; Hipponense pro Epaonensi; Ilerdense pro Triburiensi. Clementem quoque supponit loco Eugenii minoris: Joannem deinde Chrysostomum, modo pro Joanne VIII. Papa, modo pro Chromatio. Sic etiam Augustinum aut Hieronymum, loco Gregorii subdit, aut Bedæ. Aliquando Pio, Soteri, aliisque Pontificibus adscribit, quæ sunt Juliani Antecessoris, Concilii Toletani XI. aut Nannetensis: vel Gregorii sive Augustini. Fabiano item nonnulla Concilii Matisconensis; vel Concilio Ancyrano, quæ sunt Augustini: & Conciliis Arelatensibus Decreta Concilii Arausicani vel Trosleiani. Sic Theodosianis legibus tribuit Pauli Jurisconsulti Sententias, aut etiam Aniani: & Anacleto, quæ referenda sunt ad Lotharium Imperatorem: quorum pleraque suis locis annotarunt Romani Correctores. Omitto quod Pontificibus assignat Canones Synodorum sub illis habitarum, ut observavit idem Augustinus (*Lib.* 2. *de Emend. Grat. dial.* 1.)

Martinum Papam R. laudat Gratian. pro Bracarensi.

VI. Fallitur præterea in *Martini* nomine, cum Decreta Martini primi Papæ in Concilio Romano apud Lateranum edita confundit cum Martini Bracarensis Episcopi capitulis Græcarum Synodorum: quo pertinent Dialogi 10. 11. & 12. lib. 2. sæpius laudati Augustini Tarraconensis.

Auctorum aliorum nomina pervertit.

VII. Alia quoque nomina propria multis locis invertit & varie corrumpit. Ex *Athanasio* enim nonnunquam facit Anastasium; ex *Leandro* Hispalensi Leonardum; ex *Nicasio* Nicolaum; ex *Vigilio* Papa Julium; Germanum ex *Gennadio*; ex *Thaumaturgo* Trismegistum; Vincentium

centium dicit pro *Juvenco*, pro *Jeremia* Hieronymum, Ignatium pro *Hincmaro*:

VIII. Aliquando nullum certum auctorem indicat, ut in *Can. Prima annotatio* 11. *distinct.* 16. Sæpe indicato auctoris aut Synodi nomine Librum, aut Canonis seu capitis numerum omittit. Citantur & in hoc Decretorum opere Concilia quædam, quæ nusquam exstant; ut Canoni, sive Paleæ *Annis singulis* 16. *dist.* 18. præfigitur epigraphe *in Concilio Bylon*. *Capita profert nullo vel falso auctore indicato, aut imperfecte citato.*

IX. Synodis & Pontificibus, qui plures eodem nomine fuerunt, sæpe nulla adscripta est numeri nota, qua posteriores a prioribus distinguantur. Nam Concilium *Carthaginense*, *Toletanum &c.* absolute citat, nec adjicit quorum intelligat. Quinetiam *Synodum Romanam* nominat alicubi non subnotato tempore, cum tot fuerint Concilia Romæ celebrata. *Gregorium* quoque nullo addito, non tantum pro Gregorio I. sive magno; sed etiam pro tertio, vel septimo nonnunquam laudat; & Joannem simpliciter pro Joanne VIII. Itemque Callistum pro Callisto II. *Concilia, & Pontifices communi pluribus nomine citat, absque distinctione.*

X. Diversimode corruptos ac depravatos haud raro profert auctorum locos, cum detractis, tum additis quibusdam, ut locum Pontificalis *dist.* 19. *Canon. penult.* & §. *quod vero post Canonem* 96. 1. *quæst.* 1. ubi, quod Ivo Carnotensis *cap.* 40. *partis* 14. ex eodem Pontificali tradit, Acacium divino nutu percussum fuisse, id Gratianus (expuncta voce *Acacius*, & voce *Quia*, quæ præcedebat) tribuit Anastasio II. Romano Pontifici. Contra vero de suo addit nonnulla, ut *Canon. ultim. de pænitent. dist.* 1. ubi textui Theodori Cantuariensis, seu potius Concilii Cabilonensis sub Carolo magno habiti, addit post *Burchardum & Ivonem*, sed contra fidem capitularium, illa verba *Ut Græci*, & illa *Ut tota fere Ecclesia*: qua de re Antonius Augustinus (*Dial.* 18.). Quinetiam veris Auctorum locis longiores lacinias assuit, tanquam ex iisdem petitas, *Canon.* 3. *dist.* 15. ad Decretum Synodale Gelasii Papæ, adjecta sunt ex aliquo libro de divinis officiis, quæ sequuntur post versum *qui Libri*: vide Augustinum eumdem dial. 18. *Auctoritates allatas vitio ex fide refert.*

XI. Græcarum Synodorum Canones eosdem ex pluribus versionibus pro diversis reponit; veluti Concilii Nicæni, Canonem 17. ex versione Dionysii Exigui *canon.* 1. *dist.* 47. ex alia vero versione prisca, *can.* 8. XIV. *quæst.* 4. Canonem item quartum, alias 5. Synodi Antiochenæ, ex versione Dionysiana *can.* 6. II. *q.* 3. & ibidem *can.* 7. ex versione Martini Bracarensis. Canonem quoque 3. Chalcedonensis Concilii, ex versionibus aliquantum diversis *can. ult. dist.* 86. & *can.* 1. IV. *quæst.* 3. Eodem etiam pertinere videtur, quod eundem locum ejusdem auctoris pluries repetit, veluti locum Leonis Papæ ex Epistola 78. alias 80. *canon.* 61. & *can.* 89. *dist.* 1. *de pænitentia*. *Græca ex variis versionibus affert quasi diversa.*

XII. Suo jam tempore antiquata receptis aliquando permiscet: ut observat B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus (*Summa histor. majoris* §. 4. *tit.* 21. *cap.* 8.). *In Decretis*, inquit, *quædam ponit Gratianus, quæ non tenentur: quædam alia a Conciliis, vel summis Pontificibus edita, quæ sunt revocata, seu immutata per consuetudinem generalem contrariam, & abrogata*. Exemplum affert de jejunio quadragesimæ, quod Cleri servare tenebantur a sexagesima, ut observat Gratianus *canon.* 3. & *sequentib. distinct.* 4. hodie tamen cum laicis inchoant; videndus Antonius Augustinus *dial.* 6. *Jura absoluta permiscet cum usu receptis.*

XIII. Auctorum, quos laudat, sententiam solum exprimere contentus, verba sæpenumero non adducit: dicta sive apophthegmata Patrum pro *Alia diversi generis, vitiosa citationes.*

operibus

operibus supponit: loca ex actionibus seu gestis Conciliorum, quasi Synodorum ipsarum Canones profert: imo nulla Synodi facta mentione, quæ in ea ab aliquo ex Episcopis præsentibus proposita fuerant, sub ejus qui proposuit, nomine citat. Summas item sive breviationes Canonum pro Canonibus integris obtrudit: & pro collectionibus Decretorum seu Capitulorum, Concilia laudat, velut Martini Bracarensis pro ejus collectione. Mitto quod modo eundem Canonem, vel idem caput in plures partes & loca operis sui procul inter se dissita distrahit: (quod quidem suam quandoque habere potest rationem) modo autem plures Canones simul conjungit, & in unum congerit.

Jure ergo reprehenditur a Bellarmino.

XIV. Non immerito igitur Bellarminus in eo præsertim Gratianum reprehendi posse existimat, quod non habuerit delectum auctorum, ex quibus Decreta collegit: adducitque aliqua loca in ejus rei exemplum. Primo in *can. indistincta*, *dist.* 16. secundo *in can. Adrianus*, & *can. in Synodo*, *dist.* 63. Tertio in *can. hæc est fides*, XXIV. *quæst.* 1. Quarto in *can. quia sacerdotes* I. *quæst.* 1. & alia quædam.

In conciliandis Canonibus erravit nonnunquam Gratianus.

XV. In conciliandis quoque Canonibus & responsis sive rescriptis Pontificum, quæ inter se pugnare videntur, errores aliquos operi suo aspersit: veluti cum in *principio dist.* 13. ait, perplexo inter duo mala, id est, peccata, licere minus malum eligere: quasi contingere possit, ut quis adeo perplexus ac dubius sit, ut necessario peccare cogatur; in quo errasse Gratianum Joannes Teutonicus Glossator eo loco advertit. Huic non absimile est, quod §. *quibus auctoritatibus*, *post canonem* 89. *dist.* 1. *de pœnitent.* ita de oris Confessione disserere videtur, tanquam non sit absolute necessaria.

Exempla errorum Gratiani ex Pithæo.

XVI. Juvat varia errorum Gratiani genera, propositis exemplis ex eruditissimo Pithæo indicare, vel potius confirmare: quibus non pauca in unoquoque genere loca, ex dictis, atque aliunde adjicere haud difficile fuerit.

CAPITULA IN DECRETO Gratiani,

CONFICTA

Dist. 19. c. 9.
Dist. 76. c. 2.
Caus. XIX. Quæst. 3. c. 8.

SINE AUCTORE.

Caus. XXIII. Quæst. 8. initium c. 3.

FALSO ADSCRIPTA.

Dist. 11. cap. 7.

CONTRARIA.

Caus. XXXII. Quæst. 7. c. 17.
Caus. XXXII. Quæst. 4. c. nemo.

CORRUPTA ALITER QUAM sunt in Authenticis.

Dist. 6. cap. 1.
Dist. 10. c. 1. 7. 10.
Dist. 19. cap. 6. conferenda cum loco Aug. Bellarm. tom. 1. fol. 927. ubi glos.
Caus. II. Quæst. 5. c. 18.
Quæst. 4. c. 2.
Quæst. 7. c. 41.
Caus. XVI. Quæst. 6. c. 6.
Caus. XXI. Quæst. 1. c. 5.
Caus. XXIV. Quæst. 3. c. 8.
Caus. XXV. Quæst. 1. cap. 10. *Legibus* pro Regibus.
Caus. XXVII. Quæst. 2. cap. 17. & 18.
Caus. XXXII. Quæst. 7. 1. 24.
Caus. XXXIII. Quæst. 3.
De pœnit. dist. 1. c. 87.

D E-

D E T O R T A.

Dist. 10. c. 8.
Dist. 96. c. 5.

MENDOSE RELATA.

Dist. 93.
Cauf. III. Quæst. 5. c. ult.

OMISSA QUÆ AD REM.

Cauf. I. Quæst. 7. c. 16.

PRIORIBUS ADDITA & posterioribus.

Dist. 81. c. 12.

ADDITA E MANUSCRIPTIS.

Dist. 12. c. 2. & 3.
Dist. 20. c. 3.
Dist. 22. c. 4.
Cauf. II. Quæst. 1. c. 5.
Quæst. 6. c. 34.
Cauf. III. Quæst. 6. c. 14.
Cauf. VII. Quæst. 1. c. 34.
Cauf. IX. Quæst. 1. c. 2.
Quest. 3. c. 10.
Cauf. XXIV. Quæst. 1. c. 34.
Cauf. XXV. Quæst. 1. c. 11.
De confecrat. Dist. 1. c. 6.

EX GLOSSA ORDINARIA quæ Patribus tribuuntur.*

Dist. 2. c. 12.
Dist. 4. c. 10.
Dist. 25. c. 1. 2. & 3.
Dist. 27. c. 4.
Cauf. II. Quæst. 7. c. 33.
Cauf. VII. Quæst. 1. c. 48.
Cauf. XXII. Quæst. 3. c. 1. & 2.
Cauf. XXIII. Quæst. 4. c. 17.
Cauf. XXIV. Quæst. 3. c. 12.
Cauf. XXVI. Quæst. 5. c. 14.
Cauf. XXVIII. Quæst. 1. capitulo 14. & 15.
Quæst. 2. c. 1.
Quæst. 3. c. 1. & 2.
Cauf. XXXII. Quæst. 26. c. 14.
Cauf. XXXIII. Quæst. 3.
De Confecratione, multa.

* *Prænot Canonic. Doujat.*

EX BONIS GRÆCIS LATINA pessima.

Dist. 11. c. 5.
Dist. 65. c. 9.
Cauf. I. Quæst. 1. c. 21.
Cauf. VII. Quæst. 1. c. 45.
Cauf. II. Quæst. 3. c. 24.

HIERONYMI TRIBUTA Augustino.

Dist. 9. c. 6.

HIERONYMI TRIBUTA. Gregorio.

Dist. 8. c. 2.

GREGORII TRIBUTA Silvestro.

Cauf. II. Quæst. 6. c. 14.

CLEMENTIS TRIBUTA Lucio.

Dist. 81. c. 19. & 20.

PROSPERI TRIBUTA Augustino.

Dist. 41. c. 2.

PASCHASII TRIBUTA Augustino.

Cauf. I. Quæst. 1. c. 7.

HERMETIS TRIBUTA Augustino.

Cauf. XXXVIII. Quæst. 1. c. 6.

EX VARIIS DIVERSORUM permixta.

Distinct. 86. c. 3.
Cauf. I. Quæst. 1. c. 84.
Cauf. II. Quæst. 1. c. 7.
Cauf. XI. Quæst. 3. c. 100. & 101.
Cauf. XIII. Quæst. 2. c. 16.

ANTIQUORUM PONTIFICUM
varie relata.

Dift. X. c. 2. & 34.
Dift. XI. c. 6.
Dift. XVII. c. 4.
Dift. XXIII. c. 13.
Dift. XXIV. c. 1.
Dift. XXVII. c. 8.
Dift. XXVIII. c. 13.
Dift. L. c. 48.
Dift. LXXVIII. c. 1.
Dift. LXXX. c. 1. & 3.
Dift. LXXXI. c. 19.
Dift. LXXXIII. c. 3.
Dift. LXXXVI. c. 25.
Dift. LXXXVIII. c. 1. & 2.
Dift. XCVIII. c. 1.
Dift. C. c. 1.
Cauf. I. Quæft. 1. c. 12. & c. 85.
Quæft. 3. c. 14.
Cauf. II. Quæft. 1. c. 5. & c. 20.
Quæft. 3. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
Quæft. 4. c. 14.
Quæft. 5. c. 2.
Quæft. 6. c. 1. 5. 6. 7. 9. 15.
Quæft. 7. c. 5. 13. 14. 18. 23. 50. 52.
33. Quæft. 8. c. 1. 3. 4. 5.
Cauf. III. Quæft. 2. c. 6.
Quæft. 4. c. 1.
Quæft. 5. c. 1. 2. 8.
Quæft. 6. c. 1. 4. 5. 11. 12.
Quæft. 8. c. 2.
Cauf. V. Quæft. 3. c. 3.
Cauf. VI. Quæft. c. 1. 9. & 13.
Cauf. IX. Quæft. 3. c. 4. & 13.
Cauf. XI. Quæft. 3. c. 20. 63. & 89.
Cauf. XII. Quæft. 1. c. 15.
Quæft. 2. c. 1. 6. 7. & 10.
Cauf. XV. Quæft. 6. c. 3.
Cauf. XVI. Quæft. 7. c. 40.
Cauf. XVII. Quæft. 2. c. 3.
Cauf. XX. Quæft. 2. c. 3.
Cauf. XXII. Quæft. 1. c. 10.
Quæft. 4. c. 11.
Quæft. 5. c. 1. 3. 15.
Cauf. XXIV. Quæft. 1. c. 3.
Cauf. XXV. Quæft. 2. c. 1.
Cauf. XXVII. Quæft. 1. c. 3.
Cauf. XXX. Quæft. 5. c. 2.
De Confecr. Dift. 1. c. 61.
Dift. 2. c. 30.

AD EPISCOPOS GALLIÆ
quæ diverfis tribuuntur.

Dift. 12. c. 2.
Dift. 23. c. 21.
Cauf. III. Quæft. 6. c. 17.
Quæft. 7. c. 17.
Quæft. 9. c. 2. 3. 11. 14. 18.
Cauf. VI. Quæft. 1. c. 14.
Quæft. 4. c. 5.
Cauf. IX. Quæft. 2. c. 1.
Quæft. 3. c. 5. 6. 7.
Cauf. XI. Quæft. 1. c. 68.
Cauf. XXIV. Quæft. 1. c. 9.
Cauf. XXVI. Quæft. 6. c. 13.
Cauf. XXX. Quæft. c. 5. 11.
Cauf. XXXV. Quæft. 2. & 3. c. 16.
De confecrat. Dift. 1. c. 60.
Dift. 4. c. 53.

C A P U T XIII.

De Emendatione Gratiani.

Gratiani menda qui animadverterint.

I. MEMORATA fuperiori capite menda Gratiani a Gloffatoribus, atque ab Antonino obfervata ex parte; a Gallis duobus, altero Theologiæ, altero Juris Doctoribus, Antonio Demochare Monchiaceno, & Antonio Contio deprehenfa & notata proximo fæculo; paulo poft correcta magna ex parte fuerunt juffu ac ftudio trium Romanorum Pontificum Pii IV. & Pii V. & Gregorii XIII. qui ante Pontificatum Bononiæ jus Canonicum publice profeffus, deinde Cardinalis inter Correctores felectos manum ipfe operi admoverat. Sane Joannes Quintinus Anteceffor Parifienfis in fpeculo Sacerdotum ex Diftinctionibus, feu Prima parte Decreti collecto, nonnulla emendanda adverterat: fed paulo luculentius Demochares, Parifienfis Theologus, in prima Decreti fui editione circa

circa annum 1540. Gratiani errores annotaverat: plura indicavit Contius Antecessor Bituricensis, aliquando & Parisiensis, tum in Notis, tum in Epistolis præfationis loco præfixis corpori Juris Canonici repurgato, quod anno 1556. edendum dederat: sed opus illud exportatum in Belgium, quadriennio post, amputatis dedicatoriis Epistolis, mancum & lacerum Antverpiæ prodiit, anno scilicet 1570. quanquam nonnulla ejus exemplaria Typographi Parisiensis nomen præferant. De fraude illa, deque Antverpiensi Librorum Censore, qui præfationem mutilaverat, conqueritur idem Contius (*Lectionum subsecivar. lib.* 1. *cap.* 10. *sub fin.*) Verum ejus fraudis vestigia supersunt adhuc in secunda ejus præfatione, in qua relicta sunt quæ aperte profitebatur de apocryphis & commentitiis plurimis a Gratiano suæ collectioni admixtis: quod & in Notis ad varia Juris Canonici loca (*ad Can. septuaginta, dist.* 16. *ad inscript. Can. judicantem, III. quæst.* 5.), & in subsecivis lectionibus (*d. lib.* 2. *c.* 10.) ab eo repetitum. Ex quibus locis patet falli doctissimum Antonium Augustinum, qui (*lib.* 1. *de emendat. Grat. c.* 20. *in fine*) existimat eas Notas esse Caroli Molinæi. Hic per ea quidem tempora Juris Pontificii editionem Parisiis curaverat, nec paucas addiderat Notas: sed hæ alterius generis sunt, & a Contianis longe diversæ; ut quæ ad fori Gallici usum præcipue spectent, emendando autem textui minus inhæreant.

Romani autem Correctores Notas Contii ad Canones ante dictos omiserunt: cautius sane, quam ille Antverpiensis censor, qui cum præfationem truncasset, Notas tamen illas reliquit, quibus idem fere ac in præfatione continebatur, ut eruditissimus Franciscus Florens observavit.

II. Fatendum tamen est accurate admodum in erratis hujus operis animadvertendis laborasse jam sæpius laudatum Antonium Augustinum Archiepiscopum Tarraconensem, duobus Libris in eam rem eodem tempore conscriptis, quo huic Decretorum operi emendando incumbebant Romæ Pontifices ante memorati per delectos in id viros eruditos, qui ab ipso ad calcem libri 1. sic recensentur. *Gratiani errores cæteris accuratius notavit Antonius Augustinus.*

INDEX SELECTORUM VIRORUM sub PIO IV. & PIO V. *Emendationi Gratiani ab eisdem præfectorum.*

SANCTÆ ECCLESIÆ Romanæ Cardinalium nomina.

M. *Antonius Columna*, Romanus.
Hugo Boncompagnus, Bononiensis, postea GREGORIUS XIII. dictus, P. M.
Alexander Sfortia, Romanus.
Guilielmus Sirletus, Calaber.
Franciscus Altiatus, Mediolanensis.

HIS ADDITI SUNT AB eodem PIO V.

Guido Ferrerius, Vercellensis.
Antonius Carraffa, Neapolitanus.

DOCTORUM NOMINA.

Felix Montaltus, Generalis Ordinis S. Francisci, postea Cardinalis, tandem P. M. XYSTUS V. dictus.
Christophorus Patavinus, Generalis Ord. S. Augustini Eremitarum.
Thomas Manricus, Ordinis S. Dominici, Magister sacri Palatii.
Eustachius Lucatellus, Bononiensis, postea Regii Lepidi Episcopus.
Josephus Pamphilus, Veronensis, Ordinis S. Augustini, postea Sacrista Palatii, & Episcopus Siginus in Campania.
Franciscus Turrianus, Hispanus, postea Societatis Jesu.

Marianus Victorius Reatinus, postea Episcopus Amerinensis.
Michael Thomasinus, Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus, Regiensis.
Antonius Cuccus, Mediolanensis.
Joannes Marsa, Hispanus.
Franciscus Leo, Hispanus, Postea Societatis Jesu.

ADDITI SUNT.

Melchior Cornelius, Lusitanus.
Latinus Latinius, Viterbiensis.
Arnaldus Pontacus, Gallus.
Petrus Ciacconius, Hispanus,
Franciscus Pegna, Hispanus; cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia Templum Dianæ incendisse visus est.

SEQUENTES TANTUM PITHEO nominatur, qui opinor præcipuam ea in re operam, sub tempus editionis Gregorianæ posuerunt.

Illustrissimus *Cardinalis Caraffa*.
Franciscus Turrianus, postea Jesuita.
Petrus Ciacconius, Presbyter Hispanus.
Flaminius Nobilius, Theologiæ Doctor, cui Annotationum cura mandata est.
Hieronymus Parisettus, Juris Canonici Doctor in studio Rom.
Latenus Salemius, Viterbiensis, anno natus LXXV.
Morinus, Gallus.

Correctores Romani sub Gregorio XIII. emendatius edidere Decretorum opus.

III. Universum Opus sub Gregorio XIII. perfectum est, Romanorum illorum Correctorum opera. Itaque anno 9. Pontificatus Gregorii qui fuit Christi 1580. Decretum Gratiani emendatius longe prodiit: in reliquo Juris Canonici corpore emendando versati pari studio sunt. Nec tamen adeo absolutum omnibus numeris opus nobis effecerunt, ut non sequentium curis aliquid laboris reliquerint. Quæ autem illis mens fuerit: quid in sua illa emendatione observandum sibi putaverint: quid denique peregerint, docet admonitio eorum ad Lectorem ei editioni præfixa (§. *Quamobrem*, & *seqq.*).

IV. Sed licet non pauca supersint, quæ castigationem adhuc aliquam desiderare videntur; negari tamen haud potest multum nos Gratiani industriæ debere, ut superiori capite demonstratum fuit: nisi forte quis contenderit nullam a nobis gratiam initurum, qui lapillorum, gemmarumque pretiosarum immensum acervum magna cura undique conquisitum, rudibus nonnullis, informibusque admixtis, nobis offerret.

CAPUT XIV.

De Auctoritate Decreti.

Indubitatam auctoritatem ex se non habet Gratianus.

I. OPUS hoc Decretorum Eugenio III. Pontifici oblatum ab auctore, atque ab eodem Pontifice confirmatum tradit Trithemius in Gratiani vita, & in Chronico Hirsaugiensi, ac post eum alii. Sed nullo certo coætanei cujusquam scriptoris testimonio: immo contra sentientibus cum glossa, Guillelmo Durante Mimatensi Episcopo, quem ab operis sui titulo Speculatorem vocant (*Spec. lib.* 2. §. 1.), Joanne Andrea (*in cap.* 2. *de Rescript.*), Panormitano (*in Proœm. Decretal.*) aliisque, qui

qui Magistrum quidem & præcipuum Canonum Doctorem atque Interpretem eum agnoscunt: ita tamen, ut non raro ab ejus sententia discedant, dictaque ipsius improbent. Quin etiam Gregorius XIII. huic operi emendando primum præpositus a Pio IV. & V. postea Pontifex Maximus, cum hoc opus exeunte ferme superiore sæculo correctius, ut diximus, edi curaverit: ei nihilominus Pontificiam auctoritatem, ut in foro legem faceret, non accommodavit.

II. Itaque auctoritas Gratiani maxima procul dubio est, utpote quem præ reliquis omnibus Collectoribus exponendum elegerunt Interpretes Juris Canonici: Unde illius Decretum Corpus Canonum & *Corpus Decretorum* absolute dixerunt: quemadmodum colligitur ex Innocentii III. ad Episcopum Compostellanum Epistola; quam non de Codice Canonum Dionysii Exigui, ut Justellus putabat (*In præfat. Cod. Eccl. Universæ.*) sed de Gratiani Decreto accipiendam esse ostendit Franciscus Florens, & cuivis accurate legenti satis patet. *Non modicam tamen habet.*

III. Verum hac in parte sequendum videtur Doctissimi Antonii Augustini judicium, in Epistola quam Canonibus Pœnitentialibus præmisit, his verbis: *Est etiam delectus habendus, & ratio auctoritatis constituentium: in quo video multos Juris Pontificii studiosos vehementer decipi; qui Gratiani Collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant: cum tamen Gregorius IX. Pontificia auctoritate usus, omnibus in volumine Decretalium contentis vim legis statuerit; Gratianus unius Magistri & Monachi personam gerens, ea quæ refert, non majori pollere auctoritate potuit efficere, quam antea fuerint. Si quæ igitur ab eodem relata, ex Pontificiis indubitatæ fidei Epistolis, ex Conciliis generalibus sumpta; ex suprema illa potestate, qua excellunt, apud omnes vim legis obtinent. At quæ ex Provincialibus Conciliis, aut ex Episcoporum, aut aliorum Sanctorum Libris, aut Epistolis accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem. Accidit autem sæpe ut falsæ sint apud Gratianum inscriptiones singulorum Capitum: ita fit, ut ne illa quidem capita vim Legis obtineant, quæ dicuntur esse sumpta ex Romanorum Pontificum, aut ex Generalium Conciliorum Decretis, sed necesse est adire fontes, unde emanarunt; ut certa ab incertis distinguamus.* Hæc Antonius Augustinus. *Judicium Ant. Augustini de Gratiani Decreto.*

IV. Hinc etiam fit, ut licet ex Rubricis Decretalium, æque ac Pandectarum & Codicis, deductæ rationes, non minus, quam ex ipso contextu desumptæ, valeant propter auctoritatem Libris illis per Pontifices, & Cæsares attributam: nihilominus ex Rubrica Decretorum argumentari non magis liceat, quam ex Gratiani conciliationibus, & annotatis; imo minus. Etenim præterquam quod Gratianus Doctor tantum est, non Legislator: Rubricæ & Inscriptiones Decretorum, maxima ex parte, non sunt Gratiani ipsius, ut observat Azo ad titulum Codicis *Ne fidejussores dotium dentur.*

CAPUT XV.

De nomine PALEA, *sæpe Decreti Capitibus adscripto.*

I. IN Capitum Inscriptionibus occurrit sæpe hoc vocabulum *Palea*, quod unde huc tractum fit, non satis constat. Quidam ea capita hoc nomine notari putarunt; quod sub illis incerta contineantur, & nullius pretii, cujusmodi sunt *Paleæ*. Alii sic dicta censuere quasi τὰ παλαιὰ id est, antiqua, veluti ab usu remota & omnino antiquata. Nonnulli corrupta *Variæ de Causa hujus inscriptionis opiniones.*

voce,

voce, & detorta ex adverbio πάλιν, ideft, iterum, quafi additiones fint; five Canones fæpius repetiti. Sed quoniam non femper aut vilia, aut antiqua, aut etiam iterata fub epigraphe exhibentur, plerifque probatur ea fententia, quæ *Paleam* vult effe nomen proprium ejus, qui vel folus, vel primus hæc additamenta Gratiano attexuit.

Palea multis videtur effe nomen additoris eorumCapitum. II. Ejus fententiæ videtur Auctor Joannes Andreas in additionibus ad Speculatorem (*Tit. de difputationib. & allegat.*) ubi *Protopaleam* dicit, quem alii *Paleam* vocant. Is tum ab Andrea, tum a Catelliano Cotta Difcipulus Gratiani fuiffe perhibetur.

Auctor Palearum horum Cardinalis fuiffe videtur. III. Addunt Jafon, Imola (*In Rubric. de verbor. obligat. num.* 3.) Præpofitus Alexandrinus (*In Procem. Decretal.*), aliique Cardinalem fuiffe. Is Imolæ *Protapalea*, aliifque nominibus appellatur.

Palea familiæ nobilis nomen. IV. Sane *Palea* nomen non ignobilis apud Cremonenfes familiæ proprium effe teftatur Antonius Auguftinus (*Lib.* 2. *de emendat. Grat. dialog.* 2.). Eoque nomine effe etiam oppidum in fubalpinis refert Guido Pancirolus (*De Clar. Leg. Interpr. lib.* 4. *cap.* 2.). An ex eo cognomen traxerint Alexandria & Nicæa *della Paglia*, difcutiendum aliis relinquo.

Ratio nomis fabulofa. V. Sunt qui memorent Gratianum, cum opus fuum Romam detuliffet, librum Cardinali cuidam legendum tradidiffe, quo ejus opera ad Pontificem Eugenium III. introduceretur: Cardinalem autem laudis & gloriæ cupidiorem volumini nonnulla inferuiffe, feque ejus auctorem jactaffe: verum ejus fraude intellecta, dixiffe Gratianum Additiones illas *Paleas* tantummodo effe, quæ nempe grano alibi condito inanes reddebantur; more fcilicet Theologorum ejus temporis, qui Paleam vocabant literam fructu carentem, vel fterile opus. Hinc factum ut Capita illa Palearum appellationem retinuerint: quod commentum fabulæ proximum ex fequentibus intelligi poterit.

In Manufcriptis Codicibus defiderantur hæ Paleæ. VI. Obfervant Romani Correctores in tribus manufcriptis Decreti exemplaribus, quæ antiquiffima funt, videnturque paulo poft Gratiani ætatem fcripta, horum Capitum pauciffima extare; in uno valde emendato ad marginem effe appofita, fine ulla nota; fed non omnia quæ in impreffis inveniuntur. Et viciffim in illo aliquas hujufmodi additiones effe, quæ in impreffis non habentur; in cæteris aut omnes aut plerafque reperiri: & partim quidem Præfixo *Palea* nomine, partim vero fine ulla a cæteris Capitibus diftinctione. Quin nec in prima editione Moguntina hoc vocabulum in fronte Capitum reperiri; & in antiqua editione Veneta minus frequenter occurrere notat Stephanus Baluzius.

Correctorum Romanorum de his Paleis judicium. VII. Ex his Correctores conjiciunt has *Paleas* effe appendices, non eodem tempore additas ad primam Collectionem Gratiani; eafque in margine primum adfcriptas: ac nonnullas, forte ab ipfo auctore; quas deinde Librariorum quidam omiferint, quidam in contextu pofuerint, interdum conjunctim cum prioribus Capitibus, interdum cum aliquo difcrimine: atque hinc factum eft, ut in editione quam Carolus Molinæus Parifiis curavit, hæc Capita diverfo charactere exhibita fint.

Harum nihil a Gratiano additum putat Antonius Auguftinus. VIII. Antonius Auguftinus non putat horum Capitum ullum a Gratiano adjectum; cum nec facile in vetuftiffimis Codicibus inveniantur; & in Joannis Teutonici Interpretis antiqui fcholiis raro ad verba illorum Capitum aliquid notetur. Addit & aliam rationem, quod eorum nonnulla Bernardus Papienfis in primam Decretalium Compilationem tranftulit: id autem de Gratiani Canonibus vix dici poteft. Apparet itaque a Difcipulo Gratiani adjectas, deque ejus nomine dictas effe has *Paleas*:

nifi

nisi fingamus Gratianum ipsum Discipuli sui nomine usum, aliqua inter relegendum addidisse.

CAPUT XVI.

De priscis Decretalium Compilationibus ante Gregorium IX.

I. POST editum Gratiani Decretum novæ subinde a sequentibus Pontificibus emanarunt Constitutiones; quæ cum jus facerent in rebus Ecclesiasticis, earum accessione locupletari Canonicam Legislationem necesse fuit. Primus itaque *Bernardus Circo* Præpositus *Papiensis*, ac postea Faventinus Episcopus Decretales, suæ præsertim ætatis Pontificum Epistolas, in Libros V. sub certis titulis, ordinem fere Codicis secutus, apte digestas in unum volumen collegit paulo ante ann. 1190. *Compilatio Bernardi Circa Papiensis Præp. quando & qua methodo conscripta.*

II. In eo & ex veterum Conciliorum Canonibus, & Patrum aliquot sententiis, & ex superiorum a sancto usque Gregorio Pontificum Decretis, non pauca inseruit a Gratiano prætermissa; sed & *Alexandri* in primis *III.* qui a Septembri mense anni 1159. ad Augustum anni 1181. Pontificatum tenuit, comprehensis etiam *Concilii Lateranensis III.* Generalis placitis, ac deinde ex *Lucii III. Urbani III. Clementis* itidem *III.* Rescriptis opus suum composuit. *Unde Collecta.*

III. Hanc primam Compilationem vocant Hostiensis, Joannes Andreas, Ægydius de Bellamera, aliique. Qui autem scholia in eam scripserunt, Librum primum appellant, & pari ratione sequentes Collectiones, alii Compilationem 1. 2. 3. 4. 5. alii Librum 2. & 3. &c. nominant. *Aliis dicitur prima Compilatio, aliis Lib. 1.*

IV. Ipse auctor *Breviarium Extravagantium* inscripsit, & in præfatione profitetur se hoc volumen de veteri jure & novo compilasse. Unde hæc Collectio supplementum quoddam Gratiani esse videtur: ad quem & Collector aliquando remisit, veluti *Capitulo nono de Electione in fine*, in hac prima Collectione: ad quem, ut & in præfatione, videndæ doctissimi Antonii Augustini notæ. Non male igitur Bernardus Breviarium Extravagantium Librum suum appellavit, quandoquidem extra Gratiani Decretum vagabantur scripta & Constitutiones, ex quibus eum confecit: eodem respectu *Extravagantes* vocari posse reliquas Collectiones, non modo antiquas, sed & Gregorianam, & Sextum ac Clementinas notavit Cujacius ad *cap. 4. Ext. de sponsalibus*. Sunt etenim quodammodo supplementa & continuationes Gratiani. Porro Bernardus Papiensis summam hujus operis sub iisdem titulis scripsisse dicitur, cujus initium fecit *Profectus discipuli gloria magistri*. Scripsit & notulas, sive scholia primæ collectioni adjecta. *Auctor Breviarium Extravagantium vocat, & cur?*

V. Emergentibus deinde aliis subinde Sedis Apostolicæ Constitutionibus, alia volumina composita sunt: & quidem Gilbertus Abbas & Alanus Episcopus Antissiodorensis, omissas a Bernardo Constitutiones collegerant: sed ex duorum illorum Collectionibus, sive ut Tancredus loquitur, ex earum ruinis novam compegit *Joannes Galensis* seu *Vallensis*, Volaterris in Tuscia natus. Ejus Liber post duodecima prima Collectione annos editus est, ann. scilicet 1202. alia, tum eorumdem Pontificum de quibus diximus, tum *Cælestini* quoque *III.* Rescripta complectitur, & sub *Secundæ Compilationis* nomine receptus est: Nam Gilberti & Alani Collectiones interciderunt. Suspicatur tamen Antonius Augustinus Alani esse eam Collectionem, quæ in Conciliorum editionibus post Lateranense III. Universale Concilium, sub Alexandro III. celebratum, vulgo habetur. Et sane Extravagantium Alani memi- *Compilationes duæ sequentes, ex quibus una quæ vulgo Secunda, a Joan. Galensi.*

meminerunt aliquando vetustissimi Decretalium Interpretes, quemadmodum idem Augustinus observat in notis ad *Capitul.* 13. *de Sponsalib. & Matrimonio in prima Collectione*: & forte diversum, vel plenius quid continebatur in illa Compilatione Alani.

Compilatio tertia Innocentii III. quæ & Romana, ex Bernardi Compostellani Collectione, per Petrum Beneventanum reformata.

VI. Cathedræ post Cælestinum III. præsedit Innocentius III. a mense Februario anni 1198. ad Julium ann. 1216. ultra 18. annos. Is, ut erat Juris ac Theologiæ peritissimus, & Ecclesiasticæ Disciplinæ restituendæ studiosus, plurima de gravissimis rebus constituit, tum per se & solus, tum in Concilio generali IV. Lateranensi: ita ut illius unius Constitutiones conditarum a cæteris per ea tempora Pontificibus Decretalium numerum & molem, vel æquent, vel etiam superent. Ex ejus Regestis annorum duodecim priorum, *Bernardus* major, Archidiaconus *Compostellanus*, Romæ degens, Decretales in ordinem redegit: quæ Romana Compilatio aliquandiu dicta. Verum cum ei volumini quædam inserta essent, quæ usu judiciorum minus vigebant, impetrarunt Romani ab Innocentio, ut Pontificia auctoritate alia Collectio fieret: eique rei præpositus est *Petrus Beneventanus Diaconus*, ejusdem Innocentii Notarius; cujus opera in lucem exiit TERTIUS Decretalium Liber, sive *Tertia Compilatio*.

Hæc auctoritate Pontificia prima prodiit.

VII. Hanc vero inter omnes juris Pontificii Collectiones primam omnium auctoritate publica fuisse munitam notat Antonius Augustinus. Superiores quippe, sive Decretorum, sive Decretalium Collectores, privato ductu eam rem susceperant: atque ab ipsis relata Pontificum Decreta certam fidem non obtinebant, nisi ab Ecclesiæ Romanæ scriniariis prius recognita ac comprobata essent. Et vero falsas quasdam Decretales: quæ in Regestis non extant, in duabus primis compilationibus legi monuit Tancredus, cujus notam Augustinus subjecit ad calcem notarum primæ Collectionis: tametsi earum Decretalium, quæ falsæ a Tancredo pronunciantur, aliquæ in Gregorii Collectionem irrepserunt. Hanc vero tertiam Collectionem præfatione addita confirmavit Innocentius III. eamque glossa *in cap. jam dudum, de præbend. & dignit. in verbo confirmationem*, vocat absolute Compilationem Innocentii. Etenim *Capitulum primum de re judicat.* quod ibi citat, reperitur sub eodem titulo, eodemque ordine in hac tertia compilatione.

Compilatio quarta ex Innocentii quoque III. Decretalibus.

VIII. QUARTA COLLECTIO post Concilium generale Lateranense IV. composita ex 72. ejus Capitibus, & ex posterioribus ejus Regestis, quibus Constitutiones ab eodem Innocentio III. post annum Pontificatus duodecim. conditæ, continebantur. Cujus operam in hac Compilatione digerenda Innocentius adhibuerit, incertum est. Tancredus certe in fragmento ante laudato non ait a se confectam quartam Collectionem; sed in glossis tertiæ Collectionis se annotaturum promittit, si quid post annum 12. sive ab ipso Innocentio, sive a Concilio generali fuerit immutatum. Hæc igitur, ut & superior Collectio, solius Innocentii III. Constitutionibus constant.

Cujus cura editæ quatuor priores Compilationes Decretalium.

IX. Atque hæ quatuor antiquæ Collectiones Decretalium, quibus manuscriptis fuerat usus Contius, editæ sunt una cum scholiis a sæpius memorato auctore Antonio Augustino tempore Gregorii XIII. Pontificis, ut ex epistola nuncupatoria liquet: eædem Parisiis anno 1659. paulo emendatiores, & notis alicubi auctiores ex collatione cum Nicolai Fabri, & Jacobi Cujacii Codicibus, prodierunt.

Collectio 5. ab Honorio III.

X. Proximus Innocentii III. successor *Honorius III.* suarum & ipse Constitutionum volumen vulgavit, quæ fuit *Quinta* usu recepta *Decretalium Compilatio*, seu *Liber V.* Eam de Honorii III. Decretalibus tantum compaginatam, a Panormitano, Contio, Cujacioque visam (ut ex illorum scriptis probavit Franciscus Florens) eam, inquam, ex Albiensis Bibliothecæ

rude-

ruderibus eruit, Notisque illustratam publici tandem juris fecit anno 1645. *Innocentius Cironius*, Ecclesiæ & Academiæ Tolosanæ Cancellarius. Sic intra 70. annos ab edito Gratiani Decreto, emanarunt octo Decretalium compilationes: quinque nimirum usu receptæ: Prima Bernardi Papiensis; Secunda Joannis Valensis; Tertia Petri Beneventani: Quarta Anonymi sub Innocentio III. Quinta Honorii III. Tres aliæ Gilberti, Alani & Bernardi Compostellani usu non fuerunt. Earum Historiam ex Joanne Andrea in primis, & S. Antonino Archiepiscopo Florentino, Antonius Augustinus, Boetius Epo, & Franciscus Florens dilucidarunt.

XI. Indicem Titulorum & Capitum trium priorum Collectionum dedit sæpius memoratus Antonius Augustinus post præfationem antiquarum Collectionum; itemque eorum Capitum seorsim quæ ex Græcis, & eorum quæ ex Rescriptis B. Gregorii desumpta sunt. Quartæ vero Collectionis Titulos & Capita habes in eodem volumine ante eamdem Collectionem. Quintæ denique tituli extant apud Cironium in fronte operis. *De indicibus Titulorum & Capitulorum quibus constant Collectiones.*

CAPUT XVII.

De Auctore, tempore & ratione Decretalium Gregorii IX. deque Decretalium nomine.

I. GREGORIUS IX. qui Honorio III. successit, e Signiensium Comitum familia fuit, Innocentii III. consobrino genitus: sedit a mense Martio anni 1237. ad Augustum anni 1241. Is, ut erat Divini & humani Juris callentissimus, Decretales anteriorum Pontificum in ordinem redigi curavit anno Christi 1230. B. Ludovico Francis, Friderico II. Germanis Imperante. Nimirum quod Justinianus in Jure Civili perfecerat, ut ex tribus codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano, atque ex Novellis sequentium Imperatorum Constitutionibus post codices illos emissis, Legibus propriis additis, novum codicem, Triboniani maxime opera, componeret: id GREGORIUS IX. in jure Pontificio effecit; & ex quinque Collectionibus quas superiori capite memoravimus, pleniorem Collectionem concinnavit. *Codici Justinianei exemplo composita hæc Collect.*

II. Eo in opere usus est industria *Raymundi a Pegna Forti* Barcinonensis, ex Ordine Prædicatorum; qui a Joanne Cardinali Episcopo Sabinensi ex Hispania Romam deductus, in Capellanum ac Pœnitentiarium a summo Pontifice fuerat ascitus. *Capellani* autem nomine dicebatur sacri Palatii Apostolici Auditor, qui tunc unus erat. Hic Raymundus vir fuit eximiæ scientiæ, tantæque in Deum pietatis, ut a Clemente VIII. in Sanctorum numerum referri meruerit, qua de re extat Tomo 3. Bullarii Constitutio 77. *Cujus opera usus in sua Collectione Gregorius IX.*

III. Justiniani institutum in hoc quoque secutus est Gregorius IX. quod ex superioribus Decretalibus & pugnantia invicem, & supervacanea resecanda censuit: cujus rei rationem reddit in præfatione, sive constitutione, qua opus illud confirmavit, ad Bononiensem, atque, ut quidam volunt, ad Parisiensem Academias seu Decretorum Doctores in illis agentes, missa. *Sane*, inquit, *diversas Constitutiones & Decretales Epistolas Prædecessorum nostrorum, in diversa dispersas volumina, quarum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, confusionem inducere videbantur; aliquæ vero vagabantur extra volumina supradicta, quæ tamquam incertæ frequenter in judiciis vacillabant: ad communem, & maxime studentium utilitatem, per dil. fil. fra-* *Ut Justinianum imitatus fuerit Gregorius.*

trem Raymundum Capellanum & Pœnitentiarium nostrum in unum volumen, resecatis superfluis, providimus redigendas, adjicientes Constitutiones nostras & Decretales Epistolas, per quas nonnulla quæ in prioribus erant dubia, declarantur.

De operis inscriptione, & nomine Decretalium.

IV. Inscriptum est hoc opus, DECRETALIUM *Gregorii IX. Papæ Compilatio*; DECRETALES Epistolæ, seu *Decretalia Rescripta*, & absolute *Decretales* dicuntur ex glossa (*Ad Const. ejusd. Gregor. huic volumini præfixam*, Verbo Constitutiones), Epistolæ seu Responsa, quibus Pontifex ad consultationem Episcoporum, aliorumque, etiam privatorum, rescribit. Dicitur autem, *Epistola Decretalis*, quod per eam quidpiam generaliter valiturum, re diligenter examinata, decernitur. Sic Decretalis bonorum possessio a Jurisconsultis vocatur, quæ Decreto Prætoris & causa cognita datur; diversa ab Edictali bonorum possessione, quæ ordinario jure ex edicto ejusdem Prætoris, & sine accurata causæ cognitione competit.

Quid Compilatio, & unde dicta.

V. COMPILATIO hoc loco idem est ac *Collectio*. Nec sum nescius *Compilationem* pro furtu sumi a Cicerone (*Epist. lib. 2. epist. 8*). Nam & compilare accipitur aliquando pro eo quod est spoliare, ut in *Lege 9. §. 1. Dig. ad legem jul. peculiat.* & sic apud eumdem Ciceronem (*Verrina 1.*) Verres Provinciam compilasse dicitur. Eodem ferme sensu dicimus *Expilare*: unde crimen expilatæ hæreditatis. Utrumque verbum significat detrahere. Sed *expilare* de iis proprie videtur usurpari, qui rem e suo loco detrahunt ut auferant: *compilare* autem, de iis qui res abreptas in unum locum congerunt ac recondunt. Vocis originem hac acceptione Festus ad Græcos refert, qui fures vocant, *Piletas*. Referri potest & ad verbum Latinum *Pilare*, quod significat pilos detrahere: & forte ex eo quoque Itali *Pigliare* dixerunt pro capere, & Galli *Piler* pro spoliare, diripere, prædari. Verum *Compilare* alia significatione secundum eumdem Festum accipitur pro cogere & in unum condere, sive coacervare, vel ab eodem verbo *Pilare*, quod proprie est pilis vestiri; vel certe a pila, vasis genere, ad fruges, aliasque res permixtim tundendas comparari. Hinc ducta metaphora *Compilator*, teste Isidoro (*Lib. 10. Etymol.*), est qui aliena dicta suis permiscet, sicut solent pigmentarii diversa mixta in pila contundere. Qua ratione compilator veterum ab æmulis dicebatur Virgilius, quod versus Homeri transferens, suis permisceret: quod ille convicium egregie retulit, dicens magnarum esse virium clavam Herculi extorquere de manu.

CAPUT XVIII.

De fontibus Decretalium, sive de Auctoribus ex quibus ea sunt desumpta.

Classes auctorum ex quibus decerpta Decretalium capita.

I. AUCTORUM ex quibus sunt deprompta Decretalium Gregorii IX. Capita, Catalogum instituit Boetius Epo (*Lib. 2. de Jure sacro*); eosque in quinque classes digessit: Primam classem constituit ex paucis quibusdam *Sacræ Scripturæ* locis: Secundam ex *Canonibus*, qui dicuntur *Apostolorum*: Tertiam ex *Constitutionibus* Romanorum *Pontificum* circiter sex & triginta, a Gregorio I. ad Gregorium IX. *Quartam* ex Canonibus *Conciliorum* septem & triginta, ab Antiocheno ad Lateranense IV. Generale; *Quintam* ex *Patrum*, aliorumque auctorum ferme decem, operibus.

Cur totum opus nomine Decretalium indigitatum.

II. Mirum videri poterit, quod *Decretalium* nomen huic operi fuerit inditum: quandoquidem hæc Compilatio, ut ex superioribus liquet, non modo summorum Pontificum Epistolas Decretales; sed, non secus ac Gratiani

tiani Collectio, loca non pauca ex aliis sacris cujusque generis scriptis deprompta continet. Verum optima ratione à Decretalibus petitum hujus Collectionis titulum fatebitur, qui adverterit hoc volumen ex Constitutionibus præsertim posteriorum Gratiano Pontificum ad Gregorium IX. fuisse compositum, Alexandri nimirum III. Lucii III. Urbani III. Gregorii VIII. Clementis III. Cælestini III. Innocentii III. Honorii III. ipsiusque Gregorii IX. adjectisque Decretis Conciliorum Lateranensium duorum generalium, III. & IV. quorum auctores Alexander & Innocent. III. si aliquot priorum Pontificum Romanorum Constitutiones adjicias, invenies Pontificias Decretales, & Constitutiones numerum cæterarum omnium auctoritatum plus duplo superare: contra vero apud Gratianum longe minor est Epistolarum Decretalium, quam Canonum, sive Constitutionum ex Conciliis, Patribusque, vel aliunde haustarum numerus.

CAPUT XIX.

Index & nexus Titulorum, quibus Decretalium quinque Libri constant.

I. IDEM in hoc opere servatus est ordo, quem in prima compilatione sequutus fuerat Bernardus Papiensis, in quinque Libris qui Codicis Justinianæi novem prioribus Libris non incommode respondent. *Servatus est in Decretalibus Ordo primæ Compilationis.*

II. Ejus autem Ordinis hæc ratio est, ut cum jus omne ad judicia referatur; in Primum Librum collata sint, quæ Judicia Ecclesiastica antecedunt: atque in primis agitur de Magistratibus, sive *Judicibus* sacris, hoc est Prælatis. Cum autem hæc Judicia partim civilia sint & extra Criminales Causas posita, partim Criminalia: In secundo Libro ea tractantur, quæ Civilium *Judiciorum* formam atque Ordinem respiciunt, quem Judiciarium ordinem hodie in utroque foro sequimur. Differitur deinde de *Rebus Ecclesiasticis*, quæ ad Episcopale forum deducuntur in Civilibus Causis. Hæ partim sunt propriæ Clericorum, partim Laicorum, partim utriusque communes. De rebus quarum causa vel inter Clericos solos, vel inter eos & Laicos disceptatur, tractat Liber Tertius. At Liber Quartus de iis differit quæ ad Laicos magis proprie pertinent, nimirum de Matrimonii Contractu & Sacramento, cujus maxime causa Laici foro Episcopali subjiciuntur. Jam Liber Quintus & postremus Crimina complectitur, hoc est tum formam, tum materiam, & executionem Criminalium Judiciorum. Hunc quinque librorum ordinem in memoriam facile revocabunt totidem sequentis versus vocabula. *Totum opus ad judicia eaque tum civilia, tum criminalia refertur.*

Judex, Judicium, Clerus, connubia, crimen.

Series Libri Primi Decretalium.

I. ANTECEDENTIA Judiciorum Ecclesiasticorum quæ primo Libro continentur, referri possunt ad summa quatuor genera. Primum est Deus, ac vera in eum *Fides*. Est enim hoc fundamentum omnis sacri; unde omne jus manat ad partes sive species varias Juris Pontificii; ad *Personas Ecclesiasticas*, per quas jus sacrum exercetur; atque ad modos præparandi, vel citra forensem strepitum componendi controversias fidelium: & sic vitandas Judiciorum ambages, ac juxta Divina præcepta *Libri Primi Partes quatuor.*

fovendam Christianorum inter se caritatem, quæ non facile inter lites servatur.

Membrum. I. Libri. II. Orditur itaque Gregorius IX. exemplo Justiniani a Titulo *de summa Trinitate & fide Catholica*, (Deus Tit. *primus*, *de summa Trinitate & fide Catholic.*) ut ab Jove, id est, a vero numine principium capiat.

Membrum. III. Inde *juris* partes aggreditur. Illud partim Scriptum est, partim Non scriptum: & Scriptum vel generale, ut Conciliorum, ac Pontificum Romanorum atque ab illis sponte in universum, & ferme conditum, quod *Constitutionum* (Jus Tit. 2. *De Constitutionib.*) nomine continetur: vel speciale, alio rogante emissum, quod significatur *Rescripti* (*de Rescript.*) vocabulo: Quod autem sine scripto valet *Consuetudinis* (*de Consuet.*) appellationem sortitur.

Membrum Personæ Ecclesiasticæ. IV. Cum jus ex se mortuum quodammodo sit, nisi a Magistratu qui ejus vera vox est, ad exitum perducatur, & quasi animetur; idcirco a jure ad PERSONAS JUDICANTIUM transitus fit. Horum autem duplex inspectio est: vel enim in seipsis spectantur, quantum ad gradum atque Ordinem suum; vel quatenus aliis præsunt; & subjectorum res ac controversias dirimunt. Prior inspectio tria ferme complectitur: Primo modos adipiscendi, aut etiam abdicandi Ecclesiasticos honores, ac certis de causis temperandi eorum jura: Secundo Clericorum Ordinationem, quæ ad Ecclesiasticas Dignitates aditum præstat: Tertio, eorumdem ubi Prælatorum titulum adepti sunt munia judiciaria.

Acquiruntur Prælaturæ duobus maxime modis, *Postulatione*, (Tit. 5. *de postluat. Prælatorum*), & *Electione* (*de Elect. & electi potest*). Per utramque persona idonea ad sacram dignitatem vocatur: sed priori assumuntur qui alias digni, tamen aliquo impedimento Canonico laborant. Utramque sequi debent *Confirmatio & Consecratio*, ut spirituale conjugium Prælatorum cum Ecclesia per Electionem inchoatum, ratum habeatur, & compleatur: atque hi tam ea quæ sunt Ordinis sui, quam Judisdictionis rite exequi valeant. Mutantur autem dignitates *Translatione* (*de Translat. Episcopi*) ab una sede in aliam: qua ratione excidit priori qui novam adipiscitur. In Metropolitanis præterea, cæterisque majoribus Prælatis, ut auctoritatem jure dignitatis suæ plene exerceant, requiritur ut *Pallium* (*de Auctorit. & usu Pallii*) plenioris potestatis insigne, a Sede Apostolica obtineant: quo tamen nonnisi certis diebus & locis utuntur.

Prælatis duntaxat conveniunt hi acquirendæ dignitatis modi: Clericis aliis sui Tituli *Collatione*, aut ad illum *Institutione* fere acquiruntur.

Utrique generi communes sunt amittendorum beneficiorum varii modi. Amittuntur autem Ecclesiastici tituli, honeste quidem voluntaria abdicatione, quam *Renuntiationem*, (*de Renuntiat.*) sive Resignationem vocant. Ea nonnisi auctoritate superioris Prælati fieri debet. Sive autem per Renuntiationem & Cessionem, sive morte possessoris; aut ob crimen & per Judicis sententiam, quavis denique ratione vacaverit dignitas aut beneficium: curare debent ii, ad quos jus eligendi aut conferendi pertinet, ut vacua sedes locusve quamprimum repleatur idoneo successore. His vero quorum ea res est, ultra statuta tempora in munere suo exequendo cessantibus, *Supplenda* est eorum *Negligentia* (*de Supplement. neglig. Prælat.*) a proximo superiori Prælato, aut a consorte Prælati Capitulo: atque his negligentibus devolvitur hujusmodi jus a proximis ad remotiores gradatim, post lapsum temporis cuique definiti. Præscriptum hac in re spatium, ubi de Electione ad Cathedralem aut etiam ad Regularem Ecclesiam agitur, est trimestre: si autem de collatione minoris beneficii

aga-

agatur, conceditur sex mensium tempus. Quod si beneficium juri patronatus obnoxium sit, siquidem Ecclesiasticus sit patronatus, sex menses; si vero Laicus, quatuor menses patrono dantur ad offerendum Episcopo Clericum instituendum.

Ecclesiastici honores Clericis duntaxat debentur. Hi Ordinatione fiunt (qua simul cum inauguratione & Charactere, officium in certa Ecclesia exercendum eique debitum stipendium priscis temporibus continebatur: hodie sola Ordinum sive graduum collatio intelligitur). In ea sunt servanda quædam; quædam vitanda. Et primo certis anni *Temporibus* celebrandæ sunt generales & solemnes *Ordinationes* (Tit. *de temporib. Ordinat.*). In promovendis sua cuique Ordini ætas assignata est, certæque requiruntur qualitates. Doctrina præsertim & honesti Mores, atque alia, quæ in *Scrutinio* (*de Scrut. in Ord. faciendo*), sive examine prævio, explorari debent. Ordines autem a proprio Episcopo, aut ab alio, etiam Episcopo, illius consensu conferendi sunt. Non tamen Majores ab eo *qui sedi*, simul & dignitati *Episcopali renuntiavit* (*de Ordinatis ab Episc. qui renunt. Episc.*). In iis qui ad sacras præfecturas provehendi sunt, requiritur non solum justa *Ætas* atque aliæ *Qualitates*, sed etiam *Ordo sacer* (*de ætate, & qualit. & Ord. præfic.*) pro ratione officii cuique incumbentis. Sacerdotes vero, & potiori jure Episcopi *Sacra Unctione* (*de sacra Unctione*) ad munia sua, utpote cæteris majora, præparandi sunt; ut & exeuntes ab hac vita, eodem modo ad extremum agonem comparandi.

Cavendum est ne Ordines aliaque *Sacramenta*, quæ Characterem imprimunt, Baptismus nempe, & Confirmatio, *iterentur* (*de Sacrament. non iterand.*): neve Ordinibus, saltem absque legitima dispensatione ac venia, ii decorentur quos a Clericatu arcent Canonum præscripta; veluti ob vitium natalium filios *Presbyterorum* (*de fil. Presb. ordin. vel non*), procreatos post susceptos a patre Ordines sacros, aliosque illegitime natos. Ob status præterea sive conditionis vilitatem *Servos* (*de servis non ordin. &c.*) nisi volente domino fuerint manumissi; propter obligationis civilis vinculum. Tutores, Curatores, quique alii ex rerum alienarum administratione *Reddendis rationibus obligati sunt* (*de oblig. ad Ratioc. non ord.*). Ob insignem Corporis debilitatem aut deformitatem *Corpore vitiatos* (*de Corpore vitiat. ord. vel non*): ob defectum in Sacramento Matrimonii, *Bigamos* (*de bigamis non ord.*) vel quasi Bigamos, Viduarum scilicet maritos, qui pro Bigamis habentur: denique ob alterius Prælati Jurisdictionem, cui quis subjectus est, *Peregrinos* (*de Cleric. Peregrinis*).

Ab Ordinibus & ordinandorum personis transgrediendum ad dignitates cum Jurisdictione conjunctas, tum minores, tum majores; & cujusque Prælati officium aut potestas spectanda. Sequuntur ergo Tit. *de Officio Archidiaconi* (*de Offic. Archid.*), quem Episcopi oculum Canones vocant, eo quod jure communi ejus administrationi rerum & curæ personarum Ecclesiasticarum invigilet: tum *de Officio Archipresbyteri* (Tit. *de Off. Archipresb.*); *Primicerii* (*de Off. Primic.*), quoque sive Cantoris aut Præcentoris; & *de Officio Sacristæ* (*de Off. Sacristæ*), quem Græci vocant Cimeliarchen; eique adjuncti *Custodis* (*de Off. Custodis*): quarum dignitatum vel Personatuum varia sunt per diversas Ecclesias & nomina, & jura, ac munia.

Iis quibus ex dignitate competit Jurisdictio quædam Ecclesiastica, Personæ adjungendæ sunt, quæ aliorum vice eam exercent. Ejusmodi sunt *Vicarii* (*de Offic. Vicar.*) non unius generis: alii enim, de quibus hic proprie agitur, sunt Vicarii Episcoporum, aliorumve Prælatorum: iique vel Generales, penes quos est administratio & Jurisdictio voluntaria; vel Officiales, qui contentiosam Jurisdictionem exequuntur. Sunt & alii

Vica-

Vicarii Plebanorum five Parochorum: tum Perpetui, qui Rectoris Ecclesiæ Parochialis juribus fere utuntur; tum Amovibiles, quos Curia sibi adsciscit ab Episcopis approbatos. Alterius quoque vicem in causis disceptandis obit *Judex delegatus* (*De Off. & potest. Judicis delegati*) ab Episcopo, vel a summo Pontifice: itemque *Legatus* (*De Off. Legati*) Pontificius, qui utramque habet Jurisdictionem; eamque Episcopali ampliorem, sive *a Latere* Pontificis Legatus sit e Collegio Cardinalium; sive Legatus *natus*, Legatione scilicet Metropolitanæ dignitati cohærente. Minoris aliquantum dignationis sunt, qui vulgo *Nuncii* appellantur, olim Responsales & Græcis Apoclisarii. Post hos dicendum est de iis qui jure suo utramque Jurisdictionem, eamque plenam obtinent; ideoque *Judices ordinarii* (*de off. Jud. ordinarii*) vocantur: quo nomine cum Episcopis continentur alii quoque Prælati, etiam Minores, quibus data est potestas quasi Episcopalis. Sequuntur generales Regulæ quæ ad *Judicis* (*de offic. Judicis*) cujuslibet *Officium* pertinent. Inter eas non postremum locum tenet, quæ jubet ut *Majoribus* & superioribus subjectionem atque *Obedientiam* (*de Major. & obedientia*) minores sive inferiores exhibeant, non modo Clerici & simplices Sacerdotes, sed & Prælati.

Membrum 4. Antecedentia judiciorum. V. Post duplicem Personarum inspectionem, quarum alia ad Ordines, alia ad Jurisdictionem refertur; priusquam de Judiciis disseratur, tractanda breviter visa sunt eorum PRÆPARATORIA ET ANTECEDENTIA, sive ne ad Judicem eatur, sive ut per alium, aut caute ac tuto eatur. Hæc enim proprie Judicium præcedunt. Ea partim sunt modi controversias citra Judicis Officium & notionem finiendi: Conventa nimirum partium inter se: quorum alia publica sunt, *Induciæ* scilicet *& Pax* (*Tit. de Tregua & Pace*): alia sunt *Pacta* (*de pactis*) privata, & *Transactiones* (*de Transact.*). Alioqui veniendum erit in jus, & comparandi litigatores ad *Postulandum* (*de Postulando*) sive ad dicendam causam in Judicio: idque per se, vel per Advocatos aut *Procuratores* (*de Procurator.*) vel si res Universitatis aut Collegii agatur, per *Syndicum* (*de Syndico*). Videndum præterea an quid perperam gestum sit; quod rescissioni locum faciat, per *Restitutionem* in integrum, veluti si quid per *vim ac metum* (*de iis quæ vi metusve causa fiunt*) fuerit extortum: si *Minor* (*de in integ. restit.*) deceptus fuerit, aut læsus; vel Ecclesia, quæ Minorum Privilegio gaudet: aut si *Alienatio Judicii mutandi causa fuerit facta* (*de alienat. Judic. mutand. causa fact.*), aliave justa occurrat *Restitutionis* causa: Verum non raro pro Judice, *Arbitri* (*de Arbitr.*) Compromissarii sumuntur consensu partium, qui litem componant sine strepitu forensi.

Ordo Libri Secundi Decretalium.

Hujus Libri summa capita quatuor. I. EXEQUITUR hoc libro Gregorius IX. formam Judiciorum Civilium, & pecuniariorum, sive ORDINEM JUDICIARIUM, quo tractantur causæ extra crimen positæ.

Quatuor sunt hujus tractationis summa capita, sive Membra, ad quæ omnes ejus rubricæ revocantur. 1. Judicia in genere, 2. quæ ad litem inchoandam, 3. quæ ad prosequendam, 4. quæ ad eam, tam per inferiorem, quam per superiorem judicem finiendam spectant.

Membrum 1. Judicia in universum. II. Primo quidem *de Judiciis* (*Tit. de Judiciis*) in genere, & *de foro competenti* (*de foro competenti*) agit, ut ostendat, cum auctor sequi debeat forum rei, conveniri Clericos debere coram Ecclesiastico Judice.

Membrum seu Pars 2. Litis ingressus. III. Incipiendum itaque demonstrat ab *offerendo Libello* (*de Lib. oblat.*), qui Auctoris, Rei, ac Judicis nomen contineat, causamque ex qua actor

adversus

adversus reum experiri velit: Hic vero adversus actorem non modo idoneam exceptionem proponere poterit: sed & siquid ipsi ab adversario debeatur, id, *Mutuo* (*de Mutuis petitionib.*) *Petere*. Tum *Litem contestari* (*de Litis contestat.*) oportet, actore scilicet postulationem sive intentionem suam, Reo defensionem & contradictionem apud Judicem exponentibus. Et vero *Litis contestatio testium receptionem præcedere* (*Ut lite non contestata non proced. ad testium recept.*) debet: prius quoque interponendum *Juramentum calumniæ* (*Tit. de Juram. calumn.*), quo litigantes jurati affirment, se non animo calumniandi aut tergiversandi, sed sui Juris & Causæ fiducia ad litigandum accedere. Verum, quia non semper paratas habent Causæ suæ probationes, hac, aliisque de Causis, *Dilationes* (*de Dilat.*) aut ipsi petunt, aut etiam ob *Ferias* (*de Feriis*) dandæ necessario sunt. Præterea certus *Ordo in Cognitione* (*de ordin. cognit.*) servandus est, ut exceptio Rei discutiatur: & videndum etiam ne *Plus petat* (*de plus petit.*) actor quam sibi debeatur: & si *Possessionis causa* cum Causa *Proprietatis* (*de Causa propriet. & possess.*) concurrat, illa regulariter prius examinanda, ut constet uter reus, uter actor sit censendus. In primis cavendum ut, si alter *Spoliatus* sit, ante omnia *Restituatur* (*de restit. spoliator.*). Deinde Judici danda quoque opera est, ut litigantium *Dolus & Contumacia* (*de dol. & contum.*) coerceatur: Ejus præsertim qui alteri *in possessionem misso* (*de eo qui mittitur in poss. Caus. rei reservand.*) per Judicis Decretum, negotium facessit. His adjicitur Regula Juris, qua cautum est ne *Lite pendente quidquam innovetur*. (*ut lite pen. nihil innovetur*) Excipitur tamen casus, quo periculum subest ne interim *Fructus* a possessore consumantur, resque ipsa quæ in controversiam deducta est, deterior fiat: tunc enim fructus sequestro committuntur custodiendi, vel *In sequestrum possessio* (*de sequest. possess. & fructuum*) lite pendente *transfertur*; ut, causa decisa, illi cuncta reddantur, secundum quem fuerit pronunciatum.

IV. Post hæc litis quasi exordia, sequitur ipsa Causæ disceptatio: & siquidem actoris intentionem reus *confiteatur* (*de confess.*), condemnationem ipse in se videtur proferre; alias veniendum est ad *Probationes* (*de prob.*), quarum onus incumbit actori. Earum autem duo maxime genera sunt, *Testes* (*de test. & attest.*) & Instrumenta. Et quidem, si aliæ probationes deficiant, possunt ex causa *cogi Testes* (*de testibus cogen. vel non*) ad testimonium dicendum. *Instrumenta* (*de Fide Instrument.*) proprie dicta, sunt scripturæ, præsertim publicæ. His adjunguntur *Præsumptiones* (*de præsumpt.*), quæ probationum vicem supplent, & quandoque eumdem cum probationibus effectum ac vim habent, saltem eæ quæ dicuntur Juris & de Jure; adversus quas non admitti probationem jura sanxerunt: alioqui ad *Jusjurandum* (*de jurejur.*) ei qui negat deferendum valent. *Membrum 3. Litis prosecutio.*

Verum etsi actor intentionem suam probet, non semper condemnandus est reus. Potest enim actioni adversum se propositæ *Exceptiones* (*de except.*) opponere; in quarum numero frequentissima est longi aut longissimi temporis *Præscriptio* (*de præscriptionib.*), quæ adversus Ecclesiam nunc fere 40. annorum spatio finitur.

V. Ubi Probationibus, & Causæ adminiculis prolatis dilucidata veritas est FINIS liti a Judice imponi debet. Id per *Sententiam* (*Tit. de sententia & re judicata*) definitivam fit; quæ nisi intra statuta tempora ab inferiori Judice ad superiorem appellatio interponatur, transit in *Rem Judicatam*. Per *Appellationem* (*de Appellationib. recusat. & relat.*) vero suspenditur, & non raro infirmatur. At si forte Clericus appellationis apud Summum Pontificem prosequendæ causa Romam versus iter arripuerit, hæc *Pars 4. Finis Litis.*

rit, hæc ei *Peregrinatio* (*de cler. peregrinant.*) ita prodest; ut impedimento sit, ne quid in ejus causa innovetur: longe minus ii vexari possunt qui *Confirmationem* (*de confirm. utili vel inutili*) sententiæ, aut etiam privilegii a sede Apostolica impetrarunt.

Series Libri Tertii Decretalium.

Hujus Libri tres possunt Partes assignari.

I. POST formam sive ordinem Civilium Judiciorum, tractat libro 3. Gregorius IX. præcipuam eorum MATERIAM, quam constituunt Res Clericorum, tam sacræ, quam profanæ. Hujus itaque Libri quadripartita instituti divisio potest: ut prima pars ad bona Clericorum interna, II. ad externa referatur. III. Complectitur jura Ecclesiis & Ecclesiasticis hominibus debita: IV. ipsorum erga alios officia.

Pars 1. De bonis Clericorum internis.

II. Ad animi bona pertinent Virtutes, quibus oportet Clericos Laicis prælucere: unde initium fit a *Vita ac honestate Clericorum* (*Tit. de Vita & honest. cler.*) in genere: tum speciatim agitur de Continentia eorum: cui servandæ vitanda *Cohabitatio clericorum & mulierum* (*de cohab. cler. & mulier.*): & *clerici* majores *ab uxoribus separandi* (*de cler. conjung.*) quo facilius sanctiusque munia sua impleant. Implere autem nequeunt, nisi assidue *Resideant* (*de cler. non resid. in Eccl. vel præb.*) in Ecclesia vel præbenda sua.

Pars 2. De bonis Clericorum externis, & 1. de Ecclesiasticis.

III. Hinc ad Bona externa transitus fit, quibus Ministri Ecclesiæ ad præsentis vitæ subsidia opus habent. Horum bonorum alia Ecclesiastica sunt, alia patrimonialia. Prioris generis sunt *Præbendæ ac Dignitates* (*de præb. & dignit.*) cæteraque beneficia Ecclesiastica, sive illorum fructus; qui Clericis *Ægrotantibus vel debilitatis* (*de cler. ægrot. vel debil.*) subtrahendi non sunt, aut prorsus denegandi. Acquiruntur autem pleraque Beneficia per *collationem*, & *Institutionem* (*de Instit.*): per quas tituli eorum dantur a Prælatis: nequaquam tamen *concedendi nisi Ecclesia vel præbenda vacaverit* (*de concess. Ecclesiæ vel præb. non vacantis*), nec regulariter ab alio quam ab Episcopo aliove Prælato ad quem Collatio spectat: quod si vacaverit Sedes, successori reservatur jure communi collatio: *Sede* quippe *vacante aliquid innovari* (*Tit. Ne sede vacant. aliquid innovetur*) Canones vetant. At si Capitulum jus habeat instituendi una cum Prælato, *nihil Prælatus sine consensu capituli* temere *Statuere* debet (*de iis quæ fiunt a Prælat. sine consensu cap.*), sive in Beneficiis ejusmodi conferendis, sive in rebus aliis ad Capitulum divisim aut conjunctim pertinentibus: in quibus id prævalet quod *Majori parti capituli probatur* (*de iis quæ fiunt a majori parte cap.*) Cæterum *in Beneficiorum collatione*, curandum est, ut *Integra & sine diminutione conferantur* (*ut Eccles. benef. sine Dimin. conferantur*).

Ab adipiscendarum rerum Ecclesiasticarum modis ad modos eas administrandi Gregorius transit. Ea in re cavendum in primis *ne res Ecclesiæ* (*de reb. Eccl. alien. vel non*) præsertim immobiles, absque legitimis & gravibus causis, nec nisi servatis solemnibus *Alienentur*. Possunt nihilominus, non modo steriles, sed feraces quoque agri, ad exiguum tempus fruendi nomine *Precariæ* (*de Precariis*), aut titulo emphyteuseos in perpetuum fere concedi.

De bonis Clericorum Patrimonialibus.

IV. Hactenus de bonis mere Ecclesiasticis: sequitur ut de Patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus Clericorum bonis dicamus: quæ ab ipsis, sive ex contractu, sive jure successionis acquiruntur, & possidentur. Contractus nominati alii re perficiuntur, ut *commodatum* (*de commod.*), ac *Depositum* (*de Depos.*): alii nudo consensu constant, videlicet *Emptio venditio* (*de empt. & vendit.*), *Locatio conductio* (*de Locat. conduct.*). Nam de mandato actum est *Libro 1.* sub *titulo* 38. *de procuratoribus*.

Socie-

Societas, quæ lucri faciendi causa iniri solet, minus Clericos decet, quos lucri cupidos esse prohibet Apostolus. Inter Contractus qui dicuntur innominati, usu maxime frequentatur *Permutatio* (*de rerum permutat.*).

Alienationis species, jure Longobardico & nostro recepta, est *Feudum* (*de Feudis*) cum scilicet prædii Dominus illud perpetuo utendum fruendum vassallo ejusque successoribus tribuit, sub fide, sive homagii lege, & militiæ aliisque oneribus: quo genere permittitur certis casibus Ecclesiæ prædia alienare. Mutuum, aliosque contractus solet plerumque securitatis causa comitari *Pignus atque alia cautionum genera* (*de pignorib. & aliis caut.*), quibus creditor sibi prospicit, ut rem salvam habeat. Ea de causa interveniunt plerumque *Fidejussores* (*de Fidejuss. & usufr.*). Liberantur autem tum fidejussores, tum pignora, obligatione perempta, per debiti *Solutionem* (*de solut.*). Jam *Donatio* (*de Donat.*), quæ gratuita alienatio est, ex mera liberalitate proficiscens; tum ex rebus patrimonialibus, tum ex iis quæ intuitu Ecclesiæ acquisitæ sunt, fieri potest: sed ex illis omnino libere, ex his non ita. Sacrum enim quodam modo habetur *Peculium Clericorum* (*de pecul. Cleric.*) ex Ecclesia & Clericatu partum: ideoque nonnisi in pios usus temere erogandum.

Extra contractus, quibus Clerici possunt inter vivos ab aliis acquirere, aut res suas in alios conferre; possunt etiam mortis causa ex *Testamento* (*de Testament. & ult. volunt.*), & legitima *Successione* (*de Success. ab intestat.*) res nancisci, suasque, præsertim patrimoniales, transferre in alios.

Cum vero his duobus succedendi modis mors locum faciat, ad officium Ecclesiæ pertinet ut defunctorum Corpora *Ecclesiasticæ* tradantur *Sepulturæ* (*de sepulturis*): cujus causa debentur certa jura *Ecclesiæ Parochiali* (*de Parochiis & parochianis*): debentur & Clericis *Decimæ* (*de Decim. prim. & oblat.*) prædiales in primis, & cum his Primitiæ, aliæque Oblationes.

Quæ hactenus diximus ad Clericos sæculares spectant: alia *Regularium* ratio est (*de regul. & transeunt. ad religion.*). In his inspiciendæ sunt præsertim eorum admittendorum regulæ. Possunt autem admitti etiam *Conjugati* (*de convers. conjugator.*), non modo ante matrimonium consummatum, absolute: sed etiam eo consummato, si uterque consentiant. Quin nec rejiciendi *qui ex Infidelitate conversi sunt* (*de convers. Infidel.*). Cæterum Regularis vita ex tribus votis (*de voto, & voti redempt.*) substantiam capit: & quæ ad *statum Monachorum* pertinent (*de statu Monachor.*), his nituntur quasi fundamentis. Ea vero in re par est conditio Canonicorum Regularium & Monachorum. Porro loca ad utrosque pertinentia, & aliæ *Religiosæ Domus* (*de Religios. Domib.*) pietatis officiis destinatæ; itemque *Capellæ* (*de Capell. Monach.*), id est Ecclesiæ juri eorumdem obnoxiæ, debent Episcopo subjectionem, nisi exemptæ probentur.

V. Sequitur ut videamus de variis subjectionis generibus, quibus Clerici, eorumve Ecclesiæ obstrictæ sunt, aliquando Laicis, plerumque superioribus Clericis; deque Ministeriis, quæ populo a Cleris exhibenda sunt Subjectæ sunt Ecclesiæ quædam *Juri Patronatus* (*de Jurepatronat.*), quo præsertim continetur facultas Episcopo præsentandi Clericum idoneum, instituendum ad beneficium, quod quis sive ex rebus Ecclesiæ sive ex patrimonialibus constituit: unde hoc jus non minus in laicos, quam in Clericos cadit. Alia Prælatis tantum debentur, nimirum *census* (*de Cens. exact. & procurat.*), sive annua pensio, cujus nunc usus apud nos *Pars 3. de Juribus Ecclesiasticorum.*

fere obsolevit, & *procuratio*, id est liberalis exceptio ac victus congruus visitanti Prælato ejusque comitibus præstandus.

Pars 4. de officiis Clericorum in laicos. VI. Clericorum in laicos plura sunt munia. Primum spectat ad verum Numen in commune certo ritu colendum. Id *in Ecclesia consecrata* fieri debet (*de consecrat. Eccles. vel Altar.*), ubi sacrosanctum *Missæ sacrificium cæteraque divina Officia celebrantur* (*de celebrat. Missar. & Sacram. Eucharist. & divinis Officiis.*). Deinde *Baptismi* solemnis collatio (*de Baptism. & ejus effectu*): quæ a Presbytero, etiam non baptizato, facta valet (*de Presb. non bapt.*): quamquam is qui salutari lavacro tinctus non fuerit, reliqua sacerdotii munia rite exercere non possit, nisi baptizetur, atque iterum ordinetur. Dare quoque operam debent Sacerdotes, ut in Ecclesia munde *custodiantur* (*de custodia Euchar. &c.*) *Eucharistia, Chrisma*, aliæque res sacræ. Tradenda etiam ibidem Doctrina Christiana atque Catholica, tam de rebus de quibus inter omnes constat, quam de iis quæ in dubium ab hæreticis revocantur; veluti *de Reliquiarum & Sanctorum veneratione* (*de Reliquiis, & venerat. Sanct.*), *de observatione Jejuniorum* (*de observat. Jejunior.*), & *de purificatione mulierum post partum* (*de purificat. mulier. post partum*), quæ citra Judaicam superstitionem cum Christiana reverentia servatur; reddendis scilicet Deo gratiis. His de causis novas *Ecclesias*, si plebs aucta fuerit, auctore Episcopo, *Ædificari*, veteresque *reparari* (*de Eccl. ædific. vel repar.*) necesse est: idque onus rectoribus fere incumbit, qui decimas aliosve cujusque loci reditus pro majori ex parte percipiunt. *Immunitatem* vero *Ecclesiarum & Cœmeteriorum* (*de immunit. Ecclesiar. & Cœmeter.*), ac jus asyli eis tueri Clerici debent: ita tamen ut atrocia facinora penitus impunita non remaneant. Denique oportet *Clericos & Monachos* plebi exemplum sanctitatis præbere: atque, ut orationi ac rebus divinis assidue vacent, danda opera *ne sæcularibus negotiis se immisceant* (*ne Cler. vel Monach. sæcular. negot. se immisc.*).

Ordo Libri Quarti Decretalium.

Divisio totius Libri. I. CIVILIUM fori Ecclesiastici in Laicos Judiciorum materia præcipua est Matrimonii Sacramentum, eoque pertinet totus hic Liber Quartus. Quæ in illo tractantur, ad summa tria Capita possunt reduci: 1. ad substantiam nuptiarum, sive ad Matrimonium contrahendum: 2. ad impedimenta Matrimonii: 3. ad ejus solutionem, & soluti effectus.

Pars 1. de contrahendo Matrimonio. II. Verum quia solent *Sponsalia* Matrimonium præcedere, sciendum est ea in duo genera Jure Canonico distingui: alia dicuntur *de præsenti*, quæ Matrimonium imitantur jure Decretalium: alia in *futurum* conferuntur, quæ proprie sponsalia sunt. Primo itaque hujus Libri Titulo explicantur *Sponsalium & Matrimoniorum* (*Tit. de Sponsal. & Matrim.*) requisita in genere; in his autem eminet contrahentium consensus mutuus. Requiritur præterea pubertas in Matrimonio: nam *Sponsalia contrahere impuberes* (*de desponsat. Impuberum*) *non prohibentur*; quæ & per eorum parentes rite contrahuntur.

Pars 2. de impedimentis Matrimonii. III. Deinde, quia per Canones, non minus quam per leges, cuivis cum qualibet Nuptiæ non permittuntur, agitur sequentibus titulis de vitiis sive IMPEDIMENTIS quæ obstant matrimonio. Eorum alia ejusmodi sunt ut non modo Nuptias impediant contrahendas, sed etiam contractas dirimant, aut nullas & omnino inutiles efficiant: alia sunt, tantum prohibitoria *Clandestini* (*de clandestina desponsat. de Sponsa duor.*) vitium, nunc ad primum genus refertur ex Concilio Tridentino. Ejusdem generis haben-

habentur *Sponsalia* de præsenti prius contracta *cum alia persona* non ita Sponsalia de futuro. *Conditio* quoque *Sponsalibus addita* (*de conditionib. apposit. in desponsf. &c.*), si Matrimonii substantiam evertat, illud irritum efficit: non si turpis duntaxat, aut impossibilis sit. Hæ quippe conditiones circumducuntur, & pro non scriptis habentur. Votum quoque, non quidem privatum, sive simplex; sed *Solemne*, aut *Ordinis sacri* (*qui Clerici, vel voventes &c.*) susceptioni inhærens, conjugium inutile reddit. *Adulterium* præterea, si cum machinatione in necem conjugis conjunctum sit, Nuptiis inter adulteros prorsus obest (*de eo qui duxit in Matrimon. quam polluit per adulter.*). Iis tamen nec Lepra (*de conjugat. leprosor.*) nec *Servitus* (*de conjug. servor.*) obstant: nisi ex errore personæ liberæ cum servili tamquam libera contrahentis: alioqui nec liberis ex servo natis nocet, quantum ad statum, si ex *Libera matre* fuerint *procreati* (*de natis ex lib. ventre*). Sed inter præcipua Matrimonii impedimenta haud dubie numeratur *Cognatio*, quæ triplex est, *Spiritualis* (*de cognat. spirituali*) ex Sacramentis Baptismi & Confirmationis: *Legalis* (*de cognat. legal.*), sive Civilis, ex Adoptione: & *Naturalis*, sive ex illicito coitu (*de eo qui cognovit consag. uxoris*), sive ex licito: itemque *Affinitas*, si Matrimonium seu Nuptias præcedat. Cognationem omnem naturalem *Consanguinitatis* (*de consang. & affinitate*) nomine comprehendunt Canones, aut Jure Civili Consanguinei proprie dicuntur fratres ac sorores eodem patre geniti. His adjicitur *Impotentia coeundi* (*Tit. de frigidis & malefic.*) Secundi generis Impedimentum oritur ex *Interdicto Ecclesiæ* (*de Matrim. contracto contra interd. Eccles.*).

Sequitur præcipuus Matrimonii effectus, ut suscepti ex eo *Liberi Legitimi* (*qui filii sint legit.*) sint.

Sed *Matrimonii* Vitia proponere, sive *Accusare* (*qui Matrim. accusare possint, &c.*) & contra illud testificari *possunt* parentes præsertim & Cognati. Admittuntur & extranei ad eam accusationem, si maturo consilio id ex conscientia faciant, ut veritas Impedimentorum, si quæ sint, elucescat.

IV. Si justa causa apparuerit, pronunciatur *Divortii* (*de Divort.*) sententia, vel nullum ab initio fuisse Matrimonium declaratur: nisi ejusmodi causa sit, quæ separationem tantum conjugum, non plenum divortium inducat. Inter Accessoria Matrimonii est *Dos*, quæ ad expedienda Matrimonii onera marito datur ex parte uxoris; & *Donatio propter nuptias*, quæ in uxorem confertur a marito, aliæque inter eos *Donationes* (*de donat. inter virum & uxorem &c.*). Earum ratio habetur soluto justis ex Causis Matrimonio. Quod si primæ Nuptiæ fuerint pronunciatæ, aut alterius morte solutæ, superstiti licet absque infamia ad *Secundas Nuptias* (*de secundis Nuptiis*) convolare. *Pars 3. de solutione Matrimonii, & dissoluti effectibus.*

Series Libri Quinti Decretalium.

I. HOC postremo *Libro* agitur de iis quæ ad *Criminalia Judicia* pertinent: quæ tractatio in tria generalia membra dividitur. Differit enim Gregorius, 1. de MODIS INSTITUENDI JUDICII CRIMINALIS: deinde de CRIMINIBUS ipsis, quæ horum Judiciorum materiam constituunt; ac denique de POENIS CANONICIS, quibus Crimina puniuntur, & finiuntur ea Judicia. *Membra hujus Libri tria.*

II. Initio itaque tres modi indicantur inchoandi Criminale Judicium, *Accusatio* nempe, *Inquisitio*, & *Denunciatio* (*Tit. de Accus. inquis. & denunc.*). *Membrum 1. Modi Judicii Criminalis inchoandi.*

Membrum 1. *Crimina.*

III. Criminum quædam in ipso judicio committuntur, velut *Calumnia* (*de calumniator.*): pleraque extra & ante judicium. Eorum alia communia sunt, tam Laicis, quam Clericis: alia Clericorum propria. Prioris generis Crimina vel in Deum ipsum committuntur, vel Proximum lædunt. Divinam Majestatem offendunt primo quidem *Simonia* (*de Simonia &c.*), qua spiritualia temporalibus commutantur, & quasi venduntur & emuntur. Ejus duæ sunt species, quæ ad Simoniam ideo referuntur; quod per Canones prohibitæ sint; Altera, si *Prælati Ecclesias vicesve suas sub annuo censu concedant* (*Tit. ne Prælati vices suas vel Ecclesias, &c.*) & quasi locent: Altera est si Prælati *a Magistris*, qui gratis Clericos vel pauperes docent, aliquid exegerint pro concedenda ipsis *Licentia docendi* (*de Magistris &c.*). Sequuntur alia in Deum Crimina, quæ ad religionem fere pertinent *Judaismus* scilicet & *Mahometismus*, quas superstitiones amplectuntur *Judæi & Saraceni* (*de Jud. Sarac. &c.*) tum *Hæresis* (*de Hæret.*) & *Schisma* (*de Schism.*) sive secessio ab Ecclesia Catholica: itemque *Apostasia* (*de Apostatis, & reiterantibus Baptisma*), tum a vera fide ad idololatriam, tum a statu Religioso ad sæcularem vitam: cui adjungitur etiam Anabatismus, sive *Baptismi iteratio*.

In Proximum committuntur Crimina, quibus aut alterius vita appetitur, aut honos & fama, sive existimatio læditur, aut etiam eripitur vel imminuitur res familiaris. Ea sunt primo *Parricidium*, quod non modo a liberis in parentes, sed & viceversa ab iis perpetrari intelligitur, qui *Filios occidunt* (*de iis qui filios occiderunt*); quibus annumerantur qui *Infantes & languidos exponunt* (*de infant. & languidit. expositis*), aliorum misericordiæ, quam ipsi non habent. Proximum est *Homicidium*, quod aut *voluntarium* est, *aut casuale*, (*de Homic. vol. vel casual.*) Ad voluntarium referuntur *Torneamenta* (*de Torneament.*), sive cruenta hastiludia: & magis adhuc *Duella* (*de Cleric. pugnant. in duello*), sive Monomachiæ & singularia certamina; quæ cum omnibus Christianis vitio vertantur, *Clericis* maxime indigna & impia habentur. Eodem pertinet Ars *Sagittariorum & Ballistariorum* (*Sagittariis & Ballistar.*), sacris Constitutionibus improbata.

Agitur postea de *Adulterio & stupro* (*de Adulter. & stupro*) aliisque illicitis conjunctionibus: ac deinde *de Raptoribus* (*de Raptorib. incendiar. & violator. Eccles.*) sive de iis qui Virgines aut viduas rapiunt, deque iis qui aliena bona invadunt, vel qui *Ecclesias* per sacrilegium *violant*.

Sequuntur *Furta* (*de Furtis*); & non absimiles furtis *Usuræ* (*de Usuris*): itemque *Falsi Crimen* (*de crimin. falsi*) quo plerumque homines ad fraudandum re sua proximum utuntur: ut & *Sortilegiis* (*de Sort.*) ac maleficiis ad damnum eidem inferendum.

Accedit ad hæc *Collusio* (*de collus. detegenda*) accusatoris cum reo, quo judicium intervertitur, ut reus contra jus absolvatur. Illud quoque advertendum est in *Delictis* puniendis, *Puerilis* ætatis infirmitati (*de delict. pueror.*) aliquatenus indulgeri.

Hactenus actum est de criminibus quæ communia sunt, tam Laicis quam Clericis: videamus ea quæ Clericis magis crimini vertuntur, veluti *Venatio* (*de Clerico venatore*) cruenta ac tumultuosa: *Percussio* (*Tit. de Cleric. percuss.*) seu verberatio alterius: atque in fratres *Maledicentia* (*de Maledicis*).

Subjiciuntur ea quæ omnino Clericorum propria sunt. Horum alia circa ipsum ordinem exercendum aut suscipiendum versantur: nimirum si *Excommunicati*, *depositi* vel *interdicti* sacra *administrent* (*de Cleric.*

excomm.

excomm. depos. vel interd. ministrante.) si in *Ordine quem non acceperunt, ministrare* præsumant (*de Clerico non ordinato ministr.*); si *per Saltum* ad Majorem Ordinem prætermisso (*de Cler. per saltum promoto.*) inferiori, se promoveri curaverint: aut si *Furtim* & sine examine fuerint *Promoti* (*de eo qui furtive ordin. suscepit.*)

Præterea peccare possunt, tum *Prælati excedendo* jurisdictionem suam in inferiores, tum *Subditi* a subjectione superioribus debita *Recedendo* (*de excessibus Prælat. & subditor.*) Peccant etiam in pares si *Novum aliquid* præter jus; in alios audeant, vel usurpent; quo casu qui læditur *Novum opus nunciare* (*de Novi oper. nunciat.*) potest. Delinquunt & ratione *Privilegiorum*, tam qui ea violant, quam qui eis abutuntur (*de privil. & excessib. privilegiator.*) Sed quoniam, qui alicujus criminis reus agitur, aut eo nomine infamia laborat, non semper convinci potest per idoneos testes, aut aliis certis argumentis; inventum est remedium *Purgationis Canonicæ* (*de Purgat. Canonica.*) explosa *Vulgari* (*de Purgat. vulgari.*) qua Deus tentabatur.

Subjicitur Titulus *de Injuriis & damno dato* (*de Injur. & Damn. dato.*) cujus hic collocandi tituli non alia facile ratio occurrit, quam quod injuria & Damnum inferatur iis qui falso accusati ad Purgationem adiguntur: alioqui enim hæc delicta iis annumeranda erant, quæ tam a Laicis, quam a Clericis contra proximi honorem aut bona committuntur.

IV. Hæc ad varia criminum genera pertinent, quæ in Ecclesiastico foro agitantur: superest ut explicentur eorum PŒNÆ CANONICÆ. De his generatim (*de Pœnit.*) prius differitur: deinde vero speciatim *de Pœnitentiis* (*de Pœnitentiis & remissionib.*), quæ secundum Canones cuique crimini infliguntur: tum *de Excommunicatione* aliisque censuris, *Suspensione*, *Interdicto* (*de Sentent. excommunic.*) Denique exemplo Digestorum Justiniani, finem operi Gregorius imponit adjectis generalibus Titulis *de Verborum significatione* (*de verbor. signif.*), & *de Regulis Juris* (*de Regul. juris.*) ***Membrum Pœnæ Canonicæ.***

CAPUT XX.

De Rubricis Decretalium & Allegandis earum locis.

I. UT in reliquis, ita in Librorum partitione, Codicem Justiniani Gregorius IX. seu potius Bernardus Papiensis, ut jam diximus, imitatus est in sua Collectione, Exemplo itaque Codicis, constant harum quoque Decretalium Libri *Titulis*: Tituli in capita, sive *Capitula*, dividuntur: hæc ubi prolixiora sunt, in *Paragrahos*. ***Comparantur Tituli Decretalium cum titulis Codicis.***

II. Tituli: *Rubricarum* nomine intelliguntur, quod olim Rubrica, sive minio notarentur. Sunt autem in toto Decretalium opere Rubricæ sive Tituli omnino 185. Earum quinque supra octoginta ex Justiniani Codice desumptæ sunt. Integrum omnium ordinem oratione soluta, & per singularum vocum indicia, stricta oratione, videre est in omnium Editionum fronte. Capitum quoque index alphabeticus indici Rubricarum subjici consuevit. ***Unde dicta Rubricæ, & earum in Decretalibus numerus, atque Index.***

III. In laudandis Decretalium locis hæc ratio servatur, ut Capituli, quod citatur, primæ voces, aut numerus, vel cum numero verbum initiale ***Quomodo laudentur loca sive auctoritates decretalium.***

tiale præmittatur; atque interjecto vocabulo *extra*, vel *apud Gregorium*, subjiciantur verba Rubricæ, sive Tituli sub quo caput illud positum est: sed plerumque abbreviata. Exempla rem clariorem efficient; veluti *capitulo cum in cunctis 7. §. inferiora, extra, de Electione & Electi potestate*. Item *cap. tuam non credimus, in parte decisa, de ordine cognitionum apud Gregor. cap. ut famæ 35. vers. & utrum; in part. dec. de Sentent. Excommunic.*

Abbreviationes & notæ, ubi. IV. Abbreviationes & Notas utriusque juris quas disciplinæ Canonicæ studiosis familiari usu cognita esse oportet, utpote sine quibus allegationes intelligi nequeant: in fine synopsis Isagogicæ juris Pontificii, atque in Appendice Institutionibus Lancellotti adjecta, in gratiam Tyronum adscribi curavimus.

CAPUT XXI.

De Sexto Decretalium.

Quando & ex quibus compositus fuerit Sextus decretalium. I. POST Quinque Decretalium Libros a Gregorio IX. editos, duobus voluminibus constare cœpit Juris Pontificii corpus, Decreto ac Decretalibus; atque in eo statu per annos paulo minus 70. Jurisprudentia Canonica mansit. Conditæ quidem a sequentibus Pontificibus fuere Constitutiones non paucæ: sed nonnisi circa annum 1300. in unum volumen digestæ fuerunt. Id Bonifacii VIII. opera contigit, qui partim suas partim superiorum post Gregorium IX. Pontificum, ipsiusque Gregorii posteriores Decretales collegit, & simul cum illis duorum Conciliorum generalium Lugdunensium Decreta: quorum alterum anno 1245. sub Innocentio IV. alterum anno 1274. sub Gregorio X. habita fuerant.

Unde Sexti appellatio. II. Hæc Compilatio SEXTI nomine ab auctore donata est, quod Librum suum Quinque Libris voluminis Gregoriani annecti voluerit: ut totum Decretalium opus senarium Librorum numerum, illo adjuncto, complectens, perfectam, ut ipse ait, in rebus agendis formam tribueret, & in moribus disciplinam: Etenim senarius numerus perfectus habetur. Addit Bonifacius in Præfatione, se ab instituto decessorum suorum, collectorum scilicet priorum, & præsertim Innocentii IV. & Gregorii X. de quibus glossa, *verbo morem prædecessorum*, discessisse. Illi enim novas a se promulgatas constitutiones, una cum antiquis, uni & eidem volumini sub eadem serie, iisdemque titulis inseri jusserant: Se vero ideo Compilationem suam seorsim edidisse, ne inutilia fierent Gregorianæ Collectionis Exemplaria, & nova hæc editio minoribus impensis comparari posset. Quæ quidem cautio eo magis illis temporibus necessaria videbatur, quod nondum cognita esset ars typographica.

Per quos hoc opus a Bonifacio perfectum, & qua methodo. III. Hunc *Sextum Decretalium* Librum Bonifacius per venerabiles Gulielmum de Mandagotto Archiepiscopum Ebrodunensem, & Berengarium Fredoni Biterrensem Episcopum, perque Magistrum Richardum de Senis sanctæ Romanæ Ecclesiæ vice Cancellarium Juris utriusque Doctorem (qui omnes postea ad Cardinalitiam dignitatem evecti sunt) ita recenseri fecisse docet, ut pluribus ex ipsis Decretalibus (cum vel temporales, aut sibi ipsis vel aliis juribus contrariæ, seu omnino superfluæ viderentur) penitus resecatis: reliquas, quibusdam tamen abbreviatis, & aliquibus in toto vel in parte mutatis, correctis, detractis, additis non paucis, prout expedire viderit, in unum Librum, cum nonnullis suis Constitutionibus, redigi mandasse.

IV. Con-

IV. Constat autem hæc Sexti Collectio totidem Libris quot & Gregoriana; atque in ejus quinque Libris idem Titulorum ordo servatur: adeo ut videatur hic Sextus anterioris illius Collectionis appendix, eidem Decreta posteriora supplementi loco adjiciens. Sed quamvis in Libros quinque distincta sit hæc Compillatio superioris imitatione: mole tamen sua vix singulos Decretalium Libros tota exæquat. *Idem ordo hujus Sexti & Decretalium Gregorii.*

V. Præter Conciliorum Lugdunensium placita, continet Sextus Decretales per octo Pontifices a Gregorio usque IX. & anno 1230. aut circiter, ad Bonifacium VIII. & annum 1298. editas: ut constat eo die quo data est hæc Collectio, notato in extremo libro quinto: Nonis nempe Martii Pontificatus Bonifacii anno 4. *Titulos* habet novem & septuaginta, atque in his capita 359. *Tempus sexti editi; & Titulorum ac Capitulorum Numerus.*

VI. Inscriptio capitis primi de Præbendis, quæ in quibusdam Codicibus Clementem III. auctorem præfert, non parum suspecta est, eo quod Clemens III. annis 39. ante Gregorii IX. Compilationem e vivis excesserit: Bonifacius autem VIII. in præfatione Sexti profiteatur se iis tantum Decretalibus colligendis operam dedisse, quæ post volumen a Gregorio IX. compilatum editæ essent. Simili de causa dubiæ quoque sunt nonnullæ aliarum Collectionum Epigraphæ. *Inscriptiones quædam dubiæ.*

VII. Citantur ex hoc Libro loca eodem fere modo & formula, ac ex Gregorii Decretalibus, nisi quod, loco particulæ *Extra*, aut vocum duarum *Apud Gregorium*, subjiciuntur verbis cujusque rubricæ hæ voces *in Sexto*, vel *Libro sexto*, aut *apud Bonifacium*: veluti, *cap. ubi periculum* 3. *de election. lib.* 6. aut *in* 6. *Forma allegandi loca hujus Libri.*

CAPUT XXII.

De Clementinis.

I. POST Benedictum XI. alias X. Bonifacii VIII. successorem, CLEMENS V. Aquitanus, Avenione sedit. Is Constitutiones generalis Concilii *Viennensis*, cui præfuit anno 1311. una cum nonnullis aliis suis Constitutionibus atque Epistolis Decretalibus, ante, aut post prædictum Concilium emissis, colligi curavit, atque ad editionem parari. *Quis auctor Clementinarum.*

II. Sed eo ante promulgationem defuncto, proximus ejus successor *Joannes XXII.* eas auctoritate publica donatas edidit VIII. Kalendas Novembres anno secundo Pontificatus sui: quemadmodum in Epistola seu præfatione huic Collectioni præfixa testatur: id est anno Christi 1317. *A quo & quando ea promulgatæ.*

III. De hac Compilatione videndus Martinus Polonus in Vita Clementis V. & auctor Anonymus Vitæ ejusdem Pontificis; itemque Glossa Clementinarum in hæc præfationis verba, *De cætero in judiciis*, versiculo *Circa hæc sciendum*: ubi de Concilii Viennensis Decretis agit Glossator, notatque aliquas ex his Constitutionibus a Joanne XXII. correctas. *De hac Collectione qui proximis temporibus scripserunt.*

IV. Hæ Constitutiones, quod solum *Clementem* Quintum, partim per se, partim per Synodum universalem ab eodem celebratam, auctorem habeant: CLEMENTINÆ dictæ sunt: licet auctor sub titulo Libri VII. *Decretalium* vulgare destinasset. In iis idem *Ordo*, qui in superioribus Collectionibus est observatus. *Unde Clementinarum nomen; & earum ordo.*

V. Rubricas in quinque Libros sparsas, numero 51. Capitula 107. complectitur hæc Compilatio. *Numerus Titulorum & Capitum.*

VI. In

Allegandi modus. VI. In laudandis ejus locis, idem servatur modus, qui in citandis Gregorii Decretalibus, ad finem tituli citati adjectis duabus vocibus *in Clementinis*: vel ita, ut laudetur unaquæque Decretalis sub nomine *Clementinæ*, adjecto deinde titulo sub quo ea continetur. Exempli causa: *cap. unico de homicidio, in Clem.* aut, quod idem est, *Clementina, si furiosus de homicid. volunt. & casuali*.

CAPUT XXIII.

De Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus.

Extravagantium in genere appellatio unde. I. OBSERVATUM antea est omnes Pontificias Constitutiones post Decretum Gratiani compositas, Communi EXTRAVAGANTIUM nomine designatas fuisse, eo quod *Extra* volumen illud recepti prius juris vagarentur: ideoque & primam earum Compilationem sub titulo *Breviarii Extravagantium* a Bernardo Papiensi editam.

Cur Decretales Gregorii per vocabulum extra intelligantur. II. Verum postquam in lucem exiit collectio Gregorii IX. cum non amplius vagarentur Decretales in ea comprehensæ, utpote jam certum in corpus atque ordinem redactæ, & Pontificia munitæ auctoritate; & tamen extra primum juris corpus consisterent; Doctores ejus temporis indicandæ huic collectioni solum vocabulum *extra* retinuerunt.

Novæ Constitutiones Extravagantes dicuntur. III. Ab eo tempore nomen *Extravagantium* ad novas constitutiones translatum est, quæcumque corpori Juris insertæ non essent. In eo tamen extant hodie duæ *Extravagantium* compilationes, una Joannis XXII. altera plurium Pontificum, quæ communes vocantur.

Extravagantes Joannis XXII. IV. Joannes enim XXII. vulgo nuncupatus, Avenione 4. Idus Novembris, anno Pontificatus sui nono, id est Christi 1325. proprias constitutiones numero 20. sub 14. titulis uno libro promulgavit. Hæ idcirco, ni fallor, Extravagantium nomen retinuerunt, quia licet ab auctore robur habere jussa videatur hæc collectio, ut cui ad finem addita fuerit solemnis clausula, *Nulli ergo, &c.* tamen non, ut priores collectiones, speciali rescripto confirmata atque ad Universitates studiorum transmissa invenitur. Idque ideo videri potest prætermissum a Joanne XXII. quod in animo habuerit pleniorem, procedente tempore, suarum Decretalium collectionem componere. Et vero in compilatione sequenti plures, quam in hac, occurrunt ejusdem Joannis XXII. constitutiones, nempe 29. pleræque hac collectione anteriores: & clausula confirmatoria, *ad cap. ult. de verb. signific.* adjecta potuit ad illam solam Decretalem referri: nam ea clausula in aliis quoque ejusdem sequentis compilationis constitutionibus reperitur.

V. At quæ *Communes Extravagantes* dicuntur, ideo nomen Extravagantium, quod prius habebant, nunc quoque, licet in Juris Pontificii corpus translatæ, retinent: quod hæc collectio non auctoritate Pontificia, sed privati hominis studio, fuerit concinnata. Id paulo post annum Christi 1484. videtur contigisse. Etenim *Capitulum 2. Tituli de reliquiis & veneratione Sanctorum*, quæ, si tempus spectetur, postrema Decretalis est hujus compilationis, a Sixto IV. edita est anno 1483. Vocantur autem *Communes*, quod, non unius Pontificis Romani sint, quemadmodum Extravagantes Joannis XXII. sed complurium, nempe quinque & viginti Pontificum, ab Urbano IV. (si vera est inscriptio prior cap. 1. de simonia) ad Sixtum IV. prædictum, qui per annos plusquam 220. sedem Apostolicam tenuerunt, ab anno 1262. ad 1483.

VI. Di-

VI. Distincta est hæc Collectio in Libros quinque, sicut Gregoriana, complectiturque Titulos 35. capitula 74. Ejus loca sic laudantur: *Cap. super Cathedram, 2. de sepulturis, in Extravagantibus communibus;* vel *in communib.* alias *Extravag. communi super Cathedram, de sepultur.* Ex superiore autem Collectione ita citantur Capitula, *Cap. execrabilis, de præbendis & dignit. in Extravag. Joann. XXII.* sive, *Extravag. 1. Joan. XXII. de præbendis.*

Divisio Extravagantium communium, & earum ac præcedentium citatio.

VII. Hæ sunt Canonum, id est Decretorum, & Decretalium, sex Collectiones, quibus constat corpus juris Canonici, quo vulgo utimur. Sed cum novæ negotiorum formæ, identidem emergentes, nova in dies Legum remedia postulent: insecuti Pontifices, numero 28. magnum Decretalium numerum, sub *Extravagantium* aut *Bullarum* nomine, ad hæc tempora protulerunt. Concilia quoque generalia quinque habita sunt, *Constantiense, Basileense, Florentinum, Lateranense V.* & *Tridentinum;* præter Provincialia bene multa. Ex his novam fieri Collectionem, auctoritate publica munitam, non parum forte interesset rei Christianæ. Ejus specimen aliquod tentatum a nonnullis, ut mox ostendemus, ubi de auctoritate Decretalium dixerimus.

De posterioribus Extravagantibus.

CAPUT XXIV.

De Auctoritate Decretalium Gregorianarum, Sexti & reliquarum Collectionum.

I. DE majorum Decretalium per Gregorium IX. Editione ita loquitur Matthæus Paris (*in vita Henrici III. Anglor. Regis.*) *Decretales sub quodam compendio eleganter abbreviatas, & collectas, solemniter & authentice per totius mundi latitudinem legi præcepit, & promulgavit.*

Decretales habent auctoritatem Pontificiam ab ipso Gregorio.

Differt Collectio Decretalium Gregoriana, a Gratianæa Decretorum Collectione, quod illa Pontificiam auctoritatem adjunctam habeat, ipsius Gregorii IX. speciali Epistola loco præfationis præfixa, aperte declaratam: Vult enim ut hac Compilatione universi utantur in Judiciis & in foris: quod quamvis aliquatenus in Gratiani volumine receptum sit, id tamen nulla nititur Constitutione; sed usu duntaxat & tacito consensu valet, ut suo loco diximus.

II. Hinc apparet hujus Decretalium Collectionis non minus, immo etiam majus esse robur, quam Collectionis illius Decretorum. Ideo non sine causa Boetius Epo (*de jure sacro.*) in eo invehitur, qui Decretales præ Decretis contemnendas esse putant; quasi non omnes auctorum Classes in utroque volumine eædem sint; aut quasi Pontificum comprobatio legitimis Conciliis, & vice versa Conciliorum assensus & veneratio Pontificiis Decretis, accedere & utraque auctoritas amice in idem convenire non debeat.

Potior auctoritas Decretalium quam Decreti.

Nemo certe negare potest quin posteriora jura prioribus potiora haberi consueverint, ex recepta *l. ult. Dig. de Constitutionibus Principum.* Publicam igitur, certamque harum Decretalium vim, atque auctoritatem esse ambigendum non est: quæ in Regionibus quidem quas Obedientiæ vocant, absolute: in Gallia Provinciisque liberioribus, maxima ex parte viget; nisi si quæ Constitutio, aut non statim in usum recepta, aut contraria postea vel Constitutione, vel Consuetudine fuerit inumbrata.

Rationes indicat P. Marca. III. Et vero recte Illustriss. Petrus de Marca (*Lib. 3. de Concord. Sacerdot. & Imperii cap. 6.*) Decretalium auctoritatem ac necessitatem ex duobus maxime capitibus probat. I. Quod Judiciorum Ecclesiasticorum potestas præcipua, quæ olim in plerisque Causis penes Synodos Provinciales erat: postquam hæ frequentari desierunt, ad summum Pontificem necessario transferenda fuerit: cui & de iis rebus quæ ad ipsum disceptabantur, condendarum Constitutionum incubuerit onus. Sed præterea præscribendæ fuerunt formulæ Cognitionum, tam in Curia Romana & Tribunali Pontificio, quam in Provinciis per delegatos, Pontificum rescriptis Judices, instituendarum: cum hæ antea in Ecclesia minus solemni ordine exercerentur. II. Quod nova Ecclesiasticæ politiæ ratio, seu facies introducta, novum quoque judiciorum usum postulaverit. Ea vero pluribus ex causis orta, atque in primis ex Beneficiorum ab Ordinationibus sejunctione, ex Impedimentis Matrimonii ad tuendam publicam honestatem introductis, & revocata ad solum Ecclesiasticum forum hujusmodi, aliarumque Causarum cognitione: extemperato deinde Excommunicationum & publicæ Pœnitentiæ rigore; ex muliplicibus Monachorum & Regularium generibus, & concessis cuique Ordini, Monasterio, & Collegio exemptionibus: quæ omnis rerum & negotiorum varietas novum jus pro utilitate Reipublicæ Christianæ vel ab invitis Pontificibus extorsit. Ex his elucet perspicue Decretalium cognoscendarum necessitatem omnibus incumbere, qui Canonici juris peritiam affectant: ita tamen, ut non idcirco Juris antiqui notitia prætermittatur; sed cum novis antiqua comparentur, quo progressus Juris, ac mutationum causæ perspiciantur.

Earum usus cum Libertatibus Ecclesiæ Gallicæ conjungendus ac temperandus. IV. Probat idem eruditissimus Archiepiscopus veram Ecclesiæ Gallicanæ Libertatem, non, ut Jacobus Leschasserius volebat, solo veteri jure metiendam, quod paulatim Curiarum Decretis in usum revocari oporteat: sed in recto, tum prisci, tum recentioris Juris usu positam esse. Neque alia mens fuisse videtur, sive sancti Ludovici in Pragmatica sua sanctione, sive Caroli VI. aliorumve Regum, ac totius Ecclesiæ Gallicanæ, cum eam Libertatem in jure communi versari asseverarunt. Eo quippe nomine jus intelligebant, tum Gratiani Decreto, tum Decretalibus comprehensum. Etenim veteris Canonum Codicis exigua illis temporibus notitia erat: & nomine Conciliorum generalium, non minus posteriora, Lateranensia nimirum, Lugdunensia, & Viennense, quam prima octo Œcumenica, ex illius sæculi sententia, continebantur. Illis omnibus auctoritas in rebus fidei attribuebatur, ut patet ex Concilii Constantiensis, regnante eodem Carolo VI. celebrati, sess. 39. Nec dispari ratione in iis quæ spectant ad disciplinam, constitutæ Decretalium, utpote utilitati publicæ accommodata, fere omnia apud nos servari animadvertit idem Illustriss. Antistites (*Lib. 1. c. 9.*), & Decretales apud nos in Judiciis & Magistratuum Regiorum Tribunalibus vim legum Ecclesiasticarum, paucis exceptis, obtinere testatur.

Quid de his sentiendum. V. Carolus quidem Molinæus in Commentariis ad Edictum Henrici II. contra parvas datas, ut vocant (*Glossa 15.*), notat in regiis Registris extare Consilium ab Eudone Burgundiæ Duce Regi datum, ne permitteret novas Pontificum Constitutiones in Regno admitti: additque eas revera non admitti in iis quæ ad Jurisdictionem sæcularem pertinent: immo nec in spiritualibus, si Ecclesiæ Gallicanæ juribus & Libertatibus adversentur: idque mirum non esse ait, cum nec Curia Romana recipiat omnes Decretales, quamvis publicis Constitutionibus contineantur. Secundum hæc Franciscus Florens (*in præfat. de auctor. Grat. & aliar. Collect.*) negat Collectiones ullas Decretalium in Gallia receptas fuisse publica auctoritate.

æ. Verum quamvis Regia sanctione nominatim constitutum non sit ut Decretales pro legibus observentur; sufficit ad earum apud nos tuendum robur, quod ipsarum jure omnia per Galliam Tribunalia, non invitis, sed scientibus & volentibus Christianissimis Regibus utantur: quandoquidem diuturnus usus, a Principe non improbatus, legis vim obtinet: præsertim cum aperte jus commune ejusque usum probando, mentem suam satis Reges nostri aperuerint.

VI. Fatendum tamen quasdam in his reperiri quæ minoris sunt in Gallia usus. Estque observatu dignum non modo ex prioribus Collectionibus non pauca a Raymundo prætermissa, aut immutata esse, pro potestate eidem a Gregorio IX. concessa: sed etiam a Correctoribus Romanis nonnulla ex prioribus Gregorianæ Collectionis Editionibus; tum in textu, cum in Glossa quoque, vel deleta dici, vel alio detorta. Atque hæc de auctoritate Decretalium Majorum. *Observatio.*

VII. Quod attinet ad SEXTUM DECRETALIUM, sunt qui negant illius parem ac reliquarum Collectionum apud Gallos vim esse, idque propter gravissima dissidia quæ inter ejus auctorem Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Francorum Regem intercesserunt: quod olim observatum in *Glossa ad Capit. cupientes 16. de Elect. d. libr. 6.* notat Franciscus Florens (*in præfat. de methodo, & auctor. Collect. Grat. &c.*), qui hæc illius Glossæ verba refert secundum aliquos, *Constitutiones istius Compilationis non sunt receptæ in hoc Regno*. Sed ea Glossæ verba, cum aliis quibusdam ad Regum nostrorum Jura Regalia pertinentibus, nonnulli viri docti a Correctoribus Romanis sublata fuisse frustra suspicantur. Ea etenim desiderantur etiam in Editione Caroli Molinæi, quæ antiquior est quam Romana Gregorii XIII. cujus auctor hæc utique omissurus non videtur, si in ejus exemplari occurrissent. Verisimilius itaque est ab aliquo Doctore Gallo ea Glossis fuisse inserta. Et vero, quamvis ab Ill. Lud. Servino anno 1598. moniti publice fuerint Antecessores Sextum hunc legendum non esse, quasi legem faceret: & quamvis Florens idem in dissertatione de origine Juris Canonici, dixerit Sextum in Judiciis apud nos non eandem obtinere potestatem ac reliquas Collectiones: indubitatum tamen est, non solum in scholis hunc librum Doctrinæ causa exponi, quod & statuta Facultatis Juridicæ Parisiensis præcipiunt; sed & ejusdem jura in plerisque Causis vigere, non secus ac cæterarum Compilationum, quatenus scilicet cum Regiis juribus aut Constitutionibus, sive cum Libertatibus vel privilegiis Gallicanis non pugnant: nec aliquid ei detraxisse credendum est simultates Bonifacii cum Philippo, præsertim cum illarum initium promulgatione hujus libri posterius fuerit. Nec multum diversa ratio est Clementinarum & Extravagantium. *De Auctoritate Sexti in Gallia.*

CAPUT XXV.

De Bullis, seu posterioribus Extravagantibus, & Bullario.

I. APUD Romanos olim *Bulla aurea* insigne erat puerorum prætextatorum, aut etiam infantium, e collo in pectus incumbens, ut significaretur eam ætatem alterius regendam consilio. Dictam enim volunt a Græco βουλὴ, quod consilium dicitur Latine, ut est apud Festum Pompejum (*Lib. 2.*). Macrobius vero (*Lib. 1. Saturnal. c. 6.*) ex nonnullorum sententia ingenuis pueris attributum refert, ut cordis figuram in bul- *Variæ significationes nominis Bulla.*

 la an-

la ante pectus annecterent; quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent. Testatur idem gestamen quoque triumphantium *Bullam* fuisse, quam præ se gerebant, inclusis intra eam remediis quæ crederent adversus invidiam valentissima. Sumitur plerumque *Bulla* pro vesicula, sive ampulla, quæ in aqua venti intus spiritu sustentatur; ut ait Isidorus. Et quia hæ ampullæ supra aquam bullientem extant, bullæque ex metallo iconibus fere eminentibus decorantur: hinc fit ut clavi aurei, aliaque ejusmodi ornamenta orbiculata atque extuberantia, quibus cingula & phaleræ equorum ornari solent, *Bullæ* etiam vocentur.

Bulla pro Sigillo.

II. Sed maxime recepta posterioribus sæculis significatio est, cum BULLA pro Sigillo accipitur, quod bulla, sive impressa imagine ad obsignandum quoque veteres usi dicantur, teste Alexandro ab Alexandro. Hinc Græci χρυσόβυλλον & κηρόβυλλον formarunt, ut aureum vel cereum sigillum significarent: Imperatores enim Orientis, ut Meursius in Glossario (*in voce χρυσόβυλλον.*) notat, quadruplici utebantur sigillo, aureo, argenteo, cereo, & plumbeo, pro varia eorum ad quos Rescripta sua mittebant, conditione.

Tandem Bulla pro Literis Sigillo munitis.

III. Qua vero ratione Leges, Sanctionum nomine appellatæ sunt ab ea parte Constitutionis quæ clausulam confirmatoriam, addita in infractores interminatione pœnæ (in quo proprie sanctio consistat) sic etiam Rescripta & Constitutiones a sigillo, quo appenso roborantur, *Bullarum* nomen acceperunt. Hinc *Aurea Bulla* per antonomasiam dicitur Constitutio a Carolo IV. Cæsare Germanico edita de Imperatorum Electione & Electoribus: eademque de causa *Bullare* pro sigillare, & litteræ *Bullatæ* sive *Bullæ* nominantur Pontificiæ Constitutiones plumbeo fere sigillo munitæ.

Bullarum Pontificiarum colligendarum auctor Laert. Cherubinus.

IV. *Laertius Cherubinus* Jurisconsultus Romanus ex Bullis, sive Extravagantibus Pontificum Constitutionibus quas colligere potuit, a Leonis Magni temporibus ad Sixti V. Pontificatum, unaquaque ad auctorem suum, secundum ordinem temporum relata, volumen confecit, indito *Bullarii* titulo: quod volumen auspiciis ejusdem Sixti V. in lucem protulit anno 1586. Hæc deinde Collectanea secundis curis magno Constitutionum numero aucta Paulo V. Pontifici obtulit.

Opus prosecutus est filius Angelus Maria Cherubinus, aliique.

V. Tertiæ postea Editioni incumbens, cum postrema Pauli ejusdem, & cum his Gregorii XV. itemque Urbani VIII. diplomata colligeret, morte occupatus, susceptum hoc opus perficere non potuit. Verum ejus filius ANGELUS MARIA CHERUBINUS, Monachus Casinensis, pluribus additis, Bullarium Romanum novissimum anno 1634. Romæ typis commisit, in tomos quatuor distinctum: in quo & Pontificum vitæ atque icones habentur. Tomo secundo comprehenduntur Bullæ Pontificum a Pio IV. ad Innocentium IX. Tomo tertio a Clemente VIII. ad Gregorium XV. Tomus quartus continet Urbani VIII. Constitutiones. His adjectus ab *Angelo a Lantusca, & Paulo a Roma* strictioris observantiæ Minoritis tomus quintus Urbani ejusdem, & sequentium ad Clementem usque X. & annum 1672. Extravagantes complectitur.

De Auctoritate Extravagantiū seu hodiernarum Constitutionum.

VI. Harum autem, aliarumque Extravagantium Constitutionum, quæ per Pontifices subinde conduntur, quanta sit jure communi vis atque auctoritas, disputat in primis Franciscus Pegna Theologiæ ac Juris utriusque Doctor, in Tractatu *de auctoritate seu robore, probatione & utilitate Extravagantium*, ad calcem litterarum Apostolicarum pro Officio sanctæ Inquisitionis; post ipsius Commentarios in Directorium Inquisitorum Fratris Nicolai Eimerici, anno 1578. adjectarum.

De Regulis Cancellariæ.

VII. Inter posteriores Pontificum Constitutiones non postremum obtinent

nent locum REGULÆ CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ. Ejus negotia olim vivæ vocis oraculo & stylo regebantur: donec Joannes XXII. justitiæ administrationem certis regulis ordinavit. Sed in illis id tantum egit, ut abbreviatores instrueret, qua ratione literas in Cancellaria, juxta supplicationum varias figuras, deberent expedire. Introductas autem ab ipso regulas insequuti Pontifices diversimode auxerunt, usque ad tempora Nicolai V. qui anno 1447. sedere cœpit, & primus utiliores decessorum suorum regulas colligens, ac plures alias judiciales adjiciens, has regulas ad eum fere statum in quo nunc habentur, perduxit. Illum deinde successores, paucis immutatis, vel additis, pro se quisque sequuti sunt. Innocentius VIII. anno 1484. Regulas sexagintanovem probavit, duasque addidit: tum Julius II. anno 1503. unam adjecit in novem partes divisam. Paulus vero III. an. 1534. quinque Regulas adjunxit. Eoque mutationibus quibusdam factis, perducta res est, ut hodie septuaginta & una Regulæ Cancellariæ numerentur, quæ instar sunt Pragmaticæ Sanctionis, quam ad usum Cancellariæ suæ Pontifices composuerunt. Postremam earum Regularum Editionem suppeditabit Appendix nostra ad Lancellotti Institutiones. Ex his quatuor in primis usu receptæ sunt atque in Gallia servantur: nempe decimanona alias decimaoctava *de infirmis resignantibus*, seu de viginti diebus; vigesimaprima, alias vigesima *de quibus Impetrantibus beneficia viventium*; & huic cohærens trentesima, alias vigesimaoctava *de verisimili notitia*. Præterea ex Innoc. VIII. regulis servatur adhuc nos trentesimaquarta *de Publicandis Resignationibus*. Has Commentario Analytico enucleavit Carolus Molinæus, itemque trentesimamquintam, quæ illi trigesimasecunda, *de Annali possessore*. Petrus Rebuffus, cum his reliquas, numero septuaginta & unam, exposuit, quales eo tempore habebantur.

CAPUT XXVI.

De Nova Extravagantium Compilatione facienda.

Sixtus V. recentiorum Extravagantium Collectionem adornat.

I. CIRCA tempus primæ Bullarii editionis, anno scilicet 1588. ad Novas Decretales colligendas, atque in ordinem sub titulo Septimi Decretalium redigendas animum adjecit Sixtus V. ejusque rei curam delectis viris mandavit. Hi novem numero memorantur a P. Pithæo, 1. Dominicus Cardinalis *Pinellus*, 2. Hippolytus Cardinalis *Aldobrandinus*. 3. Hieronymus Cardinalis *Pinellus*. 4. Lucius *Sanus* Episcopus Ripanus. 5. Stephanus *Olivarius* Rotæ Auditor. 6. Laurentius *Blanchetus* Rotæ Auditor, & ejus in Galliam profecti loco Hieronymus *Pamphilus* Rotæ Auditor. 7. Franciscus *Pegna* Rotæ Auditor. 8. Pompejus *Arrestinus* Advocatus Consistorialis. 9. Julius Cæsar *Ottinellus* Secretarius Congregationis. Verum hunc *Septimum Decretalium*, ad instar Librorum Aristotelis de Physico auditu, Romæ ita editum fuisse accepi, ut nec editus dici possit. Ejus certe exemplum qui viderat, neminem vidi.

De Septimo Decretalium Matthæi.

II. Eodem aut sequenti anno, *Petrus Matthæus* Jurisconsultus Lugdunensis, summam Constitutionum Pontificiarum & rerum in Ecclesia Romana gestarum, a Gregorio IX. ad Sixtum V. servata temporum serie, Lugduni in lucem edidit. In Epistola autem ei præfixa ad eumdem Pontificem Sixtum, profitetur meditari se novam Collectionem sub titulo Septimi Decretalium, hoc est continuationis Constitutionum a summis

Pon-

Pontificibus post Extravagantes editarum a Sixti IV. tempore ad ipsum Sixtum V. Et vero paulo post prodiit *Septimus ille Decretalium Petri-Matthæi*, Cardinali Cajetano dicatus, quem tandem Lugdunenses Bibliopolæ in editione Corporis Canonici anni 1661. post Extravagantes communes collocarunt.

Septimus Decretalium Matthæi in multis deficit.

III. Ei operi non modo auctoritas publica deest; sed alia non pauca in eo desiderantur, & quantum ad Titulum, & vel magis quantum ad rem ipsam. Primo enim; si Clemens V. Collectioni suæ titulum illum *Septimi Decretalium* convenire putavit, ut ante dictum est: hic jam non septimus Liber, sed post additas Extravagantium duas Collectiones Decimus Decretalium dicendus esset. Deinde nec Librorum, nec titulorum ordinem in prioribus Collectionibus servatum tenuit auctor: & novos magno numero titulos inseruit, quorum plerique ad aliquem ex Decretalium titulis referri potuissent exemplo aliarum Compilationum minorum. Denique si quis accurate cuncta perpendat, facile deprehendet & utilia prætermissa, & minus necessaria huic operi fuisse intexta.

Summa Bullarii a Quaranta.

IV. Ante secundam editionem Bullarii Stephanus *Quaranta* Juris utriusque Doctor, & Canonicus Neapolitanus summam illius ex prima editione composuit sub titulo *Summæ Bullarii*, *earumve Summorum Pontificum Constitutionum, quæ ad communem Ecclesiæ usum post volumina Juris Canonici, usque ad Paulum V. emanarunt*: Ea Venetiis anno 1611. prodiit cum annotationibus atque additionibus ejusdem, & additionibus *Prosperi de Augustino*. Hoc opus ordine Alphabetico dispositum est: addito tamen ad finem indice earumdem Constitutionum juxta seriem Decretalium, cui nomen inditum *Libri Sexti Extravagantium communium*; relatione habita ad quinque Extravagantium communium, sive postremæ Collectionis Libros. Adjectus quoque simili serie Index Decretorum Concilii Tridentini.

Summa alia Flavii Cherubini.

V. Post secundam Bullarii editionem, Flavius Cherubinus, Laertii Cherubini Filiorum alter, *Novi* hujus *Bullarii Compendium* secundum ejusdem seriem dispositum edidit, scholiis aliquibus auctum, quod Romæ opinor anno 1620. deinde Lugduni quadriennio post prælo subjectum est.

De Augustini Barbosa Collectaneis Bullarii.

VI. Extant & COLLECTANEA BULLARII, aliarumve summorum Pontificum Constitutionum, necnon præcipuarum decisionum, quæ ab Apostolica Sede & sacris Congregationibus S. R. E. Cardinalium Romæ celebratis, usque ad annum 1633. emanarunt, secundum ordinem Alphabeti disposita, auctore Augustino Barbosa, Lugduni edita anno 1634. Post Juris communis Historiam: superest ut de speciali Ecclesiæ Gallicæ jure paucis agamus.

CAPUT XXVII.

De Origine ac progressu Juris Ecclesiastici Gallicani Pragmatica Sanctione, Concordatis, &c.

Tria tempora Juris Ecclesiastici Gallicani.

I. SACRI Juris tria apud Gallos tempora spectari possunt. Primum sub Imperatoribus Romanis, Regibusque Merovingiis: Secundum sub Carolovingiis: Tertium sub Hugonidis seu Capevingiis.

Jus Ecclesiasticum Galliæ antiquum.

II. Initio Christianæ Religionis, majores nostri in causis Ecclesiasticis disceptandis utebantur Collectione antiqua Canonum, qua continebantur Decreta Conciliorum Synodo Chalcedonensi probatorum, eorumque prisca versio-

versione, vel potius pluribus versionibus; quarum alia apud Isidorum extat, alia in Bibliotheca Juris Canonici a Clar. VV. Guill. Voello & Henrico Justello nuper edita est; aliæ in manuscriptis Codicibus reperiuntur. His adjungebant Conciliorum Gallicorum Decreta: quæ apud Hispanos quoque non modicæ auctoritatis fuisse ostendunt ex Tarraconensi præsertim Concilio Sirmondus (*in Præf. Concilior. Galliæ.*) & Petrus de Marca (*de Concord. Sacerd. & Imperii, lib.* 3. *c.* 4.) Archiepiscopus Tolosanus, ac tandem Parisiensis. Postea Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, id est antiquis Canonibus Græcis ex Dionysii Exigui interpretatione, Collectione Africana, Pontificumque Romanorum Decretis, a Siricio ad Anastasium usi aliquatenus videntur Antistites Gallici a postremis Merovingiorum temporibus. Certum tamen est Canones qui dicuntur Apostolorum, nondum receptos fuisse ann. 577. cum in Historia Gregorii Turonensis (*Lib.* 5. *c.* 19.), Rex Chilpericus eos Canones, in novo quaternione adjectos ad librum Canonum, transmisisse dicatur ad Concilium Parisiense adversus Prætextatum Archiepiscopum Rothomagensem.

Jus Ecclesiasticum medii ævi, commune.

III. Sed in secundo rerum statu dubitari non potest quin Codex ille Dionysianus omnino ab Episcopis Galliæ receptus fuerit, saltem postquam Adrianus I. ejus Libri exemplum Carolo Magno missum, velut certas Disciplinæ regulas continentem, commendavit. Idem ex Leonis quoque IV. Epistola (*relata in Can. de libellis dist.* 20.) & ex Hincmaro Rhemensi probari potest.

Jus proprium Galliæ.

IV. His adjecta sunt *Capitularia* ejusdem Caroli Magni atque insequentium Principum in Comitiis Regni edita; quorum magnam partem ad Ecclesiastica pertinentem negotia, tum ex priscis Conciliis ac Decretis Pontificum in Codicem Canonum relatis; tum ex Gallicis Canonibus, circa ea præsertim quorum definitiones in generalibus Conciliis non inveniuntur, ut loquitur Agobardus Lugdunensis, consensu Episcoporum subinde renovatis, decerptam fuisse constat.

Hinc Libertatis Eccles. Gallicanæ.

V. Et hoc est jus vetus, cui Præsules nostri, quoad fieri potuit, inhæserunt; & cujus maxime placitis nituntur jura seu libertates Ecclesiæ Gallicanæ.

Jus Ecclesiæ Gallicanæ posterius.

VI. Jus novum originem videtur traxisse eo *Corpore Canonum*, quod regnante Carolo Calvo, circa annum 736. sub *nomine Isidori* vulgatum est: cui supposititiæ Clementis priscorumque aliorum Urbis Episcoporum, ante Siricium, Epistolæ inditæ fuerant. His certam auctoritatem apud Gallos conciliare conatus est Nicolaus I. anno 869. quod tamen non statim valuisse probat ex variis Hincmari locis, eruditissimus Petrus de Marca (*Lib.* 3.) qua de re supra.

Invectum ex Isidorianis Decretalibus.

VII. Sed Epistolas illas initio tertiæ Regum stirpis invaluisse liquet ex Remensi Concilio anni 995. earumque jus altiores paulatim radices egit: quo præsertim Burchardus, ac deinde Ivo, cæterique Collectores, atque in his Gratianus, suis Decretorum voluminibus, earum fragmenta intexuerunt. Hinc igitur cœpit tertius Juris nostri status.

Additæ posteriores Decretales, & Concilia recentiora.

VIII. His accessere Decretalium Collectiones, quæ cum Epistolis sequentium Pontificum, Canones quoque posteriorum Conciliorum, præsertim generalium, complexæ sunt. Quæ Constitutiones maximam partem apud nos receptæ fuerunt, quatenus scilicet vetustis Canonibus, moribusque nostris, & Regni aut Ecclesiarum immunitatibus non adversantur.

Et cum his Regiæ de rebus sacris Constitutiones.

IX. Juris quoque robur obtinent *Constitutiones Regiæ*, quas Principes nostri Christianissimi de Rebus Ecclesiasticis, pro suo in Ecclesiam & disciplinam publicam studio, Canonumque tuendorum officio, ad confirmanda & exequenda, aut etiam explicanda eorum scita ediderunt: quales fue-

re tum

re tum *B. Ludovici Pragmatica Sanctio* ann. 1268. tum *Caroli Quinti & Sexti Constitutiones*; ac deinde *Caroli VII. Sanctio quoque Pragmatica* an. 1438. apud Biturigias promulgata; ac denique subsequuta Francisc. Primi, & sequentium Regum Edicta, Aurelianense in primis ac Bleesense; quibus Concilii Tridentini nondum in rebus Disciplinæ apud nos recepti, Constitutiones non paucæ in Legem transierunt.

In his & Concordata. X. Verum Pragmaticæ Sanctioni Bituricensi in multis derogatum est per *Concordata*, seu pacta Leonis X. cum Francisco I. Rege anno 1516. Bononiæ inita.

Addenda Jura Regia & alia. XI. Addenda superioribus præcipua quædam Jura antiquissimis moribus recepta, & Privilegia Pontificum concessionibus subnixa. Prioris generis sunt *Regalia* & restricta Legatorum Pontificiorum apud nos potestas: posterioris autem *Indulta* nominationum, tum Regi, tum per eum Senatui Parisiensi attributa, aliaque ejus generis, de quibus nos in *Specimine juris Ecclesiastici Gallicani*.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM, LIBER QUINTUS.

ACTENUS enucleare conati ſumus, tum ea ex quibus conflatum eſt univerſum Canonici Juris ſyſtema; tum ea quæ ad varias Canonum Collectiones, & cujuſque formam ſive ordinem, auctorem, tempuſque pertinent: ſupereſt ut ſtudii *Adminicula* tradamus. In his plurimum tenere locum videntur *Interpretes*, qui eam ſcientiam ſuis Lucubrationibus illuſtrarunt. Accedunt *Hiſtoriæ*, *Chronologiæ*, *Geograrphiæ* Eccleſiaſticæ ſcriptores; quorum lectio ad explanandas res geſtas, ex quibus Juris deciſiones ortæ, non mediocriter conducit. Omittendus deinde non eſt ipſius Juriſprudentiæ Canonicæ *Finis*: ſed & tractandi ratio & *Methodus* adjicienda; itemque *Vocabula* propria; & eorum *Breviationes* Doctoribus familiares, ſine quibus ad rerum cognitionem perveniri non poteſt. Denique ad hoc ſtudium ſe accingentibus indicandæ Corporis Canonici, quo nunc utimur, *Editiones* præcipuæ.

CAPUT PRIMUM.

Interpretum Juris Canonici Divisio in varias Classes.

Interpretum triplex inspectio. I. INTERPRETUM Juris Pontificii non una inspectio est. Possunt illi quidem Nationibus atque Ætatibus, sed in primis ratione distingui.

Græci Interpretes. II. Eorum igitur alii Græco sermone Canones Græcos, alii Latina lingua receptum Juris nostri Corpus diversimode enarrarunt, juxta Ecclesiæ quisque suæ usum. Sed Græcorum Interpretum tres fere nobis cogniti, qui sæculo Duodecimo fluoruere: *Joannes Zonaras*, & *Theodorus Balsamon*, uberiorum Commentariorum in Photii Collectionem auctores, servato ejus ordine: atque intermedius tempore *Aristinus*, cujus brevia extant scholia in excogitatam ab ipso synopsin. De his dictum a nobis Lib. tertio hujus operis, cap. 10. & 11. a pag. 279. & seqq.

Latinorum Classes. III. Latini magno numero in hoc instituto versati sunt, quorum ætas ab eodem sæculo XII. ad nostra usque tempora decurrit; opera in tantum excrevere, ut nimia illorum copia laboremus. Sed diversas admodum docendi tractandique vias inierunt. Alii primo *Glossas* sive Scholia, & breves annotationes, ad exponendum Juris contextum contulerunt. Alii deinde uberioribus Commentariis, quos *Apparatus* vocabant, Canonum ac Pontificiarum Epistolarum vim enarrare instituerunt; industriamque suam in hoc utroque genere, aut ad totum, sive Decretorum sive Decretalium opus, aut ad partem eorum operum, suis laboribus enucleandam, collocarunt. Compositæ sunt ab aliis *Summæ* Decretalium, quibus earum axiomata seu regulæ atque exceptiones, certa methodo, ac servata Titulorum serie traduntur. Plurimi, discutiendis dubiis ac difficilioribus quæstionibus, *Tractatus*, *Repetitiones*, *Concilia* composuere. Nec defuerunt superiori & currente sæculo, qui Justiniani exemplo, sub *Institutionum* aliisque nominibus, generalia Juris Canonici principia in ordinem redigerent. Addita etiam interpretandis vocibus, quæ propriæ sunt rerum Ecclesiasticarum, *Glossaria* sive *Lexica*, juxta ordinem Alphabeticum. Additi & ad res facilius suis quasque locis indagandas, sedesve materiarum agnoscendas, *Indices*. Dignique Jurisprudentiæ hujus originem ac progressum historice nonnulli explicuerunt.

Nostrum in his indicandis consilium. IV. In tanta Auctorum multitudine atque operum varietate, cuncta persequi, nec possibile est, nec necessarium. Itaque distinctos per ætates dabimus Auctores, qui ad nostram notitiam pervenerunt, & quos nosse studiosorum interest. Habebunt hi abunde ex sequentibus capitibus, unde hauriant quæ in ea re usui fuerint, & legendi ac per hoc discendi cupiditatem expleant.

CAPUT II.

Quid Glossæ, & de Juris Canonici Glossis in genere.

Variæ significationes vocabuli Glossa. I. QUI primi post editum Gratiani opus Decretorum, ejus interpretandi Provinciam susceperunt, *Glossis* fere contenti fuerunt. GLOSSÆ autem nomen generaliter & linguam, membrum scilicet animalis

quod

quod præcipuum vocis instrumentum est, & fermonem lingua prolatum significat. Sed speciali acceptione *Glossa* pro sermone cuique genti peculiari, & pro peregrino vocabulo sumitur. Aristoteles in libro de arte poetica (*Cap.* I.), omne nomen dividit in Proprium, & Linguam, aut varie figuratum. Proprium vocat, quo utuntur vulgo singuli populi, linguam quo diversi: notatque fieri posse ut idem vocabulum & lingua sit, sive γλῶττα & proprium; non tamen iisdem utrumque: Nam τὸ σίγυνον Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα: id est *Sygnon*, *quod Cypriis proprium est nobis* (id est Athenienſibus, aliisve Græcis) est *Glottam*. Pro Glossa *Glottam* Attice scripsit: cujus nominis vestigia a Phocæensibus per Massilienses aut Agathenses deducta, adhuc aliquatenus in Occitania nostra manent alicubi, inter mulierculas, quæ *La Glouto* usurpant, cum infantibus linguam exertantibus, se eam abscissuras blandiendo minantur. Porro Cyprium illud nomen σίγυνον Eustathius ad Iliad. γ & Apollonii Rhodii Scholiastes interpretantur jaculum ὁλοσίδηρον ex solido ferro, seu venabulum transfigendis apris. Sic Macedones apud Suidam σιβύνας vocabant hastilia, eademque significatione legitur σιβύνη Athenæi lib. 10. ut monuit Vir. Clarifs. Nicolaus Tavernerius Græcæ literaturæ Professor, reconditiori eruditione conspicuus. Quintilianus I. Institution. Oratoriar. (*Cap.* I.) pueris scribere incipientibus proponi mavult abstrusiora quam vulgaria vocabula, & forte occurrentia: *Protinus enim potest interpretationem* SECRETIORIS LINGUÆ, *quas Græci γλώσσας vocant, dum aliud agitur, ediscere*. Idem, sensu non absimili, *Glossemata* accipit ejusdem lib. cap. octavo his verbis: *Circa Glossemata etiam, idest voces minus usitatas, non ultima ejus professionis diligentia est*: ubi de Grammaticis loquitur. Sed Glossematis vocabulum, licet e Græco derivatum, Græcis tamen usitatum non est; nisi quod Suidas γλωσσημαντικὰ memorat pro Dialecti genere. Et vero Græcorum nonnulli Glossas sive Lexes (dictiones) Atticas, Laconicas, Creticas, hoc est proprias earum Dialectorum voces, collegerant, ut Casabonus notat in Athenæum libro tertio, cap. sexto. Quæ autem certæ sunt Dialecti propria, ea palam est aliena esse a lingua communi: unde & ξενικὰ vocantur, hoc est peregrina. Galenus & *Peregrina* & *obsoleta*: Pollux lib. 2. cap. 4. *Poetica* γλωσσῶν nomine significari ait: quod de iis est accipiendum quæ propria sunt Poetarum, & extra communem sermonis usum posita. Nos Galli *Glosam* pro Glossa dicimus, & *Glosare* pro eo quod est aliis verbis interpretari.

II. Vetus Dictionarium, apud Mathiam Martinium, ita *Glosam* a *Commento* & *Translationem* distinguit: COMMENTUM *expositio est, verborum juncturam non considerans, sed tantum sensum; deservit enim expositioni alicujus libri, & non constructioni literæ. Accipitur quoque Commentum largius*, scilicet pro quolibet libro: & tunc *sic definitur: Commentum est plurium, studio vel doctrina in mente habitorum, in unum collectio*. GLOSA *est expositio literæ, & ipsius sententiæ, quæ non solum sententiam, sed etiam verba attendit: vel Glosa dicitur expositio sententiæ, literam continuans & exponens; unde dicitur Glosa, quasi Glossa, id est lingua: quod, tamquam lingua Doctoris adesset, & exponeret, sic literæ exponendæ insistit, & sensum enucleat*. TRANSLATIO, *est expositio sententiæ per aliam linguam. Textus est liber ipsius Doctoris, continens tractatum, sine literæ vel sententiæ expositione*. Sed præterquam quod hic Commentum pro Commentario accipitur: Glossa etiam quatenus dicitur sententiam continuare, videtur confundi cum Paraphrasi. *Discrimen Glossæ, Commentarii, Translationis seu versionis.*

III. Quas Jurisconsulti *Glossa* vocant, etsi eæ a nuda vocum obscurio- *Quid Glossarum nomine sit*

 rum

Jure intelligatur. rum quæ in textu occurrunt interpretatione, ac brevibus notis cœpisse videantur; eo tamen progressu temporis perductæ sunt, ut Canones legesque plenius, & more Commentariorum enarrent; tum instituta cujusque in sua membra partitione; tum propositis quæstionibus, quæ ex iis deduci, ac decidi possunt; tum etiam adductis affinibus, & contrariis locis ac solutionibus nodorum qui sæpenumero se offerunt.

C A P U T III.

De Auctoribus Glossarum Decreti.

Utriusque Juris Interpretes & Glossographi Antiquiores. I. PONTIFICIA Legislatio illis quoque temporibus ubique per Christianum orbem floruit, quibus in Italia totoque Occidente dominantibus Barbaris, sepulta jacebat Legislatio Justiniani; hæc utraque Disciplina suos antiquis temporibus Glossographos habuit, atque in hoc Interpretum genere nihil cessisse apud Græcos Canonicam Jurisprudentiam Civili notat Boetius Epo (*Lib. 2. de Jure sacro num. 56.*); imo Canonum Glossographos antiquiores fuisse ostendit Glossographis Legum. Sed Idem (*Eod. loc. num. 7.*) ab Antonio Contio dissentit, qui in Præfatione Decretalium affirmat Legum Civilium Interpretes Interpretibus Canonum Latinis fuisse recentiores, constat enim antiquiores cum Gratiani Decreto fuisse Irnerium, eique coævos Bulgarum, Hugolinum, qui partim Summas quæ vocantur, partim Commentarios in Civile jus ediderunt, Glossas non item. Illud tamen certum est, ex Joanne Andrea (*In Proœm. ad Decretal.*) plurimos antiquarum Compilationum Glossographos Accursio, Civilium Glossarum sive Annotationum Collectore, vetustiores esse. Addit jam dictus Boetius (*Num. 84.*) Pontificii Juris Glossemata, Glossematibus Legum Civilium non magis soliditate cedere, quam vetustate.

Glossographi Decreti Laurentius Cremensis. II. Glossas scripserunt in Gratiani opus *Laurentius Cremensis*, *Vincentius Castellioneus*, *Hugutio* sive Hugo Vercellensis, *Joannes* Teutonicus, *Tancredus*, *Bertrandus*, & *Bartholomæus* Brixiensis.

Hugutio, seu Hugo Vercellensis. III. Sed primum omnium *Hugutionem* memorat S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, (*In spec. historiali 3. part. tit. 18. cap. 9. in fine princ.*) qui *Hugutio* sive *Hugo* in patria sua, Vercellis scilicet, professus esse creditur, ac postea Ferrariensis Episcopus fuit.

Vincentius Castellioneus. IV. *Vincentius Castellioneus*, Summus Canonista dictus, ab Oldrado Hispanus, ab aliis Mediolanensis fuisse dicitur; atque ex illa Castellionea familia prodiisse paulo post memoratur Cælestinus IV. Pontifex Maximus anno 1241.

Tancredus de Corneto. V. *Tancredus a Corneto* dictus, de patriæ nomine, quæ Tusciæ Civitas est, Laurentii Cremensis discipulus, Bononiæ haud dubie docuit: sed & Parisiis quoque professus circa ann. 1217. videtur, cum in opusculo quod de Ordine judiciorum per id tempus composuit (*Lib. 2. tit. 9. 10. 13.*) ubi judiciorum formulas describit, Parisiensem civitatem ac Monetam memoret. Suppar fuit Azonis & Vincentii Bellovacensis, quos citat. Certe sub Honorio III. Pontifice vixit: apud quem tantæ fuit auctoritatis, ut Honorius Constitutiones Pontificias ex quibus Quintam Decretalium Compilationem concinnaverat, ad ipsum recognoscendas atque interpretandas transmiserit, eique causas aliquot mandaverit decidendas, (*V. Cap. pen. & ult. c. de Judiciis*) ut inscriptio aliquot Decretalium apud Gregorium testatur. Ibi sane *Magistri* Titulus, ei tamquam Professori tributus, probat non

alium a Glossatore nostro intelligendum esse. Decessit Bononiæ, ubi Archidiaconus Decretum est Interpretatus. Modesto hoc Epitaphio cohonestatus: *Sepulchrum Magistri Tancredi eximii Doctoris Decretorum, Archidiaconi Bon. Orate pro eo.*

VI. JOANNES *Semeca*, TEUTONICUS dictus, sive Germanus, a prioribus editas in Decretum Glossas refinxit, additisque non paucis suas fecit, quemadmodum Accursius fecerat in jure Civili. Cum utrique Juri diu studuisset, Religiosam vitam in Prædicatorum Ordine est professus. Deinde ad Præposituram sancti Stephani Halberstadiensis in Saxonia vocatus est, cum Albertus Magnus ejusdem Ordinis decus, in Germania floreret. Ex Dignitate ejusmodi Joannes otium nactus, Decretum interpretatus est, ejusque opus *Glossæ communis* meruit nomen, teste Antonino ante laudato: qui secundum hunc facit Decreti Glossatorem, forte quod scripta eorum qui post Hugutionem in opus Gratiani Glossas ediderant, in Joannis hujus lucubrationes transfusa magna ex parte fuerunt, & sic pene obliterata aliorum memoria. Tandem Clementi IV. Decimas ab Ecclesiis Galliæ & Germaniæ ad bellum sacrum exigenti, interposita ad Concilium appellatione, obniti ausus Joannes hic Teutonicus, Anathema tulit ab eodem Pontifice; atque eodem anno 1269. uterque e vivis excessit: qua de re Albertus Crantxius (*Lib. 8. de reb. Saxon. cap. 27.*). Hunc *Semecam*; quia sententias suas levibus sæpe argumentis fulciebat, Laurentius Cremensis ajebat arenam sine cæmento ligare, hoc dictum mutuatus a Cajo Caligula, qui de Senecæ Oratione idem, sed alio sensu, pronunciaverat. Negari sane haud potest, quin, temporum illorum vitio, Joannes Teutonicus ineptis non raro vocibus usus sit: sed compensatur qualecumque hoc incommodum rerum plerumque pondere: plura quippe utriusque testamenti loca ita explicat, ut non modicam Gratiano afferat lucem. Cæterum omittendum non est falli Arnaldum Pontacum, cum in Chronologia sua (*ad annum Christi 1260.*) scribit Joannem hunc primum fuisse Decreti Glossographum: contrarium ex eo patet, quod hic Joannes, Hugutionis tamquam prioris, sæpe meminerit.

Joannes Semeca Teutonicus.

VII. *Bartholomæus Brixiensis*, Vincentii Castellionei Discipulus, Joannis Teutonici Glossis, Pontifice Alexandro IV. circa annum 1256. quædam attexuit, tum ut illius errores notaret, tum ut omissa suppleret, aut quæ postea immutata fuerant adjiceret, quemadmodum ipse initio Decreti testatur, apud Caccialupum (*de modo studendi*). Scripsit idem Historiam Temporum, teste Raphaele Volaterrano (*Lib. 21. de Anthropologia*), Episcopo Veneto eum aliquando assedisse notat Joannes de Turrecremata; ab Alexandro vero IV. eximia accepisse munera Platina refert. Hic Tertius Decreti Glossator nominatur ab Antonino, eique subjungitur Archidiaconus auctor Apparatus, de quo nos postea.

Bartholomæus Brixiensis.

C A P U T IV.

De Glossatoribus Decretalium.

I. IN PRIMAM Decretalium a Pontificibus Gratiano posterioribus editarum COMPILATIONEM, *Vincentius*, *Alanus*, *Tancredus*, & *Rogerius* Glossas seu scholia scripserunt. Addendus *Damasius*, qui præterea

Glossatores primæ Compilationis.

Librum

Librum Quæstionum super multis Decretalibus, & Brocarda composuit. Ipse hujus compilationis Auctor *Bernardus Circa* Papiensis, & scholia sive Glossulas suæ collectioni adscripsit: & sua iisdem titulis *Summam* scripsisse dicitur, cujus initium *Profectus discipuli gloria Magistri*. Antonius Augustinus eosdem nominat, his verbis: *Nos vidimus aliquot sine nomine scriptas, (Glossas scilicet,) sed multo plures adscriptis nominibus* VINCENTII, ALANI, TANCREDI, LAURENTII, ROGERII *& aliorum. Bernardo antiquiores a Guilielmo Durante (In Proœmio speculi) cognomine Speculatore, & ab ejus Interprete Joanne Andreæ F. fuisse dicuntur* RUFINUS, SYLVESTER, JOANNES HISPANUS, *& alter* JOANNES *Falensis sive* FANENSIS, *aut ut alii vocant, Faventinus; quorum nos scripta non vidimus. Hi fortasse aut corpore Canonum usi sunt, aut Decretorum collectionibus, Burchardi, Ivonis, Anselmi & Gratiani, aut aliorum scriptorum.*

Compilationis Secundæ Glossographi. II. Successit JOANNIS GALENSIS, seu Vallensis, *Compilatio*, quæ Gilberti atque Alani (Doctoris Universalis dicti) luminibus offecit, & *Libri secundi* titulum meruit, in quem *Ugo* Ferrariensis Episcopus, & *Bernardus Compostellanus*, Major sive antiquus, glossas edidere. Jam laudatus Antonius Augustinus scribit se vidisse eorumdem scholia, quorum nomina supra scripta sunt, *Vincentii* inquam, *Tancredi*, *Alani*, *Laurentii*, & aliorum, non pauca etiam sine nomine, quæ ejusdem *Joannis Galensis* fuisse putat. Ejusdem collectionis Notabilia a *Paulo Hungaro* collecta fuisse observat Joannes Andreæ (*In proœmium Durantis*).

Glossographi Tertiæ Compilationis. III. TERTIAM *Compilationem*, quæ jussu Innocentii III. a Petro Beneventano Tabulario seu notario composita, (alias *Librum tertium*) interpretatus est ante dictus *Paulus Hungarus*; ut Joannes Andreæ F. refert. Augustinus autem supra memoratus eadem nomina in his scholiis quæ in aliis collectionibus se vidisse testatur.

Compilationis Quartæ Glossatores. IV. In QUARTAM vero ex Generalis Concilii Lateranensis Quarti per eumdem Innocentium habiti, Constitutionibus maxime confectam Compilationem, *Vincentius* in primis, tum *Joannes Jacobus Rogerius*, sive Robertus, Glossas ediderunt; quas a se visas, lectasque notat Antonius Augustinus.

Auctores Glossarum Quintæ Compilationis. V. QUINTAM deinde, quam Honorius III. ad Tancredum & Archidiaconum Bononiæ profitentes componendam misit, aut recognoscendam, *Jacobus Albanus* Faventinus Episcopus, & *Joannes* de *Albenga* præceptor Henrici Hostiensis, interpretati sunt.

Glossaphi Decretalium Gregorii IX. VI. Denique in eam collectionem quam ex prioribus illis GREGORIUS IX. fratris Raymundi Pennafortii Barcinonensis opera coagmentatam, suisque Constitutionibus auctam edidit, & qua nunc vulgo utimur, Glossæ ab eorum plerisque conscriptæ sunt, qui in anteriores Compilationes Glossas ediderant. In eo præterea argumento versati dicuntur, *Ricardus Anglicus*, *Rodoicus Bertrandus* cognomento Modici passus, *Petrus* de Villaco (*Laudatus ab Host. in Summa, de restitut. spoliator. parag. cum quæritur sub fin.*) Hispanus. Reliquos hujus generis interpretes, qui quidem alicujus nominis fuere, dabunt proxime sequentia Capita.

Hos secuti sunt *Guilielmus Naso* & *Jacobus de Albenga* Episcopus Faventinus, *Philippus*, *Petrus Sampso*, *Cernardus Compostellanus*, qui opus non perfecit, *Ægidius* Bononiensis, & *Franciscus* Vercellensis, qui tantum super contextu scripsit. Postea vero *Boatinus* Mantuanus & *Archidiaconus*: Glossas etiam interpretati sunt. Hos secuti Frater *Jacobus* Canonicus sancti Joannis in monte, *Druzianus*, *Guandulphus*, *Petrus manducator*

ducator & quidam Cardinalis, Glossas ediderunt in Decretales. Addendus *Joannes Fantuccius*, qui & Glossas aliorum in Clem. collegit.

VII. Illorum omnium Glossas BERNARDUS BOTTONUS *Parmensis*, in unum collectas, suisque lucubrationibus locupletatas, contulit ad interpretationem Decretalium Gregorianarum, atque omnem superiorum Glossatorum gloriam ad se traxit. Hic Bernardus, postquam Bononiæ, ubi Canonicus creatus est, diu Decretales est professus, deinde sacri Palatii Quæstoris munere decoratus fuit: Auditores, & summi Pontificis Capellanos vocant. *Glossarum collector Bernardus Parmensis.*

VIII. Cum enim causas ex toto orbe ad urbem confluentes summus Pontifex in sacello, quod *Capellam* nominant, adhibitis Jurisconsultis, audiret; illi Capellani quoque sunt appellati a loco in quo etiam divinis inserviunt. Iisdem, quoniam Causas audiendi ac cognoscendi facultas concessa est, *Auditorum* Sacri Palatii nomen est inditum. Cæterum causas, tum ex generali delegatione, tum ex speciali sæpe rescripto decidunt. Plures olim fuere, nunc duodecim numero sunt, e variis nationibus, regnisque a Principibus suis deligi soliti. *De Auditoribus Rotæ.*

IX. *Bernardus* postremo Academiæ Bononiensi præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo *Cancellarium* vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes Regionum præfectos Cancellarios appellare consueverant. Bernardus sub hoc titulo, Bononiæ sepultus est, hoc addito in Majore templo Epitaphio. *De eodem Bernardo Parmensi.*

BERNARDUS BOTTONIUS *Cancellarius studii Bononiensis qui scripsit apparatum ad Decretum, jacet hic.*

Apparatus dixere uberiores Commentarios, & recitationes sive Textus repetiones atque expositiones accuratiores. Quales multi postea composuere, ut ex sequentibus patebit.

CAPUT V.

De Reliquis Interpretibus Juris Canonici, qui Sæculo XIII. scripserunt.

Inter Antiquos Juris Canonici ac præsertim Decretalium Interpretes, memorantur in primis sequentes.

GOFREDUS.

I. POST Bernardum, GOFREDUS *Tranensis* (de Trani) a patria, quæ Civitas est Apuliæ, cognominatus, Decretales Gregorii IX. Primus illustrasse fertur. Is, cum summi Pontificis Subdiaconus, & Capellanus forensium esset, ac Juris Canonici peritus inter primos haberetur, precibus studiosorum adductus est, ut ejus Juris disciplinam, servato Decretalium ordine, in compendium redigeret. Quod opus *Summam* appellavit. Nec desunt qui eum ad Cardinalis dignitatem evectum fuisse velint.

INNO-

INNOCENTIUS IV.

SINIBALDUS FLISCUS Genuensis, ex Illustri Comitum Lavaniæ familia, postquam Bononiæ sub Azone jam sene, Accursio & Jacobo Balduino Juri operam dedit, ob insignem ejus peritiam ad Cardinalis dignitatem promotus, ac tandem Summus Pontifex renunciatus anno 1241. INNOCENTII IV. nomen assumpsit. Hic primus *Commentarios in Quinque Decretalium Libros* Lugduni composuit, quo tempore in ea urbe Concilium habuit, ubi Fridericum II. Imperatorem anathemate perculit. Sed quamquam jam Pontifex Commentarios illos ediderit: ea tamen modestia fuit, non pro Pontificia potestate præcipuum scriptis suis robur addiderit, sed ea tamquam privati Doctoris opus haberi voluerit. Nihilominus hi Commentarii per seipsos æstimati, in tanta apud posteros dignatione fuerunt, ut auctorem multi Juris utriusque Consulti *Patrem* atque *Organum veritatis* appellaverint. Hoc uno nomine minus probatur quod nimio brevitatis studio obscurior non raro fit. Scripsit præterea Apologeticum Librum *de Jurisdictione Imperii & auctoritate Pontificis*, contra Petrum de Vineis, qui pro Friderico atque Imperatorum potestate contra Pontificiam scripserat.

BERNARDUS COMPOSTELLANUS.

BERNARDUS Brigantius, vulgo *de Vergantinos* in Gallecia, COMPOSTELLANUS dictus, quod esset Ecclesiæ Compostellanæ presbyter, jam laudati Innocentii IV. Capellanus; ejusdem hortatu aut jussu *casus Decretalium* confecit, & eruditos in eas Commentarios composuit, quos *Apparatus* vocant (*Raph. Volater. Antropologia lib.* 21.), idque circa annum 1250.

HOSTIENSIS.

Gofredus. Hostiensis natales & progressus.

II. HENRICUS, Segusii in Diœcesi Taurinensi, (*a Suse*) humili loco natus, quemadmodum ipse fatetur, in Gallia & Italia Juri studuit; & Joannem in primis Albingaunensem audivit; tum inter Pontificii Juris Interpretes primas tulit: quod præclaris Commentariis (de quibus postea) ita illustravit, ut *Juris* utriusque *Monarcha* dictus fuerit (*a Franc. Balbo cod. de præscript. in procem.*). Itaque propter eximiam eruditionem *Ebrodunensis* primum Archiepiscopus ab Innocentio IV. paulo ante ipsius obitum creatus (*Alvarot. in procem. feud.*). Deinde ab Alexandro IV. quo hortante scripserat in Decretales (*Volater. loco citato*), ad Cardinalis dignitatem evectus est (*Platina in Alexand.* 4.), ac tandem Episcopi Hostiensis titulo cohonestatus.

Episcopi Hostiensis dignitas.

III. Hostiensis autem Episcopus, primus est e septem Cardinalibus qui Lateranensi Basilicæ adscripti, vice Pontificis funguntur: præcipuaque habet privilegia, Pallii nempe usum, Pontifici Coronam imponendi atque Imperatorem ungendi jus (*Ut Abbas observat. ad cap. antiqua, de privileg.*).

Henrici Hostiensis periculum.

IV. Igitur Henricus HOSTIENSIS ab eximio illo Episcopatu vulgo dictus, Legatione Bononiensi aliquandiu functus est. Sede post Clementis IV. obitum vacante, cum Viterbienses, apud quos eligendi successoris caussa, convenerat Cardinalium Collegium, quo eos ad novum Pontificem pro arbitrio suo dicendum compellerent, detectis ædibus quibus inclusum erat,

erat Collegium; dirutisque cubiculis, nocte dieque sub dio tenuissent: Hostiensis in periculosum incidit morbum; nec aliter exitum impetrare potuit, quam omni eligendi Pontificis jure abdicato. Hac conditione dimissus, convaluit.

V. Duo in primis ejus opera celebrantur: SUMMA Juris Canonici, aut (ut alii volunt) utriusque juris, quæ *aurea* vocatur, atque ad ordinem Decretalium, singulosque earum titulos aptata, compendium aut potius totam Juris scientiam methodice tractatam continet: quod quidem opus incendio consumptum, postea inter Cardinalitiæ dignitatis occupationes, a se restitutum ipse testatur *(in fine summa)*. Alterum opus LECTURA dicitur: quo nomine Commentarii ampliores intelliguntur in quinque Decretalium Libros, divisi in duo volumina. Paulo duriores Innocentii IV. opiniones, æquitatis amore non raro damnat: sed nimiæ subtilitatis a quibusdam arguitur, diciturque plus æquo Episcopis favisse *(Sylva Nupt. lib. 5. num. 67. & 69.)*. *Hostiensis opera.*

DURANDUS SPECULATOR.

DURANDUS SPECULATOR, seu *Durantes*, in Occitania apud Podium Missonium natus, Henricum Hostiensem audivit ann. 1250. atque admodum juvenis in Mutinensi Academia Decretum interpretatus est. Postea in Curia Romana Causarum Auditor, ingens illud Opus quod SPECULUM inscripsit, ante annum ætatis 24. adortus, non nisi intra unum & viginti annos ipsomet teste absolvit: perfectum Ottobono tituli Sancti Adriani Cardinali Innocentii IV. fratris filio nuncupavit anno 1262.

VI. Idem S. Petri primum Patrimonio in Tuscia; deinde Honorii IV. mandato Romandiolæ Præfectus, hanc provinciam Guidoni Montefeltrio ereptam, Comitis titulo rexit, ut ipse de se prædicat. Et cum in eadem provincia, pro Martino IV. Quæstoris officio fungeretur, ad Metaurum fluvium peninsulam a fundamentis extruxisse narratur (*a Sabellico, Blond. Volaterrano*) cui Castellum imposuit, ac de suo nomine *Castellum Durantis* appellavit, vulgo *Castel-Durante*. Ex Carnotensi Decano, *Mimatensis* in Gallia Episcopus creatus est anno 1286. ac decennio post obiit Romæ, sepultus in æde Prædicatorum ad Minervam. *Ejus munia publica.*

VII. Præter *Speculum* Libris 4. distinctum, sic appellatum quod forenses homines variarum causarum hominem in eo speculentur, ac velut in speculo inspiciant; scripsit etiam *Rationale Divinorum Officiorum*, in Libros 8. divisum, quod anno 1286. absolvit. Librum quoque de ordine *celebrandi generalis Concilii* occasione Concilii Viennensis scriptum, eidem perperam assignat Panzirolus. Neque enim ad hujus Concilii tempora pervenit hic Guilielmus ejus nominis III. inter Mimatenses Antistites (*de Mende*). Verum Lugdunensi interfuit, in cujus *Canones* commentarium edidit. Liber autem de celebrando Concilio, Guilielmi IV. Durantis, Mimatensis quoque Antistitis est, prioris fratre nati. Invenitur etiam illius *Repertorium juris*, quod una cum aliis ejus operibus Lugduni prodiit anno 1516. & 1551. Citantur præterea ab eo conscripta, tum *Speculum Legatorum*, in quo de ipsorum officio & potestate fuse disputat, & *Commentaria in Decretales*. *Ejus opera.*

VIII. Adeo felici memoria fuisse fertur, ut Librum semel lectum statim recitaret: quod singulari ejus sobrietati attributum; Monachus Aurearum Insularum gemmæ assignat, quam aureo annulo inclusam gestasse dicitur. In summa nominis, propter excellentem & Juris & Theologiæ peritiam, celebritate, duo tamen sunt quæ ipsi objiciuntur: quod multa ex Joannis *Ipsius dotes, ac defectus.*

Præpot. Canonic. Doujat. Eee Fasoli

Fasoli atque aliorum scriptis deprompta, Speculo suo ad verbum inseruerit: (*Cyn. in lib. Judices cod. de judiciis*) : & quod propositis aliorum hinc inde sententiis, ac judiciis, quæstiones indecisas sæpe numero relinquat. Cæterum errare eos, qui Durandum hunc paulo post trigesimum ætatis annum obiisse tradunt, perspicue constat, ex iis quæ supra diximus de diuturno tempore insumpto in componendo Speculo. Nec minus falluntur qui eum inter Dominicani Ordinis sodales numerant. Ejus hæc de Sacramento Eucharistiæ verba referuntur.

Verbum audimus:
Motum sentimus:
Modum nescimus:
Præsentiam credimus.

GARSIAS HISPANUS.

Inter veteres Juris Canonici Interpretes a Joanne Andreæ nominatur *Garsias Hispanus*, qui *Decretales* interpretatus esse dicitur, circa annum 1285. opere imperfecto: Summæ quæ *Pisanella* vocatur quædam adjecit. *Glossas* quoque in Sextum Decretalium edidit, Auctore Felino (*in cap. causam, de præscript.*).

CAPUT VI.

De Interpretibus Sæculi XIV.

ARCHIDIACONUS.

IN his primum locum teneat GUIDO BAISIUS alias *de Bayso* Patricius Regiensis. *Glossis* Joannis Teutonici nonnulla addidit, suasque *in Sextum* Decretalium librum *Glossas* edidit, quæ in pretio sunt. Jus Canonicum Bononiæ interpretatus est, sub ann. 1283. qua in urbe ARCHIDIACONUS creatus, ex ea dignitate cognomen apud posteros meruit. Celebrantur in primis ejus Commentaria in universum Gratiani *Decretum* anno 1300. absoluta; cui operi a doctrinæ quasi fragrantia inditum *Rosarii* nomen. *Decretales* quoque interpretatus est eodem tempore quo Boatinus Mantuanus. Opera Venetiis edita sunt magna ex parte, anno 1580. Neque exiguæ fuerunt auctoritatis. Observat quidem Cæpolla eum circa verborum (*de verbor. signific. n.* 29.) significationes, magis quam circa res decidendas versatum esse; at Felinus (*in c.* 1. *de constit.*) eum tanta eruditione in VI. Decretalium scripsisse tradit, ut ejus opiniones ibi relatæ cæteris præponderent. Joannes autem Andreæ Archidiaconi discipulus, fatetur se prope invitum ab eo ad Doctoris gradum fuisse gratuito promotum, quem propter inopiam petere non audebat: idcirco hic postea præceptori suo tantum detulit, ut ipsius Glossas se pro textu habere professus fuerit (*in prim. Sexti*).

DINUS.

DINUS, sive *Dyrus Mugellanus* cognomine a Mugelllo agri Florentini oppido, professorum Juris Bononiensium suo tempore præstantissimus, a Bo-

a Bonifacio, non obscura spe Cardinalatus injecta, Romam evocatus, una cum Richardo de Petronibus *Sextum Decretalium* elucubravit, quem & mandato ipsius Bonifacii primus post Archidiaconum illustrasse dicitur. Spe honoris, quem animo perceperat, delusus, ex mœrore decessit Bononiæ, anno 1303. ut scribit Forsterus:

JOANNES MONACHUS.

Natione Gallus, Patria Ambianensis, *Joannes Monachus*, Cisterciensis Ordinis; primus in *Sextum Glossas* nemini dicatas vulgavit, concurrens cum Joanne Andrea: postea Joannes *Cardinalis* creatus. Apud Philippum Pulcrum Francorum Regem, ann. 1303. Bonifacii VIII. Legatum egit (*Felinus in c. solito, de major. & obed.*) Scripsit Opusculum cui titulus *Defensorium Juris*, ubi reos docet qua ratione sese adversus actores tueri debeant. Pontificum etiam *Extravagantes* sive constitutiones nondum in corpus Juris relatas, interpretatus est. Idem Parisiis Collegium in gratiam studentium in hac Academia fundavit, ann. 1302. quod hodieque *Cardinalis Monachi* dicitur: in ejus ædicula humatus, hoc apposito titulo: *Hic jacet* JOANNES MONACHUS, *Ambianensis Diœcesis, Tituli Sanctorum Marcelli & Petri Presbyter Cardinalis, fundator istius Domus: Qui obiit Avenione anno Domini* 1313. *die* 22. *Augusti. Sepultus fuit hic prima die mensis Octob. anno...*

JOANNES ANGUISSOLA.

Cæsenæ in Flaminia natus *Joannes Anguissola*, Patavii primum, deinde circa annum 1300. Bononiæ Jus Pontificium cum laude enarrasse memoratur. Ex ejus scriptis vix aliud superest, quam liber de *Sponsalibus ac Matrimoniis*, quem Joannes Andreæ sibi vindicare non est veritus, si Alberto Gandino Anguissolæ Auditori fides habenda.

JOANNES DE DEO.

Bononiæ quoque per ea tempora professus fuisse dicitur JOANNES DE DEO, genere Hispanus, Philosophiæ laude insignis, & Juris Canonici interpres eximius. Scripsit *Summam Cavillationum* in septem libros digestam. Decreti etiam ac Decretalium *Indicem* confecit, in quorum utroque consonantes Canones, cum variis quæstionibus collegit.

JOANNES ANDREÆ.

Ex Andrea Patre & Matre Novella nomine Mugelli, in agro Florentino natus est hic JOANNES, ac de patris nomine ANDREA, cognomen sumpsit. Patrem constat Presbyterum fuisse; an filium ante, an post Sacerdotium genuerit, incertum.

Præceptores habuit in Jure Civili Malumbram, & Martinum Silimani, in Pontificio Guidonem Baisium Archidiaconum, quem præcipue coluit, ut a nobis dictum est. Circa annum 1330. Patavii docuit. Pisis, etiam professus: Inde Bononiam revocatus, interpretandis per annos prope quinquaginta Decretis Pontificum, clarissimus inter Interpretes evasit. Austera admodum vivendi forma usum memorat Volaterranus. Precandi etiam admodum studiosus, ac moribus incorruptus fuit. Cæterum notatur perpusilla ejus statura.

Glossemata primo in *Sextum* Decretalium scripsit post Archidiaconum præceptorem suum: eaque secundis curis interpolavit auxitque: deinde

in *Clementinas* scholia scripsit, quæ contextui annexa, pro glossis leguntur. Postremo in Gregorii IX. *Decretales* commentarium edidit sub *Novellarum* titulo: quod matris & filiæ honori dedit: utraque enim Novella nomine dicebatur. Hoc ejus opus a Baldo mirum in modum laudatur (*in prælud. feudor.*). Scripsit & *in Regulas Sexti* & quas vocavit *Merculiales*. Gulielmi præterea *durantis speculo* non pauca anno 1347. addidit, ex Oldradi consiliis ad verbum fere descripta. Sed & Libellum de Sponsalibus & Matrimoniis sibi adscripsit, quod Joannis Anguissolæ opus fuisse existimatur; quapropter, furtis hujusmodi compertis, insignis alienorum laborum fur nominatur a Baldo ante laudato (*in addit. ad spec. de conceff. preb.*).

De eo Judicium, & mors. III. Aliorum opiniones plerumque recitat, pauca de suo proferre solitus: ubi tamen opinionem suam promit ac firmandam suscipit, magno atque acri judicio eam corroborat, ut Abbas & Felinus aliique notarunt; unde non mediocris habetur ejus in consulendo & judicando auctoritas. Tubam & Patrem Juris Canonici vocant Aretinus, Cursius uterque & Baldus. Summus Pontifex, Bonifacius opinor VIII. eum ad se Legatum, *Lumen mundi* salutasse fertur (*Sylva Nupt.*). Tandem post quadraginta quinque annorum professionem grassante peste abreptus est, anno Christi 1348. quod ipse priore anno vaticinatus fuisse videtur in additionibus ad Speculatorem (*de filiis Presbyteror.*), Bononiæ sepultus in æde S. Dominici hoc adjecto Epitaphio.

Hic jacet Andreas notissimus orbe Joannes,
Primo qui Sexti, Clementis, atque Novellas,
Hieronymi laudes, speculique jura peregit,
Rabi Doctorum, lux, Censor, normaque morum
Occubuit anno præ diræ pestis, M. CCC. XLVIII.

GUILIELMUS DE MONTE LAUDUNO.

Circa annum Christi 1346. memoratur *Guilielmus de Monte Lauduno* Philosophus, & Canonici Juris in Academia Tolosana Celebris Professor, Arnulfo Ruseo, Philippo Probo in tractatu juris Regaliæ, ipsique sexti Libri Decretalium Glossæ laudatus; scripsit enim lecturam in eum Librum, & præterea Apparatum constitutionum Clementis V. & super Extravagantes Joannis XXII. ac librum de Sacramentis quæ adhuc (opinor) inedita omnia latent in bibliothecis a Stephano Baluzio indicatis ad caput quartum libri 6. de Concordia Sacerdotii & Imperii. Addi potest ex Forstero Summa de casibus.

JOANNES CALDERINUS.

Joannes Calderinus patria Bononiensis, quem ob morum elegantiam & singularem probitatem Joannes Andreæ, Boniconto mortuo, in filium adoptavit, atque ut Abbas scribit, Novella filia uxore tradita generum fecit. Clementis VI. Pontificis Maximi Consiliarius fuisse fertur. De interdicto etiam Ecclesiastico librum & Decretalium indicem scripsit. Decessit Bononiæ, & in æde B. Dominici est tumulatus in marmoreo sepulcro, circa annum 1350. aut 1360.

Præter Commentaria in Libros Decretalium, Decisiones, Consilia, & alia de quibus Simlerus in Epitome, extat ejus Tabula continens auctoritates & sententias Bibliorum, prout in compilationibus Decretorum & De-

& Decretalium inducuntur secundum ordinem Alphabeti, emendata a Thoma Dumbergio Memmingo Spirensis Civitatis Consule, excusa a Petro Drach anno 1481.

LAPPI DUO.

Duo fuere per hæc tempora Lappi, Juris peritia celebres: ambo Florentini, prior TUCTUS Podieboncius Abbas fuit S. Miniati, & super Sexto Decretalium & Clementinis scripsit, & librum de permutatione beneficiorum a Friderico Petruccio Senensi in lucem emissum, non paucis adjectis ampliavit.

Alter Lappus Castilonejus, cum Oldrado a Ponte Romæ Advocatum Consistorialem egit, circa annum salutis 1346. Conscripsit Allegationes & Tractatus duos, alterum de Xenochiis, sive Hospitalibus, qui instar Commentarii est ad titulum de religiosis domibus.

JOANNES LIGNANUS.

Pauli Leazari discipulus fuit JOANNES a LIGNANO Agri Mediolanensis oriundus, unde & nomen sumpsit. Urbani V. Pontificis jussu circa annum 1365. conscripsit librum de *pluralitate beneficiorum*, cui & alios adjecit *de permutatione*, *de Horis Canonicis*, *de Censura Ecclesiastica*, atque *Interdicto*, *de Duello*, *de Hæresibus*, *& de Represaliis*. Quædam etiam ab aliis in Clementinas (*in proœm. Card.*) annotata confuse & negligenter congessit, ut observat Cardin. qui eum Interpretum Juris Pontificii principem habitum fuisse affirmat. Ejus *in omnes Decretales* Commentaria Patavii servantur in majoris templi Bibliotheca (*proœm. in Clementinas*). Orto inter Urbanum & Clementem VI. schismate, causam Urbani scriptis defendit; Obiit anno Christi 1368.

BALDUS UBALDUS.

Perusii natus est Baldus de Ubaldis: Patre Francisco Medicinæ atque Artium Doctore & Castellorum quorumdam Comite: a prima pubertate Bononiæ juri operam dedit, Bartolo Præceptori suo æqualis, aut superior, cujus sæpenumero opiniones refellit: docuit in patria ac deinde Patavii, ac tandem Ticini, ubi obiit anno 1400. 28. Aprilis, sepultus in conventu Fratrum Minorum, cum frater ipsius Angelus studiorum comes, nec minus inter juris Professores nobilis, Florentiæ eodem anno decessisset.

Præter quinque Responsorum volumina, aliaque opuscula, Commentarios scripsit, quibus totum fere jus utrumque multum illustravit, nimium subtilis a quibusdam habitus. Allegantur etiam quædam nondum prælo subjecta, veluti liber quem *peculium* inscripsit, & tractatus de illustribus utriusque juris Doctoribus, sive *de commemorationibus famosissimorum Doctorum in utroque jure*. Opusculum cui titulum fecit *practicam* juris utriusque, seu *Compendiosam*. Angelus Aretinus Tancredo adscribit, Baldus tamen ipsi sibi vindicat.

HENRICUS BOICH.

Hoc sæculo Jus Canonicum Parisiis ingenti cum laude profitebatur HENRICUS BOICH, Brito e Diœcesi Leonensi, ut ipse testatur in principio Commentariorum suorum: unde corrigenda est Venetæ anni 1576. ipsius operum editionis inscriptio, ubi Lugdunensis dicitur, errore ducto

ex affi-

ex affinitate nominum quibus Civitates duæ in Gallia vocantur: Lugdunum enim vulgo *Lyon*, dicitur: Britannica vero Civitas *Leon*, sive *S. Paul de Leon*. Porro Henricus ille Boich Capellæ sancti Yvonis Parisiensis præfectus fuit, multaque ex ejus Commentariis, sive *Lectura*, ut ipse vocat, *in quinque Libros Decretalium*, quam se in scholis Parisiensibus anno 1349. consummasse testatur, mutuatus est Guymerius, de quo infra: is enim ab hoc *Henrici* nomine laudatur.

CAPUT VII.

De iis qui Sæculo XV. jus Canonicum: scriptis suis illustrarunt.

PETRUS ANCHARANUS.

PETRUS DE ANCHARANO, nomen sortitus est ab Ancharano Farnesiorum Castello, unde ipsi origo, Baldi auditor: Bononiæ jus Pontificium cum Antonio Butrio, deinde Patavii Digestum vetus & novum explicuit. Demum Bononiam reversus soli juri Canonico exponendo operam dedit, Senis quoque Decretale per triennium interpretatus. Magnæ vir integritatis, & exacti judicii, ideoque a Principibus viris in consilium sæpe adhibitus, Compatrem habuit Zabarellum Cardinalem, tandem Collegium pauperum studiosorum Bononiæ instituit, quod ejus nomen hodieque retinet. Obiit circa annum 1415. sepultus in templo sancti Dominici: instaurato diu postea tumulo, inscriptum est carmen hoc initio:

Canonis hic speculum, Civilis & Anchora juris.

Egregius Commentarios reliquit in *Decretales*, *Sextum*, & Clementinas.

ANTONIUS BUTRIUS.

Ex Bononiensi quoque Agro prodiit *Antonius de Butrio*, Ancharani æqualis doctrina, & honesta conversatione perinde insignis, docuit Bononiæ ac Ferrariæ. Scripsit in *Decretales* & *Clementinas*, item *Consilia* & *duo Repertoria*; unum in jure Canonico, alterum in jure Civili; fertur quoque ejus liber de Notario. Notatur ab Alexandro ejus scribendi ratio, quod sæpe adeo perplexe atque inordinate sensus suos exprimat, ut vix ejus mens percipi possit. A Benedicto XII. in Gallias ad Regem, ob tollendum schisma jam multis annis ortum, Legatus missus, morte præventus; optatum finem videre non potuit. Obiit anno Christi 1408. atque in patriam relatus, extra urbem ad Sancti Michaelis Ædem conditus est.

ZABARELLA.

Ex Sabadinorum Bononiensium stirpe natus Patavii *Franciscus de Zabarellis*, qui peractis in utraque Academia juris studiis, Patavii jus Canonicum interpretatus est, atque inter sui temporis Professores maxime enituit: translata autem in Venetorum ditionem Patavina Civitate, quindecim Legatorum ad jurandam Reipublicæ fidem destinatorum Princeps, Patriæ

triæ vexillum Duci Venetiarum obtulit. Florentiæ quoque docens magno in pretio fuit: a Joanne XXIII. Archiepiscopus Florentinus ac postea Cardinalis pronuntiatus; a quo ad Concilium Constantiense Legatus, ejusque abdicandi auctor fuisse memoratur: post electum Martinum VI. decessit, ann. 1417. ætatis 78. vel, ut alii scribunt, 80. Cadaver ipsius in Patriam delatum, magno cum Civium luctu conditum est in Majori Templo ad lævam sacelli sub titulo Beatissimæ Virginis dicati.

Vir fuit animi recti, suavissimæ consuetudinis, & integerrimæ castissimæque vitæ, somni parcissimus, & in sumptu domestico admodum moderatus, in pauperes profusus, familiares & discipulos ad bonos mores hortari solitus. Luculenta *Responsa*, atque egregia in *Decretales*, *& in Clementinas Commentaria* reliquit, ac de *Horis Canonicis* librum. De liberalibus etiam *Artibus*, & *Naturali Philosophia* quædam opuscula scripsit. Citari solet sub titulo *Cardinalis*.

ZENZELINUS ET PAVINUS.

Omittendi non sunt Glossatores Minorum Compilationum, *Zenzelinus de Cassanis*, natione Gallus, aliis Genzilinus, qui in *Clementinas* Commentaria, & in *Extravagantes Joannis XXII.* Glossas edidit. Eum secutus *Joannes Franciscus Pavinus*, sive de Pavinis, qui in sacra Theologia versatus, & Canonicus Paduanus creatus, cum in patria per aliquot annos docuisset, a Paulo II. Romam vocatus est, & Palatii Apostolici Causarum Auditor est factus, circa annum 1466. In Joannis XXII. & aliorum Pontificum *Extravagantes* scripsit: de Officio & Potestate *Capituli* sede vacante, de *decimis*, de *charitativo subsidio*, de *visitatione Episcopi*, aliaque opuscula composuit: Romanæ quoque Rotæ *Decisiones* diligenter collectas, in unum volumen redegit. Tradit etiam Joannes Bertachinus, Justiniani *Novellas* ab eo admirabili opere fuisse ordinatas: quæ tamen nunquam visæ. Decessit Romæ, sepultus in æde sacra, cui nomen ab Ara cæli.

Ante hos *Stephanus* Provincialis, Juris Professor apud Montem Pessulanum, Commentaria in posteriores *Compilationes* ediderat, quæ cum Joannes Andreæ vidisset, interpolata scriptis suis addidit, teste Cardinali Zabarella in procemio Clementinarum.

RODULPHUS.

Florentiæ natus ex clarissima stirpe *Laurentius Rodulphus*, ibidem jus Pontificium interpretabatur, anno 1404. ubi egregium Commentarium *in Decretum*, eximiumque *de Usuris* tractatum edidit: a Florentinis Legatus missus ad Venetos anno 1425. auxilium adversus Philippum Vicecomitem Mediolanensem ab invitis impetravit, acuta proprii eorum periculi admonitione.

DOMINICUS A SANCTO GEMINIANO.

Inter claros Antonii Butrii Auditores, fuit *Dominicus a Sancto Geminiano*, sic dictus ab ejus nominis Castello in Tuscia: Bononiæ professus circa annum 1410. claruit præcipue in Pontificii juris interpretatione; scripsitque tum *super secundo & tertio Decretalium*, tum *super Sexto*; feruntur & ejus *Consilia* sive *Responsa* & *Repertorium* juris: Postremo Romæ Auditor Cameræ, singulari æquitate jus dixit.

P A-

PANORMITANUS.

Nicolaus TUDISCHUS, sive de Tudeschis, Catanæ in Sicilia obscuris natalibus ortus, sancti Benedicti habitum ab ineunte ætate suscepit, ut ipse de se testatur (*In cap. Causam, de Judiciis.*) Bononiæ deinde juri operam dedit, atque in primis Canonico, idque sub Zabarella, a quo jam Cardinali Lauream Doctoris est consecutus. Inde ab anno 1421. Senis, Parmæ ac tandem Bononiæ, assignato octingentorum aureorum stipendio, jus Pontificium magna cum laude interpretatus est. Interim a Martino V. donatus est *Monicensi* Abbatia in Diœcesi Messanensi: atque hinc *Abbatis* cognomen tulit, sed cum addito plerumque *novi* sive *recentioris*, aut *Siculi*, ad antiquioris alterius Abbatis discrimen. Tum Referendarii & Cameræ Apostolicæ Auditoris Generalis, ac demum Archiepiscopi Panormitani dignitate auctus est: unde *Panormitanus* vulgo dici solet. Ab Alphonso Aragonio Legatus ad Concilium Basileense, partes Eugenii IV. egregie defendit: quas postea intervenientibus inter Regem Aragoniæ & Eugenium novis offensis, impugnavit; atque in ea Synodo varie nec laudabiliter se gessit. Ab Amedæo Sabaudiæ Duce, qui summus Pontifex sub Felicis IV. nomine in ea renunciatus est, *Cardinalis* dignitatem accepit; cui ut renunciaret adduci nunquam potuit: quamvis abdicante Pontificatum Amedæo. Obiit anno 1443. Ejus Commentaria in *Quinque Decretalium Libros & Clementinas, septem tomis edita habentur. Tomus octavus Consilia, Quæstiones subtiles, Practicam* in Curiis observari solitam, & repetitionem in Caput *per tuas extra de Arbitris*: Nonus denique *Thesaurum* continet singularium in jure Canonico *Decisionum*, conscriptum in Concilio Basileensi, atque ordine Alphabetico dispositum, & alia quædam. Scribit Forsterus extare Panormitani Librum *de potestate Pontificis*; *Imperatoris & Concilii*; ac *Defensum* ab eo præterea libro singulari *Concilium Basileense*.

JOANNES AB IMOLA.

JOANNES AB IMOLA nomen sortitus a patria, Romandiolæ civitate, quæ olim forum Cornelii, nunc *Imola* dicitur. Auditor fuit Antonii Butrii & Petri Ancharani, quantum ad jus Pontificium. Patavii, Ferrariæ ac tandem Bononiæ docuit, abrogato Bononiensium decreto, quo constitutum fuerat ut in ea Academia soli cives, exclusis exteris, docerent. Quamvis de jure interrogatus aliquando obmutuerit, in pretio tamen supra reliquos ætatis suæ Doctores, fuit; & in utroque jure excelluit, adeo ut ejus opiniones præ aliis recipiantur: gravis certe Bartoli censor habetur. Exusta forte cum ædibus bibliotheca, scripta a se elaborata amisit: sed ea magna postea ex parte iteratis laboribus reparavit. Extant in jus Canonicum Commentaria *ad tres Decretalium Libros, ad Sextum Decretalium & Clementinas*: præter *Concilia & Repetitiones quasdam*. Obiisse traditur Bononiæ anno 1436.

GUIDO PAPÆ.

Videtur GUIDO PAPÆ jus Pontificium Gratianopoli professus, eoque nomine in Consilium Delphinale allectus, quod postea Parlamenti nomen a Ludovico Delphino accepit anno 1454. Præter *Decisiones* Senatus Gratianopoli, libellum etiam de *Rescriptis* composuit, itemque opuscula de *Præsumptionibus*, *Appellationibus primo secundoque Decreto*, & egregia *Responsa*. Obiit jam senior circa annum 1485.

JOAN-

JOANNES DE ANANIA.

Oriundus *Anania* Campaniæ Romanæ Civitate hic JOANNES, Bononiæ diu professus: inter alios Alexandrum Tartagnum & Andream Barbatiam Auditores habuit: Religionis & Theologiæ non minus quam juridicæ scientiæ nomine commendatus; unde a Bartholomæo Socino vir scientiæ & conscientiæ vocatur. Et vero nulla umquam ex causa consuetas preces aut sacra intermisisse memoratur. Tandem Bononiæ Archidiaconatu decoratus, ibidem obiit ferme octogenarius ann. 1458. In *Quintum Decretalium* librum Commentaria, atque erudita *Responsa* conscripsit, quæ diu apud Barbatiam, aliosque suppressa, publici tandem juris facta sunt a Ludovico Bolognino.

JOANNES A TURRE CREMATA.

Ab oppido Hispaniæ in Regno Castellæ ac Diœcesi Palentina, quod vulgo *Torquemada*, ortum ex nobili familia, & cognomen sumpsit JOANNES A TURRE CREMATA. Religionem Prædicatorum professus est apud Vallisoletum seu Vallem Oleti, vulgo *Valladolit*, Theologiæ & Juris studiis excultus, multa in utroque genere scripsit. In primis Gratiani Decretum ab anno 1449. Romæ per quinque & viginti annos interpretatus est: Quæstiones Canonicas Theologorum more tractans, vestigiisque S. Thomæ Aquinatis insistens. Extant præter quinque volumina Commentariorum *in Decretum*, *Summa de Ecclesia, & ejus auctoritate quatuor libris: de Pontificis Maximi Conciliique auctoritate ad Basileensem Oratorem responsio: in Psalterium Davidis; Sermones de tempore & de Sanctis de Aqua Benedicta: De veritate Conceptionis Beatissimæ Vriginis Mariæ Tractatus in 13. partes divisus: Commentaria in Regulam S. Benedicti*. Constantiensi & Basileensi Conciliis interfuit, atque ob præclaram doctrinæ ac pietatis famam, S. Sixti Presbyter *Cardinalis* ab Eugenio IV. deinde a Pio II. Sabinensis creatus Episcopus, decessit ann. 1468. ætatis 80. Romæ in Basilica S. Mariæ super Minervam, quam suis sumptibus refecerat, marmoreo Sepulcro conditus in Sacello B. Virginis Annunciatæ, cujus celeberrimam Societatem collocandis in matrimonium per singulos annos puellis instituit.

ANDREAS BARBATIA.

ANDREAS BARBATIA, quibusdam *Barbatius*, & plerumque a patria *Andreas Siculus*, anno 1448. Bononiam profectus, sub Joanne Imolensi & Joanne Ananiensi utriusque juris studiis est initiatus. Ferrariæ ac deinde Bononiæ primo jus Pontificium, deinde etiam Civile docuit, magna nominis celebritate: in hoc Alexandrum Concurrentem sive Antagonistam habuit, quem memoriæ præstantia magis quam judicio superavit. In tantum enim memoria valuit, ut quæcumque legerat retinere diceretur; & de re quavis ex tempore dissereret: sed ambitione immodica & ingenii levitate receptas verasque opiniones summo studio impugnare conatus est, adeo ut ea de causa sæpe delirasse dicatur. In jure Canonico Bartholomæus *Bellencinus* Mutinensis Antagonista fuit Barbatiæ, cui impingitur a Felino furti vitium. Obiit circa annum 1482. sepultus Bononiæ apud S. Petronium. Extant ejus in primam & secundam partem *Primi Decretalium* Libri, itemque in primam & secundam *Secundi* ampla Commentaria; itemque Lectura in *Clementinas*, aliaque Parisiis, & alibi edita.

Pranot. Canonic. Doujat.

PHILIPPUS FRANCUS.

PHILIPPUS FRANCUS Perusinus, in patria diu jus Pontificium professus, deinde Ticinum evocatus, magna nominis fama claruit, circa annum 1460. Habentur erudita ejus in *Decretales* & *Sextum* Commentaria.

PRÆPOSITUS.

Joannes Antonius a S. Georgio, Placentinus, & Patricius Mediolanensis, anno ætatis 28. Ticini profiteri cœpit: deinde Præpositus fuit ædis Ambrosii apud Mediolanum; unde ipsi inditum PRÆPOSITI cognomen: tum ab Innocentio VIII. ob doctrinæ ac sanctitatis celebritatem Auditor sacri Palatii seu Rotæ, ac Referendarius Apostolicus: postea Alexandrinus in Longobardia Episcopus, ac tandem anno 1493. Presbyter *Cardinalis* est renunciatus sub titulo Sanctorum Nerei & Achillei. Extant ejus Commentarii in *Primas duodecim Causas Decreti*, cujus & primam partem interpretatus dicitur, quemadmodum & *Clementinas:* habetur etiam in hominum manibus interpretatio ejus in *Quartum Decretalium*. Obiit anno 1493.

GUYMERIUS.

Cosmas Guymer Parisinus, Canonicus primum fuit Ecclesiæ Collegiatæ B. Thomæ ad Luparam, ac postea Decanus Ecclesiæ itidem Collegiatæ sancti Juliani Laudunensis; ac privilegiorum Apostolicorum Academiæ Parisiensi concessorum, Conservator ab Episcopo Meldensi dictus: tamdem sub annum 1500. Senatoris & in prima Inquitionum classe Præses a Ludovico XII. creatur, Regnante Carolo 8. *Pragmaticam* Caroli VII. *Sanctionem* eruditis Glossis illustravit, quas in scholis Juris Parisiensibus dictavit, editque anno 1486. Frustra Carolus Molinæus hujus operis laudem a Guymerio ad antiquiorem Advocatum, nomine, *Mareschal*, derivare conatur: contrarium enim evidentissimis argumentis demonstrat Vir Clarissimus Franciscus Pinsonius in præfatione novissimæ illius operis editionis, quæ anno 1666. Parisiis prodiit, cum Philippi Probi additionibus, aliisque selectis monumentis eam ad rem accommodatis.

FELINUS.

Ex nobili Sandeorum familia, Parentibus Ferrariensibus a Felina, Castro Agri Regiensis ubi casu natus est, nomen sortitus FELINUS *Sandeus*, Ferrariæ primum docuit jus Pontificium; postea Pisis jus Civile est interpretatus, concurrentibus Francisco Aretino & Bartholomæo Socino. Philippi Decii aliquandiu familiaris, adeo ut ejus opera in solvendis aliquot legum nodis usus dicatur. Inde orta simultate, Felinus anno 1488. Romam se contulit, ab Innocentio VIII. Auditor declaratus. Ejus discessum ægre ferentes Academiæ Pisanæ Præfecti, Decium dimiserunt, qui Senas migravit. Felinus multi laboris & multæ lectionis, potius quam magni acuminis habitus, a receptis Majorum opinionibus raro discedit, sed & raro utilia prætermittit. Ecclesiæ Ferrariensis Canonicus, ac tandem Lucensis Episcopus creatus, decessit anno 1503. Nota sunt ejus *in Decretales* monumenta.

GAGUINUS.

Inter egregios sacrorum Canonum professores, floruit hoc sæculo in schola Parisiensi Robertus GAGUINUS in Atrobatum finibus natus, religiosum Ordinem SS. Trinitatis ab adolescentia ingressus, in Nipensi ejus Ordinis Cœnobio: inde Lutetiam, studiorum causa, missus, omni literarum genere mentem excoluit. Sed Juris potissimum Canonici peritia claruit: imo Theologus, Jurisconsultus, Orator, Poeta, Historicus habitus, eoque nomine Trithemio & Erasmo laudatus: anno 1473. Ordinis sui Generalis Præfectus est electus: deinde variis legationibus pro Carolo VIII. & Ludovico XII. Regibus decoratus.

Præter Historiam Francorum libris 12. exaratam, aliaque monumenta, scripsit, quod ad nostrum facit institutum, Tractatum *de variis in Ecclesia Dei Ordinibus*. Sæpius Decani munere functus in facultate Juridica. In fine ultimi sui Decanatus triennalis hæc adscripsit, *die Veneris* 13. *anno Domini* 1500. & paulo post, *eodem die reposui officium Decanatus in manibus Domini Nicolai de Conty Decani naturalis Facultatis, qui annus erat mihi Jubilæus, quia ego fueram Regens in ipsa Facultate annos 20. & compleveram Jubilæum annum, secundum statuta Facultatis. Quæ postea sequentur, prospera faciat Deus, Amen. Robertus Gaguinus septimo & sexagesimo ætatis meæ anno hæc scripsi.*

Obiit die Sabbati 22. Maji anno 1501. De ejus exequiis hæc in Tabulario 2. Facultatis nostræ leguntur scripta nomine Dionysii Allegret Decani in actu: *Dominica* XXIII. *delatum est ejus cadaver, assistentibus Dominis, in parte anteriori de Conty, & Me: & in posteriori Dugast. & Dorigny tenentibus extremitatem Pallii.*

Erant eo tempore Doctores Consultissimæ Facultatis actu Regentes, præter Joannem Picard, aliosque qui diuturna antecessura functi, & per eam Senatorum in suprema Curia honorem adepti; postquam utrumque officium conjunctim plures per annos exercuerant, in Senatoria dignitate senescentes conquiescebant; Erant, inquam, Doctores Regentes *Nicolaus de Conty* Decanus naturalis sive Primicerius, *Dionysius Allegret* tunc Decanus in actu, *Claudius de Hangest* Senator, *Simon Dugast*. (cujus Fratris filius Robertus, postea ipse quoque Doctor ejusdem Facultatis, Collegium sanctæ Barbaræ extruxit ac dotavit) & *Nicolaus Dorigny*, quem proximo ineunte Junio, inter tres e numero Advocatorum a Curia, pro illorum temporum more, nominatos, a Rege delectum & receptum in Consiliarium Curiæ Parlamenti, testantur eadem scholæ nostræ monumenta. Dorignius autem ille, postmodum classis Inquisitionum Præses, cum anno 1560. jam nonagenario major, ad *Capitulum omnis utriusque sexus* concionem, secundum scholæ nostræ institutum, haberet, tanta vehementia in erumpentes jam Sectariorum errores invectus est, superante ætatem ardore religionis ac sanæ doctrinæ, ut deficientibus, hac animi contentione, viribus, eumdem intra diem occubuerit.

Gaguini porro corpus terræ mandatum est in æde sacra Maturinensium suorum, ante majus Altare: legiturque pium ejus Epithaphium ab ipsomet compositum, supra januam sacrarii, eidem altari proximam: ubi coram Christo ad judicium sedente jacere humiliter cernitur, extremamque cum spe misericordiæ sententiam expectare, & his orat verbis:

Christe salus hominum, meritorum æquissime Censor,
Servulus ecce tuus, jam Carnis lege solutus,

Dormit & expectat quo mentem examine verses.
Peccavi, miserere, nec horrida pende flagella
Criminibus, tua sum factura, perennis imago.
Quod fuit humanum Tellus vorat: accipe sanctam
Effigiem, Rex magne, tuam, quam percupit hostis,
Tu vitam, & mores, tu mentis condita nosti,
Omnia sunt in spe, tantum miserere Gaguino.

Est autem admodum notatu dignum, quod ab erudito, ac religioso viro Jacobo du Breul Congregationis S. Mauri Monacho memoratur (*Antiquit. Parif. lib. 2.*), cum juxta Gaguini sepulcrum locus humando alteri cadaveri effoderetur, apparuisse integrum post novem & quadraginta annos ipsius corpus, ac permissu Theobaldi Musnier, avulsum a trunco caput a Jacobo Bourgeois Ordinis per Picardiam Provinciali & Cœnobii Duacensi Ministro, ut vocant, ad suos delatum; ubi in bibliotheca, excavato ea de causa muro, inclusum, per fenestellam crate munitam visitur.

CAPUT VIII.

Sæculi XVI. Interpretes & Doctores.

DECIUS.

TRISTANO de Dexio, Cive Medionanensi, nati sunt celebres duo Jurisconsulti, Lancelottus & Philippus. Prior justis nuptiis procreatus, Ticini & Pisis Jus Civile professus est. PHILIPPUS ex Concubina ortus, anno 1454. grassante Mediolani peste, Ticinum ad Fratrem secessit: quem & Pisas vocatum a Florentinis, secutus est; & utrobique profitentem quæstionibus suis fatigavit. Pisis itaque valde juvenis docere cœpit: ubi cum Felino concertans, ei causam discedendi præbuit; ipse ea de causa dimissus, Pisas postea revocatus, tum ad Patavinum studium a Venetis conductus, tandem Ludovico XII. Francorum Rege eum velut subjectum vendicante, Ticini docuit duorum millium florenorum honorario. Deinde ob consultationem pro Concilio Pisano editam, Ticino per Episcopum Sedunensem, Helvetiorum in Gallos concitatorum Ducem, capto, ingentem fortunarum jacturam fecit, direptis ædibus atque asportatis e bibliotheca quadringentis Commentariis, præter alia volumina: unde in Galliam migrare coactus sub annum 1510. a Rege Senator Gratianopolitanus cum ducentorum quinquaginta aureorum honorario est designatus: inde Valentiam, auditoribus fere destitutam, translatus, assignato quingentorum aureorum stipendio: dein pari præmio Romam accitus a Leone X. qui ipsius Auditor fuerat: tum revocatus a Francisco I. Demum Pisas cum octingentorum aureorum stipendio conductus est: atque a Mediolanensi Senatu, & a Bononiensibus, ac Venetis mille aureorum promisso stipendio frustra solicitatus, multis annis ibidem perstitit, atque ad mille quingentorum aureorum honorarium pervenit. Capite exiguo, sed vultu decoro fuit: acumine ingenii singulari, dicteriis promptus, Auditoribus gratus, aliorum Doctorum invidiam sæpe concitavit. Concurrentes habuit præ cæteris Bartholomæum Socinum & Felinum; Franciscum etiam Soderinum, qui postea Episcopus Volateranus ac tandem Cardinalis fuit; & Robertum Strotium Florentinum Pisani

Archie-

Archiepiscopi vices gerentem. Nemo pluribus locis, aut diutius Jus utrumque professus legitur: tandem senio confectus Joanni Corasio insignia Doctoris traditurus, memoria lapsus defecit. Obiit Senis anno Christi 1535. aetatis 81. Translatus Pisas & magnifico monumento illatus, quod sibi candido e marmore, cum imposito simulacro apertum librum tenente, vivus paraverat, in campo quem Sanctum vocant, hoc adjecto Epitaphio.

Philippus Decius, sive de Dexio, Mediolanensis, Jurisconsultus celebri fama notissimus: cum primum locum studii in jure Canonico, vel Civili tenuisset, Pisis, Senis, Florentiae, Paduae, Papiae, ac demum ultra montes in Gallia, revocatus in Italiam ab Excelsa Florentinorum Rep. postea quam stipendium mille quingentorum aureorum in auro pro Lectura consecutus fuisset, de morte cogitans, hoc sepulcrum sibi fabricari curavit; ne posteris suis crederet.

Nota sunt ejus opera: in quibus non raro Interpretum sententias in alium sensum detorquet, & falsis aliquando citationibus utitur. Ejus tamen *in Decretales* Commentarii habentur inter primos.

ROCHUS, CURTIUS, sive de CURTE.

Jasonis Auditor ROCHUS CURTIUS Ticinensis, Francisci Junioris aut frater aut fratris filius, in patria circa annum 1525. jus Pontificium docuit: deinde Senator Mediolani est creatus, cum prius ann. 1470. Guilielmo Marchioni Montisferrati a consiliis fuisset: ejus scripta visuntur, de *consuetudine* & *de jure Patronatus*.

P A R I S I U S.

Petrus Paulus PARISIUS Consentinus, docuit initio Romae; tum Patavii sive Paduae, ac Bononiae; deinde Romam se conferens, Auditoris Camerae Apostolicae munus sibi comparavit: postea Mediolani Senator a Carolo V. Imp. dictus, & Senis Praefectus: tum patriae Episcopus, ac tandem a Paulo III. Cardinalitia dignitate decoratus fuit ann. 1535. Leguntur ejus *Consilia de re Beneficiaria*.

LUDOVICUS GOMESIUS.

LUDOVICUS GOMESIUS Hispanus Oriola, Regni Valentiae Civitate oriundus, in Academia Patavina jus professus, circa annum 1522. deinde anno 1528. Romam profectus, Rotae Auditor, ac demum Episcopus Sarnensis creatus, in Rotae Auditoris munere Antonium Augustinum successorem habuit. In *Sextum Decretalium* & *Regulas Cancellariae Commentaria* reliquit: plura, ut creditur, additurus, si longius vitam produxisset.

SEBASTIANUS BRANT.

Argentorati in Germania natus, sub initium hujus Saeculi SEBASTIANUS BRANT, hoc est latine *Titio*, multa scripsit, tum metro, tum prosa; in primis autem quod ad rem nostram pertinet, *Breves utriusque Juris Titulorum Expositiones*.

ALCIATUS.

Andreas ALCIATUS Mediolanensis, apud Biturgias ab anno 1529. docuit, deinde Ticinum vocatus anno 1532. Primus post Guilielmum Budæum, aut eodem tempore cum Budæo, Jurisprudentiam, barbaro docendi genere antea involutam, humaniorum literarum, tum Græcarum, tum Latinarum lumine illustrare, atque ad veros fontes revocatam, pristino nitori restituere cœpit: habitus inter Juris Interpretes Doctissimus, inter Doctissimos Juris Consultissimus. Obiit Papiæ anno 1548. sepultus in æde Sancti Epiphanii. Commentaria scripsit in aliquot Juris Canonici Rubricas & capitula, nempe *in Rubr. & cap. perniciosa., & cap. quod sedem, de Offic. Judic. ordinar. in cap. cum non ab homine, & cap. novit; de Judic. in Rubr. cap. cum contingat, de Jurejur. in Rubr. & cap. placuit, de præscriptionib.*

REBUFFUS.

PETRUS REBUFFUS, apud Montem Pessullanum in Occitania natus, in patria, & Tolosæ Juri utrique operam dedit: tum in utraque illa Academia, atque in Pictaviensi legit extra ordinem, professus Cadurci: anno 1527. Biturigis una cum Alciato anno 1529. Parisis denique anno 1534. instaurata Juridica facultate sex ordinariorum Doctorum Juris primus est renunciatus: ubi usque ad annum 1557. Jus & praxim Canonicam docuit magna cum laude. Reperiuntur ejus Repetitiones *in titulum de causa possess. & propriet. in cap. an sit deferendum, de appellat. in §. qui vero Parochialem, cap. extirpandæ consuetudinis, de Præb. in cap. nulla, de concess. præbendæ; in cap. postulastis, de clerico excommunicato, &c. in cap. Raynutius, de testam. in cap. consuluisti, & cap. cum Martha, de celebrat. Miss. in cap. omnis utriusq. sexus, de pœnitentiis: itemque in Can. decernimus XVI. q. 7. in Can. si quis suadente VII. q. 4.* præcipua ejus opera ad Beneficia Ecclesiastica pertinent, nimirum *Praxis Beneficiaria*, quæ in tres partes divisa est, *Practica Cancellariæ Apostolicæ, & Additiones* in *Regulas Cancellariæ:* tum *commentaria in Bullam Cœnæ Domini & Bullam jejuniorum & supplicationum pro pace.* Commentaria quoque *in concordata* Francisci primi cum Leone X. Addendi Tractatus *congruæ Portionis Beneficiorum*, Tractatus *de Pacificis possessoribus.* Ac prætætea Tract. *de decimis* & aliis *in quibus casibus Judices sæculares possunt cognoscere de personis Ecclesiasticis*, ac Tractatus specialis *de Jure Nominationum Academicarum.* Mitto Commentaria in Regias *constitutiones*, & si quæ aliæ ad jus civile aut Gallicum magis quam ad Pontificium referuntur. Obiit anno 1557. Sepultus in ædicula Collegii Augustodunensis Parisis. Cum ordine receptionis Decanus esset inter Parisienses professores, Decanatum quoque in actu, collectione collegarum, per annos 15. continuavit, & post vicennalem in schola nostra professionem, *Comitis* titulo decoratus est. Secundum antiqua facultatis nostræ statuta, reformatis anno 1598. Henrici IV. Regis auctoritate statutis renovata.

QUINTINUS.

JOANNES QUINTINUS Heduus, sive Augustodunensis, Ordinis Hospitalariorum Joannitarum religiosus Presbyter, Melita redux, ubi in Magni equitum Magistri Lilladami Rhodo pulsi familia, ei cæterisque ordinis

dinis proceribus charus, aliquandiu egerat, anno 1536. ordinarius Juris in Academia Parisiensi Professor lectus, opera complura edidit: quorum hæc ad me pervenerunt. *Repetita* Duorum Capitum *Prælectiones*, *capituli de multa Providentia*, *de Præbendis & dignitatibus*, & cap. *novit*, *de Judiciis* in antiquis: quarum altera Beneficiorum Ecclesiasticorum Ecclesiastica dispensatio designatur: altera Christianæ Civitatis Aristocratia desideratur, Parisiis anno 1552. Octoginta quinque Regulæ seu *Canones Apostolorum*, cum vetustis Joannis Monachi Zonaræ scholiis Latine modo versis, anno 1558. *Speculum Sacerdotii*; sive Apostoli describentis Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum mores, σημειώσεις, ex viginti quinque *Gratiani* Distinctionibus excerpta, Decretorum Parte prima, de Clericorum moribus & singulari vita, anno 1559. *Synodus Gangrensis*, Sæculi præsentis errores, multasque multorum superstitiones & impietates condemnans: explicata Commentarioli ex Gratiani *dist.* 30. ann. 1560. *Hæreticorum Catalogus* & Historia, ex Gratiano, eodem anno. Agnovi ex scriptura & manu qua Juridicæ Facultatis Parisiensis acta eorum annorum, magnam partem scripta sunt, ejus esse, versionem *Syntagmatis Canonum Græcorum* a Matthæo *Blastare* Monacho compositi, quæ in Bibliotheca Regia servatur: de qua, cum Græco (cujus in eadem aliisque Bibliothecis, multos Parisiis manuscriptos Codices habemus) edenda, & novæ Editioni Græcorum Canonum græcolatinæ collectionis subjungenda, egeram cum viro Clarissimo Claudio Carcavio ex Bibliothecæ curatore: facturus libenter, nisi Guillelmus Beveregius Anglus, vir eruditus, utiliori sua opera, utraque hac cura me sub id tempus liberasset. Porro Quintinus ad Comitia Aurelianensia delegatus, elegantem habuit orationem. Obiit Lutetiæ 1561. terræ mandatus in Choro Ecclesiæ S. Joannis Lateranensis, hoc superscripto Epitaphio.

Celeberr. Jur. Doct. & Ordinarii Professoris Fr. Jo: Quinti Hedui

EPITAPHIUM.

Quintinus Doctor, Librorumque helluo sumus,
Dum nulla dapis alterius tentatur erexi,
Cumque fidem pro qua calamo pugnavit, & ore
Fortiter, affligi videt, acrius & dolet, ex hoc
Orbe, invitis, non invitus, migrat amicis.
Obiit nonas Aprilis 1561.

CUCCHUS.

Antonius CUCCUS. Juris in Academia Ticinensi Professor, imitatione Justiniani *Juris Canonici Institutiones* duplici opere composuit, breviario uno & concinno, altero majoris molis. Prius *Minores*, posterius *Majores Institutiones*, quo tempore Tridentina Synodus celebrabatur, appellans.

LANCELLOTUS.

Eodem ferme tempore *Joannes Paulus* LANCELLOTUS Jurisconsultus Perusinus, non dispari consilio, *Institutiones Juris Canonici* conscripsit; atque hortatu Pauli IV. Pontificis susceptas, Pii IV. auspiciis in vulgus emisit,

emisit, circa annum 1560. paulo ante Tridentini Concilii exitum. Huic quamquam superstes per aliquot annos, nihil tamen ex novo per illud invecto Jure adjiciendum operi suo, vel in eo immutandum censuit: sive laboris tædio, sive alia ex causa. Hæ Institutiones, pari cum Cucchianis Minoribus instituto nec multum dispari forma, paulo forte minus elegantiæ, sed paulo plus perspicuitatis habent. Ordo non multum diversus: uterque vix ultra Decretalium & minorum collectionum metas excurrit: quarum verbis pressius inhæret Lancelottus. Ex nostris in hunc Notis, aliquis antiquitatis Ecclesiasticæ gustus, & aliqua usus Gallicani notitia ambobus accedere poterit. Scripsit præterea Lancelottus de *Comparatione* Juris Ponficii ac Cæsarei & utriusque *Interpretandi ratione*.

CAROLUS MOLINÆUS.

Carolus Molinæus, Parisiensis, ineunte hoc sæculo natus, hausta Aureliis juris disciplina, inter Advocatos diu claruit, atque in pretio fuit, ad studium literarum magis quam rei familiaris attentus. Inter initia Calviniani dogmatis, ejus particeps non abs re habitus est: quam opinionem liberioribus in Curiam Romanam dictis scriptisque confirmavit. Quamobrem solum vertere coactus, Tubingam profectus est anno 1553. vocatus a Christophoro Duce Wirtembergico, Consiliarii Ducalis, & primi juris Professoris titulo. Argentorati præterea & Dolæ honorifice a Senatu & Academia accitus, itemque Vesontione, sed velut in transitu, per dies aliquot professus, tandem in patriam rediit, anno 1557. ubi anno 1668. die 28. Decembris, postquam in manibus Parochi sui Francisci le Court, adstantibus Claudio Spenseo & Renato Bonella Collegii Plessiaci gymnasiarcha, errorem suum ejurasset, decessit: elatusque est sine pompa in cœmeterium sancti Andreæ; uti ex mortuario ejus Parochiæ tabulario, probat oculatus testis V. C. Franciscus Pinssonius. Multa de jure Civili & Patrio scripsit: quod attinet ad jus Canonicum, circumferuntur in universum illius corpus Marginales Molinei *Annotationes*, tum scholæ, tum foro accommodatæ, Commentaria in tres *Cancellariæ* Apostolicæ *Regulas* in Gallia receptas, itemque in *Edictum* Henrici secundi *contra parvas datas*. Extat etiam ejus consultatio de *Concilio Tridentino*, & *Unio quatuor Evangelistarum*, ad Tractatus *de Usuris*. Præterea Notæ in Tractatum Joannis Selvæ *de Beneficiis*. Commentaria in Philippi Decii ad jus Pontificium libros. Testatur ipse, expositam a se annum ætatis XXI. agente Arborem Consanguinitatis, tum Aureliis, tum deinde Parisiis in scholis juris, his verbis, *Ista duobus verbis complexus sum, dum interpretarer Arborem Aurelii anno Domini* 1521. *dicendo quod ascendentes nunquam repræsentant descendentes, & quod descendentes in linea directa in infinitum repræsentant, & quod Collaterales non repræsentant ultra fratrum filios. Lecturam illam novem lectionibus in scholis Decretorum absolvi, brevi stylo, sed ubere, raro tantum auditorio ob contemptum imberbis ætatis meæ.*

NAVARRUS.

Martinus ab Azpilcueta ex nobilibus parentibus natus in Cantabria, circa an. 1490. B. Francisci Xaverii Societatis Jesu fundatoris alterius, & magni Indiarum Apostoli cognatus ac fere æqualis. *Navarii* nomen sumpsit a Regione cui patrium oppidum contributum. Inter Canonicos Regulares professum se ipse testatur. Tolosæ in primis juri utrique operam dedit;

dedit; atque in ea urbe, mox Salmanticæ, deinde Conimbricæ, vocatus magno cum honore a Joanne Tertio Portugalliæ Rege, demum Cadurci jus Pontificium magna cum laude interpretatus est; donec ex illarum Academiarum Decretis rude donatus, a profitendi munere immunis pronuntiatus est, dignusque visus qui eodem præmio imposterum gauderet, quo inter profitendum fruebatur. Inde Romam profectus, operosam atque honorificam, inter preces ac labores continuos mira abstinentia vitam longissime produxit, valetudine inconcussa: quantum sibi parcus, tantum in pauperes effusus; ad extremos usque vitæ annos quotidie sacra celebrare solitus, quadragesimale etiam jejunium servabat, Romæ an. 17. quietem habuit sub Pio V. Gregorio XIII. & Sixto V. qui ejus sapientiæ gravissima quæque pœnitentium præsertim negotia committebant. Obiit an. 1586. die 24. Junii sepultus in templo sancti Antonii de Padua dicti in Campo Martio, funus ejus celebrante Thoma Correa Lusitano. Permulta & præclara doctrinæ, ingenii ac judicii non vulgaris monumenta reliquit, quæ in tres Tomos divisa circumferuntur. Primo Tomo continentur Commentarius in Can. *inter verba* XI. quæst. 3. de Regularibus. Commentarii quatuor *in Can.* nimirum *cui portio*, & Canon. *non dicatis* XII. *quæst.* I. in Can. *nullam* XVIII. qu. 2. & in Can. *statuimus* XIX. *qu.* 3. *Ad principium & glossam summæ Causæ* XII. *quæst.* 2. *& ad Can. non liceat*, *ead. Causa & qu. ad can. si fœneraveris*, XIV. q. 3. *Ad can. quoniam quidquid*, XVI. q. I. *Ad can. humanas aures*, XII. *quæst.* 5. *Ad can. cum minister*, XXIII. q. 5. *& Commentarii septem Distinctiones de Pœnitentia.*

In secundo Tomo habentur *Consilia in omnes fere Titulos Decretalium* Gregorii IX. in quibus plura, tum Decreti, tum Decretalium, Sexti & Clementinarum loca, speciatim explicantur.

In tertium Tomum collata sunt ea Commentaria, quæ reliquis aliis sacratiora, & mysteriis divinis propiora ad salutem cujusque & vitam æternam consequendam faciunt, & ad pietatem virorum, tam Ecclesiasticorum, quam sæcularium, conservandam & promovendam non parum juvant: Nempe *Enchiridion sive Manuale Confessariorum & pœnitentium* Capitibus septem & viginti absolutum. *Enchiridion sive Manuale* aliud *de Oratione*, *Horis canonicis* atque aliis *divinis Officiis* (ubi & *Miscellanea* quædam de *Beneficiis*) Commentarius de anno Jubilæo, & *Indulgentiis* omnibus.

BALDUINUS.

Franciscus Balduinus Atrebas Antonii filius, natus 1520. Calendis Januarii, antiqua & nobili familia, Lovanii humaniorum literarum & jurisprudentiæ tyrocinium posuit. Deinde cum aliquandiu in aula Caroli V. degisset, in Galliam profectus, cum Budæo, Baifio, aliisque viris eruditione claris, amicitia junctus, in Caroli Molinei etiam familiam venit. Hinc anno 1549. in Bituricensium Antecessorum Collegium cooptatus, exequente inaugurationis solemnia Eguinario Barone, ibi per septennium jus professus, Tubingam trans Rhenum evocatus est. Sed cum itinere accepisset Carolum Molineum eo reverti velle, Argentorati substitit: ubi anno uno jus Civile docuit: tum Heidelbergæ præter ordinariam juris professionem, Historiæ quoque docendæ munere functus est annis fere quinque. Dein cum in Comitatu esset Casimiri Comitis Palatini, in Lotharingiam a Patre Friderico missi, ab Antonio Borbonio Rege Navarræ adscitus in domesticam clientelam, tradito ipsius disciplinæ Carolo Regis filio naturali; & Antonius Rex ipsius opera in Reipublicæ negotiis, & Religionis controversiis uti voluit. Id vero minus æquo animo Cal-

vinus tulit, sibi forte a Balduino metuens, quem multorum suorum consiliorum conscium testemque habuerat: unde Calvini asseclæ invidia in Balduinum abrepti, multa in eum moliebantur. Fatetur (*in responsione ad Calvinum edita Parisiis & Coloniæ anno* 1562.) Balduinus se cum illis errasse, & dum Calvino obsequitur, optimos adolescentiæ annos perdidisse. Cæso apud Rothomagum Navarræo Rege, Tridento, quo secesserat, in Galliam rediit Balduinus, fortunis omnibus exutus. Ad recens institutam Academiam Duacenam vocatus, ibi non diu substitit. Bellorum civilium metu pulsum excepit primo Lutetia, dein Andegavum. Unde post triennium, jussu Henrici Andegaviæ Ducis, in Poloniæ Regem electi, Parisios demum reversus, ibique altero post reditum mense fato functus est. Morienti oculos clausit Joannes Maldonatus Societatis Jesu Theologus & professor eximius. Sepultus est in Claustro Maturinensium juxta Joannis de Sacro Bosco tumulum, cum hoc Elogio & Epitaphio, merita hominis & tempus mortis indicantibus.

Cujaci BALDUINUS *hic jacet: Hoc tecum reputa & vale. Mortuis vobis jurisprudentiam corripiet gravis sopor.*

FRANCISCUS BALDUINUS *Jurisconsultus, obiit anno ætatis* 53. *nono Cal. Novembris, a partu Virginis M. D. LXXIII.*

Papirius Mossonus Jurisconsultus Balduini Auditor, tumulum posuit.

De ejus rebus scripsit pluribus versibus Joannes Auratus Poeta Regius. Multa extant ab eo conscripta volumina: in quibus maxime operam dedit, ut Jurisprudentiam cum historia & humanioribus literis conjungeret. Ad institutum nostrum pertinent aliquatenus *Constantinus* seu de Legibus Ecclesiasticis & Civilibus Constantini Imperatoris, quem Romani & Belgici Censores atque Auctor ipse repurgandum censuere. *Leges & Edicta* veterum Imperatorum *de Christianis*. *Historia Carthaginensis Collationis*. *Delibatio Africanæ Historiæ Ecclesiasticæ*, sive Optati Milevitani de schismate Donatistarum libri VII. *Victoris Uticensis de Vandalica persecutione libri tres*, cum Prolegomenis & Annotationibus Balduini. Prolegomena in Minutii Felicis Octavium. Ipsi adscriptus est Libellus *de officio pii viri & publicæ tranquillitatis amantis, in hoc Religionis dissidio*; qui revera Georgii Cassandri erat: unde Calvinianorum in eum iræ. Ejus quoque nomine editum Argentinæ Libellum, *titulo Christianorum Jurisconsultorum contra Duarenum*, suppostitium ipse in Apologiis affirmat.

CASSADORUS ET GIGAS.

Guilielmus Cassadorus Episcopus Algharensis, sive Algheriensis in Sardinia, utriusque signaturæ Referendarius, & sacri Palatii causarum Auditor, *Decisiones* canonicas collegit, tum juxta Decretalium ordinem digestas ex quæstionibus suo tempore habitis, tam in Signatura, quam in Rota, earumve observationibus, tum ad regulas Cancellariæ; quæ saltem per decem aut undecim annos elaboratæ videntur, ab anno scilicet 1513. ad 1523.

Hieronymus GIGAS Forosempronienss, studuit Bononiæ, sub Joanne Croto de Monteferrato, Antonio Burgos Hispano, a quo Jus Canonicum audivit; & Hippolyto de Marsiliis, a quo ad Doctoratus gradum est promotus anno 1514. audivit etiam jus Civile per quinquennium in Gymnasio Perusino, sub Guilielmo Pontano. Ab eo egregium *de Pensionibus Ecclesiasticis* tractatum habemus, quem Benedicto Accolto Cardinali Ravennati inscripsit anno 1542.

DUARENUS.

Duo e Minori Britannia celebres Jurisconsulti, Bituricensem Academiam hoc sæculo illustrarunt; *Eguinarius Baro* Leonensis, & *Franciscus Duarenus* Briocensis: initio discordes, sed postea ex mutua existimatione amicissimi. Duarenus ex Guilielmi Budæi familiaritate Græcis literis, & omni antiquitatum genere imbutus, eam notitiam ad jus utrumque dilucidandum contulit. Memoria minus valuisse dicitur, ut vix nisi ex scripto Orationes, aut recitationes suas proferret: quod ejus famæ in exteris quas obivit Academiis, nonnihil detraxisse tradunt. Inauguratus est apud Biturigas 6. Aprilis an. 1540. ut ex viri clarissimi Catherinot in Bituricensi Prætura Regii Advocati per V. C. Franciscum Pinsonium didici. Decessit an. 1559. ætatis ferme 50. sub hoc elogio sepultus.

Viator sparge humum floribus: flos ille jurisconsultorum Franciscus Duarenus hic situs est. Doctrina, eruditione, moribus clarus. In Gall. atque Belg. Academicus notus. Tandem post innumeras in Legali palæstra Palmas adeptas, terrenam gloriam cum cælesti commutavit.

Inter ejus opera doctrinam ipsius testantia, quorum maxima pars jus civile respicit, faciunt ad rem nostram *de Sacris Ecclesiæ ministeriis & Beneficiis libri octo*: Et pro *libertate Ecclesiæ Gallicæ* defensio Parisiensis Curiæ Ludovico XI. Regi quondam oblata.

COVARRUVIAS.

Didacus Covarruvias a Leyva, Toleti natus anno 1512. postquam Martinum Navarrum in Salmanticensi Academia audiverat, ipse in eadem jus Pontificium interpretari cœpit anno 1543. tum a jurisprudentiæ professione ad juris dicendi munus translatus, & pro more Regum Catholicorum Senatoris officio in supremo Granatensi Auditorio donatus est: Dein a Philippo II. Hispaniarum Rege cum Fratre Antonio, cum Augustino, aliisque sacra eruditione conspicuis viris, Tridentum Legatus; inde Castelli Rodericii dein Segoviensis & Conchensis Episcopus est designatus. Neque hic Principis in ornando excellentis doctrinæ viro studium substitit: Senatus quoque Regii, sive sacri Consistorii Præsidem ex Antecessore creavit. Inter alia, laudanda temporis avaritia in primis laboravit, adeo ut ne momentum quidem ullum vacuum sibi sine studio ac fructu aliquo labi fineret. Obiit Madriti Præses, die 27. Septembris an. 1577. ætatis 66. Scripta ejus in pretio sunt, non immerito: usus enim est solido judicio, congrua methodo, stylo puro atque perspicuo. Opera in tomos duos divisa, ad jus Pontificium maxima ex parte referuntur. Extant in primo tomo primo Commentarii *de Testamentis*, secundo Epitome libri 4. Decretalium *de Sponsalibus & matrimoniis*, tertio Explicatio Capituli *quamvis pactum*, *de pactis in sexto*, ubi de juramento, quarto Explicatio Capituli *Alma mater*, *de Sententia Excommunicationis in sexto*, itemque explicatio Regulæ *Possessor malæ fidei*, & Regulæ *peccatum de Regulis juris in sexto*, & Clementinæ *si furiosus*, *de homicidio*. Ac denique collatio veterum numismatum. Tomus 2. continet 4. libros variarum *Resolutionum*, & practicarum *Quæstionum* librum unum.

CONTIUS.

Antonius Contius (vulgo le *Conte*) Noviomensis, eodem hoc sæculo in Bituricensi & Aurelianensi Academia, aliquandiu etiam in Parisiensi Jurisprudentiam magna cum laude professus est. Ei cum Duareno & Hotomanno non usquequaque convenit. Ex contentionibus orta inter eos æmulatio, opera hinc inde egregia peperit. Illum tanti fecit Cujacius, ut nunquam se non doctiorem ab eo discessisse professus sit. Obiit Contius post annum Bituricensis Professionis duodecimum, anno 1586. sepultus in æde S. Hippolyti juxta Duareni cineres, fato eorum corpora sociante, quorum animos aliquatenus vita dissociaverat. Ejus scripta ad jus civile dilucidandum maxima ex parte pertinent: illustrando tamen Pontificio non minimam dedit operam. Nam præter *Kalendarium* Ecclesiæ Latinæ & Græcæ, & *Chronologiam* tripartitam ex Beato Nicephoro Episcopo Constantinopolitano, ad fidem Anastasiani exemplaris emendatam & notis illustratam: id quoque curavit ut nova & emendatior Juris Canonici editio, docta præfatione & notis aucta, prodiret; & prodiit quidem Antverpiæ anno 1570. sed aliquatenus mutilata; qua de re a me dictum est hujus operis libro 4. cap. 13. pag. 397.

VIGELIUS.

Nicolaus Vigelius de Dreisa, Germanus, Marpurgi in Hassia Jurisprudentiam docuit, circa annum 1570. & sequentes. De Jure Civili multa methodice scripsit. Extat & ipsius *Methodus universi Juris Pontificii* in quinque Libros distincta.

ANTONIUS AUGUSTINUS.

Antonius Augustinus, Cæsaraugustæ e nobili atque excellentium virorum fœcunda familia ortus, patre Antonio Augustino Aragoniæ Cancellario, natus anno 1517. Primo ad Complutensem, deinde ad Bononiensem Academiam missus a patre, ibi Paulum Parisium, eique mox ob singularem eruditionem cum pari pietate conjunctam, in sacrum Patrum Purpuratorum Senatum adscito, suffectum Andream Alciatum Insubrem assidue audivit; ac deinde Patavii Marianum Socinum Minorem: inde absoluto juridici studii curriculo, Florentiam adiit, ubi Lælio Taurello jurisconsulto & Petro Victorio aliquandiu familiariter usus est; ac postea Romam profectus, ibi sacri Palatii Auditor Paulo III. Pontifice factus, in eo munere mira cum integritate, scientia & severitate versatus est. Unde paulo post Julio III. Pontifici Maximo gratus adeo fuit, ut intimis adhibitus consiliis, ab eo legatus summa cum auctoritate sit Britanniam Insulam ad Philippum Secundum Regem Mariæ Anglicæ maritum: sed rebus mutatis morte Reginæ, reversus in urbem est Augustinus, armis Hispanicis cinctam, & nuperæ direptionis metu consternatam: quæ tamen paulo post tranquillitati pristinæ reddita. Augustinus brevi post reditum, Allifanus Episcopus dictus a Paulo IV. atque ad Ferdinandum Cæsarem in Germaniam missus; dein Philippi Regis Catholici auctoritate Siciliam Insulam Censor lustravit. Mox ad Episcopatum Iledrensem repugnans a Pio IV. provectus, ad Synodum Tridentinam cum Petro fratre Oscensi Episcopo profectus est: ubi id in primis egit, ut soluta disciplina ad pristinum decus revocaretur; tum in Hispaniam reversus, Ilerdensem Ecclesiam annis 13. pie ac religiose

rexit:

rexit: tandem ad Tarraconensem Archiepiscopatum a Gregorio XIII. translatus est. Multa de ejus temperantia, integritate, & gravitati juncta humanitate, dicenda essent; & præsertim de tam effusa in pauperes liberalitate, ut iis alendis in annonæ caritate, si pecunia deesset, vasa argentea, sacros etiam calices pignori opponi, & Libros magno studio conquisitos, ac magno ære comparatos, vendi eam in rem juberet; quod quantum sit charitatis exemplum, literatus quisque æstimabit. Tanta ejus fuisse lenitas, & mansuetudo fertur, ut totis viginti annis, eum nemo domesticorum iratum viderit. Procera fuit statura, flava coma, oculis admodum exiguis, atque ob assiduas lucubrationes hebetatis, ut perspicillis perpetuo uteretur. Cæterum egregia corporis habitudine, ac firmitate, & robusta ad extremam usque ætatem valetudine. Naturæ concessit anno Christi 1586. institutis ex asse hæredibus Christo, ac sancta Thecla. Illatus in sacellum sanctissimæ Eucharistiæ. Adjectum est tumulo sequens Epitaphium.

D. O. M. S.

Ant. Augustino, Domo Cæsar. Aug. Romæ olim in Urbis, & orbis luce, XII. *Viro, & litium judicand. Ex. Allifano, & Ilerdensi Episcop. Tarracon. Archiepisc. in pauperes munifico B. de Antiquit., & literis mer. In hoc Ædis sacræ D. Theclæ Virg. & Martyr. a se ampliatæ membro, & ad aram in spem Resurrect. quiescenti. S. P. Q. Tarrac. P. H. C. & Colleg. Canonic. Pon. Cur. vixit ann.* LXX. M. III. D. III. *Obiit damno publico Prid. Kal. Junias* ↃLXXXVI.

Dicitur Bibliothecam, omni Librorum & antiquitatum genere instructam, legasse Philippo Secundo Hispaniarum Regi, eam affectanti. Præter opera quamplurima, quibus humaniora studia, & jus civile illustravit, eximiis etiam lucubrationibus Jus Canonicum, & res sacras exornavit. Extant ejus generis *Antiquæ Quatuor Collectiones Decretalium*, & *Canones Pœnitentiales*, utrumque opus cum eruditis ipsius notis. *De emendatione Gratiani Libri duo*, quorum uterque, viginti Dialogis sive Capitibus constat: Quod quidem opus occasione adornatæ mandato Gregorii XIII. editionis compositum est: *Constitutiones Provinciales & Synodales Tarraconenses, & Epitome Juris Pontificii veteres* in tres partes, de personis, de rebus, & de judiciis divisa: quarum prima pars edita est Tarracone, anno 1586. Posteriores duæ diu desideratæ, in publicam lucem emanarunt Parisiis, & alibi editæ. Duo sunt quibus hoc opus per se eximium, minus tamen utile redditur. Alterum quod dubiæ fidei Canones certis sæpe admiscuerit, quo nomine Gratianum ipse in primis reprehendebat: Alterum quod, dum ordini ac distinctioni materiarum nimis anxie studet, in tot titulos opus suum distraxit, ut vix memoria comprehendi ac retineri possint. Ab eo quoque sunt *Concilia Græca & Latina*, quæ auctoritate Pontificia e Typographia Vaticana exierunt. Dicitur præterea Pontificii Juris *Institutiones* concinnasse.

VENATORIUS.

Daniel Venatorius Jurisconsultus Germanus, Moguntiæ, ni fallor, docuit. Scripsit *totius Juris Canonici methodicam dilucidationem*, quinque libris distinctam, sub Titulis Decretalium antiquarum: quam Danieli Archiepiscopo Electori Moguntino ac Prælatis & Canonicis Capitularibus ejusdem Ecclesiæ dicavit, anno Christi 1579.

CO-

CORASIUS.

Joannes Corasius Tolosas, honesto loco natus, haustam domi non perfunctorie juris doctrinam in pluribus Academiis Aurelianensi, Parisiensi, Andegavensi, Valentina, Ferrariensi etiam, & ipsa Tolosana publice cum laude professus, in Senatorum numerum Tolosae cooptatus est, & Regni Navarraei Cancellarius dictus. Sed cum Sectariorum partibus addictus crederetur, primo urbe, doctrinae Catholicae semper tenacissima, pulsus anno 1562. deinde cum Michaelis Hospitalii Franciae Cancellarii patrocinio restitutus fuisset, tandem decennio post a tumultuante plebe est confossus, ejusque exanime corpus, toga Senatoria indutum, ex ulmo suspensum, quae adhuc ante fores Curiae visitur. Paulo post reddita legibus & Magistratibus auctoritate, indignae caedis auctores ex eadem arbore perpenderunt. Supersunt egregia ejus scripta, tum quod ad jus civile, tum quod ad Pontificium spectat; Tractatus de beneficiis Ecclesiasticis, sive *Paraphrasis Sacerdotiorum*.

DURANTIUS.

Joannes Stephanus Durantius, ipse quoque Tolosas (vulgo *Duranti*) alterum patriae per ea tempora lumen; Senatore natus, Advocati Regii generalis munere egregie functus, tum in locum Joannis Dafis soceri sui primus ejusdem Senatus Praeses renuntiatus, summam dignitatem singulari integritate, aequitate, cum perfecta juris utriusque notitia conjunctis, praeclare gessit, ab anno 1568. ad 1579. quo caesis apud Blesas Guisiis fratribus, oborta, ut in aliis non paucis Galliae civitatibus, ita etiam Tolosae quoque immani seditione, Durantius, dum pro ratione officii jus nomenque Regium tueri conatur, a factiosis intra Dominicani coenobii septa in custodiam datus, ac post dies paucos grassantis plebeculae furori objectus, crudeliter saevientium manibus est peremptus. Cecidit eodem fato Jacobus Dafius Praesidis filius vir integerrimus, qui Durantio in Advocati Regii munere successerat, parumque abfuit ab eodem casu Bertrandus Daygua Generalis & ipse Regis Advocatus, Catharinae Daygua proaviae meae frater, Dafisio ac Durantio proxima conjunctus affinitate. Huic postmodum erectum marmoreum Mausoleum, hoc addito titulo.

D. O. M. S.

Joannes Stephanus Durantius.
Hic situs sum,
Tolosae honesto natus loco,
Primo Actor causarum nobilis,
Dein Patronus Fisci,
Postremo amplissimi Senatus
Princeps fui.
(Absit vero invidia)
Merui in eo gradu:
Steti dum res stetit Gallica,
Cecidi cadente Regno,
Iniquorum conjuratione oppressus,
Caesum luxerunt omnes boni,
Et civitas facta parum tranquillior

In an-

In auctores necis, exemplum
Grave statuit;
Et honorem habuit mortuo
Quam potuit maximum.
Annos vixi LV.
Vive plures viator, & felicius morere.

Ejus eruditionis pariter ac religionis certissimum testimonium Durantius dederat, editis tribus Libris *de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ*: quod quidem opus, ut firmandis Orthodoxorum partibus utilissimum, Sixto V. Summo Pontifici adeo acceptum fuit, ut & illud Romæ suis impensis excudi jusserit, & ejus auctorem singulari benevolentia sit prosecutus.

U V A M E S I U S.

Joannes Uvamesius, Leodii natus, anno Domini 1524. post melioris literaturæ, ac præsertim jurisprudentiæ utriusque studium Lovanii consummatum, in Ordinariorum Professorum numerum anno 1555. cooptatus, jus Civile per annos sedecim interpretatus est. Inde Primarius Canonum Antecessor anno sæculi 70. designatus, munere illo per annos viginti functus est. Ingenium ei promptum & facile, judicium acre, memoria jurisconsulto vere digna, labor indefessus, eminens in utroque jure doctrina, rerum etiam Forensium usus singularis; Reipublicæ, non minus quam scholæ, idoneus. Hinc factum, ut a Joanne Austriaco Belgii Prorege in Secretioris Consilii Senatum Philippi Secundi Regis Catholici nomine evocatus sit. Excessit e vivis anno 1590. sepultus in Basilica sancti Petri. Extant, & magno in pretio habentur, ipsius *Responsorum*, sive *Consiliorum de Jure Pontificio*, Tomi duo ordine & librorum & Titulorum qui in Decretalibus, præter Responsorum ad Jus forumque Civile pertinentium Centurias sex.

C U J A C I U S.

Jacobus Cujacius, Tolosæ humili genere natus, non Parentum, nec Magistrorum ope, sed ingenii proprii viribus & improbo labore, ad summam omnis literaturæ ac præsertim juris peritiam pervenit. In patria primum Juris scientiæ operam dedit, Arnoldo Ferrerio docente. Relinquendæ patriæ causam ei fuisse volunt, quod in petitione Cathedræ repulsam passus esset, prælato Stephano Forcatulo Beterrensi, cujus eruditos habemus *de Jure Civili, & de Imperio Regum Francorum* Commentarios. Sed hujus repulsæ nulla in Academiæ tabulariis mentio. Ut ut sit Cadurcum migravit, mox Biturgias, eo per Michaelem Hospitalium Margaritæ Henrici II. Regis sororis Ducisque Biturigum Cancellarium evocatus. Omnia fere Doctorum atque interpretum Juris volumina evolverat, cujus postea laboris eum pœnituit: sed cum nullas ex ea lectione sordes contraxisset, e Græcis fontibus meliorem interpretandi rationem hausit: quam bonorum utriusque linguæ Auctorum, atque Historiæ veteris, ac Romanæ præsertim, luminibus, ad culmen perduxit. Nec tantum Academias ante memoratas, sed alias quoque non paucas, etiam extra Regnum, eruditione sua illustravit. Valentiam, agente Bertrando Simiana Gordesio Delphinatium Prorege, vocatus, Franciscum Rutenum, moribus & eruditione præstantem Jurisconsultum, collegam habuit: opinor & Antonium Goveanum, cujus ingenium & doctrinam tanti fecit, ut præ se tulerit se ipsi, tam-

tamquam primas in tractanda Jurisprudentia partes habituro, facile cessurum fuisse, nisi eum laboris minus patientem novisset. Hoc tempore Cujacius Senatoris Gratianopolitani munere donatus a Rege, hujus honoris titulo contentus, re ac jure ferme abstinuit, ne a docendi munere avocaretur. Inde, pari cum dignitate, Augustam Taurinorum trans Alpes vocatus ab Emmanuele Philiberto Sabaudiæ Duce, Margaritæ Franciæ marito, aliquandiu ei Academiæ decori fuit. Inde Biturgium precibus revocatus, ibi ad extremum vitæ tempus perstitit: nisi quod seditione ibi exorta, tumultuantibus, ob egregiam fidem in Regem, suspectus, ut imminens periculum vitaret, Lutetiam confugit, & in schola Parisiensi anno 1578. jus Civile docuit. Gregorius quidem XIII. ad Bononiensem Academiam, in qua ipse jus fuerat professus, Cujacium paucis ante obitum annis, per literas invitavit amplissimis conditionibus: sed ingravescentis ætatis incommoda, huic honorificæ migrationi obstiterunt. Docuit per annos ferme quadraginta, indefesso labore, continuas sex septemve horas singulis lectionibus meditandis ac digerendis impendere solitus: ac, si qua re non satis liqueret, comperendinare, ac recitationem in alium diem differre non dubitabat. Neque ex scripto dictabat, ut fieri solet; sed continua, pauloque lentiore oratione jura exponebat. Quadrato, firmo, ac bene constituto corpore fuit, brevi statura, colore candido, voce firma, & clara, barba prolixa atque in juventute nigerrima, similique capillitio, canitiem senectus induxerat. Decessit Avarici Biturigum, annos natus ferme 79. die 4. Octobris anno Christi 1590. Publico funere elatus nobiliorum discipulorum humeris, frequentissimo omnium civitatis ordinum & Collegiorum concursu, sepultus in æde S. Petri ad Pontem Avaronis; postridie funebri oratione a Claudio Marescallo Cl. V. & Regio in Senatu Perisiensi Consiliario, Auditore quondam suo, publice laudatus. Nota sunt ejus opera, quorum duo volumina ab Auctore ipso edita: Reliqua collatis Auditorum scriptis: qui ea ex ore dicentis exceperant, ad Tomos octo excreverunt: in his sunt *Recitationes ad Secundum, Tertium & Quartum Decretalium*, ad quas enarrandas, non nisi provecta jam ætate accessit, viam monstrans sequentibus qua studium Canonum tractare, atque excolere oporteret.

BOETIUS EPO.

Rordahusæ in Frisia honestis & Catholicis parentibus natus an. 1529. *Boetius Epo*, Coloniæ adolescentiam in linguarum & Philosophiæ studio consumpsit; Lovanii Theologiæ ac Juri studuit: Parisiis annum unum hæsit: atque hinc Nicæam docendi causa vocatus ab Eustathio Chapuisio, Sabaudici apud Lovanienses Collegii fundatore, variorum dogmatum fæce respersus est, salutato etiam Genevæ Calvino. Paulo post cognita veritate in viam rediit. Tolosam profectus, auspiciis Berengarii Fernandi eximii Professoris, juris utriusque lauream adeptus est an. 1560. ætatis 30. Lovanium reversus, inde anno 1562. in novam Academiam Duacensem adscitus est, ubi per annos 37. in docendo, consulendo, tractandisque rebus publicis egregie versatus, titulo *Comitis* Palatini donatus, ac Juris Pontificii primarius Antecessor dictus. Moritur septuagenario major anno 1599. die 15. Novembris, cognitus apud Patres Societatis Jesu, brevi hac, uti jusserat, inscriptione.

Boetii corpus quiescit hic Eponis,
Animam respice, o Jesu, benigniter.

Ex

Ex pluribus liberis, cognominem Eponem Boetium in Canonum primaria professione successorem habuit. Plura scripsit ad utrumque jus spectantia. Præter rei Testamentariæ volumen, edita duobus Tomis habentur, *Antiquitatum Ecclesiasticarum* syntagmata; totidemque Tomis *Heroicarum & Ecclesiasticarum quæstionum* Libri, cum Libris *de Jure sacro* vel principiorum Juris Pontificii.

CANISIUS.

Henricus Canisius Noviomagus, Petri Canisii Societatis Jesu conspicui Sacerdotis fratre natus, Juris studiis Lovanii, Præceptore in primis Petro Pecquio, peractis, perpetuus fuit sacrorum Canonum in Academia Ingolstadiensi Antecessor. Vir fuit omnis literaturæ studiosus, idque semper curavit, ut ex ipsis fontibus depromptam jurisprudentiam perspicue, certoque ordine traderet. Obiit post annum 1509. Extant ejus opera Canonica quæ sequuntur, *Summa Juris Canonici* in libros 4. Institutionum contracta. *Commentarius in Regulas Juris*, è lib. 6. Decretalium, cum Appendice *de differentiis Juris Canonici & Civilis*. *Commentarius in Rubr. lib. 6. Decretalium*. *Prælectiones Academicæ* in Tit. duos singulares Juris Canonici. I. *de Decimis, Primitiis, & oblationibus*. II. *de Usuris*. In Librum III. *Decretalium* seu Titulos illius celebriores. *De Sponsalibus & Matrimonio*, in Lib. IV. Decretalium. *Refutatio trium Tractatuum de Judice causarum Matrimonialium*. Idem *Historiam Miscellam Pauli Diaconi, a Landulpho Sagaci* ad Imperium Leonis IV. productam, notis illustravit. Postremo edidit *Tomos 6. Antiquæ Lectionis*, in quibus varia exhibet scriptorum priscorum monumenta, ad historiam mediæ ætatis illustrandam, nunquam antea evulgata.

CHOPPINUS.

Renatus Choppinus Andegavus, apud Balleolum anno 1537. natus, inter Parisienses Advocatos doctrina & judicio excelluit. Præter Libros de Dominio Franciæ, aliosque, quibus jus Gallicum explicuit; duos de Jure Sacro Tractatus edidit, stylo ex affectatione Antiquitatis paulo obscuriore: nimirum *Sacra Politia Forensi Libros tres* Henrico III. Regi dicatos, anno 1577. & *Monasticon* seu de jure Cœnobitarum Libros duos, qui anno 1600. ineunte prodierunt. Obiit Parisiis anno 1606. Die 30. Januarii. Conditus in æde S. Benedicti sub hoc Epitaphio.

Choppinus hic cubat memoriæ thesaurus & penus Legum,
Tota Gallia nunc gemit Choppinum:
Andi municipes gemunt Alumnum,
Cives Parisii gemunt Patronum,
Quem nunc Elysii tenent colonum.

GERMONIUS.

Natus est anno 1551. *Anastasius Germonius* ex nobili & antiqua Cevæ familia, apud Salas Oppidum in Marchionatu Cevæ. Ad annum ætatis 22. Græcæ ac Latinæ Grammaticæ, & humaniorum literarum disciplinam neglexerat: sed intra biennium tanto ardore prima illa studiorum rudimenta arripuit, ut cum fructu ad discendam jurisprudentiam accedere potuerit. Joannem Manutium & Guidum Panzirolum Augustæ Taurinorum,

Patavii vero Decianum & Menochium audivit. Itaque accepto Doctoris gradu, statim publice docere cum laude cœpit, delata ultro a Taurinensis Academiæ moderatoribus Vespertina Juris Pontificii Cathedra: nec legendi Provinciam deseruit, quamvis Prothonotarii Apostolici & Taurinensis Archidiaconi dignitate auctus. Clemens VIII. eum in locum Hieronymi a Ruvere Archiepiscopi Taurinensis & Cardinalis suffecit in Congregatione compilationis Decretalium in librum unum, quem *Septimum* vocarunt: eique uni curam mandavit intexendi ei volumini Canones Tridentinos: quod ab ipso perfectum magno studio, licet nondum in publicam lucem hic liber exierit. Ab Urbinate primum Duce, deinde etiam a Sabaudo Carolo Emmanuele, Legatus ad Apostolicam sedem, & huic & illis gratum officium præstitit. Astensem & Salutiarum Episcopatus oblatos recusavit. In Hispania, quo ab eodem Sabaudiæ Duce Legatus fuerat, obiit anno 1627. compluribus relictis lucubrationibus, quæ ad studia Canonica pertinent. Hæc sunt; *Paratitla* in libros quinque *Decretalium* Gregorii IX. tum Libri *Animadversionum* duo, duo item Tractatus, alter *de Indultis* Apostolicis; alter *de sacrorum Immunitatibus*. Scribit Pancirolus Jacobum Cujacium confectis in Libros Pandectarum, & Codicis Paratitlis, animum ad Jus Pontificium convertisse: sed cum Germonii Paratitla vidisset impressa, dixisse, idem stadium se libenter currere voluisse, sed Germonium sibi palmam præripuisse.

PETRUS GREGORIUS.

Petrus Gregorius, *Tolesanus* dictus a Patria, Palladia scilicet Tolosa, in cujus celeberrima omni ævo Academia, ut & in Cadurcensi, ab anno 1570. ad annum 1580. publice Jura interpretatus est: postremo in Lotharingicam Mussipontanam studiorum universitatem, a Carolo Duce recens institutam, anno 1582. Decani titulo, & cum summa potestate accitus est, atque in ea utrumque Jus magna cum laude professus. Circumferuntur duobus voluminibus ejus opera ad jus Pontificium spectantia: priori volumine continentur *Partitiones* totius *Juris Canonici*, in quinque libros digestæ, scholiis & annotationibus illustratæ, instar syntagmatis totius juris Ecclesiastici, quæ a methodo Partitionum Ciceronis Oratoriarum diversæ, Summam potius Hostiensis imitantur. Non enim brevem per summa Capita & certo ordine dispositam Epitomen continent; sed amplos de tota materia tractatus. Posteriori volumine comprehenduntur *Commentaria & Annotationes in Decretalium procemium*. *Ad Tit. de summa Trinitate & fide Catholica*. *De Constitutionibus*. *De Rescriptis* tractatus, in duas sectiones distinctus. *De Electione* in re beneficiaria clara ac lucida *Enarratio*. *Ad cap. conquerente*, *de Officio & potestate Judicis ordin. Rei Beneficiariæ Ecclesiasticæ Institutiones*, *ad Tit. de Sponsalibus & Matrimoniis*. *De Usuris libri tres*. Sed & ad Jus quoque Canonicum ex parte refertur *Syntagma juris universi*, in tres partes digestum, & in Libros quinquaginta distributum; in quo divini & humani juris totius materia, naturali ac nova methodo explicatur. Scripsit & præter alia, Responsionem ad consilium Caroli Molinæi de Trid. Concilio in Gallia non publicando. Obiit anno 1597. summo totius Academiæ luctu, illatus in ædem Clarissarum.

CAPUT IX.

Currentis Sæculi XVII. Canonum Intepretes & Doctores præcipui recensentur.

QUO propius ad nostrum hoc tempus accedimus, eo minus noti sunt Auctores, Auctorumque Res & opera. Et vero infiniti laboris esset cunctos memorare, etiamsi cunctorum ad nos & nomina & scripta pervenissent. Itaque ex iis ipsis qui nobis non prorsus ignoti, præcipuos recensebimus, non vitam cujusque, ut hactenus a nobis qua potuit brevitate, factum est, prosecuturi: sed Patriam atque Opera breviter indicaturi. Excusationem opinor merebitur silentium nostrum, apud eos quos per ignorantiam magis, quam ex contemptu prætermiserimus.

FREROTUS.

Nicolaus Frerotus Carnotensis Juris consultus & in suprema Gallorum Curia patronus, *Paratitla* seu Synopsim *Juris Canonici* scripsit, secutus ordinem Distinctionum & Quæstionum Decreti, & singulorum Titulorum, tam Decretalium Gregorii IX. quam VI. & aliarum Compilationum Minorum: editum est hoc opus anno 1603.

PACIUS.

Julius Pacius, *a Berriga* Gentilitio fundo cognomen sumpsit. Natus Vincentiæ anno 1550. Vir fuit plane ad scientias natus, doctarum linguarum cognitione instructus, & Philosophiæ pariter ac Juris scientia illustris; quæcumque didicerat, mira facilitate docere solitus. Cum librorum prohibitorum lectione suspectus Episcopo Vincentino factus esset, quasi pravorum dogmatum sectator; in Helvetiorum fines secessit. Hinc prædicante ipsius eruditionem fama, Heidelbergæ Philosophiam, in ulteriori Germania jus professus est. Inde Sedanum, ac post Montempessulanum vocatus, inde avocatus Aquas Sextias agente Peiresco: professus & Valentiæ, & Patavii, quo a Venetis accitus fuit amplissimis & præmiis & honoribus: Torque etiam Equestri Ordinis S. Marci donatus: precibus tamen familiæ in Delphinatu relictæ, revocatus Valentiam, ubi anno 1635. diem clausit extremum, annos 85. natus. Vitam ipse suam versibus composuerat: cujus casus præcipuos complexus est amicus hoc disticho.

Itala dat cunas tellus, Germanica famam,
Gallica jus civis. Dic mihi quæ patria?

Præter Notas in Aristotelis diversa opera, & Tractatum de arte Lulliana, ac plures de Jure Civili Commentarios; supersunt ejus *Definitiones* & *Isagogica* Juris utriusque, in quibus *Summam Decretalium* explicat juxta seriem Titulorum.

MARANUS.

Tolosæ natus est anno 1549. ultimo Junii *Guilelmus Maranus*, honestis parentibus Joanne Marano & Bertranda Vergeria. In florentissima

tunc temporis Tolosæ Academia, omni scientiarum genere instructus, juris studio in primis incubuit; cujus principia ubi plene hausit, Valentiam Cavarum profectus, Cujacium; ibi publice docentem, per annum audivit, a quo post triduanam Disputationem Laurea Doctorali ornatus, rogatusque est, ut curam susciperet rerum Tolosæ a Cujacio relictarum, & quæ ex his reliquiis colligi possent, ad eum transmitteret. In patriam reversus causas aliquandiu egit, non sine multiplici laude, Durantio Primo Præsidi charus atque in pretio; Joanni Catello Senatori tantæ admirationi, ut Magdalenam filiam ultra ei uxorem daret. Dein anno 1583. defuncto Garda Senatore simul & Antecessore, nemine præter ipsos Antecessores Disputationum aleam subire auso, vacantem Juris Pontificii Cathedram est assecutus. Comam deinde Legatus ut religiosorum votorum veniam impetraret Henrico Joyosæ, quem post Scipionis fratris casum, Occitania Provincia ducem e Capuccinorum familia sibi dari poscebat: postquam Massilia solverat, a Piratis post cruentum Navale prælium in servitutem abductus est: ubi præter pecuniam, lucubrationum Canonicarum, quas Summo Pontifici destinabat; autographum amisit. Post octo menses captivitatis ærumnis liberatus, commendatione in primis Joann. Lud. Valettæ Spernonii Ducis Provinciæ proregis, liberatus Tolosam rediit, ubi oblatam a Francisco Joyosola Cardinali Archiepiscopatus Narbonensis, quo ipse fruebatur, successionem non admisisse dicitur: sed huic dignitati Juris utriusque studium antepofuisse. Tunc constitutum est Tolosæ, ut ab Antecessoribus Leges & Canones alternis tractarentur: idque ut commodius procederet, acciti ejus opera, hinc Cadurco Joannes Acosta, inde Aurelia Vincentius Cabotius. Paulo post, ne oblatam a Bituricensi Academia, vacuam morte Cujacii Cathedram acciperet, obstitit Patriæ amor. Inter alia præclara Marani opera, prætermittendus non est Spernonii filius Henricus Foxius Candala a Calvinianis erroribus, in quos malesano amore impulsus deflexerat, ad meliora per eum revocatus. At Maranus anno ætatis sexagesimo septimo, e sella decidens crus fregit; atque ex eo casu Academiæ vale dicens, reliquos quinque annos ad mortis & æternæ vitæ cogitationem transtulit. Defunctus tandem anno 1621. die 1. Decembris in Metropolitana Basilica tumulatur. Nec solum e Maranis Guilielmum Antecessorem habuit Tolosa: habuit & Raymundm ejus filium, habet & nepotem Jacobum, ut tanti nominis ita & dignitatis successores. Dubium non est quin eximios in Jus Canonicum Commentarios composuerit, & damnum amissorum per captivitatem, redux sarcierit. Sed nihil eorum (quod sciam) publicam adhuc lucem aspexit. Vidi tamen in transcursu quædam ejus dictata, nempe ad Libri primi Decretalium Titulum Nonum *de Renunciatione*, ad Libri Tertii Titulum itidem Nonum, *ne Sede vacante aliquid innovetur*, ad Titulum decimum *de iis quæ fiunt a Prælatis sine consensu Capituli*, ad Titulum Trigesimumoctavum *de Jure Patronatus*, atque ad Titulum Undecimum Libri Quinti *apud Bonifacium*, *de sententia Excommunicationis*, *Suspensionis*, *&* *Interdicti*. Ejus Paratitia ad duos & quadraginta libros Digestorum in omnium manibus versantur.

M I N O S.

Claudius Minos, Divionensis, in schola Parisiensi Jus publice professus exeunte Sæculo XVI. Humaniorum literarum flosculis Jurisprudentiam donavit. Excessit e vivis sub annum 1610. Inter ejus Dictata, inveniuntur adhuc in quorumdam ipsius Auditorum Musæis Commentaria in quatuor pri-

primos Titulos Libri tertii Decretalium, *de vita & honestate Clericorum*, *de cohabitatione Clericorum & Mulierum*, *de Clericis conjugatis*, *de Clericis non Residentibus in Ecclesia vel prabenda*: & præterea in Titulos *de Regulis Juris*, tum apud Gregorium, tum apud Bonifacium, una cum Tractatu *de re Beneficiaria*. Legitur & elegans ejus Oratio anno 1606. edita sub hoc titulo. *Panegyricus seu relatio pro schola Juris Parisiensi*, ubi ejus antiquitatem & dignitatem egregie commendat; non sine querela neglectorum publice per ea tempora jurium & commodorum Antecessoribus debitorum. Mitto nemini incognitas ipsius Minis in Plinium Secundum Notas. Idem statuta Facultatis Juris Canonici anno 1598. in generali Parisiensis Academiæ reformatione composuisse dicitur.

G U I J O N I U S.

Hugo Guijonius illustrium literis quatuor Fratrum postremus, Augustoduni natus est anno 1552. In foro Parisiensi aliquandiu versatus, transiit in scholam juridicam; transactis Academicarum Concertationum solemnibus adversus Petrum Victorem Palmam Cajetanum, haud vulgaris doctrinæ virum, Antecessor renunciatus, atque a Claudio Minoe Facultatis tunc Decano inauguratus anno 1597. Deinde vero procurante Petro Jannino Regii Ærarii Præfecto, sacrorum Canonum Professor Regius dictus est anno 1613. Dotata tunc primum nova Cathedra hortatu Jacobi Davii Cardinalis Perronii Magni Franciæ Eleemosynarii. Per hæc tempora Guijonius Facultatis Juridicæ Decanus, iis qui nummis corrupti Pratum clericorum (quod nomen est prædii suburbani ab Academia optimo jure jam diu possessi) Margaretæ Valesiæ Regum sorori, vili pretio addicere destinaverant, fortiter obstitit: eoque nomine non mediocrem ab Academicis gratiam iniit. Oravit sæpius in Senatu: sed nunquam facundius, quam cum superiorum Academiæ Ordinum, sive Facultatum, jura defendit contra Sermocinalium Artium Magistros, qui spretis majoribus Facultatibus, soli jus sibi vindicabant actuarium, sive scribam, & coactorem seu quæstorem Academiæ instituendi. Finem vivendi fecit Lutetiæ anno 1622. ætatis 70. terræ mandatus in Parochiali æde sancti Stephani a Monte, procurante funeris impensas Jannino ante memorato. Vacuam ejus obitu Regiam Canonum professionem adeptus Joannes Dartis, exorsus est a publica Decessoris sui laudatione in Regio Gymnasio habita coram Jannino eodem, atque amplissima Procerum ac Literatorum hominum corona, ut testatur V. C. Philibertus de la Mare Senator Divionensis. Extant ejus orationes tres, *Prima de Origine excellentia & utilitate Juris Canonici* contra illius æmulos & detractores: *Secunda Scholæ Regiæ Encænia sive de restauratione Parisiensis Academiæ*: *Tertia pro Facultate Juris Canonici contra Sermocinalium Artium Magistros*. Inveniuntur, & in quibusdam Bibliothecis Tractatus manuscripti, præsertim *de Sequestratione possessionis*, & *fructuum*, & *de Confessis*.

Z O E Z I U S.

Henricus Zoesius Amersfortii: quod est oppidum agri Ultrajectini, Catholicis & Patriciis parentibus natus, Lovanii operam jurisprudentiæ dedit: ubi ann. 1597. Baccalaureorum Decani munus ei, Collegarum electione, delatum est. Post Hispanicam cum V. N. Christophoro Vanetten, Domino Couverburgio peregrinationem, Doctoris gradum in Academia

demia Lovanienſi conſecutus. Linguæ Græcæ in trilingui Collegio Busli-diano Profeſſor conſtituitur. Inde inſtitutiones Juris Civilis tredecim annos publice interpretatus: Anno 1619. in ordinaria legum profeſſione a Senatu populoque Lovanienſi ſuffectus in locum Petri Gudelini, Pandectas per octennium prælegit, ac vitæ curſum conſummavit ann. 1617. ſepultus in primario S. Petri templo. Cum doctis ad Pendectas, Codicem, & Feudorum Libros comentariis, non abſimilem *in Decretales* Gregorii IX. commentarium reliquit.

Z Y P Æ U S.

Franciſcus Zypæus vulgo *Vandenzype*, Mechliniæ natus anno 1580. eaque urbe ab hæreticis occupata, infans translatus eſt Antuerpiam. Hinc Juris ſtudio ſe Lovanii dedidit, ubi Baccalaureorum collegio aliquandiu præfuit. Inde a Joanne Miræo Antuerpiæ Præſule vocatus, ut ei ab Epiſtolis ſecretioribus eſſet, Canonicus, Officialis, atque Archidiaconus ejus Eccleſiæ fuit. Plura ad jus ſacrum ſpectantia ejus Commentaria extant. Nimirum *Juris Pontificii novi Analytica Enarratio*, quæ tertiis curis auctior Coloniæ prodiit anno 1641. *Judex*, *Magiſtratus*, *Senator*, Libri tres: *Conſultationes Canonicæ*, pleræque ex jure noviſſimo, Conc. Trid. recentiorumque PP. Conſtitutionibus depromptæ.

C A B O T I U S.

Vicentius Cabotius Toloſas honeſtioribus, quam locupletioribus parentibus natus, anno ætatis vigeſimoquarto ſuſcepta concertatione pro Juris in Pariſienſi auditorio Cathedra: eam ſcientiæ atque ingenii famam contraxit, ut paulo poſt ad Aurelianenſem Anteceſſuram fuerit ultro vocatus, quam difficilius, civilium bellorum temporibus, per annos quatuordecim non mediocri cum laude exercuit. Inde in patriam adnitente Petro Fabro Sanjoriano Senatus Toloſani digniſſimo Principe revocatus, in celebri illa Academia per annos duos & viginti jus utrumque eſt interpretatus. Stylum atque eruditionem ſuam ad capitum Auditorum accommodabat, cum diceret illorum utilitati potius inſervire: quam famæ & gloriolæ ſuæ velificari debere publicum Profeſſorem. Refert Leonardus Compiſtronius qui ejus Politicorum libros Gallice ſcriptos anno 1630. vulgavit, ab eo cum apud Aurelianos doceret editos fuiſſe Diſputationum *de Jure publico & privato* Libros duos. Hi ad me nequaquam pervenerunt. Verum Tractatum *de Beneficiis* in Sectione 12. tributum, quem inter opera V. C. Joannis Dartis, ab ejus ſcriba domeſtico Matutino Langlais mihi pro Dartiſiano traditum, certis poſtea teſtibus comperi Vincentii Cabotii partum eſſe, ex ore dictantis Toloſæ exceptum ab ipſo Dartiſio, itemque ab Aymone Moneto, qui deinde Aurelianenſis Anteceſſor. Qua in re nec mea, nec Dartiſii culpa eſt ulla: ſed amanuenſis error, domino ſuo vindicantis quidquid in ſchedis ejus repererat. Obiit Cabotius anno 1261. aut ſequenti.

V A L L E N S I S.

Andreas Vallenſis, vulgo del Vaulx, Andana, Comitatus Namurcenſis, municipio oriundus. Lovanii Canonum Profeſſor ordinarius nominatus anno 1621. in docendo aſſiduus, in conſulendo ac judicando ſincerus, ab animi candore & modeſtia commendatus. Obiit ann. 1636.

Opus

Opus edidit scholæ ac foro accommodatum, cui titulus *Paratitla*, sive *Summaria & methodica Explicatio Decretalium D. Gregorii Papæ IX.*

A C O S T A.

Janus, sive potius *Joannes a Costa*, (vulgo de Lacoste) nobili genere natus, Cadurci, quod erat natale solum, jactis linguarum & humanioris literaturæ fundamentis, apud Biturigas Cujacium audiit per quinquennium: Roaldesii deinde clari Antecessoris Tolosani familiaritate excultus, solemni certamine ad Antecessorium munus in patria concordibus omnium votis, potius quam suffragiis, evectus est anno 1593. aut sequenti. Inde Tolosam post quinquennium evocatus, in hac vere Legum nutrice civitate, jus utrumque tanta eruditione, ac subtilitate, tamque limitato judicio per annos 30. docuit, ut non modo a Bituricensi, & Bononiensi Academia expetitus; sed ab ipso summo Pontifice ingentibus præmiis, oblatoque Consiliarii munere Avenionem invitatus sit. Sed eam stationem ut desereret, nonnisi amore patriæ adduci potuit. In Comitiis Cadurcorum, auctore in primis Illustrissimo Doctissimoque Viro Petro Habert de Montmor Episcopo Cadurcensi, ut longe solito uberius honorarium ei de publico penderetur, decretum est; Regisque eam in rem Codicillis impetratis, Cadurcensi Academiæ, velut postliminio restitutus est anno 1630. eximius Antecessor. Hilari vultu ac vividis oculis, robusto ac bene conformato corporis habitu fuit, genio ad omne humanitatis genus propenso, memoria tenaci, acri ingenio, quale ex scriptis facile cognoscitur. Post emensos in publica Juris professione annos tres & quadraginta, placide & constanter, e vita discessit die 28. Augusti anno 1637. Multa scripsit in Jus præsertim Canonicum: selecta tantum quædam opera in lucem emissa sunt studio V. C. Francisci de Launay Andegavi in supremo Galliarum senatu causarum Patroni qui nunc Gallici Juris in Academia Parisiensi Professor suo merito dictus: Præfatio scil. *in Decretales* Gregorii IX. tum *Summaria* in omnes *Libri primi Decretalium*, & in *novem* priores *Libri secundi Titulos*: Liber singularis *ad cap. cum Martinum Nonum de Constitutionib.* Commentarii deinde ad *Tit. de Rescriptis*, & varia *ejus Capitula*: ad Tit. etiam *de officio judicis Ordinarii*, & ad ejusdem Tit. Capitula; ad Tit. quoque *de Judiciis*, ejusque Capitula; ad *Cap. Vigilanti Quintum de Præscriptionib. ad Tit.* quoque *de Præbend. & dignitatib.* ejusque capitula, ad *Tit.* & capp. *de Pignoribus*, ad cap. *Raynutius Decimumsextum de Testamentis*: ad Tit. *de Jure Patronatus*, ejusdemque Tituli capitula: itemque *Addenda* ad Tit. *de Officio Archidiaconi*: Denique Commentarii *ad tertiam & quintam* Justiniani *Novellam*; quarum prior de *numero Clericorum* Constantinopolitanorum; posterior *de Monachis*. Latere dicuntur non pauca apud Carthusianos Cadurcenses, ipsis ex præscripto Petri Haberti Episcopi ab illustrissimo quondam & eruditissimo ipsius fratris filio, ac Libellorum supplicum Magistro præstantissimo Henrico de Montmor tradita: ex colloquiis nimirum, quæ apud dignissimum illum Præsulem per homines doctos apud eum convenientes, plures per annos habita fuerant, de veteri Ecclesiæ Politia, & vero priscorum Canonum intellectu: quorum conventuum arbiter ac moderator, communi cæterorum consensu constitutus fuerat celeberrimus hic Antecessor.

BAR-

B A R B O S A.

Auguſtinus Barboſa Luſitanus, Juris utriuſque Doctor, Prothonotarius Apoſtolicus, Congregationis Indicis Conſultor, & major Vimaranenſis in Portugallia Eccleſiæ Theſaurarius, ac tandem Epiſcopus Ugentinus in Regni Neapolitani Provincia Hydruntina; complura de utroque jure ingentia volumina conſcripſit; ab anno 1629. ad 1641. Horum præcipua ſunt, quæ quidem faciunt ad Jus Canonicum: *Juris Eccleſiaſtici univerſi Libri tres*, in quibus de perſonis, de locis & de rebus Eccleſiaſticis pleniſſime agitur: tum Tractatus *de Officio & poteſtate Epiſcopi*, *de Canonicis & dignitatibus*, *de Officio & poteſtate Parochi*, & præterea *Collectanea Doctorum in jus Canonicum*, quod quidem opus plurimorum Interpretum in Decretales Gregorii IX. in Sextum aliaſque Collectiones; atque in Decretum Gratiani Annotationes complectitur: addenda & *Collectanea in Concilium Trident.* &c.

G A U F R E U S.

Ambroſius le Gaufre, natus in agro Cenomanenſi anno 1568. poſt ſtudia Lutetiæ peracta, Anteceſſor in Academia Cadomenſi creatus eſt, atque ab Epiſcopo Bajocenſi Magnus ibidem Vicarius, Officialis item, & Academiæ ipſius Vicecancellarius dictus eſt. Rebus quam honoribus geſtis illuſtrior, gloriam ſibi comparavit per gloriæ fugam; occultandæ perinde ac colendæ virtutis ſtudioſus. Cum Eccleſiæ, reique publicæ utiliſſimam per annos ferme triginta operam navaſſet, obiit 23. Novembris anno 1635. ætatis ſuæ 67. Mortuum tota Provincia incredibili deſiderio eſt proſecuta. Ejus nepotum cura in lucem exiit *Synopſis Decretalium*, ſeu ad ſingulos Gregorianæ Collectionis Titulos methodica omnium Juris utriuſque mutationum Diſtinctio: quod opus ex Commentariis ad inſtitutiones Lancelotti, ab eo antea dictatis, magna ex parte depromptum videtur. Deſunt ſub finem Tituli *de Pœnitentiis & Remiſſionibus*, *de ſententia Excommunicationis*, *de Verborum ſignificatione*, *& de Regulis juris*.

F A B R O T U S.

Carolus Annibal Fabrotus, Aquiſextienſis Anteceſſor, Baſilicorum editione aliiſque operibus, jus Civile non parum illuſtravit. Sed & Prælectionem edidit *ad Tit. Decretal. de Vita & honeſtate Clericorum* anno 1651.

F L O R E N S.

Franciſcus Florens apud Arnæum Ducis, quod Burgundiæ oppidum eſt, Joanne in Senatu Divionenſi Advocato ſub exitum proximi ſæculi natus, Toloſæ juri operam dedit, & cum aliis claris Anteceſſoribus Guilielmum præſertim Maranum & Joannem a Coſta audivit, illuſtribus condiſcipulis Petro de Marca, Franciſco Boſqueto, Innocentio Cironio, Petro Chuppæo, & Nicolao Macquino, qui cuncti excellenti juris peritia ad ſacros Anteceſſorioſve honores pervenerunt. Abſolutis juriſprudentiæ ſtudiis Florens, aliquot annis cauſas egit in Divionenſi Curia. Deinde Pariſiis Henrico Memmio, cæteriſque togatis Proceribus, viriſque doctrina conſpicuis innotuit familiariter. Inde ad Cathedram Aurelianenſem promotus anno 1632. ac poſt annos duodecim ad Pariſienſem ſcholam evocatus

catus est, ubi inter Antecessorii muneris exercitationes primoribus, atque omnibus eruditis pariter & eruditionis avidis in pretio habitus, Literarios cum selectis Procerum congressus instituit cum Lodovico præsertim Boucheratio, Guilielmo Lamonione, Michaele Marilliaco, itemque cum Jacobo Amelotio; quos omnes natalium splendore subnixa doctrinæ ac virtutum merita, ad summas togæ dignitates evexerunt. Solum ex hoc numero superstitem nunc habemus *Boucheratium*, qui sacri Palatii quæsturam (Magni Franciæ Cancellarii dignitas apud nos vulgo vocatur) supremum inquam illud honoris fastigium ornat, magis quam ab eo ornatur, utque diutissime ornet optant omnes boni, poscit Regis regnique felicitas. Florens septimo Parisiensis Antecessuræ anno, Aureliæ obiit 29. Octobris ann. 1650. In majori cœmeterio sepulturæ honorem cum elogio sortitus.

Ego ejus loco ad Antecessuram Parisiensem paulo post vocatus, illustris Antecessoris memoriæ hoc debere putavi, ut tum a superstite edita, tum inter Auditorum manus errantia ipsius opera in unum colligerem volumen, duabus partibus distinctum. Prior pars, cum dissertatione *de Origine, arte & auctoritate Juris Canonici*, & Præfatione *de Methodo & auctoritate Gratiani & aliarum Compilationum*, atque Oratione *de recta ratione discendi Juris Canonici*, Tractatus novem continet, ad totidem priores libri primi Decretalium Titulos; itemque dissertationem *ad Cap. auditis de Præscriptionibus*, Tractatum *ad Tit. de Vita & honestate Clericorum*, Præfationem *de Dispensationibus Ecclesiasticis*, ac disputationem *de Nuptiis Consobrinarum*. Posteriori parte continentur Tractatus tres ad Caussas Decreti, nempe *de statu Regularium*, *de Antiquo Jure Patronatus*, & *de Sponsalibus & matrimoniis*: Tractatus præterea quinque ad Titulos Decretalium *de Officio & potestate Judicis Delegati*, *de Officio Legati*, *de Officio Judicis Ordinarii*, *de Præb. & dignitatibus*, & *de jure Patronatus*: Additæ sunt Notæ & observationes in Alexandri *Chassanei Paratitla Decretalium*. Accessit in specimen eruditionis civilis, Tractatus ad Titt. Digestorum & Codicis *de Solutionibus & liberationibus*.

DARTIS.

Non dispari officio functus antea fueram in edendis, qua licuit, *Joannis Dartis*, mei in Regia Canonum professione decessoris, operibus. Is Cadurci natus, in patria & Tolosæ juri operam dedit sub Guilielmo Marano, aliisque Antecessoribus: & juris ac Theologiæ lauream consecutus, a Nicolao Verduno, illius tum Senatus Principe, in familiam ascitus est curandæ ipsius bibliothecæ. Eodem Præside ad Senatum Parisiensem translato, Lutetiam Dartisius quoque venit, ubi anno 1618. Antecessor est renunciatus: ac defuncto post quinquennium Hugone Guijonio Antecessore & Regio Canonum Professore, vacua per illius obitum Cathedra Regia auctus est. Decessit anno 1651. die 21. Aprilis, octogenario major, longa tabe contracta, tum ex ætate, tum ex abstinentia & labore assiduo. Obiit autem singulari, ut vixerat, Christianæ pietatis sensu, atque admirabili patientiæ inter dolores exemplo. Sepultus in Parochiali Ecclesia S. Stephani de Monte, mediocri, ut mandaverat, pompa elatus. Opera quædam vivens vulgaverat; reliqua, ex magna parte, ejus hæredum humanitas subministravit. Hi fuere Benedictini Monachi Congregat. S. Mauri. Nec tacenda ejus in Facultatem Juridicam liberalitas, viginti millium librarum Francicarum legato in eam certis conditionibus collato. Editi ab eo sunt anno 1648. Libri tres *de Ordinibus & dignitatibus Ecclesiasticis*.

cis. Alia Opuscula antea in lucem emissa, in tertiam partem ejus Operum mea cura editorum collata sunt. Primum *de statu Ecclesiæ tempore Apostolorum*. Secundum *de Hierarchia Ecclesiastica*. Tertium *de Canonica Ecclesiæ disciplina circa Sacramentum Pœnitentiæ*. Quartum Animadversiones *in Annales Ecclesiasticos Baronii & Casaubonii Exercitationes*. Quintum Dissertatio *de Jure naturali gentium & civili*. Sextum *Athleta Christianus*. Septimum Præfatio *de recta docendi & discendi ratione*: tum *de Suburbicariis Regionibus & Ecclesiis*, Libri tres. At prima parte continentur ejus in Decretum Gratiani Commentarii. Quæ tertia prælectione in Decretales dictaverat, editioni parata, ea in quas manus eo moriente inciderint, mihi plane incompertum est. Jam Tractatum de *Beneficiis*; in secundam Dartisii operum partem conjectum, non ab eo, ut mihi affirmatum fuerat, sed a Vincentio Cabotio compositum fuisse, jam antea indicavi.

A X E L I U S.

Honorius van Axel de Seny Ultrajectensis, civis & advocatus Romanus, anno 1628. edidit totius Juris Canonici Compendium, sive *Brevem Summam in quinque Libros Decretalium*, Concilii Tridentini Decretis accommodatam, in qua Juris Canonici Primæ Institutiones seu Elementa ita traduntur, ut plurima breviter ac decisive explicentur, & Canonum, Glossarum ac Doctorum receptorum auctoritate communiantur: cui accessit Compendiosa *Praxis Beneficiaria ex Concordatis* Nationis Germanicæ cum Sede Apostolica initis deducta, opera Laurentii Nicolarts Theologiæ Doctoris, & Collegiatæ S. Joannis Evangelistæ apud Leodium Ecclesiæ Canonici.

B L E Y N I A N U S.

Antonius Fabricius Bleynianus, ex eadem familia cum Antonio Fabro Primario Senatus Sabaudiæ Præside, natus in Delphinatu anno 1569. Studio juris operam dedit in Academia Tolosana, & quibusdam Italicis: ac tandem in Valentina conquievit. Antecessor creatus, quo munere accurate & concordi cum Collegis animo functus, obiit anno 1626. sepultus in monumento, quod sibi vivus paraverat juxta sacellum Ecclesiæ S. Apollinaris. Scripsit *Introductionem in Theoriam & praxim beneficiorum Ecclesiasticorum*, & *Institutiones Theoricas & practicas*, seu Rudimenta *Juris Canonici*: quod opus diu post ipsius mortem vulgatum est, studio Antecessorum Valentinensium. Nec juris tantum scientia, sed linguarum, etiam Hebraicæ, itemque Mathematicæ disciplinæ peritia, religione & æquitate præcipua commendatur.

C I R O N I U S.

Innocentius Cironius, Joannis Baptistæ Infulati, in Tolosano Senatu Præsidis frater, juris utriusque Professor, Canonicus, ac Ecclesiæ, & Academiæ Tolosanæ Cancellarius: *Quintam antiquam Compilationem Decretalium* Honorii III. ex Manuscriptis Codicibus primum edidit cum notis: addidit *Paratitla in Quinque Libros Decretalium Gregorii IX.* & *Observationum in jus Canonicum* Libros quinque, quæ opera Tolosæ anno 1645. in lucem emisit.

D A-

DAVEZANUS.

Joannes Davezan Vasco, in Valle Aurana, ad extremum sub Pyrenæis Armaniaci Comitatum nobili familia, desinente fere superiori sæculo natus, perfectis in Academia Tolosana Juris utriusque studiis, Lutetiam venit, & Senatus consulto Aurelianensis Antecessor, non sine certamine, pronuntiatus est, anno 1626. ac trigesimo post anno extra ordinem ad Parisiensem scholam evocatus. Regio rescripto 26. Julii anno 1659. procurante in primis Guilielmo Lamonione primario Præside, salvis ob Veterani Privilegium emolumentis ac Juribus, quibus in Aurelianensi Academia fruebatur: assignato præterea mille ducentarum Librarum stipendio e regiis reditibus singulis annis percipiendo; idque exemplo Florentis iisdem conditionibus ab Aurelianensi ad Parisiensem Academiam ante annos sedecim translati. Eodem tempore Davezanus honorario quoque Comitis Consistoriani Titulo ab Illustrissimo Petro Seguerio Franciæ Cancellario decoratus, decessit Parisiis anno 1669. Omissis libris de servitutibus, deque Contractibus, qui ad Jus Civile pertinent; edidit etiam tractatus *de Matrimonio*, *de Jure Patronatus*, & librum *de Censuris Ecclesiasticis*, cum dissertatione *de Pontificia & Regia potestate*.

PASTOR.

Melchior Pastor, apud Aquas Sextias Antecessor, Tractatu *de Beneficiis & Censuris Ecclesiasticis* nobilitatur; ad eum tractatum, quemadmodum & ad Institutiones Lancelotti, utiles atque ad usum fori maxime accommodatas annotationes scripsit *Joannes Solier* in Senatu Tolosano Advocatus, atque expediendorum per Romanam Curiam rescriptorum curator.

ALEXANDER CHASSANÆUS.

Alexander Chassanæus Jurisconsultus Parisinus, (vulgo *de la Chassagne*) *Paratitla in quinque Libros Decretalium* protulit ann. 1612. Nicolao Verduno Primo Senatus Parisiensis Præsidi nuncupata, eruditionis & elegantiæ nomine commendata.

PETRUS DE MARCA.

Petrus de Marca, antiqua & clara admodum stirpe in Benearnensi Provincia editus anno 1594. Catholicis parentibus. Post exacta apud Auscos ac Tolosates studia, ante annum ætatis vigesimum secundum renuntiante Joanne Patruo, Senator Supremi Benearnensis Consilii designatus est anno 1615. ac sexennio post, Consilio Provinciali in Parlamenti nomen ac Titulum evecto anno 1621. ipse Præsidis dignitate donatus ob singularia merita, incredibile est quantum scientia & religione sua contulerit ad restaurandum in eo Principatu Catholicum cultum. Anno deinde 1639. ad sacrum Consistorium adscitus a Ludovico XIII. jussusque est, de sacræ & regiæ jurisdictionis finibus scribere; atque anno 1642. ad Episcopatum Conseranensem nominatus: tum ineunte ann. 1644. Visitatoris sive Censoris amplissimo titulo missus in Cataloniam a Ludovico XIV. factiosorum aliquot conspirationes prudentia, constantiaque sua discussit; & ex Ecclesiarum ac Monasteriorum tabulis multa collegit, quibus ad Juris Canonici interpretationem praeclare usus est. Anno 1651. adita & quan-

tum fieri potuit dispositа Conserannensi Ecclesia, reversus ad Regem, ab eo sequenti anno nominatus est ad Archiepiscopatum Tolosanum; ac tandem ad Parisiensem: cui tamen ne, ut sperabatur, prodesse posset, mors intercessit: statim enim ab acceptis Pontificiis Codicillis, anno 1661. raptus est Ecclesiæ Gallicæ, atque adeo Catholicæ votis: sepultus in Basilica B. Virginis Parisiensis. Ejus ego memoriam celebrare conatus sum solemni Oratione in scholis nostris habita, quas cum illustrissimis viris Ludovico Boucheratio, Guilielmo Lamonione, Francisco Bosqueto, aliisque sacri & togati Ordinis Proceribus, Honorariis Facultatis juridicæ Parisiensis Doctoribus, tuendas, fovendasque, & pristino splendori restituendas susceperat. Præcipuum ejus opus inscriptum est *de Concordia Sacerdotii & Imperii*, seu *de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*: cujus primi quatuor Libri anno 1641. prodierunt. Posteriores quatuor (cum prioribus emendatis auctisque) post Illustrissimi Patroni obitum ejusque mandato edidit Stephanus Baluzius, qui & vitam ejus accurate composuit, & alia ejusdem opuscula collegit: inter quæ non ultimum obtinet locum Tractatus *de primatu Lugdunensi & cæteris primatibus*.

B O S Q U E T U S.

Franciscus Bosquetus Narbonensis, Tolosæ in Collegio Fuxensi inter eruditos sodales, Latini, Græcique & Hebraici sermonis cognitione viam sibi ad Jurisprudentiam paravit: cujus peritia instructus, præturam primum in patria gessit, deinde Lutetiæ Henrico Memmio patrono usus, literatis omnibus haud vulgaris doctrinæ nomine cognitus: Petri Seguerii Franciæ Cancellarii præsidio, Regii in Senatu Rothomagensi Procuratoris munere aliquandiu functus, Lutevensis Episcopus anno 1648. a Rege designatus est, deinde anno 1655. translatus ad Episcopatum Montis Pessulani, voluntaria Cardinalis Estensis cessione. Obiit anno 1676. Scriptis suis Canonica studia non parum adjuvit. *Innocentii III. Epistolas* Commentariis Historicis illustravit, *Vitas Pontificum* Avenione commorantium notis auxit, *Synopsim Legum* Græcam *Michaelis Pselli* elucidavit Juris annotationibus. *Raymundi Martini* Dominicani opus *Pugionis fidei* contra Judæos & Mauros, in pulvere Bibliothecæ Fuxensis tenebris damnatum, ejus ope & opera, publica luce donatum est: *Ecclesiæ Gallicanæ Historiarum exordia* quatuor libris, a primo Christi in Gallias Evangelio, ad datam Ecclesiæ pacem publici Juris fecit: quarum continuatio, & plura alia majoris molis opera, a literatis expetita, in primis vero Commentaria vel Notæ in Decretum Gratiani, nondum prodierunt: nec ubi lateant, discere ulla ratione adhuc potui.

T O N D U T U S.

Petrus Franciscus Tondutus Sanlegerius (Gallice *de Tonduti de S. Leger*) Jurisconsultus Avenionensis, inter alia, tractatum scripsit *de Pensionibus Ecclesiasticis*, ad stylum Curiæ Romanæ, & ad praxim tribunalium Galliæ accommodatum, Lugduni editum. Prius etiam composuerat *Resolutiones Beneficiales*, & *Regales*, ac de *Præventione judiciali* sive de contentione jurisdictionum, anno 1659.

DADINUS ALTASERRA.

Antonius Dadinus ab Altaserra, in Cadurcis nobili genere natus initio

tio hujus sæculi, Francisci Dadini Salvazonii Antecessoris Pictaviensis frater natu major, postulatione ad Antecessuram Tolosanam vocatus anno 1644. commendante ejus doctrinam Petro Seguerio Franciæ Cancellario. Scriptis suis de utraque jurisprudentia, deque historia Gallica revera optime meritus. In primis quæ ad nostrum hoc institutum pertinent, *Dissertationum Canonicarum* libros sex composuit: Notas tum in *Epistolas B. Gregorii*, tum in *Anastasium Bibliothecarium* de vitis Romanorum Pontificum: Commentarios item *in omnes Innocentii Tertii Decretales*, quo ordine Gregorianæ collectioni sunt insertæ; quibus haud absimiles Commentarios in Alexandri Tertii Decretales in scholis dictavit, quorum editionem in dies expectamus. Extant & ipsius *in Clementinas* Commentarii. Decessit Tolosæ anno 1682. octogenario major. Sepultus in æde B. Mariæ a Nazareth.

BENGEUS ET PINSSONIUS.

Antonius Bengeus Bituricus (vulgo *Bengy*) a Forensibus negotiis ad publicum docendi munus anno ætatis 27. vocatus, atque in demortui Cujacii locum auspicato suffectus, operoso huic muneri assidue incubuit per annos 24. immaturo fato sublatus anno Domini 1616. ætatis 52. Inter ejus schedas *Franciscus Pinssonius*, Francisci Antecessoris Bituricensis in Juris Canonici interpretatione præcipue, ab anno 1611. ad 1643. versati, filius, Bengei per Mariam filiam nepos, in Senatu Parisiensi pereruditus causarum patronus, specimen Tractatus de *Beneficiis Ecclesiasticis* invenit, quod avus ex definitione beneficii desumendum quotidianis recitationibus paraverat: sed vix ad tertiam partem perduxerat. Inceptum avi materni perfecit accurato studio nepos, atque ad usum fori Gallici, & libertatum Ecclesiæ Gallicanæ accommodatum, edidit Parisiis an. 1654. & nunc magno in publicum commodo ad secundam Editionem parat. Mitto alia ejusdem *Pinssonii* Opera, tum edita, tum editioni proxima, veluti Notas *ad Indulta* nonnulla, tractatum de *Regalia*, quæ & Gallice scripta, & magis ad specialem Fori Gallici usum, quam ad jus commune referuntur.

ROYA.

Franciscus de Roye Andegavus, patre in Prætura Andegavensi Consiliario natus, avo materno Francisco Dory d'Argentè Antecessore, & ipse in ea studiorum Universitate, Antecessor, Commentarium edidit in Canonem Ego BERENGARIUS 42. *de Consecrat. dist.* secunda; itemque tractatum *de Juribus honorificis in Ecclesia*, atque alium *de Jure Patronatus*, Andegavi anno 1667. atque hunc prius quidem in lucem emissum, Florentis, ea de re tractatu, qui tamen longe antea & compositus, & in scholis nostris dictatus fuerat. *Institutiones* quoque *Juris Canonici* conscripsit in tres libros digestas, eruditione haud vulgari refertas; quas Illustr. Dom. Hieronymo Bignonio Patricio & Comiti Consistoriano inscripsit anno 1681. Vivere desiit anno 1686. Januarii 24. die.

FAGNANUS.

Prosper Fagnanus Juris Canonici in Academia Romana insignis hoc sæculo Professor, diu Congregationi Cardinalium Concilii Tridentini interpretum a secretis fuit; vir perspicaci inter cæcitatis incommoda ingenio:

nio: Absolutissima *in Quinque Libros Decretalium* Commentaria emisit sub annum *1660.* quibus recepta in Italia jura, sive jus commune Canonicum, erudite ac subtiliter exponit.

C A B A S S U T I U S.

Joannes Cabassutius Aquisextiensis, Presbyter Congregationis Oratorii Domini Jesu. Hactenus Opera duo insignia edidit. Altero *Theoriam & praxim Juris Canonici*, seu libris complexus est, qui ann. *1660.* Lugduni prodiit: Alteri titulus est *Notitia Ecclesiastica*, Historiarum, Conciliorum & Canonum invicem collatorum, veterumque juxta ac recentiorum Ecclesiæ rituum, ab ipsis Ecclesiæ Christianæ incunabulis, ad nostra usque tempora, secundum cujusque sæculi seriem, accurate digesta: quod repetita editione longe auctius prodiit ann. 1680. atque inter auctores Historiæ Ecclesiasticæ referri non immerito potest.

C O R V I N U S.

Arnoldus Corvinus a Belderen, Hollandus, sed Catholicus, Juris utriusque Doctor, cum plura ad jus Civile, Feudale, & Municipale, enucleandum scripserit: concinnum quoque opus dedit libris quatuor comprehensum, quod anno *1648.* Amstelodami editum, Institutionum Canonicarum loco esse potest. Ei titulus est *Jus Canonicum per Aphorismos* strictim explicatum.

URBANUS AB ASCENSIONE.

Urbanus ab Ascensione Carmelita, in Provincia Turonensi Theologiæ Professor emeritus, & Provinciæ ejusdem Ordinis Aquitanicæ Exprovincialis ac Custos, edidit anno *1659. Institutiones Juris Canonici*, veteris & novi principia complectens, ad usum utriusque fori, tribus partibus distinctas.

M I R B E L L U S.

Prodierunt an. *1608. Institutionum* quoque ejusdem Juris *Libri duo*, Auctore Cælestino *Mirbello* Biturige J. C. & patrono (*Mirebau*) a quo prætermissa sunt, quæ cum Jure Civili communia Jus Pontificium habet.

L A L A N D A.

Jacobus de Lalande, Antecessor Aurelianensis, & in Præsidiali Judicum consessu Exconsiliarius; inter alia, Exercitationem *ad Titulum de Ætate & qualitate & ordine præficiendorum*, cum brevi tractatu *de Nuptiis clericorum* vetitis aut permissis anno *1654. Prælectiones ad Titulum de Decimis, primitiis & oblationibus*, anno 1661. vulgavit.

G O N Z A L E S.

Emmanuel Gonzales Telles, Collegii Majoris Conchensis in Academia Salmanticensi Alumnus, juri operam dedit sub Francisco Ramos del Manzano Primario Juris Civilis Professore, qui postea Mediolani Præses, & Caroli II. Regis doctrinæ ac morum Magister, & sub Josepho Fernando de

do de Retes Juris Cæsarei primario quoque Professore ; tum anno 1655. ad minorem in eadem Academia Decretalium Cathedram vocatus ; dein Proprietarius Sexti Antecessor renunciatus , & antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarius Interpres ; in Pinciano , seu Vallisoletano, Inquisitionis tribunali Apostolicus Inquisitor , & in supremo Inquisitionis Senatu Consiliarius : scripsit *Commentaria perpetua in singulos textus quinque Librorum Decretalium Gregorii IX.* cui operi accurate elaborando, singulisque Decretalibus per Notas ab Historia & Chirographia petitas, perque uberes Commentarios illustrandis , viginti annos se impendisse testatur. Exierunt in lucem hæc Commentaria Lugduni anno 1673. in quatuor Tomos divisa.

M A J O R E T U S.

Joannes Majoretus Tolosas , atque in Academia sua clari nominis nostris temporibus Antecessor , *Commentaria in Libros quatuor Institutionum Juris Canonici Joannis Pauli Lancelotti*, composuit. Ea filii atque in Antecessura successoris studio, publici Juris facta sunt, Tolosæ 1676.

E N G E L I U S.

Ludovicus Engel Ordinis Benedictini , e Mellicensi Austriæ Monasterio, Salisburgensis Archiepiscopi Consiliarius Ecclesiasticus, & in Universitate Salisburgensi Procancellarius , ac sanctorum Canonum Ordinarius Professor, *Collegium universi Juris Canonici* adornavit, quod initio partitum juxta triplex juris objectum, anno deinde 1681. servato ordine Decretalium accuratius translatum est.

S T R E I N I U S.

Joannes Streinius Germanus, Societatis Jesu , *Summam Juris Canonici* conscripsit, quæ Coloniæ edita est.

M E L L Æ U S.

Stephanus Mellæus Parisinus (*de Melles*) ex Philosophiæ Professore Antecessor in eadem Academia , de Origine , divisione , & dotatione *Parochiarum*, deque Parochorum gradu , institutione & officiis, Prælectionem *ad Titulum extra de Parochiis & alienis Parochianis* , emisit in lucem anno 1678.

HENRICUS UVAGNERECK.

Henricus Uvagnereck Societatis Jesu , utriusque Juris quondam Professor & Cancellarius in Academia Dilingana. Scripsit Commentarium Exegeticum SS. Canonum, sive Expositionem brevem & claram omnium Pontificiarum Decretalium, quæ Dilingæ anno 1672. edita est.

Ibidem prodiit anno 1674. Juris Canonici Methodus nova *Enrici Pirhing* ejusdem Societatis Professoris emeriti.

Adjiciendi superioribus Bartholomæus *Cartagena* Hispanus, cujus expositio Titulorum Juris Canonici exiit Lugduni anno 1624. & Joannes Petrus *de Maurize* Parisiensis Jurisconsultus, qui anno 1658. Juris Canonici Selecta , & eorum quæ ad usum Fori Gallicani pertinent , Summam

Pari-

Parisiis edidit. Addatur & Erasmus *Ungepaverus* Germanus, in Lutheranis Academiis Altorfina, & Salana Professor, cujus Commentarius posthumus super Decretales Jenæ primum prodiit ann. 1660.

PETRUS HALLÆUS.

Nefas mihi fuerit veterem Collegam hic præterire. Is est *Petrus Hallæus* Bajocensis, qui in Cadomensi Academia, cum in ea Rectoris munere fungeretur, Juris utriusque Doctor, coram illustrissimo quondam Petro Seguerio Cancellario, solemni ritu renunciatus anno 1640. cum deinde a Parisiensi Artium Facultate absens cooptatus, in Harcuriano Gymnasio diuturna ac laudabili humaniorum literarum & eloquentiæ professione, ad Jurisprudentiam, (quæ sine his studiis intelligi & consistere non potest) selectæ Juventuti viam munisset; in scholam Juridicam, geminato Fr. Florentius & Jo. Dartisii funere afflictam ac prope desertam, mecum anno 1655. extra ordinem accitus, in eodem adhuc stadio feliciter perdurat; atque inter assidua laboriosæ Antecessuræ munia, exaratis eleganti stylo, ac facili methodo, *Institutionibus Juris Canonici*, quæ anno 1685. editæ sunt, Tractatus haud dispares *de Matrimonio*, *de Beneficiis*, aliosque editioni paratos habet, ad illustrandum Jus omne, Commentarios. Et cum Cadomus Antonio Hallæo Eloquentiæ Professore ac Poeta eximio, nec minus celebri Antecessore Henrico Hallæo glorietur; utrumque Petrus noster Parisiensi Academiæ plane repræsentat. Cæterum non omittam, quod ipsi honorificum, in eo Antecessoria Dignitate augendo partes suas ex continuata in eundem benevolentia & studio, interposuisse amplissimum Seguerium: cujus ego Mecœnatis publicas laudes, & propria in meipsum merita, cum tacere nunquam debeam, nunquam possum satis ex animo commemorare.

DOUJATIUS.

Quidni Mei quoque ultimo loco meminisse liceat? qui non laudem quæram, sed studiosis indicare fatagam qualiacumque Opera, quæ ad enarrandum Jus Canonicum videntur posse conducere. Ego itaque Tolosæ natus, Patre & Avo Advocatis in Senatu, hoc etiam Capitolino; Proavo Guilielmo Consiliario Regio in Parlamento Tolosatum (cujus extat enarratio in *Responsa Jurisconsultorum Naturalia* primæ & secundæ partis Digestorum,) Abavo Ludovico, qui primus Regius in Magno Consilio Advocatus fuit: studio Juridico in patria peracto sub Mich. Vergerio & Jo: Majoreto, in Advocatorum numerum ibidem relatus sum ann. 1637. Dein Parisiis ann. 1651. Joanne Dartisio postremis tabulis commendante, Regius sacrorum Canonum Professor dictus fui, Regius auctoritate, ab Eminentissimo Alphonso Ludovico Plessiacho Richelio, Cardinali Lugdunensi, Magno Franciæ Eleemosynario, ut tunc mos erat: tum post quadriennalem fere Juris Canonici in Regio Franciæ Collegio professionem, de sententia Illustrissimi Matthæi Mole Senatus Principis, & Illustrissimorum Regiorum Triumvirorum, Aud. Talæi, Ach. Harlæi, Hier. Bignonii, atque Academiæ Decreto ad primam vacantium in Juridica Facultate Cathedram cooptatus a V. C. Philippo de Buisine, qui solus Antecessor supererat. Ab eo tempore ad hunc usque diem Dei benignitate munus Antecessorium, nunc apud nos longe quam alibi operosius, etsi dudum Emeritus ac Primicerius, pro virili exequi non destiti. Quamvis autem ante quinquennium, Institutiones Canonicas ipse quoque ex animi mei sen-

mei sententia elaboratas dictaveram; malui tamen *ad Lancelottum* emendatum *Notas* paulo uberiores edere, ob rationes allatas in Præfatione ejus operis, quod prodiit exeunte anno 1684. Accedent Deo volente *Paratitla* sive Summaria Methodica *in Decretum* Gratiani, atque adeo in universum Jus Canonicum; ejusdem Juris *Epitome*, brevis *de Matrimonio* Tractatus ad Librum quartum Decretalium: atque alia, quæ jamdiu in scholis Juris a me dictata, nondum ultimam manum acceperunt.

Historica, & ad illustrandum Jus Civile aut Gallicum pertinentia quæ ab anno 1671. edidi, iis memorandis, meis scilicet æque ac alienis, nunc abstinendum censui; ne nullus sit operi finis. Gallici Juris Auctores, atque Interpretes locum suum invenire poterunt in *Manuductione* mea ad Forum Gallicum: si opusculum jamdiu inchoatum, sed ob graviora & urgentiora negotia dilatum, ad finem perducere propitium Numen annuerit. Sed nec Canonica, idiomate nostro conscripta recensere, jam vacat. Satis superque fatigatos mecum fore suspicor tam longa Auctorum enumeratione, plerosque Lectorum: in qua ut quosdam eorum qui mihi & noti, & in pretio sunt, excidisse animadverto; ita & nonnullos, qui sine magno Legentium damno prætermitti forte potuissent, irrepsisse non dubito. Exciderunt sane & *Joannes de Selva* Parisiensis, inter primos rei Beneficiariæ Scriptores memorandus, & cum præcipuis aliquot auctoribus Consiliorum, quæstionumque forensium, Nicolaus *Boerius* Burdigalensis, Guilielmus *Benedicti* Tolosas, atque ex recentioribus Bartholomæus *Carthagena*, Petrus *Alagona*; denique Cardinalis *Tuscus* Conclusionum Practicarum auctor seu Collector, aliique non pauci. Verum quæ hic desunt, supplere affatim licebit ex iis qui superiori sæculo vitas Jurisconsultorum, & hoc nostro Bibliothecas Juridicas collegerunt, de quibus cap. proximo.

CAPUT X.

Recensentur Scriptores præcipui, qui Auctorum Ecclesiasticorum Juris Canonici Doctorum, Res atque Opera per indicem memorarunt.

I. AUCTORUM Sacrorum Historicum censum, ut ita dicam, egerunt multi scriptores. Agmen ducere videtur B. *Hieronymus* quem secuti sunt *Gennadius* Massiliensis circa annum 492. *Isidorus* Hispalensis circa annum 630. *Honorius* Augustodunensis *de Luminaribus Ecclesiæ* circa annum 1124. Joannes *Trithemius* Spanheimensis in *Catalogo* scriptorum Ecclesiasticorum, ad annum 1494. *Sixtus* Senensis in *Bibliotheca sancta*, *Robertus* Bellarminus Cardinalis: & post hos, ut alios taceam, Aubertus *Miræus* Canonicus Antuerpiensis in *Bibliotheca* Ecclesiastica, & Philippus *Labbe* Bituricus, Societatis Jesu Theologus, in Dissertatione *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, quos attigit Bellarminus. Addi potest Supplementum de Scriptoribus vel scriptis Ecclesiasticis a Bellarmino omissis, collectore *Casimiro Oudin* Presbytero veteris Instituti Ordinis Præmonstratensis, Parisiis hoc anno 1686. Nec omittendus Antonius *Possevinus* in *Apparatu* sacro.

Auctorum Ecclesiasticorum Nomenclatores.

II. Interpretes Juris Canonici & Civilis simul collegerunt, eorumque vitam, & cujusque scripta recensuerunt in primis Joannes *Nevisanus*, Ludovicus *Gomesius*, Joannes *Fichardus*, Joannes Baptista *Zilettus*, & Joan-

Doctores Juris Canonici antiquos, quinam recensuerunt.

Joannes Wolfgangus *Freimonius*, Auctor Symphoniæ utriusque Juris, itemque Valentinus *Forsterus*, atque illis accuratius Guido *Panzirolus* Regiensis, Patavinus Antecessor Primarius lib. secundo & tertio *de claris Legum Interpretibus*, ad finem usque sæculi superioris, utpote mortuus anno 1592.

Unde haurienda notitia posteriorum Juris Canonici Doctorum. III. Illustrium Juris Interpretum, qui proxima ætate floruerunt, laudes colligi possunt, tum ex *Historia* Jacobi Augusti *Thuani*, qui sub finem cujusque libri, demortuorum memoriam celebrat, ab anno 1550. ad 1607. tum ex *Hispaniæ Bibliotheca* an. 1610. edita Francofurti, in septima classe quæ est Jurisconsultorum; itemque ex Valerii Andreæ *Desselii* Jurisconsulti *Bibliotheca Belgica* an. 1643. Ex secunda parte *Bibliotheca Ecclesiastica Miræi* 1649. Ex *Elogiis* Scævolæ *Sammarthani* & Papirii *Massoni*; ex Melchioris *Adami* vitis Jurisconsultorum Germanorum hujus sæculi. Quædam ex Recentiorum Epistolis Nuncupatoriis & Præfationibus operi cuique præfixis peti poterunt.

Operum Juridicorum Index amplissimus. IV. Opera cujusque Auctoris, ad utrumque jus spectantia sub rerum & materiarum Titulis, ordine Alphabetico digesta suggeret M. Martinus *Lipenius* Gymnasii Lubecensis Conrector in *Bibliotheca Reali Juridica* anno 1679. Francofurti edita. Ejusdem Lipenii labore, Theologi (permixti scilicet Orthodoxis Heterodoxi) Medici, Philosophi &c. sua quique habent ejusdem generis volumina.

Tractatuum specialium Collectanea. V. *Repetitiones*, sive specialia Commentaria in plurimos Decreti Canones aut Decretalium Titulos, & Capitula, quæ sparsim vagabantur, collecta fuere Gregorii XIII. mandato. Extantque *Repetitionum* hujusmodi volumina quinque, tum Venetiis, tum etiam Coloniæ Agrippinæ anno 1610. Ejusdem eruditissimi Pontificis auspiciis prodierunt Romæ ann. 1584. *Tractatus Tractatuum*, materias XVIII. a variis Juris Consultis tractatas, continens volumina XXV. opera Francisci Ziletti: sed ad Civile magis, quam ad Canonicum jus pertinentes.

CAPUT XI.

De Præcipuis Ecclesiasticæ Historiæ Generalis Auctoribus.

Cur historiæ cognitio studiosis Canonum necessaria. I. CANONICÆ Disciplinæ cupidis non sufficit Canonum Interpretes nosse, nisi Ecclesiasticæ quoque Historiæ Auctores saltem præcipuos cognitos habeant: Constitutionum quippe & Decretorum causæ ex rebus quæ diversis temporibus contigerunt, sæpenumero apparent; ideoque ad percipiendam Canonum vim, conducit mirum in modum Historiæ notitia.

Historiæ veteris Testamenti Auctores & Collectores. II. Et sacram quidem *Hebræorum* Historiam ignorare nemini Christiano licet. Ea ex ipsorum *veteris Testamenti* Codicum fontibus petenda, ad quam illustrandam valent Flavii *Josephi* (qui aliis Josippus) *Antiquitatum Judaicarum* Libri viginti, & de bello Judaico quod gestum est a Vespasiano libros septem conscripsit. Eundem in ordinem digessit *Petrus Comestor* libris sexdecim *Historiæ scholasticæ* circa an. 1160. Hac vero nostra ætate, Annales sacros veteris testamenti undequaque collectos ediderunt Augustinus *Torniellus* anno 1613. *Jacobus Salianus* Avenionensis Societatis Jesu Theologus, 1619. Henricus *Spondanus* Appamiarum Episcopus.

III. At

III. At Ecclesiastica post Christum Historia plures habet inspectiones. Aut enim res ad generalem Ecclesiæ statum pertinentes describit: aut speciatim, vel Romanorum Pontificum, vel Episcoporum aliorum sive Nationis, sive Provinciæ, sive etiam Civitatis alicujus, seriem ac gesta persequitur: aut Ordinum Monasticorum aliorumve Regularium, originem & progressum, resque alias hujusmodi tractat. Nec desunt qui seorsim de Hæresibus, deque Conciliis scripserint, quæ tamen ad Universalem Historiam fere referuntur. His adjiciendi qui Sanctorum vitas collegerunt. *Ecclesiastica Historia in varias classes divisio.*

IV. *Generalem* Ecclesiæ *Historiam*, partim Græci, partim Latini composuerunt. Inter Græcos eminet *Eusebius*, *Pamphilii* dictus, Episcopus Cæsareæ in Palæstina, cujus extant libri decem *Historiæ Ecclesiasticæ* ab initio nascentis Ecclesiæ, ad relatas de Maxentio ac Licinio victorias; & Libri quatuor *de vita Constantini*. *Historiæ Ecclesiasticæ Generalis Auctores veteres Græci & 1. Eusebius.*

V. Post Eusebium *Socrates* Scholasticus, Ecclesiasticam a Constantino Magno Historiam, spatio centum quadraginta annorum, Libris septem, ad Theodosium Juniorem perduxit, ejusque Consulatum decimumseptimum, sive annum Christi 449. *Socrates.*

VI. Hermias deinde *Sozomenus*, & ipse Scholasticus dictus, quod diu in Forensibus Actionibus Constantinopoli versatus fuerit: ejusdem temporis ac Socrates Historiam scripsit ab anno 324. ad annum 439. Libris novem. Sed deesse ultimorum fere viginti annorum narrationem colligi potest ex Epistola ipsius dedicatoria ad Theodosium Juniorem. His vero tribus primis Ecclesiasticæ Historiæ Auctoribus non habendam in omnibus fidem facile judicabit, qui Eusebium noverit Arianorum fautorem haberi, Socratem & Sozomenum Novatianos fuisse. *Sozomenus.*

VII. Secutus est *Theodoritus* Episcopus Cyri in Syria qui inter alia multa, decem Libris Historiam Ecclesiasticam centum & quinque annorum, a fine librorum Eusebii usque ad sua tempora scripsit, idest a Vicennalibus Constantini usque ad decimumtertium ni fallor Consulatum Theodosii Junioris: sive a Concilio Nicæno ferme ad Ephesinum. Hic in id in primis incubuisse videtur, ut a prioribus prætermissa suppleret. Reliqua ejus opera lib. 2. cap.... attigimus. *Theodoritus.*

VIII. Post hos *Evagrius* Scholasticus, Epiphania Syriæ urbe oriundus, sex libris historiam Ecclesiasticam an. 166. complexus est, ab anno circiter 431. quo in Concilio Ephesino damnata est Hæresis Nestoriana, ad annum usque 597. qui fuit Imperatoris Mauritii duodecimus: quemadmodum ipse in fine operis sui memorat: ubi etiam testatur se aliud quoque opus scripsisse, quod Relationes, Decreta, Orationes, Disputationes, aliaque ejusmodi continebat. In eo in primis laudandus est, quod ex Græcis Ecclesiasticæ Historiæ Scriptoribus, solus rectæ fidei doctrinam illibatam servavit, uti post Photium Baronius in Annalibus observat: aliunde reprehendendus quod luxuriante stylo, Bellicis, aliisque rebus prophanis narrandis, paulo ultra modum immoretur. *Evagrius.*

IX. Præter hos, Ecclesiasticam Historiam Græce scripsit *Philostorgius*, initio ducto ab Arii Alexandrini adversus Alexandrinum Patriarcham dissensione, ut ipse vocabat: & progressus usque ad Valentiniani III. tempora & Joannis Tyranni eædem. Verum ejus Historia hæreticorum Encomium, Orthodoxorum autem criminatio potius quam Historia dicitur a Photio, qui duodecim ejus Libros in Epitomen redegit. Epitomæ adjuncta sunt aliunde fragmenta. *Philostorgius.*

X. Accedunt Collectanea *Theodori Lectoris* Byzantii, exerpta apud Nicephorum Callistum. Theodori illius duo fuere Opera. Primum nihil aliud *Theodorus Lector.*

erat quam *Historia Tripartita* duobus Libris comprehensa, quam ex Socrate, Sozomeno ac Theodorito unum in corpus collegerat, a vigesimo anno Constantini, ad Principatum usque Juliani: Alterum opus Theodori duobus quoque libris comprehensum, res in Ecclesia per annos fere 70. gestas complectebatur, ab iis temporibus in quibus desierat Socrates, usque ad Principatum Justini Senioris, sive ab anno 449. ad annum 519. Atque ex his duobus posterioribus Libris desumpta sunt illa Nicephori Collectanea, ut notat vir doctissimus & limati judicii amicus quondam noster Henricus Valesius, qui hos omnes Auctores emendato textu, propriaque versione & Notis eruditissimis illustratos, edidit Parisiis anno 1659. ac sequentibus.

Nicephorus Callistus. XI. Addendus est superioribus *Nicephorus Callistus*, sive Callisti Xanthopuli filius, qui vixit sub Andronico Seniore Palæologo, ejusque filio Michaele & nepote Andronico juniore, atque *Historiæ Ecclesiasticæ* lib. 18. scripsit, a Christo nato ad mortem Phocæ Imperatoris & annum 610. cum argumentis aliorum 5. Librorum ab exordio Heraclii ad mortem Leonis Sapientis Imp. quæ accidit anno 911. Extant Græce & Latine ex interpretatione Joannis Langi, recognita studio & opera Frontonis Ducæi Societ. Jesu Theologi, Parisiis duobus Tomis in folio an. 1630. Multa habet futilia atque ex dubiæ fidei Auctoribus deprompta; non ideo tamen nullius pretii Auctor habendus, ut vult Casaubonus: sunt enim apud eum non pauca ex fidis Auctoribus desumpta, quorum Opera ad nos non pervenere. Prudentis igitur Lectoris est, a vilibus discernere pretiosa.

Latini Auctores Ecclesiasticæ Historiæ Præcipui Hegesippus. XII. Latinorum Ecclesiasticæ Historiæ Auctorum, nec parem copiam habemus, nec parem librorum numerum. *Hegesippus* Romæ sub Eleuthero Pontifice, Imperante Marco Antonio Philosopho, *Historiam Actuum Ecclesiasticorum* Libris quinque distinctam stylo simplici texuit, a Christi passione ad suam ætatem, annum nimirum 180. aut circiter.

Severus Sulpitius. XIII. *Severus Sulpitius* genere ac literis clarus, in Aquitania floruit, & partim in Nitiobrigibus, partim Tolosæ habitavit sub IV. Sæculi finem: Beatis Martino, Augustino, Paulino, aliisque ejus ætatis sanctis Præsulibus notus. In senectute a Pelagianis deceptus; errore tandem agnito, se usque ad mortem silentio damnavit, ut peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo elueret. Inter ejus Opera extant *Historiæ sacræ Libri duo*, a mundi exordio ad suam memoriam, hoc est ad annum Christi 400. Unde apparet conjunctam ab eo fuisse Historiam veteris Testamenti cum Ecclesiastica & Christiana.

Tripartita Historia Cassiodori. XIV. *Marcus Aurelius Cassiodorus* Senator inter cætera libro secundo a nobis memorata Opera, scripsit *Chronicon ad Theodoricum Regem*, quod definit in annum 519. & *Tripartitam Historiam*, quam ex Socrate, Sozomeno, ac Theodorito, Latine per Epiphanium Scholasticum amicum suum redditis, concinnavit.

Haymo. XV. *Haymo* Halberstatensis in Germania Episcopus, ex Monacho Fuldensi & Abbate Hirsfeldensi, exemplo Severi Libros decem scripsit, de *Christianarum rerum memoria*, sive Epitomen Historiæ sacræ circa annum 850.

Orosius, Vincentius, Antoninus. XVI. *Paulum Orosium* Presbyterum Hispanum, qui sub initium sæculi V. *Historiarum ab exordio Mundi* libros septem composuit usque ad annum 416. hortante S. Augustino; *Ordericum Vitalem*, Benedictinum qui anno 1141. *Historiam Ecclesiasticam* composuit; *Vincentium Bellovacensem* Ordinis Prædicat. qui præter Doctrinale, Morale, ac Naturale speculum scripsit etiam *Speculum Historiale*, ad annum usque 1254. continuatum ad 1494. *S. Antoninum Florentinum* Archiepiscopum ex eodem Ordine, qui Summæ Theologicæ addidit *Summam Historialem* in tres partes tributam,

quæ-

quæque ad annum 1458. porrigitur, nominasse hoc loco sufficiat: alios qui prope innumeri Universalem Historiam ita conscripsere, ut plerique prophanis magis quam Ecclesiasticis rebus inhæreant, prætermittendos putavi.

XVII. Alia ratio est eorum, qui data opera rerum Ecclesiasticarum seriem ex prioribus colligentes, iis certius explicandis gesta Imperantium attexuere. Hoc inceptum occuparunt superiori sæculo firmandæ, ac, si fieri posset, promovendæ Lutheranæ Sectæ, *Mathias Flacius Illyricus*, *Joannes VVigandus*, *Matthæus Judex*, *Basilius Faber*, sub titulo *Ecclesiasticæ Historiæ*, integram Ecclesiæ Christi Ideam quantum ad locum, propagationem, persecutionem, tranquillitatem, doctrinam, hæreses, cæremonias, gubernationem, schismata, Synodos, personas, miracula, Martyria, Religiones extra Ecclesiam, & statum Imperii Politicum attinet; secundum singulas Centurias, perspicuo ordine complectentis. Hi *Centuriatores* Magdeburgenses vulgo dicuntur, quod opus suum Magdeburgi in Saxonia compositum, per annorum Centurias distinxerint. Centuriæ autem singulæ, sexdecim fere capitibus constant, secundum ea quæ in Operis Titulo proponuntur. Prodiit illud saltem an. 1560. & proxime sequentibus, continetque Centurias 13. *Recentiores Annalium, Ecclesiasticorum Collectores, & 1. Centuriatores Magdeburgenses Lutherani.*

XVIII. Adversus novam hanc Historiam Ecclesiasticam Guilielmus *Eysengreineus* Spirensis, Centenarios sexdecim scribendos susceperat, continentes descriptionem rerum memorabilium in Orthodoxa & Apostolica Christi Ecclesia gestarum, cum diligenti annotatione eorum, quæ contra veram, Catholicam, Christianam, & antiquiorem, cum maxima laude traditam, receptamque religionis assertionem, infideliter plane conscribi deprehenduntur: ut veritatis objecto clypeo, falsitas scripto notetur. Extant duo ejus Centenarii; primum vidi editum Ingolstadii an. 1566. & non absimili a Centuriatoribus ordine in Capita distinctum. *Eysengreineus.*

XIX. Centuriatoribus opponi omnino possunt Cæsaris *Baronii* ex Oratorii Jesu Presbytero, Cardinalis Romani *Annales Ecclesiastici* absolutissimi, a Christo nato ad Innocentii III. tempora & annum 1198. cujus Operis egregiam Epitomen concinnavit Henricus *Spondanus* (*de Sponde*) Episcopus Apamiarum in Gallia Narbonensi. *Baronius.*

XX. Baronium excepit *Abrahamus Bzovius Polonus* e S. Dominici familia, qui duodecim Annalium voluminibus Res gestas Ecclesiæ ab anno Christi 1198. ad sua usque tempora, hoc est ad initium ferme hujus sæculi prosecutus est. Continuavit quoque Baronius ad an. 1638. *Spondanus* jam laudatus. *Bzovius, & Spondanus.*

XXI. Sed horum Operibus quantumcumque laude dignis deterritus non est ab eodem incepto *Odoricus Raynaudus* ex eodem Oratorii sodalitio, ex quo prodierant Annales Baronii. Scripsit ergo post eum Res Ecclesiæ ad dimidium usque sæculum superius, voluminibus octo, quæ ideo in primis habentur in pretio, quod Auctori patuerint Bibliothecæ Vaticanæ arcana. *Raynaudus.*

XXII. In Baronium porro insurrexere complures Hæretici, in primis *Isaacus Casaubonus* conscriptis exercitationibus ad ejus Annales an. 1614. quibus Julius Cæsar *Bulengerus* Diatribas suas opposuit anno 1617. Adversus hunc Richardus *Montacutius* Antidriatribas scripsit ann. 1625. Partes quoque suas interposuit Joannes Duartius supra capite 9. memoratus, & alii. *Baronii adversarii & defensores.*

CAPUT

CAPUT XII.

De iis qui Res Pontificum Romanorum & Episcoporum cujusque Nationis scripsere.

Hujus nostrae Disquisitionis Termini.

I. PRÆTER universalem Ecclesiæ totius Historiam, utile admodum esset Res quoque singularum Ecclesiarum, si fieri posset, perspectas habere. Sed nobis sat erit post Romanæ Sedis Historiam, præcipuos Scriptores referre, qui Episcoporum cujusque Nationis seriem atque Acta collegerunt. Non enim exhauriendos suscepimus amplissimarum Bibliothecarum Catalogos: sed indicandos Auctores, qui ad enarrandos Canones, ac plenius & facilius intelligendas Decretales, conducere præ cæteris videntur.

Vitæ Pontificum Romanorum.

II. Pontificum Romanorum vitas descripsit post Damasum, sive alium Pontificalis Auctorem, *Anastasius* Bibliothecarius, a S. Petro ad Nicolaum I. Ex ejus libro collecta est ab *Abbone* sive Albone Floriacensi *Epitome de vitis Romanorum Pontificum* 91. Sunt & cum his edita Moguntiæ *Luitprandi* Ticinensis, qui postea Cremonensis Episcopus, Opuscula de Vitis Romanorum Pontificum. Secutus est Joannes Baptista, sive, ut alii volunt, Bartholomæus *Platina* Cremonensis, qui a Petro ad Paulum secundum (a quo pessime habitus fuerat) Vitas Romanorum Pontificum continuavit. Editus est cum Annotationibus & continuatione *Onuphrii Panvinii* ad Pium V. *Onuphrius* idem Romanos Pontifices & Cardinales a Leone X. ad Paulum IV. collegit, itemque Pontificum Romanorum Elogia & Imagines æneis typis. Extant & Bonifacii *Simonettæ* & *VVicelii* de Vitis Pontificum Libri editi, ille Basileæ anno 1509. hic Coloniæ 1549. Accessit Papirius *Massonus* de Episcopis urbis qui Romanam Ecclesiam rexerunt ab anno 1586. Scripsit etiam *Ptolemaus Lucensis* Annales Pontificum Romanorum ab an. 1063. ad annum 1303. Indicata est supra Francisci *Bosqueti* Historia Pontificum Romanorum, qui e Gallia oriundi in ea sederunt. Addidit Joannes Antonius *Petramellarius* continuationem ad Librum Onuphrii de Summis Pontificibus & Cardinalibus a Paulo IV. ad Clementem VIII. sive ab ann. 1565. ad ann. 1592. In primis vero celebrantur *Alfonsi Ciaconii* Vitæ & Res gestæ PP. RR. & Cardinalium a S. Petro ad Urbanum VIII. cum additionibus Andreæ Victorelli, Francisci Cabreræ &c. anno 1630.

Neque omittenda sunt a Religioso & Erudito Viro Claudio *Dumuolinet*, Canonico Regulari e S. Genovefæ Congregatione, Collecta Summorum Pontificum Numismata & Elogia anno 1680. Parisiis edita.

De Patriarchis Orientis.

III. Majorum aliorum Patriarcharum seriem damus in Appendice. Priscorum gesta sparsim describuntur a veteribus Ecclesiasticæ Historiæ Auctoribus. Enumerantur iidem a Theodorito in fine Historiæ Ecclesiasticæ, a vicesimo anno Constantini Magni, ad Theodosii Junioris imperium.

Galliæ Præsulum series & Gesta.

IV. Ecclesiasticam Historiam Galliæ inchoavit Illustr. Franciscus de *Harlay* Archiepiscopus Rothomagensis anno 1629. Eandem attigit anno 1632. Illustr. Franciscus *Bosquetus*, de quo antea diximus. Sed res Episcoporum Galliæ per singulas Diœceses contexuerat nostro sæculo Claudius *Robertus* in *Gallia Christiana*, anno 1626. in lucem emissa. Hoc autem Opus Scævolæ & Ludovici *Sammarthanorum* Geminorum Fratrum labore, Roberti precibus suscepto, adeo auctum, ut novum omnino videretur, a Petro

Abe-

Abelio & Nicolao Scævolæ filiis, pari cum Patre & Patruo cura conquisitis undique monumentis, adjecta etiam Abbatiatum Historia, ab uno in quatuor volumina excrevit: quæ anno 1656. mandato Cleri Gallicani Lutetiæ prodierunt. At Digestos per temporum seriem *Annales Ecclesiasticos Francorum* ab anno Christi 235. ad an. 845. Carolus *Le Cointe* Trecensis, Congregationis Oratorii D. N. J. C. Presbyter, perduxit tomis octo, in quibus cum eruditione elegantia certat.

V. Exemplo forte Roberti & Sammarthanorum Gemellorum invitatus Ferdinandus *Ughellus* Florentinus, Abbas SS. Vincentii & Anastasii ad Aquas Salvias Ordinis Cisterciensis, Italicorum Antistitum tempora & res, servato Provinciarum viginti, & Civitatum ad unamquamque pertinentium ordine, accurate perscripsit ingenti opere, cui titulus *Italia Sacra* sive *de Episcopis Italiæ* & Insularum adjacentium, rebusque ab iis præclare gestis, deducta serie ad nostram ætatem: ubi Ecclesiarum Ordines, Urbium conditiones, Principum donationes, recondita monumenta in lucem proferuntur. Emanare cœpit in publicum ingens Opus anno 1644. Tomus nonus exiit 1662. *Siciliæ* Episcopatuum Historiam prius attigerat Rocchus *Pyrrhus in Notitia Siciliensium* Ecclesiarum, anno 1630. *De Episcopis Italiæ.*

VI. Episcopalem cæterarum Nationum Historiam non video eadem forma, eademque cura opere uno collectam atque descriptam: Per partes itaque inquirenda est. Priscorum Hispaniæ Episcoporum nomina congesta invenio magis quam digesta in Historia Ecclesiastica Joannis *Marietta* ex Ordine Prædicatorum: Martyrum quidem lib. primo, Confessorum autem lib. quinto, quæ inde exscripta sunt in Hispaniæ Bibliotheca, Tomo primo cap. quinto. Hispanico tamen idiomate multarum ejus gentis Ecclesiarum conscriptæ res extant, veluti Castellæ & Legionis Archiepiscoporum & Episcoporum, exceptis Toletanis, per Ægydium *Gonzalem de Avila*. De Toletanis scripsit Didacus de *Castejon & Fonseca*. De Portugalliæ Ecclesiis Hieronymus *Mascarenhas*, de aliis alii. *De Episcopis Hispaniæ.*

VII. Historiam Ecclesiasticam Gentis *Anglorum* inchoaverat Venerabilis *Beda*. Eam hoc nostro sæculo tractavit Nicol. *Harpsfeldius*. Scripsit & Franciscus *Godovinus* de Præsulibus Angliæ. His interseri poterunt *Edmerus* Benedictinus Historiæ rerum sui temporis libri sex, Guilielmus *Malmesburiensis* de Gestis Pontificum Angliæ, Guilielmus *Neubrigensis*, Rogerius de *Hoveden*, aliique Historiæ Anglicæ Auctores; qui Regum suorum gestis res etiam Episcoporum admiscent. De Præsulibus *Hiberniæ* scripsit Jacobus *Varæus* Eques. *De Episcopis Angliæ & Hiberniæ.*

VIII. Ecclesiarum *Germanicarum* Historia colligi potest ex Gasparis *Bruschii* Epitome de Episcopatibus & Metropoli Moguntina ann. 1549. prolata: idem de Laureaco & Patavio Germanico scripsit, deque Abbatiis Germaniæ. Extat & Alberti *Crantzii Metropolis Saxoniæ* superiori sæculo, & Marci *Adami* Historia Ecclesiarum *Hamburgensis, & Bremensis*, edita an. 1609. & Wolteri Henrici *Streversdorf* Primas *Magdeburgensis*. Sed hi caute legendi, utpote Heterodoxi. De *Metropoli Salisburgensi*, ejusque suffraganeis scripsit *VViguleius Hund* a Zultzenmos 1620. Nicolaus *Serarius* de Archiepiscopis *Moguntinis*: de *Trevirensibus Christophorus Brouverus*. Post hos Gabriel *Bucellinus* in *Germania sacra* Catalogos instituit Archiepiscoporum, Episcoporum atque Abbatiarum. *De Episcopis Germaniæ.*

IX. In rebus Episcoporum Belgii tractandis versati sunt Ferrolus *Locrius* Paulinas, cujus est *Chronicon Ecclesiasticum Belgicum* ann. 1616. Joannes *Buzelinus* in *Gallo-Flandria sacra* & prophana, an. 1620. Arnoldus *Raissius* in *Belgica Christiana*, anno 1632. Huc etiam pertinent pleræque *Donationes* & alia ab Auberto Miræo collecta. *De Belgii Episcopis.*

X. De

De Bohemiæ, Poloniæ, & Sveciæ Episcopis. X. De *Bohemiæ* Episcopis scripsit Thomas *Jordanus*, & de rebus gestis Antistitum *Pragensium & Olomucensium* speciatim *Dubravius*.

Joannes Longini sive Dluglossius Canonicus Cracoviensis scripsit de Episcopis *Poloniæ*: Stephanus *Domalevicius Varta* vitam Archiepiscoporum *Gnesnensium* tractavit. Historiam Metropolitanæ Ecclesiæ *Upsalensis* in Suecia habemus a Joanne *Magno Gotho*, ejus Ecclesiæ Archiepiscopo, ad annum fere 1560. Ecclesiasticam ejusdem ac vicinarum ad Arctum regionum Historiam dederunt *Bazius* & *Paulinus*. Aliarum Gentium Episcopi ex cujusque gentis Historicis excerpendi erunt.

Res Orientalis Ecclesiæ medii ævi. XI. Rerum Syriacarum per tempora quibus Christiani rerum ibi potiebantur, Historiam sacram cum civili scriptis mandarunt in primis Guilielmus *Tyrius* Archiepiscopus Libris tribus & viginti, & Jacobus *de Vitriaco* Aconensis Episcopus ac S. R. E. Cardinalis tribus Libris.

C A P U T XIII.

De Historiæ Monasticæ Scriptoribus.

Præcipui scriptores Rerum Monasticarum in genere. I. MONACHORUM & Regularium Ordinum originem ac progressum, quidam in genere, quidam speciatim suscepta cujusque ordinis Historia, literis mandarunt. Præter *S. Hieronymum*, *Palladium*, Joannem *Cassianum* aliosque, qui priscorum *Monachorum* in Eremo degentium Vitam atque instituta jam olim conscripserunt; extat *Antonianæ Historiæ* compendium, id est Historia Ordinis sancti ANTONII magni, anno 1534. deinde *Heriberti Rosvveydi* de Vitis Patrum, sive Historia Eremitica, 1628. Jacobi *Middendorpii* Originum Anachoreticarum Sylva 1615. Auberti *Miræi* de Originibus Monasticis 1620. & Prosperi *Stellartii* Annales Monastici 1621. Regularium autem jura in universum tractarunt apud nos Ren. *Choppinus* & Ant. ab *Altaserra* in Libris Monasticon, de quibus diximus. Varias illorum *Regulas* collegerunt Hugo *Menardus & Stellartius*.

De Rebus Ordinis Benedictini. II. Quæ ad Ordinem S. BENEDICTI pertinent, tractarunt Joannes *a Bosco* in Bibliotheca Benedictina, Arnoldus *Vion* Belga in *ligno vitæ*, ubi discribitur historia totius religionis S. Benedicti. Gabriel *Bucellinus* in Menologio & Annalibus Benedictinis. Accedit Clementis *Reinerii* Apostolatus Benedictorum in Anglia. Huc etiam referri possunt *Leonis Ostiensis* Chronica *Cassinensia*, & Bibliotheca *Cluniacensis*; itemque Auberti *Miræi* Origines Ordinis Benedictini in Belgio. S. Benedicti *Regulam* speciatim edidit cum notis Jacobus *du Breuil*.

Ordinis Cisterciensis. III. *S. Roberti* Abbatis Chronicon Ordinis CISTERCIENSIS auctum a S. Bernardo, publicatum est a prædicto Auberto Miræo anno 1614. Scripsit prætera Annales Cistercienses Henricus *Manriquez* 1649. Menologium vero Cisterciense Chrysostomus *Henriquez*.

Canonicorum Regularium S. Augustini. IV. CANONICORUM REGULARIUM S. Augustini Chronicon scripsit Joannes *Buschius*: Gabriel vero *Pennotus* Historiam tripartitam Ordinis Canonicorum S. Augustini vulgavit an. 1630. eaque materia Auberti Miræi diligentiam non fugit.

Eremitarum S. Augustini. V. EREMITARUM *S. Augustini* Josephus *Pamphilus* Annales scripsit nuper, hoc est an. 1681. Habetur & Nicolaï *Crusenii* Monasticon Augustinianum; & Cornelii *Curtii* Elogia, atque Icones Virorum Illustrium ex Ordine Eremitarum B. Augustini.

VI. CAR-

VI. CARTHUSIANORUM Origines, cum Bibliotheca Carthusiana Theod. Petrei dedit sæpius laudatus Miræus: habemus & Petri *Dorlandi* Chronicon Carthusiense, anno 1608. editum, & Arnoldi *Raisi* Origines Carthusianorum Belgii anno 1632. *Carthusianorum.*

VII. Chronicon Ordinis PRÆMONSTRATENSIS edidit *Miræus*; Bibliotheca vero Ordinis Præmonstratensis emissa est in lucem per Joannem *le Page* anno 1663. *Ordinis Præmonstratensis.*

VIII. Speculum CARMELITARUM ann. 1607. editum est, de illorum Origine & laudibus scripsit Joannes *Trithemius*: Annales eorumdem concinnavit Joann. Bapt. *de Lezana*. *Carmelitarum.*

IX. FRANCISCANORUM plures sunt Ordines. *Seraphicæ Religionis* Historiarum libros edidit Petrus *Rodulphius* anno 1586. Scripsit etiam Franciscus *Gonzaga* de Origine ejusdem *Seraphicæ* religionis ann. 1587. At post hos Historiam quoque *Seraphicam* edidit Henricus *Sedulius*, in qua continetur Vita S. Francisci Assisinatis, illustriumque personarum &c. anno 1613. Annales *Minorum* per Lucam *Vvadingum* Lugduni exierunt 4. Voluminibus anno 1625. Inter Acta Concilii Constantiensis legitur dissertatio, cui titulus Fratrum Ordinis *Minorum* de Observantia *Status* adversus Bonifacium Provinciæ Franciæ Ministrum, cum responsione Bonifacii. *Capuccinorum* autem Annales duobus voluminibus vulgavit Zacharias *Boverius* anno 1632. *S. Francisci Minorum & Capuccinorum.*

X. PRÆDICATORUM sive Ordinis S. Dominici Chronicon publici juris fecit Antonius *Senensis* ann. 1585. Thomæ *Malvendæ* Annales ejusdem Ordinis prodierunt Neapoli anno 1617. *Prædicatorum.*

XI. Aliorum Ordinum res, Latino sermone minus celebratas invenio. *Camaldulensium* Historiam Augustinus *Florentinus* anno 1575. Florentiæ *Archangelus Hastivillius* Parisiis anno 1231. scriptis prodiderunt. *Olivetanam* Secundus *Lancelottus* Perusinus 1623. Annales Ordinis *Servorum* B. Mariæ Arch. *Gianius* 1618. Chronicon Ordinis *Minimorum Lanovius* 1635. *Fontisebraldi* exordium Michael *Cosnier*. *Aliorum Ordinum.*

XII. Minorum aliorumque Mendicantium privilegia scriptis suis collegerunt & defenderunt in primis Antonius *de Medina*, Alphonsus *de Casarubios*, Hieronymus *a Sorbo*, Emmanuel *Rodericus*, Rogerius *Chonnoe*: Mendicantium vero & non Mendicantium Joannes Baptista *Confettius*. *De illorum Privilegiis.*

XIII. Nec omittendi prorsus Ordines Militares sive Equestres. Aubertus *Miræus* jam sæpius citatus Origines dedit *Equestrium* seu militarium *Ordinum* libris duobus anno 1609. Franciscus *Mennenius* delicias Equestrium Ordinum, id est, eorum origines, statuta & insignia conscripsit circa annum 1613. *Joannitarum* vero, qui & Rhodii, & postea *Melitenses*, Historiam seorsim libris duodecim complexus est Henricus *Pantaleon* anno 1572. *De Ordinibus Militaribus.*

CAPUT XIV.

De Martyrum, aliorumque Sanctorum Historia.

I. PASSIONIBUS Martyrum describendis, instituti Romæ fuerunt a S. Clemente Notarii septem, Regionarii dicti, quod ex quatuordecim Urbis Regionibus duæ unicuique attributæ essent; in quibus quique Acta Martyrum exacte perquirerent, & literis consignarent, ut refert *Servandæ Sanctorum memoriæ initia.*

Prænot. Canonic. Doujat. Ana-

Anastasius in ejus vita. Anno deinde 238. Antero Pontifici ea cura causam Martyrii præbuisse dicitur in libro de Romanis Pontificibus, quod scilicet Gesta Martyrum diligenter a Notariis exquisiisset, & in Ecclesia recondidisset. Ejus nihilominus Successor Fabianus septem illis Notariis, totidem Subdiaconos præposuit.

Hinc Martyrologia & Menologia.

II. Ex hoc more initium traxisse videntur *Martyrologia*, quæ proprie Res Martyrum, sed latiori acceptione aliorum quoque Sanctorum gesta breviter tradunt, aut certe nomina indicant digesta per menses diesque, quibus cujusque obitus ac festa in Ecclesia celebrantur: ideoque a Græcis, hujus generis Libri *Menologia* dicuntur, quasi Mensium rationes: in quibus tamen inserta a schismaticis hominum quorumdam ab Ecclesia Catholica damnatorum nomina. Ad hæc enucleanda conducet non parum Calendarium utriusque Ecclesiæ, Latinæ & Græcæ, quæ invicem collata dedit Antonius Contius in fonte Chronographiæ Nicephorianæ.

Præcipua Martyrologia.

III. Hic quatuor præcipua Martyrologia memorasse sat erit. Post Hieronymum, Bedam & Florum, *Usuardus* Monachus, ni fallor, S. Germani Parisiensis, jussu Caroli Magni circa annum 800. *Martyrologium* conscripsit: quod cum additionibus ex Martyrologiis Romanæ aliarumque Ecclesiarum, & annotatione Auctorum qui de Sanctorum Vita scripsere, Joannes *Molanus* Lovaniensis Theologus cum Tractatu suo de Martyrologiis, & indiculo Sanctorum Belgii, edidit Antverpiæ in octavo, anno 1583. quæ Editio his de causis potior prioribus habetur. Paulo post secutum est circa annum 870. *Adonis* Viennensis Archiepiscopi Martyrologium Sanctorum per circulum anni, prolixius Martyrum Elogiis insigne; quod Heriberti Rosvveidi Ultrajectini Societatis Jesu Theologi studio emendatum & Notis illustratum est. Martyrologium quoque *Romanum* cum Notis edidit *Baronius Cardinalis*. At Martyrologium Gallicanum duobus voluminibus Andreas *du Saussay*, Tullensis postea Episcopus conscripsit.

Vitæ Sanctorum.

IV. Historiam vero Sanctorum generaliter attigit ex veteribus *Gregorius Turonensis*, sub titulo *de gloria Martyrum & Confessorum*. Medio ævo celebrant duo ejus instituti Auctores, *Simeon Metaphrastes* Græcus, & Jacobus de Varagine (*corrupte de Voragine*) Latinus: illum Bollandus cap. primo præfationis generalis in Vitas Sanctorum Sæculo X. affigit, non improbabilibus argumentis. Leo autem Allatius in Commentario *de Simeonibus* rejicit ad initium Sæculi XIV. sive annum 1314. Is ex communi eruditorum Catholicorum sententia, illustri genere natus Patricius & Logotheta fuit, teste Michaele Psello, qui anno 1070. florebat, ejusque encomium soluta & stricta Oratione celebravit. Certum est eum magno labore ac sumptu conquisita Sanctorum Acta, memoriæ posterorum commendasse; atque ad mensium dies digessisse. Ejus fidem aliqui elevant, quasi non pauca ex incertis monumentis hauserit, aut antiquorum scripta interpolaverit, sive brevius & simplicius tradita inani verborum pompa amplificando, sive ob rerum amplitudinem fusius explicata nimium contrahendo: aut denique, quod, ut notat Bellarminus, multa ex proprio ingenio ediderit, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt. Illud certe admodum probabile, quod Baronius quoque agnoscit, aliquot Sanctorum Historiam a junioribus esse adjectas, quæ fidem reliquis forte dextraxint. At Jacobus *de Varagine*, sic dictus a Varagine Oppido Liguriæ maritimo, doctrina & vitæ integritate insignis, ex Ordine Prædicatorum, atque ann. 1299. Genuensi Ecclesiæ datus Archiepiscopus; tum alia scripsit, tum Sanctorum Historiam, quæ vulgo *Legenda aurea*; & *Speculum Sanctorum* appellatur: alii *Legendam ferream* vocant, aut vitream, ut quæ veris fabulas, mala bonis permixta habeat plura: unde hodie

hodie non pluris fit, quam *Catalogus* Sanctorum *Petri de Natalibus* Episcopi Equilini in Venetia, ann. 1382. ad exitum perductus.

V. Superiori & nostro hoc Sæculo majorem lucem acceperunt hæ piæ historiæ. In primis autem Laurentius *Surius* Carthusianus de vita Sanctorum sex volumina exaravit, septem vero conscripsit Aloysius *Lipomanus* Episcopus Veronensis, apud quem extant Vitæ Sanctorum in duodecim anni menses dispositæ, quæ Simeoni Metaphrastæ adscribuntur, in Latinam linguam a Guilielmo Sirleto postea Cardinali; Petro Francisco Zino Veronensi, & Gentiano Herveto Aurelianensi, eruditis interpretibus, conversæ. Sed licet hi duo, & Simeonis, & aliorum veterum narrationes necessario suis locis intexuerint, utpote melioribus auctoribus plerumque destituti: ea tamen non sine cautione ut plurimum adhibent. Verum hæc accuratius adhuc tractare cœperunt, hinc Heribertus *Rosvveidus*, inde Joannes *Bollandus*, eique adjunctus Godefridus *Henschenius* inter Societatis Jesu Presbyteros clari. *Vitæ Sanctorum Posteriores.*

VI. Extra eos qui Religiosorum Ordinum Annales, Menologia, Chronica, Origines, Elogia, Bibliothecas, aliaque Historica ejus generis opera composuerunt; (de quibus superiori Capite dictum est) nonnulli Sanctorum Ordinis sui res ex professo complexi sunt. Lucas *d' Acheri* in primis & Joannes *Mabillonius*, Acta Sanctorum *Benedictinorum* paucos ante anno scriptis consignarunt. Extat & sine Auctoris nomine Fasciculus *Sanctorum Ordinis Cisterciensis* anno 1623. editus per Chrysostomum Henriquez. Natales autem & vitam *Sanctorum Ordinis Præmonstratensis* dedit Christophorus *Vandersterre*. *Collectæ rer Sanctorum qui ex certis Ordinibus Religiosi prodierunt.*

VII. Sunt & qui rebus Sanctorum suæ quique nationis describendis incubuere, quo spectant Martyrologia, ut ita dicam, popularia, quale Gallicanum Andreæ *du Saussay*, de quo supra: itemque Imagines & Elogia Sanctorum Galliæ *Belgicæ* opera Auberti *Miræi* 1606. & Joannis *Molani* Natales Sanctorum *Belgii* 1595. cum Auctario per Arnoldum *de Raisse* 1626. atque Antonii *Sanderi* Hagiologium *Flandriæ*. Catalogus Sanctorum Ecclesiæ *Italiæ* a Philippo Ferrario editus 1613. a quo est etiam Catalogus Generalis *Sanctorum*, qui in Martyrologio Romano non sunt, 1625. Christophori *Brouveri* Sidera Illustrium & *Sanctorum* virorum in *Germania* 1616. Camerarius Presbyter de *Sanctis Scotiæ* & infidelium conversione scripsit 1627. Joannes Thomeus de *Sanctis Illyricanis* 1632. Inveniuntur etiam vitæ & Acta *Sanctorum* Hiberniæ Insulæ, cum notis & appendice per Joannem Colganum. *Sanctorum Historia per Nationes.*

VIII. Hoc loco prætermittenda non videtur illustris atque ab illustribus eruditione viris ante hos quadraginta annos agitata apud nos quæstio de Patria & ætate Beati Dionysii primi Parisiensis Episcopi, hinc a Jacobo *Sirmondo* in dissertatione peculiari, qua *Dionysii Parisiensis & Dionysii Areopagitæ* discrimen ostendere voluit, & a Joanne *Launojo* Parisiensi Theologo aliisque Sirmondi sententiæ inhærentibus: inde a Joanne *Samblancato* Tolosate, Archidiacono Tarbiensi, qui non contemnendis argumentis Hilduini Abbatis & communem ex longa traditione sententiam tueri non dubitavit, libello cui titulus *Palladium Franciæ* seu Dionysius Areopagita: quam in rem prodiit etiam anno 1638. Germani *Millet* vindicata Gallicanæ Ecclesiæ, de suo *Areopagita* Dionysio gloria: qui ambo ad contrarias Animadversiones & Dissertationes de duobus Dionysiis responderunt. *De Dionysio Areopagita & Parisiensi.*

CAPUT XV.

De aliis Sacri Studii adminiculis.

Materiæ quatuor ad Historiam Ecclesiasticam pertinentes.

I. NON inutile Sacrorum Canonum ac Theologiæ studiosis futurum videtur, si post varias Ecclesiasticæ Historiæ partes, brevi quasi anacephaleosi, quotidianarum aliquot materiarum Auctores præcipuos indicarem: eorum nempe, qui de ritibus ac Divinis Officiis scripserunt; qui Christianam Morum disciplinam tractarunt, per quam licita ab illicitis distinguuntur, sive Casus ut vocant Conscientiæ; qui de Conciliis disseruerunt; qui denique Hæreticorum Sectas recensuere.

Qui de Divinis Officiis & ritibus Ecclesiæ scripsere.

II. De RITIBUS Ecclesiæ, præter Liturgiarum Græcarum Auctores, *Gregorius* Papa ejus nominis primus volumina duo reliquit, *Antiphonarium*, & *Sacramentarium* sive Librum Sacramentorum, quem adjectis eruditis commentariis in lucem emisit Hugo *Menardus* Ordinis Benedictini. Secutus est Isidorus Hispalensis in libro *Quæstionum*, & tempore Carolidarum *Alcuinus*, in libro de Divinis Officiis; *Amalarius* Fortunatus, sive Treverensis, sive Metensis, quorum ille librum de Sacro Baptismate ad Carolum Magnum, hic libros quatuor officiales, hoc est, de Ecclesiasticis seu de *Divinis Officiis*, & librum de ordine Antiphonarii conscripsit. Walafridus *Strabo* de rebus Ecclesiasticis; tum deinde Guilielmus *Durantes* Episcopus Mimatensis, speculator vulgo dictus, in *Rationali Divinorum Officiorum*, quod libris octo constat; & denique Joannes Stephanus *Durantius* Senatus Tolosani Primus Præses, cujus extant eruditi de *Ritibus* Ecclesiæ Catholicæ Libri tres. Horum Operum Auctores jam antea suis locis indicavimus, tum Libro secundo Gregorium I. Pontificem, pag. 249. Isidorum pag. 251. Albinum Alcuinum 253. Amalarios pag. 254. Walafridum pag. 255. tum hoc Libro quinto Guillielmum Durantes pagina 415. & Joannem Stephanum Durantium pag. 437.

De Casibus Conscientiæ.

III. Inter eos qui de rebus dubiis ad Conscientiam spectantibus scripsere, primas tenet Magister Raymundus *Pennafortius*, idem, qui Gregorii IX. mandato, Decretales ex prioribus quinque compilationibus collectas in ordinem redegit circa annum 1230. Et vero, cum hæc omnis scientia ex Canonibus fere pendeat, eam ab illis maxime tractari convenit, qui Canonum peritiam habent. Secuti sunt *Astesanus* Astensis, qui hortante Cajetano Cardinali, scripsit anno 1317. *Summam de casibus Conscientiæ*, libris octo distinctam, quæ vulgo *Astesana* vocatur. Bartholomæus *Pisanus* Ordinis Prædicatorum, a quo est *Summa Casuum Conscientiæ* absoluta anno 1338. quæ vulgo *Pisanella* dicitur, seu *Magistruccia*. *S. Antoninus*, Florentinus Archiepiscopus ex Dominicano, qui inter alia librum scripsit de *Eruditione Confessorum* circa annum 1445. *Pacificus* Minorita scripsit quoque circa ann. 1470. *Summam Casuum Conscientiæ* quæ *Pacifica* vocatur. Angelus *Clavasius* (*de Chivas*) ex Ordine etiam Minorum auctoritate Juris utriusque in decisionibus suis usus, cujus Summa *Angelica* nominatur, sub annum 1470. Baptista *Trovamata*, ejusdem Ordinis & nationis, circa annum 1483. cujus *Summa* vulgo *Rosella* dicitur. *Silvester Mozolinus*, cognominatus *Prieras* a Prierio vico in Pedemontio, ex S. Dominici familia, Magister fuit Sacri Palatii Apostolici, & circa ann. 1520. Leoni X. *Summam* suam inscripsit, quæ *Silvestrina* de ipsius nomine vocatur, & *Summam Summarum*. Joannes *Cognatius*, *Tabiensis* dictus ab oppido Liguriæ in Diœcesi Albingaunensi, ex Ordine Prædicatorum, cujus

Summa circa annum 1524. conscripta, *Tabiena* nominatur. Bartholomæus *Fumus* Placentinus, Prædicatorum ipse quoque Ordinis, & hæreticæ pravitatis Inquisitor, sub annum 1545. Scripsit *summam* cui *Armillæ Aureæ* titulum fecit. Præ cæteris vero superioris sæculi hoc argumentum egregie tractavit *Martinus Navarrus* in Manuali, & in Consiliis, de quo nos pag. 431. Celebrantur exeunte superiori & ineunte hoc nostro sæculo plures ex Societate Jesu Hispani, Theologiæ Moralis sive casuum doctrinæ auctores: Franciscus *Toletus* Cardinalis, in Summa casuum, Joannes *Azorius*, qui Compluti & Romæ sacram disciplinam publice docuit, ac tria ingentia volumina *Institutionum Moralium* composuit. Mitto Gabrielem Vasquem, & Franciscum Suarem, Scholasticæ Theologiæ lumina: sed in re de qua agitur, nemini, opinor, cedunt Henricus *Henriquez* in Academia Salmanticensi Theologiæ Professor, Paulus *Laymannus* Germanus, qui ambo ex eadem Societate *Casuum Conscientiæ* Doctrinam auctoritate maxima Sacrorum Canonum fundarunt: hic etiam quæstiones Canonicas de Prælatorum Ecclesiasticorum Electione, Institutione & Potestate, defensionem Papæ & Cæsaris in causa monasteriorum extinctorum; & bonorum Ecclesiasticorum vacantium scripsit. Multa edidit huc spectantia Martinus *Bonacina* Mediolanensis, Theologiæ ac Juris utriusque Doctor, Comes Palatinus & utriusque signaturæ Referendarius Apostolicus: & novissime Antoninus *Diana* Panormitanus Clericus Regularis, quem Innocentius Decimus examinandis Episcopis præfecit, Tomis octo, resolutiones Morales complexus.

IV. Ab exordio Christianæ Religionis singulis seculis ortæ sunt *Hæreses* variæ, subinde a Conciliis suorum temporum damnatæ, defensa SS. Patribus & Ecclesiæ Catholicæ Doctoribus vera fide, a Sanctis Ignatio & Irenæo, imo ab ipso Joanne Evangelista, ad Bellarminum & cæteros hujus ævi controversiarum diribitores. Sed Conciliorum, quantum ad institutum nostrum sufficere visum est, brevem historiam dedimus a Capite primo ad vigesimum, quo loco Collectiones Conciliorum præcipuas, atque Auctores indicavimus, qui in eorum Canones ex professo notas scripserunt. Satis erit hoc loco Scriptores præcipuos indicasse, qui Hæreticorum ad sua usque tempora Catalogum contexuerunt. In his numerantur in primis S. Epiphanius in Panario contra omnes Hæreses scripto, quæ eo tempore octoginta numerabantur, sæculo scilicet quarto. De Hæresibus.

Eodem extremo sæculo *Philastrius* Brixiensis Episcopus Librum *de hæresibus* scripsit, qui extat in Bibliotheca SS. Patrum, in quo tamen Libro quædam inter hæreses numerantur, quæ revera hæreses non sunt. Scripsit & paulo post B. *Augustin.* Librum *de Hæresibus, ad Quodvultdeum*, cui a *Gennadio* additæ sunt quatuor hæreses, Nestoriana, Eutychiana, Prædestinatiana, & Timotheana. *Theodoritus* quinto sæculo *Hæreticarum Fabularum* libris quatuor prioribus, singularum hæreseon brevem historiam complexus est: Quintus vero divinorum Decretorum Epitomen continet. *Vincentius* deinde *Lirinensis* in *Commonitorio* suo priori, & tribus ultimis Capitulis Commonitorii sive Libelli posterioris, adversus profanas omnium hæreseon novitates pro Catholicæ fidei antiquitate & universitate pugnavit. Initio sæculi duodecimi *Honorius Augustodunensis Hæreseon* ab ortu Ecclesiæ *Catalogum* conscripsit, contexuit & seriem Romanorum Pontificum a S. Petro ad Innocentium Secundum, qui anno 1130. electus est. Circa annum deinde 1320. *Guido* ex Priore generali duodecimo Carmelitarum, & Inquisitore fidei generali, Majoricensis primum, tum Elnensis Episcopus ingens volumen *de Hæresibus* scripsit. Exiit Basileæ anno 1556. Hæreseologia sive vetera Theologorum scripta contra Hæreses. Adde Alfonsum a Castro.

C A-

CAPUT XVI.

De Auctoribus Geographiæ Ecclesiasticæ.

Geographiæ, & Chronologiæ cognitio necessaria.

I. CÆCA est Historia, tum sacra, tum prophana, sine ope Chronologiæ & Geographiæ. Quamobrem utriusque auctores studiosis cognitos esse oportet, quatenus ad intelligendos sacros veteris & novi testamenti Codices, Canonumque & loca & tempora distinguenda conferunt.

De locis in utroque Testamento memoratis.

II. Palestinæ vicinarumque Regionum loca in sacris litteris memorata, illustravit initio hujus sæculi *Adrianus Adricomius Belga* in Theatro Terræ Sanctæ: Sed accuratissimo omnia rimatus creditur *Nicolaus Sanso* Geographus Regius, cujus sunt Geographiæ sacræ Tabulæ tres, Bibliorum editionis Parisiensis anni . . additæ, adjuncto Alphabetico *Indice*, quo singula Regionum & locorum nomina explicantur. Videndus & Samuel *Bocardus*, duobus voluminibus, quorum alteri nomen indidit *Phaleg*, alteri *Chanam*.

De Provinciis & locis quæ ad res Ecclesiæ Primitivæ referuntur.

III. Ad Ecclesiæ primitivæ res apprime cognoscendas, non mediocriter conducit Imperii Romani *Notitia*, quale sub Primis Cæsaribus fuit. Ea disci potest ex *Strabone*, *Plinii* Naturali Historia; & *Ptolomæi* Geographia; ex Sigonio item, aliisque criticis, qui cuique obvii. Eritque ad hoc non parum utilis Philippi *Ferrari Topographia* in *Martyrologium* Romanum. Conducet quoque Theatrum Conversionis Gentium totius orbis, auctore Arnoldo *Mermanno*.

Quæ ad Constantini & proxima post eum tempora spectant.

IV. Ad noscenda loca, in quibus Res Ecclesiasticæ sub Constantino ejusque Successoribus ad Honorium usque gestæ sunt, aditum dabunt in primis *Subscriptiones Episcoporum* Nicænæ, ac sequentibus Synodis adjectæ. Provinciarum Imperii Romani (intra cujus fines Ecclesia fere adhuc continebatur) aperiet *Notitia* utriusque *Imperii* cum notis *Guidi Panziroli*; poteritque his adjici Philippi *Berterii* Præsidis Tolosani *Pithanon* Diatribæ.

Quæ ad sextum & sequentia sæcula pertinent.

V. Nomina tum antiqua, tum hodierna *Provinciarum & Metropoleon Sæculo VI.* cognitarum, inveniet Lector in Appendice huic operi subjecta c. 1. Sed plenissimam illorum temporum, quantum ad hæc, cognitionem suppeditabit *Geographia Sacra Caroli* Vialar, dicti a *S. Paulo*. Congregationis Fuliensis tunc Superioris Generalis, ac postea Episcopi Abrincensis, anno 1641. Parisiis edita: cui subjectæ sunt notitiæ aliquot Græcæ, partim Ecclesiasticæ, partim Civiles: sequentibus temporibus scriptæ, sive ab Hierocle, sive ab aliis, ex Codicibus Manuscriptis Bibliothecæ Vaticanæ & Regiæ.

Metropoleon & Episcopatuum sub Constantinopolitano Patriarcha dispositio post ann. 900.

VI. Immutata est apud Græcos dispositio Metropoleon Constantinopolitano Patriarchatui subjectarum ab Imperatoribus Orientis, præsertim a Leone VI. cognomento Sopho circa annum 900. & ab Andronico Palæologo Seniore circa annum 1300. Utramque protulit Joannes *Leunclavius* in jure Græco Romano; posteriorem dilucidavit Gerogius *Codinus* vulgo Curopalates dictus, in libro de officiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ.

Notitia Patriarchatuum post ann. 1100.

VII. Notitiam quinque Patriarchatuum & Sedium cuique subjectarum, duplicem ex Regia & Thuana Bibliothecis eruit, atque ad calcem operis sui edidit jam laudatus *Carolus* Abricensis Episcopus; quarum prior ante annos ferme quingentos descripta, posterior sæculo uno aut altero junior videtur: & illa quidem, quantum ad Patriarchatus Orientis, non sane multum differt ab ea, quam Guilielmus Tyrius Archiepiscopus circa annum 1180. historiæ sacræ inseruit. Ejus temporis notitiam Episcopatuum Orbis Christiani Aubertus *Miræus*, ex quatuor antiquis *Provincia-*

lis

lis Romanis Codicibus, in lucem emisit: quem valde mendosum Petrus *Rebuffus* ediderat ad calcem Praxis suæ Beneficialis.

VIII. Hodiernum Episcopatuum & Religionis per Orbem statum suggerent, qua licet, subjecta Latinæ appellatione vulgari: hinc sæpe nominatus Aubertus *Miræus*, tum *in Politia & Geographia Ecclesiastica*, tum in posteriore editione *Notitiæ Episcopatuum*: inde Philippus *Labbaus* sæpius quoque citatus, in *Apparatu* ad novam Conciliorum editionem. *De hodiernis Episcopatibus.*

IX. *Abbatiarum* autem Orbis Christiani *Catalogum* vetusto Provinciali omnium Ecclesiarum Cathedralium ex Codice Cancellariæ Apostolicæ descripto, quod in Bibliotheca Clar. Viri Claudii Puteani Senatoris olim Parisiensis erat, annexum fuisse invenio; eoque usum in explicando jure Pontificio Jacobum Cujacium: sed & ejus editionem a Carolo Labbæo in eadem Curia quondam Patrono susceptam lego: quæ sane res illustrandis summorum Pontificum Epistolis non mediocre afferret adjumentum. Verum, dum hic Catalogus aliunde prodeat, posset Notitia Cœnobiorum, Capitulorum tam Cathedralium, quam Collegialium, dignitatumque & officiorum quæ in his sunt, ex historia Ecclesiastica, partim generali, partim speciali Nationum, Provinciarum, Ecclesiarum, Ordinumque & Monasteriorum, quæ seu Latino seu vulgari sermone conscripta habetur, longo labore ac studio colligi. Hujus auctores a nobis magna ex parte indicati sunt. *De Abbatiarum aliorumque locorum Catalogis.*

CAPUT XVII.

De Chronologia Ecclesiastica.

I. INTRICATIOR hæc materia est, quam ut in transcursu dilucidari possit. Ea nobis strictim delibare sufficiet, quorum cognitio ad intelligendam sacram, ante & post Christum, historiam, necessaria videri potest: qui plura & accuratiora volet, legat Josephi Justi *Scaligeri* Isagogicorum Chronologiæ Canonum Libros tres, sive Opus *de Emendatione temporum*, cum ejusdem in Chronologica Eusebii (qui hæc post Africanam, inter primos tractavit) animadversionibus, adjecto Dionysii Petavi *de doctrina temporum* Opere. *Chronologicæ Artis hodierni Auctores præcipui.*

II. Sed hæc ad *Artem* ipsam explicandam, ac certis ex Historia & Astronomia petitis argumentis firmandam pertinent: partem autem ejus disciplinæ Historicam contexendi duo sunt modi; unus per *Epitomen*, & universim, ubi res Regnorum, Rerumpublicarum, Ecclesiarum, per annorum seriem summatim recensentur: alter, quo eædem per singulos annos expansos, ac mutuam diversorum Regnorum, Regum & Epocharum comparationem, indicantur. Atque hæc posterior *Chronologiæ Historicæ* explicatio duplici ratione institui potest; aut ita ut concurrentia in eumdem annum gesta uno contextu indicentur; aut ut *per Tabulas*, segmentis & quasi columnis, variarum Gentium gesta continentibus distinctas, & per certa annorum spatia deductas. *Chronologiæ Historicæ Methodi variæ.*

III. Utramque viam *Eusebius* Cæsariensis inierat duobus Libris; quorum prior *Chronographia* vocabatur, posterior vero *Chronicus Canon* dicitur, in Latinam linguam versus & continuatus a B. Hieronymo, quem secutus est Prosper Aquitanus, ac post hunc alii. Priori institerunt, apud Græcos veteres Auctor *Chronici Alexandrini*, seu Fastorum Siculorum, & Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus: inter Latinos Venerabilis *Eusebii aliorumque Chronologicæ diversi generis Opera.*

Beda.

Beda. Noſtris vero temporibus Gilbertus *Genebrardus Petavius* ipſe in priori Rationarii ſui parte, aliique ; ex Heterodoxis vero Sethus *Calvinus*, Jacobus *Uſſerius* Armachanus. Poſteriorem methodum commodiſſime omnium executus eſt Chriſtophorus *Helvicus* e Proteſtantium quoque numero, in *Theatro Hiſtorico & Chronologico*, omnibus mundi ætatibus, per æqualia in ſingulis paginis, averſis rectiſque ſibi reſpondentibus, quinquaginta annorum intervalla, denariis diviſa : iiſque ab Orbe condito ad noſtrum hoc ſæculum perductis. Quod opus ſæpius editum & continuatum eſt. Sed & hic & reliqui hujuſcemodi Operum Auctores, Technica ſive quæ ad artem Chronologicam ſpectant, in fronte Chronologiæ ſuæ Hiſtoricæ pro ſe quiſque attigerunt: & cum Eccleſiaſticis profana miſcuerunt.

Res apud varios in ſacris & prophanis geſtas ad ſua quæque tempora revocare difficile.

IV. Verum, quoniam tempora alii aliter computarunt, & pro nationum ac populorum diverſitate, diverſa fuit tum annorum ratio, tum ſignandorum temporum nota, non ſane facile eſt certam rerum ſacrarum, ſive Judaicarum, ſive Chriſtianarum, cum civilibus, vel prophanarum quoque inter ſe, quæ ſcilicet varias apud nationes contigerunt, comparationem inſtituere. Quin etiam in aſſignandis rerum apud unamquamque gentem geſtarum temporibus, populares inter ſe ipſi diſſentiunt. His inter ſe conciliandis maxime conducunt *Epochæ* variæ, quibus inſignium eventuum tempora quaſi affixa, & rerum memoriam quodam modo ſuſtinent, & inter ſe collatæ diſtantiam patefaciunt eorum quæ ubique patrata memorantur. Has etiam *Æras* dixere, cujus nominis origo ex eo a pleriſque deducitur, quod quaſdam apud gentes conſignatio annorum ad tempus imperantis Auguſti diu relata fuit, idque his literis notabatur, A. ER. A. hoc eſt *Annus erat Auguſti*.

Epochæ præcipue veteris Teſtamenti.

V. Sacra veteris Teſtamenti Hiſtoria præcipuis ſeptem Epochis ab Orbe condito ad Chriſtum natum, diſtingui ſolet. Prima eſt *Diluvii*. Secunda Vocationis *Abrahami* a Deo & promiſſionis Chriſti ex eo naſcituri. Tertia *Exitus* Iſraelitarum ex Ægypto per Moſem. Quarta *Templi* Primi inchoati a Salomone. Quinta Templi ejuſdem *deſtructi* a Nabuchodonoſore, & *Captivitatis Babylonicæ*. Sexta Templi Secundi a Zorobabele abſoluti. Septima eſt Seleucidarum ſive Macedonum poſt Alexandrum Magnum in Syria regnantium.

Earum certe dimetiendarum difficultas.

VI. In annis Æræ cujuſque dinumerandis, aliquid inter Chronographos diſcriminis eſt. Horum quidem omnium temporum intervalla e ſacris literis haurienda ſunt. Sed quamvis prima fronte opus hoc totum ſola numerorum, qui ſuis locis referuntur, computatione conſtare videatur : res tamen eſt admodum perplexa, & multis difficultatibus involuta. Hinc, ubi ſpatia indicantur interjacentium inter præcipuas Epochas temporum, rotundus annorum numerus deſcribitur, ſine menſium ac dierum in extremis annis ſuperfluentium aut deficientium mentione: Contra vero ubi ſigillatim narrantur ipſa rerum Capita quæ diverſas Epochas conſtituunt, denotantur plerumque & anni & menſes & menſium dies. Præterea cum nos anno Juliano utamur, qui a primo Januarii ad ultimum Decembris decurrit; Hebraicorum autem & Græcorum annorum alia ratio ſit; nec illorum menſes noſtris reſpondeant, & annorum ipſorum initia non coincidant : operæ non mediocris eſt hæc cuncta ad verum calculum revocare. Negotium in primis faceſſit quod ne ipſæ quidem Bibliorum Editiones eoſdem ubique numeros habent. In deſignandis certe Patriarcharum ad Abrahamum uſque natalibus (ex quibus tota priſcorum illorum temporum petenda eſt menſura) longe differunt Septuaginta Interpretes, quibus Græci & Latini veteres utuntur, ab Hebraico

textu,

textu, & a Latina Editione vulgata; unde mirum non est, si in sequentibus ad Christum usque temporibus designandis, ingens sit inter nos & Græcos discrimen: quin nec ipsi inter se Græci, ut nec Judæi, nec Latini in omnibus consentiunt.

De Period. Juliana.

VII. Nec multum juvat Josephi *Scaligeri* inventum, quo tribus Cyclis inter se conjunctis, Lunari scilicet sive Aureo numero annorum 19. Solari (diei Solis sive Dominicæ indice) annorum 28. & Romanæ Indictionis annorum 15. *Periodorum* excogitavit, *Julianam* dictam, quod ad methodum anni Juliani ejusque Cyclorum accommodata sit. Usserius tamen in Annalium veteris Testamenti Præfatione ad Lectorem, eam rem a Roberto Lotharingo Herefordiensi in Anglia ante quingentos annos Episcopo, primum notatam conjicit, sed a Josepho Scaligero Chronologicis usibus aptatam. Multiplicatis itaque in se Cyclorum illorum numeris, Periodum suam confecit annorum 7980. quorum quilibet certum annum demonstrat propriis Cyclis ita signatum, ut nullus alius in tota Periodo eosdem trium Cyclorum numeros habeat. Exempli causa primus annus Periodi habet Cyclum Solis Primum, Lunæ Primum, Indictionem Primam. Hi vero tres Cycli in nullum alium totius Periodi annum concurrunt. Quamobrem, cum ab Orbe condito ad nos usque, nulla Christianorum aut Judæorum Chronologia ad eum annorum numerum pervenerit, patet ad certo cognoscendam annorum inter se distantiam, nihil dici posse commodius. Si enim retrorsum ab hoc anno (*1686. qui Aureum numerum sive Cyclum Lunæ habet* 15. *Cyclum Solis* 15. *Indictionem* 9.) ad initium Æræ Christianæ, aut etiam ab anno vulgaris illius Æræ, horum Cyclorum series in anteriora tempora, servata eadem ratione, (per eaque sæcula ascendendo, quibus nondum cognitus erat eorum Cyclorum usus,) usque ad Caput Periodi progrediaris, deprehendes in primo ejus anno concursum Cycli Lunaris 1. Cycli Solaris 1. & Indictionis 1. Si deinde ab hoc initio ad annum Orbis conditi, ad Diluvium, ad Christi Natalem, ad ætatem nostram descendendo, annos numeraveris, facile apparebit quantum annus v. g. millesimus sexcentesimus Periodi Julianæ, distet ab anno ejusdem millesimo ac trecentesimo. Verum quia ut diximus, qui ex Hebraicis, Græcis, Latinisve Codicibus annos ab Orbe condito numerant, in ea opinionum varietate versantur, ut vix unus inveniatur, qui cum altero in omnibus consentiat: hoc tantum in Epochis indagandis ex hac Periodo adjumentum capi potest, ut videamus quantum Chronologorum quisque, in hac vel illa Epocha assignanda, ab alio discrepet. Unde dubium nihilominus remanebit, cujus verior sit computatio. Scaliger creationem Adami & Mundi exordium alligat anno 763. Periodi Julianæ, Petavius anno 730. Usserius anno 710. Deme hos numeros ex cujusque rationibus, habebis annos ab Orbe condito: ex quibus statim apparebit quantum inter se distent in collocandis rerum eventibus.

Diversorum Computationum causa præcipua, Et necessitas Tabulæ, quæ eas inter se comparet.

VIII. Relicta igitur hanc rem ex professio tractantibus, accuratiore annorum disquisitione, sufficere nobis videtur si numeros annorum quos ex Septuaginta Interpretum editione, non modo Græci, sed & Latini veteres sequuntur, cum numero annorum quem ex Hebraicis voluminibus Judæi, & post Hieronymum Latini posteriores amplexi sunt, brevi schemate inter se collatos complectamur. Hoc vero ad Græcorum & veterum etiam Latinorum intelligenda scripta omnino necessarium est. Cum enim illi, non (ut nunc apud Nos ex Dionysii Exigui instituto usus invaluit) per vulgarem Christi Æram, sed per annos Mundi, Tempora computent; sine fructu ab iis leguntur qui hanc Chronologiam ignorant. Diversitatis causa duplex præsertim est: altera quod Septuaginta, *Geni*

quinto (ubi priscorum Patriarcharum ab Adamo ad Noachum, tempora designantur) pro centum annis quos Hebraica littera habet, ducentos fere ubique legerint: altera, quod cap. decimo ejusdem Libri, a Septuaginta Interpretibus interjiciatur cæteris Patriarchis *Cainan* secundus, qui in Hebræo & Latino non legitur, memoratur tamen in Evangelio B. Lucæ. Ejus autem generationi 130. anni assignantur.

Sed & Judicum annos alii aliter numerant, præsertim quantum ad septem Israelitici Populi servitutes, quibus identidem oppressus ab alienigenis fuit. Harum enim annos Judæi aliique temporibus inserunt Judicis, sive Principis cujusque, per quem liberatus fuit populus: plerique, extra ea tempora computant. Petavius partim Principatibus adscribit, partim ab illis distinguit. Mitto ab aliis regimen Seniorum, qui post mortem Josue populum rexerunt, confundi cum tempore ipsius Josue, ab aliis vero sejungi ac separari; & præterea duodecimum Judicem Ailon, alias Eglon, cui vulgo decem anni tribuuntur, nominatum olim non fuisse apud Septuaginta Interpretes, Eusebio teste. Ubi observandum est in his Judicum annis dinumerandis, non modo Eusebio ex Judæorum traditione: sed & B. Augustino, Orosio, Isidoro, Bedæ minorem supputationem placuisse; Nicephoro cæterisque Græcis majorem.

Quibus Auctoribus in hac Epocharum Tabella usi simus. IX. Ad hæc dilucidanda, Laterculum subjicimus Epocharum a Mundo condito ad Christum natum, secundum magis receptas apud Græcos & Priscos Latinos ex Editione Septuaginta Interpretum, itemque secundum Judæos ex Hebraico textu & Rabbinorum computatione, & secundum Recentiores Latinos, aut certe Primarios Chronologiæ Annaliumve Ecclesiasticorum hoc sæculo Scriptores.

In computatione Judaica. X. In Computatione Judaica usus præcipue sum Chronologia *Davidis Ganz*, cui titulus *Tsemach David*, hoc est *Germen Davidis*: qui ab ortu Mundi ad annum Christi 1550. Chronologiam suam perduxit: & quamvis priorum Judæorum vestigiis plerumque inhæreat, non tamen ineptis eorum Hypothesibus, aut inordinatæ Computationi omnino inhæret. Celebrantur apud eos in hoc genere tum Auctores alii, tum in primis opera duo: alterum *Seder Olam Rabba*, hoc est Ordo, seu Chronicon Mundi majus, quod Historiam texit ab exordio Mundi usque ad Imperatoris Adriani tempus, quo falsum Messiam, Cossiban dictum, profligavit, id est, ad annum Mundi 3881. Christi 130. Alterum *Seder Olam Sutha*, sive Chronicon Mundi minus, ab Orbe condito ad annum Creationis 4881. vel Christi 522. Prioris Auctor creditur Rabbi Moses Ben Chilpeta, qui Præceptor fuit R. Judæ Sancti, Auctoris Libri Mischnaioth: posterioris incertus auctor vixisse videtur circa annum Christi 1124.

In Græca & Latina Computatione. XI. In dinumeratione Græca *Nicephorum* fere secuti sumus: in supputatione Latina, trium præcipuorum Chronologorum sententias contulimus, *Tornielli* (a quo vix abeunt Sallianus, Spondanus, Brietus, Labbeus) *Petavii*, *& Usserii*, qui accuratissime computationem temporum Sacræ Paginæ discussisse videntur.

De Septuaginta annis Jeremiæ & septuaginta hebdomadis Annalibus Danielis. XII. Porro autem non videtur hoc loco prætermittendum, non satis convenire in computando initio ac fine tum septuaginta annorum Captivitatis Babylonicæ, quibus impletis reducendos in patriam Judæos, vaticinatus est Jeremias cap. 29. vers. 10. tum septuaginta hebdomadum annalium id est, annorum lunarium 490. quos Danieli cap. nono versu vigesimoquinto a promulgato Edicto de instaurandis Jerosolymis, ad Christi mortem, numerandos Gabriel Angelus prænunciavit. Plerique horum initium referunt ad annum 20. Artaxerxis Longimani, cujus tamen regnum non ab omnibus eodem modo computatur.

TA-

TABULA EPOCHARUM
VETERIS TESTAMENTI.

EPOCHÆ *Sacræ ante Christum.*	*Secundum Græcos & Septuaginta.*	*Secundum Judæos.*	*Secundum Torniellum.*	*Latinos recentiores. Petavium.*	*Usserium.*
DILUVIUM.	2242.	1656.	1656.	1656.	1656.
Vocatio ac fœdus ABRAHAMI, & promissio Christi ex ejus semine.	3409.	2018.	2113.	2023.	2084.
MIGRATIO Jacobi IN ÆGIPTUM.	3624.	2238.	2329.	2237.	2298.
EXITUS Israelitarum ex Ægypto per Mosem.	3839.	2448.	2544.	2453.	2513.
Jacta TEMPLI Primi fundamenta per Salomonem.	4473.	2928.	3023.	2973.	2993.
Destructio ejusdem *Templi* a Nabuchodonosore, & CAPTIVITAS BABYLONICA.	4914.	3238.	3447.	3400.	3416.
Ædificatio TEMPLI Secundi per Zorobabelem.	4984.	3408.	3537.	3470.	3485.
Regnum GRÆCORUM, sive Macedonum, Seleucidarum in Syria, Ptolemæorum in Ægypto Regnantium.	5197.	3448.	3743.	3672.	3693.
CHRISTI Nascentis Æra vulgaris.	5508.	3761.	4051.	3984.	4004.

Circa Chronologiam Sacram videri possunt Ludovici Capelli Tabulæ.

De annis Græcorum per quos notantur Machabæorum tempora.

XIII. Porro Æra Seleucidarum sive Græcorum qua plurimum usi sunt Judæi, ex quo sub Regum Syro Macedonum ditione esse cœperunt, plures sortitur appellationes. Albategnius aliique Arabes vocant *Terikdhil-Karnain*, id est, Epocham Διxέρτος, sive *Cornigeri*. Is est, Alexander Magnus, qui se Ammonis, sive Jovis Cornuti filium existimari volebat: sive alia causa fuit inditorum Macedonicis nummis Cornuum. Verum non ab Alexandri Regno, aut morte initium capit hæc Æra; sed a duodecimo post ejus obitum anno, quo tempore ipsius Duces (atque in primis Seleucus, qui in Syria, Babylonia & Perside imperabat) sumpto Diademate, Regum titulum usurparunt. Hanc Æram Judæi שטרות מנין *Menin Schetroth* appellant, hoc est Æram *Contractuum*, quod illam ad obsignandos contractus adhiberent.

De Æra Christiana.

XIV. Quod ad Christi Epocham attinet, ad cujus normam anni apud Latinos hodie numerantur, diximus eam a Dionysio Exiguo institutam tempore Justiniani Imperatoris. Procedit autem ab anno Augusti 42. desinente, quo Romæ Consules erant Publius Cornelius Lentulus, & Lucius Calpurnius Piso: atque in hoc Æræ Christianæ capite omnes conveniunt, quamvis de vero Natali Domini magna inter Chronologos controversia sit. Alii enim uno aut altero, alii etiam pluribus annis prius natum esse Christum Dominum arbitrantur. Hujus Æræ notatio non tantum ad indicanda posteriora ad nos usque tempora usui est, sed etiam ad priora: ut ab Helvico, Petavio, & Usserio factum, qui per annos ante Christum antiquiora gesta, æque ac posteriora; per annos a Christo designant.

Noscendæ & aliæ Epochæ.

XV. Aliæ præterea sunt ante & post Christianam Epochæ celebres, studiosis rerum Ecclesiasticarum non ignorandæ, utpote a SS. Patribus, aliisque veteribus Scriptoribus memoratæ, etiam ex Historia prophana, veluti Olympiadum, Romæ conditæ, Augusti (quæ non unius generis est) Antiochena, Hispanica, Diocletiani, Indictionum, Hegiræ apud Arabes, apud Persas Izdegerdis, & Astronomica Judæorum.

Olympiades Græcorum, restitutis ab Iphito ludis Olympicis, per annos quatuor evolvi cœperunt, quorum initium in Æstivum Solstitium incidebat: Primum autem hujusmodi ludicrum confertur in annum ante Æram Christianam 776. tempore Osiæ Regis Juda.

Tempus *Romæ* a Romulo *Conditæ* refertur ex Verrio Flacco ad annum quartum desinentis Olympiadis sextæ, id est, 748. ante Æram Christianam.

Initium AUGUSTI varie numeratur. Primo quidem ab ipsius post Cæsaris mortem primo *Consulatu*, inito Mense Octobri, quæ Epocha anno primo Juliano proxima, decurrit ab anno primo Olympiadis 184. Urbis conditæ 711. ante Christum 44. quamquam hanc Epocham anno uno quidam antevertunt.

Altera denumeratio sumitur ab *Actiaca Victoria* & Monarchia Augusti, quæ adhuc quadrupliciter computatur: vel a Navali ad Actium pugna ipso Cæsare Octaviano tertium & M. Valerio Messala Consulibus, & anno Urbis 723. Vel a morte Antonii & Cleopatræ, quæ anno sequenti contigit: vel ab anno quarto post pugnam eamdem Actiacam, quo ex Munacii Planci sententia Octaviano Cæsari septimum Consuli, cum Imperio tributum est Augusti nomen; unde *Augustorum* anni procedunt, ab anno scilicet Urbis conditæ 726. Olympiadis 188. anno secundo, ante Christum 28. Denique adjicitur *Alexandrinorum* Æra anno quinto post Cleopatræ mortem & Ægyptum redactam ab Augusto in Provinciæ formam, anno Ægyptiorum vago & mobili in annum fixum & stabilem mutato

tato ad Juliani modum, nisi quod ejus Neomenia in 29. Augusti mensis diem competit.

Augusti temporibus innexa est *Æra Hispanica*, quæ familiaris est Conciliis ejus gentis, atque ab eo, ut antea notavimus, nomen sumpsit. Ea repetitur ab anno 39. ante Christi vulgarem Epocham, ut solidis annis 38. nostram Æram antecedat: unde ab hac supputatione detrahendi sunt anni 38. ut habeantur anni Christi.

In notandis temporibus utuntur Evagrius aliique Græci Æra Antiochena, τ̃ χρηματισμȣ̃ Ἀντιοχέων ab Indictione Juliana, quam post annos 360. excepit Constantiniana. Ea repetitur a recepta ejus urbis libertate, biennio saltem anterior anno 1. Juliano: exordiumque habet ab anno Urbis 706. & vulgarem Christi Æram annis 48. antecedit.

Diocletiani Æra, vocatur etiam, propter atrocem sub eo persecutionem, Æra *Martyrum*, vel *Gratiæ*, Ambrosio, Epiphanio aliisque cognita, in usu adhuc esse dicitur apud Abissinos: incipit ab anno Christi 284. atque a 29. Augusti decurrit.

Annorum per *Indictiones* computatio cœpit anno Christi 312. a die 24. Septembris. Ejus frequentissimus est usus apud Græcos, Latinosque Historicos: eaque utuntur adhuc Imperatores Germanici, utuntur & in Rescriptis suis Romani Pontifices: sed ita ut Indictiones suas inchoent a 25. Decembris, vel certe a proximis Kalendis Januarii, ut ad initium anni Juliani propius accedant. Cæsares Græci Indictiones suas inchoabant a 1. Septembris. Instituta est a Constantino. Causa nominis varie traditur. Probabilis admodum est Scaligeri ratio, qui observat Indictionem initio fuisse lustrum pensionum, quæ quinquenniis vertentibus fiebant & Imperatorum temporibus fieri cœperunt lustro quadriennali Juliano a Bissexto in Bissextum. Postea Indictio dicta est Systema trium lustrorum quinquennalium, qui sunt anni quindecim; idque semper in orbem recurrens. Cæterum cum dicimus *Indictione prima*, *secunda*, *tertia*; ita intelligendum est ut idem sit ac anno primo, secundo, tertio currentis Indictionis: quomodo dicitur Cyclus primus, secundus, tertius, pro anno primo, secundo, tertio Cycli sive Lunaris, sive Solaris. Græci Indictionem lingua sua vocant ἐπινέμησιν, quasi dicas distributionem, seu largitionem; ab Editione scilicet ludorum & spectaculorum quinquennalium, decennalium &c. quorum causa solebant Imperatores, tributa ac residua debitorum, aut tollere, aut relaxare.

Hegira nomen est Arabicum, quod exilium, seu religionis causa persecutionem significat: inditum enim est huic Epochæ hoc vocabulum a fuga Mahometis ex urbe Mecha, qua is sibi consuluit, ne a Magistratibus ejus urbis ob novam legem disseminatam regnumque affectatum comprehenderetur: a qua fuga collecto exercitu, urbem cœpit, regnumque sibi constituit. Videri potest Mahometes Imperii sui exordium sub hujus exilii seu fugæ nomine constituisse, imitatione Æræ Martyrum, sive Martyrii, a Christianis Diocletani tempore institutæ. Incidit autem fugæ illius tempus in anno Christi 622. die 16. Julii, Feria sexta. Eam Epocham sequuntur Saraceni, Turcæ, aliique Mahometani: Constat annis lunaribus; quemadmodum & Æra *Izdegerdis* ab illustri ejus nominis Rege Persarum sic dicta, nec nisi decennio posterior Mahometica.

Periodus *Judaica* a *Rabbi Hillel Hannasi* artificiose ad methodum Lunæ constructa circa annum Christi 344. a Judæis usurpatur pro Epocha Mundi conditi, cum revera multis annis posterior, nec Historica sit, sed Astronomica, per annos Jubilæos & Sabbaticos, Neomenias, & festa Judaica investigans. Septimus quisque annus Sabbaticus est, iniens ab Autumno: septies septimus est Jubilæus ex Scaligeri sententia.

C A-

CAPUT XVIII.

Abbreviationes utriusque Juris, & Allegandi Juris Canonici ratio.

Singulis Disciplinis suae loquendi ac scribendi formae.

I. NON tantum his generalibus cognitionibus, quae hactenus a nobis traditae sunt, instructum esse oportet Juris nostri studiosum; sed & aliis quibusdam quae propriae sunt ipsius Juris Pontificii; ut enim initio libri 3. de finibus Cicero inductione probat, habent singulae scientiae, singulaeque artes vocabula quaedam Technica, & loquendi scribendique formas, a communi usu alienas, artificibus tantum & peritis cognita; quibus ea quae sunt artis ac disciplinae inter se exprimunt: habent & Axiomata quaedam universalia, ex quibus rationes suas, velut ex certissimis principiis, deducunt. Haec quandiu quis ignoraverit, haud sane magnos faciet in arte ulla progressus.

JusCanonicum proprias habet voces & Notas.

II. Quemadmodum itaque propriis notis ac vocibus Astronomi Sidera signaque Caelestia, eorumque motus & aspectus: Arithmetici numerorum vim, Medici remedia, & remediorum mixturam ac pondera, Dialectici ratiocinandi modos, Opifices denique omnes operum suorum instrumenta, formasque varias designant: ita Jurisconsulti peculiaribus utuntur signis atque vocabulis ad ea significanda, quae tanquam scientiae quam profitentur instrumenta, identidem necessario memoranda recurrunt.

Praecipuae Abbreviationes Utriusque Juris.

III. Primum inter haec locum obtinent *Abbreviationes* sive Compendiariae scripturae. Extantque *Magnonis* ABBREVIATURAE Juris, Parisiis anno 1586. editae: unde habentur praefixae Codici Justinianaeo, Commentariis Dionysii Gotofredi illustrato, literarum *Notae*, quae per 12. libros Codicis, vel in Constitutionum inscriptionibus, vel in temporum denotationibus visuntur, cum ratione eas legendi. Scripsit & Jason Maynus, aliique paulo recentiores de modo legendi Abbreviaturas, quarum pleraeque communes sunt utrique juri, quia & Leges Canonibus, & Canones Legibus firmandis adhiberi solent.

Hae autem vulgares Abbreviationes Juridicae non unius sunt generis: Aliae per *Sigla*, hoc est per singulas literas fiunt, quae primae sunt vocum usu maxime tritarum; veluti cum scribitur S. P. Q. R. pro *Senatus Populusque Romanus*, vel A. R. pro *Appellatione Remota*. Secundo per Notas loco literarum, veluti §. pro *paragrapho* 3. per literas adjuncta certa nota distinctas, ut q̄ pro *quae*. Quarto per compendia literarum, quibus ut plurimum omittuntur vocales, ut qm̄, pro *quoniam*. De Signis & Notis, a quibus Notarii dicti, videndus Cujacius 12. observat. cap. ult. Harum Abbreviationum, etsi praecipuas alibi collegimus, non inutiles fuerit paulo accuratiorem Catalogum hic attexere.

NO-

NOTARUM UTRIUSQUE JURIS, sive Abbreviationum usu frequentiorum Explicatio.

IN GRATIAM TYRONUM.

Alleg.	*Allegat. allegatione.*
ap. Bonif.	*apud Bonifacium. Vide in 6.*
ap. Greg.	*apud Gregorium: Vide ë:*
ap. Justin.	*apud Justinianum: Vid. Inst.*
a. r.	*appellatione remota.*
arg. ar.	*argumento.*
Auth.	*Authentica: id est, Summa novellæ alicujus, Codici inserta.*
C. cau.	*causa, sive in 2. parte Decreti Gratiani.*
c. can.	*canone, id est, capitulo decreti ejusdem, aut alicujus Concilii.*
cap.	*Capite, Capitulo, Decretalium Tituli, Novellæ alicujus, aut libri alterius extra Jus utrumque.*
Clem.	*Clementina id est, Decretali Clementis V. seu capitulo Tituli in Clementinis.*
Cod.	*Codice Justinianæo.*
C. Th.	*Codice Theodosiano.*
col.	*columna, id est, in paginæ duabus columnis distinctæ parte dextra aut sinistra, cujus scilicet numerus indicatur.*
Coll.	*Collatione, hoc est, in ea parte Novellarum Justiniani cujus adjicitur Numerus. Divisæ enim sunt hæ Novellæ in IX. sectiones, & quasi Libros, qui collationes vocantur.*
D.	*Digestis. Vide* ff.
d. dist.	*Distinctione, in prima præsertim Decreti parte, & Libris Sententiarum Petri Lombardi.*
d.	*dicta, dicto, &c.*
d. f. n.	*dilectus filius noster, vel dilecto, &c.*
de cons. / de c'secr.	*De consecratione, quæ est Tertia Pars Decreti.*
de pœn. / de pœnit.	*De Pœnitentia, in ea scilicet Tractatu Decreti, can. 33. quæst. 3.*
dñs. dñicalis.	*dominus, dominicalis.*
e. c.	*eodem cap.*
ë. ê. ex.	*extra, id est, in Decretalibus Gregorii IX.*
ẽ.	*est.*
e. *vel* eod.	*Eodem titulo,* vel *libro.*
ep̃s, ep̃m.	*Episcopus. Episcopum.*
ead. C. & q.	*Eadem causa & quæstione.*
et.	*etiam.*
Extr. Comm.	*Extravaganti communi.*
Extr. Jo. 22.	*Extravagante Joanni vigesimi secundi.*
f. fi.	*finali, finalis, fine.*

ff.	*Pandectis, seu Digestis Justiniani.*
f. t.	*Fraternitas tua, Fraternitati tuæ &c.*
Gl. Glo.	*Glossa, seu receptæ in Jus utrumque notæ,*
h.	*hic.*
h. t.	*hoc titulo.*
hm̃di.	*hujusmodi.*
ĩ. j̃.	*infra.*
j. Gl.	*Juncta Glossa.*
in ant.	*in antiquis.*
in auth. coll. 1. &c.	*in authentico, collatione 1. sive in Novellis Justiniani. Sectione 1.*
in Extr. comm. *vel* in com.	*in Extravagantibus communibus, in communib.*
in fine.	*in fine.*
in p. dec.	*in parte decisa.*
in pr. in f. pr.	*in principio legis, aut tituli; in fine principii.*
inst.	*Institutionibus Justiniani.*
in Sum.	*in Summa.*
in 6. in vj.	*in Sexto, in libro Decretalium a Bonifacio VIII. collectarum post quinque Libros Gregor. IX.*
l.	*lege.*
ll.	*leges, legib.*
li. lib.	*libro.*
li. 6. lib. vj.	*libro Sexto, sive inter Decretales Bonifacii VIII. cura editas.*
en.	*enim.*
no.	*nota, notat.*
Nov.	*Novella.*
p̃. p̃ter.	*præ. præter.*
p. ptinet.	*per. pertinet.*
ꝓ p̃ximus.	*pro. proximus.*
pt. pot.	*potest.*
pri. pr.	*principium, sive initium tituli, vel legis, ante §. 1.*
q.	*qui.*
q̃. q̃ris.	*quæ, quæris.*
q̃. q̃.	*quam, quamquam.*
q̃d. ꝙ.	*quod.*
qm̃.	*quoniam.*
qñ.	*quando.*
qñq;	*quandoque.*
qdm̃.	*quemadmodum.*
q. quæst.	*quæstiones, id est, Sectiones causæ in Decreto.*
ſ. s̃.	*supra.*
ſ. sc. scil.	*scilicet.*
se. Ap. le.	*Sedis Apostolicæ legatus.*

seq.

seq.	*sequenti.*
seqq.	*sequentibus, sequentia.*
sm̃. sdm̃.	*secundum.*
snĩa.	*sententia.*
sũ.	*summa, id est, principium Distinctionis, aut quæstionis vel epitome Legis, aut Capituli.*
sup.	*super.*
t. tit.	*titulus, titulo.*
testm̃.	*testamentum.*
tm̃.	*tantum.*
tp̃s. tp̃a.	*tempus, tempora.*
℣.	*versiculo, id est, membro paragraphi, aut Canonis.*
v. g.	*verbi gratia.*
ult.	*ultimo, ultima, &c.*
§.	*paragrapho.*
c̈.	*con. contrà.*

IV. Harum aliarumve hujusmodi formarum notitia prorsus necessaria est ad legendos, non modo Commentarios qui Gothico charactere impressi sunt; sed etiam plerosque eorum qui superiori sæculo Romanis aut Italicis literis sunt editi. Ubi observandum est: Notarum illorum quasdam non solum per se ac seorsim, sed & conjunctim cum aliis vocabulis, aut syllabis scribi, aut q̃, q̄stio, ꝑtinet, ꝓximus, sic c̄ctibus pro *contractibus*. *Harum Notitiæ prorsus necessariæ.*

V. Laudantur & Interpretes, decurtatis compendii causa nominibus per primam fere cujusque syllabam. Scribitur enim *Ber.* pro *Bernardo*, *Vinc.* pro *Vincentio*, *Tanc.* pro *Tancredo*, *Gof.* pro *Gofredo*. *Ho.* vel *Host.* pro *Hostiensi*, *Arch.* pro *Archidiacono*, *Jo. An.* pro *Joanne Andrea*, *Dy.* pro *Dyno*, &c. itemque *Abbas* vel *Panormitanus* pro Nicolao de Tudeschis, qui & Siculus; *Archid.* pro Guidone de Baisio seu Baisio; *Henrcius* pro Henrico Boich; *Cardinalis Antiquus* pro Joanne Monacho; *Cardinalis* absolute pro Zabarella; *Hostiensis* pro Henrico Segusio; *Speculator* pro Guilielmo Durante &c. Sed hæc brevi cognita habebit quisquis de Sæculi cujusque Doctoribus a me superioribus Titulis scripta percurrerit. *De Abbreviatis Interpretum nominibus.*

VI. Quod attinet ad Titulorum Juris Abbreviationes, non alia esse videtur earum intelligendarum ratio, quam si omnes utriusque Juris Rubricæ perdiscantur: quod & ad Librorum seriem, totamque Juris artem cognoscendam omnino necessarium est. Nec factu difficile erit, si legendo scribendove paulatim suo quæque ordine memoriæ mandentur, velut certo earum numero & quasi penso in dies singulos indicto. *De Abbreviationibus Titulorum qui citantur.*

VII. De *Allegationibus*, sive de ratione citandi Juris Canonici Loca, jam diximus lib. 4. de Citationibus, nempe *Decreti* cap. 10. pag. 367. de Citationibus *Decretalium* cap. 20. pag. 394. *Sexti* allegandi modus habetur cap. 21. pag. 395. *Clementinarum* cap. 22. pag. 396. *Extravagantium* Joannis XXII. & Communium, cap. 23. pag. 397. *De modis allegandi Loca Juris Canonici.*

CAPUT XIX.

Explicantur quædam Voces Technicæ, & Formulæ maxime usitatæ.

Necessaria vocum Technicarum cognitio. I. INTER discendæ Canonum disciplinæ adminicula, non postremum obtinent locum *Voces* Technicæ & loquendi Formæ Doctoribus adeo usitatæ, ut nisi quis eas ad manum habuerit, nullum ex illorum lectione fructum percipere possit. Harum magnam quidem partem ex abbreviatis allegationibus superiori Capite expositis intelligere licet. Supersunt tamen nonnullæ circa Librorum, Titulorum & Decretalium citationem, earumque Partes & solemnes Formulas, quæ aliqua indigent explicatione.

Quid sit Extra & in antiquis. II. Quantum ad ipsa volumina, quid sint *Extravagantes*, & quid sit *Extra* adjici solitum locis quæ ex Decretalibus Gregorii IX. citantur, ut hoc ipsum significetur in *Decretalibus* contineri; explicatum habes libri quarti cap. 23. num. 1. & 2. pag. 397. ubi utriusque denominationis ratio affertur. Idem significat illa citandi formula in *Antiquis*, quia Decretales Gregorii IX. antiquiores sunt Sexto & aliis.

De Paragraphis. XIII. Decretalium Partes varie spectantur. Distingui enim possunt, vel in Principium & Paragraphos (ubi longiores sunt) vel in Textum Gregorianum & Partes Decisas. *Paragraphi* autem nomen, utroque Jure receptum, duplicem habet acceptionem: sumitur enim Paragraphus tam pro Periodo legis alicujus vel Capituli, aut etiam Distinctionis & Quæstionis in Decreto, (ubi maxime de verbis Gratiani, extra Canones intelligitur), quam pro linea in longum protensa, & nunc pro vulgari hac Nota §. qua designantur & distinguuntur hujusmodi membra, sive Sectiones Legum & Canonum. Origo vocabuli est a verbo Græco παραγράφω, quod cum scribendi significationem habet, idem est ac *Annoto* in margine.

De Partibus Decisis. IV. *Partes* autem *Decisæ*, quæ in Textu Decretalium indicantur per hæc duo vocabula *& infra*, nihil aliud sunt quam fragmenta longiorum Decretalium, quæ vitandæ prolixitatis causa Raymundus Pennafortius omittenda censuit, & pro potestate sibi a Gregorio IX. facta, resecuit. Ponuntur itaque voces hæ duæ *& infra*, loco illorum fragmentorum sive partium decisarum, ut indicetur aliquid ibi deesse eorum, quæ in Authentico Epistolarum Decretalium scripta erant; nec cohærere sequentia cum prioribus: sed inter relata priori loco in Gregorii IX. Collectione, & ea quæ postea referuntur, interjectum quidpiam fuisse, quod prætermissum fuit a Compilatore, quasi non tam ad quæstionis decisionem pertinens, quam ad narrationem facti, quod decisioni causam præbuit.

Vocis infra, varius usus. V. Sed dictionis *Infra*, triplex est in Jure Canonico usus. Primus communis, cum quis aliquid præsenti suo sermoni aut tractationi paulo post adjiciendum significat, quo id de quo agitur, aut clarius, pleniusve explicetur, aut validius confirmetur: ut, *quemadmodum infra dicetur*: aut, *quod ex infra dicendis patebit*. Secundus utrique Juri cognitus, cum in Tituli, Decretalis, aut Legis alicujus interpretatione, locum alium adducimus ex posteriori ejusdem voluminis parte: ut si explicandæ legi *alienationes* decimætertiæ *D. familiæ Erciscundæ*, qui Titulus habetur libro decimo Digestorum, utar ratione petita ex Libri XXIII. Titulo, *de fundo dotali*, & dicam arg. l. primæ INFRA, *de fund. dot.* aut si ad explicandam legem primam *Cod. ad leg. Jul. Majest.* qui octavus est Titulus Libri IX. Lectorem remittam ad legem ult. *Cod. ad leg. Jul. Repetundarum*

darum tit. 27. ejusdem libri; sic enim scribam *Vide legem ult.* INFRA *repetundarum*. Eodem modo si Decretalis aliqua tractetur, illustranda ex alia Decretali ejusdem libri posteriori parte, aliove sequentium librorum posita, idem obtinebit: veluti si in exponendo cap. 38. aut 39. tit. *de Elect.* lib. primo Decretal. uti velimus auctoritate capituli decimiseptimi, aut 22. ex tit. *de regularibus*, lib. tertio Decretal. laudabitur *cap.* 17. *vel capit. ex parte* 22. INFRA *de regularibus*. Nec disparem utroque Jure usum præstat adverbium SUPRA in designandis priorum Titulorum locis: vel uti, si ad dilucidandum quid in libri 5. Decret. tit. *de Sententia Excommunicationis*, afferam locum ex libri 1. tit. *de Consuetudine*, sic: *cap. cum inter*, quinto SUPRA *de Consuetudine*. Utriusque hujus adverbii adjectio eo pertinere videtur, ut paulo facilius Rubricæ laudatæ inveniantur ab iis qui nondum eorum seriem memoria complexi sunt. Tertius ejusdem vocis *infra* usus ille est quem diximus, ut cum particula conjunctiva *&*, significet & quasi suppleat locum fragmentorum, quæ in Decretali hac vel illa desiderantur.

VI. Repleri tamen plerumque possunt hæ lacunæ ex antiquis Decretalium Collectionibus, quas Libri IV. capite decimosexto memoravimus pagina 380. Earum vero quatuor priores ab Antonio *Augustino*, quinta ab Innocentio *Cironio*, additis Notis editæ sunt, ut ibidem a nobis dictum est. Et vero suis quæque Decretalibus adjectæ sunt in Editione Antverpiensi, quæ ann. 1570. cum Antonii *Contii* Notis exiit; quamquam idem Antonius Augustinus Auctorem ejus rei facere videatur Franciscum Pegnam Correctoribus Gratiani adjectum; cum sub finem Libri I. de Emendatione Gratiani, ultimum illum inter Emendatores numerat his verbis: *Franciscus* PEGNA, *Hispanus; cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia Templum Dianæ incendisse visus est*. Nec tamen in Editione Romana anni 1582. Correctorum curis subsecuta, additæ sunt hæ, ut ita dicam, laciniæ; cum Pantinianæ illi Antverpiensi ante 12. annos insertæ fuissent, sub hac ad Lectorem Monitoria Nota: *En prodeunt, Candide Lector, Decretales Romanorum Pontificum Epistolæ, quæ vel a Gratiano prætermissæ, vel post ejus rapsodiam editæ sunt a quodam Fratre Dominicano Raymundo de Penna, non sine nimia amputatione compilatæ, nunc autem integræ, quoad fieri potuit redditæ: ita tamen ut (ne quis veteris Raymundi editionis ordinem immutatum cavillaretur) quæ supplenda erant, locis interea mutilis aliquo signo indicatis, ad finem cujusque capitis, in quo quid desiderabatur, rejiciantur; deletis præterea ex margine ineptis quorumdam notis, & quibusdam utilibus & necessariis additis per Antonium* CONTIUM *in Metropoli Biturigum professorem*. Sane cum ex facto jus oriatur, facilior ex his fragmentis ad veras decisionum rationes indagandas aditus datur, atque utilia ex his depromuntur argumenta: laudantur autem ea hoc modo, *Cap. veritatis* decimoquarto *in parte decisa, de jurejurando*, &c.

Quando additæ Decretalium Editioni Partes Decisæ.

VII. Cum Canon aut Decretalis citatur additis duabus his vocibus, *juncta Glossa*, sensus est non ex solis verbis textus laudati omnino constare id de quo agitur, sed ex textu inferri & erui a Glossatore in Nota textui Canonis apposita.

Quid sit juncta Glossa.

VIII. Lex *Canonizata* dicitur, quæ corpori Canonum illata est: & siquidem Decretalibus inserta fuerit a Pontifice aliquo, aut per eum approbata, vim Canonis nanciscitur, valetque in foro Ecclesiastico, veluti Lex 1. *in princ. Dig. de Operis novi nunciat.* a Lucio III. comprobata, ut paulo ante dictum est. At si a Gratiano descripta sit in corpore Decretorum, ut multæ Constitutiones ex Codice & Novellis desumptæ,

Quid Lex Canonizata.

novum ex eo robur non acquirunt, cum Gratianus Monachus, privatus tantum Doctor fuerit: valent tamen etiam in foro Ecclesiastico eæ, quarum jure usi Pontifices inveniuntur. Nam, ut ait Justinianus in constit. de conceptione Digestorum ad Tribonianum §. 6. *Nostra facimus omnia quibus auctoritatem impertimur*. Videndus hac de re Franciscus Florens in Præfatione de Methodo & Auctoritate Collectionis Gratiani &c. pag. 52. Editionis nostræ.

In Rescriptis, Episcopi, Fratres; reliqui, Filii appellantur.

IX. Vulgaris est formula Pontificum Episcopos alloquentium, ut eos *Fratrum* seu venerabilium Fratrum nomine compellent, scribantque exempli causa, *Fraternitati tuæ taliter respondemus*; Presbyteros autem etiam Cardinales, itemque Principes & reliquos fideles, *Filios* seu *Dilectos* vel *Charissimos Filios* appellent. Unde falsi convincuntur Literæ Pontificiæ, in quibus Episcopus vocatur filius, aut alius ab Episcopo frater salutatur, *capitulo quam gravi sexto extra de crimine falsi*.

De Clausula Appellatione remota.

X. Formula sive clausulæ *Appellatione Remota*, quæ Literis Delegatoriis a Summo Pontifice adjici solet, effectus est ut causæ cognitio ac decisio delegatis committatur cum pleniori potestate: ea tamen non eo pertinet, ut nullo casu ab eorum sententia liceat appellare: nec tamen in id tantum valet ut per illam frivolæ duntaxat appellationes rejiciantur; sed ut iis tantum casibus appellatione uti liceat, quibus id nominatim conceditur, *capitulo pastoralis 53. de Appellationibus*.

XI. Hæc breviter delibata sint, ut gustus aliquis hujusmodi formularum habeatur. Ea quippe accurate persequi non est hujus instituti. Adde supra dictis Titulos *de Verborum significatione*, tum apud Gregorium, tum in VI. Clementinis & Extravagantibus Joannis XXII.

CAPUT XX.

Indicantur aliquot Axiomata, eorumque Collectanea.

Regula Juris Canonici.

I. AXIOMATA sive Principia Juris Canonici generalia, magna ex parte eruere licet ex Titulis de *Regulis Juris*, qui ultimi sunt Decretalium & Sexti.

Cur Axiomata Juris dicantur Brocardica.

II. Hujusmodi Axiomata *Brocardica* vulgo dicuntur, detorto vocabulo ex nomine Burchardi Vormatiensis Episcopi, e cujus Decreto excerpta initio fuisse videntur.

Brocardicorum & Principiorum Juris Collectores aliqui.

III. Extant in hanc rem *Damasi* veteris Juris Canonici Doctoris *Brocardica*, seu Regulæ Canonicæ, num. 135. in utramque partem breviter discussæ & conclusæ, exemplo Brochardicorum ab Azone collectorum: quæ utraque Basileæ anno 1564. edita inveniuntur. His adjici possunt *Principia* & loci communes seu Regulæ, tam Decisionum quam argumentorum utriusque Juris, ordine Alphabetico digestæ per Doctorem Simonem Vaz *Barbosam* Lusitanum anno 1621. In primis vero Cardinalis *Tuschi* ingens Opus *Conclusionum Practicarum*, ubi Juris Regulæ sive Axiomata, Regularum exceptiones ac limitationes, servato quoque Alphabeti ordine, fuse tractantur.

Regulæ quædam generalis.

IV. Pauca quædam horum generalium Axiomatum annotasse hoc loco sufficiet.

1. Quemadmodum olim Prætores in Edictis suis, ita & Pontifices in Canonibus & Constitutionibus Ecclesiasticis, naturali æquitati ac benignitati potius inhærent, quam stricti Juris rigori aut subtilitati.

2. In

2. In iis quæ mere humani juris sunt, quod Canonibus deest, id ex legibus supplendum est, & vice versa: etenim quemadmodum leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum Statuta Canonum Principum Constitutionibus adjuvantur, *cap. primo. extra, de Nov. Operis Nuntiatione*.

3. In iis tamen quæ ad æternam salutem pertinent, Decreta Canonica Civilibus Constitutionibus ac Decisionibus potiora sunt: divinis quippe præferenda non sunt humana; sed contra. Unde nec servanda consuetudo divinæ veritati contraria, *Can. quinto & seqq. dist. octava*.

4. Non ergo quidquid legibus licet: Canonibus probatur: sed per eos rejicitur quidquid divinæ legi videtur adversari. Ex his principiis manant præcipua inter jus utrumque discrimina, de quibus dicetur proximo titulo.

5. Quamvis in rebus credendis eadem omnibus fidelibus posita sit Fidei & Morum Regula, a qua discedere nemini licet, *Can. octavo ac duobus seqq. dist.* XI. In iis nihilominus quæ sunt disciplinæ & specialis Consuetudinis, liberæ sunt Ecclesiarum observationes, nec saluti diversa observantium, aut eorum adversus alios charitati atque unioni officiunt, *Can. tertio & seqq. dist.* XII.

6. Contra statuta Patrum, quæ scilicet in Generalibus Conciliis Universalis Ecclesiæ probavit assensus, condere aliquid vel mutare ne Romanæ quidem Sedis auctoritas potest, *Can. primo, & septimo, Decima quinta, q.* I. quod in rebus quidem fidei perpetuum est: in aliis interpretationem & exceptionem recipit ex legitimis ac necessariis causis.

7. Principum Catholicorum officium in eo vel maxime versatur, ut Ecclesiæ fidem & Canonicam Disciplinam tueantur, atque promoveant, *Can. Principes* 20. XXIII. *quæst. quinta*; idque profitetur Justinianus in præfatione *Novellæ sextæ*. Idem *Novellæ* 131. *Cap.* I. Canonibus Conciliorum vim legum attribuit. Et vero res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & Regia & Sacerdotalis defendat Auctoritas, ut loquitur Leo Papa, *Can.* 21. *eod. causa & quæst.* ideoque duarum potestatum fines Christus ita distinxit, ut Reges Pontificibus pro æternis, & Pontifices Regibus pro temporalibus rebus indigerent, *Can. quoniam octavo dist.* 10.

8. Constitutiones futuris dant formam negotii, non ad præterita trahuntur, nisi aliter nominatim caveatur, *l. septima Cod. de Legib. cap. secunda & ult. de Constit.*

9. Inter plures ejusdem generis Constitutiones, prioribus per posteriores derogatur, *l. ult. ff. de Constit. Principum*.

10. In definiendis negotiis non solum necessaria est scientia, sed etiam potestas, *in Princ. dist.* 20.

CAPUT XXI.

De Methodo discendi docendique Juris Canonici.

I. NON e quovis ligno fieri Mercurium, nec cujusvis esse Corinthum appellere, veteribus Græcorum fertur adagiis. Hæc cum ad uniuscujusque disciplinæ studiosos accommodari possint, quarum nulla est quæ non propriam quandam ad perdiscenda exercendaque artis præcepta indolem desideret: in Canonum præsertim ac legum scientia valere faten- *Ars nulla sine apto ingenio ac sine industria acquiri potest.*

dum

dum est. Frustra itaque tam necessariam Ecclesiæ Regnoque disciplinam appetierit infeliciter natus, ac genio destitutus: frustra præstanti naturæ confidat ignavus atque alienus a studio, sine cujus, ut ita dicam, aculeis torpet natura; nec quantumcumque præclara; exurgit nunquam ad grandia.

Utilius in Scholis quam domi addisci jurisprudentiam.

II. Illud primum pro certo est habendum, quod in Grammaticas & Rhetorica probavit Quintilianus *lib. 1. instit. Orat. c. 2.* has disciplinas in schola, quam domi melius tradi ac percipi; id in Jurisprudentiæ studio maxime obtinere. Quod agnoscet quisquis meminerit & eam in publico Fori lumine esse exercendam, & nullam esse artem, quæ voce Magistra magis indigeat, aut cujus dogmata, exceptionibus & replicationibus involuta, accuratiorem repetitionem, exercitationesque alias desiderent. Hujusmodi autem exercitamenta, ut mutuo plurium conflictu peraguntur, in umbra domestica frigidiora, longe aliter in scholarum luce per æmulationem incalescunt. His innutriti, quotidiano usu & familiari labore id facile consequuntur, ut sive ad adipiscendos per examina publica gradus Academicos, sive ad causas etiam in foro, ubi opus fuerit, orandas longe paratiores accedant: nec laborent in exprimendis quæ didicerint; aut, ut intra privatos penates institutis contingere quotidie videmus, pro recto fluidoque sermone, balbutiem reddant.

Diluuntur argumenta quæ contra Scholasticum studium jactari solent.

III. Scio antiquam esse parentum querelam, in scholarum frequentia corrumpi sæpenumero adolescentium mores; nec posse Doctorem unum, quantumcumque idoneum, tot auditoribus perdocendis vacare: addunt etiam si maxime posset, non tamen eo silentio audiri, ut cunctis liceat speratum ex ejus sermonibus fructum capere. Priora illa non sæculi nostri, sed omnium temporum incommoda, & vidit, & petita ex illis argumenta solidioribus jamdiu rationibus refellit eximius ille eloquentiæ Magister, loco paulo ante laudato. Ostendit non minus domi a pedissequorum, aliorumve familiarium malis plerumque moribus, periculum corruptelæ Adolescentibus imminere. Quin & ab ipsis parentibus non raro teneram ad prava impelli naturam, dum exemplis, blanditiisve suis vitia, vel sua instillant, vel aliunde ingesta fovere non erubescunt: quæ per domesticam indulgentiam depravati juvenes in scholas afferunt potius, quam e scholis accipiunt. Suggerit & Patrum locupletiorum justo metui remedium, si probum & fidelem lateri filiorum suorum testem & quasi arbitrum adjunxerint; cujus assiduus comitatus, ut eleganter ait idem Quintilianus, etiam illos meliores faciat qui timebantur. Publico autem professori addi nihil prohibet domesticum studiorum adjutorem, qui hinc moribus invigilet, inde Doctorum dictata exponat iterum, ac totius pensi scholastici rationem, ubi reddiderit, exigat; ne scilicet cognitio ulla necessaria intellectum discipuli fugiat, aut memoriam. Sed quibus hujusmodi deerunt adjumenta (si modo nec genius, nec attentio desit) sufficiet procul dubio seduli Doctoris officium. Vox enim e suggestu dicentis, ut ad omnes qui adsunt perfertur, ita per eam, velut per commune aliquod lumen, omnes simul erudiri & quasi illustrari possunt. Auditoris quoque unius interrogatio & responsio, non ipsi magis, quam cæteris prodest. Disputationum etiam, quæ per vices ita instituuntur, ut quibuslibet volentibus pateant, non intra solos respondentes atque arguentes stabit utilitas, ad cunctos auscultantes pertinget. Verum plerique sunt, quibus horum nihil proficit, fateor. Sed ii scilicet, qui vagandi quam discendi studiosiores, scholam quam a se frequentari apud suos mentiuntur, nunquam aut raro admodum adeunt, & vix a limine salutant: vel si qui limen subeunt, scamna vexare contenti, ac semper

aut

aut nihil, aut aliud agente, studii, quod nullum adhibuere, non alium referunt fructum, quam male per oscitantiam, aut imperitiam exceptas mutilorum commentariorum schedas; vel qui denique id tantum strenue agunt, ut nugaci loquacitate, aut stolido strepitu probent assiduitatem suam.

Nec Auditorum studiosorum profectui, quadmodum obest paucorum in scholis protervia.

IV. Verum inter hæc paucorum petulantiam murmura, complures (quicumque nimirum non alienis criminationibus, sed vero pretio, propriaque experientia studia publica æstimantes, docentium sedulitatem attentione ac labore suo accurate sequuntur) non alio quam Antecessorum in scholis ductu atque adjumento eam sibi peritiam infra præscripta tempora compararunt, & quotannis comparant, ut quotidie in publicis experimentis facile appareat (quicquid contra invidorum temeritas effutiat) eos ex limpidis Legum & Canonum fontibus, non ex fæce ac rivulis hausta, in succum & sanguinem vertisse; nec psittacorum instar, aliena parum intellecta, sed sua ex proprio jecore responsa depromere.

E statutis scholæ Parisiensis peti possunt veræ studii Juridici Regulæ.

V. Vindicato a calumniis & falsis hominum opinionibus publico scholarum studio, ad rem propositam veniendum est. Quæ Jurisprudentiam Discentis, quæ Docentis partes sint, non aliunde melius meo judicio cognosci potest, quam ex scholæ nostræ juridicæ Legibus, quas Henrici Magni Regis auctoritate Viri Sapientissimi scripserunt. Sequentia sane illarum Capita, velut ex Tripode pronunciata, præcepta mihi videntur, *Auditores sacrorum Ecclesiæ Canonum in primis Catholicam & avitam religionem sincere amplectantur. Ad hoc studium nullus accedat, qui non in humanioribus primum artibus, & disciplinis Philosophicis probe versatus sit, ac linguarum Græcæ & Latinæ cognitionem habeat. Prolyta a lectione & auditione Institutionum & Canonici & Civili Juris studium exordiatur, ac sedulam operam in eo collocet, ut utriusque juris titulos memoriter teneat. Dictata Doctorum fideliter excipiat: Doctorem in suggestu docentem non perturbet: veste deformi, militari chlamyde, aut varii coloris toga non utatur; sed honesta & gravi, pro status & ordinis ratione. A die admissionis in hoc totus incumbat, ut ordinarias & extraordinarias Antecessorum lectiones audiat & fideliter excipiat, disputationibusque publicis intersit.*

Quantus ex his, secundum Edicti Regii leges & tempora observatis fructus expectandus.

V. Si ergo Juris cupidus adolescens ingenio ac literis, ut par est, instructus, nec labori, nec tempori parcere velit, id intra præstitutum Edicto Regio triennium haud difficile assequetur, ut non modo quamplurima & maxime necessaria principia, totamque disciplinæ nostræ rationem apprime teneat, sed etiamsi quid memoriam effugerit, sive quid in scholis satis percipere non licuerit, cognitis cujusque rei sedibus atque interpretibus per seipsum perdiscere queat; & in vasto Jurisprudentiæ ut ita dicam, pelago sine cortice natare: in quo sane maximum hujusce studii fructum versari norunt periti.

De anno studii primo.

VII. Inchoandum quidem a principiis utriusque Juris, quibus elementa scientiæ in epitomen redacta continentur (*Institutiones* ferme vocant) jaci enim fundamenta opus est, ut firmum imponi ædificium possit. Noscendus ab initio partium ac Librorum, quibus constat universum Juris Corpus, itemque Distinctionum, Causarum, Quæstionum, ac Titulorum seu Rubricarum ordo, ordinisque ratio: Auctores Canonum ac Decretalium cognoscendi; assuescendum vocibus ac loquendi, scribendi, citandique formulis artis Canonicæ propriis; quæ cuncta ex hoc nostro volumine, vel ex breviori Juris Canonici Gallice scripta historia patebunt. Sed his adjicienda Axiomata generalia, & materiarum principia sive Regulæ cum præcipuis exceptionibus: Aggredienda etiam aliquatenus nonnullorum, quæ prima fronte sibi invicem adversari videntur, conciliatio. Hæc vero

non

non aliis plene proficient, quam qui, uti jam dictum est, sedula, & sæpius repetita meditatione addiscent quotidianas prælectiones; quos de difficultatibus, quæ subinde occurrent, Doctorem suum publice, privatimve consulere non pigebit; ac denique qui Hebdomadarias repetitionum, propendorumque dubiorum exercitationes certatim obibunt. Nam qui laboris tædio, nimiave ingenii fiducia, vel spe alienæ operæ atque opis in tertium annum, aut etiam, in postremum trimestre, studia differunt sua: hi non perpetuo profuturam scientiæ reperiunt margaritam (ut Innocentius III. loquitur) sed levissimæ & futilis ac mox evanescentis doctrinæ, quasi adulterinorum lapillorum, furtiva nundinatione, seque suosque decipiunt; sæpe enim pro male quæsito per cruda, vel simulata potius studia honore, sibi justissimæ repulsæ dedecus parant. Pauci quippe sunt qui Ciceronis exemplo se triduo Jurisconsultos futuros profiteri possint: nec rudis tunc Cicero erat, cum hæc jactaret; sed a Mucio Scævola, præstantissimisque aliis sui sæculi Jurisconsultis jamdiu institutus. Cæterum melius consulti discipuli, qui Antecessores quotidiana diligentia subsequi, & per eos in jure proficere volent, hi, si me audient, primo studiorum anno, Institutionum quæ prælegentur, textui, & scriptis quæ ad eas enarrandas publice tradi mos est, paucorum admodum Interpretum libros adjungent. Hujusmodi fuerint. Hinc ad Justiniani Elementa *Theophili*, Antecessoris Paraphrasi, Arnoldi *Vinni* breviores Notæ, & methodi ac memoriæ causa V. Cl. Claudii *Colomberti* Synoptica Institutionum Descriptio: inde ad Institutiones Juris Canonici, per Lancelottum, alterumve ejus generis scriptorem compositas, Notæ forsitan nostræ, cum Cl. Collegæ Petri Hallæi Canonicis Institutionibus. Exteri enim, quæ Gallici Juris morisve, & apud nos præter jus commune usui sunt, prætermittunt. His tamen aliisve similibus adjici omnino velim utriusque *Juris Corpus*, quo quærendis Legibus & Canonibus, quibus ad confirmandas identidem sententias suas Doctores utuntur, insuescant ab ipso initio Tyrones. Usui quoque esse poterit *Lexicon* Juridicum Calvini aut Schardii. Qui plures addiderit Auctores, is laborem augendo, minuit profectum. Sed nec nimis anxie sub initia insudandum dubiis quæstionibus agitandis, nisi si quæ ex ipso contextu, quasi ad manum, occurrent. Hæ quippe disputationes imbutum jam certis juris principiis animum desiderant.

Observanda in studio a Tyronibus instituenda.

VIII. Non pigebit specialiores aliquot, & , ni fallor, perutiles studii recte & commode instituendi regulas, discipulis post Polycarpum *Sengeberum*, ejusque verbis hoc loco subjicere. 1. Perlegatur textus proxime prælectionibus illustrandus, idque in hunc finem ut videant ubi illis aqua hæreat, notentque diligentius quæ minus intellexerint: ita enim sciendi desiderium homini alias naturale, eo magis excitabunt, & intellectus eo avidius hauriet, rapietque in se desiderata antea, firmiusque memoria retinebit.

2. Definitionem, quæ totius materiæ summam semper exhibebit, (adde & ex ea Divisiones) memoriæ mandare non graventur: tunc enim reliquum vel semel lectum, quasi ad suos locos relatum, facillime memoriæ hærebit. 3. Scripta non defunctorie perlegant, & loca laudata, bona fide inquirant; atque ita secunda vice Institutionum textum simul percurrant. 4. Tandem post lecta scripta, tertia vice textum ordine perlegant, exploraturi utrum jam scriptis adjuti sint, & ecquid forte dubii adhuc restet, vel obscuri, quod particulari informatione eximendum.

De Secundi ac Tertii anni stu-

IX. Hæc vero Canonum legumque accurata lectio, & cum dictatis collatio, Titulos ex Corpore Juris secundo anno ab Antecessoribus acci-

cipien-

cipientium non minimum erit officium. Nec ultra hujus anni secundi metas prorogandum primi gradus Academici tempus, quem Baccalaureatum vocant: tum quia ea mens, ea lex est Edicti Regii; tum quia etiamsi id nulla lege præciperetur, Baccalaureatus tamen simul & Licentiatus gradibus rite consequendis, vix sufficere unius tertii anni spatium potest. Utrumque facile mereri poterunt, qui, uti jam diximus in Schola Prælectionibus & Exercitationibus assiduitate debita operam dederint; nec in iis quæ publice audierint, domi deinde privatim recolendis cessaverint. Sic quæ prius dura & prope insuperabilia videbantur, ea mediocri, sed continuo magis quam difficili labore quasi lævigata, nullo negotio comprehendentur. Quod non eo pertinet, ut his studiose observatis difficultates omnes tollantur & evanescant; imo ita comparata sunt studia nostra, ut quo plus quisque diligentiæ in his adhibet, eo magis difficultatibus plena esse pervideat; adeo ut in nullo hærere, cuncta obvia putare, certissimum sit, aut indiligentis, aut hebetis indicium. In eo itaque maxime agnoscitur studentis progressus; si multum dubitet, sed cur dubitet norit, & dubitationum ac scrupulorum suorum causas reddere possit. Eximendis autem his difficultatibus, a Magistris subsidia petenda erunt: sive ab Antecessoribus Doctoribusque aliis, sive ab Interpretum Commentariis. Nec verendum ne Professori tædium afferat frequens interrogatio. Existimare enim oportet amanti officium suum Doctori, nihil esse jucundius, quam si a solerti discipulo difficultates novæ pr[illegible]onantur, quas forte, ne ipse quidem magister animadvertit. Nullum quippe majus in Auditore sedulitatis est argumentum. Sed nec ipsi auditori mirum aut turpe videri debet, si quando in respondendo jure hærentem viderit Doctorem suum. Hærebant prisci etiam Scævolæ, Ulpiani, Papiniani. Hærebant Cujacius, Maranus, Acosta: ideoque consulentibus aut interrogantibus Auditoribus, etiam cum facillima proponerent, nunquam statim, sed post alterum tertiumve diem respondere soliti erant.

dio & Græcibus Academicis.

X. Interpretibus autem non multis, sed selectis utendum etiam progredienti. Ut enim vere nimium observat Boetius Epo lib. secundo de Jure sacro, num. 86. & sequentibus, immenso Interpretum numero, vel potius turba, laborat utraque legislatio, aliorum alios, nulla plagii religione, diripientium, & priora scripta plerumque sine delectu, sæpe etiam ne mutatis quidem verbis, ac nec correctis falsis allegationibus, exscribentium: ita ut, qui unum aliquem e posterioribus viderit, omnes vidisse dici possit. Provectis ergo sufficient cum Glossa, ex prioribus quidem Interpretibus *Hostiensis* in Summa, in qua Tituli cujusque materiam ad certa Capita, certo ordine redigit; & cum *Boicho*, *Panormitanus*, qui positarum sub singulis Titulis Decretalium seu Capitulorum ordinem in Commentariis suis sequuntur. Licet enim Panormitanus, præ cæteris, in alienis lucubrationibus ad verbum describendis, artifex maximus, ab Epone aliisque, fuisse dicatur: tamen hoc ipso utilior plerisque aliis erit Innocentii IV. Hostiensis, Joannis Andreæ aliisque veterum iis etiam quorum opera interciderunt quæ libuit excerpsit atque in sua transtulit. Ex posteriorum autem numero Ambrosius *le Gaufre*, & *Cironius* in Paratitlis Decretalium, Antonius Dadinus *Altaserra*, *Fagnanus*, & Emmanuel *Gonzalez Telles*, in Commentariis, ille ad Innocentii III. hi ad omnes fere Gregorianæ Collectionis Decretales. His addi poterunt cum fructu qui per partes aut tractatus, sive sub aliis Titulis Jus Canonicum exposuerunt & illustrarunt, Navarrus, Covarruvias, & prædicti Cujacius, Florens, Duarenus quoque, Choppinus & si qui ejus generis alii. Adjungendi Forum ingressis Auctores rei Beneficiariæ præcipui, Rebuffus, Molinæus, & cum

Paucis Interpretibus utendum.

cum Bengeo Pinssonius: atque ex iis qui Consilia sive Consultationes ediderunt Wamesius. Nec omittendi apud nos qui de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, post Petrum Pithæum scripsit Petrus Puteanus, nec Collectores Senatusconsultorum quorum non pauca de rebus Ecclesiasticis lata præjudiciorum loco.

De officio Antecessorum in docendo.

XI. Antecessoribus, in quibus doctrina requiritur, plura quoque & majora eruditionis subsidia necessaria sunt, quæ sibi ex memoratorum superioribus Capitibus Interpretum, aliorumque Auctorum operibus adsciscere cuique licebit. Eorum quoque erga Auditores officium ex jam dictis facile colligi potest. Id in recte ac diligenter implendo quotidianarum prælectionum munere, & in excitandis per cuncta scholasticarum exercitationum genera discipulis, maxime positum esse nemo non videt. Illud in primis observandum, quod in jam dictorum Statutorum nostrorum Appendice art. 14. cavetur: *Non liceat scholæ Doctoribus ordinariis docere, nisi ex præscripto Legum scholæ, non frustulatim, aut per Epitomas, spicilegia quædam minuta Canonum fingere, & auditores eo astu vel inescare incautos, vel ludificare.* Neque enim jam per Compendia (qua via ad scientiæ culmen nunquam pervenitur) provectiores docendi sunt auditores; sed ad ipsos fontes deducendi, ipsos Canones, Decretales ipsas cum affinibus cuique legibus accurate exponere oportet. Mihique valde probatur quod ait Boetius Epo lib. de Jure sacro cap. secundo: sibi semper summam fuisse religionem Pontificium jus nullum aliunde quam suis ex fontibus interpretari: quam religionem successoribus in hoc professionis genere suis atque adeo toti posteritati summe commendat. Sic sane vera a falsis, obsoleta a receptis distinguentur. Et optandum quidem esset ut nihil intactum relinqueretur, totum Juris Corpus a capite ad calcem, explicando percurri posset. Verum quia nec discipulum impatientia, nec ultra modum festinantium parentum vota, id fieri permittunt; & Maximi Regis providentia, ad privatorum utilitatem aut desideria sese accommodans, studiorum Judiciorum curriculum, quod nonnisi septem annis per Pragmaticam Sanctionem & Concordata finiebatur, triennio posse absolvi concessit, licet addita Juris quoque Gallici discendi necessitate: standum sapientissimi Edicti legibus. Id vero cum fructu studentium & scholæ salvis legibus non incommode ita fieri posse mihi visum est, si nullo prætermisso pensi annui Titulo, materia cujusque certo ordine secundum Didacticæ Regulas summatim digestas traderetur, ac deinde Capitum sive Decretalium, quarum maximus usus, maximave difficultas est, accurata interpretatio subjiceretur. Notus est interpretationis hujus modus. Proponitur apta hypothesis (quæ in jure Pontificio ex historia, tum Ecclesiastica, tum medii ævi profana, peti ut plurimum potest) adducuntur dubitandi decidendique veræ rationes: contraria refelluntur conciliatis per certa rerum momenta Antinomiis; quam in rem solent præsertim loca & tempora distingui, & jus vetus, vel commune cum posteriorum nostrique sæculi constitutionibus, aut moribus Ecclesiarum comparari, quo appareat, quibus gradibus ad ea quæ nunc apud quosque obtinent, deventum fuerit. Hac via educti atque his subsidiis muniti, ubi Antecessorum ductu ardua quæque perceperint: in reliquis intelligendis ope librorum quos paulo ante indicavimus, non difficile sibi ipsi sufficient. Videndi hac de re tota duo in utraque professione decessores mei Franciscus Florens, & Joannes Dartis in Orationibus seu Præfationibus de optima docendi discendique Juris Canonici ratione. Adjici poterunt Orationes aut Epistolæ illustrium Jurisconsultorum qui de methodo Juris Civilis scripserunt, quæ enim methodus in Jure Civili probatur, Juri etiam Canonico magna

gna ex parte conveniet. Hi sunt in primis Eguinarius Baro, Franciscus Balduinus, Franciscus Duarenus, Franciscus Othomannus, Matthæus Vesembecius, Claudius Contiuncula, Christophorus Hegendorphinus, Matthæus Cribaldus, Nicolaus Everhardus, Joannes Thomas Freigius, Julius Pacius, & qui alii sub diversis Titulis eam materiam tractarunt: quorum opuscula a Nicolao Reusnero collecta Spiræ prodierunt anno 1598. sub titulo Cynosuræ Juris, addita sequenti anno Appendice a Bernardo Copio.

CAPUT XXII.

De Juris Canonici Fine.

Finis Legislationis idem qui Politiæ sive Societatis cujusque.

I. OMNIS Legislatio ad tuendam hominum inter se societatem instituta est. Quamobrem ut finis cujusque juris perspiciatur, spectanda est natura cujusque societatis. Leges quippe omnes ad eumdem finem referri oportet, ad quem tendit unaquæque societas. Nec enim Respublica legibus, sed Reipublicæ leges accommodantur, ut late probat Aristoteles (*Lib.* 4. *politic. c.* 1.). Differunt itaque Leges secundum diversos cujusque Politiæ fines. Idcirco tot sunt formæ legum quot Rerumpublicarum: & sicut Sagittarii ad scopum, ita Leges ad propositum cuique Reipublicæ finem collineare debent, auctore Platone (*Dial.* 11. *de Legib.*). Est enim *Lex*, *Regula justorum & injustorum*, ut recte definitur a Chrysippo celebri inter Stoicos Philosopho (*Laudato a Marciano J. C. in leg.* 2. *Digest. de leg.*); quæ, *animabus* rationepræditis atque *ad politicam Societatem a natura comparatis*, *facienda præcipit*, *non facienda prohibet*; & sic regulæ instar, humanas actiones, justitia duce, dirigit in finem cuique politiæ idoneum. Unde cum plura sint, nec tantum diversa, sed etiam invicem opposita publicæ administrationis genera, errant procul dubio qui easdem ubique leges & consuetudines desiderant. Sex præcipuæ ab Aristotele numerantur Rerumpublicarum formæ: quarum tres rectæ sunt, Regia, Optimatum, & bonorum Civium æquabile regimen quod ipse Democratiam vocat; totidem his contrariæ, Tyrannis, Paucorum non virtute ac meritis, sed opibus potentiaque præstantium, & Plebis promiscuæ impotens imperium. Sed nec unus est cujusque horum statuum modus: plura enim sunt Oligarchiæ: plura Democratiæ genera: ne fieri potest ut eadem omnibus Principatibus, aut cuivis sive Paucorum, sive Populi dominatui conveniant: quin & Regionum varia natura, & diversa Populorum indoles, quædam respuunt alibi utilia, quædam requirunt alibi inutilia vel noxia, quemadmodum exemplo Atheniensium & Ægyptiorum probat Theophilus Antecessor Institut. de Jure naturali gentium & Civili.

Juris Canonici Finis ultimus salus æterna; proximus vita Christiane in certis agenda.

II. Volenti ergo Juris Canonici, sive Ecclesiastici finem indagare, videndum est quis sit finis Ecclesiæ ipsius, Jure regendæ. Hic vero Ecclesiæ nomine cœtum fidelium, & universum populum Christianum intelligimus, eo sensu quo Apostoli in Symbolo suo *Sanctam Ecclesiam* dixere. Unum est per Christi fidem sociatum corpus, una quasi Respublica per totum terrarum orbem diffusa; cujus Cives æque sunt Principes, Regesque omnes Christiani, omnes Optimates, Populi & Magistratus omnes una cum privatis Regi cuique aut cuique Reipublicæ subjectis: cujus denique legibus, in iis quæ ad communem sanctæ hujus Societatis, Ecclesiasticæ nimirum politiæ, finem pertinent, tenentur cuncti Fideles. Finis autem ille non

ſtuxæ hujus vitæ terminis circumſcribitur, aut corporis commodis: ſpiritualis eſt ac ſupernaturalis, & in æterna ſalute, æternaque in regno cælorum poſt hanc vitam, beatitudine verſatur: qui quidem ultimus Finis eſt Eccleſiaſticæ politiæ & Sanctorum Communionis: ſed finis propior, per quem ad illum pervenire oportet, eſt præſentis vitæ ex vera fide, virtute, ſecundum Dei præcepta, curſus, qua fieri poteſt, innoxius. Eo itaque referri debent Eccleſiaſticæ Conſtitutiones, ut per mores homine Chriſtiano dignos, tum in iis quæ aut facienda aut vitanda, tum in iis quæ credenda ſunt, unumquemque fidelium ad finem ſacræ hujus politiæ dirigant: ad eam nempe vitæ rationem quæ peccatis, virtute ac beneficio Dei hominis mortem pro genere humano paſſi, per ejus miniſtros remiſſis, perque Sacramenta purgatis, in animorum puritate & mundo corde poſita eſt; quo nimirum ſic tranſeamus per bona temporalia, ut tandem conſequamur æterna. In ea plane ſententia cum plerisque Doctorum noſtrorum, eſt Joannes Gerſon Pariſienſis Eccleſiæ & Academiæ Cancellarius (*In libello de vita ſpirituali animæ, lect. 2. corol. 2.*): ubi enim tradidit Leges Eccleſiaſticas partim eſſe ſpirituales vel divinas, quamvis improprie, partim Civiles & humanas; ſtatuit nihilominus Legum Eccleſiaſticarum, ad res etiam externas pertinentium, finem eſſe beatitudinem ſempiternam. Nec revera diſſentit Boetius Epo, lib. primo de Jure ſacro: ubi de hac re tota pleniſſime diſſerit. Hic quidem (*Lib. 1. de Jur. ſac. cap. 1. num. 23. 24. 25. & 37.*) duplicem conſtituit Militantis Eccleſiæ inſpectionem, quatenus ſcilicet eſt Corpus quoddam politicum ſuo tempore finiendum, & quatenus eſt Sponſa Chriſti, atque omnes fidelium juſtorum in ſe complectitur animas, quæ immortales ſunt, & nunquam deſitura beatitudine fruentur. Sed quamvis primo reſpectu neget ei aſſignandum finem, niſi qui in terris obtineri poſſit, vitam nempe ex Chriſti præceptis ſancte inſtituendam: fatetur tamen poſteriori reſpectu, cum Militiæ nomine in triumphi titulum mutato, æternum duratura ſit, finem longe ſublimiorem habere propoſitum, ejuſque immortalitati convenientem, nimirum æternam felicitatem: & ſic verbis magis quam re a ſententia noſtra diſcedit.

Juris Canonici peritia Theologo neceſſaria.

III. Hinc non immerito Melchior Canus (*Lib. 8. de locis Theologicis, cap. 6. ſub finem*), Theologo quem informat, auctor eſt ut Juris Canonici peritiam ſibi comparet. Cum enim Pontificia Decreta a Jure divino, hoc eſt a libris utriuſque Teſtamenti manaverint, ex quibus fontibus Theologia ſuos rivulos ducit, inepte facturum cenſet Theologum, niſi in rebus tractandis, opera Summorum Pontificum utatur; qui Spiritu Sancto ſuggerente, ex divinis Oraculis dogmata ac leges ſive ad fidem, ſive ad fidelium mores & Eccleſiaſticos ritus & cæremonias, collegerunt; tum quod Canonicæ ſit facultatis dirigere animas per Canonicas leges in ſalutem æternam; tum denique quod vel in ſolo volumine Decretalium permulti caſus & articuli contineantur utiles & neceſſarii, tam in conſiliis animarum & pœnitentiæ foro, quam in regendis & diſponendis Eccleſiis, ac rebus Eccleſiaſticis. Optat ſane Theologos, qui Canonum ſunt ignari, vel a decernendis conſcientiæ caſibus prorſus abſtinere, ne riſui habeantur, dum de his nonnunquam reſpondent ut Magiſtri, quæ nunquam ut diſcipuli didicerunt; vel certe ſemper ea præditos eſſe modeſtia, ut Juris Canonici peritos conſulant.

Alium eſſe Juris Canonici, alium Civilis finem.

IV. Ex dictis colligere licet alium Juris Canonici finem eſſe, alium Civilis: quod & probari videtur ex diverſo Auctorum utriuſque, Principum ſcilicet & Pontificum officio, qua de re Gratianus (*In §. Sed notandum & ſeqq. poſt Canonem* nos ſi incompetenter 41. II. q. 7.), & Nicolaus Primus in Epiſt. ad Michaelem Imperatorem; ex qua plures deſumpti ſunt

Cano-

Canones (*Can. quoniam* 8. *dist.* 10. *can. cum ad verum*, aliique *dist.* 96.). Atque hanc distinctionem agnovit Justinianus Imperator in Præfatione Novellæ sextæ, ubi ait, *maxima esse apud homines dona Dei, & superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium: illud quidem divinis ministrans; hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: & ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornare vitam.* Et vero cum Canones eo tendant, ut fidelium mentes erigant ad spiritualia, & compositis secundum legem divinam Ecclesiæ moribus, animas tandem perducant ad æternam in cælis gloriam: Leges cunctæ Civiles hujus præsentis tantum vitæ felicitatem respiciunt, atque in eo laborant, ut per consentanea æquitati & naturali rationi instituta, publicæ tranquillitati ac terrenis Civium commodis consulant. Atque hanc inter utrumque jus differentiam indicant Juris Pontificii conditores, cum Leges Principum sive Civiles, modo sæculares seu leges sæculi, modo leges mundanas vocant; Canonibus autem nomen attribuunt non modo legum Ecclesiasticarum, sed & Divinarum & spiritualium.

V. In alia sententia est Fortunius Garcias, qui conscripto volumine de ultimo fine Juris Canonici & Civilis, contendit utriusque juris eundem omnino esse finem, proximum quidem, humanam ac politicam felicitatem, ultimum autem sempiternam salutem. Ipsius sunt rationes præcipuæ. Primo quod jus Pontificium non minus quam Civile, sit jus humanum & positivum. Secundo quod ex iisdem principiis utrumque jus deducatur, naturali nempe ratione, & æterna ac divina lege: quod & aliquatenus secutus videtur Didacus Covarruvias (*In relect. c. quamvis de pact. in sexto part.* 2. *in princ. num.* 1.) non vulgari notæ Jurisconsultus, cum dixit Juris Canonici & Civilis eadem esse principia & prima præcepta justitiæ, atque ideo eundem utriusque finem: adjicit tamen id non admittendum in Civilibus Principum Gentilium legibus, sed in legibus Christianorum duntaxat Principum. Tertio Garcias opinionem suam tuetur auctoritate procemii Decretalium; ubi Gregorius IX. ait legem prodi ut appetitus noxius sub juris regulas limitetur, per quam genus homanum ut honeste vivat, alterum non lædat, jus suum cuique tribuat, informatur. Quarto magnos alios Auctores laudat, qui legum finem constituunt publicum seu commune Civium bonum: In iis sunt Aristoteles (*Lib.* 1. *Ethicorum cap.* 1. *& alibi*). Cicero (*Lib.* 2. *de officiis*), Justinianus (*In princ. Nov. sextæ, & in Præf. Nov.* 77.), ac denique S.Thomas (*Prima & secundæ quæst.* 9. *art.* 2. *& quæst.* 95. *art.* 1.). Quinto adjicit etiam quod & ex Chrysippo apud Marcianum confirmat (*Lib.* 2. *dig. de legib.*), per legem Civilem peccata prohiberi. Quibus adjici potest Reges Christianos in legibus suis, æternam etiam subjecti populi beatitudinem non raro spectare. Sexto citat etiam Isidorum, ex cujus sententia, lex divina eadem est cum naturali (*Can.* 1. *dist.* 1.), a qua non minus Civilis, quam Canonica legislatio profluxit. Septimo omne jus Morali Philosophiæ subjici, ait Garcias; atque idcirco eundem esse juris cujuslibet finem.

Fort. Garcias eumdem statuit utriusque Juris finem, ejusque rationes.

VI. Ad hæc fuse respondet Epo. Primo Jus Pontificium, licet humanum dici possit, quatenus Ecclesiastici Canones ab hominibus constituti sunt; differre tamen a Civili, inspecta origine, & principiis ex quibus derivatur; quandoquidem Jus Civile ex sola naturali ratione, Jus vero Ecclesiasticum ex lege divina (*Cap.* 24. *de accusat.*), seu divinitus revelata inspirante Spiritu Sancto, deducitur (*Can. violatores* xxv. *quæst.* 1. *& can. igitur* xxv. *quæst.* 2.); ideoque non raro Jus Canonicum, etiam Divinum appellatur (*Ut cap.* 2. *de privil. in* 6.). Unde cum non sæcularis,

Garciæ rationes refelluntur ab Epone.

laris, sed Christianæ politiæ causa institutum sit, patet diversum ei propositum esse finem. Ad secundam rationem Garciæ respondetur, leges quidem omnes ab æterna derivari, si lex æterna sumatur pro summa illa ratione, quæ proprie in Deo existens, quadam tamen participatione hominum mentibus indita est a natura, ut post Platonem Tullius ratiocinatur (*Lib.* 1. *de leg.*), & clarius explicat B. Thomas (*Prima secundæ*, *q.*91.). Eamque Æternam legem, Divinam quoque & Naturalem his de causis vocari. Verum cum legem Divinam proprie dicimus, eam intelligimus quæ ab ipso Deo per Mosem, ac deinde per Christum atque Apostolos revelata est, quam & Doctores nonnulli Divinam Positivam appellant. Hanc vero Naturali adjici necesse fuit ad corrigenda etiam levia peccata, ad motus actusque humanos, non tantum exterius, sed interius quoque cohibendos & componendos; ad certo cognoscendam omnem veritatem & rectitudinem, ac denique ad spem æternæ beatitudinis certo concipiendam, quemadmodum probat idem Sanctus Doctor ante citatus. Ad ea vero quis non videt pertingere non posse rationis naturalis imbecillitatem? Ex hac porro Divina lege Novi & Veteris Testamenti libris comprehensa, processisse Canonicas Sanctiones, & res ipsa clamat, & aperte testatur Concilium Lateranense (*Can.* 8. *ex quo est d. cap.* 24. *de accus.*). Tertio Gregorius IX. in Proœmio Decretalium de legis officio atque præceptis in universum loquitur, cum tria juris præcepta refert ex naturali ratione manantia, quæ juri utrique communia sunt, sed excellentius a Jure Canonico quam a Civili commendantur & perficiuntur. Quarto cum Aristoteles, Cicero, Justinianus, aliive bonum publicum pro fine legis constituunt, hi generaliter quoque legem spectant, deque communi omnibus legum generibus officio agunt: sed generales illæ definitiones, quamvis omnibus speciebus aptentur, (quantum ad ea quæ cunctis communia sunt) non inde tamen sequitur, specierum omnium sub uno genere comprehensarum, eandem prorsus esse naturam, aut ex communi definitione plenam haberi singularum specierum notitiam; nisi addatur quod cujusque proprium est, & quo unaquæque ab aliis differt. Quemadmodum itaque Baptismus, licet in eo cum Eucharistia conveniat, quod, quatenus Sacramentum est, per signa externa interiorem gratiam significet atque efficiat: differt nihilominus fine & effectu speciali: Sic jus Canonicum, etsi cum Civili & quovis alio jure in eo conveniat, quod commune bonum persequatur; differt tamen quod ad aliud boni genus, ex aliis principiis, alioque fine dirigatur. Bonum enim spirituale, & internam etiam honestatem perfectamque justitiam, ex principiis divinæ legis, ad æternam salutem sectatur: cum jus Civile bonum temporale spectet, externam scilicet privatorum honestatem, & justitiam specialem ex naturalis æquitatis principiis, ad publicam securitatem. Quinto Jure Civili longe aliter ac Pontificio peccata prohibentur. Illud Reipublicæ tranquillitatem spectat, eamque turbantes sceleratos homines de medio tollit: at Jus Ecclesiasticum peccata prohibet quod animarum saluti adversantur: unde nec mortis supplicio, sed pœnitentia salutari peccantium vitia tollere nititur. Quod si Princeps Christianus in legibus ferendis, de fidelium æterna salute quandoque cogitat: id non ratione Imperii sui, & tamquam Reipublicæ caput; sed ex Christiana caritate facere videtur, & tamquam Ecclesiæ filius ac defensor. Nam & nostrum quilibet, in communi societate duplicem personam gerit, & Civis & Christiani; ex quibus diversa munia exequi debet, alia in Civili politia, alia vero in Ecclesia. Sexto Isidorus, cum ait leges divinas natura constare, non sic accipiendus est, quasi velit, quæcumque jure Divino in Mosaica aut Evangelica lege

caven-

caventur, a sola natura proficisci, aut nihil interesse inter legem Divinam & Naturalem. Hæc tantum mens est Isidori, præcepta Morum quæ in Decalogo continentur, & ex eo, velut seminario, per totum sacrarum literarum corpus sparsa atque diffusa leguntur, manare fere omnia ab illa æterna lege humano generi divinitus indita, quam rationem Naturalem vocamus; quamvis alioqui plurima in divinis scripturis contineantur humanum captum superantia, & per solam revelationem cognita, ex quibus lex divina proprie dicta consistit: atque hoc juris naturalis a divino discrimen agnovit Gratianus (§. *His itaque post Canonem tertium dist. 6.*), & utrumque hoc jus accurate distinxit Angelicus Doctor (*B. Thom. 1.2. quæst. 91.*). Septimo denique, quamvis Mores per legem quamque informentur, non inde tamen efficitur, eundem esse legum omnium finem: ut enim antea demonstratum est, pro diversa ratione societatum, quæ hac vel illa lege reguntur, diversi sunt legum etiam fines.

Ex diverso jurium Fine diversæ nascuntur decisiones, & Juris utriusque differentiæ.

VII. Ex hac finium inter utrumque jus differentia, oriuntur diversæ multoties quæstionum decisiones, dum aliud commercii usus ex civili quadam æquitate, aliud ex lege divina exactior justitia exigit. Hæc discrimina non pauci veterum & recentiorum collegerunt; in quibus post Bartolum, Joannes Paulus *Lancelottus* in Tractatu de comparatione Juris Pontificii & Cæsarei, Boetius *Epo*, lib. primo *de Jure sacro* cap. secundo. Henricus *Canisius* in Appendice de differentiis Juris Canonici & Civilis: in primis vero *Rittershusius*, qui septem libris differentias utriusque Juris accurate est persequutus. Itaque per Juris Pontificii placita emendantur Juris Civilis excessus, ac defectus, sive a perfecta justitia Christiana deerrationes. Hujusmodi sunt quæ traduntur de *Præscriptione*, in qua bona fides initio tantum possessionis requiritur Jure Civili, Jure autem Canonico per totum tempus (*cap. ult. de Præscript.*), legibus aut Canonibus ad perficiendam præscriptionem præstitutum: quia lex Civilis litium finem, & per hunc pacem inter Cives respicit; Canonica vero ita ad quietem Ecclesiæ tendit, ut in primis salutem spectet animarum, quæ obtineri posse non videtur, nisi quod quis alienum esse novit, id domino restituat. Eodem pertinet Innocentii III. Constitutio de rebus spoliato per vim ablatis, eidem restituendis ab eo quoque qui non spoliavit, sed a spoliatore sciens accepit (*cap. sæpe contingit, de restit. spoliat.*) Adde *jurisjurandi* relaxationem sub excommunicationis periculo imperatam (*cap. 1. & 6. de jurejur. cap. 10. de usur.*) *Creditoribus*, qui usuras per juramentum stipulati sunt. Contra vero *uxoribus* (*cap. cum contingat. eod. tit.*) rerum dotalium alienationi per maritos factæ consentientibus, & *filiabus* (*cap. 2. eod. tit. in 6.*) hæreditati paternæ accepta quantumlibet exigua dote renuntiantibus sub jurisjurandi religione, impositam ejus pacti servandi necessitatem. Adde & *Matrimonii* ultra gradus Civili jure notatos prohibitionem (*Toto tit. de Consanguinitate & affinitate*): atque hæredibus ex delictis defunctorum indictam restitutionis aut satisfactionis obligationem; etiamsi nihil ad illos pervenerit: neque lis cum defuncto contestata fuerit (*cap. in literis 5. de rapt. c. 9. de usur. & c. ult. de sepult.*). Mitto non pauca usuræ vetitæ nomine per Canones damnari (*cap. 1. 2. 6. 8. & ult. de usur.*), quæ Jure Civili non prorsus improbantur. Sunt & alii casus quibus dissentiunt Canones a legibus, eam ob causam quod legum decisiones credantur sine peccato servari non posse.

CAPUT XXIII.

De usu Juris Canonici, & præcipuis ejus Editionibus.

Jus Canonicum usui est in quovis foro, & quatenus.

I. SUPEREST paucis dicendum de usu Juris Canonici: quæ inspectio ad duo Capita refertur. Videndum enim ad quæ usui sit, & quæ in ipso ejus usu observanda. Quod ad primum attinet, certum est non modo in foro Ecclesiastico regnare jus Canonicum, sed in foro quoque Civili & sæculari non minorem ejus esse auctoritatem: tum quantum ad quæstiones *Connubiales*, & causam *Decimarum*, *Votorum* Regularium, *Usurarum*, Electionum, Collationum, Nominationum, Juris Patronatus, totamque materiam *Beneficiariam*; tum etiam quantum ad *Ordinem judiciorum* universum: quibus in causis rebusque Pontificiæ Decisiones Cæsareis fere anteponuntur. Sed & in foro interiori, sive in tribunali Pœnitentiæ, negari non potest quin præcipuum sit juris hujus momentum; atque ex eo, ut alibi ostendimus, maxime pendeat difficilis *Casuum* quos vocant *Conscientiæ*, doctrina; utpote quæ tam ex sacris literis, quam ex Conciliorum placitis & SS. Patrum sententiis repetenda sit, non sine aliqua Legum Civilium mixtura, qualem haud dubie desiderat Canonica scientia.

Ratio utendi Jure Canonico in foro.

II. Jam vero Pontificii Juris usus partim scholasticus est, partim forensis. Quæ ad usum Juris Canonici in Scholis pertinent, satis ex dictis proximo Capite cognosci possunt. In foro autem hæc breviter notanda. Primo majoris momenti habendas esse Decretales, quam Decretum Gratiani; non solum ex generali ratione, qua leges tempore posteriores, prioribus potiores sunt: sed etiam quod Decretales Pontificia auctoritate nitantur, quæ Gratiani Operi deest, si ex ipso Auctore æstimetur: quod præterea Decretum supposititia multa & obsoleta contineat, etiam post Gregorii XIII. emendationem. Secundo non omnia Decretalium Capita ubique servari, quia eorum non paucis posteriori Jure Pontificio, ac præsertim Tridentina Sanctione derogatum est, aliusque per Ecclesias invaluit usus. Quamvis enim in iis quæ ad fidem Catholicam & mores Christianos pertinent, universa Ecclesia idem sentire debeat; in iis tamen quæ sunt disciplinæ, leges & Constitutiones Ecclesiasticæ eatenus duntaxat obligant, quatenus receptæ sunt, ut Glossa quoque fatetur ad Capitulum primum de treuga & pace, & nos jam ante observavimus. Tertio quædam esse Jure communi alibi recepta, quæ in Gallia non vigent, quod nec Regio Rescripto in acta Curiarum relata fuerint, nec usu apud nos invaluerint. Idque non solum in multis disciplinæ Tridentinæ Capitibus, & recentioribus plerisque Bullis obtinet: sed & in aliquibus Gregorianæ, cæterarumque Collectionum Decretalibus, quas colligi utilius fuerit, quam facilius. Quarto cognoscenda in primis apud Nos quæ propria sunt Ecclesiæ Gallicanæ, tam ob priscas ejus libertates (ut vocant) ex veterum Canonum jure retentas, atque ad hæc usque tempora servatas: quam ex Pragmaticæ Sanctionis reliquiis, concordatis, aliisque juribus, quorum a nobis specimen editum, & quorum rationes nemo melius investigavit quam Illustriss. Tolosanus ac tandem Parisiensis Antistes Petrus de Marca. Quinto ex his omnibus seligenda præcipuo studio Decreta & Constitutiones quæ ad praxim hodiernam, atque ad dirimendas lites maxime pertinent; & vera cujusque principia, veraque interpretatio tenenda, ut quoties opus fuerit ad manum sint: eas autem tritura fori, studium ac diligen-

diligentiam adhibentibus, brevi indicabit. Huc referri aliquatenus possunt generalia Quintiliani monita, de usu (Rhetoricæ) post studia.

III. Curandum præterea est, ut Juris Corpore utamur quam emendatissimo: ne alioqui pro scientia errores hauriamus. Innumeræ quidem ejus Editiones extant: paucas & præcipuas notare sufficiet. Ea in re duo distinguenda sunt tempora, prius quod Romanam Gregorii XIII. Correctionem præcessit, posterius quod ab ea insecutum est. *Juris Corpore utendum quam emendatissimo.*

IV. Priorum vetustissima videtur *Moguntina* anni 1472. quam secutæ sunt tres Venetæ anni 1474. 1479. & 1493. tum Parisienses anni 1508. & 1522. In primis vero Antonii *Democharis* Ressonei, sive Monchiaceni, Theologi Sorbonici cura, tres: Parisiensis anni 1550. & 1552. quæ textum exhibet 4. voluminibus in 8. Lugdunensis anni 155. apud Guilielmum Rovillium, septem voluminibus in 16. & Parisiensis in folio cum Glossis anno 1561. apud Guilielmum Merlin, & Guil. Desbois, & Sebast. Nivellium: cujus Juris Canonici Corporis primum volumen. Collectanea scilicet Decretorum Gratiani, textum quidem habet, ut in superioribus duabus, cui Demochares prædictus brevem Summam, Paratitlorum instar, singulis Distinctionibus & Causarum Quæstionibus præfixi, atque ad marginem numeros indicavit librorum & capitum, ex quibus Decretorum Collecti Canones fuerunt: sed Textui adjectæ sunt Glossæ. Secundum volumen, Decretalium nimirum, additas continet ex integris Decretalibus Annotationes, & Interpretationes, opera Martini Gilbert, in Facultate Parisiensi Juris Pontificii Professoris Ordinarii, ac postea a Tolosano Senatu Consiliarii Regii. Tertium volumen complectitur Sextum, cum minoribus aliis Collectionibus, opera Ægidii Perrin suæ integritati restitutum, Jacobi Fontani cura illustratum, & Joannis Andreæ, Dominici Ancharani, Philippi Franci, Dini aliorumque Commentariis explicationem redditum. Has Democharis Editiones excepit quarta Textualis ex illis excerpta, Antuerpiæ anno 1570. emissa in octavo typis Plantinianis, adjuncta Antonii Contii Jurisconsulti Præfatione de iis, qui ante Gratianum Canones Ecclesiasticos collegerant, aspersisque ejusdem non parum utilibus Notis. Sed Contii Præfationem nonnisi mutilam ediderant Antuerpienses: integram ex Bituricensibus Manuscriptis debemus V. C. Francisci Pinssonii curis, qui postremam Operum Caroli Molinei Editionem hoc monumento augendam ornandamque censuit. Interjectæ illis sunt Editiones Lugdunenses duæ cum Glossis, altera in folio, altera in quarto anno 1559. apud Hugonem a Porta, adjunctis ad marginem, Caroli Molinei Annotationibus ad forum maxime pertinentibus: quarum licet pleræque non abs re Curiæ Romanæ displiceant, non paucæ tamen sunt ad praxim & usum fori Gallici utiles. *Veteres Editiones ante Gregorii XIII. Emendationem.*

V. Sed *Gregorii XIII.* Pontificis Maximi jussu *Romæ*, quatuor tomis in folio prodiit anno 1582. Juris Canonici Corpus per Correctores supra suo loco memoratos, emendato præsertim Gratiani textu, non jam ad veteres auctoris Codices, sed ad fontes ipsos, & loca Auctorum, ex quibus desumpti ab eo Canones fuerant; sed in tantum emendato, in quantum per annexas operi universo Glossas licere visum est. *Editio Romana Gregorii XIII. & sequentes.*

VI. Attributa imposterum sic correctæ editioni lectionis publicæ auctoritate, eam secutæ sunt posteriores ubique editiones, Lugdunenses, Parisienses, diversis voluminum generibus, sive Textuales, sive additis Glossis emissæ. In his maxime probatam fuisse video Parisiensem, quæ anno 1587. sumptibus Societatis Typographicæ sub signo Navis exiit in folio, & textum post Romanam emendationem, typis elegantibus dedit. *Editiones præcipuæ hac Romana posteriores.*

De Parisiensi an. 1686. Editione, ejusque commodis.

VII. Verum omnium, ni fallor, accuratissima Textus editio erit, quam, ex emendata illa Parisiensi, adjectis clarissimorum fratrum Petri & Francisci Pithœorum, non minus probitate morum ac solida pietate, quam omni eruditionis genere illustrium Notis, e Bibliotheca sua depromptis, sui esse beneficii vult Vir Illustrissimus D. Claudius le Pelletier, Regni Administer, Summusque Ærarii Regii Præfectus dignissimus, & Supremi Galliarum Senatus Præses Infulatus. Cum enim universa Petri Pithœi proavi sui opera, edita atque inedita: (proh quantam literaturæ omnis supellectilem! quanto Reipublicæ literariæ bono!) cum, inquam, tot illa eruditissima opera committenda prælo statuisset: amore Jurisprudentiæ ac Jurisconsultorum, auspicandum duxit ab his in Jus Canonicum Annotationibus. Id nempe addendum erat diuturnis restituendorum (qua per hocce tempus licere visum est) studiorum nostrorum, curis. Hæ vero Notæ ex Antuerpianæ ann. 1570. & Parisiensis an. 1587. editionum marginibus, Clarissimi Eduditissimique Viri Francisci de Mares Domini de Palis, in Curia patroni, & Facultatis Jurium Parisiensis Doctoris Honorarii, opera prolatæ, tum varias continent ex manu exaratis Codicibus Lectiones; tum Ecclesiasticorum, aliorumque medii ævi Auctorum loca indicant, ad intelligendos aut illustrandos Canones, quibus appositæ fuerant, apprime utilia. Ea itaque editio, quæ per Illustrissimum Pelleterium sub Gloriosissimi Franciæ Cancellarii Michaelis Tellerii nuncupatione, partim jam prodiit, partim sub prælo est, hoc ipso anno absolvenda; & ex hisce doctissimis Notis, & aliis ex capitibus, correctior sine dubio, & prioribus cunctis Editionibus utilior erit.

Etenim quæ ego ad novam Corporis Canonici Editionem, a me jamdiu meditatam, & ex Regio privilegio mox inchoandam, comparata habebam, huic illustrandæ ornandæque libentissime contuli; quam videbam majoribus auspiciis sub tanto nomine exituram esse in lucem. Inventa in eam rem, cogitataque mea exequutus est in ea Editione Antonius Brosius Arvernus Presbyter, quem convictorem adsciveram, & levibus Juris principiis imbutum, ad Doctoris gradum juxta leges scholæ provehi curaveram. Is jam Doctor, dictante primum Me, Canonibus singulis sua tempora & loca magna ex parte adscripserat: reliqua unde, & qua ratione ex Auctorum libris ipsi a me traditis, inquirenda eruendave essent acceperat: nec ego in his ad effectum perducendis subinde hærenti unquam defui. Hæ vero Chronologicæ & Geographicæ observationes, quanti in Pontificia Jurisprudentia momenti sint, tum satis res ipsa docet, tum præclare monuit docta Præfatio ei Editioni præfixa. Ex his certe variarum Ecclesiarum diversus pro diversis sæculis usus elicitur, & conciliandis quæ invicem pugnare videntur via idonea & facilis aperitur. Hæc tamen observatio in supposititiis suspectisve Epistolis, quæ priscorum ante Siricium Romanorum Pontificum nomina præferunt, adhiberi non potuit. Quis enim vera tempora aut loca iis assignare possit quæ nunquam fuisse creduntur? Anni ergo adscribendi fuerunt, quos ex Consulibus cuique Epistolæ subjectis, aut ex unoquoque Pontificatu conjicere licuit. Sed præter has temporis, locique Annotationes, ei operi, alia non pauca, monitu ductuque meo, accesserunt.

Id in primis actum est, ut Textus Canonum quam proxime ad Romanam Gregorii XIII. Editionem accederet, nisi quod errata, quæ in eam irrepserant, atque ad calcem collecta erant, hic suis quæque locis emendata sunt. Quo fit ut menda innumera, quibus turpiter scatebant sequentes omnes, præter primam Lugdunensem Editiones, ea ab hac sublata sint. Id Parisiensem sub Navis insigni anno 1587. elegantem quidem illam, sed incu-

incuria Operarum aut Correctorum multis locis deformatam, cum hac comparanti facile apparebit. Plurimæ ibi voces corruptæ; nonnullæ phrases trajectæ; versus integri, interdum etiam plures, omissi: hic restituta omnia deprehendentur: sensu etiam, qui locis innumeris fœde laborabat, ut Oedipode indigeret, redditis veris interpunctionibus, ad liquidum ubique reducto.

Deinde ad omnia melius dilucidanda, hinc majusculis initialibus literis distinctæ non modo Periodi, propriaque nomina; sed voces quoque materiarum, ut ita dicam, principes: inde Canones æquali inter se distantia dispositi, superscriptis atque ad capitis cujusque initium revocatis Auctoribus, qui sæpe longius aberant Gratiani verbis immixti: & sacræ Scripturæ auctoritatibus, quæ in illis occurrunt, charactere Italico descriptis: quæ omnia non magis ad decorem, quam ad facilem conferunt intellectum. Adde longiora Canonum Capita in Paragraphos, ad commodiorem legentium usum, additis numeris, divisa; ut eorum sententiæ exactius imposterum citari, & longe minori temporis jactura investigari atque inveniri possint.

Mitto correctis falsis Canonum titulis, non raro indicatos veros eorum auctores, aut suos vacantibus titulos Canonibus additos: notatos etiam propriis numeris Pontifices, qui cum plures eodem nomine fuerint, & sine ulla distinctione sub communi nomine (Gregorii v. gr.) citati essent, incertum relinquebant lectorem ad quem e pluribus referenda essent non pauca Decreta. Idem in Conciliis factum, ubi generali tantum loci vocabulo designabantur. Sic, exempli causa, pro *Gregorio* absolute scripto, distincte ponitur Gregorius VII. pro Carthaginensi Concilio, Carthaginense Tertium.

Hoc quoque observatum est ut Rubricæ sive breves Tituli, Distinctionibus & Causarum quæstionibus, ubi deerant, præfigerentur: quo statim a fronte intelligi posset, qua de re in harum sectionum unaquaque agatur.

Præterea, ut Gratiani verba, quibus plerumque diversorum Canonum conciliatio continetur, a Canonibus ipsis seu Decretis Pontificum, dictisque Patrum primo obtutu secernantur, & sic nullo negotio internoscantur, duæ adhibitæ cautiones: altera adscripto ad marginem cujusque loci, nomine, *Gratianus*: altera adjectis ad latus per totum sententiæ cujusque contextum, virgulis inversis, sive semicirculis.

Jam nomina Anselmi, Polycarpi, Burchardi, Ivonis, Collectorum aliorum, unde sua Gratianus hausit vel haurire potuit, in margine ita collocata, ut cum in aliis editionibus sæpe a Canonibus ex Auctorum illorum opere desumptis procul aberrarent, nunc ad sedes suas reducta, Canonibus sive Capitibus quæque suis, per literulas indicatis, proxime respondeant.

Denique non sine summo Brosii labore, sed incredibili studiosorum commodo, correcti, vel potius refecti prorsus atque instaurati Indices Canonum: qui servata Alphabeti serie sic digesti sunt, ut adjecta sint plura cujusque verba, quibus incipientia ab eodem vocabulo Capita inter se distinguuntur: additus cuique Capiti seu Canoni titulus suus. Adjectus & numerus quo notantur Canones sub suis quique titulis, Distinctionis puta, sive Quæstionis sub qua continetur.

Nec minor cura in Decretalium volumine adhibita est, sive Textus emendationem spectes, sive Capitulorum dispositionem atque ordinem, Inscriptiones, Annotationes tum Pithœanas, tum Chronologicas & Geographicas, aliasque. Illud etiam provisum est, ut Decretalis cujusque hypothesis seu facti species, a decisione distingueretur cruce interjecta, &

aliquanto interpofito fpatio. Partes Decifæ, quamvis in editione Romana anni 1582. prætermiffæ, hic non modo exemplo Contii, adjectæ funt, tamquam ad pleniorem rerum, de quibus agitur, notitiam neceffariæ, fed etiam ex antiquis Collectionibus, authenticifque Epiftolis editæ, longe correctiores quam in prioribus editionibus: Cæterum in fine Capituli, charactere Italico a Textu diftinctæ: indicantibus fragmenti cujufque locum Græcis literulis.

Utilitati etiam legentium non parum confultum eft, cum Decretalium, Canonumve aliorum Auctores, qui cum multa confequentia & per diverfas paginas ambulantia Capitula condiderint, femel tantum in unóquoque titulo fuo nomine, deinde vero non nifi per vocabulum *Idem*, defignabantur; hic repetitis per fingulorum foliorum initia nominibus indicantur. Sic enim nullo temporis difpendio invenientur conftitutionis cujufque Auctores, nec ad primum Caput recurrere neceffe erit.

Et hæc quidem cuncta in Decreto Gratiani fatis exacte curavit Brofii diligentia. Eadem in Decretalibus aggreffum, progreffumque ad Titulum *de majoritate & obedientia*, mors immatura nobis præripuit: fed commodum oneri fucceffit ante memoratus Vir Clariffimus Francifcus Marefius de Palis, qui inter forenfes occupationes, & edendis Pithœorum, quos inter Majores numerat, lucubrationibus acriter incumbit, & harum Decretalium pari cura continuendarum Provinciam ultro fufcepit.

INDEX

INDEX ALPHABETICUS, INTERPRETUM Juris Canonici.

Fa-

F I N I S.

PRÆ.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM, APPENDIX,

Qua continentur quædam præcipua GEOGRAPHIÆ *atque* HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ *Capita, ad Sacri Juris studium pernecessaria: nimirum*

I. NOtitia PROVINCIARUM AC METROPOLEON ECCLESIASTICARUM, quales tempore Gregorii Magni fuerunt: addita hodierna Provinciarum & locorum nomenclatura.

II. Index Alphabeticus CONCILIORUM, quibus usi auctores nostri, quæ ad sua in libro secundo loca remittuntur: adjecta hodierna locorum appellatione.

III. Index Alphabeticus omnium PONTIFICUM ROMANORUM, annotato cujusque numero, sive ordine successionis, & Pontificatus initio, ac tempore, singulis ad sua in libro secundo loca remissis.

IV. Index Chronologicus PATRIARCHARUM CONSTANTINOPOLITANORUM, cum cujusque initio.

V. ALEXANDRINORUM PATRIARCHARUM Index.

VI. Index PATRIARCHARUM ANTIOCHENORUM.

VII. PATRIARCHARUM JEROSOLYMITANORUM Index.

VIII. Index Alphabeticus SS. PATRUM ET AUCTORUM ECCLESIASTICORUM, quibus usi sunt Canonum Collectores.

IX. ORDINUM ET CONGREGATIONUM REGULARIUM Index Chronologicus.

J. D.

LECTORI.

NE quid huic operi deesset, quod incepto convenire videretur, posſetque non improbabiliter desiderari, non ingratum tibi futurum putavi, si ei parerga quædam attexerem, quorum in studio Juris nostri non mediocris est, nec infrequens usus.

Eorum primum SACRARUM PROVINCIARUM, ac *Metropoleon* tibi nomenclaturam veterem & vulgarem exhibebit. Is ad statum Sexti sæculi accommodandus est visus, quo Justinianus Africam de Vandalis, Italiam de Gothis recepit; & quoniam constitutis quinque majoribus Patriarchis, varieque divisis Imperii Romani Provinciis, Concilium Quintum Oecumenicum Constantinopoli habitum est: quo sæculo Hunni Pannoniæ pleraque; Galliam cum vicina Germania Franci sub Chlotario, ejusque liberis, Hispaniam Visigothi sub Levigildo, ac deinde Recaredo, (qui primus ejus gentis Catholicam Religionem professus est,) Britanniam denique Angli aliique Saxonum populi obtinebant. Hoc sæculum illustris Gregorii Pontificatus clausit, cum jam Italia inter Longobardos & Imperatores Græcos, horumve Exarchos seu Vicarios divisa esset. Quæ in his ab eo tempore mutatio, veterum Provinciarum in plures sectionibus, & novarum Metropoleon erectionibus contigerit, instituta hodiernarum & præsertim Auberti Miræi, Notitiarum cum hoc Indice collatione, facile quisque perspicere poterit.

Adjecti sunt Indices accurati septem, partim Alphabetici, partim Chronologici, tum *Summorum Pontificum* & aliorum quatuor *Patriarcharum*; tum *Conciliorum* Generalium, aliorumque celebriorum, & sanctorum *Patrum*, quorum frequens apud sacros scriptores mentio.

Horum Indicum postremo, Religiosæ familiæ, sive *Monachorum*, *Mendicantium*, *Clericorum Regularium Ordines*, & Reformatæ *Congregationes*, ab Ecclesiæ fere incunabulis ad hæc nostra tempora, ita, servata sæculorum serie, recensentur, ut cujusque Auctor, Regula, Locus, Tempusque designetur. Specimen hic tantum dedi, quod mea, vel aliorum opera, emendatius prodire, & justum in opus excrescere poterit.

Primum & ultimum hujus Appendicis articulos alteri operi adjunctos, superillustri quondam Mecænati meo *Petro Seguerio*, Franciæ Cancellario dignissimo, nuncupatos, tibi nunc reddo cum fœnore, ut Ecclesiasticæ penus instar habeas. Cæterum temperare mihi non possum, quin, implendi officii causa, hujus, seu lucubrationis, seu collectionis frontem Epistola tanto Viro inscripta ornari cupiam: quo meæ in Heroem optime de me, deque omni re literaria meritum, perpetuæ observantiæ, gratique in pios manes, animi extet hoc qualecumque monumentum.

NOTITIA SIVE INDEX
PROVINCIARUM ET METROPOLEON
ECCLESIASTICARUM,
Prout Sæculo Christi VI. constitutæ erant.

CAPUT PRIMUM.

UNIVERSUS Orbis Christianus, in quinque majorum gentium *Patriarchas*, sine dispendio Ecclesiasticæ unitatis, divisus fuit. ROMANUM, ALEXANDRINUM atque ANTIOCHENUM, velut ab ipsis Ecclesiæ incunabulis institutos, agnovit Nicæna Synodus *can.* 5. rel. apud Gratianum in *can. mos antiquus*, *dist.* 65. quod scilicet has tres Ecclesias in maximis trium Orbis tunc cogniti partium urbibus, B. Petrus Apostolorum Princeps erexisset, Romanam & Antiochenam per seipsum, Alexandrinam per S. Marcum discipulum & comitem suum, *can. sacrosancta* 2. *vers. Prima ergo*, *dist.* 22. JEROSOLYMITANO, sive Æliæ (ab Ælio Adriano instauratore sic dictæ) Episcopo eadem Nicæna Synodus *can.* 7. qui refertur *in can. quoniam mos*, *ead.* 65. *dist.* ex vetusta traditione & antiquitus recepto more, sessionem inter Patriarchas firmavit, salvo tamen jure Metropoleos, nimirum Cæsareæ, quæ post eversa a Vespasiano Jerosolyma, Palæstinæ primaria civitas fuerat constituta. Eadem sessionis jura obtinuit novo more *Constantinopolitanus* Episcopus, Concilii II. Oecumenici *can.* 5. quem Gratianus exscripsit *can.* 5. *dist.* 22. Sedendi prærogativæ adjectum est Chalcedonensis Concilii Decretis, tum CONSTANTINOPOLITANO, tum JEROSOLYMITANO, jus ordinandorum Episcoporum: illi quidem ejus Synodi *can.* 28. assignatis tribus Diœcesibus Thracica, Asiana, & Pontica; quarum administratio Constantinopolitani I. Concilii *can.* 2. propriis cujusque Episcopis relicta fuerat, sub Heracleensi, Ephesino, & Cæsariensi Cappadociæ, velut Exarchis sive Primatibus. *Jerosolymitano*, ejusdem Concilii *act.* 7. subjectæ fuerunt Patriarchico jure Palæstinæ tres: quas tamen innovationes, tamquam Concilii Nicæni I. Constitutioni adversantes, diu Ecclesia Romana repudiavit, non modo post Theodosii junioris Constitutionem, *leg. omni* 6. *Cod. de sacros. Eccles.* sed & post Novellam Justiniani 131. quibus jus & honor Patriarchæ Constantinopolitano delatus est: imo post Quinisextam sive Constantinopolitanam in Trullo Synodum, cujus *Canone* 36. *rel. in can. revelantes*, *dist.* 22. Constantinopolitanæ sedi, quod ibi Roma nova esset, juxta Chalcedonense decretum, secundus locus & paria cum veteri Roma privilegia firmabantur, servato Alexandrinæ sedi tertio, Antiochenæ quarto, Jerosolymitanæ quinto loco: quod adhuc Octavæ quoque Synodi generalis *can.* 21. innovatum videre est *in* 22. *dist. can. ult.* His nihilominus restitere Summi Pontifices, uti ex S. Leonis, S. Gregorii, Nicolai II. ac Leonis IX. epistolis constat. Verumtamen unionis & concordiæ tuendæ causa, Imperatoribus Græcis tandem in hoc gratificati sunt Romani Pontifices, saltem Innocentii III. temporibus: atque hic hodie ordo inter Patriarchas servatur, *Cap. inter quatuor* 8. *in parte decisa*, *e. de majorit.* & *obed.* quod & in Concilio Generali Lateranense IV. rece-

receptum, *Cap. antiqua* 23. *e. de privil.* Cæteri vero quibus Patriarcharum attributus est titulus, hi minorum gentium Patriarchæ, ac verius Primates, seu Græca voce Exarchi sunt habendi; quæ intermedia est inter Patriarchas & Metropolitanos dignitas, & Archiepiscopali titulo aliquando designatur, ut apud Isidorum in *Can. Cleros* 1. *vers. Ordo Episcoporum*, *dist.* 21. Etenim Archiepiscopi titulus communis est iis omnibus qui supra unius civitatis Episcopos constituti sunt.

De Metropolitanorum, qui vulgo Archiepiscopi dicuntur, deque Primatum potestate atque officio agitur apud Gratianum, *Causa* præsertim III. *quæst.* 6. *& 9. quæst.* 3. Item *Cap.* 8. *& quatuor seqq. e. de offic. & potest. Jud. Ord. & cap.* 14. *atque ult. e. de Majorit. & Obedient.* Ordo Jurisdictionis colligitur ex *tit. de appellat.* De Conciliis Provincialibus, & Synodis Diœcesanis tractatur *dist.* 18. Veniamus ad Provinciarum nomenclaturam secundum Patriarchatuum ordinem.

PATRIARCHATUS ROMANUS.

EPISCOPORUM, & Metropolitanorum sacra Jurisdictio, Civitatum ac Provinciarum Romanarum limitibus magna ex parte continebatur, politico regimini sese accommodante Ecclesia. Verum alia fuisse videtur Patriarcharum ratio, ut non tam certis sibi assignatis Provinciis præessent, quam semel constitutis sedibus Patriarchalibus, prout quisque regiones & loca, sive per se, sive per Episcopos ab se missos ad fidem Christi convertisset; ita fines suos, tam intra, quam extra Romanum imperium, prorogarent; atque in iis Provinciis, & urbibus Episcopos sibi subjectos haberent.

Patriarchatus Romanus, cujus Antistes majores Diœceses obtinere dicitur, præest Occidenti universo, qui sex Diœceses seu majores Provinciarum inter sejunctarum administrationes complectebatur, Italiam, Africam, Illyricum (olim totum,) Galliam, Britanniam, atque Hispaniam.

IN DIOECESI ITALIÆ.

IN ITALIA.

PRIMATUS ROMANUS;

Sub quo sex Provinciæ Ecclesiasticæ.

I. PROVINCIA ROMANA.

Metropolis Roma. *Roma.*

Hujus Provinciæ sacræ ambitu continebantur Civiles Provinciæ, seu Regiones Suburbicariæ novem, quæ absque Metropolibus Ecclesiasticis erant: nam aliæ duæ Suburbicariæ sacras habebant Metropoles.

1. Latium & Campania: *La Campagna di Roma e Terra di Lavoro, col Principato Citeriore.*
2. Tuscia & Umbria: *La Toscana e Ducato di Spoleto.*
3. Valeria: *La Sabina e parte dell' Abruzzo ulteriore.*
4. Picenum Suburbicarium: *La Marca d' Ancona.*
5. Picenum Annonarium. *Il Ducato d'Urbino.*
6. Samnium. *La parte maggior d' Abruzzo.*
7. Apulia, & Calabria. *La Puglia o Capitanata e la Terra di Bari, colla Terra d' Otranto.*
8. Lucania, & Brutii: *La Basilicata e la Calabria.*
9. Corsica Insula: *L' Isola di Corsica.*

II. Provincia Sicilia: *L' Isola di Sicilia.*
Metrop. Syracusæ, *Siracusa*, vulgo *Saragossa.*
III. Provincia SARDINIA. *L' Isola di Sardegna.*
M. Calaris, alias Caralis. *Cagliari.*

IV. Pro-

IV. Provincia MEDIOLANENSIS. *La maggior parte della Lombardia.*
M. Mediolanum. *Milano.*

Continebantur sub ea Provinciæ quatuor civiles, sine Metropolibus Ecclesiasticis.

1. Liguria. *Lombardia di qua, e di là dal Po, e la Riviera di Genova.*
2. Alpes Cottiæ. *Parte del Piemonte.*
3. Rhetia prima. *I Griggioni, il Tirolo, Trento.*
4. Rhetia secunda. *Parte della Svevia e Ducato di Baviera.*

V. AQUILEJENSIS, sub qua, Venetia, & Istria. *La Marca Trivigiana e Friuli coll' Istria.*
M. Aquileja. *Aquileja.*

VI. RAVENENSIS.

Sub qua Provinciæ civiles, sine Metropolibus sacris, duæ.

1. Flaminia. *La Romagna.*
2. Æmilia. *La Lombardia di quà dal Po.*
M. Ravenna. *Ravenna.*

IN DIOECESI AFRICÆ.

IN BARBARIA.

Metrop. Carthago, Justiniana 3. seu Africana dicta. *Cartagine*, vulgo *Almenara* hodie, aliis *Cartin.*

Ejus Episcopus per totam Diœcesim Africanam Primatus habebat jura. Sub eo Provinciæ civiles sex, quibus pro Metropoli Ecclesiastica erat sedes antiquioris per unamquamque Provinciam Episcopi, qui Primas sive Primæ sedis Episcopus dicebatur.

1. Africa propria, sive Proconsularis, alias Zeugitana. *Il Regno di Tunisi verso l' Occidente.*
2. Byzacium, seu Byzacena. *Il Regno di Tunisi verso l' Oriente.*
3. Tripolitana, sive Tripolis. *In Regno di Tripoli di Barbaria.*
4. Numidia. *Il Paese di Constantina*, & de *Bugia, dipendente d' Algeri.*
5. Mauritania, Cæsariensis scilicet, Sitifensis per Justinianum, Numidiæ, ut puto, reddita. *Il Regno d' Algeri.*
6. Tingitana. *I Regni di Fez e di Marocco.*

Sardiniam Justinianus, post Vandalos, huic Diœcesi adjecerat, *l.* 1. *Cod. de Offic. Præt. Afr.* quæ tamen ad Italiam, & Primatum Romanum pertinebat, uti ante a nobis memorata.

I N

IN DIOECESI ILLYRICI OCCIDENTALIS.

NELLA SCHIAVONIA.

Hæc Diœcesis sex Provinciis civilibus constabat, præter Valeriam, quæ militaris erat, atque a Duce regebatur. Verum & hæc, & Pannonia secunda sive inferior, maxima ex parte, a Barbaris occupatæ fuerant, diruto Attilæ temporibus, Sirmio: quod non modo secundæ Pannoniæ, sed & solidi Illyrici caput fuerat, tum in civili, tum in sacra politia; donec sedes Præfecti Prætorio, ea civitate amissa, Thessalonicam translata est, si qua Justiniano fides, *Novella XI.* Fuere post hæc in hac Diœcesi Provinciæ Ecclesiasticæ duæ.

I. LAUREACENSIS.

Qua continebantur, opinor, Provinciæ quatuor civiles.

1. Noricum Ripense. *La maggior parte dell'Austria.*
   M. Laureacum. *Lorch appresso Lintz.*
2. Noricum Mediterraneum. *Salisburgo e Carintia.*
3. Pannonia 1. sive superior, *L'Ungheria Cristiana verso il Mezzodì, la Stiria e parte dell'Austria inferiore.*
4. Savia, Pannoniæ veteris ac Liburniæ pars. *La Schiavonia alta con parte della Croazia, e Carniola.*

II. SALONITANA, sub qua, ni fallor, Provincia civilis una.

1. Dalmatia. *Dalmazia* con parte *della Croazia, e della Bosnia.*
   M. Salona. *Salona rovinata, vicino a Spalatro.*

IN DIOECESI GALLIARUM, QUÆ jam tum fere tota sub Francis.

IN FRANCIA.

Civiles in hac Diœcesi Provinciæ septemdecim fuere Honorio imperante: nondum tamen in eum numerum excreverant Provinciæ Ecclesiasticæ, quarum status cum civili sæpius, aliqua ex parte mutatus. Eum hic describimus, qui sub primis Francorum Regibus fuisse videtur.

Eo tempore quatuor, quantum conjicere licet, intra Galliarum Diœcesin extitere Primates, pro numero Provinciarum ab Augusto institutarum, Arelatensis, Lugdunensis, Treverensis, ac Bituricensis.

I. PRIMATUS ARELATENSIS.

Sub quo Provinciæ quatuor Ecclesiasticæ, Civiles totidem: antea etiam quinque fuisse videntur, connumerata Alpina, cum nondum proprium haberet Metropolitanum.

1. Prov.

1. Prov. ARELATENSIS, in Viennensi Provinc. Civili, quæ in duas Ecclesiasticas secta est. *Parte di Provenza e Dolfinato verso l' Occidente.*

M. Arelatum, cujus Episcopus plerumque sedis Apostolicæ per Galliam Vicarius. *Arles.*

2. Viennensis, in eadem Civili Prov. cui subjectæ Alpes Grajæ, ubi postea Tarantasiæ Metropoliticum jus est attributum. *Parte del Dolfinato e Savoja.*

M. Vienna. *Vienna.*

3. Narbonensis prima, adhuc majori ex parte sub Visigothis. *La Linguadoca per la maggior parte.*

M. Narbona. *Narbona.*

4. Narbonensis secunda. *La Provenza verso il Mezzodì.*

M. Aquæ Sextiæ, (quæ ad hæc usque tempora inter Episcopales numerabatur) his addenda, ex Narbonensis veteris segmentis. *Aix in Provenza.*

5. Alpina, sive Alpes Maritimæ. *Parte del Dolfinato e Provenza verso l' Oriente.*

M. Embrodunum, alias Ebredunum. *Ambrun.*

II. PRIMATUS LUGDUNENSIS.

Quem agnovere Episcopi Civilium quinque Provinciarum, Ecclesiasticarum vero quatuor.

1. Lugdunensis prima, qua includebatur, ni fallor, Maxima Sequanorum, ubi deinde Vesontio Metropolis etiam Ecclesiastica facta. *Il Lionese, la Borgogna, la Franca Contea, &c.*

M. Lugdunum. *Lion.*

2. Lugdunensis II. *La Normandia.*

M. Rothomagus. *Roven.*

3. Lugdunensis III. seu Turonica. *La Turena, Angiò, Maine o Manese, Bretagna.*

M. Civitas Turonorum. *Turs.*

4. Lugdunensis IV. Senonia. *Il Senonese, Beausse parte di Francia e di Sciampagna.*

M. Civitas Senonum. *Sans.*

Ex hac detracta est Metrop. Parisiensis hoc nostro sæculo.

III. PRIMATUS TREVIRENSIS.

Cujus non adeo indubitata occurrunt argumenta, & cujus revera non diu auctoritas stetit, sive ob concessa Ecclesiæ Rhemensi privilegia, sive aliis de causis. Continebat quatuor Civiles Provincias, Ecclesiasticas duas. Hæ fuere

1. Belgica 1. adjunctis, ni fallor, Germania 1. & Germania 2. in quibus octavo saltem sæculo Moguntiacus, & Colonia Agrippina Metropoleo titulo decoratæ sunt. *Treviri, e la Lorena, l' Alsazia, il Palatinato inferiore, Colonia e le Provincie Unite.*

M. Civ. Treverorum. *Treviri.*

2. Bel-

2. Belgica II. *La Sciampagna verso l'Oriente, la Picardia e i Paesi Bassi Cattolici.*
M. Civ. Rhemorum. *Rems.*

IV. PRIMATUS BITURICENSIS.

Quæ sedes olim toti Aquitaniæ præfuit: sed deinde Burdigalensi concessa fuere privilegia sua. Sunt autem Aquitanicæ tres Provinciæ, tam Ecclesiasticæ, quam Civiles.

1. Aquitania prima. *Il Berrì, il Limonsi, l'Avvergna, &c.*
M. Bituricia Civ. *Burges.*
2. Aquitania secunda. *La Guienna, il Poetù, &c.*
M. Burdegala. *Bordeos.*
3. Novempopulana. *Guascogna.*
M. Elusa, cujus sedes Augustam Auscorum postea translata. *Aux in Armegnac.*

IN DIOECESI HISPANIARUM, sub Gothis, & Svevis.

NELLA SPAGNA.

Præter Tingitanam, quæ, trans fretum Gaditanum in Africano solo posita, nihilominus diu Hispaniæ contributa fuit; & præter Baleares Insulas, quas Notitiæ quædam ab Hispania Tarraconensi sejungunt: Provinciæ Civiles quinque in Hispanica Diœcesi fuerunt; Ecclesiasticæ vero sex extremo sæculo sexto, sub duabus Pontificis Romani Vicariis, Hispalensi ac Tarraconensi.

SUB HISPALENSI VICARIATU Provinciæ numerabantur duæ.

1. Bœtica. *Andalusia e Granata.*
M. Hispalis. *Siviglia.*
2. Lusitania. *Il Portogallo per la maggior parte colle Frontiere di Castiglia e di Estremadura.*
Emerita, unde tandem sedes Compostellam translata. *Merida.*

SUB VICARIATU TARRACONENSI Provinciæ tres Civiles, Ecclesiasticæ quatuor.

1. Tarraconensis. *Catalogna, Aragona, Navarra, e parte di Castiglia.*
M. Tarraco. *Tarragona.*
2. Carthaginensis. *Murzia, Valenza, Castiglia nuova per la maggior parte.*
M. Carthago nova. *Cartagena.*

Deinde Toletum, cui attributus totius Hispaniæ Primatus an. 589. *Toledo.*
Gallecia, quæ tempore Theodemiri Suevorum Regis in duas Provincias Ecclesiasticas divisa est. *Gallizia, Asturia, Leon, Biscaglia, e parte di Portogallo verso Settentrione.* Sic fuit

3. Prov.

3. Prov. Bracarensis, cujus Metr. Bracara. *Braga in Portogallo.*
4. Lucensis,
Cujus Metr. Lucus Augusti, quæ postea dignitatem Metropoliticam amisit. *Lugo in Galizia.*

IN DIOECESI BRITANNIARUM
Sub Anglis, aliisque Nationibus.

Nella Gran BRETAGNA.

Britanniarum Primatus Episcopo DOROVERNENSI assignatus est, cui paruisse creduntur, intra veteres Imperii Romani fines, Provinciæ tres Ecclesiasticæ: extra eos Provinciæ duæ initio fuerunt.

1. Britannia Australis sive Prima: & Media sive Flavia Cæsariensis. *Regno di Kent, Essex, Vvest-sex, e Sussex: Ost-Angeln, e Mercia.*
M. Londinum. *Londra.*
Postea tempore S. Gregorii Dorovernum, quæ & Cantuaria. *Cantorbery.*
2. Anglia Borealis, olim Maxima Cæsariensis. *Nortumbria.*
M. Eboracum. *York.*
3. Cambria, antea Britannia Secunda. *Il Paese di Galles.*
M. Carleona, sive Legio secunda, alias Isca Silurum. *Caer-leon.*
Postea Meneviam translata. *Santo David.* Præterea,
4. Scotia, Cujus prisca Metropolis incerta. *Scozia.*
5. Hibernia. *Irlanda.*
M. Armacha, *Armach.*

IN TRACTU ILLYRICI ORIENTALIS.

NELL' IMPERIO DEL TURCO IN EUROPA.

AC PRIMO IN DIŒCESI.

MACEDONIÆ.

IN GRECIA O MACEDONIA E MOREA.

PRIMATUS THESSALONICENSIS.

Sub quo Provinciæ Civiles septem, Metropoles novem Ecclesiasticæ.

1. Macedonia 1. *La Macedonia verso il Mezzodì.*
M. Thessalonica, cujus Episcopus Sedis Apostolicæ Vicarius. *Tessalonica*, vulgo *Salonichi.*
2. Macedonia 2. *Jamboli o Macedonia verso il Settentrione.*

(Quæ in Nov. 11. Primariæ Justinianæ Primatui assignatur. Sed omittitur in Nov. 131. cap. 3.)

Prænot. Canonic. Doujat. Rrr M. Phi-

M. Philippi. *Filippi.*

3. Thessalia. *Tessaglia, Comenolitari.*

M. Larissa. *Larissa.*

4. Achaja, sive Græcia, quæ & Proconsularis. *La Morea e Livadia che propriamente sono la Grecia.*

M. Corinthus. *Corinto, Coranto.* Cui additæ Metropoles.

Patræ, *Patrasso*, Athenæ in Hellade. *Atene, in Turco Satine.*

5. Epirus vetus. *Larta, Janina, e Canina.*

M. Nicopolis. *Prevesa.*

6. Epirus nova. *Albania, Arnautili in Turco.*

M. Dyrrachum. *Durazzo.*

7. Creta Insula. *L' Isola di Candia; in Turco, Kirit-ada.*

M. Gortyna. *Gortina.*

IN EJUSDEM
ILLYRICI DIOECESI DACIÆ.

Nella SERVIA.

PRIMATUS ACHRIDANUS.

Achridem sive Achridam patriam suam Justinianus, a se instauratam, *Primam Justinianam* apellari jussit, eique sex Provincias Civiles assignari, quas & ejus Episcopo, Archiepiscopi, sive Primatis dignitate decorato, in sacris subjici voluit; huncque Vicarium in iis Romanæ Sedis constitui, quod a Vigilio Papa impetratum. *Nov.* 11. *&* *Nov.* 131. *cap.* 3.

M. Prima JUSTINIANA sive Achris, postea Bulgarorum regia. *Justandil.*

1. Prov. Dacia Mediterranea, detracta ex veteri Mœsia. *Frontiera di Servia, e di Bulgaria, verso il Mezzodì.*

M. Sardica. *Triadizza, vicino a Sofia.*

2. Ripensis, sive Secunda. *Frontiera di Servia, e di Bulgaria, lunga il Danubio.*

Ex Mœsia quoque veteri decerpta, quæ an distincta in sacris a superiore fuerit, minus compertum.

M. Rætiaria, *Aresar*, vel Aquæ, *verso Zargena.*

3. Prævalis, seu Prævalitana. *Frontiera di Dalmazia e d' Albania.*

M. Scodra. *Scutari, in Turco Iscodar.*

4. Dardania. *La servia Orientale, verso il Mezzodì.*

M. Scupi. *Uscup.*

5. Mœsia superior cum parte Pannoniæ Secundæ. *La Rascia o Servia Occidentale.*

Quam in Ecclesiæ politia disjunctam a Dacia pronuntiare non est in promptu.

M. Viminacium. *Uvuczidern*a, alias *Bidena*, aut Singidunum. *Zenderim.*

P A-

PATRIARCHATUS
CONSTANTINOPOLITANUS,

Cui attributæ tres Diœceses, Thracia, Pontus, Asia: His accessit totum Illyricum Orientale, immo & Sicilia tandem cum Calabria, foventibus Græcis Cæsaribus Patriarchæ Constantinopolitani effrænatam ambitionem: Sed de his dictum in Patriarchatu Romano, ad quem revera spectant.

IN DIOECESI THRACIARUM,

in ROMANIA, RUMELI in Turco.

M. CONSTANTINOPOLIS. *Costantinopoli*, vulgo *Stambol*.

Exarchatus HERACLEÆ.

In hac Diœcesi Provinciæ sex numerabantur.

1. Europa stricte sumpta. *La Romania Orientale, verso il Mezzodi.*
M. Heraclea, alias Perinthus. *Eraclea*, vulgo *Iraclia*.
2. Thracia proprie dicta. *La Romania Occidentale.*
M. Philippopolis, *Filippopoli*, v. *Felibe*.
3. Hæmimontus. *La Romania Orientale, verso il Settentrione, Zagorie.*
Hadrianopolis. *Andrinopoli*, *T. Edrena*.
4. Rhodope. *La Romania Meridionale.*
M. Trajanopolis. *Trajanopoli*.
5. Mœsia secunda, sive inferior. *La Bulgaria Orientale verso il Mezzodi.*
M. Marcianopolis. *Marcianopoli*, v. *Preslavia*.
6. Scythia, minor scilicet, cis Istrum. *Sirfia, Bulgaria Orientale verso il Settentrione.*
M. Tomi. *Tomisvar*.

Huc pertinebat Cothia.

Ad hanc quoque Diœcesin referebantur, extra Imperium Romanum, Russi.

IN DIOECESI PONTICA.

Nella NATOLIA SETTENTRIONALE.

Exarchatus CÆSAREÆ MAGNÆ.

In hac Diœcesi Provinciæ Civiles fuere duodecim ex dispositione Justiniani, conjunctis Paphlagonia cum Honoriade, & Ponto Polemoniaco cum Helenoponto; instituta præterea tum Cappadocia tertia, & nova Justiniana, ex confiniis majoris, minorisque primæ Armeniæ ac Ponti Polemoniaci coagmentata; additisque Armenia magna & Lazica, quæ Romanis sive Græcis parebant: At Metropoles Ecclesiasticæ plures fuere, unicuique conjunctarum Provinciarum servata sua Metropoli sacra, & ubique fere servato Ecclesiæ statu, quo in quibusdam Provinciis jam plures Metropoles constitutæ fuerant.

1. Cappadocia prima. *Parte d'Aladula, e d' Amasia.*
   M. Cæsarea magna, antea Mazaca. *Cesaria, Carefer* in tabulis.
2. Cappadocia secunda. *Frontiera d'Aladula, e di Caramania.*
   M. Tyana. *Tiagna.*
3. Cappadocia tertia. *Frontiera d' Aladula, e di Kiangara.*
   M. Justinianopolis, alias Mocissus. *Mocissa.*
4. Armenia 1. *Sivas, e Pegian.*
   M. Sebastea. *Savstia, o Suvas.*
5. Armenia 2. *Bozoch.*
   M. Melitene. *Malatia.*
6. Galatia prima. *Kiangara verso il Settentrione,* v. *Gelas.*
   M. Ancyra. *Anguri.*
7. Galatia secunda, sive Salutaris. *Kiangara, verso il Mezzodì, e parte di Kioutaja.*
   M. Pessinus. *Possena.*
8. Bithynia, *Bursia,* v. *Osman-ili.*
   Metrop. Nicomedia. *Comidia T. Isnighimid.* Huic additæ Nicæa, *Nicea, Isnich,* & Chalcedon, quæ etiam Justiniana. 3. *Calcedonia, Scutareto.*
9. Honorias, ab Honorio Imperatore dicta. *Bolli.*
   M. Claudiopolis. *Bolli.*
10. Paphlagonia, *Roni,* alias *Flangania.*
   M. Gangra. *Cangria. T. Kiengar.*
11. Helenopontus, a Constantino de nomine matris Helenæ appellatus. *Amasia verso l' Occidente.*
   M. Amasea. *Amasia.*
12. Pontus Polemoniacus. *Amasia verso l' Oriente.*
   M. Neocæsarea. *Nicsar.*

Ad hanc Diœcesin spectabant Bosporani, & Zechi Scythiæ, ac Lazi Colchidis populi, quorum partem Justinianus subegit; & omnino extra Imperium *Alani.*

IN DIOECESI ASIANA.

Nella NATOLIA VERSO IL MEZZODI'.

Exarchatus EPHESINUS.

Hæc Diœcesis Provincias Civiles undecim, at sacras Metropoles quatuordecim complectebatur.

1. Asia propria, seu Proconsularis. *Sarchan*, o *Sarchian*, aliis *Quiscon*.
M. Ephesus. *Efeso*, rovinato.
2. Hellespontus, olim Mysia, & Phrygia minor. *Becsangil*.
M. Cyzicus. *Cisico*.
4. Insulæ Cyclades, *Isole dell' Arcipelago intorno all' Asia minore*.
M. Rhodus. *Rodi*.
Huic adjecta.
Mitylene in Lemno. *Metelino*.
4. Lydia. *Carasia*.
M. Sardis. *Sardia*.
5. Phrygia 1. seu Pacatiana, quibusdam Cappatiana. *Germiam*, *verso il Mezzodi Occidentale*.
M. Laodicæa ad Meandrum. *Laodocea*, v. *Laudichia*.
Eique addita Hierapolis Phrygiæ. *Seidischeher*. *T*.
6. Phrygia 2. Salutaris. *Germian*, *verso il Greco*, *e* p. *di Kiontaja*.
M. Synnada. *Sinada*.
7. Caria: cujus pars Borealis, Carophrygia dicta. *Aidin-eli*.
Metrop. Aphoridisias, e cujus ruinis crevit Stauropolis. *Apodisia*: *Santa Croce*.
8. Lycia. *Mentesia*.
M. Myra. *Strumita*.
9. Pisidia. *Versaceli*, parte della *Caramania largamente presa*.
M. Antiochia Pisidiæ. *Antiochia di Pisidia*.
10. Lycaonia. *Cogni*.
M. Iconicum. *Cogni*.
11. Pamphylia. *Settalia Orientale*, parte di *Caramania largamente presa*.
M. Sida. *Scandelor*, o *Satalia vecchia*.
12. Pamphylia altera, *Satalia Occidentale*.
M. Pergen, postea Syllæum, tandem Attaliam translata. *Pirgi*.

PATRIARCHATUS ALEXANDRINUS.

IN DIOECESI ÆGYPTI.

In EGITTO, v. *EL-CHIBET*.

Conſtabat hic Patriarchatus, intra Imperii limites, Ægyptiaca Diœceſi, quæ tempore Juſtiniani diviſa erat in novem Provincias.

1. Ægyptus prima. *Errif. verſo l'Occidente.*
   M. Alexandria. *Aleſſandria di Egitto*, v. *Scanderia*.
2. Ægyptus II. in occidua Niliaci Delta regione. *Errif verſo l'Oriente.*
   M. Cabaſa. *Mabatelimi*.
3. Auguſtamnica, partim intra, partim extra Delta. *Bechria verſo l'Oriente, e'l Settentrione.*
   M. Peluſium. *Berelles, vicino a Belbais.*
4. Auguſtamnica II. *Bechria verſo l'Occidente e'l Mezzodì.*
   M. Leontopolis. *Lenoton.*
5. Arcadia, dicta ab Arcadio Imperatore, olim Heptanomis, *L'Egitto intorno e ſopra il Cairo.*
   M. Oxyrinchus Entre. *Dealmarath, e Palemа.*
6. Thebais I. *Sahid, verſo il Settentrione.*
   M. Antinoe. *Anthios.*
7. Thebais II. *Sahid, verſo il Mezzodì.*
   M. Ptolemais Hermii. Vers *El-Fium.*
8. Lybia ſuperior, ſeu Pentapolis, antea Cyrenaica. *Barca verſo l'Occidente.*
   Ptolemais Pentapoleos. *Tolometta.*
9. Lybia ſecunda, Inferior, ſive Marmarica. *Barca verſo l'Oriente.*
   M. Darnis. Pres de *Bonandria.*

Exera Romanum Imperium, Alexandrinum Patriarcham reſpiciebant Æthiopes, ſub Primate ſive Catholico ſuo, & ex parte Indi atque Arabes.

PATRIARCHATUS ANTIOCHENUS.

IN DIOECESI ORIENTIS.

Nel LEVANTE O SORIA, ARAB. SCHAM.

Hæc Diœcesis (præter Palæstinas) habebat Provincias tredecim, quæ Antiocheno Patriarchæ parebant.

1. Syria I. *La Soria, verso il Maestro.*
M. Antiochia, sive Theopolis. *Antiochia*, v. *Antachia*, rovinata.
2. Syria II. Salutaris, pars Cœles, ut & superior. *Soria, al Mezzodì della precedente nelle terre.*
M. Apamea. *Hama*, o *Hamous*.
2. Theodorias, a Justiniano, ut puto, instituta de nomine Theodoræ uxoris. *La Soria, verso il Mezzodì della prima, lungo il mare.*
M. Laodicæa. *Lica.*
4. Phœnicia propria, Paralia scilicet, sive Maritima, *La Fenicia*, v. *Founiki.*
M. Tyrus. *Sor.*
Cui adjecta Berytus. *Bairut.*
5. Phœnicia Libani. *La Soria, intorno a Damasco.*
M. Damascus. *Damasco*; *Arab. Scham.*
6. Euphratensis, antea Comagene. *La Soria, verso il Nord-Est, lungo l'Eufrate.*
M. Hierapolis. *Non lungi d'Aleppo.*
7. Arabia, Petræa scilicet. *Barraab.*
M. Bostra. *Bussereth.*
8. Cilicia prima. *La Caramania maritima, verso il mezzo.*
M. Tarsus. *Tarso*, *T. Tersish.*
9. Cilicia secunda. *La Caramania Orientale, e Settentrionale.*
M. Anazarbus. *Acsar.*
10. Isauria. *Sauria, parte Occidentale della Caramania.*
M. Seleucia Isauriæ. *Selekia.*
11. Cyprus Insula. *L'Isola di Cipro*, *T. Corpus-ada.*
M. Constantia Cypri, alias Salamina; postea Justiniana secunda. *Constanza, rovidata, vicino a Famagosta.*

Trans Euphratem.

12. Osrhoene, antea Adiabene. Il *Diarbecher verso Occidente.*
M. Edessa. *Orfà.* *A-Rhoais.*
13. Mesopotamia. *La maggior parte del Diarbecher.*
M. Amida. *Cara-Hemit.*

Huc pertinebant extra Romanum solum Iberia, Armenia major, cum Catholico sive universali Præsule suo, qui post Patriarcha dictus: Persis item, ubi Catholicus Seleuciæ Pathorum seu Ctesiphontis; *Bagdat*, cæteræque nationes ad Indiam usque.

PATRIARCHATUS JEROSOLYMITANUS.

IN PALÆSTINA.

IN TERRA SANCTA.

M. JEROSOLYMA, alias Ælia. *Jerusalem*, *Arab. Kouts-Scherifi.*

Huic Patriarchæ assignata fuit Palæstina triplex, id est, in tres Provincias divisa, quæ antea parebat Antiocheno.

1. Palæstina prima. *Giudea*, *Samaria*, *e parte di Galilea.*
M. Cæsarea Palæstinæ. *Cesarea*, v. *Caisar.*

2. Palæstina secunda. *Galilea Orientale*, *e Paese oltre il Giordano.* v. *Bidumi.*
M. Scythopolis antea Nyssa. *Bethsan.*

3. Palæstina tertia, salutaris. *Parte d' Idumea*, *Arabia Petrea*, *e Giudea Meridionale.*
M. Petra. *Montereal*, v. *Crach.*

I L

INDEX CONCILIORUM, UNIVERSALIUM omnium; Localium autem omnium, quorum Collectores Canonum meminere, aliorumque aliquot Celebriorum ad Sæculum usque 12.

Adjiciuntur ad pleniorem notitiam, vulgaria singulorum nomina, *tempora, & loca Prænotionum in quibus de unoquoque agitur.*

Inserta sunt præcipua quædam *Conciliabula* charactere Italico distincta, tum & alia *Opera* Canonibus immixta quæ Asterisco prænotantur.

Nota 1. *Concilia Generalia literis majusculis scribi.*

Nota 2. quæ *apud* aliquam Civitatem sive locum habita dicuntur, ea in ordine initialis sive primæ cujusque loci literæ quærenda esse.

A

D

E

Mogun-

TAR-

III.

INDEX ALPHABETICUS
ROMANORUM PONTIFICUM.

CLV. Gregorius VII. 1073. an. 12. menf. 1. dies pag. 199.

CLXXI. Gregorius VIII. 1187. duos fere menfes pag. 202.

CLXXVI. Gregorius IX. 1227. an. 14. menf. 5. dies 3. pag. 203.

CLXXXII. Gregorius X. 1271. an. 4. menf. 4. dies 10. pag. 204.

CXCIX. Gregorius XI. 1371. an. 7. menf. 2. dies 24.

CCIII. Gregorius XII. 1406. an. 2. menf. 6. dies 14.

CCXXVI. Gregorius XIII. 1572. an. 12. menf. 10. dies 29.

CCXXIX. Gregorius XIV. 1590. menf. 10. dies 10.

CCXXXIV. Gregorius XV. 1621. an. 2. menf. 5.

Gregorius Antipapa, 1013.

H

XCVII. HADRIANUS I. iniit 772. fedit an. 23. menf. 10. dies 17. vide Prænot. pag. 196.

CVIII. Hadrianus II. iniit 867. fedit an. 4. menf. 10. dies 17. pag. 198.

CXI. Hadrianus III. 884. an. 1. menf. 3. dies 19.

CLXVII. Hadrianus IV. 1154. an. 4. menf. 8. dies 29.

CLXXXIV. Hadrianus V. iniit 1276. fedit dies 29.

CCXVIII. Hadrianus VI. 1522. an. 1. menf. 8. dies 6.

XLVII. Hilarus iniit 461. fedit an. 5. menf. 9. dies 29. v. p. 186.

LXXI. Honorius I. iniit 626. fedit an. 12. menf. 4. dies 27. v. p. 193.

CLXI. Honorius II. 1124. an. 5. menf. 1. dies 17. pag. 201.

CLXXXV. Honorius III. 1216. an. 10. menf. 8. pag. 203.

CLXXXVIII. Honorius IV. 1285. an. 2. & diem unum.

Honorius II. feu Cadalous, Antipapa, 1062.

LVIII. Hormifdas 514. an. 9. dies 10. pag. 188.

X. Hyginus 152. an. 3. dies 28. pag. 172.

I

XLI. INNOCENTIUS I. iniit 402. fedit an. 15. menf. 2. dies 10. vide Prænot. pag. 184.

CLXII. Innocentius II. 130. an. 13. menf. 7. dies 10. v. pag. 201.

CLXXIV. Innocentius III. 1199. an. 18. menf. 6. dies 9. pag. 202.

CLXXVIII. Innocentius IV. 1241. an. 11. menf. 5. dies 14. pag. 203.

CLXXXIII. Innocentius V. 1276. menf. 5. dies 5.

CXCVII. Innocentius VI. 1352. an. 9. menf. 8. dies 20.

CCII. Innocentius VII. 1404. an. 2. dies 22.

CCXIII. Innocentius VIII. 1484. an. 7. menf. 10. dies 27.

CCXXX. Innocentius IX. 1591. menf. 2.

CCXXXVI. Innocentius X. 1644. an. 10. menf. 3. dies 22.

CCXL. Innocentius XI. iniit 1676. an. 12. menf. 10. dies 22.

CCXLII. Innocentius XII. iniit 1691. an. 9. menf. 2. dies 15.

CCXLIX. Innocentius XIII. Roman. Michael Angelus de Comitibus antea dictus, creatus, an. 1721. die 8. Maji; fedit an. 2. menfibus 10. obiit an. 1724. die 8. Martii. Vacavit fedes menfibus 2. diebus 22.

LIV. Joannes I. 523. an. 2. menf. 9. dies 14. pag. 188.

LVII. Joannes II. 532. an. 2. menf. 8. pag. 189.

LXI. Joannes III. 559. an. 12. menf. 11. dies 16. pag. 191.

LXXIII. Joannes IV. 640. an. 1. menf. 9. dies 6.

LXXXIII. Joannes V. 685. an. 1. dies 11.

LXXXVI. Joannes VI. 701. an. 3. menſ. 2. dies 12.
LXXXVII. Joannes VII. 705. an. 2. menſ. 7. dies 17.
CIX. Joannes VIII. iniit 872. ſedit an. 10. diem unum.
CXVI. Joannes IX. iniit 901. ſedit an. 3. dies 15.
CXXIII. Joannes X. 913. an. 15.
CXXVI. Joannes XI. 931. an. 4. menſ. 10.
CXXXI. Joannes XII. 955. an. 9. aut 10.
CXXXIII. Joannes XIII. 965. an. 6. menſ. 11. dies 5.
CXXXVII. Joannes XIV. 984. an. 1. & aliquot menſ.
CXXXIX. Joannes XV. 985. an. 10. menſ. 4. dies 12.
Joannes XVI. Antipapa.
CXLI. Joannes XVII. 1033. menſ. 5.
CXLII. Joannes XVIII. 1003. an. 5. menſ. 7. dies 28.
CXLV. Joannes XIX. 1024. an. 9. menſ. 8.
Joannes XX. Antipapa, 1043. ideoque omiſſus.
CLXXXV. Joannes XXI. 1276. menſ. 8. dies 8.
CXCIV. Joannes XXII. 1316. an. 18. menſ. 3. dies 28. pag. 205.
CCV. Joannes XXIII. 1410. an. 2. dies 15.
Joannes Diaconus Antipapa, 844.
XXXVI. Julius I. 336. an. 15. menſ. 5. dies 17. pag. 180.
CCXVI. Julius II. 1502. an. 9. menſ. 3. dies 21.
CCXXI. Julius III. 1550. an. 5. menſ. 1. dies 16.

L

CXXII. LANDUS iniit 912. ſedit aliquot menſes.
Laurentius Antipapa quartus, 498.
XLVI. Leo I. iniit 440. ſedit an. 20. menſ. 11. v. pag. 185.
LXXXI. Leo II. 683. menſ. 10. dies 14. v. pag. 194.
XCVIII. Leo III. 795. an. 20. menſ. 5. dies 17. v. pag. 196.
CV. Leo IV. 847. an. 8. menſ. 3. dies 5. v. pag. 197.
CXVIII. Leo V. iniit 906. ſedit dies 40.
CXXIV. Leo VI. 928. menſ. 6. dies 15.
CXXVII. Leo VII. 938. an. 3. menſ. 6.
Leo VIII. ab Othone intruſus, 962.
CL. Leo IX. 1049. an. 5. menſ. 2. dies 7. pag. 199.
CCXVII. Leo X. 1513. an. 8. dies 20.
CCXXXII. Leo XI. 1605. dies 27.
XXXVII. Liberius 352. an. 15. menſ. 4. dies 2. pag. 181.
II. Linus 67. an. 11. menſ. 2. dies 23. pag. 168.
XXIII. Lucius I. 253. an. 1. menſ. 4. pag. 176.
CLIV. Lucius II. 1144. menſ. 11. dies 14. pag. 201.
CLXIX. Lucius III. 1181. an. 4. men. 2. dies 18. pag. 202.

M

XXX. MARCELLINUS iniit 296. ſedit an. 7. menſ. 11. dies 26. pag. 177.
XXXI. Marcellus I. iniit 304. ſedit an. 4. menſ. 1. d. 25. pag. 178.
CCXXII. Marcellus II. 155. dies 11.
XXXV. Marcus 336. an. 8. dies 22. pag. 111.
CX. Marinus I. 882. an. 1. dies 20.
CXXIX. Marinus II. 942. an. 3. menſ. 4. dies 13.

LXXII. Severinus 640. an. 2. dies 4.
LIX. Silverius 536. an. 4.
XXXIV. Silvester I. 314. an. 21. menf. 11. v. pag. 179.
CXL. Silvester II. 999. an. 4. menf. 2. aut 3. pag. 198.
Silvester III. Antipapa, 1043.
XLVIII. Simplicius 467. an. 15. menf. 5. dies 10. pag. 186.
XXXIX. Siricius 385. an. 13. menf. 1. dies 14. pag. 179.
LXXXVIII. Sisinnius 708. dies 20.
VIII. Sixtus I. 130. an. 9. menf. 10. dies 8. pag. 171.
XXV. Sixtus II. 257. an. 11. dies 13. v. pag. 176.
XLV. Sixtus III. 432. an. 7. menf. 11. pag. 185.
CCXII. Sixtus IV. 1471. an. 13. dies 5. v. pag. 207.
CCXVII. Sixtus V. 1584. an. 5. menf. 4. dies 3.
XIII. Soter 173. an. 3. menf. 11. dies 21. v. pag. 173.
XXIV. Stephanus I. 255. an. 2. menf. 3. dies 22. pag. 176.
XCIII. Stephanus omitti solitus, 752. dies 4.
XCIV. Stephanus II. 752. an. 5. dies 20. pag. 196.
XCVI. Spephanus III. 768. an. 3. men. 5. dies 12. *ibid.*
XCIX. Stephanus IV. 816. an. 1. menf. 7. dies 3. *ibid.*
CXII. Stephanus V. 885. an. 6. & dies aliquot.
CXIV. Stephanus VI. iniit 897. fedit an. 3. aut 4.
CXXV. Stephanus VII. 929. an. 2. menf. 1. dies 15.
CXXVIII. Stephanus VIII. 939. an. 3. menf. 4. dies 5.
CLII. Stephanus IX. 1057. octo fere menfes, pag. 199.
LII. Symmachus 498. an. 15. menf. 7. dies 27. pag. 188.

T

IX. TELESPHORUS iniit 140. fedit an. 11. menf. 8. dies 29. vide Prænot. pag. 171.
LXXIV. Theodorus I. iniit 642. fedit an. 7. menf. 5. dies 20.
CXV. Theodorus II. 901. dies 20.
Theodorus Antipapa, 686. & 687.
Theophylatus Antipapa, 757.

V

CII. VALENTINUS iniit 827. fedit dies 40.
XV. Victor I. iniit 192. fedit an. 9. menf. 1. dies 28. p. 173.
CLI. Victor II. 1054. an. 2. menf. 6.
CLVI. Victor III. 1086. menf. fere 10.
Victor III. seu Gregorius, Antipapa, 1140.
Victor IV. Octavianus, Antipapa, 1159.
LX. Vigilius 530. an. 15. menf. 6. pag. 190.
LXXVII. Vitalianus 656. an. 13. menf. 4. dies 27.
XVIII. Urbanus I. 224. an. 6. menf. 7. dies 4. pag. 175.
CLVII. Urbanus II. 108. an. 11. menf. 4. dies 18.
CLXX. Urbanus III. 1185. an. 1. menf. 10. dies 25.
CLXXX. Urbanus IV. 1261. an. 3. menf. 1. dies 4. pag. 204.
CXCVIII. Urbanus V. 1362. an. 8. menf. 1. dies 23. pag. 206.
CC. Urbanus VI. 1378. an. 11. menf. 6. dies 6.
CCXXVIII. Urbanus VII. 1590. dies 13.

IV.

CATALOGUS SIVE INDEX

Chronologicus Episcoporum *Byzantii* & Patriarcharum CONSTANTINOPOLEOS, partim ex Nicephoro, partim ex Jure Græco Romano, aliisque scriptoribus.

1. ANDREAS Apostolus Evangelii apud Byzantium præco, oratorium extruxit in Argyropoli. Ordinavit Episcopum Urbis illius Stachyn, cujus meminit Paulus in Epistola ad Romanos.
2. *Stachys* jam dictus, qui in Episcopatu vixit annos 16.
3. *Onesimus*, Philemonis servus, annos 14.
4. *Polycarpus*, annos 17.
5. *Plutarchus*, annos 16. } Omissis a Scaligero, Nicephori exscriptore.
6. *Sedecion*, sive Sedecias, annos 9.
7. *Diogenes*, annos 15.
8. *Eleutherius*, annos 7.
9. *Felix*, annos 5.
10. *Polycarpus*, (qui a quibusdam omittitur) annos 17.
11. *Athenodorus*, seu Athenogenes: hic alteram ædem extruxit in loco dicto Elæa, ubi Synaxes habebat, annos 4.
12. *Euzoius*, annos 16.
13. *Laurentius*, annos duos, menses 6.
14. *Alypius*, annos 13. menses 6.
15. *Pertinax*, vir consularis. Hic aliam ædem extruxit in loco maritimo, quem Sycas vocant (hodie Pera, sive Galata) eique ædi Irenes sive Pacis nomen indidit. Sedit annos 19.
16. *Olympianus*, annos undecim.
17. *Marcus*, annos 13.
18. *Cyriacus*, annos 26.
19. *Castinus*, sive Gestenus, qui sanctæ Euphemiæ, tunc martyrium passæ, ædem condidit in loco, cui nomen Petrium, sedit annos 7.
20. *Titus*, sive Taratus Citites, annos 35. menses 6.
21. *Dimitius*, sive Domitianus, frater Probi Imperatoris, annos 24. aliis 21. menses 6.
22. *Probus*, ejusdem Domitii filius, annos 12.

Hi fuere Episcopi Byzantini ante Constantinum, sub quo cœpit Metrophanes, quem Græci primum Patriarcham Constantinopolitanum jactant. Sæculo IV.

1. *Metrophanes*, prædicti Domitii filius, Probi Episcopi frater & Probi Imperatoris fratris filius, cœpit circa annum 314. sedit annos 10. atque Alexandrum sibi substituendum curavit.
2. *Alexander*, imperante eodem Constantino Magno, cœpit anno, ut volunt, 317. sedit anno 23.
3. *Paulus*, Confessor dictus, quia diem obiit in confessione, intra altare strangulatus: cœpit anno 340. sæpius sede sua depulsus a Constantio Imperatore, semel restitutus per Constantem.
4. * *Eusebius*, Arianus intrusus, primum Beryti, dein Nicomediæ, postea

Prænot. Canonic. Doujat. Vuu

ftea Conftantinopolis antiftes, translatus a Conftantino anno 340. ejecto Paulo, fedit annos 2.

5. * *Macedonius* Presbyter ejufdem Ecclefiæ, qui ab oppugnando Spiritu fancto Pneumatomachi cognomen tulit, electus ab Arianis anno 342. introducitur a Conftantio anno 351. abdicatur in Concilio Conftantinopolitano ab Acacio, anno 359.

6. * *Eudoxius* Arianus, prius Germanicæ, deinde Antiochiæ Epifcopus translatus Conftantinopolim a Conftantio, anno 359.

7. *Evagrius* Orthodoxus, ordinatus ab Euftathio Antiocheno anno 370. fed a Valente Imperatore in exilium actus.

8. * *Demophilus*, Semiarianus, qui prius fuerat BerrhϾ in Thrachia Epifcopus, intruditur a Conftantio ann. 378. fedit annos undecim, menfes 5.

9. *Gregorius* Theologus, qui & *Nazianzenus*, fub Theodofio magno, cœpit 378. ac poft annos 3. ad fua rediit, fæpius turbatus ab Arianis, a quibus adverfus eum intrufus *Maximus* Alexandrinus, ex Philofopho *Cynico* Arianus.

10. *Nectarius*, Magiftratum gerens, & adhuc Cathecumenus, Arcadio Imperatore, a centum & quinquaginta fanctis Patribus Concilii Conftantinopolitani fimul baptizatus ac confecratus Epifcopus, anno 381. fedit annos 16. menfes 3. aliis 6.

11. *Joannes*, presbyter Antiochenus, cognomento *Chryfoftomus*, anno 398. fedit annos 5. menfes 6. deinde in exilium actus.

12. *Arfacius* Presbyter, Nectarii frater, cœpit ann. 404. fedit annos 2.

13. *Atticus* Presbyter, fub Theodofio Juniore creatus, ann. 405. vivente adhuc Chryfoftomo exule, fedit annos 20.

14. *Sifinnius* cœpit 426. fedit annum 1. menfes 10.

15. * *Neftorius* ex Monacho & Presbytero Antiocheno, frater Nectarii, hærefiarcha; cum Chriftum Deum effe negaret, apud Oafim exulare juffus: cœpit ann. 428. fedit annos 3. menfes 2.

16. *Maximianus* Presbyter Conftantinopolitanus, cœpit ann. 431. fedit annos 2. menfes 5.

17. *Proclus*, prius Cyzici Epifcopus ordinatus, cœpit anno 434. fedit annos 12. menfes 3.

18. Sanctus *Flavianus*; Presbyter, a Diofcoro ejectus in Synodo latrocinali Ephefina, cœpit annos 446. fedit annos duos, menfes 10.

19 * *Anatolius* Presbyter, Apocrifiarius Diofcori, fub Marciano & Leone Magno, cœpit ann. 445. fedit annos 8. menfes 8.

20. *Gennadius*, ann. 458. Is adorandi gratia Jerofolymam profectus, in reditu obiit in Cypro: fedit annos 13. menfes 2.

21. * *Phraitas*, five Flabitas: Presbyter fanctæ Theclæ apud Sycas, fub Zenone, cœpit 471. fedit menfes 3. dies 7.

22. * *Acacius* Presbyter Orphanotrophus, hæreticus, fub Anaftafio, cœpit ann. 471. fedit ann. 17. menfes 9. mortuus in anathemate.

23. *Ephemius*, Prochotrophus, cœpit anno 489. ab Anaftafio Imperatore expulfus, fedit annos 6. menfes 6.

24. *Macedonius*, & Scevophylax id eft vaforum cuftos, ann. 495. qui fimiliter ejectus eft poft annos 16.

25. * *Timotheus* Scevophylax, fub Anaftafio & Juftino, cœpit ann. 511. annos 6. & menfes 7.

26. *Joannes* Cappadox, Presbyter & Syncellus ejufdem Ecclefiæ, fub Juftino, cœpit anno 517. fedit annum unum, menfes 10.

27. *Epiphanius* Presbyter & Syncellus, fub Juftino & Juftiniano, cœpit 520. fedit annos 16. menfes 3.

28. * *An-*

28. * *Anthimus* Trapezuntius Episcopus, ann. 534. cui a Concilio Menæ contra Severum, dignitas adempta est post mens. 10.
29. *Menas*, Presbyter & Xenodochus, Hospitii peregrinorum Sampsonici Phæfectus, cœpit ann. 536. sedit annos 16. mens. 6.
30. *Eutychius* Presbyter & Monachus in Monasterio Amasiæ, ann. 553. interfuit quintæ Synodo Oecumenicæ, ejectus a Justiniano: sedit ann. 12. mens. 2.
31. * *Joannes III.* Presbyter Antiochenus, e numero Scholasticorum sive Advocatorum, intrusus ann. 564. sedit annos 12. mens. 7.
* *Eutychius* interum, an. 578. sub Justino Juniore restitutus, s. an. 4. mens. 6.
32. * *Joannes IV.* Diaconus Constantinopolitanus, *Jejunator* dictus, temporibus Tiberii, cœpit ann. 583. sedit annis 13. mens. 5.
33. * *Cyriacus*, Presbyter Ecclesiæ ejusdem, & Oeconomus, ann. 596. sedit sub Mauricio & Phoca annos ferme 11.
34. * *Thomas* Diaconus Ecclesiæ ejusdem, & Sacellarius, circa annum 607. sedit annos 2. menses 7. Sæculo VII.
35. * *Sergius* Diaconus Ecclesiæ ejusdem, Monothelita, ut & sequentium plerique, ann. 609. sub Heraclio Imperatore, sedit ann. 30. circiter.
36. * *Pyrrhus*, Presbyter ejusdem Ecclesiæ, Monachus & Monasteriorum Magister Chrysopoli, an. 639. orta seditione secessit post an. 2. mens. 9. dies 9.
37. * *Paulus II.* Presbyter ejusdem Ecclesiæ & Oeconomus, ann. 642. sedit annos ferme 10.
* *Pyrrhus* restitutus anno 652. sedit mens. 4. dies 23.
38. *Petrus*, Curator accipiendis hospitibus in eadem Ecclesia, ann. 653. sedit ann. 2. mens. 3. sub Constante Heraclii nepote.
39. * *Thomas II.* Diaconus ejusdem Ecclesiæ & Chartarum custos, an. 656. sedit ann. 2. mens. 7.
40. * *Joannes V.* Presbyter Scevophylax, ann. 658. sedit ann. 5. mens. 9.
41. *Constantinus I.* Diaconus, Scevophylax, & Oeconomus, ann. 664. Orthodoxus, sedit ann. 1. mens. 2. dieb. 7. sub eod. Constante, deinde expulsus est.
42. *Theodorus* Presbyter, ejusdem Ecclesiæ syncellus & custos Vasorum, Monothelita, ann. 666. ejectus post ann. 12. mens. 3.
43. *Georgius Cyprius* Presbyter, syncellus & Scevophylax, ann. 678. sub Constantino Pogonato Constantis filio, sedit ann. 3. mens. 3. Catholicus, interfuit sextæ Synodo Oecumenicæ.
* *Theodorus Syncellus*, iterum restitutus ann. 682. sedit ann. 1. & mens. 10.
44. *Paulus III.* Laicus, a secretis, anno 684. sedit annos 7.
45. * *Callinicus*, Presbyter & custos Vasorum Blachernis, ann. 691. auctor Synodi Quinisextæ in Trullo: sedit annos 12. oculis orbatus & Romam relegatus a Justiniano Rhinotmeto.
46. * *Cyrus* Presbyter & Monachus Insulæ Amastridis, anno 703. sedit annos 9. expulsus a Philippico. Sæculo VIII.
47. * *Joannes VI.* Monachus Diaconus, & Chartarum custos, ann. 712. sedit annos 3.
48. *S. Germanus* Episcopus Cyzici, & confessor, ann. 715. sedit ann. 14. mens. 5. dies 7. ejicitur ab impio Leone Isauro.
49. * *Anastasius*, Presbyter & syncellus, Iconoclasta, anno 730. sedit annos 24. sub eodem Leone & Constantino Copronymo.
50. * *Constantinus II.* Monachus, & Episcopus Syllæi, anno 754. intrusus a Copronymo, sub quo habita Pseudosynodus septima contra Imagines: sedit annos 12. Pulsus in exilium ab eodem Imperatore, deinde capite truncatus.

51. * *Nicetas*, Presbyter sanctorum Apostolorum, & Monasteriorum Magister, Eunuchus, anno 766. sedit annos 13. mens. 4.
52. *Paulus Cyprius*, confessor, an. 780. Orthodoxus, sedit annos ferme 4.
53. *Tarasius*, a secretis & Laicus, anno 784. Catholicus & propugnator Sanctarum Imaginum, sedit annos 22.
54. *Nicephorus* a secretis, Monachus factus, anno 806. expulsus ab impio Leone Armeno ob defensionem imaginum, sedit annos 9.
55. * *Theodotus* Melissenus, cognomento *Cassiteras*, Iconomachus, intrusus a Leone Armeno anno 814. sedit annos 6.
56. *Antonius* Episcopus Sylæi, qui & *Casimatas*, sub finem ejusdem Leonis & sub Michaele ejus filio, anno 823. sedit ann. 13.
57. * *Joannes VI.* sive Janes Synerosiotes: Presbyter & syncellus, anno 834. sedit annos 9. Iconomachus sub Theophilo, depositus.
58. *Methodius* Homologeta seu confessor, Imaginum cultor, anno 842. sedit annos 5. mens. 4.
59. *Ignatius* Monachus, Michaelis Trauli Imp. filius, Eunuchus ann. 847. sedit annos 11. mens. 5.

Hactenus Nicephorus.

60. *Photius* senator, & ex Secretario factus Monachus, atque exacto Ignatio Patriarcha, anno 859. sedit annos circiter 8. imperantibus Michaele tertio & Basilio Macedone, a quo abdicare coactus est in Synodo quarta œcumenica, jam anno 867. depositus.

Ignatius restitutus, eodem Macedone regnante, anno 867. sedit annos 11.

Photius, mortuo Ignatio restitutus iterum, regnante Leone Philosopho, ann. 878. Auctor Schismatis præcipuus, sedit annos 8.

61. *Stephanus*, Imperatoris Basilii filius, Leonis Sexti cognomento Philosophi frater, ann. 886. sedit annos 3.
62. *Antonius* Secundus *Cauleas*, eodem Leone Imperante, ann. 888. sedit annos 2.
63. *Nicolaus*, antea *Mysticus*, (quod nomen erat dignitatis palatinæ) eodem Leone regnante, ann. 890. solio dejectus post annum.

Sæculo X. 64. *Euthymius*, ex Monacho, & syncello, ann. 901. sedit ann. menses 6. pulsus & in exilio mortuus.

Nicolaus Mysticus, restitutus anno 911. sedit ann. 19.

65. *Stephanus* Metropolitanus Amaseæ, 930. sub Romano Lecapeno sedit ann. 2. mens. undecim.
66. *Trypho* Monachus, ann. 933. Imperante Romano eodem, Patriarcha ad tempus, donec Theophylactus sequens adolesceret, administravit ann. 11.
67. *Theophylactus* Lecapeni filius, ann. 944. consecratus, sedit annis 23. dies 25.
68. *Polyeuctus* Eunuchus, ann. 956. Imperante Constantino VIII. Romani filio, præfuit annos 14. mens. 5.
69. *Basilius Scamandrenus* Monachus, 970. sub Joanne Zimisce. Sedit ann. 4. depositus ob crimen.
70. *Antonius* Tertius Monachus *Studites*, ann. 975. eodem Zimisce, & post eum Basilio Juniore, & Constantino Porphyrogenito fratribus Imperantibus: abdicat anno sequenti, & vacat sedes annis 4.
71. *Nicolaus II. Chrysoberges*, an. 981. iisdem Augustis, sedit an. 12. mens. 8.
72. *Sisinius II.* Magister, ann. 995. iisdem Imperantibus, sedit ann. 3.
73. * *Sergius*, alias Eulogius, Abbas Cœnobii Manuelis, ann. 998. iisdem Imperantibus: sedit ann. 20. stirpe & secta conjunctus cum Photio.

Sæculo XI. 74. *Eustathius* Archipresbyter Ecclesiæ Aulicæ, cujus extant doctissimi in Homerum Commentarii & alia, ann. 1019. regnantibus iisdem Augustis, sedit ann. 6.

75. *Ale-*

75. *Alexius Studites*, sive Ecclesiarches Mansionis Studitæ, ann. 1025. sub Constantino Basilii fratre, & Michaele Paphlagone & aliis: sedit annis 18.
76. *Michael Cerularius*, an. 1043. sub Constantino Monomacho sedit an. 15. Latinis admodum infensus. Tandem ab Isaacio Comneno pulsus.
77. *Constantinus* Tertius, *Lychudes*, Protovestiarius, an. 1058. sub Isaacio Commeno & Constantino Duca, annos fere 7.
78. *Joannes* Septimus *Xiphilinus*, an. 1065. sub eodem Constantino Duca, & sequentibus: ejus est Epitome Dionis: sedit ann. 13. mens. 6.
79. *Cosmas* Monachus Jerosolymitanus, an. 1078. sub Nicephoro Boloniate: sedit an. 7. mens. 6.
80. *Eustratius* sive *Eustathius* Secundus cognomento *Garidas*, ann. 1086. Alexii Comneni tempore, sedit an. 3.
81. *Nicolaus* Tertius Monachus *Grammaticus* an. 1089. ejusdem Alexii tempore; sedit an. 23. menses 3. licet aliter numerum augeat series Græco-romana. Hunc Baronius cum Nicolao Muxalone confundere videtur.

Sæculo XII.

82. *Joannes* Octavus Hieromnemon, cognomento *Chalcedonius*, an. 1113. sub eodem Alexio & Calojoanne, sedit an. 23. (legendum puto annos 2.)
83. *Leo Stypiota*, an. 1115. sub eodem Joanne Comneno, qui Calojoannes, an. 8. mens. 8.
84. *Michael* Monachus *Oxites*, cognomento *Curcuas*, circa ann. 1123. sub eod. sedit an. 2. mens. 8.
85. *Cosmas* Secundus *Atticus* an. 1126. sub eod. Principe, mens. 10. Postea ejectus est, & Ecclesia vidua mansit menses 10.

[82–85:] Hi omittuntur a Baronio.

86. *Nicolaus* Quartus Monachus, *Muzalo* dictus, circa an. 1127. sub eodem Imperatore: cum in Patriarchatu exegisset an. 3. menses 4. ei renunciavit.
87. *Theodotus*, aliis *Theodosius*, Monachus & Abbas Monasterii Sanctæ Resurrectionis, an. 1131. sub eodem Joanne Comneno, annis 3.
88. *Neophytus* inclusus ex Monasterio Evergetidis, an. 1134.
89. *Constantinus IV. Chliarenus*, Diaconus & sacelli Præfectus, circa annum 1135. sedit annos circiter 13.
90. *Lucas* Monachus *Chrysoberges*, an. 1148. sedit an. 18.
91. *Michael III. Anchialius*, Diaconus, & sacelli Præfectus, ac Princeps Philosophorum, an. 1167. sedit an. 8. aut paulo amplius.
92. *Charito* Monachus Monasterii Manganorum, an. 1177. menses undecim.
93. *Theodosius* Monachus, oriundus ex Antiochia, qui diu in colle S. Auxentii asceticam vitam duxerat, anno 1178. post annos 3. renunciavit, aut abdicatus est.
94. *Basilius II. Camaterus*, Chartophylax & Hypertimus, ann. 1182. sedit ann. 2. mens. 7. postea depositus.
95. *Nicetas Mundanes*, magnus Sacellarius, an. 1185. sedit an. 6. menses totidem, remotus ab Imperatore.
96. *Leontius* Monachus, Diaconus & Præfectus Monasterii SS. Apostolorum ad collem S. Auxentii, 1191. & post menses 7. abdicatus est.
97. *Dositheus*, Monachus Studita, primum Jerosolymitanus, deinde Constantinopolitanus Patriarcha creatus ab Isaacio Angelo Imperatore ob falsa vaticinia, anno 1192. ac brevi deturbatus.
98. *Georgius II. Xiphilinus*, magnus vasorum custos, anno 1193. sedit an. 6. mens. 10. vacavitque sedes menses undecim.
99. *Joannes IX. Camaterus*, Diaconus & Chartularius, ann. 1199. eod.

Alexio Imperante, præfuit ann. 5. menf. 8. dies 7. usque ad captam a Latinis Conftantinopolim: vixitque urbem poft expugnatam, anno 2. menfes 2. dies 14. obiit apud Didymotichum: vacavitque fedes annum 1. menfes 10.

LATINIS CONSTANTINOPOLI

Imperantibus Patriarchæ fuere.

LATINI.

Sæculo XIII. 1. *Thomas Maurocenus* Venetus, primus Latinorum Patriarcha Conftantinopolitanus, an. 1204. Balduino Flandro & Henrico Imperatoribus.

2. *Matthæus*, anno 1211. fub Henrico, Petro, & Roberto Imperatoribus, fedit ann. 19.

3. *Nicolaus*, ann. 1230. fedit paulo ultra annos 20.

4. *Pantaleon Juftinianus*, an. 1251.

GRÆCI.

100. *Michael IV. Saurianus*, Magnus Sacellarius, an. 1208. fub Theododoro Lafcari, fedit Nicææ in Afia minori, circiter an. 6. vacavit fedes menfes 10. cum dimidio.

101. *Theodorus III. Irenicus* Chartularius, & Princeps Philofophorum, *Cupas* etiam dictus, an. 1214.

102. *Maximus* Abbas Monafterii Vigilantium, an. 1215. menf. 8.

103. *Manuel Charitopulus*, aliis *Michael*, an. 1216. fedit an. 5. menf. 6.

104. *Germanus II.* Monachus anno 1222.

105. *Methodius II.* an. 1240. menf. 3. *Manuel*, five *Michael*, iterum an. 14.

106. *Germanus III.* ann. 1254. brevi pulfus.

107. *Arfenius Autorianus*, an. 1255. annos 4.

108. *Nicephorus Blemmydes*, prius Ephefinus Epifcopus, ann. 1260. brevi mortuus.

Arfenius iterum evectus, iterumque pulfus an. 1261.

Pulfis Conftantinopoli Latinis, alii poft Pantaleonis obitum, titulo Patriarcharum Conftantinopolitanorum a Romanis Pontificibus ad hæc usque tempora donati, nudum fine re nomen habuere.

Apud Græcos Patriarcharum honore potiti funt

109. Dejecto Arfenio, *Germanus*, aliis *Georgius*, Adrianopolitanus antea Epifcopus, anno 1261. ipfe quoque poft annum ejectus.

110. *Jofephus*, Monafterii præfectus in Gallefio monte, vita admirabilis & Confeffionis corona decoratus, anno 1262.

Hic definit feries Græca.

111. † *Joannes Becus* concors Latinis, 1274.

Jofephus iterum, circa an. 1284. exceffit poft annum unum menfes 6.

112. *Gregorius IV.* an. 1288. loco motus poft annum quoque 1. menf. 6.

113. *Athanafius* an. 1290. expulfus cum fediffet annos ferme 4.

114. *Joan-*

114. *Joannes XI.* Monachus, circa annum 1296. abdicatus est post an. 4. aut paulo amplius.

Athanasius rursus vocatus an. 1302. & post an. 6? ac menses totidem rursum depulsus.

115. *Niphon* Monachus, an. 1309. post an. 4. sede Patriarchali dejectus ob crimen.

116. *Joannes XII. Glycys* cognomento, ex *Logotheta* dromi, uxore Monachatum profitente, factus Patriarcha, circa an. 1315. post an. 4. secessit.

117. *Gerasimus* Monachus, an. 1320. intrusus.

118. *Isaias* imperitus, & facinorosus Monachus montis Atho, an. 1322.

119. *Joannes XIII.* ann. 1331. Latinorum dogmatum Assertor, ideoque exauthoratus.

120. *Isidorus* Monachus, 1347.

121. *Callistus* Monachus Cœnobii Iberorum in monte Atho, circa annum 1250. a Joanne Cantacuzeno Imperatore suffectus in locum Isidori mortui.

122. *Philotheus* Heracleæ Archiepiscopus, an. 1354. ejecto Callisto.

123. *Macarius* Monachus, an. 1375. sedit an. 2. mens. 7. dies 6. postea restitutus est, ut & Pilotheus.

124. *Nilus* itidem Monachus, an. 1378. sedit an. 20.

125. *Antonius IV.* Monachus, an. 1398.

126. *Callistus II.* 1403. sedit an. 13.

127. *Euthymius II.* 1416.

128. * *Josephus II.* ex Metropolita Ephesino, an. 1416. cujus initia Onophius refert ad annum 1419. obiit in Concilio Florentino, post subscriptam cum Latinis concordiam.

129. *Gregorius III. Hieromonachus*, anno 1440. sanctimonia & Prophetiæ dono clarus, abdicavit, prænuntiato Imperii interitu.

Anno Christi 1452. capta est Constantinopolis a Mahomete II. Turcarum Imperatore, quæ gens adhuc Orientis Imperium obtinet.

Gennadius Scholarius, Urbe expugnata I. Patriarcha, Græcis a Latinorum unione distractis, schisma renovavit, in quo perseverarunt ejus successores. Horum res nobis parum notæ, nomina ipsa non satis certo cognita: certe non magno usui ad Canonica studia esse possunt. Catalogum utcumque continuavit *Phillippus Cyprius* in Chronico Ecclesiæ Græcæ, usque ad *Parthenium*, qui an. 1621. sedem illam tenuit.

Nonnulla hic observationem merentur: & primo quidem in his cæterisque Patriarchis Orientalibus enumerandis, tantam esse inter auctores discrepantiam, ut non modo plerumque in eorum temporibus, sed etiam in ordine, imo & in nominibus dissentiant; aliique alios prætermittant, aut adjiciant. Nos ex *Nicephori*, sive Callisti, sive Patriarchæ, Chronographia, ab *Antonio Contio* Latine, a *Josepho Scaligero* Græce edita; atque ex Indice Græco, quem *Joannes Leunclavius* Juris Græcoromani Lib. quarto inseruit, itemque ex *Onuphrii* Chronico, *Baronii* Annalibus, aliisque monumentis excerptam seriem dedimus: & in annis cuique assignandis ea secuti sumus, quæ probabiliora visa sunt.

Deinde illud quoque notandum, non usquequaque adhibendam esse Græcorum vanitati fidem. Nam quod Episcopatus Byzantini auctore B. Apostolo *Andrea* gloriantur, parum certis Antiquitatis testimoniis firmatur. Constat potius a B. Petro erectam primum eam Ecclesiam fuisse, atque institutos per ea loca Episcopos; Andream vero non in Thracia, sed in

Achaja

Achaja Martyrium ſubiiſſe. Nec creditu facile eſt ab eo ordinatum fuiſſe *Stachyn*, quem, ut & *Oneſimum* (qui ei ſucceſſor datur)* S. Pauli Comitem fuiſſe agnoſcunt. Falſum quoque omnino quod ajunt, *Metrophanem* Byzantii Epiſcopum numero 23. Conſtantinopoleos primum Patriarcham fuiſſe: cum nonniſi quartus Byzantii Epiſcopus ponatur a Cedreno, & circa annum 314. cepiſſe memoretur; nec ultra decennium, quin vix toto quadriennio eam Eccleſiam rexiſſe: ea vero civitas anno demum 330. a Conſtantino magno dedicata, *Conſtantinopolis* & novæ Romæ nomen accepit. Titulum autem Patriarchæ primus accepit aut Anatolius an. 451. in Concilio Chalcedonenſi, aut ad ſummum Nectarius in Conſtantinopolitana prima ſynodo, anno 381. primis certe ſæculis Heracleenſi Metropolitano ſubjectum fuiſſe, ſive Byzantinum, ſive Conſtantinopolitanum Epiſcopum, ne ipſi quidem Græci auſint inficiari.

V. CA-

V.

CATALOGUS PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio*, &c.

SUB IMPERATORIBUS ETHNICIS.

1. SANCTUS *Marcus* Evangelista, Roma in Ægyptum missus a B. Petro, anno Christi 58. (aliis 46.) fidem annunciavit, & Ecclesiam Alexandrinam instituit, quam rexit annis 6. pro fide cæsus. Sæculo I.
2. *Anianus* Marco successit, anno 64. sedit secundum Nicephorum anno 12. secundum Onuphrium annos 22.
3. *Abilius*, ann. 86. sedit ann. ex Nicephoro 12. ex Onuphrio 13. cujus, aut Baronii numeros in sequentibus adscribemus.
4. *Cerdo*, anno 99. Episcopus annos 10. Sæculo II.
5. *Primus*, aliis *Priamus*, ann. 109. sedit annos 12.
6. *Justus*, alias *Justinus*, cœpit anno 121. sedit annos 11.
7. *Eumenes*, cœpit anno 132. sedit ann. 13.
8. *Marcus* 2. cœpit anno 145. sedit ann. 10.
9. *Celadio*, cœpit anno 155. sedit ann. 14.
10. *Agrippinus*, sive *Agrippa*, cœpit anno 169. sedit ann. 12.
11. *Julianus*, cœpit anno 181. sedit ann. 10.
12. *Demetrius*, cœpit anno 191. sedit ann. 43. Sæculo III.
13. *Heraclas*, cœpit anno 234. sedit ann. 14.
14. *Dionysius*, cœpit 248. sedit ann. 17. expulsus ab Imperatore Valeriano.
15. *Maximus*, cœpit anno 265. sedit ann. 18.
16. *Theonas*, cœpit anno 283. sedit ann. 16.
17. *Petrus*, Martyr, cœpit anno 299. sedit ann. 12.
18. *Achillas*, sive *Achillès*, iniit anno 312. sedit annis 6. Sæculo IV.

Sub Christianis Principibus.

19. *Alexander*, qui fuit in prima Synodo: iniit ann. 318. sedit ann. 7.
20. *S. Athanasius*, cœpit ann. 326. sæpe expulsus & restitutus, sedit omnibus annis 46. Damnatus primum in conciliabulo Tyrio, ann. 335. ac Treviros in exilium missus anno 336. sed restitutus a Constantino juniore ann. 338. iterum ab Eusebianis absens damnatus ac depositus in Synodo Antiochena, ann. 341. absolutus a Julio I. Pontifice.
21. * *Gregorius* Cappadox, ann. 341. vi armata intrusus ab Arianis, in Catholicos sæviit annis 6. depositus in Synodo Sardicensi.
   S. Athanasius, iterum, anno 347.
22. *Georgius*, itidem Cappadox, ærarii olim Constantinopolitani quæstor ad depeculator, eaque de causa profugus, missus primum specie ducis, tum deinde in sedem Episcopalem per vim introductus ann. 356. interfectus a gentilibus ann. 362.
   S. Athanasius, e latebris emergit, ann. 362. moritur ann. 371.
23. * *Lucius*, ann. 362. intrusus, ac brevi pulsus: sed iterum per Athanasii mortem, ejecto ejus legitimo successore Petro, grassatus, ann. 372. Pulsus ab Alexandrinis, an. 377.
24. *Petrus* Junior, cœpit ann. 372. expulsus a Valente Imperatore Aria-

no, confugit Romam: restituitur auctoritate Damasi ann. 377. moritur ann. 380.

25. *Timotheus* Petri frater, qui in secunda Synodo fuit: iniit ann. 380. sedit ann. 5.

Sæculo V. 26. *Theophilus*, cœpit ann. 385. sedit annis 27. mens. 1.

27. *Cyrillus*, Theophili sorore natus, cœpit ann. 412. sedit ann. 32. mens. aliquot.

28. * *Dioscorus*, electus ann. 444. in Synodo posteriore Ephesi, Latrocinali dicta, probat Eutychetis hæresim, deinde damnatus in Concilio Constantinopolitano & in Chalcedonensi, Gangris moritur exul anno 451.

29. *Proterius* Orthodoxus, creatus ann. 452. occisus in sacro Balneo, sive Baptisterio ab Ethychianis ann. 457. sedit annos circiter 5.

30. * *Timotheus* 2. *Ælurus*, introductus ab Eutychianis, anno 457. exilio mulctatus a Leone Imperatore ann. 460. a Zenone restitutus ann. 474. tandem ejecto Basilisco tyranno sibi ipse mortem conscisit, anno 477.

31. *Timotheus*, 3. *Leucus*, sive Albus, *Salofaciolus* dictus, Catholicus, ann. 460. pellitur ab Æluro per Zenonem ann. 475. sed postea restitutus ab eodem Zenone ann. 477. mortuus ann. 482.

32. * *Petrus Mongus*, sive *Moggus*, intrusus ann. 477. sed in Schismate post mens. 1. abdicare coactus a Zenone, deinde ab eodem restitutus, damnatus a Felici Papa anno 483. mortuus in anathemate, anno 490.

Timotheus Solifaciolus, iterum ann. 477. sedit ann. 6. interpolatis autem vicibus annos 23. ac mens. 6.

33. *Joannes Malaida* Tabennesiota ex Presbytero, Orthodoxus, cœpit anno 482. sedit mens.....

Petrus Moggus, iterum pulso Acacii artibus Joanne, sedit ann. 8.

34. * *Athanasius* 2. cognomento *Herniosus*, hæreticus, cœpit an. 490. sedit an. 7.

35. * *Joannes* 2. *Mela*, cœpit ann. 498. sedit ann. 7.

Sæculo VI. 36. * *Joannes* 3. *Machiota*, hæreticus, cœpit ann. 506. sedit ann. 10.

37. * *Dioscorus* Junior, hæreticus, cœpit 516. sedit ann. 13.

38. * *Timotheus* 4. hæreticus, cœpit ann. 519. sedit ann. 15.

39. *Asterius* Orthodoxus, electus contra Timotheum, ann. 521. omissus a Nicephoro.

40. * *Gajanus*, aliis *Galanicus*, eodem anno cum Theodosio electus anno 535. pellitur a Judicibus.

41. * *Theodosius*, hæreticus *Acephalus*, eligitur in schismate contra Gajanum, ann. 535. secedit Constantini, relegatus a Justiniano ann. 536.

42. *Paulus*, Monachus, ann. 536. sedit ann. 15.

43. *Zoilus*, anno 537. sedit annos 15.

44. *Apollinaris*, ann. 571. sedit ann. 19.

45. *Joannes* 4. ann. 570. sedit ann. 11.

46. *S. Eulogius*, ann. 581. sedit ann. 27.

Sæculo VII. 47. *Theodosius Scriba*, alias *Theodorus*, ann. 608. sedit ann. 2.

48. *S. Joannes* 5. Cyprius, cognomento *Eleemosynarius*, an. 610. sedit an. 10.

49. *Georgius* 11. Joannis cognatus, ann. 628. sedit ann. 10.

50. * *Cyrus*, Phasidis Lazorum Episcopus, Monothelita, translatus in sedem Alexandrinam ab Heraclio Imperatore, anno 630. sedit annos 10.

Alexandria capitur a Saracenis, anno 634.

* *Petrus*, Monothelita, creatus anno 640. damnatus a Martino Papa sedit annos 10.

Hic desit Nicephorus.

Patriarcharum sequentium series admodum incomperta.

VI. IN-

V I.

INDEX PATRIARCHARUM ANTIOCHENORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio*, imperantibus Ethnicis.

SANCTUS PETRUS Apostolus, anno Christi 39. ex Baronio Antiochiam veniens, eam Ecclesiam fundavit, & septem annis rexit. Sæculo I.

2. *Evodius*, a Petro discedente relictus Antiochiæ Episcopus ann. 45. sedit annos 25. tumultu adversus Judæos orto, interfectus.

3. *Ignatius Martyr*. Evodii vel collega, vel successor, ann. 71. sedit an. 38. ad bestias damnatus, Romæ Martyrium consummavit, ann. 109.

4. *Heron*, sive *Heros*, iniit ann. 110. sedit ann. 20. Sæculo II.

5. *Cornelius*, ann. 131. sedit annos 12.

6. *Heros* Junior, iniit ann. 143. sedit ann. 27.

7. *Theophilus*, iniit 170. sedit ann. 13.

8. *Maximianus*, aliis *Maximinus*, vel *Maximus*, cœpit ann. 182. sedit ann. 9.

9. *S. Serapion*, cœpit ann. 191. sedit ann. 22. Sæculo III.

10. *Asclepiades*, iniit ann. 213. sedit ferme ann. 7.

11. *Philetus*, iniit ann. 219. sedit annis fere undecim.

12. *Zebinus*, seu *Zebenus*, iniit ann. 230. sedit annis 10.

13. *S. Babylas*, iniit an. 241. sedit an. 13. Martyr insignis tempore Decii.

14. *Fabius*, cœpit ann. 254. obiit anno sequenti.

15. *Demetrianus*, iniit ann. 255. sedit ann. 7.

16. * *Paulus Samosateaus*, iniit ann. 262. sedit annos 10. postea pulsus.

17. *Domnus*, alias *Domnio*, Demetriani Episcopi filius, cœpit ann. 272. sedit annis 5.

18. *Timæus*, sive *Timacus*, cœpit ann. 277. sedit ann. 6.

19. *S. Cyrillus*, iniit ann. 283. sedit ann. 16.

20. *Tyrannus*, seu *Tyrannius*, iniit ann. 299. sedit annis 13.

Sub Imperatoribus Christianis. Sæculo IV.

21. *Vitalis*, alias *Vitalius*, iniit ann. 312. sedit annos 2.

22. *Philogonius*, iniit ann. 314. sedit annis 5.

23. *Paulinus*, iniit ann. 319. sedit annis 5.

24. *Eustathius Sidites*, ex sede Berœensi translatus Antiochiam, iniit an. 324. fuit primus in Synodo Nicæna I. ob insignem Orthodoxiam depositus ab Arianis, in exilium a Constantio pellitur an. 340. sedit an. 16.

25. * *Eulalius*, hæreticus Arianus, ex Episcopo Cæsareæ in Cappadocia, ann. 340. brevi mortuus.

26. * *Euphronius*, Presbyter Cæsariensis (recusante Eusebio Pamphili Cæsariensi Episcopo) annum fere 1.

27. * *Phacellius*, aut *Placidus*, Arianus: quo sedente Encænia Dominici aurei, & Concilium Antiochenum, ann. 341. sedit annis 3.

28. * *Stephanus Libs*, ann. 344. sedit ann. 3.

29. * *Leontius Phryx*, Spado, etiam Arianus, cœpit an. 347. sedit an. 8.

30. * *Eudoxius*, ex Episcopo Germaniciæ Syriæ, invadit sedem Antiochenam, ann. 356. Constantinopolim translatus, post ann. 2.

31. * *Anianus*, abdicare coactus post menses 4.

32. *Meletius*, an. 360. fidem Nicænam publice professus, ideoque a Constantio expulsus.

33. * *Euzoius*, ab Arianis in locum Meletii suffectus, eodem ann.

Meletius redux post Constantii obitum, an. 362. iterum pulsus a Valente, an. 372. mortuus in œcumenica Synodo Constantinopolitana, an. 381.

34. *Paulinus*, Orthodoxus, an. 362. in schismate contra Meletium, (quocum reconciliatus est, anno 378.) & simul contra Euzoium: mortuus anno 369.

35. * *Dorotheus*, Arianus, post Euzoium creatus in schismate contra Meletium & Paulinum, ann. 376. omissus a Nicephoro, sedit ann. 10. ex Onuphrio.

36. *Flavianus*, a Meletianis, spreto jurejurando, electus in schismate contra Paulinum, anno 381. Romæ toleratus magis metu majorum turbarum, quam probatus: sedit annis 23.

37. *Evagrius*, mortuo Paulino, an. 389. ab Eustathianis electus contra Flavianum, paulo post obiit, nec successorem accepit.

38. * *Porphyrius*, sedem invasit, anno 404. sedit annos 4.

Sæculo V. 39. *Alexander*, an. 408. sedit an. 3. & schisma Orthodoxorum in Antiochena Ecclesia extinxit.

40. *Theodotus*, sive *Theodorus*, an. 411. sedit an. 16.

41. * *Joannes Grammaticus*, ann. 427. ex schola Theodori Mopsuesteni; errores Nestorii & Pelagii diu fovit, idcirco damnatus a Synodo Chalcedonensi: sed tandem Cælestino Pontifici & Cyrillo Alexandrino reconciliatus est: sedit annis 13.

42. *Domnus*, alias *Domnio* 2. Joanni Avunculo successit, an. 440. sedit an. circiter 8. exauthoratus in Latrocinali Synodo Ephesina; cujus, in hoc, judicium Leoni Papæ probatum.

43. *Maximus*, cœpit an. 449. sedit an. 6. interfuit Concilio Chalcedonensi.

44. *Basilius*, cœpit anno 456. sedit ann. 2.

45. *Acacius*, cœpit an. 458. cujus tempore concussus terræ motu pene totus Oriens, atque in primis urbs Antiochena corruit: sedit an. 1.

46. *Martyrius*, cœpit anno 459. vexatus a Petro Fullone, sedi renunciat an. 471.

47. *Julianus*, prætermissus a Baronio, nominatur a Nicephoro tamquam Episcopus annis 15.

48. *Petrus* 2. *Cnapheus*, sive *Fullo*, sic dictus ab arte quam primum exercuerat, invadit sedem circa an. 471.

Martyrius, ejecto Fullone, restitutus a Leone Juniore Imperatore, an. 474. sed eo mortuo pulsus a Zenone.

* *Petrus Fullo*, iterum anno eodem 474. a Zenone restitutus, iterumque pulsus ab eodem, an. 477.

Joannes, ei substituitur, ejectus post menses 3.

49. *Stephanus* Orthodoxus, an. 477. inter solemnia Synaxeos, artibus Fullonis ab Eutychianis occisus, an. 479.

50. *Stephanus* Junior, cœpit an. 479. sedit an. 3.

51. *Calandion*, cœpit an. 482. paulo post relegatur Acacii Constantinopolitani opera.

* *Petrus Fullo*, adhuc restitutus ann. 482. Trisagium corrumpit, & Xenajam auctorem Iconoclastarum promovet, damnatus Romæ.

52. * *Palladius*, cœpit ann. 486. sedit annis 10.

53. *Flavianus* 2. electus ann. 496. damnatus ab hæreticis ob fidem Concilii Chalcedonensis, agente Anastasio Imperatore, anno 512. sedit annos ferme 16.

Sæculo VI. 54. * *Severus*, ex Sozopoli Pisidiæ, Ethnicus primum & Magus, tum Monachus Eutychianus, (a quo hæretici Severiani dicti) intrusus ab Anastasio, ann. 513. sedit ann. 6.

55. *Paulus* 2. cœpit ann. 519. sponte abdicavit, exosus ob vitam flagitiosam, cum sedisset annos circiter 2.
56. *Euphrasius*, electus anno 521. periit oppressus urbis Antiochiæ ruina; ann. 525. sedit annos 4.
57. *Ephrem*, sive *Ephraimus*, ex Comite Orientis, præcedentibus Prophetiis, electus ann. 526. tempore Justiniani, sedit annis 19.
58. *Domnus*, sive *Domnio* 3. cœpit ann. 546. interfuit Quintæ Synodo Œcumenicæ, ann. 553. sedit annis 14.
59. *S. Anastasius Sinaita*, ex Monacho ejus Montis, cœpit anno 561. damnatus, a Justiniano, quod promulganti Incorruptibilium errorem obsisteret; morte Imperatoris liberatur ab indicto exilio: sed per calumnias hæreticorum pulsus est a Justino Juniore ann. 572. sedit annos 11.
60. *Gregorius* Monachus, abdicante Anastasio, electus ann. 572. sedit annos 23.
Anastasius, iterum cœpit ann. 595. clarus inter scriptores Ecclesiasticos; sedit ann. 6.
61. *Anastasius Junior*, cœpit anno 599. Martyrium subiit, interfectus a Judæis, sedit ann. 10.

Hic desinit Catalogus Nicephori.

62. *Gregorius* 2. cœpit ann. 610. sedit annis 19.
63. * *Anastasius* 3. Jacobita, a quo Heraclius in Monothelitarum hæresim adductus: cœpit ann. 629. sedit ann. 11.
64. *Macedonius*, cœpit ann. 640. sedit ann. 10. damnatus hæresis nomine a Martino Papa, anno 649.
65. *Macarius*, inter signiferos Monothelitarum, cœpit circa annum 650. sedit annis 31. exauctoratus a Synodo Œcumenica Sexta ann. 681.
66. *Theophanes* Monachus, & Presbyter Monasterii Bajani in Sicilia, creatus a Synodo VI. ann. 681. sedit annis 5.
Alexander Secundus, alias *Constantinus*, cœpit ann. 686. sedit ann. 16. eo mortuo sedes sine Episcopo fuit annos 40. prohibentibus Comitia Saracenis, qui Syriam invaserant.

Sub Saracenis.

Stephanus 4. cœpit ann. 742. sedit annis 2. Sæculo VIII.
Theophylatus, cœpit ann. 744. sedit annis 17. (Onuphrio 7.)
Theodorus Secundus creatus anno 751. sed a Saracenis in exilium pulsus anno 766. interfuit per Legatum Septimæ Synodo Œcumenicæ ann. 785.

Quis post hunc Episcopus Antiochenus fuerit, incertum.

Theodoretus, invenitur anno 787.

Post hæc diu vacua fuit sedes: certe ignota Patriarcharum nomina.

Loco Patriarchæ Antiocheni, anno 869. Legatus ejus Patriarchatus ad Synodum Octavam Œcumenicam memoratus *Thomas* Tyri Metropolitanus. Sæculo IX.
Christophorus a Saracenis exustus, ann. 969. post eum *Theodorus* nominatur. Sæculo X.

68. *Ma-*

68. *Macarius*, cœpit ann. 1012.

Sæculo XI. 69. *Eleutherius*, pulsus a Saracenis migravit Jerosolymam.

70. *Petrus*, cœpit, ann. 1050. a Leone IX. confirmatus.

71. *Æmilianus*, cœpit anno 1079.

72. *Nicephorus*, ei succeessit.

73. *Joannes*, cœpit ann. 1090. sedit annos 10.

CAPTA EST A LATINIS ANTIOCHIA, DUCE

Gothofredo Bullionæo, anno 1098. *Hinc Patriarchæ*.

Sæculo XII. LATINI, RE | GRÆCI, TITULO TENUS.

1. *Bernardus Valentinus*, cœpit ann. 1100. sedit ann. 33. vel paulo amplius.
2. *Rodulphus* Primus Domnofrontius Gallius, cœpit ann. 1136. sedit annos ferme 6. menses . . . depositus a Synodo Antiochena, quod subjectionem Romano Pontifici negaret.
3. *Almericus Lemovix*, cœpit circa ann. 1142. sedit annos 50.
4. *Rodulphus* Secundus cœpit ann. 1193. sedit annos 26. (ex Onuphrio, cœpit ann. 1187. sedit 33.)

Sæculo XIII. 5. *Raynerius Tudertinus*, Prior S. Fridiani Lucensis, ann. 1219. sedit ann. 20.

6. *Helias Robertus* Regiensis, ann. 1239. sedit annos circiter 6.
7. *Albertus*, Concilio generali Lugdunensi interfuit, ann. 1245.
8. *Christianus*, Ordinis Prædicatorum, circa annum 1250. qui in expugnatione Civitatis ad Ecclesiæ altare procumbens, a Saracenis interfectus est, ann. 1268.

Theodorus Balsamon, Chartular. Ecclesiæ Constantinopolitanæ, creatus ann. 1193. Antiochenus Patriarcha ab Isaacio Angelo Imperatore, delusus spe sedis Constantinopolitanæ, Latinis infensissimus. Auctor Commentariorum in Canones Synodorum Græcarum, aliorumque operum.

Post hæc Latini, non nisi titulo tenus hunc Patriarchatum obtinuere: Græcorum nomina maximam partem incomperta.

VII. IN-

VII.

INDEX PATRIARCHARUM JEROSOLYMITANORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio*, & aliis.

SUB GENTILIBUS.

1. JACOBUS ALPHÆI, cognomento *Justus*, qui & frater Domini dictus, & *Minor* (comparatione Jacobi, qui Zebedæi filius major, & frater Joannis Evangelistæ.) Omnium Primus Episcopus Jerosolymitanus a Petro, Jacobo altero, & Joanne constituitur, ann. Christi nati 34. proximo post Christi passionem: Martyrium passus a Judæis ann. 63. ut ann. 29. sedem Episcopalem obtinuerit, licet ei vulgo tribuantur anni tantum 26. Sæculo I.
2. *Simeon Cleophæ*, frater Domini ipse quoque dictus, confunditur a quibusdam cum Simone Chananæo, & Juda Jacobi, Apostolis: iniit ann. 63. Martyrium consecutus tempore Trajani, ann. ætatis 120. Christi 109.
3. *Justus I.* creatus Episcopus 109. sedit annos 4.
4. *Zacharias*, aliis *Zacchæus*, cœpit ann. 113. Episcopus ann. 1. Sæculo II.
5. *Tobias*, cœpit ann. 114. sedit ann. 3.
6. *Benjamin*, cœpit ann. 117. sedit ann. 2.
7. *Joannes*, cœpit ann. 119. sedit ann. 2.
8. *Matthæus*, vel *Mathias*, cœpit ann. 121. sedit ann. 1.
9. *Benjamin* alter, ann. 1.
10. *Philippus*, cœpit ann. 123. sedit ann. 3.
11. *Seneca*, cœpit ann. 126. Episcopus ann. 2.
12. *Justus II.* cœpit ann. 128. sedit ann. 1.
13. *Levi*, cœpit ann. 129. Episcopus ann. 3.
14. *Ephraim*, sive *Ephrem*, ann. 132. Episcopus ann. 3.
15. *Josephus*, cœpit ann. 135. Episcopus ann. 1.
16. *Judas*, cœpit ann. 136. sedit ann. 2.

Hi ex circumcisione fuerunt: eorum ut & sequentium, minus comperta, ipsi etiam Eusebio, sunt tempora, nec satis certus successionis ordo.

17. *Marcus*, exclusis Judæis, primus ex gentibus ordinatur ann. 138. sedit ann. 8.
18. *Cassianus*, cœpit ann. 146. sedit ann. 8.
19. *Publius*, cœpit ann. 154. sedit ann. 5.
20. *Maximus*, cœpit ann. 159. sedit ann. 4.
21. *Julianus*, cœpit ann. 163. sedit ann. 2.
22. *Gajanus*, aliis *Cajus*, vel *Galanicus*, cœpit ann. 165. sedit ann. 3.
23. *Symmachus*, cœpit ann. 168. sedit ann. 2.
24. *Cajus*, cœpit ann. 170. sedit ann. 3.
25. *Julianus* alter; cœpit ann. 173. sedit ann. 5. cui a Nicephoro subjicitur *Elias*, ab aliis prætermissus.
26. *Capito*, cœpit ann. 178. sedit ann. 4.
27. *Maximus*, cœpit ann. 182. sedit ann. 4.
28. *Antoninus*, cœpit ann. 186. sedit ann. 5.
29. *Valens*, cœpit ann. 191. sedit ann. 3.
30. *Dolichianus*, cœpit ann. 194. sedit ann. 2.
31. *Narcissus*, cœpit ann. 196. cum Theophilo Cæsariensi Synodum celebravit

bravit ann. 198. Deinde calumniis exagitatus, abiit in solitudinem; sedit hac vice, ann. 4.

32. *Dius*, sive *Ælius*, cœpit ann. 199. sedit ann. 8.

Sæculo III. 33. *Germanion*, cœpit ann. 207. sedit ann. 4.

34. *Gordius*, cœpit ann. 21. sedit ann. 5.

Narcissus, iterum cœpit ann. 216. sedit adhuc ann. 20. Martyrio coronatus.

35. *Alexander*, cœpit anno 237. Martyr: sedit ann. 15.

36. *Mazabannes*, cœpit ann. 252. sedit ann. 24.

37. *Hymenæus*, cœpit ann. 266. sedit ann. 20.

38. *Zambdas*, aliis *Labdas*, cœpit ann. 296. sedit ann. 2.

39. *Hermon*, cœpit ann. 298. sedit ann. 13.

Hactenus Imperatores alieni a Christiana religione, & Christiani afflicti fuerunt.

Sub Christianis Imperatoribus vixerunt.

Sæculo IV. 40. *Macarius*, cœpit ann. 312. cum jam Constantinus imperaret, sed non solus.

Jam libero per totum Imperium Christiano cultu.

Macarius idem, qui Synodo Nicænæ primæ interfuit, ann. 325. sedit ann. 19.

41. *Maximus*, cœpit ann. 331. sedit ann. 20. Acerrimus fuit fidei Nicænæ adversus Arianos propugnator.

42. *Cyrillus*, pro pluribus habitus ab Hieronymo & Epiphanio, eo quod sæpius Ecclesia pulsus, & receptus fuerit; unicus tamen agnoscitur a Rufino & Nicephoro, Auctor nempe Catecheseon, ut videtur, cœpit ann. 351. abdicatus ann. 359. ab Acacio Cæsariensi Metropolitano, sive ob defensionem consubstantialis, sive quod quæstionem moveret de primatu Palæstinæ. Cum eo concurrisse jam ab initio dicuntur apud Hieronymum *Eutychius* & *Irenæus*, qui forte idem cum Nicephori *Arsenio*.

43. * *Heraclius*, in schismate creatus contra Cyrillum, circa an. 360.

Cyrillus, iterum restitutus, ann. 364.

44. *Hilarius*, itidem Arianus, ann. 367. sedit ann. 14.

Cyrillus, restitutus ann. 381. interfuit Synodo Constantinopolitanæ Secundæ, Sedit in totum ann. 35.

45. *Joannes II.* cœpit ann. 386. sedit ann. 30.

46 *Paulinus*, cœpit ann. 416. sedit ann. 16.

Sæculo V. 47. *Juvenalis*, qui duabus Synodis Ephesinæ & Chalcedonensi interfuit, cœpit ann. 429. sedit ann. 28. Patriarchatum Palæstinæ frustra affectavit, pulsusque est ab Eutychianis.

48. *Theodosius*, expulsis *Marciano*, & rursum *Juvenale*, cœpit ann. 452. sedit ann. 6.

49. *Anastasius*, cœpit ann. 458. sedit ann. 19.

50. *Martyrius*, cœpit ann. 477. sedit ann. 8.

51. *Salustius*, cœpit ann. 485. sedit ann. circiter 8.

Sæculo VI. 52. *Elias*, cœpit ann. 492. sedit ann. 21. expulsus ab Anastasio Imperatore.

53. *Joannes III.* ex Hæretico Eutychiano Catholicus, retentus in sede a Catholicis contra Anastasium Imperatorem, & Severum Hæresiarcham, cœpit ann. 513. sedit ann. 11.

54. *Petrus*, cœpit circa ann. 525. sedit ann. 21. tempore Justiniani Imperatoris.

55. *Macarius II.* cœpit ann. 546. sed cum sedisset ann. 2. amotus est ob falsam suspicionem hæresis Origenistarum.

56. *Eu-*

56. *Eustathius*, sive *Eustochius*, creatus an. 548. sedit an. 1.
57. *Macarius II.* iterum, damnato Origene, an. 549. sedit an. 4.
Eustochius, iterum, mortuo Macario, an. 553. sedit an. 8.

Sedi Jerosolymitanæ, quæ hactenus nudum nomen sedemque inter Patriarchas obtinuerat, addita hoc tempore in Concilio V. OEcumenico, dicuntur Jura Patriarchatus in tres Palæstinas. Sæculo VII.

58. *Joannes IV.* cœpit an. 561. sedit an. 33.
59. *Amos*, alias *Heamus*, cœpit an. 594. sedit an. 7.
60. *Isycius*, sive *Hesychius*, Nicephoro *Isaacius*, cœpit an. 601. sedit an. 8.
61. *Zacharias*, cœpit an. 609.
62. *Modestus* Abbas, abducto in Persidem Zacharia, Ecclesiam strenue administrat an. 616.
Zacharias iterum ex captivitate Persica redux, administrationem resumit; sedit omnino an. 24.
63. *Sophronius*, cœpit an. 633.

Ejus tempore *capta est a Saracenis Jerosolyma* cum universa Palæstina, & magna Syriæ parte, Duce Haomaro, an. 636. a quo postquam Christianis sacrorum suorum usum obtinuisset, mœrore captæ urbis extinctus est.

Ultra hunc Sophronium non producitur Nicephori Catalogus, atque admodum obscura, & pauca Patriarcharum his temporibus nomina ad nos pervenerunt.

Imperantibus Saracenis occurrunt pauci qui sequuntur.

N. ad Concilium Œcumenicum VI. misit Georgium Legatum an. 680.
Theodorus, an. 759. Sæculo VIII.
Helias, an. 787.
Joannes, an. 795.
Thomas, an. 802.
Theodosius, ad Concilium Œcumenicum VIII. misit Eliam Legatum, an. 869. Sæculo IX.
Joannes, a Saracenis combustus una cum Ecclesia sancti Sepulchri, an. 969. Sæculo X.
Orestes, an. 1006.
Simeon, 1090. captis per Francos Jerosolymis, abdicavit: vacavit sedes menses 5. dies 15. Sæculo XI.

Regnantibus Francis Patriarchæ Latini.

1. *Daybertus*, Pisanus Archiepiscopus, an. 1100. sedit an. 3. menses 3. dies... Sæculo XIII.
2. *Ebremarus*, an. 1103. intrusus, sedit an. 4. deinde depositus.
3. *Gibellinus*, Gallus, ex Archiepiscopo Arelatensi, an. 1107. sedit an. 4. mens....
4. *Arnulphus Malcorona*, ex Arcidiacono Ecclesiæ Jerosolymitanæ, cœpit an. 1112. sedit an. 7.
5. *Guarimundus*, Ambianensis Gallus, cœpit an. 1119. sedit an. 10.
6. *Stephanus* Carnotensis, Gallus, Abbas sancti Joannis de Valle, an. 1129. sedit an. 2.
7. *Guilielmus*, Mechliniensis Belga, ex Priore sancti Sepulchri, an. 1131. sedit an. 15.

8. *Pulcherius* ex Archiepiscopo Tyrensi, an. 1145. an. 11. menses . . . dies 27.

9. *Amalaricus* Noviodunensis Gallus, Prior Dominici Sepulcri, cœpit an. 1158. sedit an. 22.

10. *Heraclius*, ex Archiepiscopo Cæsariensi, creatus Idibus Octobr. an. 1180. sedit an. 24.

AMISSIS JEROSOLYMIS, ET RETENTA aliqua parte Palæstinæ a Francis.

Heraclius adhuc.

11. *Albertus*, ex Episcopo Vercellensi, an. 1204. sedit an. 10. contra quem *Laonicus*, sive *Leontius* Græcus.

12. *Rodulphus*, an. 1214. sedit an. 13.

Sæculo XIII. 13. *Geroldus*, Episcopus Valentinus, loco Thomæ Capuani Presbyteri Cardinalis sanctæ Sabinæ, ab Ecclesia Jerosolymitana electi, sed a Gregor. IX. haudquaquam concessi, creatus circa an. 1227. sedit an. 3.

14. *Robertus*, Episcopus Nannetensis, cœpit an. 1230. sedit an. 12.

15. *Guilielmus*, Episcopus Agennensis, cœpit anno 1242.

16. *Jacobus* Pantaleon, Trecensis, postea Urbanus IV. (Pontifex Maximus) an. 1243.

Acone, sive Ptolemaide residens.

17. *Thomas* Agni de Lentino, ex Ordine Prædicatorum, an. 1263. sedit an. circiter 9.

18. *Thomas* alter, ex Archiepiscopo Consentino, cœpit anno 1272. sedit annos 6.

19. *Joannes* Vercellensis Dominicanus, cœpit anno 1278. brevi mortuus.

20. *Nicolaus* de Anapis, ejusdem Ordinis, an. 1279. cujus tempore Ptolemais a Saracenis capta, & Latini Syria universa expulsi, an. 1291.

21. *Rodulphus*, cœpit an. 1294. sedit anno 1.

22. *Basilius*, ex Ordine Prædicatorum, cœpit an. 1295.

Hi cum sequentibus per Pontifices Romanos creatis, nudum habuere Patriarcharum nomen. Sed tamen Romæ hi Titulares Ecclesiarum Orientalium Patriarchæ, cum charactere & honore, Sessionis etiam prærogativa gaudent.

Græcorum sub Saracenis rara mentio apud Auctores nostros.

Lazarus, circa annum 1335.

Gerasimus, intrusus, pulso Lazaro, an. 1351.

Lazarus iterum, agente Joanne Cantacuzeno Græcorum Imperatore forte etiam tertio restitutus, opera Urbani V. Pontificis.

VIII.

INDEX ALPHABETICUS SS. PATRUM ET AUCTORUM ECCLESIASTICORUM, tum eorum, quibus præsertim usi Collectores Canonum, tum aliorum Illustriorum, ad Sæculum XII.

A.

B.

S. Gregorius Nazianzenus, Patriarcha Constatinopolitanus, an. 372. p. 222. Sæculo IV.
S. Gregorius Thaumaturgus, an. 232. Prænot. pag. 218. Sæculo IV.
S. Gregorius Turonensis Episcopus, an. 772. p. 242. Sæculo VIII.
Guitmundus Episcopus Aversanus, an. 1073. p. 251. Sæculo XI.

H

HALITGARIUS Cameracensis Episc. an. 823. Sæculo IX.
Haymo Episcopus Halberstadiensis, circa an. 840. p. 247. Sæculo IX.
Henricus I. Imperator, an. 1005. Sæculo XI.
Herardus Turonensis, an. 859. Sæculo IX.
Hermes, sive *Hermas*, pag. 208. Sæculo I.
Hesychius, alias *Isichius*, Jerosolymitanus Presbyter, vide *Isicius*, p. 243. Sæculo VI.
S. Hieronymus Stridonensis Presbyter, an. 378. pag. 232. Sæculo IV.
Hilarius Pictaviensis Episc. 355. p. 226. Sæculo IV.
Hincmarus Rhemensis Archiepisc. an. 841. p. 248. Sæculo IX.
Honorius Imperator, an. 395. Sæculo IV.
Honorius Augustodunensis Presbyter & Scholasticus, an. 1122. pag. 252. Sæculo XII.
Hildebertus Cenomanensis Episc. an. 1097. Sæculo XI.
Hugo a S. Victore, an. 1130. pag. 253. Sæculo XII.
Humbertus Cardinalis, an. 1051. pag. 251. Sæculo XI.
Humbertus Viennensis. Ordinis Prædicatorum, an. 1254. p. 251. Sæculo XIII.
Igmarus, lege *Hincmarus*.

I

S. IDELPHONSUS Episcopus Toletanus, an. 658. Prænot. pag. 244. Sæculo VII.
S. Ignatius Martyr, Episcopus Antiochenus, circa an. 100. p. 211. Sæculo II.
Innocetius III. Pontifex Maximus, an. 1196. pag. 254. Sæculo XII.
Joannes Cassianus Monachus, an. 430. p. 241. Sæculo V.
S. Joannes Chrysostomus, Patriarcha Constantinopolitanus, an. 392. p. 227. Sæculo IV.
* *Joannes* Episcopus Jerosolymitanus. Sæculo V.
Joannes Climacus, Abbas Montis Sinai, an. 565. Sæculo VI.
Joannes Jejunator, Patriarcha Constantinopolitanus, an. 596. p. 243. Sæculo VI.
S. Joannes Damascenus, Presbyter & Monachus, an. 744. p. 246. Sæculo VIII.
Joannes Moschus, an. 668. Sæculo VII.
Jonas Episcopus Aurelianensis, an. 828. Sæculo IX.
Joannes Zonaras, an. 1123. Sæculo XII.
S. Irenæus Episcopus Lugdunensis, & Martyr, an. 179. pag. 213. Sæculo II.
Isaacus Lingonensis, an. 860. Sæculo IX.
Isidorus Pelusiota, Presbyter Ægyptius & Monachus, circa an. 420. p. 230. Sæculo IX.
Isidorus Hispalensis Archiepisc. an. 600. p. 244. Sæculo V.
Isichius, vide *Hesychius*. Sæculo VII.
Julianus Pomerius, Abbas in Gallia & Presbyter Ecclesiæ Arelatensis, an. 496. Sæculo V.
Ivo Carnotensis Episcopus, an. 1092. Sæculo XI.
S. Justinus Philosophus Christianus, Martyr, circa an. 141. vide Prænot. p. 213. Sæculo II.

L

LACTANTIUS Firmianus, an. 315. Sæculo VI.
Lanfrancus Archiepisc. Cantuariensis, an. 1070. p. 252. Sæculo XI.
S. Leo I. Papa, 451. Prænot. pag. 240. Sæculo V.
Leo IX. Pontifex Maximus, an. 1049. pag. 251. Sæculo XI.

Leo

R

RABANUS MAURUS Moguntinus Archiepiscopus, an. 847. Prænot. pag. 247. Sæculo IX.
Regino Abbas Prumiensis, an. 945. pag. 249. Sæculo X.
Richardus a S. Victore, circa annum 1160. pag. 253. Sæculo XII.
Ruffinus, anno 373. pag. 232. Sæc. IV. & V.
Rupertus Abbas Tuitiensis, circa an. 1120. pag. 253. Sæculo XII.

S

SALVIANUS Massiliensis Ecclesiæ Presbyter, an. 440. pag. 241. Sæculo V.
Sedulius Presbyter, an. 340. pag. 240. Sæculo IV.
Severus Sulpicius, Agennensis Episc. in Aquitania, an. 400. pag. 235. Sæculo V.
Sidonius Apollinaris, Arvernorum Episcopus, an. 468. pag. 240. Sæculo V.
Simeon Metaphrastes, qui & Logotheta, an. 940. pag. 250. Sæculo X.
Smaragdus Abbas, an. 843. pag. 247. Sæculo IX.
Sophronius Episcopus Jerosolymitanus, an. 636. Sæculo VII.
Sozomenus & Socrates Historici, circa an. 440. Sæculo V.
Stephanus Eduensis, sive Augustodunensis Episcopus, an. 1112. Sæculo XII.
Strabus Fuldensis Monachus, an. 842. pag. 89. & 247. Sæculo IX.

T

TARASIUS Constantinopolitanus, an. 786. Sæculo VIII.
Tertullianus Carthaginensis, an. 200. pag. 214. Sæculo III.
Theodolphus Aurelianensis Episcopus, an. 794. pag. 246. Sæculo VIII.
Theodoritus, sive *Theodoretus*, Episcopus Cyri, an. 423. pag. 231. Sæculo V.
Theodorus Cantuariensis Episcopus, an. 697. Sæculo VII.
Theodorus Studites Abbas, circa an. 810. pag. 249. Sæculo IX.
Theophylactus Archiepiscopus Bulgariæ, an. 1072. pag. 252. Sæculo XI.
Theophilus Alexandrinus, an. 385. pag. 230. Sæculo IV.
Theodosianæ Leges, sive Codex Theodosianus, an. 438. pag. 255. Sæculo V.
Timotheus Alexandrinus Patriarcha, an. 381. pag. 224. Sæculo IV.
Tripartita Historia, circa an. 550. Sæculo VI.

V

VALAFRIDUS Strabo Abbas Augiæ, an. 824. pag. 247. Sæculo IX.
Victor Tununensis, vel *Tonnonensis*, an. 555. pag. 242. Sæculo VI.
Victor Uticensis, sive *Vitensis*, in Africa Episcopus, an. 487. Sæculo V.
Vincentius XIII. Abbas Lirinensis, an. 434. pag. 241. Sæculo V.
Usuardus Monachus, anno 806. pag. 246. Sæculo IX.
Vincentius Bellovocensis, Dominicanus, an. 1255. pag. 254. Sæculo XIII.

Y

YVO Carnotensis Episcopus, anno 1092. Sæculo XI.

IX.

ORDINUM REGULARIUM INDEX & primo de MONACHORUM cæterorumque REGULARIUM institutione.

I. Origo vitæ Monasticæ.

VITÆ communis institutum apud fideles una cum Religione Christiana ortum esse sacræ literæ testantur, Actuum cap. 2. & 4. Siquidem jam tum *Multitudini credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam, eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia*. Qui quidem mos Alexandriæ a B. Marco introductus, a Philone Judæo, lib. de vita contemplativa sive de supplicibus, sub Essæorum, a sanctitate deducto nomine, descriptus fuisse putatur Eusebio lib. 2. histor. cap. 15. & 16. Epiphanio hær. 29. Sozomeno lib. 1. cap. 12. aliisque. Hieronymus lib. de Scriptoribus Ecclesiast. in Philone ea de re sic loquitur: *Ex quibus apparet talem primam in Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur & cupiunt: ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividuntur, orationi vacatur & Psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ*. Unde a vero non videtur abhorrere quod asserit Cassianus 2. institut. Cœnob. 5. Ægyptios Monachos a Sancto Marco institutos. Quinimmo paulo adhuc antiquior censeri potest hæc vitæ norma: siquidem apud Isidorum Sanctus Joannes Baptista vitæ Monasticæ fundamenta jecisse dicitur, atque a Sancto Joanne Chrysostomo, homil. de Joann. Baptista, & a Sancto Hieronymo, epist. 22. ad Eustochium, *Monachorum Princeps* appellatur. Verum quia & Joannes exemplo potius suo cæteris præivisse, quam certa regula constituta discipulos informasse videtur, neque apparet aut hos, aut Christianos Alexandrinos in ejusmodi vivendi ratione diu perseverasse; alii opinor certiores quærendi sunt ejus rei auctores.

II. Initium Monasticæ disciplinæ.

Monachos peperisse creduntur persecutiones in Christianos ab Imperatoribus Ethnicis motæ: Deciana in primis circa annum Christi 253. Per ea enim tempora auctoribus, hinc Dionysio Alexandrino Ægyptii fideles in Thebaidem, inde Gregorio Thaumaturgo Neocæsareæ Episcopo in Ponti solitudines, vitandi grassantium adversus fideles Paganorum furoris causa, secessisse feruntur. In illis *Paulus* fuisse legitur, quem omnes Anachoretarum principem agnoscunt. Paulo post, initio nimirum sequentis sæculi, Monachos instituit in eadem Ægypto *Antonius*; qui quidem Cœnobiticæ vitæ sub communi regula in eremo degendæ auctor perhibetur, aut certe, (si quis auctorem ejus Marcum fuisse contendat,) restitutor. Id autem institutum a B. Athanasio Patriarcha Alexandrino, qui cum Antonio vixerat, in Clerum ejus Ecclesiæ est translatum; ac deinde Romam illatum circa annum 340. unde brevi per Occidentis provincias propagatum fuit.

III. Diversa Monachorum genera.

Monachorum autem Ægyptiorum tria fuisse genera tradit epist. 22. Hieronymus: Horum primi erant *Cœnobitæ*, quos Ægyptii sua lingua *Sauses* vocabant; id est, communem inter se vitam agentes; quosque *Synoditas* appellant Arcadius & Honorius *in l. addictos 6. Cod. de Episc. aud.* scilicet intra eamdem domum sub regula degentes. Secundum locum

tum obtinebant *Anachoretæ*, qui & Ἡσυχάσται a Justiniano Novell. 5. cap. 3. & *Eremitæ*, ac proprie Monachi, seu Μονάζοντες, id est, solitarii dicti, in cellis quisque suis & latebris sive lauris, ut vocabant, per deserta & vastas solitudines, procul ab hominum cultu cœtuque; religiose, sed plerumque sine certa norma & regula vivebant. Tertium genus fuit eorum qui *Remaboth* dicebantur, & bini tantum aut terni in urbibus fere aut castellis simul habitantes, suo arbitratu, ex iis quæ proprio quisque labore comparabant, in commune collatis, vivebant: a quibus parum quid diversi fuere, quos Cassianus *Sarabaitas* appellatos fuisse memorat collat. 18. cap. 7.

IV. Reliqua Regularium ac Cœnobitarum genera.

Monachis & Cœnobitis, itemque Monialibus accessere Canonici, atque alii Clerici Regulares: Canonici quidem dicti quod inscripti essent Canoni seu matriculæ Ecclesiæ vel Cœnobii: Regulares vero quod ex præscripta Regula communem agerent vitam. Prodiere postea Hospitalarii, Mendicantes, aliique: quorum omnium collapsa progressu temporis disciplina, ei ad pristinam, aut certe ad meliorem formam redigendæ, orta subinde varia sodalitia, Religiosorum virorum ac puellarum numerum in immensum auxerunt.

V. Regulæ variæ.

His omnibus diversæ vivendi formæ post Sanctum Antonium a Pachomio Abbate, ejus in regendis per Thebaidem Monachis successore, aut adjutore; ac deinde a Sancto Basilio circa ann. 373. in Oriente; in Occidente vero a Sancto Augustino Hipponensi Episcopo circa annum 400. ab Honorato Lirinensi Abbate, ac deinde Episcopo Arelatensi circa annum 420. a Sancto Benedicto Nursino circa ann. 520. a Columbano Abbate Hiberno circa ann. 565. atque a Beato Francisco Assisinate circa annum 1206. conscriptæ sunt. Hodie innumeræ diversorum Ordinum familiæ, licet habitu, ac regiminis forma dissimiles, unam ex his quatuor Regulis, sanctorum videlicet Basilii, Augustini, Benedicti, & Francisci profitentur, atque alii strictius, mitius alii observant: nisi quod Carthusianis, aliisque nonnullis propriæ Constitutiones pro Regula sunt. Innocentius II. *in Can. perniciosam xviii. quæst.* 2. trium Priorum Regularum meminit, cum nondum S. Franciscus suam instituisset. Sed de his qui plura volet, ei consulendi Polyd. Virgilius lib. 7. de inventorib. rer. Chassanæus in Catalogo gloriæ mundi, part. 4. considerat. 53. & seqq. Ren. Chopinius in libris Monasticon, Hugo Menardus, Aubertus Miræus, Anton. Dadinus, Altaserra & alii.

VI. Vota Regularia.

Cœnobitarum status tribus votis constat, Continentiæ, Paupertatis, & Subjectionis, quæ tria omnino ab substantiam vitæ Regularis pertinent: & tum obedientia (quam Abbati omnes in omnibus exhibere tenentur), tum hodie *abdicatio proprietatis, sicut & custodia Castitatis, adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*, teste Innocentio III. in cap. *cum ad Monasterium 6. ext. de Statu Monachor.* Atque iis vinculis obstricti tenentur tametsi Clerici fiant, *Can.* 2. *de Monachis*, XVI. *quæst.* 1. aut etiam Episcopi: Manent enim adhuc Monachi, eosque oportet ferre habitum Monachalem, *cap.* 15. *in f. e. de vit. & honest. Cleric.* Nisi scilicet ab ipso religionis vinculo absolvantur, *ex Glossa dict. cap. cum ad Monaster.* quod præsertim Episcopali ordinatione contingit; circa obligationem servandæ paupertatis, aliorumque Monasticorum officiorum, quæ cum Episcopalibus pugnant, *Can. un.* XVIII. *quæst.* 13. Ideoque Beguinæ, quæ nulli promittebant obedientiam, nec propriis renunciabant, nec profitebantur aliquam Regulam approbatam, Religiosæ nequaquam existebant, quamquam habitum deferrent & adhererent Religiosis aliquibus, uti decisum est a

Clemente V. in Concilio Viennensi, *Clem.* I. *de Religiosis domibus*. Idcirco Monachus mundo mortuus, Deo tantum vivere dicitur, *Can. placuit* 8. XVI. *quæst.* I. Eremitarum seorsim degentium, quod ad propria possidenda pertinet, alia videtur fuisse causa, §. *econtra post Can. perlatum*, XIX. *quæst.* 3. & *cap. un.* de *excessib. Prælator. in fin. lib.* VI.

VII. Requisita. Quoniam libero consensu suscipi debet Regularis vitæ Professio; ne erroris, qui consensui contrarius est, ulla obtendi possit excusatio, recte constitutum est, ut nec ante pubertatem, nec nisi post debitam probationem sive experimentum, vota emittantur. Ætatem Tridentina Synodus sess. 25. in decreto de Regularib. cap. 15. & Constitutio Blesensis art. 28. in utroque sexu anno decimo sexto completo definiunt. Probationis tempus nunc fere annuum est, nisi ex causa differatur: vixque apud nos valet tacita Professio, ex quo edicti Molinensis art. 55. ad probanda vota Regularia requiri cœpit scriptura.

Sequens Syllabus singulorum Ordinum, & Sodalitiorum Auctorem, Tempus, Locumque institutionis, ac Regulam breviter indicabit.

INDEX

CHRONOLOGICUS ORDINUM & Congregationum Regularium.

Monachi di S. Antonio Eremita. I. ANTONIANI, sive Monachi Ordinis S. Antonii, ab *Antonio* Ægyptio Abbate, circa annum Christi 310. in Thebaide Ægypti Provincia, apud Nitriam præsertim Montem, instituti: in Syria & Ægypto hodieque plurima Monasteria habent.

Di S. Pacomio. TABENNITÆ, superstite Sancto Antonio in eadem Thebaide, Tabennis, qui locus in Nili fluminis insula situs est, instituti a S. Pachomio Abbate, sub cujus Regula degunt, cum superioribus plerumque confunduntur. 320.

Di S. Basilio. BASILIANI circa ann. 363. Matazæ in Ponto a Sancto Basilio, postea Cæsareæ in Cappadocia Episcopo, dicti; cujus Regulam sequuntur, per totam Græciam magno numero degunt.

Canonici Regolari di Santo Agostino. CANONICI REGULARES auctorem habent S. Augustinum Hipporegiensem in Numidia Præsulem circa ann. 395.

Romiti di S. Agostino. EREMITÆ AUGUSTINIANI ab eodem in Eremo Numidiæ Tagastensi, vitæ Monasticæ Regulam acceperunt, circa idem tempus 395.

Del Monte Carmelo. CARMELITARUM semina videntur sub annum 400. jacta, cum Monachorum Antonianorum propago, S. Basilii Regulam auspiciis Joannis Patriarchæ Jerosolymitani in Carmelo Palæstinæ monte, amplexi dicuntur.

Di S. Onorato di Lerino. LIRINENSES, in Provinciæ Insula Lerina, ab Honorato, qui post Arelatensis Antistes, sub dura regula instituti circa annum 420. postea cum Benedictinis coaluerunt.

Di S. Benedetto. BENEDICTINI, qui & Monachi Nigri, a S. Benedicto Nursiæ in Umbria, alias in Sabinis, nato, Monachorum per Occidentem parente, originem Regulamque acceperunt, apud montem Cassinum in Latii & Campaniæ confinio, circa annum 529. Eorum Regula a Gregorio magno confirmata legitur ann. 595. in Concilio Romano. Hic Ordo jam tempore Constantiensis Concilii Orbi Christiano virorum piorum in Sancto-

rum

rum album relatorum quinquaginta & quinque millia, & præterea quadringentos ac sexaginta, Pontifices maximos 35. Cardinales 200. Archiepiscopos 1164. Episcopos 3512. protulisse dicebatur.

Beati Columbani Abbatis Hiberni, (qui sub annum 565. apud Scotos a se ad fidem conversos Monasterium instituit, cujus Abbati Episcopi ipsi subessent), Regulam plura olim per Britanniam Insulam Cœnobia sequebantur. Is Luxoviense in Burgundia, & Bobiense tandem in Italia fundavit. *Di S. Colombano.*

CLUNIACENSES a Bernone orti, qui ex Comite Monachus, & Gigniacensis in Occitania Abbas, auspiciis Guilielmi Aquitaniæ Ducis Arverniæque Comitis, apud Cluniacum vicum in Matisconensi Burgundiæ Diœcesi circa annum 910. fundato Monasterio, remissum in Gallia Monachorum Benedictinorum institutum instauravit. Quamquam sunt qui Guerinum Comitem Cabillonensem & Matisconensem sub annum 820. primum auctorem fuisse contendunt Cœnobii Cluniacensis, quod postea destructum, atque a Guilielmo Duce instauratum fuerit, eique Berno Abbas præpositus. *Di Clugni.*

CAMALDULENSES a Romualdo Ravennate nobili, Classensi S. Apollinaris apud Ravennam Abbate, circa annum 997. Camalduli in Tusciæ Diœcesi Aretina, sub S. Benedicti Regula fuere instituti: quem Anachoretarum Ordinem Alexander II. anno 1073. comprobavit. *Di Camaldoli.*

VALLISUMBROSÆ Monachi auctorem agnoscunt Joannem Gualbertum Florentinum, nobili loco natum, qui cum Monachum apud S. Miniatum professus esset, deinde Teuzonis viri docti consilio, Vallem Umbrosam in Tuscia, & Diœcesi Florentina, profectus, ibi Monasterium condidit, ac novi Ordinis fundamenta jecit, circa annum 1060. *Di Vallombrosa.*

CANONICORUM REGULARIUM diversa genera, diversæque familiæ sunt sub S. Augustini regula militantium. Primum fere inter eos locum tenent quos sub annum 1056. Arnolfus quidam Jerosolymis instituit: Quod institutum instauratum, maxime creditur, cum per Alexandrum II. in Lateranensi Concilio anni 1063. a Canonicis seu Clericis Collegatis communem vitam servari constitutum est. *Canonici Riformati.*

GRANDIMONTENSIUM creditor fuit Stephanus Arvernus, vir miræ sanctitatis, qui vitam eremiticam in patria amplexus ann. 1076. apud Mureti montem Lemovicibus proximum, plurimos in B. Benedicti disciplina erudiit. Ejus postea discipuli, Grandimontium in eadem Diœcesi migrarunt, circa annum 1130. Hunc Ordinem aliquatenus temporum injuria labefactatum Joannes XXII. reformavit; & Monasterium, quod antea Priorem tantum habuerat, Abbatiæ titulo donavit. *Di Grandimont.*

CARTHUSIANI, dicti sunt a Carthusiæ solitudine in Diœcesi Gratianopolitana, ab Hugone Episcopo B. Brunoni Coloniensi auctori illius instituti, ipsiusque sociis concessa; quæ circa annum 1086. habitari cœpta. Hi quoniam a solitariæ vitæ cum perpetua Cilicii, silentii, jejunii observatione conjunctæ, instituto non recesserunt, & statutis suis ab Urbano II. confirmatis, quæ ipsis pro Regula sunt, arctius institerunt; Reformatione non indiguere. Idque habent præcipuum quod Mendicantes aliique religiosi ab Ordinibus suis ad hunc, tamquam strictiorem, transire possunt, *cap. 1. de Regularib. in communib.* *I Certosini.*

SANCTI ANTONII VIENNENSIS Hospitalitariis Gasto vir nobilis Provinciæ Viennensis originem dedit. Hic cum Gerino filio, adjunctis octo sodalibus, infirmorum ministerio se addixit; qui præsertim sacro igne, (morbo nimirum per ea tempora frequenti) ardebant; idque circa ann. 1095. Hi affixa tunicæ figura literæ T. distinguntur. Primaria domus *S. Antonio di Viennese.*

est apud Motam, quæ S. Antonii reliquiis eo jam tum translatis, fanum S. Antonii vocatur, in Viennensi agro sita.

De' Cisterciensi. CISTERCIENSE Monasterium in Diœcesi Cabilonensi & Burgundiæ ducatu erexit S. Robertus Abbas Molismensis anno 1098. permissu Hugonis Archiepiscupi Lugdunensis Legati Apostolici, & Valteri Cabilonensis Episcopi; atque ope Odonis Burgundiæ Ducis. Hinc ortus Ordo Cisterciensium qui sub Regula S. Benedicti degunt, multis privilegiis a Paschali præsertim II. Callisto II. Innocentio II. donati: Eorum decus B. Bernardus Abbas Claravallensis.

Di Fontevraud. FONTISEBRALDI familia a Roberto de Arbussellis Theologo Parisiensi, qui S. Bernardo familiaris fuit, instituta est circa annum 1117. apud ejus nominis locum in Diœcesi Pictaviensi, non procul a Turonum & Andegavorum finibus, condito Monasterio: cujus Abbatissa non solum Monialibus, sed etiam Monachis totius Ordinis præest; exemplo scilicet Beatæ Virginis, cui tamquam matri, B. Joannes in filium adoptatus, paruit. Jussu Sixti IV. facta est Ordinis Reformatio secundum S. Benedicti Regulam, & Roberti statuta.

Cavalieri di S. Giovanni di Gerusalemme e di Malta. HOSPITALARII, sive JOANNITÆ, circa annum 1131. Jerosolymis in æde S. Joannis instituti sunt, sub Regula S. Augustini; sacram militiam, cum Hospitalitate, atque infirmorum cura, professi. Post ereptam Christianis Palæstinam Equites *Rhodii*, nunc amissa Rhodo, *Melitenses* vocantur.

Di S. Rufo. SANCTI RUFI Canonicorum Regularium Congregatio, auctore Beato Rufo Archiepiscopo Lugdunensi cœpit sub regula B. Augustini, circa annum 1107. in Galliæ Diœcesi Valentinensi, qua in urbe nunc Cœnobium ejus primarium existit.

I Templarj. TEMPLARII, licet Militaribus Ordinibus annumerandi videantur, quod in id præcipua cura incumberent, ut Christianos loca sacra adeuntes a vi atque insidiis, tum latronum, tum infidelium, tutos pro virili præstarent: quia tamen fideles quoque peregrinos hospitio excipiebant, Hospitalariis eos accenseri nihil vetat: Illi numero novem circa ann. 1118. votis se regularibus obstringere cœperunt, Jerosolymis coram Patriarcha, auctoribus Hugone de Paganis & Gaufredo de S. Audomaro, nobilibus viris; dictique sunt milites Templi, quod eis Rex Jerosolymitanus in palatio suo, quod secus Templum Domini erat, habitaculum; Canonici vero Templi locum Palatio vicinum ad opus officinarum concessissent. Nono post anno assignata est eis in Trecensi Concilio Regula jussu Honorii II. atque ab eo tempore immensum numero atque opibus crevere: donec impietatis & multorum flagitiorum rei acti, jussu Clementis V. omnes ubique deleti sunt, bonaque ipsorum partim Joannitis sive Rhodiis, partim Teutonicis militibus attributa.

Di Premostrato. PRÆMONSTRATENSES Canonici Regulares initium accepere anno 1120. apud Præmonstratum in Diœcesi Laudunensi, a Norberto, Evangelicæ doctrinæ prædicatore celebri, qui postea Magdeburgensis in Germania Archiepiscopus creatus est. Militant sub B. Augustini Regula, & Pastoralia in locis sibi assignatis munia obeunt.

Del Monte della Vergine. MONTIS VIRGINIS Monasterium, a quo universæ familiæ nomen, fundavit Guilielmus Vercellensis Eremita in Abellinate, ni fallor, Provinciæ Beneventanæ Diœcesi, sub regula S. Benedicti, circa ann. 1124.

Di S. Guglielmo. GUILIELMITÆ, seu Eremitæ S. Guilielmi, in Stabulo Rhodis, quod hodie Mala vallis, apud Grossetum Senensis in Tuscia ditionis oppidum, ortum habuerunt circa ann. 1152. auctore Guilielmo, sive ultimo Aquitaniæ Duce ac Pictonum Comite, sive alio Guilielmo; sub Regula S. Benedicti,

nedicti, comprobata ab Innoc. IV. ann. 1248. Vulgo apud nos a pallii exterioris colore, *Blancsmanteaux* appellabantur. Hunc Ordinem plerique ad Augustini regulam referunt, quod nunc in Stabulo Rhodis insigne sit Monasterium Augustinianorum.

I Gilbertini. GILBERTINA Benedictinorum Congregatio per B. Gilbertum Sempinganum Anglum in Diœcesi Lincolniensi instituta fuerat ann. 1148. atque ab Eugenio III. approbata.

Di S. Croce. CRUCIFERORUM seu Crucigerorum plures sunt familiæ. Primam originem ad Cleti Pontificis tempora quidam referunt. Cyriacum alii, qui Helenæ Constantini matri locum indicavit in quo Christi crux recondita fuerat, auctorem prædicant hujus instituti. Illud constat ante annum 1160. per Italiam innotuisse: siquidem eos variis privilegiis ornavit Alexander III. eorum sæpius hospitalitate usus, cum Friderici Ahenobarbi vim fugeret. At qui in Gallia, Belgio, Germaniaque eo nomine censentur, circa ann. 1216. initium habuere a quinque piis hominibus, qui se Hugoni Cardinali, Apostolico Legato obtulere. Innocentius IV. sub Regula S. Augustini ordinem confirmavit, cujus caput Huii ad Mosam in Diœcesi Leodiensi.

Le Beghine. BEGUINÆ, aut Beghinnæ, sive a Begga Pipini primi Brabantiæ Ducis filia, circa annum 680. sive a Lamberto Begho Leodiensi Sacerdote, circa annum 1170. denominatæ atque institutæ, nobiles sunt virgines, religiosum vitæ genus Psalmodia, divinorumque officiorum assiduitate, habitu quoque in Choro, & habitatione communi amplexæ, citra votorum tamen regularium professionem: longe diversæ ab iis quæ cum Begardis in Concilio Viennensi hæresis nomine damnatæ sunt.

Gli Umiliati. HUMILIATI a quibusdam Nobilibus Mediolanensibus, patriæ post exilium tandem restitutis ab Imperatore Henrico V. alias 6. cœperunt originem circa annum 1196. Eorum sodalitium Innocentius III. circa 1200. confirmavit sub Benedictina Regula; abolevit Pius V. propter insidias B. Carolo Borromæo paratas anno 1570. Hi ab Humilitatis, hæreseos nomine per Innocentium III. damnatis diversi fuere.

Della Trinità o Trinitarj. SANCTISSIMÆ TRINITATIS Ordo *ad Redemptionem Captivorum* institutus est anno 1197. auctore Joanne de Matha in Provincia nato, qui Theologus Parisiensis fuit, atque a Felice Anachoreta Valesiano, in loco Diœcesis Meldensis qui *Cervus Frigidus* dicitur: ubi adhuc Ordinis Caput, licet generalis Minister apud Maturinenses Lutetiæ ut plurimum degat. Confirmatus est hic ordo ab Innocentio III. ann. 1209.

Del Monte di Dio. MONTIS DEI Ordo secundum Regulam S. Augustini, in Diœcesi Germaniæ Spirensi, exordium habuit anno 1203. ab Alexandro Magdeburgensi Archiepiscopo, confirmante Innocentio III.

I Carmelitani. CARMELITÆ, sive Carmelitani fratres, cum antea sparsim per montem Carmelum agerent, temporibus primum Alexandri III. simul convenisse dicuntur: deinde Innocentii III. auctoritate ab Alberto Patriarcha Jerosolymitano circa annum 1205. Regulam ex S. Basilii aliorumque præceptis compositam accepere; quæ ab Honorio II. confirmata, ab Innocentio deinde IV. mitigata est. Habitus formam mutavit Honorius IV. In Gallia sedes figere cœperunt circa annum 1264.

I Francescani o Cordigeri. FRANCISCANI qui & *fratres Minores*, & Minoritæ, ann. 1208. initium habuere a Sancto Francisco Assisino, qui eis & vivendi normam strictiori paupertatis professione insignem præscripsit; in Lateranensi IV. Concilio ab Innocentio III. atque iterum ab Honorio itidem III. confirmatam. Ejus Ordinis plures sunt familiæ, de quibus suo loco. Numerosissima est Observantium, qui & *Cordigeri* dicuntur, quod funiculo cingantur.

gantur. Eorum alii Conventuales & majoris; alii minoris, id est, arctioris Observantiæ vocantur. Illis immobilia in communi possidere permissum, his non item.

Le Religiose di S. Chiara, le Urbaniste. SORORES MONIALES ORDINIS SANCTI FRANCISCI ab eo institutæ sunt anno 1212. in Ecclesia sancti Damiani, duce sancta Clara virgine Assisiate unde GLARISSÆ, & *Damianæ* seu Damianisticæ dictæ, quæ primæ Ordinis asperitati strictius inhæserunt: a quibus differunt Urbanisticæ quæ mitigationem Regulæ ab Urbano V. factam sequuntur & prædia possident. Atque hinc est secundus Ordo B. Francisci, Monialium nimirum.

I Domenicani o Frati Predicatori. DOMINICANI, sive *Prædicatores*, qui & ab Ecclesia sancti Jacobi eis Parisiis concessa, *Jacobini* in Gallia dicuntur, eodem fere tempore quo Franciscani, sub S. Augustini Regula, adjecto in primis abjiciendarum possessionum statuto, constituti sunt Bononiæ a sancto Dominico Hispano, Oxomensi Canonico, qui egregiam contra hæreticos Albigenses operam navavit & primus sacri Palatii Magister fuit. Ordo ab Innocent. III. confirmatus est in Lateranensi Quarto Concilio anno 1215. ac deinde ab Honorio III. eique commissum est Officium in hæreticos Inquirendi.

Della Valle degli Scolari. VALLIS SCHOLARIUM Ordo in Diœcesi Lingonensi inchoatus est 1212. juxta B. Augustini regulam a Guilielmo, qui cum Parisiis literas didicisset, in Burgundia aliquandiu docuit, ac postea cum aliquot discipulis in eam eremum secessit auctoritate Guilielmi Episcopi Lingonensis.

Della Valle de' Cavoli. Ordo VALLIS CAULIUM in Diœcesi Lingonensi ac Monasterio ejus nominis fundatus a Viardo sub districtiori Cisterciensium instituto, eodem tempore quo superior.

Romiti di S. Paolo. EREMITÆ SANCTI PAULI Budæ in Hungaria, ex instituto nimirum sancti primi Pauli Anachoretæ, auctore B. Eusebio Strigoniensi Archiepiscopo cœpere circa annum 1215.

Della Mercede. Ordo S. MARIÆ DE MERCEDE, ad redimendos ex infidelium manibus Captivos Christianos a Jacobo Aragoniæ rege, consilio Raimundi Pennafortii, atque opera Petri de Nolasco nobilis Occitani, Barcinone circa annum 1218. fertur institutus: atque a Gregorio IX. ann. 1235. approbatus, sub B. Augustini Regula.

Gli Agostiniani. AUGUSTINIANI, sive *Eremitæ sancti Augustini*, hujus beati Præsulis institutum jam propemodum extinctum Pontifice Innocentio III. instaurarunt circa tempus Concilii generalis Lateranensis IV. quod rursus anno 1276. & adhuc tempore Gregorii XII. sub annum 1406. redintegratum est.

I Canonici Regolari di S. Marco. *Canonicorum* Regularium S. MARCI Congregatio ab Innocentio Tertio probata ab Honorio III. & a Gregorio IX. anno 1231. confirmata, nomen accepit, tum ab Ecclesia ejus nominis apud Mantuam, tum ex eo quod ejus instituti primus auctor dicatur S. Marcus.

I Religiosi del Terz' Ordine di S. Francesco. TERTIARII, sive Religiosi Tertii Ordinis, alias Ordo *Pœnitentium* cœpit anno 1221. Complectitur non solum in Claustris degentes Cœnobitas, qui & Tertiæ sancti Francisci Regulæ adhærent; sed etiam laicos viros & feminas, qui domi suæ juxta ejusdem Regulæ præscriptum vivunt.

I Silvestrini. SILVESTRINORUM Congregationem B. Silvester Guzolinus Canonicus Auximas, ac deinde Eremita, inchoavit anno 1231. sub Regula sancti Benedicti.

Agostiniani della Penitenza. *Fratres* DE PŒNITENTIA *D. N. Jesu Christi*, qui & Saccati, mandato Innocentio IV. Sodalitatem Massiliæ inierunt anno 1251. quæ per

Gal-

Galliam Italiamque diffusa, una fuit ex Congregationibus quas Alexander IV. sub unam Ordinis Eremitarum sancti Augustini observantiam redegit.

CÆLESTINI ab auctore Petro Æsernino qui in monte Morrhone prope Sulmonem, eremiticam vitam professus, ac postea Pontifex creatus, Cælestinus V. dictus est, hoc nomen acceperunt, cum antea Congregatio sancti Damiani vocaretur. Cœpit hoc institutum in Magellana Apuliæ eremo, multis ob famam Petri sanctitatis eo confluentibus, extructaque Ecclesia & Monasterio sub nomine sancti Spiritus circa annum 1270. Confirmatum est primum a Gregorio 10. deinde ann. 1294. ab ipso Cælestino, qui post quintum mensem, Pontificatu abdicato, ad pristinam vitæ normam rediit. Sequuntur Regulam sancti Benedicti. *I. Celestini.*

MONTIS OLIVETI Congregatio anno 1313. originem sumpsit a Bernardo Ptolomæo nobili Senensi, qui Juris primum Professor, post usum oculorum invocatione B. Virginis receptum, in montem ejus nominis, in Aretina Diœcesi, cum sociis secessit, asperam vivendi rationem professus sub Benedictina Regula, huic Ordini a Joanne XXII. præscripta: quæ ab Urbano V. probata anno 1370. *Del Monte Oliveto.*

BRIGIDANORUM sive *Sancti Salvatoris* Ordo tam feminarum quam virorum (qui tamen Abbatissæ subjecti) a Brigida vel Birgitta Daniæ Regis filia, Ulphonis Neritiæ in Suecia Principis vidua, initium habuit circa annum 1363. apud Wastenam in Suecia. Pia hæc femina revelationibus & peregrinationibus clara, habitum quidem Monachalem non sumpsit; sed Regulam, quæ cum Basilii & Augustini præceptis multa habet communia, Christo, ut ferunt, dictante, suis præscripsit. Ea confirmata est ab Urbano V. anno 1270. *Di S. Brigida, o Brigidini.*

JESUATI, ita dicti quod nomen JESU frequentissime in ore haberent circa annum 1355. instituti sunt Senis in Tuscia per Joannem Columbinum virum nobilem: Regulam S. Augustini profitentur: probataque est eorum vivendi ratio ab Urbano V. anno 1367. Cum autem initio sacris non initiarentur, id eis postea concessum. *I Gesuati.*

HIERONYMIANI, sive Monachi *S. Hieronymi*, auctore Petro Fernando Hispano, ejusque socio Petro Romano, B. Augustini Regulam amplexi, instituti sui approbationem a Gregorio XI. circa annum 1374. obtinuerunt. Ordinis Caput est Lupiana, vulgo Fanum B. V. *de Guadalupe*, in Diœcesi Toletana. Ab Ordinis corpore sejuncta fuit Martini V. temporibus per Lupum Olmedum, novæ ex scriptis S. Hieronymi Regulæ concinnatorem. Congregatio *Isidoriana* anno 1425. Sed curante Philippo 2. Rege Catholico, cum Ordine iterum conjuncta est, Isidorianæ propago est Congregatio *Italica*, cujus hodie caput est Hospitale seu Monasterium Lodejanense in Longobardia. *I Geronimiani o Religiosi di S. Girolamo.*

EREMITÆ alii *S. Hieronymi*, a B. Petro Gambacurta nobili Pisano instituti sub annum 1380. nullis initio votis adstricti, victum sibi manibus quærebant, & sublevandis pauperibus incumbebant. At Pii V. auctoritate solemnia vota amplexi, litteris & concionibus operam dare cœperunt. *Eremiti di S. Girolamo in Italia.*

Fratres sive CLERICI VITÆ COMMUNIS, a Gerardo Magno, Daventriensi, qui Parisiensis Doctor, Canonicus Ultrajectinus & Aquisgranensis fuit, instituti, a Gregorio XI. approbati anno 1376. sub Regula S. Augustini. Hi celeberrimas in Belgio Germaniaque Scholas habuere: quæ nunc partim ab Heterodoxis, partim a Societatis JESU aliisve religiosis occupatæ sunt. Paucæ tamen adhuc supersunt, ut Coloniæ, Vesaliæ, &c. *Fratelli della vità Comune.*

Con-

Congregazione Fiesolana di S. Girolamo. Congregatio FESULANA fratrum Mendicantium *S. Hieronymi* anno 1380. inchoata est a B. Carolo filio Antonii Comitis Montis Grannelli Diœcesis Sarsinatis in Romandiola, sociis Rodone a morte Granello, & Gualtero Marso, in Fesularum ruinis haud procul Florentia: Comprobata est anno 1405. ab Innocentio VII. aliisque Pontificibus.

Congregazione di Frisonaria o di Laterano. FRISONARIA Congregatio Bartholomæum Columnam nobilem Romanum agnoscit auctorem qui in Monasterio S. Mariæ ejus cognominis non procul Tusciæ civitate Luca, disciplinam S. Augustini restauravit circa annum 1396. quæ tota deinde Italia recepta est titulo Congregationis *Lateranensis*, a Basilica Romana Lateranensi, ubi restituti per Eugenium IV. Canonici Regulares, donec Sixtus IV. eorum loco sæculares constituit.

Di S. Giustina di Monte Cassino. *Sanctæ* JUSTINÆ Congregatio dicta est ab ejus nominis Monasterio apud Patavium, cui a Gregorio XII. Præpositus Ludovicus Barbus Patricius Venetus, Præfectus Congregationis Canonicorum sancti Georgii in Alga, dissolutam ibi disciplinam feliciter instauravit, & collapsum sancti Benedicti Ordinem Italia tota restituit circa annum 1408. Eadem Reformatio *Cassinensis* quoque vocatur, quod apud montem Cassinum maxime vigeat.

Di S. Salvatore e delli Scopetini. Congregatio Canonicorum Regularium SANCTI SALVATORIS *Silvæ Lacus* prope Senas coaluit opera Stephani Senensis, Ordinis Eremitarum Augustinianorum, qui auctoritate Gregorii XII. Pontificis Canonicus Regularis factus est circa annum 1408. Vulgus Ordinem *Scopetinorum* appellavit ab Ecclesia sancti Donati de Scopete Florentiæ sita, quam cum sancti Salvatoris Basilica Martinus V. univit.

Canonici Regolari dello Spirito Santo. CANONICORUM REGULARIUM *Congregatio* altera apud Venetos, quæ a Sancto Spiritu nomen habet, per Gabrielem Spoletinum instituta est.

Dell'Osservanza. OBSERVANTINI dicti sunt, ad Conventualium discrimen, Franciscani strictius Observantiæ Regulæ sancti Francisci inhærentes: quorum auctor sanctus Bernardinus Senensis, circa annum 1419.

Religiosi di San Bernardo. SANCTI BERNARDI Congregatio, in Hispania per Martinum Vargam Monachum Cisterciensem, ex Petræ in Aragonia Cœnobio, initium habuit ann. 1425. quo Martinus cum sodalibus duodecim ad Monasterium Montis Sion haud procul Toleto secessit, & veterem ejus Ordinis disciplinam probante Martino V. instauravit.

Di Bursfeld. BURFELDENSIS Ordo sive Congregatio initium habuit in Monasterio sancti Mathiæ apud Treveros, cujus Abbas Joannes Rodius, Ordinis Benedictini per Germaniam visitator generalis constitutus a Concilio Constantiensi, Monasterium in primis suum reformavit circa annum 1429. Ejus Reformationis decreta *Brusfeldiæ* primum anno 1435. suscepta sunt. Est autem Busfeldia exiguum Diœcesis Moguntinæ Monasterium, cujus, exemplum sequuta pleraque Germaniæ Monasteria huic & Belgii Congregationi accesserunt.

Carmelitani Mitigati o Billieti. *Carmelitæ* qui MITIGATI dicuntur, Regulæ suæ relaxationem Eugenii IV. declaratione obtinuere ann. 1432. Parisiis Billieti vocantur.

Di S. Agbrogio. SANCTI AMBROSII *ad Nemus* Congregatio sub Regula sancti Augustini anno 1433. Mediolani prodiit sub Eugenio itidem IV.

Agostiniani della Congregazione di Lombardia. *Congregatio* LOMBADIÆ, Cremæ per Gregorium Rocchium Papiensem & Gregorium Cremonensem ann. 1444. instituta, eminet inter reformatas Eremitarum sancti Augustini.

I Minimi. MINIMI auctore sancto Francisco de Paula, sic dicto a Patria in Calabria, ubi jam tum anno 1435. sub Eugenio IV. ejus Ordinis fundamenta

menta jecit sub nomine Eremitarum S. Francisci Assisinatis: deinde Regulæ suæ (qua in primis quadragesimale jejunium per totum annum sancitur) Confirmationem a Sixto IV. impetravit ann. 1473. At Alexander VI. Eremitas Ordinis Minimorum vocari jussit.

Apostolici, qui BARNABITÆ, Clerici sunt Regulares, qui instituti ab Innocentio VIII. anno 1484. confirmati originem ad S. Barnabam referunt. *I Barnabiti e Apostolici.*

PŒNITENTES MULIERES Parisiis anno 1494. cœpere a meretricibus ad meliorem frugem conversis in honorem B. Magdalenæ, Joannis Tisserandi Minoris frequenti adhortatione. *Le Penitenti e Convertite.*

ANNUNCIATÆ, sive Ordo Monialium *Annunciationis* B. Virginis Biturigibus anno 1498. initium habuere a B. Joanna Ludovici XI. filia post divortium a Ludovico XII. Ecclesiæ auctoritate factum: quod institutum Alexander VI. aliique Pontifices ratum habuerunt. *Monache dell' Annunziata.*

THEATINI, a Joanne Petro Caraffa Episc. Theatino, qui postea Paulus IV. Pontifex Maximus, & sociis tribus, instituti anno 1524. sub nomine Clericorum Regularium, vulgaribus votis hoc peculiare institutum adjecerunt, non tantum ne quid possideant, verum etiam ne mendicando vitam sustentent, sed ultro collatis eleemosynis alantur. *I Teatini.*

CAPUCCINI a Caputio acuminato dicti, Matthæum Bassium Umbrum, Minoritam Observantem, qui apud Montem Falconium in Piceno anno 1525. divino monitu, eum habitum una cum strictissima Regulæ S. Francisci observatione suscepisse dicitur, licet postea illam Caputii formam abjecerit. Approbatus est triennio post hic Ordo a Clemente VII. *I Capuccini.*

SOMASCHI, de loci nomine, Mediolanum inter & Bergomum, appellantur Clerici Regulares anno 1531. ab Hieronymo Senatore Veneto, instituti ad Orphanos educandos, qui prius Clerici Regulares S. Majoli de Papia vocabantur, a loco ubi primum fuit ejus Congregationis Collegium. Congregationem Paulus III. anno 1640. confirmavit. Pius V. facultatem concessit profitendi tria vota Regularia. *I Somaschi.*

RECOLECTI, Congregationem constituunt Minorum S. Francisci Strictioris Observantiæ, distinctam a Reformatis aliis eamdem Regulam observantibus, ut qui eam secundum literam, ut loquuntur, & juxta Nicolai III. & Clementis V. declarationes, certis regiminis Constitutionibus adjectis, servare satagant. Approbationem a Clemente VII. meruere anno 1532. *I Riformati di S. Francesco.*

SANCTI PAULI DECOLLATI Congregatio Clericorum Regularium, a Jacobo Antonio Morigia, & aliis duobus Mediolani, auctore Seraphino Firmano, instituta est, atque a Clemente VII. anno 1533. approbata. His publicis S. Pauli Lectionibus bene vivendi normam edocendos, atque ad Pœnitentiam adhortandos fideles susceperunt: atque a S. Barnabæ apud Mediolanum Basilica, quæ primum ad officia sua peragenda ipsis concessa, *Barnabitæ* dicti sunt. *I Barnabiti di S. Paolo.*

PATRES SOCIETATIS JESU, qui vulgo *Jesuitæ*, ortum debent Ignatio de Loyola nobili Cantabro, ejusque sociis sex, qui cum Parisiis operam literis darent, anno 1534. votum ineundæ inter se religiosæ Societatis apud Montem Martyrum emisere: cujus summa, ad prædicationem Verbi Dei apud Infideles, Pontificis arbitrio, suscipiendam, eive operam suam in aliis religionis operibus addicendam pertinebat, speciali in id obedientiæ voto cæteris demum addito. Pueris quoque & rudi populo Christianis moribus imbuendis incumbunt. Domus eorum qui postremum votum post diuturnam in Ordine probationem professi sunt, reditibus carent. Institutum Paulus III. ann. 1540. scripto firmavit. *I PP. della Compagnia di Gesù, o Gesuiti.*

Prænot. Canonic. Doujat.

I Carmelitani Scalzi, e le Carmelitane.

CARMELITÆ DISCALCEATI opera S. Therefiæ de Jefu Nobilis Virginis Hifpanæ, auctore Antonio Heredio apud Durvellum juxta Abulam prodierunt, ubi prifca Ordinis ac difciplinæ afperitas reftitui cœpit circa annum 1568.

I PP. della Dottrina Cristiana.

DOCTRINÆ CHRISTIANÆ Sodalitates inftitui cœpere fub annum 1571. Conftitutione Pii V. ut pueri aliique divinæ legis ignari, facra doctrina erudirentur. Hinc nata Congregatio Clericorum cui a Doctrina Chriftiana nomen, & quam Paulus V. ann. 1616. certis legibus cum Somafcha unitam voluit.

I Fratelli della Carità o di S. Giovanni di Dio.

Congregatio Fratrum JOANNIS A DEO, a B. Joanne homine Lufitano ann. 1538. initium Granatæ habuerat: fed non nifi anno 1572. confirmata eft. Ea in curandis pauperibus infirmis verfatur, diciturque apud Italos Ordo *Fate ben Fratelli*: in Gallia nomen habet *a Charitate*. Paulus V. Congregationem Italicam, nofocomia Galliæ, Germaniæ, & Poloniæ complectentem, fubftantialibus tribus votis addito quarto de curandis infirmis, in cœtum vere Regularem erexit.

I Padri dell' Oratorio.

Congregatio ORATORII anno 1575. a S. Philippo Nerio Presbytero Florentino Romæ in Ecclefia Parochiali B. Mariæ Vallicellæ, annuente Gregorio XIII. inftituta eft ex Presbyteris & Clericis fæcularibus. Conftitutiones ejus confirmavit anno 1612. Paulus V. Idem anno fequenti, petente Maria Medicæa Regina, cum Henrico Gondio Epifcopo Parifienfi, Congregationem piorum Sacerdotum, per GALLIAM fub nomine *Oratorii* JESU CHRISTI *Domini noftri*, probavit: ut fcilicet perfectionis Sacerdotalis ftudio fpeciatim incumberent, ejufque inftituti munia juffu Ordinariorum fufciperent. Eorum autem inftitutor primufque generalis Præpofitus fuit Petrus Berulla Parifinus, poftea Cardinalis.

I Fulienfi.

FULIENSES, feu Congregatio B. M. Fulienfis, anno 1577. cœpere auctore Joanne Barreria Abbate Monafterii ejus nominis in Diœcefi olim Tolofana, nunc Rivenfi, Ordinis Ciftercienfis; qui ad veterem S. Benedicti, & S. Bernardi difciplinam Monachos reduxit, per carnis, immo & initio vini quoque abftinentiam, aliaque ejufmodi inftituta. Sixtus V. anno 1586. eam comprobavit, Clemens VIII. & Paulus V. Abbatis Ciftercienfis fubjectioni exemerunt.

I Religiofi di S. Bafilio in Occidente.

SANCTI BASILII Ordo in Italia, Sicilia, Hifpaniaque reftauratus eft a Gregorio XIII. an. 1579. ejus Monafteriis fub Abbate in unam Congregationem redactis.

I Cherici Minori.

CLERICI MINORES, five Congregatio Presbyterorum, & Clericorum Regularium Minorum, auctore Auguftino Adorno Genuenfi Presbytero, ejufque fociis, fub tribus religiofæ vitæ fubftantialibus votis ab eodem Sixto V. confirmata eft anno 1588.

Gli Agoftiniani Scalzi.

Fratres Reformati DISCALCEATI *Ordinis* S. AUGUSTINI a Clemente VIII. fub annum 1595. conftituta Congregatione probati funt.

I Trinitarj Scalzi.

DISCALCEATI *Ordinis* SS. TRINITATIS *de Redemptione Captivorum*, primitivam ejus Ordinis Regulam profeffi, Congregationem quoque conftituerunt, quæ a Clemente VIII. eft confirmata.

I Domenicani Riformati.

PRÆDICATORUM *feu Dominicanorum* REFORMATORUM Congregatio, a Joanne Michaelis, in Galliæ Provincia Aquenfi, inchoata, fejuncta eft a cæteris ejufdem Ordinis Cœnobiis auctoritate Pauli V. anno 1608. eique præfectus a Generali Dominicanorum Præpofito idem Michaelis.

Le Monache della Vifitazione.

Ordo Monialium VISITATIONIS *B. Mariæ*, fic dictus a munere infirmos & egenos vifitandi, quo ob reverentiam myfterii B. Virginis Elifabetham vifitantis, initio fungebantur piæ quædam feminæ, cum Joanna

Fran-

Francisca Fremiota earum antesignana; auctorem habet S. Franciscum Salesium Episcopum Genevensem, qui Anessiaci suam ipsis vitæ normam præscripsit, sub annum 1610. Hodie Cœnobiis suis clausæ, infirmas ac debiles puellas tenentur admittere, ideoque ab aliorum Ordinum profitenda regula arcentur.

URSULINÆ, sive Ordo virginum & viduarum sub B. Ursolæ Patrocinio, & S. Augustini Regula, Parisiis prodiere circa 1611. curante nobili vidua Maria l' Huillier domina *de sainte Beuve*, quo anno a Paulo V. comprobatum est earum institutum, utpote ad puellas literis, ac bonis moribus erudiendas comparatum: quemadmodum & *Congregatio Sanctæ Mariæ* paucis ante annis a nobili vidua de Lestonaco Burdigalæ introducta. *Le Orsoline, e Religiose di S. Orsola.*

B. Mariæ DE CALVARIO *& Sanctæ Scholasticæ* Congregatio Monialium Ordinis Benedictini primæ Regulæ, ab Antonia Aurelianensi, Ludovici Ducis Longovillani filia, quæ cum clam suis in Folientinarum Cœnobium Tolosæ nuper institutum concessisset, posteaque Fontisebraldi Monasterio a Paulo V. Præposita fuisset, hujus Congregationis Monasterium apud Pictavos erexit, ubi & diem tandem suum obiit anno 1618. *Le Religiose del Calvario.*

Operæ pretium nunc videtur horum Ordinum, & Congregationum syllabum adjicere per classes Regularium sub quibus quæque Domino militant. De his qui plura volet, is *Prosperum Stellartium*, & Aubertum *Miræum*, inter cæteros consulere poterit. Singulorum habitum externum sive religiosum schema, cum cujusque militiæ insignibus, suppeditabit *Odoardi Fioletti* Italicum ea de re opusculum Parisiis ann. 1558. editum, & Gallice versum. De variis Monachorum Regulis accurate scripsit Hugo *Menardus* Ordinis Benedictini, ex S. Mauri Congregatione.

ORDINES ET CONGREGATIONES
Hominum Religiosorum,

MILITANTIUM.

I. SUB REGULA SANCTI BASILII.

PRÆTER Græcos Monachos, qui *Calogeri* vocantur.
BASILIANI Sancti Salvatoris Messanensis in Sicilia, Calabria, Hispania; translati in Occidentem circa ann. Christi 1057. Græco sermone ac ritu Divina celebrantes.
Basiliani alii ritus Latini per Germaniam.
CARMELITÆ, sive Fratres B. Mariæ de Monte Carmelo. Tum Viri, triplicis generis.
Calceati, sive *Majores*, qui instituti dicuntur anno 1205.
Mitigati, anno 1432.
Discalceati seu *Nudipedes* } Ex reformatione B. Tereſiæ ann. 1562.
tum Feminæ
Carmelitanæ
Addi potest *Sanctæ Birgittæ* Ordo Feminarum & Virorum, cujus Regula ex Basilii & Augustini Statutis mixta videtur, in Svecia, anno 1363.

II. SUB REGULA SANCTI AUGUSTINI.

Partim Canonici Regulares, partim Monachi sive Eremitæ.

CANONICI ET CLERICI REGULARES.

Lateranensis Congregatio, in Italia instituta, anno 1063. Cui adjunctæ aliæ postea Sodalitates.
Sancti Antonii Viennensis Ordo, in Gallia, anno 1095.
Sancti Rufi Ordo item in Gallia, anno 1107.
Sancti Victoris Congr. etiam in Gallia, anno 1113.
Præmonstratensis Ordo itidem in Gallia, anno 1120.
Sancti Sepulchri Ordo in Italia, anno 1163.
Sancti Spiritus Ordo in Gallia & Italia, anno 1198.
Vallis Scholarium Ordo in Gallia, anno 1212.
Vvindesimensis Congr. in Germania, anno 1387.
Sancti Georgii de Alga Congr. apud Venetos, anno 1404.
Theatinorum Ordo in Italia, anno 1524.
Somaschi, in Italia, anno 1531.
Barnabitarum Ordo qui & *Clerici Sancti Pauli decollati*, in Italia, anno 1533.
Clericorum Minorum Congr. in Italia, anno 1588.
Sanctæ Genovefæ Congr. in Gallia, anno 1622.

MONACHI.

Augustiniani, sive *Eremitæ Sancti Augustini*, quorum Ordo instauratus est circa annum 1215. Eique adjectæ postea plures Familiæ.

Præ-

Prædicatorum Ordo qui & *Dominicani* & *Jacobini*, in Italia, anno 1215.
Cruciferorum Ordo in Belgio, anno 1216.
Sanctæ Mariæ de Mercede Ordo in Hispania, anno 1218.
Jesuatorum Ordo in Italia, anno 1374.
Joannis de Deo, sive *Charitatis*, in Hispania, anno 1538.
Augustinianorum Discalceatorum Congr. in Hispania, anno 1585.
Prædicatorum Reformatorum Congr. in Gallia, circa annum 1600.
His adjici potest
SS. Trinitatis Ordo sive *Cervi frigidi*, aut *Maturinensium*, in Gallia, anno 1197.
Tum Calceati, tum Discalceati, circa annum 1600.

CANONICÆ REGULARES ET MONIALES.

Augustinianorum Ordo, in Italia, anno . . .
Begghinæ, in Belgio, circa annum 1170.
Sanctæ Catharinæ Senensis, seu *Dominicanarum* Ordo, anno 1609.
Sanctæ Mariæ Magdalenæ, sive *Pœnitentium*, in Gallia, anno 1494.
Annuntiationis B. Mariæ, in Gallia, anno 1498.
Sanctæ Ursulæ, in Gallia, an. 1611.
Visitationis B. Mariæ, circa annum 1620.

III. SUB REGULA SANCTI BENEDICTI.

M O N A C H I.

Cluniacensis Ordo, in Gallia, circa annum 910.
Camaldulensis Ordo, in Italia, anno 997.
Vallis Umbrosæ Ordo, in Italia, anno 1060.
Grandimontensis Ordo, in Gallia, anno 1076.
Cisterciensis Ordo, in Gallia, anno 1098.
Fontis Ebraldi Ordo, in Gallia, circa annum 1117.
Montis Virginis Ordo, in Italia, anno 1124.
Silvestrinorum Congr. in Italia, anno 1231.
Cælestinorum Ordo, in Italia, anno 1273.
Montis Oliveti Congr. in Italia, circa annum 1320.
Sanctæ Justinæ de Padua, & *Cassinensis* Congr. in Italia, anno 1408.
Sancti Bernardi Congr. in Hispania, anno 1425.
Bursfeldensis Congr. in Germania, anno 1430.
B. Mariæ Fuliensis Congr. in Gallia, anno 1573.
Addantur & *Carthusiani*, mixtis Benedicti & Augustini Institutis utentes, in Gallia anno 1086.

M O N I A L E S.

Benedictinæ.
Fontis Ebraldi, anno 1117.
Sancti Bernardi.
Fulientinæ, in Gallia, circa annum 1600.
B. Mariæ de Calvario, & *Sanctæ Scholasticæ*, in Gallia, anno 1618.

IV. SUB

IV. SUB REGULA SANCTI FRANCISCI.

M O N A C H I.

Fratrum Minorum, Ordo, qui & *Minoritæ*, & *Chordigeri*, & per antonomasiam Franciscani, in Italia, anno 1208. Qui primus est Ordo Sancti Francisci.

Iidem *Conventuales* dicuntur, & *Observantiæ* ex Pontificum dispensatione aliquantulum remissæ, *de la grande Observance*.

Tertiariorum, Ordo, sive *Tertii Ordinis*, alias *Pœnitentium S. Francisci*, in Italia, anno 1221.

Observantinorum Ordo, *Minorum Reformatorum*, sive *Strictioris Observantiæ*, in Italia, anno 1419.

Capuccinorum Ordo, in Italia, anno 1525.

Recollectorum Congr. in Italia, anno 1532.

Adjiciantur & *Minimi*, in Italia, anno 1435.

M O N I A L E S.

Sanctæ Claræ, sive *Clarissæ Strictiores*, in Italia, anno 1212. qui secundus est Ordo B. Francisci.

Urbanistæ, sive Instituti ab Urbano V. Pontif. mitigati.

Capuccinæ.

F I N I S.